ספרי׳ – **אוצר החסידים** – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת
„אוצר החסידים"
770 איסטערן פּאַרקווייַ סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה
הי׳ תהא שנת נפלאות בכל
צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם, שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ, וּבְכָל נַפְשְׁךָ, וּבְכָל מְאֹדֶךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ: וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ, וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ, וּבְשָׁכְבְּךָ, וּבְקוּמֶךָ: וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ, וּבִשְׁעָרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ: הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם: וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ, וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ, וּבְשָׁכְבְּךָ, וּבְקוּמֶךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ, וּבִשְׁעָרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אֱמֶת:

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקֻבָּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ:

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ, יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת־פָּנֶיךָ:

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכה

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת הַבֹּטְחִים בַּיְיָ כְּהַר־צִיּוֹן לֹא־
יִמּוֹט לְעוֹלָם יֵשֵׁב: ב יְרוּשָׁלַם הָרִים סָבִיב לָהּ
וַיְיָ סָבִיב לְעַמּוֹ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם: ג כִּי לֹא יָנוּחַ
שֵׁבֶט הָרֶשַׁע עַל גּוֹרַל הַצַּדִּיקִים לְמַעַן לֹא־
יִשְׁלְחוּ הַצַּדִּיקִים | בְּעַוְלָתָה יָדֵיהֶם: ד הֵיטִיבָה
יְיָ לַטּוֹבִים וְלִישָׁרִים בְּלִבּוֹתָם: ה וְהַמַּטִּים
עֲקַלְקַלּוֹתָם יוֹלִיכֵם יְיָ אֶת־פֹּעֲלֵי הָאָוֶן שָׁלוֹם
עַל־יִשְׂרָאֵל:

קכו

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת בְּשׁוּב יְיָ אֶת־שִׁיבַת צִיּוֹן
הָיִינוּ כְּחֹלְמִים: ב אָז יִמָּלֵא שְׂחוֹק פִּינוּ
וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה אָז יֹאמְרוּ בַגּוֹיִם הִגְדִּיל יְיָ
לַעֲשׂוֹת עִם־אֵלֶּה: ג הִגְדִּיל יְיָ לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ
הָיִינוּ שְׂמֵחִים: ד שׁוּבָה יְיָ אֶת־שְׁבִיתֵנוּ
כַּאֲפִיקִים בַּנֶּגֶב: ה הַזֹּרְעִים בְּדִמְעָה בְּרִנָּה
יִקְצֹרוּ: ו הָלוֹךְ יֵלֵךְ | וּבָכֹה נֹשֵׂא מֶשֶׁךְ־הַזָּרַע
בֹּא־יָבוֹא בְרִנָּה נֹשֵׂא אֲלֻמֹּתָיו:

אגרות קודש

ב״ה, כ״ד תשרי, תשט״ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

...מה שכותב אודות המגבית שערך הרה״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ וכו׳ מוה״ר בן ציון שי׳ שם טוב שד״ר לטובת המוסדות חינוך אהלי יוסף יצחק ליובאוויטש במאראקא העומדות תחת נשיאותי.

הנה נכון ואמת הדבר, ובודאי למותר להאריך בדבר הידוע ומפורסם אשר הלחץ והדוחק שם גדול ביותר, ובמילא סובלים מזה עניני תורה ומצות ג״כ ביותר, ובפרט בשדה החינוך על טהרת הקדש, ומאידך גיסא הרי מפני רמת החיים שם שהיא נמוכה, הנה בסכומים קטנים לפי ערך מדינות אחרות יש לפעול גדולות, ואף כי בעזה״י לומדים כבר במוסדות חינוך אהל״י יצחק ליובאוויטש במרוקו אלפים ואלפים תלמידים ותלמידות מבני ובנות ישראל, הרי כל סכום שמתוסף בהקופה מוסיף כמה וכמה מבני ובנות ישראל בכותלי התי״ת והישיבות הנ״ל, ואף שאין מתחשבים בהמצב בהקופה ולווים, הרי מובן שגם הלואות מוגבלות הם וד״ל. ומטובו למסור תודה וברכה לכל אלו שהשתתפו במגבית הנ״ל הן העושים והן המעשים אשר בודאי יקיים השי״ת הבטחתו עשר בשביל שתתעשר ובמילא יוסיפו אומץ בזה להבא כהנה וכהנה.

בברכ״ט - המחכה לבשו״ט בכל הנ״ל.

מפתח

מאמר
ד"ה ביום השמיני עצרת
ה'תשל"ו / 5

התוועדות
ליל שמח"ת ה'תשל"ו / 12
יום שמח"ת ה'תשל"ו / 22
משיחות לילות חג הסוכות
תשנ"א / 57

לקוטי שיחות
ברכה - שמחת תורה, כרך
כט / 69

אגרות קודש
עמודים: 3, 76, 257, 258

הוספות

לימוד יומי על פי תקנת רבותינו נשיאינו

חומש	תניא	היום יום	רמב"ם שלושה פרקים	רמב"ם פרק אחד	רמב"ם ספר המצוות
ראשון / 77	ראשון / 95	ראשון / 105	ראשון / 112	ראשון / 163	ראשון / 191
שני / 81	שני / 97	שני / 105	שני / 119	שני / 166	שני / 191
שלישי / 82	שלישי / 98	שלישי / 106	שלישי / 125	שלישי / 170	שלישי / 191
רביעי / 84	רביעי / 99	רביעי / 106	רביעי / 133	רביעי / 174	רביעי / 191
חמישי / 85	חמישי / 100	חמישי / 106	חמישי / 138	חמישי / 179	חמישי / 191
שישי / 87	שישי / 102	שישי / 106	שישי / 144	שישי / 184	שישי / 191
שבת קודש / 87	שבת קודש / 104	שבת קודש / 107	שבת קודש / 153	שבת קודש / 188	שבת קודש / 192

לימוד מחולק לפי ימים

משנה	גמרא	שולחן ערוך הרב
ראשון / 195	ראשון / 204	ראשון / 239
שני / 196	שני / 208	שני / 240
שלישי / 197	שלישי / 212	שלישי / 240
רביעי / 198	רביעי / 216	רביעי / 240
חמישי / 199	חמישי / 220	חמישי / 241
שישי / 201	שישי / 224	שישי / 241
שבת קודש / 202	שבת קודש / 228	שבת קודש / 241

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

אדמו"ר הזקן
שולחן ערוך עם הערות וציונים / 236
שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי' / 239
לקוטי תורה / 242

אדמו"ר האמצעי
תורת חיים / 248

אדמו"ר ה'צמח צדק'
דרך מצוותיך / 248

אדמו"ר המהר"ש
תורת שמואל תרל"ג / 250

אדמו"ר הרש"ב
ספר המאמרים - המשך תער"ב / 251

אדמו"ר הריי"צ
ספר המאמרים תרפ"ט / 252
לקוטי דיבורים / 253
רשימות - אבות החסידות / 254
אגרות קודש / 255

שונות

ילקוט לוי יצחק על התורה / 74
נקודות בעניני גאולה ומשיח / 75
הלכה יומית לעיון ברמב"ם / 108
פרק בנביאים וכתובים / 193
עין יעקב - מסכת שבת / 203
נקודה מעובדת משיחת קודש / 259
לוח זמנים / 261

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מאמר דא"ח

בס"ד. יום שמחת תורה, ה'תשל"ו

(הנחה בלתי מוגה)

ביאור בדרך אפשר

נאמר בתורה:

בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם[1]. וְיָדוּעַ הַדִּיּוּק בָּזֶה בְּמַאֲמָרֵי רַבּוֹתֵינוּ נְשִׁיאֵינוּ[2], חֲרֵי כָּל הַמִּצְוֹות נִיתְּנוּ לְיִשְׂרָאֵל דַּוְקָא, וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר[3] מַגִּיד דְּבָרָיו לְיַעֲקֹב חֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו לְיִשְׂרָאֵל, וּמַה מְּחַדֵּשׁ בְּצִיווּי זֶה (בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת) בְּאָמְרוֹ לָכֶם. וּבִפְרָט שֶׁבְּכָל יְמֵי חַג הַסּוּכּוֹת שֶׁלִּפְנֵי שְׁמִינִי עֲצֶרֶת, וְכֵן בִּשְׁאָר הַחַגִּים (חַג הַשָּׁבוּעוֹת וְחַג הַמַּצּוֹת) לֹא נֶאֱמַר לָכֶם, וּמַדּוּעַ בִּשְׁמִינִי עֲצֶרֶת דַּוְקָא נֶאֱמַר לָכֶם. וְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ[4], מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁעָשָׂה סְעוּדָה שִׁבְעָה יָמִים וְזִימֵּן כָּל בְּנֵי אָדָם שֶׁבַּמְּדִינָה, לְאַחַר שֶׁעָבְרוּ שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה, אָמַר לְאוֹהֲבוֹ כְּבָר יָצָאנוּ יְדֵינוּ מִבְּנֵי הַמְּדִינָה, בֹּא וְנִגַּלְגֵּל אֲנִי וְאַתָּה בַּמֶּה שֶׁתִּמְצָא, כָּךְ אָמַר הַקָּבָ"ה לְיִשְׂרָאֵל, בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם, בֹּאוּ וְנִגַּלְגֵּל בַּמֶּה שֶׁתִּמְצְאוּ, בְּפַר אֶחָד וְאַיִל אֶחָד, וְהַיְינוּ, שֶׁבִּשְׁבִעַת יְמֵי הַסּוּכּוֹת הִקְרִיבוּ שִׁבְעִים פָּרִים כְּנֶגֶד שִׁבְעִים הָאוּמּוֹת, וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת פַּר אֶחָד כוּ', קָרְבָּן מְיוּחָד לְיִשְׂרָאֵל לְבָד. וְזֶהוּ פירוש הכתוב בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם לבני ישראל (לָכֶם דַּוְקָא), כִּי הַקָּרְבָּנוֹת דִּשְׁבִעַת יְמֵי הֶחָג הֵם כְּנֶגֶד שִׁבְעִים אוּמּוֹת, מַה שֶּׁאֵין כֵּן שְׁמִינִי עֲצֶרֶת הוּא חג לבני יִשְׂרָאֵל דַּוְקָא, וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר[5] בקהלת יִהְיוּ לְךָ לְבַדֶּךָ וְאֵין לְזָרִים אִתָּךְ (עד כאן דברי המדרש). וְצָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת בָּא בְּהֶמְשֵׁךְ לְשִׁבְעַת יְמֵי חֶחָג חג הסוכות שתחילתו בט"ו בתשרי, וְכֵמּוּבָן מִזֶּה שֶׁנִּקְרָא בַּכָּתוּב בְּשֵׁם יוֹם הַשְּׁמִינִי והעובדה שחג זה הוא המשך לחג הסוכות מובנת מכך שהוא נקרא בתורה בשם "יום השמיני", היינו שמיני לשבעת ימי חג הסוכות [ולשמו של כל דבר יש חשיבות מיוחדת דִּשְׁמוֹ אֲשֶׁר יִקְרְאוּ לוֹ לכל דבר בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ מוֹרֶה עַל אֲמִיתִּית

ביאור בדרך אפשר

עצירה ממלאכה תִּהְיֶה לָכֶם[1]. וְיָדוּעַ הַדִּיּוּק השאלה בָּזֶה בְּמַאֲמָרֵי חסידות של רַבּוֹתֵינוּ נְשִׂיאֵינוּ[2], חֲרֵי כָּל הַמִּצְוֹות שבתורה נִיתְּנוּ לְיִשְׂרָאֵל דַּוְקָא ולא לאומות העולם, וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר[3] בתהילים מַגִּיד הקדוש ברוך הוא אומר את דְּבָרָיו לְיַעֲקֹב חֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו לְיִשְׂרָאֵל, וּמַה מְּחַדֵּשׁ הכתוב בְּצִיווּי על חג זֶה (בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת) בְּאָמְרוֹ לָכֶם לבני ישראל דווקא, והרי כל מצוות התורה, גם אלה שלא נאמר בהם "לכם", ניתנו דווקא לבני ישראל.? וּבִפְרָט והשאלה מתחזקת יותר לאור העובדה שֶׁבְּכָל יְמֵי חַג הַסּוּכּוֹת שֶׁלִּפְנֵי שְׁמִינִי עֲצֶרֶת, וְכֵן בִּשְׁאָר הַחַגִּים (חַג הַשָּׁבוּעוֹת וְחַג הַמַּצּוֹת) לֹא נֶאֱמַר לָכֶם, וּמַדּוּעַ בִּשְׁמִינִי עֲצֶרֶת דַּוְקָא נֶאֱמַר לָכֶם במה שונה, לענין זה, חג שמיני עצרת משאר החגים.? וְאִיתָא ואודות ענינו של חג שמיני עצרת, מובא בַּמִּדְרָשׁ[4], מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁעָשָׂה סְעוּדָה שִׁבְעָה יָמִים וְזִימֵּן כָּל בְּנֵי אָדָם להשתתף בסעודה שֶׁבַּמְּדִינָה לְאַחַר שֶׁעָבְרוּ שִׁבְעַת יְמֵי המלך הַמִּשְׁתֶּה, אָמַר לְאוֹהֲבוֹ כְּבָר יָצָאנוּ יְדֵינוּ ידי חובה מִבְּנֵי הַמְּדִינָה, בֹּא וְנִגַּלְגֵּל אֲנִי וְאַתָּה רק שנינו, המלך ואוהבו בַּמֶּה שֶׁתִּמְצָא אפילו בסעודה מועטת ביחס לסעודה הגדולה של כל בני המדינה, כָּךְ אָמַר הַקָּבָ"ה לְיִשְׂרָאֵל, בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם, בֹּאוּ וְנִגַּלְגֵּל בַּמֶּה שֶׁתִּמְצְאוּ, בְּפַר אֶחָד וְאַיִל אֶחָד, וְהַיְינוּ, שֶׁבִּשְׁבִעַת יְמֵי הַסּוּכּוֹת הִקְרִיבוּ שִׁבְעִים פָּרִים כְּנֶגֶד שִׁבְעִים הָאוּמּוֹת, וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת פַּר אֶחָד כוּ', קָרְבָּן מְיוּחָד לְיִשְׂרָאֵל לְבָד. וְזֶהוּ בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם (לָכֶם דַּוְקָא), כִּי הַקָּרְבָּנוֹת דִּשְׁבִעַת יְמֵי הֶחָג הֵם כְּנֶגֶד שִׁבְעִים אוּמּוֹת, מַה שֶּׁאֵין כֵּן שְׁמִינִי עֲצֶרֶת הוּא לָכֶם דַּוְקָא, וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר[5] יִהְיוּ לְךָ לְבַדֶּךָ וְאֵין לְזָרִים אִתָּךְ. וְצָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת בָּא בְּהֶמְשֵׁךְ לְשִׁבְעַת יְמֵי הֶחָג, וְכֵמּוּבָן מִזֶּה שֶׁנִּקְרָא בַּכָּתוּב בְּשֵׁם יוֹם הַשְּׁמִינִי [דִּשְׁמוֹ אֲשֶׁר יִקְרְאוּ לוֹ בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ מוֹרֶה עַל אֲמִיתִּית

1) פינחס כט, לה. 2) רד"ה ביום השמע"צ עת"ר (סה"מ עת"ר ע' לה [מח]). תש"ד (סה"מ תש"ד ע' 43). תשכ"ט (סה"מ תשכ"ט ע' מ ואילך). תשל"ד (סה"מ תשל"ד ע' לח ואילך). ד"ה ולקחתם לכם תרס"א (סה"מ תרס"א ע' קצא). 3) תהלים קמז, יט. וראה שמו"ר פ"ל, ט. רמב"ן תבוא כו, יח. 4) במדב"ר פכ"א, כד. 5) משלי ה, יז. וראה שמו"ר פט"ו, כג.

ביאור בדרך אפשר

אֲמַיְתִּית עִנְיָנוֹ[6] ומהותו, כמבואר בשער היחוד והאמונה בספר התניא, וכן בכל הנבראים שבעולם השמות שנקראים בהם בלשון הקודש, הן הן אותיות הדבור המשתלשלות ממדרגה למדרגה מעשרה מאמרות שבתורה... וזה שמו אשר יקראו לו בלשון הקודש הוא כלי לחיות המצומצם באותיות שם זה שנשתלשל מעשרה מאמרות שבתורה שיש בהם כח וחיות לברוא יש מאין ולהחיותו...", **שְׁשְׁמִינִי מוֹרֶה שֶׁבָּא בְּהֶמְשֵׁךְ לְשִׁבְעַת הַיָּמִים שֶׁלְּפָנָיו, דִּלְכְאוֹרָה, מִכְּיוָן שֶׁהַקָּרְבָּנוֹת דִּשְׁבִעַת יְמֵי הֶחָג הֵם כְּנֶגֶד שִׁבְעִים אוּמּוֹת, וְהַקָּרְבָּן דִּשְׁמִינִי עֲצֶרֶת הוּא לָכֶם לְךָ לְבַדֶּךָ וְאֵין לְזָרִים אִתָּךְ, חֲרֵי מוּבָן שֶׁשִּׁבְעַת יְמֵי הֶחָג אֵין לָהֶם עֵרֶךְ וְדִמְיוֹן כְּלָל לִשְׁמִינִי עֲצֶרֶת, וְלָמָּה נִקְרָא בְּשֵׁם שְׁמִינִי. וּבְיוֹתֵר אֵינוֹ מוּבָן מַה שֶׁאָמְרוּ בַּמִּדְרָשׁ בְּאוּ וְנִגָּלְגֵּל בַּמֶּה שֶׁתִּמְצָאוּ, כְּפִי שֶׁמְּדַיֵּיק בְּהֶמְשֵׁךְ תרס"ו[7] שֶׁמִּלְּשׁוֹן זֶה (בַּמֶּה שֶׁתִּמְצָאוּ) מַשְׁמַע שֶׁהַהַשְׁפָּעָה דִּשְׁמִינִי עֲצֶרֶת לְיִשְׂרָאֵל הִיא מֵאוֹתָהּ הַמַּדְרֵיגָה שֶׁמִּמֶּנָּה נִמְשָׁךְ הַהַשְׁפָּעָה לְשִׁבְעִים אוּמּוֹת, וַהֲרֵי פָּשׁוּט שֶׁהַהַשְׁפָּעָה לְיִשְׂרָאֵל הִיא מִמַּדְרֵיגָה נַעֲלִית הַרְבֵּה יוֹתֵר.**

ב) **וְהִנֵּה** בַּמִּדְרָשׁ שִׁיר הַשִּׁירִים[8] אִיתָא, רְאוּיָה הָיְתָה הָעֲצֶרֶת שֶׁל חַג שֶׁתְּהֵא רְחוֹקָה חֲמִישִׁים יוֹם כְּנֶגֶד הָעֲצֶרֶת שֶׁל פֶּסַח, אֶלָּא עֲצֶרֶת מִן הַקֵּיץ יוֹצְאִין לְחוֹרֶף, לֵית בְּיוֹמַיְיהוּ דְּיֶזְלוּן וְיֵיתוּן, מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ לוֹ בָּנוֹת הַרְבֵּה, מֵהֶן נְשׂוּאוֹת לְמָקוֹם רָחוֹק, יוֹם אֶחָד בָּאוּ כּוּלָּן לִשְׁאוֹל שְׁלוֹם הַמֶּלֶךְ אֲבִיהֶם, אָמַר הַמֶּלֶךְ אֵלּוּ שֶׁנְּשׂוּאוֹת בְּמָקוֹם קָרוֹב, אֵית בְּעוֹנָתָן לְמֵיזַל וּלְמֵיתֵי, וְאֵילֵין שֶׁנְּשׂוּאוֹת בְּמָקוֹם רָחוֹק, לֵית בְּעוֹנָתָן לְמֵיזַל וּלְמֵיתֵי, וְאִילֵין שֶׁנְּשׂוּאוֹת בְּמָקוֹם רָחוֹק, עַד דְּאֵינוּן נָפְקִין לְקֵיץ, אָמַר הַקָּבָ"ה אֵית בְּיוֹמָא לְמֵיזַל וּלְמֵיתֵי, אָמַר מֵהַקֵּיץ לַחוֹרֶף כּוּ', אָמַר הַקָּבָ"ה לֵית בְּיוֹמָא לְמֵיזַל וּלְמֵיתֵי, אָבַל עֲצֶרֶת שֶׁל חַג, עַל יְדֵי שֶׁהֵן יוֹצְאִין מִן הַקֵּיץ לַחוֹרֶף כּוּ', אָמַר הַקָּבָ"ה לֵית בְּיוֹמָא לְמֵיזַל וּלְמֵיתֵי.

ביאור בדרך אפשר

ב) וְהִנֵּה בַּמִּדְרָשׁ שִׁיר הַשִּׁירִים[8] אִיתָא מובא, רְאוּיָה הָיְתָה הָעֲצֶרֶת שֶׁל חַג חג שמיני עצרת שֶׁתְּהֵא רְחוֹקָה חֲמִישִׁים יוֹם מחג הסוכות כְּנֶגֶד הָעֲצֶרֶת שֶׁל פֶּסַח כמו חג השבועות, שגם הוא נקרא בתורה עצרת, שהוא חמישים יום אחרי חג הפסח, אֶלָּא הסיבה לכך ששמיני עצרת בא מיד לאחר שבעת ימי חג הסוכות ולא כעבור חמישים יום, היא כִּי עֲצֶרֶת שֶׁל חַג הסוכות, עַל יְדֵי שֶׁהֵן בני ישראל יוֹצְאִין מִן הַקֵּיץ לַחוֹרֶף, לֵית בְּיוֹמַיְיהוּ דְּיֶזְלוּן וְיֵיתוּן, אין ביומיהם (אין להם מספיק זמן) ללכת ולבוא מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ לוֹ בָּנוֹת הַרְבֵּה, מֵהֶן חלק מהבנות נְשׂוּאוֹת וגרות בְּמָקוֹם קָרוֹב וּמֵהֶן נְשׂוּאוֹת לְמָקוֹם רָחוֹק, יוֹם אֶחָד בָּאוּ כל בנות המלך גם הגרות במקום קרוב וגם הגרות במקום רחוק לִשְׁאוֹל שְׁלוֹם הַמֶּלֶךְ אֲבִיהֶם, אָמַר הַמֶּלֶךְ אֵלּוּ שֶׁנְּשׂוּאוֹת בְּמָקוֹם קָרוֹב, אֵית בְּעוֹנָתָן לְמֵיזַל וּלְמֵיתֵי יש להם מספיק זמן ללכת (לביתם) ולבוא (שוב בפעם אחרת), וְאִילֵין ואלו שֶׁנְּשׂוּאוֹת בְּמָקוֹם רָחוֹק, לֵית בְּעוֹנָתָן לְמֵיזַל וּלְמֵיתֵי אין להן מספיק זמן ללכת ולבוא, עַד דְּאֵינוּן כּוּלָּן חַד יוֹם טוֹב וְנָחֲדֵי עִמָּן נעשה כולן יום טוב אחד ונשמח עימהן, כָּךְ עֲצֶרֶת שֶׁל פֶּסַח, עַד דְּאֵינוּן נָפְקִין בעוד שהם יוצאים מֵחוֹרֶף לְקֵיץ, אָמַר הַקָּבָ"ה אֵית בְּיוֹמָא לְמֵיזַל וּלְמֵיתֵי יש להם ימים (מספיק זמן) ללכת ולבוא (כי ההליכה בקיץ יותר קלה מההליכה בחורף בימות הגשמים), אָבַל עֲצֶרֶת שֶׁל חַג, עַל יְדֵי שֶׁהֵן יוֹצְאִין בעונה זו של השנה מֵהַקֵּיץ לַחוֹרֶף כּוּ', אָמַר הַקָּבָ"ה לֵית בְּיוֹמָא לְמֵיזַל וּלְמֵיתֵי ויהיה קשה לבני ישראל ללכת אחרי חג הסוכות ולחזור ולעלות

'במה שנמצא', היינו מה שנותר מסעודת שבעת הימים.?

6) ראה תניא שער היחוד והאמונה ספ"א. ובכ"מ. 7) רד"ה ביום השמע"צ (ע' לג [מז]). וראה גם ד"ה ויאמר לו יהונתן דש"פ בראשית פ"ד, וד"ה להבין ענין תשרי שנה זו פ"ד (לקמן ע' 209 ואילך; ס"ע 237 ואילך). 8) שהש"ר פ"ז, ב (ב).

ביאור בדרך אפשר

לרגל לבית המקדש פעם נוספת אחרי חמישים יום, אֶלָּא עַד דְּאִינּוּן הָכָא נַעֲבִיד כּוּלָּן חַד יוֹם טוֹב וְנָחֲדֵי נעשה כולם חג אחד ונשמח. וְגַם מִמִּדְרָשׁ זֶה המבאר את ההבדל בין חג השבועות שהוא חמישים יום אחרי חג הפסח, לחג שמיני עצרת שבא מיד אחרי חג הסוכות מוּבָן שֶׁשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת בָּא בְּהֶמְשֵׁךְ לְשִׁבְעַת יְמֵי הֶחָג, דְּמִכְּיָון שֶׁשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת הוּא דּוּגְמַת עֲצֶרֶת שֶׁל פֶּסַח וכו' חג השבועות, הֲרֵי מוּבָן, דִּכְשֵׁם שֶׁעֲצֶרֶת (שֶׁל פֶּסַח) הוּא יוֹם הַחֲמִישִׁים לָעוֹמֶר, הַיְינוּ שֶׁבָּא בְּהֶמְשֵׁךְ לִימֵי הָעוֹמֶר שמתחילים ביום השני של חג הפסח, ט"ז בניסן, כּוֹלֵל גַּם יְמֵי הַפֶּסַח, ויש קשר ושייכות בין חג השבועות וחג הפסח כֵּן הוּא גַּם בְּנוֹגֵעַ לַעֲצֶרֶת שֶׁל חַג, שמיני עצרת, שֶׁבָּא בְּהֶמְשֵׁךְ לִימֵי הֶחָג חג הסוכות, אין עצרת בא בהמשך אליו, לא נאמר בתורה שחג זה הוא 'לכם'.? וְגַם צָרִיךְ לְהָבִין, אֵיךְ זֶה מַתְאִים עִם הָעִנְיָן שֶׁשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת הוּא לָכֶם דַּוְקָא ואילו על חג הסוכות, ששמיני עצרת בא בהמשך אליו, לא נאמר בתורה שחג זה הוא 'לכם'.? וְגַם צָרִיךְ לְהָבִין מַהוּ עִנְיָן מָקוֹם קָרוֹב וּמָקוֹם רָחוֹק שנזכר במדרש במשל למלך שהיו לו בנות שחלקן גרו במקום קרוב וחלקן גרו במקום רחוק, וּמַהִי שַׁיְּכוּתָם, לפי פנימיות הענינים, של המקום הקרוב והמקום הרחוק לִזְמַן הֲעַצֶרֶת לזמן שבו חל כל אחד משני החגים הנקראים בתורה 'עצרת', שֶׁעֲצֶרֶת שֶׁל פֶּסַח, לְאַחֲרֵי שֶׁיּוֹצְאִין לְמָקוֹם קָרוֹב, הִיא רְחוֹקָה מחג הפסח חֲמִישִׁים יוֹם, וַעֲצֶרֶת שֶׁל חַג, לְאַחֲרֵי שֶׁיּוֹצְאִין לְמָקוֹם רָחוֹק, הִיא מִיָּד אַחֲרֵי הֶחָג. ללא הפסק. ?

ביאור בדרך אפשר

ג) וְיֵשׁ לְבָאֵר תְּחִילָה עִנְיַן מָקוֹם קָרוֹב וּמָקוֹם רָחוֹק בַּנִּמְשָׁל לגבי הקדוש ברוך הוא ובני ישראל (בְּרוּחָנִיּוּת, שֶׁשָּׁם במשמעות הרוחנית של הדברים לֹא שַׁיָּךְ עִנְיַן הַמָּקוֹם כְּפִשּׁוּטוֹ ולכן יש לבאר את ענין המקום במובן רוחני), שֶׁהוּא בְּנוֹגֵעַ לְמַעֲמַד וּמַצָּב הָרוּחָנִי של בני ישראל בזמנים של שני החגים הללו בַּעֲבוֹדַת ה', שֶׁהֲעֲבוֹדָה הַשַּׁייֶכֶת לַעֲצֶרֶת שֶׁלְּאַחֲרֵי חַג הַפֶּסַח הִיא בִּבְחִינַת קֵירוּב ולכן היא נמשלה ל'מקום קרוב', וְהָעֲבוֹדָה הַשַּׁייֶכֶת לַעֲצֶרֶת שֶׁלְּאַחֲרֵי חַג הָאָסִיף חג הסוכות היא בִּבְחִינַת רָחוֹק שֶׁנַּעֲשָׂה קָרוֹב, ענין התשובה[9] (כדברי חז"ל על הפסוק בישעיה "שלום שלום לרחוק ולקרוב") ולכן היא נמשלה ל'מקום רחוק', כפי שממשיך ומבאר. וְהָעִנְיָן בָּזֶה[10], דְּהִנֵּה, פֶּסַח הוּא עִנְיָן לְיַדַּת עַם יִשְׂרָאֵל, כַּמְבוֹאָר בִּנְבוּאַת יְחֶזְקֵאל[11] פרק טז, שם נאמר גם "ביום הולדת אותך" ופירש רש"י "כשבחרתי בך במצרים" שֶׁגָּלוּת מִצְרַיִם נִמְשְׁלָה לְעִיבּוּר וְהַגְּאוּלָה מִמִּצְרַיִם נִמְשְׁלָה לְלֵידָה. וְכֵן מוּבָן מִזֶּה מהאמור שיציאת מצרים היא לידת עם ישראל שֶׁבִּיצִיאַת מִצְרַיִם הָיָה עִנְיַן הַגְּיוּר שֶׁל כָּלְלוּת יִשְׂרָאֵל [שֶׁלָּכֶן לָמְדוּ מִזֶּה דִּינֵי גֵּירוּת[12] כמבואר בגמרא שגר צריך מילה, טבילה והרצאת דמים (של קרבן) כפי שהיה לבני ישראל בעת יציאת מצרים, לקראת מתן תורה], וַהֲרֵי גֵּר שֶׁנִּתְגַּייֵר כְּקָטָן שֶׁנּוֹלַד[13] כמבואר בגמרא שלכן קשרי הקירבה המשפחתית שהיו לו קודם שנתגייר אינם נחשבים יותר. וְכֵיוָן שֶׁבִּיצִיאַת מִצְרַיִם הָיוּ יִשְׂרָאֵל כְּקָטָן שֶׁנּוֹלַד ובמובן הרוחני היו כמציאות חדשה, הֲרֵי מוּבָן, שֶׁהָיוּ

---

9) ראה ברכות לד, ב. 10) ראה גם ד"ה ביום השמע"צ תרל"ב (סה"מ תרל"א ח"ב ע' תקפג ואילך). עזר"ת הא' (סה"מ עזר"ת ע' לא ואילך). תרפ"ט (סה"מ תרפ"ט ע' סו ואילך). ד"ה להבין ענין שמח"ת תשל"ב (סה"מ תשל"ב ע' לח ואילך). 11) קאַפּיטל טז. 12) יבמות מו, א־ב. כריתות ט, א. וראה לקו"ש חי"ח ע' 119 הערה 26. חכ"א ע' 63. 13) יבמות כב, א.

ביאור בדרך אפשר

אָז בִּבְחִינַת צַדִּיקִים. וְלָכֵן הָעֲבוֹדָה דְּחַג הַפֶּסַח נִקְרֵאת מָקוֹם קָרוֹב כי מדובר על דרגת הצדיקים הקרובים לקדוש ברוך הוא. אֲבָל עִנְיָנוֹ שֶׁל חַג הַסּוּכּוֹת (הַבָּא לְאַחֲרֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים שהוא יום התשובה וסליחת העוונות) הוּא עֲבוֹדַת בַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן נְשׂוּאוֹת לְמָקוֹם רָחוֹק, הַיְינוּ שֶׁהֵם רְחוֹקִים כאשר חטאו וְנִתְקָרְבוּ כשעשו תשובה. וְכַיָּדוּעַ[14] בתורת החסידות הַהֶפְרֵשׁ בֵּין נִיסָן (פֶּסַח) לְתִשְׁרֵי (סוּכּוֹת), שֶׁנִּיסָן נִקְרָא בתורה חוֹדֶשׁ הָאָבִיב[15], שֶׁמַּתְחִיל בְּאָלֶ"ף האות הראשונה וְאַחַר כָּךְ בֵּי"ת האות השניה, לפי הסדר של התחלה מִלְמַעְלָה וההמשך לְמַטָּה, בְּחִינַת צַדִּיקִים שקירבה שלהם אל הקדוש ברוך הוא היא בדרך של המשכת אור אלוקי מלמעלה למטה, וְתִשְׁרֵי שֶׁהוּא כְּסֵדֶר תשר"ק, מִלְמַטָּה מהסוף של אותיות האל"ף בי"ת, האות ת' לְמַעְלָה לאותיות הקודמות לאות ת', שזהו כפי שהאותיות הן בסדר תשר"ק, בְּחִינַת תְּשׁוּבָה שהיא התקרבות לאלוקות בדרך של התעלות מלמטה למעלה.

וְזֶהוּ הטעם הפנימי לכך שֶׁעֲצֶרֶת שֶׁל פֶּסַח חג השבועות רְחוֹקָה מחג הפסח חֲמִישִׁים יוֹם, מַה שֶּׁאֵין כֵּן עֲצֶרֶת שֶׁל חַג שמיני עצרת, שהיא מיד אחרי חג הסוכות, כמבואר לעיל. דְּהֵנָּה, עֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים הִיא בְּסֵדֶר וְהַדְרָגָה של התקדמות מדרגה לדרגה בצורה הדרגתית. וְאַף שֶׁגַּם בַּעֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים יֵשׁ עֲלִיּוֹת (כלשון הכתוב בתהילים יֵלְכוּ מֵחַיִל אֶל חָיִל[16] וכדברי חז"ל בגמרא, "תלמידי חכמים אין להם מנוחה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא, שנאמר ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון") בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת וּבִתְפִלָּה, מִכָּל מָקוֹם, הָעֲלִיּוֹת שֶׁבַּעֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים הֵם בְּהַדְרָגָה ולא מדובר בעליות לדרגות נעלות לאין־ערוך מהדרגות הקודמות אלא בהתעלות הדרגתית. וְאַף שֶׁכְּלוּלוֹת עִנְיַן הָעֲבוֹדָה שבני ישראל עובדים את ה' (גַּם אפילו עֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים) הִיא מִלְּשׁוֹן עִיבּוּד עוֹרוֹת[17], כמבואר בחסידות, עבודת ה' נקראת 'עבודה' מלשון עיבוד עור כי כמו שהעור, במצבו הראשוני, הוא חומר גס, אולם על ידי העיבוד העור נעשה רך ועדין, כך האדם בבסיסו הוא חומר גלם בלתי מעובד, והעבודה היא לזככו ולעדנו, ואם כן מדובר על שינוי גדול לגבי המצב הקודם, כמו השינוי שנפעל בעור לאחר שעבר עיבוד ביחס למצבו קודם העיבוד, מִכָּל מָקוֹם, מִכַּיוָן שֶׁעֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים הִיא בִּבְחִינַת מָקוֹם קָרוֹב (שֶׁלֹּא הָיָה הצדיק במקום רחוק, כלשון הכתוב בירמיה בְּאֶרֶץ צִיָּה וְצַלְמָוֶת[18] מקום יבש, שומם וחשוך, מקום ללא חיים), הֲרֵי הִיא בְּסֵדֶר וְהַדְרָגָה. וְלָכֵן עֲצֶרֶת שֶׁל פֶּסַח הִיא רְחוֹקָה מפסח חֲמִישִׁים יוֹם, כִּי בִּכְדֵי לָבוֹא לְעִילּוּי דַּעֲצֶרֶת, צָרִיךְ לִהְיוֹת תְּחִילָּה הָעֲבוֹדָה דְּיוֹסְפְרְתֶּם לָכֶם גּוֹ' שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת[19], העבודה הרוחנית של ספירת העומר וְסַפַּרְתֶּם מִלְּשׁוֹן אֶבֶן סַפִּיר[20] אבן טובה שמאירה, וּמִלְּשׁוֹן לשון הכתוב בתהילים הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים[21], שֶׁפְּרוּשׁוֹ מְנַהֲרִין וּמְנַצְּצִין[22], שֶׁבְּכָל שָׁבוּעַ מִשבוע השבועות של ימי ספירת העומר מְבָרְרִים ומעדנים ומתקנים מִדָּה אַחַת מִשֶּׁבַע הַמִּדּוֹת

ביאור בדרך אפשר

1 הָיוּ יִשְׂרָאֵל כְּקָטָן שֶׁנּוֹלַד, הֲרֵי מוּבָן, שֶׁהָיוּ אָז
2 בִּבְחִינַת צַדִּיקִים. וְלָכֵן הָעֲבוֹדָה דְּחַג הַפֶּסַח
3 נִקְרֵאת מָקוֹם קָרוֹב. אֲבָל עִנְיָנוֹ שֶׁל חַג הַסּוּכּוֹת
4 (הַבָּא לְאַחֲרֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים) הוּא עֲבוֹדַת בַּעֲלֵי
5 תְּשׁוּבָה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן נְשׂוּאוֹת לְמָקוֹם רָחוֹק, הַיְינוּ
6 שֶׁהָיוּ רְחוֹקִים וְנִתְקָרְבוּ. וְכַיָּדוּעַ[14] הַהֶפְרֵשׁ בֵּין
7 נִיסָן (פֶּסַח) לְתִשְׁרֵי (סוּכּוֹת), שֶׁנִּיסָן נִקְרָא חוֹדֶשׁ
8 הָאָבִיב[15], שֶׁמַּתְחִיל בְּאָלֶ"ף וְאַחַר כָּךְ בֵּי"ת,
9 מִלְמַעְלָה לְמַטָּה, בְּחִינַת צַדִּיקִים, וְתִשְׁרֵי שֶׁהוּא
10 כְּסֵדֶר תשר"ק, מִלְמַטָּה לְמַעְלָה, בְּחִינַת תְּשׁוּבָה.
11 וְזֶהוּ שֶׁעֲצֶרֶת שֶׁל פֶּסַח רְחוֹקָה חֲמִישִׁים יוֹם,
12 מַה שֶּׁאֵין כֵּן עֲצֶרֶת שֶׁל חַג. דְּהֵנָּה, עֲבוֹדַת
13 הַצַּדִּיקִים הִיא בְּסֵדֶר וְהַדְרָגָה. וְאַף שֶׁגַּם בַּעֲבוֹדַת
14 הַצַּדִּיקִים יֵשׁ עֲלִיּוֹת (יֵלְכוּ מֵחַיִל אֶל חָיִל[16])
15 בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת וּבִתְפִלָּה, מִכָּל מָקוֹם, הָעֲלִיּוֹת
16 שֶׁבַּעֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים הֵם בְּהַדְרָגָה. וְאַף שֶׁכְּלוּלוֹת
17 עִנְיַן הָעֲבוֹדָה (גַּם עֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים) הִיא מִלְּשׁוֹן
18 עִיבּוּד עוֹרוֹת[17], מִכָּל מָקוֹם, מִכַּיוָן שֶׁעֲבוֹדַת
19 הַצַּדִּיקִים הִיא בִּבְחִינַת מָקוֹם קָרוֹב (שֶׁלֹּא הָיָה
20 בְּאֶרֶץ צִיָּה וְצַלְמָוֶת[18]), הֲרֵי הִיא בְּסֵדֶר וְהַדְרָגָה.
21 וְלָכֵן עֲצֶרֶת שֶׁל פֶּסַח הִיא רְחוֹקָה חֲמִישִׁים יוֹם,
22 כִּי בִּכְדֵי לָבוֹא לְעִילּוּי דַּעֲצֶרֶת, צָרִיךְ לִהְיוֹת
23 תְּחִילָּה הָעֲבוֹדָה דְּיוֹסְפְרְתֶּם לָכֶם גּוֹ' שֶׁבַע
24 שַׁבָּתוֹת[19], וְסַפַּרְתֶּם מִלְּשׁוֹן אֶבֶן סַפִּיר[20], וּמִלְּשׁוֹן
25 הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים[21], שֶׁפְּרוּשׁוֹ מְנַהֲרִין וּמְנַצְּצִין[22],
26 שֶׁבְּכָל שָׁבוּעַ מְבָרְרִים מִדָּה אַחַת מִשֶּׁבַע הַמִּדּוֹת

וש"נ. 14) ראה זח"ב קי, א ואילך. קפו, א. אור תורה להה"מ סימן פג. אוה"ת בא ע' רסא. סידור ע' שסח. המשך מים רבים תרל"ו פרק קלה. סה"מ תרל"ו ח"ב ע' שס. 15) פ' ראה טז, א. ר"ה כא, סע"א. 16) תהלים פד, ח. וראה ברכות ומו"ק בסופן. 17) ראה תו"א ה, ב. שם עו, א. 18) לשון הכתוב – ירמי' ב, ו. 19) אמור כג, טו. 20) ראה אוה"ת חיי שרה קו, ב ואילך. אמור ע' קסז ואילך. המשך תער"ב פק"ד (ח"א ע' ר [רסט] ואילך). ד"ה וספרתם תש"ל (סה"מ תש"ל ע' רסו ואילך). וש"נ. 21) תהלים יט, ב. 22) ראה זח"ב קלו, ב. פרדס שער ח (שער מהות והנהגה) פ"ב. דרושים שבהערה 20.

ביאור בדרך אפשר

הַבַּהֲמִית, וְהֵיינוּ לְפִי שֶׁהַגִּילּוּי וְהַהִתְעוֹרְרוּת הרוחנית דִּיצִיאַת מִצְרַיִם הִיא רַק בַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית והנפש הבהמית עדיין נשארה במצבה הקודם, וּבִסְפִירַת הָעוֹמֶר (שֶׁלְּאַחֲרֵי יְצִיאַת מִצְרַיִם) ותיקון הַמִּדּוֹת דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, כַּיָּדוּעַ[23] בתורת החסידות בְּפֵירוּשׁ הַכָּתוּב[24] הכתוב מָשְׁכֵנִי אַחֲרֶיךָ נָרוּצָה. כמבואר בחסידות בהרחבה, ונקודת הענין היא שגילוי האלוקות ביציאת מצרים היה ב'אתערותא דלעילא' ונמשך אור אלוקי מלמעלה למטה, ולכך רומז הכתוב 'משכני', שבני ישראל מצד עצמם היו שקועים במ"ט שערי טומאה, אלא שנגלה עליהם הקדוש ברוך הוא מלמעלה למטה ו'משך' אותם. ונאמר 'משכני' לשון יחיד כי הגילוי מלמעלה פעל רק בנפש האלקית, אבל הנפש הבהמית נשארה במצבה ובתוקפה, ולאחר מכן היתה העבודה של ספירת העומר שהיא עבודה בדרך מלמטה למעלה ושייכת לתיקון הנפש הבהמית ולכן נאמר 'נרוצה', לשון רבים, כי נפעל שינוי ו'הזזה' גם בנפש הבהמית ולא רק בנפש האלוקית וזו ההכנה למתן תורה שעל מתן תורה נאמר 'הביאני המלך חדריו'.

וְכֵיוָן שֶׁהָעֲבוֹדָה דְּבֵירוּר נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית בימי ספירת העומר הִיא בְּהֶמְשֵׁךְ לַגִּילּוּי דְּמָשְׁכֵנִי ביציאת מצרים בחג הפסח, חֲרֵי זֶה בְּחִינַת מָקוֹם קָרוֹב בדומה לעבודת הצדיקים, וְלָכֵן, הָעֲלָיָה שֶׁנַּעֲשֵׂית בנפש עַל יָדָהּ, העליה שנעשית בנפש הבהמית עִם הֱיוֹתָהּ בְּאוֹפֶן דְּנָרוּצָה, לְשׁוֹן מְרוּצָה[25] במהירות ובתוקף ובפער מהדרגה הקודמת, חֲרֵי הִיא עֲדַיִן עליה בְּהַדְרָגָה כוי. וְכֵיוָן שֶׁכְּלָלוּת

ביאור בדרך אפשר

הָעֲבוֹדָה (וְהָעֲלָיָה) הִיא בְּהַדְרָגָה ולא עליה שלא בערך, לָכֵן, בִּכְדֵי לָבוֹא מֵהַתְחָלַת הָעֲבוֹדָה דְּיִצִיאַת מִצְרַיִם לְעִילּוּי דַּעֲצֶרֶת, יֵשׁ צוֹרֶךְ בְּשִׁבְעָה שָׁבוּעוֹת שהרי מדובר בעליה והתקדמות מדרגה לדרגה, ולשם כך נדרש זמן. אָמְנָם הָעֲבוֹדָה דְּבַעֲלֵי תְּשׁוּבָה הִיא בִּבְחִינַת דִּילּוּג וקפיצה לְמַעְלָה מִסֵּדֶר וְהַדְרָגָה, שֶׁחֲרֵי בַּתְּחִילָּה (לְפָנֵי עֲשִׂיַּית הַתְּשׁוּבָה) הָיָה בְּתַכְלִית הֶרְיחוּק מאלוקות, וְעַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה נַעֲשָׂה בְּתַכְלִית הַקֵּירוּב. וּבִפְרָט בְּתְשׁוּבָה מֵאַהֲבָה שֶׁזְּדוֹנוֹת נַעֲשִׂים לוֹ כִּזְכֻיּוֹת[26], כדברי חז"ל בגמרא, שֶׁזֵּהוּ דִּילּוּג וקפיצה ומעבר מִקָּצֶה הַכִּי תַּחְתּוֹן כפי שהיה קודם החטא לַקָּצֶה הַכִּי עֶלְיוֹן להיות קרוב לאלוקות באהבת ה'. וּבִפְרָט עַל פִּי הַיָּדוּעַ[27] בתורת החסידות שֶׁהַזְּכֻיּוֹת שֶׁנַּעֲשִׂים מֵהַזְּדוֹנוֹת שהפכו לזכיות הֵם נַעֲלִים יוֹתֵר מִזְּכֻיּוֹת סְתָם שלא באו אחרי 'זדונות', כִּי הַנִּיצוֹצוֹת האלוקיים שֶׁבַּזְּדוֹנוֹת הֵם נַעֲלִים בְּיוֹתֵר (שֶׁלָּכֵן נָפְלוּ לְמַטָּה כָּל כָּךְ לפי הכלל שכל הגבוה ביותר נופל למטה יותר), וְלָכֵן, כַּאֲשֶׁר נִיצוֹצוֹת נעלים אֵלּוּ מִתְבָּרְרִים ומתעלים עַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה מֵאַהֲבָה שֶׁזְּדוֹנוֹת נַעֲשִׂים כִּזְכֻיּוֹת, הִנֵּה זְכֻיּוֹת אֵלּוּ שבאו מהזדונות הֵם נַעֲלִים יוֹתֵר מִזְּכֻיּוֹת הַצַּדִּיקִים. וְכֵיוָן שֶׁהָעֲבוֹדָה דִּתְשׁוּבָה הִיא לְמַעְלָה מֵהַדְרָגָה ולא בצורה איטית והדרגתית, חֲרֵי הִיא במהירות, כדברי הזוהר בְּשַׁעְתָּא חָדָא[28] בשעה אחת וברגע אחד. וְלָכֵן עֲצֶרֶת שֶׁל חַג הִיא מִיָּד לְאַחֲרֵי הֶחָג ולא כעבור זמן.

1 הַבַּהֲמִית, וְהֵיינוּ לְפִי שֶׁהַגִּילּוּי וְהַהִתְעוֹרְרוּת דִּיצִיאַת
2 מִצְרַיִם הִיא רַק בַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית והנפש הבהמית עדיין נשארה
3 במצבה הקודם, וּבִסְפִירַת הָעוֹמֶר (שֶׁלְּאַחֲרֵי יְצִיאַת מִצְרַיִם)
4 נַעֲשֶׂה בֵּירוּר ותיקון הַמִּדּוֹת דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, כַּיָּדוּעַ[23] בתורת
5 החסידות בְּפֵירוּשׁ הַכָּתוּב[24]
6 הכתוב מָשְׁכֵנִי אַחֲרֶיךָ נָרוּצָה.
7 כמבואר בחסידות בהרחבה, ונקודת
8 הענין היא שגילוי האלוקות ביציאת
9 מצרים היה ב'אתערותא דלעילא'
10 ונמשך אור אלוקי מלמעלה למטה,
11 ולכך רומז הכתוב 'משכני', שבני
12 ישראל מצד עצמם היו שקועים במ"ט
13 שערי טומאה, אלא שנגלה עליהם
14 הקדוש ברוך הוא מלמעלה למטה
15 ו'משך' אותם. ונאמר 'משכני' לשון
16 יחיד כי הגילוי מלמעלה פעל רק בנפש
17 האלקית, אבל הנפש הבהמית נשארה
18 במצבה ובתוקפה, ולאחר מכן היתה
19 העבודה של ספירת העומר שהיא
20 עבודה בדרך מלמטה למעלה ושייכת
21 לתיקון הנפש הבהמית ולכן נאמר
22 'נרוצה', לשון רבים, כי נפעל שינוי
23 ו'הזזה' גם בנפש הבהמית ולא רק
24 בנפש האלוקית וזו ההכנה למתן תורה
25 שעל מתן תורה נאמר 'הביאני המלך
26 חדריו'.
27 וְכֵיוָן שֶׁהָעֲבוֹדָה דְּבֵירוּר נֶפֶשׁ
28 הַבַּהֲמִית בימי ספירת העומר הִיא
29 בְּהֶמְשֵׁךְ לַגִּילּוּי דְּמָשְׁכֵנִי ביציאת
30 מצרים בחג הפסח, חֲרֵי זֶה בְּחִינַת
31 מָקוֹם קָרוֹב בדומה לעבודת
32 הצדיקים, וְלָכֵן, הָעֲלָיָה שֶׁנַּעֲשֵׂית
33 עַל יָדָהּ, העליה שנעשית בנפש
34 הבהמית עִם הֱיוֹתָהּ בְּאוֹפֶן
35 דְּנָרוּצָה, לְשׁוֹן מְרוּצָה[25]
36 במהירות ובתוקף ובפער מהדרגה
37 הקודמת, חֲרֵי הִיא עֲדַיִן עליה
38 בְּהַדְרָגָה כוי. וְכֵיוָן שֶׁכְּלָלוּת

1 דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, וְהֵיינוּ לְפִי שֶׁהַגִּילּוּי
2 וְהַהִתְעוֹרְרוּת דִּיצִיאַת מִצְרַיִם הִיא רַק בַּנֶּפֶשׁ
3 הָאֱלֹקִית, וּבִסְפִירַת הָעוֹמֶר (שֶׁלְּאַחֲרֵי יְצִיאַת
4 מִצְרַיִם) נַעֲשֶׂה בֵּירוּר הַמִּדּוֹת דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית,
5 כַּיָּדוּעַ[23] בְּפֵירוּשׁ הַכָּתוּב[24] מָשְׁכֵנִי אַחֲרֶיךָ נָרוּצָה.
6 וְכֵיוָן שֶׁהָעֲבוֹדָה דְּבֵירוּר נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית הִיא
7 בְּהֶמְשֵׁךְ לַגִּילּוּי דְּמָשְׁכֵנִי, חֲרֵי זֶה בְּחִינַת מָקוֹם
8 קָרוֹב, וְלָכֵן, הָעֲלָיָה שֶׁנַּעֲשֵׂית עַל יָדָהּ, עִם הֱיוֹתָהּ
9 בְּאוֹפֶן דְּנָרוּצָה, לְשׁוֹן מְרוּצָה[25], חֲרֵי הִיא עֲדַיִן
10 בְּהַדְרָגָה כוי. וְכֵיוָן שֶׁכְּלָלוּת הָעֲבוֹדָה (וְהָעֲלָיָה)
11 הִיא בְּהַדְרָגָה, לָכֵן, בִּכְדֵי לָבוֹא מֵהַתְחָלַת
12 הָעֲבוֹדָה דִּיצִיאַת מִצְרַיִם לְעִילּוּי דַּעֲצֶרֶת, יֵשׁ
13 צוֹרֶךְ בְּשִׁבְעָה שָׁבוּעוֹת. אָמְנָם הָעֲבוֹדָה דְּבַעֲלֵי
14 תְּשׁוּבָה הִיא בִּבְחִינַת דִּילּוּג לְמַעְלָה מִסֵּדֶר
15 וְהַדְרָגָה, שֶׁחֲרֵי בַּתְּחִילָּה (לְפָנֵי עֲשִׂיַּית הַתְּשׁוּבָה)
16 הָיָה בְּתַכְלִית הֶרְיחוּק, וְעַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה נַעֲשָׂה
17 בְּתַכְלִית הַקֵּירוּב. וּבִפְרָט בִּתְשׁוּבָה מֵאַהֲבָה
18 שֶׁזְּדוֹנוֹת נַעֲשִׂים לוֹ כִּזְכֻיּוֹת[26], שֶׁזֵּהוּ דִּילּוּג מִקָּצֶה
19 הַכִּי תַּחְתּוֹן לַקָּצֶה הַכִּי עֶלְיוֹן. וּבִפְרָט עַל פִּי
20 הַיָּדוּעַ[27] שֶׁהַזְּכֻיּוֹת שֶׁנַּעֲשִׂים מֵהַזְּדוֹנוֹת הֵם נַעֲלִים
21 יוֹתֵר מִזְּכֻיּוֹת סְתָם, כִּי הַנִּיצוֹצוֹת שֶׁבַּזְּדוֹנוֹת הֵם
22 נַעֲלִים בְּיוֹתֵר (שֶׁלָּכֵן נָפְלוּ לְמַטָּה כָּל כָּךְ), וְלָכֵן,
23 כַּאֲשֶׁר נִיצוֹצוֹת אֵלּוּ מִתְבָּרְרִים עַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה
24 מֵאַהֲבָה שֶׁזְּדוֹנוֹת נַעֲשִׂים כִּזְכֻיּוֹת, הִנֵּה זְכֻיּוֹת אֵלּוּ
25 הֵם נַעֲלִים יוֹתֵר מִזְּכֻיּוֹת הַצַּדִּיקִים. וְכֵיוָן
26 שֶׁהָעֲבוֹדָה דִּתְשׁוּבָה הִיא לְמַעְלָה מֵהַדְרָגָה, חֲרֵי
27 הִיא בְּשַׁעְתָּא חָדָא וּבִרְגְעָא חָדָא[28]. וְלָכֵן עֲצֶרֶת
28 שֶׁל חַג הִיא מִיָּד לְאַחֲרֵי הֶחָג.

23) ראה ד"ה משכני במאמרי אדה"ז: אתהלך לאזניא ע' קסט; כתובים ח"ב ע' כט. אוה"ת שה"ש ח"א ע' נט. שם ע' עה. ד"ה הנ"ל תרנ"ה. תרס"ח. תש"א (הב'). ד"ה וספרתם תשי"א (סה"מ תשי"א ע' עד ואילך). ד"ה להבין ענין ספה"ע וד"ה משכני תשי"ח (סה"מ תשי"ח ע' רי ואילך. ע' ריח ואילך). 24) שה"ש א, ד. 25) ראה סה"מ תש"א ס"ע 119 ואילך. 26) יומא פו, ב. וראה תניא פ"ז. 27) ראה דרמ"צ קצא, א. 28) זהר ח"א קכט, א ואילך.

ביאור בדרך אפשר

וְזֶהוּ גַּם הטעם הפנימי על כך שֶׁבַּעֲצֶרֶת שֶׁל חַג בשמיני עצרת שלאחר חג הסוכות יוֹצְאִין מִקַּיִן לְחוֹרֶף, כְּפִי שֶׁמְּפָרֵשׁ כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרִי וְחָמִי אֲדמו"ר[29] שֶׁעִנְיַן הַקַּיִן הוּא ה"בְּרֵעִין" האש והלהט שֶׁל הַתְּשׁוּבָה דְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. וּמִיּוֹם הַכִּפּוּרִים, שֶׁנִּקְרָא במדרש יוֹם אֶחָד[30] (דּוּגְמַת יוֹם אֶחָד דְּמַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית שֶׁבּוֹ הָיָה הַקָּבָ"ה יָחִיד בְּעוֹלָמוֹ[31] ועדיין לא היו נבראים), והמושג 'אחד' מלמד שמדובר על דרגה נעלית לְמַעְלָה מֵהִתְחַלְקוּת דְּזְמַן, נִמְשָׁךְ גַּם בְּיוֹם אֶחָד דְּשְׁמִינִי עֲצֶרֶת, שֶׁמַּקְרִיבִין בּוֹ פַּר אֶחָד, וְהוּא בְּחִינַת יָחִיד שֶׁלְּמַעְלָה מִבְּחִינַת אֶחָד[32] וכפי שמבאר הרבי במקום אחר ההתאחדות של בני ישראל שמתבטאת בהקרבת פר אחד בשמיני עצרת, אינה רק שמקריבים את אותו פר עבור כל בני ישראל אלא שכל בני ישראל הם 'אומה יחידה', כמרומז בלשון הגמרא 'פר יחידי למה, כנגד אומה יחידה'.

ד) וְעַל פִּי זֶה יוּבַן גַּם הָעִנְיָן דְּבְיוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם, ויש כאן דגש על ענין 'לכם', כמבואר בתחילת המאמר, שהוא ענין יִהְיוּ לְךָ לְבַדֶּךָ לבני ישראל בלבד וְאֵין לְזָרִים אומות העולם אִתָּךְ, כִּי, עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה בְּאוֹפֶן שֶׁזְּדוֹנוֹת עצמם נַעֲשִׂים כִּזְכֻיּוֹת מוֹרֶה עַל מַעֲלַת יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם לְמַעְלָה מִכָּל עִנְיַן הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת 'סדר השתלשלות' של יריד האור האלוקי מלמעלה למטה שהוא על ידי צמצום ומיעוט האור, שֶׁהֲרֵי מִצַּד עִנְיַן הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, יֵשׁ דְּבָרִים בעולם שֶׁהֵם אֲסוּרִים וּקְשׁוּרִים בִּידֵי הַחִיצוֹנִים הכוחות שמחזק והיפך הקדושה שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְבָרְרָם ולתקנם וּלְהַעֲלוֹתָם לִקְדוּשָׁה ולכן הם דברים אסורים. וְכֵיוָן שֶׁעַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה מִתְבָּרְרִים וּמִתְעַלִּים גַּם הַנִּיצוֹצוֹת שֶׁנָּפְלוּ בְּשָׁלֹשׁ קְלִיפּוֹת הַטְּמֵאוֹת[33] שאין בהם טוב כלל (שֶׁמֵּהֶם נִמְשָׁכִים אָסוּר פָּסוּל וּטְרֵיפָה), וְגַם הַנִּיצוֹצוֹת שֶׁנָּפְלוּ בִּזְדוֹנוֹת (שֶׁהֵם לְמַטָּה מִשָּׁלֹשׁ קְלִיפּוֹת הַטְּמֵאוֹת כי הרי ב'זדונות' נעשה מעשה בפועל היפך הרצון האלוקי), הֲרֵי בָּזֶה נִיכָּר בבירור והעלאת גם דברים אלו נִיכָּר מַעֲלָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם לְמַעְלָה מֵהַהִגְבָּלוֹת דְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת שמצד 'הגבלות' דהשתלשלות' אכן אי אפשר לברר את הניצוצות שנפלו בדברים אלו.

וְזֶהוּ גַּם הטעם הפנימי על כך שֶׁשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת בָּא בְּהֶמְשֵׁךְ לְשִׁבְעַת יְמֵי הֶחָג שֶׁבָּהֶם מַקְרִיבִים שִׁבְעִים פָּרִים כְּנֶגֶד שִׁבְעִים אוּמוֹת, כנזכר לעיל בתחילת המאמר, כֵּיוָן שֶׁעַל יְדֵי זֶה שֶׁיִּשְׂרָאֵל מְבָרְרִים ומתקנים אֶת שִׁבְעִים הָאוּמוֹת שֶׁחִיּוּתָם מִשָּׁלֹשׁ קְלִיפּוֹת הַטְּמֵאוֹת, מִתְגַּלָּה מַעֲלַת יִשְׂרָאֵל. אֶלָּא שֶׁבְּסוּפוֹת כאשר מקריבים את שבעים הפרים נַעֲשֶׂה נפעל הַבֵּירוּר של שבעים האומות, וְגִילּוּי מַעֲלַת יִשְׂרָאֵל (שֶׁעַל יְדֵי הַבֵּירוּר שבעים האומות בימי חג הסוכות) הוּא בְּשִׁמְינִי עֲצֶרֶת, שְׁמִינִי מִלְּשׁוֹן שָׁמֵן וְדָשֵׁן[34] המסמל שפע רב ומיוחד.

וְזֶהוּ גַּם ביאור הדיוק בלשון המדרש בְּאוּ וְנִגָּלְגֵּל אֲנִי וְאַתֶּם בַּמֶּה שֶׁתִּתְמְצְאוּ, שֶׁלָּשׁוֹן בַּמֶּה שֶׁתִּתְמְצְאוּ, ולעיל בתחילת המאמר הובאה השאלה למה נאמר שבשמיני עצרת ההשפעה היא 'במה שנמצא', היינו מה שנותר מסעודת שבעת הימים, והרי שמיני עצרת הוא ענין נעלה יותר משבעת הימים, והביאור הוא שֶׁלָּשׁוֹן זֶה מוֹרֶה,

ביאור בדרך אפשר

וְזֶהוּ גַּם שֶׁבַּעֲצֶרֶת שֶׁל חַג יוֹצְאִין מִקַּיִן לְחוֹרֶף, כְּפִי שֶׁמְּפָרֵשׁ כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרִי וְחָמִי אֲדמו"ר[29] שֶׁעִנְיַן הַקַּיִן הוּא ה"בְּרֵעִין" שֶׁל הַתְּשׁוּבָה דְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. וּמִיּוֹם הַכִּפּוּרִים, שֶׁנִּקְרָא יוֹם אֶחָד[30] (דּוּגְמַת יוֹם אֶחָד דְּמַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית שֶׁבּוֹ הָיָה הַקָּבָ"ה יָחִיד בְּעוֹלָמוֹ[31]), לְמַעְלָה מֵהִתְחַלְקוּת דְּזְמַן, נִמְשָׁךְ גַּם בְּיוֹם אֶחָד דְּשְׁמִינִי עֲצֶרֶת, שֶׁמַּקְרִיבִין בּוֹ פַּר אֶחָד, וְהוּא בְּחִינַת יָחִיד שֶׁלְּמַעְלָה מִבְּחִינַת אֶחָד[32].

ד) וְעַל פִּי זֶה יוּבַן גַּם הָעִנְיָן דְּבְיוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם, יִהְיוּ לְךָ לְבַדֶּךָ וְאֵין לְזָרִים אִתָּךְ, כִּי, עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה בְּאוֹפֶן שֶׁזְּדוֹנוֹת נַעֲשִׂים כִּזְכֻיּוֹת מוֹרֶה עַל מַעֲלַת יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם לְמַעְלָה מִכָּל עִנְיַן הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁהֵם אֲסוּרִים וּקְשׁוּרִים בִּידֵי הַחִיצוֹנִים וְאִי אֶפְשָׁר לְבָרְרָם וּלְהַעֲלוֹתָם לִקְדוּשָׁה. וְכֵיוָן שֶׁעַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה מִתְבָּרְרִים וּמִתְעַלִּים גַּם הַנִּיצוֹצוֹת שֶׁנָּפְלוּ בְּשָׁלֹשׁ קְלִיפּוֹת הַטְּמֵאוֹת[33] (שֶׁמֵּהֶם נִמְשָׁכִים אָסוּר פָּסוּל וּטְרֵיפָה), וְגַם הַנִּיצוֹצוֹת שֶׁנָּפְלוּ בִּזְדוֹנוֹת (שֶׁהֵם לְמַטָּה מִשָּׁלֹשׁ קְלִיפּוֹת הַטְּמֵאוֹת), הֲרֵי בָּזֶה נִיכָּר מַעֲלָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם לְמַעְלָה מֵהַהִגְבָּלוֹת דְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת.

וְזֶהוּ גַּם שֶׁשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת בָּא בְּהֶמְשֵׁךְ לְשִׁבְעַת יְמֵי הֶחָג שֶׁבָּהֶם מַקְרִיבִים שִׁבְעִים פָּרִים כְּנֶגֶד שִׁבְעִים אוּמוֹת, כֵּיוָן שֶׁעַל יְדֵי זֶה שֶׁיִּשְׂרָאֵל מְבָרְרִים אֶת שִׁבְעִים הָאוּמוֹת שֶׁחִיּוּתָם מִשָּׁלֹשׁ קְלִיפּוֹת הַטְּמֵאוֹת, מִתְגַּלָּה מַעֲלַת יִשְׂרָאֵל. אֶלָּא שֶׁבְּסוּפוֹת נַעֲשֶׂה הַבֵּירוּר, וְגִילּוּי מַעֲלַת יִשְׂרָאֵל (שֶׁעַל יְדֵי הַבֵּירוּר) הוּא בְּשִׁמְינִי עֲצֶרֶת, שְׁמִינִי מִלְּשׁוֹן שָׁמֵן וְדָשֵׁן[34]. וְזֶהוּ גַּם בְּאוּ וְנִגָּלְגֵּל אֲנִי וְאַתֶּם בַּמֶּה שֶׁתִּתְמְצְאוּ, שֶׁלָּשׁוֹן

29) סד"ה ביום השמע"צ תרפ"ט (סה"מ תרפ"ט ע' פב). 30) ב"ר פ"ב, ג. 31) שם פ"ג, ח. 32) ראה לקו"ש ח"ט ע' 233 ואילך. 33) ראה תניא שם. ועוד. 34) ראה אור תורה להרב המגיד סימן שסה. אוה"ת בהעלותך ע' תכז. שמע"צ ע' א'תתיז.

ביאור בדרך אפשר

שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהַסְּעוּדָה דִּשְׁמִינִי עֲצֶרֶת נִמְצֵאת באה ונמשכת
מֵהַסְּעוּדָה דְּשִׁבְעִים הַפָּרִים (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל שֶׁגִּילּוּי מַעֲלַת
יִשְׂרָאֵל הוּא עַל יְדֵי בֵּירוּר הָאוּמוֹת), חֲרֵי הִיא הסעודה של
שמיני עצרת, פר אחד כנגד בני ישראל נַעֲלֵית מִמֶּנָּה מהסעודה של חג
הסוכות, שבעים פרים כנגד שבעים
האומות בְּאֵין עֲרוֹךְ לאין שיעור,
שֶׁהִיא כְּמוֹ מְצִיאָה (תִּמְצְאוּ)
שֶׁבָּאָה בְּהֶיסֵּח הַדַּעַת ולא כמו
דבר שבא כתוצאה מעבודה ויגיעה
והוא לפי ערך היגיעה, עַל דֶּרֶךְ מַה
שֶּׁנֶּאֱמַר[35] בתהילים מָצָאתִי דָּוִד
עַבְדִּי, וגם שם נאמר לשון מציאה
כִּי אֵין בֶּן דָּוִד מלך המשיח בָּא
אֶלָּא בְּהֶיסֵּח הַדַּעַת[36] כמאמר
חז"ל בגמרא.

ה) וְזֶהוּ בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת
תִּהְיֶה לָכֶם, שֶׁהַהוֹרָאָה מִזֶּה
בעבודת ה' של כל אחד ואחד, שֶׁגַּם
כַּאֲשֶׁר יָדַע אֱינָשׁ בְּנַפְשֵׁיהּ כּוֹ'
גם כאשר האדם יודע בנפשו ומודע
היטב למצבו הרוחני הנחות, מָכָל
מָקוֹם, לְאַחֲרֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים
שֶׁגַּם זְדוֹנוֹת נַעֲשִׂים כִּזְכֻיּוֹת,
הִנֵּה גַּם אפילו מִי שֶׁהָיָה
בְּמָקוֹם רָחוֹק במצב רוחני נחות,
חֲרֵי הוּא בָּא בִּשְׁמִינִי
עֲצֶרֶת לְאָבִיו הַמֶּלֶךְ כּוֹ' וה'רחוק' נעשה
קרוב, וְעַד כדי כך הוא הקירוב
שֶׁהוּא בְּאוֹפֶן שֶׁיִּהְיוּ לְךָ לְבַדֶּךָ
וְאֵין לְזָרִים אִתָּךְ. וּלְאַחֲרֵי זֶה
נַעֲשֵׂית הֵיצִיאָה מִקֵּיץ לְחוֹרֶף,
שְׁיוֹצְאִים מחגי ומועדי חודש תשרי

ביאור בדרך אפשר

זֶה מוֹרֶה, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהַסְּעוּדָה דִּשְׁמִינִי עֲצֶרֶת
נִמְצֵאת מֵהַסְּעוּדָה דְּשִׁבְעִים הַפָּרִים (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל
שֶׁגִּילּוּי מַעֲלַת יִשְׂרָאֵל הוּא עַל יְדֵי בֵּירוּר
הָאוּמוֹת), חֲרֵי הִיא נַעֲלֵית מִמֶּנָּה בְּאֵין עֲרוֹךְ,
שֶׁהִיא כְּמוֹ מְצִיאָה (תִּמְצְאוּ) שֶׁבָּאָה בְּהֶיסֵּח
הַדַּעַת, עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁנֶּאֱמַר[35] מָצָאתִי דָּוִד עַבְדִּי,
כִּי אֵין בֶּן דָּוִד בָּא אֶלָּא בְּהֶיסֵּח הַדַּעַת[36].

ה) וְזֶהוּ בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם,
שֶׁהַהוֹרָאָה מִזֶּה, שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר יָדַע
אֱינָשׁ בְּנַפְשֵׁיהּ כּוֹ', מִכָּל מָקוֹם, לְאַחֲרֵי יוֹם
הַכִּפּוּרִים שֶׁגַּם זְדוֹנוֹת נַעֲשִׂים כִּזְכֻיּוֹת, הִנֵּה גַּם
מִי שֶׁהָיָה בְּמָקוֹם רָחוֹק, חֲרֵי הוּא בָּא בִּשְׁמִינִי
עֲצֶרֶת לְאָבִיו הַמֶּלֶךְ כּוֹ', וְעַד שֶׁהוּא בְּאוֹפֶן
שֶׁיִּהְיוּ לְךָ לְבַדֶּךָ וְאֵין לְזָרִים אִתָּךְ. וּלְאַחֲרֵי זֶה
נַעֲשֵׂית הֵיצִיאָה מִקֵּיץ לְחוֹרֶף, שְׁיוֹצְאִים לַעֲבוֹדָה
עִמּוֹ אֶת הַכֹּחַ (מֵאֲבִיו הַמֶּלֶךְ) לַעֲבוֹד עֲבוֹדָתוֹ
בְּאוֹפֶן דְּאָמַר מַלְכָּא עָקַר טוּרָא[38], בְּדַרְכֵי נוֹעַם
וְדַרְכֵי שָׁלוֹם, שֶׁתִּהְיֶה עֲבוֹדָתוֹ בְּתַכְלִית
הַשְׁלֵימוּת, בְּכָל הַפֵּירוּשִׁים שֶׁבָּזֶה, כּוֹלֵל עִנְיַן
הַשָּׁלוֹם, שֶׁיִּהְיֶה שָׁלוֹם לָרָחוֹק שֶׁנַּעֲשָׂה קָרוֹב. וְעַל יְדֵי
עֲבוֹדָה זוֹ (לַעֲשׂוֹת מֵרָחוֹק שֶׁיִּהְיֶה קָרוֹב) עבודת התשובה
שֶׁנַּעֲשֵׂית בַּיָּמִים הָאַחֲרוֹנִים שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת, בָּאִים לַגְּאוּלָה
הָאֲמִיתִית וְהַשְּׁלֵימָה עַל יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, בְּקָרוֹב מַמָּשׁ
וּבַעֲגָלָא דִּיתָן במהירות (לפי המושגים) שלנו.

ביאור בדרך אפשר

לַעֲבוֹדָה דִּוַיַּעֲקֹב הָלַךְ לְדַרְכּוֹ[37] כלשון הכתוב בתורה לגבי יעקב
אבינו ומבואר בחסידות שהכתוב מרמז על ההליכה של כל אחד ואחד בדרך
התורה והמצוות, אחרי הנתינת כוח שמקבלים בחגי ומועדי חודש תשרי,
בְּמֶשֶׁךְ כָּל הַשָּׁנָה, וְלוֹקֵחַ עִמּוֹ אֶת הַכֹּחַ (מֵאֲבִיו הַמֶּלֶךְ)
לַעֲבוֹד עֲבוֹדָתוֹ בְּאוֹפֶן דְּאָמַר מַלְכָּא עָקַר טוּרָא[38] חכמינו ז"ל
אמרו שלדיבורו של המלך יש תוקף רב
עד כדי כך ש"אמר מלכא עקר טורא",
כשהמלך אומר ומצוה, ההר נעקר
ממקומו, ולעניננו, ההתקרבות של בן
המלך לאביו המלך בשמיני עצרת
נותנת לו תוקף וכוח בדוגמת הכוח של
המלך, אלא שהעבודה היא בְּדַרְכֵי
נוֹעַם וְדַרְכֵי שָׁלוֹם, והנתינת כוח
היא שֶׁתִּהְיֶה עֲבוֹדָתוֹ בְּתַכְלִית
הַשְׁלֵימוּת, בְּכָל הַפֵּירוּשִׁים
שֶׁבָּזֶה בענין השלימות, כּוֹלֵל עִנְיַן
הַשָּׁלוֹם, שֶׁיִּהְיֶה שָׁלוֹם לָרָחוֹק
שֶׁנַּעֲשָׂה קָרוֹב. וְעַל יְדֵי
עֲבוֹדָה זוֹ (לַעֲשׂוֹת מֵרָחוֹק
שֶׁיִּהְיֶה קָרוֹב) עבודת התשובה
שֶׁנַּעֲשֵׂית בַּיָּמִים הָאַחֲרוֹנִים
שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת, בָּאִים לַגְּאוּלָה
הָאֲמִיתִית וְהַשְּׁלֵימָה עַל יְדֵי
מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, בְּקָרוֹב מַמָּשׁ וּבַעֲגָלָא דִּיתָן.

סה"מ תרנ"ט ע' קכח [קל]. ד"ה ביום השמע"צ תרצ"ו (סה"מ תרצ"ו ע' 41). 35) תהלים פט, כא. 36) סנהדרין צז, א. 37) לשון הכתוב – ויצא לב, ב. וראה אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"א ע' קצד. סה"ש תרצ"ו ע' 43. וש"נ. ד"ה להבין ענין תשרי פ"ז (לקמן ע' 241). 38) ראה ב"ב ג, ב.

בס"ד. שיחת ליל שמחת תורה (קודם הקפות), ה'תשל"ו.

בלתי מוגה

א. [כ"ק אדמו"ר שליט"א קידש על היין, ואח"כ הורה שא' המסובים יקדש בקול רם, ויוציא י"ח את כולם. אח"כ צוה לנגן "אתה בחרתנו"].

בנוגע לשמחה דשמח"ת אין צורך בביאור והסברה אודות תוכנה של השמחה, שהרי השם "שמחת תורה" גופא מבאר שזוהי שמחה הקשורה עם תורה.

אלא שבזה גופא יש שני ענינים: שמחת בני ישראל עם התורה, ושמחת התורה עם בני ישראל[1] – ע"ד שמבאר רבינו הזקן בלקו"ת[2] בנוגע ל"זמן שמחתנו" (שבנוסח התפלה), לשון רבים, שזוהי שמחה כפולה: שמחת בנ"י עם הקב"ה ושמחת הקב"ה עם בנ"י, ומזה מובן גם בנוגע לתורה, שהיא חכמתו ורצונו של הקב"ה.

ומ"מ נקרא היו"ט בשם "שמחת תורה", לשון יחיד (ולא שמחות תורה), כיון "שמתחברים ב' השמחות יחד", כלשון רבינו הזקן בנוגע ל"זמן שמחתנו" (ולא זמן שמחותנו).

ב. והענין בזה:

השמחה שבנ"י שמחים בתורה – מובנת בפשטות, שהרי בשעה שאדם מקבל דבר חשוב ויקר שגורם הנאה ותענוג, הרי הוא שמח מזה.

וכמודגש גם בכך שבהתחלת כל יום, לפני שהולך לעסקיו, ואפילו לפני שמתפלל – מודה כל אחד מישראל להקב"ה על נתינת התורה, באמרו בברכת התורה: "אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו", שבזה מבטא עד כמה התורה חשובה ויקרה אצלו.

ואם הדברים אמורים בכל יום מימות השנה, עאכו"כ בבוא היום המיוחד של שמח"ת, הרי בודאי שהוא שמח עם התורה בשמחה גדולה.

ועד"ז בנוגע לשמחה של התורה עם בנ"י:

ובהקדים המשל מבשר ודם, שכאשר נותן מתנה לחבירו דבר שהוא יקר ביותר אצלו [והיינו, שאין זה דבר שאצל המקבל הוא הכי יקר, ואילו אצל הנותן הרי זה דבר פשוט או דבר בינוני, אלא זהו דבר חשוב ויקר ביותר גם אצל הנותן], וחבירו מקבל את המתנה ומשתמש בה בהתאם לרצונו של הנותן, הרי זה גורם הנאה ותענוג לנותן המתנה.

ועד"ז בנמשל, שהתורה היא הדבר היקר ביותר, כמ"ש[3] "יקרה היא מפנינים", ועד שגם אצל הקב"ה הרי זה דבר יקר ביותר, כמ"ש[4] "ואהי' אצלו גו' שעשועים", שהקב"ה משתעשע עם התורה, ולכן, כאשר נותן את התורה לבנ"י שמקבלים ולומדים את התורה, כפי שאומרים בברכת התורה "ונתן לנו את תורתו" (התורה שלו שמשתעשע בה), ומיד לאח"ז לומדים ענין בתורה, הן בתושב"כ והן בתושבע"פ – הרי זה גורם הנאה ותענוג להקב"ה, נותן התורה; ובנדו"ד שהמתנה היא התורה ששייך בה ענין של הרגש, נעשה הנאה ותענוג – ובמילא גם שמחה – אצל התורה, שהיא שמחה עם בנ"י מקבלי התורה.

---

1) ראה שיחת יום שמע"צ תש"ג ס"ו (סה"ש תש"ג ע' 3). לקו"ש חי"ד ע' 168. וש"נ. וראה גם שיחת ליל שמח"ת דאשתקד סי"ח (תורת מנחם חע"ח ע' 149). וש"נ.

2) דרושי שמע"צ פח, ד ואילך.

3) משלי ג, טו.

4) שם ח, ל.

ג. אך בשביל זה לא די בכך שמקבלים את התורה ושומרים עלי' כמו ששומרים על דבר יקר שמניחים אותו במקום גבוה כו', כדי שאף אחד לא יוכל לגעת בו, אלא יש צורך למלא את הכוונה והתכלית של נותן התורה בנתינת התורה:

ובהקדמה – שכאשר נתינת המתנה אינה בשביל תכלית ומטרה מסויימת, די בכך שמקבל המתנה מבטא את היוקר והחשיבות של המתנה בכך ששומר אותה במקום מכובד כו', שאז יהנה וישמח נותן המתנה; אבל כאשר נתינת המתנה היא בשביל תכלית ומטרה מסויימת, אזי תלוי' ההנאה והשמחה של נותן המתנה בכך שהמקבל ממלא את התכלית והמטרה שבשבילה ניתנה המתנה.

ובנוגע לתורה – הנה אף שיש לה כמה שמות, החל מענין החכמה, חכמתו ורצונו של הקב"ה, "חכמתכם ובינתכם"[5], הרי השם שמודגש ביו"ט זה הוא "שמחת תורה" דוקא, וכן נוסח הברכה הוא "נותן התורה" דוקא – "תורה" מלשון הוראה[6], ובאופן של "תורה אור"[7], היינו, שתכלית ומטרת התורה היא להורות ולהאיר ליהודי את דרכו בחיי היום־יום, לא רק בשבת ויו"ט, אלא גם בימות החול, ולא רק בעניני קדושה, תורה ומצוותי', אלא גם בעניני הרשות, באופן ש"כל מעשיך יהיו לשם שמים"[8] ו"בכל דרכיך דעהו"[9], שהרי התורה היא "חיינו"[10], ובענין החיים לא שייך הפסק ח"ו.

ובפרטיות יותר:

לא די בכך שיהודי מראה את החשיבות והיוקר של התורה בכך שתורם מכספו לכתוב ספר תורה, לתפור מעיל יפה ולעטר בכתר וכו'; זוהי אמנם מצוה גדולה, וכדמוכח מגודל השמחה שעורכים בעת הכנסת ספר תורה, אבל אעפ"כ, לא זו היא התכלית של התורה, כי אם שהתורה תשמש הוראה בנוגע למעשה בפועל.

זאת ועוד: גם כאשר יהודי יודע ומבין שהעיקר הוא ענין ההוראה שבתורה – יכול לחשוב שלימוד התורה שייך בעיקר לאנשים מבוגרים וזקנים שכבר אין להם עסק עם עניני העולם, או בקצה השני, שילדים קטנים או אפילו ילדים גדולים שעדיין אין להם עסק עם עניני העולם, יש ללמדם תורה שהיא ירושה יקרה שניתנה לנו מאבותינו, ולכן הוא מוכן לתת מכספו עבור "מושב זקנים" ששם ישבו וילמדו תורה במנוחה, החל מאביו וזקנו, שיקיים מצות כיבוד אב ויתמוך בהם שיוכלו לשבת וללמוד תורה, וכן לתמוך במוסדות חינוך לילדים, החל מילדיו, שעי"ז יקיים מצות "ושננתם לבניך", לחנכם ללימוד התורה באופן ש"ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך"[11], והרי מצות החינוך היא מצוה גדולה, שעי"ז מניחים את היסוד על כל משך החיים כו'.

אך האמת היא – שלא די בכך, אלא התכלית דמ"ת היא שלימוד התורה וההנהגה ע"פ התורה יהיו אצל כל אחד מישראל, כמודגש גם בכך שעשה"ד נאמרו בלשון יחיד[12]: "אנכי הוי' אלקיך וגו'", "לא יהי' לך וגו'"[13], ובאופן שהתורה צריכה לחדור בכל ענייניו, שכולם נעשים ע"פ הוראת התורה.

ודוקא כאשר יהודי מתנהג ע"פ התורה בכל ענייניו, בהתאם לתכלית ומטרת נתינת התורה, אזי התורה יכולה לשמוח עמו – שמחה בשלימותה, שהרי ענין השמחה הוא למעלה ממדידה והגבלה, כך, שלא יכולה להיות שמחה למחצה לשליש ולרביע כו'.

ד. וזהו כללות הענין של שמח"ת – שיהודי שמח עם התורה, ומתוך שמחה שפורצת גדר[14] מקבל החלטה תקיפה שבמשך כל השנה כולה יתנהג ע"פ התורה, מבלי להתפעל ממניעות ועיכובים כו'; ואז גם התורה שמחה עמו כו'.

5) ואתחנן ד, ו.
6) ראה רד"ק לתהלים יט, ח. גו"א ר"פ בראשית (בשם הרד"ק). זח"ג נג, ב.
7) משלי ו, כג.
8) אבות פ"ב מי"ב.
9) שם ג, ו.
10) נוסח תפלת ערבית – ע"פ לשון הכתוב ס"פ נצבים.
11) ואתחנן ו, ז.
12) ראה יל"ש עה"פ (רמז רפו). ועוד.
13) יתרו כ, ב־ג.
14) ראה סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך. ועוד.

ועי"ז נעשית כל השנה כולה שנת תורה, וכיון ש"תורה אור", הרי היא נעשית גם שנת אורה, והיינו, שמהאות ת' שבסיום הא"ב, ר"ת תורה, חוזרים ובאים להתחלת הא"ב [ובלשון נוסח רשות לחתן בראשית: "מתכיפין התחלה להשלמה"] באות א', ר"ת אורה.

וע"פ פסק התורה שכאשר "בחוקותי תלכו וגו'" אזי "ונתתי גשמיכם בעתם וגו'"[15] – נעשית גם שנת ברכה,

ואז נעשית גם שנת גאולה – בביאת משיח צדקנו שזמנה "היום אם בקולו תשמעו"[16], ובאופן ד"שמחת עולם על ראשם"[17].

* * *

ה. כאשר רבינו הזקן מבאר דיוק הלשון "זמן שמחתנו", "לשון רבים, שמתחברים ב' השמחות יחד" (כנ"ל ס"א) – מוסיף ומפרט: "השמחה שמלמעלה למטה, ישמח[18] ה' במעשיו, עם השמחה שמלמטה למעלה, ישמח[19] ישראל בעושיו"[20].

וצריך להבין:

כשם שהשמחה שמלמטה למעלה היא השמחה של ישראל עם הקב"ה, הרי מובן, שגם השמחה שמלמעלה למטה היא השמחה של הקב"ה עם ישראל. וא"כ, למה מביא רבינו הזקן הפסוק "ישמח ה' במעשיו", שקאי על הבריאה כולה, שעז"נ "מה רבו מעשיך ה'"[21] ו"מה גדלו מעשיך ה'"[22], ולא מביא פסוק שבו מדובר אודות השמחה של הקב"ה בישראל דוקא?

ובהקדמה – שמצינו אמנם שגם בנ"י נקראים מעשיו של הקב"ה, כמארז"ל[23] "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, שנאמר[24] ועמך כולם צדיקים וגו' מעשה ידי להתפאר", אבל, נוסף לכך שבפסוק זה נאמר "מעשה ידי", ולא "מעשַי" סתם (כמו בפסוק "ישמח ה' במעשיו"), הרי ענין זה שישראל הם "מעשה ידי" הוא כשמחלקים במעשיו של הקב"ה גופא בפרטיות יותר, אבל בכללות, קאי "מעשיו" (לא רק על בנ"י, אלא) על העולם כולו, אפילו המינים דחי צומח ודומם, ועאכו"כ מין המדבר, שכולל גם אומות העולם.

ולכאורה, יש צורך להדגיש את השמחה של הקב"ה בישראל דוקא, וכמו הענין של שמח"ת שקשור עם בנ"י דוקא, כנוסח ברכת התורה: "אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו".

ועכצ"ל, שבשמח"ת מודגשת גם השמחה של הקב"ה עם כללות העולם – "ישמח ה' במעשיו", וכמודגש גם בכך שבשמח"ת קורין מ"ש בפ' בראשית[25] "וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד", שזהו התענוג וההנאה של הקב"ה כביכול בכללות הענין ד"מעשיו".

ו. ויובן בהקדם הביאור בהאמור לעיל (ס"ג) שעיקר ותכלית ענין התורה הוא – מלשון הוראה, להורות לבנ"י כיצד צריכה להיות הנהגתם בחיי היום־יום, לא רק בעניני קדושה, תורה ומצוותי', אלא גם בעניני העולם:

נתינת התורה לישראל היא – לא כדי שיעסקו בלימודה מתוך פרישות והבדלה מעניני העולם, שכן, אף שהתורה ניתנה במדבר, שבו לא היו צריכים לעסוק עם עניני העולם, הרי הכוונה לא היתה שישארו

15) ר"פ בחוקותי.
16) תהלים צה, ז. וראה סנהדרין צח, א.
17) ישעי' לה, יו"ד. נא, יא.
18) תהלים קד, לא.
19) שם קמט, ב.
20) ראה גם שיחת יום שמח"ת תשכ"ג סכ"ה ואילך (תורת מנחם חל"ה ע' 173 ואילך).
21) שם קד, כד.
22) שם צב, ו.
23) סנהדרין ר"פ חלק.
24) ישעי' ס, כא.
25) א, לא.

במדבר, כי אם שיכנסו ל"ארץ נושבת"[26], "ארץ חטה ושעורה וגו' ארץ זית שמן ודבש"[27], שבה יצטרכו לעסוק בחרישה וזריעה וכו', וכל ל"ט מלאכות שהם עובדין דחול,

— ומזה מובן, שכאשר ישנו מישהו שמצד "פרומקייט" רוצה "להדר" ולהסתגר בד' אמות של תורה, מבלי להתעסק עם עניני העולם, הרי זה ענין שאודותיו צוותה התורה "לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם"[28], כשם שצוותה ש"לא תגרעו ממנו"[28]; וכמבואר במפרשים[29] חומר הענין ד"תוסיפו" [לא באופן של סייג וגדר לדברי תורה, אלא באופן של הוספה על דברי התורה[30]], לפי שיכול להביא לידי "תגרעו", שכן, כאשר מוסיף על דברי התורה בגלל שכך מתקבל בשכלו, הרי באותה מדה יכול להתקבל בשכלו לגרוע מדברי התורה —

אלא שהתעסקותם בעניני העולם תהי' ע"פ הוראת התורה.

ז. ויתירה מזה:

לא זו בלבד שצריכים להתעסק עם עניני העולם כמו חרישה וזריעה כו', אלא צריכים להתעסק גם עם אומות העולם — כפי שמצינו בזמנו של שלמה המלך (שאז היתה ישיבת בנ"י בארץ ישראל בתכלית השלימות) שמלכת שבא באה לשלמה והביאה לו מתנות כו'[31], ועאכו"כ שבזמן הגלות כשיהודים נמצאים בחוץ לארץ צריכים להתעסק עם אומות העולם כו'.

ולכן, עוד לפני כניסת בנ"י לארץ (ע"י יהושע), מצינו בהתחלת משנה תורה ש"הואיל משה באר את התורה הזאת", "בשבעים לשון פירשה להם"[32], שזהו לפי שהתכלית והמטרה של נתינת התורה לבנ"י היא שיפעלו גם על אומות העולם[33], וכמ"ש הרמב"ם[34] ש"צוה משה רבינו מפי הגבורה לכוף את כל באי העולם לקבל מצות שנצטוו בני נח .. מפני שצוה בהן הקב"ה בתורה וכו'".

ולהעיר, שבזמן הגלות, יש ענין בפירוש התורה בשבעים לשון שנוגע לבנ"י עצמם — כשיש יהודי שמאיזו סיבה שתהי' אינו מבין לשון הקודש, שאי אפשר להמתין עם לימוד התורה עד שילמד תחילה לשון הקודש,

[ומה גם שכדי ללמוד לשון הקודש גופא זקוקים להוראה בתורה בנוגע לאופן הלימוד — שצריך ללמוד האותיות לחוד, והנקודות לחוד, ואח"כ קמץ א' אָ[35], וכפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר[36], שכאשר לימוד הא"ב הוא באופן כזה, אזי ה"קמץ א' אָ" הוא של הא' דתיבת "אנכי", שהיא התחלת עשה"ד וכוללת את כולם, ונכללת בא' שהיא ראש התיבה[37]],

ולכן, עוד לפני שלומד לשון הקודש — שגם אז חייב כבר בלימוד התורה, שזהו ענין שנוגע בכל רגע בחיים, כיון שהתורה היא "חיינו" — צריך ללמדו תורה כפי שנתפרשה בשבעים לשון;

אבל מלבד זה, ישנו הענין של פירוש התורה בשבעים לשון כפי שנוגע להשפעת ופעולת בנ"י על אומות העולם.

ח. וענין זה (שתכלית ומטרת התורה לבנ"י היא כדי שיתעסקו ויפעלו גם על אומות העולם) מודגש גם בכך שלפני לימוד התורה אומרים בנוסח ברכת התורה "אשר בחר בנו מכל העמים":

---

26) בשלח טז, לה.
27) עקב ח, ח.
28) ואתחנן ד, ב.
29) ראה דעת זקנים מבעה"ת וכלי יקר עה"פ. וראה גם תורת מנחם חע"ח ריש ע' 89. וש"נ.
30) ראה גם תורת מנחם חנ"ח ס"ע 172 ואילך. וש"נ.
31) מלכים־א קאַפיטל יו"ד בתחלתו.
32) דברים א, ה ובפרש"י.
33) ראה גם תורת מנחם חל"ב ע' 388 ואילך. וש"נ.
34) הל' מלכים ספ"ח.
35) ראה שיחת שמח"ת תרפ"ט סט"ז (סה"ש תרפ"ט ע' 44 [45]). וש"נ.
36) ראה אג"ק שלו ח"ז ע' קמו. סה"ש תש"ג ע' 144.
37) ראה גם שיחת ליל שמח"ת תשל"א ס"ג ובהערה 25 שם (תורת מנחם חס"ב ס"ע 126). וש"נ.

לכאורה אינו מובן: בשעה שיהודי מתכונן ללמוד תורה – צריך לדעת שהקב"ה "נתן לנו את תורתו"; אבל מה נוגע לו לדעת שישנם "עמים", והקב"ה "בחר בנו מכל העמים" – מהי השייכות של מציאות העמים ללימוד התורה?

אך הענין בזה – שלימוד התורה נוגע ליהודי לא רק בהיותו עסוק בעניני קדושה, תורה ומצוותי', אלא גם בהיותו בעולם שיש בו "כל העמים", צריך להתייחס אליהם ולהתנהג עמהם ע"פ הוראת התורה,

ולא רק בשייכות אליו, שלא להתפעל ממה שאומר השכן הגוי, ולא להתפעל ממה שכתוב ב"שלחן ערוך" (להבדיל) של חוקי המדינה – אם זה בניגוד לפס"ד השו"ע, שכן, המורה־דרך היחידי שלו לידע כיצד צריכה להיות הנהגתו גם בנוגע לחוקי המדינה – היא התורה, ועד שגם ההנהגה כ"מנהג התגרים" היא לפי שהתורה אומרת שכך צריך להתנהג[38],

אלא גם בנוגע לאומות העולם – לפעול עליהם שגם הם ימלאו תפקידם ע"פ הוראות התורה, ע"י קיום מצוות בני נח (כנ"ל ס"ז).

ט. אך כדי לפעול זאת – צריך לידע שהקב"ה "בחר בנו מכל העמים":

ישנם אמנם "כל העמים", וצריך להתעסק עמהם וכו', אבל הקב"ה "בחר בנו מכל העמים", כך, שביחד עם זה שבנ"י צריכים להתעסק גם עם כל העמים, הרי הם צריכים להיות במעמד ומצב ד"עם לבדד ישכון ובגויים לא יתחשב"[39] – שאין זה חסרון ח"ו, אלא אדרבה, כמ"ש בפ' ברכה[40] (שקורין בשמח"ת): "וישכון ישראל בטח בדד עין יעקב", היינו, שהסיבה לכך שבנ"י הם במעמד ומצב ד"וישכון .. בטח" היא לפי שהם "בדד", וענין זה קשור עם "עין יעקב", שזוהי ההשגחה המיוחדת של הקב"ה על בנ"י באופן ד"עינא פקיחא דלא נאים"[41].

ועד שבחירת הקב"ה בבנ"י מכל העמים היא באופן ד"המבדיל בין ישראל לעמים",

והבדלה זו היא לא רק בעניני קדושה, תורה ומצוותי', ששייכים לנשמה, אלא גם בעניני חול ששייכים לגוף הגשמי שבהם משתווים לכאורה ישראל עם כל העמים – כמודגש בנוסח ההבדלה: "המבדיל בין קודש לחול .. (ואח"כ) בין ישראל לעמים", היינו, שגם לאחרי ההבדלה בין קודש לחול, הנה בעניני חול גופא יש הבדלה בין ישראל לעמים,

כפי שרואים בפשטות, גם אצל ילד יהודי קטן, שבשעה שצריך לאכול ולשתות, יודע שהוא שונה מהגוי שאוכל ושותה – שצריך לוודא שהמאכל והמשקה הם כשרים, וצריך לברך לפנ"ז ולאח"ז וכו',

ועד שאפילו בעת השינה הרי הוא שונה מהגוי – שצריך לישון עם כיפה[42]:

לכאורה אינו מובן: הענין דכיסוי הראש הוא "כי היכי דתיהוו עלך אימתא דשמיא"[43], וא"כ, מהי שייכותו לזמן השינה, שאז אינו שייך לענין של שכל ורגש, ואינו בעה"ב על עצמו וכו'?!

בשלמא בשעה שהוא ער, מבין הילד שצריך לכסות ראשו, וצריך להקפיד על כשרות האכילה ושתי' ולברך וכו'; ואפילו קודם השינה, מבין שצריך לקרוא שמע, ולערוך חשבון־נפש איך עבר עליו כל היום כו'; אבל בעת השינה עצמה – מה נוגע כיסוי הראש?!

אך הענין בזה – שזהו לפי שבחירת הקב"ה בישראל מכל העמים היא מצד הגוף הגשמי[44], כך, שגם חיות הגוף היא התורה שהיא "חיינו", והרי ענין החיים הוא גם בעת השינה, ולכן גם אז הוא מרגיש "אימתא דשמיא".

38) ראה רמב"ם הל' מכירה ספכ"ו. ספכ"ז. ספכ"ח. טושו"ע חו"מ סר"א סוסרכ"ט.
39) בלק כג, ט.
40) לג, כח.
41) ראה זח"ג קכט, סע"ב. וראה אוה"ת נ"ך ישעי' ע' שז.
42) ראה "חקרי מנהגים" (כפ"ח, תשע"ו) ח"ה בתחלתו (ס"ו ואילך). וש"נ.
43) שבת קנו, ב.
44) ראה תניא פמ"ט (סט, סע"ב ואילך).

י. וזהו כללות הענין דשמח"ת – שיהודי שמח עם התורה, בידעו שהקב"ה "בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו", ובהתאם לכך מקבל החלטה טובה על כל השנה כולה להוסיף בלימוד התורה ובכללות ההנהגה ע"פ התורה, כולל גם בנוגע לפעולה בכל העמים,

ואז נעשית גם השמחה של התורה והקב"ה נותן התורה עם בנ"י, ובאופן שקשורה גם עם הפעולה של ישראל בכל העולם שיהי' ע"פ רצונו של הקב"ה, שאז "ישמח הוי' במעשיו", בראותו "את כל אשר עשה והנה טוב מאד",

ובאופן "שמתחברים ב' השמחות יחד"[45].

יא. (ואח"כ אמר:)

בהמשך להמדובר לעיל אודות הפעולה על שבעים אומות העולם, שלכן נתפרשה התורה בשבעים לשון – ינגנו עתה ניגון בשפת המדינה.

אח"כ צוה לנגן ניגון בשפה הרוסית.

ואח"כ צוה לנגן ניגון בשפה הצרפתית, באמרו, שזהו בכדי לעשות "רבולוצי'" נגד הגלות והיצה"ר[46], שיהי' "דאַלאָי גלות" ו"דאַלאָי יצה"ר".

אח"כ אמר: כיון שגם שפת אידיש אינה לשון הקודש – ינגנו ניגון גם באידיש, "אויף מאַמע לשון".

ואח"כ אמר: כיון שמנגנים ניגונים בכמה לשונות, שהמקור שלהם הוא לשון הקודש (כמבואר בתו"א[47] ששבעים לשון הם תרגום ואחוריים של לשון הקודש) – הרי בודאי שצריך לנגן ניגון גם בלשון הקודש[48].

* * *

יב. הסדר שהנהיגו רבותינו נשיאינו בליל שמח"ת הוא – שלאחרי מעריב עורכים קידוש והתוועדות, ולאחרי הפסקה קצרה, הולכים ל"הקפות".

ומובן שעיקר השמחה דשמח"ת היא בעת ההקפות – לא רק אצל אלו שנוהגים לערוך הקפות מיד לאחרי מעריב, אלא גם למנהגנו שלאחרי מעריב עורכים קידוש והתוועדות, כך, שגם לפני ההקפות ישנו כבר ענין השמחה דשמח"ת, הרי גם כאשר השמחה שבעת הקידוש וההתוועדות היא כדבעי, אינה מגעת לשמחה שבעת ההקפות. – אין הכוונה למעט ולהקטין את השמחה שבעת הקידוש וההתוועדות, אלא שאעפ"כ, השמחה שבעת ההקפות היא גדולה יותר, ועד למעלה ממדידה והגבלה.

וכפי שרואים בפועל – שבעת ההקפות נמשכת השמחה וחודרת גם בענין הריקוד ברגלים [והיינו, לא די בכך שינענע ראשו לכל ו' קצוות, אלא צ"ל ריקוד ברגלים דוקא], ועד שנמשכת וחודרת גם בלבושי הרגל (כידוע הסיפור[49] אודות ה"פאַנטאָפל" בגן עדן), כיון שקשורה עם בחי' נעלית ביותר שמקיפה את לבושי הראש והרגל כאחד (כפי שיתבאר לקמן); ועוד זאת, שבעת ההקפות רוקדים עם הס"ת, כך, שרואים בגלוי גם את השמחה של התורה, כידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר[50] שהתורה רוצה לרקוד, אלא שבשביל לרקוד יש צורך ברגלים, וזוהי מציאותו של היהודי שאוחז את הס"ת ונעשה בבחי' רגלים של הס"ת, שעי"ז תוכל התורה לרקוד כו'.

יג. והנה, לפני עריכת ההקפות אומרים פסוקי "אתה הראת", כמנהג ישראל שנתתקן ע"י בר סמכא, ונתקבל בתפוצות ישראל, שלכן יש לזה גדר ותוקף של מצות עשה ומצות לא תעשה, כמ"ש הרמב"ם[51].

45) חסר הסיום (המו"ל).
46) ראה גם תורת מנחם חע"ד ע' 173. וש"נ.
47) משפטים עז, ד ואילך.
48) חסר הסיום בברכה (המו"ל).
49) ראה שיחת יום שמח"ת תש"א ס"ח (סה"ש תש"א ס"ע 31 ואילך). וראה גם תורת מנחם חע"ב ע' 98. וש"נ.
50) ראה שיחת ליל שמח"ת תש"ד ס"ט (סה"ש תש"ד ע' 36).
51) הל' ממרים בתחלתן.

והענין בזה – ע"ד שמצינו בר"ה, שאע"פ "שמצות היום בשופר"[52], מ"מ, אומרים גם פסוקי מלכיות זכרונות ושופרות [ועד כדי כך, שאפילו ביו"ט של ר"ה שחל בשבת שאין תוקעים בשופר[53], בגלל שההמשכה שנעשית בדרך כלל ע"י השופר, נפעלת מצד ענין השבת עצמו – אומרים הפסוקים הנ"ל[54], שענינם הוא פס"ד התורה שעל ידו יומשכו למטה הענינים שנפעלו ע"י תקיעת שופר[55],

ועד"ז בשמח"ת – ששייך לר"ה, כמודגש בקביעותם באותם ימי השבוע[56], וכידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר[57] שאותם ענינים שנפעלים בר"ה ע"י העבודה בקו היראה וקבלת עול, פועלים בשמח"ת ע"י השמחה – שענין אמירת פסוקי "אתה הראת" הוא פס"ד התורה לפעול המשכת השמחה למטה כו'.

ומספר הפסוקים הוא י"ז, בגימטריא "טוב"[58], שענינו בספירות הוא ספירת היסוד[59], שכוללת כל עניני ההשפעה, וממנה נמשך לספירת המלכות, בחי' הרגל, שבו נמשכת השמחה באופן של ריקוד ברגלים (כנ"ל סי"ב).

יד. בנוגע לפסוקים אלו – רגילים לחשוב (כ"ק אדמו"ר שליט"א הוסיף בבת־שחוק: כיון שיהודים הם "מאמינים[60] בני מאמינים"...) שהם פסוקים שלמים, אבל, כשמעיינים בסידורים שבהם צויין מקומם של הפסוקים בתנ"ך, רואים, שאכן הפסוק[61] "אתה הראת" הוא פסוק שלם, ועד"ז הפסוקים שלאחריו,

ועד"ז הפסוק "ה' מֶלֶךְ ה' מָלָךְ ה' ימלוך לעולם ועד"[62] – הנה "ה' ימלוך לעולם ועד"[63] הוא פסוק שלם, אלא שמוסיפים מפסוקים אחרים גם "ה' מֶלֶךְ"[64] ו"ה' מָלָךְ"[65]; ועוד זאת, שבזהר[66] ובספרי קבלה[67] הובא "ה' מלך ה' מלך ה' ימלוך לעולם ועד" כפסוק שלם,

אבל הפסוק האחרון, "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים" – הוא רק סיום הפסוק שבנבואת ישעי'[68] (ואעפ"כ נכלל בו גם תיבת "כי", בהמשך לפסוק שלפנ"ז[69]: "מלכותך גו'"). ולכאורה אין זה מתאים עם הכלל[70] ש"כל פסוקא דלא פסקי משה אנן לא פסקינן לי'".

טו. ויובן בהקדם ביאור החילוק בין "תורה" ל"דבר ה'"[71]:

"דבר ה'" – "זו הלכה"[72]; משא"כ "תורה" – קאי גם על ענינים שיש בהם שינוי ממקום למקום, כמו "מקום שנהגו"[73], וגם בנוגע להלכה – החילוק בין מקדש למדינה בנוגע לתק"ש בר"ה שחל בשבת[53], או החילוק בין אתרא דרב לאתרא דשמואל[74], ועד"ז בפלוגתות דב"ש וב"ה קודם שנפסקה הלכה, ועד שאפילו לאחרי שנפסקה הלכה – הרי "אלו ואלו דברי אלקים חיים"[75],

[ואם יבוא טיפש ויטען שכיון שלאחרי שנפסקה הלכה אמרו[76] ש"ב"ש במקום ב"ה אינה משנה",

52) ר"ה כו, ב. כז, א.
53) שם כט, ב.
54) ראה ד"ה יו"ט של ר"ה דערב ר"ה פ"ה (תורת מנחם חפ"א ע' 416 ואילך). וש"נ.
55) ראה גם תורת מנחם חל"ה ע' 134 ואילך. וש"נ.
56) ראה גם תורת מנחם חפ"א ע' 426. וש"נ.
57) ד"ה ביום השמע"צ תרצ"ה פכ"ו (סה"מ קונטרסים ח"ב שלט, א). – נעתק ב"היום יום" כב תשרי, שמע"צ. וראה גם תורת מנחם – רשימת היומן ע' שנג.
58) ראה סד"ה לעושה נפלאות דליל שמח"ת תש"ד (סה"מ תש"ד ע' 54).
59) ראה זח"א ס, א. מאמרי אדהאמ"צ קונטרסים ע' רכד. וש"נ.
60) שבת צז, א.
61) ואתחנן ד, לה. וראה גם שיחת יום שמח"ת דאשתקד סל"ד (תורת מנחם חע"ח ס"ע 191). וש"נ.
62) ראה גם שיחת שמח"ת דאשתקד סכ"ב ואילך (תורת מנחם חע"ח ע' 152 ואילך).
63) בשלח טו, יח.
64) תהלים יו"ד, טז. ועוד.
65) שם צג, א. ועוד.
66) ח"א לד, א. ח"ג רכג, סע"א. רנב, א (ברע"מ). וראה נצו"ז לזח"א שם.
67) ראה שער הכולל פ"ה ס"ה. וש"נ.
68) ב, ג.
69) תהלים קמה, ג.
70) תענית כז, ב. וש"נ.
71) תוכן וקיצור מהבא לקמן – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס (בשילוב המשך הביאור בשיחת יום שמח"ת) בלקו"ש חט"ו ס"ע 232 ואילך. וראה גם שיחת שמח"ת דאשתקד סל"ה ואילך (תורת מנחם שם ס"ע 193 ואילך).
72) שבת קלח, ב.
73) פסחים רפ"ד.
74) ראה שבת יט, ב. פסחים ל, א.
75) עירובין יג, ב. וש"נ.
76) ברכות לו, ריש ע"ב. וש"נ.

אין זו תורה ח"ו – הרי ע"פ פס"ד הרמב"ם[77] שהאומר על ענין אחד בתורה (גם בתושבע"פ) שאינו מעם ה', ה"ה כופר בתורה, אין לו שייכות גם לב"ה!...],

ועד שאפילו קס"ד וקושיא בתורה הם חלקים מהתורה[78], והראי', שגם בשעה שלומדים אותם לבדם, לפני לימוד המסקנא והתירוץ, חייבים לברך ברכת התורה: "ונתן לנו את תורתו"!

ולהעיר, שבחג הפסח הבן שואל "מה נשתנה הלילה הזה כו'", ואביו משיבו "עבדים היינו וכו'" – שזוהי מצוה בתורה: "כי ישאלך בנך"[79], "והגדת לבנך"[80] – שזהו באופן שגם לאחרי שיודעים שישנו מענה על השאלה, נשארת השאלה ע"פ התורה, שלכן חוזרים ושואלים אותה למחרת, ובשנה הבאה כו'.

ולהעיר גם ממאמר הבעש"ט[81] ש"כל פשט שיאמרו לו .. יקשה עליו .. קושיא .. (ואח"כ) יתרץ ויקשה עוד קושיא, עד אין תכלית", והיינו לפי שבעולם נעלה יותר יש תירוץ על שאלה שמתעוררת בעולם שלמטה ממנו, וגם בעולם העליון יש עדיין קושיא שמתורצת בעולם שלמעלה ממנו, וכן הלאה, עד אין תכלית, כיון שישנם עולמות עד אין מספר[82].

ועד"ז בסדר לימוד התורה אצל כל אחד מישראל, שבהתחלת הלימוד דקטן יש ענינים שהם אצלו בגדר של שאלה, עד שיגדיל ויגיע לדרגא נעלית יותר בלימוד התורה, שאז יתורצו ענינים הנ"ל, ולאידך גיסא, יתעוררו אז שאלות נוספות, וגם הם יתורצו כשיתעלה עוד יותר בלימוד התורה כו'.

וזהו גם הביאור בנוגע לפלוגתות של ב"ש וב"ה, שהקשו זה על זה כו', בה בשעה ששמאי והלל קיבלו שניהם משמעי' ואבטליון[83] – שזהו לפי שהשגת שמעי' ואבטליון היתה בעולם נעלה יותר, למעלה מחילוקי הדעות והקושיות כו' דשמאי והלל (מצד החילוקים בשרש נשמתם) שנעשים רק בעולם שלמטה ממנו[84].

אלא שאעפ"כ יש חילוק בין הענין ד"אלו ואלו דברי אלקים חיים", לענין ד"דבר הוי' זו הלכה" – שענין ההלכה קשור עם שם הוי' (שם המיוחד, למעלה מהתחלקות) שלמעלה משם אלקים (לשון רבים)[85].

טז. ובהתאם לכך הוא גם החילוק שבין "ציון" ל"ירושלים" – ש"מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים":

המשך הביאור – ש"ציון" מלשון סימן, מורה על עבודה שמצד ציור מציאות האדם, הבנה והשגה כו', אלא שנזדכך עד שנעשה סימן לענינים שלמעלה, ולכן "מציון תצא תורה", שיש בה ריבוי והתחלקות, כל אחד כפי השגתו כו'; ו"ירושלים" הו"ע שלימות היראה[86], ביטול במציאות[87], שעי"ז יוכל לכוין את ההלכה ("דבר הוי'") לאמיתתה – ראה לקו"ש שבהערה 71 ס"ה־ו.

77) הל' תשובה פ"ג ה"ח.
78) ראה אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ג ריש ע' קלג. סה"ש תש"ב ריש ע' 125. וראה גם תורת מנחם חע"ח ס"ע 16. וש"נ.
79) בא יג, יד.
80) שם, ח.
81) ראה גנזי נסתרות (אור ישראל) ע' מא (אות קלט). וראה גם תורת מנחם חס"א ס"ע 82. וש"נ.
82) ראה לקו"ש חכ"ט ע' 111. וש"נ.
83) אבות פ"א מי"ב.
84) ראה המשך תער"ב ח"א פי"ג.
85) ראה לקו"ש שבהערה 71 ס"ד.
86) כמובא בתוס' (ד"ה כי מציון – ב"ב כא, א) דרשת הספרי "גדול מעשר שני שמביא לידי תלמוד, לפי שהי' עומד בירושלים* עד שיאכל מעשר שני שלו והי' רואה שכולם עוסקים במלאכת שמים ובעבודה, הי' גם הוא מכוון ליראת שמים ועוסק בתורה".
ולהעיר גם מהדין ש"אין מלינין את המת בירושלים" (ב"ק פב, ב. וראה גם תורת מנחם חכ"א ריש ע' 82. וש"נ), והיינו, שירושלים אינה יכולה לסבול ענין של היפך החיים, שזהו היפך הענין ד"יראת ה' לחיים" (משלי יט, כג. וראה תורת מנחם חע"ב ע' 387 בשוה"ג. וש"נ) – ע"ד שלאחרי חטא עה"ד גורש אדה"ר מג"ע, לא בתור עונש, אלא בגלל שג"ע אינו יכול לסבול ענין של חטא (ראה תורת מנחם שם ע' 98. וש"נ), וכפי שמצינו גם בנוגע לארץ ישראל כולה, שאינה מקיימת עוברי עבירה (פרש"י אחרי יח, כח). – כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר ששמח"ת אינו הזמן המתאים לדבר על זה.
87) ולהעיר, שביטול כזה הוא בסתירה לענין ההבנה וההשגה שבלימוד התורה, שבשביל זה יש צורך בענין השכל כשלעצמו,

*) שבה הי' גם הנס ש"לא אמר אדם לחבירו צר לי המקום שאלין בירושלים" (אבות פ"ה מ"ה).

יז. ויש להוסיף בביאור ב' הענינים ד"ציון" ו"ירושלים", עבודה שע"פ טו"ד ועבודה שמצד קב"ע ואמונה שלמעלה מטו"ד – ששניהם צריכים להיות אצל כל אחד מישראל, והיינו, שיסוד העבודה הו"ע של קב"ע ואמונה – "אלקי אבי"[88], אבל לאח"ז צ"ל גם ענין ההבנה וההשגה בשכלו – "זה א־לי"[88], וגם לאח"ז נשארים אצלו ענינים שהם באופן של אמונה,

– כפי שמצינו אפילו אצל שלמה, שהי' החכם מכל אדם[89], שאמר "שלשה המה נפלאו ממני וארבעה לא ידעתים"[90], ועד שאפילו אצל משה רבינו שאליו נתגלה טעם פרה[91] שאפילו אצל שלמה הי' בגדר חוקה[92], נשארו ענינים שלמעלה מהשגה, כמארז"ל[93] "חמשים שערי בינה נבראו בעולם וכולן ניתנו למשה חסר אחד", ואילו שער הנו"ן הי' אצלו בבחי' אמונה (עד להסתלקותו שאז עלה ל"הר נבו", נו"ן בו, שהשיג גם שער הנו"ן[94]) –

ועוד זאת, שענין האמונה צריך להיות באופן שיחדור גם בכחות הפנימיים כו'.

יח. ועפ"ז יש לבאר סיפור תמוה שמצינו במשנה – שכאשר רבי יהושע הי' סבור שצריך לעבר את החודש, בניגוד לדעתו של רבן גמליאל שהי' הנשיא, "שלח לו רבן גמליאל, גוזרני עליך שתבא אצלי במקלך ובמעותיך ביום הכפורים שחל להיות בחשבונך"[95] – דלכאורה אינו מובן[96]:

כדי להבטיח שלא ישארו חילוקי דעות בענין זה – די בכך שר"ג יורה לר"י להכריז ברבים שמבטל דעתו וכו', ומהו ההכרח לגזור עליו שיבוא במקלו ובמעותיו (שאפילו ביום חול אין הכרח לבוא עמהם) ביוהכ"פ שחל להיות בחשבונו?!

ומה גם שגזירה כזו היא היפך תנועת החסד כו', והרי רבן גמליאל הי' נשיא, ונשיא הוא מצד החסדים, וכמרומז גם בשמו: "גמליאל", שמורה על בחי' חסדים[97], כמרומז גם בדברי הגמרא[98] "הרואה גמל בחלום וכו'".

וגם אינו מובן: מהי ההוראה מסיפור זה שלכן מסופר בגמרא?

אך הענין הוא – שהגזירה לבוא במקלו כו' היתה דוקא מצד החסד של ר"ג, שלכן רצה להעלות את ר"י לדרגא נעלית יותר, שענין הקב"ע (לציית לפסק ההלכה של ר"ג למרות ששכלו מחייב באופן אחר) יחדור בכל כחותיו, לא רק בכח הדיבור, עי"ז שיכריז בדיבור שהלכה כר"ג, אלא גם בכח המעשה, שיבוא במקלו ובמעותיו ביוהכ"פ שחל להיות בחשבונו.

ומובן גודל הקושי והנסיון שבדבר (ובמילא גם גודל העילוי שנעשה עי"ז) – כאשר אדם בר־שכל, ובפרט חכם גדול ביותר, צריך לעשות בפועל היפך שכלו.

וכפי שרואים במוחש, שכאשר יהודי פשוט שומע מהרב שהפס"ד הוא באופן כך וכך, הרי כיון שאינו יודע פרטי השקו"ט שבדבר, אזי מקבל את הפס"ד של הרב בפשטות ועושה כן. וכן כשמדובר אודות יהודי שיודע קצת ללמוד, הנה גם אם יש לו קושיא על הפס"ד של הרב, הרי הוא מבין שהרב יודע ללמוד יותר טוב ממנו. אבל כשמדובר אודות "למדן" שיודע ללמוד יותר טוב מהרב... והראי', שלפעמים הרב בעצמו שואל אצלו פשט בדברי התוס' או בדברי הרמב"ם... הנה בשעה שצריך לציית לפס"ד של הרב, למרות שבשכלו מתקבל באופן אחר, הרי זה נסיון גדול ביותר.

ללא נטיות מצד איזה ענין שיהי' (אפילו ענין נעלה ביותר כמו ביטול ויראה) שיכול להטות את השכל, כמו שוחד כו', שלכן יכול וצריך להקשות קושיות וכו', עד שיונח היטב בשכלו (אלא שצריך לחפוץ ולפעול בעצמו ששכלו גופא יהי' באופן שכל סברא וסברא היא סימן על ענינים שלמעלה כו').

88) בשלח טו, ב. וראה לקו"ש חט"ז ע' 245. וש"נ.
89) מלכים־א ה, יא.
90) משלי ל, יח.
91) במדב"ר פי"ט, ו. תנחומא חוקת ח.
92) במדב"ר שם, ג. תנחומא שם ו.
93) ר"ה כא, ב.
94) ראה לקו"ש חכ"ד ע' 257. וש"נ.
95) שם כה, א.
96) ראה גם לקו"ש חכ"א ע' 113. תורת מנחם חל"ח ע' 213. חע"ד ע' 304.
97) ראה תורת לוי"צ ע' קצג. ליקוטים על מחז"ל ע' קס ואילך.
98) ברכות נו, סע"ב. וראה ביאוה"ז לאדהאמ"צ וישב נז, ריש ע"ד. אוה"ת ויגש (כרך ה) תתקפט, א.

ועד"ז בענייננו – שר"י הי' חכם גדול, ועד שר"ג קראו "רבי בחכמה"[95], ובפרט בחכמת התכונה, שבה תלוי הענין של עיבור החודש וכו', כפי שמצינו בגמרא[99] ש"ר' גמליאל ורבי יהושע הוו אזלי בספינתא, בהדי דר' גמליאל הוה פיתא, בהדי רבי יהושע הוה פיתא וסולתא, שלים פיתי' דר' גמליאל, סמך אסולתי' דרבי יהושע, אמר לי', מי הוה ידעת דהוה לן עכובא כולי האי דאיתית סולתא, אמר לי', כוכב אחד לשבעים שנה עולה ומתעה את הספנים, ואמרתי שמא יעלה ויתעה כו'" (ואילו ר"ג לא ידע זאת), וא"כ, כשר"י הוצרך לבוא במקלו ומעותיו ביוהכ"פ שחל להיות בחשבונו [בגלל "שכל מה שעשה רבן גמליאל עשוי, שנאמר[100] אלה מועדי ה' מקראי קדש אשר תקראו אתם, בין בזמנן בין שלא בזמנן"[95], "אתם אפילו מזידין"[95], "אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל"[101]], הי' זה נסיון גדול ביותר עבורו.

וכיון שהי' איש אמת, הרי בודאי שעשה כן באופן שאחז בזה באמת, והיינו, לפי שענין הקב"ע חדר בכל כחותיו, עד למעשה בפועל.

יט. ופסוק זה ("כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים") הוא הפסוק האחרון שאומרים לפני הקפות – שבאופן כזה צריכה להיות השמחה בעת ההקפות:

כאשר אומרים ליהודי שצריך לשמוח בשמח"ת באופן שלמעלה ממדידה והגבלה, טוען, שצריך הסברה על שמחה זו, כיון ששואלים אותו: מה פשר השמחה והריקוד – הרי אינו עורך שמחת נישואין לבנו או בתו, תנאים או ברית מילה וכו'. וכששואלים אותו האם הוא שיכור, אומר, שהוא לא שיכור, אלא אדם מנומס... שמתחשב באלו שנמצאים מסביבו, החל מאשתו ובניו ונכדיו, וא"כ, מה פשר הנהגתו לעמוד ולרקוד באמצע הלילה?!

ועל זה אומרים לו, שצריך לעשות זאת באופן של קבלת עול, גם אם אינו מבין זאת בשכלו – שזוהי ההוספה ד"דבר ה' מירושלים" לגבי "מציון תצא תורה", "דבר הוי' זו הלכה", שלזה באים ע"י הביטול והקב"ע ד"הוי' עמו"[102], "שהלכה כמותו בכל מקום"[103], שזו היתה מעלת דוד המלך לגבי שאול – שאצלו הי' ענין השמחה באופן שלמעלה ממדידה והגבלה:

בסוף הל' לולב מביא הרמב"ם בנוגע לענין השמחה מ"ש[104] "המלך דוד מפזז ומכרכר לפני ה'",

[ויש להעיר בדרך אגב, שמכאן ראי' נוספת – אם יש צורך בכך – שכל סיפורי התורה הם הוראה לכל אחד מישראל, דאל"כ, מהי ההוכחה מזה ש"המלך דוד מפזז ומכרכר לפני ה'" בנוגע להנהגת כל אחד מישראל],

שזוהי הנהגה שלא היתה מובנת אצל מיכל בת שאול – שהיתה צדקנית, עד ש"היתה מנחת תפילין"[105], אלא שהיתה בת שאול שענינו עבודה שע"פ טו"ד[106] – כמ"ש[104] "ותבז לו בלבה", והיתה לה טענה על כך שדוד המלך "נגלה .. לעיני אמהות עבדיו כהגלות נגלות אחד הרקים"[107],

ועל זה השיב דוד: "ונקלותי עוד מזאת והייתי שפל בעיני ועם האמהות אשר אמרת עמם אכבדה"[108], שאין זה ביאור ע"פ טו"ד, אלא ענין שלמעלה מטו"ד, מצד קבלת עול.

והיינו, שמצד השכל יכולה להיות שאלה על הנהגה זו, אבל אעפ"כ, מצד קבלת עול צריכה להיות ההנהגה באופן שלמעלה מטו"ד.

אמנם, אע"פ שענין זה נעשה מצד קבלת עול, הרי זה באופן שחודר בכחות הפנימיים [וכמו בענין שלימות היראה לכוין לרצון העליון (כנ"ל סט"ז), שפועלת שיבין בשכלו ההלכה לאמיתתה], כך, שהשמחה היא שמחה אמיתית, וחודרת בכל מציאותו, עד לריקוד ברגלים.

99) הוריות יו"ד, סע"א.
100) אמור כג, ד.
101) ספרי ופרש"י פ' שופטים יז, יא.
102) שמואל־א טז, יח.
103) סנהדרין צג, ב. וראה עירובין נג, סע"א ובפרש"י.
104) שמואל־ב ו, טז.
105) עירובין צו, סע"א.
106) ראה תורת מנחם חנ"ב ע' 298. וש"נ.
107) שם, כ.
108) שם, כב.

וגם אם לעת עתה אינו אוחז בזה, עליו לעשות זאת מתוך קבלת עול, ומזה יבוא אח"כ לידי שמחה אמיתית, וע"ד שאמרו רז"ל[109] "לעולם יעסוק אדם בתורה ומצוות אע"פ שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה".

וע"פ פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר[110] שחסיד הוא פיקח ולא דוחה דבר טוב למחר – בודאי לא ידחה את הענין ד"לשמה", אלא יתחיל מיד בענין ד"לשמה"; ועד"ז בנוגע לשמחה – שמתחיל מיד בשמחה אמיתית, בידעו שכיון שהקב"ה צוה לשמוח, בודאי יש על מה לשמוח, וכיון ש"לא ידח ממנו נדח"[111], בודאי שסוכ"ס ירגיש גם הוא את השמחה, וכיון שכן, הנה גם עכשיו כשאינו מרגיש זאת עדיין, הרי זה כמו ספק ידיעה שאינו נחשב לספק[112], ולכן הוא שמח כבר עכשיו בשמחה שלמעלה מהגבלה.

כ. וכאשר שמחים בשמחת תורה, מתוך החלטה ללמוד תורה ולהתנהג ע"פ הוראת התורה במשך כל השנה, אזי שמחה פורצת גדר[114], ובודאי יומשך על כל השנה כולה, שתהי' שנה של שמחה ושנה של תורה, ומסיום הא"ב להתחלתן[113]: שנת אורה, שנת ברכה ושנת גאולה.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א התחיל לנגן הניגון שמנגנים על התיבות "אי ווַאדיע מיא כו'", ללא התיבות. אח"כ צוה לגבאי, שיעלה על השולחן, ויאמר "לחיים", ויכריז אודות הסדר, ובכל פעם יגבי' קולו כמו ב"כל נדרי"[114]. וכ"ק אדמו"ר שליט"א הכריז: "שַׁאַ שטילער...", ודפק בידו הק' על השולחן שיהי' שקט. אח"כ ברך ברכה אחרונה].

בס"ד. שיחת יום שמחת תורה, ה'תשל"ו.

בלתי מוגה

כ"ק אדמו"ר שליט"א נטל ידיו הק' לסעודה.

א. התוועדות זו היא בהמשך להקפות שנערכו היום, וגם אתמול בלילה, וע"פ מנהגנו – כמ"ש רבינו הזקן בסידורו[1]: "מנהג ותיקין הוא לעשות יום שמיני עצרת ג"כ כמו בשמחת תורה ולהקיף בליל שמיני עצרת שבע הקפות כו'" – גם בהמשך להקפות דליל שמע"צ, שלפניהם אומרים כו"כ פסוקים, החל מהפסוק[2] "אתה הראת וגו'", עד לפסוק[3] "כי מציון גו'" (שכיון שנתתקנו ע"י גדולי ומורי ישראל, שענינם להורות לבנ"י כיצד למלא השליחות ד"אני נבראתי לשמש את קוני"[4] באופן הטוב ביותר, בודאי יש להם שייכות לענין ההקפות).

ונתבאר לעיל[5] שאמירת פסוקים אלו היא בדוגמת אמירת פסוקי מלכיות זכרונות ושופרות שאומרים בר"ה, שענין אמירת פסוקי התורה הוא פס"ד בתורה לפעול המשכת וגילוי ענינים אלו למטה.

ויש להוסיף ולבאר הטעם שאמירת פסוקי מלכיות זכרונות ושופרות היא לאחרי תקיעת שופר, ואילו אמירת פסוקי אתה הראת היא לפני הקפות – כי, בנוגע להקפות שאינם אלא מנהג ישראל, יש צורך בנתינת כח לפעול ההמשכה והגילוי למטה יותר מאשר בנוגע לתק"ש, שעצם היותה מצוה מפורשת בתורה היא נתינת כח גדולה ביותר.

109) פסחים נ, ב. וש"נ.
110) ראה סה"ש קיץ ה'ש"ת ע' 48. תש"ב ע' 6. ע' 117.
111) ע"פ שם יד, יד. וראה תניא ספל"ט. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד סה"ג.
112) ראה ש"ך יו"ד סנ"ג סקט"ו. סנ"ה סק"ד. סצ"ח סק"ט. סו"ס קי (כללי דיני ס"ס בקצרה) סל"ד. סק"צ סקס"ד. שד"ח קונטרס הכללים מערכת הסמ"ך כלל נב (כרך ג תרט, ד ואילך). וראה גם סדר ברה"נ לאדה"ז פ"א ס"ד־ה. וש"נ.
113) כנ"ל ס"ד.
114) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתרי"ט ס"ה. וש"נ.
1) לפני הקפות.
2) ואתחנן ד, לה.
3) ישעי' ב, ג.
4) משנה ובריית־א – קידושין בסופה.
5) שיחת ליל שמח"ת סי"ג ואילך (לעיל ע' 137 ואילך). וש"נ.

ב. ובהקדמה – שאף שהקפות אינם אלא מנהג ישראל, גדלה מעלתם ביותר:

מבואר בלקו"ת[6] בנוגע לניסוך המים שניתוסף בחג הסוכות שהו"ע נעלה יותר מאשר ניסוך היין שהי' גם בכל השנה, כי, אע"פ שניסוך היין "מפורש בתושב"כ בהדיא בכמה מקומות", ואילו ניסוך המים הוא "הלכה למשה מסיני שאינו מפורש בהדיא בתושב"כ", מ"מ, יש מעלה בדברי סופרים [שלדעת הרמב"ם[7] נכללים בזה גם ענינים מדאורייתא שלא נתפרשו בתושב"כ, אלא למדים אותם בי"ג מדות שהתורה נדרשת בהם, וכן הענינים שהם הלכה למשה מסיני] שערבים, חביבים או חמורים יותר מדברי תורה[8], ואדרבה, מצד גודל מעלתן לא ניתנו להכתב בתושב"כ.

וממשיך לבאר[9], ש"עד"ז יובן .. ענין הקפות שבשמע"צ, שלא נכתבו אפילו בתושבע"פ, ואינו אלא מנהג", שהם בדרגא נעלית עוד יותר, ש"לכן לא ניתנו לכתוב אפילו בתושבע"פ".

וכמובן גם מהחילוק בנוגע לענין השמחה – שאף ש"שאיבת המים הי' בשמחה גדולה"[6], ועד שאמרו רז"ל[10] "מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו", הרי "לא היו עושין אותה עמי הארץ וכל מי שירצה, אלא גדולי חכמי ישראל וראשי הישיבות והסנהדרין והחסידים והזקנים ואנשי מעשה הם שהיו מרקדין ומספקין ומנגנין ומשמחין במקדש בימי חג הסוכות, אבל כל העם האנשים והנשים כולן באין לראות ולשמוע"[11], ואילו השמחה דשמח"ת בעת ההקפות והריקודים עם הס"ת (שגדולה עוד יותר) – הרי היא בשוה אצל כל בנ"י, מ"ראשיכם שבטיכם" עד "חוטב עציך" ו"שואב מימיך"[12].

ואף שלכאורה יש מקום לחילוקי דרגות בהרגש השמחה עם התורה, שיש מי שמרגיש את עצמו כ"מחותן ראשי" ("הויפט מחותן") ועד לה"חתן" בעצמו – ביחס לתורה שנקראת "כלה"[13], ויש מי ששייכותו לשמחה היא רק בתור קרוב־משפחה או ידיד בלבד[14] – הרי רואים בפועל שהשמחה דשמח"ת היא אצל כולם בשוה, וטעם הדבר, לפי שהתורה שייכת לכל אחד מישראל, שניתנה לו בירושה, כמ"ש[15] "תורה צוה לנו משה מורשה גו'", כולל גם תינוק בן יומו שיורש הכל[16]; ומזה מובן גם בנוגע לפירוש ש"מורשה" היינו "מאורסה"[17], שגם ענין זה הוא אצל כל בנ"י בשוה, היינו, שכל אחד מישראל הוא ה"חתן" עם התורה שנקראת "כלה".

כלומר: בנוגע לרגש שבלב והבנה והשגה שבמוח יכולים להיות חילוקי דרגות, וכפי שרואים שיש כו"כ מאמרי חסידות שמבארים ענין השמחה דשמח"ת שלאו כל מוחא סביל דא, להבינם היטב, ובאופן השוה לכל; אבל בנוגע לריקוד ברגלים במעשה בפועל – ש"המעשה הוא העיקר"[18], כמבואר בתניא[19] בנוגע למעלת מצוות מעשיות שבהם מלובש כח נפשו החיונית כו', ומזה מובן גם בנוגע למנהג ישראל – כולם שוים.

ג. ולהעיר, שמצינו עד"ז בנוגע לר"ה:

בהל' תשובה[20] כותב הרמב"ם: "אע"פ שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב, רמז יש בו, כלומר, עורו ישינים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וכו'".

---

6) דרושי סוכות עט, ד ואילך.
7) ראה סהמ"צ שורש ב. פיהמ"ש כלים פי"ז מי"ב. וראה גם אנציק' תלמודית (כרך ז) ערך דברי סופרים ס"ב (ע' צג). וש"נ.
8) ראה עירובין כא, ב. סנהדרין פח, ב. ע"ז לה, א. ירושלמי ברכות פ"א ה"ד. סנהדרין פי"א ה"ד. ע"ז פ"ב ה"ז. ועוד.
9) לקו"ת שם פ, סע"ג.
10) סוכה נא, א־ב.
11) רמב"ם הל' לולב פ"ח הי"ד.
12) ר"פ נצבים.
13) ראה לקו"ת ברכה צג, סע"ד ואילך. וש"נ.
14) ראה גם שיחת ליל שמח"ת תשל"א הערה 12 (תורת מנחם חס"ב ע' 125). וש"נ.
15) ברכה לג, ד.
16) ראה נדה מד, רע"א (במשנה). רמב"ם הל' נחלות פ"א הי"ג. טושו"ע חו"מ סרע"ו ס"ה.
17) ברכות נז, א. וש"נ. וראה לקו"ת שם.
18) אבות פ"א מי"ז.
19) פל"ז.
20) פ"ג ה"ד.

וצריך להבין:

"גזירת הכתוב" – הו"ע הכי נעלה שבמצוות, שהרי יש ג' סוגים במצוות[21]: "משפטים", שהם ענינים שמחוייבים גם מצד השכל, "עדות", כמו הענינים שהם "זכר ליציאת מצרים" וכיו"ב, ו"חוקים", שהם למעלה מהשכל [וע"ד שמצינו בנוגע לחג הסוכות – שאמר שלמה "שלשה המה נפלאו ממני וארבעה לא ידעתים"[22], "שלשה המה נפלאו ממני ג' המה פסח מצה ומרור, וארבעה לא ידעתים אלו ד' מינים שבלולב"[23]], וזהו גם הענין של "גזירת הכתוב".

ולכאורה[24]: לאחרי שישנו בתק"ש הענין הכי נעלה של "גזירת הכתוב", מה מקום להוסיף ש"רמז יש בו" – בה בשעה שהערך של "רמז" לגבי "גזירת הכתוב" הוא פחות אפילו מהערך של פרוטה אחת לגבי אלף אלפים דינרי זהב[25], כי, פרוטה אחת ואלפי דינרי זהב שניהם בעלי גבול, ולא עוד אלא שבצירוף ריבוי גדול ביותר של פרוטות נעשה סוכ"ס אלפי דינרי זהב, משא"כ "רמז" אינו בערך כלל לגבי "גזירת הכתוב" שהו"ע אחר לגמרי.

ואעפ"כ מוסיף הרמב"ם ש"רמז יש בו", ומאריך ברמז שבענין התשובה ("מיט אַ גאַנצן שטורעם") עוד יותר מאשר בביאור פרטי הענינים שבמצות התשובה, הוידוי וכו'!

ומזה מוכח שברמז שבתק"ש יש ענין נעלה יותר מאשר בתק"ש עצמה שנתפרשה בתורה, ואדרבה: מצד גודל מעלתו – אינו יכול להתפרש, ולכן בא באופן של רמז דוקא.

והענין בזה[26] – שתק"ש היא מצוה פרטית בתורה, ואילו הרמז שבתק"ש הו"ע התשובה, שעלי' נאמר[27] "כי המצוה הזאת וגו'", כיון שהיא כוללת את כל המצוות ולמעלה מהם, שהרי על ידה מתקנים את כל מה שהי' חסר בקיום התומ"צ, ועד שכאשר התשובה היא באופן שמבאר הרמב"ם הרמז שבתק"ש, ה"ה פועלת ש"זדונות[28] נעשו לו כזכיות"!

ועד"ז מובן גם בנוגע להקפות שבשמח"ת – כידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר[29], שאותם ענינים שנפעלים בר"ה ע"י העבודה דקבלת עול ויראה כו', נפעלים בשמח"ת ע"י השמחה – שלאחרי ר"ה ויוהכ"פ וחג הסוכות יש בשמח"ת המנהג דהקפות שהוא נעלה יותר אפילו מניסוך המים, ע"ד הרמז שבתק"ש שהוא נעלה יותר מהגזה"כ שבה.

אלא שבר"ה, "בכסה"[30], הרי זה באופן שהרמז הוא באותו ענין שבו היא הגזה"כ, ואילו בשמח"ת, "ליום חגינו"[30], שאז באים הענינים בגילוי, הרי זה מתגלה בענין בפ"ע, שזהו המנהג דהקפות.

ד. ונמצא, שהמנהג דהקפות, שמצד גודל מעלתו לא נתפרש אפילו בתושבע"פ, הו"ע חדש שנעשה ע"י בנ"י[31], שבכח עצמם סללו דרך חדשה, ע"ד לשון הכתוב[32]: "הנני עושה חדשה".

ובפרטיות יותר – הרי זה חידוש שלמעלה מסדר השתלשלות, ולמעלה מכללות ענין התורה שיש בה ד' הענינים דפשט רמז דרוש וסוד [ובזה גופא יש ב' שיטות – אם רמז נעלה יותר מדרוש או שדרוש נעלה יותר מרמז[33]], כנגד סדר השתלשלות ד' עולמות אבי"ע, החל מאבי"ע הכלליים, ואח"כ גם אבי"ע הפרטיים[34], ועד כפי שנמשך בעוה"ז בד' הסוגים דדצח"מ[35].

---

21) ראה רמב"ן ואתחנן ו, כ. הנסמן בתורת מנחם סה"מ תמוז ס"ע יג.
22) משלי ל, יח.
23) ויק"ר פ"ל, טו. וראה גם "רשימות" חוברת סב.
24) ראה גם תורת מנחם ח"ב ע' 29. וש"נ.
25) ראה גם תורת מנחם חע"ז ע' 322. וש"נ.
26) ראה גם לקו"ש ח"ד ע' 1147.
27) נצבים ל, יא. וראה לקו"ת נצבים מה, ג.
28) יומא פו, ב.
29) ד"ה ביום השמע"צ תרצ"ה פכ"ו (סה"מ קונטרסים ח"ב שלט, א). – נעתק ב"היום יום" כב תשרי, שמע"צ. וראה גם תורת מנחם – רשימת היומן ע' שנג.
30) תהלים פא, ד. וראה לקו"ת דרושי ר"ה נד, סע"ג ואילך. ובכ"מ.
31) ראה גם לקו"ש חי"ט ע' 385 ואילך.
32) ישעי' מג, יט.
33) ראה בהנסמן בלקו"ש חכ"א ע' 36.
34) ראה אוה"ת בלק ע' תתקסב ואילך. ענינים ע' עז ואילך.
35) ראה סה"מ תרצ"ו ע' 94. וש"נ.

וכדי לפעול חידוש זה שעושה "שטורעם" בכל סדר ההשתלשלות ולמעלה ממנו כו', ולהמשיכו למטה לעוה"ז התחתון – יש צורך בנתינת כח מיוחדת, שזהו הענין דאמירת פסוקי התורה לפני ההקפות, אשר, גם מי שאינו יודע את כל הכוונות שבפסוקים אלו, יודע עכ"פ את הפירוש הפשוט, ואפילו מי שלא ידע מאי דקאמר, יודע עכ"פ שאומרים פסוקים מהתורה בתור הכנה להקפות.

ובהתאם לכך, הנה סדר הפסוקים הוא לא מן הקל אל הכבד, ומן המוקדם אל המאוחר, אלא באופן שמתחילים מיד עם הענין הכי נעלה, שזהו הפסוק "אתה הראת וגו'", כדלקמן.

ה. התחלת הפסוק היא – "אתה", שקאי על מהותו ועצמותו ית', למעלה אפילו משם הוי' ושאר שמות כו', שאי אפשר לומר עליו שום תואר, מלבד "אתה", בלשון נוכח (לא כמו התואר "הוא", שיש לו גדר מסויים, שהו"ע ההעלם – בלשון נסתר, אלא באופן ש"מראה באצבעו ואומר זה"[36]), ובלשון רבותינו נשיאינו[37]: "אתה, דו, עצמות ומהות".

ויתירה מזה, שנאמר "אתה" בלבד, היינו, כפי שמהותו ועצמותו ית' הוא מצד עצמו, למעלה משייכות לשם הוי', ולא כמו בפסוק[38] "אתה הוא הוי' לבדך", שבחי' "אתה" שייכת כבר לבחי' "הוא" ולבחי' "הוי'", וכמו בלשון הפרדר"א[39] "עד שלא נברא העולם הי' הוא ושמו בלבד", שבחי' "הוא" שייכת כבר לבחי' "שמו", שלכן נאמר "ושמו", שהו' הוא לא רק ו' המפסיק, אלא גם ו' המחבר.

ובחי' "אתה" שקאי על העצמות, קשורה ושייכת לכל אחד מישראל:

התורה מעידה שכל ישראל הם "מאמינים בני מאמינים"[40], שבזה נכלל גם מי שאינו שייך להבנה והשגה, מדות עד למחשבה דיבור ומעשה (של חשיבות), כמו תינוק בן יומו – שהרי ענין האמונה הוא ירושה לנו מאבותינו[41], והרי גם תינוק בן יומו יש לו דין של יורש[16], ולא רק תינוק בן יומו, אלא מיד בצאתו לאויר העולם, שכבר נקרא "נולד" בלשון בני אדם (ונפק"מ לענין נדרים, שבהם "הלך אחר לשון בני אדם"[42]), יש לו דין יורש.

ובמה היא האמונה – לא בבחי' האורות והגילויים, אלא בעצמות ומהות, ובלשון רבינו הזקן בתורה אור[43]: "המאור הוא בהתגלות, ולכן אפילו תינוקות יודעים שיש שם אלקה מצוי כו', אף שאין בהם השגה ותפיסא איך ומה, לפי שאין בהם גילוי האור [כיון שאינם שייכים לענין הגילויים, או שהם למעלה מענין הגילויים], שמ"מ המאור עצמו הוא נמצא למטה כמו למעלה",

– ובאמת הרי זה למעלה גם מהענין ד"מאור", כי, כשם שלא זהו עיקר האלקות מה שהעולמות מתהווים ממנו[44], כך גם ענין העצמות אינו "מאור" שממנו נמצא האור כו'[45] –

שזהו ענין "אמיתת המצאו", שהוא "ממציא כל נמצא כו'"[46]; ובלשון רבינו הזקן באגה"ק הידועה[47] שהתהוות היש הגשמי היא מ"מהותו ועצמותו של המאציל ב"ה, שמציאותו הוא מעצמותו ואינו עלול מאיזה עילה שקדמה לו ח"ו, ולכן הוא לבדו בכחו ויכלתו לברוא יש מאין ואפס המוחלט ממש, בלי שום עילה וסיבה אחרת קודמת ליש הזה" (אלא שביש הגשמי שבעולם הרי זה באופן של "עולם" מלשון העלם[48], שלא נראה שהתהוותו היא מהעצמות, משא"כ אצל בנ"י הרי זה באופן שהמאור הוא בהתגלות כו').

36) ראה תענית בסופה. שמו"ר ספכ"ג. פרש"י בשלח טו, ב.
37) ראה רד"ה אתה הראת תרפ"ט (סה"מ תרפ"ט ס"ע 227 ואילך [ע' שיד]). וש"נ.
38) נחמי' ט, ו.
39) רפ"ג.
40) שבת צז, א.
41) תניא פי"ח.
42) יומא עו, ב. וש"נ.
43) וירא יד, ריש ע"ב.
44) שם מג"א צט, ב. לקו"ת שה"ש ח, א. ובכ"מ.
45) ראה תורת מנחם סה"מ כסלו ע' יג ובהערה 28 שם. וש"נ.
46) רמב"ם הל' יסוה"ת בתחלתן.
47) ס"כ (קל, סע"א ואילך).
48) ראה לקו"ת שלח לז, ד. ובכ"מ.

ו. ולאחרי ההתחלה בתיבת "אתה", "דו, עצמות ומהות" – נאמר "הראת", שפירושו, "האָסט זיך באַוויזן"[37], שהו"ע ההתגלות באופן של ראי', כידוע שזוהי ההתאמתות הכי גדולה כו'[49], אבל אין זה ענין של "גילויים", כי אם התגלות העצמות – "אתה הראת", "דו, עצמות ומהות, האָסט זיך באַוויזן".

וממשיך בכתוב: "לדעת", היינו, שהתגלות העצמות לא נשארת באופן של אמונה בלבד, אלא נמשכת וחודרת גם בענין הדעת, כמבואר בתניא[50] ש"הוא לשון התקשרות והתחברות, שמקשר דעתו בקשר אמיץ וחזק מאד ויתקע מחשבתו בחוזק וכו'", שעי"ז "יוליד בנפשו יראה ואהבה אמיתית .. אהבה וענפי' ויראה וענפי'".

וכיון שיהודי מתקשר עם העצמות (לא רק באופן של אמונה, אלא) באופן של לדעת – הנה על זה ממשיך הכתוב ומבאר "כי הוי' הוא האלקים", היינו, שמ"אתה" נמשך גם ב"הוי'" וב"אלקים", ובאופן ש"הוי' הוא האלקים"; ומסיים, "אין עוד מלבדו".

ובהקדים – שבענין "הוי' הוא האלקים" יש כו"כ ביאורים ע"פ קבלה, חלק הסוד שבתורה, וכן ע"פ רמז ודרוש כו', אבל, כיון שמדובר אודות אמירת פסוקים בתור הכנה לשמחה וריקודים דהקפות ששייכים לכל אחד מישראל, הרי הביאור בזה צריך להיות באופן המובן בפשטות גם לאיש פשוט, ללא צורך בביאור של "משכיל" או "עובד" כו'.

והענין בזה:

כל אחד רואה בעצמו שיש בחייו כו"כ ענינים, וכמו אכילה ושתי', ובזה גופא – ענינים הנצרכים לקיום הנפש בגוף, ועד לענינים שהם לשם תענוג [כדאיתא בטור[51] (והובא בחסידות[52]) בפירוש ברכת "בורא נפשות רבות וחסרונן על כל מה שבראת להחיות כו'", ש"חסרונן" הם הדברים המוכרחים לקיום האדם, ו"להחיות" הם ענינים של תענוג], אבל כולם הם פרטי ענינים בחייו של אדם אחד.

וכמו"כ מבין שאע"פ שיש בחייו כו"כ ענינים, מ"מ, העיקר הוא עצם המציאות שלו. – מה היא עצם המציאות שלו, אינו יודע, להיותו איש פשוט, אבל הוא מבין שכל פרטי הענינים אינם עצם מציאותו, ולא עוד אלא שאין להם ערך כלל ביחס לעצם מציאותו, שהוא העיקר, ואילו כל הענינים הם בטלים וטפלים אליו, באופן שאין עוד מלבדו.

וכן הוא גם למעלה (שהרי כל הענינים שלמטה הם השתקפות הענינים דלמעלה) – שאע"פ שישנם פרטי הענינים דשם הוי' ושם אלקים, ששם הוי' הוא שם העצם וכו'[53], ושם אלקים הו"ע בעל הכחות והיכולת וכו'[54], הרי זה באופן ש"הוי' הוא האלקים" (בדוגמת פרטי הענינים של אדם אחד), ובאופן ש"אין עוד מלבדו" (בדוגמת ביטול עניני האדם לעצם מציאותו).

ועד"ז בנוגע לענין ד"אין עוד מלבדו" כפי שהוא ביחס לעולמות, עד לעוה"ז הגשמי, שנקרא ע"פ תורה "עולם התחתון", להיותו "התחתון במדרגה שאין תחתון למטה ממנו בענין הסתר אורו ית'"[55] – כמובן בפשטות ע"פ משל מתינוק שאין לו ערך לגבי בר־שכל, או דוגמא פשוטה יותר (למי שאין לו מושג בעניני שכל), מפרוטה אחת של נחושת שאין לה ערך כלל לגבי אלף אלפים דינרי זהב[25], ועד"ז "חספא בעלמא"[56] או "עפרא בעלמא"[57] (כהלשון בבדיקת וביעור חמץ[58]: "כעפרא דארעא") שאין לו ערך אפילו לגבי פרוטה אחת של נחושת.

---

49) ראה תורת מנחם סה"מ אדר ע' לז. וש"נ.
50) ספ"ג.
51) או"ח סר"ז.
52) ראה תורת מנחם סה"מ תמוז ריש ע' מד. וש"נ.
53) סוטה לח, א. סנהדרין ס, א. רמב"ם שם. הל' ע"ז פ"ב ה"ז ובכס"מ שם. מו"נ ח"א פס"א ואילך. פרדס שי"ט בתחלתו. עיקרים מ"ב פכ"ח.
54) טושו"ע ואדה"ז או"ח ס"ה.
55) תניא רפל"ו.
56) כתובות פז, ב. ועוד.
57) פסחים טו, ב. ועוד.
58) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתל"ד ס"ז. וש"נ.

ז. ולאחרי הקדמת אמירת הפסוק "אתה הראת גו'", שבו מודגש הקשר של יהודי עם עצמות ומהות – מובן איך יכול יהודי לפעול ע"י המנהג דהקפות ענין נעלה ביותר שלא נתפרש אפילו בתושבע"פ, כיון שלוקח וממשיך מעצמות ומהות, למעלה גם משרש התורה, בחי' נותן התורה.

וכיון שההקפות דשמח"ת הם בהמשך לאמירת "אתה הראת גו'", הנה מצד מעלת הגילוי ד"אתה הראת" נעשית שמחה גדולה ביותר.

ושמחה גדולה זו קשורה גם עם תשובה גדולה – תשובה מאהבה: יש גם תשובה מיראה, החל מיראת העונש כו' ועד ליראת בושת כו', אבל, גם הדרגא היותר נעלית בתשובה מיראה היא תנועה של היפך השמחה; ודוקא תשובה מאהבה היא באופן של שמחה, ובפרט תשובה מאהבה רבה, שאז גם השמחה היא גדולה ביותר[59].

וענין זה חודר ופועל בכל אחד מישראל – שהרי יש יהודים שמתעוררים מיד בחודש אלול, ויש כאלו שמתעוררים בימי הסליחות, בערב ר"ה, בר"ה ויוהכ"פ, ויש כאלו שדוחים זאת לחג הסוכות... אבל בבוא שמח"ת, שאז מאיר הענין ד"אתה הראת", הרי זה חודר ("עס דערנעמט") ופועל בכל אחד מישראל[60].

ואז מקבל יהודי החלטה טובה על כל השנה כולה להיות "כל ימיו בתשובה"[61], שהכוונה בזה היא – לא לתשובה כפשוטה, דכיון שכבר שב בתשובה היום, שוב אינו צריך לשוב בתשובה מחר, אלא הכוונה בזה היא לתשובה עילאה, שבה יכול וצריך להתעלות מדרגא לדרגא בכל יום, כך, שכל ימיו בתשובה.

וכך נעשית השנה כולה שנת תשובה, ולאחרי ענין התשובה שהתחלתה באות ת' שבסיום הא"ב, חוזרים להתחלת הא"ב, אבל באופן נעלה יותר, עד ל"אור חדש עליון יותר שלא הי' מאיר עדיין מימי עולם אור עליון כזה"[62] – שהשנה כולה נעשית גם שנת אורה ושנת ברכה, ועד לברכה הכי כללית – שנת גאולה, בביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.

* * *

ח. לאחרי אמירת הפסוק "אתה הראת גו'" – שואל יהודי: מהי השייכות של התגלות העצמות ("אתה הראת") לריקוד בשמח"ת כאן למטה בברוקלין?! וממה־נפשך: אם עצמות נמצא בברוקלין – מהו הצורך בריקוד שלו; ואם לאו – מה יועיל הריקוד שלו לפעול המשכת העצמות בברוקלין?!

ועל זה בא המענה בפסוק השני – "לעושה נפלאות גדולות לבדו"[63]:

יש ענינים שהקב"ה עושה באופן של "מדה כנגד מדה"[64], אבל יש גם ענינים שהקב"ה עושה באופן של "נפלאות", ולא סתם "נפלאות", אלא "נפלאות גדולות", ובאופן ד"לבדו", שגדולתן של הנפלאות ידוע רק לו ית', כפירוש הגמרא[65] ש"אפילו בעל הנס אינו מכיר בנסו".

ובנוגע לענייננו:

ענין זה שע"י הריקוד של יהודי יומשך ויתגלה עצמות בברוקלין, הוא אכן ענין של פלא, "נפלאות גדולות לבדו", אבל יהודי צריך לדעת, שהקב"ה ("אתה") – שהוא מאמין בו – "עושה נפלאות גדולות לבדו", שיהי' עצמותו נמשך למטה ע"י הריקודים דשמח"ת, מצד גודל הנח"ר שענין זה פועל למעלה.

59) ראה תניא אגה"ת פי"א.
60) ראה גם שיחת שמח"ת תרס"ד (סה"ש תורת שלום ע' 28 ואילך).
61) שבת קנג, א. וראה לקו"ת ר"פ האזינו. ובכ"מ.
62) תניא אגה"ק סי"ד.
63) תהלים קלו, ד. וראה גם תורת מנחם חע"ד ע' 174 ואילך. וש"נ.
64) סנהדרין צ, סע"א. וראה סוטה ח, ב ואילך.
65) נדה לא, א.

ועדיין מוסיף יהודי לשאול: כיון שנמצאים בעולם שמתנהל בדרך הטבע – מהו הצורך לערב בו ענינים של "נפלאות" שלמעלה מהטבע?! – הוא מאמין אמנם שכן הוא, ולכן רוקד כו', אבל הוא רוצה להבין זאת גם בשכלו.

ועל זה אומרים לו סיום הפסוק: "כי לעולם חסדו" – שזהו מצד המשכת חסדו של הקב"ה לעולם, שרוצה שלא יהי' "עולם משעמם" (כפי שאומרים כאן: "בּאָרינג"...), יום שני כמו יום ראשון, יום שלישי כמו יום שני וכו', אלא שתהי' בו חיות ועריבות ("געשמאַק"), עד ליציאה מגדר הכלים ("אַרויס פון די כלים"), ולכן קבע שבזמן מן הזמנים, במ"ח השעות דשמע"צ ושמח"ת, יהי' הענין ד"לעושה נפלאות גדולות לבדו".

ט. אך עפ"ז נשאלת השאלה לאידך גיסא: כיון ש"אין עוד מלבדו", וישנו הענין ד"לעושה נפלאות גדולות לבדו" – מה מקום לחלק בין מ"ח השעות דשמע"צ ושמח"ת לשאר ימות השנה, שדוקא בשמע"צ ושמח"ת צריך לרקוד בשמחה גדולה, ולא בשאר ימות השנה?!

ועל זה בא המענה בפסוק השלישי – "אין כמוך באלקים אדנ־י ואין כמעשיך"[66]:

אע"פ ש"אין עוד מלבדו", וישנו הענין ד"לעושה נפלאות גדולות לבדו" – רצה הקב"ה שיהי' סדר השתלשלות, שבו יש חילוקי דרגות כו', החל מענין הספירות, וכן פרטי העולמות שמתחלקים לד' עולמות, שמהן נשתלשלו ד' הסוגים דדצח"מ[35], ועד להתחלקות שישנה אצל כל אדם, שיש לו כל מיני תאוות ורצונות [טובים, שהרי לא בשופטני עסקינן[67] ולא ברשיעי עסקינן[68]], ובהתאם לכך, הנה גם אצל הקב"ה בעצמו ישנם החילוקים של פרטי השמות ד"אלקים" ו"אדנ־י", ועד ל"מעשיך", ובאופן שאינם בערך כו' – "אין כמוך".

וכיון שכן, הנה נוסף לכך שיודע שלאחרי שמח"ת צריכים להמשיך את כל הענינים בסדר ההשתלשלות כו', אלא עוד זאת, שגם בשמח"ת, כשאוחז בהתגלות העצמות ("אתה הראת") באופן ש"אין עוד מלבדו", צריך לידע שישנו גם סדר השתלשלות שצריך להתחשב עמו, ולכן צריכה להיות איזה מדידה והגבלה.

י. ובענין זה נכללת גם הזהירות שלא להפריע לחבירו...

לכאורה יכול לחשוב, שכיון שנמצאים בשמח"ת, לא נורא ("מאַכט ניט אויס") אם ירקוד על רגליו של חבירו!... הוא רואה שחבירו יושב וחולם בשעה שכולם רוקדים, ולכן יש לרקוד על רגליו!...

אך צריך לידע, שאם רצונו לפעול על חבירו, עליו לגשת אליו בדרכי נועם ודרכי שלום ולומר לו שהיום שמח"ת וצריך לרקוד, אבל לא לרקוד על רגליו!...

ועד"ז כשרוצה לשבת בהתוועדות ואין מקום, אזי דוחף אחד לימינו ואחד לשמאלו ודוחק את עצמו ("שטופּט זיך אַריין") באמצע...

האמת היא שאין ברירה וחייבים להדחף, אבל אעפ"כ, למרות שההתחלה בזה היא מתוך כוונה טובה, כדי להשתתף בהתוועדות, מ"מ, כשם שבקדושה ישנו הענין ד"מתוך שלא לשמה בא לשמה"[69], כך יכול להיות גם בצד ההפכי שההתחלה היא לשמה, אבל אח"כ נעשה שלא לשמה,

והיינו, לפי שהיצה"ר הוא ערמומי ("אַ קלוגינקער"), ואף פעם לא מתייאש [וכידוע הפתגם[70] שיכולים ללמוד מגנב שבעה דברים, וא' מהם, שאף פעם אינו מתייאש, וגם אם בפעם הזו לא הצליח, ה"ה חוזר ומנסה עוד הפעם], ולכן מנסה להתערב ולהכשיל אותו שיהי' בזה גם ענין שלא לשמה.

66) שם פו, ח. וראה גם תורת מנחם שם ע' 177 ואילך. וש"נ.
67) ראה ב"ק פה, א. ב"מ מ, א. ב"ב ז, א. ועוד.
68) ראה יומא ו, א. וש"נ.
69) פסחים נ, ב. וש"נ.
70) אג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ה ע' תלז (נעתק ב"היום יום" ג אייר).

— (כ"ק אדמו"ר שליט"א הוסיף בבת־שחוק:) היצה"ר טוען שגם הוא צריך "להרויח" מהשמחה דשמח"ת, כיון שצריכה להיות "בכל לבבך"[71], "בשני יצריך"... ומה גם שמתיירא שמצד גודל השמחה דשמח"ת יזרקו אותו לגמרי ("מ'וועט אים אינגאַנצן אַרויסוואַרפן"), ולכן משתדל בכל האופנים האפשריים כו'.

ולהעיר, שאע"פ שגם בענין שנעשה מצד היצה"ר יש כוונה טובה כו', כמובן מ"משל הזונה שבזה"ק"[72], ובנדו"ד, שיש בזה תועלת לפלוני שדוחפים אותו, שעי"ז מבטשים ומבטלים את היצה"ר שלו ("מ'וועט אים שטופן און צוקווועטשן אַזויפיל ביז אַז מ'וועט אַרויסקווועטשן זיין יצה"ר"), עד שיהי' אצלו מעמד ומצב ד"לבי חלל בקרבי"[73] — הרי כל זה לא שייך לאדם הדוחף, שהרי "הרבה שלוחים למקום"[74], ואין זה התפקיד שלו!...

ופשיטא שאם גרם לחבירו היזק בממון, הנה למרות שישנו הפתגם[75] "שמח"ת מאַכט ניט אויס"... הרי בודאי צריך לשלם על זה, וגם אם לא הי' היזק בממון, אלא רק פגיעה בכבודו, עליו לבקש ממנו מחילה, כולל גם קבלה על להבא שיהי' זהיר בכבודו[76].

ועד שנזכה לזמן שתתבטל מציאות היצה"ר, ש"שבעה שמות יש לו .. אבן .. שנאמר[77] והסירותי את לב האבן מבשרכם .. צפוני, שנאמר[78] ואת הצפוני ארחיק מעליכם .. זה יצר הרע שצפון ועומד בלבו של אדם"[79], ועד שיהי' כמו קודם החטא, שנחש הקדמוני הי' "שמש גדול"[80], ועד"ז בנוגע לשאר המזיקים, ש"לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי"[81], בביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.

* * *

יא. נזכר לעיל (ס"ד) שהתחלקות סדר ההשתלשלות לד' עולמות, ובעוה"ז גופא לד' הסוגים דצח"מ, משתלשלת מד' הענינים דפרד"ס שיש בתורה — שענין זה מובן ממ"ש במדרש רבה פ' בראשית בתחלתו [ששייך לשמח"ת שהוא היום הראשון שבו מתחילים לקרוא פ' בראשית] "התורה אומרת אני הייתי כלי אומנתו של הקב"ה, בנוהג שבעולם מלך בשר ודם בונה פלטין אינו בונה אותה מדעת עצמו אלא מדעת אומן, והאומן אינו בונה אותה מדעת עצמו, אלא דיפתראות ופינקסאות יש לו לדעת היאך הוא עושה חדרים היאך הוא עושה פשפשין, כך הי' הקב"ה מביט בתורה ובורא את העולם".

אמנם לכאורה יש בזה קושיא חזקה ("אַ שטורעם'דיקע קושיא"): הרי התורה היא "חמודה גנוזה שגנוזה לך"[82], שעלי' נאמר[83] "ואהי' אצלו גו' שעשועים", וא"כ, איך אפשר לומר שהיא בדוגמת "דיפתראות ופינקסאות" לצורך בריאת העולם, שכפי שהם במשל אינם אלא דבר טפל לבנין הפלטין?!

אך הפירוש הפשוט בזה — שבודאי אין הכוונה שהתורה היא "דיפתראות ופינקסאות" בלבד ח"ו, אלא יש בה גם ענין של "דיפתראות ופינקסאות", היינו, שרצונו של הקב"ה שהתורה תשמש גם בתור "דיפתראות ופינקסאות".

וכמו כללות הענין שתורה היא מלשון הוראה[84], היינו, שכל עניני התורה, הן תושב"כ והן תושבע"פ

71) ואתחנן ו, ה ובספרי ופרש"י עה"פ.
72) ראה תניא ספ"ט. ספכ"ט.
73) תהלים קט, כב. וראה תניא פ"א (ה, ב).
74) ראה תניא אגה"ק רסכ"ה.
75) ראה שיחת שמח"ת תרס"ה (סה"ש תורת שלום ע' 53 ואילך. ע' 56. ע' 58). הובא באג"ק אדמו"ר מוהריי"צ חי"א ע' קפח.
76) חסר קצת (המו"ל).
77) יחזקאל לו, כו.
78) יואל ב, כ.
79) סוכה נב, א.
80) סנהדרין נט, ב.
81) ישעי' יא, ט. סה, כה. וראה רמב"ם הל' מלכים בסופן.
82) שבת פח, ב.
83) משלי ח, ל.
84) ראה רד"ק לתהלים יט, ח. גו"א ר"פ בראשית (בשם הרד"ק). זח"ג נג, ב.

ועד למנהג ישראל ש"תורה הוא"[85] (וכמ"ש הרמב"ם[86] בנוגע לתקנות ומנהגות שנתפשטו בכל ישראל שיש להם גדר של מצות עשה ומצות לא תעשה), הם הוראות לאדם בעבודתו לקונו,

ועד שבשביל זה היא מציאות התורה – כמובן ממ"ש במדרש[87] שני דברים קדמו לעולם, תורה וישראל, וביניהם גופא מחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר, כדמוכח ממ"ש בתורה "צו את בני ישראל" "דבר אל בני ישראל", היינו, שתחילה ישנה מציאותם של ישראל, ולאח"ז באים הוראות התורה בנוגע לעבודתם של ישראל,

ובין הוראות התורה נכלל גם היותה "דיפתראות ופינקסאות" לצורך בריאת העולם, שהקב"ה יביט בתורה ויברא את העולם, שלכן נסעה התורה וירדה למטה כו', עד שמדובר בה אודות בריאת העולם כפשוטו, החל מ"ויאמר אלקים יהי אור ויהי אור"[88].

יב. אמנם, נוסף על לימוד התורה כפי שהיא הוראה בנוגע לעניני העולם, יש עוד דרך בלימוד התורה:

ידוע מ"ש השל"ה[89] שהתורה מדברת בעליונים ורומזת בתחתונים, והיינו, שכאשר התורה מדברת אודות "יד", למשל, הכוונה בזה לענין היד כפי שהוא למעלה, חסד או גבורה וכו', אלא שבזה מרמזת התורה גם על ענין היד כפי שהוא אצל האדם למטה, שנשתלשלה מענין היד למעלה, שלכן יש בה י"ד פרקים, כשם שביד שלמעלה יש י"ד חלקים כו'[90].

ובכן[91]: אילו זכינו, היינו לומדים תורה כפי שהיא מדברת בעליונים כו', אך כל זמן שלא זכינו, למדים אנו את התורה כפי שמדברת בתחתונים ורומזת בעליונים; אבל התכלית היא שמהתחלת הלימוד באופן שמדברת בתחתונים נבוא לאופן הלימוד היותר נעלה, כפי שמדברת בעליונים.

וע"ד הענין ד"מתוך שלא לשמה בא לשמה"[69], כפי שמאריך הרמב"ם בפירוש המשניות[92] שאי אפשר להסביר לתינוק גודל הענין דלימוד התורה לשמה, ולכן צ"ל התחלת הלימוד באופן דשלא לשמה, להבטיח לו ממתקים וכו', אבל לאח"ז צריך לבוא לדרגא דלימוד התורה לשמה.

ועד"ז בנדו"ד, שהתחלת הלימוד ב"עולם", מלשון העלם[48], היא כפי שהתורה מדברת בתחתונים, אבל התכלית היא להתייגע וכו' עד שיגיע למעמד ומצב שיכיר את האמת שהתורה מדברת בעליונים.

וע"ד מ"ש[93] "מבשרי אחזה אלקה", שהתכלית ד"בשרי" היא שעל ידו יהי' הענין ד"אחזה אלקה", ועד"ז בנוגע לתורה, שתכליתה כפי שמדברת בעליונים, ואילו היותה "כלי אומנתו של הקב"ה .. (ש)הי' הקב"ה מביט בתורה ובורא את העולם" הוא רק כפי שנמשכת לעולם, שזהו רק כמשל החותם ע"ג שעוה וכו'[94], אבל אין זה עיקר ענין התורה.

יג. ובהתאם לכך, הנה בהמשך להאמור לעיל בפירוש הפסוקים שאומרים בתור הקדמה להקפות באופן המובן לאיש פשוט, יש להוסיף ולבאר זאת באופן נעלה יותר (שממנו נשתלשל הפירוש הפשוט, שתכליתו לבוא לפירוש היותר נעלה), ועד כפי שג' הפסוקים הנ"ל ("אתה הראת וגו'", "לעושה נפלאות וגו'", ו"אין כמוך וגו'") הם בג' הדרגות הכלליות דלפני הצמצום, המשכת הקו לאחרי הצמצום, והתהוות כללות סדר ההשתלשלות.

---

85) ראה תוד"ה נפסל – מנחות כ, ב. מהרי"ל – הובא ברמ"א יו"ד סשע"ו ס"ד. מנהגים ישנים מדורא ע' 153. שו"ע אדה"ז או"ח סוסק"פ. סתל"ב סי"א. סתנ"ב ס"ד. סתצ"ד סט"ז. ועוד.

86) ריש הל' ממרים.

87) ב"ר פ"א, ד. וראה לקו"ש חל"ד ע' 222. וש"נ.

88) בראשית א, ג. וראה זח"ב קסא, סע"א ואילך.

89) יג, ב ואילך. קסא, א ואילך. וראה גם לקו"ש חכ"ג ס"ע 37 ואילך. וש"נ.

90) ראה סדר היום (בכוונת הקדיש). תקו"ז בהקדמה (ד, ב). תי"ט (מ, א). פע"ח שער השופר פ"א. סה"מ תרס"ב ע' תלב. תורת מנחם חי"ח ע' 175.

91) ראה גם תורת מנחם ח"ו ע' 149 ואילך. וש"נ.

92) סנהדרין ר"פ חלק. וראה גם הל' תשובה פ"י ה"ה.

93) איוב יט, כו.

94) ראה גם אוה"ת וארא ע' קסב ואילך. המשך תער"ב ח"א ע' תקפה [ח"ג ע' תתג] ואילך.

והענין בזה:

הפסוק "אתה הראת וגו'" קאי על המעמד ומצב שלפני הצמצום, שעז"נ בפרדר"א[39] "עד שלא נברא (כולל גם "עד שלא נאצל"[95], כמובא בדרושי חסידות[96]) העולם הי' הוא ושמו בלבד", שזהו לפני ולמעלה מעולם האצילות (לא רק אצילות הפרטי, אלא גם אצילות הכללי[34]), ששם ישנם "הוא ושמו בלבד" – שזהו תוכן הפסוק "אתה הראת וגו'", שהרי "אתה" – קאי על העצמות[37], וכיון שבהמשך הפסוק נזכרו השמות "הוי'" ו"אלקים", הרי זה באופן ד"הוא ושמו", וכל זה באופן ד"בלבד" – "אין עוד מלבדו".

ולאח"ז ישנו ענין הצמצום – צמצום הראשון שהוא בדרך סילוק לגמרי, שהאוא"ס שהי' ממלא את מקום החלל כו' נסתלק לצדדין, ואח"כ נמשך מהעיגול הגדול שלפני הצמצום קו קצר לתוך החלל[97].

ועז"נ "לעושה נפלאות גדולות לבדו" – שהרי ענין זה שבמקום החלל נמשך קו קצר מהעיגול הגדול הוא אכן דבר פלא!

אך לכאורה נשאלת השאלה: כיון שזהו ענין של פלא – מדוע הקב"ה עושה זאת?

ועל זה ממשיך בפסוק: "כי לעולם חסדו", היינו, שכיון שהקב"ה הוא עצם הטוב, וטבע הטוב להטיב[98], כמ"ש[99] "כי חפץ חסד הוא" [כמבואר בדרושי ר"ה[100] שבריאת העולם היתה מצד "כי חפץ חסד הוא", ובכל ר"ה חוזרין הדברים לקדמותן, וע"י עבודת האדם חוזרים וממשיכים עוה"פ מעצמות כו'], רצונו שהחסד שבעצמותו יומשך בעולם, ולכן – "עושה נפלאות גדולות".

ולאח"ז נעשה כל סדר ההשתלשלות – שבו ניכר החילוק שבין השמות הוי' ואלקים וכו' (שהרי הענין ד"הוי' הוא האלקים", כפי ש"הוא ושמו בלבד", הרי זה רק לפני הצמצום, ועד"ז בעולם האצילות, עולם האחדות[101], משא"כ כשנמשך בסדר השתלשלות הרי הם שמות מחולקים כו'), ועד לחילוק שבאין ערוך, כמובן בפשטות, ובפרט ע"פ חכמת האמת כפי שנתבארה בתורת החסידות.

ועז"נ "אין כמוך באלקים אדנ־י ואין כמעשיך" – שזהו כפי שנמשך כבר בסדר השתלשלות, עד לשם אלקים שבגימטריא הטבע[102], שזהו שרש הטבע, שממנו נמשך ענין הטבע כפשוטו – "מעשיך", כפי שהם באופן של "טבע", מלשון "טובעו בים סוף"[103], ועד מלשון "טבעו בארץ שערי'"[104] (לא רק בים, אלא גם בארץ), עד שמציאות האלקות אינה נראית כלל לעיני הרואים;

אך דוקא בהתהוות היש הגשמי למטה מתגלה אמיתית הענין דאין ערוך (כמבואר בדרושי חסידות[105] בפירוש "אין ערוך לך .. בעולם הזה"[106]), והיינו, שהענין ד"אתה" נמשך ומתגלה דוקא ב"מעשיך".

יד. ומזה מובן גם בנוגע לעבודת האדם – שנקרא "אדם"[107] ע"ש "אדמה לעליון"[108] – שתכלית הכל הו"ע המעשה, ש"המעשה הוא העיקר"[18]:

גם כאשר הוא בעל שכל גדול, בעל רגש גדול, בעל מחשבה גדול ובעל דיבור גדול – אין זה מספיק, אלא צריך שיומשך גם במעשה בפועל, שדוקא בזה הוא תכלית העילוי, ע"ד "ואין כמעשיך".

---

95) עבוה"ק ח"א (חלק היחוד) פ"ב.
96) ראה סה"מ תרנ"ד ס"ע רחצ. ועוד.
97) ראה ע"ח ש"א ענף ב.
98) ראה הנסמן בלקו"ש חכ"ד ע' 334 בהערה (ד"ה מספרי הח"ן).
99) מיכה ז, יח.
100) ראה לקו"ת דרושי ר"ה נח, ב ואילך. אוה"ת שם (כרך ה) ע' ב׳פ ואילך. ועוד.
101) ראה זח"ג פג, א. עבוה"ק שם. וראה גם סה"מ תרנ"ט ע' מז [סב]. וש"נ.
102) פרדס שי"ב פ"ב. ר"ח שער התשובה פ"ו ד"ה והמרגיל (קכא, ב). של"ה פט, א. קפט, א. שח, ב. שו"ת חכ"צ סי"ח. תניא שעהיוה"א רפ"ו.
103) בשלח טו, ד. וראה גם תורת מנחם חע"ו ס"ע 324. וש"נ.
104) איכה ב, ט. וראה גם תורת מנחם חע"ב ע' 135. וש"נ.
105) ראה התחלת וסיום ד"ה אין ערוך תרצ"ד (סה"מ תשי"א ע' 107 ואילך).
106) נוסח תפלת שבת.
107) יחזקאל לד, לא. וראה יבמות סא, רע"א. וש"נ.
108) ראה של"ה ג, רע"א. ועוד.

וכל זה נמשך ונפעל ע"י השמחה דשמח"ת, שמזה נמשכת שמחה גדולה בלימוד התורה במשך כל השנה, שאז נעשה הלימוד מתוך עריבות ("געשמאַק"), שמוסיפה הצלחה בלימוד התורה, להבין עניני התורה לאשורם ולבוריים, לעומקם ולאמיתתם – שבשביל זה צריך אמנם להיות ענין הביטול, ועד ש"שפתותיו נוטפות מר"[109], אבל בהקדמה לזה צ"ל ענין השמחה, כפי שמצינו בהנהגת רבה, ש"מקמי דפתח להו לרבנן אמר מילתא דבדיחותא ובדחי רבנן"[109], והיינו, שגם כשמדובר אודות כאלו שלא צריכים למשוך ולקרב אותם ללימוד התורה, כיון שהם כבר בדרגת "רבנן", הנה גם להם צריך לומר "מילתא דבדיחותא" כדי לפעול ש"בדחי רבנן".

וע"ד הצחות – אין לך "מילתא דבדיחותא" גדולה יותר מהענין ד"מעשיך", שרואים שמלך מלכי המלכים הקב"ה מתעסק עם "מילי דהדיוטא"[110], שהם עשרה המאמרות שבהם נברא העולם[111], ומזה נעשה שמחה ותענוג למטה – "בדחי רבנן".

ולימוד התורה בשמחה כו' פועל לעשות את כל דברי התורה הזאת, במעשה בפועל, באופן ש"כל מעשיך יהיו לשם שמים"[112] ו"בכל דרכיך דעהו"[113].

ועי"ז פועלים להמשיך מ"אתה" שיהי' באופן ד"הראת לדעת", ועד שיומשך ב"מעשיך", "למטה מעשרה טפחים"[114] – לא רק לפי הפירוש שקאי על עשר ספירות[115], אלא כפשוטו ממש, בזמן ומקום דידן, בסיום זמן הגלות ובחוץ לארץ,

ועד שנזכה לראות בעיני בשר את קיום היעוד[116] "עתידה ארץ ישראל שתתפשט בכל הארצות", וכמו"כ בענין הזמן שיומשך בו הבחי' שלמעלה מהזמן[117], בקרוב ממש.

* * *

טו. דובר לעיל[118] אודות פסוקי "אתה הראת", שבנוגע לפסוק האחרון, "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים"[3], יש ענין הדורש ביאור[119]:

כל הפסוקים הקודמים הם פסוקים שלמים. ואפילו הפסוק "ה' מלך ה' מלך ה' ימלוך לעולם ועד", שמורכב מכמה פסוקים, יש בו פסוק שלם – "ה' ימלוך לעולם ועד"[120], אלא שמוסיפים מפסוקים אחרים גם "ה' מלך"[121] ו"ה' מלך"[122], ובפרט שבזהר[123] מובא "ה' מלך ה' מלך ה' ימלוך לעולם ועד" בתור ענין שלם. אך היוצא מהכלל הוא הפסוק "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים" – שהוא רק סיום הפסוק בנבואת ישעי'[3]: "והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלקי יעקב ויורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו (ומסיים) כי מציון וגו'". ואינו מובן: מדוע לא מובא כאן כל הפסוק כבשאר הפסוקים?

והקושיא היא גדולה יותר – כיון שהובאה כאן גם תיבת "כי", היינו, שבא בהמשך ובתור נתינת טעם לענין שלם בנבואת ישעי', ואעפ"כ, לא נזכר כאן הענין שעליו נאמר הטעם "כי". וממה־נפשך: אם נוגע כאן רק סיום הפסוק ("מציון תצא תורה גו'") – לא הי' צריך להביא כאן תיבת "כי", שמורה על ההמשך להאמור לפנ"ז שלא נזכר כאן.

---

109) שבת ל, ב. וש"נ.
110) זח"ג קמט, ב. וראה לקו"ת אחרי כה, ד. סידור (עם דא"ח) שער התפלה יח, סע"ד [ל, סע"א]. וש"נ.
111) אבות רפ"ה.
112) אבות פ"ב מי"ב.
113) משלי ג, ו.
114) ראה סוכה ה, רע"א.
115) ראה סה"מ תרמ"ג ע' עה.
116) ראה פס"ר פ' שבת ור"ח. ספרי דברים בתחלתו. יל"ש ישעי' רמז תקג. ועוד.
117) בענין זה נזכר מ"ש (דברי הימים־א טז, כז) "עוז וחדוה במקומו", שעד"ז הוא גם בנוגע ל"זמנו".
118) שיחת ליל שמח"ת סי"ד ואילך (לעיל ע' 138 ואילך).
119) תוכן וקיצור מהבא לקמן – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס (בשילוב שיחת ליל שמח"ת) בלקו"ש חט"ו ע' 236 ואילך.
120) בשלח טו, יח.
121) תהלים יו"ד, טז. ועוד.
122) שם צג, א. ועוד.
123) נסמן בלקו"ש שם בהערה 66.

טז. ונתבאר בזה[118], שתיבת "כי" באה להדגיש ש"מציון תצא גו'" אינו ענין בפ"ע, אלא קשור ובא בהמשך למ"ש לפנ"ז בפסוקי "אתה הראת": "מלכותך מלכות כל עולמים וממשלתך בכל דור ודור"[124], ועל זה ממשיך, שהטעם לזה הוא "כי מציון תצא תורה וגו'".

ואע"פ שבפסוק נאמר "כי מציון תצא תורה וגו'" בתור נתינת טעם על מ"ש לפנ"ז בנבואת ישעי' (ולא על הפסוק "מלכותך מלכות כל עולמים"), הרי מצינו[125] שמביאים לשון הפסוק על תוכן אחר מתוכן הפסוק, ועד"ז בנדו"ד, שנוסף לכך ש"מציון תצא תורה וגו'" הוא טעם על מ"ש בנבואת ישעי' "והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' וגו'", הרי זה גם טעם על הפסוק "מלכותך וגו'" שאומרים לפנ"ז בפסוקי "אתה הראת", כהמנהג שנתפשט ברוב קהלות קדושות בישראל (שלכן חלה עליו מצות עשה ד"על פי התורה אשר יורוך גו' תעשה"[126], ומצות לא תעשה ד"לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך"[126], כמ"ש הרמב"ם[86]); וענין זה צריך להיות מובן בפשטות – שהרי פסוקי "אתה הראת" אומרים בתור הכנה לשמחה שבעת ההקפות, שנדרשת מכל אחד מישראל, אפילו פשוט שבפשוטים.

וכיון שהתורה היא "תורת אמת"[127], שכל הענינים וכל הפרטים שבה הם בתכלית הדיוק, עכצ"ל, שב' הענינים שעליהם נאמר אותו טעם ("כי מציון וגו'") – הפסוק "והלכו עמים רבים וגו'" בנבואת ישעי', והפסוק "מלכותך וגו'" בפסוקי "אתה הראת" – יש ביניהם שייכות ונקודה משותפת בענין עיקרי, שהרי טעם הדבר הוא חיות ונשמת הדבר (כדלקמן).

ובהקדמה[128] – שתכונת ה"אמת" היא בכל הפרטים שבדבר, כיון שלא שייך שיהי' אמת למחצה (כמו ענין של פשרה, שיכול להיות למחצה לשליש ולרביע, לפי שאינו אמת), שהרי האמת היא רק אחת.

ומרומז במ"ש בירושלמי[129] "מהו אמת .. אל"ף רישא דאלפא ביתא, מ"ם באמצעיתה (כשמונים גם את האותיות הכפולות מנצפ"ך[130]), תי"ו בסופה", להורות שענין האמת הוא בכל הפרטים, מתחילתם עד סופם.

ובפרטיות יותר:

ענינם של האותיות – שעל ידם נתהוו השמים והארץ וכל צבאם, שהרי "בעשרה מאמרות נברא העולם"[111], החל מה"אור" שנתהוה ע"י המאמר "יהי אור"[88], ועד"ז בנוגע לשאר המאמרות שעל ידם נתהוו שאר הנבראים, כמבואר בהתחלת שער היחוד והאמונה בשם הבעש"ט שתיבות ואותיות אלו מהווים ומחיים ומקיימים את כל הנבראים, כולל גם הנבראים שלא נתפרשו בעשרה מאמרות[131], שנתהוו וחיים וקיימים מעשרה המאמרות ע"י חילופים ותמורות וגימטריאות כו'.

וזהו שהתחלת ואמצע וסוף האותיות הם "אמת" – להורות שכל מה שנתהוה ע"י האותיות צריך להיות באופן המתאים ומכוון אל האמת, שישנו בכל מקום ובכל זמן, ללא שינויים כו'.

וכיון שהתורה היא חכמתו של הקב"ה, הנה כשם שהקב"ה הוא אמיתית המציאות, כך גם התורה היא אמיתית – "תורת אמת", ולכן, כל ענין שבתורה צ"ל מדוייק בכל הפרטים.

ומזה מובן גם בנוגע לפסוק "כי מציון תצא תורה וגו'", שכיון שהובא בתורת אמת בתור נתינת טעם על שני ענינים שונים, עכצ"ל שבפנימיות הענינים ענינם אחד, כיון שיש להם אותו טעם, היינו, אותה נשמה וחיות.

[וע"ד שמצינו בלימוד התורה, שיכולה להיות סברא אחת, כמו "אזלינן בתר רובא"[132], שהיא טעם לכמה הלכות במקצועות שונים, בדיני ממונות, בדיני איסור והיתר וכיו"ב, ועד"ז כללות הענין דאזלינן

124) שם קמה, ג.
125) נסמן בלקו"ש שם ע' 237 הערה 59.
126) פ' שופטים יז, יא.
127) מלאכי ב, ו.
128) ראה גם תורת מנחם חפ"א ס"ע 252.
129) סנהדרין פ"א ה"א. דב"ר פ"א, יו"ד.
130) ראה קה"ע לירושלמי שם. חידושי הרש"ש לדב"ר שם.
131) ראה גם לקו"ש חכ"ט ע' 29 ואילך.
132) יבמות יד, א. ועוד.

לשיטתי', ששיטת פלוני מתבטאת בכו"כ דינים: באו"ח, ביו"ד, באה"ע ובחו"מ, עם היותם ד' חלקים שונים בשו"ע – כיון שההסברה והטעם, שזהו נשמת הענין, היא בכולם בשוה, כך, שכל הענינים שבאים בסיבת סברא זו יש ביניהם צד השוה בענין עיקרי[133]].

יז. ויש לבאר תחילה פרטי הענינים בפסוק "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים":

בפשטות, פרטי הענינים שבפסוק זה – "תורה" ו"דבר ה'", "ציון" ו"ירושלים" – הם כפל לשון, ליופי המליצה כו'. אבל, כיון שמדובר אודות תורת אמת, עכצ"ל, שלאחרי ההסברה הפשוטה הנ"ל, באים להבנה נעלית יותר, נשמת הענין, שב' הלשונות מורים על ב' ענינים שונים.

ונתבאר[118] החילוק בין "תורה" ל"דבר ה'" – ש"תורה", אף שהיא מלשון "הוראה"[84], הרי היא כוללת גם הסברות והדעות שאין הלכה כמותן, שכן, אע"פ ש"אלו ואלו דברי אלקים חיים"[134], הרי ההלכה בפועל יכולה להיות באופן אחר (אם מצד חומרי המקום כו'[135], או מצד החילוק בין אתרי' דרב לאתרי' דשמואל[136] וכיו"ב);

ואילו "דבר ה'" – "זו הלכה"[137], שזהו אופן נעלה יותר בלימוד התורה, כדאיתא בגמרא במסכת סנהדרין[138] שעז"נ גבי דוד "והוי' עמו"[139], "שהלכה כמותו בכל מקום" (שזוהי מעלה גדולה יותר מכל שאר המעלות שנאמרו על דוד, ש"בכולהו אמר להו יהונתן בני כמוהו", משא"כ "כיון דאמר לי' וה' עמו כו'").

ובזה יש חילוק בין הזמן דעכשיו, שהלכה כבית הלל[140], לזמן דלעתיד לבוא, כמ"ש בכתבי האריז"ל[141] שאז תהי' הלכה כבית שמאי – כי, אע"פ שעכשיו אי אפשר לשנות מה שקבע ב"ד שפסק ההלכה הוא כב"ה, הרי לעת"ל כשיקויים היעוד[142] "ואשיבה שופטיך כבראשונה", יעמוד ב"ד שגדול ממנו בחכמה ובמנין, שיוכל לחזור ולפסוק הלכה כב"ש[143].

ועפ"ז מבאר האריז"ל מאמר המשנה[144] "כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים .. זו מחלוקת הלל ושמאי" – דלכאורה אינו מובן איך אומרים שזוהי מחלוקת שסופה להתקיים, בה בשעה ש"ב"ש במקום ב"ה אינה משנה"[140] – לפי שלעת"ל תהי' ההלכה כב"ש; וכיון שיודעים מזה גם עכשיו (כפי שגילה האריז"ל ע"פ חכמת האמת שכך יהי' לעת"ל), לכן נקראת גם עכשיו "מחלוקת שסופה להתקיים" (ולא ששיטת ב"ש נתבטלה לגמרי, שאז לא יוכל ב"ד לחזור ולפסוק כמותה).

אך עדיין נשאלת השאלה לאידך גיסא: כיון שלע"ל תהי' הלכה כב"ש, אזי יהי' הכלל שב"ה לגבי ב"ש אינה משנה, וא"כ איך יקויים אז מ"ש בתורה (שלא תהי' מוחלפת[145]) שמחלוקת הלל ושמאי "סופה להתקיים"?!

והביאור בזה – שכיון שהגילויים דלע"ל תלויים במעשינו ועבודתינו כל זמן משך הגלות[146], נמצא, שנוסף על המעשים שייעשו אז כב"ש, יהיו קיימים אז גם המעשים שנעשו בזמן הגלות כב"ה (והיינו, שאז יהי' לא רק שכר המצוה, אלא גם המצוה עצמה), ולכן הרי זו מחלוקת שסופה להתקיים.

יח. ועז"נ ש"מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים" – ש"תורה" (שכוללת גם הענינים שאינם להלכה) קשורה עם "ציון", ו"דבר ה'" (הלכה) קשור עם "ירושלים":

---

133) ראה גם לקמן סמ"ט.
134) עירובין יג, ב. וש"נ.
135) ראה פסחים רפ"ד. ועוד.
136) ראה שבת יט, ב. פסחים ל, א.
137) שבת קלח, ב.
138) צג, ב.
139) שמואל־א טז, יח.
140) ברכות לו, ריש ע"ב. וש"נ.
141) ראה מק"מ לזח"א יז, ב. הובא בלקו"ת קרח נד, סע"ב ואילך. וראה גם מד"ש לאבות פ"ה מי"ז. תוספות חדשים לאבות בתחלתו.
142) ישעי' א, כו.
143) ראה גם תורת מנחם חס"ח ס"ע 66. וש"נ.
144) אבות שם.
145) עיקר הט' מי"ג העיקרים. וראה רמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ט. הל' מלכים פי"א סה"ג. פיה"מ סנהדרין פ' חלק יסוד התשיעי.
146) תניא רפל"ז.

ענין היגיעה והשקו"ט בתורה צ"ל גם אם ההלכה לא תהי' כך (כיון שעדיין לא הגיע לדרגא ד"הוי' עמו", "שהלכה כמותו"), שהרי ישנו הציווי "אם בחוקותי תלכו"[147], וכפי שמפרש רש"י לבן חמש למקרא "שתהיו עמלים בתורה", ומובן, שאפילו מי ששכלו מעוות ולומד באופן בלתי נכון, אין לו לדחות ח"ו את לימוד התורה למחר. – במצב כזה מובן שאינו יכול לפסוק הלכות, אבל גם אז מוטל עליו החיוב "שתהיו עמלים בתורה", כיון שבכל מעמד ומצב צריך לנצל את החב"ד שבנפשו ללימוד התורה.

אך עז"נ "מציון תצא תורה", והיינו, שכדי שלימוד התורה יהי' כדבעי, עליו להיות בבחי' "ציון"[148] – סימן על התורה שלמעלה, היינו, לידע שהתורה שלומד אינה חכמת בשר ודם, אלא חכמתו ורצונו של הקב"ה, שלכן, לפני לימוד התורה מברך ברכת התורה: "ונתן לנו את תורתו", שהפירוש הפשוט בזה, שהקב"ה לקח את התורה שלו ("תורתו") ונתנה לנו, ורק בגלל זה יש בכחנו להבין ולהשיג את התורה, ועד באופן שהתורה נעשית גם "חכמתכם ובינתכם לעיני העמים"[149].

אמנם, כדי להגיע לעילוי ד"דבר הוי'", "זו הלכה", היינו, שלימוד התורה יהי' באופן ש"הלכה כמותו", עי"ז ש"הוי' עמו" – הנה עז"נ "ודבר ה' מירושלים", שצריך להיות בבחינת "ירושלים", שענינה שלימות היראה[150], כדלקמן.

יט. והענין בזה:

מבואר בהמשך תרס"ו[151] שהיגיעה בשקו"ט שבתורה אינה דומה לגודל היגיעה בשעה שיודע שלימודו אינו לפלפולא בעלמא, אלא ע"י המסקנא מהשקו"ט שלו יהי' פס"ד למעשה בפועל – שכן, להיותו ירא שמים, הרי הוא נרעד מהמחשבה שבהיותו בשר ודם, לא מלאך... עליו לפסוק הלכה באופן שיכוין לרצון העליון של מלך מלכי המלכים הקב"ה, מקור החכמה וכו'.

והגע עצמך:

אם יבוא מלאך (או בת קול) מן השמים ויאמר שהדין הוא כך, אזי יאמרו לו: הכבד ושב במקומך... כי התורה "לא בשמים היא"[152]. – אם יבוא ויאמר סברא, אזי ישמעו את דבריו, ואח"כ אם הסברא תתקבל בשכלו של הרב, ועד שתהי' "תורתו", אזי יוכל לפסוק כן, משא"כ אם הסברא לא תתקבל בשכלו כו' – כיון שלא סומכים על "שמים" בנוגע לפס"ד, שצריך להיות דוקא למטה ע"י בשר ודם.

ובידעו גודל האחריות שנמסרה לידיו לכוין לרצונו של הקב"ה – הרי הוא מתייגע ביותר בבירור פסק ההלכה לאמיתתה של תורה, ואז זוכה לסייעתא דשמיא שאכן יצליח לכוין לרצון העליון בפסק ההלכה בנוגע למעשה בפועל.

כ. ולהעיר גם מהסיפור הידוע[153] שאירע עם הנודע ביהודה[154] בשעה שנבחר – בהיותו אברך צעיר – לכהן כרב בפראַג:

היו שם למדנים גדולים שסברו שאברך צעיר יכול להיות רב בעיר קטנה כמו יאַמפיל... אבל לא בפראַג, שהיתה עיר ואם בישראל.

וכיון שאז הי' הסדר לקפח בהלכה (כהלשון בש"ס[155]), שהיו מזמינים את הרב לומר דרשה בסברות עמוקות וכו', והיו בוחנים אותו בשאלות וכו',

147) ר"פ בחוקותי.
148) ראה גם תורת מנחם חפ"א ריש ע' 158. וש"נ.
149) ואתחנן ד, ו.
150) נסמן בלקו"ש שם ע' 234.
151) ע' שצ [תקטו] ואילך.
152) נצבים ל, יב. וראה ב"מ נט, ב.
153) ראה ס' "מופת הדור" (פיעטרקוב, תרצ"ד) ע' כד ואילך. וראה גם תורת מנחם חע"ו ריש ע' 337.
154) שהיתה לו שייכות אל הבעש"ט (בית רבי ח"א רפכ"ח), ולא כפי שיש אומרים (ראה היכל הבעש"ט גליון יב ע' עז ואילך) שחלק על שיטת הבעש"ט, שכבר נתברר שאין זה אמת (ראה גם "הנודע ביהודה ומשנתו" (ירושלים תש"ל) ע' מה ואילך).
155) ראה שבת סג, א ובפרש"י (ד"ה המחדדין). פסחים נ, ב ובתוס' (ד"ה וכאן). נזיר כד, ב ובתוס' (ד"ה שמתוך (הא')).

— לא כמו בימינו, שמתייעצים עם "בעלי בתים", ועורכים "בחירות" וחוזה ("קאָנטראַקט") וכו', ומתערבים בזה גם נשים ("ליידיס"), וכל שאר הענינים שהם בבחי' "מכה אשר לא כתובה בתורה"[156] —

נהגו כך עם הנודע ביהודה, ששאלו אותו שאלות כו', בחשבם, שאם ידע להשיב על כל השאלות — מוטב, ואם יתפסו אותו בשאלה שלא יוכל להשיב עלי', ידעו שהוא יכול להיות רב ביאַמפיל אבל לא בפראַג.

ובכן: שאלו אותו כו"כ שאלות, והשיב על כולם, עד שפעם אחת "עזר" להם ה'... שנכשל, שפסק כך וכך, ואח"כ התברר שהפסק לא הי' נכון. וכאשר שאלו אותו: היתכן? השיב, שמסתמא היתה זו שאלה שאינה נוגעת לפועל, אלא רק כדי לבחון אותו, ולכן הי' יכול לטעות בזה.

והסביר את דבריו:

אמרו חז"ל[157] "אם ראשונים בני מלאכים, אנו בני אנשים, ואם ראשונים בני אנשים, אנו כחמורים, ולא כחמורו של רבי חנינא בן דוסא ושל רבי פנחס בן יאיר, אלא כשאר חמורים".

[ויש להעיר בפירוש מארז"ל זה, שאין כאן ספק אם ראשונים בני מלאכים או בני אנשים, אלא שניהם אמת, שיש ב"ראשונים" כו"כ דרגות: יש ראשונים שהם בני מלאכים, ויש כאלו שלגבי הראשונים הנ"ל הרי הם אחרונים, אבל לגבי הדורות שלאחריהם נקראים גם הם ראשונים, אבל הם רק בני אנשים].

ולכאורה, כיון שיש ירידת הדורות כל כך, מ"ראשונים בני מלאכים" עד "כשאר חמורים", איך אפשר לצפות מרב — אפילו רב בפראַג עם ראש טוב... אבל הוא לא בדורות הראשונים, לא כמלאכים, ולא כבני אדם — שיוכל לכוין לרצון העליון, וכפי שיפסוק כן יקום?!

אך הביאור בזה — שכיון שנתמנה לרב ע"פ תורה, הנה בשעה שצריך לפסוק הלכה למעשה בפועל, יש לו סיוע מלמעלה לפסוק כדבעי (גם אם מצד שכלו אינו שייך עדיין לכוין לרצון העליון), בבחינת "לא יאונה לצדיק כל און"[158], כדי שלא יכשיל יהודים ח"ו בענין של מעשה בפועל.

אמנם, במה דברים אמורים — דוקא בענין שנוגע לפס"ד בפועל, שאז יש לו סיוע מלמעלה כדי שלא יכשיל יהודים כו'; אבל כשמדובר בענין שנוגע רק לכבודו של בשר ודם, שלא יתבייש שנכשל כו' — הנני מוחל על כבודי... ואין צורך "להטריח" את הקב"ה שידאג לכך שלא אכשל כדי לשמור על כבודי!

וסיים: שכיון שנכשל וטעה בתשובתו, בטוח הוא שהשאלה לא היתה נוגעת למעשה בפועל, שאז לא הי' טועה. ואכן, ביררו ומצאו שהיתה זו שאלה שאינה נוגעת לפועל, אלא רק לקנתרו בהלכה.

כא. ונחזור לענייננו — שכדי לפסוק הלכה למעשה בפועל צריך להתייגע ביותר, לכוין לאמיתתה של תורה.

ועז"נ "ודבר ה' מירושלים" — שכדי לפסוק הלכה, "דבר ה' זו הלכה", צריך להיות במעמד ומצב דשלימות היראה, "ירושלים", שזהו הביטול האמיתי באימה ויראה גדולה שלא ייעשה ח"ו דבר שהוא נגד רצון העליון.

ומובן, שענין היראה והביטול כו' אינו בסתירה לכך שכדי לפסוק דין צריך להיות במעמד ומצב ד"מאן מלכי רבנן"[159] — כמובן ממ"ש הרמב"ם[160] בנוגע למלך: "כדרך שחלק לו הכתוב הכבוד הגדול וחייב הכל בכבודו (ועד "שהמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול"[161]), כך צוהו להיות לבו בקרבו

מט, ב ובפרש"י (ד"ה לקפחני), ותוס' (ד"ה אלא). גיטין כט, ב ובפרש"י (ד"ה קפחינהו). קידושין נב, ב ובפרש"י (ד"ה לקפחני). ב"ק עה, א ובפרש"י (ד"ה קפחתי), ותוס' (ד"ה אמר).

156) ע"פ לשון הכתוב — תבוא כח, סא.

157) שבת קיב, ב. וראה לקו"ש חט"ו ע' 281 הערה 14. וש"נ.

158) משלי יב, כא.

159) ראה גיטין סב, סע"א. זח"ג רנג, ב (ברע"מ).

160) הל' מלכים פ"ב ה"ו. וראה גם "רשימות" חוברת קנד בתחלתה. אג"ק ח"ג ע' רנז. לקו"ש ח"ט ע' 104 הערה 58. חי"ח ע' 36 בשוה"ג. התוועדויות תשמ"ט ח"א ע' 432 הערה 27.

161) שם ה"ג.

שפל .. בענוה יתירה כו'" (ובפרט ביחס לתלמידי חכמים, כפי שמצינו בהנהגת יהושפט[162]), והיינו, שבנוגע לענין של מלוכה צריך להתנהג בתוקף של מלך, אבל בנוגע לעבודת ה' צריך להתנהג בתכלית הענוה והשפלות; ואין סתירה ביניהם, כיון שהתוקף של המלך אינו מצד המציאות שלו, אלא רק מצד היותו דוגמא למלך העליון, היינו, שענין המלוכה שלמעלה נמשך למטה במלך בשר ודם.

כב. ועדיין צריך לבאר מ"ש "כי מציון וגו'", שזהו נתינת טעם למ"ש בפסוק שלפניו בפסוקי "אתה הראת", "מלכותך מלכות כל עולמים וממשלתך בכל דור ודור" – שב' הלשונות "מלכותך" ו"ממשלתך" אינם (רק) ליופי המליצה, אלא הם שני ענינים, בהתאם לשני הענינים שבפסוק "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים":

החילוק שבין מלוכה לממשלה הוא[163] – שמלוכה היא ברצון, כמאמר[164] "ומלכותו ברצון קבלו עליהם", וכמודגש גם בנוגע לר"ה שהקב"ה מבקש מבנ"י "אמרו לפני מלכיות כדי שתמליכוני עליכם"[165], היינו, שבנ"י ממליכים את הקב"ה למלך עי"ז שמקבלים עליהם מלכותו ברצון; ואילו ממשלה היא בעל כרחו.

ולכאורה: כיון שישנו ענין המלוכה ברצון – מהו הצורך בממשלה בע"כ?

והביאור בזה:

ענין המלוכה (ברצון) ישנו אמנם בכל העולמות – כדיוק לשון הכתוב "מלכותך מלכות כל עולמים", שהפירוש ד"כל עולמים" כאן הוא (לא כל הזמנים, אלא) כפי' התרגום (המפרש הראשון): "כל עלמיא", כל העולמות, וכמובא גם בתניא[166] בהגהה: "ובזה יובן לשון הכתוב מלכותך מלכות כל עולמים", בהמשך להמבואר שמלכות דאצילות (שענין המלוכה שם הוא בודאי ברצון) מלובשת במלכות של כל עולם פרטי כו'; אבל לא בכל הזמנים (שלכן לא נאמר "בכל דור ודור", כמו גבי "ממשלתך").

ולדוגמא:

אצל אדה"ר קודם החטא, בר"ה הראשון, הי' הענין ד"מלכותו ברצון קבלו עליהם", שאז אמר אדה"ר "ה' מלך גאות לבש"[122], ואמר לכל הנבראים (ופעל עליהם) "בואו נשתחוה ונכרעה נברכה לפני ה' עושנו"[167]. וכיון ש"לא ידח ממנו נדח"[168], הרי בודאי שסוכ"ס לאחר גמר הבירורים יהי' ענין המלוכה ברצון אפילו בעולם העשי';

אבל בזמנים שבינתיים – הנה בזמן שביהמ"ק הי' קיים הי' הענין דמלוכה ברצון, אבל לאחרי החורבן, כאשר "עכו"ם מרקדים בהיכלו", הנה על זה אמרו "הן הן גבורותיו"[169], אבל אי אפשר לומר שזהו מעמד ומצב ד"מלכותו ברצון".

ועז"נ "וממשלתך בכל דור ודור" – שגם כאשר אין ענין המלוכה ברצון, ישנו עכ"פ ענין הממשלה בע"כ.

כג. ולאח"ז נאמר "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים", שזהו נתינת טעם לב' הענינים ד"מלכותך" ו"ממשלתך", שדוגמתם הם ב' הענינים ד"תורה (מציון)" ו"דבר ה' (מירושלים)":

לימוד התורה צריך להיות אמנם באופן של "נשמע", בהבנה והשגה, מתוך חיות ועריבות ("געשמאַק"), אבל ישנו גם הענין דהקדמת נעשה לנשמע[170] – קדימה גם במעלה, היינו, שגם אם לאחרי שישנו ה"נשמע" לא זכה עדיין שיונח בשכלו כפי ההלכה, צ"ל אצלו הביטול ד"נעשה", לקיים את פסק ההלכה אפילו כשזה היפך שכלו.

---

162) רמב"ם שם ה"ה.
163) נסמן בלקו"ש שבהערה 125 הערה 60.
164) נוסח תפלת ערבית.
165) ר"ה טז, סע"א. וש"נ.
166) ספנ"ב.
167) תהלים צה, ו. וראה פרדר"א פי"א. ועוד.
168) ע"פ שמואל־ב יד, יד. וראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד סה"ג. וש"נ.
169) יומא סט, ב (לגי' הע"י והיל"ש עקב רמז תתנו).
170) שבת פח, א.

וכפי שמצינו ששלח רבן גמליאל לרבי יהושע "גוזרני עליך שתבא אצלי במקלך ובמעותיך ביום הכפורים שחל להיות בחשבונך", וכך עשה, ש"נטל מקלו ומעותיו בידו והלך ליבנה אצל רבן גמליאל ביום שחל יום הכפורים להיות בחשבונו"[171] – לא בגלל שהתחרט מהחשבון שלו, שבודאי הי' חשבון אמיתי שנערך ע"פ תורה ע"י תנא בישראל שהי' מומחה בחכמת התכונה[172] (שבה תלוי החשבון דקביעת המועדות), אלא בגלל גזירת התורה שצריך לקיים את הפס"ד של ב"ד, "שנאמר[173] אלה מועדי ה' מקראי קדש אשר תקראו אתם ("אפילו .. מוטעין"), בין בזמנן בין שלא בזמנן, אין לי מועדות אלא אלו", גם אם אין הדבר מתקבל בשכלו[174].

וזהו החילוק שבין "תורה (מציון)" ו"דבר ה' (מירושלים)" – שב"תורה", שכוללת גם הענינים והדעות שאינם להלכה, אלא רק באופן ד"אלו ואלו דברי אלקים חיים", מודגש בעיקר הלימוד באופן של הבנה והשגה מתוך חיות ועריבות, שזהו בדוגמת הענין ד"מלכותך" – ברצון; ואילו ב"דבר ה'", "זו הלכה", מודגש בעיקר ענין הביטול והקבלת עול לקיים לא רק מה שמתקבל בשכלו, בהיותו עדיין בבחי' מציאות ד"ציון", אלא גם מה שנדרש מצד דרגת "ירושלים", שלימות היראה, לקיים את פסק ההלכה גם כשהוא היפך שכלו, שזהו בדוגמת הענין ד"ממשלתך" – בע"כ.

כד. והנה, כשם שאצל הקב"ה ישנם ב' ההנהגות, הן "מלכותך מלכות כל עולמים", והן "ממשלתך בכל דור ודור", כך צריך לפעול בעצמו כל אחד מישראל, שנקרא "אדם"[107] ע"ש "אדמה לעליון"[108], שבלימודו בתורה יהיו ב' האופנים, הן הלימוד בהבנה והשגה מתוך חיות ועריבות – ברצון, והן קיום הפס"ד להלכה גם אם הוא היפך שכלו – בע"כ.

וכיון שנאמר "כי מציון וגו'", שזהו נתינת טעם למ"ש "מלכותך וגו'", הרי צריך להיות תחילה הסיבה ואח"כ המסובב,

והיינו, שתחילה צריכה להיות עבודת האדם באופן ש"מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים", וע"י עבודת האדם הרי זה נמשך גם בעולם – שהרי "את העולם נתן בלבם"[175], וכפי שפוסק הרמב"ם[20] "עשה מצוה אחת הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות וגרם לו ולהם תשועה והצלה" – שנעשה הענין ד"מלכותך מלכות כל עולמים וממשלתך בכל דור ודור", ועד שפועלים גם על שבעים האומות, כמ"ש[176] "אז אהפוך אל עמים וגו' לעבדו שכם אחד", בפועל ובגילוי למטה מעשרה טפחים, ובעגלא דידן.

* * *

כה. בהאמור לעיל (סט"ז) בנוגע לפסוק "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים", שזהו נתינת טעם ("כי") למ"ש בהתחלת הפסוק "והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלקי יעקב ויורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו" – יש להוסיף ולבאר שעיקר החידוש בנבואת ישעי' הוא, שבגלל ש"מציון תצא תורה וגו'" לכן "והלכו עמים רבים וגו'", אבל עצם הענין ד"מציון תצא תורה וגו'" אינו חידוש, אלא דבר הפשוט, כי, הפירוש ד"ציון" הוא מלשון סימן, היינו, סימן על אלקות כו', וכיון שכן, הרי מובן בפשטות ש"מציון תצא תורה".

ועד"ז בנוגע ל"ירושלים":

ירושלים – נקראת "ע"ש יראה וע"ש שלם" (כדאיתא בתוס'[177]), שהו"ע שלימות היראה[150] [שהרי ביראה יש כמה מדרגות, החל מדרגת היראה ששייכת אפילו לילד קטן – יראת הרצועה, ועד ליראת בושת, שמתבושש מגדולתו ית' שיהי' אצלו אפילו קס"ד לעשות היפך רצונו כו']

171) ר"ה כה, א.
172) ראה הוריות יו"ד, א.
173) אמור כג, ד.
174) ראה גם לעיל ע' 141. וש"נ.
175) קהלת ג, יא.
176) צפני' ג, ט. וראה רמב"ם הל' מלכים ספי"א.
177) תענית טז, א (ד"ה הר).

וכפי שמצינו שעצם העלי' לרגל לירושלים היתה פועלת יראת שמים כו', כדאיתא בתוס'[178]: "לפי שהי' רואה קדושה גדולה וכהנים עוסקים בעבודה (כהנים בעבודתם ולוים בדוכנם וישראל במעמדם[179]) הי' מכוון לבו יותר ליראת שמים כו'"; ועד שבירושלים הי' אפילו ענין השינה באופן של הנהגה נסית – ש"לא אמר אדם לחבירו צר לי המקום שאלין בירושלים"[180].

וזהו גם הטעם לכך ש"אין מלינין בה את המת"[181], כיון שהמקום הגשמי של ירושלים אינו יכול לסבול ענין של היפך החיות כו'.

– ענין המיתה כשלעצמו יכול להיות גם בירושלים, כי, כדי שיוכל להיות הענין ד"ובחרת בחיים"[182] [בחירה חפשית, באופן ש"רשות לכל אדם נתונה .. ואין מי שיעכב בידו כו'"[183], שזהו הדבר הכי יקר שנתן הקב"ה לבנ"י, בכדי שלא יהי' אצלם "נהמא דכיסופא"[184]], הנה כשם שישנו הענין ד"נתתי לפניך גו' את החיים ואת הטוב", צ"ל גם האפשרות לענין ההפכי, "את המות ואת הרע"[185], ולכן, גם בירושלים יכול להיות ענין המיתה (היפך החיים); אבל גם כשיש מציאות של מת, "אין מלינין בה את המת", כי, מיד כשנפסק הענין ד"אתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כולכם היום"[186], לא יכולה ירושלים לסבול מציאות כזו.

וכיון שכל כך גדלה מעלתה של ירושלים, הרי מובן בפשטות שמ"ירושלים" יוצא "דבר ה'".

אך החידוש בנבואת ישעי' הוא בנוגע לפעולה על הגויים – שכיון ש"מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים", לכן, "והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה'", ולא יסתפקו בכך שיעלו לרגל, וכשיחזרו אח"כ למקומם באפריקא או באספמיא ישארו כמקודם, אלא "ויורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו".

כו. ובזה גופא עיקר החידוש הוא בכך שנבואה הנ"ל שבה "מרעיש" ישעי' אודות גויים רבים שילכו ויעלו אל הר ה' ללמוד מדרכיו ולילך באורחותיו – נאמרה בשעה שחזקיהו סבל צרות מסנחריב, שכבר כבש את כל ארץ ישראל[187], ונשארה לפליטה רק ירושלים, ואז בא שבנא, שהי' מחברי הסנהדרין, וטען, שבלית ברירה צריכים להכנע לסנחריב, וכך סברו גם רוב בנ"י, וכאשר חזקיהו נבהל מזה, אמר לו ישעי': "לא תאמרון קשר לכל אשר יאמר העם הזה קשר"[188], אלא צריך לעמוד בתוקף על קיומה של ירושלים, ולהבטיח ש"מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים".

ולכאורה: בשביל מה מספרים סיפור הנ"ל אודות שבנא – הרי אפילו "בגנות בהמה טמאה לא דיבר הכתוב"[189], ועאכו"כ בנוגע לשבנא, שהי' חבר בסנהדרין שישבו בלשכת הגזית, "אצל המזבח"[190], ובביהמ"ק הראשון (שבו היו גם החמשה דברים שחסרו בבית שני[191]), ולאחרי שחזקיהו טיהר כבר את ביהמ"ק מהענינים של אחז כו'[192] – שמכל זה מובן גודל מעלת שבנא, וא"כ, למה מספרים בגנותו?

וההסברה בזה – בהקדים הביאור במאמר רז"ל[193] "לעולם אל יוציא אדם דבר מגונה מפיו, שהרי עיקם הכתוב שמונה אותיות ולא הוציא דבר מגונה מפיו, שנאמר[194] מן הבהמה הטהורה ומן הבהמה אשר איננה טהרה" (ולא כתיב הבהמה הטמאה) – דלכאורה אינו מובן: הרי בחומש נאמר עשרות פעמים לשון של היפך הטהרה?

178) ב"ב כא, א (ד"ה כי מציון).
179) יומא נג, א. ועוד.
180) אבות פ"ה מ"ה.
181) ב"ק פב, ב. וראה גם לעיל ע' 140 הערה 86. וש"נ.
182) נצבים ל, יט.
183) רמב"ם הל' תשובה רפ"ה.
184) ראה ירושלמי ערלה פ"א ה"ג. לקו"ת צו ז, רע"ד. ובכ"מ.
185) שם, טו.
186) ואתחנן ד, ד. וראה אבות דר"נ ספל"ד.
187) ראה פרש"י ישעי' א, א (בסופו).
188) ישעי' ח, יב ובפרש"י. וראה סנהדרין כו, א.
189) ב"ב קכג, א.
190) ירושלמי מכות פ"ב ה"ו. מכילתא ס"פ יתרו. פרש"י ר"פ משפטים. ועוד.
191) יומא כא, ב.
192) דברי הימים־ב כט, ה ואילך.
193) פסחים ג, א (ובפרש"י).
194) נח ז, ח.

אך הביאור בזה[195] – שמ"ש "אשר איננה טהרה" (ולא "טמאה"), הרי זה בסיפור אודות תיבת נח, שאינו נוגע להלכה [ואף שגם סיפור בתורה יש בו הוראה, הרי אין זה באופן של הלכה למעשה], אבל כשמדובר אודות הלכות, בהכרח לכתוב בלשון ברורה גם אם יש בזה ענין של גנות.

ומזה מובן גם בנוגע לסיפור אודות שבנא, שלמרות הגנות שבדבר, בהכרח לספר זאת, כיון שזהו ענין שנוגע למעשה בפועל גם עתה (שהרי "נבואה שלא הוצרכה לדורות לא נכתבה"[196]) – שצריך לשמוע לישעי' הנביא שאומר דבר ה' ש"גלה סודו אל עבדיו הנביאים"[197], שהנהגת בנ"י צריכה להיות באופן ש"מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים"; ועד"ז לאחרי שבטלה הנבואה – שצריך לשמוע לדברי "מאן מלכי רבנן"[159] (ועד ש"חכם עדיף מנביא"[198]), שזוהי ההנהגה ע"פ פס"ד השו"ע, כיון שלא יכולה להיות מציאות של רב שיפסוק שלא כמו השו"ע, כי אם הוא פוסק שלא כמו השו"ע, אזי אינו רב; רב אינו יכול להיות בעה"ב על השו"ע, אא"כ יבוא מורה צדק ויפסוק באופן אחר, אבל עד אז, כל מה שנפסק בשו"ע כן יקום!

ולכן, אין להתפעל מזה שרואים מישהו שיש לו סמיכות לרבנות, ואעפ"כ מעודד שגויים יירשמו (באותיות מרובעות) בתור יהודים, באמרו שזהו הישג דתי וכו'[199] – כיון שכבר הי' לעולמים, ששבנא שהי' מחברי הסנהדרין, ובמשך כו"כ שנים היתה הנהגתו כדבעי, ואעפ"כ, בסופו של דבר חלק על ישעי'; וכפי שמצינו גבי יוחנן כה"ג[200] ש"שימש בכהונה גדולה שמונים שנה", ואעפ"כ, לא היו יכולים להיות בטוחים כו', שהרי "לבסוף נעשה צדוקי"[201].

וזהו עיקר החידוש שבנבואת ישעי', שלמרות שהי' מעמד ומצב ירוד כו', ניבא שסוכ"ס יקויים היעוד "והלכו עמים רבים וגו'", היינו, שאפילו גויים יתנהגו ע"פ דבר ה'. – בנוגע לבנ"י, כבר "הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה כו'"[202] (גם עי"ז ש"הקב"ה מעמיד להן מלך שגזרותיו קשות כהמן וכו'"[203] – שזוהי סיבת כל הגזירות שהיו עד עתה, ובפרט בזמן הכי אחרון); אבל החידוש שבנבואת ישעי' הוא בנוגע לגויים, שגם הם יעלו אל הר ה' כו' על מנת ללכת באורחותיו.

כז. אמנם, ענין זה שגם גויים יעלו אל הר ה' כו' על מנת ללכת באורחותיו, נוגע ותלוי בהנהגת בנ"י – לא רק מצד החיוב המוטל על יהודי לעשות כל התלוי בו שגויים יקיימו ז' מצוות בני נח (כפס"ד הרמב"ם[204]), ע"י שהגוי ישמע דברים היוצאים מן הלב, שאז בודאי יהיו נכנסים אל הלב[205] ופועלים פעולתם, אלא גם בנוגע להנהגת בנ"י עצמם.

ובהקדים, שע"פ מ"ש "והלכו עמים רבים וגו'" – נשאלת השאלה: מדוע יש צרות מגויים? והמענה על זה, בדברי ישעי' שהסיבה לכך ש"והלכו עמים רבים וגו'" היא "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים", שאז נעשה המסובב – "והלכו עמים רבים וגו'":

195) ראה גם תורת מנחם חע"ו ע' 183. וש"נ.
196) מגילה יד, א.
197) עמוס ג, ז.
198) ב"ב יב, א.
199) ועד"ז בנוגע לרב שטוען שאין לו מה להתערב בענינים של א"י, כי אינו המרא דאתרא שם, וסומך על המרא דאתרא דא"י – למרות ש"כל* מי שיש בידו למחות וכו'" (ראה שבת נד, סע"ב ואילך); ומה גם שבשעה שנותנים לו כרטיס וממון שיבוא לדבר שם, אזי "מסכים" להיות ה"מרא דאתרא", ונוסע לשם ואומר דעה – ככל היוצא מפיו של נותן הכסף...
200) ברכות כט, א.
201) נזכר גם אודות אחי' השילוני (רבו של הבעש"ט – ככל האריכות בזה בס' תולדות יעקב יוסף (ראה גם תורת מנחם ח"א ע' 21 בהערה)) שסמך על ירבעם בן נבט, שידע ללמוד, והעמידו בחזקת כשרות, ולבסוף כו' (ראה סנהדרין קב, א).
202) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.
203) שם צז, ב.
204) ראה לקמן סל"ו. וש"נ.
205) ראה ס' הישר לר"ת שי"ג. הובא בשל"ה סט, א.

*) והרי כל א' הוא בגדר "יש בידו", והראי' – שמבקשים ממנו לעזור בבנין הארץ בגשמיות, שזהו דבר טוב ונחוץ, אבל צ"ל גם ובעיקר ברוחניות (וראה לקמן סל"א).

כל אחד מישראל צריך להיות בבחי' "ציון" ו"ירושלים", היינו, סימן על ירושלים של מעלה וביהמ"ק, עי"ז שנעשית אצלו השראת השכינה, כמ"ש[206] "ושכנתי בתוכם", כפי שמבאר השל"ה[207] שאע"פ שזה קאי על מ"ש לפנ"ז "ועשו לי מקדש", מ"מ, לא נאמר "ושכנתי בתוכו", אלא "ושכנתי בתוכם", בתוך כל אחד ואחד; וכאשר הגוי רואה זאת, הרי זה פועל עליו כו', עד ש"והלכו עמים רבים וגו'".

ועפ"ז יובן גם מ"ש במדרש[208] "אילו היו אומות העולם יודעים מה הי' המקדש יפה להם, קסטריות (מבצר ומחנה של אנשי מלחמה) היו מקיפים אותו כדי לשמרו", דלכאורה אינו מובן[209] – מדוע מספרים לנו על כך, דלמאי נפק"מ: בשלמא קודם חורבן ביהמ"ק, יש טעם להסביר לגויים גודל המעלה של ביהמ"ק וכו', כדי שלא יחריבוהו; אבל לאחר החורבן – מה נוגע הדבר?

[ואין לומר שנוגע שהגויים ידעו זאת בנוגע לבנין ביהמ"ק השלישי – כי לא יצטרכו להסכמתם, שהרי ביהמ"ק השלישי יבנה ע"י משיח צדקנו ש"ילחום מלחמת ה' וינצח", ואח"כ "יבנה מקדש במקומו"[210]].

והביאור בזה – שמספרים זאת ליהודים כדי שידעו את היחס האמיתי של גויים גם בזמן הזה לביהמ"ק הרוחני ("ושכנתי בתוכם", כנ"ל), ליהודים ולעניני יהדות אמיתית.

כח. אך בשביל זה צריכים בנ"י עצמם להתנהג באופן ש"מציון תצא תורה וגו'", ולא להתבייש לומר בפירוש שיהודים הם "ממלכת[211] כהנים וגוי קדוש"!

– הי' אצלי יהודי מא"י, עם זקן ארוך, מנהיג של מפלגה דתית (אינני רוצה לפרוש בשמו, כי הוא כבר בעולם האמת), וסיפר לי שעוסק בענין זה וענין זה וכו', וכששאלתיו: מדוע אינו עוסק בענין פלוני – ענה לי, שה"רוב" בא"י אינם סבורים כך. שאלתי אותו, אבל התורה כן סוברת כך? וענה לי, שאם יעשו כן, יצא קול שא"י אינה "מדינה דמוקרטית"!

אמרתי לו, שעל זה אין עצה: לפני 3500 שנה, כשבנ"י נעשו לעם, אמר להם הקב"ה "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש"[211], והרי הפירוש של "ממלכת כהנים" בלטינית (יוונית) הוא – לא דמוקרטיא, אלא תיאוקרטיא, שפירושה שלטון האלקים! ובכן, אם זה מתאים עם דמוקרטיא, מה טוב, ואם לא – אין עצה!...

והוספתי לומר לו (הגם שזהו דבר חריף כו'): מכיון שהפסוק "ואתם גו' ממלכת כהנים גו'" נאמר בתורה שבכתב, שאפילו הצדוקים מודים בה[212], הנה כאשר יהודי (דתי) בא ואומר בגאון להיפך (ומה גם בפרהסיא, בפני עשרה מישראל) – אין לך חילול ה' גדול מזה!

ולהעיר גם מפס"ד הרמב"ם[210] בנוגע לסיום הגלות והתחלת הגאולה – שלכל לראש תהי' פעולתו של משיח ש"יכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה", ואם יהי' גוי שיטען שאין זו "דמוקרטיא", אזי משיח "ילחם מלחמות ה'" (לא ע"י נשק גשמי כו'), ובודאי ש"ינצח".

ישנו אמנם הענין של בחירה חפשית (כנ"ל סכ"ה), אבל, ביחד עם זה, צ"ל ע"פ תורה הענין ד"יכוף כו'",

– אע"פ ש"דרכי' דרכי נועם"[213], ובתורה יש גם ענינים שבין אדם לחבירו, ועד שבעשרת הדברות [שכוללים כל התורה כולה (כמובא בפירוש רש"י[214] מאזהרות הרס"ג), כמרומז בכך שיש בהם תר"ך

206) תרומה כה, ח.
207) סט, א. רא, א. שכה, ב. שכו, ב.
208) במדב"ר פ"א, ג (ובפי' עץ יוסף).
209) ראה גם לעיל ס"ע 65.
210) רמב"ם שבהערה 176.
211) יתרו יט, ו.
212) ראה סנהדרין לג, ב ובפרש"י.
213) משלי ג, יז. וראה רמב"ם הל' חנוכה בסופן.
214) משפטים כד, יב.

אותיות, כנגד תרי"ג מצוות דאורייתא וז' מצוות דרבנן[215]] שהתחלתם "אנכי ה' אלקיך"[216], נאמרו גם כו"כ ענינים שהם בין אדם לחבירו –

שכן, לאמיתתו של דבר אין לקרוא לזה בשם "כפי'", להיותה עבור דברים טובים.

ועד"מ מילד קטן שרואה מאכל שאינו בריא שמונח בכלי כסף או מצופה בשוקולד, ורוצה לאכלו – שאע"פ שצ"ל "דמוקרטי'", בודאי לא יתנו לו לאכול זאת, להיותו מאכל בלתי בריא!

ועד"ז בנמשל, כפי שאמר שלמה המלך (החכם מכל אדם[217]) "נופת תטופנה שפתי זרה" (כמשל מאכל שאינו בריא שמצופה בשוקולד), אבל "אחריתה מרה כלענה"[218], שמזה מובן, שכאשר ישנו מי שרוצה ב"נופת תטופנה" ולא נוגע לו מה ש"אחריתה מרה כלענה" – בודאי שאין לאפשר לו זאת. אם יכולים להסביר לו זאת, מה טוב, אבל אם לא יכולים להסביר לו זאת, לא יניחו לו (בע"כ) לעשות ענין שמעמידו בסכנה.

– בין שאר השיטות המשונות (עד לכאלה שע"פ תורת אמת צריך לברך עליהם "משנה הבריות", להיותם ג"כ בריאת הקב"ה...), היתה פעם שיטה שצריך להניח לילד לעשות מה שרוצה; אבל, מחנך אמיתי לא יניח לילד להזיק את עצמו, מבלי הבט על דמוקרטי'! ומזה מובן גם בנוגע ל"ילד" עם זקן לבן (כדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר[219]), אלא שבכל הנוגע לשכל האמיתי של התורה הוא ילד.

וכפי שנהוג גם אצל גויים (בזמנינו על כל דבר צריכים להביא ראי' מגוי...), שאם מישהו ירצה לקפוץ מ"גשר ברוקלין", יזעיקו משטרה, ויערימו עליו בפיתויים וענינים מן הצד שלא יעשה זאת, ואם לא יועיל, יכפוהו בע"כ. ואע"פ שלכאורה מה מתערבים ב"ביזנעס" שלו, שיעשה מה שרוצה?! – הרי רואים בפועל שבמקרה כזה שוכחים על "דמוקרטי'"!

כט. כל האמור לעיל נוגע במיוחד במצב דעתה – שיש "מנהיגים" כאלה שיש להם "רגש נחיתות" כלפי גוי, ומתביישים שיידעו שהם יהודים[220]:

למרות שניתן לו שם יהודי כשנכנס בבריתו של אברהם אבינו – מתבייש לחתום בשמו היהודי, אלא חותם בשם נכרי (שרשמו אותו בתעודת לידה); ועד"ז בנוגע ללבוש יהודי שצ"ל שונה מלבוש נכרי (וכפי שמצינו בצפני'[221] פסוק חריף בנוגע לאלו ש"לובשים מלבוש נכרי") – שבלכתו ברחוב מתבייש שיכירו שהוא יהודי [וטוען שרק בזמן שנמצא בבית הכנסת יש לו שייכות לקוב"ה ואורייתא, משא"כ כשנמצא ברחוב], ולכן מתלבש באופן שלא יהי' ניכר עליו שהוא בן אברהם יצחק ויעקב, ועד"ז בנוגע לבת שרה רבקה רחל ולאה.

ויתירה מזה, שלועג על הלבוש היהודי, ועוד עושה מזה ענין של "קדושה", באמרו, שלבושו היהודי של סבו בפולין או בהונגרי' הי' לבוש של גוי! – ובהיותו "מנהיג" שחי ב"ארצות הברית", ויכול לכתוב בשפת המדינה, מנצל השפעתו לכתוב ולהדפיס שעליו להתבייש בסבו, ומבזה הקטנים עם הגדולים, ו"מאן מלכי רבנן"[159], שהלכו בלבושי גויים!

הוא טוען שלהיותו "מנהיג", יכול לעשות כל מה שרוצה, כי "מנהיג" לא יכול לעשות אחרת מכפי שמתקבל בשכלו! – מה נוגע השכל שלך?!... נוגע השכל של התורה; אם תזכה, תבין, וגם אם לא, צ"ל הסדר דהקדמת נעשה לנשמע!

---

215) של"ה שטז, סע"א בשם "קדמונים". כתר תורה (לר"ד ויטאל) הובא בתורת העולה להרמ"א ח"ג פל"ח.
216) יתרו כ, ב.
217) מלכים־א ה, יא.
218) משלי ה, ג־ד.
219) ראה גם תורת מנחם חל"ג ריש ע' 198. וש"נ.
220) ואעפ"כ אין מה להתפעל מזה, כיון שהיו כאלו בכל הזמנים – בחטא העגל מיד לאחרי מ"ת, בגלות בבל וגם אח"כ כו'.
221) א, ח.

[במהלך הדברים נזכר גם אודות מי ש"מתעבר על ריב לא לו" (כמ"ש במשלי[222] למי הוא דומה...), אלא, שישנם כאלה שטבעם הוא, שכאשר פלוני אומר דבר מה, מוכרח מיד לומר להיפך!

מספרים[223] אודות ראש ישיבה חריף גדול, שכל סברא שהיו אומרים לו, מיד אמר כמה ביאורים והסברים ש"איפכא מסתברא", שפעם בפורים – שאז היו התלמידים בוחרים "פורים רב", ופורקים את מרירות לבם על ראשי הישיבה שלא היו מרוצים מהם... – אמר ה"פורים־רב", שכשבא ראש ישיבה לעולם האמת, הנה כדי לידע באיזה מדור להושיבו (שהרי בג"ע יש כו"כ מדורים), הסדר הוא, שמתאספים הב"ד של מעלה ומבקשים ממנו לומר מחידושיו, מ"שופרא דשופרא", ולפי זה מחליטים לאיזה מדור הוא שייך. וסיים ה"פורים־רב", שכאשר אותו ראש ישיבה הגיע לב"ד של מעלה, הנה להיותו גדול כו' – הגיע קוב"ה בכבודו ובעצמו לישב בראש השלחן של ב"ד של מעלה, ואמר לו לומר איזה חידוש. והשיב ראש הישיבה: אדרבה, יאמר קוב"ה חידוש, והוא יפרוך!...].

ו"לאו עכברא גנב אלא חורא גנב"[224]: הפלא הוא שיש כאלה שלא איכפת להם שמנצל השפעתו להדפיס זאת ולבזות כו', כך שעוד ידו נטוי' – דכיון שאין פוצה פה ומצפצף, מה יעשה הבן ולא יחטא.

ועד"ז בנוגע לרדיפה אחר הגויים כדי לישא חן בעיניהם, באמרו, שכולם בני אב אחד, וצריכים לחיות בשלום ואחוה וכו', וכדי שהגוי יהי' מרוצה ממנו הרי הוא מפליג במעלותיו של "אותו האיש" וכו' – שנוסף לכך שאז מרגיש הגוי שיש לו שליטה על היהודי, הנה דוקא עי"ז שרודפים אחריו, נעשה הגוי ברוגז... בידעו שהיהודי לא מתכוין לכך ברצינות... אלא עושה זאת רק כדי שיוכל לקבל משרה או עוד כמה דולרים מוושינגטון, או כדי שיכתבו בעיתון שפלוני אוהב שלום, להיותו רודף כבוד (כפי שהגוי יודע מעצמו, בבחי' "כל הפוסל במומו פוסל"[225]). – אם רוצים לשאת חן בעיני הגוי, צריך לומר את האמת, כי סוכ"ס "אמת מארץ תצמח"[226], אבל לא לרדוף אחריו כו'.

ישנה אמנם האזהרה "אל תתגרה בגוי קטן"[227], אבל, בודאי אין הכוונה שצריך לרוץ אחריו (שזה לא עלה אפילו בדעתו של הגוי), שאדרבה, מזה נעשה הגוי ברוגז וכו'. וכפי שראו בפועל שבכל המקומות שיהודים רצו אחרי גויים, נעשו מזה צרות צרורות; ורק כאשר יהודים מתנהגים באופן ד"עם לבדד ישכון"[228], הנה לא זו בלבד שאין מזה צרות, אלא אדרבה: דוקא עי"ז נעשה "וישכון ישראל בטח (ע"י ש)בדד עין יעקב"[229].

ל. ועוד זאת, שכתוצאה מרגש הנחיתות כלפי הגוי והרדיפה אחריו, באים לדבר גרוע יותר – שרושמים גויים בתור יהודים, שבכך פוגעים בקדושת עם ישראל, קדושת ארץ ישראל, וקדושת תורת ישראל (שע"י התורה נעשית שלימות גם בא"י וקדושתה ובעם ישראל וקדושתו).

ובהקדמה – שאף אחד אינו יכול לבטל את המחיצה שמבדילה בין ישראל לעמים [במכ"ש מזה שאי אפשר לבטל את ההבדלה שבין ישראלים לכהנים, כמ"ש בנוגע למחלוקת קרח[230]: "בוקר ויודע ה' וגו'", "אמר להם משה, גבולות חלק הקב"ה בעולמו, יכולים אתם להפוך בקר לערב, כן תוכלו לבטל את זו, שנאמר[231] ויהי ערב ויהי בוקר ויבדל, כך ויבדל[232] אהרן להקדישו וגו'"], אבל יכולים לעשות חורים במחיצה זו, עי"ז שרושמים גויים בתור יהודים.

וכמדובר כמ"פ עד כמה מופרך הדבר, שרושמים גוי בתור יהודי, ונותנים לו 25 אלף דולר, דירה וכו', ולאחרי שלוקח כל מה שנותנים לו, הנה בהזדמנות הראשונה נוסע לחו"ל, או שעוד בהיותו בא"י

222) כו, יז.
223) ראה גם תורת מנחם חי"ז ע' 75. וש"נ.
224) גיטין מה, רע"א. וש"נ. וראה גם תורת מנחם חפ"א ע' 197. וש"נ.
225) קידושין ע, א.
226) תהלים פה, יב.
227) ראה פסחים קיג, א.
228) בלק כג, ט.
229) ברכה לג, כח.
230) קרח טז, ה ובפרש"י.
231) ע"פ בראשית א, ד־ה.
232) דברי הימים־א כג, יג.

סובלים צרות ממנו או מקרוביו, עד שנעשה מחבל וכו', כך, שזהו ענין שקשור עם פקו"נ (שפיכות דמים, נוסף לכך שמביא לידי עבודה זרה וגילוי עריות, כמדובר כמ"פ[233]).

ולמרות חומר הדבר שברישום גויים בתור יהודים, ממשיכים לעשות זאת. – לאחרונה הגבילו זאת במקצת, בגלל שהי' רמז של אי־שביעות רצון מזה שיושב ברומא... אבל עדיין ממשיכים לרשום גויים בתור יהודים.

לא. ומהפגיעה בהבדלה "בין ישראל לעמים" – שבאה ביחד עם שאר ההבדלות, החל מ"המבדיל בין קודש לחול" – באו גם לפגיעה בשלימות הארץ, באמרם שזהו ענין שאינו שייך לתורה, אלא לפוליטיקה וכו'.

ובהקדים:

כיון שהתורה היא חייו של יהודי, ובענין החיות אין התחלקות, להיותה בכל הפרטים והענינים (ולא כמו לבושים, שיש חילוקים בין לבושי הראש, הגוף והרגל) – הרי מובן, שאצל יהודי אין ענינים של "חול" וחילוניות (גם מלשון "חולאת"), אלא אצלו הכל "קודש"[234]; בנוגע לכל פרט בחייו ישנה בתורה הוראה ברורה מה ואיך לעשות (ואם אינו מוצא זאת בשו"ע או"ח, עליו לחפש בשאר חלקי השו"ע, אבל ברור הדבר שעל כל פרט ישנה הוראה בתורה).

וכשבאים ואומרים שיש ענינים שאינם נוגעים לתורה, ואודותם צריך לשאול איש "חילוני" – הרי זה היפך התורה והיפך האמונה שהתורה היא "חיינו".

ובפרטיות יותר – ולדוגמא[235]:

בנוגע לענינים בתורה שעבורם זקוקים להסתכל בשעון, כמו בנוגע לזמן ק"ש וכיו"ב – הרי אין פירוש הדבר שהשעון אומר לו מה עליו לעשות, אלא, כשם שהתורה אומרת לו שבכדי לקיים מצות אתרוג בפרי שגדל על עץ, צריך לנטעו ולהמתין ג' שני ערלה ונטע רבעי וכו', כך בנוגע לענין זה מורה לו התורה שעליו להסתכל בשעון.

ועד"ז בנוגע להלכות שבת: כשצריכים לדעת אם מותר לחלל שבת מצד עניני בריאות הגוף, אומרת התורה שיש לשאול אצל רופא (אחד או יותר, ככל הפרטים שבזה), וכששואלים רופא – לאו דוקא שומר תומ"צ, ויתכן אפילו גוי – ועושים כהוראתו, אין זה קיום דבר הרופא, אלא קיום פס"ד התורה (שציוותה לשאול רופא ולעשות כהוראתו), שבודאי מתעסקת בפקו"נ של איש ישראל ("עולם מלא"[236]), שהו"ע של קודש־קדשים!

ועד"ז כשצריך לחשב ולידע מתי שמח"ת [כאשר קביעות החדשים והשנים היא ע"פ חשבון, ולדעת הרס"ג[237] השתמשו בחשבון גם בזמן שהיו מקדשים ע"פ הראי'] – הרי זה ענין של קודש־קדשים שבודאי התורה היא זו שפוסקת בו, באמרה שבענין זה צריך לברר אצל "תוכן" ("אסטרונום"), שלכן מביא הרמב"ם[238] את פרטי החשבונות וכו'.

ועד"ז בנוגע לענינים שהתורה פוסקת שצריך לעשות כמנהג התגרין[239] (בהתאם לשינויים שבין תגרי אמריקא, צרפת או אנגלי' וכיו"ב – אפילו גויים, ובלבד שעוסקים בדרכי המסחר כו') – אין פירוש הדבר שבענין זה לא זקוקים לתורה, ח"ו, ויכולים להתנהג ע"פ מנהג "וואָל סטריט", אלא התורה פוסקת שבענין זה צריך לנהוג כמנהג התגרין, שכן, כאמור לעיל, בתורה מוכרחת להיות הוראה בכל פרטי החיים של יהודי.

---

233) ראה גם תורת מנחם חפ"א ע' 19. וש"נ.
234) ראה גם תורת מנחם חס"ה ע' 175 הערה 149. וש"נ.
235) ראה גם תורת מנחם ח"ס ע' 391 ואילך.
236) סנהדרין לז, סע"א (במשנה). וש"נ.
237) הובא ביסוד עולם מאמר ד' פ"ו. וראה בארוכה תו"ש בא כרך יג פ"ג.
238) בהל' קידוה"ח.
239) ראה רמב"ם הל' מכירה ספכ"ו. ספכ"ז. ספכ"ח. טושו"ע חו"מ סר"א סוסרכ"ט.

ועד"ז הוא גם בנוגע לשלימות הארץ – שזהו ענין ששייך לתורה, ויש בה הוראה כיצד צריך לנהוג בזה, וזוהי הדרך לבנין הארץ בגשמיות, שביחד עם זה צ"ל גם ובעיקר בנין הארץ ברוחניות: בפעם הראשונה שבנ"י נכנסו לא"י, הוצרך להיות לכל לראש כיבוש וישוב הארץ בגשמיות, ואח"כ הי' בנין ביהמ"ק, שהו"ע השלימות ברוחניות כו'; משא"כ עכשיו, משחרב ביהמ"ק, הרי זה צ"ל בסדר הפוך, דכיון ש"מפני חטאינו גלינו מארצנו"[240], צריך תחילה לתקן את המצב הרוחני כו'.

וכאן רואים שדוקא אלו שנטפלו להבדלה ש"בין ישראל לעמים", והתחילו לרשום גויים בתור יהודים – הם אלו שעשו רעש גדול שענין השטחים אינו נוגע לתורה, אלא לפוליטיקה!

אבל, כאמור לעיל, שהתורה (ש"לא תהא מוחלפת"[145]) היא "חיינו", והיא זו שמורה את מי צריך לשאול בענין זה – האם איש צבא או פוליטיקאי; זה גופא צריך לפסוק רב, ואין נפק"מ אם זהו רב של עיירה קטנה או של עיר גדולה; אם הוא פוסק ע"פ תורה, כן יקום!

ובכן: כשמתעוררת שאלה בנוגע להחזרת השטחים שיכולה לגרום לקרבנות רח"ל, הנה ע"פ שו"ע צריך לשאול זאת אצל איש צבא, להיותו מומחה בעניני בטחון והגנה, ואין לו שיקולים אחרים, ולא אצל פוליטיקאי – שאינו מומחה בעניני הגנה, ויש ביניהם שרוצים להחזיר שטחים (מבלי להתחשב בפקו"נ של יהודים) מצד שיקולים צדדיים של נשיאת חן בעיני הגוי בוושינגטון או במוסקבה.

וכששואלים אצל אנשי הצבא – אומרים כולם פה אחד, שבאם יחזירו שטחים, יחמיר מצב הבטחון כמ"פ ככה לגבי המצב בשעה שעמדו ע"י התעלה, והיכן שעומדים עתה.

וגם הפוליטיקאים יודעים מזה (וביניהם אלה שיש להם שייכות עם גויים, ע"י עשיית חורים במחיצה כו'), אלא שברצונם למצוא חן בעיני הגוי, ולכן הסכימו להחזיר שטחים. וכששואלים אותם היתכן, הרי זה יגבה קרבנות?! עונים הם, שבינתיים יהיו כמה "ימי שלום"...

לב. ושוב חוזרים על טעות העבר:

ב־1956 לא שמעו בקול אנשי הצבא שאמרו שצריך לילך עד התעלה, וזה הביא אח"כ למלחמה גדולה.

ועל אותה טעות חזרו במלחמת ששת הימים – שלאחרי נצחון כה גדול, הי' ברור לכולם שינצלו זאת [לגוי בוושינגטון לא הי' ספק בנוגע לזה, וגם לערביי ירושלים לא הי' ספק מה עומדים לעשות עמהם כו'], ויהודים יתיישבו בחברון (עיר האבות) ובירושלים העתיקה, ובכל יהודה ושומרון, ואנשי הצבא אמרו שמוכרחים לעשות זאת כדי למנוע קרבנות.

אבל כאן התערבו פוליטיקאים, שמצד רגש הנחיתות כלפי הגוי (כיון שהתחנכו בין גויים כו') רוצים למצוא חן בעיניו, ואמרו: שיהודי יתיישב בחברון?! – חס ושלום!... ולכן שלחו משלחת לוושינגטון, והודיעו שמוכנים להיות "גוד בּאָי" ולהחזיר את השטחים (כולל חברון, שכם, הגולן, ועד לירושלים העתיקה), ובלבד שיהי' באופן מכובד – שיאמרו שהיהודים "רודפי שלום" וכו'.

[אך בסופו של דבר, לאחרי שטענו זאת ריבוי פעמים, וושינגטון מסרה את הדברים למוסקבה ולערבים – פירשו זאת באופן שהסיבה לכך היא (לא להיותם רודפי שלום, אלא) כיון שאין בכחם להחזיק בשטחים ולהתמודד עם מליון וחצי ערבים].

וכעבור עוד כמה שנים פרצה עוד מלחמה, והקב"ה ברוב חסדיו הנחיל נצחון גדול ביותר שאף פעם לא הי' כמוהו, שאין כאן המקום להאריך בזה: הי' מצב איום ונורא, שלא היו מוכנים כלל וכו' וכו', אלא שהיו כמה אנשי צבא שהתעקשו וכו', והקב"ה הצליחם באופן של למעלה מדרך הטבע,

ואילו זכינו – היו ממוטטים את כל מצרים, סורי' ולבנון, אלא, שכדי למצוא חן בעיני הגוי, הורו

240) נוסח תפלת מוסף דיו"ט.

לחיילים שיעמדו על מקומם, דבר שסיכן עשרות צעירים כו' (היפך דעת המפקד, שע"פ שו"ע בו תלוי הדבר ולא בפוליטיקאים), ורק בגלל ש"לא ינום ולא יישן שומר ישראל"[241], הי' מספר קרבנות הרבה פחות ממה שהי' צ"ל בדרך הטבע.

וכשבאו אנשי הצבא ואמרו שנסיגה מהתעלה תחמיר את המצב (בהביאם ראיות ממה שאירע כתוצאה מזה שלא ניצלו ההישגים דמלחמת ששת הימים כו') – אמרו הפוליטיקאים: אף על פי כן!

לג. ועתה, לאחרי שחזרו על אותה טעות ג' פעמים – עדיין מסרבים הפוליטיקאים לשמוע בקול אנשי הצבא, ושלחו שליח להודיע שמוסיפים להחזיר שטחים, בניגוד לדעת אנשי הצבא שעי"ז יהי' קשה יותר להגן כיון שקו ההגנה יתארך ג"פ ככה, ולא עוד אלא שהוסיפו וצרפו לכך "מתנה" שאיש לא העלה על דעתו (גם לא הערבים) – שמחזירים את "אבו־רודס" ששם ישנו נפט!

ובזה מזמינים על עצמם לחץ נוסף, ואף גדול יותר, כי:

בנוגע לענינים של נשק, יכולים לצבור כמות לכמה חדשים ולהחזיק זאת במחסנים וכו', כך שעכ"פ בכמה חדשים אלו לא יהי' לחץ; אבל כאשר מדובר אודות נפט – זקוקים לו כל הזמן, ובכמות גדולה ביותר, ויכולים לצברו רק לימים או שבועות ספורים.

ובכן: המציאות היא – שבא"י אין מקום להחזיק נפט אפילו למשך חודש ימים (ולכל היותר – ג' שבועות), כפי שיודעים הן אמריקא, הן רוסיא, הן היהודים, ולהבדיל – גם הערבים.

וא"כ, בכך שמחזירים את "אבו־רודס", מזמינים על עצמם לחץ נוסף מזה שלוחץ – כיון שיהיו תלויים בהבטחתו לתת נפט!

ואח"כ הוסיפו ועשו מזה "הישג צבאי", בהודיעם שקיבלו מוושינגטון כך וכך כסף ואוירונים וכו'. – אבל לא מספרים שעבור כל אוירון שא"י מקבלת, יקבלו הערבים לכל הפחות שלשה (אוירון אחד לכה"פ למצרים, ועד"ז סוריי וירדן), ועד"ז עבור כל דולר שנותנים לא"י, מקבלים הערבים לכה"פ שלשה!

ואכן לוושינגטון אין ברירה – דכיון שבנ"י הם "המעט מכל העמים"[242], באים הערבים בטענה שהם מרובים, כך, שאם עבור א"י ששם יש 3.5 מליון איש נותנים כ"כ הרבה – למצרים שיש בה 30 מליון, עאכו"כ שצריכים לתת יותר, וזוהי טענה שלוושינגטון אין עליי תשובה.

ומה שלא נותנים לכתוב על זה בעיתונים ולספר זאת כדי שלא יידעו מהסכנה שבדבר – אין זה משנה את המציאות, אלא שנוהגים כשיטת בת היענה, שבמקום לעשות משהו בעת סכנה, טומנת ראשה בחול, וסבורה שאם אינה רואה – גם אינה נראית!

לד. ומה שטוענים שהרוויחו קבלת הסכם וכו' – הרי זה רק "פיסת נייר" (שבה נרשם שאינם עקשנים אלא "רודפי שלום", והבטחה שג' שנים לא תהי' מלחמה) שיכולים להניחה על קרן הצבי... שכן, כשמבררים האם כבר היו בעבר הבטחות כגון דא, ישנו מיד המענה, שכבר ראו בעבר שהבטיחו, ועוד בתוך 24 שעות עשו ההיפך מזה!

רצונך להאמין לגוי – זהו ענין פרטי שלך, אבל לא באופן שעי"ז מעמידים יהודים בסכנה, כבמצב דעתה – שיכולים להגיע עם טילים למקומות שבנ"י גרים שם (ואין נפק"מ אם יורים עם או בלי רשיון של המפקד כו'), יכולת שלא היתה בידם עד כה; במצב כזה בודאי שאסור לסמוך על הגוי.

ועד כדי כך ברור שאי אפשר כלל לסמוך על הבטחות הגויים (כולל האמנה ("טשאַרטער") של האו"ם), שזה אפילו לא נכנס בגדר של שקר, כיון שמלכתחילה יודעים שאין בזה שום תוקף. – על

241) תהלים קכא, ד.

242) ואתחנן ז, ז.

כותל ה"או"ם" מתנוסס הפסוק[243] "לא ישא גוי אל גוי חרב", ומבפנים ישנו ה"עוצו עצה" הכי גדול!... (אלא שסוכ"ס – "ותופר"[244]).

[ובמכ"ש ממה שמצינו אצל כמה מבנ"י – כפי שנדפס בעיתון שלאחרי שמצאו בהשגח"פ רשימה של מאות מקרים שרשמו גויים בתור יהודים, הי' המענה, שלא נוגע מה שהוא עצמו הבטיח לפנ"ז שאין מקרים כאלה, אלא צריך לעשות חקירה ודרישה כיצד נמצאה הרשימה!... ואם יש יהודים שלא מקיימים הבטחתם, עאכו"כ שאי אפשר להאמין לגויים שיעשו היפך הלכה רווחת "בידוע שעשו שונא ליעקב"[245]].

לה. (וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:) שהפוליטיקאים יעשו תשובה וישמעו בקול אנשי הצבא – קשה מאוד לפעול, כיון שמדובר אודות מי שחושב שלא יתכן שיטעה: זה 25 שנה שהוא יושב על הכסא, סימן שהוא מקובל על הבריות, והרי "קול המון כקול שד-י"!...

אבל בנוגע לגויים – כיון שאין להם בחירה[246], קל יותר להתמודד עמם, כי הקב"ה יעשה נס שהם לא יסכימו על זה!

וכפי שהי' הנס מיד לאחר מלחמת ששת הימים, כשרצו להחזיר שטחים (חברון וכו') – שהערבים לא רצו לקחת, כי פחדו שאולי מרמים אותם ע"י איזה "טריק" וכו', או מאיזו סיבה שתהי'; והסיבה האמיתית היא – כי כך רצה הקב"ה, ופקודתו ית' שמרה רוחם.

ויה"ר שסוכ"ס יפטרו מהשעבוד מלכיות ל"גוי'שקייט" של ה"אל זר אשר בקרבך"[247], ובענין זה אין צורך לפעול אצל שרים וכו', כי היכולת והרשות נתונה לכל אדם.

וכאשר יהודי מחליט בשמח"ת לעשות תשובה מתוך שמחה – אזי נהפך המצב מן הקצה אל הקצה, ומתקיים פס"ד הרמב"ם[202] שישראל עושין תשובה ומיד הן נגאלין, ע"י משיח צדקנו, ותיכף ומיד.

* * *

לו. בהמשך להאמור לעיל (סט"ז ואילך) שהפסוק "כי מציון תצא תורה וגו'" הוא נתינת טעם על מ"ש לפנ"ז בנבואת ישעי' "והלכו עמים רבים וגו'", וגם על הפסוק "מלכותך מלכות כל עולמים וגו'" שלפנ"ז בפסוקי "אתה הראת" – הנה נקודת הביאור בזה בפשטות:

גם איש פשוט בתכלית מבין ורואה בעולמו, שהאפשרות לפעול על הזולת ולהצליח בזה תלוי' בכך שניכרים דברי אמת, היינו, שכאשר הזולת רואה שהוא מדבר באמת, ללא פני' או כוונה נסתרה כו', דוקא אז יכול לפעול עליו.

ולכן, כדי לפעול על עמים רבים שיאמרו "לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלקי יעקב", ולא רק כדי לראות מה נעשה שם, אלא כדי ש"יורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו" (במצוות השייכות אליהם), ובאופן שימשיכו להתנהג כן גם לאחרי שחוזרים מ"הר ה'" – הרי זה דוקא כשהם רואים ש"הר ה'" ו"בית אלקי יעקב" הו"ע אמיתי, כיון ש"מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים".

והענין בזה:

כל אחד מישראל צריך להיות בבחינת "ציון" ו"ירושלים" – בדוגמת המשכן והמקדש, שהרי נאמר[206] "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", ואמרו רז"ל[207] "בתוכו לא נאמר אלא בתוכם, בתוך כל אחד ואחד" – עי"ז שמתנהג כפי שיהודי צריך להתנהג, ע"פ הוראות התורה שניתנה לבנ"י בעת מתן תורה, שאז נעשית המציאות של עם ישראל באופן ש"בחר בנו מכל העמים". ואז נעשה כל בית יהודי בבחינת "ציון"

243) ישעי' ב, ד.
244) שם ח, יו"ד.
245) ספרי בהעלותך ט, יו"ד. הובא בפרש"י וישלח לג, ד.
246) ראה אג"ק חט"ז ס"ע צב. וש"נ.
247) ראה שבת קה, ב.

ו"ירושלים", שמשם יוצאת "תורה" ו"דבר ה'" גם לאומות העולם, כפי ש"צוה משה רבינו מפי הגבורה לכוף את כל באי העולם לקבל מצות שנצטוו בני נח"[248].

וכיון שקיום מצוות בני נח צריך להיות לא "מפני הכרע הדעת", מצד חיוב השכל או מצד דמוקרטיא, אלא "מפני שצוה בהן הקב"ה בתורה והודיענו על ידי משה רבינו כו'" (ורק אז הרי הם "מחסידי אומות העולם")[249] – לכן מדגישים ש"מציון תצא תורה ודבר ה'", היינו, שזוהי תורת ה', ש"נתן לנו את תורתו", שכן, הן אמת שבתורה ישנו גם הענין של הבנה והשגה [ובפרט בתושבע"פ, שנתלבשה בהבנה והשגה דוקא, שלכן, אם אינו מבין מה שלומד, אינו יוצא י"ח, ולא כמו בתושב"כ שאפילו אם לא ידע מאי קאמר, ה"ה מברך ברכת התורה[250]], ועד ש"היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים"[149], אבל העיקר הוא היותה "תורתו" (של הקב"ה), וכמו במצוות, שיש אמנם מצוות שכליות, ומצוות שהם עדות, אבל העיקר הוא היותם ציוויי הקב"ה ("אשר קדשנו במצוותיו וצוונו").

וכאשר "מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים" – אזי פועלים ש"הלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלקי יעקב ויורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו".

לז. ועד"ז מובן הקשר ד"כי מציון וגו'" לפסוק "מלכותך מלכות כל עולמים":

הטעם הפשוט לכך ש"מלכותך מלכות כל עולמים" הוא – דכיון שהקב"ה הוא בורא העולם ומנהיגו, הרי מובן שכשרוצה שמלכותו תהי' מלכות כל עולמים, בודאי שיכול לעשות כן; אבל עדיין אינו מובן: מהו הקשר לשמחה שיהודי שמח בשמח"ת, שלכן אומרים זאת בפסוקי "אתה הראת" בתור הכנה להקפות?

והביאור בזה:

הן אמת שכיון שהקב"ה הוא בורא העולם ומנהיגו, הרי אם הוא רוצה, ביכלתו לפעול בעצמו הענין ד"מלכותך מלכות כל עולמים וגו'"; אבל רצה הקב"ה שענין זה יבוא לידי פועל ע"י התורה וע"י ישראל – שמחשבתן קדמה לכל דבר, אפילו לתורה[87], ולהם נתן הקב"ה את תורתו – שעי"ז ש"מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים", יפעלו בכל העולם הענין ד"מלכותך מלכות כל עולמים וגו'".

לפני מ"ת, הי' הענין ד"מלכותך מלכות כל עולמים וממשלתך בכל דור ודור" – בכל כ"ו הדורות – מצד הקב"ה בעצמו[251]; אבל לאחר מ"ת, רצה הקב"ה שהענין ד"מלכותך מלכות כל עולמים וגו'" יהי' קשור עם נתינת טעם – "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים".

ובשביל זה צריך יהודי לכל לראש לבנות את "ציון" ו"ירושלים" בעצמו ובביתו – ע"י הנהגתו ע"פ התורה שהיא נצחית בכל מקום ובכל זמן, גם בזמן הגלות ובחוץ לארץ [ואדרבה: בחו"ל עורכים הקפות ג"פ, ואילו באי"י יש רק מנהג לערוך הקפות שניות] – לפעול שם הענין ד"ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם".

וענין זה צריך להיעשות באופן ש"מציון תצא תורה ודבר ה'", והיינו, שלאחרי שהוא בעצמו מתנהג ע"פ התורה, "נאה מקיים", ה"ה גם "נאה דורש"[252], לפעול זאת גם בעולם (עי"ז שלומד תורה בעולם, ולא באופן שמסתגר מהעולם כו'), כפי שהי' בביהמ"ק שממנו היתה אורה יוצאה לעולם[253], ע"י "חלוני שקופים אטומים"[254], וזו היתה "עדות .. לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל"[255],

ועי"ז – "והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלקי יעקב ויורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו",

248) רמב"ם הל' מלכים פ"ח ה"י.
249) שם הי"א.
250) ראה הל' ת"ת לאדה"ז ספ"ב. וש"נ.
251) ראה פסחים קיח, א.
252) חגיגה יד, ב. וש"נ.
253) ירושלמי ברכות פ"ד ה"ה. ועוד.
254) מלכים-א ו, ד ובפרש"י. וראה מנחות פו, ב ובפרש"י.
255) מנחות שם. וש"נ.

ועד שפועלים שנעשה "מלכותך מלכות כל עולמים וממשלתך בכל דור ודור", בכל מקום ובכל זמן, גם בחוץ לארץ ובזמן הגלות.

וענין זה נפעל באופן נצחי, ולא רק למעלה, כמבואר בתניא[256] בנוגע ליחוד שנעשה ע"י תומ"צ ש"יחוד זה למעלה הוא נצחי לעולם ועד" [שזהו רק למעלה, ואילו למטה, כיון שישנו ענין הבחירה, יכול אח"כ לעסוק בדבר אחר, ועד לדבר הפכי מתומ"צ], אלא סוכ"ס הרי זה פועל גם למטה[257], דכיון שגם ה"למעלה" הוא בגדר מקום (שלכן שייך לומר על זה "למעלה"), כך, שזהו ענין שבערך, לכן הרי זה פועל גם למטה; וכמובן גם בפשטות שבשעה שיש דין על אדם אם צריך ליתן לו שכר או כו', לוקחים בחשבון גם את הדברים הטובים שעשה כמה שנים לפנ"ז, ועד שזה יכול להכריע שיהי' צדיק בדינו.

לח. וכל זה מוסיף חיות ושמחה בהכנות להקפות, ועי"ז הולכים בשמחה להקפות – שזוהי עיקר המטרה של שמח"ת, שעבודת היום בשמחה[258], והיינו, שישנם אמנם שיעורי היום הקבועים בלימוד התורה, אבל לא בזה הוא עיקר הלהט ("דער קאָך"), כי אם בענין השמחה;

אלא שהכוונה בזה – שעי"ז יתוסף בלימוד התורה במשך כל השנה, דכיון ששמחה פורצת גדר[259], נעשית פריצת גדר בכל הרגילויות שהיו לו בלימוד התורה ע"פ שו"ע, שמוסיף בזה בכמות ובאיכות.

לט. ובנוגע למעשה בפועל, ותיכף ומיד (לאחרי הבדלה) באסרו חג – הנה:

נוסף על הנוסח הכללי בזה, שכל אחד יקבל על עצמו החלטה להוסיף בלימוד התורה ("לאפשא לה"[260]) כדת הניתנה לו בהלכות ת"ת, ובאופן דתורתו אומנתו[261], וכיון שהוא בא משמח"ת, הרי זה צ"ל באופן ששמחה פורץ גדר (כנ"ל) – באתי בהצעה, שכל אלו שיש להם כבר סמיכה ד"יורה יורה", תבוא עליהם ברכה שיוסיפו באותה שיטה ויקבלו על עצמם שבמשך השנה עד לשמח"ת הבעל"ט ישלימו גם "ידין ידין".

ואז, הנה מלבד זאת שיתוסף אצלם הענין ד"ידין ידין", יתוסף אצלם עי"ז גם ב"יורה יורה" שיהי' בעמקות ורחבות יותר – כמודגש בשיטת הלימוד של הרגצ'ובי (כפי שרואים בספריו)[262] שמוצא בכל ענין נקודה כללית הקשורה עם ענינים נוספים בשאר חלקי התורה, כך, שע"י לימוד כל ענין בתורה ניתוסף גם בשאר עניני התורה.

מ. ובפרטיות יותר:

ענין זה הוא בהמשך להמדובר לעיל (סי"ז ואילך) בפירוש הכתוב "מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים", אודות החילוק שבין "תורה" ל"דבר ה'" – שגם מי שלומד השקו"ט שבתורה באופן ד"יגעת ומצאת"[263], והוא "חריף ומקשה"[264], אין זה מגיע למעלה של "דבר ה' זו הלכה"[137], שזהו אופן הלימוד ל"אסוקי שמעתא אליבא דהילכתא"[265].

אלא שלא די בלימוד הלכות פסוקות, וכמ"ש רבינו הזקן בהלכות ת"ת[266] ש"יש אוסרין להורות .. מתוך הלכות פסוקות בלי טעמים שלמד" (וע"ד מ"ש בגמרא[267] שאלו "שמורין הלכה מתוך משנתן" נקראים "מבלי עולם"),

256) פכ"ה (לב, א).
257) נזכר גם אודות פעולת התורה והמצוות בענין ד"מגנא ומצלא" (ראה סוטה כא, א).
258) ראה שיחת שמח"ת תש"ג ותש"ה ס"ב (סה"ש תש"ג ריש ע' 8, תש"ה ע' 58).
259) ראה סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך. ועוד.
260) זח"א יב, ב. וראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב ה"ב. וש"נ.
261) שבת יא, א.
262) ראה גם תורת מנחם חפ"א ע' 62. וש"נ. וראה גם לקמן סמ"ט.
263) מגילה ו, ריש ע"ב.
264) הוריות בסופה.
265) יומא כו, א.
266) רפ"ב. וש"נ.
267) סוטה כב, א.

[ואין צריך לומר שלא די בכך שילמד קיצור שו"ע באנגלית... ולאחרי שיבחן על זה יהי' פוסק בישראל בכל הלכות התורה, ועד לענינים של י"ג העיקרים – כהפירצה שנעשית בשנים האחרונות, שאין כאן המקום להאריך בזה],

ואפילו להדעה שמותר לפסוק מרמב"ם ומשו"ע[268], הרי זה שייך רק למי שעסק בשקו"ט שבתורה כו'; ורק לאח"ז מגיעים ל"דבר ה' זו הלכה"[137].

ומובן גודל ההכרח באופן הלימוד ל"אסוקי שמעתא אליבא דהילכתא", שכן, הן אמת שצריך להבטיח שיהיו גדולים בישראל גם בשקו"ט ופלפול דתורה, אבל ביחד עם זה צריך לדעת שכיון ש"המעשה הוא העיקר"[18], בהכרח להבטיח גם את אופן הלימוד ל"אסוקי שמעתא אליבא דהילכתא", שהרי אם לא יהי' שינוי בשיטת הלימוד בישיבות, שיהיו גם אלו שילמדו על מנת לפסוק הלכות, הנה כעבור משך זמן לא יהי' אצל מי לשאול שאלה!

ולהעיר, שמצינו בהנהגת גדולי ישראל, ראשי ישיבות שעסקו בשקו"ט ובפלפול דתורה וכו', שהי' להם דיין יראַ־שמים שסמכו עליו, ואליו היו שולחים את כל השאלות ההלכתיות, ולכן היו יכולים להתעמק בשקו"ט דתורה כפי שיטתם ושורש נשמתם כו';

אבל בדורנו דור יתום זה, הנה לעת־עתה ישנם עדיין רבנים מורי הוראה שלמדו בישיבות שהיו פעם, אבל יש כבר עשרות מקומות שכשמתעוררת שאלה בנוגע למעשה בפועל, צריך לטלפן לרב שגר במרחק של כו"כ מילין (ובמילא אין זה מועיל בנוגע לשאלות שמתעוררות בשבת ויו"ט), וגם צריך למצוא אותו לא בזמן המנוחה, ולא בזמן שהוא עסוק במסכתא אחריתי וכו'; ומה גם שלהיותו רב זקן, בן שבעים או שמונים שנה, אינו יודע מכל החידושים וההמצאות שנעשו בעולם, שיוכל להשיב על שאלה שמתעוררת בימינו אלו.

מא. ובנוגע לפועל:

אף שנתמעט הלימוד באופן דל"אסוקי שמעתא אליבא דהילכתא", בגלל שעסוקים בשקו"ט ופלפול דתורה – הרי ההכרח שבזה הוא צורך השעה שנוגע לכלל ישראל; וכשם שמצינו שאע"פ שעל לימוד התורה נאמר[269] "כל חפצים לא ישוו בה", אפילו חפצי שמים, מ"מ, כשיש מצוה עוברת, הרי זה דוחה את כל התורה כולה[270], הרי עאכו"כ שכן הוא בנוגע ללימוד התורה גופא, ל"אסוקי שמעתא אליבא דהילכתא", שאין זה לימוד שטחי ("אַ בעה"ב שער לימוד"), אלא לימוד שדורש יגיעה והעמקה יתירה, ובפרט בנוגע לכו"כ שאלות בקשר לחידושים שבעולם, שבודאי יש בתורה פס"ד ברור על כל הענינים שבעולם, אלא שכדי למצוא זאת יש צורך בהעמקה יתירה כו'.

וכיון שהשמחה דשמח"ת פורצת את כל הגדרים (כנ"ל סל"ח), הרי זו שעת הכושר לפעול על עצמו לשנות את ההרגל (אף שנעשה טבע שני[271]), שאע"פ שעד עתה עסק בשקו"ט ופלפול דתורה, הנה עכשיו ילמד ל"אסוקי שמעתא אליבא דהילכתא".

ולכן, דבר נכון, והלואי שתתקבל ההצעה [ומובן שאין הכרח לומר ממי באה ההצעה; שיאמר זאת מישהו אחר, ויאמר שזוהי הצעה שלו, ובלבד שיתקבל הדבר] – שיבחרו אברכים בכוללים ובחורים בישיבות שיעסקו בלימוד באופן ל"אסוקי שמעתא אליבא דהילכתא", כדי שיוכלו לפסוק הלכות בישראל.

ומובן, שבשביל זה צריכים לבחור אברכים ובחורים בעלי יראת שמים, ש"יראת ה' היא אוצרם"[272], שאז, הנה גם אם תהי' להם סברא עמוקה וכו', הנה בנוגע לפועל יפסקו כפי שכתוב בשו"ע!

---

268) ראה בקו"א שם (א).
269) משלי ח, יא. וראה מו"ק ט, ריש ע"ב.
270) ראה מו"ק שם. ירושלמי ברכות פ"א סה"ב. רמב"ם הל' ת"ת פ"ג ה"ד. טושו"ע יו"ד סרמ"ו סי"ח. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ה"ג. שו"ע אדה"ז או"ח סתמ"ד סי"ח.
271) שבילי אמונה נ"ד ש"ב. וראה שו"ת הרמ"ע מפאנו סל"ו. תניא ספי"ד. שם פט"ו. וראה גם שם פמ"ד (סג, ב).
272) ע"פ ישעי' לג, ו. וראה ברכות לג, ב. שבת לא, א.

– רב אחד, עם זקן ארוך, שיש לו סמיכה "יורה יורה" ו"ידין ידין", וב"ד כשר, סיפר לי, שהיתה אצלו שקו"ט[273] בנוגע לנוסח הברכה בנוגע לגיור, וכששאלתי אותו: הרי מפורש בשו"ע נוסח הברכה? ענה לי, שיש לו סברא לשנות את הנוסח שכתוב בשו"ע, כיון שיש לו ראי' ומקור מבבלי ומירושלמי ומתוספתא. ואמרתי לו, אפילו את"ל שהב"י לא ראה את דברי התוספתא והירושלמי שנתגלו רק אח"כ, הרי את הבבלי בודאי ראה!... אבל כנראה שהרב הנ"ל התלהב ביותר מהחידוש שלו – שזהו אמנם ענין גדול, כפי שמצינו[274] שצהבו פניו כו' כשמצא תוספתא חדתא (או עתיקתא), אבל הפס"ד לפועל צ"ל כמ"ש בשו"ע, אך הרב הנ"ל עשה לפועל כפי הסברא שלו, ואת הנעשה אין להשיב.

והעצה היחידה לזה היא – להוסיף ביראת שמים, שאז לא יעשה ע"פ חשבונות שכלו, אלא יפסוק כמ"ש בשו"ע, וכנ"ל (סכ"ג) שרבי יהושע קיים את הפס"ד של רבן גמליאל ו"נטל מקלו ומעותיו בידו וכו' ביום שחל יום הכפורים להיות בחשבונו", כי גם כאשר בשכלו מונח באופן אחר, צריך להתנהג לפועל כפי הפס"ד.

ולכן, בנוגע לפועל, יבחרו בכל ישיבה ובכל כולל מספר בחורים ואברכים שיעסקו בלימוד התורה באופן דל"אסוקי שמעתא אליבא דהילכתא",

וכדי שלא יתפעלו ממה שיאמרו הבעלי־בתים, וכיו"ב שאר ענינים שלא שערום אבותיכם – יבחרו מספר חשוב, ודוקא מבין היראי שמים וכו',

ויפה שעה אחת קודם – כיון שבכל יום ובכל לילה ישנם שאלות שצריך להשיב עליהם, ומה שיותר גרוע, שישנם דברים שלא יודעים בכלל שצריך לשאול אודותם, שזהו תפקיד נוסף לעורר בעה"ב על כל מיני שאלות.

מב. וענין זה נוגע ושייך גם לאלו שאין בכוונתם להיות מורי הוראה בפועל:

נוסף על מ"ש בגמרא[275] ש"תלמיד חכם צריך שילמוד ג' דברים כתב שחיטה ומילה", גם אם פרנסתו היא מהתעסקות בענינים אחרים – יש מעלה גדולה בכך שהרב יודע שיש בקהילתו אברכים למדנים, ובעת הצורך יוכל לפנות אליהם בחשאי ולהתייעץ עמהם בעניני הלכה וכו'.

ולהעיר, שהפס"ד בנוגע לפועל צריך לפסוק הרב בעצמו, ולא אברך שהוא בעה"ב, שכן, דעת בעה"ב היא היפך דעת תורה[276],

– והרי לא מדובר אודות בעה"ב שהוא עם־הארץ, דא"כ, מאי קמ"ל, אלא המדובר אודות בעה"ב שיש לו את כל התנאים הדרושים לחבר ב"ד, ואעפ"כ, כיון שאינו רב, לא ימלט שלא יהיו אצלו הנחות העולם ("בעה"ב ש'שע הנחות"), ולכן, גם אם הבעה"ב הוא למדן וחריף יותר מהרב, צריך להיות הפס"ד לפועל ע"י הרב דוקא (וע"ד שהלכה כבית הלל לגבי בית שמאי, אע"פ שב"ש הוו חריפי טפי[277]) –

אלא שיתכן שהרב – כבודו במקומו מונח – לא יודע היכן לחפש את הפס"ד בשו"ע, והבעה"ב הלמדן יוכל להראות לו היכן לחפש את הפס"ד.

ומה גם שכאשר הרב ידע שישנו בעה"ב שיודע ללמוד יותר טוב ממנו, אזי יתבייש ממנו, ויוסיף בלימוד התורה כו'.

מג. ועוד נקודה בזה:

נוסף על השיעורים הקבועים בתורה שיש לכל אחד מישראל, מצינו שתיקנו בנוגע לשוחט שמזמן

273) ראה גם אג"ק ח"ג ס"ע ערה.

274) ראה ירושלמי שבת פ"ח ה"א. פסחים פ"י סה"א. שקלים פ"ג ה"ב. קה"ר פ"ח, א (ד). לקו"ת מסעי צג, ב. סה"מ תרנ"ז ס"ע קנ. ריש ע' קעד. ועוד.

275) חולין ט, רע"א.

276) ראה סמ"ע לחו"מ ס"ג סקי"ג. נתיבות (לבעל החוו"ד) שם סק"ח. וראה גם תורת מנחם חע"ח ס"ע 353 ואילך. וש"נ.

277) ראה יבמות יד, א. הובא בתוס' עירובין ו, סע"ב.

לזמן צריך לחזור על הלכות שחיטה, כמ"ש בשמלה חדשה[278] (כ"ק אדמו"ר שליט"א הוסיף בבת־שחוק: אינני רוצה לומר כל כמה זמן צריך לחזור על זה, כדי שלא יאמרו שאסור לאכול משחיטתו של פלוני כו').

ויש לתקן זאת גם בנוגע לרב (אע"פ שבתקופה שתיקנו זאת בנוגע לשוחט, לא עלה על דעתם שצריך לתקן זאת גם בנוגע לרב), שאפילו כשיש לו סמיכה, "יורה יורה" ו"ידין ידין", הנה כיון שהשכחה מצוי', הרי זה הכרח גמור שמזמן לזמן יחזור הרב על כל ההלכות, ובפרט ההלכות הצריכות למעשה.

מד. ויה"ר שממוצאי שמח"ת תהי' התחלה בענינים הנ"ל על כל השנה כולה, ובאופן שתרבה הדעה והחכמה וכו',

ובקרוב ממש נזכה לימות המשיח, כמ"ש הרמב"ם[279] ש"באותן הימים תרבה הדעה והחכמה והאמת, שנאמר[81] כי מלאה הארץ דעה את ה'", ועד כפי שמסיים בסוף ספרו: "כמים לים מכסים",

ומבאר[279], ש"מפני זה נתאוו כל ישראל נביאיהם וחכמיהם לימות המשיח (לא כדי שישלטו על כל העולם .. ולא כדי לאכול ולשתות וכו', אלא) כדי שינוחו ממלכיות שאינן מניחות להן לעסוק בתורה ובמצות כהוגן וימצאו להם מרגוע וירבו בחכמה",

ומובן, שלא מספיק להתאנח על זה שאין לו מנוחת הנפש, ולכן אינו יכול להרבות בחכמה ודעת, אלא עליו לנצל כל רגע פנוי ללימוד התורה מתוך חיות כו', ועד כפי שהי' אצל הרגצ'ובי, שכל ענין שלמד, אפילו דבר פשוט בגמרא שכבר למד הרבה פעמים, הי' לומד זאת בחיות כו' כמו דבר חדש.

*

מה. בתור השתתפות ב"כינוס תורה" שייערך מחר – הנה נוסף על הענין הכללי המדובר לעיל, יש להזכיר גם מה שדובר לאחרונה[280] אודות הענין דמכשירי מצוה.

ובהקדמה – שיש בזה גם ענין מיוחד ששייך (לשמע"צ ושמח"ת שבהמשך) לחג הסוכות, שנקרא ע"ש מצות סוכה, ולא על שם מצות נטילת ד' מינים, כי, מצות נטילת ד' מינים ("ולקחתם לכם גו'") היא רק "ביום הראשון"[281], אבל בשאר ימי החג אין אדם חייב ליטול לולב (אלא במקדש, ורק משחרב בית המקדש התקינו שיהי' לולב ניטל בכל מקום כל שבעת ימי החג זכר למקדש)[282], ועוד זאת, שמצות לולב מקיימים פעם אחת בלבד, שהרי "מדאגבהי' נפק בי'"[283], ואילו מצות סוכה מקיימים במשך כל שבעת הימים, ולא רק פעם אחת ביום, אלא בכל פעם שיושבים בסוכה.

והנה, בב' מצוות אלו יש צורך בהכנה כדי שיוכלו לקיים המצוה – שהרי כדי לישב בסוכה, צריך תחילה לבנות הסוכה, וכן כדי ליטול ד' מינים, צריך תחילה לקצוץ הלולב והאתרוג מהאילן, וכיון שביו"ט עצמו אסור לבנות סוכה ולקצוץ לולב ואתרוג, בהכרח שתהי' ההכנה דעשיית הסוכה וקציצת ד' המינים לפני יו"ט.

אך יש חילוק ביניהם – שבנוגע לסוכה נתפרש בתורה (לא רק הציווי "בסוכות תשבו"[284], אלא גם) ציווי לעשות סוכה: "חג הסוכות תעשה לך"[285] (ולהעיר גם מדברי הגמרא[286]: "מנין לעצי סוכה שאסורין כל שבעה, ת"ל חג הסכות שבעת ימים להי'[287], ותניא .. כשם שחל שם שמים על החגיגה, כך חל שם שמים על הסוכה, שנאמר חג הסכות שבעת ימים להי' מה חג להי' אף סוכה להי'"),

278) ס"א ס"ז. וראה גם תורת מנחם חע"ג ס"ע 200.
279) הל' תשובה ספ"ט.
280) שיחות וא"ו תשרי ס"ב; ש"פ האזינו, שבת שובה סכ"א (לעיל ס"ע 30 ואילך; ע' 90). וש"נ.
281) אמור כג, מ.
282) סוכה מא, א (במשנה).
283) שם מב, רע"א.
284) שם, מב.
285) פ' ראה טז, יג.
286) שם ט, א. וש"נ.
287) אמור שם, לד.

— ועד שאיתא בירושלמי[288] ש"העושה סוכה לעצמו אומר אשר קדשנו במצוותיו וצוונו לעשות סוכה",

ומה שאין אנו מברכים על עשיית הסוכה — מבאר רבינו הזקן בשו"ע[289] שזהו "לפי שעשייתה אינה גמר המצוה, שעיקר המצוה הוא לישב בה בחג",

[ולהעיר מהחידוש של א' האחרונים[290], שחולה שלא ישב בסוכה, ואין עמו מי שיחוייב לישב בסוכה, יחוייב לפני החג לעשות סוכה, כיון שעשיית סוכה היא גופא מצוה, אף שלא ישבו בה בחג],

ומוסיף בנוגע לברכת שהחיינו, ש"הי' ראוי לברך בשעת עשי'", דכיון ש"נתקנה על השמחה שיש לאדם מן המצוה שאינה תדירה ובאה מזמן לזמן", לכן לא שייך לומר שזהו דוקא בגמר המצוה, ומה שאין אנו מברכים שהחיינו בשעת עשיית הסוכה, הרי זה "לפי שאנו סומכין על ברכת שהחיינו שאומרים בקידוש היום שבליל יו"ט בשביל מצות קידוש היום, שהיא ג"כ מצוה הבאה מזמן לזמן, וברכה אחת עולה לכאן ולכאן" —

משא"כ בנוגע לד' מינים נאמר רק "ולקחתם לכם גו'", אבל לא נתפרש מאומה אודות ההכנה שע"י קציצתם מהאילן, ולכן אין קס"ד שיצטרכו לברך על חתיכת האתרוג מהאילן.

ויש לעיין: מהי ההסברה והגדר שיש הכנה קרובה לקיום המצוה ושאי אפשר בלעדה, ובכל זאת אינה נחשבת לחלק מהמצוה, כמו קציצת האתרוג, ויש הכנה שנעשית חלק מהמצוה, כמו עשיית הסוכה[291].

מו. המשך הענין,

— חילוקי הדרגות באופן השייכות של הכנה והכשרה למצוה אל המצוה עצמה: הכנה שהיא בעצמה מצוה, כמו "עבודה שיש אחרי' עבודה" (שהיא הכנה ל"עבודה תמה")[292]; עשיית סוכה שהיא חלק מהמצוה (כנ"ל בארוכה); מכשירי מצוה (שלדעת ר"א דוחין את השבת[293]); הכנה למצוה ע"י עשיית עניני הרשות באופן ש"כל מעשיך יהיו לשם שמים"[112],

ועד"ז בנוגע להכנה לתשובה מאהבה רבה שעל ידה "זדונות נעשו לו כזכיות"[28], שהעילוי הוא לא רק בגברא (שצמאה נפשו כו'), אלא שנעשה שינוי גם בחפצא של הזדונות[294], שנעשים חלק מעבודת התשובה —

נכלל בשיחה שהוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א ונדפסה[295] בלקו"ש חי"ז ע' 187 ואילך.

מז. ועוד ענין במעלת ההכנה למצוה, שעל ידה ניתוסף עילוי במצוה — כפי שמצינו בנוגע לתפלה:

בנוגע למצות עשה דתפלה — כתב הרמב"ם[296] "חיוב מצוה זו כך הוא שיהא אדם .. שואל צרכיו שהוא צריך להם בבקשה ובתחנה".

ולכאורה, איך זה מתאים עם דברי המשנה[297] "אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש" [כפי שלמדים[298] ממ"ש[299] "השתחוו לה' בהדרת קדש", "אל תקרי בהדרת אלא בחרדת" (שקשור עם ההתבוננות ברוממות הא-ל ושפלות האדם[300])], ולא באופן שבשעה שיהודי מרגיש שחסר לו דבר-מה, הנה תיכף ומיד — ללא הכנות כלל — עליו להתפלל לה' ולבקש ממנו למלא חסרונו?!

288) ברכות פ"ט ה"ג.
289) או"ח רסתרמ"א. וש"נ.
290) ראה נפש חי' (להר"ר מרגליות) לאו"ח סתרכ"ה. וראה גם תורת מנחם חס"ד ע' 403. וש"נ.
291) ראה גם המכתבים דט' מרחשון וימי חנוכה שנה זו (אג"ק חל"א ע' כז ואילך, ע' סט ואילך) — מענה על שאלות במשנ"ת בשיחה זו.
292) יומא כד, א ואילך ובפרש"י.
293) שבת קל, א ואילך.
294) ע"ד עצי סוכה שחל עליהם שם שמים (כנ"ל סמ"ה).
295) בשילוב שיחות וא"ו תשרי וש"פ האזינו שנה זו.
296) הל' תפלה פ"א ה"ב.
297) ברכות רפ"ה (ל, ב).
298) לדעת ריב"ל — ברכות שם. וראה בארוכה לקו"ש חל"ד ע' 67 ואילך.
299) תהלים כט, ב. ועוד.
300) ראה שו"ע אדה"ז או"ח רסצ"ח. וש"נ.

והביאור בזה[301] – בפשטות – שיש כו"כ דרגות בתפלה; יש דרגא בתפלה שמיד כשמרגיש שחסר לו משהו ה"ה מבקש מה', ובכך מקיים את המצוה; אבל יש דרגא נעלית יותר מזה, שאומרים לו שכיון שרוצה שתפלתו תתקבל, יש עצה לזה – שיהי' אצלו הענין ד"כובד ראש",

ובזה גופא יש חילוקי דרגות – החל מ"כובד ראש" כפשוטו, כפירוש רש"י: הכנעה ושפלות[302], ועד לפירוש הרב המגיד, ש"כובד ראש היינו כובד של רישא דכל רישין"[303], וכפי שמבאר ש"אל תתפלל בשביל דבר שחסר לך .. (אלא) תתפלל על הכבידות שיש בראש .. בשכינה כביכול"[304] (כמארז"ל[305] "שכינה מה לשון אומרת קלני מראשי קלני מזרועי וכו'").

ובפשטות – תלוי הדבר במעמדו ומצבו של המתפלל:

מי שאינו שייך לענין ד"כובד ראש" – לא רק כפירוש המגיד, אלא אפילו כפשוטו – יכול וצריך להתפלל ולבקש מהקב"ה מיד כשמרגיש שחסר לו משהו, ללא הכנות כו', וכמו נשים, ש"חייבין בתפלה, דרחמי נינהו"[306], אבל אצלן לא שייך הענין ד"כובד ראש";

אבל מי ששייך לענין ד"כובד ראש" – הנה על זה נאמר במשנה "אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש", ובדיוק הלשון "אין כו' אלא כו'" (ולא בלשון חיובי: עומדין להתפלל מתוך כובד ראש), שזהו לעיכובא[307], ומי ששייך לכובד ראש ומתפלל ללא הקדמת כובד ראש, הרי זה כמו שמבקש בקשה ובשעת מעשה מתנהג באופן הפכי.

[וע"ד המבואר[308] בנוגע למאמר התיקוני זהר[309] שאלו שמבקשים "ביומי דכיפורי" על "מזונא סליחה וכפרה וחיי, כתבנו לחיים", הם כמו כלבים שצועקים "הב הב" – דלכאורה הרי זה היפך פשטות הענין דמצות תפלה, שבשעה שחסר לאדם ענין גשמי עליו לבקש זאת מהקב"ה? – שמאמר זה קאי על אלו ששייכים לענין ד"כובד ראש" של השכינה, ואעפ"כ מבקשים רק עבור עצמם כו'].

וכמו בנוגע ללימוד התורה, שיש מי שלעת־עתה שייך רק ללימוד אל"ף־בי"ת, ואח"כ גדל ונעשה "בן חמש שנים למקרא", ואח"כ "בן עשר שנים למשנה" ו"בן חמש עשרה לגמרא"[310] – שאז אינו יוצא י"ח מצות תלמוד תורה בלימוד מקרא בלבד, ועד שמצינו בביאור מארז"ל[311] "מבטלין תלמוד תורה ובאין לשמוע מקרא מגילה" (אף שלכאורה גם מקרא מגילה הוא בכלל תלמוד תורה[312]), שלגבי לימוד התורה בהבנה והשגה ועיון כו', נחשב מקרא מגילה לביטול תורה[313].

ועד"ז בנוגע לתפלה שענינה שאלת צרכיו – שגדר צרכי האדם תלוי במעמדו ומצבו, שאם הוא במעמד ומצב ששייך רק לענינים גשמיים, אזי מקיים מצות תפלה בכך שמבקש אותם ללא הכנות כו', אבל אם הוא במעמד ומצב ששייך לענין של כובד ראש – כובד ראש דשכינה, או עכ"פ כובד ראש כפשוטו, הכנעה ושפלות – אזי מוכרחת להיות תפלתו לאחרי ההכנה דכובד ראש.

מח. ומזה מובן בנוגע לענייננו – מעלת חשיבות ההכנה:

אע"פ שיש אופן של קיום מצות התפלה מצד חסרון דברים גשמיים בלבד, ללא ההכנה דכובד ראש, הרי מובן, שכאשר ישנה ההכנה דכובד ראש, הרי זה פועל על התפלה שלאחרי' שתהי' באופן נעלה יותר, וככל שתגדל מעלת ההכנה דכובד ראש – לא רק כפשוטו, אלא גם כובד ראש דשכינה, רישא דכל

301) ראה גם תורת מנחם חפ"א ע' 90. לעיל ע' 11. ע' 19 ואילך. וש"נ.
302) נסמן בלקו"ש שם ריש ע' 69.
303) או"ת ר"פ ויגש.
304) שם על אגדות חז"ל סת"נ.
305) סנהדרין מו, א (במשנה). וש"נ.
306) ברכות כ, ב.
307) ראה מנחות פג, ב ובתוד"ה מתני'.
308) ראה או"ת שם (ר"פ ויגש). על אגדות חז"ל סתק"ב. וראה גם לעיל ע' 19. וש"נ.
309) ת"ו (כב, א).
310) אבות ספ"ה.
311) מגילה ג, א.
312) ראה רש"ש ויד דוד למגילה שם.
313) ראה גם תורת מנחם חע"ז ע' 130. וש"נ.

רישין – תגדל יותר מעלת התפלה שלאח"ז, והיינו, שאע"פ שנוסח התפלה הוא בשוה אצל כולם, הרי התפלה היא באופן נעלה יותר, ועד שגם הבקשות על צרכים גשמיים הם בקדושה נעלית יותר.

וע"ד משנ"ת פעם[314] אודות דברי הרגצ'ובי[315] בענין מחלוקת קרח ועדתו על משה, אם העילוי שיש לכהנים לגבי לווים הוא רק בנוגע לענינים המיוחדים לכהנים, או שגם בדבר שהלווים שוים לכהנים יש מעלה לכהנים על הלווים, והיינו, שהמעלה היתירה שבכהנים פועלת גם על הענינים שבהם שוים ללווים, וע"ד דברי הגמרא במסכת זבחים[316] "אטו שבת למוספין אהנאי לתמידין לא אהנאי" (בתמי'), וכן קדושת יוהכ"פ אהנאי גם לקרבנות שמקריבים בכל יום. ועד"ז בעבודת התפלה, שהעילוי שנעשה ע"י ההכנה דכובד ראש אהנאי גם לבקשת צרכיו הגשמיים.

מט. ועד"ז מצינו גם בלימוד התורה – שכל ענין שלומדים בתורה, הנה מלבד זאת שמוסיף בהבנה והשגה בנוגע לענינים שלמדו לפנ"ז, הרי הוא גם הכנה לענינים שילמדו לאח"ז, שיתוסף בהם הבנה והשגה כו'.

וכללות הענין בזה – שישנו אופן בלימוד התורה כפי שלומדים כל ענין במקומו, ובזה גופא ישנו הלימוד בפשטות או בעמקות וכו'; אבל ישנה גישה אחרת לגמרי ללימוד התורה – כשיטת הרגצ'ובי, שבתורה אין ענין פרטי, וכל ענין בתורה, לא ימלט שלא תהי' לו שייכות לענין אחר לגמרי בתורה (כנ"ל סל"ט).

– ה"עולם" מרעיש ("שטורעם'ט") שהרגצ'ובי הי' בעל זכרון נפלא שלא הי' כמותו מאות שנים[317], אבל האמת היא שגדלותו האמיתית התבטאה לא רק בכך שהי' "בור סוד שאינו מאבד טיפה"[318], וזכר כל ענין בתורה (אפילו "אַ פאַרוואָרפענער" ירושלמי או ברייתא), אלא בעיקר בכך שבכל ענין שלמד – החל מפסוק בחומש, וכן מארז"ל בחלק האגדה שבתורה[319], ועאכו"כ בחלק ההלכה שבתורה (דין או אפילו שינוי לשון) – מצא ענין כללי ונקודה כללית שקשורים עם ענינים נוספים בתורה, שאף שיש להם גדרים שונים, שלכן "איסורא ממונא לא ילפינן"[320] וכיו"ב, הרי הם קשורים זב"ז, כיון שהתורה היא תורה אחת.

וכידוע פתגמו[321] שהב' של "בראשית" והל' של "לעיני כל ישראל", הרי הם תיבה אחת – שבפשטות לוקחים זאת בתור צחות, אבל באמת הרי זו כללות שיטתו בלימוד התורה, שאע"פ שיש בתורה כו"כ ענינים, ציווים, סיפורים, שירות וכו', אעפ"כ, הרי כל התורה כולה היא תיבה אחת, כך, שכל ענין פרטי שבה קשור עם כולה (ע"ד שכאשר חסר אות אחת בס"ת אזי חסר בכל התורה[322]).

ולהעיר, שאע"פ שזוהי שיטה חדשה, וצריכה הכנה במשך זמן וכו', ותלמידי הישיבה שעסוקים בסדרי הלימוד שלהם אין להם זמן לסדר לימוד זה, אעפ"כ, כיון שע"י הלימוד באופן כזה רואים את יוקר התורה, לכן כדאי שמפעם לפעם ישמעו שיעור בדרך זו, שלומדים ענין אחד כפי שמקיף את כל התורה – ששה סדרי משנה, וד' חלקי השו"ע, ולימוד באופן זה יוסיף להם רחבות ועמקות בלימוד התורה, לא רק בלימוד על אתר, אלא בכללות הגישה ללימוד התורה[323].

נ. ויה"ר שמשמח"ת יומשך בנוגע למעשה, שהוא העיקר, שתהי' הוספה בלימוד התורה בכמות ובאיכות, ובאופן שיפרצו את המדידות וההגבלות של השיעורים שע"פ דין ולפנים משורת הדין – שיהי' כמה פעמים ככה.

---

314) ראה גם תורת מנחם חס"ח ע' 267 הערה 73 ובשוה"ג. וש"נ.
315) צפע"נ עה"ת ר"פ קרח.
316) צא, רע"א. וראה גם לעיל ע' 76. וש"נ.
317) ראה גם תורת מנחם ח"פ ס"ע 91. וש"נ.
318) אבות פ"ב מ"ט.
319) ראה גם לעיל ע' 31 הערה 23. וש"נ.
320) ברכות יט, סע"ב. וש"נ.
321) ראה תורת מנחם – רשימת היומן ע' תג. וש"נ.
322) ראה רמב"ם הל' תפילין פ"א ה"ב. וראה גם תורת מנחם חפ"א ס"ע 299. וש"נ.
323) ראה גם מכתב כ"ז טבת שנה זו (אג"ק חל"א ע' צט).

וזו תהי' הכנה לביאת משיח צדקנו, שאז "תרבה הדעה והחכמה"[279] ד"מי הדעת הטהור"[324], ש"אין מים אלא תורה"[325], כיון שלא יהיו מניעות ועיכובים מאומות העולם ש"לא ירעו ולא ישחיתו גו'"[81].

ואז יראו בגלוי ש"מלכותך מלכות כל עולמים וממשלתך בכל דור ודור", "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים", ועד שיקויים היעוד[326] עתידה ירושלים שתתפשט בכל ארץ ישראל ועתידה ארץ ישראל שתתפשט בכל הארצות, בקרוב ממש בביאת משיח צדקנו.

* * *

נא. צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה ביום השמיני עצרת תהי' לכם.

* * *

נב. כנהוג בכל שנה ושנה – יש להזכיר ולעודד ולחזק בנוגע לשמירת שיעורי חת"ת, ועד"ז גם בנוגע ל"קרן השנה", כידוע גודל הענין שבזה[327].

וכן ישנו הענין ד"אעלה את ירושלים על ראש שמחתי"[328] – שירושלים היא "עיר שחוברה לה יחדיו"[329], דקאי על ירושלים של מטה וירושלים של מעלה שהם מחוברים זל"ז ועד שניכר שהם ענין אחד – שיתן הקב"ה שתהי' שם מנוחת הנפש ביחד עם מנוחת הגוף, שיהי' בריא ושלם כו', וכידוע פתגם רבינו הזקן[330] שהקב"ה נותן לבנ"י גשמיות, ובנ"י עושים מהגשמיות – רוחניות, עי"ז שמקיימים תומ"צ בהידור כו'.

ועי"ז ממהרים את קיום היעוד[331] "קץ שם לחושך", וכך מסיימים את ימי הגלות האחרונים, ונעשה הענין ד"יעקב – יעקב מלשון עקב[332], עקבתא דמשיחא – הלך לדרכו"[333], אל הגאולה האמיתית והשלימה בביאת משיח צדקנו בפועל.

נג. עכשיו ינגנו ניגון הכנה, ואח"כ ניגון רבינו הזקן, ולאחריו ניגון של שמחה.

ויה"ר שמהריקודים של שמח"ת יומשך על כל השנה שתהי' שנת תורה, ובאופן שיפעל גם על העקב שברגל – כמ"ש[334] "עקב אשר שמע ("די פיאַטע האָט דערהערט"[335]) אברהם בקולי וישמור משמרתי מצוותי חוקותי ותורותי", שכולל כל התורה כולה, תושב"כ ותושבע"פ (גם מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש[336]); ובאופן ד"וישא יעקב רגליו", "משנתבשר בשורה טובה .. נעשה קל ללכת"[337].

וכך הולכים באחרית הימים, בעקבתא דמשיחא, ושומעים פעמי הגואל, החל מבשורת הגאולה ע"י אליהו הנביא, שעליו נאמר[338] "והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם", ובקרוב ממש ישראל עושין תשובה ומיד הן נגאלין[202], בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

[ניגנו ניגון הכנה, ניגון רבינו הזקן בן ד' הבבות (בבא הד' – פ"א), והניגון "ניע זשוריצי כלאָפּצי".

לאחרי ברכת המזון, מעריב, והבדלה – נתן כ"ק אדמו"ר שליט"א בידו הק' לכל הנאספים שיחיו מ"כוס של ברכה".

אחרי ברכה אחרונה, טרם צאתו התחיל לנגן הניגון "כי בשמחה תצאו"].

---

324) רמב"ם הל' מקוואות בסופן.
325) ב"ק יז, א. וש"נ.
326) ראה פס"ר פ' שבת ור"ח. ספרי ר"פ דברים. יל"ש ישעי' רמז תקג.
327) ראה גם שיחת יום שמח"ת דאשתקד בסופה (תורת מנחם חע"ח ס"ע 202 ואילך). וש"נ.
328) תהלים קלז, ו.
329) שם קכב, ג. וראה תענית ה, א.
330) ראה "היום יום" כז טבת. כט אד"ש. כז אלול. וראה גם תורת מנחם חפ"א ס"ע 289. וש"נ.
331) איוב כח, ג.
332) ראה תולדות כה, כו ובפרש"י.
333) ויצא לב, ב. וראה גם סה"ש תרצ"ו ע' 43. וש"נ.
334) תולדות כו, ה (ובפרש"י). וראה גם יומא כח, ב. קידושין פב, א.
335) ראה סה"ש תרצ"ט ריש ע' 345 [389]. וש"נ.
336) ראה לקו"ש חי"ט ע' 252. וש"נ.
337) ויצא כט, א ובפרש"י.
338) מלאכי בסופו.

בס"ד. משיחות לילות חג הסוכות, ה'תנש"א.

יט. נוסף על כללות הענין דחג הסוכות (הן הענין הכללי בחג הסוכות שבכל השנים והן הענין הפרטי בחג הסוכות שבשנה זו) – יש לבאר גם ענינם הפרטי של שבעת ימי הסוכות.

ובהקדמה:

בשמחת בית השואבה דחג הסוכות שנמשכת שבעה ימים – הולך וניתוסף[183] בהשמחה מיום ליום, ועד להוספה בשמחה באופן של חידוש, כמובן מהדין ד"פנים חדשות" בשבעת ימי המשתה דשמחת נישואין[184].

ומהאופנים בזה:

לכל לראש – ע"י הוספת "פנים חדשות" כפשוטם, היינו, שפועלים על עוד יהודי (שעד עתה לא השתתף בשמחת בית השואבה) שגם הוא יבוא להשתתף בשמחת בית השואבה[185], ועל ידו ניתוסף בשמחתם של כל המשתתפים בשמחת בית השואבה, להיותו "פנים חדשות".

ועוד וג"ז עיקר – שכאו"א מהמשתתפים בשמחת בית השואבה נעשה בעצמו בבחינת "פנים חדשות", עי"ז שמתעלה בעבודתו לדרגא נעלית יותר, עד שנעשה מציאות חדשה, ובמילא, נעשית גם השמחה מתוך חיות והתלהבות חדשה, "פנים חדשות".

ונוסף על הענין ד"פנים חדשות" (חידוש הקשור עם המשתתפים בשמחת בית השואבה) ישנו גם החידוש שמצד מעלת היום, "כל יומא ויומא עביד עבידתי"[186], אשר, ענינו הפרטי של היום ביומו נעשה "שער" שדרכו נכנסים ועולים כל עניני העבודה בתורה ומצוותי'[187], שלכן, מצינו במאמרי רבותינו נשיאינו שברובא דניכר מהם מדובר אודות מעלת היום (היו"ט) שבו נאמר המאמר, שבכל יו"ט נתבארה מעלת יו"ט זה לגבי המועדים שלפניו ושלאחריו, אע"פ שבמאמר דהיו"ט שלפניו נתבארה מעלת היו"ט ההוא לגבי שאר המועדים [ושני המאמרים הם חלק מתורת אמת, ועד להפנימיות דתורת אמת] – כיון שענינו המיוחד דכל יו"ט בזמנו נעשה ה"שער" לכל שאר עניני התומ"צ, כולל גם עניני המועדים.

ויש לקשר שני הענינים (ההוספה בשמחה מצד המשתתפים (פנים חדשות) ומצד מעלת היום) גם יחד – בנוגע ל"אושפיזין", שע"י השתתפותם של האושפיזין ניתוסף עוד יותר בהשמחה (ע"ד פנים חדשות), ובהשתתפותם של האושפיזין היא באופן ד"כל יומא ויומא עביד עבידתי", שבכל יום ישנו האושפיזא העיקרי העומד בראש (ביום ראשון – אברהם אבינו והבעש"ט, ביום שני – יצחק והמגיד, וכן הלאה), ו"עימי"[188] באים גם שאר האושפיזין.

ולאחרי הקדמה זו – יש לבאר ענינו הפרטי של כל יום משבעת ימי הסוכות, מעלת היום כשלעצמו, או בקשר ובשייכות להאושפיזא דיום זה, כדלקמן.

כ. יום ראשון דחג הסוכות:

נוסף על האמור לעיל בנוגע לכללות הענין דחג הסוכות שמודגש ביותר ביום הראשון שבו נעשית ה"פתיחה"[189] דחג הסוכות – ישנו גם ענינו של האושפיזא דיום זה, אברהם אבינו והבעש"ט.

---

183) כהכלל בכל עניני קדושה – "מעלין בקודש" (ברכות כח, א. וש"נ).

184) ראה טושו"ע אה"ע סס"ב ס"ז.

185) ראה גם לקמן סל"ב־ג.

186) זהר ח"א רה, סע"א. ח"ג צד, רע"ב.

187) ראה מעייני הישועה פ"ב ע' 54 ואילך. וש"נ.

188) כמודגש בנוסח הזמנת האושפיזין אצל אלה שנוהגים לאמרו בדיבור, ומזה מובן גם בנוגע לאלה שאין נוהגים לאמרו בדיבור.

189) כידוע הביאור בענין ד"פתח" (כלשון הרגיל בזהר,

ענינו של אברהם אבינו – "אחד היי אברהם"[190], שעל ידו נמשכת ומתגלה אחדותו של הקב"ה ("ה' אחד") בעולם, באופן גלוי לעיני כל אומות העולם, כמודגש באמירת בני חת (בשם כל אוה"ע) לאברהם "נשיא אלקים אתה בתוכנו"[191], ולא רק בדיבור בלבד, אלא שעשו מעשה בפועל – נתינת מערת המכפלה "לאברהם למקנה .. בכל באי שער עירו"[192], שעי"ז נעשית ירושת בנ"י[193] באופן שאין נתינת מקום לערעור של אומות העולם[194].

ומ"אחד היי אברהם" נמשך גם בעבודת כאו"א מישראל – שנעשה בעה"ב ("נשיא אלקים") על העולם להמשיך ולגלות בו אחדותו של הקב"ה[195], ועד שמתגלה בתכלית השלימות לעתיד לבוא, כמ"ש[196] "והיי ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיי ה' אחד ושמו אחד".

ובהדגשה יתירה מצד ענינו של האושפיזא החסידי, הבעש"ט – ששמו "ישראל" מדגיש מעלתו של כאו"א מישראל, כמארז"ל[197] "אע"פ שחטא ישראל הוא"[198], כולל ובמיוחד הדגשת בעלותו ("נשיא אלקים") על כל העולם "אויף אַ בעל־שם־סקער אופן", שבכח זה ניתוסף עוד יותר בגילוי והמשכת אחדותו של הקב"ה בעולם.

ועי"ז ניתוסף גם בשמחת בית השואבה ברחוב – להפוך את "רשות הרבים" ל"רשות היחיד", ליחידו של עולם.

*

כא. יום שני דחג הסוכות:

בהמשך להמדובר לעיל אודות האושפיזין דיום ראשון דסוכות, יש להתחיל גם בנוגע לאושפיזין דיום שני דסוכות – יצחק והמגיד:

ענינו של יצחק – כמודגש בשמו, ע"ש "כל השומע[199] יצחק לי"[71] – שחוק ושמחה, ועד לשלימות השמחה, "אז ימלא שחוק פינו"[72] – לעתיד לבוא, כשיאמרו ליצחק דוקא "כי אתה אבינו"[200].

ובהדגשה יתירה מצד ענינו של האושפיזא החסידי, המגיד – ע"ש הכתוב[60] "מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל" – ש"מגיד" הוא גם מלשון המשכה, כלשון חז"ל[201] "דברים שמושכין לבו של אדם כאגדה", היינו, שעל ידו נעשית ההמשכה דענינו של יצחק לכאו"א מישראל, וגם משיכת הלב דכאו"א מישראל לגאולה האמיתית והשלימה (מקומו ומצבו האמיתי דכאו"א מישראל) הקשורה עם יצחק.

ומזה מובן שביום שני דסוכות ניתוסף עוד יותר בשמחת בית השואבה – מצד הדגשת ענין השמחה אצל האושפיזא דיום זה, עד לשמחת הגאולה, שאז תהיי שמחת בית השואבה בתכלית השלימות, בביהמ"ק השלישי.

כב. וענין נוסף הקשור עם מעלת היום – בנוגע לפעולה בכל העולם המודגשת בשמחת בית השואבה ברחוב:

"פתח רבי שמעון", וכיו"ב) – פתיחת צינור להמשכת דבר חדש, אופן חדש בלימוד התורה, וכיו"ב.

190) יחזקאל לג, כד.

191) חיי שרה כג, ו.

192) שם, יח.

193) ולהעיר, שהתפלות דכל בנ"י עולים השמימה דרך מערת המכפלה (ראה לקו"ש חכ"ה ע' 98. וש"נ).

194) ראה ב"ר פע"ט, ז.

195) ויש לומר, שכיון שכאו"א מישראל הוא שלוחו של אדם העליון כמותו (כמרומז גם בשם "אדם", "אתם קרויין אדם", ע"ש אדמה לעליון), מודגש אצלו ענין האחדות ("אחד היי אברהם"), ועי"ז ממשיך ומגלה אחדותו של הקב"ה בעולם.

196) זכרי' יד, ט.

197) סנהדרין מד, רע"א.

198) ועאכו"כ לאחרי שלימות התשובה דיוהכ"פ, שבודאי נתבטלה מציאות החטא, ויתירה מזה, שנתהפך לטוב, "זדונות נעשו לו כזכיות" (יומא פו, ב), "זכיות" באופן נעלה יותר מ"זכיות" דצדיקים (ראה דרמ"צ קפו, א. קצא, א. ועוד).

199) גם אלה שאינם שייכים לדרגת הראי', אלא לדרגת השמיעה ("כל השומע") בלבד.

200) ישעי' סג, טז. שבת פט, ב.

201) שבת פז, סע"א. וש"נ.

ובהקדמה – שהפעולה בכל העולם היא מהענינים העיקריים דחג הסוכות, כמודגש בקרבנות החג שמקריבים שבעים פרים כנגד שבעים אומות העולם[202] [ולכן מספר הקרבנות "פוחת והולך"[203] – ביום הראשון י"ד פרים, ביום השני י"ג פרים, עד ליום השביעי שבו מקריבים שבעה פרים], שעי"ז נעשה התיקון והבירור וההעלאה דאומות העולם ועניני העולם.

[וכמודגש גם בענינו של שמע"צ, "ביום השמיני עצרת תהי' לכם"[204], "יהיו לך לבדך ואין לזרים אתך"[205] – שלאחרי העבודה דשבעת ימי הסוכות בבירור והעלאת העולם, עבודה הקשורה עם ירידה עד להתלבשות בלבושי המתברר, צ"ל הענין ד"עצרת תהי' לכם", לישראל בלבד, וללא שייכות לאוה"ע, "אין לזרים אתך"].

וענין זה מודגש גם בהפטורה דיום ראשון דחג הסוכות – שבה מדובר אודות שלימות הפעולה בכל העולם שתהי' בימות המשיח, "ואספתי את כל הגוים גו'"[206], "והי' כל הנותר מכל הגוים גו' ועלו מידי שנה בשנה להשתחוות למלך ה' צבאות ולחוג את חג הסוכות"[207] (ומוסיף בכתוב גם השלילה דמצב הפכי – "והי' אשר לא יעלה מאת משפחות הארץ גו' להשתחות למלך ה' צבאות גו' ואם משפחת מצרים לא תעלה וגו'"[208]).

ויש לומר, שענין זה הוא בהדגשה יתירה בשמחת בית השואבה (ברחוב) בליל שני דחג הסוכות – כיון שישנה גם הנתינת־כח לפעולה באומות העולם מההפטורה דיום ראשון דסוכות.

כג. ויש להוסיף, שענין זה הוא בהדגשה יתירה בשנה זו – כמוזכר לעיל (סט"ז) שסימנה "תנשא מלכותך", והר"ת שלה "תהא שנת אראנו נפלאות", שרומז על הגאולה האמיתית והשלימה, "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", שאז יתגלה הענין ד"תנשא מלכותך" בכל העולם כולו, גם אצל אומות העולם:

רואים במוחש שבתקופה האחרונה מתרחשים בעולם (אצל אוה"ע) מאורעות מיוחדים (כדלקמן) שבהם מודגש שנמצאים עתה בסמיכות ממש להגאולה האמיתית והשלימה, דאף שנמצאים עדיין בחושך כפול ומכופל דזמן הגלות, ובאופן שמיום ליום הולך ומתגבר חושך הגלות, הרי, ביחד עם זה (ובגלל זה) מתרחשים מאורעות מיוחדים שמוכיחים בעליל שתיכף ומיד ממש באה הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

ומהם:

א) המעמד ומצב ד"משפחת מצרים" (בלשון הכתוב בהפטורה דיום ראשון דסוכות), "ע"ש שמצירות לישראל"[209] – שמלכות אדירה שבמשך ריבוי שנים היתה מצירה לישראל, שינתה הנהגתה, ופתחה שערי' לעזור לבנ"י שרוצים לצאת ממדינה ההיא למקום שיוכלו לחיות מתוך חירות ומנוחה, ובתקופה האחרונה הגיעו רבים מהם למדינה זו, וגם לארץ הקודש ועד לירושלים עיר הקודש[210], אשר, ענין זה הוא מעין ודוגמא והכנה קרובה ממש להגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, שאז יבואו כל בנ"י לארצנו הקדושה.

ב) המעמד ומצב דאומות העולם בינם לבין עצמם – שמלכיות מתגרות זו בזו, כדאיתא במדרשי חז"ל[211] שענין זה הוא מסימני הגאולה, ובפרט ע"פ המבואר בפרטיות בילקוט שמעוני[212] "שנה שמלך המשיח נגלה בו כל מלכי אומות העולם מתגרים זה בזה (ומוסיף בפרטיות יותר), מלך פרס מתגרה

202) סוכה נה, ב. פרש"י פינחס כט, לה.
203) שבת כא, ב. פרש"י פינחס שם, לו.
204) פינחס שם, לה.
205) משלי ה, יז. וראה שמו"ר פט"ו, כג.
206) זכרי' יד, ב.
207) שם, טז.
208) שם, יז־יח.
209) ב"ר פט"ז, ה.
210) ששם חוגגים (גם הם) שמחת בית השואבה בסמיכות למקום המקדש, ועי"ז ממהרים ומזרזים עוד יותר את חגיגת שמחת בית השואבה בביהמ"ק השלישי.
211) ב"ר פמ"ב, ד. מדרש לקח טוב לך יד, א.
212) ישעי' רמז תצט.

במלך ערבי, והולך מלך ערבי לארם ליטול עצה גו'" – שמתאים ביותר לתקופה זו, כי, "פרס" קאי בפשטות על השטח שכולל עירק, ו"ארם" קאי על המדינות שהם באופן ד"רם", "מעצמות־על"[213] ("סופער־פאווער'ס"), ועוד והוא העיקר – כפי שממשיך ומסיים בילקוט שמעוני שהקב"ה אומר לישראל "בני אל תתייראו כל מה שעשיתי לא עשיתי אלא בשבילכם .. הגיע זמן גאולתכם", ומסיים, ש"מלך המשיח .. עומד על גג בית המקדש והוא משמיע להם לישראל ואומר ענוים הגיע זמן גאולתכם".

כד. ויה"ר שמהדיבור בכל זה נבוא תיכף להקיום בפועל ממש – שתיכף ומיד ממש, בלילה זה (ליל שני דסוכות), שומעים כל בנ"י את ההכרזה של מלך המשיח מגג בית המקדש: "ענוים הגיע זמן גאולתכם"!

ועוד וג"ז עיקר – שהכרזה זו היא באופן גלוי גם לעיני כל אומות העולם, כידוע הפתגם[214] שיכתבו ב"עיתונים" אודות ביאת המשיח, ועוד לפני הפירסום ב"עיתונים" יפרסמו אודות ביאת המשיח גם ב"רדיו", שבו מפרסמים ברגע כמימרא כל ה"חדשות" שמתרחשים ברחבי העולם, ועאכו"כ ה"חדשות" בענין הכי עיקרי – ביאת משיח צדקנו.

ועד שכאשר ישאלו אצל השוטרים (אינם־יהודים), שמסתובבים בשכונה זו לשמור על בנ"י, מה הם ה"חדשות" שסיפרו ב"רדיו" (כדרך השוטרים שנושאים עמהם רדיו), יענו השוטרים: זה עתה הודיעו ב"רדיו" ה"חדשות" ש... מלך המשיח בא, ועומד על גג בית המקדש ומכריז שהגיע זמן גאולת בנ"י!

*

כה. יום שלישי דחג הסוכות:

המעלה המיוחדת דיום שלישי דסוכות – שבו נעשית שמחת בית השואבה בפעם השלישית, שעי"ז נעשה בה העילוי והתוקף ד"חזקה".

ומעלה יתירה בקביעות שנה זו, שמעלת ה"חזקה" דשמחת בית השואבה (ביום השלישי דחג הסוכות) היא ביום השבת, שקשור עם ענין השמחה – "ביום שמחתכם אלו השבתות" (כנ"ל סי"ז), וקשור גם עם ענין הגאולה[215], "ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים"[216], כמודגש גם באכילת דגים ובשר בסעודות השבת[217], מעין ודוגמא והכנה לסעודה דלויתן ושור הבר לעתיד לבוא[218].

כו. ויש להוסיף גם בנוגע להאושפיזין דיום השלישי דסוכות:

אצל האושפיזא העיקרי דיום השלישי דסוכות – יעקב – מודגש כללות הענין דסוכות, כמ"ש[219] "ויעקב נסע סוכותה"[220], שמזה מובן שענינו של חג הסוכות שייך במיוחד ליעקב[221].

וההסברה בזה – כמבואר לעיל (ס"ד ואילך) שהשמחה דחג הסוכות קשורה עם מתן־תורה דלוחות אחרונות, ובזה מודגשת השייכות ליעקב ("ויעקב נסע סוכותה"), כידוע שענינו של יעקב הוא תורה, כמ"ש[222] "ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל".

ועד"ז בנוגע לאושפיזא החסידי, אדמו"ר הזקן – ששמו הראשון, "שניאור", רומז על שני האורות שבתורה, נגלה דתורה ונסתר דתורה[223], כפי שנקרא גם ע"ש תורתו בנגלה ובנסתר: בעל התניא – תושב"כ דתורת חסידות חב"ד, שבה נתבארו הענינים דפנימיות התורה בהבנה והשגה דחכמה בינה ודעת, והשולחן־ערוך – הלכות התורה (נגלה דתורה), בתוספת ביאור טעמי ההלכות[224]; ושמו השני, "זלמן",

213) כולל גם המדינה שפתחה שערי' לבנ"י, כנ"ל.
214) ראה סה"ש תורת שלום ריש ע' 12.
215) נוסף על הקשר דשלשה לגאולה (כנ"ל סי"ז).
216) תמיד בסופה.
217) שו"ע אדה"ז או"ח סרמ"ב ס"ב.
218) ראה ויק"ר פי"ג, ג.
219) וישלח לג, יז.
220) ראה גם לקמן סכ"ז.
221) ראה זח"ג רנז, רע"ב. טור או"ח סו"ס תיז. ועוד.
222) תהלים עח, ה.
223) ראה לקו"ש ח"ו ע' 36 ואילך. וש"נ.
224) ראה ב"הקדמת הרבנים בני הגאון המחבר ז"ל" לשו"ע אדה"ז.

אותיות לזמן[223], מורה על ההמשכה והגילוי דאור התורה (שני אור) בגדרי העולם, ענין הזמן (וכן המקום).

ומזה מובן שהאמור לעיל (ס"ו) אודות ההוספה בתורה (נגלה דתורה ופנימיות התורה) שצריכה להיות בחג הסוכות, מודגש ביותר ביום שלישי דסוכות, מצד ענינם המיוחד של האושפיזין דיום זה, יעקב ואדמו"ר הזקן, שענינם תורה.

ויש להוסיף בהשייכות דתורה ל(יום ה)שלישי (דסוכות) – שהרי במתן־תורה מודגש המספר שלשה, כמארז"ל[225] "אוריאן תליתאי לעם תליתאי כו' ביום תליתאי".

כז. ובהמשך להאמור ע"ד השייכות דחג הסוכות ליעקב, "ויעקב נסע סוכותה" – יש להוסיף ולבאר גם המשך הכתוב "ויבן לו בית ולמקנהו עשה סוכות":

בפסוק "ויבן לו בית ולמקנהו עשה סוכות" מודגשת מעלת הבית לגבי סוכה, שלכן, ה"בית" הוא "לו" (להאדם) ואילו ה"סוכות" הם "למקנהו" (נכסיו, עניני העולם), היינו, שעניני העולם ("מקנהו") הטפלים להאדם הם באופן של "סוכות", עראי בלבד, ועניני האדם ("לו") הם באופן של "בית", קבועות[226].

אמנם, מעלת הבית לגבי סוכה אינה אלא בשאר ימות השנה, משא"כ בחג הסוכות, שהאדם יוצא מן הבית לסוכה ("לו .. סוכות"), מודגשת מעלת הסוכה לגבי בית – ש"בית" הוא במדידה והגבלה, משא"כ "סוכה" היא בחי' המקיף שלמעלה ממדידה והגבלה, כמרומז גם בזה ש"סוכה" בגימטריא ב' השמות הוי' אדנ־י[227].

ועפ"ז צריך להבין: איך יתפרש הכתוב "ויבן לו בית ולמקנהו עשה סוכות" (בית לאדם וסוכה למקנהו) בשייכות לחג הסוכות – שהסוכה היא למעלה מבית, והאדם (ולא מקנהו) נמצא בסוכה?

ויש לומר הביאור בזה:

החילוק שבין זמן מצות סוכות לשאר הזמנים (שלא בזמנה) שהסוכה היא למעלה מהבית, הוא, ע"ד החילוק שבין הזמן דלעתיד לבוא לזמן הזה – שבזמן הזה הגוף הוא טפל להנשמה, ולעתיד לבוא תהי' חיות הנשמה מהגוף דוקא (הנשמה ניזונית מן הגוף)[228], שאז תתגלה מעלת הגוף ("מקנהו") לגבי הנשמה ("לו"), שלכן, "ויבן לו (להנשמה) בית (במדידה והגבלה) ולמקנהו (להגוף) עשה סוכות" (מקיף שלמעלה ממדידה והגבלה).

וענין זה נאמר ביעקב דוקא ("ויעקב נסע סוכותה ויבן לו בית ולמקנהו עשה סוכות") – דכיון שיעקב מצדו הי' מוכן להגאולה, כפי שאמר לעשו "אבוא אל אדוני שעירה"[229] (ורק מצד "שעיר" עדיין לא בא)[230], לכן, הי' אצלו המעמד ומצב ד"ויבן לו בית ולמקנהו עשה סוכות", כמו לעתיד לבוא[231].

*

כח. יום רביעי דחג הסוכות:

המעלה המיוחדת דיום רביעי דסוכות – שישנם כבר רוב ימי הסוכות (שבעת ימים[232]), ורובו ככולו[233].

---

225) שבת פח, א.
226) ראה לקו"ש ח"א ע' 68. ועוד.
227) ראה ספר הלקוטים (דא"ח להצ"צ) ערך סוכה (ע' תלז ואילך). וש"נ.
228) ראה לקו"ש ח"כ ע' 44, חכ"א ע' 88. וש"נ.
229) וישלח לג, יד.
230) ראה תו"א ותו"ח ר"פ וישלח. ובכ"מ.
231) סעיף זה נרשם ע"פ מענה כ"ק אדמו"ר שליט"א (המו"ל).
232) כי, שמיני־עצרת, עם היותו המשך דשבעת ימי הסוכות, יום השמיני, ה"ה גם "רגל בפני עצמו" לגבי ששה דברים (סוכה מח, רע"א. וש"נ).
233) נזיר מב, רע"א. וש"נ.

ומעלה יתירה בשנה זו – שיום רביעי דסוכות חל במוצאי שבת ויום ראשון בשבוע, שבו מתחילה (בשנה זו) שמחת בית השואבה ללא ההגבלה דיו"ט ושבת, באופן שיכולים לנסוע כדי לשמח יהודים שנמצאים במקומות הרחוקים.

ונוסף על מעלת היום, ישנה גם מעלת האושפיזין דיום זה – משה רבינו ואדמו"ר האמצעי, כמדובר בארוכה בשנים שלפנ"ז, וכבר נדפסו הדברים, בתוספת ציוני מראי־מקומות (כנ"ל ס"ז).

כט. ויש להוסיף עוד ענין עיקרי השייך ליום הרביעי דסוכות – בקשר ובשייכות למספר ארבע:

מהחילוקים שבין מספר שלש למספר ארבע – כמודגש אצל האבות והאמהות דכל אחד ואחת מישראל – שלשה אבות וארבע אמהות[234], שמזה מובן שמספר שלש שייך במיוחד לאנשים, ומספר ארבע שייך במיוחד לנשים.

ונקודת הענין – ששלש מורה על דרגת המשפיע וארבע מורה על דרגת המקבל[235], שמנצל הנתינת־כח דהמשפיע שיומשך בפועל ממש. ודוגמתו אצל אנשים (שלש) ונשים (ארבע)[236] – שהאשה מקבלת נתינת־כח מבעלה על מנת להמשיך עניני העבודה דהבעל בפועל ממש, כמארז"ל[237] "אשה כשרה עושה רצון בעלה", היינו, שהענינים שנמצאים אצלו באופן של "רצון" נמשכים על ידה באופן של עשי' בפועל[238].

ובהתאם לכך, בעמדנו ביום הרביעי דסוכות, ה"ז הזמן המתאים להזכיר אודות נשי ובנות ישראל (מספר ארבע) – שהכניסה דכל שבת ויו"ט (כולל גם חג הסוכות) נעשית ע"י פעולתן של נשי ובנות[239] ישראל בהדלקת נר שבת ונר יו"ט[240] – מעלה מיוחדת שמודגשת אצלן בתקופה האחרונה, כדלקמן.

ל. א' המעלות העיקריות דנשי ובנות ישראל היא – צניעות:

אצל שרה – הראשונה מארבע האמהות – נאמר[241] "הנה באוהל", ומפרש רש"י (לבן חמש למקרא[242] שלומד פירוש רש"י[243] פשוטו של מקרא[244]) "צנועה היא", ובהתאם לכך נעשית גם הנהגת כל אשה ובת בישראל באופן ש"צנועה היא", שלכן "הנה באוהל", "כל כבודה בת מלך פנימה"[245].

[ולהעיר, שענין הצניעות שייך (לא רק לבנ"י, אלא) גם לאוה"ע, ועד כדי כך, שמצינו שההנהגה דהיפך הצניעות גרמה שלא יהי' קיום לעולם (כמסופר בפשוטו של מקרא[246]), שלכן הי' צ"ל "עולם חדש" (כלשון חז"ל[247]); אלא, שבצניעות גופא ישנם כמה דרגות, עד למעלת הצניעות דבנ"י].

ובצניעות דנשי ובנות ישראל גופא שייך עילוי והוספה (כבכל דבר טוב וקדושה) – צניעות לפנים מצניעות.

---

234) ברכות טז, ב.

235) ראה לקו"ש חכ"ו ע' 46. וש"נ.

236) ויש לבאר ענין זה גם בכאו"א מישראל – שיש בו הענינים דשלש וארבע, כפי שמשתקף גם בעבודתו במשך שבעת ימי השבוע, שנחלקים לשתים: ג' ימים ראשונים שהם המשך ליום השבת, וד' ימים אחרונים השייכים ליום השבת הבא (שמתחיל מיום הרביעי). ובזה גופא – עניני יום השבת הבא שבד' ימים אחרונים נעשים ע"י ההכנה דג' ימים ראשונים השייכים ליום השבת הקודם.

237) תדבא"ר פ"ט. רמ"א אה"ע סו"ס סט.

238) ולהעיר מפירוש נוסף במארז"ל "אשה כשרה עושה רצון בעלה" – שהאשה "עושה" ("מאכט אויף") את רצון בעלה שיהי' באופן המתאים, וע"ד משנ"ב באברהם (הראשון מג' האבות) "כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה" (וירא כא, יב), אבל, אין ענין יוצא מידי פשוטו, כבפנים.

239) כמנהגנו שגם ילדות קטנות מדליקות נר שבת ויו"ט מזמן שמגיעות לכלל הבנה בענין זה (ראה בארוכה לקו"ש חט"ו ע' 170 ואילך. חי"ז ע' 146 ואילך. ועוד) – שעי"ז יאיר מזלה, בתוככי כל נשי ובנות ישראל שיאיר מזלן, ועד לכללות כנסת ישראל, שיאיר מזלן באור הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

240) וביו"ט – גם בברכת שהחיינו.

241) וירא יח, ט.

242) אבות ספ"ה.

243) ועד שמספרים לו תוכן פירוש רש"י (בסגנון המתאים להבנתו) עוד לפני שמגיע לגיל דלימוד פירוש רש"י.

244) פרש"י בראשית ג, ח. שם, כד. ועוד.

245) תהלים מה, יד. הובא ברמב"ם הל' אישות פי"ג הי"א.

246) ס"פ בראשית.

247) ב"ר פ"ל, ח.

ובימינו אלה (בדור הכי אחרון, ובפרט בשנה האחרונה) ניתוסף דבר נפלא בנוגע לענין הצניעות[248] – כפי שרואים בגלוי דבר הבולט[249] שלאחרונה ניתוסף צניעות בהלבושים דנשי ובנות ישראל[250], שהלבושים הם באופן שאינו בולט ואינו מגרה ופועל היפך הצניעות בנוגע למחשבה דהאנשים (הבעל או האח), אלא אדרבה, באופן המדגיש ש"כל כבודה בת מלך פנימה"[251].

וע"פ המבואר בכתבי האריז"ל[252] שדורנו זה הוא גלגול של הדור שיצאו ממצרים, ולכן, כשם ש"בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו ישראל ממצרים"[253], כך תהי' הגאולה מגלות זה האחרון בשכר נשים צדקניות שבדורנו[254] – מובן, שההוספה בהצניעות דנשי ובנות ישראל בזמן האחרון, ממהרת ומזרזת עוד יותר את הגאולה האמיתית השלימה, שאז יהי' "עולם חדש", "שמים חדשים וארץ חדשה"[255], ו"תורה חדשה מאתי תצא"[256].

*

לא. יום חמישי דחג הסוכות:

המעלה המיוחדת דיום חמישי דסוכות – שבו מודגש העילוי דדרגא החמישית, "חמישית לפרעה"[257], "דאתפריעו ואתגליין מיני' כל נהורין"[258], גילוי שלמעלה ממדידה והגבלה.

ויש להוסיף שענין זה ישנו גם אצל האושפיזא דיום זה – אהרן הכהן:

מעניניו העיקריים של אהרן – ברכת כהנים, שעיקרה ע"י אהרן, כלשון הכתוב[259] "דבר אל אהרן ואל בניו לאמר כה תברכו את בני ישראל גו'", היינו, שההתחלת הברכה היא מאהרן, ומאהרן נמשכת לבניו, ועל ידם נמשכת הברכה לכל בנ"י, ועי"ז נמשכת גם שלימות הברכה ד"אני אברכם"[260], ובב' האופנים[261]: (א) הברכה לכהנים – "כהנים מברכין לישראל והקב"ה מברך לכהנים", (ב) הברכה לישראל – "כהנים מברכין לישראל והקב"ה מסכים על ידם".

וע"פ המבואר לעיל[262] גודל העילוי דברכת כהנים, שנוסף על מעלת הברכה בכלל, שעל ידה נמשך ונתגלה מן המקור דהברכה, יש בה גם המעלה דתפילה, שעל ידה פועלים רצון חדש שלמעלה ממקור הברכה, ובאופן שגם הרצון החדש נמשך ומתגלה במהירות וללא עיכוב – מובן, שברכת כהנים היא ברכה שלמעלה ממדידה והגבלה, ע"ד ובדוגמת העילוי דדרגא החמישית, "חמישית לפרעה".

ומצד גודל העילוי דיום החמישי דסוכות, ניתוסף עילוי מיוחד גם בשמחת בית השואבה דליל חמישי דסוכות – שהשמחה היא באופן שלמעלה ממדידה והגבלה.

לב. וענין נוסף בשייכות לאושפיזא דיום החמישי – ע"פ הוראת המשנה[263] "הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרבן לתורה".

ובהקדים – שהצד השוה והנקודה המשותפת דהאושפיזין דיום חמישי, אהרן והצמח־צדק, הוא, הענין ד"אוהב שלום כו' אוהב את הבריות ומקרבן לתורה": בנוגע לאהרן – כמפורש במשנה "הוי מתלמידיו

248) כמו בכמה ענינים, שעד עתה ידעו שמפורש כן בתורה, תורת־אמת, שלכן יודעים בוודאות שכן הוא האמת; אבל בימינו אלה רואים הדברים גם בפועל ובגלוי.

249) אלא שלא שמים לב על זה, כבכמה ענינים שעם היותם (ואדרבה – בגלל היותם) דבר הבולט לא שמים לב אליהם.

250) ויש אומרים שנתקבל הדבר גם אצל אומות העולם. – (כ"ק אדמו"ר שליט"א חייך, ואמר:) אינני יודע מה נעשה אצל אוה"ע (ויכולים לברר אצלם), אבל, כך נמסר לי.

251) ואין להאריך בזה כשנמצאים בין גברים, ובפרט שכל א' מהנשואים שביניהם רואה הצניעות של זוגתו (פלג גופא – זח"ג ז, ב. קט, ב. ועוד) ובתו בנוגע להלבושים שלהם.

252) ל"ת וסה"ל שמות ג, ד. שער הגלגולים הקדמה כ.

253) סוטה יא, ב.

254) ראה יל"ש רות רמז תרו בסופו.

255) ישעי' סה, יז. סו, כב.

256) שם נא, ד. ויק"ר פי"ג, ג.

257) ויגש מז, כד. וראה לקו"ת ס"פ פינחס. ובכ"מ.

258) זח"א רי, א.

259) נשא ו, כג.

260) שם, כז. – להעיר שגם הברכה ש"אני אברכם" היא ברכת כהנים, שהרי "אלקיכם כהן הוא" (סנהדרים לט, סע"א).

261) כדרשת חז"ל במסכת חולין (מט, סע"א) דוקא.

262) ברכת עיוהכ"פ לאחרי תפלת מנחה בתחלתה. וש"נ.

263) אבות פ"א מי"ב.

של אהרן כו'", ובנוגע להצמח־צדק – כמסופר ע"י כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו[264] אודות פעולותיו של הצמח־צדק בנוגע להצלת כו"כ מישראל שהממשלה רצתה להכריחם לילך ל"שקאלע'ס" לקבל חינוך שירחק אותם מיהדות, ועד לגיוסם לצבא של ה"צאר", שבשביל זה נסע כמ"פ לעיר הבירה (פטרבורג – כפי שהיתה נקראת בימים ההם), ועסק מתוך מסירת־נפש (ועד שכמ"פ הושיבוהו במאסר) בפעולות הנ"ל, שתוכנם הו"ע ד"אוהב את הבריות ומקרבן לתורה".

ומזה מובן גם בנוגע לשמחת בית השואבה – שניתוסף עילוי מיוחד ע"י קיום הוראת המשנה "הוי מתלמידיו של אהרן כו' אוהב את הבריות ומקרבן לתורה" (הצד השוה של האושפיזין דיום זה), שמביא ומקרב יהודים נוספים (גם אלה שהם במעמד ומצב של "בריות"[265] בעלמא"[266]) לשמוח בשמחת בית השואבה, אשר, להיותם "פנים חדשות", ניתוסף על ידם בשמחתם של כל המשתתפים בשמחת בית השואבה (נוסף לכך שכאו"א מהמשתתפים בלאה"כ נעשה בעצמו בבחינת "פנים חדשות", כנ"ל סי"ט).

לג. ובפרטיות יותר:

כשעומדים ביום החמישי דשמחת בית השואבה (לאחרי שעבר כבר רוב ימי שמחת בית השואבה) ויודעים שישנם יהודים שלא השתתפו עדיין בשמחת בית השואבה – נשאלת השאלה: במשך ארבעת הימים הראשונים דחג הסוכות – היכן היית אתה, והיכן הי' אותו יהודי שעדיין לא פעלת עליו לשמוח בשמחת בית השואבה, גם ביום זה (יום החמישי) אינך "רץ למצוה"[267], להביא עוד יהודים לשמחת בית השואבה?!

גם אם הנך חושב שיהודי זה שייך לסוג של "בריות", ואילו אתה הנך תלמיד חכם ולמדן כו' ("אַ גאַנצער יאַ־טיבע־דאַם"), ועד שבמשך ארבעה ימים הנך שמח ורוקד ומרעיש את כל הרחוב בשמחת בית השואבה, מי ידמה לך ומי ישוה לך – הרי, בתור תלמיד חכם ולמדן כו' בודאי יודע אתה שיש "דבר משנה"[268] שבה נאמר "הוי מתלמידיו של אהרן כו' אוהב את הבריות ומקרבן לתורה"!

ובפרט כשמדובר אודות יהודי בעל זקן־שיבה שלמד (וזוכר מה שלמד) ב"תומכי־תמימים" בליובאוויטש, בזמנו של אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע ובנו ממלא מקומו כ"ק מו"ח אדמו"ר [ועד"ז (אם בזמנו כבר לא היתה תומכי־תמימים בליובאוויטש עצמה) בתומכי תמימים שבחצי כדור התחתון, בארצות־הברית, שגם שם למד אצל משפיעים שהעמידוהו על דרך החסידות], אשר, כיון ש"קדושה לא זזה ממקומה"[269], נשארו כל הענינים בתקפם אצל כל אלה שהיו בתומכי־תמימים, "זיך געהאַלטן אָן דער קליאַמקע", ועאכו"כ אלה שלמדו בפועל, הרי בודאי שהנהגתם צריכה להיות ע"פ הוראת המשנה במסכת אבות[263] – "מילי דחסידותא"[270], הנהגה ע"פ מדת חסידות – "הוי מתלמידיו של אהרן כו' אוהב את הבריות ומקרבן לתורה".

ויש להוסיף שההנהגה דמדת חסידות שייכת במיוחד לאהרן – כידוע שכהונה קשורה עם מדת החסד, כהן איש החסד[271], ועאכו"כ כהן גדול (אהרן), שהוא "חסיד שבכהונה"[272], ומזה מובן שאצל חסידים צ"ל הדגשה יתירה בקיום ההוראה "הוי מתלמידיו של אהרן" בפועל ממש, עד כדי כך, שגם בלכתו

---

264) וחלקם נדפס כבר בהשיחות, לקוטי־דיבורים וזכרונות שלו (ראה קונטרס "הצ"צ ותנועת ההשכלה". ועוד).

265) ראה תניא פל"ב.

266) ולהעיר, שבדורנו זה כל בנ"י הם בדרגא שלמעלה מזה, ע"ד המבואר בדרושי חסידות (תו"א מקץ מא, א. ובכ"מ) שבדורות האחרונים אין עמי־הארץ כבזמן הש"ס [דאף שעמי־הארץ אלה ראו התנאים והאמוראים, מ"מ, מאיזה סיבה שתהי' (מפני כובד הגלות וכיו"ב) לא פעלה עליהם ראי' זו ונשארו עמי־הארץ גדולים], כמו שאין תלמידי חכמים גדולים כבזמן הש"ס.

267) אבות פ"ד מ"ב.

268) וידוע התוקף דדבר משנה – טעה בדבר משנה חוזר (כתובות פד, ב. וש"נ), ובפרט סתם משנה, שאין בה פלוגתא בשאר משניות ובריייתות וסוגיות הש"ס.

269) ראה ע"ח ש"ד פ"ג. של"ד פ"ג. של"ה פ"א. אגה"ק ביאור לסי' זך.

270) ב"ק ל, א.

271) ראה זח"ג קמה, ב. ועוד. תניא רפ"נ. ובכ"מ.

272) ל' חז"ל – חגיגה כ, רע"א. וראה ספר הלקוטים (דא"ח להצ"צ) ערך כה"ג (ע' נד ואילך). וש"נ.

ברחוב רואים עליו שהוא "מתלמידיו של אהרן" בהוה, כיון ש"אוהב את הבריות ומקרבן לתורה", כולל ובמיוחד בענין שהזמן גרמא – שמקרב יהודים נוספים שגם הם ישמחו בשמחת בית השואבה.

*

לד. יום ששי דחג הסוכות:

המעלה המיוחדת דיום ששי דסוכות מודגשת במעלת מספר ששה – הכפל דשלשה, היינו, שהמעלה דשלשה, יום השלישי שהוכפל בו כי טוב[273], טוב לשמים טוב לבריות[274], היא באופן כפול (ששה).

ובהדגשה יתירה בקביעות שנה זו – (א) שיום ששי דסוכות חל ביום השלישי בשבוע, שהוכפל בו כי טוב, (ב) שההתחלה והסיום דחג הסוכות (ימים ראשונים וימים האחרונים, שמע"צ ושמח"ת) היא בשלשה ימים רצופים דקדושת יו"ט ושבת (כנ"ל סי"ז), באופן כפול (ששה).

וענינו בעבודת האדם[275] – כמובן ממארז"ל[225] "אוריאן תליתאי .. לעם תליתאי", היינו, שהענין ד"תליתאי" הוא באופן כפול, בתורה ובישראל, נוסף לכך שבכל א' מהם ישנו הכפל דגוף נשמה – הגוף והנשמה דישראל, וכן הגוף והנשמה דתורה, נגלה (גוף) דתורה ופנימיות (נשמת) התורה[276], ומזה נמשך גם בקיום המצוות – מעשה (גוף) המצוה וכוונת (נשמת) המצוה[277]. ונקודת הענין – שהעבודה דכאו"א מישראל בכל זמן ומקום ובכל מעמד ומצב בעבודתו צריכה להיות באופן של כפל.

ויש להוסיף ולקשר גם עם ספירה הששית, ספירת היסוד (מדתו של יוסף[278], האושפיזא דיום זה) – שענין זה (הכפל דשלשה) צריך להיות ה"יסוד"[279] דכל עניני העבודה.

*

לה. יום שביעי דחג הסוכות:

המעלה המיוחדת דיום שביעי דסוכות מודגשת בהחידוש שבאמירת ההושענות בימי הסוכות, עד שנקרא בשם מיוחד – "הושענא רבה"[280].

והענין בזה:

הפירוש הפשוט ד"הושענא" הוא בקשת ישועה, שזהו תוכן ענין התפילה, אשר, התפילה היא כללות ועיקר עבודת האדם[281] בכל פרטי הענינים דמחשבה דיבור ומעשה [מחשבה – כוונת התפילה, "דע לפני מי אתה עומד"[282], "עבודה שבלב"[283], דיבור – אמירת אותיות ותיבות התפילה בה' מוצאות הפה, ומעשה – "עקימת שפתיו הוי מעשה"[284], נוסף על המעשה דהחזרת הפנים לצד ארץ ישראל, ירושלים, בית המקדש וקד"ק[285]], ועל ידה נמשכים למטה[286] כל הברכות, כמרומז גם בנוסח התפילה[287] ד"הושענא" על סדר אותיות האל"ף־בי"ת הכוללים כל הענינים שבעולם.

---

273) פרש"י בראשית א, ז (מב"ר פ"ד, ו).
274) קידושין מ, א. וראה אוה"ת בראשית לג, ב. ועוד.
275) כידוע שבכל ענין צ"ל נפק"מ בנוגע למעשה בפועל. ובלשון הרגיל בריבוי מקומות בש"ס – "מאי בינייהו".
276) ראה זח"ג קנג, א.
277) ראה תניא פל"ח.
278) תו"א ויגש מד, ג. ויחי (בהוספות) קה, ג. ובכ"מ.
279) אף שמספרו ששה, ספירה הששית – שיש לפנ"ד חמשה מדות (ספירות), ולאח"ז מדה (ספירה) השביעית, ועד שנקראת בשם "מלכות", בדוגמת המלך ש"משכמו ומעלה גבוה מכל העם" (ש"א ט, ב).
280) רבה (בה"א) – בלשון הקודש, או רבא (באל"ף) – בלשון ארמי, כב' הנוסחאות שנדפסו בסידורים בהסכמת גדולי ישראל.
281) ראה לעיל ס"י.
282) ראה ברכות כח, ב.
283) תענית ב, סע"א.
284) סנהדרין סה, א.
285) ראה לעיל הערה 91.
286) ויש לומר, שכיון שהתפילה צריכה לפעול בעוה"ז הגשמי, מתבטא הדבר גם בנוגע להאדם המתפלל, שהתפילה חודרת בכל מציאותו, במחשבה דיבור ומעשה, עד להחזרת פניו הגשמיים (שבהם נמצא כח המחשבה, וה"א מוצאות הפה) להמקום הגשמי דארץ ישראל, ירושלים, ביהמ"ק וקד"ק, כנ"ל.

ובכל יום מימי הסוכות אומרים "הושענא" מיוחדת ליום זה (על סדר האל"ף־בי"ת, אבל, בשינוי התיבות ותוכן הענין מיום ליום), עד ליום השביעי, שנוסף על ההושענא המיוחדת ליום זה, אומרים תחילה ההושענות דכל הימים שלפנ"ז, שעי"ז ניתוסף חידוש מיוחד – "הושענא רבה" – השלימות דכל שבעת ההושענות ביחד, שלימות ההיקף[288], וגם שלימות יתירה בכל א' מההושענות דהימים שלפנ"ז, שאמירתה בהוש"ר היא בתור חלק מכללות ענין ההושענות[289].

וענין זה מודגש גם בכללות עבודת היום – שהיא באופן של "רבה", ריבוי עניני עבודה, ומהם: אמירת כל "משנה תורה" וכל ספר התהלים בליל הוש"ר, כמנהג ישראל (תורה היא[290]) – נוסף על הענינים שבכל ימי הסוכות, תפילה ולימוד התורה[291] (בהוספה על כל השנה[292]), סעודת יו"ט, שמחת בית השואבה, וזיכוי בנ"י[293] במבצע ד' מינים במשך כל היום כולו[294], שגם בענינים אלה צריכה להיות השתדלות יתירה מצד מעלת היום[295], שבו מקבלים "פתקא טבא"[296] ("אַ גוטן קוויטל" – כלשון העולם[297]).

ואף שכל ענינים אלה [הן עניני העבודה השייכים לכל ימי הסוכות, והן עניני העבודה הנוספים בהוש"ר, החל מאמירת כל ההושענות וסיבוב הבימה ז' פעמים] דורשים משך זמן בכמות[298] – הרי בודאי שהקב"ה נותן הכחות הדרושים[299] שבזמן מועט בכמות יפעלו כל ענין וענין בשלימותו, ועד באופן שלמעלה ממדידה הגבלה, "רבה" (לאמיתתו), כפי שרואים במוחש שכאשר רוצים באמת, יכולים ברגע אחד לשנות להפוך ולהעלות (עד לעילוי שבאין־ערוך) כמה שעות שלפנ"ז, ועאכו"כ בב' רגעים, ועד לג' רגעים – בחלת זימני הוי חזקה.

לו. ועוד והוא העיקר – ש"הושענא רבה" קשורה עם הגאולה[300]:

"הושענא" – מלשון ישועה, ו"הושענא רבה" – ישועה רבה. ולכל לראש – הישועה האמיתית והעיקרית בגאולה האמיתית השלימה ע"י משיח צדקנו.

---

287) שכיון שנאמרת לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, ה"ה בתכלית האמת, אמת לאמיתתו, ובתכלית הדיוק.

288) ע"ד המבואר בנוגע לשבעת ימי השבוע, ש"אנו מונין היום יום ראשון בשבת יום שני כו' עד יום השבת", אף ש"כבר עברו רבבות ימים משי"ב עד עתה" – ש"כל יום א' הוא ממש יום ראשון כמו יום א' של שי"ב שנתחדש הזמן מלמעלה מהזמן" (לקו"ת שה"ש כה, סע"א. ובכ"מ).

289) כלומר: בפיוט הראשון ניכר ונרגש שהוא (גם) התחלה להפיוטים שלאחריו, כיון שכולם ענין אחד, אלא, כיון שאין ביכולת האדם* לחשוב ועאכו"כ לדבר שני דברים ביחד, בהכרח לאמרם זה אחר זה.

290) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סו"ס קפ. סתצ"ב סט"ז. לקו"ש חכ"ב ע' 56 הערה 2. וש"נ.

291) ולהעיר מפרטי הדינים בהלכות סוכה בנוגע לתפלה ולימוד התורה בסוכה או בבית־הכנסת ובבית־המדרש בגלל שלימות ישוב הדעת (שו"ע אדה"ז או"ח סתרל"ט ס"ד ואילך).

292) ובפרט שגם חול המועד אסור במלאכה, מלבד דבר האבד (רמב"ם הל' יו"ט פ"ז ואילך. טושו"ע או"ח סתק"ל ואילך).

293) ולהעיר, שלב ישראל ער הוא להקב"ה לתורתו ומצוותיו, כדרשת חז"ל על הפסוק (שה"ש ה, ב) "אני ישנה ולבי ער", שאע"פ ש"אני ישנה בגלותא", מ"מ, "לבי ער" להקב"ה לתורתו ומצוותיו (שהש"ר שם. זח"ג צה, א) – "לבי" דייקא, ש"לבא פליג לכל שייפין" (ראה זח"ב קנג, א. קסא, רע"ב. ועוד), אשר, מבין תלת שליטין דמוח לב וכבד, ר"ת מלך (נסמן בלקו"ש חי"ז ע' 40), מודגשת מעלת הלב** שעל ידו דוקא נמשכת החיות (בגלוי) בכל אברי הגוף.

294) ולהעיר, שכיון שמצות ד' מינים זמנה כל היום כולו (טושו"ע או"ח ר"ס תרנב), דרושה זהירות יתירה שלא ישכח לקיימה, כטבע האדם שבידעו שיכול לעשות דבר מסויים במשך כל היום כולו, גדול יותר החשש שישכח דבר זה, מאשר דבר שזמנו מוגבל לג' או ד' שעות בהתחלת היום, או עד חצות היום (כמו ק"ש ותפלה – ראה שו"ע אדה"ז סנ"ח ס"ג. שם רספ"ט).

295) ובלשון חז"ל – "האי יומא דקא גרים" (פסחים סח, ב).

296) זח"ג לא, סע"ב.

297) כולל גם אלה שנמצאים ב"עולם" מלשון העלם (והסתר) (לקו"ת שלח לז, ד. ובכ"מ), אשר, מבלי הבט על הנהגתם בימים שלפנ"ז, הרי, בידעם (ע"פ הלוח) שיום זה הוא "הושענא רבה", שבו מקבלים "פתקא טבא", משתדלים לעסוק בעניני היום.

298) נוסף על איכות הזמן – מתוך שימת לב, ובפרט בשייכות לתפלה (תוכן ההושענות) שהיא באופן של ביטול (טפל) והתחברות (תופל) להקב"ה.

299) ראה לעיל הערה 92.

300) נוסף על השייכות מצד ענינו של יום שביעי דסוכות – כמארז"ל (מגילה יז, ב) "מה ראו לומר גאולה בשביעית . . מתוך שעתידין ליגאל בשביעית לפיכך קבעוה בשביעית".

---

*) ורק אצל הקב"ה מצינו ש"אחת דבר אלקים שתים זו שמעתי" (תהלים סב, יב. וראה מכילתא יתרו כ, ח).

**) ועפ"ז יומתק שעבודת התפלה היא "עבודה שבלב" דוקא.

וענין זה מודגש ביותר בקשר ובשייכות לאושפיזא דהוש"ר – דוד המלך – שהרי ע"י משיח צדקנו תהי' השלימות דמלכות בית דוד, כפס"ד הרמב"ם[301] "המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות דוד ליושנה לממשלה הראשונה", וממשיך, "וכל מי שאינו מאמין בו או מי שאינו מחכה לביאתו .. הוא כופר .. בתורה ובמשה רבינו, שהרי התורה העידה עליו כו', אף בפרשת בלעם[302] נאמר ושם נבא בשני המשיחים, במשיח הראשון שהוא דוד .. ובמשיח האחרון שעומד מבניו שמושיע את ישראל [באחרונה], ושם הוא אומר כו' זה דוד כו' זה מלך המשיח".

ובנוסח ההושענות דהוש"ר – "קול צמח איש צמח שמו הוא דוד בעצמו מבשר ואומר", ומסיימים "קול מבשר מבשר ואומר" ג"פ, בשורת הגאולה באופן של חזקה.

ויש להוסיף גם בנוגע להאושפיזא החסידי, אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע – שבנו יחידו, יורשו[303] וממלא מקומו (שלכן גם הוא בכלל האושפיזא דיום זה[304]) הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, שבב' שמותיו מודגש ענין הגאולה: יוסף – ע"ש "יוסיף אדנ־י שנית ידו גו' ואסף נדחי ישראל", ויצחק – ע"ש "אז ימלא שחוק פינו" (כנ"ל ס"ח).

לז. ובכל זה ניתוסף עילוי מיוחד בקביעות שנה זו – שהושענא רבה חל ביום הרביעי בשבוע:

ענינו של יום הרביעי – שבו ניתלו המאורות, "המאור הגדול" ו"המאור הקטן"[305], ויתירה מזה, כפי שהם במעמד ומצב ד"שני המאורות הגדולים"[305], כבתחלת הבריאה ש"שום[306] נבראו"[307].

ובזה מרומז גם המעמד ומצב דלעתיד לבוא – "והי' אור הלבנה כאור החמה"[308], שגם ה"מאור הקטן" יהי' כמו "המאור הגדול", "שני המאורות הגדולים", כולל ובמיוחד בנוגע לבנ"י – שנמשלו ל"מאור הקטן"[309], כמ"ש[310] "מי יקום יעקב כי קטן הוא", ו"עתידים להתחדש כמותה"[311] – שגדלותם האמיתית תתגלה בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

*

לח. ויה"ר שע"י ההוספה בשמחת בית השואבה בסוף זמן הגלות[312] נזכה תיכף ומיד ממש – בחג

---

301) הל' מלכים רפי"א.

302) ולהעיר מהפלא שבדבר – שהענין דביאת המשיח (מי"ג העיקרים) נתפרש בתורה ב"פרשת בלעם" (ב"פרשת בלק"*) – ראה ברכות יב, ב).

303) ויורש הכלל, ובפרט להיותו בן יחיד, ולא רק בן יחיד בין הבנים, אבל יש בנות שאף הן מקבלות חלק בנכסי האב לפרנסתן, עבור נישואיהן (ויתירה מזה – שפרנסת הבנות קודמת לירושת הבנים (רמב"ם הל' אישות פ"כ ה"א־ד. הל' נחלות פ"ה ה"ב)), אלא בן יחיד ממש, שאין בנים או בנות חוץ ממנו.

304) משא"כ שמע"צ (שכנגד יוסף) – אינו שייך לענין ה"אושפיזין" (אורחים), כיון שבו נעשית הקליטה דכל הענינים באופן של קביעות, עד לתוקף הקביעות דמלוכה, כידוע ש"עצרת" הוא גם מלשון מלוכה, כמו "זה יעצר (ימשל) בעמי" (ש"א ט, יז ובפרש"י).

305) בראשית א, טז.

306) פרש"י עה"פ.

307) משא"כ הכוכבים שנשארו כבתחלת ברייתן, ואעפ"כ, אין זה גורע בגודל מעלתן, כמובן ממ"ש הרמב"ם (הל' יסוה"ת רפ"ג) ש"שאר כל הכוכבים (מלבד שבעת כוכבי הלכת) הנראים ברקיע" הם ב"גלגל שמיני", למעלה משבעת הגלגלים (שבעה רקיעים) – העילוי דשמיני שקשור עם הגאולה (ראה ערכין יג, ב. ועוד).

308) ישעי' ל, כו.

309) ראה חולין ס, ב. פט, א.

310) עמוס ז, ב. שם, ה.

311) כמודגש בהתחלת חג הסוכות – ביום חמשה עשר בחודש, ש"קיימא סיהרא באשלמותא" (כנ"ל סט"ז).

312) נוסף לכך שסוף זמן הגלות הי' ראוי להיות ברגע שלאחרי החורבן (אילו היו עושים תשובה**) – כדאיתא במדרש (איכ"ר פ"א, נא) שכאשר געתה הפרה פעם א' אמרו שחרב ביהמ"ק, ותיכף כשגעתה פעם שני' אמרו שנולד מושיען של ישראל, ועאכו"כ לאחרי כל אריכות הגלות באופן שכבר נשלם ה"רכוש גדול" שבשביל זה היתה ירידת הגלות***.

---

*) ש"הי' בעל קסמים ובעל נחש יותר מבלעם" (במדב"ר פ"כ, יח).

**) כי כשישראל עושין תשובה "מיד הן נגאלין" (רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה). — ולהעיר, שתשובה היא גם מלשון השבה, שכל ישראל שבים למקומם האמיתי, בארצנו הקדושה, בירושלים עיר הקודש ובבית המקדש (על שולחן אביהם המלך).

***) נוסף לכך שגם בלאה"כ טוענים בנ"י שמוותרים על ה"רכוש גדול" כדי לצאת מהגלות רגע א' קודם (ראה ברכות ט, סע"א ואילך).

הסוכות דשנה זו, "תהא שנת אראנו נפלאות" – לחגוג שמחת בית השואבה בארצנו הקדושה, בירושלים עיר הקודש בבית המקדש השלישי, וביחד עם האושפיזין, הן שבעת האושפיזין שבזהר, והן שבעת האושפיזין החסידיים, שמספרם הכולל ארבעה עשר – כנגד "שבעת ימים ושבעת ימים ארבעה עשר יום"[313] דחנוכת בית ראשון שנסתיימו בשבעת ימי הסוכות, ומזה מובן גם בנוגע לחנוכת ביהמ"ק השלישי, "מקדש אדנ־י כוננו ידיך"[110].

ובלשון הכתוב דפרשת השבוע (ובהדגשה יתירה בקביעות שנה זו – שקורין ולומדים הפרשה ג' פעמים, באופן של חזקה[314]): "וזאת הברכה אשר ברך משה גו' את בני ישראל וגו' (ועד לסיום וחותם הפרשה כולה) לעיני כל ישראל" – שרואים במוחש ("מראה באצבעו ואומר זה"[315]) ברכתו של משה רבינו לכל בנ"י בתכלית השלימות ובשמחה הכי גדולה[316], החל מהברכה העיקרית [שביקש משה רבינו מהקב"ה: "שלח נא ביד תשלח"[317], "גואלם לעתיד"[318], והקב"ה מקיים בקשתו] – בהגאולה ע"י משיח צדקנו, "גואל ראשון הוא גואל אחרון"[319], שאז יהי' גם חידוש בענינו העיקרי של משה רבינו, "משה קיבל תורה מסיני"[320] – "תורה חדשה[321] מאתי תצא"[256].

ובפרט ע"י ההוספה באהבת ישראל ואחדות ישראל – ביטול סיבת הגלות[120], ובמילא גם ביטול (המסובב) הגלות, כולל ובמיוחד – ההוספה בנתינת הצדקה (בחול המועד)[322], ש"מקרבת את הגאולה"[323], קירוב וזירוז ממש[324], ללא עיכוב כלל[325] ("לא עיכבן כהרף עין"[326]), תיכף ומיד ממש[327].

313) מ"א ח, סה ובפרש"י.
314) ראה מכתב שבהערה 164 בסופו.
315) ראה תענית בסופה. שמו"ר ספפ"ג. פרש"י בשלח טו, ב.
316) שהרי, אצל רועה ישראל אמיתי, אין שמחה גדולה מזה שיכול לברך צאן מרעיתו, כפי שראינו אצל כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו.
317) שמות ד, יג.
318) פרש"י עה"פ.
319) ראה לקו"ש חי"א ע' 8 ואילך. וש"נ.
320) אבות רפ"א.
321) כולל גם חידוש בענין המצוות, "כמצות רצונך" (נסמן לעיל הערה 108), החל מהענין שהזמן גרמא – חידוש בשמחת בית השואבה, שבלאה"כ צריכה להיות באופן של חידוש, ע"י פנים חדשות (כנ"ל סי"ט).
322) וגם בלילה, דאף שמבואר בכ"מ שלילה אינו הזמן דנתינת צדקה, הרי, כשהעני (או בא־כחו, גבאי צדקה) עומד לפניו ומבקש צדקה, בודאי צריך ליתן צדקה גם בלילה (ראה בארוכה לקו"ש ח"ט ע' 292 אילך. וש"נ).
323) ב"ב יו"ד, א. וראה תניא פל"ז.
324) בסמיכות לאמירת "אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך" (בסיום וחותם תפלת ערבית) – הגילוי ד"פניך" בבית המקדש השלישי.
325) כמו במצות הצדקה שצריך ליתן מיד, כפס"ד השו"ע (יו"ד סרמ"ז ס"א), ובתוספת הדגשת "מעשה רב" (ש"אין למדין הלכה כו' עד שיאמרו לו הלכה למעשה" (ב"ב קל, ב)) – "כעובדא דנחום איש גמזו".
326) מכילתא ופרש"י בא יב, מא.
327) בליל ה' – התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן ניגון הקפות לאביו הרלוי"צ ז"ל. ומליל ה' ואילך – נתן כ"ק אדמו"ר שליט"א לכאו"א שטר של דולר לתת לצדקה, ובהוספה מדילי' (המו"ל).

נשמות ישראל מושרשים בעצמותו יתברך באופן נעלה יותר מאשר התורה

ממאמר שבת חול המועד סוכות ה'תשכ"ז

לקוטי שיחות

ברכה - שמחת־תורה

כרך כט

מתורגם ללשון הקודש

א.

"דברי ישראל על התורה "אחזנוה ולא נעזבנה"

כבר דובר כמה פעמים[1] אודות קריאת פרשת וזאת הברכה בשמחת תורה, אשר על אף שישנם כמה טעמים המובאים במפרשים מדוע נקראת פרשה זו ביום־טוב האחרון של חג הסוכות – אך מסתבר לומר, שבנוסף להם, הרי – כמו רובם ככולם של הפרשיות שקוראים – יש בפרשה זו גם מ"ענין המועד".

בין הפסוקים בפרשה המדברים בגלוי אודות עניין התורה – ענינו של מועד זה – הוא הפסוק[2] "תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב".

רש"י בפירושו על הפסוק מבאר

[לאחר שמדגיש כי המילים "תורה צוה לנו משה", אינן נושא בפני עצמו[3], אלא הקדמה לחלקו השני של הפסוק – "(תורה אשר צוה לנו משה) מורשה היא לקהלת יעקב"[4]]

– כי תוכן הענין של "מורשה קהלת יעקב" הוא: "אחזנוה ולא נעזבנה".

אומרים המפרשים[5], שפירוש רש"י כאן, בא בהמשך לפירושו השני בפסוק הקודם: על "אף חובב עמים גו' ישא מדברותיך", מפרש רש"י (בפירושו השני[6]): "אף בשעת חיבתן של אומות העולם .. ומסרת את ישראל בידם .. כל צדיקיהם וטוביהם דבקו בך ולא משו מאחריך .. ישא מדברותיך, מקבלים גזרותיך ודתותיך בשמחה, ואלה דבריהם – תורה כו'; ועל כך קשה: מהו הקשר בין "דבריהם, תורה צוה גו'" לענין של "מקבלים גזרותיך כו'"? לכן מפרש רש"י כי בדבריהם "מורשה היא לקהלת יעקב" כוונתם לומר "אחזנוה ולא נעזבנה" (בדומה ללשון רש"י לפני כן "דבקו בך ולא משו מאחריך").

אמנם צריך להבין: במה קשור הענין של "אחזנוה ולא נעזבנה" עם כך שהתורה היא "מורשה קהלת יעקב", ענין של ירושה? לכאורה את אותם "דברים" ("אחזנוה ולא נעזבנה") היה מתאים לומר גם אילו ניתנה התורה לבני ישראל בתור מתנה, או "לקח טוב"[7] וכיוצא בזה?

ואדרבה: בירושה, שבאה מאליו וממילא, כלל אינו בטוח שיהיה "אחזנוה" של היורשים – אחיזה והשתדלות[8] של בני ישראל בשמירת התורה שירשו.

ב.

"אחזנוה" – בדומה לדין שדה אחוזה

ויש לומר שרש"י מבהיר את השאלה בדיוק לשונו – "אחזנוה", שלכאורה: כיצד מתאים הביטוי אחיזה בנוגע

1) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ט ע' 246. חי"ד ע' 156. ע' 164. וש"נ.
2) פרשתנו לג, ד.
3) כפשטות לשון הכתוב. וראה רמב"ן ועוד כאן.
4) והכרחו של רש"י – י"ל, כי הוקשה לי': א) מדוע נאמר "צוה לנו משה", דלא כבפסוק שלפנ"ז "ישא מדברותיך", שהתורה היא דברי ה', ב) מהו החידוש, ולמאי נפק"מ כאן שמשה לימד תורה לבנ"י?
ולכן מתרץ רש"י שהיא הקדמה ל"מורשה קהלת יעקב", שהתורה באה לבנ"י באופן דירושה, וענין זה שייך רק בקבלת התורה ממשה, ולא מאת הקב"ה שאצלו ית' לא שייך (ע"ד הפשט*) הגדר דירושה**.

5) ראה"ם כאן.
6) ולכאורה עכצ"ל דמ"ש רש"י "ואלה דבריהם" הוא גם לפירושו הראשון ב"אף חובב עמים גו'" (דאל"כ איך מתאים הפסוק "תורה צוה לנו משה גו'" באמצע דברי משה?!) – ובא בהמשך לפרש"י "ישא מדברותיך, נשאו עליהם עול תורתך" (שהוא ע"ד לשונו בפי' הב' "מקבלים גזרותיך כו'") – "ואלה דבריהם תורה גו'".
7) משלי ד, ב.
8) שלכן ארז"ל (אבות פ"ב מי"ב) התקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך.

*) וגם ע"ד החסידות – ראה אוה"ת ראה ע' תשסב (וראה אוה"ת תשא ע' א'תתקנא). – וראה לקו"ת פרשתנו (צד, ד).
) אבל ראה וארא (ו, ח) "ונתתי אותה לכם מורשה" (ובפשטות הכוונה, שהקב"ה **נתן א"י לבנ"י **והם** מורישים אותה לבניהם אחריהם) – וא"כ גם בנדו"ד מתאים לומר שהקב"ה נתן (וצוה) לנו את התורה "**מורשה** קהלת יעקב" (ולהעיר מבענה"ט וש"ך עה"ת כאן בדיוק "מורשה ולא ירושה"). וראה תרגומים כאן "**מסרה** ירותא", "**יהבה** ירתר".
אלא שבכל אופן, לכאורה גלאַטיק יותר לומר ענין הירושה בשייכות למשה מלגבי הקב"ה.

לתורה? הרי לגביה משתמשים, גם בפסוקים קודמים ובפרט לגבי מצות הקהל – בלשון שמיעה, לימוד, שמירה וכיוצא בזה[9].

אלא, המילה "אחזנוה" כאן אין משמעה מלשון אחיזה – להחזיק, אלא מלשון אחוזה, ירושה[10]. ובכך מתכוון רש"י להזכיר את הדין של "אחוזה" שכבר נלמד קודם, בפרשת בהר[11]: כאשר אחד מוכר את שדה אחוזתו היא חוזרת לבעלים בשנת היובל – "בשנת היובל הזאת תשובו איש אל אחוזתו"[12]; מכיוון שזו ה"אחוזה" שלו, היא נשארת תמיד קשורה אליו[13].

ובדומה לכך בענייננו: הענין שבני ישראל נשארים קשורים תמיד לתורה, בכל מצב בו יימצאו (אפילו כאשר בני ישראל נמסרים בידי אומות העולם) – נובע מכך שהתורה היא "מורשה קהלת יעקב", תורה היא ענין של ירושה ואחוזה.

[על פי זה יומתק מה שרש"י אינו מסתפק בלשון "אחזנוה", אלא מוסיף (גם את השלילה[14]) "ולא נעזבנה" – כי גם לאחר שרש"י מדמה את ענין "מורשה קהלת יעקב" ל"(שדה) אחוזה", חובה להבהיר, כי דברי "צדיקיהם וטוביהם" "תורה צוה גו'", אין כוונתה השוואה המוחלטת לשדה אחוזה (שהשדה עשויה בפועל לצאת מרשות בעל האחוזה למשך זמן), אלא יתירה מזו: אצלם ה"אחזנוה" הוא באופן של "ולא נעזבנה"]

ובכך מתורצת שאלה נוספת בענין "מורשה קהלת יעקב": מכיוון שהתורה מגיעה לבני ישראל בדרך ירושה (כלומר מאב לבן[15]) – היה ניתן להסיק לכאורה, שאם האב המוריש אינו תלמיד חכם (ועל אחת כמה וכמה אם הוא, רחמנא ליצלן, אינו שומר תורה ומצוות) ואצלו אין תורה חס ושלום – עלולה אז התורה לא להגיע לבן[16]!

מבהיר רש"י, שהדבר דומה ל"(שדה) אחוזה", אשר מכיוון שזו "אחוזתו" – לא נעקר הקשר של השדה לבעל האחוזה, אפילו כאשר רצה בכך ומכר את השדה.

ובדומה לכך בענייננו: אפילו כאשר אחד מתנהג באופן שאין לתורה קשר גלוי אליו – הרי התורה היא – שלו (כירושה ואחוזה) בכל המצבים[17].

ג.
מדוע קשור הפסוק לשמחת תורה ולא לשבועות

כבר הובאו פעמים רבות דברי השל"ה[18], שבפירוש רש"י על התורה ישנם "עניינים מופלאים" – ובענייננו:

כפי שהוזכר קודם (בתחילת השיחה), יש בפרשת וזאת הברכה מ"ענין המועד" (של שמחת תורה), כי תיכף בתחילת הפרשה מופיעים כמה פסוקים אודות ענין התורה – "ה'[19] מסיני בא גו' אף חובב עמים גו' תורה צוה לנו משה גו'". אך לכאורה, פסוקים אלה קשורים (לא עם שמחת תורה – "גמרה (סיומה) של תורה"[20] – אלא) עם חג השבועות, זמן מתן תורתנו[21].

אך לפי הדגשת רש"י, שהחידוש ב"מורשה קהלת יעקב" הוא "אחזנוה" (בדוגמת שדה אחוזה), מובן הקשר של הפסוק לשמחת תורה דוקא. כי על אף שמתן תורה קשור לחג השבועות, אך הענין של "מורשה קהלת יעקב", מה שהתורה היא ירושה ואחוזה של בני ישראל, קשור דוקא עם שמחת תורה.

ד.
הקשר של חג הסוכות ללוחות השניות

הדבר יובן בהקדם המבואר בכמה מקומות[22], כי הטעם שקבעו את שמחת תורה בחג שמיני עצרת ולא בחג השבועות זמן מתן תורתנו, הוא משום שהשמחה של שמחת תורה קשורה עם נתינת הלוחות השניות ביום

---

9) וראה לשון הרא"ם כאן: ונחזיקנה לא נעזבנה.

10) ראה רש"י ס"פ ויגש. ועוד. ולהעיר מס' השרשים להרד"ק ערך אחז – דאחיזה ואחוזה הם משרש אחד. וראה בחיי ס"פ ויגש.

11) כה, י ואילך.

12) בהר שם, יג.

13) שלכן גבי הלוים, גם בתיהם נגאלים "כי .. היא אחוזתם" (בהר כה, לג ובפרש"י. וראה שם, לד ובפרש"י).

14) ובפשטות י"ל הטעם, כי הוא ע"ד לשון רש"י בפסוק הקודם "דבקו בך ולא משו מאחריך".

15) ראה סנהדרין צא, סע"ב "מנחלת אבותיו שנא' תורה צוה כו'".

16) להעיר מנדרים פא, א (וברש"י ותוס' שם). – ובס' עשרה מאמרות (מאמר חקור דין ח"ב פכ"ח. ח"ה פ"ג) שירושה אינה (רק) מאב לבן (כמו נחלה) אלא גם "הבאה ממקום אחר", "מן הרב לתלמידו"

17) ראה גם יל"ש ומדרש לקח טוב כאן (וכ"ה בספרי כאן לכמה גירסאות – ראה ספרי הוצאת פינקלשטיין־האראוויטץ). שמו"ר פל"ג, ז. וידועים דברי הרמב"ם (באגרת השמד, וכן באגרת תימן) דירבעם בן נבט (שהוא יוצא מהכלל דכל ישראל שיש להם חלק לעוה"ב – סנה' ר"פ חלק) נענש גם על ביטול עירוב תבשילין וכיו"ב.

18) במס' שבועות שלו (קפא, א).

19) לג, ב ואילך.

20) טאו"ח סתרס"ט. רמ"א שם.

21) ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ט ע' 7־246.

22) אוה"ת שמע"צ ע' א'תשעט ואילך. ובכ"מ. וראה ד"ה ביום השמע"צ תש"מ רפ"ב (סה"מ מלוקט ח"א ע' שסד). וש"נ.

הכפורים[23] (ששמיני עצרת בא בהמשך ולאחרי יום הכפורים); היות והלוחות השניות ניתנו כתוצאה מהתשובה של בני ישראל, לכן דוקא נתינה זו מעוררת אצל בני ישראל שמחה הכי גדולה.

וצריך להבין: עם היות שבכמה ענינים שמיני עצרת היא "רגל בפני עצמו"[24], עם זאת, קוראת לו התורה יום השמיני, שהחג שמיני עצרת הוא גם המשך לשבעת הימים הקודמים של חג הסוכות[25].

ומזה, שגם השמחה של שמיני עצרת (כולל בהקשר לנתינת הלוחות השניות ביום הכפורים) קשורה גם, ויתירה מזו – מהווה המשך, לשמחה של שבעת ימי הסוכות.

צריך להבין – במה מתבטא הקשר של השמחה בחג הסוכות לשמחה על נתינת הלוחות השניות[26]?

ה.
חודש האביב, חג הקציר וחג האסיף – ברוחניות

אחד מהביאורים שיש לומר בזה:

בנוגע לכך ששמחת חג הסוכות היא ביתר שאת[27] לגבי שמחת שאר הרגלים – שבחג הסוכות נאמר שלוש פעמים בתורה הציווי על שמחה, שלא כשבועות (רק פעם אחת) ופסח (בו לא נזכר כלל ענין השמחה) – מבארים חז"ל[28], כי הדבר נעוץ בהבדלים שבין הרגלים במצב של תבואת השדה:

פסח הוא "חודש האביב"[29], כאשר התבואה טרם בשלה לגמרי – לכן אין אז שמחה, מכיוון שאי אפשר עדיין לדעת בוודאות האם התבואה תהיה כדבעי;

שבועות הוא "חג הקציר"[30] – הוא הזמן שהתבואה כבר מוכנה ונקצרת – ולכן מתחילה אז השמחה; אך עדיין אין השמחה בשלימות, היות והתבואה נמצאת עדיין בשדה[31] ולא נאספה (ובפרט – רובה) באופן שניתן ליהנות ממנה.

סוכות הוא "חג האסיף .. באספך את מעשיך מן השדה"[32] – שאז אוספים את התבואות מהשדה ומביאים אותם לגרנות ולבתים; ומכיוון שיבול הארץ כבר מוכן ומזומן להנאה, זה מעורר את השמחה בשלימותה – שלוש פעמים שמחה.

התורה הרי היא נצחית[33] – בכל מקום ובכל זמן, וקשורה עם כל אחד ואחת מישראל. מובן, שענין השמחה של שלושת הרגלים (בקשר לתבואת השדה) אינה מוגבלת לזמן בו היו בני ישראל על אדמתם שאז עיקר מזונם הגשמי היה קשור עם שלושה זמנים אלו.

הכרחי איפוא לומר, כי זה שהתורה קושרת את שמחת שלושת הרגלים עם תבואת הארץ, אין הכוונה[34] רק לתבואה במובנה הגשמי, אלא גם (ואדרבה – בעיקר[35]) לענין התבואה כפי שהיא ברוחניות – תורה[36] ומצוות (כידוע שהתורה נקראת תבואה[37] ולחם[38], ו"מאי פירות? מצוות"[39]) – ותבואה זו שייכת לכל אחד ואחת מישראל; כאשר שלושת הזמנים של "חודש האביב", "חג הקציר" ו"חג האסיף" – הינם שלושה שלבים בצמיחת ה"תבואה" הרוחנית בחיי עם ישראל [אלא שאחר כך, כאשר בני ישראל על אדמתם, "משתלשל" הדבר גם בגשמיות, שנקבעה אז שמחה גם בקשר לתבואה הגשמית].

ו.
אמונה, קבלת תורה, ומעשה בפועל

אחד מהביאורים בזה:

חג המצות – זמן יציאת מצרים – מציין את תחילת ויסוד עבודת ה'. ביציאת מצרים נפעל אצל בני ישראל

23) תענית כו, ב במשנה ובפרש"י שם.
24) סוכה מח, רע"א. וש"נ.
25) וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ט ע' 235. וש"נ.
26) במדרש שבהערה 28 שהשמחה דחה"ס היא "לפי שנטלו הנפשות דימוס (שלהם) ביוהכ"פ", היינו שגם השמחה דחה"ס קשורה לתשובה דיהוכ"פ [וראה אוה"ת שם (ע' א'תשפו ואילך) וד"ה ביום השמע"צ הנ"ל (ובמקומות שנסמנו שם), שלכן נקבעה השמחה על לוחות שניות (לא תיכף, למחרת יוהכ"פ, אלא) בסיום חגה"ס]. אבל מסתבר לומר שהשייכות היא גם לתוכנו של חגה"ס המפורש בקרא, כדלקמן בפנים.
27) ראה רמב"ם הל' לולב פ"ח הי"ב "שמחה יתירה", שם הי"ד "מצוה להרבות בשמחה זו".
28) יל"ש אמור רמז תרנד (מפסיקתא דר"כ (הוצאת באבער) פסקא אחריתא דסוכות).
29) בא יג, ד. משפטים כג, טו. תשא לד, יח. ועוד.
30) משפטים כג, טז. ועד"ז בתשא שם, כב.
31) ראה רש"י משפטים שם ד"ה באספך. – ובמדרש שם, שבשבועות "התבואה נכנסת בפנים" אלא "שפירות האילן נדונין" (והשמחה דחה"ס היא כי אז "התבואה ופירות האילן בפנים"). ואכ"מ. – וראה לקמן הערה 42.
32) משפטים שם.
33) תניא רפי"ז. ובכ"מ.
34) ראה גם אוה"ת משפטים ע' א'קעח ואילך. סה"מ תר"ל ע' קלב. ע' רה־ו. וראה ד"ה וחג האסיף תשמ"ג (סה"מ – מלוקט ח"א ע' תמא).
35) ולהעיר מהמאמר הידוע "התורה מדברת בעצם בעליונים ורומזות בשניות בתחתונים" (עש"מ מאמר חקור דין ח"ג פכ"ב. וראה של"ה יג, ב ואילך).
36) ראה גם סה"מ תר"ל ע' קלו. שם ע' ריג.
37) ראה סנהדרין מב, א ובתוד"ה ורב תבואות שם.
38) משלי ט, ה. חגיגה יד, א. ועוד.

(בראותם את כל הניסים וכו') ענין האמונה ("וירא ישראל גו' ויאמינו בה' גו'"[40]), שהאמונה היא היסוד של עבודת ה'. אמנם מאידך, זהו רק היסוד, אך לא עבודת ה', מצוות בפועל – עדיין לא קיימת "תבואה" מוכנה (בהתאם לסדר הענינים בזמן בפשטות, שתחילה התרחשה יציאת מצרים, לפני שהתורה והמצוות ניתנו לעם ישראל).

[יתר על כן: אמונה בלבד – תיתכן גם באופן, כמאמר הידוע[41] "גנבא אפום מחתרתא רחמנא קריא" (=גנב הבא במחתרת מתפלל לה' שיעזרו) – מבלי הבט על כך שהוא מאמין באמונה שלימה במציאות הבורא ויודע כי הצלחתו בגניבתו תלויה ברצון ה' – ולכן "אפום מחתרתא רחמנא קריא" – בכל זאת, לא פועלת עליו האמונה לצייית לקדוש־ברוך־הוא ולא לגנוב. כי לא בהכרח שתהיה לאמונה השפעה ממשית ופנימית על האדם].

חג השבועות, זמן מתן תורתנו, בו נתן הקדוש־ברוך־הוא לבני ישראל תורה ומצוות, ובני ישראל קיבלו אותם על עצמם באמירה ובאופן של "נעשה ונשמע" – הוא בדוגמת קצירת התבואה, שהתבואה כבר מוכנה ונקצרה על־ידי האדם; אך עם זאת, זו רק קבלה במחשבה ודיבור וחסר עדיין ענין המעשה[42] (אסיפת הפירות לרשותו של האדם), להוריד וליישם זאת בפועל בחיי היום יום.

וזהו החידוש של חג הסוכות: כאשר חולף הזמן – ועבודת השם הנעשית בו – בין שבועות וסוכות, ובמהלכו, כולל מצבים שונים המתרחשים בחיי היום יום, מתנהגים בני ישראל על פי תורה ומצוותיה – נפעל בכך הענין של "באספך את מעשיך מן השדה": התבואה הרוחנית נאספת לתוך הרשות הפרטית, וקיים בטחון ביחס לעבודת התורה ומצוות – התבואה הרוחנית – גם במעשה.

ובכך מובן, מדוע גודל השמחה של חג הסוכות קשורה עם היותו "מאסף" של ה"תבואה" הרוחנית – ובפשטות: השמחה של סוכות היא שמחה של מצוה (שמחת לולב ושמחת ישיבה בסוכה[43]).

ז.

עבודת התשובה – הוכחה שהתורה "נחקקה" בבני ישראל

על כך מתעוררת לכאורה השאלה: מוצאים הרי, שלאחר קבלת התורה לא זו בלבד שהיה חסרון אצל בני ישראל בשמירת התורה ומצוות כדבעי, אלא יתר על כן – הם נכשלו בחטא העגל, שהוא חטא הכי חמור (היפך האמונה (של חג המצות) ב"אנכי ה' אלקיך" של חג השבועות); וכיצד ניתן לומר, שבזמן זה, שבין קבלת התורה וחג הסוכות, נפעל הענין של "אסיפת התבואה"?

והביאור בזה, שאדרבה – היא הנותנת: מכיוון שמבלי הבט על גודל הירידה שעל ידי חטא העגל, התעוררו בני ישראל לתשובה עד שפעלו את ה"סלחתי כדבריך"[44] – זו עצמה ההוכחה, שהענין של תורה ומצוות אצל בני ישראל "נאסף" ובאופן קבוע ותמידי, עד שאין בכוח שום דבר לעוקרו.

ההסבר בזה:

אודות המעלה הקיימת בבעל תשובה שהיא למעלה מצדיק, כותב הרמב"ם[45], כי לא זו בלבד שבעל תשובה "אהוב ונחמד .. לפני הבורא כאילו לא חטא מעולם", אלא יתירה מזו "שכרו הרבה שהרי טעם טעם החטא ופירש ממנו וכבש יצרו", וממשיך: "אמרו חכמים[46] מקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורין יכולין לעמוד בו, כלומר מעלתן גדולה ממעלת אלו שלא חטאו מעולם מפני שהן כובשים יצרם יותר מהם".

מכך שהרמב"ם מוסיף "כלומר מעלתן גדולה ממעלת אלו שלא חטאו מעולם" (ובפרט שהוא משנה מלשונו לפני כן "ששכרו הרבה") – מובן בפשטות, כי העילוי של בעל תשובה מפני ש"טעם טעם החטא ופירש ממנו וכבש יצרו" אינו רק בנוגע לקבלת שכר (מכיוון שהשיג זאת ביגיעה יתירה וכבישת היצר, לכן מגיע לו שכר גדול יותר, כמאמר חז"ל[47] "לפום צערא אגרא") – כי אם, זו מעלה נעלית יותר אצל היהודי ובעבודת ה'[48].

39) סוטה מו, סע"א.
40) בשלח יד, לא.
41) ברכות סג, א (כגירסת הע"י. וראה דק"ס שם).
42) באו"א קצת י"ל – במ"ת הי' ענין דלימוד התורה שעיקרו במחשבה ודיבור, ולא מעשה המצות. – וי"ל שזהו בהתאם לדברי המדרש (הנ"ל הערה 31) שבשבועות התבואה בפנים אבל לא פירות האילן, כי תבואה היא תורה והפירות מצות, כנ"ל.
43) ראה לקו"ש חי"ד ע' 166 הערה 25. וש"נ.
44) רש"י תשא לג, יח. ועוד.
45) הל' תשובה פ"ז ה"ד.
46) ברכות לד, ב (בשינוי ל').
47) אבות ספ"ה. וראה שמונה פרקים להרמב"ם פ"ו.
48) עיין שמונה פרקים שם.

אחד מהביאורים בזה:

אצל אחד ש"לא טעם טעם חטא", לא ניתן להיות בטוח בוודאות גמורה שדרגת צדקותו תחזיק מעמד בכל המצבים. יתכן, ששלימות צדקותו היא מפני שלא התנסה בנסיונות אחרים או גדולים יותר. אך אילו יצוייר שמאיזו סיבה שתהיה הוא יעמוד במצב אחר, בו קיימים נסיונות אליהם לא התרגל – האם הוא יעמוד גם בנסיונות הללו? – זאת לא ניתן לדעת[49].

דוקא בעל תשובה ש"טעם טעם חטא ופירש ממנו", מכיוון שהוא כבר עבר את ההיפך כו' ובכל זאת "פירש ממנו וכבש יצרו", הדבר מעניק בטחון שהוא ישאר בצדקתו[50] – ובכך מתבטאת המעלה של בעל תשובה.

בסגנון אחר קצת: דווקא בעבודת התשובה מתבטא כיצד עבודת השם נחקקה במציאותו של יהודי, באופן, שלא ניתן לעקור זאת ממנו. שלכן, אפילו לאחר שעבר על חטא, המנתק אותו רחמנא ליצלן מהקדוש־ברוך־הוא, אין לו מנוחה עד שהוא שב לעבודתו יתברך. הדבר נובע מכך שבפנימיות נפשו הרי "גם בשעת החטא היתה באמנה אתו"[51], וזה לא נותן לו מרגוע עד שהוא עושה תשובה[52].

ולכן גמר ושלימות חג האסיף (השמחה של שמיני עצרת ושמחת תורה) נקבע בקשר עם נתינת לוחות שניות, שניתנו בקשר לעבודת התשובה של עם ישראל – כי דווקא על־ידי תשובה באה ה"אסיפה"[53] האמיתית, שעבודת השם נחקקת בתוך מציאותו של יהודי.

ח.

גילוי הקשר העצמי, "מורשה", בשמחת תורה

על פי כל הנ"ל יובן הקשר של הפסוק "תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב" – לשמחת תורה דוקא:

הגדרת התורה כ"מורשה" לעם ישראל, מצביעה על כך – כהדגשת רש"י שהובאה לעיל (סעיף ב') – שבני ישראל נשארים קשורים לתורה בכל המצבים האפשריים, בדומה לשדה אחוזה, שאפילו כאשר השדה יוצאת מרשות הבעלים – הרי זה רק לפי שעה, וסוף סוף היא חוזרת (ביובל).

וענין זה של ירושה שבתורה – מתבטא בגלוי בעבודת התשובה, המוכיחה כיצד נעשית התורה קשורה עם עצם מציאותו של היהודי, עד שלא ניתן להפרידו מהתורה, ואפילו כאשר הוא התנתק רחמנא ליצלן מהקדוש־ברוך־הוא הרי זה רק לפי שעה, וסוף סוף הוא בוודאי יחזור למציאותו האמתית – עבודת השם.

ולכן הענין של "מורשה קהלת יעקב" קשור (לא עם חג השבועות, זמן מתן תורתנו, אלא) דוקא עם שמחת תורה, שנקבע על נתינת הלוחות השניות שניתנו על־ידי התשובה של עם ישראל.

וזהו הקשר לענין "גמרה (סיומה) של תורה" – שהוא הטעם הפשוט על השמחה בשמחת תורה – משום שה"גמר" והשלימות של לימוד התורה, קשורים עם כך שהתורה נעשית "כולא חד" דבר אחד עם היהודי;

שזה בא לידי ביטוי בעבודת התשובה דוקא[54], המבטאת כיצד התורה נחקקה בעצם מציאותו של היהודי, שלכן בכל המצבים לא יכול קשר זה להתבטל – ובלשון הידוע[55]: ישראל אורייתא וקודשא־בריך־הוא כולא חד.

(משיחות יום שמח"ת תשל"ו, שמחת ביה"ש תש"כ)

---

49) וראה תניא פ"ל.

50) עיין רמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ב "ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב כו' לעולם" (ובפשטות בא בהמשך למ"ש בהלכה א שם "אי זו היא תשובה גמורה זה שבא לידו דבר שעבר בו .. ובמדינה שעבר כו' ופירש כו'").

ומ"ש בלקו"ת ראתחנן (ט, ד) דבע"ת "צריך שמירה מעולה שלא יחזור לסורו" – היינו רק במדריגה תחתונה בתשובה (כמפורש בסה"מ תש"ה ע' 42); אבל במדריגה עליונה דתשובה, הרי אדרבה, הבע"ת יותר "מובטח" מצדיק, כבפנים.

51) תניא ספכ"ד.

52) וראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ו (ע' 58 ואילך) שמטעם זה, אצל בנ"י בכחה של תשובה לבטל הרע ולעקור החטא לגמרי, משא"כ אצל ב"נ התשובה מועלת רק (מכאן ולהבא) למנוע העונש. ע"ש באורך.

53) וכפי' תיבת "עצרת" – "כנישין" (ת"א פינחס כט, לה), התאספות והתקבצות. וידוע דשמע"צ ענינו קליטה (דרושי שמע"צ בלקו"ת וכו').

54) להעיר מלקו"ת בלק (עג, סע"א) ועוד, שהעלי' דנשמות ע"י ירידתם לעוה"ז היא מה שנעשים בחינת בעלי תשובה.

55) ראה זח"ג עג, א.

ילקוט לוי יצחק על התורה

שמות ל, א - ועשית מזבח מקטר קטרת עצי שטים תעשה אתו

מד

הקטורת שבמזבח הזהב – שהי' "באמצע" – היתה מעשרת (יומא כו, א), בחי' תפארת, "העשיר דא עמודא דאמצעיתא"

הקטורת[1] שבמזבח הזהב שהי' באמצע[2] היתה מַעֲשֶׂרֶת[3], וקטרת פירושו[4] קשר. הוא בחי' והקשורים ליעקב[5].

1) בסימן זה, מקשר ומחַבר כמה פרטים ביחד, והם:
א) הקטורת היתה "מַעֲשֶׂרֶת".
ב) מזבח הקטרת הי' ב"אמצע" ההיכל.
ג) "קטורת" מלשון "קשר" – בחי' יעקב, קו האמצעי.
ד) בהמשך לאות ג, יעקב מדת "תפארת" – הנק' עשיר.

2) פקודי מ, ה. ראה תוספתא יומא פ"ב הי"א. יומא לג, ב. ירושלמי שקלים פ"ו ה"ג. רמב"ם הל' בית הבחירה פ"א ה"ז. פ"ג הי"ז.

3) יומא כו, א. וראה גם לקמן סימן מה.

4) וקטורת פירושו קשר: ראה "רשימת המנורה" ע' צט ואילך. וז"ל (ובתוס' פענוחים והערות בשוה"ג מהמו"ל): "וכיון שהקטורת ענינה ריח שהנשמה לבדה (ללא עירוב הגוף) נהנית ממנו, נמצא, שרומזת הקטורת שהאדם הוא במדריגה שהנשמה לבדה (ללא עירוב הגוף) היא המושלת בו, ואז הוא מתקשר בה' בלי מונע – כמרומז ב"קטורת" שהוא מלשון קשר, כפי שמצינו ש"וקטרת" הוא התרגום ד"ותקשר"*, וכדרשת רז"ל על קטורה שקשרה פתחה ואין לה שייכות אלא לאברהם (רש"י בראשית כה' א' – מב"ר**), וענינו בעבודה – שהאדם מתקשר עם הקב"ה להיות שייך אליו בלבד, והתקשרות זו היא בלי מניעה, כיון שאין הגוף תופס מקום כלל, ורק הנשמה היא המושלת עליו." עיי"ש.
*) כמ"ש (וישב לח, כח): "וַתִּקְשׁוֹר עַל יָדוֹ שָׁנִי וגו'", ותרגם אונקלוס: "וּקְטָרַת על יְדֵיהּ וגו'". (ראה אוה"ת תולדות קנב, סע"א: "ענין קטרת שהוא לשון קשר, כי כל קשר שבפסוק מתורגם בלשון קטר כמו . . ותקשור שני על ידו וקטרת על ידי כו'").
**) בפרש"י: "קטורה, זו הגר, ונקראת קטורה על שם . . שקשרה פתחה שלא נזדווגה לאדם מיום שפרשה מאברהם". ובב"ר פס"א, ד: "ושמה קטורה, מן קטר כזה שהוא חותם גנזכה ומוציאה בחותמת קשורה וחתומה".
וראה זהר ח"ג דף רפח, א.
תורת מנחם התוועדויות ה'תשמ"ח חלק ג ע' 302 ואילך.

5) ויצא ל, מב. "והיה העטופים ללבן והקשורים ליעקב".

יעקב מדת[6] התפארת . . העשיר[7] דא עמודא דאמצעיתא ברעיא מהימנא פ'[8] תשא דף קפז.

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים לש"ס עמוד קג

6) יעקב בחי' תפארת: כמארז"ל (ב"מ פד, א) "שופרא דיעקב אבינו מעין שופרא דאדם הראשון". ראה זהר ח"א דף קנז, ב. ח"ג דף שב, א. לקוטי תורה פרשת ואתחנן ה, ב. תורה אור פ, ד.
ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי פרשת ויחי [הוצאת תשע"ה] עה, ב בסופו: כל עיקר בחינת יעקב הוא בחינת קו האמצעי שנקרא בריח התיכון המבריח כו' שהוא בחינת תפארת דז"א כידוע, דהיינו בחינת התכללות מחו"ג דוקא שזהו עיקר ענין התפארת כאשר יש כמה גוונים שונים הפכיים יחדיו מעורבים, ולא כאשר אין רק גוון אחד אדום או לבן שאין זה תפארת כלל כידוע, ובחי' ההתכללות מאדום ולבן הוא בחינת התכללות מחו"ג כנודע.
וזהו שיעקב נקרא בחיר שבאבות, כי בחינת אברהם הוא רק בחינת החסד בלבד, ובחי' יצחק הוא רק מדת הפחד ואין שם בחינת תפארת כו', אבל בחינת יעקב כלול משניהם וכמ"ש אלקי אבי אברהם ופחד יצחק הי' לי שכלולים בו אור חסד דאברהם ופחד דיצחק, וע"כ נק' בריח התיכון כו' שכולל ב' הקוין דימין ושמאל והוא עיקר בחינת התפארת וכו'. עיי"ש.

7) יעקב כמו התפארת . . עשיר: בתורת לוי יצחק, חידושים וביאורים לש"ס עמוד של, מביא הפסוק (ויצא לא, טז) מ"ש ביעקב "כי כל העושר אשר הציל אלקים מאבינו וגו'".

8) זהר ח"ב דף קפז, ב. וז"ל [ובתרגום ללה"ק]: (משנ"כ) עֲשָׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל דָּא יו"ד (היא יו"ד מלאה גי' עשרים, שיש בה ג' אותיות, י' פשוטה – חכמה, ואותיות ו' ד' הם סוד זו"ן, ו' היא הו"ק דז"א, וד' היא המלכות שהיא דלה ועני, והיינו הֶעָשִׁיר לָא יַרְבֶּה, דָּא עַמּוּדָא דְּאֶמְצָעִיתָא (הוא ז"א שהוא סוד אות ו' שהוא עשיר), לָא יַרְבֶּה עַל עָשֶׂר (ר"ל אף על פי שהוא מקבל אור החכמה המאירה באור גדול מאד, עכ"ז הוא אינו מקבל רק לפי שיעורו, דהיינו שמו"ק נעשה בן עשר ספירות שלימות), וְהָכִי אִתְּמַר בְּסֵפֶר יְצִירָה (וכך למדנו בספר יצירה פ"א מ"ד), עֶשֶׂר סְפִירוֹת בְּלִימָה (פי' בלי שום מהות כי אי אפשר להשיגם), עֶשֶׂר וְלָא אֶחָד עָשָׂר (כי אי אפשר להוסיף על עשר ספירות).
וְהַדַּל לָא יַמְעִיט, דָּא צַדִּיק (דל הוא סוד אות ד' דמלכות שהיא דלה ועני', שהיא סוד עטרת היסוד הנקראת ג"כ צדיק כמו היסוד), לָא יַמְעִיט מֵעֶשֶׂר (ר"ל אף על פי שהיא אות ד' עכ"ז היא נתקנת לעשר ספירות). עיי"ש.
ראה לקמן סימן קטז. קיז. תורת מנחם – ספר המאמרים ה'תשכ"ג ע' קיא ואילך. ועוד.

נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח

טוֹעֲמִים גְּאֻלָּה

עֲבוֹדָתֵנוּ עַתָּה, בְּסוֹף זְמַן הַגָּלוּת, הִיא לַעֲשׂוֹת "כֵּלִים" לְגִלּוּיֵי הַגְּאֻלָּה הָעֲתִידָה. מוּבָן, אִם כֵּן, שֶׁמִּכְיָן שֶׁלֶּעָתִיד לָבוֹא נֶאֱמַר "כִּי כוּלָּם יֵדְעוּ אוֹתִי", צָרִיךְ לִהְיוֹת גַּם עַכְשָׁו "מֵעֵין" יְעוּד זֶה, הַיְנוּ שֶׁעַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְהִתְיַגֵּעַ בַּהֲבָנָה וְהַשָּׂגָה בְּאֱלֹקוּת.

וְיָדוּעַ מַה שֶּׁנֶּאֱמַר בִּכְתְבֵי הָאֲרִיזַ"ל וּמוּבָא גַּם לַהֲלָכָה, שֶׁבְּעֶרֶב שַׁבָּת יֵשׁ לְטַעֵם מִמַּאֲכָלֵי שַׁבָּת, כְּמַאֲמַר "טוֹעֲמֵיהּ חַיִּים זָכוּ". וּמִכָּיוָן שֶׁנִּמְצָאִים אָנוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת אַחַר פְּלַג הַמִּנְחָה, צְרִיכִים "לְטַעֵם" כְּבָר עַכְשָׁו מִפְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, שֶׁתִּתְגַּלֶּה לֶעָתִיד.

(לקוטי שיחות ח"ב ע' 475)

עַד מָתַי עַל יְהוּדִי לְהִצְטַעֵר וְלַעֲסֹק בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם?!

לֶעָתִיד לָבוֹא יֶקַיֵּם הַיְעוּד "וְעָמְדוּ זָרִים וְרָעוּ צֹאנְכֶם", וְאָז לֹא יִצְטָרֵךְ יְהוּדִי לַעֲסֹק בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם (חֲרִישָׁה וּזְרִיעָה כוּ'), וְיוּכַל לַעֲסֹק בִּלְמוּד הַתּוֹרָה כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ - בְּהֶתְאֵם לִטְבָעוֹ וּרְצוֹנוֹ.

וְלָכֵן צוֹעֵק יְהוּדִי לְהַקָּבָ"ה: "עַד מָתַי?!" - עַד מָתַי יִהְיֶה מֻכְרָח לְהִצְטַעֵר וְלַעֲסֹק בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם?! "אֶפְשָׁר אָדָם חוֹרֵשׁ בְּשָׁעַת חֲרִישָׁה וְזוֹרֵעַ בְּשָׁעַת זְרִיעָה . . תּוֹרָה מַה תְּהֵא עָלֶיהָ?!" - וּמַה שֶּׁזְּקוּקִים לְ"דָגְנָךְ וְתִירוֹשְׁךָ גּוֹ'" - יֵשׁ "עֵצָה" לְהַקָּבָ"ה לְהָבִיא אֶת הַגְּאֻלָּה, וְאָז יֶקַיֵּם הַיְעוּד "וְעָמְדוּ זָרִים וְרָעוּ צֹאנְכֶם"!

(התוועדויות תשמ"ג ח"ב ע' 871-2. מתוך "לקראת שבת")

גְּאֻלָּה - רְפוּאָה כְּלָלִית

הַגַּע עַצְמְךָ: אִם בְּנוֹגֵעַ לִרְפוּאָתוֹ שֶׁל יְהוּדִי פְּרָטִי מְבַקֵּשׁ הוּא שֶׁהָרְפוּאָה תָּבוֹא תֵּכֶף וּמִיָּד - כִּיצַד צְרִיכָה לִהְיוֹת הַבַּקָּשָׁה בְּנוֹגֵעַ לַגְּאֻלָּה שֶׁל כְּלָל יִשְׂרָאֵל?!...

אֶלָּא מַאי, כַּאֲשֶׁר מְדַבָּר עַל עִנְיָן פְּרָטִי שֶׁלּוֹ, הוּא מַרְגִּישׁ אֶת הַצֹּרֶךְ שֶׁבְּדָבָר, וְלָכֵן מְבַקֵּשׁ שֶׁיִּתְּנוּ לוֹ זֹאת תֵּכֶף וּמִיָּד, וְאִלּוּ כַּאֲשֶׁר מְדַבֵּר בַּגְּאֻלָּה וּבְבִנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ - אֵינוֹ מַרְגִּישׁ שֶׁזֶּה עִנְיָן שֶׁנּוֹגֵעַ אֵלָיו!

(התוועדויות תשמ"ב ח"ב ע' 674. מתוך "לקראת שבת")

הוֹשִׁיעָה אֶת עַמֶּךָ

בְּקִצּוּר שֶׁלְּחָן עָרוּךְ מוּבָא שֶׁ"נוֹהֲגִין לְמַנּוֹתָם בַּאֲמִירַת הַפָּסוּק הוֹשִׁיעָה אֶת עַמֶּךָ וְגוֹ'", שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֶשְׂרָה תֵּבוֹת". וְלִכְאוֹרָה - הֲרֵי מִפְרָשׁ בְּסֵפֶר הַפְּרֵדֵס לְרַשִׁ"י שֶׁמּוֹנִין בַּפָּסוּק "וַאֲנִי בְּרֹב חַסְדְּךָ גוֹ'"?

וְיֵשׁ לוֹמַר: בַּדּוֹרוֹת הָאַחֲרוֹנִים דְּעִקְבְתָא דִּמְשִׁיחָא, כְּשֶׁשּׁוֹרֵר הַחֹשֶׁךְ הַכָּפוּל וְהַמְכֻפָּל דִּזְמַן הַגָּלוּת, הִנֵּה כַּאֲשֶׁר עֶשְׂרָה מִישְׂרָאֵל מִתְאַסְפִים יַחְדָּו, אֲזַי לְכֹל רֹאשׁ מְבַקְּשִׁים הֵם עַל הַגְּאֻלָּה - "הוֹשִׁיעָה אֶת עַמֶּךָ וּבָרֵךְ אֶת נַחֲלָתֶךָ וּרְעֵם וְנַשְּׂאֵם עַד הָעוֹלָם"!

(ש"פ ויקהל-פקודי תשמ"ג)

לְאַלְתַּר לִגְאֻלָּה

בְּמֶשֶׁךְ כָּל הַדּוֹרוֹת שֶׁל נְשִׁיאֵי חַבַּ"ד, וְגַם בְּהַתְחָלַת נְשִׂיאוּתוֹ שֶׁל כְּבוֹד קְדֻשַּׁת מוֹרִי וְחָמִי אַדְמוֹ"ר, הָיְתָה עִקַּר הַהַדְגָּשָׁה עַל הֶפְצֵת הַמַּעְיָנוֹת, וְלֹא כָּל כָּךְ עַל הֲבָאַת הַמָּשִׁיחַ (אַף שֶׁבִּכְלָלוּת הָיָה יָדוּעַ שֶׁפְּעִילוּת זוֹ מְבִיאָה אֶת הַגְּאֻלָּה, כַּמַּעֲנֶה הַיָּדוּעַ שֶׁל מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ לְהַבַּעַל שֵׁם טוֹב); מַה שֶּׁאֵין כֵּן מֵאָז הַהַכְרָזָה הַמְפֹרָסֶמֶת "לְאַלְתַּר לְתִשּׁוּבָה לְאַלְתַּר לִגְאֻלָּה" - הַהַדְגָּשָׁה הִיא עַל הֲבָאַת הַגְּאֻלָּה. וְעַד שֶׁכָּל פְּעֻלָּה חֲדוּרָה בְּכַוָּנָה - לְהָבִיא אֶת הַגְּאֻלָּה, מִתּוֹךְ יְדִיעָה שֶׁזֶּהוּ תַּפְקִידוֹ הַמְיֻחָד שֶׁל דּוֹרֵנוּ זֶה.

(ספר השיחות תשמ"ח ח"ב עמ' 628)

עִמְדוּ הָכֵן כֻּלְּכֶם

יְהוּדִים צְרִיכִים לָדַעַת, שֶׁגַּדְאי כְּבָר הִגִּיעָה הָעֵת לְבִיאַת הַמָּשִׁיחַ, וְצָרִיךְ לִהְיוֹת רַק "עִמְדוּ הָכֵן כֻּלְּכֶם", מִתּוֹךְ תְּשׁוּקָה וְגַעְגּוּעִים לַמָּשִׁיחַ, וּוַדַּאי יָבִיאוּ בְּכָךְ אֶת הַמָּשִׁיחַ.

וּמַה שֶּׁמָּשִׁיחַ עֲדַיִן לֹא בָּא עַד עַכְשָׁו - וַדַּאי יִתָּרֵץ הַמָּשִׁיחַ בְּעַצְמוֹ קְשָׁיָא זוֹ. אֶבָל אָסוּר שֶׁהַקְּשָׁיָא תַּחְלִישׁ, חָלִילָה, אֶת עֲבוֹדַת הָאָדָם, אֶלָּא אַדְרַבָּה - הִיא צְרִיכָה לְעוֹרֵר תּוֹסֶפֶת מֶרֶץ וְחִיּוּת וְהוֹסָפָה בְּיֶתֶר שְׂאֵת וּבְיֶתֶר עֹז בַּעֲבוֹדָתוֹ.

(ספר השיחות תשמ"ח ח"ב עמ' 574)

'וְנִשָּׂא מִגְּבָעוֹת' מִמִּי?

עַל הַפָּסוּק (יְשַׁעְיָה נב, יג) "הִנֵּה יַשְׂכִּיל עַבְדִּי יָרוּם וְנִשָּׂא וְגָבַהּ מְאֹד", נֶאֱמַר בַּתַּנְחוּמָא (תּוֹלְדוֹת ד) שֶׁהַפָּסוּק מְדַבֵּר בְּמֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, וּמוּבָאִים שָׁם שְׁנֵי פֵּרוּשִׁים בְּתֵבַת 'וְנִשָּׂא': א. 'וְנִשָּׂא מִיִּצְחָק', ב. 'וְנִשָּׂא מִמֹּשֶׁה'.

וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַפֵּרוּשׁ הָרִאשׁוֹן מְדַבֵּר עַל דַּרְגַּת הַנְּבוּאָה שֶׁל מָשִׁיחַ, וְלָכֵן אֵינוֹ אוֹמֵר שֶׁהוּא גָּדוֹל מִמֹּשֶׁה, שֶׁכֵּן מָשִׁיחַ יִהְיֶה 'נָבִיא גָּדוֹל - קָרוֹב לְמֹשֶׁה רַבֵּנוּ' (רַמְבַּ"ם הִלְכוֹת תְּשׁוּבָה ט, ב).

וְאִלּוּ הַפֵּרוּשׁ הַשֵּׁנִי מְדַבֵּר עַל דַּרְגַּת מַלְכוּתוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ, וּבָזֶה יִהְיֶה גָּדוֹל מִמֹּשֶׁה, שֶׁכֵּן בַּמָּשִׁיחַ נֶאֱמַר שֶׁהוּא 'מוֹרַח וְדָאִין' (סַנְהֶדְרִין צג, ב וּבָרֵשׁ"י שָׁם: שֶׁמֵּרִיחַ בָּאָדָם וְשׁוֹפֵט וְיוֹדֵעַ מִי הַחַיָּב), וּמֶלֶךְ אֵינוֹ רַשַּׁאי לָדוּן אֶלָּא עַל פִּי עֵדִים. וּ'מוֹרַח וְדָאִין' הוּא מִדִּין מֶלֶךְ, וְלֹא מִדִּין נָבִיא, שֶׁהֲרֵי אֵין נָבִיא שׁוֹפֵט.

(אגרות קודש ח"ד עמ' קפא. מתוך "לקראת שבת")

אגרות קודש

ב"ה, ו' תשרי, תשט"ו
ברוקלין.

הוו"ח אי"א נו"נ כו' עוסק בצ"צ

מוה"ר אברהם מרדכי שמואל שי'

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מכ"ג אלול והפ"נ המוסגר בו, בו כותב שלומד הוא קמ"ץ אל"ף א. היינו הנקוד והאותיות בנפרד כהוראת נשיאינו הק' אשר השתדלו בזה בחרף נפשם, ושואל איך להתנהג בלימוד ההברה כיון שכתתו היא מילדי התימנים.

הרי כיון שאחינו הספרדים הורגלו בהברה זו כמה דורות דור אחר דור, אין צריך לשנות מנהגם בזה שמנהג אבותיהם בידיהם, ובודאי חזרת דא"ח בהברה הספרדית שאוחזין בה מפני שקבלוה מאבות ואבות אבותיהם, בני מס"נ על שמו יתי' תגרום נח"ר למעלה ותפעול פעולתה למטה.

נהניתי ממה שכותב שלוקח חלק בשיעורי הלימוד הן בנגלה והן בדא"ח, ובודאי לשנה הבע"ל יוסיף בזה וכבר ידוע פסק רז"ל כל המוסיף מוסיפין לו.

בברכת חתימה וגמח"ט.

חומש יומי

פרשת וזאת הברכה

~ יום ראשון ט"ז תשרי ~

לג (א) **וְזֹ֣את הַבְּרָכָ֗ה אֲשֶׁ֨ר בֵּרַ֥ךְ מֹשֶׁ֛ה אִ֥ישׁ הָאֱלֹהִ֖ים אֶת־בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֑ל לִפְנֵ֖י מוֹתֽוֹ׃**

א וְדָא בִרְכְּתָא דִּי בָרִיךְ מֹשֶׁה נְבִיָּא דַיְיָ יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קֳדָם מוֹתֵהּ׃

רש"י◄ **וְזֹאת הַבְּרָכָה** • לִפְנֵי מוֹתוֹ. (ספרי) סָמוּךְ לְמִיתָתוֹ - שֶׁאִם לֹא עַכְשָׁו, אֵימָתַי?.

(ב) **וַיֹּאמַ֗ר יְהֹוָ֞ה מִסִּינַ֥י בָּא֙ וְזָרַ֤ח מִשֵּׂעִיר֙ לָ֔מוֹ הוֹפִ֙יעַ֙ מֵהַ֣ר פָּארָ֔ן וְאָתָ֖ה מֵרִבְבֹ֣ת קֹ֑דֶשׁ מִֽימִינ֕וֹ אֵ֥שׁ דָּ֖ת לָֽמוֹ׃**

ב וַאֲמַר יְיָ מִסִּינַי אִתְגְּלִי וְזֵהוֹר יְקָרֵהּ מִשֵּׂעִיר אִתְחֲזִי לָנָא אִתְגְּלִי בִגְבֻרְתֵּהּ מִטּוּרָא דְפָארָן וְעִמֵּהּ רִבְבַת קַדִּישִׁין כְּתַב יַמִּינֵהּ מִגּוֹ אֶשָּׁתָא אוֹרַיְתָא יְהַב לָנָא׃

רש"י◄ **וַיֹּאמַר, ה׳ מִסִּינַי בָּא** • (שם) פָּתַח תְּחִלָּה בְּשִׁבְחוֹ שֶׁל מָקוֹם, וְאַחַר־כָּךְ פָּתַח בְּצָרְכֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וּבַשֶּׁבַח שֶׁפָּתַח בּוֹ יֵשׁ בּוֹ הַזְכָּרַת זְכוּת לְיִשְׂרָאֵל. וְכָל זֶה דֶּרֶךְ רִצּוּי הוּא, כְּלוֹמַר כְּדַאי הֵם אֵלּוּ שֶׁתָּחוּל עֲלֵיהֶם בְּרָכָה. **מִסִּינַי בָּא** • יָצָא לִקְרָאתָם כְּשֶׁבָּאוּ לְהִתְיַצֵּב בְּתַחְתִּית הָהָר, כְּחָתָן הַיּוֹצֵא לְהַקְבִּיל פְּנֵי כַלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות יט) "לִקְרַאת הָאֱלֹהִים", לָמַדְנוּ שֶׁיָּצָא כְּנֶגְדָּם. **וְזָרַח מִשֵּׂעִיר לָמוֹ** • (ספרי) שֶׁפָּתַח לִבְנֵי עֵשָׂו שֶׁיְּקַבְּלוּ אֶת הַתּוֹרָה, וְלֹא רָצוּ. **הוֹפִיעַ** • לָהֶם. **מֵהַר פָּארָן** • שֶׁהָלַךְ שָׁם וּפָתַח לִבְנֵי יִשְׁמָעֵאל שֶׁיְּקַבְּלוּהָ, וְלֹא רָצוּ. **וְאָתָה** • לְיִשְׂרָאֵל (שם). **מֵרִבְבֹת קֹדֶשׁ** • וְעִמּוֹ מִקְצָת רִבְבוֹת מַלְאֲכֵי קֹדֶשׁ וְלֹא כֻּלָּם, וְלֹא רֻבָּם, וְלֹא כְּדֶרֶךְ בָּשָׂר־וָדָם שֶׁמַּרְאֶה כָּל כְּבוֹד עָשְׁרוֹ וְתִפְאַרְתּוֹ בְּיוֹם חֻפָּתוֹ. **אֵשׁ דָּת** • שֶׁהָיְתָה כְּתוּבָה מֵאָז לְפָנָיו בְּאֵשׁ שְׁחוֹרָה עַל גַּבֵּי אֵשׁ לְבָנָה, נָתַן לָהֶם בַּלּוּחוֹת כְּתַב יַד יְמִינוֹ. דָּבָר אַחֵר: "אֵשׁ דָּת", כְּתַרְגּוּמוֹ, שֶׁנְּתָנָהּ לָהֶם מִתּוֹךְ הָאֵשׁ.

~ נקודות משיחות קודש ~

בִּתְחִלַּת פָּרָשַׁת "וְזֹאת הַבְּרָכָה" מְדוּבָּר בָּלוּחוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת: "הֲוָיָ׳ מִסִּינַי בָּא גוֹ׳", וְעַל זֶה נֶאֱמַר "תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב", "מוֹרָשָׁה" לְשׁוֹן יְרוּשָׁה, הַיְינוּ שֶׁנִּיתְּנָה וּבָאָה בִּירוּשָׁה, בְּדֶרֶךְ מִמֵּילָא וְלֹא עַל יְדֵי עֲבוֹדָה וִיגִיעָה. וְסִיּוּם פָּרָשַׁת "וְזֹאת הַבְּרָכָה" (שֶׁהַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הַחִתּוּם) הוּא "לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל", שֶׁקָּאִי עַל שְׁבִירַת הַלּוּחוֹת, "שֶׁנְּשָׂאוֹ לִבּוֹ לִשְׁבּוֹר הַלּוּחוֹת לְעֵינֵיהֶם, וְהִסְכִּימָה דַּעַת הַקָּבָּ"ה לְדַעְתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ, יִשַׁר כֹּחֲךָ שֶׁשָּׁבַרְתָּ", שֶׁבָּזֶה מְרֻמָּז עִילוּיָיִם שֶׁל הַלּוּחוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת לְגַבֵּי לוּחוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת (שֶׁלָּכֵן אָמַר לוֹ יִשַׁר כֹּחֲךָ שֶׁשָּׁבַרְתָּ), כִּי דַּוְקָא עַל יְדֵי שֶׁנְּשָׂאוֹ לִבּוֹ לִשְׁבּוֹר אֶת הַלּוּחוֹת לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל, פָּעַל בְּכָל יִשְׂרָאֵל (גַּם בְּאֵלּוּ שֶׁלֹּא חָטְאוּ בָּעֵגֶל) עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה – עֲבוֹדָה בְּכֹחַ עַצְמוֹ.

וְכַאֲשֶׁר נִתְקַבְּלָה תְּשׁוּבָתָם בְּמִילּוּאָהּ, אָז נָתַן לָהֶם הַקָּבָּ"ה אֶת הַלּוּחוֹת הַשְּׁנִיּוֹת, שֶׁבְּזֶה הֶרְאָה לְעֵין כֹּל שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ קִבֵּל תְּשׁוּבָתָם וְנִתְרַצָּה הַקָּבָּ"ה לְיִשְׂרָאֵל בְּשִׂמְחָה וּבְלֵב שָׁלֵם וְנָתַן לָהֶם לוּחוֹת שְׁנִיּוֹת, הַיְנוּ שֶׁגַּם בַּתּוֹרָה תִּהְיֶה הָעֲבוֹדָה וִיגִיעָה – לִמּוּד הַתּוֹרָה בְּכֹחַ עַצְמוֹ.

וְכַאֲשֶׁר בָּאִים לִשְׁמִינִי־עֲצֶרֶת לְאַחַר ז׳ יְמֵי הַסֻּכּוֹת, הַזְּמַן שֶׁכָּל הַהַמְשָׁכוֹת נִקְלָטוֹת בִּפְנִימִיּוּת, וְגַם בְּחִינַת הַתּוֹרָה שֶׁנִּתְּנָה בָּלוּחוֹת הַשְּׁנִיּוֹת, הֲרֵי אָז בָּאָה הַשִּׂמְחָה הָאֲמִתִּית וְהַשְׁלֵימָה בְּלִמּוּד הָאָדָם בַּתּוֹרָה בְּכֹחַ עַצְמוֹ.

וְלָכֵן לְאַחַר סִיּוּם הַתּוֹרָה "לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל", מַתְחִילִין

לִקְרוֹא תֵּכֶף "בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים, אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ", כִּי עַל יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם בִּלְמוּד הַתּוֹרָה בְּכֹלַּ עַצְמוֹ (וְעַל דֶּרֶךְ זֶה – בַּעֲבוֹדַת הַבַּעֲלֵי־תְּשׁוּבָה שֶׁהִיא בְּכֹלַּ עַצְמוֹ וּבִבְחִינַת הִתְחַדְּשׁוּת מַמָּשׁ) נַעֲשָׂה שֵׁתֶף לְהַקָּבָ"ה בְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית, שֶׁהוּא מוֹסִיף וּמַשְׁפִּיעַ כִּבְיָכוֹל בְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית – כִּי שֵׁתָפוּת בִּשְׁלֵימוּתָהּ הִיא כְּשֶׁשְּׁנֵיהֶם שֵׁתָפִים שָׁוִים לְגַמְרֵי. וְלָכֵן הַצַּדִּיק שֶׁעֲבוֹדָתוֹ הִיא רַק לְגַלּוֹת מֵהַכֹּחַ אֶל הַפֹּעַל (הֵן הַכֹּחוֹת שֶׁלּוֹ, וְהֵן בַּדִּירָה שֶׁעוֹשֶׂה בָּעוֹלָם) אֵין הַ"שֵּׁתָפוּת" בִּשְׁלֵימוּתָהּ – שֶׁהֲרֵי הַקָּבָ"ה בּוֹרֵא וּמְהַוֶּה מֵאַיִן; אֲבָל כְּשֶׁעֲבוֹדָתוֹ הִיא בְּכֹלַּ עַצְמוֹ, הַבַּעַל־תְּשׁוּבָה שֶׁעֲבוֹדָתוֹ הִיא הִתְחַדְּשׁוּת מַמָּשׁ בַּבְּרִיאָה, כַּנַּ"ל, וְעַד שֶׁעוֹשֶׂה מִדָּבָר הָפְכִי דָּבָר הָרָצוּי – מֵעוֹלָם דְּ"לֹא הִנְחִיל לִיהוּ" (לְהַקָּבָ"ה) עוֹשֶׂה עוֹלָם דְּ"הִנְחִיל לִיהוּ", עַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשָׂה דּוֹמֶה לַבּוֹרֵא – שֵׁתָפוּת בִּשְׁלֵימוּת לְהַקָּבָ"ה, וּבוֹרֵא שָׁמַיִם וָאָרֶץ "חֲדָשִׁים" שֶׁנִּרְגָּשׁ בָּהֶם שֶׁ"ה' אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל מֶלֶךְ וּמַלְכוּתוֹ בַּכֹּל מָשָׁלָה", וּמְסַיְּעִין לְהָאָדָם לְמַלְאוֹת שְׁלִיחוּתוֹ וַעֲבוֹדָתוֹ בָּעוֹלָם.

(לקוטי־שיחות כרך יד, פרשת וזאת הברכה – שמחת־תורה)

(ג) אַף חֹבֵב עַמִּים כָּל־קְדֹשָׁיו בְּיָדֶךָ וְהֵם תֻּכּוּ לְרַגְלֶךָ יִשָּׂא מִדַּבְּרֹתֶיךָ׃

ג אַף חַבִּבְנוּן לְשִׁבְטַיָּא כָּל קַדִּישׁוֹהִי בִּית יִשְׂרָאֵל בִּגְבוּרָא אַפֵּקְנוּן מִמְצָרַיִם וְאִנּוּן מִדַּבְּרִין תְּחוֹת עֲנָנָךְ נָטְלִין עַל מֵימְרָךְ׃

רש"י ◂ **אַף חֹבֵב עַמִּים** • גַּם חִבָּה יְתֵרָה חִבֵּב אֶת שִׁשָּׁה הַשְּׁבָטִים, כָּל אֶחָד וְאֶחָד קְרוּי 'עַם', שֶׁהָרֵי בִּנְיָמִין לְבַדּוֹ הָיָה עָתִיד לְהוֹלִיד כְּשֵׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְיַעֲקֹב: (בראשית לה) "גּוֹי וּקְהַל גּוֹיִם יִהְיֶה מִמֶּךָּ". **כָּל־קְדֹשָׁיו בְּיָדֶךָ** • נַפְשׁוֹת הַצַּדִּיקִים גְּנוּזוֹת אִתּוֹ, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: (ש"א כה) "וְהָיְתָה נֶפֶשׁ אֲדֹנִי צְרוּרָה בִּצְרוֹר הַחַיִּים אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ". **וְהֵם תֻּכּוּ לְרַגְלֶךָ** • וְהֵם רְאוּיִים לָכָךְ, שֶׁהָרֵי תֻּכּוּ עַצְמָן לְתוֹךְ תַּחְתִּית הָהָר לְרַגְלֶךָ, בְּסִינַי. "תֻּכּוּ" לְשׁוֹן פַּעֲלוּ, הִתְעַכּוּ לְתוֹךְ מַרְגְּלוֹתֶיךָ. **יִשָּׂא מִדַּבְּרֹתֶיךָ** • נָשְׂאוּ עֲלֵיהֶם עֹל תּוֹרָתֶךָ. **מִדַּבְּרֹתֶיךָ** • הַמֵּ"ם בּוֹ קָרוֹב לַיְסוֹד, כְּמוֹ: (במדבר ז) "וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מְדַבֵּר אֵלָיו", (יחזקאל ב) "וָאֶשְׁמַע אֶת מְדַבֵּר אֵלָי", כְּמוֹ 'מִתְדַּבֵּר אֵלַי', אַף זֶה "מִדַּבְּרֹתֶיךָ", מַה שֶּׁהָיִיתָ מְדַבֵּר לְהַשְׁמִיעֵנִי לֵאמֹר לָהֶם. טיש פורפרליר"ש בְּלַ"ע"ז (ציינע אונטערערדנונגען). וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם שֶׁהָיוּ נוֹסְעִים עַל־פִּי דְּבָרֶיךָ, וְהַמ"ם בּוֹ שִׁמּוּשׁ, מְשַׁמֶּשֶׁת לְשׁוֹן 'מִן'. דָּבָר אַחֵר: "אַף חֹבֵב עַמִּים", אַף בְּשָׁעַת חִבָּתָן שֶׁל הָאֻמּוֹת שֶׁהֶרְאֵיתָ לָהֶם פָּנִים שׂוֹחָקוֹת, וּמָסַרְתָּ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּיָדָם. **כָּל־קְדֹשָׁיו בְּיָדֶךָ** • כָּל צַדִּיקֵיהֶם וְטוֹבֵיהֶם דָּבְקוּ בְּךָ וְלֹא מָשׁוּ מֵאַחֲרֶיךָ, וְאַתָּה שׁוֹמְרָם. **וְהֵם תֻּכּוּ לְרַגְלֶךָ** • וְהֵם מִתְמַצְּעִים וּמִתְכַּנְּסִים לְתַחַת צִלְּךָ. **יִשָּׂא מִדַּבְּרֹתֶיךָ** • מְקַבְּלִים גְּזֵרוֹתֶיךָ וְדָתוֹתֶיךָ בְּשִׂמְחָה, וְאֵלֶּה דִּבְרֵיהֶם.

(ד) תּוֹרָה צִוָּה־לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב׃

ד אוֹרַיְתָא יְהַב לָנָא מֹשֶׁה מְסָרָהּ יֵרָתָא לְכְנִשְׁת יַעֲקֹב׃

רש"י ◂ **תּוֹרָה** • אֲשֶׁר "צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה, מוֹרָשָׁה" הִיא לִ"קְהִלַּת יַעֲקֹב", אֲחַזְנוּהָ וְלֹא נַעֲזְבָנָהּ.

~ נקודות משיחות קודש ~

הַתּוֹרָה הִיא "מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ". וְנֶאֱמַר בְּסִפְרֵי: "מַה אֵשׁ – כָּל הַמִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ עוֹשֶׂה בְּגוּפוֹ רֹשֶׁם, אַף בְּנֵי אָדָם שֶׁעֲמֵלִים בּוֹ נִכָּרִים הֵם בֵּין הַבְּרִיּוֹת, כָּךְ תַּלְמִידֵי־חֲכָמִים נִכָּרִים בְּהִילּוּכָם וּבְדִבּוּרָם וּבַעֲטִיפָתָם בַּשּׁוּק" (וּכְפִי שֶׁמְּפָרֵשׁ הָרַמְבַּ"ם אֶת הַפָּרָטִים שֶׁבְּכָךְ).

אַף, לְכְאוֹרָה, מִתְעוֹרֶרֶת הַשְּׁאֵלָה מִצַּד שְׁנֵי: אֵצֶל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁהַתְחָלַת לִמּוּד הַתּוֹרָה שׁוּב, הִיא אֶצְלָם בְּאֹפֶן חָדָשׁ לְגַמְרֵי, מוּבָן, שֶׁנִּגְרֶמֶת הִתְחַדְּשׁוּת וְתוֹסֶפֶת הַנִּכָּרוּת "בְּהִילּוּכָם וּבְדִבּוּרָם...", אֲבָל אֵצֶל יְהוּדִים שֶׁאֵינָם תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, מַהוּ הַחִדּוּשׁ שֶׁיֵּשׁ לְתוֹרָתָם בְּשִׁמְחַת־תּוֹרָה עַד־כְּדֵי־כָּךְ שֶׁהוּא מַשְׁפִּיעַ עַל כָּל עִנְיָנֵיהֶם, בְּדִלְעֵיל, עַד אֲשֶׁר הֵם שְׂמֵחִים כָּל כָּךְ וּמְבָרְכִים בִּרְכַת שֶׁהֶחֱיָנוּ?

עַל כָּךְ מֻסְבָּר בְּפַרְשָׁתֵנוּ: "תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרָשָׁה..." – הַתּוֹרָה הִיא יְרֻשָּׁה לְכָל יְהוּדִי, וְהַהֲלָכָה לְגַבֵּי יְרֻשָּׁה הִיא שֶׁאֵין חֲשִׁיבוּת לְגִיל, לְמַעֲמָד וּלְמַצָּב שֶׁל הַיּוֹרֵשׁ – הַתּוֹרָה מוּעֶבֶרֶת לְכָל יְהוּדִי בִּירֻשָּׁה.

וּלְפִיכָךְ, כַּאֲשֶׁר יֵשׁ הִתְחַדְּשׁוּת וְנוֹסָף אוֹר בַּתּוֹרָה – בְּשִׂמְחַת תּוֹרָה, חָלָה אֵצֶל כָּל יְהוּדִי הִתְחַדְּשׁוּת וְתוֹסֶפֶת

בְּהִתְנַהֲגוּתוֹ וּבְחַיּוּתוֹ עַל־פִּי הַתּוֹרָה.
וְלָכֵן עִקַּר הַשִּׂמְחָה בְּשִׂמְחַת תּוֹרָה, מִתְבַּטֵּאת דַּוְקָא בְּהַקָּפוֹת – לֹא עַל־יְדֵי קְרִיאָה וְלִמּוּד בַּתּוֹרָה, אֶלָּא דַּוְקָא עַל־יְדֵי תְּנוּעוֹת וּפְעֻלּוֹת מַעֲשִׂיּוֹת שֶׁל רִיקּוּד עִם הַתּוֹרָה

עַצְמָהּ – כִּי עִקַּר הַשִּׂמְחָה בְּשִׂמְחַת תּוֹרָה, אֵינֶנָּה כָּל־כָּךְ עַל הַבְּנָתָהּ, אֶלָּא בְּעִקַּר עַל כָּךְ שֶׁהַתּוֹרָה הִיא "שֶׁהֶחֱיָנוּ" – מְחַיָּה אוֹתָנוּ בְּכָל עִנְיָנֵנוּ, עַד לַעֲשִׂיָּה בְּפֹעַל.
(משיחות ליל שמחת תורה תש"ל, תשל"א)

(ה) וַיְהִי בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ בְּהִתְאַסֵּף רָאשֵׁי עָם יַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל׃

ה וַיְהִי בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ בְּאִתְפַּנָּשׁוּת רֵישֵׁי עַמָּא כַּחֲדָא שִׁבְטַיָּא דְיִשְׂרָאֵל׃

רש"י ◂ **וַיְהִי** • הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא. **בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ** • תָּמִיד עֹל מַלְכוּתוֹ עֲלֵיהֶם. **בְּהִתְאַסֵּף** • בְּכָל הִתְאַסֵּף רָאשֵׁי חֶשְׁבּוֹן אֲסִיפָתָם. **רָאשֵׁי** • כְּמוֹ (שמות ל) "כִּי־תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ", רְאוּיִין אֵלּוּ שֶׁאֲבָרְכֵם. דָּבָר אַחֵר: "בְּהִתְאַסֵּף", בְּהִתְאַסְּפָם יַחַד, בַּאֲגֻדָּה אַחַת וְשָׁלוֹם בֵּינֵיהֶם – הוּא מַלְכָּם, וְלֹא כְּשֶׁיֵּשׁ מַחֲלֹקֶת בֵּינֵיהֶם.

(ו) יְחִי רְאוּבֵן וְאַל־יָמֹת וִיהִי מְתָיו מִסְפָּר׃ ס

ו יְחִי רְאוּבֵן לְחַיֵּי עָלְמָא וּמוֹתָא תִּנְיָנָא לָא יְמוּת וְיִקְבְּלוּן בְּנוֹהִי אַחֲסָנְתְּהוֹן בְּמִנְיָנְהוֹן׃

רש"י ◂ **יְחִי רְאוּבֵן** • בָּעוֹלָם הַזֶּה. **וְאַל־יָמֹת** • לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁלֹּא יִזָּכֵר לוֹ מַעֲשֵׂה בִלְהָה. **וִיהִי מְתָיו מִסְפָּר** • נִמְנִין בְּמִנְיַן שְׁאָר אֶחָיו, דְּגְמָא הִיא זוֹ כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית לה) "וַיִּשְׁכַּב אֶת בִּלְהָה, וַיִּהְיוּ בְּנֵי יַעֲקֹב שְׁנֵים עָשָׂר", שֶׁלֹּא יָצָא מִן הַמִּנְיָן.

(ז) וְזֹאת לִיהוּדָה וַיֹּאמַר שְׁמַע יְהוָה קוֹל יְהוּדָה וְאֶל־עַמּוֹ תְּבִיאֶנּוּ יָדָיו רָב לּוֹ וְעֵזֶר מִצָּרָיו תִּהְיֶה׃ פ

ז וְדָא לִיהוּדָה וַאֲמַר קַבֵּל יְיָ צְלוֹתֵהּ דִּיהוּדָה בְּמִפְקֵהּ (בְּאַגָּחָא) לְקָרָבָא וּלְעַמֵּהּ תָּתֵיבְנֵהּ לְשָׁלָם יְדוֹהִי יַצְבְּדָן לֵהּ פָּרְעָנוּתָא מְסָנְאוֹהִי וְסָעִיד מְבַּעֲלֵי דְּבָבוֹהִי הֲוֵי לֵהּ׃

רש"י ◂ **וְזֹאת לִיהוּדָה** • (מכות יא) סָמַךְ יְהוּדָה לִרְאוּבֵן, מִפְּנֵי שֶׁשְּׁנֵיהֶם הוֹדוּ עַל קִלְקוּל שֶׁבְּיָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב טו) "אֲשֶׁר חֶכָמִים יַגִּידוּ וְגוֹ', לָהֶם לְבַדָּם וְגוֹ' וְלֹא עָבַר זָר בְּתוֹכָם". (ב"ק צב) וְעוֹד פֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ, שֶׁכָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, הָיוּ עַצְמוֹת יְהוּדָה מִתְגַּלְגְּלִין בָּאָרוֹן מִפְּנֵי נִדּוּי שֶׁקִּבֵּל עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית מד) "וְחָטָאתִי לְאָבִי כָּל הַיָּמִים", אָמַר מֹשֶׁה: 'מִי גָּרַם לִרְאוּבֵן שֶׁיּוֹדֶה? יְהוּדָה וְכוּ'. **שְׁמַע ה' קוֹל יְהוּדָה** • תְּפִלַּת דָּוִד, וּשְׁלֹמֹה, וְאָסָא מִפְּנֵי הַכּוּשִׁים, וִיהוֹשָׁפָט מִפְּנֵי הָעַמּוֹנִים, וְחִזְקִיָּה מִפְּנֵי סַנְחֵרִיב. **וְאֶל־עַמּוֹ תְּבִיאֶנּוּ** • לְשָׁלוֹם מִפְּנֵי הַמִּלְחָמָה (סְפָרִים אַחֲרִים: מִן הַמִּלְחָמָה). **יָדָיו רָב לוֹ** • יָרִיבוּ רִיבוֹ וְיִנָּקְמוּ נִקְמָתוֹ. **וְעֵזֶר מִצָּרָיו תִּהְיֶה** • עַל יְהוֹשָׁפָט הִתְפַּלֵּל, עַל מִלְחֶמֶת רָמוֹת גִּלְעָד: (דה"ב יח) "וַיִּזְעַק יְהוֹשָׁפָט, וַה' עֲזָרוֹ". דָּבָר אַחֵר: "שְׁמַע ה' קוֹל יְהוּדָה", (ספרי) כָּאן רָמַז בְּרָכָה לְשִׁמְעוֹן מִתּוֹךְ בִּרְכוֹתָיו שֶׁל יְהוּדָה. וְאַף כְּשֶׁחִלְקוּ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, נָטַל שִׁמְעוֹן מִתּוֹךְ גּוֹרָלוֹ שֶׁל יְהוּדָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (יהושע יט) "מֵחֶבֶל בְּנֵי יְהוּדָה נַחֲלַת בְּנֵי שִׁמְעוֹן". [וּמִפְּנֵי מָה לֹא יִחֵד לוֹ בְּרָכָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ? שֶׁהָיָה בִּלְבּוֹ עָלָיו עַל מַה שֶּׁעָשָׂה בַּשִּׁטִּים, כָּךְ כָּתוּב בְּאַגָּדַת תְּהִלִּים (מזמור צ.)]◆

"בשבת ראש חודש מפטירין בציבור הפטרה הקשורה עם ראש חודש – "השמים כסאי" עד והי' מידי חודש בחדשו גו'", ולא ההפטרה דפרשת השבוע. ואף על פי כן, ידוע המנהג שנתפרסם על ידי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, שביחיד – יש לומר גם את ההפטרה דפרשת השבוע. ועל דרך זה בנוגע לשבת חול המועד, שבציבור מפטירין בהפטרה המיוחדת לשבת חול המועד, אבל ביחיד – יש לומר גם את ההפטרה הקשורה עם פרשת השבוע".

התוועדויות חלק א תשמ"ה עמוד 351

הפטרה ליום טוב שני של סוכות לחו"ל

מלכים א, ח

עטרת מרים

ח ג וַיִּקָּהֲלוּ אֶל־הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה כָּל־אִישׁ יִשְׂרָאֵל בְּיֶרַח הָאֶתָנִים הֶחָג הוּא הַחֹדֶשׁ
הַשְּׁבִיעִי: ד וַיָּבֹאוּ כֹּל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׂאוּ
הַכֹּהֲנִים אֶת־הָאָרֹן: ה וַיַּעֲלוּ אֶת־אֲרוֹן יְהוָה וְאֶת־אֹהֶל
מוֹעֵד וְאֶת־כָּל־כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר בָּאֹהֶל וַיַּעֲלוּ הַכֹּהֲנִים
וְהַלְוִיִּם: ו וְהַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וְכָל־
עֲדַת יִשְׂרָאֵל שֶׁנּוֹעָדִים עָלָיו
לְלֶכֶת אִתּוֹ לִפְנֵי הָאָרֹן הָיוּ
מְזַבְּחִים צֹאן וּבָקָר אֲשֶׁר לֹא־
יִסָּפְרוּ וְלֹא יִמָּנוּ מֵרֹב: ז וַיָּבִאוּ
הַכֹּהֲנִים אֶת־אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה
אֶל־מְקוֹמוֹ אֶל־דְּבִיר הַבַּיִת אֶל־
קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים אֶל־תַּחַת כַּנְפֵי
הַכְּרוּבִים שֶׁעָשָׂה שְׁלֹמֹה, וְעָמְדוּ בְּאֶרֶץ
וְגוֹבַהּ הַכְּרוּבִים הָהֵם הָיָה עֶשֶׂר אַמּוֹת:
ח כִּי הַכְּרוּבִים שֹׁנַעֲשׂוּ מִתְחִלָּה
פְּרָשִׂים כְּנָפַיִם אֶל־מְקוֹם עֲמִידַת
הָאָרֹן וַיָּסְכּוּ הַכְּרֻבִים עַל־הָאָרֹן
וְעַל־בַּדָּיו מִלְמָעְלָה: ט וַיַּאֲרִכוּ
מְשֻׁכוּ הַבַּדִּים לַחוּץ כְּלַפֵּי הַמִּזְרָח
וַיֵּרָאוּ רָאשֵׁי הַבַּדִּים בְּפָרוֹכֶת שֶׁכְּנֶגֶד

עטרת מרים

הַפֶּתַח בְּאַמָּה טֶרְקָסִין מִן־הַקֹּדֶשׁ עַל־פְּנֵי הַדְּבִיר בְּהֵיוֹתָם הוֹלְכִין וּבוֹלְטִין
בְּפָרוֹכֶת בְּעֵין שְׁנֵי דַדֵּי אִשָּׁה וְלֹא יֵרָאוּ הַחוּצָה וַיִּהְיוּ שָׁם עַד הַיּוֹם הַזֶּה
עַד אֲשֶׁר נִגְנְזוּ בִּימֵי יֹאשִׁיָּהוּ: י אֵין בָּאָרֹן רַק שְׁנֵי לֻחוֹת הָאֲבָנִים אֲשֶׁר
הִנִּחַ שָׁם מֹשֶׁה בְּחֹרֵב אֲשֶׁר כָּרַת יְהוָה עִם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם
מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: יא וַיְהִי בְּצֵאת
הַכֹּהֲנִים שֶׁנִּשְׁאוּ הָאָרוֹן מִן־הַקֹּדֶשׁ
וְהָעָנָן מָלֵא אֶת־בֵּית יְהוָה:
יב וְלֹא־יָכְלוּ הַכֹּהֲנִים לַעֲמֹד
בַּהֵיכָל וּבְעֲוֹרָה לְשָׁרֵת מִפְּנֵי הֶעָנָן
כִּי־מָלֵא כְּבוֹד־יְהוָה אֶת־בֵּית
יְהוָה: יג אָז אָמַר שְׁלֹמֹה יְהוָה אָמַר
לִשְׁכֹּן בָּעֲרָפֶל: יד בָּנֹה בָנִיתִי בֵּית זְבֻל לָךְ מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ עוֹלָמִים: טו וַיַּסֵּב הַמֶּלֶךְ אֶת־פָּנָיו וַיְבָרֶךְ
אֶת כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל וְכָל־קְהַל יִשְׂרָאֵל עֹמֵד: טז וַיֹּאמֶר בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּפִיו

אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה אֶל־מְקוֹמוֹ אֶל־דְּבִיר הַבַּיִת אֶל־קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים אֶל־תַּחַת כַּנְפֵי הַכְּרוּבִים: ח כִּי
הַכְּרוּבִים פְּרֹשִׂים כְּנָפַיִם אֶל־מְקוֹם הָאָרֹן וַיָּסֻכּוּ הַכְּרֻבִים עַל־הָאָרוֹן וְעַל־בַּדָּיו מִלְמָעְלָה: ט וַיַּאֲרִכוּ
הַבַּדִּים וַיֵּרָאוּ רָאשֵׁי הַבַּדִּים מִן־הַקֹּדֶשׁ עַל־פְּנֵי הַדְּבִיר וְלֹא יֵרָאוּ הַחוּצָה וַיִּהְיוּ שָׁם עַד הַיּוֹם הַזֶּה:
י אֵין בָּאָרוֹן רַק שְׁנֵי לֻחוֹת הָאֲבָנִים אֲשֶׁר הִנִּחַ שָׁם מֹשֶׁה בְּחֹרֵב אֲשֶׁר כָּרַת יְהוָה עִם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
בְּצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: יא וַיְהִי בְּצֵאת הַכֹּהֲנִים מִן־הַקֹּדֶשׁ וְהֶעָנָן מָלֵא אֶת־בֵּית יְהוָה: יב וְלֹא־יָכְלוּ
הַכֹּהֲנִים לַעֲמֹד לְשָׁרֵת מִפְּנֵי הֶעָנָן כִּי־מָלֵא כְּבוֹד־יְהוָה אֶת־בֵּית יְהוָה: יג אָז אָמַר שְׁלֹמֹה יְהוָה אָמַר
לִשְׁכֹּן בָּעֲרָפֶל: יד בָּנֹה בָנִיתִי בֵּית זְבֻל לָךְ מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ עוֹלָמִים: טו וַיַּסֵּב הַמֶּלֶךְ אֶת־פָּנָיו וַיְבָרֶךְ
אֶת כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל וְכָל־קְהַל יִשְׂרָאֵל עֹמֵד: טז וַיֹּאמֶר בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּפִיו

עטרת מרים

בְּפִיו אֵת דָּוִד אָבִי וּבְיָדוֹ מִלֵּא לֵאמֹר: יז מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶת־עַמִּי אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם לֹא־בָחַרְתִּי בְעִיר מִכֹּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל לִבְנוֹת בַּיִת לִהְיוֹת שְׁמִי שָׁם וָאֶבְחַר בְּדָוִד לִהְיוֹת עַל־עַמִּי יִשְׂרָאֵל שֶׁעַל יָדוֹ בָּאָה הַהֲכָנָה לִבְחוֹר בִּירוּשָׁלַיִם לִבְנוֹת בָּהּ בַּיִת: יח וַיְהִי עִם־לְבַב דָּוִד אָבִי לִבְנוֹת בַּיִת לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: יט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־דָּוִד אָבִי יַעַן אֲשֶׁר הָיָה עִם־לְבָבְךָ לִבְנוֹת בַּיִת לִשְׁמִי הֱטִיבֹתָ כִּי הָיָה עִם־לְבָבֶךָ: כ רַק אַתָּה לֹא תִבְנֶה הַבַּיִת כִּי אִם־בִּנְךָ הַיֹּצֵא מֵחֲלָצֶיךָ הוּא־יִבְנֶה הַבַּיִת לִשְׁמִי: כא וַיָּקֶם יְהוָה אֶת־דְּבָרוֹ אֲשֶׁר דִּבֵּר וָאָקֻם תַּחַת דָּוִד אָבִי וָאֵשֵׁב עַל־כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה וָאֶבְנֶה הַבַּיִת לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: כב וָאָשִׂם שָׁם הַדְּבִיר מָקוֹם לָאָרוֹן אֲשֶׁר־שָׁם בְּזֶה הָאָרוֹן בְּרִית יְהוָה לוּחוֹת הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת עִם־אֲבֹתֵינוּ בְּעֵת שֶׁנְּתָנָם בְּהוֹצִיאוֹ אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:

אֵת דָּוִד אָבִי וּבְיָדוֹ מִלֵּא לֵאמֹר: יז מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶת־עַמִּי אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם לֹא־בָחַרְתִּי בְעִיר מִכֹּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל לִבְנוֹת בַּיִת לִהְיוֹת שְׁמִי שָׁם וָאֶבְחַר בְּדָוִד לִהְיוֹת עַל־עַמִּי יִשְׂרָאֵל: יח וַיְהִי עִם־לְבַב דָּוִד אָבִי לִבְנוֹת בַּיִת לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: יט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־דָּוִד אָבִי יַעַן אֲשֶׁר הָיָה עִם־לְבָבְךָ לִבְנוֹת בַּיִת לִשְׁמִי הֱטִיבֹתָ כִּי הָיָה עִם־לְבָבֶךָ: כ רַק אַתָּה לֹא תִבְנֶה הַבַּיִת כִּי אִם־בִּנְךָ הַיֹּצֵא מֵחֲלָצֶיךָ הוּא־יִבְנֶה הַבַּיִת לִשְׁמִי: כא וַיָּקֶם יְהוָה אֶת־דְּבָרוֹ אֲשֶׁר דִּבֵּר וָאָקֻם תַּחַת דָּוִד אָבִי וָאֵשֵׁב עַל־כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה וָאֶבְנֶה הַבַּיִת לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: כב וָאָשִׂם שָׁם מָקוֹם לָאָרוֹן אֲשֶׁר־שָׁם בְּרִית יְהוָה אֲשֶׁר כָּרַת עִם־אֲבֹתֵינוּ בְּהוֹצִיאוֹ אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:

~ יום שני י"ז תשרי ~

(ח) וּלְלֵוִי אָמַר תֻּמֶּיךָ וְאוּרֶיךָ לְאִישׁ חֲסִידֶךָ אֲשֶׁר נִסִּיתוֹ בְּמַסָּה תְּרִיבֵהוּ עַל־מֵי מְרִיבָה:

ח וּלְלֵוִי אֲמַר תֻּמַּיָּא וְאוּרַיָּא אַלְבֶּשְׁתָּא לִגְבַר דְּאִשְׁתְּכַח חֲסִידָא קֳדָמָךְ דִּי נַסִּיתוֹהִי בְּנִסֵּתָא וַהֲוָה שְׁלִים בְּחַנְתּוֹהִי עַל מֵי מַצּוּתָא וְאִשְׁתְּכַח מְהֵימָן:

רש"י◄ וּלְלֵוִי אָמַר • וְעַל לֵוִי אָמַר. תֻּמֶּיךָ וְאוּרֶיךָ • כְּלַפֵּי שְׁכִינָה הוּא מְדַבֵּר. אֲשֶׁר נִסִּיתוֹ בְּמַסָּה • שֶׁלֹּא נִתְלוֹנְנוּ עִם שְׁאָר הַמַּלִּינִים. תְּרִיבֵהוּ וְגוֹ' • כְּתַרְגּוּמוֹ.

דָּבָר אַחֵר: "תְּרִיבֵהוּ עַל מֵי מְרִיבָה", נִסְתַּקַּפְתָּ לוֹ לָבֹא בַּעֲלִילָה, אִם מֹשֶׁה אָמַר: (במדבר כ) "שִׁמְעוּ נָא הַמּוֹרִים", אַהֲרֹן וּמִרְיָם מֶה עָשׂוּ?.

(ט) הָאֹמֵר לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא רְאִיתִיו וְאֶת־אֶחָיו לֹא הִכִּיר וְאֶת־בָּנָו לֹא יָדָע כִּי שָׁמְרוּ אִמְרָתֶךָ וּבְרִיתְךָ יִנְצֹרוּ:

ט דְּעַל אֲבוּהִי וְעַל אִמֵּהּ לָא רַחֵם כַּד חָבוּ מִן דִּינָא וְאַפֵּי אֲחוֹהִי וּבְנוֹהִי לָא נְסִיב אֲרֵי נְטָרוּ מַטְרַת מֵימְרָךְ וּקְיָמָךְ לָא אַשְׁנִיּוּ:

רש"י◄ הָאֹמֵר לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא רְאִיתִיו • כְּשֶׁחָטְאוּ בָּעֵגֶל וְאָמַרְתִּי: (שמות לב) "מִי לַה' אֵלַי", נֶאֶסְפוּ אֵלַי כָּל בְּנֵי לֵוִי, וְצִוִּיתִים לַהֲרֹג אֶת אֲבִי אִמּוֹ וְהוּא מִיִּשְׂרָאֵל, אוֹ אֶת אָחִיו מֵאִמּוֹ, אוֹ אֶת בֶּן בִּתּוֹ, וְכֵן עָשׂוּ. וְאִי אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ "אָבִיו" מַמָּשׁ, וְ"אֶחָיו" מֵאָבִיו, וְכֵן "בָּנָיו" מַמָּשׁ, שֶׁהֲרֵי לְוִיִּים הֵם וּמִשֵּׁבֶט לֵוִי לֹא חָטָא אֶחָד מֵהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "כָּל בְּנֵי לֵוִי". כִּי שָׁמְרוּ אִמְרָתֶךָ • "לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים". וּבְרִיתְךָ יִנְצֹרוּ • בְּרִית מִילָה, שֶׁאוֹתָם שֶׁנּוֹלְדוּ בַּמִּדְבָּר שֶׁל יִשְׂרָאֵל לֹא מָלוּ אֶת בְּנֵיהֶם, וְהֵם הָיוּ מוּלִין וּמָלִין אֶת בְּנֵיהֶם (סְפָרִים אֲחֵרִים: אוֹתָם שֶׁנּוֹלְדוּ בַּמִּדְבָּר, שֶׁיִּשְׂרָאֵל לֹא מָלוּ אֶת בְּנֵיהֶם, וְהֵם הָיוּ מוּלִין)◆

(י) יוֹרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ לְיַעֲקֹב וְתוֹרָתְךָ לְיִשְׂרָאֵל יָשִׂימוּ
קְטוֹרָה בְּאַפֶּךָ וְכָלִיל עַל־מִזְבְּחֶךָ:

י כָּשְׁרִין אִלֵּין דְּיַלְּפוּן דִּינָיךְ לְיַעֲקֹב וְאוֹרָיָתָךְ
לְיִשְׂרָאֵל יְשַׁוּוּן קְטֹרֶת בּוּסְמִין קֳדָמָךְ וּגְמִיר
לְרַעֲוָא עַל מַדְבְּחָךְ:

רש"י◄ יוֹרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ • רְאוּיִין אֵלּוּ לְכָךְ. וְכָלִיל • עוֹלָה.

(יא) בָּרֵךְ יְהוָה חֵילוֹ וּפֹעַל יָדָיו תִּרְצֶה מְחַץ מָתְנַיִם
קָמָיו וּמְשַׂנְאָיו מִן־יְקוּמוּן: ס

יא בָּרֵךְ יְיָ נִכְסוֹהִי וְקֻרְבַּן יְדוֹהִי תְּקַבַּל בְּרַעֲוָא
תְּבַר חַרְצָא דְסָנְאוֹהִי וּדְבַעֲלֵי דְבָבוֹהִי דְלָא
יְקוּמוּן:

רש"י◄ מְחַץ מָתְנַיִם קָמָיו • מְחַץ קָמָיו מַכַּת מָתְנַיִם, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים סט) "וּמָתְנֵיהֶם תָּמִיד הַמְעַד", וְעַל הַמְּעוֹרְרִין עַל הַכְּהֻנָּה אָמַר כֵּן. דָּבָר אַחֵר: רָאָה שֶׁעֲתִידִין חַשְׁמוֹנָאִי וּבָנָיו לְהִלָּחֵם עִם עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וְהִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם, לְפִי שֶׁהָיוּ מוּעָטִים: שְׁנֵים־עָשָׂר בְּנֵי חַשְׁמוֹנָאִי וְאֶלְעָזָר, כְּנֶגֶד כַּמָּה רְבָבוֹת. לְכָךְ נֶאֱמַר: "בָּרֵךְ ה' חֵילוֹ וּפֹעַל יָדָיו תִּרְצֶה". וּמְשַׂנְאָיו מִן־יְקוּמוּן • מְחַץ קָמָיו וּמְשַׂנְאָיו מִהְיוֹת לָהֶם תְּקוּמָה.

(יב) לְבִנְיָמִן אָמַר יְדִיד יְהוָה יִשְׁכֹּן לָבֶטַח עָלָיו חֹפֵף
עָלָיו כָּל־הַיּוֹם וּבֵין כְּתֵפָיו שָׁכֵן: ס

יב לְבִנְיָמִן אֲמַר רְחִימָא דַיְיָ יִשְׁרֵי לְרָחְצָן
עֲלוֹהִי יְהִי מָגֵן עֲלוֹהִי כָּל יוֹמָא וּבְאַרְעֵהּ
תִּשְׁרֵי שְׁכִנְתָּא:

רש"י◄ לְבִנְיָמִן אָמַר • לְפִי שֶׁבִּרְכַּת לֵוִי בַּעֲבוֹדַת הַקָּרְבָּנוֹת, וְשֶׁל בִּנְיָמִין בְּבִנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּחֶלְקוֹ, סְמָכָן זֶה לָזֶה, וְסָמַךְ יוֹסֵף אַחֲרָיו שֶׁאַף הוּא מִשְׁכַּן שִׁילֹה הָיָה בָּנוּי בְּחֶלְקוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם עח) "וַיִּמְאַס בְּאֹהֶל יוֹסֵף וְגוֹ'", וּלְפִי שֶׁבֵּית עוֹלָמִים חָבִיב מִשִּׁילֹה, לְכָךְ הִקְדִּים בִּנְיָמִין לְיוֹסֵף. חֹפֵף עָלָיו • מְכַסֶּה אוֹתוֹ וּמֵגֵן עָלָיו. כָּל־הַיּוֹם • לְעוֹלָם. מִשֶּׁנִּבְחֲרָה יְרוּשָׁלַיִם, לֹא שָׁרְתָה שְׁכִינָה בְּמָקוֹם אַחֵר. וּבֵין כְּתֵפָיו שָׁכֵן • בְּגֹבַהּ אַרְצוֹ הָיָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בָּנוּי, אֶלָּא שֶׁנָּמוּךְ עֶשְׂרִים וְשָׁלֹשׁ אַמָּה מֵעֵין עֵיטָם, וְשָׁם הָיָה דַּעְתּוֹ שֶׁל דָּוִד לִבְנוֹתוֹ, כִּדְאִיתָא בִּ'שְׁחִיטַת קָדָשִׁים': 'אַמְרֵי נַחֲתֵי בֵּיהּ פּוּרְתָא', מִשּׁוּם דִּכְתִיב: "וּבֵין כְּתֵפָיו שָׁכֵן", אֵין לְךָ נָאֶה בַּשּׁוֹר יוֹתֵר מִכְּתֵפָיו.

~ נקודות משיחות קודש ~

אַמְרֵי, נַחֲתֵי בֵּיהּ פּוּרְתָא (רש"י לג, יב) בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אָמוּר לְהָאִיר אוֹר אֱלֹקִי לְכָל הָעוֹלָם, עַד לְחֶלְקוֹ הֲכִי נָמוּךְ. לָכֵן לֹא הָיָה גָּבוֹהַּ לְגַמְרֵי מִן הָעוֹלָם, כִּי אָז הָיָה נַעֲלֶה מִכְּדֵי שֶׁיּוּכַל לְהָאִיר לְכָל הָעוֹלָם; אֶלָּא נַחֲתֵי בֵּיהּ פּוּרְתָא, וְאָז הוּא שַׁיָּיךְ וְקָרוֹב לָעוֹלָם. וְהוּא הַדִּין לַ'מִּקְדָּשׁ' הַפְּרָטִי שֶׁבְּתוֹךְ כָּל יְהוּדִי: כְּשֶׁנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית שֶׁבּוֹ אֵינָהּ בִּבְחִינַת הִתְנַשְּׂאוּת וְהַבְדָּלָה מִנַּפְשׁוֹ הַבַּהֲמִית, גּוּפוֹ, וְחֶלְקוֹ בָּעוֹלָם, אֶלָּא הִיא מִתְעַסֶּקֶת אִתָּם וּמִתְלַבֶּשֶׁת בָּהֶם, בִּכְדֵי לְבָרְרָם וּלְזַכְּכָם — נַעֲשִׂים כֻּלָּם מִשְׁכָּן וּמִקְדָּשׁ לְהַשְׁרָאַת הַשְּׁכִינָה.

(לקוטי שיחות, כרך י', עמ' 146)

~ יום שלישי י"ח תשרי ~

(יג) וּלְיוֹסֵף אָמַר מְבֹרֶכֶת יְהוָה אַרְצוֹ מִמֶּגֶד שָׁמַיִם
מִטָּל וּמִתְּהוֹם רֹבֶצֶת תָּחַת:

יג וּלְיוֹסֵף אֲמַר מְבָרְכָא מִן קֳדָם יְיָ אַרְעֵהּ
עָבְדָא מַגְדָּנִין מִטַּלָּא דִשְׁמַיָּא מִלְּעֵלָּא
וּמִמַּבּוּעֵי עֵינָוָן וּתְהוֹמִין דְּנָגְדָּן מִמַּעֲמַקֵּי
אַרְעָא מִלְּרָע:

רש"י◄ מְבֹרֶכֶת ה' אַרְצוֹ • שֶׁלֹּא הָיְתָה בְּנַחֲלַת הַשְּׁבָטִים אֶרֶץ מְלֵאָה כָּל טוּב כְּאַרְצוֹ שֶׁל יוֹסֵף. מִמֶּגֶד • לְשׁוֹן עֲדָנִים וּמֶתֶק. וּמִתְּהוֹם • שֶׁהַתְּהוֹם עוֹלֶה וּמְלַחְלֵחַ אוֹתָהּ מִלְּמַטָּה. אַתָּה מוֹצֵא בְּכָל הַשְּׁבָטִים בִּרְכָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, מֵעֵין בִּרְכָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב.

~ נקודות משיחות קודש ~

שֶׁלֹּא הָיְתָה בְּנַחֲלַת הַשְּׁבָטִים אֶרֶץ מִלֵּאָה כָּל טוּב כְּאַרְצוֹ שֶׁל יוֹסֵף (רש"י לג, יג)
בְּאַחַת הַפְּעָמִים הַנִּדִּירוֹת שֶׁקְּבוּד־קְדוּשַׁת מוֹרִי־וְחָמִי אַדְמוֹ"ר דִּבֵּר עַל עַצְמוֹ, הוּא אָמַר: אַרְצוֹ שֶׁל "יוֹסֵף" מְבֹרֶכֶת בְּכָל טוּב. תְּנוּ יֶדְכֶם וּתְסַיְּעוּ לְעַבֵּד אוֹתָהּ! בָּאָרֶץ יֵשׁ הַכֹּל, וְכַאֲשֶׁר יַעַבְדוּ אוֹתָהּ – הִיא תִּתֵּן כָּל טוּב. וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, שֶׁ"אֶרֶץ" זוֹ מְבֹרֶכֶת הֵן בְּרוּחַ, "מֶגֶד שָׁמַיִם מִטָּל", וְהֵן בְּגֶשֶׁם, "תְּהוֹם רוֹבֶצֶת תָּחַת".

(שיחת ש"פ בראשית תשכ"א – תורת־מנחם התוועדויות כט עמ' 131)

(יד) וּמִמֶּגֶד תְּבוּאֹת שָׁמֶשׁ וּמִמֶּגֶד גֶּרֶשׁ יְרָחִים:

יד וְעַבְדָּא מִגְּדִנִּין וַעֲלָלָן מֵיבוּל שִׁמְשָׁא וְעַבְדָּא מִגְּדִנִּין מֵרִישׁ יַרַח בִּירַח:

רש"י ◂ **וּמִמֶּגֶד תְּבוּאֹת שָׁמֶשׁ** • שֶׁהָיְתָה אַרְצוֹ פְּתוּחָה לַחַמָּה, וּמְמַתֶּקֶת הַפֵּרוֹת. **גֶּרֶשׁ יְרָחִים** • יֵשׁ פֵּרוֹת שֶׁהַלְּבָנָה מְבַשֶּׁלְתָּן, וְאֵלּוּ הֵן: קִשּׁוּאִין וּדְלוּעִין. דָּבָר אַחֵר: "גֶּרֶשׁ יְרָחִים", שֶׁהָאָרֶץ מְגָרֶשֶׁת וּמוֹצִיאָה מֵחָדָשׁ לְחָדָשׁ.

(טו) וּמֵרֹאשׁ הָרְרֵי־קֶדֶם וּמִמֶּגֶד גִּבְעוֹת עוֹלָם:

טו וּמֵרֵישׁ טוּרַיָּא בַּכִּירַיָּא וּמִטּוּב רָמָן דְּלָא פָּסְקָן:

רש"י ◂ **וּמֵרֹאשׁ הָרְרֵי־קֶדֶם** • וּמְבֹרֶכֶת מֵרֹאשִׁית בְּשׁוּל הַפֵּרוֹת, שֶׁהָרָרֶיהָ מַקְדִּימִין לְבַכֵּר בְּשׁוּל פֵּרוֹתֵיהֶם. דָּבָר אַחֵר: מַגִּיד שֶׁקָּדְמָה בְּרִיאָתָן לִשְׁאָר הָרִים. **גִּבְעוֹת עוֹלָם** • גְּבָעוֹת הָעוֹשׂוֹת פֵּרוֹת לְעוֹלָם וְאֵינָן פּוֹסְקוֹת מֵעֹצֶר הַגְּשָׁמִים.

(טז) וּמִמֶּגֶד אֶרֶץ וּמְלֹאָהּ וּרְצוֹן שֹׁכְנִי סְנֶה תָּבוֹאתָהּ לְרֹאשׁ יוֹסֵף וּלְקָדְקֹד נְזִיר אֶחָיו:

טז וּמִטּוּב אַרְעָא וּמְלָאַהּ רָעֵי לֵהּ דְּשָׁכְנְתֵּהּ בְּשִׁמַיָּא וְעַל מֹשֶׁה אִתְגְּלִי בַּאֲסָנָא יָתְנָן כָּל אִלֵּין לְרֵישָׁא דְּיוֹסֵף וּלְגַנְּיָא פָּרִישָׁא דַּאֲחוֹהִי:

רש"י ◂ **וּרְצוֹן שֹׁכְנִי סְנֶה** • כְּמוֹ שׁוֹכֵן סְנֶה, וּתְהֵא אַרְצוֹ מְבֹרֶכֶת מִרְצוֹנוֹ וְנַחַת רוּחוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הַנִּגְלָה עָלַי תְּחִלָּה בַּסְּנֶה. **רְצוֹן** • נַחַת רוּחַ וּפְיוּס, וְכֵן כָּל "רָצוֹן" שֶׁבַּמִּקְרָא. **תָּבוֹאתָהּ** • בְּרָכָה זוֹ לְרֹאשׁ יוֹסֵף. **נְזִיר אֶחָיו** • שֶׁהָפְרַשׁ מֵאֶחָיו בְּמִכְירָתוֹ.

(יז) בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ וְקַרְנֵי רְאֵם קַרְנָיו בָּהֶם עַמִּים יְנַגַּח יַחְדָּו אַפְסֵי־אָרֶץ וְהֵם רִבְבוֹת אֶפְרַיִם וְהֵם אַלְפֵי מְנַשֶּׁה: ס

יז רַבָּא דִּבְנוֹהִי זִינָא לֵהּ וּגְבוּרָן דְּאִתְעֲבִידָא לֵהּ מִקֶּדֶם תְּקֵפָא וְרוּמָא דִּילֵהּ בִּגְבָרְתֵּהּ עַמְמַיָּא יִקְטֹל כַּחֲדָא עַד סְיָפֵי אַרְעָא וְאִנּוּן רִבְוָתָא דְּבֵית אֶפְרַיִם וְאִנּוּן אַלְפַיָּא דְּבֵית מְנַשֶּׁה:

רש"י ◂ **בְּכוֹר שׁוֹרוֹ** • יֵשׁ "בְּכוֹר" שֶׁהוּא לְשׁוֹן גְּדֻלָּה וּמַלְכוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים פט) "אַף אֲנִי בְּכוֹר אֶתְּנֵהוּ", וְכֵן: (שמות ד) "בְּנִי בְכוֹרִי יִשְׂרָאֵל". **בְּכוֹר** • מֶלֶךְ הַיּוֹצֵא מִמֶּנּוּ, וְהוּא יְהוֹשֻׁעַ. **שׁוֹרוֹ** • שֶׁכֹּחוֹ קָשֶׁה כְּשׁוֹר לִכְבֹּשׁ כַּמָּה מְלָכִים. **הָדָר לוֹ** • נָתוּן לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר כז) "וְנָתַתָּה מֵהוֹדְךָ עָלָיו". **וְקַרְנֵי רְאֵם קַרְנָיו** • שׁוֹר כֹּחוֹ קָשֶׁה, וְאֵין קַרְנָיו נָאוֹת, אֲבָל רְאֵם קַרְנָיו נָאוֹת וְאֵין כֹּחוֹ קָשֶׁה, נָתַן לִיהוֹשֻׁעַ כֹּחוֹ שֶׁל שׁוֹר, וְיוֹפִי קַרְנֵי רְאֵם. **אַפְסֵי־אָרֶץ** • שְׁלֹשִׁים וְאֶחָד מְלָכִים. אֶפְשָׁר שֶׁכֻּלָּם מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הָיוּ? אֶלָּא אֵין לְךָ כָּל מֶלֶךְ וְשִׁלְטוֹן, שֶׁלֹּא קָנָה לוֹ פַּלְטְרִין וַאֲחָזָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁחֲשׁוּבָה לְכֻלָּם הִיא, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיה ג) "נַחֲלַת צְבִי צְבָאוֹת גּוֹיִם". **וְהֵם רִבְבוֹת אֶפְרַיִם** • אוֹתָם הַמְּנֻנָּחִים הֵם הָרְבֻבוֹת שֶׁהָרַג יְהוֹשֻׁעַ שֶׁבָּא מֵאֶפְרַיִם. **וְהֵם אַלְפֵי מְנַשֶּׁה** • הֵם הָאֲלָפִים שֶׁהָרַג גִּדְעוֹן בְּמִדְיָן, שֶׁנֶּאֱמַר: (שופטים ח) "וְזֶבַח וְצַלְמֻנָּע בַּקַּרְקֹר וְגוֹ'".

~ יום רביעי י"ט תשרי ~

(יח) וְלִזְבוּלֵן אָמַר שְׂמַח זְבוּלֻן בְּצֵאתֶךָ וְיִשָּׂשכָר בְּאָהָלֶיךָ:

יח וְלִזְבוּלֵן אֲמַר חֲדִי זְבוּלֻן בְּמִפְּקָךְ לַאֲגָחָא קְרָבָא עַל בַּעֲלֵי דְּבָבָךְ וְיִשְׁתַּשְׁכַּר בְּמְהָכָךְ לְמֶעְבַּד זִמְנֵי מוֹעֲדַיָּא בִּירוּשְׁלֶם:

רש"י ◂ **וּלְזְבוּלֵן אָמַר** • אֵלּוּ חֲמִשָּׁה שְׁבָטִים שֶׁבִּרַךְ בָּאַחֲרוֹנָה: זְבוּלֻן גָּד דָּן נַפְתָּלִי וְאָשֵׁר – כָּפַל שְׁמוֹתֵיהֶם לְחַזְקָם וּלְהַגְבִּירָם, לְפִי שֶׁהָיוּ חֲלָשִׁים שֶׁבְּכָל הַשְּׁבָטִים, הֵם הֵם שֶׁהוֹלִיךְ יוֹסֵף לִפְנֵי פַּרְעֹה, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית מז) "וּמִקְצֵה אֶחָיו לָקַח חֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים", לְפִי שֶׁנִּרְאִים חֲלָשִׁים וְלֹא יָשִׂים אוֹתָם לוֹ שָׂרֵי מִלְחַמְתּוֹ. **שְׂמַח זְבוּלֻן בְּצֵאתֶךָ וְיִשָּׂשכָר בְּאָהָלֶיךָ** • זְבוּלוּן וְיִשָּׂשכָר עָשׂוּ שֻׁתָּפוּת: "זְבוּלֻן לְחוֹף יַמִּים יִשְׁכֹּן", וְיוֹצֵא לְפַרְקְמַטְיָא בִּסְפִינוֹת וּמִשְׁתַּכֵּר וְנוֹתֵן לְתוֹךְ פִּיו שֶׁל יִשָּׂשכָר, וְהֵם יוֹשְׁבִים וְעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה. לְפִיכָךְ הִקְדִּים זְבוּלוּן לְיִשָּׂשכָר, שֶׁתּוֹרָתוֹ שֶׁל יִשָּׂשכָר עַל־יְדֵי זְבוּלוּן הָיְתָה. **שְׂמַח זְבוּלֻן בְּצֵאתֶךָ** • הַצְלַח בְּצֵאתְךָ לִסְחוֹרָה. **וְיִשָּׂשכָר** • הַצְלַח בִּישִׁיבַת אָהֳלֶיךָ לַתּוֹרָה, לֵישֵׁב וּלְעַבֵּר שָׁנִים וְלִקְבַּע חֳדָשִׁים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: (דה"א יב) "וּמִבְּנֵי יִשָּׂשכָר יוֹדְעֵי בִינָה לָעִתִּים... רָאשֵׁיהֶם מָאתַיִם", רָאשֵׁי סַנְהֶדְרָאוֹת הָיוּ עוֹסְקִים בְּכָךְ, וְעַל־פִּי קְבִיעַת עִתֵּיהֶם וְעִבּוּרֵיהֶם.

(יט) עַמִּים הַר־יִקְרָאוּ שָׁם יִזְבְּחוּ זִבְחֵי־צֶדֶק כִּי שֶׁפַע יַמִּים יִינָקוּ וּשְׂפֻנֵי טְמוּנֵי חוֹל: ס

יט שִׁבְטַיָּא דְּיִשְׂרָאֵל לְטוּר בֵּית מַקְדְּשָׁא יִתְכַּנְּשׁוּן תַּמָּן יִכְסוּן נִכְסַת קוּדְשִׁין לְרַעֲוָא אֲרֵי נִכְסֵי עַמְמַיָּא יֵיכְלוּן וְסִימָא דְּמַטְמְרָא בְּחָלָא מִתְגַּלְיָא לְהוֹן:

רש"י ◂ **עַמִּים** • שֶׁל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל. **הַר־יִקְרָאוּ** • לְהַר הַמּוֹרִיָּה יֵאָסְפוּ. כָּל אֲסִיפָה עַל־יְדֵי קְרִיאָה הִיא, וְשָׁם יִזְבְּחוּ בָּרְגָלִים זִבְחֵי־צֶדֶק. **כִּי שֶׁפַע יַמִּים יִינָקוּ** • יִשָּׂשכָר וּזְבוּלוּן, וְיֵהָא לָהֶם פְּנַאי לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה. **וּשְׂפֻנֵי טְמוּנֵי חוֹל** • (מגילה ו) כִּסּוּי טְמוּנֵי חוֹל: טָרִית, וְחִלָּזוֹן וּזְכוּכִית לְבָנָה הַיּוֹצְאִים מִן הַיָּם וּמִן הַחוֹל, וּבְחֶלְקוֹ שֶׁל יִשָּׂשכָר וּזְבוּלוּן הָיָה, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת מְגִלָּה: (שופטים ה) "זְבוּלוּן עַם חֵרֵף נַפְשׁוֹ לָמוּת", מְשׁוּם דְּ"נַפְתָּלִי עַל מְרוֹמֵי שָׂדֶה", שֶׁהָיָה מִתְרַעֵם זְבוּלוּן עַל חֶלְקוֹ: לְאָחִי נָתַתָּ שָׂדוֹת וּכְרָמִים וְכוּ'. **וּשְׂפֻנֵי** • לְשׁוֹן כִּסּוּי, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: (מ"א ו) "וַיִּסְפֹּן אֶת הַבַּיִת", (שם ז) "וְסָפוּן בְּאֶרֶז", וְתַרְגּוּמוֹ: וּמְטַלַּל בְּכִיּוֹרֵי (סִפְרִים אַחֲרִים: בְּכִסּוּי) אַרְזָא'. דָּבָר אַחֵר: "עַמִּים הַר־יִקְרָאוּ", עַל־יְדֵי פְּרַקְמַטְיָא שֶׁל זְבוּלוּן, תַּגָּרֵי עוֹבְדֵי־כּוֹכָבִים בָּאִים אֶל אַרְצוֹ, וְהוּא עוֹמֵד עַל הַסָּפָר, וְהֵם אוֹמְרִים: הוֹאִיל וְנִצְטַעֲרְנוּ עַד כָּאן, נֵלֵךְ עַד יְרוּשָׁלַיִם, וְנִרְאֶה מַה יִּרְאָתָהּ שֶׁל אֻמָּה זוֹ וּמַה מַּעֲשֶׂיהָ, וְהֵם רוֹאִים כָּל יִשְׂרָאֵל עוֹבְדִים לֵאלֹהַּ אֶחָד וְאוֹכְלִים מַאֲכָל אֶחָד, לְפִי שֶׁהָעוֹבְדֵי־כּוֹכָבִים, אֱלֹהוּת שֶׁל זֶה לֹא כְּאֱלֹהוּת שֶׁל זֶה, וּמַאֲכָלוֹ שֶׁל זֶה לֹא כְּמַאֲכָלוֹ שֶׁל זֶה, וְהֵם אוֹמְרִים 'אֵין אוּמָּה כְּשָׂרָה כָּזוֹ' וּמִתְגַּיְּרִין שָׁם, שֶׁנֶּאֱמַר: "שָׁם יִזְבְּחוּ זִבְחֵי־צֶדֶק". **כִּי שֶׁפַע יַמִּים יִינָקוּ** • זְבוּלוּן וְיִשָּׂשכָר, הַיָּם נוֹתֵן לָהֶם מָמוֹן בְּשֶׁפַע.

(כ) וּלְגָד אָמַר בָּרוּךְ מַרְחִיב גָּד כְּלָבִיא שָׁכֵן וְטָרַף זְרוֹעַ אַף־קָדְקֹד:

כ וּלְגָד אֲמַר בְּרִיךְ אַפְתִּי לְגָד כְּלֵיתָא שָׁרֵי וְיִקְטוֹל שִׁלְטוֹנִין עִם מַלְכִּין:

רש"י ◂ **בָּרוּךְ מַרְחִיב גָּד** • מְלַמֵּד שֶׁהָיָה תְּחוּמוֹ שֶׁל גָּד מַרְחִיב וְהוֹלֵךְ כְּלַפֵּי מִזְרָח. **כְּלָבִיא שָׁכֵן** • לְפִי שֶׁהָיָה סָמוּךְ לַסָּפָר. לְפִיכָךְ נִמְשַׁל בַּאֲרָיוֹת, שֶׁכָּל הַסְּמוּכִים לַסָּפָר צְרִיכִים לִהְיוֹת גִּבּוֹרִים. **וְטָרַף זְרוֹעַ אַף־קָדְקֹד** • הֲרוּגֵיהֶן הָיוּ נִכָּרִין, חוֹתְכִים הָרֹאשׁ עִם הַזְּרוֹעַ בְּמַכָּה אַחַת.

~ נקודות משיחות קודש ~

טַעַם הַקְּדֻמַּת בְּנֵי גָּד לִבְנֵי יְהוּדָה – בִּכְבוּשׁ הָאָרֶץ

וְטָרַף זְרוֹעַ אַף־קָדְקֹד: | הֲרוּגֵיהֶם הָיוּ נִכָּרִין, חוֹתְכִים הָרֹאשׁ עִם הַזְּרוֹעַ בְּמַכָּה

אַחַת (לג, כ. ובפירוש רש"י)

בַּפָּסוּק שֶׁלְּאַחֲרָיו, "וַיַּרְא רֵאשִׁי עָם", פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י שֶׁשָּׁבָט גָּד הָיוּ הוֹלְכִים לִפְנֵי הֶחָלוּץ בִּכְבוּשׁ הָאָרֶץ לְפִי שֶׁהָיוּ גִּבּוֹרִים.

וְצָרִיךְ לְהָבִין, הֲרֵי בִּבְרָכַת יַעֲקֹב לַשְּׁבָטִים בִּפָּרָשַׁת וַיְחִי, נֶאֱמַר בִּנְוֹגַע לִיהוּדָה "יְדֶךָ בְּעֹרֶף אוֹיְבֶיךָ גּוֹ' גּוּר אַרְיֵה יְהוּדָה גּוֹ'" וּמִזֶּה שֶׁנִּמְשָׁל לְאַרְיֵה – מֶלֶךְ שֶׁמַּחְיוֹת, מַשְׁמַע, שֶׁיְּהוּדָה הָיָה הֶחָזָק מִבֵּין הַשְּׁבָטִים, וּמַדּוּעַ אָמַר לִבְנֵי גָּד לְלֶכֶת לִפְנֵי הֶחָלוּץ בִּכְבוּשׁ הָאָרֶץ וְלֹא לִבְנֵי יְהוּדָה?

וְיוּבָן בְּהַקְדִּים הַחִלּוּק בֵּין יְהוּדָה לְגָד, שֶׁעַל יְהוּדָה נֶאֱמַר "יְדֶךָ בְּעֹרֶף אוֹיְבֶיךָ" שֶׁפֵּרוּשׁוֹ שֶׁלִּרֹב גְּבוּרָתוֹ הָיוּ הָאוֹיְבִים בּוֹרְחִים מִפָּנָיו, וּכְפֵרוּשׁ הַ'מְצוּדוֹת' עַל הַפָּסוּק "וְאוֹיְבַי תִּתָּה לִי עֹרֶף" "כִּי יָנוּסוּ וְיַהַפְכוּ לִי עֹרֶף". מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּנֵי גָּד הָיוּ הוֹרְגִים אוֹתָם מִיָּד, "חוֹתְכִים הָרֹאשׁ עִם הַזְּרוֹעַ בְּמַכָּה אַחַת".

וְהִנֵּה בְּמִלְחֶמֶת שִׁבְעָה עֲמָמִין, נִצְטַוּוּ "לֹא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה", וְלָכֵן הָיְתָה מַעֲלָה מְיֻחֶדֶת בִּכְבוּשׁ הָאָרֶץ דַּוְקָא בִּבְנֵי גָּד שֶׁהָיוּ הוֹרְגִין אוֹתָם מִיָּד. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן אֶצֶל יְהוּדָה שֶׁהָיוּ בּוֹרְחִים, שֶׁגַּם אִם אַחַר־כָּךְ יִתְפַּסוּם, יִהְיֶה לָהֶם זְמַן לְהַעֲרִים, כְּהַגִּבְעוֹנִים בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ, וּכְהַכְּנַעֲנִים בִּימֵי מֹשֶׁה (פירוש רש"י נצבים כט, י). וּמִטַּעַם זֶה פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י בְּפָרָשַׁת דְּבָרִים עַל הַפָּסוּק "חֲלוּצִים תַּעַבְרוּ לִפְנֵי אֲחֵיכֶם": הֵם הָיוּ הוֹלְכִים לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל . . לְפִי שֶׁהָיוּ גִּבּוֹרִים, וְאוֹיְבִים נוֹפְלִים לִפְנֵיהֶם".

(על־פי לקוטי־שיחות חלק ט עמוד 8 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

(כא) **וַיַּרְא רֵאשִׁית לוֹ כִּי־שָׁם חֶלְקַת מְחֹקֵק סָפוּן וַיֵּתֵא רָאשֵׁי עָם צִדְקַת יְהוָה עָשָׂה וּמִשְׁפָּטָיו עִם־יִשְׂרָאֵל: ס**

כא **וְאִתְקַבֵּל בִּקְדָמְתָא דִּילֵהּ אֲרֵי תַמָּן בְּאַחֲסָנְתֵּהּ מֹשֶׁה סָפְרָא רַבָּא דְּיִשְׂרָאֵל קְבִיר וְהוּא נָפֵק וְעַל בְּרִישׁ עַמָּא זַכְוָן קֳדָם יְיָ עֲבַד וְדִינוֹהִי עִם יִשְׂרָאֵל:**

רש"י **וַיַּרְא רֵאשִׁית לוֹ** • רָאָה לִיתֵּן לוֹ חֵלֶק בְּאֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג, שֶׁהִיא רֵאשִׁית כִּבּוּשׁ הָאָרֶץ. **כִּי־שָׁם חֶלְקַת מְחֹקֵק** • כִּי יָדַע אֲשֶׁר שָׁם בִּנְחֲלָתוֹ חֶלְקַת שְׂדֵה קְבוּרַת מְחֻקֵּק, וְהוּא מֹשֶׁה. **סָפוּן** • אוֹתָהּ חֶלְקָה סְפוּנָה וּטְמוּנָה מִכָּל בְּרִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (לקמן לד) "וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קְבוּרָתוֹ". **וַיֵּתֵא** • גָּד. **רָאשֵׁי עָם** • הֵם הָיוּ הוֹלְכִים לִפְנֵי הֶחָלוּץ בִּכְבוּשׁ הָאָרֶץ, לְפִי שֶׁהָיוּ גִּבּוֹרִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (במדבר לב) "חֲלוּצִים תַּעַבְרוּ לִפְנֵי אֲחֵיכֶם וְגוֹ'". **צִדְקַת ה' עָשָׂה** • שֶׁהֶאֱמִינוּ דִּבְרֵיהֶם וְשָׁמְרוּ הַבְטָחָתָם לַעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן, עַד שֶׁכָּבְשׁוּ וְחִלְקוּ. דָּבָר אַחֵר: "וַיֵּתֵא", מֹשֶׁה. "רָאשֵׁי עָם". **צִדְקַת ה' עָשָׂה** • עַל מֹשֶׁה אָמוּר.

~ יום חמישי כ' תשרי ~

(כב) **וּלְדָן אָמַר דָּן גּוּר אַרְיֵה יְזַנֵּק מִן־הַבָּשָׁן:**

כב **וּלְדָן אֲמַר דָּן תַּקִּיף כְּגוּר אַרְיֵה יְזַנֵּק אַרְעֵהּ שָׁתְיָא מִן נַחֲלָיָא דְּנָגְדָן מִן מַתְנָן:**

רש"י **דָּן גּוּר אַרְיֵה** • אַף הוּא הָיָה סָמוּךְ לַסֶּפֶר, לְפִיכָךְ מוֹשְׁלוֹ בַּאֲרָיוֹת. **יְזַנֵּק מִן־הַבָּשָׁן** • כְּתַרְגּוּמוֹ, שֶׁהָיָה הַיַּרְדֵּן יוֹצֵא מִמְּעָרַת פַּמְיָאס וְהִיא מֵחֶלְקוֹ מִמְּעָרַת פַּמְיָאס וְהִיא בְּחֶלְקוֹ שֶׁל דָּן, שֶׁנֶּאֱמַר: (יהושע יט) "וַיִּקְרְאוּ לְלֶשֶׁם דָּן", וְזִנּוּקוֹ וְקִלּוּחוֹ מִן הַבָּשָׁן. דָּבָר אַחֵר: מַה זִּנּוּק זֶה יוֹצֵא מִמָּקוֹם אֶחָד וְנֶחֱלַק לִשְׁנֵי מְקוֹמוֹת, כָּךְ שִׁבְטוֹ שֶׁל דָּן נָטְלוּ חֵלֶק בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת, תְּחִלָּה נָטְלוּ בִּצְפוֹנִית מַעֲרָבִית, עֶקְרוֹן וּסְבִיבוֹתֶיהָ, וְלֹא סָפְקוּ לָהֶם, וּבָאוּ וְנִלְחֲמוּ עִם לֶשֶׁם, שֶׁהִיא פַּמְיָאס, וְהִיא בִּצְפוֹנִית מִזְרָחִית, שֶׁהֲרֵי הַיַּרְדֵּן יוֹצֵא מִמְּעָרַת פַּמְיָאס, וְהוּא בְּמִזְרָחָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּבָא מֵהַצָּפוֹן לַדָּרוֹם וְכָלָה בְּקָצֵה יַם הַמֶּלַח, שֶׁהוּא בְּמִזְרָח יְהוּדָה, שֶׁנָּטַל בְּדָרוֹמָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּסֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ, וְהוּא שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וַיֵּצֵא גְּבוּל בְּנֵי דָן מֵהֶם, וַיַּעֲלוּ בְּנֵי דָן וַיִּלָּחֲמוּ עִם לֶשֶׁם וְגוֹ'", יָצָא גְּבוּלָם מִכָּל אוֹתוֹ הָרוּחַ שֶׁהִתְחִילוּ לִנְחֹל בּוֹ.

(כג) וּלְנַפְתָּלִי אָמַר נַפְתָּלִי שְׂבַע רָצוֹן וּמָלֵא בִּרְכַּת יְהוָה יָם וְדָרוֹם יְרָשָׁה: ס

כג וּלְנַפְתָּלִי אָמַר נַפְתָּלִי שְׂבַע רָעָוא וּמְלֵי בִּרְכָן מִן קֳדָם יְיָ מַעֲרַב יָם גְּנוֹסַר וְדָרוֹמָא יָרֵת:

רש"י◂ שְׂבַע רָצוֹן • שֶׁהָיְתָה אַרְצוֹ שְׂבֵעָה כָּל רְצוֹן יוֹשְׁבֶיהָ. יָם וְדָרוֹם יְרָשָׁה • יַם כִּנֶּרֶת נָפְלָה בְּחֶלְקוֹ, וְנָטַל מְלֹא חֵבֶל חֶרֶם בְּדָרוֹמָהּ, לְפִרְשׂ חֲרָמִים וּמַכְמוֹרוֹת. יָרָשָׁה • לְשׁוֹן צִוּוּי, כְּמוֹ (דברים א) "עֲלֵה רֵשׁ", וְהַטַּעַם שֶׁלְּמַעְלָה בָּרֵי"שׁ מוֹכִיחַ, כְּמוֹ: יָרֵשׁ, יְדַע, לָקַח, שְׁמַע, כְּשֶׁמּוֹסִיף בּוֹ ה"א, יִהְיֶה הַטַּעַם לְמַעְלָה: שְׁמָעָה, יְדָעָה, סְלָחָה, לְקָחָה, אַף כָּאן: "יְרָשָׁה", לְשׁוֹן צִוּוּי. וּבְמָסֹרֶת הַגְּדוֹלָה מָצִינוּ בְּ׳אַלְפָא בֵּיתָא׳ לְשׁוֹן צִוּוּי דְּטַעֲמֵיהוֹן מִלְעֵיל.

(כד) וּלְאָשֵׁר אָמַר בָּרוּךְ מִבָּנִים אָשֵׁר יְהִי רְצוּי אֶחָיו וְטֹבֵל בַּשֶּׁמֶן רַגְלוֹ:

כד וּלְאָשֵׁר אֲמַר בְּרִיךְ מִבְּרַכַת בְּנָיָא אֲשֵׁר יְהֵי רַעֲוָא לְאַחוֹהִי וְיִתְרְבֵּי בְּתַפְנוּקֵי מַלְכִין:

רש"י◂ בָּרוּךְ מִבָּנִים אָשֵׁר • רָאִיתִי בַּ׳סִּפְרֵי׳: אֵין לְךָ בְּכָל הַשְּׁבָטִים שֶׁנִּתְבָּרֵךְ בְּבָנִים כְּאָשֵׁר, וְאֵינִי יוֹדֵעַ כֵּיצַד. יְהִי רְצוּי אֶחָיו • שֶׁהָיָה מִתְרַצֶּה לְאֶחָיו בְּשֶׁמֶן אַנְפִּיקִינוֹן וּבְקִפְלָאוֹת, וְהֵם מְרַצִּין לוֹ בְּתִבּוּאָה. דָּבָר אַחֵר: "יְהִי רְצוּי אֶחָיו", שֶׁהָיוּ בְּנוֹתָיו נָאוֹת, וְהוּא שֶׁנֶּאֱמַר בְּ׳דִּבְרֵי הַיָּמִים׳: (א ז) "הוּא אֲבִי בָּרְזִית", שֶׁהָיוּ בְּנוֹתָיו נְשׂוּאוֹת לְכֹהֲנִים גְּדוֹלִים, הַנִּמְשָׁחִים בְּשֶׁמֶן זַיִת. וְטֹבֵל בַּשֶּׁמֶן רַגְלוֹ • (ספרי) שֶׁהָיְתָה אַרְצוֹ מוֹשֶׁכֶת שֶׁמֶן כְּמַעְיָן, וּמַעֲשֶׂה שֶׁנִּצְטָרְכוּ אֲנָשֵׁי לוּדְקֵיָא לְשֶׁמֶן, מִנּוֹ לָהֶם פּוּלְמוֹסְטוּס אֶחָד וְכוּ׳ כִּדְאִיתָא בִּ׳מְנָחוֹת׳ (פ"ה).

~ נקודות משיחות קודש ~

שֶׁהָיוּ בְּנוֹתָיו נָאוֹת . . נְשׂוּאוֹת לְכֹהֲנִים גְּדוֹלִים (רש"י לג, כד) יֵשׁ לִשְׁאוֹל, מַה הַקֶּשֶׁר בֵּין שְׁנֵי הַדְּבָרִים. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה הָנוֹי הָאֱמִתִּי שֶׁל אִשָּׁה הוּא צְנִיעוּתָהּ, כָּל כְּבוּדָּה בַּת מֶלֶךְ פְּנִימָה. וּצְנִיעוּת מְבִיאָה וּמוֹעִילָה לְכְהוּנָה גְּדוֹלָה, כְּפִי שֶׁנֶּאֱמַר בַּמִּדְרָשׁ שֶׁאִשָּׁה צְנוּעָה רְאוּיָה שֶׁתְּנַשֵּׂא לְכֹהֵן וְתַעֲמִיד כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים, וּבִזְכוּת צְנִיעוּתָהּ זָכְתָה קְמָחִית לְבָנִים שֶׁשִּׁמְּשׁוּ בִּכְהוּנָה גְּדוֹלָה. אִשָּׁה צְנוּעָה זוֹכָה לְבָנִים ׳כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים׳, כְּלוֹמַר: הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל נִכְנָס לְקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים, שָׁם הָיָה הָאָרוֹן, שֶׁבּוֹ הַלּוּחוֹת, שֶׁעֲלֵיהֶם חֲקוּקוֹת עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת (לא כְּתוּבוֹת בְּדִיּוֹ, שֶׁהוּא דָּבָר נוֹסָף עַל הַקֶּלֶף); וּכְמוֹ כֵן, הָאָדָם וְהַתּוֹרָה שֶׁלּוֹמֵד הֵם דָּבָר אֶחָד.

(לקוטי שיחות, כרך א', עמ' 109)

(כה) בַּרְזֶל וּנְחֹשֶׁת מִנְעָלֶךָ וּכְיָמֶיךָ דָּבְאֶךָ:

כה תַּקִּיף כְּפַרְזְלָא וּנְחָשָׁא וּכְיוֹמֵי עוּלֶמָתָךְ תְּקֻפָּךְ:

רש"י◂ בַּרְזֶל וּנְחֹשֶׁת מִנְעָלֶךָ • עַכְשָׁו הוּא מְדַבֵּר כְּנֶגֶד כָּל יִשְׂרָאֵל, שֶׁהָיוּ גִּבּוֹרֵיהֶם יוֹשְׁבִים בְּעָרֵי הַסְּפָר וְנוֹעֲלִים אוֹתָהּ, שֶׁלֹּא יוּכְלוּ הָאוֹיְבִים לִיכָּנֵס בָּהּ, כְּאִלּוּ הִיא סְגוּרָה בְּמַנְעוּלִים וּבְרִיחִים שֶׁל בַּרְזֶל וּנְחֹשֶׁת. דָּבָר אַחֵר: "בַּרְזֶל וּנְחֹשֶׁת מִנְעָלֶךָ", אַרְצְכֶם נְעוּלָה בָּהָרִים שֶׁחוֹצְבִין מֵהֶם בַּרְזֶל וּנְחֹשֶׁת, וְאַרְצוֹ שֶׁל אָשֵׁר הָיְתָה מְנֻעוּלָה שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וּכְיָמֶיךָ דָּבְאֶךָ • וּכְיָמֶיךָ שֶׁהֵם טוֹבִים לְךָ, שֶׁהֵן יְמֵי תִּחְלָתְךָ, יְמֵי נְעוּרֶיךָ, כָּךְ יִהְיוּ יְמֵי זִקְנָתְךָ, שֶׁהֵן דּוֹאֲבִים, זָבִים וּמִתְמוֹטְטִים. דָּבָר אַחֵר: "וּכְיָמֶיךָ דָּבְאֶךָ", וּכְיָמֶיךָ שֶׁהֵם טוֹבִים לְךָ, כְּמִנְיַן יָמֶיךָ כָּל הַיָּמִים אֲשֶׁר אַתֶּם עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם יִהְיוּ דָּבְאֶךָ, שֶׁכָּל הָאָרְצוֹת יִהְיוּ דּוֹבְאוֹת כֶּסֶף וְזָהָב לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁתִּהֵא מְבֹרֶכֶת בִּפְרוֹת, וְכָל הָאָרְצוֹת מִתְפַּרְנְסוֹת הֵימֶנָּה וּמַמְשִׁיכוֹת לָהּ כַּסְפָּם וּזְהָבָם, אשקלונ"ט, הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב כָּלֶה מֵהֶם, שֶׁהֵן מְזִיבוֹת אוֹתָם לְאַרְצְכֶם.

(כו) אֵין כָּאֵל יְשֻׁרוּן רֹכֵב שָׁמַיִם בְּעֶזְרֶךָ וּבְגַאֲוָתוֹ שְׁחָקִים:

כו לֵית אֱלָהּ כֶּאֱלָהָא דְּיִשְׂרָאֵל דְּשָׁכְנְתֵּהּ בִּשְׁמַיָּא בְּסַעְדָּךְ וְתָקְפֵּהּ בִּשְׁמֵי שְׁמַיָּא:

רס"ו ◂ **אֵין כָּאֵל יְשֻׁרוּן** • דַּע לְךָ יְשֻׁרוּן, שֶׁאֵין כָּאֵל בְּכָל אֱלֹהֵי הָעוֹבְדֵי־כּוֹכָבִים, וְלֹא כְּצוּרְךָ צוּרָם. **רֹכֵב שָׁמַיִם** • הוּא אוֹתוֹ אֱלֹהַּ שֶׁבְּעֶזְרֶךָ, וּבְגַאֲוָתוֹ הוּא רוֹכֵב שְׁחָקִים.

~ יום שישי כ"א תשרי ~

(כז) **מְעֹנָה אֱלֹהֵי קֶדֶם וּמִתַּחַת זְרֹעֹת עוֹלָם וַיְגָרֶשׁ מִפָּנֶיךָ אוֹיֵב וַיֹּאמֶר הַשְׁמֵד:**

כז מְדוֹר אֱלָהָא דִי מִלְקַדְמִין בְּמֵימְרֵהּ מִתְעַבֵּד עָלְמָא וְתָרִיךְ מִקֶּדָמָךְ סָנְאָה וַאֲמַר שֵׁצִי:

רס"ו ◂ **מְעֹנָה אֱלֹהֵי קֶדֶם** • לְמָעוֹן הֵם הַשְּׁחָקִים לֵאלֹהֵי קֶדֶם, שֶׁקָּדַם לְכָל אֱלֹהִים, וּבֵרַר לוֹ שְׁחָקִים לְשִׁבְתּוֹ וּמְעוֹנָתוֹ, וּמִתַּחַת מְעוֹנָתוֹ כָּל בַּעֲלֵי זְרוֹעַ שׁוֹכְנִים. **זְרֹעֹת עוֹלָם** • סִיחוֹן וְעוֹג וּמַלְכֵי כְּנַעַן, שֶׁהָיוּ תָּקְפוּ וּגְבוּרָתוֹ שֶׁל עוֹלָם, לְפִיכָךְ עַל־כָּרְחָם יֶחֶרְדוּ וְיָזוּעוּ וְכֻלָּם חָלָשׁ מִפָּנָיו. לְעוֹלָם אֵימַת הַגָּבֹהַּ עַל הַנָּמוּךְ, וְהוּא שֶׁהִכְחִישׁ וְהִגְבִּירָה שֶׁלּוֹ בְּעֶזְרֶךָ. **וַיְגָרֶשׁ מִפָּנֶיךָ אוֹיֵב** • וַיֹּאמֶר לְךָ 'הַשְׁמֵד אוֹתָם'. **מְעֹנָה** • כָּל תֵּבָה שֶׁצָּרִיכָה לָמֶ"ד בִּתְחִלָּתָהּ, הֵטִיל לָהּ הֵ"א בְּסוֹפָהּ.

(כח) **וַיִּשְׁכֹּן יִשְׂרָאֵל בֶּטַח בָּדָד עֵין יַעֲקֹב אֶל־אֶרֶץ דָּגָן וְתִירוֹשׁ אַף־שָׁמָיו יַעַרְפוּ־טָל:**

כח וּשְׁרָא יִשְׂרָאֵל לְרָחָצָן בִּלְחוֹדוֹהִי כְּעַיִן בִּרְכְתָא דִבְרִכְנוּן יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן לְאַרְעָא עֲבָדָא עִבּוּר וַחֲמָר אַף שְׁמַיָּא דְעִלָּוֵיהוֹן יְשַׁמְשֵׁנוּן בְּטַלָּא:

רס"ו ◂ **בֶּטַח בָּדָד** • כָּל יָחִיד וְיָחִיד "אִישׁ תַּחַת גַּפְנוֹ וְתַחַת תְּאֵנָתוֹ", מְפֻזָּרִין וְאֵין צְרִיכִין לְהִתְאַסֵּף וְלֵישֵׁב יַחַד מִפְּנֵי הָאוֹיֵב. **עֵין יַעֲקֹב** • כְּמוֹ: (במדבר יא) "וְעֵינוֹ כְּעֵין הַבְּדֹלַח", כְּעֵין הַבְּרָכָה שֶׁבֵּרְכָם יַעֲקֹב, לֹא כְּ"בָדָד" שֶׁאָמַר יִרְמְיָה: (ירמיה טו) "בָּדָד יָשַׁבְתִּי", אֶלָּא כְּעֵין הַטְּבָחָה שֶׁהִטְבִּיחָם יַעֲקֹב: (בראשית מח) "וְהָיָה אֱלֹהִים עִמָּכֶם, וְהֵשִׁיב אֶתְכֶם אֶל אֶרֶץ אֲבוֹתֵיכֶם". **יַעַרְפוּ־טָל** • יָטִיפוּ. **אַף שָׁמָיו יַעַרְפוּ־טָל** • אַף בִּרְכָתוֹ שֶׁל יִצְחָק נוֹסֶפֶת עַל בִּרְכָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב: (שם כז) "וְיִתֶּן־לְךָ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וְגוֹ'".

(כט) **אַשְׁרֶיךָ יִשְׂרָאֵל מִי כָמוֹךָ עַם נוֹשַׁע בַּיהוָה מָגֵן עֶזְרֶךָ וַאֲשֶׁר־חֶרֶב גַּאֲוָתֶךָ וְיִכָּחֲשׁוּ אֹיְבֶיךָ לָךְ וְאַתָּה עַל־בָּמוֹתֵימוֹ תִדְרֹךְ: ס**

כט טוּבָךְ יִשְׂרָאֵל לֵית דְּכְוָתָךְ עַמָּא דְּפָרְקַנֵּהּ (מִן) קֳדָם יְיָ תַּקִּיף בְּסַעְדָּךְ וּדְמִן קֳדָמוֹהִי נִצְחָן גִּבְרָוָתָךְ וְיַכְדְּבוּן סָנְאָךְ לָךְ וְאַתְּ עַל פְּרִיקַת צַוְּארֵי מַלְכֵיהוֹן תִּדְרְךְ:

רס"ו ◂ **אַשְׁרֶיךָ יִשְׂרָאֵל** • לְאַחַר שֶׁפֵּרֵט לָהֶם הַבְּרָכוֹת, אָמַר לָהֶם: 'מַה לִּי לִפְרֹט לָכֶם, כְּלַל דָּבָר: הַכֹּל שֶׁלָּכֶם'. **אַשְׁרֶיךָ יִשְׂרָאֵל מִי כָמוֹךָ** • תְּשׁוּעָתְךָ בַּה' אֲשֶׁר הוּא מָגֵן עֶזְרֶךָ, (וַאֲשֶׁר הוּא) חֶרֶב גַּאֲוָתֶךָ. **וְיִכָּחֲשׁוּ אֹיְבֶיךָ לָךְ** • כְּגוֹן הַגִּבְעוֹנִים שֶׁאָמְרוּ: (יהושע ט) "מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה בָּאוּ עֲבָדֶיךָ וְגוֹ'". **וְאַתָּה עַל־בָּמוֹתֵימוֹ תִדְרֹךְ** • כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: (שם י) "שִׂימוּ אֶת רַגְלֵיכֶם עַל צַוְּארֵי הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה".

~ שבת קודש כ"ב תשרי ~

לד (א) **וַיַּעַל מֹשֶׁה מֵעַרְבֹת מוֹאָב אֶל־הַר נְבוֹ רֹאשׁ הַפִּסְגָּה אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי יְרֵחוֹ וַיַּרְאֵהוּ יְהוָה אֶת־כָּל־הָאָרֶץ אֶת־הַגִּלְעָד עַד־דָּן:**

א וּסְלֵק מֹשֶׁה מֵמֵישְׁרָא דְמוֹאָב לְטוּרָא דִנְבוֹ רֵישׁ רָמְתָא דִּי עַל אַפֵּי יְרֵחוֹ וַאֲחַזֵּיהּ יְיָ יָת כָּל אַרְעָא יָת גִּלְעָד עַד דָּן:

רש"י◄ **מֵעַרְבֹת מוֹאָב אֶל־הַר נְבוֹ** • כַּמָּה מַעֲלוֹת הָיוּ, וּפְסָעָן מֹשֶׁה בִּפְסִיעָה אַחַת. **אֶת־כָּל־הָאָרֶץ** • הֶרְאָהוּ אֶת כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּשַׁלְוָתָהּ, וְהַמְצִיקִין הָעֲתִידִין לִהְיוֹת מְצִיקִין לָהּ. **עַד־דָּן** • הֶרְאָהוּ בְּנֵי דָן עוֹבְדִים עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (שופטים יח) "וַיָּקִימוּ לָהֶם בְּנֵי דָן אֶת הַפֶּסֶל", וְהֶרְאָהוּ שִׁמְשׁוֹן שֶׁעָתִיד לָצֵאת מִמֶּנּוּ לְמוֹשִׁיעַ.

~ נקודות משיחות קודש ~

יֶשְׁנָם הַחוֹשְׁבִים שֶׁעִנְיַן הַזְּרִיזוּת צָרִיךְ לִהְיוֹת רַק בְּעִנְיָן שֶׁל מִצְוָה, כְּלָשׁוֹן חַז"ל: "זְרִיזִין מַקְדִּימִין לְמִצְוֹת", אֲבָל בְּעִנְיָן שֶׁל רְשׁוּת – "כָּל מַעֲשֶׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמַיִם" וּ"בְכָל דְּרָכֶיךָ דָּעֵהוּ" – לֹא נוֹגֵעַ עִנְיַן הַזְּרִיזוּת.

וְעַל זֶה בָּאָה הַהוֹרָאָה מֵהַנְהָגַת מֹשֶׁה רַבֵּינוּ בָּעֲלָיָה לְהַר נְבוֹ לִרְאוֹת אֶת הָאָרֶץ – שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁרָאִיתוֹ אֶת הָאָרֶץ לֹא הָיְתָה עִנְיָן שֶׁל מִצְוָה, כִּי־אִם דְּבַר הָרְשׁוּת, מִכָּל־מָקוֹם "וַיַּעַל מֹשֶׁה מֵעַרְבוֹת מוֹאָב אֶל הַר נְבוֹ", "כַּמָּה מַעֲלוֹת הָיוּ וּפְסָעָן מֹשֶׁה בִּפְסִיעָה אַחַת", שֶׁעָשָׂה זֹאת בְּזְרִיזוּת כוּ', שֶׁמִּזֶּה לְמֵדִים שֶׁגַּם בְּעִנְיְנֵי הָרְשׁוּת צְרִיכָה לִהְיוֹת הַהַנְהָגָה בְּאֹפֶן שֶׁל זְרִיזוּת.

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בָּזֶה – עַל־פִּי הָאָמוּר לְעֵיל שֶׁבִּשְׁכַר הַזְּרִיזוּת (בְּעִנְיְנֵי הָרְשׁוּת) זָכָה לְהַשְׁלִיחוּת לֵילֵךְ וְלוֹמַר לְאַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב שֶׁהַקָּבָ"ה קִיֵּם אֶת שְׁבוּעָתוֹ:

וּבְהַהֶקְדֵּים – שֶׁלְּכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן:

כֵּיוָן שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵם "מַאֲמִינִים בְּנֵי מַאֲמִינִים", וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה אַבְרָהָם אָבִינוּ שֶׁהוּא "רֹאשׁ לַמַּאֲמִינִים" – אֵיךְ שַׁיָּךְ לוֹמַר שֶׁיִּהְיֶה סָפֵק אֵצֶל אַבְרָהָם בְּנוֹגֵעַ לְקִיּוּם שְׁבוּעָתוֹ שֶׁל הַקָּבָ"ה, שֶׁיִּצְטָרְכוּ לִשְׁלֹחַ לוֹמַר לוֹ שֶׁהַקָּבָ"ה קִיֵּם אֶת הַשְּׁבוּעָה?!

וּבְעִנְיָן זֶה רוֹאִים נְקֻדָּה נִפְלָאָה – שֶׁעַל־יְדֵי עִנְיַן הַזְּרִיזוּת (בְּעִנְיְנֵי הָרְשׁוּת) הִגִּיעַ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ לְמַדְרֵיגָה נַעֲלֵית יוֹתֵר אֲפִלּוּ מֵאֱמוּנָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ.

(שיחת ש"פ האזינו, י"ג תשרי, ה'תשכ"ו)

(ב) **וְאֵת֙ כָּל־נַפְתָּלִ֔י וְאֶת־אֶ֥רֶץ אֶפְרַ֖יִם וּמְנַשֶּׁ֑ה וְאֵת֙ כָּל־אֶ֣רֶץ יְהוּדָ֔ה עַד־הַיָּ֖ם הָאַחֲרֽוֹן׃**

ב וְיָת כָּל נַפְתָּלִי וְיָת אַרְעָא דְּאֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה וְיָת כָּל אַרְעָא דִּיהוּדָה עַד יַמָּא מַעַרְבָּא׃

רש"י◄ **וְאֵת כָּל־נַפְתָּלִי** • הֶרְאָהוּ אַרְצוֹ בְּשַׁלְוָתָהּ וְחָרְבָּנָהּ, וְהֶרְאָהוּ דְּבוֹרָה וּבָרָק מְקֻדָּשׁ נַפְתָּלִי נִלְחָמִים עִם סִיסְרָא וְחֵילוֹתָיו. **וְאֶת־אֶרֶץ אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה** • הֶרְאָהוּ אַרְצָם בְּשַׁלְוָתָהּ וּבְחָרְבָּנָהּ, וְהֶרְאָהוּ יְהוֹשֻׁעַ נִלְחָם עִם מַלְכֵי כְּנַעַן, שֶׁבָּא מֵאֶפְרַיִם, וְגִדְעוֹן שֶׁבָּא מִמְּנַשֶּׁה, נִלְחָם עִם מִדְיָן וַעֲמָלֵק. **וְאֵת כָּל־אֶרֶץ יְהוּדָה** • בְּשַׁלְוָתָהּ וּבְחָרְבָּנָהּ, וְהֶרְאָהוּ מַלְכוּת בֵּית דָּוִד וְנִצְחוֹנָם. **עַד הַיָּם הָאַחֲרוֹן** • אֶרֶץ הַמַּעֲרָב בְּשַׁלְוָתָהּ וּבְחָרְבָּנָהּ. דָּבָר אַחֵר: אַל תִּקְרֵי "הַיָּם הָאַחֲרוֹן", אֶלָּא 'הַיּוֹם הָאַחֲרוֹן', הֶרְאָהוּ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא כָּל הַמַּאֲרָעוֹת שֶׁעֲתִידִין לֵיאָרַע לְיִשְׂרָאֵל עַד שֶׁיִּחְיוּ הַמֵּתִים.

(ג) **וְאֶת־הַנֶּ֖גֶב וְאֶת־הַכִּכָּ֑ר בִּקְעַ֥ת יְרֵח֛וֹ עִ֥יר הַתְּמָרִ֖ים עַד־צֹֽעַר׃**

ג וְיָת דָּרוֹמָא וְיָת מֵישְׁרָא בִּקְעָתָא דִּירֵחוֹ קַרְתָּא דִּדְקַלָּיָא עַד צֹעַר׃

רש"י◄ **וְאֶת־הַנֶּגֶב** • אֶרֶץ הַדָּרוֹם. דָּבָר אַחֵר: מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר יג) "וַיַּעֲלוּ בַנֶּגֶב, וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן". **וְאֶת־הַכִּכָּר** • הֶרְאָהוּ שְׁלֹמֹה יוֹצֵק כְּלֵי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים א ז) "בְּכִכַּר הַיַּרְדֵּן יְצָקָם הַמֶּלֶךְ בְּמַעֲבֵה הָאֲדָמָה".

(ד) **וַיֹּ֤אמֶר יְהוָה֙ אֵלָ֔יו זֹ֚את הָאָ֔רֶץ אֲשֶׁ֣ר נִשְׁבַּ֔עְתִּי לְאַבְרָהָ֥ם לְיִצְחָ֖ק וּלְיַעֲקֹ֣ב לֵאמֹ֑ר לְזַרְעֲךָ֖ אֶתְּנֶ֣נָּה הֶרְאִיתִ֥יךָ בְעֵינֶ֖יךָ וְשָׁ֥מָּה לֹ֖א תַּעֲבֹֽר׃**

ד וַאֲמַר יְיָ לֵהּ דָּא אַרְעָא דִּי קַיֵּמִית לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לְמֵימַר לִבְנָיךְ אֶתְּנִנַּהּ אַחֲזִיתָךְ בְּעֵינָיךְ וּלְתַמָּן לָא תְעִבַּר׃

רש"י◂ **לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ אֶתְּנֶנָּה הֲרְאִיתִיךָ** • כְּדֵי שֶׁתִּתְלֶךְ וְתֹאמַר לְאַבְרָהָם, לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב: 'שְׁבוּעָה שֶׁנִּשְׁבַּע לָכֶם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, קִיְּמָהּ', וְזֶהוּ "לֵאמֹר", לָכֵן הֵרְאִיתִיךָ לְךָ, אֲבָל גְּזֵרָה הִיא מִלְּפָנַי שֶׁ"שָּׁמָּה לֹא תַעֲבֹר", שֶׁאִלּוּלֵי כָּךְ, הָיִיתִי מְקַיֵּמְךָ עַד שֶׁתִּרְאֶה אוֹתָם נְטוּעִים וּקְבוּעִים בָּהּ, וְתֵלֵךְ וְתַגִּיד לָהֶם.

(ה) **וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה עֶבֶד־יְהוָה בְּאֶרֶץ מוֹאָב עַל־פִּי יְהוָה:**

ה ומית תַּמָּן מֹשֶׁה עַבְדָּא דַיְיָ בְּאַרְעָא דְמוֹאָב עַל מֵימְרָא דַיְיָ:

רש"י◂ **וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה** • (ב"ב טו) אֶפְשָׁר מֹשֶׁה מֵת, וּכְתִיב: "וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה"? אֶלָּא עַד כָּאן כָּתַב מֹשֶׁה, מִכָּאן וָאֵילָךְ כָּתַב יְהוֹשֻׁעַ. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֶפְשָׁר סֵפֶר הַתּוֹרָה חָסֵר כְּלוּם, וְהוּא אוֹמֵר (לעיל לא): "לָקוֹחַ אֵת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה"? אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אוֹמֵר, וּמֹשֶׁה כּוֹתֵב בְּדֶמַע. **עַל־פִּי ה'** • בְּנְשִׁיקָה.

(ו) **וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בַגַּי בְּאֶרֶץ מוֹאָב מוּל בֵּית פְּעוֹר וְלֹא־יָדַע אִישׁ אֶת־קִבְרָתוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה:**

ו ויקבר יָתֵהּ בְּחֵילְתָא בְּאַרְעָא דְמוֹאָב לָקֳבֵל בֵּית פְּעוֹר וְלָא יְדַע אֱנָשׁ יָת קִבְרְתֵּהּ עַד יוֹמָא הָדֵין:

רש"י◂ **וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ** • הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בִּכְבוֹדוֹ. (ספרי נשא) רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: הוּא קָבַר אֶת עַצְמוֹ, וְזֶהוּ אֶחָד מִשִּׁלְשָׁה 'אֶת'ין שֶׁהָיָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל דּוֹרֵשׁ בֵּן. כַּיּוֹצֵא בוֹ (במדבר ו) "בְּיוֹם מְלֹאת יְמֵי נִזְרוֹ יָבִיא אוֹתוֹ", הוּא מֵבִיא אֶת עַצְמוֹ. כַּיּוֹצֵא בוֹ (ויקרא כב) "וְהִשִּׁיאוּ אוֹתָם עָוֹן אַשְׁמָה", וְכִי אֲחֵרִים מַשִּׂיאִים אוֹתָם? אֶלָּא הֵם מַשִּׂיאִים אֶת עַצְמָם. **מוּל בֵּית פְּעוֹר** • קִבְרוֹ הָיָה מוּכָן שָׁם מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית, לְכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה פְּעוֹר, וְזֶה אֶחָד מִן הַדְּבָרִים שֶׁנִּבְרְאוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת (אבות פ"ה).

(ז) **וּמֹשֶׁה בֶּן־מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה בְּמֹתוֹ לֹא־כָהֲתָה עֵינוֹ וְלֹא־נָס לֵחֹה:**

ז ומֹשֶׁה בַּר מְאָה וְעַשְׂרִין שְׁנִין כַּד מִית לָא כְּהַת עֵינוֹהִי וְלָא שְׁנָא זִיו יְקָרָא דְאַפּוֹהִי:

רש"י◂ **לֹא־כָהֲתָה עֵינוֹ** • אַף מִשֶּׁמֵּת. **וְלֹא־נָס לֵחֹה** • לַחְלוּחִית שֶׁבּוֹ, לֹא שָׁלַט בּוֹ רִקָּבוֹן וְלֹא נֶהְפַּךְ תֹּאַר פָּנָיו.

(ח) **וַיִּבְכּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־מֹשֶׁה בְּעַרְבֹת מוֹאָב שְׁלֹשִׁים יוֹם וַיִּתְּמוּ יְמֵי בְכִי אֵבֶל מֹשֶׁה:**

ח ובכו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת מֹשֶׁה בְּמֵישְׁרָיָא דְמוֹאָב תְּלָתִין יוֹמִין וּשְׁלִימוּ יוֹמֵי בְכִיתָא אֲבֶלָא דְמֹשֶׁה:

רש"י◂ **בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** • הַזְּכָרִים, אֲבָל בְּאַהֲרֹן מִתּוֹךְ שֶׁהָיָה רוֹדֵף שָׁלוֹם וְנוֹתֵן שָׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְרֵעֵהוּ וּבֵין אִשָּׁה לְבַעְלָהּ, נֶאֱמַר: (במדבר כ) "כֹּל בֵּית יִשְׂרָאֵל", זְכָרִים וּנְקֵבוֹת.

~ נקודות משיחות קודש ~

הַזְּכָרִים, אֲבָל בְּאַהֲרֹן . . זְכָרִים וּנְקֵבוֹת (רש"י לד, ח) לְכְאוֹרָה, מַדּוּעַ מַזְכִּירִים בְּעֵת מִיתַת מֹשֶׁה אֶת הַחִסָּרוֹן שֶׁלּוֹ לְגַבֵּי אַהֲרֹן. וְיֵשׁ לוֹמַר: אַהֲרֹן עָשָׂה שָׁלוֹם עַל־יְדֵי שֶׁשִּׁנָּה קְצָת מִן הָאֱמֶת. אַף מֹשֶׁה, שְׁמִדָּתוֹ אֱמֶת, אֵינוֹ מְסֻגָּל לִפְעֹל בְּדֶרֶךְ זוֹ. וְיֵשׁ בָּזֶה מַה שֶּׁאֵין בָּזֶה: מֹשֶׁה – אֵינוֹ נוֹטֶה מִן הָאֱמֶת. אַהֲרֹן – מֵבִיא שָׁלוֹם לְכָל יְהוּדִי, גַּם אָדָם כָּזֶה שֶׁבִּשְׁבִילוֹ מֻכְרָחִים לְשַׁנּוֹת מִן הָאֱמֶת. בְּמֶשֶׁךְ חַיֵּי מֹשֶׁה, כְּשֶׁהָיָה עָסוּק בְּמִלּוּי תַּפְקִידוֹ, הָיָה עָסוּק כָּלּוֹ בָּעֲבוֹדָה שֶׁלּוֹ, מִדַּת הָאֱמֶת; אֲבָל כַּאֲשֶׁר הִשְׁלִים שְׁלִיחוּתוֹ, הִרְגִּישׁ אֶת מַעֲלַת הַנְהָגַת אַהֲרֹן.

(לקוטי שיחות, כרך כ"ד, עמ' 255)

(ט) וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן מָלֵא רוּחַ חָכְמָה כִּי־סָמַךְ מֹשֶׁה אֶת־יָדָיו עָלָיו וַיִּשְׁמְעוּ אֵלָיו בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה:

ט וְיהוֹשַׁע בַּר נוּן מְלֵי רוּחַ חָכְמְתָא אֲרֵי סְמַךְ מֹשֶׁה יָת יְדוֹהִי עֲלוֹהִי וְקַבִּילוּ מִנֵּהּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַעֲבָדוּ כְּמָא דִי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה:

(י) וְלֹא־קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה אֲשֶׁר יְדָעוֹ יְהוָה פָּנִים אֶל־פָּנִים:

י וְלָא קָם נְבִיָא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה דִי אִתְגְּלִי לֵהּ יְיָ אַפִּין בְּאַפִּין:

רס"י◂ אֲשֶׁר יְדָעוֹ ה' פָּנִים אֶל־פָּנִים • שֶׁהָיָה לִבּוֹ גַּס בּוֹ וּמְדַבֵּר אֵלָיו בְּכָל עֵת שֶׁרוֹצֶה, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות לג) "וְרַעְתָּה אֶעֱלֶה אֶל ה'", (במדבר ט) "עִמְדוּ וְאֶשְׁמְעָה מַה יְצַוֶּה ה' לָכֶם".

(יא) לְכָל־הָאֹתֹת וְהַמֹּפְתִים אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ יְהוָה לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לְפַרְעֹה וּלְכָל־עֲבָדָיו וּלְכָל־אַרְצוֹ:

יא לְכָל אָתַיָא וּמוֹפְתַיָא דִי שְׁלְחֵהּ יְיָ לְמֶעְבַּד בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם לְפַרְעֹה וּלְכָל עַבְדּוֹהִי וּלְכָל אַרְעֵהּ:

(יב) וּלְכֹל הַיָּד הַחֲזָקָה וּלְכֹל הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָּל־יִשְׂרָאֵל:

יב וּלְכֹל יְדָא תַקֵּיפְתָּא וּלְכֹל חֵזְוָנָא רַבָּא דִי עֲבַד מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל: חזק

רס"י◂ וּלְכֹל הַיָּד הַחֲזָקָה • שֶׁקִּבֵּל אֶת הַתּוֹרָה בַּלּוּחוֹת בְּיָדָיו. וּלְכֹל הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל • נִסִּים וּגְבוּרוֹת שֶׁבַּמִּדְבָּר הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא. לְעֵינֵי כָּל־יִשְׂרָאֵל • שֶׁנִּשְׁאוּ לִבּוֹ לִשְׁבֹּר הַלּוּחוֹת לְעֵינֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: (לעיל ט) "וָאֲשַׁבְּרֵם לְעֵינֵיכֶם", וְהִסְכִּימָה דַּעַת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְדַעְתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ", יִישַׁר כֹּחֲךָ שֶׁשִּׁבַּרְתָּ (שבת פז):

~ נקודות משיחות קודש ~

מַעֲלַת מֹשֶׁה בִּשְׁבִירַת הַלּוּחוֹת

וּלְכֹל הַיָּד הַחֲזָקָה גו' אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָּל־יִשְׂרָאֵל: לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל - שֶׁנִּשְׁאוּ לִבּוֹ לִשְׁבֹּר הַלּוּחוֹת לְעֵינֵיהֶם

(לד, יב. ובפירוש רש"י)

וְצָרִיךְ־עִיּוּן אֵיךְ מַתְאִים שֶׁלְּאַחֲרֵי שֶׁהַכָּתוּב מְסַפֵּר עַל הַמַּעֲלוֹת הַגְּדוֹלוֹת וְהַנִּפְלָאוֹת שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, יְסַיֵּם בְּ"לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל", שֶׁנִּשְׁאוּ לִבּוֹ לִשְׁבֹּר הַלּוּחוֹת לְעֵינֵיהֶם?

וְיֵשׁ לוֹמַר עַל־פִּי הַמִּדְרָשׁ (הובא ברש"י פרשת תשא לד, א): "מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָלַךְ לִמְדִינַת הַיָּם וְהִנִּיחַ אֲרוּסָתוֹ עִם הַשַּׁפָּחוֹת, מִתּוֹךְ קִלְקוּל הַשַּׁפָּחוֹת יָצָא עָלֶיהָ שֵׁם רַע. עָמַד שׁוֹשְׁבִינָהּ וְקָרַע כְּתֻבָּתָהּ. אָמַר, אִם יֹאמַר הַמֶּלֶךְ לְהָרָגָהּ, אֹמַר לוֹ עֲדַיִן אֵינָהּ אִשְׁתְּךָ . . הַמֶּלֶךְ זֶה הַקָּבָ"ה, הַשַּׁפָּחוֹת אֵלּוּ עֶרֶב רַב, וְהַשּׁוֹשְׁבִין זֶה מֹשֶׁה, אֲרוּסָתוֹ שֶׁל הַקָּבָ"ה אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל".

וְעַל־פִּי־זֶה מוּבָנֶת בְּפַשְׁטוּת מַעֲלַת מֹשֶׁה בִּשְׁבִירַת הַלּוּחוֹת, שֶׁמַּעֲלָה זוֹ נַעֲלֵית יוֹתֵר מִשֶּׁאָר מַעֲלוֹתָיו הַנִּזְכָּרוֹת בַּכָּתוּב, שֶׁהֲרֵי מוּבָן גֹּדֶל וְיִקַּר עֶרְךְ הַתּוֹרָה בְּעֵינֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, וּבִפְרָט שֶׁהוּא זֶה שֶׁקִּבְּלָהּ מִיָּדוֹ שֶׁל הַקָּבָ"ה, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן כַּאֲשֶׁר רָאָה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, הָרוֹעֶה הַנֶּאֱמָן וְהָאוֹהֵב יִשְׂרָאֵל, שֶׁיֵּשׁ מָקוֹם לַחֲשׁוֹשׁ שֶׁמִּציאוּתָם שֶׁל הַלּוּחוֹת יְכוֹלָה לִפְגֹּעַ בְּיִשְׂרָאֵל חַס־וְשָׁלוֹם, לֹא הִסֵּס כְּלָל וּשְׁבָרָם מִיָּד כְּדֵי לְהַצִּיל אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵהֶעָנֶשׁ.

(עַל־פִּי לִקּוּטֵי־שִׂיחוֹת חֵלֶק ל"ד עמוד 217 – מתוך 'לקראת שבת')

מ"א פסוקים, גאוא"ל סימן. חסלת פרשת וזאת הברכה

"בשבת ראש חודש מפטירין בציבור הפטרה הקשורה עם ראש חודש – "השמים כסאי" עד והי' מידי חודש בחדשו גו'", ולא ההפטרה דפרשת השבוע. ואף על פי כן, ידוע המנהג שנתפרסם על ידי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, שביחיד – יש לומר גם את ההפטרה דפרשת השבוע. ועל דרך זה בנוגע לשבת חול המועד, שבציבור מפטירין בהפטרה המיוחדת לשבת חול המועד, אבל ביחיד – יש לומר גם את ההפטרה הקשורה עם פרשת השבוע".

התוועדויות חלק א תשמ"ה עמוד 351

הפטרה לשמיני עצרת לשמו"ת

מלכים א פרק ח

ח נד וַיְהִי כְּכַלּוֹת שְׁלֹמֹה לְהִתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה אֵת כָּל־הַתְּפִלָּה וְהַתְּחִנָּה הַזֹּאת קָם מִלִּפְנֵי מִזְבַּח יְהוָה מִכְּרֹעַ עַל־בִּרְכָּיו וְכַפָּיו פְּרֻשׂוֹת הַשָּׁמָיִם: נה וַיַּעֲמֹד וַיְבָרֶךְ אֵת כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל קוֹל גָּדוֹל לֵאמֹר: נו בָּרוּךְ יְהוָה אֲשֶׁר נָתַן מְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר דִּבֶּר לֹא־נָפַל דָּבָר אֶחָד מִכֹּל דְּבָרוֹ הַטּוֹב אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּיַד מֹשֶׁה עַבְדּוֹ: נז יְהִי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עִמָּנוּ כַּאֲשֶׁר הָיָה עִם־אֲבֹתֵינוּ אַל־יַעַזְבֵנוּ וְאַל־יִטְּשֵׁנוּ: נח לְהַטּוֹת לְבָבֵנוּ אֵלָיו בִּהְיוֹת הַדִּבּוּר מָצוּי לָהֶם לָלֶכֶת בְּכָל־דְּרָכָיו וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְחֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו אֲשֶׁר צִוָּה אֶת־אֲבֹתֵינוּ: נט וְיִהְיוּ דְבָרַי אֵלֶּה הָאֲמוּרִים לְמַעְלָה אֲשֶׁר הִתְחַנַּנְתִּי לִפְנֵי יְהוָה קְרֹבִים אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יוֹמָם וָלָיְלָה לַעֲשׂוֹת מִשְׁפַּט עַבְדּוֹ דָּבָר הַנִּצְרָךְ לוֹ וּמִשְׁפַּט עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לִתְבּוֹעַ עֶלְבּוֹנָם מִיַּד הָאוֹיֵב דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ: ס לְמַעַן דַּעַת כָּל־עַמֵּי הָאָרֶץ בִּרְאוֹתָם הַשְּׁגָחָתוֹ הַנִּפְלָאָה בְּעַמּוֹ כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד: סא כֵּן יִהְיֶה כַּאֲשֶׁר וְהָיָה לְבַבְכֶם שָׁלֵם עִם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לָלֶכֶת בְּחֻקָּיו וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו כַּיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר לְבַבְכֶם שָׁלֵם עִם ה', אֲבָל בְּזוּלַת זֹאת לֹא תּוֹעִיל הַתְּפִלָּה גַּם שֶׁתִּהְיֶה בְּבֵית הַזֶּה: סב וְהַמֶּלֶךְ וְכָל־יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ זֹבְחִים זֶבַח לִפְנֵי יְהוָה: סג וַיִּזְבַּח שְׁלֹמֹה אֵת זֶבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר זָבַח לַיהוָה בָּקָר עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם אֶלֶף וְצֹאן מֵאָה וְעֶשְׂרִים אָלֶף וַיַּחְנְכוּ אֶת־בֵּית יְהוָה הַמֶּלֶךְ וְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: סד בַּיּוֹם הַהוּא מֵרוֹב הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁהִקְרִיבוּ קִדַּשׁ הַמֶּלֶךְ בִּקְדֻשַּׁת הַמִּזְבֵּחַ אֶת־תּוֹךְ הֶחָצֵר אֶת רִצְפַת חֲצַר הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר לִפְנֵי בֵית־יְהוָה כִּי־עָשָׂה שָׁם עַל הָרִצְפָּה הַהִיא אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֵת חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים כִּי־מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר עָשָׂה שְׁלֹמֹה וְהָיָה רַק מְצוּפֶּה נְחֹשֶׁת אֲבָל תַּחְתָּיו הָיוּ אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה וְהָיָה עֶשְׂרִים עַל עֶשְׂרִים אַמָּה

עטרת מרים

נד וַיְהִי כְּכַלּוֹת שְׁלֹמֹה לְהִתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה אֵת כָּל־הַתְּפִלָּה וְהַתְּחִנָּה הַזֹּאת קָם מִלִּפְנֵי מִזְבַּח יְהוָה מִכְּרֹעַ עַל־בִּרְכָּיו וְכַפָּיו פְּרֻשׂוֹת הַשָּׁמָיִם בְּעֵת תְּפִלָּתוֹ: נה וַיַּעֲמֹד וַיְבָרֶךְ אֵת כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל קוֹל גָּדוֹל לֵאמֹר: נו טֶרֶם בֵּרַךְ אֶת הָעָם, רָאָה כִּי טוֹב לְבָרֵךְ אֶת ה' בָּרִאשׁוֹנָה וְאָמַר: בָּרוּךְ יְהוָה אֲשֶׁר נָתַן מְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר דִּבֶּר לֹא־נָפַל לֹא נֶחְסַר דָּבָר אֶחָד מִכֹּל דְּבָרוֹ הַטּוֹב אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּיַד מֹשֶׁה עַבְדּוֹ: נז יְהִי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עִמָּנוּ כַּאֲשֶׁר הָיָה עִם־אֲבֹתֵינוּ אַנְשֵׁי דּוֹר הַמִּדְבָּר, שֶׁהָיְתָה הַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה עִמָּהֶם בִּתְמִידוּת אַל־יַעַזְבֵנוּ וְאַל־יִטְּשֵׁנוּ: נח לְהַטּוֹת לְבָבֵנוּ אֵלָיו בִּהְיוֹת הַדִּבּוּר מָצוּי לָהֶם לָלֶכֶת בְּכָל־דְּרָכָיו וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְחֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו אֲשֶׁר צִוָּה אֶת־אֲבֹתֵינוּ: נט וְיִהְיוּ דְבָרַי אֵלֶּה הָאֲמוּרִים לְמַעְלָה אֲשֶׁר הִתְחַנַּנְתִּי לִפְנֵי יְהוָה קְרֹבִים אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יוֹמָם וָלָיְלָה לַעֲשׂוֹת מִשְׁפַּט עַבְדּוֹ דָּבָר הַנִּצְרָךְ לוֹ וּמִשְׁפַּט עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לִתְבּוֹעַ

עטרת מרים

וְאַל־יִטְּשֵׁנוּ: נח לְהַטּוֹת לְבָבֵנוּ אֵלָיו לָלֶכֶת בְּכָל־דְּרָכָיו וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְחֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו אֲשֶׁר צִוָּה אֶת־אֲבֹתֵינוּ: נט וְיִהְיוּ דְבָרַי אֵלֶּה אֲשֶׁר הִתְחַנַּנְתִּי לִפְנֵי יְהוָה קְרֹבִים אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יוֹמָם וָלָיְלָה לַעֲשׂוֹת מִשְׁפַּט עַבְדּוֹ וּמִשְׁפַּט עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ: ס לְמַעַן דַּעַת כָּל־עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד: סא וְהָיָה לְבַבְכֶם שָׁלֵם עִם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לָלֶכֶת בְּחֻקָּיו וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו כַּיּוֹם הַזֶּה: סב וְהַמֶּלֶךְ וְכָל־יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ זֹבְחִים זֶבַח לִפְנֵי יְהוָה: סג וַיִּזְבַּח שְׁלֹמֹה אֵת זֶבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר זָבַח לַיהוָה בָּקָר עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם אֶלֶף וְצֹאן מֵאָה וְעֶשְׂרִים אָלֶף וַיַּחְנְכוּ אֶת־בֵּית יְהוָה הַמֶּלֶךְ וְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: סד בַּיּוֹם הַהוּא קִדַּשׁ הַמֶּלֶךְ אֶת־תּוֹךְ הֶחָצֵר אֲשֶׁר לִפְנֵי בֵית־יְהוָה כִּי־עָשָׂה שָׁם אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֵת חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים כִּי־מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה קָטֹן מֵהָכִיל אֶת־הָעֹלָה

עטרת מרים

קָטֹן מֵהָכִיל מִלְּהַחֲזִיק אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֵת חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים: סה וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה בָעֵת־הַהִיא אֶת־הֶחָג חֲנוּכַּת הַבַּיִת וְכָל־יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ קָהָל גָּדוֹל מִלְּבוֹא חֲמָת בִּצְפוֹנָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עַד־נַחַל מִצְרַיִם בִּדְרוֹמָהּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ שִׁבְעַת יָמִים שֶׁל חִינּוּךְ וְשִׁבְעַת יָמִים חַג הַסֻּכּוֹת אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם

עטרת מרים

רְצוּפִים: סו בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי מִימֵי הֶחָג, הוּא שְׁמִינִי הָעֲצֶרֶת שִׁלַּח אֶת־הָעָם נָטְלוּ מִמֶּנּוּ רְשׁוּת לָלֶכֶת וַיְבָרְכוּ אֶת־הַמֶּלֶךְ וַיֵּלְכוּ לְאָהֳלֵיהֶם שְׂמֵחִים וְטוֹבֵי לֵב עַל כָּל־הַטּוֹבָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה לְדָוִד עַבְדּוֹ שֶׁקִּיֵּם לוֹ הַבְטָחָתוֹ אֲשֶׁר בְּנוֹ הַיּוֹשֵׁב עַל כִּסְאוֹ בָּנָה הַבַּיִת וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ כִּי רָאוּ אֲשֶׁר שָׁרְתָה הַשְּׁכִינָה בַּבַּיִת הַבָּנוּי:

וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֵת חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים: סה וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה בָעֵת־הַהִיא אֶת־הֶחָג וְכָל־יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ קָהָל גָּדוֹל מִלְּבוֹא חֲמָת עַד־נַחַל מִצְרַיִם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ שִׁבְעַת יָמִים וְשִׁבְעַת יָמִים אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם: סו בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי שִׁלַּח אֶת־הָעָם וַיְבָרְכוּ אֶת־הַמֶּלֶךְ וַיֵּלְכוּ לְאָהֳלֵיהֶם שְׂמֵחִים וְטוֹבֵי לֵב עַל כָּל־הַטּוֹבָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה לְדָוִד עַבְדּוֹ וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ:

עטרת מרים

א וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹשֶׁה עֶבֶד יְהוָה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן מְשָׁרֵת מֹשֶׁה לֵאמֹר: ב מֹשֶׁה עַבְדִּי מֵת כִּי אִלּוּ הָיָה עֲדַיִן חַי, לֹא יְכָלְתֶּם לַעֲבוֹר אֶת הַיַּרְדֵּן כִּי עָלָיו נִגְזַר לְבַל יַעֲבוֹר וְעַתָּה קוּם עֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה אַתָּה וְכָל־הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לָהֶם לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: ג עַל כָּל־מָקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ כַּף־רַגְלְכֶם בּוֹ לָכֶם נְתַתִּיו כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל־מֹשֶׁה: ד מֵהַמִּדְבָּר וְהַלְּבָנוֹן הַזֶּה וְעַד־הַנָּהָר הַגָּדוֹל נְהַר־פְּרָת כֹּל אֶרֶץ הַחִתִּים וְעַד־הַיָּם הַגָּדוֹל בְּרוּחַ מְבוֹא הַשָּׁמֶשׁ יִהְיֶה גְּבוּלְכֶם: ה לֹא־יִתְיַצֵּב אִישׁ לְפָנֶיךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ כַּאֲשֶׁר הָיִיתִי עִם־מֹשֶׁה אֶהְיֶה עִמָּךְ לֹא אַרְפְּךָ לֹא אֶתֵּן לְךָ חוּלְשָׁה וְלֹא אֶעֶזְבֶךָּ: ו חֲזַק וֶאֱמָץ בְּהַנְהָגַת הָעָם כָּרָאוּי כִּי אַתָּה תַּנְחִיל אֶת־הָעָם הַזֶּה אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־

עטרת מרים

נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבוֹתָם לָתֵת לָהֶם: ז רַק חֲזַק וֶאֱמַץ מְאֹד בַּתּוֹרָה לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת כְּכָל־הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוְּךָ מֹשֶׁה עַבְדִּי כִּי לוּלֵא זֹאת, לֹא תּוֹעִיל כְּלוּם בְּהַנְהָגַת הָעָם כָּרָאוּי, אַל־תָּסוּר מִמֶּנּוּ מִסֵּפֶר הַתּוֹרָה יָמִין וּשְׂמֹאול לְמַעַן תַּשְׂכִּיל תַּצְלִיחַ בְּכֹל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ: ח לֹא־יָמוּשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה הָאָמוּר בַּמִּקְרָא שֶׁלְּפָנָיו מִפִּיךָ וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלַיְלָה לְמַעַן תִּשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת כְּכָל־הַכָּתוּב בּוֹ כִּי־אָז תַּצְלִיחַ אֶת־דְּרָכֶךָ וְאָז תַּשְׂכִּיל: ט הֲלוֹא צִוִּיתִיךָ חֲזַק וֶאֱמָץ בַּמִּלְחָמָה מוּל הָאוֹיֵב אַל־תַּעֲרֹץ וְאַל־תֵּחָת כִּי עִמְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ: י בַּיּוֹם שֶׁתַּמּוּ יְמֵי בְכִי אֵבֶל מֹשֶׁה וַיְצַו יְהוֹשֻׁעַ אֶת־שֹׁטְרֵי הָעָם לֵאמֹר: יא עִבְרוּ ׀ בְּקֶרֶב הַמַּחֲנֶה וְצַוּוּ אֶת־הָעָם לֵאמֹר הָכִינוּ לָכֶם צֵדָה מִינֵי מַאֲכָלִים זוּלָתִי הַלֶּחֶם, כִּי בְּשִׁבְעָה בַּאֲדָר

הפטרת וזאת הברכה־שמחת תורה

לשמו"ת ביהושע פרק א

א א וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹשֶׁה עֶבֶד יְהוָה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן מְשָׁרֵת מֹשֶׁה לֵאמֹר: ב מֹשֶׁה עַבְדִּי מֵת וְעַתָּה קוּם עֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה אַתָּה וְכָל־הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לָהֶם לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: ג כָּל־מָקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ כַּף־רַגְלְכֶם בּוֹ לָכֶם נְתַתִּיו כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל־מֹשֶׁה: ד מֵהַמִּדְבָּר וְהַלְּבָנוֹן הַזֶּה וְעַד־הַנָּהָר הַגָּדוֹל נְהַר־פְּרָת כֹּל אֶרֶץ הַחִתִּים וְעַד־הַיָּם הַגָּדוֹל מְבוֹא הַשָּׁמֶשׁ יִהְיֶה גְּבוּלְכֶם: ה לֹא־יִתְיַצֵּב אִישׁ לְפָנֶיךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ כַּאֲשֶׁר הָיִיתִי עִם־מֹשֶׁה אֶהְיֶה עִמָּךְ לֹא אַרְפְּךָ וְלֹא אֶעֶזְבֶךָּ: ו חֲזַק וֶאֱמָץ כִּי אַתָּה תַּנְחִיל אֶת־הָעָם הַזֶּה אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבוֹתָם לָתֵת לָהֶם: ז רַק חֲזַק וֶאֱמַץ מְאֹד לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת כְּכָל־הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוְּךָ מֹשֶׁה עַבְדִּי אַל־תָּסוּר מִמֶּנּוּ יָמִין וּשְׂמֹאול לְמַעַן תַּשְׂכִּיל בְּכֹל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ: ח לֹא־יָמוּשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיךָ וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלַיְלָה לְמַעַן תִּשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת כְּכָל־הַכָּתוּב בּוֹ כִּי־אָז תַּצְלִיחַ אֶת־דְּרָכֶךָ וְאָז תַּשְׂכִּיל: ט הֲלוֹא צִוִּיתִיךָ חֲזַק וֶאֱמָץ אַל־תַּעֲרֹץ וְאַל־תֵּחָת כִּי עִמְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ: י וַיְצַו יְהוֹשֻׁעַ אֶת־שֹׁטְרֵי הָעָם לֵאמֹר: יא עִבְרוּ

עטרת מרים

שָׁמַּת מֹשֶׁה לָקְטוּ מָן שֶׁהִטְפִּיקוּ בּוֹ עַד ט״ז בְּנִיסָן כֻּלִּי בְּעָוֹד | בְּסוֹף שִׁלְשֶׁת
יָמִים אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה לָבוֹא לָרֶשֶׁת אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נֹתֵן לָכֶם לְרִשְׁתָּהּ: יב וְלָרְאוּבֵנִי וְלַגָּדִי וְלַחֲצִי שֵׁבֶט
הַמְנַשֶּׁה אָמַר יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר: יג זָכוֹר עַלֵּיכֶם לְזִכּוֹר אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר
צִוָּה אֶתְכֶם מֹשֶׁה עֶבֶד־יְהוָה
לֵאמֹר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מֵנִיחַ לָכֶם
וְנָתַן לָכֶם
אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת: יד נְשֵׁיכֶם
וּמִקְנֵיכֶם יֵשְׁבוּ בָּאָרֶץ
אֲשֶׁר נָתַן לָכֶם מֹשֶׁה בְּעֵבֶר
הַיַּרְדֵּן וְאַתֶּם תַּעַבְרוּ חֲמֻשִׁים
לִפְנֵי אֲחֵיכֶם כָּל גִּבּוֹרֵי
הַחַיִל שְׁכָנֶיכֶם וַעֲזַרְתֶּם
אוֹתָם: טו עַד אֲשֶׁר־יָנִיחַ יְהוָה
יְתֵי ה׳ מְנוּחָה גַּם לַאֲחֵיכֶם
כָּכֶם וְיָרְשׁוּ גַּם־הֵמָּה אֶת־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נֹתֵן לָהֶם
וְשַׁבְתֶּם לְאֶרֶץ יְרֻשַׁתְכֶם

עטרת מרים

וִירִשְׁתֶּם אוֹתָהּ אוֹ תֹּאחֲזוּ בָּהּ מִבְּלִי מֵעֲרֹעַר אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר | נָתַן לָכֶם
מֹשֶׁה עֶבֶד יְהוָה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרַח הַשָּׁמֶשׁ בְּעֵבֶר הַמִּזְרָחִי, הוֹאִיל
וּתְקִימוּ הַתְּנַאי: טז וַיַּעֲנוּ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר כָּל אֲשֶׁר־צִוִּיתָנוּ נַעֲשֶׂה
וְלֹא לְבַד הַדָּבָר הַזֶּה שֶׁהֲיִבְנוּ עָלָיו מִצַּד הַיֹּשֶׁר, כִּי גַּם וְאֶל־כָּל־אֲשֶׁר תִּשְׁלָחֵנוּ
נֵלֵךְ: יז כְּכֹל אֲשֶׁר־שָׁמַעְנוּ אֶל־
מֹשֶׁה כֵּן נִשְׁמַע אֵלֶיךָ רַק אִם
יְהִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עִמְּךָ כַּאֲשֶׁר
הָיָה עִם־מֹשֶׁה וְלֹא זֹאת לְבַד, כִּי גַּם:
יח כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר־יַמְרֶה יְמָרוּד
אֶת־פִּיךָ וְלֹא־יִשְׁמַע אֶת־דְּבָרֶיךָ
לְכֹל אֲשֶׁר־תְּצַוֶּנּוּ יוּמָת בְּדִין מוֹרֵד
בְּמַלְכוּת רַק חֲזַק וֶאֱמָץ לַעֲנוֹשׁ
הַמּוֹרְדִים וְלֹא לְמַהֵל עַל כְּבוֹדְךָ:

| בְּעֶרֶב הַמַּחֲנֶה וְצַוּוּ אֶת־הָעָם לֵאמֹר הָכִינוּ
לָכֶם צֵדָה כִּי בְּעוֹד | שְׁלֹשֶׁת יָמִים אַתֶּם
עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה לָבוֹא לָרֶשֶׁת אֶת־
הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נֹתֵן לָכֶם
לְרִשְׁתָּהּ: יב וְלָרְאוּבֵנִי וְלַגָּדִי וְלַחֲצִי שֵׁבֶט
הַמְנַשֶּׁה אָמַר יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר: יג זָכוֹר אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה אֶתְכֶם מֹשֶׁה
עֶבֶד־יְהוָה לֵאמֹר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מֵנִיחַ לָכֶם וְנָתַן לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ
הַזֹּאת: יד נְשֵׁיכֶם טַפְּכֶם וּמִקְנֵיכֶם יֵשְׁבוּ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַן לָכֶם מֹשֶׁה
בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְאַתֶּם תַּעַבְרוּ חֲמֻשִׁים לִפְנֵי אֲחֵיכֶם כָּל גִּבּוֹרֵי הַחַיִל
וַעֲזַרְתֶּם אוֹתָם: טו עַד אֲשֶׁר־יָנִיחַ יְהוָה | לַאֲחֵיכֶם כָּכֶם וְיָרְשׁוּ גַּם־הֵמָּה אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם נֹתֵן לָהֶם וְשַׁבְתֶּם לְאֶרֶץ יְרֻשַׁתְכֶם וִירִשְׁתֶּם אוֹתָהּ אֲשֶׁר | נָתַן לָכֶם מֹשֶׁה עֶבֶד יְהוָה
בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרַח הַשָּׁמֶשׁ: טז וַיַּעֲנוּ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר כָּל אֲשֶׁר־צִוִּיתָנוּ נַעֲשֶׂה וְאֶל־כָּל־אֲשֶׁר
תִּשְׁלָחֵנוּ נֵלֵךְ: יז כְּכֹל אֲשֶׁר־שָׁמַעְנוּ אֶל־מֹשֶׁה כֵּן נִשְׁמַע אֵלֶיךָ רַק יְהִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ כַּאֲשֶׁר
הָיָה עִם־מֹשֶׁה: יח כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר־יַמְרֶה אֶת־פִּיךָ וְלֹא־יִשְׁמַע אֶת־דְּבָרֶיךָ לְכֹל אֲשֶׁר־תְּצַוֶּנּוּ יוּמָת
רַק חֲזַק וֶאֱמָץ:

המשך ביאור למס׳ בכורות ליום שישי עמ׳ א

1 אסורים בגיזה ועבודה אף קודם שנפדו, לפי שלא גזרו בהם רבנן,
2 לפי שאינם מתחלפים בקדשי מזבח.
3 שנינו במשנה: **וְלָדָן וַחֲלָבָן מוּתָּר כו׳** לאחר פדיונן.
4 הגמרא דנה איזה ולדות התירה המשנה. שואלת הגמרא: **הֵיכִי**
5 **דָּמֵי, אִילֵימָא דְּאִיעַבַּר וְאִתְיְלִיד לְאַחַר פִּדְיוֹנָן** – אם נאמר שגם
6 עיבורם של הולדות וגם לידתם היו אחרי שנפדו אמותיהם,
7 **פְּשִׁיטָא** – הלא פשוט הוא דין זה, שכן לאחר פדיונן **חוּלִּין נִינְהוּ**
8 – הולדות חולין גמורים, ולמה הוצרכה המשנה להשמיעו,
9 **אֶלָּא, דְּאִיעַבַּר לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן וְאִתְיְלִיד לְאַחַר פִּדְיוֹנָן** – אלא ודאי
10 המדובר הוא שעיבורם של הולדות היה קודם שנפדו אימותיהם,
11 ורק לידת הולדות היתה לאחר שנפדו, ומשמיענו התנא שאף על
12 פי כן לא חלה שום קדושה על הולד.
13 הגמרא דנה בדין הולדות שנולדו קודם שנפדו האמהות. מדייקת
14 הגמרא: ממה ששנינו ׳ולדן וחלבן מותר לאחר פדיונן׳, יש
15 במשמע, **הָא לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן אֲסִירִי** – שהולדות שנולדו קודם פדיון
16 האמהות אסורים בהנאה, אלא אם כן יפדו אותם,

לוח תהלים

יום ראשון, ט"ז תשרי > פרק כ. מפרק עט עד פרק פב

יום שני, י"ז תשרי > פרק כ. מפרק פג עד פרק פז

יום שלישי, י"ח תשרי > פרק כ. מפרק פח עד סוף פרק פט

יום רביעי, י"ט תשרי > פרק כ. מפרק צ עד פרק צו

יום חמישי, כ' תשרי > פרק כ. מפרק צז עד פרק קג

יום שישי, כ"א תשרי > פרק כ. מפרק קד עד פרק קה

שבת קודש, כ"ב תשרי > פרק כ. מפרק קו עד פרק קז

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי־הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל [פרק] תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

(תמוז תרס"ו)

לימוד תניא בכל יום

"כיון שלימוד התניא הוא אחד מהשיעורים ששמענו כמה פעמים אודותו מכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע שהוא מסוגל לכמה ענינים, מהנכון שנוסף על לימודו תניא כפי שכותב, ילמוד גם כן כפי שנחלק התניא לימות השנה".

(אגרות קודש, כרך י"ד, אגרת ה'רלט)

"המנהג הטוב שנהגו חסידים (בדורות שלפני זה, וגם בדורנו) - ללמוד פרק תניא בכל יום (לפני תפלת הבוקר). וכדאי לפרסם ולחזק מנהג זה"

(משיחת ש"פ אחרי, מבה"ח אייר תשמ"ט - התוועדויות תשמ"ט ח"ג עמ' 68)

תניא יומי

~ יום ראשון ט"ז תשרי ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קלד, אך האמת אגיד... עד עמ' 268, ואחור ח"ת.

אַךְ הָאֱמֶת אַגִּיד לַשּׁוֹמְעִים לִי, כִּי אַהֲבָה מְקֻלְקֶלֶת הַשּׁוּרָה[11], וְהִנֵּה הִיא – האהבה היא **כְּסוּת עֵינַיִם שֶׁלֹּא לִרְאוֹת הָאֱמֶת, מֵרֹב אַהֲבָתָם לְחַיֵּי הַגּוּף** – שבגלל כך באים חסידים לבקש עצות בענינים גשמיים, כפי שיפרש להלן; בינתיים מציין רבנו הזקן, שלא מדובר כאן חס־ושלום על אהבת הגוף סתם, אלא הכוונה היא אכן: **לְשֵׁם שָׁמַיִם,** – רוצים בחיי גוף טובים, לשם שמים, **לַעֲבֹד בּוֹ** – עם הגוף, **אֶת ה', בְּרִשְׁפֵּי אֵשׁ וְשַׁלְהֶבֶת גְּדוֹלָה מֵאַהֲבַת נַפְשָׁם אֶת ה',** – הרי למרות שזה אכן לשם שמים, אך כיוון שהם כל כך שקועים בזה, עד שיש להם גם אהבה לחיי הגוף, אהבה כזו המפריעה לסדר, הרי במילא – **וְעַל כֵּן, הַיְטֵב חָרָה לָהֶם בְּצַעַר הַגּוּף חַס־וְשָׁלוֹם ה' יְרַחֵם, וְאֵין יְכוֹלִין לְקַבֵּל בְּלֹל,** – צער ויסורים, **עַד שֶׁ** – הצער **מַעֲבִירָם עַל דַּעְתָּם, לְכַתֵּת רַגְלֵיהֶם מֵעִיר לְעִיר, לִשְׁאֹל עֵצוֹת מֵרָחוֹק,** – מהו אכן הטעם שהקדוש־ברוך־הוא נותן יסורים, ואיך יש להתייחס על־פי תורה לבעיות החיים הגשמיים – אם הדרך היא לא לבקש עצות על כך אצל תלמידי חכמים וצדיקים? ממשיך רבנו הזקן ומסביר: אלה המתהלכים לבקש עצות איך להיפטר מהצרות הגשמיות, אין דרכם הדרך הנכונה על־פי תורה. שכן, בעשותם כך – **וְלֹא שָׁעוּ אֶל ה' לָשׁוּב אֵלָיו בְּרוּחַ נְמוּכָה וְהַכְנָעַת הַגּוּף, לְקַבֵּל תּוֹכַחְתּוֹ בְּאַהֲבָה, "כִּי** – הרי, דוקא **אֶת אֲשֶׁר יֶאֱהַב ה' וְכו'":** – יוכיח"[12] – מכאן, שבמקום להתהלך ולחפש עצות איך להיפטר מעונשים גשמיים, על האדם לחזור בתשובה, שהרי העונשים סימן הם שהקדוש־ברוך־הוא רוצה שאותו יהודי יעשה תשובה, ויתירה מזו, על יהודי להיות שבע רצון מכך, שכן יש לו הזכות, שדוקא אותו בחר ה' לעוררו לתשובה, כביטוי לאהבתו המיוחדת של הקדוש־ברוך־הוא אליו.

אגרת הקדש

אך האמת אגיד לשומעים לי כי אהבה מקלקלת השורה והנה היא כסות עינים שלא לראות האמת מרוב אהבתם לחיי הגוף לש"ש לעבוד בו את ה' ברשפי אש ושלהבת גדולה מאהבת נפשם את ה' וע"כ היטב חרה להם בצער הגוף ח"ו ה' ירחם ואין יכולין לקבל כלל עד שמעבירים על דעתם לכתת רגליהם מעיר לעיר לשאול עצות מרחוק ולא שעו אל ה' לשוב אליו ברוח נמוכה והכנעת הגוף לקבל תוכחתו באהבה כי את אשר יאהב ה' וכו':

11. ב"ר פנ"ה, ח. **12.** משלי ג, יב.

וּכְמוֹ אָב רַחֲמָן חָכָם וְצַדִּיק הַמַּכֶּה בְּנוֹ, שֶׁאֵין לְבֵן חָכָם לַהֶפֵּךְ עֹרֶף לָנוּס, לְמְצֹא לוֹ עֻזְרָה, אוֹ אֲפִלּוּ – לֹא, מֵלִיץ יָשָׁר, לְפָנֵי אָבִיו הָרַחֲמָן וְהַצַּדִּיק וְחָסִיד, – הרבי הריי"צ נ"ע העיר באחת משיחותיו[13]: כשרבנו הזקן מדבר בפעם הראשונה אודות אב המעניש את בנו ומכה אותו, אין הוא משתמש בתואר "חסיד", ורק לאחר מכן, כשהוא מדבר אודות "מליץ יושר", שם הוא משתמש בתואר זה. שכן, אב המכה את בנו, הוא אכן רחמן וצדיק וחכם, אבל לא חסיד, כי חסיד אינו מכה; על־כל־פנים רואים אנו, שאם הבן הוא חכם – לא ינוס לחפש לו עזרה או מליץ יושר, רַק לִהְיוֹת "עָשָׂר יֶחֱזוּ פָּנֵימוֹ" – לא עם העורף שלו, אלא עם הפנים שלו, **עִם אָבִיו – פָּנִים בְּפָנִים,** – פנים כנגד פנים, **לְסָבֵל הַכָּאוֹתָיו בְּאַהֲבָה, לְטוֹב לוֹ כָּל הַיָּמִים. וְהִנֵּה, לְמַעֲלָה בְּחִינַת "פָּנִים"** – שלמדנו לעיל, שמצדו של יהודי צריך להיות ללמעלה האופן והבחינה של "ישר יחזו פנימו", ו"פנים בפנים", ההיפך מהחזרת העורף, אלא לחזות באבינו שבשמים פנים אל פנים, הרי הבחינה של "פנים" למעלה **הוּא הָרָצוֹן וְהַחֶשְׁקָ, אֲשֶׁר אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם מַשְׁפִּיעַ לְבָנָיו כָּל טוּב עוֹלָמִים** – גם העולם הרוחני וגם העולם הגשמי, **וְחַיֵּי נֶפֶשׁ וְגוּף,** – הרי כל זה הוא משפיע, **בְּאַהֲבָה וְרָצוֹן, חֲשִׁיקָה וַחֲפִיצָה, עַל־יְדֵי "תּוֹרַת חַיִּים"** – **שֶׁהִיא** – התורה היא, **רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ – אֲשֶׁר נָתַן לָנוּ,** – השפעה כזו, שהיא באהבה ורצון וכו', היא הנקראת בחינת "פנים", השפעה הבאה מהפנים ופנימיות הרצון שלמעלה, **כְּמוֹ שֶׁאוֹמְרִים:** – בשמונה־עשרה, **"כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָנוּ תּוֹרַת חַיִּים וכו'"** – **לַעֲשׂוֹת בָּהּ** – ועל ידה, **רְצוֹנוֹ, וְעַל זֶה נֶאֱמַר: "בְּאוֹר פְּנֵי מֶלֶךְ חַיִּים,**

אגרת הקדש

וכמו אב רחמן חכם וצדיק המכה בנו שאין לבן חכם להפוך עורף לנוס למצוא לו עזרה או אפילו מליץ יושר לפני אביו הרחמן והצדיק וחסיד רק להיות ישר יחזו פנימו עם אביו פנים בפנים לסבול הכאותיו באהבה לטוב לו כל הימים. והנה למעלה בחי' פנים הוא הרצון והחשק אשר אבינו שבשמים משפיע לבניו כל טוב עולמים וחיי נפש וגוף באהבה ורצון חשיקה וחפיצה ע"י תורת חיים שהיא רצונו ית' אשר נתן לנו כמ"ש כי באור פניך נתת לנו תורת חיים כו' לעשות בה רצונו וע"ז נאמר באור פני מלך חיים ורצונו כו'. משא"כ לעו"ג משפיע חיי גופם שלא ברצון וחשיקה וחפיצה לכך נק' אלהים אחרים שיונקים מבחי' אחוריים וכך הוא באדם הרצון והחשק הוא בחי' פנים ואם אינו מקבל באהבה ורצון כאלו הופך עורף ואחור ח"ו.

וְרָצוֹנוֹ כו'". מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן לֶעָתִיד לָבוֹא גְּלוּלִים, – לאומות העולם, **מַשְׁפִּיעַ חַיֵּי גּוּפָם**[14] **שֶׁלֹּא בְּרָצוֹן וַחֲשִׁיקָה וַחֲפִיצָה, לְכָךְ נִקְרָאִים "אֱלֹהִים אֲחֵרִים", שֶׁיּוֹנְקִים** – את חיותם, **מִבְּחִינַת "אֲחוֹרַיִם".** – לא ברצון הפנימי, אלא ברצון החיצוני, כפי שהוסבר בפרק כ"ב בחלק הראשון של ספר ה"תניא", שבשעה שנותנים דבר לידיד, מסתכלים ישר בפניו כשנותנים לו. שכן, כיוון שבנפש זה בא מהפנים ומהרצון הפנימי של הנפש, כך גם בגוף מתבטא הדבר על ידי ההסתכלות בו בפנים, ואילו כשנותנים דבר לשונא – מפנים את הפנים ממנו. שכן כיוון שבנפש, הפנים, פנימיות הרצון הפנימי, מופנים ממנו, והנתינה היא רק ברצון החיצוני איזה טעם שהוא, אבל לא שרוצים לתת לו באמת, הרי כשם שבנפש, הפנים, הרצון הפנימי, מופנה ממנו, משתקף הדבר גם בגוף, שהפנים מופנים בשעה שנותנים לו ההשפעה. כך גם כאן – השפעת חיי הגוף לאומות העולם ניתנת רק ברצון החיצוני, בחינת "אחוריים" (הניגוד ל"פנים"), והם נקראים "אלהים אחרים". על־כל־פנים יוצא, שבחינת "פנים" למעלה היא ההשפעה הניתנת לבני ישראל ברצון הפנימי של הקדוש ברוך הוא. **וְכָךְ הוּא בָּאָדָם, הָרָצוֹן וְהַחֶשְׁקָ** – הרצון הפנימי של האדם, **הוּא בְּחִינַת "פָּנִים",** – וכשאומרים שצריך להיות "פנים בפנים" מהאדם להקדוש־ברוך־הוא, הכוונה היא לקבל ברצון וחשק (ברצון פנימי) מה שניתן לו מה"פנים" שלמעלה (מהפנימיות שלמעלה), ובענייננו הכוונה שיש לקבל התוכחה של הקדוש־ברוך־הוא (שהתבטאה ביסורים גשמיים) ברצון פנימי. **וְאִם אֵינוֹ מְקַבֵּל** – את התוכחה, **בְּאַהֲבָה וְרָצוֹן – כְּאִלּוּ הוֹפֵךְ עֹרֶף וְאָחוֹר, חַס־וְשָׁלוֹם.**

---

13. ראה סה"ש תש"ד ע' 15. **14.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע דלכאורה כן הוא גם בחיי נפשם. ראה ח"א פכ"ב וספ"ג".

~ יום שני י"ז תשרי ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 268, ועצה היעוצה לקבל... עד עמ' קלה, נם"ו.

אגרת הקדש

ועצה היעוצה לקבל באהבה היא עצת ה' בפי חז"ל לפשפש במעשיו וימצא לו עונות הצריכין מירוק יסורים ויראה לעין גודל אהבתו אליו המקלקלת השורה כמשל מלך גדול ונורא הרוחץ בכבודו ובעצמו צואת בנו יחידו מרוב אהבתו כמ"ש אם רחץ ה' צואת בנות ציון כו' ברוח משפט כו' וכמים הפנים אל פנים תתעורר האהבה בלב כל משכיל ומבין יקר מהות אהבת ה' אל התחתונים אשר היא יקרה וטובה מכל חיי העולמים כולם כמ"ש מה יקר חסדך וכו' כי טוב חסדך מחיים כו' כי החסד שהוא בחי' אהבה הוא חיי החיים שבכל העולמות כמ"ש מכלכל חיים בחסד ואז גם ה' יתן הטוב ויאר פניו אליו בבחי' אהבה מגולה אשר היתה תחלה מלובשת ומסותרת בתוכחה מגולה ויתמתקו הגבורות בשרשן ויתבטלו הדינין נם"ו:

וְעָצָה הַיְעוּצָה לְקַבֵּל – היסורים, **בְּאַהֲבָה,** – שיהיה בכוחו של אדם לקבל את היסורים באהבה, **הִיא עֲצַת ה' בְּפִי חֲכָמֵינוּ ז"ל: "לְפַשְׁפֵּשׁ בְּמַעֲשָׂיו",** – כפי שהגמרא[15] אומרת: "אם רואה אדם שיסורין באין עליו יפשפש במעשיו", אחרי אלה ממעשיו שיש לעשות תשובה עליהם, ויעשה תשובה, **וְיִמְצָא לוֹ עֲוֹנוֹת הַצְּרִיכִין מֵרוּק יִסּוּרִים, וְיִרְאָה לָעַיִן גֹּדֶל אַהֲבָתוֹ** – של הקדוש ברוך הוא, **אֵלָיו,** – אהבה **הַמְקַלְקֶלֶת** – את **הַשּׁוֹרָה, כְּמָשָׁל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְנוֹרָא הָרוֹחֵץ בְּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ צוֹאַת בְּנוֹ יְחִידוֹ, מֵרֹב[16] אַהֲבָתוֹ,** – לבנו, שהרי זו חריגה מהסדר, שאכן המלך עצמו רוחץ ומנקה את הצואה, רק אהבתו הרבה של המלך אל בנו יחידו מקלקלת את השורה, שהוא עצמו רוחץ את צואתו. כך יש לראות אהבתו הגדולה של הקדוש־ברוך־הוא אליו – בנקותו עוונותיו על ידי יסורים. **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[17]**: "אִם רָחַץ ה'**[18] **צוֹאַת בְּנוֹת צִיּוֹן כו', בְּרוּחַ מִשְׁפָּט**[19] **כו'"**[20]**. וְכַמַּיִם הַפָּנִים אֶל פָּנִים,** – כשמסתכלים עם הפנים במים, משתקפים במים אותם פנים, כך הרי גם לב האדם לאדם, לב האדם למטה לאדם העליון – ללמעלה, **תִּתְעוֹרֵר הָאַהֲבָה בְּלֵב כָּל מַשְׂכִּיל וּמֵבִין יְקַר מָהוּת אַהֲבַת ה' אֶל הַתַּחְתּוֹנִים,** – לאלה הנמצאים בתחתיות העולם הזה, **אֲשֶׁר הִיא** – אהבתו של הקדוש ברוך הוא, **יְקָרָה וְטוֹבָה מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָמִים כֻּלָּם,** – העולמות הרוחניים והגשמיים, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[21]**: "מַה יָּקָר חַסְדְּךָ וְכו'",** – וכן כתוב[22]: **"כִּי טוֹב חַסְדְּךָ מֵחַיִּים כו'", כִּי חַיֶּיהָ שֶׁהוּא בְּחִינַת אַהֲבָה,** – פנימיות החסד היא אהבה, "אהבת עולם אהבתיך על כן משכתיך חסד", מאהבה בא חסד, **הוּא 'חַיֵּי הַחַיִּים' שֶׁבְּכָל הָעוֹלָמוֹת, כְּמוֹ שֶׁאוֹמְרִים:** – בשמונה־עשרה, **"מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד".** – הרי שחסד ואהבה הם המזון והחיים של החיים. **וְאָז** – כשיבין את אהבתו הגדולה של הקדוש־ברוך־הוא אליו, המתבטאת ביסורים – וזה יעורר בו אהבה להקדוש ברוך הוא, לקבל את היסורים באהבה, אז – **"גַּם ה' יִתֵּן הַטּוֹב",** – מה שטוב גם בגלוי, טוב הנראה והנגלה, שרואים בעיני בשר שזה טוב, **וְיָאֵר פָּנָיו אֵלָיו,** – שהפנים והפנימיות שלמעלה יהיו באופן שיהיו נראים בפנים, וטוב לאדם למטה, **בִּבְחִינַת אַהֲבָה מְגֻלָּה, אֲשֶׁר הָיְתָה תְּחִלָּה מְלֻבֶּשֶׁת וּמְסֻתֶּרֶת בְּתוֹכָחָה מְגֻלָּה,** – הבאה מאהבה מסותרת, הרי זה יבוא באהבה גלויה ובחסדים גלויים, **וְיִתְמַתְּקוּ הַגְּבוּרוֹת בְּשָׁרְשָׁן,** – שבשורש הרי הגבורות הן טוב, אלא שהן יורדות למטה בענין של גבורות ויסורים – הרי הגבורות יתמתקו בשרשן, **וְיִתְבַּטְּלוּ הַדִּינִין נֶצַח־סֶלָה־וָעֶד:**

---

15. ברכות ה, א. **16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "צ"ע דבנמשל כ' גודל (איכות?) ובמשל רוב (כמות?)". **17.** ישעי' ד, ד. **18. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "בכתוב – את". **19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "להעיר מש' הכולל ליה"ר דביעור חמץ". **20. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "וראה פרש"י שם". **21.** תהלים לו, ח. **22.** שם סג, ד.

~ יום שלישי י"ח תשרי ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קלה, אהובי אחי ורעיי... עד עמ' קלה, וד"ל.

האגרת הבאה נדפסה ונוספה כאן על ידי מסדרי "אגרת הקודש" (הוספת כ"ק רבינו: "לאחרי הוצאות הראשונות דאגה"ק - ראה בהרשימה דהדפוסים"), כהוספה לאגרת הקודש סימן כ"ב, למרות שבאופן גלוי לא נראה הקשר בינה לבין האגרת הקודמת.

פרט לכך, שבחלק "אגרת הקודש" סימן כ"ב, שלא נדפס כאן (ב"אגרת הקודש") מתאונן רבנו הזקן על ששאילת עצות בענינים גשמיים מעסיק אותו רבות – אולי יש לכך שייכות לחלק הבא של האגרת, שם הוא גם כן מתאונן על העיסוקים הרבים המקיפים אותו מכל עבר.

אָהוּבַי, אַחַי וְרֵעַי! – כך קורא רבנו הזקן לחסידים אליהם הוא כותב אגרת קודש זו, **מִגְּדֶל טִרְדָּתִי**[23] **אֲשֶׁר הִקִּיפוּ עָלַי יַחַד**[24] **וְסִבּוּנִי כַּמַּיִם, כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלַּיְלָה תָּמִיד לֹא יֶחְשׁוּ – לֹא אוֹכַל מִלֵּט מַשָּׂא**[25] **לֵאמֹר עִם הַסֵּפֶר כָּל אֲשֶׁר בִּלְבָבִי. אַךְ בִּקְצָרָה בָּאתִי, כְּמַזְכִּיר וּמַחֲזִיר עַל הָרִאשׁוֹנוֹת בִּכְלָל,** – על אותם דברים שרבנו הזקן כבר עורר אליהם, **וּבִפְרָט אֶל הַמִּתְנַדְּבִים בָּעָם,** – המקריבים עצמם, מרצונם החופשי, בענין עבודת התפלה – שעבודת התפלה תהיה הרבה יותר מאשר הסדר הרגיל בזה, **לַעֲמֹד עַל הָעֲבוֹדָה זוֹ תְּפִלָּה,** – כפי שחכמינו ז"ל אומרים[26]: "איזו היא עבודה שהיא בלב, הוי אומר זו תפלה", שהתפלה נקראת עבודה שבלב – עבודה שבלב ועם הלב, **בְּקוֹל רָם,** – להתפלל בקול רם, – מובן שהכוונה היא מחוץ לשמונה־עשרה שעליה להיות בלחש, פרט לימים הנוראים, כנזכר ב'שולחן ערוך'[27]. **לְהִתְחַזֵּק מְאֹד בְּכָל עֹז וְתַעֲצוּמוֹת נֶגֶד כָּל מוֹנֵעַ** – מעבודת התפלה, **מִבַּיִת וּמִחוּץ,** – להתחזק כנגד המניעות של עצמו הוא, וכנגד המניעות מהזולת ומענינים חיצוניים, **בְּיָד חֲזָקָה – כְּמַשְׁמָעוֹ,** – כפי משמעותו הפנימית של הביטוי "ביד חזקה", **שֶׁהוּא "רְצוֹן יְרֵאָיו",** אֲשֶׁר לְמַעְלָה מִן הַחָכְמָה וְהַתְּבוּנָה אֲשֶׁר נָתַן ה' בָּהֶמָּה, לָדַעַת לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל אֲשֶׁר צִוָּה ה' בְּהַשְׂכֵּל וָדַעַת, – חכמה והבנה אלו הענין הקדוש־ברוך־הוא, שהרי "אתה חונן לאדם דעת" וכו'; אך הרצון שלמעלה מהבנה – זו היא עבודתו של יהודי ירא־שמים להשיג רצון זה על ידי קבלת עול, רַק רָצוֹן פָּשׁוּט – רצון מופשט מהציור וההגבלה של הרצון הבא מצד השכל, "רוּחַ נְדִיבָה", – להתמסרות עצמית, בְּכָל אִישׁ אֲשֶׁר יְדָבֶּנּוּ לִבּוֹ לַעֲבֹד עֲבוֹדָה תַּמָּה, – שאין בה שום ענין אחר מלבד רק לַעֲשׂוֹת נַחַת רוּחַ לְיוֹצְרוֹ. וְעַל זֶה – על רצון כזה שלמעלה לגמרי מהבנה, נֶאֱמַר[28]: "כִּי עִם קְשֵׁה עֹרֶף הוּא, וְסָלַחְתָּ", – כלומר, הסליחה באה, מפני שזה "עם קשה עורף"[29], היינו עקשנות ורצון שלמעלה מהבנה – זהו הטעם שיהיה "וסלחת", כִּי הַסְּלִיחָה הִיא גַּם־כֵּן לְמַעְלָה מִן הַחָכְמָה, – כשם שבאדם הרצון הפשוט שלו הוא למעלה משכלו וחכמתו – כך למעלה ענין הסליחה הוא למעלה מהחכמה שלמעלה, כִּי "שָׁאֲלוּ לַחָכְמָה בוּ"", – מה יהא דינה של הנפש החוטאת – וענתה חכמה: נפש כי תחטא תישפט ותיענש, ולא שתשובה תכפר ותביא סליחה לחטא, כפי שמובא בירושלמי[30], וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם בִּקֵּשׁ מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה[31], – באותה מדה שהאדם עושה תשובה ברצון שלמעלה מהבנה – כך תומשך לו סליחה ממדריגה שלמעלה מחכמה, שמשם באה הסליחה, וְדֵי לַמֵּבִין.

אגרת הקדש

אהובי אחיי ורעיי מגודל טרדתי אשר הקיפו עלי יחד וסבוני כמים כל היום וכל הלילה תמיד לא יחשו. לא אוכל משא לאמר עם הספר כל אשר בלבבי. אך בקצרה באתי כמזכיר ומחזיר על הראשונות בכלל ובפרט אל המתנדבים בעם לעמוד על העבודה זו תפלה בקול רם להתחזק מאד בכל עוז ותעצומות נגד כל מונע מבית ומחוץ ביד חזקה כמשמעו שהוא רצון יריאיו אשר למעלה מן החכמה והתבונה אשר נתן ה' בהמה לדעת לעשות את כל אשר צוה ה' בהשכל ודעת. רק רצון פשוט ורוח נדיבה בכל איש אשר ידבנו לבו לעבוד עבודה תמה לעשות נ"ר ליוצרו. ועו"נ כי עם קשה עורף הוא וסלחת. כי הסליחה היא ג"כ למעלה מן החכ'. כי שאלו לחכמה כו' ומשה רבינו ע"ה ביקש מדה כנגד מדה וד"ל.

---

23. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "לברר בדפוסים – דלכאורה צ"ל טרדותי ל' רבים כההמשך". **24.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ע"ד תהלים פח, יח (בהיפך הסדר) – [וכן כמה ל' כאן שלאח"ז]". **25.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "בתניא שלפנינו: לא אוכל משא, אבל ב"לוח התיקון" תיקן כבפנים. והוא ע"ד לשון הכתוב ישעי' מו, ב. **26.** תענית ב, א. **27.** אדה"ז סק"א ס"ב – ג. **28.** תשא לב, ט. **29.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "דמזה מובן שזהו למעליותא". **30.** מכות פ"ב ה"ו. **31.** דב"ר פי"א, ט.

~ יום רביעי י"ט תשרי ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קלה, ועוד זאת אדרוש... עד עמ' 270, מלו"נ.

וְעוֹד זֹאת אֶדְרֹשׁ מִמַּעֲלַתְכֶם, — בתחילה, כשהוא מדבר בענינים שבין אדם למקום, השתמש רבנו הזקן בלשון "כמזכיר ומחזיר על הראשונות", ואילו כעת, כשהוא מתחיל לדבר אודות בין אדם לחבירו — הוא משתמש בלשון דרישה, **שֶׁלֹּא לְהַשְׁלִיךְ דְּבָרַי אַחֲרֵיכֶם, אֲשֶׁר עָרַכְתִּי שִׂיחַ, לִהְיוֹת כָּל אִישׁ יָשָׁר וְהוֹלֵךְ בְּתֻמּוֹ, כַּאֲשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹקִים אֶת הָאָדָם יָשָׁר**[32]**, וְלֹא לְבַקֵּשׁ חֶשְׁבּוֹנוֹת רַבִּים**[32]**, מֵעֲלִילוֹת מִצְעֲדֵי גָּבֶר וּמַחְשְׁבוֹת אָדָם וְתַחְבּוּלוֹתָיו,** — שלא לחשוב אודות אדם שני, מה הן חשבונותיו וכוונותיו, **כִּי זוֹ מְלֶאכֶת שָׁמַיִם הִיא וְלֹא מְלֶאכֶת בָּשָׂר־וָדָם.** — הקדוש־ברוך־הוא יודע הכל, "עלילות מצעדי גבר, מחשבות אדם ותחבולותיו, ויצרי מעללי איש" — כפי הנוסח בתפלת 'ראש השנה'. **וּלְהַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה בְּמִצְוַת חֲז"ל**[33]**: "וֶהֱוֵי שְׁפַל רוּחַ בִּפְנֵי כָּל אָדָם" בִּכְלָל,** — בלי יוצא מן הכלל[34]. **כִּי יַצִּיבָא מִלְּתָא וְתַקִּין פִּתְגָּמָא, שֶׁכָּל אֶחָד מְתֻקָּן מֵחֲבֵרוֹ,** — שכן, אמת הדבר ונכון הביטוי שכל אחד "מתוקן" מחבירו, כל אחד נהיה יותר טוב על ידי חבירו. שכן, לכל אחד מעלתו המיוחדת שאיננה בשני, ועל ידי האחדות של כולם יחד מיתווספת לכל אחד המעלה שישנה בשני ואיננה בו. על מה שרבנו הזקן אומר כאן "ועוד זאת אדרוש ממעלתכם", אמר כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע באחת משיחותיו הקדושות[35], שאין הכוונה שרבנו הזקן כתב זאת אל בני עליה, רבנו הזקן כתב זאת אל חסידים, ופירוש המלים "אדרוש ממעלתכם" הוא, עוררו מעלותיכם. להלן אומר רבנו הזקן: "שלא להשליך דברי אחריכם אשר ערכתי שיח" — "שלא להשליך דברי אחריכם" הוא מקיף, "אשר ערכתי שיח" הוא פנימי (כלומר, שרבנו הזקן פעל בחסידים גם בדרך מקיף וגם בפנימיות), ומה שאומר לאחר מכן: "במצות חכמינו ז"ל והוי שפל רוח בפני כל אדם בכלל, כי יציבא מילתא ותקין פתגמא שכל אחד מתוקן מחבירו" — הכוונה בהוספה "כל אחד מתוקן מחבירו" היא, שעל ידי הזולת נעשה האדם עצמו מתוקן. **וּכְתִיב:** — וכתוב[36]: **"כָּל [אִישׁ] יִשְׂרָאֵל כְּאִישׁ אֶחָד חֲבֵרִים", כְּמוֹ שֶׁאִישׁ אֶחָד מְחֻבָּר מֵאֵבָרִים רַבִּים, וּבְהִפָּרְדָם** — אחד מהשני, **נוֹגֵעַ בַּלֵּב, "כִּי מִמֶּנּוּ תּוֹצְאוֹת חַיִּים",** — כך גם, כפי שרבנו הזקן מסביר בפרוטרוט באגרת הקודש סימן ל"א — שפירוד חס־ושלום בין בני ישראל נוגע כביכול בשכינה שהוא ה"לב" של בני ישראל. **אִם־כֵּן אֲנַחְנוּ הֱיוֹת כֻּלָּנוּ כְּאִישׁ אֶחָד מַמָּשׁ — תִּכּוֹן הָעֲבוֹדָה בַּלֵּב,** — עבודת התפלה שהיא — כנזכר לעיל — "עבודה שבלב", שענינה לחבר את הנשמה עם מקורה בשכינה, הרי על־ידי שבני ישראל הם באחדות, דבר המביא לאחדות עם השכינה — תביא האחדות לחיזוקה ולקיומה של העבודה שבלב בתפלה, **וּמִכְּלַל הֵן כּוּ',** — כפי הלשון[37] "מכלל הן אתה שומע לאו", שבשעה שחסרה האחדות חס־ושלום, חסר ב"עבודה שבלב" בתפלה. **וְעַל כֵּן** — ולכן, **נֶאֱמַר**[38]**: "וּלְעָבְדוֹ** — את הקדוש ברוך הוא, **שְׁכֶם אֶחָד" דַּוְקָא.** — כלומר, באותה כוונה, מתי הוא הענין האמיתי של "לעבדו"? — כשזה "שכם אחד" דוקא, כשכולם הם באחדות. **וְעַל כֵּן** — ולכן, **אֲהוּבַי יְדִידַי,** — אומר רבנו הזקן לחסידים, **נָא וְנָא, לִטְרֹחַ בְּכָל לֵב וָנֶפֶשׁ לִתְקֹעַ אַהֲבַת רֵעֵהוּ בְּלִבּוֹ, "וְאִישׁ אֶת רָעַת רֵעֵהוּ אַל תַּחְשְׁבוּ בִּלְבַבְכֶם"**

אגרת הקדש

ועוד זאת אדרוש ממעל' שלא להשליך דברי אחריכם אשר ערכתי שיח להיות כל איש ישר והולך בתומו כאשר עשה האלקי' את האדם ישר ולא לבקש חשבונות רבים מעלילות מצעדי גבר ומחשבות אדם ותחבולותיו. כי זו מלאכת שמים היא ולא מלאכת ב"ו. ולהאמין באמונה שלימה במצות חז"ל והוי שפל רוח בפני כל אדם בכלל כי יציבא מלתא ותקין פתגמא שכ"א מתוקן מחבירו. וכתיב כל [איש] ישראל כאיש אחד חברים. כמו שאיש א' מחובר מאברים רבים ובהפרדם נוגע בלב כי ממנו תוצאות חיים. א"כ אנחנו היות כולנו כאיש א' ממש תיכון העבודה בלב ומכלל הן כו'. וע"כ נאמר ולעבדו שכם אחד דוקא. וע"כ אהוביי ידידיי נא ונא לטרוח בכל לב ונפש לתקוע אהבת רעהו בלבו. ואיש את רעת רעהו אל תחשבו בלבבכם

---

32. ל' הכתוב — קהלת ז, כט. **33.** אבות פ"ד מ"ו. **34.** בתניא פ"ל מובא גם כן מארז"ל זה בשינויים, ועל כך מעיר הרבי: "בפ"ל מדובר בנוגע לעבודה בעצמו, במלחמת היצר בסומוע"ט וכו' — בזה נוגע התבוננות שתביא לפועל במחדו"מ ולכן צ"ל, ופרטית ובהנהגה דוקא דפ' הקל ממנו וכו' ואין זה שייך לאמונה — ובלבד ששכלו יכריחו להתנהג בפו"מ כו'; באגה"ק מדובר בנוגע שיצטרף (לכל איש ישראל — כולנו כאיש א' ממש, אלא שצריך באווארענען שאם נדמה לו חסרון בפ' או בקבוצת אנשים (אל יחשוב ע"ז וכו' כדלקמן) יאמין (ובכדי שיהי' ממש צ"ל) באמונה שלימה — ואדרבא לא יתבונן בפרטי הנהגת פ' ופ'". **35.** סה"ש תש"ה ע' 51. **36.** שופטים כ, יא. **37.** ספרי עקב יא, יט. **38.** צפני' ג, ט.

כְּתִיב[39], **וְלֹא תַעֲלֶה עַל לֵב לְעוֹלָם,** – לא רק שלא לחשוב, שמשמעותו יכולה להיות מחשבה ממש, כי־אם גם שלא יעלה על הלב אף פעם, **וְאִם תַּעֲלֶה** – שאדם סתם, גם מי שהוא במדריגת "בינוני", הרי איננו בעל־הבית על עצמו שלא יעלה בו הרהור כזה – הרי אם יעלה בו הרהור כזה, **יֶהְדְּפֶנּוּ מִלִּבּוֹ כְּהֶנְדֵּף עָשָׁן, וּכְמוֹ מַחֲשֶׁבֶת עֲבוֹדָה־זָרָה מַמָּשׁ**[40]. – כך יגרש ממחשבתו כל מחשבה רעה על יהודי שני. **כִּי גְדוֹלָה** – עבירת **לָשׁוֹן־הָרָע כְּנֶגֶד** – העבירות, **עֲבוֹדָה־זָרָה וְגִלּוּי עֲרָיוֹת וּשְׁפִיכוּת דָּמִים,** – כפי שהגמרא[41] אומרת "כל המספר לשון הרע מגדיל עוונות כנגד שלוש עבירות, עבודת־כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים", **וְאִם בְּדִבּוּר כָּךְ כּוֹ',** – שלשון הרע שקול כנגד עבודה־זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים, הרי לשון הרע במחשבה – לחשוב לשון הרע – גרוע מזה בהרבה. **וּכְבָר נוֹדַע לְכָל חֲכַם־לֵב יִתְרוֹן הֶכְשֵׁר הַמַּחֲשָׁבָה עַל הַדִּבּוּר,** – שהמחשבה פועלת על הנפש יותר מאשר הדיבור, **הֵן לְטוֹב וְהֵן לְמוּטָב**[42]. – בדברים שהם לא טוב אלא שעליהם להיות טוב כשמהפכים את הרע לטוב, הרי, גם בענינים טובים יש למחשבה – מחשבות טובות – השפעה בנפש יותר מאשר לדיבור, וגם בענינים לא טובים, שמחשבות לא טובות יש להן השפעה הרסנית יותר מאשר דיבורים לא טובים, שכן מחשבה היא לבוש המאוחד עם הנפש יותר מאשר דיבור, שלכן מחשבה ישנה תמיד כשם שהנפש ישנה תמיד, ואילו דיבור הרי "עת לדבר" ו"עת לחשות מלדבר"[43], שכן דיבור אינו מאוחד כל־כך עם הנפש כמו מחשבה. **וַה' הַטּוֹב הַמְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַּשָּׁלוֹם, יָשִׂים עֲלֵיכֶם שָׁלוֹם וְחַיִּים עַד הָעוֹלָם, כְּנֶפֶשׁ אוֹהֵב נַפְשָׁם מְלֵא וָנֶפֶשׁ:**

אגרת הקדש

כתיב ולא תעלה על לב לעולם ואם תעלה יהדפנה מלבו כהנדוף עשן וכמו מחשבת ע"ז ממש. כי גדולה לה"ר כנגד ע"ז וג"ע ושו"ד. ואם בדבור כך כו' וכבר נודע לכל חכם לב יתרון הכשר המח' על הדבור הן לטוב והן למוטב. וה' הטוב המברך את עמו בשלום ישים עליכם שלום וחיים עד העולם כנפש או"נ מלו"נ:

~ יום חמישי כ' תשרי ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 270, כג. בגזירת עירין... עד עמ' קלו, למביני מדע.

כג. באגרת קודש זו, סימן כ"ג, מעורר רבנו הזקן, לעשות קביעות בלימוד "עין יעקב" **ברבים** בין מנחה למעריב, וכן בהלכה למעשה ב'שולחן ערוך', ובתור הקדמה לכך הוא מסביר ההפלאה והגדלות העצומות בהשראת השכינה ששורה בבני ישראל בשעה שהם לומדים תורה בציבור, זוהי מדריגת השכינה שקבלתה בגילוי בתור שכר יכולה להיות רק בעולם הבא, אך בדרך **השראה**, היא שורה על **ובתוך** בני ישראל בשעה שלומדים תורה בציבור.

"בִּגְזֵרַת עִירִין פִּתְגָמָא וּמֵאמַר קַדִּישִׁין", – בגזירת המלאכים נאמרים הדברים, ובמאמר המלאכים הנקראים "קדישין" (קדושים). זהו לשון הפסוק[1] שחכמינו ז"ל[2] (ורבנו הזקן כאן) משתמשים בה על תלמידי חכמים שהם כמלאכי השרת[3], שחכמי המשנה שהם כמלאכים אמרו כך, **חַכְמֵי הַמִּשְׁנָה עֲלֵיהֶם־הַשָּׁלוֹם, שֶׁשָּׁנוּ בְּמִשְׁנָתָם**[4]**: "עֲשָׂרָה שֶׁיּוֹשְׁבִין וְעוֹסְקִין בַּתּוֹרָה – שְׁכִינָה שְׁרוּיָה בֵּינֵיהֶם",** – זה ענין גבוה יותר מאשר הענין של "אכל בי עשרה שכינתא שריא"[5], על **כל** עשרה יהודים הנמצאים יחד במקום אחד שורה שכינה – שכן, אותה השראת השכינה היא רק **עליהם**, בבחינת מקיף, כפי שאומר בחלק הראשון של ספר ה"תניא" סוף פרק י"א, אך כשעשרה יהודים לומדים תורה ביחד – שורה השכינה **"ביניהם"**, בפנימיות, **כִּי זֶה כָּל הָאָדָם.** – כפי שהגמרא מפרשת בברכות[6] את הפסוק[7]: "כי זה כל האדם": "כל העולם כולו לא נברא אלא בשביל זה", **וְאַף גַּם זֹאת הָיְתָה כָּל יְרִידָתוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה** – ירידת הנשמה ממדריגתה

אגרת הקדש

כג בגזירת עירין פתגמא ומאמר קדישין חכמי המשנה ע"ה ששנו במשנתם עשרה שיושבין ועוסקין בתורה שכינה שרויה ביניהם כי זה כל האדם ואף גם זאת היתה כל ירידתו בעוה"ז לצורך עליה זו אשר אין עליה

---

39. זכרי' ח, יז. **40.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "אולי י"ל הדיוק בזה ע"פ מחז"ל דרק על מח' ע"ז נענשין (קדושין מ, א)". **41.** ערכין טו, ב. **42.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "פי' "למוטב" – בלקו"ת (ס"פ קרח)". **43.** ע"פ קהלת ג, ז. **1.** דניאל ד, יד. **2.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "פסחים לג, א". **3.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "רש"י שם, עיי"ש". **4.** אבות פ"ג משנה ו'. **5.** סנהדרין לט, א. **6.** ו, ב. **7.** קהלת יב, יג.

הגבוהה לעולם זה — הרי תכלית ירידה זו היא **לְצֹרֶךְ עֲלִיָּה זוֹ**, — שהנשמה מתעלית על־ידי לימוד תורה בציבור, **אֲשֶׁר אֵין עֲלִיָּה לְמַעְלָה הֵימֶנָּה**. — כלומר, העליה שבגללה היתה ירידת הנשמה, נעשית לא רק אחרי הירידה, כשהנשמה עוזבת את הגוף, אלא בעוד הנשמה היא בגוף, ישנה כבר עליה שגבוה ממנה אי אפשר להיות כלל בענין השראת השכינה — שנעשה ביהודי על־ידי לימוד התורה ברבים, **כִּי שְׁכִינַת עֻזּוֹ אֲשֶׁר בְּגָבְהֵי מְרוֹמִים, וְהַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם לֹא יְכַלְכְּלוּ אֵימָתָהּ — תִּשְׁכֹּן וְתִתְגַּדֵּל בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[8]: **"כִּי אֲנִי ה' שׁוֹכֵן בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" — עַל־יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת בַּעֲשָׂרָה דַּוְקָא**, — עשרה יהודים הם "עדה" ו"ציבור", **כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל**[9]: **"אָתְיָא תּוֹךְ תּוֹךְ כוּ'"**. — למדים גזירה־שוה מ"תוך" "תוך", כתוב "ונקדשתי בתוך בני ישראל"[10], ובמרגלים שהיו עשרה כתוב[11] "מתוך העדה" — למדים מכך שדבר שבקדושה הוא בעשרה יהודים דוקא. באחת משיחותיו הקדושות[12] מעיר כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע, מדוע ענין זה ש"עדה" הכוונה לעשרה, למדו רבותינו ז"ל מה"תוך" של העדה הרעה של המרגלים, עליהם כתוב[44] "הבדלו מתוך העדה הרעה הזאת"? והוא אומר שם, שמשה רבנו הזהיר "הבדלו" על המקיף של הרע, שכן את הפנימי היה בכוחו לתקן, במילא יש לומר שגם בקדושה הכוונה כאן למקיף של קדושה, כלומר שבעדה של עשרה מיתווסף אור מקיף של קדושה המובדל לגמרי מהאור השורה על פחות מעשרה. **וְעַל זֶה** — על ההשראה של קדושה הנמשכת על־ידי עסק התורה והמצוות בעשרה, **נֶאֱמַר**[13]: **"בְּקִרְבְּךָ קָדוֹשׁ"**, — שבחינת "קדוש" שבעצם היא קדושה ומובדלת — נמשכת "בקרבך", בפנימיות, בבני ישראל. וכפי שמפרש בשיחה הקדושה האמורה, שלעיל מדובר כשהאור נמשך בבחינה של מקיף, ועתה כשהוא מביא את הפסוק "בקרבך קדוש" הכוונה היא כפי שהמקיף נמשך בפנימיות, **וְ"אֵין דָּבָר שֶׁבִּקְדֻשָּׁה בְּפָחוֹת מֵעֲשָׂרָה"**. — כפי שהגמרא אומרת שם במסכת ברכות, כנזכר לעיל, הרי, כדי שיהיה "בקרבך קדוש" הרי זה דוקא על־ידי לימוד התורה בעשרה. **וּמִשּׁוּם הָכִי נָמִי, אִצְטָרִיךְ לְהוּ לְרַז"ל לְמֵילַף מִקְּרָא: "מִנַּיִן שֶׁאֲפִלּוּ אֶחָד שֶׁיּוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה כוּ'"**. — ולכן צריכים גם חכמינו ז"ל ללמוד מפסוק מהיכן יודעים אנו שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה — קובע לו השי"ת שכר, כפי שהמשנה למדה זאת באבות[14] מהפסוק[15] "ישב בדד וידום כי נטל עליו", צריכים רבותינו ז"ל לימוד מיוחד על כך. **וְאַף גַּם זֹאת, לֹא מָצְאוּ לוֹ סְמָךְ מִן הַמִּקְרָא אֶלָּא לִקְבִיעַת שָׂכָר בִּלְבַד, לְיָחִיד לְפִי עֶרְכּוֹ לְפִי** [נֻסָּח אַחֵר: **וּלְפִי**] **עֶרֶךְ הַמְרֻבִּים**, — אם היחיד הוא חלק ממרובים יותר אך פחות מעשרה — מקבל כל אחד מהם את השכר לפי ערך המרובים המשתתפים בזה. בהתאם לגירסא "לפי ערך" הכוונה היא, שהיחיד מקבל שכרו לפי הערך שיוצא בחלקו בתור חלק מהמרובים, ובהתאם לגירסא "ולפי ערך", בוא"ו, הכוונה היא, שככל שהיחידים מרובים יותר, כך גדל שכרו של כל יחיד לעצמו. **אֲבָל לְעִנְיַן הַשְׁרָאַת קְדֻשַּׁת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא**[16] — **אֵין לוֹ עֶרֶךְ אֲלֵיהֶם כְּלָל**. — הקדושה הנמשכת על־ידי לימוד התורה של יחידים, אין לה שום ערך לקדושה הנמשכת מלימוד התורה של ציבור, **וְהַהֶפְרֵשׁ שֶׁבֵּין הַשְׁרָאָה לִקְבִיעוּת שָׂכָר** — בין השראה של קדושה שנעשית על־ידי תורה בציבור, לבין קביעת שכר שנעשה על־ידי תורה של יחיד, **מוּבָן לִמְבִינֵי מַדָּע**.

אגרת הקדש

למעלה הימנה כי שכינת עוזו אשר בגבהי מרומים והשמים ושמי השמים לא יכלכלו אימתה. תשכון ותתגדל בתוך בני ישראל כמ"ש כי אני ה' שוכן בתוך בנ"י ע"י עסק התורה והמצות בעשרה דוקא כמ"ש רז"ל אתיא תוך תוך כו' וע"ז נאמר בקרבך קדוש ואין דבר שבקדושה בפחות מעשרה ומשום הכי נמי אצטריך להו לרז"ל למילף מקרא מנין שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה כו' ואף גם זאת לא מצאו לו סמך מן המקרא אלא לקביעת שכר בלבד ליחיד לפי ערכו לפי [נ"א ולפי] ערך המרובים אבל לענין השראת קדושת הקב"ה אין לו ערך אליהם כלל וההפרש שבין השראה לקביעות שכר מובן למביני מדע.

---

8. שלח לה, לד. **9.** ברכות כא, ב. **10.** אמור כב, לב. **11.** קרח טז, כא. **12.** ספר השיחות תש"ד ע' 29. **13.** ישעי' יב, ו. **14.** פרק ג' משנה ב'. **15.** איכה ג, ח. **16.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "ידועה הקושיא בזה, דבאבות שם (מ"ב) **שנים** שיושבין ואין ביניהם ד"ת שכינה שרוי' ביניהם. וי"ל ע"פ משנ"ת באוה"ת עקב ע' תקמב. ברכות ו, א. במגן אבות סוף ח"ו 1) גירסא אחרת באגה"ק זו. 2) ע"פ הבי' **שם** (כנראה לקוח מהצ"צ) — יש לתרץ הנ"ל". ראה גם תניא מהדו"ק ע' רסא הערה 13 שורה 48.

~ יום שישי כ"א תשרי ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קלו, כי קביעת שכר... עד עמ' 272, לגמרי.

אגרת הקדש

כי קביעת שכר הוא שמאיר ה' לנפש תדרשנו באור תורתו שהוא מעטה לבושו ממש ולכן נקראת התורה אור שנאמר עוטה אור כשלמה והנפש היא בעלת גבול ותכלית בכל כחותיה לכן גם אור ה' המאיר בה הוא גבולי מצומצם ומתלבש בתוכה וע"כ יתפעל לב מבקשי ה' בשעת התפלה וכיוצא בה כי בו ישמח לבם ויגיל אף גילת ורנן ותתענג נפשם בנועם ה' [נ"א על ה'] **ואורו בהגלותו ממעטה לבושו שהיא התורה ויצא כברק חצו וזו היא קביעת שכר התורה הקבועה תמיד בנפש עמלה בה. אבל ההשראה היא הארה עצומה מאור ה' המאיר בה בלי גבול ותכלית ואינו יכול להתלבש בנפש גבולית כ"א מקיף עליה מלמעלה מראשה ועד רגלה כמו שאמרו חז"ל אכל בי עשרה שכינתא שריא כלומר עליהם מלמעלה כמ"ש ויהי נועם ה' עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו כלומר כי נועם ה' אשר הופיע במעשה ידינו בעסק התורה והמצות**

כִּי קְבִיעַת שָׂכָר הוּא, שֶׁמֵּאִיר ה' לְנֶפֶשׁ תִּדְרְשֶׁנּוּ, בְּאוֹר תּוֹרָתוֹ, שֶׁהוּא מַעֲטֵה לְבוּשׁוֹ מַמָּשׁ, – שהקדוש־ברוך־הוא מתעטף ומתלבש בתורה – ועל ידי לבוש זה, מאיר הקדוש־ברוך־הוא לנפשו של יהודי המחפש את ה', החיפוש יכול להיות בעבודת התפלה שלפני תורה, או בתורה עצמה, כפי שהוא אומר בחלק הראשון של ספר ה"תניא" סוף פרק ל"ז, ש"קורא בתורה" זה כמו בן הקורא לאביו שיבוא אליו ויהיה אתו יחד, **וְלָכֵן נִקְרֵאת הַתּוֹרָה "אוֹר",**[17] **שֶׁנֶּאֱמַר: "עֹטֶה אוֹר כַּשַּׂלְמָה"**[18], – שזה מוסב על אור התורה שהוא "לבוש" (שלמה), מפני שהוא בהגבלה, **וְהַנֶּפֶשׁ הִיא בַּעֲלַת גְּבוּל וְתַכְלִית בְּכָל כֹּחוֹתֶיהָ,** – כלומר, גם בכמות וגם באיכות, כל כוחות הנפש הם מוגבלים, וכיוון שהאור המאיר לנפש צריך להתקבל בתוך כוחות הנפש, מן ההכרח הרי שגם האור יהיה מוגבל. ובלשון רבנו הזקן: **לָכֵן גַּם אוֹר ה' הַמֵּאִיר בָּהּ** – בנפש, **הוּא גְּבוּלִי, מְצֻמְצָם, וּמִתְלַבֵּשׁ בְּתוֹכָהּ,** – בתוך הנפש, שהנפש תופסת את אור ה' בפנימיות, **וְעַל כֵּן** – ולכן, **יִתְפַּעֵל לֵב מְבַקְשֵׁי ה' בִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה וְכֵיוֹצֵא בָּהּ, כִּי בוֹ יִשְׂמַח לִבָּם, וְיָגֵל** – בגילה גלויה, המתבטאת ב־**אַף גִּילַת וְרַנֵּן, וְתִתְעַנֵּג נַפְשָׁם בְּנֹעַם ה'** [נָפַח אַחֵר: **עַל ה'** – על הקדוש־ברוך־הוא עצמו] **וְאוֹרוֹ, בְּהִגָּלוֹתוֹ** – כשאור ה' מתגלה **מִמַּעֲטֵה לְבוּשׁוֹ שֶׁהִיא הַתּוֹרָה, וְיָצָא כַּבָּרָק חִצּוֹ,** – אור כזה שהתחלתו יוצא מלבוש התורה כחץ של ברק לנפש[19]. **וְזוֹ הִיא קְבִיעַת שָׂכַר הַתּוֹרָה, הַקְּבוּעָה תָּמִיד בְּנֶפֶשׁ עֲמֻלָה בָּהּ.** – הרי שהשכר של תורה קבוע תמיד בנפש, לא רק בעולם הבא כשיהיה שכר המצוה ש"בהאי עלמא ליכא"[20] (שאינו ניתן בעולם הזה), אלא תמיד, גם בהיות הנשמה בגוף, קבוע בה שכר זה של תורה, זה שכר ואור מוגבלים שיכולים "להיתפס" בנפש גם כשהיא מלובשת בגוף. לכן אומרים, גם כשאחד יושב ולומד תורה קובע לו הקדוש־ברוך־הוא שכר. **אֲבָל הַהַשְׁרָאָה** – השראת השכינה, מה שאומרים "שכינה שרויה ביניהם", **הִיא הָאָרָה עֲצוּמָה מֵאוֹר ה' הַמֵּאִיר בָּהּ** – בנפש עצמה, לא בכוחות הנפש שהם מוגבלים, כי־אם בנפש עצמה, **בְּלִי גְּבוּל וְתַכְלִית, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְלַבֵּשׁ** – בפנימיות, **בְּנֶפֶשׁ גְּבוּלִית** – בנפש מוגבלת, **כִּי־אִם** – בבחינה של אור **מַקִּיף עָלֶיהָ מִלְמַעְלָה מֵרֹאשָׁהּ וְעַד רַגְלָהּ,** – מהמדריגה העליונה שבנפש עד למדריגה התחתונה, שכל כוחות הנפש מוקפים ב"אור ה'" הבלתי מוגבל, **כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ חַז"ל**[5]**: "אֲכָל בֵּי עֲשָׂרָה שְׁכִינְתָּא שָׁרְיָא",** – על כל עשרה יהודים שורה שכינה, **כְּלוֹמַר, עֲלֵיהֶם מִלְמַעְלָה,** – הרי על־דרך שרבותינו ז"ל אומרים בענין השראת השכינה השורה על **כל** בני ישראל, גם כשאין הם לומדים תורה (כפי שיסביר להלן), שם הרי ודאי שהכוונה היא להשראה בבחינת מקיף, וכפי הלשון "אכל", "על כל", שעליהם בבחינת מקיף מאירה השראת השכינה, על־דרך־זה גם בהשראת השכינה שעל ידי תורה של רבים – הרי עיקר האור הוא גם כן באופן מקיף. שכן, זה אור שבבחינת בלי־גבול שיכול להתקבל בנפש רק באופן של מקיף. **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[21]**: "וִיהִי נֹעַם ה' עָלֵינוּ, וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנָה עָלֵינוּ", כְּלוֹמַר, כִּי "נֹעַם ה'" אֲשֶׁר הוֹפִיעַ בְּ"מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ"**[22]**, בְּעֶסֶק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת, דְּאוֹרַיְתָא**

---

17. תהלים קד, ב. **18.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "בכ"מ מובא ע"ז הכתוב כי נר מצוה ותורה אור – אבל כאן הכוונה להביא ראי' ש"מאיר ה'" ע"י תורה אור, "אור תורתו" כמו שע"י "שלמה" מתגלים כמה ענינים דהמלובש בה. [ולכן נק' אור – שזהו עילוי לגבי תורה אור מצ"ע – מפני שהוא שלמה שע"י יתגלה ה']. ועיין הצ"צ עה"פ עוטה אור". **19.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ראה אגה"ק סו"ס טו שזהו ממקור כו"". **20.** קידושין לט, ב. **21.** תהלים צ, יז. **22.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "צ"ע הפי' ב"מעשה ידינו" שזהו 'עסק התומ"צ'".

וְקָדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא כְּלָא חַד – שהתורה והקדוש־ברוך־הוא הם דבר אחד לגמרי, **יִתְכּוֹנֵן וְיִשְׁרֵה עָלֵינוּ מִלְמַעְלָה**, – "עלינו", מעלינו, בבחינת מקיף, **לְהֵיוֹתוֹ בְּלִי גְּבוּל וְתַכְלִית וְאֵינוֹ מִתְלַבֵּשׁ בְּנַפְשֵׁנוּ וְשִׂכְלֵנוּ, וְעַל כֵּן** – ולכן, **אֵין אָנוּ מַשִּׂיגִים בְּשִׂכְלֵנוּ הַנְּעִימוּת וְהָעֲרֵבוּת מ"נֹּעַם ה'' וְזִיו הַשְּׁכִינָה** – שהוא, **בְּלִי גְּבוּל וְתַכְלִית, אֲשֶׁר מִתְכּוֹנֵן וְשׁוֹרֶה עָלֵינוּ בְּ"מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ", בְּתוֹרָה** – הנלמדת, **וּמִצְוֹת** – הנעשות, **בָּרַבִּים דַּוְקָא.** – שדוקא בתורה ובמצוות שברבים, ישנה השראה מאור שהוא בלי גבול, **וְעַל זֶה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל**[20]**: "שָׂכָר מִצְוָה בְּהַאי עָלְמָא לֵיכָּא"**, – שכר מצוה בעולם הזה – אין. שזה מוסב על האור וההתגלות הבלתי מוגבלות, הבאות על ידי מצוה – התגלות זו איננה בעולם הזה. שכן, העולם הזה הרי מתנהג בצורה מוגבלת – ולכן אין בעולם הזה התגלות אור בלתי מוגבל, **כִּי אִי אֶפְשָׁר לָעוֹלָם לְהַשִּׂיגוֹ, כִּי־אִם בְּהִתְפַּשְּׁטוּת הַנֶּפֶשׁ מֵהַגּוּף.** – אז, כשאין על הנפש ההגבלות שמן הגוף, בכוח הנפש להשיג התגלות שבלי גבול, **וְאַף גַּם זֹאת** – שבכוח הנפש להשיג זאת אז – הרי זה **עַל דֶּרֶךְ הַחֶסֶד,** – הרי זה חסד מהקדוש־ברוך־הוא שנותן הכוח לנפש "לתפוס" התגלות כזו, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[23]**: "וּלְךָ ה' חָסֶד, כִּי אַתָּה תְּשַׁלֵּם לְאִישׁ כְּמַעֲשֵׂהוּ"**[24], – שתשלום השכר לפי מעשי האדם הוא חסד מהקדוש־ברוך־הוא, **וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ** רַז"ל[25]**, שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נוֹתֵן כֹּחַ בַּצַּדִּיקִים כו'.** – לקבל את שכרם לעתיד לבוא. שכן, השכר הוא הרי בלתי מוגבל, וכדי שהנשמה שהיא מוגבלת – גם אחרי שהיא מתפשטת מהגוף ואין עליה הגבלות הגוף – תוכל לקבל שכר שהוא בלתי מוגבל, צריך הקדוש ברוך הוא להעניק לה כוח על כך. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בַּמַּלְאָכִים**[26]**,** – שאין בכוחם לקבל התגלות בלתי מוגבלת, **כְּמוֹ שֶׁשָּׁמַעְתִּי מֵרַבּוֹתַי,** – הכוונה על הבעל־שם־טוב והמגיד ממזריטש, **כִּי אִלּוּ נִמְצָא מַלְאָךְ**[27] **אֶחָד**[28] **עוֹמֵד בְּמַעֲמַד עֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל בְּיַחַד,** – הרי זה רק מה שעשרה יהודים נמצאים יחד – ש"אכל בי עשרה שכינתא שריא" – שורה הרי שם השכינה, **אַף שֶׁאֵינָם מְדַבְּרִים בְּדִבְרֵי תּוֹרָה – תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָהּ וָפַחַד בְּלִי גְּבוּל וְתַכְלִית, מִשְּׁכִינָתָא דְּשָׁרְיָא עֲלַיְיהוּ,** – מהשכינה השורה עליהם, **עַד שֶׁהָיָה מִתְבַּטֵּל מִמְּצִיאוּתוֹ לְגַמְרֵי.** – מצד הביטול והפחד הגדולים שהיתה משרה עליו השראת השכינה השורה על עשרה מישראל יחד, למרות שאין הם עוסקים בשעת מעשה בתורה[29]. בסדר השיחות תש"ד[30] מביא כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע, כשאביו למד אתו אגרת קדושה זו בפעם השניה, הרי בשעה שהגיע למה שרבנו הזקן מדבר אודות מעלת הנשמות לגבי מלאכים, ומסיים "כמו ששמעתי מרבותי" וכו' – דיבר הרבי (מהורש"ב) נ"ע אודות הלשון "ששמעתי מרבותי" – שלעיל ב"תניא" פרק ל"ה (בהגהה) כתוב הלשון "ששמעתי ממורי", ואילו כאן הוא אומר הלשון "ששמעתי מרבותי", והוא אמר על כך: "ששמעתי ממורי" הוא מתכוון להוד כבוד קדושת הרב המגיד ממזריטש, ו"ששמעתי מרבותי" הכוונה למורנו הבעל־שם־טוב והרב המגיד ממזריטש. לאחר מכן, אומר שם כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, אמר הוד כבוד קדושת אאמו"ר (אדוני אבי מורי ורבי), שאלו הן מההלכות שלומדים בגן־עדן אודות מעלת הנשמות לגבי מלאכים, כפי שהם (המלאכים) מתבטלים מ"אור הוי'" ששכינתא שריא (שהשכינה שורה) במעמד עשרה מישראל, למרות שאין הם מדברים בדברי תורה, והוא – ממשיך כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע לספר – סיפר לי שמונה סיפורים בנוגע להלכות שלומדים בגן־עדן, וסיים: וכל זה הוא ב"תניא" הקדמה לכך, לעשות קביעות בכל יום ללמוד "עין יעקב", שהוא אומר על כך שרוב סודות התורה מוסתרים בו

אגרת הקדש

דאורייתא וקוב"ה כולא חד יתכונן וישרה עלינו מלמעלה להיותו בלי גבול ותכלית ואינו מתלבש בנפשנו ושכלנו וע"כ אין אנו משיגים בשכלנו הנעימות והעריבות מנועם ה' וזיו השכינה בלי גבול ותכלית אשר מתכונן ושורה עלינו במעשה ידינו בתורה ומצות ברבים דוקא. וע"ז ארז"ל שכר מצוה בהאי עלמא ליכא כי אי אפשר לעולם להשיגו כי אם בהתפשטות הנפש מהגוף ואף גם זאת על דרך החסד כמ"ש ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו וכמו שארז"ל שהקב"ה נותן כח בצדיקים כו'. משא"כ במלאכים כמו ששמעתי מרבותי כי אילו נמצא מלאך אחד עומד במעמד עשרה מישראל ביחד אף שאינם מדברים בדברי תורה תפול עליו אימתה ופחד בלי גבול ותכלית משכינתא דשריא עלייהו עד שהיה מתבטל ממציאותו לגמרי

---

23. תהלים סב, יג. **24.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דלכאורה באם זהו כמעשהו – מהו החסד – אלא שזהו שיכול לקבלו". **25.** סנהדרין ק, ב. **26.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שלא ניתן להם הכח". **27.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע שהרי מלאכים מעלים התפלות גם דצבור". **28.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע – הכוונה?". **29.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "והא דהעשרה אינם בטלים כו' ואינם בפחד כו' עכצ"ל משום דלא חזי אפילו מזלייהו (דאז צ"ל בחרדה וכמרז"ל בחברי דניאל [מגילה ג, א]), ומוכרח להיות כן דאם לאו – בטלה הבחירה כמובן ממצב חברי דניאל. והתועלת דשכינתא שריא – סיוע (בהעלם) להעבודה". **30.** ע' 97-98.

וזה מכפר על עוונות האדם. להלן[31] הוא מביא שם, שהרבי (מוהרש"ב) נ"ע אמר לו גם אז, שלחסידים מלפנים היתה קביעות בחוק לימודם (בלימודים שהיו לומדים כל יום כחוק בל יעבור), שנוסף על השיעורים במשניות, עמוד גמרא ותניא, היו גם לומדים פסקא ב"עין יעקב", ועל־כל־פנים הלכה אחת ב'קיצור שולחן ערוך' שני סעיפים[32], אם היה זה סעיף גדול היו לומדים באופן כזה שהיה זה הלכה אחת, ועל פי רוב הלכה אחת חלוקה בשני סעיפים,

~ שבת קודש כ"ב תשרי ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 272, וע"כ רע בעיני... עד עמ' 272, בזוה"ק.

אגרת הקדש

וע"כ רע בעיני המעשה אשר נעשה תחת השמש בכלל ובפרט בין אחיי ורעיי הנגשים אל ה' הגשה זו תפלה ואחר התפלה או לפניה נעשה מושב לציים ר"ל כמו שארז"ל שנים שיושבין ואין ביניהם ד"ת כו' ואם נעשה מושב לציים בעשרה דשכינתא שריא עלייהו אין לך עלבונא וקלנא דשכינתא גדול מזה רחמנא ליצלן ואם אמרו רז"ל על העובר עבירה בסתר שדוחק רגלי השכינה ח"ו העובר עבירה ברבים דוחק כל שיעור קומה של יוצר בראשית כביכול כמ"ש רז"ל אין אני והוא וכו' אלא שמלך אסור ברחמטים כו'. אבל ווי למאן דדחקין לשכינתא כד יוקים לה קודשא ב"ה וימא לה התנערי מעפר קומי וגו' ועל תלת מילין מתעכבי ישראל בגלותא על דדחקין לשכינתא ועל דעברין קלנא בשכינתא וכו' כמ"ש בזוה"ק.

וְעַל כֵּן, – ולכן, **רַע בְּעֵינַי הַמַּעֲשֶׂה**[33] **אֲשֶׁר נַעֲשָׂה תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ בִּכְלָל,** – כלומר, באלה שעוסקים בעסק או בעבודה, שהם ענינים שתחת השמש (לא כמו תורה שהיא "לעילא מן שמשא", למעלה מן השמש), הרי גם כשהם עושים מה שהוא אומר להלן, שלפני התפלה או אחרי התפלה, אין הם לומדים תורה, אלא זה נעשה מושב לציים – הרי זה "רע בעיני", **וּבִפְרָט בֵּין אַחַי וְרֵעַי הַנִּגָּשִׁים אֶל ה'**[34], **"הַגָּשָׁה – זוֹ תְּפִלָּה"**[35], – כלומר אלה העוסקים בעבודת התפלה, **וְאַחַר הַתְּפִלָּה אוֹ לְפָנֶיהָ, נַעֲשָׂה "מוֹשַׁב לֵצִים" רַחֲמָנָא־לִצְלָן, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל**[36]**: "שְׁנַיִם שֶׁיּוֹשְׁבִין וְאֵין בֵּינֵיהֶם דִּבְרֵי תוֹרָה כו'"**, – הרי זה מושב לציים", **וְאִם נַעֲשָׂה "מוֹשַׁב לֵצִים" בַּעֲשָׂרָה,** – מישראל, **דִּשְׁכִינְתָּא שָׁרְיָא עֲלַיְיהוּ** – שהשכינה שורה עליהם, **אֵין לְךָ עֶלְבּוֹנָא וּקְלָנָא דִּשְׁכִינְתָּא** – עלבון וקלון השכינה, **גָּדוֹל מִזֶּה רַחֲמָנָא־לִצְלָן, וְאִם אָמְרוּ רַז"ל**[37] **עַל הָעוֹבֵר עֲבֵרָה בַּסֵּתֶר שֶׁ"דּוֹחֵק רַגְלֵי הַשְּׁכִינָה" חַס־וְשָׁלוֹם,** – הרי, **הָעוֹבֵר עֲבֵרָה בְּרַבִּים** – דּוֹחֵק כָּל שִׁעוּר קוֹמָה שֶׁל **"יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית" כִּבְיָכוֹל**[38]**, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל**[39]**: "אֵין אֲנִי וְהוּא וְכוּ'"**, – יכולין לדור בעולם", הרי שהוא דוחה את השכינה לגמרי, שאין היא יכולה לשרות שם. **אֶלָּא שֶׁ"מֶּלֶךְ אָסוּר בְּרַחֲמִים" כו'**[40]. – השכינה היא באופן של "אסור" – כקשורה נגד רצונה שלא לשרות במקום כזה – הרי יש בכך משום עלבון וקלון לשכינה הנמצאת שם באופן של "מלך אסור וכו'". **אֲבָל "וַי לְמַאן דְּדָחֲקִין לִשְׁכִינְתָּא כַּד יוֹקִים לָהּ קָדָשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא,** – וי לאלה ש'דוחקים' את השכינה, כאשר הקדוש־ברוך־הוא יקים אותה, **וַיֵּימָא לָהּ:** – ויאמר לה: **"הִתְנַעֲרִי מֵעָפָר קוּמִי וְגוֹ'"**[41]**, וְעַל תְּלַת מִלִּין מִתְעַכְּבֵי יִשְׂרָאֵל בְּגָלוּתָא:** – על שלשה דברים מתעכבים בני ישראל בגלות: **עַל דְּדָחֲקִין לִשְׁכִינְתָּא,** – על שהם מצירים לשכינה, **וְעַל דְּעָבְדִין קָלָנָא בִּשְׁכִינְתָּא** – ועל שגורמים קלון לשכינה, **וְכוּ'", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ**[42].

---

31. ע' 101. **32.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "צע"ג אם אינו טה"ד: 1) לא הי' נפוץ לימודו ברוסיה אפילו בדורות האחרונים. 2) ע"פ רוב כל סעיף – הל' בפ"ע. 3) נדפס לראשונה – **בסוף** ימי הצ"צ ומחוץ לרוסיא. 4) שו"ע אדה"ז נדפס **בתחלת** נשיאות אדהאמ"צ, ובטח נקבעו שיעורים בו מאז. וה"ז לימוד הל' פסוקות. ומה יגרום לשנות ולהחליף?!". **33.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ל' הכתוב – קהלת ב, יז". **34.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ראה פרש"י יתרו יט, כב. ותפלות במקום קרבנות תקנום". **35.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ב"ר פמ"ט. פרש"י עה"פ". **36.** אבות פרק ג' משנה ב'. **37.** קידושין לא, א. **38.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ראה ע"ח ש' השמות פ"ז. יהל אור ע' תקעג ואילך". **39.** סוטה ה, א. **40.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "להעיר מאגה"ת רפ"ד". **41.** כמ"ש בישעי' נב, ב. **42.** ח"ג עה, ב.

לוח היום יום...

יום ראשון

יום שישי — טז תשרי, ב דחג הסוכות [בחו"ל] — ה'תש"ד

בְּקִדּוּשׁ הַלַּיְלָה: שֶׁהֶחֱיָנוּ, וְאַחַר־כָּךְ לֵישֵׁב בַּסֻּכָּה. בְּמִנְחָה אֵין אוֹמְרִים הוֹדוּ, אֲבָל אוֹמְרִים פָּתַח אֵלִיָּהוּ.

שיעורים. חומש: ברכה, ששי עם פירש"י.
תהלים: עט־פב.
תניא: אהובייי . . . או"נ מלו"נ.

הצ"צ סיפר: תקס"ט האָבען מיר געהערט פון זיידען דעם זעקסטען מאָל דעם ושאבתם מים – הראשון – פון לקו"ת, און עס איז געווען ע"ד ווי די גמרא זאָגט (ירוש' סוכה פ"ה ה"א) שמשם שואבים. יונה האָט מקבל געווען בשמחת בית השואבה גילוי הנבואה, מיר האָבען מקבל געווען עד אין סוף, דער סוף איז אז משיח וועט קומען, שנעוץ תחלתן בסופן.

תרגום

הַ"צֶּמַח צֶדֶק" סִפֵּר: בִּשְׁנַת תקס"ט שָׁמַעְנוּ מֵהַסָּבָא [אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן] בַּפַּעַם הַשִּׁשִּׁית אֶת [הַמַּאֲמָר] "וּשְׁאַבְתֶּם מַיִם" – הָרִאשׁוֹן – שֶׁבְּ"לִקּוּטֵי תּוֹרָה", וְזֶה הָיָה בְּדוֹמֶה לְמַה שֶׁהַגְּמָרָא אוֹמֶרֶת (יְרוּשַׁלְמִי סֻכָּה פֶּרֶק ה' הֲלָכָה א') שֶׁמִּמֶּשָּׁם שׁוֹאֲבִים. יוֹנָה [הַנָּבִיא] קִבֵּל בְּשִׂמְחַת בֵּית הַשּׁוֹאֵבָה אֶת גִּלּוּי הַנְּבוּאָה, אָנוּ קִבַּלְנוּ עַד אֵין־סוֹף, הַסּוֹף הוּא שֶׁמְּשִׁיחַ יָבוֹא, שֶׁנָּעוּץ תְּחִלָּתָן בְּסוֹפָן.

יום שני

שבת — יז תשרי, שבת חוהמ"ס — ה'תש"ד

גַּם בְּשִׂמְחָה וּבְצָהֳלָה.
שָׁלוֹם עֲלֵיכֶם, אֱשֶׁת חַיִל, מְזֻמּוֹר לְדָוִד, דָּא הִיא סְעוּדְתָּא, וְיִתֵּן לָךְ – אוֹמְרִים בַּלַּחַשׁ.
בְּמוּסָף – "וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם" אַחֲרֵי פְּסוּקֵי כָּל יוֹם וְיוֹם. בְּשַׁבָּת אֵין אוֹמְרִים הוֹשַׁעְנוֹת.

שיעורים. חומש: ברכה, שביעי עם פירש"י.
תהלים: פג־פז.
תניא: כג. בגזירת . . . קלו כלל.

עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דִּנְסִיּוֹנוֹת מִתְגַּלֶּה בְּחִינַת יְחִידָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ, כְּמַאֲמָר "חֲבוּקָה וּדְבוּקָה בָּךְ" – הִתְקַשְּׁרוּת הַנְּשָׁמָה בָּאֱלֹקוּת, וְעַל־יְדֵי־זֶה – "טוֹעֲנַת עֲלָךְ" – בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת בְּמִסִירַת נֶפֶשׁ, הִנֵּה – "יְחִידָה לְיַחֲדָךְ" – שֶׁמִּתְגַּלֶּה בְּחִינַת יְחִידָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ, דְּעַל־יְדֵי הִתְגַּלּוּת זוֹ נֶהְפַּךְ יְחִידָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית לֶאֱלֹקוּת, שֶׁהוּא עִנְיַן הַתֵּקֶף בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת בְּחַיּוּת פְּנִימִי, וּבְהֶרְגֵּשׁ תַּעֲנוּג גָּדוֹל וְהָנָאָה מְרֻבָּה בַּעֲבוֹדַת ה', וּבְכָל עִנְיְנֵי הָעוֹלָם הֵן וְלָאו שָׁוִין אֶצְלוֹ בְּהַשְׁוָאָה אֲמִתִּית, כִּי נִלְקַח מִמֶּנּוּ הַתַּעֲנוּג וְטוּב טַעַם שֶׁבָּעִנְיָנִים הַגַּשְׁמִיִּים.

יום שלישי

יום ראשון — יח תשרי, ב דחוהמ"ס [בחו"ל] — ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ברכה, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: פח־פט.
תניא: וההפרש . . . קלו עמלה בה.

אוֹמְרִים "אוֹם אֲנִי חוֹמָה" וְגַם "אָדוֹן הַמּוֹשִׁיעַ", אֲבָל אֵין מַקִּיפִים אֶלָּא פַּעַם אַחַת. אוֹמְרִים תֵּבַת "הוֹשַׁעְנָא" הֵן בָּרֹאשׁ וְהֵן בַּסּוֹף – בְּאוֹתָם הָאוֹתִיּוֹת שֶׁאוֹמְרָם הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר בְּקוֹל רָם. בְּהַשְּׁאָר – אוֹמְרִים רַק פַּעַם אַחַת.
מִנְהָגֵנוּ לְהַתְחִיל בְּקוֹל רָם מֵאוֹת "ס" אוֹ "ע".
מְדַיְּקִים לַעֲשׂוֹת הֶקֵּף שָׁלֵם, וּמַשְׁלִימִים בָּאוֹת "ת".

יום רביעי

יום שני — יט תשרי, ג דחוהמ"ס [בחו"ל] — ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ברכה, שני עם פירש"י.
תהלים: צ־צו.
תניא: אבל ההשראה . . . 272 לגמרי.

אִיתָא [מוּבָא בַּסְפָרִים], שֶׁכָּל הַשָּׁנָה בְּאָמְרוֹ בִּשְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה "וְאֵת כָּל מִינֵי תְּבוּאָתָהּ לְטוֹבָה", צָרִיךְ לְכַוֵּן לְחִטִּים לְמַצָּה וְאֶתְרוֹג – בְּמָקוֹם אֶחָד נִזְכָּר מִלְּבַד הַנַּ"ל גַּם יַיִן לְקִדּוּשׁ – וְאָז בְּמֵילָא תִּהְיֶה כָּל הַתְּבוּאָה לְטוֹבָה.

יום חמישי

יום שלישי — כ תשרי, ד דחוהמ"ס [בחו"ל] — ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ברכה, שלישי עם פירש"י.
תהלים: צז־קג.
תניא: וע"כ . . . כמ"ש בזה"ק.

בְּעֵת הַנִּעְנוּעִים צָרִיךְ לְהַגִּיעַ עַד הֶחָזֶה, מָקוֹם שֶׁמַּכִּים בַּאֲמִירַת "אָשַׁמְנוּ".

אָמַר אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"בּ] בְּאַחַת הַהִתְוַעֲדוּיוֹת, שֶׁיֵּשׁ לוֹמַר שֶׁזֶּהוּ כְּמוֹ הָעִנְיָן שֶׁעַל־יְדֵי הַכֹּבֶד רֹאשׁ שֶׁקֹּדֶם הַתְּפִלָּה, שֶׁמִּתְמַרְמֵר בְּנַפְשׁוֹ, עַל־יְדֵי־זֶה דַּוְקָא יָכוֹל לִהְיוֹת אַחַר־כָּךְ הִתְפַּעֲלוּת הַמִּדּוֹת בַּתְּפִלָּה.

יום שישי

יום רביעי — כא תשרי, הושענא רבה — ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ברכה, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קד־קה.
תניא: ע"כ אהוביי . . . בפירש"י ז"ל שם.

בְּתִקּוּן לֵיל הוֹשַׁעְנָא רַבָּה גַּם פָּרָשָׁה "בְּרָכָה" אוֹמְרִים רַק פַּעַם אַחַת מִקְרָא – הָיוּ יְחִידִים שֶׁאֲדוֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"בּ] צִוָּם לְאָמְרָהּ בְּהוֹשַׁעְנָא רַבָּה עִם פֵּרוּשׁ רַשִׁ"י, וְאֵינָהּ הוֹרָאָה לָרַבִּים. וּבְעֶרֶב שִׂמְחַת תּוֹרָה אוֹמְרִים אוֹתָהּ שְׁנַיִם מִקְרָא וְאֶחָד תַּרְגּוּם.

קֹדֶם הַלֵּל מְסִירִים שְׁתֵּי הַכְּרִיכוֹת שֶׁעַל הַלּוּלָב, וְנִשְׁאָרִים רַק הַג' הַמְּאַגְּדִים ג' הַמִּינִים יַחַד. עֵרוּב תַּבְשִׁילִין. בְּהוֹשַׁעְנָא רַבָּה טוֹבְלִים פְּרוּסַת הַמּוֹצִיא בִּדְבַשׁ, אֲבָל לֹא בִּשְׁמִינִי עֲצֶרֶת וְשִׂמְחַת תּוֹרָה.

שבת קודש

יום חמישי כב תשרי, שמיני עצרת [בארץ ישראל – שמע"צ ושמח"ת] ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ברכה, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קו־קז.
תניא: ובשבת קדש . . . יהי רצון.

מְקַדְּשִׁים וְאוֹכְלִים וְשׁוֹתִים בַּסֻּכָּה בֵּין בַּלַּיְלָה בֵּין בַּיּוֹם. הַקָּפוֹת בְּלֵיל שְׁמִינִי עֲצֶרֶת. הַפְטוֹרָה: וַיְהִי כְּכַלּוֹת – וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ.
אֵין אוֹמְרִים הַ"יְהִי רָצוֹן" בַּיְצִיאָה מִן הַסֻּכָּה.

שְׁמִינִי עֲצֶרֶת וְרֹאשׁ הַשָּׁנָה מִשְׁתַּוִּים בְּכַמָּה עִנְיְנֵי כַּוָּנוֹת וְיִחוּדִים עֶלְיוֹנִים, אֶלָּא שֶׁבְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה הֵם בְּעִנְיַן הָעֲלִיָּה וּבִשְׁמִינִי־עֲצֶרֶת הֵם בְּעִנְיַן הַהַמְשָׁכָה. בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה הָעֲבוֹדָה בְּתַחֲנוּנִים בְּהַכְנָעָה וּבִמְרִירוּת עֲצוּמָה, וּבִשְׁמִינִי־עֲצֶרֶת הִיא בְּקַו הַשִּׂמְחָה.

המשך ביאור למס' בכורות ליום חמישי עמ' ב

מפרש רבא באופן אחר: **אֶלָּא אָמַר רָבָא, רֵישָׁא וְסֵיפָא מֶקַח טָעוּת,** כלומר, אמנם כן הוא, מן הדין גם ברישא וגם בסיפא, יכול הישראל לחזור בו, שכן מקח זה בטעות נעשה. אלא, שחכמים גזרו באופן שכבר נתן את המעות שלא יחזור בו, לפי שאם יחזיר לגוי את העבודה זרה ויקבל ממנו בחזרה את מעותיו, יראה כאילו הישראל מוכר את העבודה זרה שבידו לגוי. לפיכך, **רֵישָׁא דְּלֹא יָהִיב זוּזֵי** – שמדובר שלא נתן הישראל מעות לגוי, **לֹא מִיחֲזֵי** [–לא נראה] **כַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בְּיַד יִשְׂרָאֵל,** כלומר, יכול לחזור בו, שכן כשמחזיר לגוי את העבודה זרה אינו מקבל ממנו כלום, ואין זה נראה כאילו מוכר לו את העבודה זרה שבידו, אבל **סֵיפָא דְּיָהִיב זוּזֵי** – שמדובר שכבר נתן הישראל מעות לגוי, **מִיחֲזֵי** [–נראה] **כַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בְּיַד יִשְׂרָאֵל,** כלומר, אינו יכול לחזור בו, לפי שבחזרתו נראה כאילו מוכר לגוי את העבודה זרה שבידו, ומטעם זה נקט התנא בסיפא מתן מעות, אף שמדובר שהגוי קיבל עליו לדון בדיני ישראל.

חוזרת הגמרא לבאר את שיטת אביי: **וְאַבַּיֵי אָמַר לָךְ** – ואביי יתרץ את קושיית רבא שאם נחשב מקח זה למקח טעות מהו ההבדל שבין הרישא לסיפא, שרק **ברֵישָׁא** יכול הישראל לחזור בו משום **מֶקַח טָעוּת, דְּלֹא יָדַע** – לפי שלא ידע שיש ביניהן חתיכות של עבודה זרה, **דְּהָא לֹא יָהִיב לֵיהּ זוּזֵי** – שהואיל ולא נתן לו עדיין את המעות לא בדקן, שכן אין דרכם של הסוחרים לבדוק את הסחורה עד שעת מתן מעות. אבל **בסֵיפָא לָאו מֶקַח טָעוּת הוּא** – אינו יכול לחזור בו משום מקח טעות, **דְּכֵיוָן דְּיָהִיב זוּזֵי, כִּי קָא מָשִׁיךְ אִיבָּעֵי לְעַיּוּנֵי וַהֲדַר מִימְשָׁךְ** – שכן מאחר שכבר נתן את המעות, היה עליו לבדוק את החתיכות קודם שמשך אותן, והואיל שלא בדק אותן, מחל בכך על הטעות שהיתה במקחו, ולפיכך קנה במשיכתו את החתיכות בקנין גמור.

רב אשי מבאר את הברייתא באופן אחר: **רַב אַשִּׁי אָמַר, מִדְּרֵישָׁא מְשִׁיכָה אֵינָהּ קוֹנָה, סֵיפָא נַמִּי מְשִׁיכָה אֵינָהּ קוֹנָה,** כלומר, מדובר בברייתא שלא קיבל עליו הגוי לדון בדיני ישראל, ומחמת כן נאמר ברישא שאף על פי שמשך יכול לחזור בו כל זמן שלא נתן מעות, לפי שאין ישראל קונה מן הגוי במשיכה אלא במעות, וכמו שאמר רבי אושעיא. וממה שמפורש ברישא שמשיכה אינה קונה, מבואר שגם הסיפא מתפרשת שמשיכה אינה קונה. ומה ששנינו בסיפא 'ואם משנתן מעות משך יוליך לים המלח', שמשמע שלא קנה בלי משיכה, אינו קשה על רבי אושעיא, לפי שבאמת גם אם לא משך אינו יכול לחזור בו מאחר שנתן מעות, **וְאַיְידֵי** [–ואגב] **דְּתָנָא רֵישָׁא מָשַׁךְ, תָּנָא סֵיפָא נַמִּי מָשַׁךְ** – ומה שנקט התנא בסיפא 'משך', הוא לאו דווקא, אלא הואיל וברישא נקט שמשך, נקט גם בסיפא שמשך.

הגמרא מביאה ביאור נוסף בברייתא באופן שקיבל עליו הגוי לדון בדיני ישראל: **רַבִינָא אָמַר, מִדְּסֵיפָא מְשִׁיכָה קוֹנָה, רֵישָׁא נַמִּי מְשִׁיכָה קוֹנָה** – ממה שמבואר בסיפא שהקנין המועיל לישראל מן הגוי הוא משיכה, והיינו מפני שמדובר שהגוי קיבל עליו לדון בדיני ישראל, יש ללמוד שגם ברישא הקנין המועיל הוא משיכה, **וְרֵישָׁא הָכִי קָאָמַר** – וכך היא כוונת התנא ברישא 'אם עד שלא נתן מעות משך, יחזיר', **אִם לֹא נָתַן** הישראל את המעות, **וְגם לֹא מָשַׁךְ** את הגרוטאות, **יַחֲזוֹר** – יכול הישראל לחזור בו מן המקח.

שואלת הגמרא: אם מדובר שעדיין לא נעשה שום קנין, **מַאי יַחֲזוֹר** – ממה יש לו לחזור. משיבה הגמרא: **יַחֲזוֹר בִּדְבָרִים** – יחזור בו ממה שהסכימו הישראל והגוי בדיבורם לעשות מקח זה, ואין הישראל חייב לעמוד בדיבורו.

מבאר רבינא את החידוש של הרישא: **קָסָבַר** – התנא של הברייתא, שהוצרך להשמיענו שאין הישראל חייב לעמד בדיבורו סובר, **דְּבָרִים יֵשׁ בָּהֶם מִשּׁוּם מְחוּסְּרֵי אֲמָנָה** – החוזר בו ממקח שהוסכם עליו בדברים בלבד, הרי זה 'מחוסר אמנה', **וְהָנֵי מִילֵּי** – ודברים אלה אינם אלא במקח של **יִשְׂרָאֵל מִיִּשְׂרָאֵל, דְּקָיְימוּ בְּדִבּוּרַיְיהוּ** – שדרכם לעמוד בדיבורם, **אֲבָל** במקח של **יִשְׂרָאֵל מֵעוֹבֵד כּוֹכָבִים, דְּאִינְהוּ לֹא קָיְימִי בְּדִבּוּרַיְיהוּ** – שהגויים עצמם אינם עומדים בדיבורם, **לֹא** – גם הישראל שהסכים עמו, אם חוזר בו אינו 'מחוסר אמנה'.

הלכה לעיון

~ יום ראשון ט"ז תשרי ~

טומאת מדרס במשכב שאינו שלו

הלכות כלים פרק כד, הלכה ז: אֵין אָדָם מְטַמֵּא בְּמִדְרָס מִשְׁכָּב אוֹ מֶרְכָּב שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַנּוֹגֵעַ בְּמִשְׁכָּבוֹ". גָּזַל מִשְׁכָּב וְדַרַס עָלָיו בְּלֹא נְגִיעָה, הֲרֵי זֶה טָהוֹר; וְאִם נִתְאַשְּׁשׁוּ הַבְּעָלִים, טָמֵא. נָגַב מִשְׁכָּב, וְיָשַׁב עָלָיו – הֲרֵי זֶה טָמֵא; שֶׁחִזְּקָתוֹ שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים.

הקשה ה'לחם משנה' (הל' גזלה ואבדה פ"ב ה"א):

לדעת הרמב"ם בהלכה זו, אף שאין אדם מטמא במדרס משכב שאינו שלו, אם גזל משכב והבעלים התייאשו ממנו – על ידי היאוש נעשה המשכב של הגזלן והרי הוא מטמא במדרס. והדברים סותרים לדבריו בהלכות גזלה(שם) שהגזלה אינה נקנית לגזלן אף על פי שהבעלים התייאשו ממנה!

ותירץ על פי הנאמר ב'תורת כהנים' (הובא בתוס' ד"ה דגזל בבא קמא סו, ב) שמריבוי הפסוק "ואיש אשר יגע במשכבו...וטמא עד הערב" למדים שלאחר יאוש בעלים, הגזלן מטמא מדרס אף שיאוש אינו קונה.

וב'פסקי הלכות' (יד דוד, ח"ב דף מא) **ביאר:**

אף שיאוש אינו קונה, גוף החפץ הנגזל הופקע מרשות הבעלים, שהרי אם הגזלן ימכור את החפץ או יתננו במתנה, הקונה או המקבל קנה אותו, ואין חובה להחזיר את גוף החפץ לנגזל (הל' גזו"א שם ה"ג). והדבר נלמד מריבוי הפסוק ("רוטמא") שאף שהחפץ אינו שלו לגמרי (כי הוא משועבד לנגזל), הרי הוא נחשב כשלו לענין זה שיוכל לטמאו.

וה'פתח הבית' (סי' כד ענף א) **ביאר** (ע"פ דברי ה'משנה למלך'):

יש לחלק בין דבר גזול לדבר שאינו שלו. דבר גזול אין הגזלן יכול לטמא במדרס כי כיון שלוקח את החפץ לעצמו, וודאי הבעלים מקפידים על התעסקותו בזה, אבל דבר שלא גזל אותו מבעליו ואינו מתכוון לקחת אותו, אין הבעלים מקפידים על שמשתמש בו, ולכן יכול לטמאו טומאת מדרס אף שאינו שלו. ואם כן, יש לומר שגם משכב הגזול – לאחר שהבעלים התייאשו ממנו וכבר אינם מקפידים על הגזלן שמשתמש בו, הגזלן יכול לטמאו טומאת מדרס.

~ יום שני י"ז תשרי ~

טבילה בלי כוונה

הלכות מקואות פרק א, הלכה ח: כָּל הַטּוֹבֵל צָרִיךְ לְהִתְכַּוֵּן לְטָבְלָה; וְאִם לֹא נִתְכַּוֵּן, עָלְתָה לוֹ טְבִילָה לְחֻלִּין. אֶפְלּוּ נִדָּה שֶׁטָּבְלָה בְּלֹא כַּוָּנָה, כְּגוֹן שֶׁנָּפְלָה לְתוֹךְ הַמַּיִם אוֹ יָרְדָה לְהָקֵר – הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ.

הרמב"ם פסק כדעת רב בגמרא (חולין לא, א) שטבילה בלי כוונה להיטהר מטומאה – מועילה (כסף משנה).

וכתב הרמב"ן(חולין שם): אף ש'מצוות צריכות כוונה' (ראה הל' שופר פ"ב ה"ד), טבילה אינה כשאר מצוות שהן דבר שבחובה ואילו טבילה היא הכשר לדבר אחר (כגון טבילה המתרת אשה לבעלה), ולכן אינה צריכה כוונה כי במעשה הטבילה תלה הכתוב והרי המעשה נעשה.

והקשה ה'ישועות יעקב' (יו"ד סי' קצח סק"ח):

לדעה ש'טבילה בזמנה מצוה' (היום האחרון של ימי הטומאה) (וכן דעת הרמב"ם, ראה חת"ס או"ח סי' נה), מדוע טבילה אינה צריכה כוונה ככל המצוות שצריכות כוונה?

וביאר: חיוב הכוונה במצוות משמעותו שאם לא כיוון לא יצא ידי חובת המצוה וחייב לעשות את המצוה שוב בכוונה, אבל המעשה שעשה לא נעקר. ואם כן, בטבילה שלא בכוונה, אף שלא יצא ידי חובת המצוה (טבילה בזמנה) – האדם נטהר ואין עליו חובה לחזור ולטבול, שהרי מצות טבילה בזמנה היא כשעדיין אינו טהור, ולאחר שכבר טבל (אף ללא כוונה) והוא טהור, אמנם לא קיים את המצוה אך גם אם יחזור ויטבול – 'מצות טבילה בזמנה' אין כאן.

ויש לעיין: האם טבילה בכוונה מפורשת שלא להיטהר – מועילה?

וה'ענג יום טוב' (סי' נז) הביא מדברי ה'ים של שלמה' (חולין פ"ב סי' יג) לענין שחיטת חולין כי אף שאינה צריכה כוונה (הל' שחיטה פ"ב הי"ב), אם יכוון במפורש שלא לשם שחיטה – שחיטתו פסולה. והוסיף שכך היא גם משמעות הגמרא (חולין שם) שאם כוונת הטבילה היתה בפירוש שלא לשם טהרה – לא הועילה הטבילה.

~ יום שלישי י"ח תשרי ~

הכשר מים שאובין ב'המשכה'

הלכות מקואות פרק ד, הלכה ח: אֵין הַמַּיִם הַשְּׁאוּבִין פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה בִּשְׁלֹשָׁה לֻגִּין, עַד שֶׁיִּפְּלוּ לְתוֹךְ הַמִּקְוֶה מִן הַכֶּלִי; אֲבָל אִם נִגְּרוּ הַמַּיִם הַשְּׁאוּבִין חוּץ לַמִּקְוֶה, וְנִמְשְׁכוּ וְיָרְדוּ לַמִּקְוֶה – אֵינָן פּוֹסְלִין הַמִּקְוֶה...

כתב ב'מרדכי' (שבועות פ"ב, הובא בב"י סי' רא) בשם ה'יראים' שהכשר מים שאובין למקוה ב'המשכה' הוא דווקא כאשר "המשיכה על גבי קרקע הראוי לבלוע", כי "אז המים נתבטלו אגב קרקע, וכשזוחלת לגומא נעשית כאילו באו מתמצית הקרקע, כי נתבטל מהם שם שאובין", אבל אם "המשיכה ע"ג רצפת אבנים או נסרים שאינם ראויים להבליע, הוי כמו שמונחים בכלי ולא מבטל מהם שם שאובין".

אבל הרמב"ם כאן לא הצריך קרקע הראויה לבלוע. ויש לבאר כי לשיטתו מים שאובין פסולין 'מדברי סופרים' (לעיל ה"ב) שגזרו על מים שנפלו למקוה מכלי, ואם־כן אין צורך לבטל שם שאובין מן המים (הכשרים מן התורה) ואם נפילת המים למקוה אינה מתוך הכלי, כשר.

והנה, נחלקו הפוסקים בשיעור ההמשכה (הובא בב"י שם): לדעת הרשב"א די בכל שהוא, אבל הריב"ש ועוד כתבו "ששיעור ההמשכה הוא משלשה טפחים ולמעלה", כי "כל פחות משלשה כלבוד דמי".

ויש לומר שמחלוקת זו תלויה במחלוקת האמורה:

אם ההמשכה נועדה להכשיר את המים, די בקרקע כל שהוא כדי לבטל מהם שם שאובין ואין זה דין 'לבוד', אבל לשיטת הרמב"ם שענינה הוא שלא יבואו המים היישר מהכלי למקוה – בתוך ג' טפחים שהוא 'לבוד', הרי זה נחשב שהמים באים מהכלי למקוה ולכן צריך לפחות ג' טפחים כדי שלא יהא נחשב שהמים באים מהכלי.

ולפי זה, אם יהיה מרחק של ג' טפחים בין הכלי למקוה כשרובו רצפת אבנים, ורק כל שהוא קרקע הראוי לבלוע – יהיה כשר לכל הדעות: להאומרים שצריך מרחק ג' טפחים כדי שלא יבואו המים היישר מן הכלי, הרי כל שיש ג' טפחים גם כאשר אין זה קרקע הראוי לבלוע, כשר. ולהאומרים שצריך קרקע הראוי לבלוע, הרי זה כדי לבטל מהם שם שאובין, ודי אפילו בכל שהוא קרקע הראוי לבלוע, ואין צורך בג' טפחים.

(חידושי הגרי"ז תמורה יב, ב)

~ יום רביעי י"ט תשרי ~

שינוי מראה במקוה ובמי נטילת ידיים

הלכות מקואות פרק ז, הלכה יב: מִקְוֶה שֶׁנִּשְׁתַּנָּה מַרְאֵה מֵימָיו מֵחֲמַת עַצְמוֹ, וְלֹא נָפַל לוֹ דָּבָר – הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר; וְלֹא אָמְרוּ אֶלָּא שֶׁנִּשְׁתַּנָּה מֵחֲמַת מַשְׁקֶה אַחֵר.

וכן מצינו בדיני נטילת ידיים, שאם השתנה מראה המים, הרי הם פסולים לנטילה. אמנם לגבי מקוה כתב הרמב"ם שרק אם השתנה מראה המים כתוצאה ממשקה אחר שהתערב בהם נפסלו ולא אם השתנו מחמת עצמם. ואילו לגבי נטילת ידיים, פסק (הל' ברכות פ"ו ה"ז) "מים שנשתנו מראיתן... בין מחמת דבר שנפל לתוכן בין מחמת מקומן, הרי אלו פסולין". ויש להבין את טעם החילוק.

ונראה, כי הפסול של 'שינוי מראה' במקוה, והפסול בנטילת ידיים הם משני טעמים נפרדים:

הפסול של מים שהשתנו לנטילת ידיים נלמד מדין קידוש ידיים ורגליים במקדש, שנאמר בו "ונתת שמה מים לרחצה... ירחצו מים". ומייתור המילה 'מים' למדים שהמים צריכים להיות בהווייתם (כצורתם הראשונה) ואם השתנו, פסולים. ומאחר ועצם השינוי הוא הפוסל, אין הבדל כתוצאה ממה הוא נגרם.

אולם במקוה שהשתנה מחמת משקה שהתערב בו, אין הפסול מחמת עצם שינוי מראה המים, אלא משום שצריך להיות 'מקוה מים' ואם התערב במים משקה אחר עד שנשתנה מראה המקוה, הרי הוא נקרא על שם אותו המשקה ולא על שם המים ואין זה 'מקוה מים'. ולכן, אם השתנה מראה המים מחמת עצמם ללא עירוב גורם חיצוני, הרי זה עדיין 'מקוה מים' והוא כשר.

יתירה מכך: הרמב"ם מדייק וכותב "לא אמרו אלא שנשתנה מחמת משקה אחר". ומשמע שאם השתנה מראה המים על ידי דבר שאיננו משקה, כגון על ידי פירות שנפלו למים, המקוה כשר. ונחלק בכך על הסוברים שאף דבר גוש שנימוח בתוך המים ושינה את מראם פוסל (משנה אחרונה מקואות פ"ז מ"ג, וראה 'אוצרות הרמב"ם' ח"ד). ולאור האמור הטעם מובן, כי מאחר וטעם הפסול הוא משום שינוי שם המקוה, דווקא תערובת משקה אחר גורמת שיקרא על שם אותו משקה, אך כשמתערב במים דבר מוצק, הרי זה עדיין בגדר 'מקוה מים' והוא כשר (באר שרים).

~ יום חמישי כ' תשרי ~

טבל במקוה ונמצא חסר

הלכות מקוואות פרק י, הלכה ו: מְקֻוֶה שֶׁנִּמְדַּד וְנִמְצָא חָסֵר, בֵּין שֶׁהָיָה בְּרִשּׁוּת הָרַבִּים בֵּין בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד – כָּל הַטְּהָרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל גַּבָּיו לְמַפְרַע טְמֵאוֹת, עַד שֶׁיּוֹדְעִין זְמַן שֶׁנִּמְדַּד בּוֹ וְהָיָה שָׁלֵם.

טמא שטבל במקוה, וכעבור זמן נמצא המקוה חסר משיעור ארבעים סאה וספק אם טבל כדין – הטהרות שנעשו על ידו טמאות בוודאי ולא מספק. ולכן, גם אם נעשו ברשות הרבים (שספק טומאה בר"ה טהור) – טמאות (רש"י קידושין עט, א ד"ה בין שנעשו).

והקשה הריטב"א (קידושין שם):

בהלכות תרומות (פ"ה הכ"ד) פסק הרמב"ם שחבית יין שהפריש ממנה תרומה על יין טבל אחר ולאחר זמן מצא שהיין החמיץ (ואי אפשר להפריש תרומה מחומץ על יין), שלושה ימים לאחר שבוודאי היה עדיין יין – הרי הוא בחזקתו שלא החמיץ, אך לאחר שלושה ימים – היין שהפריש עליו הוא ספק טבל שמא החמיץ היין שבחבית והתרומה שהפריש אינה תרומה.

ויש לתמוה: מדוע אם־כן במקוה שנמצא חסר – טהרות שנעשו על סמך טבילה במקוה זה טמאות בוודאי?

ותירץ ה'משנה למלך' (ה"ז):

בתחילה הגמרא (נדה ב, ב) אכן השוותה את דין החבית והמקוה ואמרה כי במקוה שנמצא חסר, הטהרות שנעשו על ידו לדעת חכמים טמאות בוודאי (גם ברשות הרבים), כי יש כאן 'תרתי לריעותא' א. המקוה נחסר. ב. הכלים היו בחזקת טומאה). וגם היין שהופרש עליו מחבית יין שהחמיץ הוא טבל וודאי כי גם כאן יש 'תרתי לריעותא' (א. היין החמיץ. ב. היין שהופרש עליו הוא בחזקת טבל). אבל למסקנת הגמרא, הטומאה במקוה שנמצא חסר אינה משום 'תרתי לריעותא' אלא משום ש'ספק טומאה ברשות הרבים טהור רק ב'תחילת טומאה', כשהאדם בחזקת טהרה וספק אם נגע בטומאה (כמו בסוטה שספק אם נטמאה כלל) אבל ב'סוף טומאה', כשהאדם בחזקת טומאה והספק הוא אם היתה טבילה כשרה – אף ברשות הרבים טמא. ואילו בחבית יין שהחמיץ יש רק ספק אם החמיץ קודם ההפרשה, ולכן הוא ספק טבל ולא וודאי.

~ יום שישי כ"א תשרי ~

שור המועד ו'משיב הרוח ומוריד הגשם'

הלכות נזקי ממון פרק א, הלכה ד: וְהַמְשַׁנֶּה וְעָשָׂה מַעֲשֶׂה שֶׁאֵין דֶּרֶךְ כָּל מִינוֹ לַעֲשׂוֹת כֵּן תָּמִיד... הוּא הַנִּקְרָא 'תֹּם'. וְזֶה הַמְשַׁנֶּה – אִם חָרַשׁ בְּשִׁנּוּיוֹ פְּעָמִים רַבּוֹת, נַעֲשָׂה מוּעָד לְאוֹתוֹ דָּבָר שֶׁחָרַשׁ בּוֹ.

את דין שור המועד, ניתן לפרש בשני אופנים:

א. כאשר שור נוגח שלוש פעמים, מסתבר שיש סיבה משותפת לכולן – שהוא שור נגחן מטבעו, הווי אומר: הנגיחות הן תוצאה של טבע הקיים בו מלכתחילה.

ב. הנגיחות אירעו במקרה (ולא מחמת טבע הקיים בו), אלא שהן עצמן הרגילו אותו להמשיך לעשות כן, וכן נראה מלשון הרמב"ם: "וזה המשנה אם הרגיל בשינויו פעמים רבות נעשה מועד", דהיינו, כתוצאה מכך שהתרגל לנגוח, נעשה מועד להמשיך בכך ("הרגל נעשה טבע").

וכן יש להוכיח מדברי מהר"ם מרוטנבורג (הובא בטור או"ח סי' קיד) לגבי אמירת 'משיב הרוח ומוריד הגשם': נאמר ב'ירושלמי' שהמסופק האם אמר משיב הרוח או לא – אם כבר עברו שלושים יום שבמהלכם הזכיר משיב הרוח תשעים פעמים (שלוש תפילות ביום), יש להניח שהורגלה לשונו בכך ואמר כראוי.

ואם אמר ביום אחד 'משיב הרוח' תשעים פעמים ברצף?

דין זה לומד המהר"ם מדיני שור המועד: בגמרא נאמר שכשם שהנוגח שלוש נגיחות בימים נפרדים נעשה מועד, כך נגח שלוש פעמים ביום אחד נעשה מועד. ומכך יש ללמוד גם לגבי הזכרת משיב הרוח, שאף אמירת תשעים פעמים רצופות מועילה.

והנה, לגבי אמירת משיב הרוח, הרי ברור שמדובר על הרגל הנוצר על ידי האמירות, ומכך שלמדו דין זה משור המועד מוכח שאף דין שור המועד מבוסס על עיקרון ההרגל שנוצר מחמת הנגיחות.

אכן, רבינו פרץ (הובא בטור שם) דחה את הראיה משור המועד, ונראה מדבריו שנוקט כביאור הראשון שדין שור המועד מבוסס על הסתברות ששלוש הנגיחות אירעו מחמת טבע מולד של השור, ולכן אין כל דמיון בין דין זה להזכרת משיב הרוח.

(חידושי רבי שמעון שקופ ב"ק סי' לג)

~ שבת קודש כ"ב תשרי ~

שוויה של הנאה

הלכות נזקי ממון פרק ג, הלכות א־ב: הַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת לֶאֱכֹל פֵּרוֹת אוֹ יְרָקוֹת... וְאִם אָכְלָה אוֹתָן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים – פָּטוּר; וְאִם נֶהֱנֵת – מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵת, לֹא מַה שֶּׁהִזִּיקָה. כֵּיצַד?... אָכְלָה שָׁמְשְׁמִין... אִם אָכְלָה אוֹתָן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְנֶהֱנֵת – רוֹאִין אוֹתָן כְּאִלּוּ הֵן שְׁעוֹרִים אוֹ עָמִיר, וּמְשַׁלֵּם דְּמֵי עָמִיר אוֹ דְּמֵי שְׁעוֹרִים בָּזוֹל.

אכלה בהמתו ברשות הרבים אינו חייב לשלם מדין 'מזיק' משום שדרכה של הבהמה ללכת ברשות הרבים ולאכול, ולכן התורה חייבה על נזקי אכילה רק בחצר הניזק. ומכל מקום אינו פטור לגמרי, כי מאחר ונהנה מממון חברו (בכך שבהמתו אכלה) עליו לשלם על כך.

ומאחר שתשלום זה אינו כפיצוי לניזק עבור הנזק שנגרם לו אלא בעל הבהמה משלם עבור ההנאה שקיבל, אינו צריך לשלם את מלוא ההפסד אלא כשווי ההנאה שקיבל.

וכן בכל מקרה שאדם נהנה מממון חברו, גם אם לא יתחייב לשלם מטעם מזיק או גזלן, יצטרך לשלם את שווי ההנאה שקיבל. ולדוגמא: אדם רכש מזון בעל ערך תזונתי גבוה שמחירו בהתאם, ולאחר שהשתמש בו התברר שהיו חסרים בו רכיבים עיקריים, מובן שאין עליו לשלם את מחירו המלא של המוצר, אך מכל מקום מאחר ונהנה לפחות מתזונה בסיסית, צריך לשלם את שווי ההנאה (ראה משפטיך ליעקב ה, עמ' קיד).

וכמה הוא שווי ההנאה? לדעה אחת בגמרא (ב"ק כ, א) צריך לשלם את דמי המאכל הזול ביותר שניתן להאכיל בו בהמות ('דמי עמיר'), ולדעה שניה משלם כשווי 'דמי שעורים בזול', היינו שני שליש ממחירן המלא כי שעורים טובות יותר למאכל הבהמה, ויש להניח שהיה מסכים מלכתחילה לקנות שעורים במחיר מוזל של שני שליש ולכן עליו לשלם זאת.

והרמב"ם מערב את שתי הדעות ביחד: "רואין אותם כאילו הם שעורים או עמיר, ומשלם דמי עמיר או דמי שעורים בזול", ומבאר ה'מגיד משנה': הרמב"ם מסתפק כיצד ההלכה, ולכן פסק שישלם את המחיר הזול מבין שניהם, ככל ספק בדיני ממונות שאין לחייב עליו תשלום ללא ראיה.

המשך ביאור למס' בכורות ליום רביעי עמ' ב

נקבר. מקשה הגמרא: **אֶלָּא** – וכי רק **אָדָם בְּכוֹר** שמת **הוּא דְּבָעֵי קְבוּרָה**, ואילו אדם **פָּשׁוּט** שמת **לֹא בָּעֵי קְבוּרָה**, וזה אינו, שהרי אין חילוק בזה בין בכור לפשוט. **וְעוֹד** קשה, שהרי מוכח מברייתא שרבי אליעזר אוסר פטר חמור בהנאה, **דְּתַנְיָא, מוֹדֶה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁיֵּשׁ לוֹ סָפֵק פֶּטֶר חֲמוֹר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, שֶׁמַּפְרִישׁ טָלֶה עָלָיו, וְהוּא שֶׁלּוֹ** – של בעליו, ומזה שהצריך להפריש שה על הספק, מוכח שסובר שאסור בהנאה.

מתרצת הגמרא: **אֶלָּא אָמַר רָבָא**, רבי אליעזר אוסר פטר חמור בהנאה, ולכן יקבר, ולא קשה מדוע אינו מקישו לבכור אדם להתירו בהנאה, **כִּי אָמַר קְרָא 'אַךְ פָּדֹה תִפְדֶּה'**, ו'אך' משמעו למעט ולומר, **לְפַדְיָיה הִקְּשִׁיתִיו** – בכור בהמה טמאה הוקש לבכור אדם רק לענין שיתחייב באחריות פדיונו, כפדיון הבן, **וְלֹא לְדָבָר אַחֵר** – אבל אינו מלמד שפטר חמור מותר בהנאה כבכור אדם.

הגמרא דנה מתי צריך לפדות פטר חמור: **תְּנַן הָתָם** בברייתא, **הָעֲרֵכִין** נקבעים לפי ערך הנערך **בְּשַׁעָתָן**, ואם המתין עד שגדל הנערך ונשתנה ערכו, אין המעריך משלם אלא כפי ערכו שהיה בעת שהעריכו. **וּפִדְיוֹן הַבֵּן** חייב לתנו לכהן **אַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם** ללידת בנו, **פִּדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר** נותנו לכהן **לְאַלְתַּר** – מיד עם לידתו.

מקשה הגמרא: **וְכִי פִּדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר** ניתן **לְאַלְתַּר, וְרָמִינְהִי** – וקשה על כך מברייתא ששנינו בה, **אֵין בַּעֲרָכִין וּבְפִדְיוֹן הַבֵּן וּבְנְזִירוּת וּבְפֶטֶר חֲמוֹר פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים** יום, דהיינו שאין להעריך קטן שאינו בן חודש, וכן בכור אדם ופטר חמור אין נפדים קודם שלשים יום מלידתם. וכן אין נזירות פחותה משלשים יום, **וּמוֹסִיפִין עַד עוֹלָם** – ניתן להעריך אדם בכל גיל, וניתן לקבל נזירות לכמה זמן שירצה, ואם המתין מלפדות בנו או פטר חמורו לאחר שלשים, פודם ואין צריך ליתן יותר. הרי שאין פודים פטר חמור קודם שמלאו לו שלשים יום, ושלא כהברייתא לעיל שנפדה מיד עם לידתו. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב נָחְמָן**, כוונת הברייתא הראשונה **לוֹמַר, שֶׁאִם פָּדָאוֹ** מיד, הרי הוא **פָּדוּי**.

מקשה הגמרא: **מִכְּלָל**, שרק פדיון פטר חמור חל בלידתו, אבל פדיון **דְּבָנוֹ, אִם פָּדָאוֹ** בתוך שלשים **אֵינוֹ פָּדוּי**, שהרי הברייתא הראשונה חילקה בין פדיון הבן לפטר חמור, וכיון שכוונת הברייתא היא על חלות הפדיון, מוכח מזה שרק פדיון פטר חמור קודם שלשים חל, ולא פדיון בכור אדם. **וְהָאִיתְּמַר, הַפּוֹדֶה אֶת בְּנוֹ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם, רַב אָמַר בְּנוֹ פָּדוּי**. מתרצת הגמרא: **לָאו אִיתְּמַר עָלָהּ** – וכי לא נאמר על זה, **אָמַר רָבָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא** [–רב ושמואל] מסכימים שאם אמר שיחול פדיונו **מֵעַכְשָׁיו אֵין בְּנוֹ פָּדוּי**, כי עדיין אין הבן חייב בפדיון. ומחלוקתם היא באופן שאמר שהפדיון יחול לאחר שלשים יום, ונתעכלו המעות מיד, שבזה אמר רב בנו פדוי. ודברי הברייתא שאין בנו פדוי מדובר כשאמר מעכשיו.

~ יום ראשון ט"ז תשרי ~

הִלְכוֹת כֵּלִים

פֶּרֶק כד

עורות וכלים הנטמאים במדרס.

א. אֵלּוּ עוֹרוֹת מְטַמְּאִין בְּמִדְרָס: עוֹר שֶׁחָשַׁב עָלָיו לְשָׁטְחוֹ [=לשבת עליו], וְעוֹר שֶׁמַּנִּיחִין עַל הַמִּטּוֹת מִלְמַעְלָן[א] לִישַׁן עָלָיו, וְעוֹר שֶׁמַּנִּיחִין עַל הַחֲמוֹר תַּחַת הַמַּשָּׂאוֹי[ב], וְעוֹר שֶׁמַּנִּיחִין בָּעֶרֶס [=עריסה] תַּחַת הַקָּטָן, וְעוֹר הַפֶּר, וְעוֹר הַכֶּסֶת.

א) מעל החבלים המחברים את חלקי המיטה. ב) על מנת להגן על עור החמור. עור זה נטמא במדרס כי לעיתים האדם רוכב עליו.

וְכֵן עוֹר שֶׁמַּנִּיחִין תַּחַת הַשֻּׁלְחָן בְּעֵת הָאֲכִילָה כְּדֵי שֶׁיִּפְּלוּ עָלָיו הַפֵּרוּרִין, מִפְּנֵי שֶׁהוּא [-האדם] נִשְׁעָן עָלָיו בְּרַגְלוֹ; וְעוֹר שֶׁחוֹגֵר הַחַמָּר [=מוביל חמורים] עָלָיו, וְעוֹר שֶׁחוֹגֵר נוֹפֵץ [=חובט] הַפִּשְׁתָּן עָלָיו בְּעֵת שֶׁנּוֹפֵץ, וְעוֹר שֶׁמַּנִּיחַ הַסַּבָּל עַל כְּתֵפוֹ בְּעֵת שֶׁסּוֹבֵל [=סוחב משא], וְעוֹר שֶׁמַּנִּיחַ הָרוֹפֵא עַל בִּרְכָּיו בְּעֵת שֶׁמְּפִיס הַשְּׁחִין [=פותח מוגלה]; מִפְּנֵי שֶׁכָּל אֵלּוּ הָעוֹרוֹת, יוֹשֵׁב עֲלֵיהֶן[ג].

ג) האדם המשתמש בהם.

וְכֵן עוֹר הַלֵּב [-סינר] שֶׁל קָטָן, שֶׁרֵירוֹ [של הקטן] יוֹרֵד עָלָיו כְּדֵי שֶׁלֹּא יַפְסִיד [=יקלקל] בְּגָדָיו; וְעוֹר שֶׁעָשָׂהוּ לִהְיוֹת נוֹתְנוֹ עַל לִבּוֹ בְּעֵת הַקָּצִיר מִפְּנֵי הַשָּׂרָב, וְעוֹר שֶׁלּוֹפְפִין [=כורכים] בּוֹ הַכְּסוּת; וְעוֹר הַתָּפוּר כְּמוֹ תֵּבָה שֶׁמַּנִּיחִין בּוֹ הַבְּגָדִים - שֶׁכָּל אֵלּוּ מִתְהַפְּכִין עֲלֵיהֶן וְנִשְׁעָנִין עֲלֵיהֶן[ד].

ד) חלק מעורות אלו הם מלוכלכים ואינם רואויים לישיבה וחלק מעורות אלו נקיים ולא יושבים עליהם כדי לא ללכלכם, אך לעיתים הופכים אותם ויושבים על צידם השני.

ב. וְכָל הָעוֹרוֹת הַמְּטַמְּאוֹת בְּמִדְרָס, אֵינָן מְטַמְּאוֹת עַד שֶׁיִּהְיוּ כְּשִׁעוּר חֲמִשָּׁה טְפָחִים.

וְאֵלּוּ עוֹרוֹת שֶׁאֵין מְטַמְּאִין בְּמִדְרָס: עוֹר שֶׁחוֹגֵר סוֹרֵק הַצֶּמֶר בְּעֵת שֶׁסּוֹרֵק, וְעוֹר שֶׁלּוֹפֵף בּוֹ הַצֶּמֶר הַסָּרוּק[ה], וְעוֹר שֶׁלּוֹפֵף בּוֹ הָאַרְגָּמָן וְעוֹר הַתָּפוּר שֶׁמַּנִּיחִין בּוֹ הָאַרְגָּמָן[ו]. וְכֻלָּן מְטַמְּאוֹת בְּשְׂאָר טֻמְאוֹת.

ה) עורות אלו אינם רואויים ומיועדים לישיבה, מכיוון שיש בהם פירורי צמר העלולים להידבק בבגדי האדם. ו) אף עורות אלו אינם רואויים ומיועדים לישיבה כי הישיבה עליהם עלולה לגרום להצטברות אבק על הארגמן שהוא בד יקר מאוד, וכתוצאה מכך ייגרם הפסד גדול לבעל הארגמן.

ג. עוֹר שֶׁעָשָׂהוּ חִפּוּי [קבוע] לְכֵלִים, טָהוֹר מִכְּלוּם[ז]. עָשָׂהוּ חִפּוּי לְמִשְׁקֹלֶת [-אבני משקל] - מְקַבֵּל שְׂאָר טֻמְאוֹת, שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה לְקַבָּלָה[ח]; וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּמִדְרָס.

ז) כמבואר בפרק ד הלכה ד. ח) העור מיועד לשמירה על המשקולת, וכאשר משתמשים במשקולת מסירים את העור.

ד. עוֹר שֶׁעָשָׂהוּ [מעין נעל] לַעֲקֵבוֹ וּלְפַרְסָתוֹ - אִם חוֹפֶה אֶת רֹב הָרֶגֶל, מְטַמֵּא[ט]; וְאִם לָאו, טָהוֹר.

ט) בטומאת מדרס, כמו כל נעל.

ה. מִנְעָל שֶׁעַל הָאֱמוּם[י] - אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא לְבָשׁוֹ אָדָם, הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא בְּמִדְרָס; שֶׁכְּבָר נִגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[יא].

י) התבנית עליה מייצרים את הנעל. יא) בתחילת פרק ז.

ו. כָּל עוֹר הָרָאוּי לְהִטַּמֵּא בְּמִדְרָס[יב], וְאֵינוֹ חָסֵר מְלָאכָה - הַמַּחֲשָׁבָה מְטַמְּאָתוֹ[יג]; וְאִם • חִשֵּׁב עָלָיו לִהְיוֹת עוֹר שֻׁלְחָן וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא בְּמִדְרָס. וְאִם חָסֵר מְלָאכָה[יד] - אֵין הַמַּחֲשָׁבָה מוֹעֶלֶת בּוֹ, עַד שֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתּוֹ; חוּץ מֵהָעוֹר שֶׁמְּחַפִּין בּוֹ הַמֶּרְכָּב מִפְּנֵי הָאָבָק - שֶׁמַּחֲשָׁבָה מוֹעֶלֶת בּוֹ [להחשיבו מדרס], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ[טו].

השגת הראב"ד
ואם .. שלחן א"א כמדומה אני זו היא קטבליא.

יב) ניתן להשתמש בו למדרס. יג) אף אם לא עשה בו מעשה המכשירו לשימוש למדרס. יד) וללא מלאכה זו, לא משתמשים בעור למדרס. טו) עור זה מקבל טומאה למרות שלא חתכו אותו מכל צדדיו כראוי עבור השימוש בו, כי רוב האנשים יושבים עליו אף לפני שחותכים אותו כראוי.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּעוֹרוֹת בַּעַל הַבַּיִת[טז]; אֲבָל

עוֹרוֹת הָעַבְדָנִין, שֶׁסְּתָמָן לִמְכִירָה[יז] - אֵין הַמַּחֲשָׁבָה מְטַמְּאָתַן, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה בָּהֶן מַעֲשֶׂה וְיָכִין אוֹתָן לְמִדְרָס[יח].

טז) אנשים רגילים שלא מקפידים להימנע משימוש בעורות לפני גמר מלאכתם. יז) עורות של האומנים המעבדים עורות על מנת למכור אותם, אשר מן הסתם כל העורות שלהם מיועדים למכירה. יח) מכיוון שהם מקפידים לא למכור עורות לפני גמר מלאכתם.

ז. אֵין אָדָם מְטַמֵּא בְּמִדְרָס מִשְׁכָּב אוֹ מֶרְכָּב שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר[יט22]: "וְהַנּוֹגֵעַ בְּמִשְׁכָּבוֹ". גָּזַל מִשְׁכָּב וְדָרַס עָלָיו בְּלֹא נְגִיעָה[כ], הֲרֵי זֶה טָהוֹר[כא]; וְאִם נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים[כב], טָמֵא[כג]. גָּנַב מִשְׁכָּב, וְיָשַׁב עָלָיו - הֲרֵי זֶה טָמֵא; שֶׁחֶזְקָתוֹ שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים[כד], שֶׁאֵינָן יוֹדְעִין מִי גְּנָבוֹ. וְאִם יָדוּעַ שֶׁעֲדַיִן לֹא נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, הֲרֵי זֶה טָהוֹר.

יט) לגבי טומאת מדרס. כ) יש דבר החוצץ בין הזב לבין המשכב או המרכב, ולכן הזב דרס עליו אך לא נגע בו. כא) אך אם הזב נגע במשכב או במרכב, הוא מטמא אותו אף אם הוא לא שלו. כב) אם ידוע בוודאות שהבעלים התייאשו מלמצוא את המשכב או המרכב, וממילא הגזלן קנה אותם והם נחשבים ברשותו. כג) כי המשכב והמושב הם של הגזלן. כד) וממילא יש סיכוי קטן יותר למצוא את הגנב.

לְפִיכָךְ, גַּנָּב שֶׁגָּנַב עוֹר, וְחִשֵּׁב עָלָיו לִשְׁכִּיבָה - הַמַּחֲשָׁבָה מוֹעֶלֶת לוֹ, וּמְטַמֵּא בְּמִדְרָס; אֲבָל הַגַּזְלָן - אֵין מַחְשַׁבְתּוֹ מוֹעֶלֶת, אֶלָּא אִם נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים.

ח. עוֹר שֶׁנִּטְמָא בְּמִדְרָס, וְהִתְחִיל לְקָרְעוֹ רְצוּעוֹת - הֲרֵי הוּא בְּטֻמְאָתוֹ, עַד שֶׁיְּמַעֲטֶנּוּ פָּחוֹת פָּחוֹת מֵחֲמִשָּׁה טְפָחִים.

ט. כָּל כְּלֵי עוֹר שֶׁנִּטְמְאוּ בְּמִדְרַס הַזָּב, וְשִׁנָּהוּ לִכְלֵי אַחֵר - אִם שִׁנָּהוּ מִן הַפְּשׁוּט לְפָשׁוּט[כה], הֲרֵי הוּא בְּטֻמְאָתוֹ[כו]; שִׁנָּהוּ מִן הַפָּשׁוּט לְמִקַּבֵּל, וּמִן הַמִּקַּבֵּל לְפָשׁוּט - טָהוֹר[כז]. וּבַבֶּגֶד, הַכֹּל טָמֵא[כח].

כה) אם שינה כלי ללא בית קיבול לכלי אחר ללא בית קיבול. כו) וכן אם שינה כלי שיש לו בית קיבול לכלי אחר שיש לו בית קיבול, כמבואר בסוף ההלכה. כז) כי הכלי שנוצר הוא כלי חדש. כח) כי כל סוגי הבגדים דומים זה לזה, וממילא הבגד שנוצר לא נחשב בגד חדש.

כֵּיצַד? חֵמֶת[כט] שֶׁעָשָׂהּ שָׁטִיחַ, וְשָׁטִיחַ שֶׁעָשָׂהוּ חֵמֶת - חֵמֶת - טָהוֹר[ל]; אֲבָל חֵמֶת שֶׁנִּטְמְאָה בְּמִדְרָס, וַעֲשָׂיָהּ תַּרְמִיל [=ילקוט], אוֹ תַּרְמִיל שֶׁעָשָׂהוּ חֵמֶת - הֲרֵי הֵן מִדְרָס כְּשֶׁהָיוּ[לא].

כט) שק עור גדול. ל) כי בחמת יש בית קיבול, ובשטיח אין בית קיבול. לא) כי בשניהם יש בית קיבול.

י. כַּר שֶׁל בֶּגֶד [=בד] שֶׁנִּטְמָא בְּמִדְרָס, וְעָשָׂהוּ סָדִין[לב], אוֹ סָדִין שֶׁעָשָׂהוּ כַּר אוֹ כֶּסֶת, בֶּגֶד שֶׁעָשָׂהוּ מִטְפַּחַת, אוֹ מִטְפַּחַת שֶׁעֲשָׂאָהּ כֶּסֶת - הֲרֵי הֵן מִדְרָס כְּשֶׁהָיוּ[לג].

לב) פרס את התפרים של הכר והפך אותו לסדין. לג) כי בגד ששינה את צורתו לבגד אחר נשאר בטומאתו אף אם שינה אותו מפשוט למקבל, כמבואר בהלכה הקודמת.

יא. כֵּלִים [=העשויים מעור] שֶׁעִקַּר עֲשִׂיָּתָן לְקַבָּלָה וּלְמִשְׁכָּב כְּאֶחָד, כְּגוֹן כָּרִים וּכְסָתוֹת[לד] וְהַשַּׂקִּין וְהַמַּרְצוּפִין [=שקים גדולים] - אִם נִפְחֲתוּ[לה] - אַף עַל פִּי שֶׁטָּהֲרוּ מִלְּהִטַּמֵּא בְּמֵת וּבִשְׁאָר טֻמְאוֹת, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לְקַבֵּל[לו], הֲרֵי הֵן מְטַמְּאִין בְּמִדְרָס, שֶׁעֲדַיִן הֵן רְאוּיִין לְמִדְרָס.

לד) הממולאים בצמר או בנוצות. לה) ולא ניתן להניח בהם דברים מבלי שהם יפלו. לו) כמו כל פשוטי כלי עור הטהורים מהתורה, כמבואר בפרק א הלכה י.

אֲבָל כֵּלִים שֶׁעִקַּר עֲשִׂיָּתָן לְקַבָּלָה כְּגוֹן הַחֵמֶת וְהַתַּרְמִיל[לז] - אִם הָיוּ גְּדוֹלִים כְּדֵי שֶׁיְּהֵיוּ רְאוּיִין לֵישֵׁב עֲלֵיהֶן - הוֹאִיל וְיוֹשְׁבִין עֲלֵיהֶן מִפְּנֵי גָּדְלָן, הֲרֵי הֵם מְטַמְּאִין בְּמִדְרָס כָּל זְמַן שֶׁהֵן שְׁלֵמִין. נִפְחֲתוּ, וְאַף עַל פִּי שֶׁאִפְשָׁר עֲדַיִן לֵישֵׁב עֲלֵיהֶן - הֲרֵי אֵלּוּ אֵין מְטַמְּאִין בְּמִדְרָס; שֶׁעִקַּר עֲשִׂיָּתָן לְקַבָּלָה בִּלְבַד, וְהוֹאִיל וּבָטְלוּ מִלְּקַבֵּל[לח], טָהֲרוּ מִלְּהִטַּמֵּא לֹא בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת וְלֹא בְּמִדְרָס[לט].

לז) המיועדים בעיקר לקבלת דברים, ורק לעיתים יושבים עליהם. לח) וממילא, לא ניתן להשתמש בהם לשימושם העיקרי. לט) כי הם אינם נחשבים ככלים.

וְכַמָּה הוּא שֶׁיְּעוּרָן וְיִהְיוּ רְאוּיִין לְמִדְרָס? הַחֵמֶת, שִׁבְעָה קַבִּין[מ]; וְהַתַּרְמִיל, חֲמִשָּׁה קַבִּין; וְהַקְּלָסְטֵר [=שק קטן] שְׁתּוֹלִין בָּהּ הַשְּׁעוֹרִין בְּרֹאשׁ הַבְּהֵמָה[מא], אַרְבָּעַת קַבִּין; וְהַכְּרִיתִית [=שק עור] שְׁמָעָרִין [=ממלאים] בָּהּ הַמַּיִם, סְאָה[מב]. וּפְחוֹת מִן הַשִּׁעוּרִין הָאֵלּוּ - אֵינָן רְאוּיִין לְמִדְרָס, וְאֵין דֶּרֶךְ הָעָם לֵישֵׁב עֲלֵיהֶן.

22. ויקרא־מצורע, טו, ה.

מ) אם היא יכולה להכיל שבעה קבין. מא) על מנת שהיא תאכל את השעורים המונחות בו. מב) בסאה יש שישה קבין.

נִפְחֲתוּ, וְצָרַר [=קשר] **מְקוֹם הַפְּחָת**מג **- חֲרֵי הֵן טְהוֹרִין, וְכְאִלּוּ לֹא קָשַׁר מְקוֹם הַפְּחָת**מד**. וְכָל הַחֲמָתוֹת שֶׁנִּפְחֲתוּ וּצְרָרָן - טְהוֹרוֹת, חוּץ מִשֶּׁל עַרְבִיִּים; מִפְּנֵי שֶׁכָּף הוּא דַּרְכָּן תָּמִיד לְצָרְרָן. וְחֻמֶּת חֲלִילִין**מה **- אֵינָהּ מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס, שֶׁחֲרֵי אֵינָהּ רְאוּיָה לְמִדְרָס.**

מג) וממילא, הם ראויים לקבלה. מד) כי לא משתמשים בהם לאחר שהם נפחתו. מה) כלי נגינה העשוי מעור ודומה לחמת.

פֶּרֶק כה

כלים נוספים הנטמאים בטומאת מדרס.

א. כָּל פְּשׁוּטֵי כְּלֵי עֵץא **הָעֲשׂוּיִין לִישִׁיבָה אוֹ לִשְׁכִיבָה אוֹ לִרְכִיבָה - מִתְטַמְּאִין בְּמִדְרָס, כְּגוֹן הַמִּטָּה וְהַכִּסֵּא וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן.**

א) כלי עץ שאין להם בית קיבול, ואינם נטמאים בטומאות אחרות מהתורה כמבואר בפרק א הלכה י.

ב. הַמִּטָּה וְהַכַּר וְהַכֶּסֶת שֶׁל [-המיועדים עבור] **מֵת, וְכִסֵּא שֶׁל כַּלָּה, וּמַשְׁבֵּר** [=כיסא] **שֶׁל חַיָּה** [=יולדת]**, וְכִסֵּא שֶׁל כּוֹבֵס שֶׁהוּא כּוֹרֵס עָלָיו אֶת הַכֵּלִים**ב**, וְכִסֵּא שֶׁל** [ילד] **קָטָן שֶׁיֵּשׁ לוֹ רַגְלַיִם אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ גֹּבַהּ טֶפַח - כָּל אֵלּוּ מִתְטַמְּאִין בְּמִדְרָס.**

ב) מניח עליו בגדים רבים.

ג. כִּסֵּא שֶׁל בַּרְזֶל שֶׁעוֹשִׂין בְּבֵית הַכִּסֵּא, וְהָעוֹר נָתוּן עָלָיוג **- חֲרֵי הוּא** [-העור והברזל] **מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס וּבִשְׁאָר טֻמְאוֹת**ד**. הִפְרִישׁ הָעוֹר • הַמְחֻפֶּה עַל הַבַּרְזֶל - הָעוֹר מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס**ה**, וְהַבַּרְזֶל מִתְטַמֵּא בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת, אֲבָל לֹא בְּמִדְרָס**ו**.**

השגת הראב"ד

העור .. הברזל א"א נראה לי בשנטמא כשהוא מחובר קאמר ויש בו כשיעור אבל הברזל טהור מן המדרס שעליו אבל לא טהור משאר טומאות דאי לכתחילה קאמר ברזל טמא בשאר טומאות פשיטא ועור נמי אם יש בו כשיעור פשיטא ואי לית ביה כשיעור אמאי טמא מדרס.

ג) והאדם יושב על העור. ד) כי הם נחשבים ככלי אחד הראוי לישיבה. ה) כי ניתן לשבת על העור אף כאשר הוא לא מונח על הברזל. ו) כי אף אדם לא יושב על ברזל שאינו מכוסה בעור. ולכן, אם הכיסא נטמא במדרס ולאחר מכן הסיר את העור מהכיסא, הברזל נטהר מטומאת מדרס.

ד. טְרַסְקָל [-סל קטן] **שֶׁל גְּמִיז וְכַיּוֹצֵא בּוֹ הַמְחֻפֶּה בְּעוֹר**ח**, מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס**ט **וּבִשְׁאָר טֻמְאוֹת; הִפְרִישׁ הָעוֹר מֵעָלָיו - הָעוֹר מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס, אֲבָל הַטְּרַסְקָל טָהוֹר מִכְּלוּם, שֶׁחֲרֵי נַעֲשָׂה כְּשִׁבְרֵי כֵּלִים**י**.**

ז) הדפנות של הסל עשויות מקנים הרחוקים זה מזה, וממילא, לא ניתן להכניס דברים לסל מבלי שהם יפלו. ולכן, הסל נחשב כסל ללא בית קיבול והוא אינו מקבל טומאה מהתורה, כמבואר בפרק א הלכה י. ח) וכתוצאה מכך ניתן להכניס דברים לכלי מבלי שהם יפלו, והסל נחשב ככלי שיש לו בית קיבול. ט) כי ניתן להפוך את הכלי ולשבת על תחתיתו. י) מכיוון שלא ניתן לשבת עליו ולא ניתן להניח בו דברים.

ה. סַפְסָלִין שֶׁמַּמְרָחָן, שִׁשְּׁתֵּי רַגְלָיו שֶׁל סַפְסָל שֶׁל עֵץ - מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס. הָיְתָה אַחַת שֶׁל עֵץ, וְאַחַת שֶׁל שַׁיִשׁיא טָהוֹרִיב.

יא) שאינו מקבל טומאה. יב) מכיוון שלא ניתן לשבת על הספסל בנוחות ללא הרגל העשויה משיש, הספסל כולו נחשב ככלי העשוי משיש שאינו מקבל טומאה כמבואר בסוף פרק ה.

ו. נְסָרִים שֶׁל מֶרְחָץיג **שֶׁשִּׁגְמָן** [=חיברם] **- טְהוֹרִין; שֶׁאֵינָן עֲשׂוּיִין לִישִׁיבָה, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ הַמַּיִם מִהַלְכִין תַּחְתֵּיהֶן.**

יג) ברצפת המרחץ יש נקבים אליהם נשפכים המים. לאחר שהמים נשפכים לנקבים מכסים את הנקבים בנסרים וכך ניתן לעמוד עליהם.

ז. הַסַּל וְהַכַּלְכָּלָה [-סוג סל] **שְׁמִלָּאָן תֶּבֶן אוֹ מוֹכִין** [-צמר גפן] **- אַף עַל פִּי שֶׁהִתְקִינָן לִישִׁיבָתוֹ - אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאַת מִדְרָס; שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לִישִׁיבָהיד. וְאִם סֵרְגָן** [=תפרם] **בְּגָמִי אוֹ בְּמִשִׁיחָה עַל פִּיהֶן**טו**, חֲרֵי אֵלּוּ מִתְטַמְּאִין בְּמִדְרָס.**

יד) כי התבן או המוכין נופלים מהם. טו) וכך התבן או המוכין לא יכולים ליפול.

ח. קוֹרַת בֵּית הַבַּדטז **שֶׁעָשָׂה רֹאשָׁהּ הָאֶחָד כִּסֵּא**יז **- אֵינוֹ מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס, מִפְּנֵי שֶׁאוֹמְרִין לוֹ: עֲמֹד, וְנַעֲשֶׂה מְלַאכְתֵּנוּיח. אֲבָל אִם קָבַע אֶת הַכִּסֵּא** [המוכן] **בְּקוֹרַת בֵּית הַבַּד, הַכִּסֵּא מִתְטַמֵּא מִדְרָסיט; וְאִם דָּרַס הַזָּב עַל הַקּוֹרָה, לֹא נִטְמָא הַכִּסֵּאכ.**

טז) המשמשת לסחיטת זיתים. יז) חקק בראש הקורה מקום ישיבה. יח) כאשר הזב מעוניין לשבת על כיסא זה,

אומרים לו שעליו לעמוד כי הוא מונע את סחיטת הזיתים שהיא הייעוד של הקורה. כלומר: קורה זו אינה ראויה ומיועדת למדרס, ולכן היא אינה נטמאת בטומאת מדרס. יט) כי הוא היה מיועד לישיבה לפני קביעתו בקורה, וקביעתו לא ביטלה ממנו את האפשרות להיטמא טומאת מדרס. כ) כי הקורה לא נטמאת במדרס.

וְכֵן אִם קָבַע הַכִּפָּא בְּקוֹרָה גְּדוֹלָה. עָשָׂה רֹאשׁ הַקּוֹרָה הַגְּדוֹלָה כִּסֵּא - אֵין טָמֵא אֶלָּא מְקוֹם הַכִּסֵּא בִּלְבַדכא, וּשְׁאָר הַקּוֹרָה טְהוֹרָהכב. וְכֵן הַדִּין בְּכִסֵּא שֶׁקָּבְעוּ בַּעֲרֵבָה, שֶׁהוּא טָהוֹרכג.

כא) בשונה מקורת בית הבד שעשה בה כיסא שאינה נטמאת כלל, כי קורה גדולה אינה מיועדת למלאכה המונעת מהזב לשבת עליה. כב) כי שאר הקורה אינו מיועד לישיבה. כג) אם נגעה טומאה בעריבה, הכיסא אינו נטמא.

ט. קְצָת [=קצה] הַקּוֹרָה שֶׁמְּתַקֵּן אוֹתוֹ הַמְסַתֵּת אֶת הָאֶבֶן לִהְיוֹת יוֹשֵׁב עָלָיוכד, הֲרֵי מְקוֹם יְשִׁיבָתוֹ מִטַּמֵּא בְּמִדְרָס. מְקוֹם יְשִׁיבָה שֶׁאֲחוֹרֵי הַקָּרוֹן - טָהוֹר, שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא יְשִׁיבַת צַעֲרכה.

כד) במהלך עבודתו. כה) מרכבה המשמשת אנשים חשובים. מאחורי המרכבה היו עושים מקום ישיבה קטן עבור העבדים והמשרתים. כו) הישיבה במקום זה אינה נוחה ומצערת את האדם היושב בו.

י. רָאשֵׁי כְּלוֹנָסוֹת [=קורות גדולות] שֶׁהָאֻמָּנִין יוֹשְׁבִין עֲלֵיהֶם, וְשָׁפִין אֶת הָאֲבָנִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - טְהוֹרִין. וְכֵן כִּפָּת שֶׁל תְּמָרָהכז שֶׁהוּא יוֹשֵׁב עָלָיו - אֲפִלּוּ [אם יש לו] גַּבָּהּ טֶפַחכח - טָהוֹר, שֶׁאֵין זֶה כְּלִי. וְכֵן בּוּל שֶׁל עֵץ - אַף עַל פִּי שֶׁסְּרָקוֹ וְכִרְכְּמוֹכט וְעָשָׂהוּ פָּנִים לְשַׁעַרל וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, אֵינוֹ כְּלִי; וְלֹא מְקַבֵּל טֻמְאָה, עַד שֶׁיָּחֹק בּוֹלא.

כז) חתיכה עבה של עץ הנקרא תמרה. כח) אף אם יש בו גובה טפח שהוא השיעור המינימלי של רגל ספסל הראויה לישיבה, כמבואר בפרק הבא בהלכה ב. כט) עיטר אותו בציורים וצבע אותו בצבע הדומה לכרכום. ל) הניח אותו בחזית השער לנוי. לא) יחקוק בו מקום ראוי לישיבה.

יא. רָאשֵׁי כְּלוֹנָסוֹת שֶׁהֵן חֲקוּקִיןלב - אִם חֲקָקָן לְדַעַתלג, מְקַבְּלִין טֻמְאָה. מִצְּאָן חֲקוּקִין - אִם חִשֵּׁב עֲלֵיהֶן לדמְקַבְּלִין טֻמְאָה מִכָּאן וּלְהַבָּא; אִם חִשֵּׁב עֲלֵיהֶן חֹרֶשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן, אוֹ אָדָם שֶׁאֵינָן שָׁלוֹ - טְהוֹרוֹת. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן מִדְּבָרִים שֶׁאֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה אֶלָּא בְּמַחֲשָׁבָה; שֶׁאֵין לְךָ מַחֲשָׁבָה מוֹעֶלֶת, אֶלָּא מַחֲשֶׁבֶת בְּעָלִים שֶׁהֵן בְּנֵי דֵּעָה.

לב) חקוק בהם מקום ישיבה. לג) בכוונה על מנת לשבת עליהם. לד) להשתמש בהם לישיבה.

יב. הָעוֹשֶׂה כִּפָּה [=גוש] מִן הַשְּׁאוֹרלה, וְיִבְּשָׁהּ וְיִחֲדָהּ לִישִׁיבָה - הֲרֵי בָּטְלָה מִתּוֹרַת אֹכֶללו, וּמִטַּמְּאָה בְּמִדְרָס; שֶׁהֲרֵי הִיא מְשַׁמֶּשֶׁת תַּשְׁמִישֵׁי הָעֵץלז.

לה) עיסה המשמשת להתפחת בצק. לו) למרות שהיא עדיין ראויה לאכילה. לז) כיפת השאור נחשבת ככלי עץ המיועד לישיבה.

יג. מַחְצֶלֶת הַקָּשׁ, מִטַּמְּאָה בְּמִדְרָסלח; וּמַחְצֶלֶת הַקָּנִים וְשֶׁל חֶלֶף [=מין עשב] - טְהוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְמִדְרָסלט. וּשְׁאָר הַמַּחְצָלָאוֹת - אִם עֲשָׂאָהּ לִשְׁכִּיבָה, מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה; עֲשָׂאָהּ לְסִכּוּךְמ, טְהוֹרָה. עֲשָׂאָהּ סְתָם [מא] - אִם הָיְתָה גְּדוֹלָה, סְתָמָהּ לְסִכּוּךְ [מב]; וְהַקְּטַנָּה, סְתָמָהּ לִשְׁכִּיבָהמג.

לח) למרות שהיא אינה מתקיימת למשך זמן רב. לט) מכיוון שהקנים והחלף הם עוקצניים, לא ניתן לשכב עליהם. מ) להשתמש בה כסכך סוכה או כסיכוך לצריף כלשהו. מא) מבלי לקבוע מה יהיה שימושה. מב) מן הסתם היא מיועדת לסיכוך ולכן אינה מקבלת טומאה. מג) מן הסתם היא מיועדת לשכיבה ולכן היא מקבלת טומאה.

יד. וּמַחְצֶלֶת שֶׁעָשָׂה לָהּ קָנִים לְאָרְכָּהמד - טְמֵאָה מִדְּרָס, שֶׁעַדַיִן רְאוּיָה לִשְׁכִּיבָהמה; עֲשָׂאָן כְּמִין גַּבמו, טְהוֹרָה. עָשָׂה [-הוסיף] קָנִים לְרָחְבָּהּ - אִם אֵין בֵּין קָנֶה לַחֲבֵרוֹ אַרְבָּעָה טְפָחִים, טְהוֹרָהמז.

מד) המחצלת מורכבת מקנים קשים הרחוקים זה מזה ומונחים לרוחב, וניתן לשכב עליה ברווח שבין קנה לקנה (והקנים הנמצאים בצידי האדם מונעים את נפילתו). אך כאשר האדם מוסיף קנים לאורך המחצלת, השכיבה עליה אינה נוחה כל כך. מה) ניתן לשכב ברווח שבין הקנים המונחים לאורכה. מו) ג' יוונית הדומה לאות ר', וממילא הקנים מונחים משני צידי המחצלת ולא ניתן לשכב עליה. מז) כי מקום שכיבה ממוצע הוא בגודל ארבעה טפחים, וכאשר הרווח בין הקנים פחות מארבעה טפחים השכיבה אינה נוחה.

נֶחְלְקָה לְרָחְבָּהמח, עַדַיִן מְקַבֶּלֶת טֻמְאָהמט. נֶחְלְקָה לְאָרְכָּהּ, וְנִשְׁתַּיְּרוּ בָּהּ שְׁלֹשָׁה מַעֲדָנִים [-קשרים ברוחב] שֶׁל שִׁשָּׁה טְפָחִיםנ - עֲדַיִן הִיא רְאוּיָה לְמִדְרָסנא, וּמִטַּמְּאָה; פָּחוֹת מִכָּאןנב, טְהוֹרָה. וְכֵן אִם הִתִּיר רָאשֵׁי מַעֲדָנִים, טְהוֹרָהנג. וְאַף טֻמְאַת מִדְרָס לֹא תְקַבֵּל הַמַּחְצֶלֶת, עַד שֶׁתְּגָמֵר מְלַאכְתָּהנד וְתִתְקַנֵּב, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּנה.

מח) נשברו הקנים המונחים לרחבה. מט) כי ניתן לשכב עליה בין קנים אחרים למרות שהם מרוחקים יותר זה מזה. נ) האומנים העושים את המחצלת היו קושרים אותה משני צדדיה על מנת שהיא לא תיפתח ותיקרע. קשרים אלו היו לכל אורך הצדדים במרחק שני טפחים זה מזה, וממילא שלושה קשרים מתפרשים על שישה טפחים. נא) ניתן לשכב על מחצלת בגודל כזה. נב) כי התרת הקשרים גורמת לפתיחת וקריעת המחצלת. נג) יקשור אותה משני צדדיה. נד) יחתוך את העשבים הבולטים בקצוות. נה) בתחילת פרק ה.

טו. **תֵּבָה שֶׁפִּתְחָהּ מִלְמַעְלָן - טְהוֹרָה מִן הַמִּדְרָס, שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לֵישֵׁב עָלֶיהָ; וּמְקַבֶּלֶת שְׁאָר טֻמְאוֹת[נו]. וְשֶׁפִּתְחָהּ מִצִּדָּהּ - טְמֵאָה בְּמִדְרָס וּבִשְׁאָר טֻמְאוֹת.**

נו) כי יש לה בית קיבול.

טז. **עֲגָלָה שֶׁל קָטָן** [=הליכון] **- מִטַּמְּאָה בְּמִדְרָס, שֶׁהֲרֵי** [הקטן] **נִשְׁעָן עָלֶיהָ.**

יז. **מַקֵּל שֶׁל זְקֵנִים - טָהוֹר מִכְּלוּם[נז], שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא לְסַיַּע[נח].**

נז) למרות שהזקן נשען עליו. נח) בהליכת הזקנים, וסיוע אינו נחשב כהישענות.

יח. **סַנְדָּל שֶׁל סַיָּדִין, וְהוּא סַנְדָּל שֶׁל עֵץ[נט] - מִטַּמֵּא בְּמִדְרָס[ס], מִפְּנֵי שֶׁהַסַּיָּד פְּעָמִים** [-לעיתים] **מְטַיֵּל בּוֹ עַד שֶׁמַּגִּיעַ לְבֵיתוֹ.**

נט) הסיידים נועלים אותו על מנת שהסיד לא ישרוף את העור של רגליהם. ס) למרות שבדרך כלל הסנדל לא משמש להליכה.

יט. **קַב שֶׁל קִטְעָה[סא] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בֵּית קִבּוּל כְּתִיתִין[סב] - מִטַּמֵּא בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת, מִפְּנֵי בֵּית קִבּוּלוֹ, וּמִטַּמֵּא בְּמִדְרָס, שֶׁהֲרֵי נִשְׁעָן עָלָיו[סג].**

סא) רגל תותבת של קטוע רגליים. סב) מקום המיועד להכנסת חלק הרגל האמיתי של האדם. סג) כל גופו של האדם נשען עליו, ולכן הוא אינו דומה למקל שאינו נטמא כלל.

כ. **וְאֵלּוּ טְמֵאִין מִשּׁוּם מֶרְכָּב[סד]: מַרְדַּעַת** [=בד שתחת האוכף] **שֶׁל חֲמוֹר[סה], וְטַפִּיטָן שֶׁל סוּס[סו], וְכַר הַגָּמָל, וְאֻכָּף • שֶׁל נָאקָה[סז], וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן. הַלּוּחוֹת שֶׁמַּנִּיחִין עַל גַּבֵּי הַחֲמוֹר, וְאַחַר כָּךְ נוֹתְנִין עֲלֵיהֶן הַמַּשּׁוּי[סח] - טְהוֹרוֹת[סט]; וְאִם הָיְתָה רְאוּיָה לְמֶרְכָּב, טְמֵאָה.**

השגת הראב"ד
ואוכף של נאקה א"א אוכף של נאקה דברי הכל טמא מושב עיין במשנה ולא חילקו אלא בטפיטן של סוס.

סד) וטומאתם קלה יותר מטומאת דברים הנטמאים בטומאת משכב ומושב בכך שהנוגע במרכב טמא אינו מטמא כלים אחרים, כמבואר בהלכות מטמאי משכב ומושב פרק ו הלכה ב. סה) בד שתחת האוכף של החמור. סו) חפץ עליו מניח הרוכב את הרגליו בשעת הרכיבה. החידוש בכך הוא אשר חפץ זה נחשב כמרכב ולא כמושב למרות שלעיתים האדם עומד עליו. סז) נקבת הגמל התקיפה יותר מהגמל, ולכן עושים עבורה אוכף חזק יותר. סח) ולעיתים האדם הרוכב על החמור יושב עליהם. סט) כי הם מיועדים בעיקר עבור הנחת המשאות.

פֶּרֶק כו

מקרים בהם נטהרים כלים שונים מטומאת מדרס.

א. **כְּלִי עֵץ הָרָאוּי לְמִדְרָס שֶׁקִּבָּעוֹ** [במסמרים] **בַּכֹּתֶל בְּתוֹךְ הַבִּנְיָן - קִבָּעוֹ וְלֹא בָּנָה עַל גַּבָּיו[א], אוֹ בָּנָה עַל גַּבָּיו וְלֹא קִבָּעוֹ - עֲדַיִן הוּא מִטַּמֵּא בְּמִדְרָס כְּשֶׁהָיָה[ב]; קִבָּעוֹ בְּמַסְמְרִים וּבָנָה עָלָיו - טָהוֹר[ג].**

א) לא בנה לבנים מעל הכלי. ב) כי הכלי לא נחשב חלק מהבנין. ג) כי הכלי נחשב כחלק מהבנין, ודבר המחובר לקרקע אינו מקבל טומאה.

וְכֵן מַפָּץ שֶׁנָּתְנוֹ עַל גַּבֵּי הַקּוֹרוֹת[ד] - קִבָּעוֹ [במסמרים] **וְלֹא נָתַן עָלָיו אֶת הַמַּעֲזִיבָה[ה], אוֹ שֶׁנָּתַן עָלָיו אֶת הַמַּעֲזִיבָה וְלֹא קִבָּעוֹ - עֲדַיִן הוּא מִטַּמֵּא בְּמִדְרָס; קִבָּעוֹ וְנָתַן עָלָיו אֶת הַמַּעֲזִיבָה - טָהוֹר.**

ד) של התקרה. המפץ היה מונח בין קורות התקרה הרחוקות זו מזו, ומעליו היו מורחים טיט על מנת לאטום את התקרה. ה) שכבת הטיט שמורחים על המפץ.

ב. **סַפְסָל שֶׁנִּטַּל אֶחָד מֵרַגְלָיו** [-רגליו] **- עֲדַיִן הוּא רָאוּי לְמִדְרָס; נִטַּל הַשֵּׁנִי, טָהוֹר. וְאִם יֵשׁ בּוֹ[ו] גֹּבַהּ טֶפַח[ז], מִטַּמֵּא בְּמִדְרָס.**

ו) ברגל הספסל שניטלה. ז) וממילא הרגל ראויה לישיבה.

ג. **כִּסֵּא שֶׁל בַּלָּה שֶׁנִּטְּלוּ חִפּוּיָיו[ח], טָהוֹר[ט]; וְאִם לֹא הָיוּ חִפּוּיָיו** [-קרשיו] **יוֹצְאִין[י], וְנִטְּלוּ - עֲדַיִן הוּא רָאוּי לְמִדְרָס, שֶׁכֵּן דַּרְכּוֹ לִהְיוֹת מַטֶּהוּ עַל צִדּוֹ וְיוֹשֵׁב עָלָיו[יא].**

ח) ריפוד מיוחד המונח עליו. ט) כי לא ניתן להושיב בו כלות, ואנשים אחרים אינם יושבים על כיסא זה. י) אם הכיסא הוא כיסא רגיל המחובר לרגליו באמצעות שלושה קרשים, והקרשים אינם בולטים מחוץ למושב הכיסא. יא) מכיוון שהקרשים אינם בולטים מחוץ למושב הכיסא, ניתן להטות את הכיסא על צידו ולשבת עליו אף כאשר הקרשים מחוברים אליו. ומפני שהיו רגילים לעשות זאת

פעמים רבות, הכיסא מקבל טומאה אף אם הקרשים ניטלו כי עדיין ניתן להטותו על צידו ולשבת עליו.

ד. כִּסֵּא[יב] שֶׁנִּטְּלוּ חִפּוּיָיו[יג], וַעֲדַיִן הוּא רָאוּי לִישִׁיבָה[יד] - מְטַמֵּא; נִטְּלוּ שְׁנַיִם מֵחִפּוּיָיו זֶה בְּצַד זֶה[טו], טָהוֹר[טז].

יב) אשר הקרשים שלו בולטים מחוץ למושב הכיסא, וממילא, כאשר הם מחוברים לכיסא לא ניתן להטותו על צידו ולשבת עליו. **יג)** ניטל רק הקרש האמצעי (הגדול יותר משני הקרשים החיצוניים), או שניטלו שני הקרשים החיצוניים. **יד)** כי נותרו קרש אחד או שניים המחברים אותו לרגליו. **טו)** וממילא, לא ניתן להעמיד את הכיסא על רגליו. **טז)** למרות שניתן להטות את הכיסא על צידו ולשבת עליו, כי כאשר הקרשים היו מחוברים אליו לא היה ניתן לעשות זאת מכיוון שמדובר בקרשים הבולטים מחוץ למושב הכיסא.

ה. שִׁדָּה[יז] שֶׁנִּטַּל [=המושב] הָעֶלְיוֹן שֶׁלָּהּ - טְמֵאָה, מִפְּנֵי הַמַּחְתּוֹן שֶׁהוּא רָאוּי לְמִדְרָס; נִטַּל הַמַּחְתּוֹן - טְמֵאָה, מִפְּנֵי הָעֶלְיוֹן שֶׁהוּא רָאוּי. נִטְּלוּ הָעֶלְיוֹן וְהַמַּחְתּוֹן - חֲרֵי הַדְּפָנִים [=הדפנות] טְהוֹרִין.

יז) מרכבה עם שני מושבים הנמצאים זה מעל זה.

ו. תֵּבָה[יח] שֶׁנִּפְחֲתָה מִצִּדָּהּ[יט] - מְטַמְּאָה בְּמִדְרָס כְּשְׁאָר טֻמְאוֹת[כ], מִפְּנֵי שֶׁהִיא רְאוּיָה אַף לִישִׁיבָה וְהַכֹּל יוֹשְׁבִין עָלֶיהָ. נִפְחֲתָה מִלְמַעְלָן - טְהוֹרָה מִן הַמִּדְרָס, שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ רְאוּיָה לִישִׁיבָה; וּמִתְטַמְּאָה בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת, שֶׁעֲדַיִן הִיא מְקֻבֶּלֶת.

יח) שיש לה דפנות מכל צדדיה, מעליה ומתחתיה. **יט)** נשבר אחד מדפנותיה. **כ)** בהן היא נטמאת מכיוון שהיא ראויה לקבלה.

נִפְחֲתָה מִלְמַטָּן - טְהוֹרָה מִכָּל טֻמְאָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֶפְשָׁר לֵישֵׁב עָלֶיהָ כְּכִסֵּא, מִפְּנֵי שֶׁעִקַּר מַעֲשֶׂיהָ לְקַבָּלָה, וּכְבָר בָּטַל הָעִקָּר[כא]; וְהַמְּגוֹרוֹת [=מגירות] שֶׁלָּהּ[כב] מְטַמְּאוֹת[כג], וְאֵינָן חִבּוּר לָהּ[כד].

כא) מכיוון שהיא לא ראויה לשימושה העיקרי, היא לא נטמאת בטומאת מדרס. **כב)** אשר הדפנות שלהן בולטות מחוץ לתיבה, וממילא, פותחים את המגירות מבחוץ. **כג)** למרות שהתיבה נפחתה מלמטה, כי הן נחשבות ככלי בפני עצמו כמבואר בפרק ג הלכה ו. **כד)** אם התיבה נטמאת המגירות לא נטמאות, אף אם התיבה לא נפחתה כלל.

וְכֵן מַשְׁפֶּלֶת[כה] שֶׁנִּפְחֲתָה מִלְּקַבֵּל רִמּוֹנִים[כו] - אַף עַל פִּי שֶׁהִיא רְאוּיָה לְמִדְרָס[כז], חֲרֵי הִיא טְהוֹרָה מִכְּלוּם;

מִפְּנֵי שֶׁעִקַּר מַעֲשֶׂיהָ לְקַבָּלָה, וְהוֹאִיל וּבָטַל הָעִקָּר, בָּטְלָה הַטְּפֵלָה[כח].

כה) סל גדול המיועד לאיסוף אשפה, ויש בצידו מקום ישיבה. **כו)** הסל נקרע ולא ניתן להניח בתוכו רימונים מבלי שהם יפלו, וממילא הוא נטהר מטומאתו כמבואר בפרק ו הלכה ב לגבי כלי עץ. **כז)** כי יש בה מקום ישיבה. **כח)** השימוש הטפל שלה, שהוא מקום הישיבה, לא נחשב לשימוש.

ז. עֲרֵבָה שֶׁל עֵץ שֶׁמְּגַבְּלִין [=מערבבים] בָּהּ הַבַּנָּאִין אֶת הַגְּבִיסִין [=גבס] - אַף עַל פִּי שֶׁמְּקַבֶּלֶת שְׁאָר טֻמְאוֹת, אֵינָהּ מְטַמְּאָה בְּמִדְרָס[כט]. עֲרֵבָה שֶׁל עֵץ שְׁלֹשִׁין בָּהּ הַבְּצָק, שֶׁהִיא מַחֲזֶקֶת מִשְּׁנֵי לֻגִּין וְעַד תִּשְׁעַת קַבִּין[ל], שֶׁנִּסְדְּקָה עַד שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְרַחֵץ בָּהּ רַגְלוֹ אַחַת מִפְּנֵי הַסֶּדֶק[לא] - חֲרֵי זוֹ מְטַמְּאָה בְּמִדְרָס[לב]; שֶׁסְּתָמָהּ שֶׁהוּא כּוֹפֶה [-הופך] אוֹתָהּ וְיוֹשֵׁב עָלֶיהָ, לְפִי גָּדְלָהּ וְסֶדֶק • שְׁלָהּ[לג].

השגת הראב"ד
וסדק שלה א"א אין דרך התוספתא כן אלא שנסדקה ולא ניקבה במוציא זית עדיין טמאה טומאת מת ואם חישב עליה לישיבה טמאה אף מדרס כדעת רבי ואם ניקבה כמוציא רמון אע"פ שחישב עליה טהור מכלום עד שיעשה בה מעשה לישיבה דלא כרבי ודלא כר"ע ואם היתה מחזקת יותר מתשעה קבין צריך שיקצע בה לישיבה ודלא כר"ע והקיצוע הוא מעשה גדול להפנת ישיבה זו היא דרך התוספתא ושאר דבריו רוח.

כט) כי לא יושבים על עריבה זו מכיוון שהיא מלוכלכת. **ל)** ואינה מיועדת לישיבה, ולכן אינה נטמאת במדרס. **לא)** המים נשפכים במהירות דרך הסדק עד כדי כך שלא ניתן לרחוץ בעריבה אפילו רגל אחת, וממילא לא ניתן ללוש בה את הבצק. **לב)** מכאן ולהבא. **לג)** כאשר מייצרים את העריבה, מייעדים אותה מלכתחילה לישיבה במידה ויהיה בה סדק. מטעם זה, הישיבה נחשבת חלק מהייעודים של העריבה ולכן היא נטמאת במדרס.

הִנִּיחָהּ בַּגְּשָׁמִים עַד שֶׁנִּתְפַּחֲתָה[לד], וְנִסְתַּם הַסֶּדֶק - אֵינָהּ מְטַמְּאָה בְּמִדְרָס, שֶׁהֲרֵי הִיא רְאוּיָה לָלוּשׁ בָּהּ, וּתְחִלַּת מַעֲשֶׂיהָ לָלוּשׁ בָּהּ[לה]; וּמְקֻבֶּלֶת שְׁאָר טֻמְאוֹת. חָזַר וְהִנִּיחָהּ בְּקָדִים[לו], וְנִפְתַּח הַסֶּדֶק - חֲזָרָה לְקַבֵּל טֻמְאַת מִדְרָס, וּטְהוֹרָה מִשְּׁאָר טֻמְאוֹת.

לד) מי הגשמים גורמים להתפחת העץ של העריבה. **לה)** הייעוד הראשון של העריבה הוא הלישה. **לו)** רוח מזרחית חמה המייבשת את העריבה וגורמת שהיא תיסדק.

ח. עֲרֵבָה גְּדוֹלָה שֶׁהִיא מַחֲזֶקֶת יָתֵר עַל תִּשְׁעָה קַבִּין, שֶׁנִּפְחֲתָה מִלְּקַבֵּל רִמּוֹנִים[לז], וְהֶכִינָהּ לִישִׁיבָה[לח] - חֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה אַף מִטֻּמְאַת מִדְרָס עַד שֶׁיַּקְצִיעַ[לט]; שֶׁאֵין הַמַּחֲשָׁבָה מוֹעֶלֶת בַּעֲרֵבָה גְּדוֹלָה שֶׁנִּפְחֲתָה,

עַד שֶׁיֵּעָשֶׂה בָּהּ מַעֲשֶׂה[מ]. **עָשָׂה אֲבוּס**[מא] **לַבְּהֵמָה**[מב] **- אַף עַל פִּי שֶׁקְּבָעָהּ בַּכֹּתֶל, טְמֵאָה בְּכָל הַטֻּמְאוֹת**[מג].

לז) וממילא היא אינה מקבלת טומאה, כמבואר בפרק ו הלכה ב. לח) התכוון להשתמש בה לישיבה. לט) יחתוך את הקצוות שלה על מנת שהיא תהיה נוחה לישיבה. מ) כי לא מייעדים אותה מלכתחילה לישיבה. מא) כלי בו מניחים חבילות קש ועשבים גדולות, והבהמה אוכלת ממנו. מב) לאחר שנפתחה, ושינה את גוף העריבה עבור זה. מג) מקבלת טומאה מכאן ולהבא מכיוון שהיא ראויה לשימוש. החידוש בכך הוא אשר קביעתה בכותל אינה מחשיבה אותה כדבר המחובר לקרקע שאינו מקבל טומאה, והטעם לכך הוא מכיוון שהקביעה בכותל היא לא חלק מייעודי העריבה מלכתחילה משום שניתן להשתמש בה כאבוס אף ללא קביעתה בכותל.

ט. מִטָּה שֶׁנִּטְּלוּ אֲרָכוֹת שֶׁלָּהּ[מד] **אַחַר שֶׁנִּטְמֵאת, וְעָשָׂה לָהּ חֲדָשׁוֹת, וְלֹא שִׁנָּה אֶת הַנְּקָבִים**[מה]**, וְנִשְׁתַּבְּרוּ הַחֲדָשׁוֹת - עֲדַיִן הִיא בְּטֻמְאָתָהּ**[מו]**; נִשְׁתַּבְּרוּ הַיְשָׁנוֹת - טְהוֹרָה, שֶׁהַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הַיְשָׁנוֹת.**

מד) שתי הדפנות המונחות לאורך המיטה ניטלו ממנה אך לא נשברו. צורת המיטה מבוארת בהרחבה בפרק ד הלכה ב, ועל פיה ניתן להבין היטב את ההלכות הבאות. מה) החריצים בהם תחובות הדפנות. מו) כי ניתן להחזיר לחריצים את הדפנות הישנות. למעשה, אף אם לא עשה כלל דפנות חדשות למיטה היא נותרת בטומאתה, והחידוש הוא אשר אף אם עשה לה דפנות חדשות אין הדבר מהווה הוכחה לכך שהוא לא מתכוון להחזיר את הדפנות הישנות.

י. מִטָּה שֶׁהָיְתָה טְמֵאָה מִדְּרָס[מז]**, וְנִטְּלָה קְצָרָהּ**[מח] **וּשְׁתֵּי כְרָעֶיהָ**[מט] **- עֲדַיִן הִיא בְּטֻמְאָתָהּ, שֶׁעֲדַיִן צוּרַת הַמִּטָּה עוֹמֶדֶת**[נ]**; נִטְּלָה אַרְכָּהּ וּשְׁתֵּי כְרָעֶיהָ, טְהוֹרָה**[נא].

מז) או טומאות אחרות. טומאת מדרס היא הטומאה המצויה ביותר במיטה מכיוון שהיא מיועדת לשכיבה, ולכן הוזכרה בהלכה טומאה זו. מח) הדופן המונחת לרוחב המיטה. מט) שתי רגלי המיטה משני צדדיה. נ) וניתן לשכב עליה, למרות שהשכיבה לא תהיה נוחה כל כך. נא) כי לא ניתן להעמיד את המיטה ביציבות על הקרקע, וממילא לא ניתן לשכב עליה כלל.

יא. קָצַץ שְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת שֶׁל מִטָּה בַּאֲלַכְסוֹן[נב]**, אוֹ שֶׁקָּצַץ שְׁתֵּי כְרָעֶיהָ טֶפַח עַל טֶפַח בַּאֲלַכְסוֹן**[נג]**, אוֹ שֶׁמְּעָטָן פָּחוֹת מִטֶּפַח**[נד] **- הֲרֵי זוֹ נִשְׁבְּרָה וּטְהוֹרָה.**

נב) חתך את המיטה לשני חלקים באלכסון, וממילא, בכל חלק יש דופן אחת שהייתה מונחת לאורך המיטה ודופן אחת שהייתה מונחת לרוחב המיטה. נג) חתך טפח על טפח משתי רגליים של המיטה, וכל רגל הייתה בזווית אחרת של המיטה באופן ששתיהן היו זו כנגד זו באלכסון. מכיוון ששתי רגליים נחתכו ושתי רגליים נותרו בגודלן, המיטה כולה מתנדנדת ואינה יכולה לעמוד ביציבות על הקרקע. נד) חתך את כל רגלי המיטה ונותר מהן גובה הפחות מטפח. כתוצאה מכך, המיטה אינה מתנדנדת אך היא נמוכה מאוד ולכן לא ניתן להשתמש בה לשכיבה.

נִשְׁבְּרָה אַרְכָּהּ[נה]**, וְתִקְּנָהּ - עֲדַיִן הִיא אַב טֻמְאָה כְּשֶׁהָיְתָה; נִשְׁבְּרָה הָאַרְכָּה הַשְּׁנִיָּה, וְתִקְּנָהּ - טְהוֹרָה מִן הַמִּדְרָס**[נו]**, אֲבָל טְמֵאָה מַגַּע מִדְרָס**[נז]**. לֹא הִסְפִּיק לְתַקֵּן אֶת הָרִאשׁוֹנָה עַד שֶׁנִּשְׁבְּרָה הַשְּׁנִיָּה - טְהוֹרָה**[נח].

נה) ולפני השבירה, המיטה נטמאה בטומאת מדרס. נו) מכיוון שנשברו שתי הדפנות המונחות לאורך המיטה, המיטה המתוקנת נחשבת כמיטה חדשה שלא נטמאה במדרס. נז) כאשר האדם תיקן את הדופן הראשונה שנשברה, היא נטמאה אף בטומאת מגע מדרס מכיוון שהיא נגעה במיטה הטמאה מדרס. טומאה זו לא מתבטלת כאשר הדופן השניה נשברה מכיוון שהדופן הראשונה הייתה מחוברת למיטה בשעה שהדופן השניה נשברה (ורק טומאת המדרס עצמה מתבטלת), ולכן טומאת הדופן הראשונה מתפשטת לכל המיטה המתוקנת אף לאחר תיקון הדופן השניה. נח) המיטה עצמה נטהרה לגמרי מכיוון ששתי הדפנות נשברו לפני שתיקנו את הראשונה, וממילא, אף הדפנות המתוקנות לא נטמאו כלל כאשר הן מתחברות למיטה ולכן המיטה טהורה.

יב. מִטָּה שֶׁהָיְתָה טְמֵאָה מִדְּרָס, אוֹ בְּשְׁאָר טֻמְאוֹת, וְנִגְנַב חֻצְיָהּ אוֹ אָבַד, אוֹ שֶׁחָלָקוּהָ אַחִין[נט] **אוֹ שֶׁתָּפִין - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה**[ס]**, שֶׁהֲרֵי זוֹ כִּכְלִי שֶׁנִּשְׁבַּר**[סא]**. הֶחֱזִירוּהָ, מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה מִכָּאן וּלְהַבָּא**[סב]**. לְמָה זֶה דּוֹמֶה? לְעוֹשֶׂה כְּלִי אֶחָד** [-חדש] **מִשְּׁבָרֵי כְּלִי שֶׁנִּטְמָא - שֶׁהוּא טָהוֹר, וּמְקַבֵּל טֻמְאָה לְהַבָּא**[סג].

נט) שקיבלו את המיטה בירושה. ס) אף אם המיטה נותרה שלימה. סא) ולא מתכוונים כלל להרכיב שוב את החלקים שלו. סב) מכיוון שלא התכוונו כלל להרכיב שוב את חלקי המיטה, היא נחשבת כמיטה חדשה אף אם אכן הרכיבו שוב את חלקיה. סג) אלא אם כן מדובר בכלי מתכת, כמבואר בתחילת פרק יב.

יג. מִטָּה [טהורה] **שֶׁנִּתְפָּרְקוּ אִבְרֶיהָ - אִם נִשְׁאֲרָה אַרְכָּהּ וּשְׁתֵּי כְרָעֶיהָ, אוֹ קְצָרָהּ וּשְׁתֵּי כְרָעֶיהָ - הֲרֵי**

אֵלּוּ מְטַמְּאִין[סד], מִפְּנֵי • שֶׁרְאוּיִין לְסָמְכָן לַכֹּתֶל וְלִישַׁן עֲלֵיהֶן[סה].

השגת הראב"ד
מפני שראויין לסומכן א"א זה לדעת רבי נחמיה ודלא כרבנן עיין במשנה פי"ח ועוד קשה דידיה אדידיה ולמעלה לא כתב כן.

סד) מקבלים טומאה מכאן ולהבא. סה) אולם, מיטה טמאה שנתפרקה באופן כזה נטהרה מטומאתה כי היא נחשבת כמיטה חדשה כמבואר בהלכה י, ואם ישעינו אותה על הכותל היא תקבל טומאה מכאן ולהבא.

יד. וּמִטָּה שֶׁנִּטְמֵאת כֻּלָּהּ[סו] - אִם הִטְבִּילָהּ אֲבָרִים אֲבָרִים[סז], טְהוֹרָה[סח].

סו) כאשר היא הייתה שלימה. סז) פירק אותה לחלקים והטביל כל חלק בפני עצמו. סח) הטבילה נחשבת טבילה מועילה.

טו. הַמְפָרֵק אֶת הַמִּטָּה לְהַטְבִּילָהּ - הַנּוֹגֵעַ בַּחֲבָלֶיהָ[סט], טָהוֹר[ע].

סט) המונחים בתחתית המיטה, ועליהם מניחים את המצעים. ע) לפני פירוק המיטה החבלים נחשבים כחלק ממנה וטמאים בטומאתה, אך לאחר פירוק המיטה החבלים נטהרו מטומאתם ואף אין צורך להטבילם מכיוון שהם אינם מקבלים טומאה, ולכן הנוגע בהם טהור.

~ יום שני י"ז תשרי ~

פֶּרֶק כז

כלים שיש בהם שלושה סוגים: סוג הנטמא במדרס, סוג הנטמא בשאר טומאות וסוג הטהור לגמרי.

א. שָׁלֹשׁ תֵּבוֹת הֵן: תֵּבָה שֶׁפִּתְחָהּ מִצִּדָּהּ, טְמֵאָה מִדְרָס[א]; פִּתְחָהּ מִלְמַעְלָה, טְמֵאָה טְמֵא מֵת[ב]; וְהַבָּאָה בְּמִדָּה[ג], טְהוֹרָה מִכְּלוּם[ד].

א) וכן בשאר טומאות. ב) בשאר טומאות אך לא בטומאת מדרס, כי לא ניתן לשבת עליה כמבואר בפרק הקודם בהלכה ו. ג) תיבה המיועדת בעיקר לאחסון חפצים, והיא יכולה להכיל ארבעים סאה משקין. ד) כי אין אפשרות להשתמש בה לייעודה העיקרי מכיוון שלא ניתן לטלטל אותה כאשר היא מלאה, כמבואר בפרק ג. אולם, אם תיבה זו מיועדת לשכיבה או לישיבה, היא מקבלת טומאה אף אם לא ניתן לטלטל אותה כאשר היא מלאה.

ב. שָׁלֹשׁ עֲרֵבוֹת הֵן: עֲרֵבָה מִשְּׁנֵי לְגִין וְעַד תִּשְׁעַת קַבִּין שֶׁנִּסְדְּקָה, • טְמֵאָה מִדְרָס; וּשְׁלֵמָה, טְמֵאָה טְמֵא מֵת[ה]; וְהַבָּאָה בְּמִדָּה, טְהוֹרָה מִכְּלוּם.

השגת הראב"ד
שנסדקה **טמאה** א"א והוא שחשב עליה לישיבה כדעת רבי דפליג עליה דרבי יוסי בר"י כדכתבינן לעיל.

ה) כמבואר בפרק הקודם בהלכה ז.

ג. שָׁלֹשׁ עֲגָלוֹת הֵן: הָעֲשׂוּיָה כַּקַּתֶּדְרָה[ו], טְמֵאָה מִדְרָס[ז]; וְהָעֲשׂוּיָה כְּמִטָּה[ח], טְמֵאָה טְמֵא מֵת; וְשֶׁל אֲבָנִים[ט], טְהוֹרָה מִכְּלוּם[י].

ו) כמו כיסא גדול ורחב המוקף מחיצות משלושה צדדים. ז) כי היא מיועדת לישיבה. ח) עגלה צרה וארוכה המיועדת להובלת משאות ואינה מיועדת כלל לישיבה. ט) המיועדת להובלת אבנים גדולות. י) כי תחתית עגלה זו בנויה מקורות הרחוקות זו מזו, וממילא לא ניתן לשבת עליה כלל ולהשתמש בה לדברים אחרים.

ד. שְׁלֹשָׁה תְּרִיסִין [=מגיני מלחמה] הֵן: תְּרִיס הַכָּפוּף[יא], טָמֵא מִדְרָס[יב]; וְשֶׁמְּשַׂחֲקִין בּוֹ בַּקֶּמְפּוֹן[יג], טָמֵא טְמֵא מֵת; וְדִיצַת הָעַרְבִיִּים[יד], טְהוֹרָה מִכְּלוּם - לְפִי שֶׁהִיא עֲשׂוּיָה לְצוּרָה [-למשחק] בִּלְבַד, וְאֵינָהּ מִמְּשַׁמְּשֵׁי אָדָם, וְכָל כְּלִי שֶׁאֵינוֹ מִמְּשַׁמְּשֵׁי אָדָם, אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה כָּל עִקָּר [-כלל].

יא) מגן מעוגל המקיף את הגוף משלושה צדדים. יב) כי לעיתים החיילים שוכבים עליו במהלך המלחמה. יג) מגן ישר המשמש את החיילים באימונים. יד) מגן קטן ביותר המשמש כמשחק ילדים.

ה. שְׁלֹשָׁה תַּרְבּוּסִין [=משטחים] שֶׁל עוֹר הֵן: שֶׁל סַפָּרִים[טו], טָמֵא מִדְרָס; וְשֶׁל אֲכָלִין שֶׁאוֹכְלִין עָלָיו, טָמֵא טְמֵא מֵת[טז]; וְשֶׁשּׁוֹטְחִין עָלָיו הַזֵּיתִים, טָהוֹר מִכְּלוּם - לְפִי • שֶׁאֵינוֹ מִמְּשַׁמְּשֵׁי אָדָם.

השגת הראב"ד
לפי .. **אדם** א"א זה הטעם מצא חן בעיניו ותולה בו כל הדברים ובכאן אינו אלא מפני שאינו עשוי אלא כדי שלא יתלכלכו אצבעותיו בשמן העורות ודומה לו קסיה של צבעים ושל נפחים שהיא טהורה מפני שהוא לקבל את הזיעה ולא לקבלה אחרת.

טו) שעליו יושבים האנשים המסתפרים. טז) ולא טומאת מדרס, כי הוא אינו מיועד לישיבה אלא לאכילה.

ו. שָׁלֹשׁ בְּסִיסוֹת[יז] הֵן: שֶׁלִּפְנֵי הַמִּטָּה[יח] וְשֶׁלִּפְנֵי הַסּוֹפְרִים[יט], טָמֵא מִדְרָס; וְשֶׁל שֻׁלְחָן[כ], טָמֵא טְמֵא מֵת; וְשֶׁל מִגְדָּל[כא], טָהוֹר מִכְּלוּם - לְפִי שֶׁהוּא כְּמוֹ קְצָת הַמִּגְדָּל[כב], וְצוּרָתוֹ מוֹרַחַת עָלָיו[כג].

יז) כלים המשמשים כבסיס, ומניחים עליהם דברים אחרים. יח) כלי שעליו מניח האדם היורד מהמיטה את רגליו, על מנת שלא יעמוד על הקרקע או על הרצפה הקרה. יט) כלי שעליו מניח הסופר את רגליו בעת עבודתו. כ) שולחן בר המיועד להנחת מאכלים ואינו מיועד לישיבה. כא) בסיס

שמעמידים עליו מגדל גדול היכול להכיל ארבעים סאה משקין. כב) ומגדל זה אינו מקבל טומאה, כמבואר בפרק ג. כג) שהוא חלק מהמגדל.

(יח.) שָׁלֹשׁ פִּנְקָסִיּוֹת [לוחות] **הֵן: הָאֲפִיפִירִין שֶׁמַּנִּיחִין עֲלֵיהֶן הַסְּפָרִים**כד, **טְמֵאָה מִדְרָס**כה; **וְשֶׁיֵּשׁ בּוֹ בֵּית קִבּוּל שַׁעֲוָה**כו, **טְמֵאָה טֻמְאַת מֵת**כז; **וַחֲלָקָה**כח, **טְהוֹרָה מִכְּלוּם - לְפִי שֶׁאֵין עָלֶיהָ צוּרַת כְּלִי, וְאֵינוֹ רָאוּי לְמִדְרָס.**

כד) שני לוחות המשמשים כשולחן מתקפל. כאשר הסופר מעוניין לכתוב ספרים הוא פותח את השולחן, יושב עליו, מניח עליו את הספר וכותב. כה) כי הם מיועדים גם לישיבת הסופר. כו) המיועדת לשימוש הסופר על מנת שיוכל לכתוב על גבי הלוח, כפי שהיה נהוג בעבר. כז) ולא טומאת מדרס, כי לוח זה הוא קטן ואינו ראוי לישיבה. כח) לוח קטן שטוח.

ז. שָׁלֹשׁ מִטּוֹת הֵן: הָעֲשׂוּיָה לִשְׁכִיבָה, טְמֵאָה מִדְרָס; וְשֶׁל זַגְּגִין שֶׁנּוֹתְנִין בָּהּ כְּלֵי זְכוּכִיתכט, **טְמֵאָה טֻמְאַת מֵת; וְשֶׁל סָרָגִין** [=אורגים] **שֶׁמְּסָרְגִין עָלֶיהָ אֶת הַסְּבָכוֹת** [=רשתות], **טְהוֹרָה מִכְּלוּם - לְפִי שֶׁאֵינָהּ מִמְּשַׁמְּשֵׁי אָדָם.**

כט) ואינה מיועדת לישיבה.

ח. שָׁלֹשׁ מַשְׁפְּלוֹת [=סלים גדולים] **הֵן: שֶׁל זֶבֶל**ל, **טְמֵאָה מִדְרָס; שֶׁל תֶּבֶן**לא, **טְמֵאָה טֻמְאַת מֵת; וְהַפְּחָלִין שֶׁל גְּמַלִּים**לב, **טָהוֹר מִכְּלוּם - לְפִי שֶׁהַבֶּלִים שֶׁלּוֹ קָשִׁים בְּיוֹתֵר וְעֲבִים וְאֵינוֹ רָאוּי לֵישֵׁב עָלָיו, וְעֵינֵי שְׁבָכִים**לג **רְחָבִים הַרְבֵּה וְאֵינוֹ רָאוּי לְקַבֵּל תֶּבֶן וְכֵיוָצֵא בּוֹ**לד, **וְנִמְצָא שֶׁאֵין עָלָיו תּוֹרַת כְּלִי, אֶלָּא חֲבָלִים בִּלְבַד.**

ל) סל גדול המיועד לאיסוף אשפה, ויש בצידו מקום ישיבה. לא) סל המיועד לאיסוף תבן, ואין בו מקום ישיבה. לב) רשת העשויה מחבלים עבים. לג) הרווחים שבין חבלי הרשת. לד) וממילא, הכלי אינו ראוי לקבלה.

ט. שְׁלֹשָׁה מַפָּצִין הֵן: הָעֲשׂוּי לִישִׁיבָה, טְמֵא מִדְרָסלה; **וְשֶׁל צַבָּעִין שֶׁמַּנִּיחִין בּוֹ הַכֵּלִים**לו, **טְמֵא טֻמְאַת מֵת**לז; **וְשֶׁל גִּתּוֹת שֶׁנּוֹתְנִין עָלָיו עֲנָבִים וּמְחַפִּין** [=מכסים אותם] **בּוֹ, טָהוֹר מִכְּלוּם - שֶׁאֵינָן מִמְּשַׁמְּשֵׁי אָדָם.**

לה) כמבואר בתחילת פרק כג. לו) וכורכים אותם במפץ. לז) ולא בטומאת מדרס, כי הוא לא מיועד לישיבה.

י. שָׁלֹשׁ חֲמָתוֹת [=שקי עור] **הֵן, וּשְׁלֹשָׁה תֶּרְמִילִין** [=ילקוטים] **הֵן: הַמְקַבְּלִין כַּשְּׁעוּר, טְמֵאִין מִדְרָס**לח; **וְכַמָּה שִׁעוּרָן? הַחֵמֶת אַרְבַּעַת קַבִּין, וְהַתֶּרְמִיל חֲמִשֶּׁת קַבִּין. וְשֶׁאֵינָן מְקַבְּלִין כַּשְּׁעוּר**לט, **טְמֵאִין טֻמְאַת מֵת; וְשֶׁל עוֹר הַדָּג, טְהוֹרוֹת מִכְּלוּם**מ.

לח) כמבואר בפרק כד הלכה יא. לט) ואינם מיועדים לישיבה. מ) כמבואר בפרק א הלכה ג.

יא. שְׁלֹשָׁה עוֹרוֹת הֵן: הֶעָשׂוּי לְשָׁטְיחַ, טָמֵא מִדְרָסמא; **וְהֶעָשׂוּי לְתַכְרִיךְ** [-לכרוך בו כלים], **טָמֵא טֻמְאַת מֵת; וְשֶׁל רְצוּעוֹת וְשֶׁל סַנְדָּלִין**מב, **טָהוֹר מִכְּלוּם - לְפִי שֶׁאֵין עָלָיו צוּרַת כְּלִי.**

מא) כמבואר בתחילת פרק כד. מב) עור שמכינים ממנו רצועות וסנדלים.

יב. שְׁלֹשָׁה סְדִינִין הֵן: הֶעָשׂוּי לִשְׁכִיבָה, טָמֵא מִדְרָס; וְהֶעָשׂוּי לְפָרֹכֶת, טָמֵא טֻמְאַת מֵתמג**; וְשֶׁל צוּרוֹת** [=ציורים] **שֶׁעוֹשִׂין אוֹתוֹ כְּדֵי שֶׁיִּתְלַמֵּד מִמֶּנּוּ הָרוֹקֵם**מד, **טָהוֹר מִכְּלוּם - לְפִי שֶׁאֵינוֹ מִמְּשַׁמְּשֵׁי אָדָם.**

מג) כי השמש מתעטף בו לעיתים, כמבואר בפרק כג הלכה י. מד) וירקום סדינים באותה דוגמה.

יג. שָׁלֹשׁ מִטְפָּחוֹת הֵן: שֶׁל יָדַיִםמה, **טְמֵאָה מִדְרָס**מו; **וְשֶׁל סְפָרִים**מז, **טְמֵאָה טֻמְאַת מֵת**מח; **וְשֶׁל תַּכְרִיכֵי הַמֵּת וְשֶׁל נִבְלֵי בְּנֵי לֵוִי**מט, **טְהוֹרָה מִכְּלוּם - לְפִי שֶׁאֵינָן מִמְּשַׁמְּשֵׁי אָדָם.**

מה) מטפחת שמנגבים בה את הידיים. מו) כי לעיתים האדם מניח אותה על הכרית וישן עליה. מז) מטפחת שעוטפים בה ספרי תורה. מח) כי לעיתים האדם עושה מהמטפחת בית קיבול ומחמם בה את ידיו. מט) מטפחת שהלויים בבית המקדש עוטפים בה את כלי הנגינה שלהם.

יד. עוֹר [-כפפה] **הֶעָשׂוּי כְּמוֹ יָד, שֶׁמַּכְנִיסִין בּוֹ הַיָּד וְהָאֶצְבָּעוֹת מִפְּנֵי הַצִּנָּה וְהַחֹזֶק וְכֵיוָצֵא בָּהֶן, וְהוּא הַנִּקְרָא 'פְּרַקְלִים'; וּשְׁלֹשָׁה פְּרַקְלִימִין הֵן: שֶׁל צַיָּדֵי חַיָּה וָעוֹף**נ, **טָמֵא מִדְרָס - שֶׁהֲרֵי נִשְׂעָן עָלָיו**נא; **וְשֶׁל** [צייד] **חַגָּבִים, טָמֵא טֻמְאַת מֵת - מִפְּנֵי שֶׁנּוֹתְנִין בּוֹ אֶת הַחֲגָבִים; וְשֶׁל קַיָּצִין** [=קוטפי פירות] **שֶׁמְּקַיְּצִין בּוֹ הַפֵּרוֹת, טָהוֹר מִכְּלוּם - לְפִי שֶׁאֵינוֹ מִמְּשַׁמְּשֵׁי אָדָם**נב.

נ) האוחזים באמצעות הכפפה עופות גדולים הצדים עופות אחרים הקטנים מהם. כפפה זו חזקה ורחבה ונועדה להגן על היד מפני שריטת העופות. נא) כאשר הצייד רוצה לנוח, הוא נשען על עץ. על מנת שהעץ לא ילכלך את

הצייד, הוא מניח את הכפפה בינו לבין העץ, וממילא הוא נשען על הכפפה. **נב)** כי כפפה זו רק גורמת שיד האדם לא תתלכלך מהפירות, ואין בכך צורך ממשי עבור האדם.

טו. שָׁלֹשׁ סְבָכוֹת [=רשתות לראש] **הֵן: שֶׁל יַלְדָּהנג, טְמֵאָה מִדְּרָסנד; וְשֶׁל זְקֵנָהנה, טְמֵאָה טְמֵאָה מֵתנו; וְשֶׁעוֹשִׁין • לְצָחֹק בָּהּ לְשׁוֹתֵי שֵׁכָר, טְהוֹרָה מִכְּלוּם - לְפִי שֶׁאֵינָהּ מִמְּשַׁמְּשֵׁי אָדָם**נז.

נג) סבכה של אישה צעירה. **נד)** כי לעיתים היא מסירה את הסבכה ויושבת עליה. **נה)** שלא רגילה להסיר את הסבכה מראשה. **נו)** כמו כל התכשיטים של האדם. **נז)** כמבואר בפרק כב הלכה ט.

טז. שְׁלֹשָׁה סַנְדָּלִין הֵן: שֶׁל אָדָם, טָמֵא מִדְּרָס; שֶׁל מַתֶּכֶת וְשֶׁל בְּהֵמָהנח, טָמֵא טָמֵא מֵתנט; שֶׁל שַׁעַם וְשֶׁל צְפִירָהס, טָהוֹר מִכְּלוּםסא.

נח) סנדל של מתכת המיועד לבהמות החיילים בשעת המלחמה. **נט)** כי לעיתים החיילים משתמשים בסנדלים אלו. **ס)** סנדל של בהמה העשוי משעם או מצפירה. שעם הוא עץ רך, וצפירה הוא סוג גומי. **סא)** כי החיילים לא משתמשים בסנדלים אלו.

כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: כָּל כְּלִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְמִשְׁכָּב אוֹ לְמֶרְכָּב, אוֹ שֶׁהוּא רָאוּי וְלֹא נַעֲשָׂה לְכָךְ אֶלָּא לְמִלְאכָה אַחֶרֶת - הֲרֵי הוּא טָהוֹר מִן הַמִּדְרָס. נַעֲשָׂה לְמִלְאכָה אַחֶרֶת וּמְשַׁמֵּשׁ עִמָּהּ [גם] **אֶת הַיְשִׁיבָה, כְּגוֹן הַטַּלִּית וְהָרְדִיד** [-צעיף] **- מְטַמֵּא בְּמִדְרָס; וְכָל הַמְטַמֵּא בְּמִדְרָס, מְטַמֵּא בְּמֵת. וְיֵשׁ שֶׁמְּטַמֵּא בְּמֵת וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּמִדְרָס, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּסב. וְכָל הַמְטַמֵּא בְּמֵת - מְטַמֵּא בִּשְׂאָר אָבוֹת הַטֻּמְאוֹת, בֵּין אָבוֹת שֶׁל תּוֹרָה בֵּין שֶׁל דִּבְרֵיהֶם** [-דרבנן]**; וּמְטַמֵּא בְּמַשְׁקִיןסג.**

סב) בכל הכלים המבוארים בפרק זה. **סג)** למרות שהם אינם אב הטומאה אלא ולד הטומאה.

יז. שָׁלֹשׁ קֻפּוֹת הֵן: מְהוּדָּה שֶׁטָּלָיהּ עַל הַבְּרִיאָהסד, הוֹלְכִין אַחַר הַבְּרִיאָהסה; קְטַנָּה עַל הַגְּדוֹלָהסו, הוֹלְכִין אַחַר הַגְּדוֹלָה. הָיוּ שְׁתֵּיהֶן שָׁווֹת, הוֹלְכִין אַחַר הַפְּנִימִית; כֵּיצַד הוֹלְכִין אַחֲרֶיהָ? שֶׁאִם נִקְּבָה בְּמוֹצִיא • רִמּוֹןסז**, שְׁתֵּיהֶן טְהוֹרוֹת**סח.**

סד) קופה בלויה שהשתמש בה כטלאי על מנת לכסות את הנקב שנוצר בקופה הבריאה והטובה. **סה)** כמבואר בסוף ההלכה. **סו)** קופה קטנה שהשתמש בה כטלאי לקופה גדולה, ושתי הקופות בלויות או בריאות. **סז)** לאחר חיבור הקופה מעליה. **סח)** כי הקופה המשמשת כטלאי טפלה לגבי הקופה שתחתיה.

יח. - על פי נוסחאות כתבי היד המדויקים הלכה זו הודפסה בהמשך להלכה ו.

פֶּרֶק כח

דיני כלים שנטמאו במשקין.

א. כָּל הַכֵּלִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן בֵּית קִבּוֹל, שֶׁנִּטְמְאוּ אֲחוֹרֵיהֶן בְּמַשְׁקִיןא - לֹא נִטְמָא תּוֹכָן לִתְרוּמָה, וְלֹא הָגְנֵיהֶם [=שפתיהם]**, וְלֹא אָזְנֵיהֶם** [=בליטות]**, וְלֹא יְדֵיהֶם** [=ידיות]**, וְלֹא מְקוֹם הָאֶצְבַּע הַשּׁוֹקַעַ בִּשְׂפַת הַכְּלִיב; נִטְמָא תּוֹכוֹ שֶׁל כְּלִי, נִטְמְאוּ כֻּלָּן. נִפְלוּ מַשְׁקִין טְמֵאִין עַל כַּנֵּי** [-בסיס] **הַכֵּלִים, אוֹ עַל הָגְנֵיהֶם, אוֹ עַל אָזְנֵיהֶם, אוֹ עַל יְדוֹת הַכֵּלִים הַמְקַבְּלִין - הֲרֵי • זֶה מְנַגְּבָן, וּטְהוֹרִיןג; וַאֲפִלּוּ אֲחוֹרֵי הַכְּלִי כֻּלּוֹ, לֹא נִטְמְאוּ.**

השגת הראב"ד

הרי .. טהורין א"א תוכן טהור ושאר אחוריים שאין היד מטמא מן האוגן ולא זה וזה מיהו לא ישתמש בו עד שינגב שמא יגע במשקה.

א) המטמאים רק מדרבנן. **ב)** מקום בו האדם מניח את אצבעו כאשר הוא מרים את הכלי. **ג)** כל הכלי טהור, כי חכמים גזרו שמשקין יטמאו את הכלים רק כאשר הם נוגעים בגופם.

ב. אֶחָד כְּלֵי הַשָּׂק, כְּגוֹן הַשַּׂקִּין וְהַמַּרְצוּפִין [=שקים גדולים]**, אוֹ כְּלֵי הָעוֹר, כְּגוֹן הַבָּרִים וְהַכְּסָתוֹת, וְאֶחָד כְּלֵי הָעֵץ, אֲפִלּוּ קֻפּוֹת וּמַשְׁפֵּלוֹת** [=סלים גדולים] **- אִם נִטְמְאוּ אֲחוֹרֵיהֶן בְּמַשְׁקִין, לֹא • נִטְמָא תּוֹכָן**ד.

השגת הראב"ד

לא נטמא תוכן א"א ואף לא אחוריהן ומ"ש אינו מחוור עיין בבכורות.

ד) החידוש בכך הוא אשר אף בכלים אלו שניתן להפוך אותם ולגרום שתוך הכלי יהיה גב הכלי וגב הכלי יהיה תוך הכלי, יש חילוק בין תוך הכלי לאחורי הכלי.

ג. פְּשׁוּטֵי כְּלֵי שֶׁטַּחה שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לְמִדְרָס, כְּגוֹן

השגת הראב"ד

ושעושין לצחק בה א"א לשון המשנה ושל יוצאת החוץ טהורה מכלום והם הזונות שמראות את שערן והנקבים גדולים מאד ואין עליהם תורת בגד שאינה ראויה אלא לזונות והרי היא כמי שנקרעה ואינה מקבלת רוב השער והכי איתא בתוספתא.

בשטלאה עליה ונראין דברי הרב היוני ז"ל שפירש הולכין אחר הבריא שאם הוא טמא אף המהוהה טמא וכן כולן וכן דרך התוספתא ואי קשיא לך הא דתנן פי"ח כרע שהיתה טמאה מדרס וחיברה למטה כולה טמאה מדרס הרי שנוסף מביא טומאה על העיקר וכאן אמרו שהולכין אחר העיקר לא דמי התם הכרע צורך המטה שאין תשמיש למטה בלא הכרע אבל הכא טלאי על גבי כלי ואחר עיקר הכלי הולכין בין שהניח הטלאי מבפנים או מבחוץ אבל שתיהן שוות הולכין אחר הפנימית.

הַשֶּׁלְחָן וְהַטַּבְלָה [-לוח] **שֶׁאֵין לָהּ הִפָּן** [=מסגרת] **- הוֹאִיל וְאֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה מִן הַתּוֹרָה**[ו] **- אִם נִטְמְאוּ אַחוֹרֵיהֶן**[ז] **בְּמַשְׁקִין, לֹא נִטְמָא תּוֹכָן**[ח].

ה) כלי עץ או עור הניתנים לטהרה במקווה ואין להם בית קיבול. ו) כמבואר בפרק א הלכה י. ז) הצד התחתון שלהם. ח) הצד העליון שלהם.

אֲבָל פְּשׁוּטֵי כְּלֵי שֶׁטַח הָרְאוּיִין לְמִדְרָס - כְּגוֹן הַמִּטָּה, וְהָעוֹר שֶׁיִּשְׁנִים עָלָיו, וְהַכִּסֵּא, וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן - אֵין לָהֶן אֲחוֹרַיִם וְתוֹךְ[ט]**; אֶלָּא** [-ולכן] **בֵּין שֶׁנִּגְעוּ מַשְׁקִין בָּהֶן מִתּוֹכָן, אוֹ מֵאֲחוֹרֵיהֶן - נִטְמָא הַכְּלִי כֻּלּוֹ.**

ט) אין הבדל בין אחורי הכלי לתוכו.

וְכֵן מִדּוֹת יַיִן וָשֶׁמֶן[י]**, וְזוּמֵי לִיסְטְרָה**[יא]**, וּמַסְגֶּנֶת שֶׁל חַרְדָּל, וּמַשְׁמֶרֶת שֶׁל יַיִן**[יב] **- אֵין לָהֶן אֲחוֹרַיִם וְתוֹךְ**[יג]**; אֶלָּא אִם נָפְלוּ מַשְׁקִין עַל • מִקְצָתָן, נִטְמְאוּ כֻּלָּן כְּמוֹ הַבְּגָדִים.**

השגת הראב"ד
על .. כולן א"א הא דלא כהלכתא דר' יהודה היא דאמר הכי ור' מאיר ור"ש פליגי עליה והוה ליה רבי יהודה יחיד אצל רבים.

י) כלים ששואבים בהם את השמן והיין מהחביות ומודדים בהם את כמותם. כאשר שואבים את המשקין מהחבית, שני הצדדים של הכלי מתרטבים מהמשקין. יא) כלי שראשו האחד משמש ככף וראשו השני משמש כמזלג. יב) שיש מאחוריהן בית קיבול המשמש את האדם. יג) כי שני הצדדים של מידות היין והשמן מתרטבים באותה מידה, ובשאר הכלים ניתן להשתמש בשני צדדיהם באותה מידה.

ד. הַמַּרְדֵּעַ, וְהוּא הַמַּלְמָד[יד] **- יֵשׁ לִשְׁנֵי קְצוֹתָיו אֲחוֹרַיִם וְתוֹךְ. כֵּיצַד? נָפְלוּ מַשְׁקִין עַל הַחֲרִיטוּר**[טו] **- לֹא נִטְמָא מִן הָעֵץ הַסָּמוּךְ לַחֲרִיטוּר אֶלָּא שִׁבְעָה טְפָחִים בְּלִבַּד**[טז]**, וּשְׁאָר הָעֵץ טָהוֹר; וְכֵן אִם נָפְלוּ מַשְׁקִין עַל הַדָּרְבָּן**[יז]**, לֹא נִטְמָא אֶלָּא אַרְבָּעָה טְפָחִים הַסְּמוּכִין לַדָּרְבָּן**[יח]**. נָפְלוּ חוּץ לְשִׁבְעָה וְחוּץ לְאַרְבָּעָה - הֲרֵי זֶה כִּכְלִי קִבּוּל שֶׁנִּגְּעוּ מַשְׁקִין בַּאֲחוֹרָיו, וְלֹא נִטְמָא אֶלָּא מִמְּקוֹם מַגָּעוֹ וְלַחוּץ**[יט].

יד) מוט המכוון את הבהמה בשעת החרישה, כמבואר בפרק יא הלכה כג. טו) הקצה התחתון של המרדע. טז) שהם נחשבים כתוכו של החרחור, כי יש בהם צורך עבורו. יז) הקצה העליון של המרדע. יח) שהם נחשבים תוכו של הדרבן, כי יש בהם צורך עבורו. יט) חלק הכלי הרחוקים יותר משבעה טפחים מהחרחור, וחלקי הכלי הרחוקים יותר מארבעה טפחים מהדרבן.

ה. כִּיס [של עור] **בְּתוֹךְ כִּיס, שֶׁנִּטְמָא אֶחָד מֵהֶן בְּמַשְׁקִין - לֹא נִטְמָא חֲבֵרוֹ**[כ]**. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיוּ שִׁפְתוֹתֵיהֶן שָׁוִין. אֲבָל אִם הָיָה הַחִיצוֹן עוֹדֵף**[כא]**, וְנִטְמָא הַפְּנִימִי - נִטְמָא הַחִיצוֹן; נִטְמָא הַחִיצוֹן, לֹא נִטְמָא הַפְּנִימִי**[כב]**. וּבַשֶּׁרֶץ**[כג] **- בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ - אִם נִטְמָא אֶחָד מֵהֶן, לֹא נִטְמָא חֲבֵרוֹ**[כד].

כ) כי הכיס שנטמא נחשב כגבו של הכיס השני. כא) בולט מעל הפנימי. כב) כי הכיס הפנימי נחשב כתוכו של הכיס החיצון, והכיס החיצון נחשב כגבו של הכיס הפנימי. כג) המטמא מהתורה. כד) לכאורה, הדין צריך להיות אשר שני הכיסים נטמאים מכיוון שבטומאת שרץ אין הבדל בין תוך הכלי לאחוריו. ואכן, כתבו המפרשים שיש לגרוס אשר 'אם נטמא אחד מהם, נטמא חברו'.

ו. הַחוֹקֵק רֹבַע וַחֲצִי רֹבַע בְּעֵץ אֶחָד[כה]**, וְנִטְמָא אֶחָד מֵהֶן בְּמַשְׁקִין - לֹא נִטְמָא הַשֵּׁנִי, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן עֵץ אֶחָד**[כו]**. כֵּיצַד? נָגְעוּ מַשְׁקִין טְמֵאִין בְּתוֹךְ הָרֹבַע - הָרֹבַע וַאֲחוֹרָיו טָמֵא, וַחֲצִי הָרֹבַע וַאֲחוֹרָיו טָהוֹר; נָגַע בַּחֲצִי הָרֹבַע מִתּוֹכוֹ - חֲצִי הָרֹבַע וַאֲחוֹרָיו טְמֵאִים, וְהָרֹבַע וַאֲחוֹרָיו טְהוֹרִין. וּכְשֶׁהוּא מַטְבִּיל, מַטְבִּיל אֶת הַכֹּל**[כז].

כה) חקק מקום המכיל רביעית קב בצד אחד של העץ, ומקום נוסף המכיל חצי רביעית בצד אחר של העץ. כו) כי הם נחשבים כשני כלים נפרדים. כז) כי לא ניתן להטביל את חלקו.

נִטְמְאוּ אֲחוֹרֵי הָרֹבַע, אוֹ אֲחוֹרֵי חֲצִי הָרֹבַע בְּמַשְׁקִין - הֲרֵי אֲחוֹרֵי הַכֹּל טָמֵא[כח]**; שֶׁאֵין חוֹלְקִין אֶת הָאֲחוֹרַיִם**[כט].

כח) הן אחורי הרביעית והן אחורי חצי הרביעית טמאים. כט) כאשר הטומאה נוגעת באחורי הכלי, היא מתפשטת לכל אחורי הכלי בכל חלקיו.

ז. קֻמְקוּמוֹס [=קומקום] **שֶׁהָיוּ אֲחוֹרָיו טְמֵאִין, וְהָיָה מַרְתֵּיחַ** [-רותח] **- אֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא יָצְאוּ מַשְׁקִין מִתּוֹכוֹ וְנָגְעוּ בַּאֲחוֹרָיו וְחָזְרוּ לְתוֹכוֹ**[ל]**, אֶלָּא הֲרֵי הַמַּשְׁקִין שֶׁבְּתוֹכוֹ טְהוֹרִין לְתִרוּמָה**[לא].

ל) וממילא, אף המשקין שבתוכו יהיו טמאים. לא) כל החילוק בין תוך הכלי לאחוריו הוא רק לגבי תרומה, אך לגבי קדשים אין הבדל ביניהם וכאשר נטמאים אחורי הכלי במשקין נטמאים אף הקדשים הנמצאים בתוך הכלי.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן

~ נקודות משיחות קודש ~

סמיכות הלכות כלים להלכות מקוואות.

בטעם הפנימי לסמיכות הלכות כלים להלכות מקוואות יש לומר:

"כלים" רומז על כל עניני העולם שהעבודה בהם היא לעשותם "כלים" לאלקות ע"ד הכלי שבטל לגמרי למה שבתוכו, היינו שפועלים בכל עניני העולם שיהי' ניכר בהם שאינם מציאות לעצמם וכל מציאותם היא אלקות, ואף שהכלים מצד עצמם אפשר שיקבלו טומאה, פועלים בהם מצב של טהרה "טהורין לתרומה".

ו"מקוואות" מרמז על שלימות הטהרה כי נוסף לזה שפועלים טהרה, הנה על ידי הטבילה במקווה פועלים שלימות וגמר טהרת הכלים - (עניני העולם), כי על ידי שמביאם במי הדעת פועל בהם גם שלילת הטומאה באופן שלא נשארת אפילו אפשרות למצב של היפך הטהרה כיון שמציאות כל הבריאה תהי' מכוסה ב"דעה את ה'" באופן של "כמים לים מכסים".

יין מלכות, ספר טהרה, סימן לא.

מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

הִלְכוֹת מִקְוָוֹת

מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא שֶׁיִּטְבֹּל כָּל טָמֵא בְּמֵי מִקְוֶה וְאַחַר כָּךְ יִטְהַר. וּבְאֵיזֶה מִצְוָה זוֹ - בְּפֶרָקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק א

דינים עיקריים בטבילה

א. כָּל הַטְּמֵאִין - בֵּין אָדָם, בֵּין כֵּלִים, בֵּין שֶׁנִּטְמְאוּ בְּטֻמְאָה חֲמוּרָה שֶׁל תּוֹרָה, בֵּין שֶׁנִּטְמְאוּ בְּטֻמְאָה שֶׁל דִּבְרֵיהֶם [=של חכמים] - אֵין לָהֶם טָהֳרָה, אֶלָּא בִּטְבִילָה בְּמַיִם הַנִּקְוִין [=מתאספים] בַּקַּרְקַע.

ב. כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה רְחִיצַת בָּשָׂר וְכִבּוּס בְּגָדִים מִן הַטֻּמְאוֹת, אֵינָן אֶלָּא טְבִילַת כָּל הַגּוּף בְּמִקְוֶה; וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר בְּזָב[1] "וְרָחַץ לֹא שָׁטַף בַּמַּיִם"[א], כְּלוֹמַר שֶׁיִּטְבֹּל גּוּפוֹ[ב]. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר הַטֻּמְאוֹת, שֶׁאִם טָבַל כֻּלּוֹ חוּץ מֵרֹאשׁ אֶצְבָּעוֹ הַקְּטַנָּה, עֲדַיִן הוּא בְּטֻמְאָתוֹ. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֲלֶּה - אַף עַל פִּי שֶׁהֵם מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [ממשה רבינו], הֲרֵי נֶאֱמַר[2] "בַּמַּיִם יוּבָא וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב"; בִּנְיַן אָב [-לימוד] לְכָל הַטְּמֵאִים, שֶׁיִּבּוֹאוּ בַּמַּיִם[ג].

א) ומכך יכול להשתמע ששטיפת ידיים בלבד כבר מטהרת. ב) את כל חלקי הגוף הנראים לעיניים כמו הידיים. ג) שעליהם לטבול את כל גופם במים.

ג. כָּל הַכֵּלִים שֶׁנִּטְמְאוּ - יֵשׁ לָהֶן טָהֳרָה בְּמִקְוֶה, חוּץ מִכְּלֵי חֶרֶשׂ וּכְלֵי זְכוּכִית; וְכֵן הַמַּפָּץ [=מחצלת]. וּכְלֵי חֶרֶשׂ, נֶאֱמַר בּוֹ[3] "וְאֹתוֹ תִּשְׁבֹּרוּ" - אֵין לוֹ טָהֳרָה אֶלָּא שְׁבִירָה. אֲפִלּוּ חִבְּרוֹ בַּקַּרְקַע, וַאֲפִלּוּ קְבָעוֹ בְּמַסְמֵר, וַאֲפִלּוּ מִלְאָהוּ סִיד אוֹ גְּבָסִים [=גבס] - הֲרֵי הוּא כְּמוֹת שֶׁהָיָה [-טמא], עַד שֶׁיִּשָּׁבֵר. וּכְלֵי זְכוּכִית, כִּכְלֵי חֶרֶשׂ עֲשָׂאוּם [חכמים] בְּדָבָר זֶה.

ד. הַמַּפָּץ אֵינוֹ בִּכְלַל הַכֵּלִים הַמְקַבְּלִים שְׁאָר כָּל הַטֻּמְאוֹת[ד]; לְפִי שֶׁאֵינוֹ כְּלִי קִבּוּל, אֵינוֹ בִּכְלַל כְּלֵי עֵץ הָאֲמוּרִין בַּתּוֹרָה; וְהוֹאִיל וְהוּא רָאוּי לְמִשְׁכָּב, נִתְרַבָּה לְטֻמְאַת מִדְרָס [הזב, המטמאו ע"י דריסה] בִּלְבַד דִּין תּוֹרָה[ה]; וְכֵיוָן שֶׁאֵין לוֹ טֻמְאָה וְלֹא טָהֳרָה בְּפֵרוּשׁ[ו], וְנִתְרַבָּה לְטֻמְאָה - לֹא יִתְרַבֶּה לְטַהֵר בְּמִקְוֶה, שֶׁאֵין מְטַהֵר בְּמִקְוֶה אֶלָּא • הַכֵּלִים הָאֲמוּרִין בַּתּוֹרָה. וְאֵין לְמַפָּץ טָהֳרָה אֶלָּא קְרִיעָתוֹ, עַד שֶׁיִּשָּׁאֵר פָּחוֹת מִשִּׁשָּׁה טְפָחִים עַל שִׁשָּׁה טְפָחִים.

השגת הראב"ד

אלא .. בתורה א"א הרבה דברים ועדיין לא השלים שהכלים האמורים בתורה לא נתפרשו לענין משכב ומושב אלא כל הראוי למשכב מטמא במדרס ואם מטמא לא יטהר בטבילה כשאר טמאים והלא לא נאמרה שבירה אלא בכלי חרס אבל היה לו לומר שלא נתנה תורה טבילה בין למדרס בין לשאר טומאות אלא לכלים או לאריג שהרי בטומאת הזב כתיב וכל כלי עץ ישטף במים וכן במת בפרשת מדין וכן בשרצים ובכולן כלים כתיב הילכך פשוטי כלי העץ הראויים למדרסות ונתרבו לשאר טומאות מקל וחומר מפכים קטנים כיון שנתרבו לטומאה נתרבו לטהרה דון מינה ומינה אי נמי פשוטי כלי עץ הראויים למדרסות אין צריך להביאם מקל וחומר אלא מגופא דקרא דכלי חרס אשר יגע בו הזב ישבר וכל כלי עץ ישטף במים אלמא מקבל טומאה כל שהוא כלי בטומאת הזב ואפילו במגעו מיהו מדכתיב בהדי משכב ומושב בעינן שיהא ראוי למדרס אבל מפץ שאינו כלי אתי מקל וחומר לטומאה אבל לטהרת מים לית ליה שאינו כלי שהרי למדרסות טהרתן במים שהרי הן בכלל וכל כלי עץ ישטף במים אבל מפץ שאינו כלי ולא בגד ולא מעשה עזים לא בא לכלל זה זה טעם העיקר.

ד) חוץ מטומאת מדרס, כמבואר להלן. ה) אבל מדרבנן הוא מקבל את כל סוגי הטומאה. ו) דין טומאתו וטהרתו לא נאמר במפורש בתורה.

ה. הַזָּב - אֵין לוֹ טָהֳרָה אֶלָּא בְּמַעְיָן, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר

1. ויקרא־מצורע, טו, יא. 2. ויקרא־שמיני, יא, לב. 3. ויקרא־שמיני, יא, לג.

הפניות לשיחות קודש

עדיין הוא בטומאתו: גדר הדין – לקו"ש חל"ח ע' 19 הע' 19, חל"ט ע' 75, 167 הע' 5.

בּוֹ[4] "בְּמַיִם חַיִּים"; אֲבָל הַזָּבָה וּשְׁאָר הַטְּמֵאִין, בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים - טוֹבְלִין אַף בְּמִקְוֶה [המלא במי גשמים].

ו. כָּל חַיְבֵי טְבִילוֹת, טְבִילָתָן בַּיּוֹם[ז] - חוּץ מִנִּדָּה וְיוֹלֶדֶת, שֶׁטְּבִילָתָן בַּלַּיְלָה[ח], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּעִנְיַן נִדָּה. וּבַעַל • קֶרִי טוֹבֵל וְהוֹלֵךְ כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ, מִתְּחִלַּת הַלַּיְלָה[ט] - שֶׁנֶּאֱמַר[5]: "וְהָיָה לִפְנוֹת עֶרֶב, יִרְחַץ בַּמַּיִם", מְלַמֵּד שֶׁטּוֹבֵל וְהוֹלֵךְ מִתְּחִלַּת הַלַּיְלָה עַד הָעֶרֶב שֶׁמֶשׁ [-השקיעה][יא].

השגת הראב"ד
ובעל .. הלילה א"א וכן לטמא שרץ ולכל הטמאים שאין טעונין ספירת שבעה נקיים שהרי אף בטומאת מת שנינו טבל את האזוב ביום והזה בלילה או שטבל בלילה והזה ביום פסול אבל הוא עצמו טובל בלילה ומזה ביום.

ז) ביום האחרון לטומאתם, ואינם צריכים להמתין ללילה שאחריו אך גם אינם רשאים לטבול בלילה שלפניו. ח) בלילה שאחרי סיום ימי טומאתן. ט) אם ראה קרי בלילה, ביכולתו לטבול אפילו לפני הנץ החמה. י) מתחילת הערב. יא) לאחר היום.

ז. כָּל הַטּוֹבֵל, צָרִיךְ שֶׁיִּטְבֹּל כָּל גּוּפוֹ כְּשֶׁהוּא עָרֹם, בְּבַת אַחַת. וְאִם הָיָה בַּעַל שֵׂעָר, יַטְבִּיל כָּל שֵׂעָר רֹאשׁוֹ; וְהֲרֵי הוּא כְּגוּפוֹ, דִּין תּוֹרָה. וְכָל הַטְּמֵאִין שֶׁנִּטְבְּלוּ בִּכְגְדֵיהֶן, עָלְתָה לָהֶן טְבִילָה - מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם בָּאִין בָּהֶם[יב], אֵינָן חוֹצְצִין. וְכֵן הַנִּדָּה שֶׁטָּבְלָה בִּכְגָדֶיהָ, מֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ.

יב) הבגדים סופגים ומעבירים את המים לגוף.

ח. כָּל הַטּוֹבֵל צָרִיךְ לְהִתְכַּוֵּן לְטְבִילָה; וְאִם לֹא נִתְכַּוֵּן, עָלְתָה לוֹ טְבִילָה לְחֻלִּין [ולא לקדשים]. אֲפִלּוּ נִדָּה שֶׁטָּבְלָה בְּלֹא כַּוָּנָה, כְּגוֹן שֶׁנָּפְלָה לְתוֹךְ הַמַּיִם אוֹ יָרְדָה לְהָקֵר[יג] - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ; אֲבָל לִתְרוּמָה וְקָדָשִׁים - אֵינָהּ טְהוֹרָה, עַד שֶׁתִּטְבֹּל בְּכַוָּנָה.

יג) טבלה במים כדי להתקרר ולא התכוונה להיטהר מטומאתה.

ט. הַכּוֹפֶת [=קושר] יָדָיו וְרַגְלָיו, וְיָשַׁב לוֹ בְּאַמַּת הַמַּיִם[יד] - אִם נִכְנְסוּ מַיִם דֶּרֶךְ כֻּלּוֹ[טו], טָהוֹר. הַקּוֹפֵץ לְתוֹךְ הַמִּקְוֶה, הֲרֵי זֶה מְגֻנֶּה. וְהַטּוֹבֵל פַּעֲמַיִם בְּמִקְוֶה, הֲרֵי זֶה מְגֻנֶּה. וְהָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'כְּבֹשׁ [=הנח בחוזקה] יָדְךָ עָלַי בְּמִקְוֶה'[טז], הֲרֵי זֶה מְגֻנֶּה.

יד) כלומר, נכנס למקווה כשגופו בצורת ישיבה. טו) כשאדם נכנס למים בצורה רגילה – בעמידה, יש לשער שאכן כל גופו התכסה במים, אך כאשר אדם נכנס למים בצורה לא שגרתית, יש לוודא שאכן כל גופו טבל. טז) כדי שייכנס כולו למים.

י. בֵּית הַסְּתָרִים[יז] וּבֵית הַקְּמָטִים, אֵינָן צְרִיכִין שֶׁיָּבוֹאוּ בָּהֶן הַמַּיִם, שֶׁנֶּאֱמַר[6]: "וְיָדָיו לֹא שָׁטַף בַּמַּיִם", אֲבָרִים הַנִּרְאִין בִּלְבַד[יח]. וְאַף עַל פִּי כֵן צְרִיכִין לִהְיוֹת רְאוּיִין שֶׁיָּבוֹאוּ בָּהֶן הַמַּיִם, וְלֹא יִהְיֶה דָּבָר חוֹצֵץ[יט]. לְפִיכָךְ אָמְרוּ חֲכָמִים: 'לְעוֹלָם יְלַמֵּד אָדָם בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, שֶׁתִּהְיֶה אִשָּׁה מְדִיחָה קְמָטֶיהָ בְּמַיִם וְאַחַר כָּךְ תִּטְבֹּל'. הָאִשָּׁה טוֹבֶלֶת כְּדֶרֶךְ גְּדִילָתָהּ כְּאוֹרֶגֶת, וְכִמְנִיקָה אֶת בְּנָהּ[כ].

יז) המקומות בגוף שאינם מגולים כשהאדם נמצא במצב רגיל. יח) הדומים לידיים שהן גלויות. יט) בין אותם חלקים בגוף לבין המים אם יגיעו לשם. בפרק הבא יבואר מהם הדברים החוצצים. כ) עומדת וכפופה מעט, כמו צורת העמידה שלה כשהיא אורגת או מניקה.

יא. אִשָּׁה אֵינָהּ טוֹבֶלֶת בְּנֶמֶל[כא], מִפְּנֵי שֶׁמִּתְבַּיֶּשֶׁת מִבְּנֵי אָדָם וְאֵינָהּ טוֹבֶלֶת בַּהֲגָן; וְאִם הִקִּיף לָהּ מַפָּץ [כיילון] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ כְּדֵי לְהַצְנִיעָהּ[כב], טוֹבֶלֶת בְּנֶמֶל. וְלֹא תִּטְבֹּל עַל גַּבֵּי כְּלֵי חֶרֶשׂ אוֹ סַל וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְפַחֶדֶת [ולא תטבול כראוי] וְלֹא תַּעֲלֶה לָהּ טְבִילָה.

כא) במקום בו הספינות עוגנות. כב) כך שהאנשים הנמצאים בנמל לא רואים אותה.

יב. אֶחָד הָאָדָם וְאֶחָד הַכֵּלִים, לֹא יִהְיֶה דָּבָר חוֹצֵץ בֵּינָם לְבֵין הַמַּיִם; כְּגוֹן שֶׁהָיָה בָּצֵק אוֹ טִיט מְדֻבָּק עַל בְּשַׂר הָאָדָם אוֹ עַל גּוּף הַכְּלִי - הֲרֵי זֶה טָמֵא כְּשֶׁהָיָה, וְלֹא עָלְתָה לָהֶם טְבִילָה.

דָּבָר תּוֹרָה, אִם הָיָה דָּבָר הַחוֹצֵץ חוֹפֶה [=מכסה] אֶת רֹב הָאָדָם אוֹ רֹב הַכְּלִי - לֹא עָלְתָה לָהֶם טְבִילָה. וְהוּא [-בתנאי] שֶׁיִּהְיֶה הָאָדָם מַקְפִּיד עָלָיו, וְרוֹצֶה לְהַעֲבִירוֹ; אֲבָל אִם אֵינוֹ מַקְפִּיד עָלָיו, וְלֹא שָׁם

4. ויקרא־מצורע, טו, יג. 5. דברים־כי־תצא, כג, יב. 6. ויקרא־מצורע, טו, יא.

והרי .. תורה: ההוראה בעבודת ה' – יין מלכות סקנ"א. לא .. המים: גדר הדין – לקו"ש חל"ח ע' 19 הע' 19, חל"ט ע' 75, 167 הע' 5.

אוֹתוֹ עַל לֵב בֵּין עָבַר בֵּין לֹא עָבַר - אֵינוֹ חוֹצֵץ, וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא חוֹפֶה אֶת רֻבּוֹ. וְכֵן אִם הָיָה חוֹפֶה מְעוּטוֹ - אֵינוֹ חוֹצֵץ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מַקְפִּיד עָלָיו. מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁהוּא חוֹצֵץ - אִם הָיָה מַקְפִּיד עָלָיו - לֹא עָלְתָה לוֹ טְבִילָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עַל מְעוּטוֹ; גְּזֵרָה, מִשּׁוּם רֻבּוֹ. וְכָל דָּבָר הַחוֹצֵץ - אִם הָיָה חוֹפֶה אֶת רֻבּוֹ - לֹא עָלְתָה לוֹ טְבִילָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד עָלָיו; גְּזֵרָה, מִשּׁוּם רֻבּוֹ הַמַּקְפִּיד עָלָיו.

נִמְצֵאתָ אוֹמֵר, שֶׁאִם הָיָה עַל בְּשַׂר הָאָדָם אוֹ עַל גּוּף הַכְּלִי דָּבָר מִדְּבָרִים הַחוֹצְצִין, כְּגוֹן בָּצֵק וְזֶפֶת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אַפִלּוּ טִפָּה כְּחַרְדָּל, וְהוּא מַקְפִּיד עָלֶיהָ - לֹא עָלְתָה לוֹ טְבִילָה; וְאִם אֵינוֹ מַקְפִּיד עָלֶיהָ - עָלְתָה לוֹ טְבִילָה, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה חוֹפֶה אֶת רֹב הַכְּלִי אוֹ רֹב הָאָדָם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

~ יום שלישי י"ח תשרי ~

פֶּרֶק ב

דיני חציצה וחפיפה

א. אֵלּוּ חוֹצְצִין בְּאָדָם: לְפִלּוּחַ [=ליחת העין] שֶׁחוּץ לָעַיִן [-שנדבקת מחוץ לעין], וְגֶלֶד [=ליחת פצע] שֶׁעַל גַּבֵּי הַמַּכָּה, וְסַם [=חומר רפואי] יָבֵשׁ שֶׁעַל גַּבֵּי הַמַּכָּה, וְהָרִטְיָה שֶׁעָלֶיהָ, וְגִלְדֵי צוֹאָה שֶׁעַל בְּשָׂרוֹ[א], וּבָצֵק אוֹ טִיט שֶׁתַּחַת הַצִּפָּרֶן, וְהַמַּלְמוּלִין [=שיירי לכלוך] שֶׁעַל הַגּוּף, וְטִיט הַיָּוֵן [=עבה], וְטִיט הַיּוֹצְרִין [-יוצרי כלי חרס], וְטִיט שֶׁל דְּרָכִים הַנִּמְצָא שָׁם תָּמִיד אֲפִלּוּ בִּימוֹת הַחַמָּה[ב] - כָּל אֵלּוּ חוֹצְצִין. וּשְׁאָר כָּל הַטִּיט - כְּשֶׁהוּא לַח - אֵינוֹ חוֹצֵץ, שֶׁהֲרֵי נִמְחֶה בַּמַּיִם[ג]; וּכְשֶׁהוּא יָבֵשׁ, חוֹצֵץ.

א) צואה שנדבקה לגופו והתייבשה. ב) טיט כזה מתייבש לגמרי ולא מתמוסס במים, ולכן הוא חוצץ בטבילה. ג) מי המקווה גורמים לו להתמסמס, וכך הם מגיעים לעור.

ב. הַדָּיוֹ, וְהַדַּבָּשׁ, וְהֶחָלָב, וְהַדָּם, וּשְׁרָף [המופרש מעץ] הַתּוֹת, וּשְׁרָף הַתְּאֵנָה, וּשְׁרָף הַשִּׁקְמָה [=דקל], וּשְׁרָף הֶחָרוּב - יְבֵשִׁין, חוֹצְצִין[ד]; לַחִין, אֵינָן חוֹצְצִין[ה].

וּשְׁאָר כָּל הַשְּׁרָפִין - בֵּין לַחִין בֵּין יְבֵשִׁין, חוֹצְצִין[ו]. וְהַדָּם שֶׁנִּסְרַךְ [=נדבק] בַּבָּשָׂר - אֲפִלּוּ לַח, חוֹצֵץ.

ד) מכיוון שהם לא מתמסמסים במים. ה) מכיוון שמי המקווה מצליחים לחדור דרכם ולהגיע לגוף. ו) מכיוון שהם נחשבים לכלוך שאנשים מקפידים לנקות.

הָאֹבֶר וְהַבָּשָׂר הַמְּדֻלְדָּלִים [=נתלשו מהגוף אך לא נפרדו], חוֹצְצִין[ז].

ז) כלומר, הם נחשבים כשאר אברי האדם ועל הטובל להקפיד שלא יהיו עליהם דברים חוצצים.

ג. בֵּית הַסְּתָרִים בְּאִשָּׁה - חוֹצֵץ, עַד שֶׁתְּדִיחַ תְּחִלָּה[ח]; שֶׁהַזֵּעָה שָׁם תָּמִיד, וְהָאָבָק מִתְקַבֵּץ וְחוֹצֵץ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּנְשׁוֹאָה[ט]; אֲבָל בִּפְנוּיָה - הוֹאִיל וְאֵינָהּ מַקֶּפֶדֶת, אֵינוֹ חוֹצֵץ[י].

ח) לפני הטבילה עליה לרחוץ ולנקות את אותו המקום. ט) שמקפידה שמקום זה יהיה נקי, כדי שלא תתגנה על בעלה. י) אפילו אם יש שם לכלוך.

ד. הָאֹגֶד [=תחבושת] שֶׁעַל גַּבֵּי הַמַּכָּה, וְהַקַּשְׁקַשִּׁין [=מתכות] שֶׁעַל גַּבֵּי הַשֶּׁבֶר, וְהַשִּׁירִים [=שרשראות] וְהַנְּזָמִים וְהַקִּטְלָיוֹת [=מחרוזות] וְהַטַּבָּעוֹת - בִּזְמַן שֶׁהֵן חֲזָקִין וּדְבוּקִין בַּבָּשָׂר, חוֹצְצִין; וּבִזְמַן שֶׁהֵן רָפִין, אֵינָן חוֹצְצִין.

ה. חוּטֵי הַצֶּמֶר, וְחוּטֵי פִּשְׁתָּן, וְהָרְצוּעוֹת שֶׁקּוֹשְׁרוֹת הַנָּשִׁים עַל רָאשֵׁיהֶן לְנוֹאי - חוֹצְצִין, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מַבְדִּילִין בֵּין הַמַּיִם וּבֵין הַגּוּף. אֲבָל חוּטֵי שֵׂעָר - אֵין חוֹצְצִין, מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם בָּאִין בָּהֶם אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן רָפִין.

ו. חוּטִין שֶׁבַּצָּוָאר - אֵין חוֹצְצִין, אֲפִלּוּ שֶׁל פִּשְׁתָּן[יא]; לְפִי שֶׁאֵין אִשָּׁה חוֹנֶקֶת [=מהדקת] עַצְמָהּ בָּהֶן. אֲבָל חֲבָקִין שֶׁבַּצָּוָאר[יב], כְּגוֹן קַטְלָיוֹת וַעֲנָקִים - חוֹצְצִין; לְפִי שֶׁהִיא חוֹנֶקֶת עַצְמָהּ בָּהֶן, כְּדֵי שֶׁתֵּרָאֶה בַּעֲלַת בָּשָׂר.

יא) למרות שכשהם קשורים בראש הם חוצצים. יב) תכשיטים של מתכת שחובקים את הצוואר.

ז. שֵׂעָר שֶׁעַל הַלֵּב שֶׁנִּתְקַשֵּׁר וְנַעֲשָׂה קְלָקִין[יג], וְכֵן קְלָקֵי הַזָּקָן - חוֹצְצִין.

יג) השערות הסתבכו ונדבקו אחת לשנייה על ידי זיעה ואבק.

ח. חֵץ שֶׁהוּא תָּחוּב בְּאָדָם - בִּזְמַן שֶׁהוּא נִרְאֶה[יד],

חוֹצֵץ[טו]; וּבִזְמַן שֶׁאֵינוֹ נִרְאֶה - טוֹבֵל וְאוֹכֵל בִּתְרוּמָתוֹ לָעֶרֶב, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חֵץ טָמֵא. וְכֵן מִי שֶׁבָּלַע טַבַּעַת טְמֵאָה, וְטָבַל - חֲרֵי זֶה טָהוֹר; וְאִם הֶקִיאָהּ אַחַר שֶׁטָּבַל, נִטְמָא בְּמַגָּעָהּ[טז]; שֶׁכְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁכָּל הַבְּלוּעִים בְּגוּף הַחַי, אֵינָן מְטַמְּאִין וְלֹא מַטְמִאִין.

יד) שלא נכנס כולו לתוך הבשר. טו) מכיוון שהחץ נדבק קצת לעור הגלוי וחוצץ. טז) כי הרי הוא נגע בה כשהקיא אותה.

נִכְנְסוּ צְרוֹרוֹת [=רגבי אדמה] וְקִיסְמִין בְּסִדְקֵי רַגְלָיו מִלְמַטָּה, חוֹצְצִין[יז].

יז) מכיוון שדין הסדקים הוא כבית הסתרים, שאין חובה שייכנסו שם בפועל מים אך הם צריכים להיות ראויים שיוכלו להיכנס לשם מים ללא חציצה.

ט. אִסְפְּלָנִית, מְלוּגְמָא, וּרְטִיָּה [=מיני תחבושות] שֶׁעַל בֵּית הַסְּתָרִים - חוֹצְצִין; אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ שֶׁיִּכָּנְסוּ הַמַּיִם, צְרִיכִין שֶׁיִּהְיוּ רְאוּיִין וְלֹא יִהְיֶה עֲלֵיהֶן דָּבָר חוֹצֵץ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

הָיְתָה בּוֹ שַׂעֲרָה אוֹ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת חוּץ לַמָּקֹם וּרְאָשָׁן מְדֻבָּק לַמָּקֹם, אוֹ שֶׁהָיוּ מְדֻבָּקִין בְּטִיט אוֹ בְּצוֹאָה, אוֹ שֶׁהָיוּ בּוֹ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת [קשורות] בְּרִיסֵי עֵינָיו מִלְמַעְלָה - חֲרֵי אֵלּוּ חוֹצְצִין.

י. לֹא יִטְבֹּל אָדָם בְּעָפָר שֶׁעַל רַגְלָיו[יח]; וְאִם טָבַל, אֵינוֹ חוֹצֵץ.

יח) שנדבק בו אחרי שהלך יחף.

יא. הָאוֹחֵז בְּאָדָם וּבִכְלִים, וְהִטְבִּילָן - חֲרֵי הֵן בְּטֻמְאָתָן, וְאַף עַל פִּי שֶׁרְפָּה יָדָיו עַד שֶׁפָּאוּ בָּהֶן הַמַּיִם; גְּזֵרָה, שֶׁמָּא לֹא יַרְפֶּה. וְאִם הֵדִיחַ יָדָיו בְּמַיִם תְּחִלָּה, עָלְתָה לָהֶן טְבִילָה[יט].

יט) מכיוון שהמים שעל ידיו מתחברים עם מי המקווה וכאילו נכנסו שם מי המקווה.

יב. הַמַּפְשֶׁלֶת בְּנָהּ לַאֲחוֹרֶיהָ [=נושאת על גבה], וְטָבְלָה - לֹא עָלְתָה לָהּ טְבִילָה; שֶׁמָּא טִיט הָיָה בְּרַגְלֵי הַתִּינוֹק אוֹ בְּיָדוֹ, וְנִדְבַּק בְּאִשָּׁה בִּשְׁעַת טְבִילָה, וְחָצַץ, וַאֲחַר שֶׁעָלְתָה נָפַל.

יג. נָדָה שֶׁנָּתְנָה שְׂעָרָהּ בְּפִיהָ, אוֹ שֶׁקָּפְצָה [=הידקה] יָדָהּ, אוֹ שֶׁקָּרְצָה בְּשִׂפְתוֹתֶיהָ [=הדביקתן זו לזו בחוזק], אוֹ שֶׁנִּמְצָא בָּצֵק בְּשִׂפְתוֹתֶיהָ, אוֹ שֶׁנִּמְצָא עֵצֶם בֵּין שִׁנֶּיהָ - כְּאִלּוּ לֹא טָבְלָה. וְכֵן שְׁאָר הַטְּמֵאִים. נָתְנָה מָעוֹת בְּפִיהָ, וְיָרְדָה וְטָבְלָה - טְהֵרָה מִטֻּמְאַת נִדָּה[כ], וַהֲרֵי הִיא טְמֵאָה עַל גַּב רֻקָּהּ[כא]; וְנִמְצֵאת רְאשׁוֹן לְטֻמְאָה[כב], כְּמִי שֶׁנָּגַע בְּרֹק הַנִּדָּה. וְכֵן הַדִּין בְּזָב.

כ) והיא כעת טהורה לבעלה וגם לא מטמאת אדם וכלים כנידה. כא) נטמאה מחדש מהרוק שלה שנדבק למטבעות לפני שטבלה. כב) ומטמאת מאכלים ומשקאות.

יד. וְאֵלּוּ שֶׁאֵין חוֹצְצִין בְּאָדָם: קִלְקֵי הָרֹאשׁ וּבֵית הַשֶּׁחִי וּבֵית הַסְּתָרִים שֶׁבָּאִישׁ, וְלִפְלוּף שֶׁבַּעַיִן, וְגֶלֶד שֶׁהֶעֱלָת הַמַּכָּה, וְלִכְלוּכֵי צוֹאָה שֶׁעַל בְּשָׂרוֹ, וְצוֹאָה שֶׁתַּחַת הַצִּפָּרֶן[כג], וְצִפֹּרֶן הַמְּדֻלְדֶּלֶת[כד], וּכְשׁוּת [=פלומה] הַקָּטָן, וְהוּא הַשֵּׂעָר הַדַּק שֶׁעַל בְּשָׂרוֹ [של ילד קטן] - כָּל אֵלּוּ אֵין חוֹצְצִין.

כג) בחלק הציפורן שרחוק מבשר האצבע. כד) ציפורן שרובה נתלשה.

טו. שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת אוֹ יָתֵר שֶׁהָיוּ קְשׁוּרִין כְּאַחַת קֶשֶׁר אֶחָד - אֵינָן חוֹצְצִין, מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם בָּאִין בָּהֶן. וְשַׂעֲרָה אַחַת שְׁנִקְשְׁרָה, חוֹצֶצֶת; וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה מַקִּפִּיד עָלֶיהָ; אֲבָל אִם אֵינוֹ מַקִּפִּיד עָלֶיהָ, עָלְתָה לוֹ טְבִילָה, עַד שֶׁיִּהְיֶה רֹב שְׂעָרוֹ קָשׁוּר[כה], נִימָא [=חוט] נִימָא בִּפְנֵי עַצְמָהּ. כָּזֶה הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים.

וְיֵרֶאֶה • לִי, שֶׁשְּׂעָרוֹ שֶׁל אָדָם כְּגוּפוֹ הוּא חָשׁוּב לְעִנְיַן טְבִילָה, וְאֵינוֹ כְּגוּף בִּפְנֵי עַצְמוֹ כְּדֵי שֶׁנֹּאמַר 'רֹב הַשֵּׂעָר'; אֶלָּא אַף עַל פִּי שֶׁכָּל שֵׂעָר רֹאשׁוֹ קָשׁוּר נִימָא נִימָא - אִם אֵינוֹ מַקִּפִּיד עָלָיו, עָלְתָה לוֹ טְבִילָה, אֶלָּא אִם כֵּן נִצְטָרֵךְ לְחוֹצֵץ אַחַר עַל גּוּפוֹ[כו], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְאֶחָד הַנִּדָּה, וְאֶחָד שְׁאָר הַטְּמֵאִין שֶׁיֵּשׁ בְּרֹאשָׁם שֵׂעָר.

השגת הראב"ד
וירא .. שיער א"א כדברי הגאונים הוא העיקר.

כה) התבאר לעיל פרק א הלכה יב, שדבר שהאדם אינו מקפיד עליו לא נחשב חציצה כשהוא פחות מרובו. כו) כלומר, גם אם רוב גופו של האדם מכוסה לא מסוג אחד של חציצה, אלא מסוגים שונים של חציצות שהאדם לא מקפיד עליהן, החציצות הללו מצטרפות כדי לפסול את הטבילה.

טז. תַּקָּנַת עֶזְרָא הִיא, שֶׁתְּהֵיֶה הָאִשָּׁה חוֹפֶפֶת שְׂעָרָהּ[כז], וְאַחַר כָּךְ תִּטְבֹּל; וְאִם אֶפְשָׁר לָהּ לָחוֹף בַּלַּיְלָה וְתִטְבֹּל מִיָּד, תָּכִף לַחֲפִיפָה - חֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח. וּבִשְׁעַת הַדְּחַק[כח], אוֹ מִפְּנֵי הַחֹלִי - חוֹפֶפֶת אַפִלּוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וְטוֹבֶלֶת לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת[כט].

כז) מסרקת, כדי להפריד את השערות. כח) כגון אם היא יודעת שלא תמצא מים חמים סמוך לטבילתה. כט) כלומר, אפילו בהפרש של יום בין החפיפה לטבילה.

יז. טָבְלָה וְעָלְתָה, וְנִמְצָא עָלֶיהָ דָּבָר חוֹצֵץ - אִם• בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁחָפְפָה טָבְלָה, אֵינָהּ צְרִיכָה לָחֹף פַּעַם שֵׁנִיָּה, אֶלָּא חוֹזֶרֶת וְטוֹבֶלֶת בִּלְבַד. וְאִם לָאו, צְרִיכָה לָחֹף פַּעַם שֵׁנִיָּה[ל] וְלִטְבֹּל.

השגת הראב"ד
אם .. שחפפה א"א הא קי"ל כלישנא בתרא דאמר אם סמוך לחפיפה טבלה אינה צריכה לא לחוף ולא לטבול ואם לאו צריכה לחוף ולטבול ומ"ש הוא אינו כלום דאפילו לא בעינן סמוך לכתחלה השתא דאשתכח ריעותא חיישינן אא"כ סמוך לחפיפה טבלה.

ל) מכיוון שחוששים שישנן חציצות נוספות שהיא לא שמה לב אליהן.

יח. לֹא תָּחֹף אִשָּׁה בְּנֶתֶר[לא], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְקַשֵּׁף [=מנתק] **אֶת הַשֵּׂעָר[לב], וְלֹא בַּאֲהָלָה** [-חומר כיבוס], **מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְסָרֵךְ** [=מסבך] **אֶת הַשֵּׂעָר; אֶלָּא בְּחַמִּין, וַאֲפִלּוּ בְּחַמֵּי חַמָּה** [=מים שהתחממו מהשמש] **- מִפְּנֵי שֶׁהַחַמִּין מְיַשְּׁרִין אֶת הַשֵּׂעָר וּמְסַלְסְלִין** [=מפרידים] **אוֹתוֹ. אֲבָל הַצּוֹנְנִין מְקַבְּצִין אֶת הַשֵּׂעָר, וּמְבַלְבְּלִין אוֹתוֹ וּמְתַקְשֵׁר.**

לא) אבן רכה מאוד, שהיו משתמשים בה לרחיצת השיער והבגדים. לב) והשערות המנותקות חוצצות.

יט. נִדָּה שֶׁנָּתְנָה תַּבְשִׁיל לִבְנָהּ, וְטָבְלָה[לג] - לֹא עָלְתָה לָהּ טְבִילָה, מִפְּנֵי הַשְּׁמְנוּנִית שֶׁעַל יָדָהּ.

לג) ולא רחצה את ידיה קודם.

כ. שָׂרְטָה בְּשָׂרָהּ וְהוֹצִיאָה דָּם, וְטָבְלָה - בְּתוֹךְ שְׁלֹשָׁה יָמִים, אֵין מְקוֹם הַשְׁרִיטוֹת חוֹצֵץ[לד]; לְאַחַר שְׁלֹשָׁה יָמִים, הֲרֵי מְקוֹם הַשְׁרִיטוֹת חוֹצֵץ, מִפְּנֵי• שֶׁהַדָּם קוֹפֶה [=נקרש] **שָׁם, כַּגֶּלֶד שֶׁעַל גַּבֵּי הַמַּכָּה[לה].**

השגת הראב"ד
מפני .. המכה א"א זה שיבוש שהרי שנינו גלד שעל המכה אינו חוצץ ועוד ג' ימים למה הלא דבר הנראה לעינים הוא אם הגליד אם לא הגליד שלא אמרו במחט ג' ימים אלא לפי שאינו נראה לעינים ואין הדבר ברור אלא עד ג' ימים אבל כאן שנראה הולכין אחר הראייה ואולי למד שריטות מריבדא דכוסילתא דאמרי עד תלתא יומי לא חייצי וכו' ומאן לימא לן שהשריטות דומה לריבדא שמושך הדם וכל ג' ימים שופע דם אבל שריטה אחרת בתוך ג' ימים מגליד וחוצץ ודוקא חוץ למכה אבל ע"ג מכה אינו מקפיד.

לד) מכיוון שבשלושת הימים הראשונים לאחר הפציעה, הדם עדיין רך והוא נחשב חלק מהבשר. לה) כלומר, הדם שנקרש מסביב למכה חוצץ, אך הגלד שעל גבי המכה עצמה הדין הוא שאינו חוצץ.

וְכֵן לִפְלוּחַ שֶׁבָּעַיִן - אֵינוֹ חוֹצֵץ[לו]. אִם הָיָה יָבֵשׁ, וְהוּא שֶׁהִתְחִיל לְהוֹרִיק [-צבע ירוק], **חוֹצֵץ בִּנְדָּה.**

לו) לעיל בהלכה א למדנו שליפלוף מחוץ לעין חוצץ בין לח ובין יבש, אך כאן מדובר בליפלוף שבתוך העין שהוא אינו חוצץ אם הוא עדיין לח.

כא. כֹּחַל שֶׁבָּעַיִן[לז], אֵינוֹ חוֹצֵץ; שֶׁעַל גַּבֵּי הָעַיִן, חוֹצֵץ. וְאִם הָיוּ עֵינֶיהָ פּוֹרְחוֹת [=עוצמת ופותחת תמיד], **אַף עַל גַּבֵּי הָעַיִן אֵינוֹ חוֹצֵץ[לח].**

לז) איפור בצבע כחול שהנשים מאפרות בו את העיניים. לח) מכיוון שתנועת העפעפיים מורידה את הכוחל, ונשארת רק שכבה דקה מאוד שאין בה ממש ואינה חוצצת.

כב. פָּתְחָה עֵינֶיהָ בְּיוֹתֵר, אוֹ שֶׁעָצְמָה עֵינֶיהָ בְּיוֹתֵר - לֹא עָלְתָה לָהּ טְבִילָה.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? לְעִנְיַן טָהֳרוֹת; אֲבָל לְהַתִּירָהּ לְבַעְלָהּ, מֻתֶּרֶת. אַף עַל פִּי שֶׁנָּתְנָה תַּבְשִׁיל לִבְנָהּ, אוֹ שֶׁהָיָה בָּהּ שֶׁרֶט יָשָׁן, אוֹ שֶׁהָיָה עַל גַּב עֵינֶיהָ כֹּחַל, וּבֵין פָּתְחָה עֵינֶיהָ אוֹ עָצְמָה אוֹתָן - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ; שֶׁכָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן אֵינָן אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם, וּלְעִנְיַן טָהֳרוֹת גָּזְרוּ, לְעִנְיַן בְּעִילָה לֹא גָּזְרוּ. וְכָל הַחוֹצֵץ בִּנְדָּה לְטָהֳרוֹת - חוֹצֵץ בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת לְעִנְיַן טָהֳרוֹת, (וְחוֹצֵץ• בְּגֵר בִּשְׁעַת טְבִילָה)[לט] וְחוֹצֵץ בְּבֶגֶד בִּשְׁעַת טְבִילָה.

השגת הראב"ד
וחוצץ בגר בשעת טבילה א"א אף זה תמה גר למה הקישו לטבילת טהרות.

לט) בטבילה שעליו לטבול כחלק מהליך הגיור שלו.

כג. מִי שֶׁטָּבַל, וְעָלָה, וְנִמְצָא עָלָיו דָּבָר חוֹצֵץ - אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְעַסֵּק בְּאוֹתוֹ הַמִּין כָּל הַיּוֹם [לאחר הטבילה], **הֲרֵי הוּא בְּטֻמְאָתוֹ, עַד שֶׁיֹּאמַר: 'יוֹדֵעַ אֲנִי בְּוַדַּאי שֶׁלֹּא הָיָה זֶה עָלַי קֹדֶם טְבִילָה'; הוֹאִיל וְהֶחְזַק טָמֵא[מ], הָעֲמֵד טָמֵא עַל טֻמְאָתוֹ, עַד שֶׁתֵּדַע בְּוַדַּאי שֶׁטָּהַר.**

מ) מכיוון שלפני הטבילה הוא היה בוודאי טמא.

פֶּרֶק ג

דיני טבילת כלים והחציצה בהם

א. וְאֵלּוּ חוֹצְצִין בִּכְלִים: הַזֶּפֶת, וְהַחֵמָר, וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. הַזֶּפֶת שֶׁבְּכוּס וְשֶׁבְּצִלּוּחִית - מְתוּכָּן [-בתוכן], **חוֹצְצִין[א]; וּמֵאֲחוֹרֵיהֶן, אֵינָן חוֹצְצִין. בַּמֶּה דְּבָרִים**

אֲמוּרִים? מִבֵּית הָאֻמָּן[ב]; אֲבָל מִבַּעַל הַבַּיִת - בֵּין מִתּוֹכָן בֵּין מֵאֲחוֹרֵיהֶן, חוֹצְצִין[ג].

א) מכיוון שהאדם מקפיד שהם לא יימצאו בתוך הכלים. ב) כלים שנמצאים בבית האומן שהכין אותם, והוא אינו מקפיד שיהיה עליהם זפת וחמר מבחוץ. ג) מכיוון שבעל הבית מקפיד שכליו יהיו נקיים גם מבחוץ.

הַזֶּפֶת שֶׁבְּתַמְחוּי [=קערה גדולה] **וְשֶׁבְּקְעָרָה - בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ, בֵּין מִבַּעַל הַבַּיִת בֵּין מִבֵּית הָאֻמָּן - חוֹצְצִין[ד].**

ד) מכיוון שמשתמשים בהם לדברים חמים שכתוצאה מהם גם זפת וחמר הדבוקים מבחוץ יכולים להתמסמס וללכלך את הכלים, ולכן גם האומן מקפיד בכלים אלו שיהיו נקיים מבחוץ.

ב. הַמֹּר [-מין בושם] **וְהַקּוֹמוֹס** [-אחד ממרכיבי דיו] **- בֵּין בְּכוֹס וּצְלוֹחִית בֵּין בְּתַמְחוּי וּקְעָרָה, בֵּין מִבַּעַל הַבַּיִת בֵּין מִבֵּית הָאֻמָּן, בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ - חוֹצְצִין[ה].**

ה) מכיוון שגם האומנים מקפידים שהם לא יהיו על הכלים.

הָיָה זֶפֶת אוֹ חֵמָר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן עַל הַטַּבְלָה[ו], וְעַל הַשֻּׁלְחָן, וְעַל הַדַּרְגָּשׁ [=שרפרף] **- אִם הָיוּ נְקִיִּים - חוֹצְצִין, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַקְפִּיד עֲלֵיהֶן; וְעַל הַבְּלוּסִין** [=מלוכלכים] **- אֵינָן חוֹצְצִין, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד עֲלֵיהֶן.**

ו) לוח שאוכלים עליו.

ג. הָיוּ [הזפת והחמר] **עַל מִטּוֹת בַּעַל הַבַּיִת, חוֹצְצִין; וְעַל שֶׁל עָנִי, אֵינָן חוֹצְצִין[ז]. וְעַל אֶכֶף בַּעַל הַבַּיִת, חוֹצֵץ; וְעַל שֶׁל זַקְנִין** [=יוצרי נודות עור]**, אֵינוֹ חוֹצֵץ. עַל הַמַּרְדַּעַת[ח] מִשְּׁנֵי צְדָדִין[ט], חוֹצֵץ.**

ז) מכיוון שעניים לא רגילים להקפיד כל כך על הניקיון. ח) סוג של אוכף שמניחים על החמור. ט) אם הזפת והחמר נספגו במרדעת ולכלכו אותה מעבר לעבר.

ד. הָיָה זֶפֶת אוֹ חֵמָר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן עַל בִּגְדֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים - אֲפִלּוּ מִצַּד אֶחָד חוֹצֵץ, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מַקְפִּידִין עַל מַלְבּוּשָׁן לִהְיוֹת נָקִי. עַל בִּגְדֵי עַמֵּי הָאָרֶץ - מִשְּׁנֵי צְדָדִין, חוֹצֵץ; מִצַּד אֶחָד, אֵינוֹ חוֹצֵץ.

י) מכיוון שתלמידי חכמים מחויבים להקפיד שבגדיהם יהיו נקיים.

ה. הָיוּ עַל מִטְפָּחוֹת שֶׁל זַפְתִּין[יא], וְשֶׁל יוֹצְרִין[יב], וְשֶׁל מְפַסְּלֵי אִילָנוֹת [=כורתי ענפים] **- אֵינָן חוֹצְצִין[יג].**

יא) מוכרי זפת. יב) יצרני כלי חרס. יג) מכיוון שמטפחותיהם תמיד מלוכלכות ואינם מקפידים.

ו. טָבַח [=שוחט] **שֶׁהָיָה דָּם עַל בִּגְדוֹ - אֵינוֹ חוֹצֵץ, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד.**

ז. מוֹכֵר רְבָב [=שומן] **שֶׁהָיָה רְבָב עַל בִּגְדוֹ, אֵינוֹ חוֹצֵץ; וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. הָיָה הַטַּבָּח מוֹכֵר רְבָב, וְהָיָה עַל בִּגְדוֹ דָּם וּרְבָב - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם חוֹצֵץ, מִפְּנֵי שֶׁהֵם שְׁנַיִם מַקְפִּיד, אוֹ אֵינוֹ חוֹצֵץ, שֶׁהֲרֵי מְלַאכְתּוֹ הִיא וְאֵינוֹ מַקְפִּיד.**

ח. הָיָה הַזֶּפֶת אוֹ הַחֵמָר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן עַל הַסַּנְדָּל מִתּוֹכוֹ - מִלְמַעְלָה [-בחלקו העליון]**, חוֹצֵץ[יד]; וּמִלְמַטָּה** [-בסוליה]**, אֵינוֹ חוֹצֵץ[טו]. עַל הַסַּפְסָל - מִלְמַעְלָה אוֹ מִן הַצְּדָדִין, חוֹצֵץ[טז]; מִלְמַטָּה, אֵינוֹ חוֹצֵץ.**

יד) מכיוון שהאדם מקפיד שלא יתלכלך החלק העליון של רגליו. טו) מכיוון שאינו מקפיד על לכלוך בחלק התחתון של הרגל, שאינו נראה. טז) מכיוון שמקפידים שהחלקים הללו יהיו נקיים, כדי שלא יתלכלכו בגדי היושב על הספסל.

ט. לִכְלוּכֵי צוֹאָה שֶׁבְּכִסֵּא וְשֶׁבְּקַתֶּדְרָה [=כיסא מכובד] **הַמְכֻבָּשִׁין** [=דבוקים] **- בֵּין מִתּוֹכָן בֵּין מֵאֲחוֹרֵיהֶן, בֵּין מִלְמַטָּן בֵּין מִן הַצְּדָדִין - אֵינָן חוֹצְצִין, מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם מַעֲבִירִין אוֹתָם. אֲבָל לִכְלוּכֵי שְׁמָרִים שֶׁבַּכּוֹס וְשֶׁבַּצְּלוֹחִית, וְהַמּוֹךְ** [=פיסת צמר] **שֶׁבַּשִּׁיר[יז] וְשֶׁבַּזּוּג** [=פעמון][יח]**, וְהַטִּיט וְהַבָּצֵק שֶׁעַל יַד** [=קת] **הַקֻּרְדֹּם וְשֶׁעַל יַד הַמַּגְרֵפָה - חוֹצְצִין.**

יז) שיר הוא תכשיט חלול, ורגילים למלא אותו במוך. יח) שמים בתוכו מוך, כדי שלא יצלצל.

י. דָּבָר בָּרוּר הוּא, שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁאָמְרוּ בְּזֶפֶת וּבְחֵמָר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן שֶׁאֵינָן חוֹצְצִין בִּכְלִים, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד עֲלֵיהֶן. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה רֹב הַכְּלִי חָפוּי בְּזֶפֶת אוֹ בְּחֵמָר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - לֹא עָלְתָה לוֹ טְבִילָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[יט], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד. וְאֵין בְּדָבָר זֶה הִפְרֵשׁ בִּכְלֵי מִן הַכֵּלִים, אֶלָּא כָּל הַכֵּלִים שָׁוִין בְּדָבָר זֶה.

יט) לעיל בפרק א הלכה יב, שאם רוב הכלי מכוסה, אפילו דברים שלא מקפידים עליהם נחשבים חציצה.

יא. כָּל יְדוֹת הַכֵּלִים שֶׁהֵן חֲלוּלִין שֶׁהִכְנִיסָן שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּן [-והמים לא נכנסים לתוכן]**, אוֹ שֶׁהִכְנִיסָן כְּדַרְכָּן וְלֹא**

מֵרְקָן[כ], אוֹ שֶׁהָיוּ שֶׁל מַתֶּכֶת וְנִשְׁבְּרוּ[כא] - לֹא עָלְתָה לָהֶן טְבִילָה.

כ) כלומר, לא הכניסם באופן שהמים ישטפו אותם בכל אורכם ורוחבם. כא) התעקמו בצורה שהמים לא מגיעים לכל חלקיהם.

יב. כְּלִי שֶׁהָפַךְ פִּיו [כלפי] לְמַטָּה, וְהִטְבִּילוֹ - כְּאִלּוּ לֹא טָבַל, מִפְּנֵי שֶׁאֵין הַמַּיִם נִכְנָסִין • בְּכֻלּוֹ[כב]. הָיָה בּוֹ מָקוֹם שֶׁאֵינָן נִכְנָסִין בּוֹ עַד שֶׁיִּטָּנוּ - לֹא עָלְתָה לוֹ טְבִילָה, עַד שֶׁיִּטָּנוּ עַל צִדּוֹ.

השגת הראב"ד
נכנסין .. מקום א"א זה עשה תחת שראה במשנה הטבילו כדרכו בלא זרבובית עד שיטהו על צדו לא ידע מהו זה ושם לו פתרון לפי שכלו ואנו כבר הסכמנו עליו והעמדנו על מה שראינו בויק"ר (פ"ה) השותים במזרקי יין זרבוביות והוא קנישקנין והכלי שאין לו אלא נקב אחד אין המים נכנסין בכולו מפני הרוח וכשיש בו קנה פתוח מן הצד נכנסין בו.

כב) מכיוון שלאוויר שבכלי אין לאיפה לצאת והוא מונע מהמים להיכנס.

יג. כְּלִי שֶׁהוּא צַר מִפֶּאן וּמִפֶּאן, וְרָחָב מִן הָאֶמְצַע - אֵינוֹ טָהוֹר, עַד שֶׁיִּטָּנוּ עַל צִדּוֹ.

יד. צְלוֹחִית שֶׁפִּיהָ שׁוֹקֵעַ - אֵינָהּ טְהוֹרָה, עַד שֶׁיִּטָּנֶה עַל צִדָּהּ.

טו. קַלְמָרִין [=כלי לדיו] - אֵינָהּ טְהוֹרָה, עַד שֶׁיִּקָּבְנָה מִצִּדָּהּ כְּדֵי שֶׁיִּכָּנְסוּ הַמַּיִם לָעַקְמוּמִית שֶׁבָּהּ.

טז. בְּהֵמָה שֶׁהָיָה הַשִּׁיר [=תכשיט] עָלֶיהָ רָפוּי[כג] וְנִטְמָא, מַטְבִּילִין אוֹתוֹ בְּמְקוֹמוֹ [=בצוואר].

כג) לא מהודק לצוואר, והמים יכולים להגיע לכל חלקיו.

יז. וְלֹא יַטְבִּיל אֶת הַקֶּמְקוּמוֹס [=קומקום] בַּפֶּחָמִין שֶׁבּוֹ[כד], אֶלָּא אִם כֵּן שְׁפִשְׁפֵשׁ[כה].

כד) כשיש בו פחמים. כה) החזיק בידו את הפחמים בזמן הטבילה.

יח. כְּלִי שֶׁהוּא מָלֵא מַשְׁקִין[כו], וְהִטְבִּילוֹ - כְּאִלּוּ לֹא טָבַל[כז]. הָיָה מָלֵא מַיִם, וְהִטְבִּילוֹ - הֲרֵי הַמַּיִם[כח] וְהַכְּלִי טְהוֹרִין כְּאַחַת, מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם יֵשׁ לָהֶן טָהֳרָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּטַמְאַת אֳכָלִין וּמַשְׁקִין.

כו) נוזל שאינו מים. כז) מכיוון שהמשקים חוצצים בין מי המקווה והכלי. כח) שהיו בכלי ונטמאו בנגיעתם בו.

הָיָה הַכְּלִי מָלֵא מֵי רַגְלַיִם, רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלּוּ הֵן מַיִם. הָיָה בּוֹ מֵי חַטָּאת[כט] - אִם הָיָה רֹב הַכְּלִי פָּנוּי, כְּדֵי שֶׁיִּרְבּוּ מֵי מִקְוֶה עַל מֵי חַטָּאת שֶׁבְּתוֹכוֹ - הֲרֵי זֶה טָהוֹר; וְאִם לָאו - עֲדַיִן הוּא בְּטֻמְאָתוֹ[ל], וּכְאִלּוּ הֵן שְׁאָר מַשְׁקִין שֶׁחוֹצְצִין בֵּין גּוּף הַכְּלִי וּבֵין מֵי הַמִּקְוֶה.

כט) מים שעירבו בהם אפר פרה אדומה כדי להזות על טמאי מת. ל) מכיוון שכאשר הם רוב תכולת הכלי הם חשובים בפני עצמם מפאת קדושתם.

יט. כְּלִי • שֶׁתּוֹכוֹ טָהוֹר וְגַבּוֹ טָמֵא[לא], וְהָיָה מָלֵא יַיִן לָבָן אוֹ חָלָב[לב], וְהִטְבִּילוֹ - הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב: אִם הָיָה רֹב הַכְּלִי פָּנוּי, כְּדֵי שֶׁיִּרְבּוּ הַמַּיִם בְּתוֹכוֹ - טָהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁטֻּמְאָתוֹ מִדְּבְרֵיהֶם [=של חכמים]. אֲבָל אִם הָיָה בּוֹ יַיִן אָדֹם אוֹ שְׁאָר מַשְׁקִין, לֹא עָלְתָה לוֹ טְבִילָה.

השגת הראב"ד
כלי שתוכו טהור א"א נשתבש בשמעתא דזבחים פרק כל הזבחים דלא איתמרא הא מילתא אלא לר' יהודה אבל רבנן אפילו טמא ממש סגי ליה לדבריהם ביין לבן וחלב וביין אדום בעינן שידהו מראיו לדברי הכל.

לא) כגון שנגעו משקים טמאים בגב הכלי. לב) שהצבע שלהם לא בולט כאשר מתערבים בהם מים.

כ. לָגִין [=כד] שֶׁהוּא מָלֵא מַיִם טְמֵאִין, וְנָתַן עַל פִּיו טִיט טוֹפֵחַ [=לח], וְהָיָה • הַטִּיט שׁוֹקֵעַ בַּמַּיִם[לג], וְהִטְבִּילוֹ - טָהוֹר[לד]; וְאִם הָיָה טִיט הַיָּוֵן [=עבה] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, כְּאִלּוּ לֹא טָבַל. וְכֵן טַבַּעַת שֶׁנָּתְנָה בְּלִבְנָה שֶׁל טִיט טוֹפֵחַ, וְהִטְבִּילָהּ - טְהוֹרָה[לה]; וְאִם הָיָה טִיט יָוֵן, כְּאִלּוּ לֹא טָבְלָה.

השגת הראב"ד
וחיה הטיט שוקע א"א לישנא דתוספתא אם היו מים שוקעין בטיט והטבילו טהור כלומר שהטיט אינו עב.

לג) כלומר, הטיט היה סופג לתוכו מים. לד) מכיוון שהמים חודרים דרך הטיט ומגיעים לכלי. לה) אפילו שהטבעת שקועה כולה בתוך הטיט.

כא. אֵלּוּ שֶׁאֵין צְרִיכִין שֶׁיְּבוֹאוּ הַמַּיִם בָּהֶן: סְתָם בִּגְדֵי עֲנִיִּים[לו]; וְאִם הִקְפִּיד עֲלֵיהֶן[לז], חוֹצְצִין. וְקִשְׁרֵי בִּגְדֵי בַּעֲלֵי בָּתִּים, סְתָמָן חוֹצְצִין[לח]; וְאִם אֵינוֹ מַקְפִּיד עַל הַקְּשָׁרִים, אֵינָן חוֹצְצִין. וְקִשְׁרֵי נִימֵי הַבָּגְדִים [=בשפת הבגד] שֶׁנִּקְשְׁרוּ מֵאֲלֵיהֶן, וְחֻבְטָה[לט] הַסַּנְדָּל, וּתְפִלָּה [=תפילין] שֶׁל רֹאשׁ בִּזְמַן שֶׁהַקְּצִיצָה [=בית התפילין] דְּבוּקָה עִם הָרְצוּעָה בְּבֵית הָרְצוּעָה שֶׁלָּהּ וַחֲזָקָה, וּתְפִלָּה שֶׁל זְרוֹעַ בִּזְמַן שֶׁאֵינָהּ עוֹלָה וְיוֹרֶדֶת [=אינה זזה], וְאָזְנֵי [=ידיות] הַחֻמָּת [=נוד] וְאָזְנֵי הַתֶּרְמִל [=ילקוט], וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ מִקְשָׁרִים וּתְפָרִים שֶׁאֵינוֹ עָתִיד לְהִתִּירָן.

לו) שנקרעו ובמקום הקרע עשו קשר — גם אם מי המקווה

לא מגיעים לחלקי הבגד שבתוך הקשר, אין זו חציצה מכיוון שהעניים מתכוונים שהקשר יישאר כך לתמיד, והדין הוא שכל דבר המחובר באופן קבוע אינו חוצץ. לז) אם העני ביטא את רצונו לתקן את הבגד ולא להשאיר כך את הקשר. לח) מכיוון שבדרך כלל אנשים רגילים תופרים בחזרה את קרעי בגדיהם ולא משאירים אותם רק קשורים. לט) הלולאה המחוברת לסנדל שבה משחילים את הרצועה.

כב. וְאֵלּוּ שֶׁהֵן צְרִיכִין שֶׁיָּבוֹאוּ בָּהֶן הַמַּיִם: הַקְּשָׁרִים שֶׁבְּפִתְחֵי הֶחָלוּק[מ] שֶׁהֵם עֲשׂוּיִין בְּלוּלָאוֹת, וְכֵן קְשָׁרֵי לוּלָאוֹת שֶׁבַּכָּתֵף[מא], וְשָׂפָה שֶׁל סָדִין צָרִיךְ לְמַתֵּחַ[מב], וּתְפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ בִּזְמַן שֶׁאֵינָהּ בָּרְצוּעָה, וְשֶׁל זְרוֹעַ בִּזְמַן שֶׁהִיא עוֹלָה וְיוֹרֶדֶת, וְשֶׁנָּץ [=רצועה] שֶׁל סַנְדָּל, וְקִשְׁרֵי נִימֵי הַבְּגָדִים שֶׁקָּשַׁר אוֹתָן, וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ מִמְּקוֹמוֹת שֶׁהוּא עָתִיד לְגַלּוֹתָן וּלְמַתְּחָן[מג].

מ) שקושרים איתם את פתח הצוואר, לאחר לבישת החלוק. מא) בחלוקים שקשירת פתח הצוואר שלהם היא על ידי לולאות שנמצאות על הכתף. מב) סדין רחב שהקצוות שלו מתקפלות כשמטבילים אותו במקווה, וצריך למתוח אותן כדי שהמים יגיעו אליהן. מג) כשישתמש בהם, ולכן צריך לגלותם ולמותחם לפני הטבילה.

הַסַּלְיָן שֶׁל גַּת [=בית היין] וְשֶׁל בַּד [=בית השמן] - אִם הָיוּ חֲזָקִים[מד], צָרִיךְ לַחֲטֹט [=לשפשף]; וְאִם הָיוּ רָפִים, צָרִיךְ לְנַעֵר. הַבַּר וְהַכֶּסֶת שֶׁל עוֹר, צְרִיכִים שֶׁיָּבוֹאוּ הַמַּיִם בָּהֶן [-בתוכם][מה].

מד) אם הענפים הדקים שמהם עשויים הסלים מהודקים בחוזק. מה) מכיוון שלפעמים מוציאים מה שבתוכם.

כג. כֶּסֶת עֻגָלָה[מו], וְהַבַּדּוּר [-של משחק], וְהָאַמּוּם [=צורת נעל דחוסה בבד], וְהַקָּמֵיעַ[מז], וְהַתְּפִלָּה [=תפילין] - אֵינָן צְרִיכִין שֶׁיָּבוֹאוּ בָּהֶן הַמַּיִם לַחֲלָלָן. זֶה הַכְּלָל: כֹּל שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהַכְנִיס וּלְהוֹצִיא, טוֹבֵל סָתוּם.

מו) כרית עגולה שמניחים על גבי הבהמה כדי לרכב עליה. מז) קלף קטן שכותבים עליו פסוקים לשמירה, ומניחים אותו בתיק קטן של עור או בד ותופרים אותו.

כד. הַמַּטְבִּיל בְּגָדִים כְּשֶׁהֵן מְכֻבָּסִין [ועדיין רטובים], צְרִיכִין שֶׁיִּכָּנְסוּ בָּהֶן הַמַּיִם עַד שֶׁיִּבַּעְבְּעוּ[מח]; הִטְבִּילָן נְגוּבִין [=יבשים], עַד שֶׁיִּבַּעְבְּעוּ וְיָנוּחוּ מִבַּעְבּוּעָן[מט].

מח) הבעבוע מוכיח שמי המקווה נספגו לתוך חלק מהבגד והתחברו למים הספוגים בתוכו, ובאמצעותם טיהרו את כל הבגד. מט) וכך בוודאי הגיעו מי המקווה לכל חלקי הבגד.

כה. כָּל יְדוֹת הַכֵּלִים שֶׁהֵן אֲרֻכִּין יָתֵר מִצָּרְכָּן, וְעָתִיד לְקוֹצָן [=לחתוך אותן] - מַטְבִּילָן עַד מְקוֹם הַמִּדָּה [שצריך לה]. כֵּיצַד? שַׁלְשֶׁלֶת דְּלִי גָּדוֹל [=מידתה] - אַרְבָּעָה טְפָחִים, וְקָטָן - עֲשָׂרָה; מַטְבִּיל מִן הַשַּׁלְשֶׁלֶת עַד מִדָּה זוֹ בִּלְבַד, וְהַשְּׁאָר טָהוֹר.

כו. כְּלִי טָמֵא שֶׁנָּתַן בְּתוֹכוֹ כֵּלִים אֲחֵרִים, וְהִטְבִּיל הַכֹּל - עָלְתָה לָהֶן טְבִילָה, אַף עַל פִּי שֶׁפִּי הַכְּלִי צַר בְּיוֹתֵר; שֶׁהֲרֵי הַמַּיִם נִכְנָסִין לוֹ, וּמִתּוֹךְ שֶׁעָלְתָה טְבִילָה לַכְּלִי הַגָּדוֹל, עָלְתָה טְבִילָה לַכֵּלִים שֶׁבְּתוֹכוֹ. וְאִם הִטָּהוּ עַל צְדּוֹ, וְהִטְבִּיל - לֹא עָלְתָה לָהֶן טְבִילָה, עַד שֶׁיִּהְיֶה פִּיו רָחָב כְּשִׁפּוֹפֶרֶת הַנּוֹד [-כ4 ס"מ][נ].

נ) מכיוון שרק באמצעות פתח בגודל כזה, המים שנמצאים בתוך הכלי הגדול כאשר הוא מוטה על צידו נחשבים מחוברים למי המקווה.

וְכֵן אִם הָיָה הַכְּלִי טָהוֹר, וְנָתַן לְתוֹכוֹ כֵּלִים טְמֵאִים, וְהִטְבִּילָן - לֹא עָלְתָה לָהֶן טְבִילָה, עַד שֶׁיִּהְיֶה פִּיו רָחָב כְּשִׁפּוֹפֶרֶת הַנּוֹד.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? לִתְרוּמָה. אֲבָל לְקָדָשִׁים - אֵין מַטְבִּילִין כֵּלִים בְּתוֹךְ כֵּלִים טְהוֹרִין כְּלָל, וַאֲפִלּוּ הָיוּ בְּסַל אוֹ בְּקֻפָּה [=שק גדול][נא] כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[נב].

נא) שפיהם רחב יותר משפופרת הנוד. נב) בהלכות שאר אבות הטומאות פרק יב הלכה א.

פֶּרֶק ד

המים הכשרים לטבילה.

א. דִּין תּוֹרָה, שֶׁכָּל מַיִם מְכֻנָּסִין[א], טוֹבְלִין בָּהֶן - שֶׁנֶּאֱמַר[7]: "מִקְוֵה מַיִם", מִכָּל מָקוֹם. וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶן כְּדֵי לְהַעֲלוֹת טְבִילָה בָּהֶן לְכָל גּוּף הָאָדָם בְּבַת אַחַת; שִׁעֲרוּ חֲכָמִים, אַמָּה עַל אַמָּה בְּרוּם שָׁלֹשׁ אַמּוֹת[ב]; וְשִׁעוּר זֶה הוּא מַחְזִיק אַרְבָּעִים סְאָה[ג] מַיִם, בֵּין שְׁאוּבִין בֵּין שֶׁאֵינָן שְׁאוּבִין.

7. ויקרא־שמיני, יא, לו.

הפניות לשיחות קודש

הלכה א: ביאור ההלכות הבאות בעבודת האדם – יין מלכות סקנ"ב.

ב. וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[ז], שֶׁהַמַּיִם הַשְּׁאוּבִין פְּסוּלִין לְטָבִילָה; וְלֹא עוֹד, אֶלָּא מִקְוֶה מַיִם שֶׁאֵינָן שְׁאוּבִין, שְׁנָּפַל לְתוֹכָן שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין מַיִם[ה] שְׁאוּבִין - פָּסְלוּ הַכֹּל[ט]. אַף עַל פִּי שֶׁפְּסוּל מַיִם שְׁאוּבִין מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, לְמָדוּהוּ בְּהֶקֵּשׁ [=דיוק בפסוקים]; שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר[8]: "אַךְ מַעְיָן וּבוֹר מִקְוֵה מַיִם, יִהְיֶה טָהוֹר" - הַמַּעְיָן אֵין בּוֹ תְּפוּסַת [=התערבות] יַד אָדָם כְּלָל, וְהַבּוֹר כֻּלּוֹ בִּידֵי אָדָם, שֶׁהֲרֵי כֻּלָּן מַיִם שְׁאוּבִין; אָמְרוּ חֲכָמִים: הַמִּקְוֶה לֹא יִהְיֶה כֻּלּוֹ שָׁאוּב כְּבוֹר, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִהְיוֹת כֻּלּוֹ בִּידֵי שָׁמַיִם כְּמַעְיָן, אֶלָּא אִם יֵשׁ בּוֹ תְּפוּסַת יַד אָדָם, כָּשֵׁר[ו].

ג) אפילו שאובים. ב) אמנם אמה היא 48 סנטימטר וגובהו של אדם ממוצע הוא יותר משלוש אמות, אבל חכמים שיערו שהוא יכול לטבול על ידי הרכנת הראש. ג) כ־330 ליטר.

~ נקודות משיחות קודש ~

"דִּין תּוֹרָה, שֶׁכָּל מַיִם מְכֻנָּסִין, טוֹבְלִין בָּהֶן – שֶׁנֶּאֱמַר: "מִקְוֵה מַיִם" כּוּ".

וממשיך בהלכה ב' "מד"ס שהמים השאובין פסולין לטבילה". ובעבודת האדם ענין הטבילה בכללות, הוא להביא נפשו במי הדעת ובזה יש חילוק בין מעין שהוא "בידי שמים" שהם הענינים המפורשים בתורה, לבין בור שהוא "בידי אדם" (שכולו מים שאובים) היינו הענינים שלא התפרשו בתורה ואדם פונה לגדול ממנו שיורה לו דרך תשובה ומורה לו ע"פ מה שמתקבל על דעתו שצריך לנהוג.

מדין תורה "כל מים מכונסין טובלין בהם" וגם בבור שכולו בידי אדם, ובעבודה הוא כשפונה לגדול ממנו לקבל דרך תשובה ומשיב לו כפי שמתקבל על דעתו ואפשר לסמוך על דבריו שהם בבחינת "מי הדעת". אבל מד"ס גזרו שהמים השאובין (בידי אדם) פסולין לטבילה, כי לאחרי ירידת הדורות הוצרכו לגזירות וסייגים, שלא כולם מתקבלים על דעתו של אדם - ידי אדם - ואמרו חכמים שאין לסמוך כלל על דעתו של אדם לענין שיחשב כמי הדעת.

ולאידך, גם מד"ס אין צריך להיות כולו בידי שמים "אלא אם יש בו תפיסת יד אדם כשר" כי ההוראות בעניני תורה ומצוות צריכות להיות באופן של התלבשות ובמדידה והגבלה, ובזה יכול וצריך להיות "תפיסת יד אדם" מצד המעלה שבעבודת המטה.

דוגמא לדבר - "עשה לך רב" שמצד אחד ענינו של הרב שהוא למעלה ממנו ומורה לו כיצד לנהוג, וביחד עם זאת עשיית הרב צריכה להיות על ידו דוקא ואין זה באופן שבית דין מכריחים אותו ומצווים עליו, כי אם שהוא מעצמו ומרצונו הטוב, עושה לעצמו רב (גם אם צריך לכפות עצמו לשם כך), ובזה מודגשים שני הקצוות הנ"ל: שמחד גיסא הוא "בידי שמים" ולאידך גיסא יש בו גם "תפיסת יד אדם".

יין מלכות, ספר טהרה, סימן לג.
מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

ד. הַמַּנִּיחַ כֵּלִים תַּחַת הַצִּנּוֹר תָּמִיד בְּכָל עֵת וּבְכָל זְמַן[י], אֶחָד כֵּלִים גְּדוֹלִים וְאֶחָד כֵּלִים קְטַנִּים, אֲפִלּוּ כְּלֵי אֲבָנִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִכֵּלִים שֶׁאֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה, וְנִתְמַלְּאוּ מִי גְּשָׁמִים - הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין[יא]. וְאִם כְּפָנָן עַל פִּיהֶן, אוֹ שְׁבָרָן - הַמַּיִם הַנִּקְוִין מֵהֶם כְּשְׁאוּבִין לְכָל דָּבָר, שֶׁהֲרֵי לְדַעְתּוֹ [=לרצונו] נִתְמַלְּאוּ; שֶׁחֻזְקַת הַצִּנּוֹר לְקַלֵּחַ מַיִם. וַאֲפִלּוּ שָׁכַח הַכֵּלִים תַּחַת הַצִּנּוֹר[יב], פְּסוּלִין - גָּזְרוּ עַל הַשּׁוֹכֵחַ, מִפְּנֵי הַמַּנִּיחַ.

ד) תקנת חכמים. ה) קצת יותר מליטר מים. ו) מדובר כשהיה חסר למקווה שלושה לוגים להשלים את ה40 סאה, ונשפכו למקווה שלושה לוגים שאובים והשלימו את השיעור, אבל מקווה שיש בו 40 סאה מים שאינם שאובים, אינו נפסל על ידי הוספת מים שאובים (ראה לקמן הלכה ו). ז) בהלכות הבאות יבואר, באיזה מקרים המקווה כשר למרות שיש במילואו התערבות של מעשה ידי אדם.

ג. כֵּיצַד? הַמַּנִּיחַ קַנְקַנִּים בְּרֹאשׁ הַגַּג לְנַגְּבָן, וְיָרְדוּ לָהֶן גְּשָׁמִים וְנִתְמַלְּאוּ - אַף עַל פִּי שֶׁהִיא עוֹנַת הַגְּשָׁמִים[ח], הֲרֵי זֶה יִשְׁבֹּר הַקַּנְקַנִּים אוֹ יִכְפֶּה [=יהפוך] אוֹתָן, וְהַמַּיִם הַנִּקְוִים[ט] כְּשֵׁרִים לִטְבִילָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁכָּל הַמַּיִם הָאֵלּוּ הָיוּ בִּכְלִים, שֶׁהֲרֵי לֹא מִלְּאָן בְּיָדוֹ[י]. לְפִיכָךְ, אִם הִגְבִּיהַּ הַקַּנְקַנִּים, וְהֶעֱרָה אוֹתָן - הֲרֵי כָּל הַמַּיִם שֶׁבָּהֶן שְׁאוּבִין[יא].

ח) והוא היה צריך לחשוב על האפשרות שהם יתמלאו במים. ט) המים הנאספים מהם בקרקע. י) והוא גם לא העמיד את הכלים בגג מתוך כוונה לקבל בהם מי גשמים. יא) מכיוון שפעולת מילוי המקווה נעשתה על ידי כוח האדם, ובעקבות זאת המים נחשבים שאובים.

יב) כלומר, גם בזמן שלא אמור לרדת גשם. יג) שמכיוון

8. ויקרא־שמיני, יא, לו.

שכוונתו בהנחת הכלים מתחת לצינור הייתה מלכתחילה כדי שיתמלאו במים שיזרמו בצינור כאשר ירד גשם. יד) שהניח אותם שם לרגע מתוך כוונה לקחת אותם, ושכח והשאירם שם.

וְכֵן הַמַּנִּיחַ אֶת הַכֵּלִים בְּחָצֵר[טו] **בְּעֵת קְשׁוּר עָבִים** [=התאסף העננים לקראת גשמים], **וְנִתְמַלְּאוּ - הַמַּיִם שֶׁבְּתוֹכָן פְּסוּלִין, שֶׁהֲרֵי לְדַעְתּוֹ נִתְמַלְּאוּ**[טז]. **וְכֵן גָּזְרוּ עַל הַשּׁוֹכֵחַ בְּחָצֵר בִּשְׁעַת קְשׁוּר עָבִים, מִשּׁוּם מַנִּיחַ.**

טו) לא מתחת לצינור. טז) אנו מניחים שהוא התכוון שירדו גשמים לתוך הכלים.

הִנִּיחָן בְּחָצֵר בִּשְׁעַת פְּזוּר עָבִים, וּבָאוּ עָבִים, וְנִתְמַלְּאוּ - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִין, כְּמוֹ שֶׁהִנִּיחָן בְּרֹאשׁ הַגַּג לְנַגְּבָן. וְכֵן אִם הִנִּיחָן בִּשְׁעַת קְשׁוּר עָבִים, וְנִתְפַּזְּרוּ, וְחָזְרוּ וְנִתְקַשְּׁרוּ, וְנִתְמַלְּאוּ - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִין[יז]. **וְאִם שִׁבְּרָן אוֹ כְּפָיָן, הַמַּיִם הַנִּקְוִין מֵהֶם כְּשֵׁרִין.**

יז) מכיוון שכאשר התפזרו העננים, התבטלה מחשבתו הראשונה לקבל לתוך הכלים מי גשמים.

ה. **הַסַּיָּד**[יח] **שֶׁשָּׂכַח עָצִיץ בַּמִּקְוֶה**[יט]**, וְנִתְמַלֵּא מַיִם**[כ] **- אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִשְׁאַר בַּמִּקְוֶה אֶלָּא מְעַט, וַהֲרֵי הֶעָצִיץ יֵשׁ בּוֹ רֹב הַמִּקְוֶה - הֲרֵי זֶה יִשְׁבֹּר אֶת הֶעָצִיץ בִּמְקוֹמוֹ, וְנִמְצָא הַמִּקְוֶה כֻּלּוֹ כָּשֵׁר.**

יח) שהגיע למקווה כדי לטייח ולסוד אותו. יט) שכח את הכלי שבתוכו נמצא הסיד, על קרקעית המקווה שהיו בו כבר מים כשרים.

וְכֵן הַמְסַדֵּר אֶת הַקַּנְקַנִּים בְּתוֹךְ הַמִּקְוֶה, כְּדֵי לְחַסְּמָן[כא]**, וְנִתְמַלְּאוּ מַיִם**[כב] **- אַף עַל פִּי שֶׁבָּלַע הַמִּקְוֶה אֶת מֵימָיו, וְלֹא נִשְׁאַר שָׁם מַיִם כְּלָל אֶלָּא מַיִם שֶׁבְּתוֹךְ הַקַּנְקַנִּים - הֲרֵי זֶה יִשְׁבֹּר הַקַּנְקַנִּים, וְהַמַּיִם הַנִּקְוִין מֵהֶם מִקְוֶה כָּשֵׁר.**

כ) מי המקווה הכשרים, נכנסו לתוך הכלי. כא) לסיים את תהליך הייצור שלהם, על ידי שדפנותיהם יספגו מים ולא יבלעו אחר כך את המשקים שימלאו בהם. כב) הקנקנים התמלאו במי המקווה.

ו. **כֵּיצַד פּוֹסְלִין הַמַּיִם הַשְּׁאוּבִין אֶת הַמִּקְוֶה בְּשִׁלְשָׁה לֻגִּין**[כג]**? שֶׁאִם הָיָה בַּמִּקְוֶה פָּחוֹת מֵאַרְבָּעִים סְאָה, וְנָפְלוּ לוֹ שְׁלשָׁה לֻגִּין וְהִשְׁלִימוּהוּ לְאַרְבָּעִים - הֲרֵי הַכֹּל פָּסוּל. אֲבָל מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מַיִם שְׁאוּבִין, וְשָׁאַב בְּכַד, וְשָׁפַךְ לְתוֹכוֹ כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר.**

כג) כדין שהובא לעיל הלכה ב.

וְלֹא עוֹד, אֶלָּא מִקְוֶה עֶלְיוֹן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מַיִם כְּשֵׁרִין, וְהָיָה מְמַלֵּא בִּכְלִי וְנוֹתֵן לְתוֹכוֹ עַד שֶׁרַבּוּ הַמַּיִם, וְיָרְדוּ לְמִקְוֶה תַּחְתּוֹן אַרְבָּעִים סְאָה - הֲרֵי הַתַּחְתּוֹן כָּשֵׁר[כד].

כד) אפילו שלא היו בו לפני כן מים כשרים אחרים, מכיוון שהמים השאובים שנפלו לעליון שיש בו 40 סאה הפכו לכשרים.

ז. **מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מְכֻוָּנוֹת** [=בדיוק], **וְנָתַן לְתוֹכוֹ סְאָה מַיִם שְׁאוּבִין, וְנָטַל אַחַר כָּךְ מִמֶּנּוּ סְאָה - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר; וְכֵן נוֹתֵן סְאָה וְנוֹטֵל סְאָה, וְהוּא כָּשֵׁר - עַד רֶבּוֹ**[כה].

כה) אך אם הוציא מהמקווה 21 סאה, נפסל.

ח. **אֵין הַמַּיִם הַשְּׁאוּבִין פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה בְּשִׁלְשָׁה לֻגִּין, עַד שֶׁיִּפְּלוּ לְתוֹךְ הַמִּקְוֶה מִן הַכְּלִי; אֲבָל אִם נִגְּרוּ** [על הקרקע] **הַמַּיִם הַשְּׁאוּבִין חוּץ לַמִּקְוֶה, וְנִמְשְׁכוּ וְיָרְדוּ לַמִּקְוֶה - אֵינָן פּוֹסְלִין הַמִּקְוֶה, אֶלָּא עַד שֶׁיִּהוּ מֻחֱזָקִין לְמֻחֱזָקִין; אֲבָל אִם הָיָה רֹב מִן הַכְּשֵׁרִים, הַמִּקְוֶה כָּשֵׁר.**

כֵּיצַד? מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֶשְׂרִים סְאָה וּמַשֶּׁהוּ מַיִם כְּשֵׁרִין, וְהָיָה מְמַלֵּא וְשׁוֹאֵב חוּץ לַמִּקְוֶה, וְהַמַּיִם נִמְשָׁכִין וְיוֹרְדִין לַמִּקְוֶה - בֵּין שֶׁהָיוּ נִמְשָׁכִין עַל הַקַּרְקַע, אוֹ בְּתוֹךְ הַסִּילוֹן [=צינור] **וְכֵיוָצֵא בּוֹ מִדְּבָרִים שֶׁאֵינָן פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה - כָּשֵׁר, וַאֲפִלּוּ הִשְׁלִימוּ לְאֶלֶף סְאָה; שֶׁהַשְּׁאוּבָה שֶׁהִמְשִׁיכוּהָ** [-שאובין שנגררו למקווה] **כְּשֵׁרָה, אִם הָיָה שָׁם רֹב אַרְבָּעִים סְאָה**[כו] **מִן הַכָּשֵׁר.**

כו) כלומר, 20 סאה וקצת.

וְכֵן גַּג שֶׁהָיָה בְּרֹאשׁוֹ עֶשְׂרִים סְאָה וּמַשֶּׁהוּ מֵי גְּשָׁמִים, וּמִלֵּא בִּכְתֵפוֹ [-בכלי] **וְנָתַן לְתוֹכוֹ פָּחוֹת מֵעֶשְׂרִים, שֶׁנִּמְצָא הַכֹּל פָּסוּל, וּפָתַח הַצִּנּוֹר וּמָשְׁכוּ הַכֹּל לְמָקוֹם אֶחָד - הֲרֵי זֶה מִקְוֶה כָּשֵׁר; שֶׁהַשְּׁאוּבָה שֶׁהִמְשִׁיכוּהָ כֻּלָּהּ - כְּשֵׁרָה, הוֹאִיל וְהָיָה שָׁם רֹב כָּשֵׁר. וְכֵיוָצֵא בָּזֶה.**

ט. **הוֹרוּ מִקְצַת חַכְמֵי מַעֲרָב** [-צפון אפריקה] **וְאָמְרוּ:**

הוֹאִיל וְאָמְרוּ חֲכָמִים שֶׁאוּבָה שֶׁהִמְשִׁיכוּהָ כֻּלָּהּ טְהוֹרָה, אֵין אָנוּ צְרִיכִין שֶׁיִּהְיוּ שָׁם רֹב מַיִם כְּשֵׁרִין; וְזֶה שֶׁהִצְרִיךְ רֹב וְהַמְשָׁכָה, דִּבְרֵי יָחִיד הֵן, וּכְבָר נִדְחוּ, שֶׁהֲרֵי אָמְרוּ בְּסוֹף שֶׁאוּבָה שֶׁהִמְשִׁיכוּהָ כֻּלָּהּ טְהוֹרָה. וּלְפִי דָּבָר זֶה - אִם הָיָה מְמַלֵּא בִּכְלִי וְשׁוֹפֵךְ, וְהַמַּיִם נִזְחָלִין וְהוֹלְכִין לְמָקוֹם אֶחָד, הֲרֵי זֶה מִקְוֶה כָּשֵׁר. וְכֵן כָּל אַמְבָּטֵי שֶׁבַּמֶּרְחֲצָאוֹת שֶׁלָּנוּ מִקְוָאוֹת כְּשֵׁרִין, שֶׁהֲרֵי כָּל הַמַּיִם שֶׁבָּהֶן שָׁאוּב שֶׁנִּמְשָׁךְ הוּא. וּמֵעוֹלָם לֹא רָאִינוּ מִי שֶׁעָשָׂה מַעֲשֶׂה בְּדָבָר זֶה.

י. מֵי גְּשָׁמִים וּמַיִם שְׁאוּבִין שֶׁהָיוּ מִתְעָרְבִין בְּחָצֵר, וְנִמְשָׁכִין וְיוֹרְדִין לָעוּקָה [=גומא] שֶׁבְּחָצֵר, אוֹ שֶׁהָיוּ מִתְעָרְבִין עַל מַעֲלוֹת [=מדרגות] הַמְּעָרָה, וְיוֹרְדִין לַמְּעָרָה - אִם רֹב מִן הַכָּשֵׁר[כז], כָּשֵׁר[כח]; וְאִם רֹב מִן הַפָּסוּל, פָּסוּל; מֻחֶזֶקֶת לְמֻחֶזֶקֶת, פָּסוּל.

כז) כלומר, אם יש רוב שיעור מקווה – 20 סאה וקצת – של מי גשמים. כח) המים המעורבים שבעוקה או במערה, הם מקווה כשר.

אֵימָתַי? בִּזְמַן שֶׁמִּתְעָרְבִין עַד שֶׁלֹּא [=לפני ש]יִגִּיעוּ לַמִּקְוֶה, וְנִמְשָׁכִין וְיוֹרְדִין[כט]. אֲבָל אִם הָיוּ הַכְּשֵׁרִין וְהַפְּסוּלִין מְקַלְּחִין לְתוֹךְ הַמִּקְוֶה[ל] - אִם יָדוּעַ שֶׁנָּפַל לְתוֹכוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מַיִם כְּשֵׁרִין עַד שֶׁלֹּא יָרְדוּ לְתוֹכוֹ שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין, כָּשֵׁר; וְאִם לָאו, פָּסוּל[לא].

כט) זורמים על גבי הקרקע כשהם מעורבים. ל) זורמים ישירות לתוך המקווה, מבלי שיימשכו לפני כן על גבי הקרקע. לא) כדין כל מקווה שנפלו לתוכו שלושה לוגים של מים שאובים.

~ יום רביעי י"ט תשרי ~

פֶּרֶק ה

המשך דיני המים הכשרים לטבילה.

א. מִקְוֶה[א] שֶׁנָּפְלוּ לוֹ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין מִכְּלִי אֶחָד, אוֹ מִשְּׁנַיִם אוֹ מִשְּׁלֹשָׁה כֵּלִים[ב] - מִצְטָרְפִין[ג]; וְהוּא, שֶׁיַּתְחִיל הַשֵּׁנִי [להישפך] עַד שֶׁלֹּא פָּסַק הָרִאשׁוֹן. מֵאַרְבָּעָה כֵּלִים, אֵין מִצְטָרְפִין[ד]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[ה]? בִּזְמַן שֶׁלֹּא נִתְבַּוֵּן לְרַבּוֹת[ו]; אֲבָל אִם נִתְבַּוֵּן לְרַבּוֹת אֶת מֵי הַמִּקְוֶה - אֲפִלּוּ נָפַל מִשְׁקַל דִּינָר[ז] בְּכָל שָׁנָה, מִצְטָרֵף לִשְׁלֹשֶׁת לֻגִּין. וּבֵין שֶׁקָּדְמוּ הַשְּׁאוּבִין אֶת הַכְּשֵׁרִים, בֵּין שֶׁקָּדְמוּ כְּשֵׁרִים אֶת הַפְּסוּלִין, אוֹ שֶׁהָיוּ הַשְּׁאוּבִין וְהַכְּשֵׁרִין נוֹפְלִין לַמִּקְוֶה כְּאַחַת - כֵּיוָן שֶׁנָּפְלוּ שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין שְׁאוּבִין לְתוֹךְ אַרְבָּעִים סְאָה אוֹ לְפָחוֹת - נִפְסַל הַכֹּל וְנַעֲשָׂה שָׁאוּב.

א) שאין בו ארבעים סאה מים כשרים. ב) כשכל אחד מהכלים הכיל לפחות לוג מים. ג) מכיוון שלוג זו כמות חשובה בפני עצמה, ולכן השפיכה שלה מצטרפת לשפיכות הנוספות. ד) מכיוון שאין בכל אחד מהכלים לוג מים. ה) שארבעה לוגים לא מצטרפים. ו) כשהוסיף את השאובים, הוא לא התכוון להרבות את מי המקווה כדי שיוכלו לטבול בו הרבה אנשים. ז) כמות מועטה של מים.

ב. שְׁנַיִם הִפִּילוּ זֶה לֹג וּמֶחֱצָה, וְזֶה לֹג וּמֶחֱצָה, וְהִסּוֹחֵט כְּסוּתוֹ[ח] וְהִגְבִּיהַּ [מעל המים], וַהֲרֵי הַמַּיִם שֶׁבָּהּ נוֹפְלִין מִמְּקוֹמוֹת הָרְבֵּה, וְכֵן הַמְּעָרָה מִן הַצְּרָצוּר[ט], שֶׁמִּטִּיל מִמְּקוֹמוֹת הָרְבֵּה - הֲרֵי אֵלּוּ פּוֹסְלִין[י].

ח) שטבל אותה במקווה שהיו בו 40 סאה מדויקות. ט) כלי ששפתו עשויה כמו מסרק. י) מכיוון שכל השפיכות מגיעות מכלי אחד.

ג. הַמַּטְבִּיל כַּר אוֹ כֶּסֶת שֶׁל עוֹר בְּמִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מְכֻוָּנוֹת [-מדויקות] - כֵּיוָן שֶׁהִגְבִּיהַּ שִׁפְתוֹתֶיהָן מִן הַמַּיִם, נִמְצְאוּ הַמַּיִם שֶׁבְּתוֹכָן שְׁאוּבִין[יא]. כֵּיצַד יַעֲשֶׂה? מַטְבִּילָן, וּמַעֲלֶה אוֹתָן דֶּרֶךְ שׁוּלֵיהֶן [-כשפתחם כלפי מטה]. אֲבָל הַשַּׂק וְהַקֻּפָּה[יב] - מַטְבִּילָן וּמַעֲלֶה אוֹתָן כְּדַרְכָּן, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[יג].

יא) מכיוון שעור אינו סופג, ולכן גם אם גב הבגד עדיין נוגע במי המקווה, המים שהתכנסו בבגד כבר מנותקים מהמקווה עצמו ונחשבים כשאובים. יב) סל קלוע מענפים דקים. יג) מכיוון שהחורים שלהם גדולים והמים נשפכים דרכם מהר ואינם נעשים שאובים.

ד. מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שָׁלֹשׁ גְּמוֹת[יד] שֶׁל מַיִם שְׁאוּבִין, לֹג בְּכָל גְּמָה, וְנָפַל לְתוֹכוֹ[טו] מַיִם כְּשֵׁרִים - אִם יָדוּעַ שֶׁנָּפְלוּ לְתוֹכוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מַיִם כְּשֵׁרִים עַד שֶׁלֹּא יַגִּיעוּ לַגְּמָה הַשְּׁלִישִׁית[טז], כָּשֵׁר; וְאִם לָאו, פָּסוּל.

יד) מדובר בבור שיש בקירותיו שלוש גומות מלאות במים. טו) לתוך המקווה עצמו מבלי לגעת בגומות. טז) כלומר

שלפחות אחת מהגומות היא בגובה כזה שהבור מתמלא בארבעים סאה לפני שגובה המים מגיע אליה, כך שהיו במקווה ארבעים סאה מים כשרים לפני שהתערבו בהם שלושה לוגים שאובים.

ה. שְׁנֵי מִקְוָאוֹת, אֵין בְּכָל אֶחָד מֵהֶן אַרְבָּעִים סְאָה[יז], וְנָפַל לָזֶה לֹג וּמֶחֱצָה, וְלָזֶה לֹג וּמֶחֱצָה, וְנִתְעָרְבוּ שְׁנֵי הַמִּקְוָאוֹת - כְּשֵׁרִין; מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִקְרָא עַל אֶחָד מֵהֶן שֵׁם פְּסוּל[יח].

יז) ובשניהם יחד יש ארבעים סאה. יח) מכיוון שפחות משלושה לוגים שאובים אינם פוסלים כלל אפילו מים מועטים, וכשהתערבו ויש בהם שלושה לוגים שאובים כבר יש בהם ארבעים סאה כשרים שאינם נפסלים על ידי שאובים.

אֲבָל מִקְוֶה שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה, שֶׁנָּפַל לְתוֹכוֹ שָׁלֹשׁ לֹגִין מַיִם שְׁאוּבִין, וַאֲחַר כָּךְ נֶחְלַק לִשְׁנַיִם, וְרִבָּה מַיִם כְּשֵׁרִים עַל כָּל אֶחָד מֵהֶן - הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין; שֶׁכָּל הַמִּקְוֶה כֻּלּוֹ שֶׁנִּפְסַל כְּמַיִם שְׁאוּבִין הוּא חָשׁוּב, וּכְאִלּוּ כָּל מֵימָיו שְׁאֻבוּ [אותם] בִּכְלִי.

ו. בּוֹר שֶׁהוּא מָלֵא מַיִם שְׁאוּבִין, וְהָאַמָּה [=תעלת מי גשמים] נִכְנֶסֶת לוֹ וְיוֹצְאָה מִמֶּנּוּ - לְעוֹלָם הוּא בְּפִסּוּלוֹ, עַד שֶׁיִּתְחַשֵּׁב שֶׁלֹּא נִשְׁאַר מִן הַשְּׁאוּבִין שֶׁהָיוּ בַּבּוֹר שְׁלֹשֶׁת לֹגִין[יט].

יט) החשבון הוא כזה: בודקים כמה מים שאובים היו בבור וכמה נכנסו לו מתעלת מי גשמים ומניחים שהמים שיצאו מכילים תערובת של הכשרים והפסולים לפי יחס הכמות שלהם בבור. לדוגמה: בור שהיו בו 40 סאה מים שאובים, ואמת המים הכניסה 120 סאה, ויצאו 80, אנו אומרים: 60 יצאו ממי האמה ו־20 ממי הבור.

מִקְוֶה שֶׁנָּפַל לְתוֹכוֹ מַיִם שְׁאוּבִין וְנִפְסַל, וַאֲחַר כָּךְ רִבָּה עָלָיו מַיִם כְּשֵׁרִים עַד שֶׁנִּמְצְאוּ הַכְּשֵׁרִים אַרְבָּעִים סְאָה - הוּא בְּפִסּוּלוֹ, עַד שֶׁיֵּצְאוּ כָּל הַמַּיִם שֶׁהָיוּ בּוֹ, וְיִפְחֲתוּ הַשְּׁאוּבִין מִשְּׁלֹשֶׁת לֹגִין.

כֵּיצַד? מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֶשְׂרִים סְאָה מֵי גְּשָׁמִים, וְנָפַל לְתוֹכוֹ סְאָה מַיִם שְׁאוּבִים, וַאֲחַר כָּךְ הִרְבָּה עָלָיו מַיִם כְּשֵׁרִים - הֲרֵי זֶה בְּפִסּוּלוֹ, עַד שֶׁיֵּדַע שֶׁיָּצְאוּ מִמֶּנּוּ עֶשְׂרִים סְאָה שֶׁהָיוּ בּוֹ וַחֲמִשָּׁה קַבִּין וְיוֹתֵר מֵרְבִיעַ הַקַּב[כ], וְלֹא יִשָּׁאֵר מִן הַכֹּל שֶׁנִּפְסַל חוּץ מִפָּחוֹת מִשְּׁלֹשֶׁת לֹגִין. וְכֵן אִם עָשָׂה מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מַיִם כְּשֵׁרִים, וְעֵרֵב אוֹתוֹ עִם הַמִּקְוֶה הַזֶּה הַפָּסוּל[כא] - טִהֲרוּ אֵלּוּ אֶת אֵלּוּ.

כ) הסאה היא שישה קבים והקב ארבעה לוגים, ולכן, לאחר שיצאו 20 סאה וחמישה קבים ויותר מרובע קב, נשארו פחות משלושה לוגים מהמים הפסולים. כא) חיבר בין הבורות כך שהמים הכשרים נוגעים במים שנפסלו – חיבור שנקרא "השקה".

ז. הַמְסַנֵּק [=מסלק] אֶת הַטִּיט[כב] לְצָדָדִין[כג], וְנִמְשְׁכוּ מִמֶּנּוּ שְׁלֹשֶׁת לֹגִין לַמִּקְוֶה - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר[כד]; הָיָה תּוֹלֵשׁ הַטִּיט וּמַגְבִּיהוֹ בְּיָדָיו, וְהִבְדִּילוֹ מִן הַמִּקְוֶה לְצָדָדִין, וְנִמְשְׁכוּ מִמֶּנּוּ שְׁלֹשֶׁת לֹגִין - הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין[כה].

כב) שבקרקעית המקווה. כג) וחלק מהטיט בולט מעל פני המים. כד) מכיוון שהמים שהיו ספוגים בטיט היו מחוברים למי המקווה ולא נעשו שאובים. כה) אם לא נשארו במקווה 40 סאה כשרים, מכיוון שבהרמת הטיט הוא הפך את המים הספוגים בו לשאובים.

ח. גַּיִס [=צבא] הָעוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם[כו], וְכֵן בְּהֵמָה הָעוֹבֶרֶת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְזִלְפוּ בִּידֵיהֶם וּבְרַגְלֵיהֶם שְׁלֹשֶׁת לֹגִין לַמִּקְוֶה - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אֲפִלּוּ עָשׂוּ מִקְוֶה כַּתְּחִלָּה [כל המ' סאה מרגליהם] - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר.

כו) וכך הדין גם בכל המון אדם שעבר במקום.

ט. מִקְוֶה שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה, וְנָפַל לְתוֹכוֹ [לא בכוונה] פָּחוֹת מִשְּׁלֹשֶׁת לֹגִין מַיִם טְמֵאִין שְׁאוּבִין - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר לְחַלָּה וְלִתְרוּמָה וְלִטֹּל מֵהֶן לַיָּדַיִם[כז], וּפְסוּלִין • לְהַקְווֹת עֲלֵיהֶן [-למקווה]. יָרְדוּ עֲלֵיהֶן גְּשָׁמִים, וְרַבּוּ עֲלֵיהֶן [-נעשו הגשמים רוב] - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִים לְהַקְווֹת עֲלֵיהֶן.

השגת הראב"ד
ופסולין לחקוות עליהן א"א זה שיבוש אלא כשרים להקוות עליהן ולענין חלה ותרומה יש מחלוקת בנוסחא ומסתברא כאותה שיש בה ה"ז פסול לחלה לתרומה ולידים עד שירבו או עד שישטפו ולעולם כשרים להקוות עליהם.

כז) והמים שבמקווה לא נטמאו, מכיוון שמים המכונסים בקרקע נטמאים רק אם נגע בהם דבר טמא בכוונה ומתוך רצון.

נָפְלוּ לְתוֹכוֹ שְׁלֹשֶׁת לֹגִין מַיִם שְׁאוּבִין טְמֵאִים - הֲרֵי זֶה פָּסוּל לְחַלָּה וְלִתְרוּמָה וְלִטֹּל מִמֶּנּוּ לַיָּדַיִם[כח], וּפָסוּל לְהַקְווֹת עָלָיו. יָרְדוּ גְּשָׁמִים וְרַבּוּ עֲלֵיהֶן - כְּשֵׁרִין לְחַלָּה וְלִתְרוּמָה וְלַיָּדַיִם, וּפְסוּלִין לְהַקְווֹת עֲלֵיהֶן, עַד שֶׁיֵּצְאוּ כָּל הַמַּיִם הָרִאשׁוֹנִים שֶׁנַּעֲשׂוּ כֻּלָּן כִּשְׁאוּבִין, וְלֹא יִשָּׁאֵר מֵהֶן אֶלָּא פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה לֹגִין.

כח) לא התבאר טעמו של הבדל זה בין שלושה לוגים לבין פחות, ואולי יש לבאר, שמכיוון ששלושת הלוגים הפכו את המים שבמקווה לשאובים, הם גם יכולים לטמא.

וְכֵן מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה חָסֵר דִּינָר [-כמות מים קטנה], **וְנָפְלוּ לְתוֹכוֹ שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין טְמֵאִין - הֲרֵי זֶה פָּסוּל לְחַלָּה וְלִתְרוּמָה וְלִטֹּל מִמֶּנּוּ לַיָּדַיִם, וּפְסוּלִין לְהַקְווֹת עֲלֵיהֶן. נָפַל לְתוֹכוֹ פָּחוֹת מִשְּׁלֹשֶׁת לֻגִּין, אֲפִלּוּ כֻּלָּן טְמֵאִין, וְאַחַר כָּךְ נָפַל לְתוֹכוֹ מִשְׁקַל דִּינָר מַיִם גְּשָׁמִים לְהַשְׁלִימוֹ - כְּשֵׁם שֶׁטָּהַר לְטָבִילָה, כָּךְ טָהַר לְכָל דָּבָר.**

פֶּרֶק ו

מהם מים שאובים

א. כָּל הַכֵּלִים הַמְקַבְּלִין [טומאה] **שֶׁהָלְכוּ הַמַּיִם עֲלֵיהֶן, אוֹ שֶׁנָּפְלוּ לְתוֹכָן - הֲרֵי אֵלּוּ שְׁאוּבִין, וּפוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה; וְהוּא, שֶׁיֵּעָשׂוּ** [-ייצרו הכלים] **לְקַבָּלָה. אֲפִלּוּ הָיוּ כֵּלִים שֶׁאֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה, כְּגוֹן כְּלֵי אֲבָנִים וּכְלֵי אֲדָמָה - הֲרֵי אֵלּוּ פּוֹסְלִין.**

ב. כָּל כְּלִי שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה לְקַבָּלָהא **- אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְקַבֵּל, אֵינוֹ פּוֹסֵל אֶת הַמִּקְוֶה; כְּגוֹן הַסִּילוֹנוֹת** [=צינורות] **שֶׁהַמַּיִם נִמְשָׁכִין בָּהֶן - אַף עַל פִּי שֶׁהֵן רְחָבִין בָּאֶמְצַע וּמְקַבְּלִין**ב **- אֵין פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה, בֵּין שֶׁהָיוּ שֶׁל מַתֶּכֶת אוֹ שֶׁל חֶרֶשׂ.**

א) שימושו של הכלי אינו לקבלת דברים לתוכו. ב) כלומר, למרות שהמים מתעכבים במקום הרחב, אינם נפסלים, מכיוון שמטרת החלק הזה בצינור אינה כדי לקבל את המים, אלא לחזק את זרימתם.

ג. הַשּׁוֹקֶת [=חקיקת מים] **שֶׁבַּסֶּלַע - אֵינָהּ פּוֹסֶלֶת אֶת הַמִּקְוֶה, לְפִי שֶׁאֵינָהּ כְּלִי**ג**. אֲבָל כְּלִי שֶׁחִבְּרוֹ בְּסֶלַע - פּוֹסֵל אֶת הַמִּקְוֶה, אַף עַל פִּי שֶׁחִבְּרוֹ בְּסִיד**ד**. נִקְּבָה מִלְמַטָּה**ה**, אוֹ מִן הַצַּד כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד** [-נקב כג ס"מ] **- כְּשֵׁרָה, וְאֵינָהּ פּוֹסֶלֶת אֶת הַמִּקְוֶה**ו**.**

ג) מכיוון שהשוקת הזו מחוברת לקרקע והיא נחשבת חלק ממנה. ד) מכיוון שהוא היה כלי לפני שחיברו אותו, החיבור לא מוציא אותו מהגדרת כלי. ה) אפילו חור כלשהו. ו) מכיוון שהנקב גורם לכך שהמים יישפכו כל הזמן מהכלי ולא ייחשבו כשאובים.

ד. הַלּוֹקֵחַ כְּלִי גָּדוֹל, כְּגוֹן חָבִית גְּדוֹלָה אוֹ עֲרֵבָה גְּדוֹלָה, וּנְקָבוֹ נֶקֶב הַמְטַהֵר אוֹתוֹז**, וּקְבָעוֹ בָּאָרֶץ,**

וְעָשָׂהוּ • מִקְוֶהח **- הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר**ט**. וְכֵן אִם פָּקַק** [=סתם] **אֶת הַנֶּקֶב בְּסִיד וּבִבְנָיָן** [-באבני בניין]**, אֵינוֹ פּוֹסֵל; וְהַמַּיִם הַנִּקְוִין בְּתוֹכוֹ, מִקְוֶה כָּשֵׁר. סָתַם הַנֶּקֶב בְּסִיד וּבְגַבְסִים** [=גבס] **- עַד עֶדְרִין פּוֹסֵל הוּא אֶת הַמִּקְוֶה**י**, עַד שֶׁיִּקָּבְעוּ בָּאָרֶץ אוֹ יִבָּנֶה. וְאִם הוֹלִיכוֹ עַל גַּבֵּי הָאָרֶץ וְעַל גַּב הַסִּיד, וּמָרַח בְּטִיט מִן הַצְּדָדִין - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר**יא**.**

השגת הראב"ד

ועשהו .. כשר א"א דבר זה אינו מחוור להטביל בתוכו אלא שאין המים היוצאים ממנו פוסלים את המקוה אבל להטביל בתוכו עד שיהו המים שבתוכו מעורבים עם המקוה בנקב שהוא כשפופרת הנוד ר"י אומר בכלי גדול ד' טפחים ובקטן ברובו הרי ר"י שהוא מחמיר בהטבלה בתוך כלי ורבנן מיהא כשפופרת הנוד בעו ואע"פ שהשידה והתיבה בכלי שניקב בכדי שהרתו הוא ועוד איך אפשר שלא יהא בקרקעיתו ודפנו חרס הראוי לקבל טומאה על ידי יחודו להשתמש בו ונמצאת טבילה זו בכלים.

ז) הדין הוא שכלי שנטמא, אם נוצר בו חור שמבטל את הכלי משימושו המקורי, הוא נעשה טהור. בהלכות כלים התבארו שיעורי החורים המטהרים בסוגי הכלים השונים. ח) מילא בתוך הכלי 40 סאה מים כשרים. ט) מכיוון שעל ידי החור הוא יצא מהגדרת כלי, המים שנכנסים לתוכו לא נחשבים שאובים. י) כלומר, לא רק שפסול לטבול בו, אלא הוא גם פוסל את המים הכשרים שבתוכו. יא) כלומר, ולא חייב להשקיע את הכלי לתוך הקרקע כדי להכשיר אותו.

ה. הַמַּנִּיחַ טַבְלָה [=לוח] **תַּחַת הַצִּנּוֹר, וַהֲרֵי הַמַּיִם נִמְשָׁכִין עַל הַטַּבְלָה וְיוֹרְדִין לַמִּקְוֶה - אִם הָיָה לַטַּבְלָה דֹּפֶן** [מארבע צדדיה]**, הֲרֵי זוֹ פּוֹסֶלֶת הַמִּקְוֶה; וְאִם לָאו, אֵינָהּ פּוֹסֶלֶת. זְקָפָהּ** [=העמיד אותה] **תַּחַת הַצִּנּוֹר כְּדֵי לַהֲדִיחָהּ - אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לָהּ דֹּפֶן - אֵינָהּ פּוֹסֶלֶת, שֶׁהֲרֵי לֹא עֲשָׂאָהּ לְקַבֵּל**יב**.**

יב) לא העמיד אותה באופן שתוכל לקבל מים לתוכה.

ו. הַחוֹטֶט [=חוקק] **בְּצִנּוֹר**יג **מָקוֹם לְקַבֵּל בּוֹ הַצְּרוֹרוֹת** [=אבנים קטנות] **הַמִּתְגַּלְגְּלִין בַּמַּיִם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵרְדוּ עִם הַמַּיִם - אִם הָיָה הַצִּנּוֹר שֶׁל עֵץ וְחָפַר בּוֹ כָּל שֶׁהוּא, פּוֹסֵל הַמִּקְוֶה; שֶׁהֲרֵי כָּל הַמַּיִם שֶׁיּוֹרְדִין בָּאִין מִתּוֹךְ כְּלִי שֶׁנַּעֲשָׂה לְקַבָּלָה - וְהוּא שֶׁיְּקַבְּעוֹ אַחַר שֶׁחָקַק בּוֹ, הוֹאִיל וְהָיָה עָלָיו תּוֹרַת כְּלִי כְּשֶׁהָיָה תָּלוּשׁ. אֲבָל אִם קְבָעוֹ בַּקַּרְקַע, וְאַחַר כָּךְ חָקַק בּוֹ בֵּית קִבּוּל - אֵינוֹ פּוֹסֵל. וְאִם הָיָה צִנּוֹר שֶׁל חֶרֶשׂ, אֵינוֹ פּוֹסֵל עַד שֶׁיִּהְיֶה בַּחֲקָק כְּדֵי לְקַבֵּל רְבִיעִית.**

יג) לפני שקבע אותו במקומו.

אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְמַלֵּא הַמָּקוֹם הֶחָקוּק שֶׁבַּצָּנוֹר צְרוֹרוֹת הַמִּתְחַלְחֵלִין בְּתוֹכוֹ - הֲרֵי הוּא בְּפִסּוּלוֹ, וְאֵינוֹ כְּסָתוּם[יד]. יָרַד לְתוֹךְ הַמָּקוֹם שֶׁחָקַק עָפָר, וְסִתְּמוֹ - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר[טו].

יד) מכיוון שהמים בדרכם עוברים בשקע המיועד לקבל אבנים קטנות. טו) מכיוון שהמים עדיין מחלחלים למקום הקיבול.

ז. הַסְּפוֹג וְהַדְּלִי[טז] שֶׁהָיוּ בָּהֶן שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין מַיִם, וְנָפְלוּ לַמִּקְוֶה - לֹא פְּסָלוּהוּ; שֶׁלֹּא אָמְרוּ אֶלָּא שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין שֶׁנָּפְלוּ, לֹא כְּלִי שֶׁנָּפַל וּבוֹ מַיִם שְׁאוּבִין.

טז) מדובר בדלי שפיו צר מאוד, ולא התערבו מימיו במי המקווה אלא הם רק נוגעים בהם. וכן ספוג מלא מים אין מימיו נשפכים למקווה.

ח. הַשִּׁדָּה וְהַתֵּבָה שֶׁבָּהֶם[יז] - אֵין מַטְבִּילִין בָּהֶן, אֶלָּא אִם כֵּן הָיוּ נְקוּבִים כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד; וְאִם הָיוּ שַׁק אוֹ קֻפָּה, מַטְבִּילִין בָּהֶן[יח]. וְכֵן הַמַּנִּיחַ שַׁק אוֹ קֻפָּה תַּחַת הַצִּנּוֹר, אֵין הַמַּיִם הַנִּמְשָׁכִין מֵהֶן פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה.

יז) כלים גדולים מאוד. יח) מכיוון שיש בהם חורים רבים וגדולים, נחשבים המים שבהם כמחוברים למקווה אפילו אם אף אחד מהחורים לא היה בגודל של שפופרת הנוד.

ט. גִּסְטְרָה [=כלי חרס שבור] טְמֵאָה שֶׁהִיא בְּתוֹךְ הַמִּקְוֶה, וּשְׁפָתָהּ לְמַעְלָה מִן הַמַּיִם[יט], וְהִטְבִּיל בָּהּ כֵּלִים - טְהֵרוּ מִטֻּמְאָתָן[כ]. אֲבָל כְּשֶׁגִּבְּיהַּ אוֹתָן מִן הַמַּיִם עַד שֶׁהֵן בָּאֲוִיר הַגִּסְטְרָה[כא], מְטַמֵּא הַמַּיִם שֶׁעַל גַּבָּן מֵאֲוִיר הַגִּסְטְרָה, וְחוֹזֵר וּמְטַמֵּא אוֹתָן[כב].

יט) אבל חלק מהסדקים שבכלי, נמצאים מתחת לפני המים והמים חודרים לכלי. כ) מכיוון שהמים שבכלי מחוברים למי המקווה. כא) בתוך החלק הבולט מעל המים, והדין הוא שכלי חרס מטמא מה שנמצא באוויר שלו. כב) המים מטמאים את הכלים.

וְכֵן מַעְיָן שֶׁהוּא יוֹצֵא מִתַּחַת הַתַּנּוּר[כג] הַטָּמֵא, וְיָרַד [אדם טמא] וְטָבַל לְתוֹכוֹ - הוּא טָהוֹר, וְיָדָיו טְמֵאוֹת מֵאֲוִיר הַתַּנּוּר[כד], אֶלָּא אִם כֵּן הָיוּ הַמַּיִם [גבוהים] לְמַעְלָה מִן הַתַּנּוּר בְּרוֹם יָדָיו, שֶׁנִּמְצָא כְּשֶׁטָּבַל - יָדָיו לְמַעְלָה מִן הַתַּנּוּר; שֶׁאֵין כְּלֵי חֶרֶשׂ מְטַהֲרִין בְּמִקְוֶה[כה], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

כג) בזמנם התנורים היו עשויים מחרס ומחוברים לקרקע בטיט, ומדובר כאן בתנור שבקרקעית שלו נבע מעיין. כד) גזירת חכמים שלמרות שאדם אינו נטמא משהייה באוויר כלי חרס טמא, ידי האדם נטמאות שם. כה) ולכן התנור נשאר טמא, למרות שהמים שבו מטהרים את הטובל בהם.

י. חָבִית מְלֵאָה מַיִם [שאובים] שֶׁנָּפְלָה לַיָּם, אֲפִלּוּ לַיָּם הַגָּדוֹל - הַטּוֹבֵל שָׁם [בחבית], לֹא עָלְתָה לוֹ טְבִילָה; אִי אֶפְשָׁר לִשְׁלֹשֶׁת לֻגִּין שֶׁלֹּא יִהְיוּ בְּמָקוֹם אֶחָד[כו]. וְכִבָּר שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּפַל לְשָׁם - נִטְמָא מַיִם הַשְּׁאוּבִין[כז], שֶׁהֲרֵי הַמַּיִם עוֹמְדִין שָׁם. אֲבָל הַנְּהָרוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם - הוֹאִיל וְהֵן נִמְשָׁכִין [=זורמים], הֲרֵי זֶה טוֹבֵל שָׁם.

כו) כלומר, בוודאי נשארו שלושה לוגים מהמים השאובים בתוך החבית, ולכן המים שבחבית לא מטהרים. כז) אחרי שטבל במים הללו האדם הטמא וטימא אותם.

יא. מַיִם שְׁאוּבִין שֶׁהָיוּ בְּצַד הַמִּקְוֶה - אַף עַל פִּי שֶׁהַמַּיִם נוֹגְעִין בְּמֵי הַמִּקְוֶה, לֹא פְּסָלוּהוּ[כח]; מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּמִקְוֶה סָמוּךְ לְמִקְוֶה. הָיוּ הַשְּׁאוּבִין בָּאֶמְצַע[כט], פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה.

כח) אפילו אם הם נגעו במי המקווה לפני שהיו בו 40 סאה.
כט) בין שני מקומות כינוס של מי המקווה, ומי המקווה זורמים מעל המים השאובים בדרכם מבור אחד לשני.

יב. שְׁתֵּי בְּרֵכוֹת זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ[ל], וְכֹתֶל בֵּינֵיהֶן, וְהָעֶלְיוֹנָה מְלֵאָה מַיִם כְּשֵׁרִים, וְהַתַּחְתּוֹנָה מְלֵאָה שְׁאוּבִין, וְנָקַב בַּכֹּתֶל שֶׁבֵּין הָעֶלְיוֹנָה לַתַּחְתּוֹנָה - אִם יֵשׁ כְּנֶגֶד [=בחלל] הַנָּקָב שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין, נִפְסְלָה הָעֶלְיוֹנָה; מִפְּנֵי שֶׁהַנָּקָב כְּאִלּוּ הוּא בְּאֶמְצַע הָעֶלְיוֹנָה[לא], לֹא בְּצַדָּהּ.

ל) הבריכות נמצאות אחת ליד השנייה, ואחת מהן גבוהה יותר. לא) כמו במקרה השני בהלכה הקודמת.

יג. כַּמָּה יִהְיֶה בַּנָּקָב, וְיִהְיֶה בּוֹ שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין? הַכֹּל לְפִי הַבְּרֵכָה: אִם הָיְתָה הַבְּרֵכָה הַתַּחְתּוֹנָה אַרְבָּעִים סְאָה, צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה הַנָּקָב אֶחָד מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים לַבְּרֵכָה. הָיְתָה עֶשְׂרִים סְאָה, צָרִיךְ לִהְיוֹת הַנָּקָב אֶחָד מִמֵּאָה וְשִׁשִּׁים לַבְּרֵכָה[לב]. וְצֵא וַחֲשֹׁב לְפִי חֶשְׁבּוֹן זֶה - שֶׁהַסְּאָה שִׁשָּׁה קַבִּין, וְהַקַּב אַרְבַּעַת לֻגִּין[לג].

לב) החשבון הוא: בסאה יש 24 לוגים, ובארבעים סאה 960 לוג, יוצא אם כן ששלושה לוגים הם אחד חלקי 320 בארבעים סאה, או אחד חלקי 160 בעשרים סאה.
לג) בכל דיני התורה.

יד. שָׁלֹשׁ מִקְוָאוֹת זֶה בְּצַד זֶה, בְּכָל אֶחָד מֵהֶם עֶשְׂרִים סְאָה מְכֻוָּנוֹת, וְאֶחָד מֵהֶם שָׁאוּב מִן הַצַּד, וְיָרְדוּ שִׁלְשָׁה וְטָבְלוּ [יחד] **בְּשִׁלְשְׁתָּן וְנֶעֶרְמוּ הַמַּיִם** [=עלו על גדותיהם] **מִכֻּלָּן וְנִתְעָרְבוּ מִלְמַעְלָה - הַמִּקְוָאוֹת כְּשֵׁרִים, וְהַטְּבוּלִים טְהוֹרִים; שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה הַכֹּל שִׁשִּׁים סְאָה**[לד]**, מֵהֶן אַרְבָּעִים כְּשֵׁרִים זֶה בְּצַד זֶה, וְאֵין הַמַּיִם הַשְּׁאוּבִים פּוֹסְלִין מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

לד) שני המקוואות הסמוכים אחד לשני הצטרפו לארבעים סאה מים כשרים שמים שאובים לא פוסלים אותם, וגם הבור עם המים השאובים הפך למקווה כשר על ידי חיבורו עם המקוואות הכשרים.

הָיָה הַשָּׁאוּב בָּאֶמְצַע, וְיָרְדוּ וְטָבְלוּ בָּהֶן, וְנֶעֶרְמוּ הַמַּיִם וְנִתְעָרְבוּ הַמִּקְוָאוֹת - הַמִּקְוָאוֹת כְּמוֹת שֶׁהָיוּ[לה]**, וְהַטְּבוּלִין טְמֵאִין כְּשֶׁהָיוּ; שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְעָרְבוּ אַרְבָּעִים סְאָה הַכְּשֵׁרִים - לְפִי שֶׁאֵינָן זֶה בְּצַד זֶה, שֶׁהַשָּׁאוּב מַבְדִּיל בֵּינֵיהֶן.**

לה) כלומר, הבורות עם המים הכשרים – כשרים, והבור עם המים השאובים – פסול.

פֶּרֶק ו

משקאות הפוסלים את המקווה.

א. אֵין הַמִּקְוֶה נִפְסָל לֹא בְּשִׁנּוּי הָרֵיחַ[א] **וְלֹא בְּשִׁנּוּי הַטַּעַם, אֶלָּא בְּשִׁנּוּי הַמַּרְאֶה**[ב] **בִּלְבַד. וְכָל דָּבָר שֶׁאֵין עוֹשִׂין בּוֹ מִקְוֶה לְכַתְּחִלָּה, פּוֹסֵל אֶת הַמִּקְוֶה בְּשִׁנּוּי מַרְאֶה. כֵּיצַד? הַיַּיִן אוֹ הֶחָלָב וְהַדָּם וְכֵיּוֹצֵא בָּהֶם מִמֵּי כָּל הַפֵּרוֹת - אֵינָן פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה בְּשִׁלְשֶׁת לֻגִּין, שֶׁלֹּא אָמְרוּ אֶלָּא מַיִם שְׁאוּבִין**[ג]**; וּפוֹסְלִין בְּשִׁנּוּי מַרְאֶה. אֲפִלּוּ מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מֵאָה סְאָה, וְנָפַל לוֹ לֹג יַיִן אוֹ מֵי פֵּרוֹת, וְשִׁנָּה מַרְאָיו - פָּסוּל.**

א) אם הריח של מי המקווה השתנה. ב) שינוי צבע המים. ג) רק מים שאובים פוסלים את המקווה בכמות של שלושה לוגים, ואילו כל יתר המשקאות פוסלים את המקווה על ידי שינוי מראה המים.

וְכֵן מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֶשְׂרִים סְאָה מַיִם כְּשֵׁרִים אוֹ פָּחוֹת מִזֶּה, וְנָפַל לְתוֹכוֹ סְאָה יַיִן אוֹ מֵי פֵּרוֹת, וְלֹא שִׁנּוּ אֶת מַרְאָיו - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִים כְּשֶׁהָיוּ, וְאֵין הַסְּאָה שֶׁנָּפְלָה עוֹלָה לְמִדַּת הַמִּקְוֶה[ד]**. וְאִם נוֹסַף עַל הָעֲשָׂרִים, עֶשְׂרִים אֲחֵרִים מַיִם כְּשֵׁרִים - הֲרֵי זֶה מִקְוֶה כָּשֵׁר.**

ד) כלומר, היא אינה פוסלת את המקווה, אך כדי שהמקווה יהיה כשר צריך שיהיה בו 40 סאה מים כשרים בנוסף לסאה הזו.

ב. יֵשׁ מַעֲלִין [=משלימים למ' סאה] **אֶת הַמִּקְוֶה וְלֹא פּוֹסְלִין, פּוֹסְלִין וְלֹא מַעֲלִין, לֹא מַעֲלִין וְלֹא פּוֹסְלִין.**

ג. וְאֵלּוּ מַעֲלִין וְלֹא פּוֹסְלִין: הַשֶּׁלֶג, וְהַבָּרָד, וְהַכְּפוֹר [=שלג דק], **וְהַגְּלִיד** [=קרח], **וְהַמֶּלַח, וְטִיט שֶׁנָּרוֹק**[ה]**. כֵּיצַד? מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה חָסֵר אַחַת, וְנָפַל לְתוֹכוֹ סְאָה מֵאֶחָד מֵאֵלּוּ - הֲרֵי זֶה עוֹלֶה לְמִדָּתוֹ**[ו]**, וַהֲרֵי הַמִּקְוֶה כָּשֵׁר וְשָׁלֵם; נִמְצְאוּ**[ז] **מַעֲלִין וְלֹא פּוֹסְלִין. אֲפִלּוּ הֵבִיא אַרְבָּעִים סְאָה שֶׁלֶג כַּתִּתְחִלָּה, וְהִנִּיחָן בָּעוּקָה** [=גומא], **וְרִסְקוֹ שָׁם - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר.**

ה) טיט רך כל כך עד שאפשר להוריק אותו מכלי אל כלי. ו) משלים את כמות המים שבמקווה לארבעים סאה. ז) מובן מזה, שהם מעלים ולא פוסלים.

ד. וְאֵלּוּ פּוֹסְלִין[ח] **וְלֹא מַעֲלִין: מַיִם שְׁאוּבִין בֵּין טְהוֹרִין בֵּין טְמֵאִים, וּמֵי כְּבָשִׁים** [=כבש בהם מיני מאכל], **וּמֵי שְׁלָקוֹת** [=שימשו לבישול], **וְהַתֶּמֶד** [=מים עם שמרי יין] **שֶׁלֹּא הֶחְמִיץ**[ט]**, וְהַשָּׁכָר. כֵּיצַד? מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה חָסֵר מִשְׁקַל דִּינָר, וְנָפַל מֵאֶחָד מֵאֵלּוּ מִשְׁקַל דִּינָר לְתוֹכָן - אֵינוֹ עוֹלֶה לְמִידַּת הַמִּקְוֶה, וְלֹא הִשְׁלִימוֹ; וְאִם נָפַל מֵהֶן שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין, פּוֹסֵל אֶת הַמִּקְוֶה.**

ח) אם נפלו שלושה לוגים מהם, למקווה שאין בו 40 סאה. ט) תמד מחמיץ בדרך כלל לאחר תקופה מסוימת.

ה. וְאֵלּוּ לֹא פּוֹסְלִין וְלֹא מַעֲלִין: שְׁאָר הַמַּשְׁקִין, וּמֵי פֵּרוֹת, וְהַצִּיר [של דגים], **וְהַמּוּרְיָס** [=שומן דג מלוח], **וְהַתֶּמֶד מִשֶּׁהֶחְמִיץ. כֵּיצַד? מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה חָסֵר אַחַת, וְנָפַל מֵאֶחָד מֵאֵלּוּ סְאָה לְתוֹכָן - לֹא הֶעֱלָהוּ, וַהֲרֵי הַמַּיִם כְּשֵׁרִים כְּשֶׁהָיוּ; שֶׁאֵין אֵלּוּ פּוֹסְלִין, אֶלָּא בְּשִׁנּוּי מַרְאֶה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

ו. וּפְעָמִים שֶׁאֵלּוּ מַעֲלִין אֶת הַמִּקְוֶה. כֵּיצַד? מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה, וְנָפַל לְתוֹכוֹ סְאָה מֵאֶחָד מֵאֵלּוּ, וְחָזַר וְלָקַח סְאָה מִמֶּנּוּ - הֲרֵי הָאַרְבָּעִים שֶׁנִּשְׁאֲרוּ, מִקְוֶה כָּשֵׁר.

ז. מִקְוֶה שֶׁהֻדְּחַ [=שטף] **בּוֹ סְלֵי זֵיתִים וַעֲנָבִים**[י], **וְשִׁנּוּ מַרְאָיו - כָּשֵׁר**[יא].

י) סלים ריקים שנדבק בהם לכלוך מהפירות שהיו בתוכם. יא) לכלוך של פירות אינו נחשב כמי פירות שפוסלים את המקווה בשינוי מראה.

ח. מֵי הַצֶּבַע - פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה בִּשְׁלֹשֶׁת לֻגִּין, וְאֵין פּוֹסְלִין אוֹתוֹ בְּשִׁנּוּי מַרְאָיו[יב].

יב) מכיוון שהשם שלהם הוא עדיין 'מים', ולכן הדין שלהם הוא כמו כל מים שאובים.

ט. מִקְוֶה שֶׁנָּפַל לְתוֹכוֹ יַיִן אוֹ מֹחַל [=זיעת זיתים] **אוֹ שֶׁאָר מֵי פֵּרוֹת, וְשִׁנּוּ אֶת מַרְאָיו נִפְסָל - כֵּיצַד תַּקָּנָתוֹ? יַמְתִּין עַד שֶׁיֵּרְדוּ גְּשָׁמִים, וְיַחְזְרוּ מַרְאָיו לְמַרְאֵה מַיִם. וְאִם הָיָה בַּמִּקְוֶה אַרְבָּעִים סְאָה מַיִם כְּשֵׁרִים - מְמַלֵּא וְשׁוֹאֵב לְתוֹכוֹ**[יג], **עַד שֶׁיַּחְזְרוּ מַרְאָיו לְמַרְאֵה מַיִם.**

יג) מכיוון שמקווה שיש בו 40 סאה, מים שאובים אינם פוסלים אותו.

נָפַל לְתוֹכוֹ יַיִן אוֹ מֹחַל וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן, וְנִשְׁתַּנָּה מַרְאֵה מִקְצָתוֹ[יד] **- אִם אֵין בּוֹ מַרְאֵה מַיִם שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה כְּדֵי אַרְבָּעִים סְאָה** [-אין ארבעים סאה 'מקוריים'], **הֲרֵי זֶה לֹא יִטְבֹּל בּוֹ**[טו]**; וְהַטּוֹבֵל בְּמָקוֹם שֶׁנִּשְׁנָה** [=נשתנה][טז], **לֹא עָלְתָה לוֹ טְבִילָה. אֲפִלּוּ חָבִית שֶׁל יַיִן שֶׁנִּשְׁבְּרָה בַּיָּם הַגָּדוֹל, וּמַרְאֵה אוֹתוֹ מָקוֹם כְּמַרְאֵה יַיִן - הַטּוֹבֵל בְּאוֹתוֹ מָקוֹם, לֹא עָלְתָה לוֹ טְבִילָה.**

השגת הראב"ד
לא .. טבילה א"א בתוספתא הטובל בין במקום היין בין במקום המים כאילו לא טבל ובשאין בו מראה מים מ' סאה קאמר אבל אם יש בו מ' סאה מראה מים טובל במקום המים.

יד) השתנה המראה של חלק מהמים. טו) מכיוון שאין במקווה 40 סאה מים כשרים. טז) אפילו אם נשארו 40 סאה שלא השתנו והמקווה כשר.

י. שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין, שֶׁנָּפַל לְתוֹכָן אֲפִלּוּ מִשְׁקַל דִּינָר יַיִן וְשִׁנָּה מַרְאֵיהֶן, וַהֲרֵי מַרְאֵה הַכֹּל מַרְאֵה יַיִן, וְנִפְלוּ לַמִּקְוֶה - לֹא פְּסָלוּהוּ[יז]**, אֶלָּא אִם שִׁנּוּ מַרְאָיו.**

יז) מכיוון שדינם כעת כיין, שאינו פוסל את המקווה בשלושה לוגים כמים שאובים אלא בשינוי מראה.

יא. שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין חָסֵר דִּינָר מַיִם שְׁאוּבִין, שֶׁנָּפַל לְתוֹכָן מִשְׁקַל דִּינָר חָלָב אוֹ מֵי פֵּרוֹת, וַהֲרֵי מַרְאֵה הַכֹּל מַרְאֵה מַיִם, נָפְלוּ לַמִּקְוֶה - כָּשֵׁר, עַד שֶׁיִּפְלוּ עֲלֵיהֶם שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין שֶׁאֵין בָּהֶן תַּעֲרֹבֶת מַשְׁקֶה אַחֵר, וְלֹא מֵי פֵּרוֹת.

השגת הראב"ד
מחמת משקה אחר א"א מצאתי בתוספתא מקוה שאין בו מים מ' סאה ונפל לתוכו יין ונשתנו מראיו אינו נפסל בשלשה לוגין ולא עוד אלא אפילו חזרו מראיו לכמות שהיו כשר פי' כיון שחזר למראה יין הרי הוא כאילו כולו יין ושוב אינו נפסל בשלשה לוגין מים נפקא מינה שאם חזרו למראה מים כשר ולא עוד אלא שהיין עולה לו למ' סאה מתוך שהמים שחזרו יין מטהר אף היין שנפל בהם מיטהר עמהם שזה מושך את זה וזה מושך את זה כך נ"ל ולפי שהיתה לי בחידוש כתבתיה ופירשתיה.

יב. מִקְוֶה שֶׁנִּשְׁתַּנָּה מַרְאֵה מֵימָיו מֵחֲמַת עַצְמוֹ, וְלֹא נָפַל לוֹ דָּבָר - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר; וְלֹא אָמְרוּ אֶלָּא שֶׁנִּשְׁתַּנָּה מֵחֲמַת • מַשְׁקֶה אַחֵר.

~ יום חמישי כ' תשרי ~

פֶּרֶק ח

דיני השקה.

א. כָּל הַמְעָרֵב לַמִּקְוֶה [-מים הסמוכים למקווה] **- הֲרֵי הוּא כַּמִּקְוֶה, וּמַטְבִּילִין בּוֹ. גְּמוֹת הַסְּמוּכוֹת לְמֵי הַמִּקְוֶה, וּמָקוֹם רַגְלֵי פָּרָסוֹת בְּהֵמָה שֶׁהָיוּ בָּהֶן מַיִם - אִם הָיוּ מְעָרְבִין עִם מֵי הַמִּקְוֶה כְּשִׁפּוֹפֶרֶת הַנּוֹד**[א]**, מַטְבִּילִין בָּהֶן.**

א) כלומר, אם המקום שבו המים הללו מתחברים למי המקווה הוא ברוחב או בקוטר של לפחות ארבעה סנטימטר.

ב. חֲרִרֵי [=חורי] **הַמְּעָרָה** [שיש בה מקווה] **וְסִדְקֵי הַמְּעָרָה - מַטְבִּילִין בָּהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַמַּיִם שֶׁבָּהֶן מְעֹרָבִין עִם מֵי הַמִּקְוֶה אֶלָּא בְּכָל שֶׁהוּא**[ב].

ב) מכיוון שהם בתוך חלל המקווה מספיק חיבור קטן ביותר.

ג. מַחַט שֶׁהָיְתָה נְתוּנָה עַל מַעֲלוֹת [=מדריגות] **הַמִּקְוֶה** [חוץ למים], **וְהָיָה מוֹלִיךְ וּמֵבִיא בַּמַּיִם**[ג] **- כֵּיוָן שֶׁעָבַר עָלֶיהָ הַגַּל, טְהוֹרָה.**

ג) הניע את מי המקווה בידו או ברגלו ונוצרו גלים.

ד. עוּקָה [=חפירה] **שֶׁבְּתוֹךְ** [-מתחת] **הַמִּקְוֶה - אִם הָיְתָה הַקַּרְקַע הַמַּבְדֶּלֶת בֵּין הָעוּקָה וּבֵין הַמִּקְוֶה בְּרִיאָה** [=קרקע יציבה], **וְיָכוֹלָה לְהַעֲמִיד עַצְמָהּ - אֵין**

מַטְבִּילִין בַּמַּיִם שֶׁבָּעוּקָה, עַד שֶׁיִּהְיוּ מְעֹרָבִין עִם הַמִּקְוֶה בְּכִשְׁפּוֹפֶרֶת הַנּוֹד; וְאִם אֵינָהּ יְכוֹלָה לְהַעֲמִיד עַצְמָהּ - אֲפִלּוּ אֵינָן מְעֹרָבִין אֶלָּא בְּכָל שֶׁהוּא, מַטְבִּילִין בָּהּ.

ה. כֹּתֶל שֶׁבֵּין שְׁנֵי מִקְוָאוֹת שֶׁנִּסְדַּק לִשְׁתֵּי [-מלמעלה למטה], **מִצְטָרְפִין; וְאִם הָיָה בִּשְׁנֵיהֶם** [יחד] **אַרְבָּעִים סְאָה, מַטְבִּיל בְּכָל אֶחָד מֵהֶן. וְאִם נִסְדַּק עֵרֶב** [-מימין לשמאל] **- אֵין מִצְטָרְפִין, עַד שֶׁיִּהְיֶה בְּמָקוֹם אֶחָד כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד[ד]. נִפְרַץ** [=נפגם] **הַכֹּתֶל מִלְּמַעְלָה - אִם נִתְעָרְבוּ הַמַּיִם לְמַעְלָה מִן הַכֹּתֶל כְּקִלְפַּת הַשּׂוּם** [-בגובה כלשהו] **עַל רֹחַב שְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד, מִצְטָרְפִין.**

ד) הסיבה להבדל בין הסדקים היא, שסדק מלמעלה למטה לא אמור להיסתם מאליו, ואילו סדק מימין לשמאל אמור להיסתם מאליו – כי הרי החלק העליון של הקיר הוא כבד, ויכול להיות שירד באיטיות עד שיסתום את הסדק.

ו. כַּמָּה הוּא שִׁעוּר הַנֶּקֶב שֶׁהוּא בִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד? [נקב שהוא] **כְּרֹחַב שְׁתֵּי אֶצְבָּעוֹת בֵּינוֹנִיּוֹת שֶׁל כָּל אָדָם, וְחוֹזְרוֹת** [=מסתובבות] **בּוֹ; וְאֵינָן בַּגּוּדָל, אֶלָּא שְׁתֵּי אֶצְבָּעוֹת רִאשׁוֹנוֹת מִן הָאַרְבַּע שֶׁבְּפַס הַיָּד[ה].**

ה) כלומר, אצבע ואמה.

כֹּל שֶׁיַּעֲמֹד בִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד [-בחלל הנקב] **- מְמַעֲטִין[ו], וַאֲפִלּוּ דְּבָרִים שֶׁהֵן מִבְּרִיָּתוֹ שֶׁל מַיִם. סָפֵק יֵשׁ בַּנֶּקֶב כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד, סָפֵק שֶׁאֵין בּוֹ - אֵין מִצְטָרְפִין; מִפְּנֵי שֶׁעִקַּר הַטְּבִילָה מִן הַתּוֹרָה[ז], וְכֹל שֶׁעִקָּרוֹ מִן הַתּוֹרָה, אַף עַל פִּי שֶׁשִּׁעוּרוֹ הֲלָכָה** [למשה מסיני], **סָפֵק שִׁעוּרוֹ לְהַחְמִיר.**

ו) כל דבר שמתקבץ וסותם את החלל הזה, נחשב שמחסיר מגודל החור הנצרך. ז) החיוב הכללי של הטבילה, הוא מצווה מהתורה.

ז. מְטַהֲרִין אֶת הַמִּקְוָאוֹת הָעֶלְיוֹן מִן הַתַּחְתּוֹן[ח], וְהָרָחוֹק מִן הַקָּרוֹב. כֵּיצַד? מְבִיאִין סִילּוֹן [=צינור] **שֶׁל חֶרֶשׂ אוֹ שֶׁל אֶבֶר** [=עופרת] **וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, שֶׁאֵין הַסִּילּוֹנוֹת פּוֹסְלִין• אֶת הַמִּקְוֶה, וּמַנִּיחַ יָדוֹ** [-מלמעלה למטה] **עַל פִּי הַמִּקְוֶה, וְנוֹתֵן פִּי הַסִּילּוֹן עַל פִּי הַמִּקְוֶה, וְהַמַּיִם יוֹרְדִין דֶּרֶךְ הַסִּילּוֹן וְנִכְנָסִין לַמִּקְוֶה, וְהַמִּקְוֶה מִתְמַלֵּא מַיִם, וּמוֹשְׁכוֹ וּמַשִּׁיקוֹ[ט], עַד שֶׁיִּתְעָרְבוּ הַמַּיִם שֶׁבַּסִּילּוֹן עִם מֵי הַמִּקְוֶה הָאַחֵר אֲפִלּוּ כְּשַׂעֲרָה דַּיּוֹ, וַהֲרֵי שְׁנֵי הַמִּקְוָאוֹת שֶׁהַסִּילּוֹן בֵּינֵיהֶן כְּמִקְוֶה אֶחָד.**

ח) מדובר במקוואות שבשיפוע הר, אחד המקוואות מלא במים שאובים ונמצא במקום גבוה באותו שיפוע, והשני מלא במים כשרים ונמצא במקום נמוך. ט) לוקח את פתחו התחתון של הצינור, מכניסו במקווה התחתון, ומשאיר כך את הצינור באופן ששני המקוואות מחוברים על ידי צינור המים שביניהם.

ח. שָׁלֹשׁ גְּמוּמוֹת שְׁבֻנְאָל, הַתַּחְתּוֹנָה וְהָעֶלְיוֹנָה שֶׁל עֶשְׂרִים עֶשְׂרִים סְאָה, וְאֶמְצָעִית שֶׁל אַרְבָּעִים, וְשָׁטַף שֶׁל גְּשָׁמִים עוֹבֵר בְּתוֹךְ הַנַּחַל - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נִכְנָס לְתוֹכָן וְיוֹצֵא מִתּוֹכָן[י], אֵין זֶה עֵרוּב, וְאֵין מַטְבִּילִין אֶלָּא בָּאֶמְצָעִית[יא]; שֶׁאֵין הַמַּיִם הַנִּזְחָלִין מְעָרְבִין, אֶלָּא אִם כֵּן עָמְדוּ.

י) כך שלמעשה בזמן זרימת המים יש חיבור בין שלושת הגומות. יא) שיש בה לבדה 40 סאה בלי השטף.

ט. טִיט רַךְ שֶׁהַפָּרָה שׁוֹחָה וְשׁוֹתָה מִמֶּנּוּ, הֲרֵי זֶה נִמְדָּד עִם הַמִּקְוֶה [-משלים ל-40 סאה]**; הָיָה עָבֶה עַד שֶׁאֵין הַפָּרָה שׁוֹחָה וְשׁוֹתָה מִמֶּנּוּ, אֵינוֹ נִמְדָּד.**

י. מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מַיִם וָטִיט, מַטְבִּילִין בַּטִּיט וּבַמַּיִם[יב]. בְּאֵיזֶה טִיט מַטְבִּילִין? בְּטִיט זֶה הָרַךְ, שֶׁהַמַּיִם צָפִין עַל גַּבָּיו.

יב) כלומר, הטבילה נחשבת למרות שרגליו שוקעות בטיט שבתחתית המקווה, מכיוון שלפני כן הרגליים עברו דרך המים.

הָיוּ הַמַּיִם מִצַּד אֶחָד, וְהַטִּיט הָרַךְ מִצַּד אַחֵר - מַטְבִּילִין בַּמַּיִם, וְאֵין מַטְבִּילִין בַּטִּיט.

יא. כָּל שֶׁתְּחִלַּת בְּרִיָּתוֹ [=נוצר] **מִן הַמַּיִם, כְּגוֹן** ♕ **יַבְחוּשִׁין** [=תולעים] **אַדְמִין - מַטְבִּילִין בּוֹ** [אם נמחה ונעשה מים]**; וּמַטְבִּילִין בְּעֵינוֹ שֶׁל דָּג** [-עין כריש שנמחתה במים].

~ נקודות משיחות קודש ~

"כָּל שֶׁתְּחִלַּת בְּרִיָּתוֹ מִן הַמַּיִם . . מַטְבִּילִין בּוֹ כוּ'".

פסק כאן כרשב"ג שמותר להטביל בכל דבר שבריתו מן המים וכן הוא בשו"ע, אבל בנוגע לשיעור של

השגת הראב"ד

פוסלין את המקוה א"א בתוספת' ואם היה הסילון כפוף כל שהוא פוסל וקשיא לי שהרי אמרו במשנה הכלים הטהורים שבכלי חרס הסילונות אע"פ שהם כפופים ואע"פ שמקבלים ואולי אע"פ שהן טהורין לעצמן מ"מ כיון שבני קבלה הם ומקבלין פסולין למקוה מידי דהוה אכלי גללים וכיוצא בהן מפני שיש עליהן תורת כלי קיבול.

♕ הפניות לשיחות קודש ♕

הלכה יא: כאן פסק כרשב"ג, אף שבהלכה ו' לא פסק כוותיה – לקו"ש חל"ה ע' 5 הע' 47.

שפורפרת הנוד לא פסקו כמותו ופסק בה"ו שהם ממעטין בשיעור. וכבר שקו"ט בזה בתויו"ט.
לקוטי שיחות חלק לה, עמוד 5 הערה 47
מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

יב. מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מְכֻוָּנוֹת [=מדויקות], וְיָרְדוּ שְׁנַיִם וְטָבְלוּ זֶה אַחַר זֶה - אַף עַל פִּי שֶׁרַגְלָיו שֶׁל רִאשׁוֹן בַּמַּיִם, רֹאשׁוֹן טָהוֹר וְהַשֵּׁנִי בְּטֻמְאָתוֹ; שֶׁחֲרֵי חָסְרוּ הַמַּיִם מֵאַרְבָּעִים סְאָה[יג].

יג) מכיוון שחלק ממי המקווה נשארו על גופו של הראשון, ואם כן השני טבל במקווה חסר.

הִטְבִּיל בּוֹ תְּחִלָּה סָגוֹס [=בגד צמר] **עָבֶה וְכִיּוֹצֵא בּוֹ, וְהִגְבִּיהוֹ - אִם הָיָה מִקְצָת הַסָּגוֹס נוֹגֵעַ בַּמַּיִם, חֲרֵי הַטּוֹבֵל בָּאֲחֲרוֹנָה טָהוֹר; שֶׁחֲרֵי הַמַּיִם כֻּלָּן מְעֹרָבִין. הִטְבִּיל בּוֹ[יד] הַמִּטָּה וְכִיּוֹצֵא בָהּ - אַף עַל פִּי שֶׁדָּחַק רַגְלֵי הַמִּטָּה בְּטִיט עָבֶה שֶׁבְּקַרְקַע הַמִּקְוֶה עַד שֶׁצָּפוּ הַמַּיִם עָלֶיהָ לְמַעְלָה, חֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה; שֶׁחֲרֵי לֹא נִטְבְּעוּ, עַד שֶׁיִּטָּבְלוּ בַּמַּיִם תְּחִלָּה.**

יד) דין המים שבסגוס שונה מדין המים שעל גוף האדם שטבל ראשון, מכיוון שבסגוס המים כולם עדיין נמצאים בו וכאשר מקצתו מחובר למקווה הוא נחשב כמו בור עם מעט מים שמחובר לבור מלא במים.

הִטְבִּיל בּוֹ יוֹרָה גְּדוֹלָה [=סיר ענק], **חֲרֵי זוֹ טְמֵאָה כְּשֶׁהָיְתָה, מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם נִתָּזִין וְיוֹצְאִין חוּץ לַמִּקְוֶה[טו], וְנִמְצָא חָסֵר מֵאַרְבָּעִים. כֵּיצַד יַעֲשֶׂה? מוֹרִידָהּ דֶּרֶךְ פִּיהָ** [=כשפיה כלפי מטה], **וְהוֹפְכָהּ בַּמִּקְוֶה, וּמַטְבִּילָהּ; וּמַעֲלֶה אוֹתָהּ דֶּרֶךְ שׁוּלֶיהָ** [=כשפיה כלפי מעלה] **- כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ הַמַּיִם שֶׁבְּתוֹכָהּ שְׁאוּבִין[טז], וְיַחְזְרוּ לַמִּקְוֶה וְיִפְסְלוּ אוֹתָהּ.**

טו) במקווה שיש בו 40 סאה מכוונות. טז) מי המקווה עולים על גדותיהם ועוברים לשפת המקווה.

יג. מִקְוֶה שֶׁמֵּימָיו מְרֻדָּדִין [=נמוכים] **- כּוֹבֵשׁ** [=מכניס] **אֲפִלּוּ חֲבִילֵי קַשׁ וַחֲבִילֵי קָנִים בְּתוֹךְ הַמַּיִם וּמִן הַצְּדָדִין, עַד שֶׁנֶּעֱרְמוּ הַמַּיִם לְמַעְלָה; וְיוֹרֵד וְטוֹבֵל לְתוֹכָן.**

פֶּרֶק ט

שש רמות בטהרת המקווה.

א. שֵׁשׁ מַעֲלוֹת [=דרגות טהרה] **בְּמִקְוָאוֹת, זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ. הָרִאשׁוֹן - מֵי גְּבָאִים** [=שלוליות], **וּמֵי בּוֹרוֹת** [=עגול ועמוק] **שִׁיחִין** [=מרובע ארוך וצר] **וּמְעָרוֹת** [=בור מקורה], **וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִמַּיִם הַמְכֻנָּסִין בַּקַּרְקַע. אַף עַל פִּי שֶׁהֵן שְׁאוּבִין[א], וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶן אַרְבָּעִים סְאָה - הוֹאִיל • וְאֵינָן מִטַּמְּאִין אֶלָּא לְרָצוֹן[ב], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ - חֲרֵי הֵן בְּחֶזְקַת כְּשֵׁרִין[ג], וּטְהוֹרִין לַעֲשׂוֹת מֵהֶן עִסָּה טְבוּלָה** [=שעתידים להפריש ממנה] **לְחַלָּה, וְלִטֹּל מֵהֶן לַיָּדַיִם, וְהוּא • שֶׁיִּטֹּל מֵהֶן בִּכְלִי, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.**

השגת הראב"ד
הואיל ואינן מטמאין א"א כבר כתבתי עליהן בהלכות טומאת אוכלין פט"ו מה שנראה לי בדברים הללו.

והוא .. בכלי א"א ואם אינן שאובין אע"פ שאין בהם מ' סאה מטבילין בהם במחובר ואיתא להא מילתא בחולין.

א) שמילאו מים בכלים ושפכו לתוך המקומות הללו. ב) כשהטומאה נגעה בהם ברצונו של האדם. ג) אנו מניחים שלא נגעה בהם טומאה מרצון.

ב. לְמַעְלָה מֵהֶן [=דרגה גבוהה יותר] **- מֵי תַּמְצִית** [=גשמים הזורמים מההרים] **שֶׁלֹּא פָסְקוּ, אֶלָּא עֲדַיִן הַגְּשָׁמִים יוֹרְדִין וְהֶהָרִים בְּצִיָּן[ד], וְהֵם נִמְשָׁכִין וְנִקְוִין, וְאֵינָן שְׁאוּבִין, אֲבָל אֵין בָּהֶן אַרְבָּעִים סְאָה - חֲרֵי הֵם כְּשֵׁרִים לְתִרוּמָה[ה] וְלִטֹּל מֵהֶם לַיָּדַיִם, וּמַטְבִּילִין בָּהֶן אֶת הַמַּיִם שֶׁנִּטְמְאוּ[ו].**

ד) מבעבעים ומתמצים מהם מי גשמים. ה) מכיוון שמי הגשמים השוטפים מעבירים את המים הקודמים שיש עליהם חשש טומאה. ו) כלומר, גם אם היו שם לפני כן מים טמאים, אנו אומרים שהם נשטפו ועברו והמים שכעת כאן הם טהורים – כמבואר בהערה הקודמת.

פָּסְקוּ הַגְּשָׁמִים וְלֹא פָסְקוּ הֶהָרִים מִלְּהַזִּיחִיל, עֲדַיִן הֵם מֵי תַּמְצִית; פָּסְקוּ הֶהָרִים וְאֵינָן בְּצִיָּן, חֲרֵי אֵלּוּ כְּמֵי גְּבָאִים[ז].

ז) שדינם מפורט בהלכה הקודמת.

ג. הַחוֹפֵר בְּצַד הַיָּם וּבְצַד הַנָּהָר וּבְמָקוֹם הַבְּצִיָּן [=ביצות][ח], **חֲרֵי הֵן כְּמֵי תַּמְצִית שֶׁלֹּא פָסְקוּ.**

ח) והחפירות מתמלאות במים, ומדובר שהמים זורמים ומתחלפים תמיד.

ד. הַחוֹפֵר בְּצַד הַמַּעְיָן - כָּל זְמַן שֶׁהָיוּ [המים] **בָּאִין מֵחֲמַת הַמַּעְיָן, אַף עַל פִּי שֶׁפּוֹסְקִין** [לפעמים] **וְחוֹזְרִין וּמוֹשְׁכִין - חֲרֵי הֵם כְּמֵי מַעְיָן[ט]; פָּסְקוּ מִלִּהְיוֹת מוֹשְׁכִין, חֲרֵי הֵן כְּמֵי גְּבָאִין.**

ט) מטהרים בכמות כלשהי, כמבואר להלן הלכה ח.

ה. לְמַעְלָה מֵהֶן - מִקְוֶה שִׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מַיִם שֶׁאֵינָן שְׁאוּבִין, שֶׁבּוֹ טוֹבֵל כָּל אָדָם טָמֵא, חוּץ מִן הַזָּב הַזָּכָר[י]. וּבוֹ מַטְבִּילִין כָּל הַכֵּלִים הַטְּמֵאִין, וְאֶת הַיָּדַיִם שֶׁמַּטְבִּילִין אוֹתָן לְקֹדֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

י) שעליו לטבול במי מעיין דווקא.

ו. לְמַעְלָה מִזֶּה - הַמַּעְיָן שֶׁמֵּימָיו מוּעָטִין, וְהִרְבּוּ עָלָיו מַיִם שְׁאוּבִין: שָׁוֶה לְמִקְוֶה, שֶׁאֵין מְטַהֲרִין מַמַּיִם הַנִּמְשָׁכִין מִמֶּנּוּ אֶלָּא מַמַּיִם הַנִּקְוִין וְעוֹמְדִין בְּאַשְׁבֹּרֶן [=משקע]; וְשָׁוֶה לְמַעְיָן, שֶׁהוּא מְטַהֵר בְּכָל שֶׁהוּא - שֶׁהַמַּעְיָן אֵין לְמֵימָיו שִׁעוּר, אֲפִלּוּ כָּל שֶׁהֵן מְטַהֲרִין[יא].

יא) ביאור ההלכה: למעיין יש יתרון על מקווה בשני דינים – א. מעיין מטהר בכמות כלשהי, ומקווה (מים מכונסים) אינו מטהר בפחות מארבעים סאה. ב. מעיין מטהר גם כשמימיו זוחלים וזורמים, ומקווה מטהר רק אם מימיו מכונסים במקום אחד. בהלכה זו מבואר, שמעיין קטן ששפכו לתוכו מים שאובים רבים, נחשב כמעיין רק לגבי דין א.

ז. לְמַעְלָה מִזֶּה - הַמַּעְיָן שֶׁלֹּא נִתְעָרֵב בּוֹ מַיִם שְׁאוּבִין, אֲבָל מֵימָיו מֻכִּין [=פגומים]; כְּגוֹן שֶׁהָיוּ מֵימָיו מָרִים אוֹ מְלוּחִין - שֶׁהֲרֵי הוּא מְטַהֵר בְּזוֹחֲלִין, וְהֵם הַמַּיִם הַנִּגָּרְרִין וְנִמְשָׁכִין מִן הַמַּעְיָן.

ח. לְמַעְלָה מִזֶּה - הַמַּעְיָן שֶׁמֵּימָיו מַיִם חַיִּים - שֶׁבָּהֶם בִּלְבַד טוֹבְלִין הַזָּבִים הַזְּכָרִים, וּמֵהֶם לוֹקְחִין לְטָהֳרַת הַמְּצֹרָע[יב], וּלְקַדֵּשׁ מֵי חַטָּאת[יג].

יב) להזיית המים המעורבים בדם הציפור. יג) מים שמערבים עם אפר פרה אדומה, ומזים מהם על טמאי מת.

מַה בֵּין מַעְיָן לְמִקְוֶה? הַמִּקְוֶה אֵינוֹ מְטַהֵר אֶלָּא בְּאַרְבָּעִים סְאָה, וְהַמַּעְיָן מְטַהֵר בְּכָל שֶׁהוּא. הַמִּקְוֶה אֵינוֹ מְטַהֵר אֶלָּא בְּאַשְׁבֹּרֶן, אֲבָל הַמַּיִם הַנִּזְחָלִין מִמֶּנּוּ[יד] אֵין מְטַהֲרִין; וְהַמַּעְיָן מְטַהֵר בְּזוֹחֲלִין. הַמִּקְוֶה, לֹא תַּעֲלֶה בּוֹ טְבִילָה לְזָבִים; וְהַמַּעְיָן - אִם הָיוּ מֵימָיו מַיִם חַיִּים, הַזָּב טוֹבֵל בָּהֶן.

יד) הזורמים ממנו אל מחוץ לקירות המקווה.

ט. מַעְיָן שֶׁהָיוּ מֵימָיו יוֹצְאִין וְנִמְשָׁכִין לְתוֹךְ הַשֹּׁקֶת [=כלי לשתיה], וְאַחַר כָּךְ יוֹצְאִין מִן הַשֹּׁקֶת וְנִזְחָלִין - הֲרֵי כָּל הַמַּיִם שֶׁבַּשֹּׁקֶת וְשֶׁבַּחוּץ לַשֹּׁקֶת פְּסוּלִין[טו]. הָיוּ מִקְצַת הַמַּיִם נִמְשָׁכִין עַל שְׂפַת הַשֹּׁקֶת[טז], אֲפִלּוּ כָּל שֶׁהוּא - הֲרֵי הַמַּיִם שֶׁחוּץ לַשֹּׁקֶת כְּשֵׁרִין; שֶׁהַמַּעְיָן מְטַהֵר בְּכָל שֶׁהוּא[יז].

טו) מכיוון שלאחר שנכנסו לשוקת, דינם כמים שאובים. טז) כך שלא נכנסו לתוך כלי. יז) כלומר, מכיוון שהמים שמחוץ לשוקת מחוברים למעיין דרך המים הזורמים על שפת השוקת, הם נחשבים כמי המעיין עצמו, מכיוון שמים שיש השקה ביניהם כלשהי למעיין, נחשבים מחוברים אליו ואין צורך שהחיבור יהיה בגודל של שפופרת הנוד.

הָיוּ מֵימָיו נִמְשָׁכִין לְתוֹךְ בְּרֵכָה שֶׁהִיא מְלֵאָה מַיִם [-מי מקווה], וְנִקְוִין שָׁם - הֲרֵי אוֹתָהּ הַבְּרֵכָה כְּמִקְוֶה[יח]; הָיָה יוֹצֵא חוּץ לַבְּרֵכָה[יט] - הֲרֵי זֶה פָּסוּל לְזָבִין וְלִמְצֹרָעִין וּלְקַדֵּשׁ מֵי חַטָּאת[כ], עַד שֶׁיֵּדַע שֶׁיָּצְאוּ כָּל מֵי הַמִּקְוֶה שֶׁהָיוּ בְּתוֹךְ הַבְּרֵכָה.

יח) לכל הדינים – מטהרת רק אם יש בה ארבעים סאה, ואינה מטהרת במים זוחלים. יט) מי המעיין עברו על פני המים שבבריכה ויצאו מחוץ אליה, והחיבור עם המעיין לא נפסק. כ) מכיוון שהם מעורבים עם מים שבבריכה, ואינם מים חיים.

י. מַעְיָן שֶׁהָיוּ מֵימָיו נִמְשָׁכִין עַל גַּבֵּי הַכֵּלִים שֶׁאֵין לָהֶם בֵּית קִבּוּל, כְּגוֹן שֻׁלְחָן וְסַפְסָל וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי זֶה כְּמִקְוֶה[כא], וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַטְבִּיל [כשהמים] עַל גַּבֵּי הַכֵּלִים[כב].

כא) ומטהרים רק במקום מכונס שיש בו ארבעים סאה. כב) מחשש שיטביל גם במים שעל גבי כלים שיש להם בית קיבול ודינם כשאובים.

יא. מַעְיָן • שֶׁהָיוּ אֲמוֹת [=תעלות] קְטַנּוֹת נִמְשָׁכוֹת מִמֶּנּוּ, וְרִבָּה עָלָיו מַיִם שְׁאוּבִין לְתוֹךְ הַמַּעְיָן עַד שֶׁגָּבְרוּ הַמַּיִם [שבמעיין על המים] שֶׁבָּאֲמוֹת וְשָׁטְפוּ - הֲרֵי • הֵן כְּמַעְיָן לְכָל דָּבָר[כג]. הָיוּ מֵימֵי הַמַּעְיָן עוֹמְדִין, וְאֵינָן נִמְשָׁכִין [-לא זרמו בתעלות], וְרִבָּה עָלָיו מַיִם, עַד שֶׁמָּשְׁכוּ מִמֶּנּוּ אֲמוֹת הַמַּיִם - הֲרֵי הַמַּיִם שֶׁמָּשְׁכוּ שָׁוִין לְמִקְוֶה לְטַהֵר בְּאַשְׁבֹּרֶן בִּלְבַד, וְשָׁוִין לְמַעְיָן לְטַהֵר בְּכָל שֶׁהוּא.

השגת הראב"ד
מעיין .. קטנות א"א זהו שמושך כנדל.

הרי .. דבר א"א תוספתא ואינו מטהר בזוחלין אלא עד מקום שהיה יכול להלך בתחילתו.

♕ הפניות לשיחות קודש ♕

והמעיין . . שהוא: משום שבכל טיפה ניכר ענין הבלי גבול שבה וחיבורה עם המעיין – סה"ש תשמ"ט ח"א ע' 161 הע' 81 ושוה"ג.

כג) מכיוון שגם לפני שריבה את המים, מי המעיין זרמו בתעלות.

יב. כָּל הַמַּיִם - מְטַהֲרִין בְּזוֹחֲלִין, וּפְסוּלִין לְזָבִין וְלִמְצֹרָעִין וּלְקַדֵּשׁ מֵהֶן מֵי חַטָּאת.

יג. הַמַּיִם הַזּוֹחֲלִין מִן הַמַּעְיָן, הֲרֵי הֵן כְּמַעְיָן לְכָל דָּבָר. וְהַמְנַטְּפִין מִן הַמַּעְיָן[כד] - אַף עַל פִּי שֶׁהֵן טוֹרְדִין [=נוטפים ברציפות], הֲרֵי הֵן כְּמִקְוֶה, וְאֵין מְטַהֲרִין אֶלָּא בְּאַרְבָּעִים סְאָה עוֹמְדִין, וּפְסוּלִין לְזָבִין וְלִמְצֹרָעִין וּלְקַדֵּשׁ מֵהֶן מֵי חַטָּאת.

כד) שנופלים טיפות טיפות ממקום גבוה ומתקבצים למטה.

הָיוּ הַזּוֹחֲלִין מִן הַמַּעְיָן מִתְעָרְבִין עִם הַנּוֹטְפִין מִמֶּנּוּ - אִם רַבּוּ הַזּוֹחֲלִין עַל הַמְנַטְּפִין, הֲרֵי הַכֹּל כְּמַעְיָן לְכָל דָּבָר. וְאִם רַבּוּ הַנּוֹטְפִין עַל הַזּוֹחֲלִין, וְכֵן אִם רַבּוּ מֵי גְּשָׁמִים עַל מֵי הַנָּהָר - אֵינָן מְטַהֲרִין בְּזוֹחֲלִין, אֶלָּא בְּאַשְׁבָּרֵן; לְפִיכָךְ, צָרִיךְ לְהַקִּיף מַפָּץ וְכַיּוֹצֵא בּוֹ בְּאוֹתוֹ הַנָּהָר הַמְעֹרָב עַד שֶׁיִּקָּווּ הַמַּיִם[כה], וְיִטְבֹּל בָּהֶן.

כה) כדי לטבול במקום זה, צריך ליצור מקום כינוס שבו המים מכונסים ולא זורמים.

יד. נוֹטְפִין שֶׁעָשָׂן זוֹחֲלִין, כְּגוֹן שֶׁפָּמַךְ לַמָּקוֹם הַמְנַטֵּף טַבְלָה שֶׁל חֶרֶשׂ חֲלָקָה, וַהֲרֵי הַמַּיִם נִזְחָלִין וְיוֹרְדִין עָלֶיהָ - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִין; וְכָל דָּבָר הַמְקַבֵּל טֻמְאָה, וַאֲפִלּוּ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - אֵין מַזְחִילִין בּוֹ.

טו. זוֹחֲלִין שֶׁקִּלְקְלָן [=שפך אותם] בַּעֲלֵי אֱגוּז[כו] - כְּשֵׁרִין כְּשֶׁהָיוּ; שֶׁאֵין עֲלֵי הָאֱגוּז הַלַּח שֶׁהוּא צוֹבֵעַ חָשׁוּב כְּכֵלִים[כז].

כו) הקליפה החיצונית הירוקה של האגוז. כז) מכיוון שהוא מלכלך את כל מה שנוגע בו.

טז. מֵי גְּשָׁמִים הַבָּאִין מִן הַמִּדְרוֹן, וַהֲרֵי הֵן נִזְחָלִין וְיוֹרְדִין - אַף עַל פִּי שֶׁהָיוּ מִתְחַלְּקִין וְעַד סוֹפָן אַרְבָּעִים סְאָה - אֵין מַטְבִּילִין בָּהֶן כְּשֶׁהֵן נִזְחָלִין, עַד שֶׁיִּקָּווּ וְיָנוּחוּ בְּאַשְׁבָּרֵן אַרְבָּעִים סְאָה. הֲרֵי שֶׁהִקִּיף כֵּלִים וְעָשָׂה מֵהֶן מְחִיצוֹת, עַד שֶׁנִּתְקַבֵּץ בֵּינֵיהֶן אַרְבָּעִים סְאָה מִמַּיִם הַנִּזְחָלִין מִן הַגְּשָׁמִים - הֲרֵי זֶה טוֹבֵל בָּהֶן; וְכֵלִים שֶׁעָשָׂה מֵהֶן הַגָּדֵר, לֹא עָלְתָה לָהֶן טְבִילָה[כח].

כח) מכיוון שהחלק החיצוני של הכלים הללו, לא נטבל במי המקווה אלא רק במים הזוחלים.

יז. גַּל שֶׁנִּתְלַשׁ מִן הַיָּם, וְנָפַל עַל הָאָדָם אוֹ עַל הַכֵּלִים - אִם יֵשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה, הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין לְחֻלִּין[כט]; שֶׁאֵין הַטּוֹבֵל לְחֻלִּין צָרִיךְ כַּוָּנָה[ל], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְאִם נִתְכַּוֵּן, וְהָיָה מְצֻפֶּה עַד שֶׁיִּפֹּל הַגַּל - עָלְתָה לוֹ טְבִילָה לַדָּבָר שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹ.

כט) אך אינו טהור לאכילת מעשר שני, ולדברים שדרגת קדושתם גבוהה יותר. ל) אבל בטבילה לאכילת מעשר ושאר הקדשים צריך כוונה להיטהר, והוא לא התכוון לטבול.

יח. אֵין מַטְבִּילִין בַּגַּל כְּשֶׁהוּא בָּאֲוִיר קֹדֶם שֶׁיִּפֹּל עַל הָאָרֶץ, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה - לְפִי שֶׁאֵין מַטְבִּילִין בְּזוֹחֲלִין, קַל וָחֹמֶר [במים הנמצאים] בָּאֲוִיר[לא]. הָיוּ שְׁנֵי רָאשֵׁי הַגַּל נוֹגְעִין בָּאָרֶץ, מַטְבִּילִין בּוֹ; וְאֵין מַטְבִּילִין בַּכִּפָּה שֶׁלּוֹ [=גג הגל], מִפְּנֵי שֶׁהוּא בָּאֲוִיר.

לא) שהם לא נמצאים על הקרקע בכלל, ואינם ראויים להיקרא 'מקווה'.

פֶּרֶק י

דיני ספק במקווה

א. סְפֵק מַיִם שְׁאוּבִין שֶׁטְּהֲרוּ חֲכָמִים כֵּיצַד? מִקְוֶה[א] שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם נָפְלוּ לְתוֹכוֹ מַיִם שְׁאוּבִין אוֹ לֹא נָפְלוּ, וַאֲפִלּוּ יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁנָּפְלוּ, סְפֵק יֵשׁ בָּהֶן שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין סְפֵק אֵין בָּהֶן, וַאֲפִלּוּ יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁהָיָה בָּהֶן שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין, סְפֵק שֶׁהָיָה בַּמִּקְוֶה שֶׁנָּפְלוּ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה [מי מקווה] סְפֵק שֶׁלֹּא הָיָה - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר[ב].

א) מבואר בפרקים הקודמים, שמקווה שיש בו פחות מארבעים סאה מים כשרים ונפלו לתוכו שלושה לוגים של מים שאובים הם פוסלים את המקווה, אבל מקווה שיש בו ארבעים סאה מים כשרים, אפילו אם נפלה לתוכו כמות גדולה של מים שאובים הוא לא נפסל. בהתאם לדין זה, מפרט הרמב"ם את הספיקות שלהלן. ב) מכיוון שמהתורה מים שאובים כשרים לטבילה וחכמים הם אלו שהחמירו ופסלו אותם, והדין הוא שכשיש ספק בדיני חכמים פוסקים להקל.

ב. שְׁנֵי מִקְוָאוֹת, אֶחָד יֵשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה וְאֶחָד שֶׁאֵין בּוֹ - נָפְלוּ שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין לְאֶחָד מֵהֶן, וְאֵין יָדוּעַ לְאֵיזוֹ מֵהֶן נָפְלוּ - סְפֵקוֹ טָהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּמָה יִתְלֶה[ג]. הָיוּ שְׁנֵיהֶן פְּחוּתִין מֵאַרְבָּעִים סְאָה, וְנָפְלוּ לְאֶחָד מֵהֶן, וְאֵין יָדוּעַ אֵיזֶה

הוּא - כָּל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶן פָּסוּל, שֶׁאֵין לוֹ בְּמַה יִתְלֶה; אִם לָזֶה נִפְּלוּ, נִפְסַל, וְאִם לָזֶה נִפְּלוּ, נִפְסַלי.

ג) יש אפשרות לומר שהמים הללו נפלו למקווה שיש בו ארבעים סאה, והמים שבשני המקוואות נשארו כשרים.
ד) ומכיוון שבוודאי יש כאן מקווה פסול, אנו פוסלים את שניהם.

ג. מִקְוֶה שֶׁהִנִּיחוּ רֵיקָן, וּבָא וּמְצָאוֹ מָלֵא - כָּשֵׁר, מִפְּנֵי שֶׁזֶּה סְפֵק מַיִם שְׁאוּבִין לְמִקְוֶה זֶה.

ד. צִנּוֹר שֶׁהָיָה מְקַלֵּחַ [מים כשרים] **לְמִקְוֶה, וְהַמַּכְתֶּשֶׁת** [-כלי] **נְתוּנָה בְּצַדּוֹii - סָפֵק** [האם קילח ישירות] **מִן הַצִּנּוֹר לַמִּקְוֶה, סָפֵק** [קילח] **מִן הַמַּכְתֶּשֶׁת לַמִּקְוֶה - הֲרֵי זֶה פָּסוּל, מִפְּנֵי שֶׁהַפְּסוּל מוֹכִיחַ** [-נראה לעיינן] **; וְאִם יֵשׁ בַּמִּקְוֶה רֻבּוֹ מַיִם כְּשֵׁרִים, הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר, שֶׁזֶּה סְפֵק מַיִם שְׁאוּבִים הוּא, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ שָׁם כָּשֵׁר קָבוּעַ.**

ה) והמים שבתוכה הם שאובים.

ה. כָּל הַמִּקְוֹות הַנִּמְצָאוֹת בְּאֶרֶץ הָעַמִּים [=חו"ל] **- פְּסוּלִין, שֶׁחֶזְקָתָן שְׁאוּבִין. וְכָל הַמִּקְוֹות הַנִּמְצָאוֹת בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בַּמְּדִינוֹת** [בערים הגדולות] **לְפָנִים מִן הַמַּפְתֵּחַ** [=שער העיר] **- בְּחֶזְקַת פְּסוּלִין; שֶׁאֲנָשֵׁי הַמְּדִינָה מְכַבְּסִין בָּהֶן וּמַטְבִּילִין בָּהֶן וּמְטַהֲרִין לְתוֹכָן מַיִם שְׁאוּבִין תָּמִיד. וְכָל הַמִּקְוֹות הַנִּמְצָאוֹת בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל חוּץ לַמַּפְתֵּחַ - בְּחֶזְקַת טְהֵרָה, שֶׁחֶזְקָתָן מִן הַגְּשָׁמִים.**

ו. הַטָּמֵא שֶׁיָּרַד לִטְבֹּל, סָפֵק טָבַל סָפֵק לֹא טָבַל; וַאֲפִלּוּ טָבַל, סָפֵק יֵשׁ בּוֹ [-במקווה] **אַרְבָּעִים סְאָה סָפֵק שֶׁאֵין בּוֹ; שְׁנֵי מִקְוֹות אֶחָד יֵשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה וְאֶחָד אֵין בּוֹ, וְטָבַל בְּאֶחָד מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ בְּאֵיזֶה מֵהֶן טָבַל - סְפֵקוֹ טָמֵא; לְפִי שֶׁהַטֻּמְאָה בְּחֶזְקָתוֹ, עַד שֶׁיִּוָּדַע שֶׁטָּבַל כָּרָאוּיiii.**

ו) מכיוון שהטומאה שלו היא ודאית, ואי אפשר להסתמך על ספק טבילה כדי להחשיב אותו כטהור.

וְכֵן מִקְוֶה שֶׁנִּמְדַּד וְנִמְצָא חָסֵר, בֵּין שֶׁהָיָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים בֵּין בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד - כָּל הַטְּהָרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל גַּבָּיו [-על סמך טבילה בו] **לְמַפְרֵעַ טְמֵאוֹת, עַד שֶׁיִּוָּדַע זְמַן שֶׁנִּמְדַּד בּוֹ וְהָיָה שָׁלֵם.iv**

ז) שאין בו ארבעים סאה. ח) ואז יהיה ניתן להחשיב כטהורות, את הטהרות שנעשו על סמך הטבילה בו עד לזמן המדידה שנמצא בה כשר.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיְתָה הַטְּבִילָה מִטֻּמְאָה חֲמוּרָה [-אב הטומאה]**. אֲבָל אִם טָבַל מִטֻּמְאָה קַלָּה, כְּגוֹן שֶׁאָכַל אֲכָלִין טְמֵאִין, אוֹ שָׁתָה מַשְׁקִין טְמֵאִין, אוֹ בָּא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ בְּמַיִם שְׁאוּבִין, אוֹ נָפְלוּ עַל רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין - הוֹאִיל וְעִקַּר דְּבָרִים אֵלּוּ מִדִּבְרֵיהֶן** [-מדברי חכמים]**, הֲרֵי סְפֵקוֹ טָהוֹר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם טָבַל אוֹ לֹא טָבַל, אִם שֶׁנִּמְצָא הַמִּקְוֶה חָסֵר לְאַחַר זְמַן וְכֵיוֹצֵא בְּסְפֵקוֹת אֵלּוּ - הֲרֵי • זֶה טָהוֹר.**

השגת הראב"ד
הרי זה טהור א"א ואם היה אב הטומאה מדברי סופרים ספיקו טמא.

ז. שְׁנֵי מִקְוֹות, אֶחָד כָּשֵׁר וְאֶחָד פָּסוּל, וְטָבַל בְּאֶחָד מֵהֶן מִטֻּמְאָה חֲמוּרָה [ואין יודעים אם טבל בכשר או בפסול]**, וְעָשָׂה טְהָרוֹת** [-נגע בתרומה וכיו"ב] **- הֲרֵי אֵלּוּ** [הטהרות] **תְּלוּיוֹת** [וטמאות מספק]**v. טָבַל בַּשֵּׁנִי** [לאחר טבילה ועשיית טהרות בראשונה]**, וְעָשָׂה** [עוד] **טְהָרוֹת - הָרִאשׁוֹנוֹת תְּלוּיוֹת כְּשֶׁהָיוּ, וְהַשְּׁנִיּוֹת טְהוֹרוֹתvi; וְאִם נָגְעוּ אֵלּוּ בְּאֵלּוּvii - הָרִאשׁוֹנוֹת • תְּלוּיוֹת, וּשְׁנִיּוֹת יִשָּׂרְפוּviii. וְכֵן אִם נִטְמָא בָּאֶמְצַע טֻמְאָה קַלָּה, וְטָבַל בַּשֵּׁנִי וְעָשָׂה טְהָרוֹת.**

השגת הראב"ד
הראשונות .. ישרפו א"א לא ידעתי טעם לזה ואולי מפני שנגעו זה בזה ונראה כמו שהם אחד למי שרואה אותם יחד והרי שיש בהם שתי טומאות אחת קלה ואחת חמורה אלא שקשה לי כל שכן שהראשונות היה להן לשרוף מזה הטעם אבל עוד יש לומר הראשונות כבר נודע ספיקן והם תלויות ועומדות בספק טומאתן אבל השניות שטהרו אותם ואח"כ נגעו באלו שטמאות הרי הם כטהורות שנגעו בראשון שהוא נשרף שלא לחלוק במגע שני בראשון וכן בבא שנייה.

ט) אסור לאכול אותן, מחשש שהן טמאות, אך גם אסור לשרוף אותן מחשש שהן טהורות. י) מכיוון שאנו מניחים שהטבילה השנייה הייתה במקווה הכשר, אך למרות זאת הדין של הראשונות נשאר ספק ולא טמאות בוודאי. יא) הטהרות הראשונות והשניות. יב) השניות בוודאי פסולות כעת, מכיוון שאם המקווה הראשון שטבל בו היה כשר, המקווה השני שטבל בו היה פסול וטימא את האדם שטבל בו בטומאה קלה של אדם הטובל במים שאובים, ואילו אם המקווה השני היה כשר, הטהרות השניות נטמאו מהנגיעה בטהרות הראשונות שנגע בהם האדם בזמן טומאתו החמורה. אך הראשונות נשארו תלויות, מכיוון שאם המקווה הראשון היה כשר, הן נעשו בטהרה, והטומאה שהאדם קיבל על ידי הטבילה במקווה השני פוסלת רק את המאכלים שהוא נוגע בהם ישירות.

אֲבָל אִם טָבַל בְּאֶחָד מֵהֶן מִטֻּמְאָה קַלָּה, וְעָשָׂה טְהָרוֹת, וְנִטְמָא טֻמְאָה חֲמוּרָה, וְטָבַל בַּשֵּׁנִי וְעָשָׂה

טָהֳרוֹת - הָרִאשׁוֹנוֹת טְהוֹרוֹתיג**, וְהַשְּׁנִיּוֹת תְּלוּיוֹת**יד**; וְאִם נָגְעוּ אֵלּוּ בְּאֵלּוּ - יִשָּׂרְפוּ הָרִאשׁוֹנוֹת, וְהַשְּׁנִיּוֹת תְּלוּיוֹת כְּשֶׁהָיוּ**טו**.**

יג) ככל ספק טומאה קלה. יד) מכיוון שהן ספק טומאה חמורה. טו) בהתאם לחישוב הקודם. הראשונות יישרפו מכיוון שגם אם הטבילה הראשונה הייתה כשירה וגם אם השנייה הייתה כשירה – נטמאו. במקרה הראשון נטמאו בנגיעה בשניות הטמאות, ובמקרה השני נטמאו בנגיעת הטמא שטבל במקווה פסול.

הָיָה בְּאֶחָד מֵהֶן אַרְבָּעִים סְאָה, וְאֶחָד לֵוֹ שָׁאוּב, וְטָבְלוּ בָּהֶן שְׁנַיִם, אֶחָד מִטֻּמְאָה חֲמוּרָה וְאֶחָד מִטֻּמְאָה קַלָּה, וְעָשׂוּ טָהֳרוֹת - הַטּוֹבֵל מִטֻּמְאָה חֲמוּרָה, טָהֲרוֹתָיו תְּלוּיוֹת; וְהַטּוֹבֵל מִן הַקַּלָּה, טָהֲרוֹתָיו טְהוֹרוֹת.

הָיָה אֶחָד טָמֵא [טומאה חמורה] **וְיָרַד לִטְבֹּל, וְהַשֵּׁנִי יָרַד** [=להתקרר] **- זֶה שֶׁיָּרַד לִטְבֹּל בְּאֶחָד מֵהֶן, טָהֲרוֹתָיו תְּלוּיוֹת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְזֶה שֶׁיָּרַד לְהָקֵר, טָהוֹר כְּשֶׁהָיָה; שֶׁזֶּה סְפֵק מַיִם שְׁאוּבִין הוּא, שֶׁמָּא בַּשָּׁאוּב טָבַל כְּשֶׁהֵקֵר, וְנִטְמָא.**

ח. שְׁנֵי מִקְוָאוֹת שֶׁל עֶשְׂרִים עֶשְׂרִים סְאָה [-20 סאה בכל מקווה], **אֶחָד שָׁאוּב וְאֶחָד כָּשֵׁר, הֵקֵר בְּאֶחָד מֵהֶן, וְעָשָׂה טָהֳרוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרוֹת; הֵקֵר** [גם] **בַּשֵּׁנִי, וְעָשָׂה טָהֳרוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ יִשָּׂרְפוּ, שֶׁהֲרֵי בְּוַדַּאי בָּא רִאשׁוֹן וְרִבּוּ בְּמַיִם שְׁאוּבִין** [שטמא מדרבנן]**, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

~ יום שישי כ"א תשרי ~

פֶּרֶק יא

דיני נטילת וטבילת ידיים

א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁנְּטִילַת הַיָּדַיִם [לאכילת חולין ותרומה] **וּטְבִילַת יָדַיִם** [לאכילת קודשים]**, הַכֹּל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים; וְיָדַיִם שֶׁצְּרִיכוֹת טְבִילָה, אֵין מַטְבִּילִין אוֹתָן אֶלָּא בְּמִקְוֶה כָּשֵׁר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה, שֶׁבְּמָקוֹם שֶׁהָאָדָם טוֹבֵל בּוֹ, כֵּלִים וְיָדַיִם טוֹבְלִין.**

אֲבָל יָדַיִם שֶׁאֵין צְרִיכוֹת אֶלָּא נְטִילָה בִּלְבַד - אִם הִטְבִּיל אוֹתָן בְּמֵי מִקְוֶה, טְהוֹרִין. וְאִם הִטְבִּיל אוֹתָן בְּמַיִם שְׁאוּבִין, בֵּין בִּכֵּלִים בֵּין בְּקַרְקָעוֹת - לֹא טָהֲרוּ יָדָיו, עַד שֶׁיִּפְלוּ הַמַּיִם הַשְּׁאוּבִין מִן הַכֵּלִי עַל יָדָיו; שֶׁאֵין נוֹטְלִין לַיָּדַיִם אֶלָּא מִן הַכֵּלִים וּמִכַּף נוֹתֵן [-ע"י אדם השופך]**, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת בְּרָכוֹת.**

ב. כָּל הַחוֹצֵץ בְּטַבְלָה - חוֹצֵץ בַּיָּדַיִם, בֵּין בְּטַבְלָתָן בֵּין בִּנְטִילָתָן. וְכָל הָעוֹלֶה לְמִדַּת הַמְּקוֶה כְּטִיט הַנָּרוֹק [=רך]**, עוֹלֶה לְשִׁעוּר הָרְבִיעִית שֶׁנּוֹטְלִין בָּהּ הַיָּדַיִם. וְכָל הַנּוֹטֵל יָדָיו, צָרִיךְ לְשַׁפְשֵׁף** [ידיו זו בזו].

השגת הראב"ד

ג. הַנּוֹטֵל • יָדָיו לִתְרוּמָה - צָרִיךְ לַחֲזֹר וְלִטֹּל פַּעַם שְׁנִיָּה בְּמַיִם שְׁנַיִם, כְּדֵי לְהָסִיר הַמַּיִם שֶׁעַל גַּב יָדָיו; שֶׁהֲרֵי הַמַּיִם שֶׁנָּטַל בָּהֶן תְּחִלָּה, וְהֵן הַנִּקְרָאִין 'מַיִם רִאשׁוֹנִים', נִטְמְאוּ בְּיָדָיו. לְפִיכָךְ, אִם נָפַל כְּבָר שֶׁל תְּרוּמָה לְתוֹךְ הַמַּיִם שֶׁנָּטַל בָּהֶן יָדָיו תְּחִלָּה, נִטְמָא; וְאִם נָפַל לְתוֹךְ הַמַּיִם הַשְּׁנִיִּים [-מי נטילה שניה]**, לֹא נִטְמָא; וְאִם נָטַל רִאשׁוֹנִים וּשְׁנִיִּים לְמָקוֹם אֶחָד, וְנָפַל שָׁם כְּבָר שֶׁל תְּרוּמָה - נִטְמָא.**

נָטַל אֶת [ידיו במים] **הָרִאשׁוֹנִים, וְנִמְצָא עַל יָדָיו דָּבָר חוֹצֵץ**א**, הֵסִירוֹ, וְנָטַל אֶת הַשְּׁנִיִּים - הֲרֵי יָדָיו טְמֵאוֹת כְּשֶׁהָיוּ, שֶׁאֵין הַמַּיִם הַשְּׁנִיִּים מְטַהֲרִין** [את הידיים] **אֶלָּא** [מטהרים הם את] **הַנִּשְׁאָר מִן הַמַּיִם הָרִאשׁוֹנִים עַל גַּבֵּי יָדָיו.**

א) ולא הטהרו הידיים.

ד. הַיָּדַיִם מְטַמְּאוֹת וּמְטַהֲרוֹת עַד הַפֶּרֶק [המחבר את כף היד לזרוע]**. כֵּיצַד? נָטַל אֶת הָרִאשׁוֹנִים עַד הַפֶּרֶק, וְנָטַל הַמַּיִם הַשְּׁנִיִּים חוּץ לַפֶּרֶק, וְחָזְרוּ** [המים] **מִחוּץ לַפֶּרֶק לְיָדוֹ - הֲרֵי יָדוֹ טְהוֹרָה, שֶׁהַמַּיִם הַשְּׁנִיִּים טְהוֹרִין**ב**. נָטַל אֶת הָרִאשׁוֹנִים וְהַשְּׁנִיִּים חוּץ לַפֶּרֶק, וְחָזְרוּ לְיָדוֹ - נִטְמְאוּ יָדוֹ; שֶׁהַמַּיִם הָרִאשׁוֹנִים שֶׁחוּץ לַפֶּרֶק נִטְמְאוּ מֵחֲמַת יָדָיו**ג**, וְאֵין הַמַּיִם הַשְּׁנִיִּים מְטַהֲרִין מַיִם שֶׁחוּץ לַפֶּרֶק; וְ**[ה]לְפִי שֶׁחָזְרוּ הַמַּיִם** [הראשונים] **שֶׁחוּץ לַפֶּרֶק לְיָדוֹ, נִטְמְאוּ.**

ב) מכיוון שמחוץ לפרק היד לא נחשבת טמאה. ג) שהמים הללו מחוברים למים הנוגעים ביד בתוך הפרק.

ה. נָטַל אֶת הָרִאשׁוֹנִים לְיָדוֹ אַחַת, וְנִמְלַךְ וְנָטַל אֶת הַשְּׁנִיִּים לִשְׁתֵּי יָדָיוד** - יָדָיו טְמֵאוֹת; שֶׁהַשְּׁנִיִּים מִטַּמְּאוֹת מֵחֲמַת הַיָּד שֶׁלֹּא נִטְלָה בְּמַיִם רִאשׁוֹנִים, וְחוֹזְרִין וּמִטַּמְּאִין הַיָּד הַשְּׁנִיָּה**ה**.**

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

ד) קירב את ידיו זו לזו ושפך על שתיהן יחד. ה) הכלל הוא, שהמים הראשונים לא מטמאים את היד שעליה הם ניטלו, אך הם יכולים לטמא את היד השנייה.

נָטַל אֶת הָרִאשׁוֹנִים לִשְׁתֵּי יָדָיו, וְנָטַל הַשְּׁנִיִּים לְיָדוֹ אַחַת - הָאַחַת טְהוֹרָה. נָטַל יָדוֹ אַחַת, וּפִשְׁפְּשָׁהּ [=שפשפה] **בַּחֲבֶרְתָּהּ - נִטְמְאוּ הַמַּיִם שֶׁעָלֶיהָ מֵחֲמַת חֲבֶרְתָּהּ שֶׁלֹּא נִטְלָה, וְחוֹזְרִין וּמְטַמְּאִין אֶת הַיָּד שֶׁנִּטְלָה. שְׁפִשְׁפָהּ בְּרֹאשׁוֹ אוֹ בַּכֹּתֶל, הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה[ו].**

ו) מכיוון שמשקה טמא יכול לטמא רק ידיים ולא את שאר אברי הגוף, וכן קיר אינו נטמא מכיוון שהוא מחובר לקרקע.

ו. נָטַל שְׁתֵּי יָדָיו [יחד] **מִשְׁטִיפָה** [-בבת] **אַחַת - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרוֹת[ז], וְאֵין אוֹמְרִין שֶׁזֶּה כִּנּוֹטֵל יָדוֹ אַחַת בְּמַיִם שֶׁיָּרְדוּ מֵעַל יָדוֹ הַשְּׁנִיָּה; אֲפִלּוּ אַרְבָּעָה אוֹ חֲמִשָּׁה** [בני אדם], **זֶה בְּצַד זֶה אוֹ זֶה עַל גַּב זֶה** [נוטלים יחד]; **וּבִלְבַד שֶׁיָּבוֹאוּ בָּהֶן הַמַּיִם[ח].**

ז) אפילו כשידיו זו על גבי זו. ח) כלומר, שהידיים לא יהיו מהודקות והמים יוכלו לחדור לכולן.

ז. נָטַל מִקְצָת יָדוֹ, וְחָזַר וְהוֹסִיף וְנָטַל הַנִּשְׁאָר מִן יָדוֹ - הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה כְּשֶׁהָיְתָה; וְאִם עֲדַיִן יֵשׁ עַל• מִקְצָת שֶׁנָּטַל בַּתְּחִלָּה, טוֹפֵחַ עַל מְנָת לְהַטְפִּיחַ [-האצבע שתיגע בה תתלחלח] **- הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה[ט]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בַּמַּיִם הָרִאשׁוֹנִים; אֲבָל• בַּשְּׁנִיִּים - נוֹטֵל מִקְצָת יָדָיו, וְחוֹזֵר וּמוֹסִיף עַל מִקְצָתָן** [אע"פ שיבשה ידן].

ט) מכיוון שבמצב כזה המים הראשונים מתחברים לשניים ונחשבים כנטילה אחת.

ח. שִׁעוּר הַמַּיִם שֶׁנּוֹטְלִין בָּהֶן תְּחִלָּה[י] - רְבִיעִית לְכָל אָדָם וְאָדָם לִשְׁתֵּי הַיָּדַיִם; אֵין פָּחוֹת

השגת הראב"ד

אבל .. ליטול א"א כל זה כתב בשיבוש כי מחצי לוג אפילו בראשונים נוטלין לשלשה ולארבעה בלא תוספת אבל מלוג ולמעלה נוטלין אפילו מאה בתוספת וכן הוא סדר המשנה.

מִשִּׁעוּר זֶה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּנְטִילַת יָדַיִם לְפַת. אֲבָל• מַיִם שְׁנִיִּים - יֵשׁ לְשָׁנַיִם [-שני אנשים] **לִטֹּל יְדֵיהֶן מֵרְבִיעִית; וּמֵחֲצִי לג** [=שתי רביעיות] **נוֹתְנִין לִשְׁלִשָּׁה וּלְאַרְבָּעָה; וּמִלּג נוֹתְנִין אֲפִלּוּ לְמֵאָה; שֶׁאֵין הַמַּיִם הַשְּׁנִיִּים לְטַהֵר, אֶלָּא לְהַעֲבִיר הַמַּיִם הָרִאשׁוֹנִים.**

י) כאשר מוסיפים עוד מים, שהרי אין אפשרות פיזית ליטול מאתיים ידים בלוג אחד מים.

ט. כְּלִי שֶׁהָיָה בּוֹ רְבִיעִית מַיִם כְּשֵׁרִים לִנְטִילַת יָדַיִם, וְנָתַן לְתוֹכָן מְעַט מַיִם הַפְּסוּלִין לִנְטִילַת יָדַיִם - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִין[יא]. נָטַל מִן הַכְּלִי [כמות מים] **כַּשִּׁעוּר שֶׁנָּתַן, וְנִשְׁאֲרָה רְבִיעִית בְּלִבַּד כְּשֶׁהָיְתָה - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם הַפְּסוּלִין הִשְׁלִימוּ שִׁעוּר הָרְבִיעִית[יב].**

יא) בדומה לדין של מקווה שיש בו ארבעים סאה ונתן לתוכו שאובים. יב) ולא נשארה רביעית מים מהכשרים לבדם.

י. כָּל הַמַּיִם הַפְּסוּלִין לִנְטִילָה בַּמַּיִם הָרִאשׁוֹנִים, כָּךְ הֵן פְּסוּלִין בְּמַיִם שְׁנִיִּים; וְכָל כְּלִי שֶׁאֵין נוֹטְלִין מִמֶּנּוּ בְּמַיִם רִאשׁוֹנִים, כָּךְ אֵין נוֹטְלִין מִמֶּנּוּ מַיִם שְׁנִיִּים. וּכְשֵׁם שֶׁצָּרִיךְ לְהְיוֹת הַמַּיִם הָרִאשׁוֹנִים מִכֹּחַ אָדָם, כָּךְ הַמַּיִם הַשְּׁנִיִּים.

יא. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּפֶרֶק שִׁשִּׁי מֵהִלְכוֹת בְּרָכוֹת, כָּל מֵינֵי הַמַּיִם הַפְּסוּלִין לִנְטִילַת יָדַיִם וְהַכְּשֵׁרִין, וְכָל הַכֵּלִים שֶׁנּוֹטְלִין בָּהֶן לַיָּדַיִם וְשֶׁאֵין נוֹטְלִין, וְאֵיזוֹ נִתְּנָה הִיא מִכֹּחַ נוֹתֵן וּכְשֵׁרָה וְאֵיזוֹ נִתְּנָה אֵינָהּ מִכֹּחַ נוֹתֵן וּפְסוּלָה. וְכָל אוֹתָן הַדְּבָרִים שֶׁבֵּאַרְנוּ שָׁם בִּנְטִילַת יָדַיִם לְפַת חֵלִין, כָּךְ הֵן לִתְרוּמָה. וּכְשֵׁם שֶׁכָּל סְפֵק יָדַיִם טְהוֹרוֹת לְחֵלִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ שָׁם - כָּךְ הֵן לִתְרוּמָה, כָּל סְפֵק יָדַיִם טְהוֹר.

יב. דָּבָר בָּרוּר וְגָלוּי, שֶׁהַטֻּמְאוֹת וְהַטָּהֳרוֹת גְּזֵרַת הַכָּתוּב הֵן, וְאֵינָן מִדְּבָרִים שֶׁדַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם מַכְרַעְתָּן [-מבינה], **וַהֲרֵי הֵן מִכְּלַל הַחֻקִּים; וְכֵן הַטְּבִילָה מִן הַטֻּמְאוֹת, מִכְּלַל הַחֻקִּים הִיא; שֶׁאֵין הַטֻּמְאָה טִיט אוֹ צוֹאָה שֶׁתַּעֲבֹר בְּמַיִם, אֶלָּא גְּזֵרַת הַכָּתוּב הִיא,**

השגת הראב"ד

על .. **טופח** א"א טעה בזה שהלכה כרבי יוסי שחולק עם רבי מאיר שאין מוסיפין על הראשונים אבל צריך שיהא שם רביעית ואין טופח להטפיח מועיל בזה לפי שאין שם שיעור נטילה ואולי קבע הלכה כרבי [מאיר] דתוספתא מפני ששנאו סתם במשנה ולדעת ר' מאיר אין צורך שיהא רביעית לאחרון שבהם.

השגת הראב"ד

אבל .. ידיו א"א טעה אף בזה והמשנה הטעהו לפי שראה במשנה מוסיפין על השניים ואין מוסיפין על הראשונים ומפרש בתוספתא כיצד נטל את הראשונים ושפשף ונטל את השניים ולא הגיעו עד הפרק הרי זה מוסיף עליהם הוא סבר אע"פ שנגבו באמצע וטעה שאין נטילת היד לחצאין כלל ואפילו לרבי מאיר דאמר שאין צריך לרביעית בסוף מ"מ צריך תהא שם הפסקת נגוב שלא באמצע.

וְהַדָּבָר תָּלוּי בְּכַוָּנַת הַלֵּב; וּלְפִיכָךְ אָמְרוּ חֲכָמִים: ״טָבַל וְלֹא הֶחְזַק [=כיוון], כְּאִלּוּ לֹא טָבַל״.

וְאַף עַל פִּי כֵן[ג], רֶמֶז יֵשׁ בַּדָּבָר: כְּשֶׁם שֶׁהַמְכַוִּין לִבּוֹ לְטַהֵר, כֵּיוָן שֶׁטָּבַל - טָהַר, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְחַדֵּשׁ בְּגוּפוֹ דָּבָר, כָּךְ הַמְכַוִּין לִבּוֹ לְטַהֵר נַפְשׁוֹ מִטֻּמְאַת הַנְּפָשׁוֹת, שֶׁהֵן מַחְשְׁבוֹת הָאָוֶן [=רוע] וְדֵעוֹת הָרָעוֹת - כֵּיוָן שֶׁהִסְכִּים בְּלִבּוֹ לִפְרֹשׁ מֵאוֹתָן הָעֲצוֹת, וְהֵבִיא נַפְשׁוֹ בְּמֵי הַדֵּעוֹת (הַטָּהוֹר) - טָהַר. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר[9]: ״וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים, וּטְהַרְתֶּם; מִכֹּל טֻמְאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל גִּלּוּלֵיכֶם אֲטַהֵר אֶתְכֶם״. (הַשֵּׁם בְּרַחֲמָיו הָרַבִּים יְטַהֲרֵנוּ מִכָּל חֵטְא עָוֹן וְאַשְׁמָה אָמֵן.)

יג) למרות שדינים אלו הם גזירות הכתוב שלא התגלה טעמם.

~ נקודות משיחות קודש ~

״וְהֵבִיא נַפְשׁוֹ בְּמֵי הַדֵּעוֹת טָהוֹר.

וממשיך: ״. . כך המכון לבו לטהר נפשו מטומאות הנפשות שהן מחשבות האון ודעות הרעות, כיון שהסכים בלבו לפרוש מאותן העצות והביא נפשו במי הדעת טהור״. ובזה רבו הגרסאות ויש שגרסו ״והביא נפשו במי הדעת הטהור כו׳״ או ״הביא נפשו במי הדעת הטהור, טהור״ וכו׳.

ויש לומר שהגירסא הנכונה היא כנ״ל: ״והביא נפשו במי הדעת - טהור״ (ולא ״במי הדעת הטהור, טהור״), משום שכידוע דקדק הרמב״ם מאוד בלשונו גם בדקדוק זכר ונקבה וגם בלשון יחיד ורבים. ולכן, אילו רצה ליחס את המילה טהור למים, היה צריך לכתוב בלשון רבים ״מי הדעת הטהורים״ כשם שכתב בהלכה זו עצמה ״מים טהורים״. ואילו התכוון ליחס את המילה טהור ל״דעת״, היה לו לכתוב בלשון נקבה - מי הדעת הטהורה כפי שכתב על ה״דעות הרעות״ - לשון נקבה. אלא ברור שהמילה טהור מתייחסת לאדם שהביא נפשו במי הדעת שהוא טהור ולכן יש לקיים גרסה זו - ״. . והביא נפשו במי הדעת, טהור״.

ומה שלא כתב גם על הדעת שהיא טהורה - היפך הדעות הרעות, כי דעת סתם, מתייחסת בפשטות לדעת האמתית שהיא התורה ולכן כתב בפשטות ״והביא נפשו במי הדעת״ ואין צורך לפרש ולכתוב מה היא הדעת הטהורה ובנוסף, אילו היה כותב הלשון ״מי הדעת הטהורה״ שהוא ביחס הפוך ל״דעות הרעות״ היה עלול להשתמע שגם הדעות הרעות הן ״דעות״ אבל משכתב כך, רצה לדייק שאין שום דעת אחרת מלבד דעת התורה וה״דעות הרעות״ אינם בכלל דעות כלל. על דרך שכתב (הל׳ פרה אדומה פי״א ה״ה ועוד) בנוגע להזאת אפר פרה אדומה באזוב ״כל אזוב שיש לו שם לווי פסול והאזוב שקורין אותו אזוב ביחוד (כלומר ללא תוספת שם לווי) הוא הכשר״, על דרך זה יש לומר בענינינו שדעת סתם ללא שם לווי היא הדעת האמתית היינו דעת של תורה.

שיחת ליל ד׳ דסוכות תשמ״ח ולקו״ש ח״ל עמוד 20 הע׳ 42 מתוך רמב״ם ״פרדס המלך״

~ נקודות משיחות קודש ~

״טָהוֹר.. ״.

פעולת לימוד החסידות על האדם היא על דרך טבילה במקווה שהטובל חייב להיות מכוסה כולו במים כי על ידי לימוד החסידות - מעיינות שבתורה - הוא מכוסה ומוקף באלוקות על דרך שיהיה לעתיד לבא ״ומלאה הארץ דעה את ה׳ כמים לים מכסים, מה שאינו מוכרח בלימוד נגלה דתורה שבו (כמאמר הגמ׳) עלול להיות ״לא ברכו בתורה תחילה״ היינו ששוכח מנותן התורה, אבל בלימוד החסידות כאמור מקיף האדם את עצמו באופן של ״אתכסיא״ שאי אפשר לו לשכוח מנותן התורה.

לקו״ש ח״כ ע׳ 176 והערה 39. מתוך רמב״ם ״פרדס המלך״

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן.

נִגְמַר סֵפֶר עֲשִׂירִי וְהוּא סֵפֶר טָהֳרָה. וּמִנְיַן פְּרָקִים שֶׁל סֵפֶר זֶה, מֵאָה וְאַרְבָּעָה וְאַרְבָּעִים, וְאֵלּוּ הֵם: הִלְכוֹת טֻמְאַת מֵת, חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים פְּרָקִים; הִלְכוֹת פָּרָה אֲדֻמָּה, חֲמִשָּׁה עָשָׂר פְּרָקִים; הִלְכוֹת טֻמְאַת צָרַעַת, שִׁשָּׁה עָשָׂר פְּרָקִים; הִלְכוֹת מְטַמְּאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב, שְׁלֹשָׁה עָשָׂר פְּרָקִים; הִלְכוֹת שְׁאָר אָבוֹת הַטֻּמְאוֹת, עֶשְׂרִים פְּרָקִים; הִלְכוֹת טֻמְאַת אֳכָלִין, שִׁשָּׁה עָשָׂר פְּרָקִים; הִלְכוֹת כֵּלִים, שְׁמוֹנָה וְעֶשְׂרִים פְּרָקִים; הִלְכוֹת מִקְוָוֹת, אַחַד עָשָׂר פְּרָקִים.

9. יחזקאל, לו, כה.

הפניות לשיחות קודש

והדבר . . הלב: גם בתשובה, עיקרה היא כוונת הלב ורק נוסף לזה הוא הוידוי – לקו״ש חל״ט ע׳ 167. **והביא . . טהר:** הענין בזה – לקו״ש ח״ד ע׳ 1146, ח״כ ע׳ 176 והע׳ 39, חכ״ז ע׳ 351, 355, סה״ש תשמ״ט ח״א ע׳ 156 הע׳ 50 שוה״ג ב׳. **(הטהור):** לכאורה, זו הגירסא הנכונה – לקו״ש ח״ל ע׳ 20 הע׳ 42.

בְּשֵׁם ה' אֵל עוֹלָם[1].

הַט לִבִּי אֶל עֵדְוֹתֶיךָ, וְאַל אֶל בָּצַע[2].

סֵפֶר אַחַד עָשָׂר וְהוּא סֵפֶר נְזִיקִין

הִלְכוֹתָיו חָמֵשׁ, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת נִזְקֵי מָמוֹן, הִלְכוֹת גְּנֵבָה, הִלְכוֹת גְּזֵלָה וַאֲבֵדָה, הִלְכוֹת חוֹבֵל וּמַזִּיק, הִלְכוֹת רוֹצֵחַ וּשְׁמִירַת נֶפֶשׁ.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וְזֶה הוּא סִדּוּרָן . . ".

הקדים הלכות גניבה לגזילה (ואבידה) וכן הוא בשו"ע שהקדים הלכות גניבה להלכות גזילה. אבל בשו"ע אדמו"ר הזקן מקדים גזילה לגניבה.

וההסבר בזה: הרמב"ם קרא את ספרו "משנה תורה" מהטעם שכתב בהקדמה ". . לפי שאדם קורא בתורה שבכתב תחלה ואח"כ קורא בזה" ובהתאם לכך גם סידר ההלכות כסדר שבתורה שבה הובאו קודם דיני גניבה בפרשת משפטים (כא, לז. ואילך) ודיני גזילה בפרשת ויקרא (ה, כא. ואילך).

אבל האדמו"ר הזקן שהשו"ע שלו הוא "הלכות הצריכות מלוקטות" הקדים גזילה לגניבה, כי לפועל קודם תיקון הגזילה לתיקון הגניבה כי הגזילה נעשית בגלוי ובפני רבים וכיון שהדבר ידוע לכל קל יותר לתקן זאת מיד ואין צורך להמתין לחקירה ודרישה בבית–דין. אבל גניבה נעשית בסתר וצריך לברר ולדעת האם הגנב מודה מעצמו או שיש צורך בחקירה ודרישה, עדות בבי"ד ענין הדורש זמן רב יותר. והוא על–דרך מה שמצינו בענין התשובה ש"ספק עבירה צריכה יותר תשובה מעבירה ודאית שעליה מתחרט האדם בכל לבו משא"כ בספק עבירה שאינו בטוח אם עשאה. ולכן צריך קרבן אשם הבא על הספק, להיות יקר יותר מקרבן חטאת הבא על הוודאי" – "חטאת בת דנקא ואשם בת שתים", שתי סלעים מ"ח דנקאות!

ומה שחיבר הלכות גזילה ואבידה (אף שאבידה שייכת יותר לגניבה שהרי באה לידו בהיתר ולפי הציווי – "השב תשיב" ומעתה יכול לגנבה אבל לא לגזלה) יובן על פי פנימיות הענין: גזילה מורה על כללות החטאים שבכולם גוזל החוטא (בפני הבעלים – הקב"ה) מרשות הקדושה לרשות ה"לעומת זה", והסיבה לכך היא: "אבידה", כי אמרו חז"ל "אין אדם חוטא אא"כ נכנס בו רוח שטות" וסיבת כניסת ה"רוח שטות" היא כמארז"ל: "איזהו שוטה המאבד מה שנותנים לו" כי בכל אחד מישראל יש בחינת מ"ה שנותנים לו – הנפש האלקית שהיא "חלק אלקה ממעל ממש" וכשמאבד בחינת מ"ה נמצא נצוץ האלקות שבו בבחי' אבידה ומגיע מזה למצב של גזילה שיונקים ממנו החיצונים, ובכדי להשיב את הגזילה עליו לחפש את ה"אבידה" שזוהי עבודת התשובה, כמו שכתוב "ובקשתם משם", ואחרי שמוצא את האבידה נעשה בדרגה גבוהה יותר מלפני החטא כי בחינת מ"ה שלו נעשה מושל ושולט יחידי ב"עיר קטנה זה הגוף" שצד ה'לעומת – זה' מתהפך לטוב.

גם בסדר פרטי הלכות גזילה מודגש הסדר הנ"ל שפתח "כל הגוזל . . עובר בלא – תעשה שנאמר לא תגזול" וממשיך בה"ב "ואסור לגזול כל שהוא דין תורה" ומבאר אדמו"ר הזקן בשו"ע שלו שהגם שפחות משווה פרוטה אינו נקרא ממון, מ"מ "חצי שיעור אסור מן התורה לכתחילה" כי בכל פרט ופרט שבעולם גם הקטן ביותר ישנו ניצוץ אלוקי ויש לשומרו שלא יפול לרשות ה'לעומת זה'. וממשיך "אין לוקין על לאו זה שהרי הכתוב נתקו לעשה, שנאמר והשיב את הגזילה אשר גזל, זו מצות – עשה".

וההוראה בזה היא, שגם כשגזל דבר מסוים מרשות הקדושה אין לאדם ליפול ברוחו כי יודע שיכול להשיב את הגזילה, ולא עוד אלא שעל ידי זה מקיים מצוה שלא היה יכול לקיימה לולי הגזילה. ופשיטא שלכתחילה אסור לאדם להביא עצמו לידי גזילה אלא שאם ח"ו אירע ענין זה, עליו לדעת שיכול להשיבה ועל ידי זה לבוא לידי עילוי גדול יותר מכפי שהיה קודם הגזילה.

לקוטי שיחות חלק כ"ה ע' 454.

מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

הִלְכוֹת נִזְקֵי מָמוֹן

יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע מִצְוֹות עֲשֵׂה; וְזֶה הוּא פִּרָטָן:

1. בראשית-וירא, כא, לג. 2. תהלים, קיט, לו.

♕ הפניות לשיחות קודש ♕

וזה הוא סידורן: דיוק סדר ההלכות וע"פ פנימיות הענינים – לקו"ש חכ"ה ע' 454.

(א) דִּין הַשּׁוֹר; (ב) דִּין הַהֶבְעֵר; (ג) דִּין הַבּוֹר; (ד) דִּין הַהַבְעָרָה. וּבְאוֹר מִצְוֹות אֵלּוּ - בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק א

יסודות דיני נזקי השור

א. כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה שֶׁהִיא בִּרְשׁוּתוֹ שֶׁל אָדָם שֶׁהִזִּיקָה - הַבְּעָלִים חַיָּבִין לְשַׁלֵּם, שֶׁהֲרֵי מָמוֹנָם הִזִּיק[א], שֶׁנֶּאֱמַר[3]: "וְכִי יִגֹּף שׁוֹר אִישׁ אֶת שׁוֹר רֵעֵהוּ"; אֶחָד הַשּׁוֹר וְאֶחָד שְׁאָר בְּהֵמָה וְחַיָּה וָעוֹף, לֹא דִּבֶּר הַכָּתוּב בְּשׁוֹר אֶלָּא בַּהֲוֶה[ב].

א) והבעלים חייבים לשמור על ממונם שלא יזיק.
ב) כוונת התורה היא לכל בעל חיים שהזיק, והפסוק נקט דוגמה של שור כי זה המקרה המצוי.

ב. וְכַמָּה מְשַׁלֵּם? אִם הִזִּיקָה בִּדְבָרִים שֶׁדַּרְכָּהּ לַעֲשׂוֹתָן תָּמִיד, כְּמִנְהַג בְּרִיָּתָהּ[ג] - כְּגוֹן בְּהֵמָה שֶׁאָכְלָה תֶּבֶן אוֹ עָמִיר[ד] [=קש], אוֹ הִזִּיקָה בְּרַגְלָהּ בְּדֶרֶךְ הִלּוּכָהּ[ה] - חַיָּב לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכָסָיו, שֶׁנֶּאֱמַר[4]: "מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם"[ו].

ג) בהתאם לטבעה. ד) ששייכים לאדם אחר. ה) דהיינו שההיזק נגרם כתוצאה מהילוכה, ולא שהתכוונה להזיק.
ו) פסוק זה מדבר על נזקים שהבהמה מועדת לעשותם, בהתאם לטבעה. ביחס לנזקים כאלה מוטלת חובה גמורה על הבעלים לשמור על בהמתם ולמנוע את התרחשותם, ולכן עליהם לשלם את מלוא שווי הנזק ממיטב נכסיהם.

וְאִם שִׁנְּתָה[ז] וְעָשָׂת מַעֲשִׂים שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ תָּמִיד לַעֲשׂוֹתָם, וְהִזִּיקָה בָּהֶם, כְּגוֹן שׁוֹר שֶׁנִּגַּח אוֹ נָשַׁךְ - חַיָּב לְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִגּוּף הַמַּזִּיק עַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר[5]: "וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי, וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ" וְגוֹ'[ח].

ז) חרגה מטבעה. ח) דהיינו שמוכרים את השור המזיק, ומהכסף שהתקבל עבורו גובה הניזק חצי משווי הנזק. תשלום זה הוא בגדר 'קנס', היות שאין חובה גמורה על הבעלים למנוע מבהמתם לגרום נזקים כאלה בניגוד לטבעה, ולכן דיניו שונים.

ג. כֵּיצַד? שׁוֹר שָׁוֶה מֵאָה שֶׁנִּגַּח לְשׁוֹר שָׁוֶה עֶשְׂרִים, וְהֵמִיתוּ, וַהֲרֵי הַנִּבְלָה שָׁוֶה אַרְבָּעָה[ט] - בַּעַל הַשּׁוֹר חַיָּב לְשַׁלֵּם שְׁמוֹנָה, שֶׁהוּא חֲצִי הַנֶּזֶק; וְאֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם אֶלָּא מִגּוּף הַשּׁוֹר שֶׁהִזִּיק', שֶׁנֶּאֱמַר[6]: "וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי". לְפִיכָךְ, אִם הֵמִית שׁוֹר שָׁוֶה עֶשְׂרִים לְשׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם, וְהַנִּבְלָה שָׁוָה מֵאָה[י] - אֵין בַּעַל הַנִּבְלָה יָכוֹל לוֹמַר לְבַעַל הַחַי 'תֵּן לִי חֲמִשִּׁים', אֶלָּא אוֹמֵר לוֹ: 'הֲרֵי שׁוֹר שֶׁהִזִּיק לְפָנֶיךָ, קָחֵהוּ וָלֵךְ', אֲפִלּוּ אֵינוֹ שָׁוֶה אֶלָּא דִּינָר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ט) כך ששווי הנזק, בניכוי שווי הנבלה, הוא 16 דינרים.
י) ולא מנכסים אחרים של בעל השור. יא) כך ששווי הנזק, בניכוי שווי הנבלה, הוא 100 דינרים.

ד. הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה שֶׁדַּרְכּוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ תָּמִיד, כְּמִנְהַג בְּרִיָּתוֹ - הוּא הַנִּקְרָא 'מוּעָד'. וְהַמַּשְׁנֶה וְעָשָׂה מַעֲשֶׂה שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ כָּל מִינוֹ לַעֲשׂוֹת כֵּן תָּמִיד, כְּגוֹן שׁוֹר שֶׁנִּגַּח אוֹ נָשַׁךְ - הוּא הַנִּקְרָא 'תָּם'. וְזֶה הַמַּשְׁנֶה - אִם הֵרְגֵּל בְּשִׁנּוּיוֹ פְּעָמִים רַבּוֹת[יב], נַעֲשָׂה מוּעָד לְאוֹתוֹ דָּבָר שֶׁהֵרְגֵּל בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר[7]: "אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא"[יג].

יב) שלש פעמים בשלשה ימים, ראה להלן פרק ו הלכה א.
יג) ומסיים שם: "שלם ישלם שור תחת השור", דהיינו נזק שלם. יוצא אם כן שיש שני סוגים ב'מועד': א. מעשי היזק שגרתיים שתואמים את טבעה של הבהמה. ב. מעשי היזק חריגים, שהבהמה התרגלה לעשותם. בהלכה הבאה יובאו דוגמאות לנזקי 'תם' ו'מועד'.

ה. חֲמִשָּׁה מַעֲשִׂים תַּמִּים יֵשׁ בַּבְּהֵמָה - אִם הוּעֲדָה לְאֶחָד מֵהֶן, נַעֲשֵׂית מוּעֶדֶת לְאוֹתוֹ מַעֲשֶׂה[יד]; וְאֵלּוּ הֵן: הַבְּהֵמָה אֵינָהּ מוּעֶדֶת מִתְּחִלָּתָהּ לֹא לְגַח[טו], וְלֹא לִנְּף[טז], וְלֹא לִשֹּׁךְ, וְלֹא לִרְבֹּץ עַל כֵּלִים גְּדוֹלִים, וְלֹא לִבְעֹט. וְאִם הוּעֲדָה לְאֶחָד מֵהֶן, הֲרֵי זוֹ מוּעֶדֶת לוֹ.

יד) יש חמישה מעשי היזק חריגים שמנוגדים לטבעה של הבהמה, וביחס אליהם היא מוגדרת 'תם'. ואם הבהמה עשתה את אחד מהם בשלוש פעמים שונות, הגדרתה משתנה ל'מועד' ביחס למעשה זה. טו) בקרן.
טז) לדחוף בגופה.

אֲבָל הַשֵּׁן מוּעֶדֶת מִתְּחִלָּתָהּ לֶאֱכֹל אֶת הָרָאוּי לָהּ[יז], וְהָרֶגֶל מוּעֶדֶת מִתְּחִלָּתָהּ לְשַׁבֵּר בְּדֶרֶךְ הִלּוּכָהּ[יח], וְהַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת מִתְּחִלָּתָהּ לִרְבֹּץ עַל פְּנֵי קְטַנִּים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן וְלִמְעֹךְ אוֹתָן.

3. שמות-משפטים, כא, לה. 4. שמות-משפטים, כב, ד. 5. שם, כא, לה. 6. שמות-משפטים, כא, לה. 7. שמות-משפטים, כא, לו.

יז) ה'שן' היא מ'אבות נזיקין' (כמו שנראה בהלכה י'), והיא מתייחסת לנזקים שגורמת הבהמה על ידי אכילתה, להנאתה. יח) ה'רגל' אף היא מ'אבות נזיקין', והיא מתייחסת לנזקים שגורמת הבהמה כתוצאה מהליכתה, ללא כוונה להזיק.

ו. חַמְשָׁה מִינֵי בְּהֵמָה מוּעָדִין מִתְּחִלַּת בְּרִיָּתָן לְהַזִּיק[יט], וַאֲפִלּוּ הֵן בְּנֵי תַּרְבּוּת[כ]; לְפִיכָךְ, אִם הִזִּיקוּ אוֹ הֵמִיתוּ בְּנִגְיחָה אוֹ בְּנְשִׁיכָה וּדְרִיסָה[כא] וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן, חַיָּב נֶזֶק שָׁלֵם. וְאֵלּוּ הֵם: הַזְּאֵב, וְהָאֲרִי, וְהַדֹּב, וְהַנָּמֵר, וְהַבַּרְדְּלָס. וְכֵן הַנָּחָשׁ שָׁנָשַׁךְ - הֲרֵי זֶה מוּעָד, וַאֲפִלּוּ הָיָה בֶּן תַּרְבּוּת.

יט) בכל דרך שהיא, ואפילו בכוונה. כ) שגידלם אדם בביתו ולכאורה אין דרכם בכך. כא) מכה בציפורני כפות רגליה הקדמיות של חיה טורפת.

ז. כָּל מוּעָד[כב] מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם מִן הַיָּפֶה שֶׁבְּנִכְסָיו, וְכָל תָּם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִגּוּפוֹ[כג]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[כד]? בְּשֶׁנִּכְנְסָה הַבְּהֵמָה לִרְשׁוּת הַנִּזָּק וְהִזִּיקַתְהוּ. אֲבָל אִם נִכְנַס הַנִּזָּק לִרְשׁוּת הַמַּזִּיק, וְהִזִּיקַתְהוּ בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת - הֲרֵי זֶה פָּטוּר עַל הַכֹּל; שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר לוֹ: 'אִלּוּ לֹא נִכְנַסְתָּ לִרְשׁוּתִי, לֹא הִגִּיעַ לְךָ הֶזֵּק'; וַהֲרֵי מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה[8]: "וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירוֹ, וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר"[כה].

כב) בין מועד מתחילת ברייתו ובין מועד על-ידי הֶרגל. כג) של השור המזיק, אחרי שמוכרים אותו (כפי שנתבאר בהלכה ב'). כד) שבעל השור חייב על נזקי שורו. כה) פסוק זה עוסק בנזקי בהמה, וסיומו הוא "מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם". ומכך שהפסוק מדגיש שמדובר ב'שדה (של איש) אחר', דהיינו ברשות הניזק, למדים שעל נזק שקרה ברשות המזיק אין חובת תשלומין.

ח. הִזִּיקָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אוֹ בְּחָצֵר שֶׁאֵינָהּ שֶׁל שְׁנֵיהֶם, לֹא לַמַּזִּיק וְלֹא לַנִּזָּק, אוֹ בְּחָצֵר שֶׁהִיא שֶׁל שְׁנֵיהֶם, וַהֲרֵי הִיא מְיֻחֶדֶת לְהַנִּיחַ בָּהּ פֵּרוֹת וּלְהַכְנִיס לָהּ בְּהֵמָה, כְּגוֹן הַבִּקְעָה [-מקום שדות] **וְכֵיוֹצֵא בָּהּ - אִם בְּשֶׁן וְרֶגֶל הִזִּיקָה, הֲרֵי זֶה פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לָהּ רְשׁוּת לְהֵלֵךְ בְּכָאן, וְדֶרֶךְ הַבְּהֵמָה לְהֵלֵךְ כְּדַרְכָּהּ וְלֶאֱכֹל וְלִשְׁבֹּר בְּדֶרֶךְ הִלּוּכָהּ[כו]. וְאִם נָגְחָה אוֹ נָגְפָה אוֹ רָבְצָה אוֹ בָּעֲטָה אוֹ נָשְׁכָה - אִם תַּמָּה הִיא, מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק; וְאִם מוּעֶדֶת, נֶזֶק שָׁלֵם.**

כו) ועל הניזק לשמור על רכושו מפני נזקים ששכיחים במקומות כאלה, כמו נזקי השן והרגל.

ט. הָיְתָה הֶחָצֵר שֶׁל שְׁנֵיהֶם מְיֻחֶדֶת לְפֵרוֹת, וְלֹא לְהַכְנִיס לָהּ בְּהֵמָה, וְהִכְנִיס לָהּ אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין בְּהֶמְתּוֹ, וְהִזִּיקָה - חַיָּב אֲפִלּוּ עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל[כז]. וְכֵן אִם הָיְתָה מְיֻחֶדֶת לִבְהֵמָה לִשְׁנֵיהֶם, וְהָיָה רְשׁוּת לְאֶחָד מֵהֶן בִּלְבַד לְהַכְנִיס לָהּ פֵּרוֹת, וְהִזִּיקָה פֵּרוֹתָיו - חַיָּב אַף עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל[כח].

כז) היות שבהמתו נכנסה לשם שלא ברשות. כח) מכיוון שרק לניזק יש רשות להכניס את פירותיו לחצר, דינה כרשות הניזק לענין זה.

י. שְׁלֹשָׁה אָבוֹת[כט] נְזִיקִין בְּשׁוֹר - הַקֶּרֶן[ל], וְהַשֵּׁן[לא], וְהָרֶגֶל[לב]. תּוֹלְדוֹת הַקֶּרֶן[לג] - נְגִיפָה[לד], נְשִׁיכָה, רְבִיצָה, בְּעִיטָה. תּוֹלְדוֹת הַשֵּׁן[לה] - אִם נִתְחַכְּכָה בַּכֹּתֶל לַהֲנָאָתָהּ, וְהִזִּיקָה בְּחִכּוּכָהּ[לו]; וְכֵן אִם טִנְּפָה פֵּרוֹת לַהֲנָאָתָהּ[לז].

כט) 'אבות נזיקין' אלו מעשי היזק כלליים שמופיעים בתורה, שלהם יש 'תולדות', שהם מעשי היזק נוספים שדומים במהותם ל'אבות', ודינם זהה. ל) נגיחה בקרן מתוך כוונה להזיק. לא) אכילה שמסבה הנאה לבהמה. לב) נזק שנגרם כתוצאה מהליכת הבהמה, ללא כוונה להזיק. לג) נזקים חריגים שעושה הבהמה בניגוד לטבעה. לד) דחיפה באחד מאברי הגוף. לה) נזקים שיש בהם הנאה לבהמה המזיקה. לו) לכותל. לז) כגון שהתגלגלה עליהם להנאתה.

תּוֹלְדוֹת הָרֶגֶל[לח] - הִזִּיקָה בְּגוּפָהּ דֶּרֶךְ הִלּוּכָהּ, אוֹ שֶׁהִזִּיקָה בִּשְׂעָרָהּ דֶּרֶךְ הִלּוּכָהּ, אוֹ שֶׁשִּׂכְשְׂכָה בִּזְנָבָהּ, אוֹ בָּאַפָּהּ שֶׁעָלֶיהָ, בִּפְרֶמְבִּיָּא [=רסן] **שֶׁבְּפִיהָ, בְּזוּג** [=פעמון] **שֶׁבְּצַוָּארָהּ; וְכֵן חֲמוֹר שֶׁהִזִּיק בְּמַשָּׂאוֹ בִּשְׁעַת הִלּוּכוֹ, וְעֶגְלָה הַמּוֹשֶׁכֶת** [קרון] **שֶׁהִזִּיקָה בִּשְׁעַת מְשִׁיכָתָהּ; כָּל אֵלּוּ תּוֹלְדוֹת הָרֶגֶל הֵן, וּבִרְשׁוּת הָרַבִּים פְּטוּרִין, וּבִרְשׁוּת הַנִּזָּק מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שָׁלֵם.**

לח) נזקים שנגרמים כתוצאה מהתנהגות שגרתית של הבהמה, ללא כוונה להזיק וללא הפקת הנאה מהם.

יא. כְּשִׁכְשְׂכָה בִּזְנָבָהּ כִּשְׁפּוּשׁ רַב שֶׁאֵינוֹ דַּרְכָּהּ תָּמִיד, וְהִזִּיקָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אוֹ שֶׁכִּשְׁכְּשָׁה בַּגִּיד [-אבר מינה] **שֶׁלָּהּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיקָה - פָּטוּר; וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק[לט] - גּוֹבֶה חֲצִי נֶזֶק מִמַּה שֶׁתָּפַשׂ; שֶׁזֶּה**

8. שמות-משפטים, כב, ד.

הַדָּבָר סָפֵק הוּא, אִם אֵלּוּ תּוֹלְדוֹת הַקֶּרֶן שֶׁחַיָּב עָלֶיהָ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אוֹ תּוֹלְדוֹת הֶרֶגֶל שֶׁפָּטוּר עָלֶיהָ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[ס].

לט) את הבהמה המזיקה. **מ)** יש ספק אם מעשי היזק אלה הם תולדות הקרן ויש לשלם עליהם חצי נזק מגוף הבהמה המזיקה, או שהם תולדות הרגל ופטור עליהם (כדין רגל ברשות הרבים, לעיל הלכה ח'). והכלל במקרי ספק הוא שלא מוציאים ממון מהמזיק, אבל אם הניזק תפס – אין מוציאים מידו.

פֶּרֶק ב

דין צרורות ותשלום חצי נזק.

א. אֶחָד • אָבוֹת נְזִיקִין וְאֶחָד הַתּוֹלְדוֹת[א] - אִם הָיָה הָאָב מוּעָד[ב], תּוֹלַדְתּוֹ מוּעֶדֶת[ג]; וְאִם הָיָה תָּם[ד], תּוֹלַדְתּוֹ כְּמוֹתוֹ[ה].

א) כלומר: גם אבות הנזיקין וגם התולדות. הכלל שמופיע בהלכה זו מתייחס גם לאבות נזיקין ותולדות נוספים, שיופיעו בפרקים הבאים. **ב)** מתחילתו, כגון שן ורגל. **ג)** ומשלם נזק שלם ממיטב נכסיו. **ד)** כגון קרן. **ה)** ומשלם חצי נזק, מהכסף שמתקבל במכירת השור המזיק.

השגת הראב"ד

אחד . . **מועד** א"א הא לא מיחוור דהא אפילו מקרן לקרן אמרו (בבא קמא מה) מועד לקרן ימין אינו מועד לקרן שמאל כ"ש לביעוט רגל או לנשיכת שן והוא עצמו לא כתב כן למעלה (פ"א ה"ד-ה), ואולי כך רצה לומר תולדותיהן כיוצא בהן כמו שהיא מועדת מתחילתה לאכילת פירות כך היא מועדת להתחכך בכותל להנאתה וכן כולן.

וְכָל אֲבוֹת נְזִיקִין וְכָל תּוֹלְדוֹתֵיהֶן, מוּעָדִין מִתְּחִלָּתָן הֵן - חוּץ מִן הַקֶּרֶן וְתוֹלְדוֹתָיו, שֶׁהֵן תַּמִּין בַּתְּחִלָּה עַד שֶׁיּוּעֲדוּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[ו].

ו) דהיינו שאם התרגלה הבהמה לעשות מעשה היזק מסוים שהוא קרן או אחת מתולדותיה, היא מועדת רק לאותו מעשה. ראה לעיל פרק א' הלכה ה'.

ב. כָּל תּוֹלָדָה כָּאָב שֶׁלָּהּ, חוּץ מִצְּרוֹרוֹת הַמְּנַתְּזִין מִתַּחַת רַגְלֵי הַבְּהֵמָה בִּשְׁעַת הִלּוּכָהּ[ז]; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁתּוֹלְדוֹת הֶרֶגֶל הֵן[ח], וּפָטוּר עֲלֵיהֶן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים כְּרֶגֶל, וְאִם הִזִּיקוּ בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק מְשַׁלֵּם מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכָסָיו כְּרֶגֶל שֶׁהִיא אָב - אַף עַל פִּי כֵן, אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא חֲצִי נֶזֶק[ט].

ז) אבנים קטנות שהבהמה מעיפה תוך כדי הליכתה, ללא כוונה, וגורמות נזק. **ח)** מכיוון שהנזק נגרם כתוצאה מהתנהגות שגרתית של הבהמה. **ט)** כלומר: לענין הפטור ברשות הרבים והחיוב לשלם ממיטב הנכסים, דינם כנזקי רגל. ולעניין גובה התשלום דינם כנזקי קרן, שמשלם רק חצי משווי הנזק.

ג. כֵּיצַד? בְּהֵמָה שֶׁנִּכְנְסָה לַחֲצַר הַנִּזָּק וְהָלְכָה, וְהָיוּ צְרוֹרוֹת מְנַתְּזִין מִתַּחַת רַגְלֶיהָ, וְשִׁבְּרוּ אֶת הַכֵּלִים - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכָסָיו; וְדָבָר זֶה, הֲלָכָה מִפִּי הַקַּבָּלָה הוּא[י].

י) כך מקובל איש מפי איש, עד משה רבנו ששמע הלכה זו מהקב"ה; ובלשון הידוע: הלכה למשה מסיני.

ד. וְכֵן אִם הָיְתָה מְהַלֶּכֶת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְנִתְּזוּ צְרוֹרוֹת מִתַּחַת רַגְלֶיהָ לִרְשׁוּת הַנִּזָּק, וְשִׁבְּרוּ אֶת הַכֵּלִים[יא] - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. דָּרְסָה עַל הַכְּלִי בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק וְשִׁבְּרַתּוּ, וְנָפַל עַל כְּלִי אַחֵר וְשִׁבְּרוֹ[יב] - עַל הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם[יג], וְעַל הָאַחֲרוֹן חֲצִי נֶזֶק[יד].

יא) הבהמה אמנם נמצאת ברשות הרבים, אבל הנזק שגרמו האבנים לכלים קרה ברשות הניזק. **יב)** חתיכה מהכלי ששברה הבהמה ברגלה, עפה על הכלי השני ושברה אותו. **יג)** כדין נזקי רגל, כי הבהמה דרכה עליו ושברה אותו ללא כוונה. **יד)** כי חתיכת הכלי שעפה ושברה את הכלי השני, זהה ל'צרורות' (-האבנים הקטנות שעפות מתחת רגלי הבהמה ומזיקות), שמשלם עליהם חצי נזק כאמור.

ה. הָיְתָה • מְהַלֶּכֶת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וּבָעֲטָה וְהִתִּיזָה צְרוֹרוֹת וְהִזִּיקוּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - פָּטוּר. וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק רִבְיַע נֶזֶק, אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ; שֶׁהַדָּבָר סָפֵק הוּא - שֶׁמָּא שְׁנוּי הוּא וְאֵינוֹ תּוֹלֶדֶת רֶגֶל, שֶׁהֲרֵי בָּעֲטָה[טו].

השגת הראב"ד

היתה . . **הוא** א"א זו טעות היא כי בודאי הביעוט שינוי הוא דאי לא שינוי בצרורות לרביע נזק היכי משכחת לה ובעיא דר' ירמיה מר' זירא (בבא קמא יט) לא בביעוט הוא אלא בצרורות כי אורחייהו וקא מיבעיא ליה אם הוא חייב בר"ה הואיל וחצי נזק הוא כקרן או פטור דכי אורחיה הוא כרגל ופשט ליה כהלכתא דפטור ולדידיה נמי דגריס ביעטה הא פשט ליה דתולדה דרגל הוא.

טו) ביחס למקרה כזה שהבהמה בעטה בכוונה ברגלה באבנים, וכך הן עפו והזיקו, יש ספק אם זה נחשב תולדה של רגל כמו המקרה הרגיל של אבנים שעפו כתוצאה מהליכת הבהמה, ואז התשלום הוא חצי נזק, או שזה נחשב תולדה של קרן ואז התשלום הוא רבע נזק (כלומר: חצי מהתשלום המלא, שבמקרה של 'צרורות' הוא חצי נזק). והכלל במקרי ספק הוא שלא מוציאים ממון מהמזיק, אבל אם הניזק תפס – אין מוציאים מידו.

ו. בָּעֲטָה בָּאָרֶץ בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק, וְהִתִּיזָה צְרוֹרוֹת מֵחֲמַת הַבְּעִיטָה, וְהִזִּיקוּ שָׁם - חַיָּב לְשַׁלֵּם רִבְיַע נֶזֶק, שֶׁזֶּה שְׁנוּי הוּא בְּהַתָּזַת הַצְּרוֹרוֹת; וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק חֲצִי נֶזֶק, אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ[טז]. וַאֲפִלּוּ הָיְתָה מְהַלֶּכֶת בְּמָקוֹם שֶׁאִי אֶפְשָׁר לָהּ שֶׁלֹּא תַּתִּיז, וּבָעֲטָה

וְהִתְּיָזָה - מְשַׁלֵּם רְבִיעַ נֶזֶק; וְאִם תָּפַשׁ הַנִּזָּק חֲצִי נֶזֶק, אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ[יז].

טז) דין זה דומה לדין בהלכה הקודמת אבל כאן מדובר ברשות הניזק, כך שגם אם נאמר שבמקרה שהבהמה בעטה באבנים זה תולדה של קרן, עליו לשלם רבע נזק. את רבע הנזק הנוסף לא ניתן לחייב את המזיק לשלם, היות שזה ספק אם זה תולדה של רגל או לא, אבל אם הניזק תפס אותו – לא מוציאים מידו. יז) למרות שלבהמה לא הייתה ברירה והיא הוכרחה לבעוט באבנים, הדין זהה למקרה הקודם.

ז. כָּל הַמְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם - הֲרֵי הַתַּשְׁלוּמִין מָמוֹן שֶׁהוּא חַיָּב לְשַׁלְּמוֹ, כְּמִי שֶׁלָּוָה מֵחֲבֵרוֹ מָמוֹן שֶׁהוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם. וְכָל הַמְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק - הֲרֵי הַתַּשְׁלוּמִין קְנָס[יח], **חוּץ מֵחֲצִי נֶזֶק שֶׁל צְרוֹרוֹת שֶׁהוּא הֲלָכָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ**[יט].

יח) כי בעל הבהמה איננו אשם ומעיקר הדין צריך להיות פטור, והתורה הטילה עליו תשלום חצי נזק כדי שישמור על בהמתו בעתיד. יט) והוא תשלום 'ממון' ולא 'קנס'.

ח. זֶה הַכְּלָל: כָּל הַמְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיק, הֲרֵי זֶה מָמוֹן; וְכָל הַמְשַׁלֵּם יָתֵר אוֹ פָּחוֹת, כְּגוֹן תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל[כ] **אוֹ חֲצִי נֶזֶק, הֲרֵי הַיָּתֵר עַל הַקֶּרֶן אוֹ הַפָּחוֹת - קְנָס. וְאֵין חַיָּבִין קְנָס אֶלָּא עַל פִּי עֵדִים; אֲבָל הַמּוֹדֶה בְּכָל קְנָס מִן הַקְּנָסוֹת, פָּטוּר**[כא].

כ) על גניבה, שהגנב חייב לשלם לבעלים כפליים משווי הגניבה. כא) חובת תשלום קנס היא רק כאשר ניתנה עדות בבית דין על הנזק, אבל אם המזיק הודה מעצמו בבית דין שהזיק – הוא פטור מתשלום הקנס.

ט. תַּרְנְגוֹל • שֶׁהוֹשִׁיט רֹאשׁוֹ לָאֲוִיר כְּלִי זְכוּכִית, וְתָקַע בּוֹ [בקולו] **וְשִׁבְּרוֹ**[כב] **- אִם הָיוּ בְּתוֹכוֹ תְּבָלִין וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן**[כג], **שֶׁהוֹשִׁיט רֹאשׁוֹ כְּדֵי לְאָכְלָן, עַל הַתְּבָלִין מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם**[כד], **וְעַל הַכְּלִי מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק, כַּחֲצִי נֶזֶק צְרוֹרוֹת**[כה], **שֶׁכֵּן הוּא דַּרְכּוֹ**[כו]. **וְאִם הָיָה הַכְּלִי - הֲרֵי זֶה מְשַׁנֶּה**[כז], **וּמְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק כְּכָל הַקְּנָסוֹת**[כח].

כב) השמיע קול בחלל הכלי, ומחמת זה נשבר הכלי. כג) ממאכלי תרנגול. כד) כדין נזקי שן שהבהמה אוכלת להנאתה, בהתאם לטבעה. כה) כי הכלי לא נשבר ישירות על ידי גוף התרנגול, אלא בעקיפין מכח קולו, בדומה לאבנים שהבהמה העיפה ברגלה ושברו כלי. כו) התרנגול לא חרג כאן מטבעו, כי טבעי שתרנגול יכניס את ראשו לתוך כלי שיש בו גרעינים וישמיע קול בשעת אכילתם. לכן דין הנזק לכלי כדין צרורות. כז) כי אין דרכו של תרנגול להכניס ראשו לכלי ריק ולהשמיע קול בתוכו. כח) כדין קרן.

י. וְכֵן סוּס שֶׁצָּנַח וַחֲמוֹר שֶׁנָּעַר [-השמיעו קולם], **וְשָׁבַר אֶת הַכֵּלִים - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק**[כט].

כט) סוס וחמור שהשמיעו קול ומכוחו נשברו כלים, משלם בעליהם חצי נזק כדין צרורות, היות שדרכם להשמיע קול והנזק הוא עקיף.

הַתַּרְנְגוֹלִין, מוּעָדִין לְהַלָּךְ כְּדַרְכָּן וּלְשַׁבֵּר. הָיָה חוּט אוֹ רְצוּעָה קָשׁוּר בְּרַגְלֵיהֶן, וְנִסְתַּבֵּךְ כְּלִי בְּאוֹתוֹ הַחוּט, וְנִתְגַּלְגֵּל וְנִשְׁבַּר - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק[ל]. **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁשָּׁרָן אָדָם**[לא]. **אֲבָל אִם נִקְשַׁר בְּרַגְלֵיהֶן מֵאֲלָיו, בַּעַל הַתַּרְנְגוֹלִין פָּטוּר**[לב]; **וְאִם הָיוּ לַחוּט בְּעָלִים, וְלֹא הָיָה הַחוּט הֶפְקֵר - בַּעַל הַחוּט חַיָּב חֲצִי נֶזֶק, שֶׁהֲרֵי הוּא כְּבוֹר הַמִּתְגַּלְגֵּל**[לג].

ל) כדין צרורות; היות שהכלי לא נשבר מיד על ידי החוט שנגרר אחר רגל התרנגול, אלא שהחוט הפיל את הכלי והוא התגלגל ואחר כך נשבר. לא) בעל התרנגול. לב) כי לא היה לו להעלות בדעתו שייקשר חוט ברגלי התרנגול שלו. לג) החוט מהווה מכשול ('בור') נייד, ועל בעליו להצניעו כדי שלא ייגרם נזק על ידו. והיות שפשע ולא הצניעו, ונקשר החוט ברגל התרנגול והזיק לכלי באופן עקיף כנ"ל, בעל החוט חייב לשלם לבעל הכלי חצי נזק כדין צרורות.

יא. הִצְנִיעַ בַּעַל הַחוּט אֶת הַחוּט, וְהִדְּסוּ [=קיפצו] **הַתַּרְנְגוֹלִים עָלָיו וְהוֹצִיאוּהוּ**[לד], **וְנִקְשַׁר בְּרַגְלֵיהֶן, וְשִׁבְּרוּ בּוֹ אֶת הַכֵּלִים - אַף בַּעַל הַחוּט פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי • אָנוּס הוּא**[לה].

השגת הראב"ד

שהרי אנוס הוא א"א דבר זה איני יודע מהו דהא קשרו אדם דקאמר ודאי בעל התרנגול הוא והא דקאמר חצי נזק משום דס"ל כרבא (בבא קמא יז) דמספקא ליה דרסה על הכלי ונתגלגל למקום אחר ונשבר צרורות הוו או גופיה דחוט הקשור בו והרי הוא כשליף שעליה מעתה כשנקשר החוט מאליו ונסתבך בו הכלי ונתגלגל ונשבר אמאי פטור מ"מ צרורות דתרנגול הוא ואפילו בחוט של הפקר חייב; ומ"ש עוד שאם היו לחוט בעלים בעל החוט משלם חצי נזק דהוה כבורו המתגלגל ומשמע ליה דתרנגול נמי משלם חצי נזק שלא מצינו בבור חצי נזק ולאו מילתא היא דאי בתר דנייח אזיק בעל החוט נזק שלם הוא דמשלם בורו הוא ובעל תרנגול פטור הוא דאיש בור ולא שור בור ואם ע"י הגלגול נשבר בעל החוט פטור דלאו בור הוא אלא צרורות דתרנגול הוא וכוחו הוא; ומ"ש אף בעל החוט פטור שהרי אנוס הוא דמשמע והוא הדין לבעל תרנגול הא לא מתוקמא אלא בשברו בתר דנייח ומשום ולא שור בור דאי בהדי דאזיל בעל התרנגול אמאי פטור.

השגת הראב"ד

תרנגול . . נזק א"א זה טעות הוא דהא צרורות על ידי שינוי הוא ובעיא היא אם יש שינוי לרביע נזק או לא.

פטור: ביאור הדין – יין מלכות סקנ"ג.

לד) חפרו ברגליהם באדמה והוציאו את החוט שהיה מוצנע בה. לה) ששמר על החוט והצניעו, ואף על פי כן הוציאוהו התרנגולים.

יב. תַּרְנְגוֹלִין שֶׁהָיוּ מְפָרְחִין [=מנתרים] מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְשִׁבְּרוּ אֶת הַכֵּלִים - אִם בְּכַנְפֵיהֶן שִׁבְּרוּ, מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם[לו]; וְאִם בָּרוּחַ שֶׁבְּכַנְפֵיהֶן, מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק[לו].

לו) כדין נזקי רגל שהבהמה גורמת בגופה, ללא כוונה להזיק. לז) כדין צרורות, כי הנזק נעשה לא על ידי גוף התרנגול אלא על ידי הרוח שיצרו כנפיו.

יג. הָיוּ מְהַדְּסִין [=קופצים] עַל גַּבֵּי עִסָּה אוֹ עַל גַּבֵּי פֵּרוֹת, וְטִנְּפוּ אוֹ נִקְּרוּ - מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שָׁלֵם[לח]. הִזִּיקוּ בְּעָפָר אוֹ בִּצְרוֹרוֹת שֶׁהֶעֱלוּ בְּפִיהֶן, אוֹ בְּרַגְלֵיהֶן - מְשַׁלְּמִין חֲצִי נֶזֶק[לט].

לח) אם התרנגולים קיפצו על עיסת בצק או פירות ברגליהם ולכלכו אותם, או שניקרו בהם עם המקור שלהם – משלם נזק שלם כדין רגל (גם במקרה שניקרו אין זה שן, כי זו לא אכילה ואין להם הנאה מכך), כי זה אופייני לתרנגולים ונעשה ללא כוונה להזיק. לט) אם הם העיפו עפר או אבנים בפיהם או ברגליהם, והעפר או האבנים הזיקו – משלם חצי נזק כדין צרורות, שהנזק לא נגרם על ידי גופם ממש אלא על ידי העפר או האבנים שנעו מכח גופם.

יד. הָיוּ • מְחַטְּטִין [=מנקרים] בְּחֶבֶל, וְנִפְסַק [=נקרע] הַחֶבֶל וְנִשְׁבַּר הַדֶּלִי - מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שָׁלֵם[מ]; וְהוּא, שֶׁנִּתְגַּלְגֵּל הַדֶּלִי מֵחֲמָתָן עַד שֶׁנָּפַל וְנִשְׁבַּר[מא]. וְאִם הָיָה עַל הַחֶבֶל אֹכֶל, וּבְעֵת אֲכִילָתָן פְּסָקוּהוּ - מְשַׁלֵּם גַּם עַל הַחֶבֶל נֶזֶק שָׁלֵם[מב].

השגת הראב"ד
חיו . . שלם א"א לא נהיר ולא בהיר ולא צהיר דהא דמקשינן בגמרא (בבא קמא יח) והא חבל משונה הוא אגופה דברייתא קא מקשי.

מ) כדין רגל, כי דרכם של תרנגולים לנקר חבלים וזה נעשה ללא כוונה להזיק. מא) דהיינו שהתרנגולים דחפו את הדלי בגופם עד שנשבר, ולכן זה מוגדר כרגל (ואם הדלי התגלגל מאליו ונשבר, משלם חצי נזק מחמת הספק שאולי זה צרורות). מב) כדין שן (אבל במקרה הקודם, על החבל משלם חצי נזק כקרן, כי זה נזק חריג).

טו. הַכֶּלֶב וְהַגְּדִי שֶׁקָּפְצוּ מֵרֹאשׁ הַגַּג מַמַּעְלָה לְמַטָּה, וְשִׁבְּרוּ אֶת הַכֵּלִים - מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שָׁלֵם, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מוּעָדִין לְדָבָר זֶה[מג]. וְכֵן אִם נָפְלוּ וְהִזִּיקוּ[מד]; שֶׁעַלְיָתָן לְרֹאשׁ הַגַּג פְּשִׁיעָה; וְאַף עַל פִּי שֶׁנְּפִילָתָן אֹנֶס - כֹּל שֶׁתְּחִלָּתוֹ בְּפְשִׁיעָה וְסוֹפוֹ בְּאֹנֶס, חַיָּב[מה].

מג) דרכם של כלב וגדי לקפוץ מראש הגג, לכן כאשר הם קפצו מהגג ונחתו על כלים ושברו אותם, משלם בעליהם נזק שלם כדין רגל. מד) כלומר: גם אם הם נפלו מהגג באונס ונחתו על כלים ושברו אותם, שזה מקרה חריג שהבעלים לכאורה לא אשם בו, הוא משלם נזק שלם. מה) עליית הכלב והגדי לגג היא פשיעה של הבעלים, שהיה עליו לשמור עליהם שלא יעלו לשם כי הם עלולים לקפוץ משם ולהזיק. לכן למרות שהנזק בפועל קרה באונס, כתוצאה מהנפילה הלא צפויה שלהם מהגג, משלם הבעלים נזק שלם, בהתאם לכלל שכל נזק שהתחיל בפשיעה ונגמר באונס – חייבים עליו.

טז. קָפְצוּ מִמַּטָּה לְמַעְלָה, מְשַׁלְּמִין חֲצִי נֶזֶק; וְהוּא - שֶׁנִּתְּלָה הַגְּדִי וְנִסְרַךְ, וְקָפַץ הַכֶּלֶב; אֲבָל אִם נִסְרַךְ הַכֶּלֶב וְדִלֵּג הַגְּדִי, בֵּין מִמַּעְלָה לְמַטָּה בֵּין מִמַּטָּה לְמַעְלָה - חַיָּבִין נֶזֶק שָׁלֵם[מו]. וְכֵן תַּרְנְגוֹל שֶׁדִּלֵּג, בֵּין מִמַּעְלָה לְמַטָּה בֵּין מִמַּטָּה לְמַעְלָה - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם[מז].

מו) טבעם של כלב וגדי לקפוץ ולעלות גם מלמטה למעלה, אבל רק באופנים הבאים: הכלב באמצעות טיפוס על הקיר והגדי באמצעות קפיצה גדולה. לכן אם הם ירדו או עלו כך והזיקו, משלם בעליהם נזק שלם כדין רגל. אבל אם הם קפצו ועלו מלמטה למעלה באופן חריג, הגדי באמצעות טיפוס על הקיר והכלב באמצעות קפיצה גדולה, וגרמו נזק – משלם בעליהם חצי נזק, כדין מעשי היזק חריגים שדינם כקרן. מז) כדין רגל, כי דרכו של תרנגול לנתר כך, מלמעלה למטה ומלמטה למעלה.

השגת הראב"ד
כלב . . **פשוט** א"א ליתא דצרורות ע"י שינוי מרביע נזק מיהא לא מיפטר.

יז. כֶּלֶב • שֶׁנָּטַל אֶת הַהֲרָרָה, וְהָלַךְ לוֹ לְגָדִישׁ[מח] - אִם הִנִּיחָהּ בַּגָּדִישׁ וְאָכַל אֶת הַחַלָּה, וְהִדְלִיק אֶת הַגָּדִישׁ - עַל הַחַלָּה וְעַל מְקוֹם הַהֲרָרָה מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, וְעַל שְׁאָר הַגָּדִישׁ - חֲצִי נֶזֶק[מט]. וְאִם הָיָה מְגָרֵר אֶת הַחַלָּה עַל הַגָּדִישׁ, וְהוֹלֵךְ וְשׁוֹרֵף - מְשַׁלֵּם עַל הַהֲרָרָה נֶזֶק שָׁלֵם, וְעַל מְקוֹם הַגַּחֶלֶת חֲצִי נֶזֶק, וְעַל שְׁאָר הַגָּדִישׁ פָּטוּר[נ].

מח) הררה זו חלה שנאפית על גבי גחלים, והכלב לקח את החלה יחד עם גחלים שנדבקו לתחתיתה, לכיוון ערימת תבואה. מט) על החלה ועל המקום בערימת התבואה שעליו הניח הכלב את החלה ונשרף מהגחלים, משלם בעליו נזק שלם, כדין שן (גם המקום שעליו הונחה החלה נכלל בנזקי השן, כי בעזרתו התאפשרה האכילה). ועל שאר ערימת התבואה שנשרפה משלם חצי נזק כדין צרורות, שהאש שהתפשטה כתוצאה מהנחת החלה עם הגחלים, דינה כאבנים שמעיפה הבהמה כתוצאה מהליכתה. נ) על

החלה משלם נזק שלם, כדין שן. על המקומות בערימת התבואה שנשרפו כתוצאה ממגע ישיר עם הגחלים שנדבקו לחלה שגרר הכלב, משלם חצי נזק כדין קרן, כי גרירת חלה בצורה כזאת היא חריגה ולא אופיינית לכלב. ועל שאר ערימת התבואה פטור, כי במקרה הזה הכלב לא הגביה והניח את החררה עם הגחלים אלא רק גרר אותם, ולכן הגחלים נשארו ברשות בעליהם, ואין לחייב את בעל הכלב על השריפה שגרמו (וגם לא את בעל הגחלים, כפי שיתבאר בהלכה הבאה).

יח. בַּמֶּה • דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁשָּׁמַר בַּעַל הַגַּחֶלֶת אֶת אִשּׁוֹ וְסָתַם אֶת הַדֶּלֶת, וּבָא הַכֶּלֶב וְחָתַר וְנָטַל אֶת הַחֲרָרָה מֵעַל הָאִשׁ[נא]. אֲבָל אִם לֹא שָׁמַר אִשּׁוֹ - בַּעַל הָאֵשׁ חַיָּב עַל שְׂרֵפַת הַגְּדִישׁ, וּבַעַל הַכֶּלֶב חַיָּב עַל אֲכִילַת הַחֲרָרָה וְעַל מְקוֹמָהּ[נב].

השגת הראב"ד
במה . . חייב א"א בעל האש נמי חייב.

נא) הדינים בהלכה הקודמת שמחייבים רק את בעל הכלב, מתייחסים למקרה שבעל הגחלים מנע את הגישה אליהם, כגון שסגר את הדלת לפניהם, ואף על פי כן הצליח הכלב לחתור מתחת לדלת ולהגיע אליהם. **נב)** אם בעל הגחלים לא מנע את הגישה אליהם ולכן הכלב הצליח לקחת אותם, הוא חייב לשלם על עירמת התבואה שנשרפה, כי לא שמר על הגחלים שלו. ובעל הכלב חייב לשלם רק על החלה ועל המקום בערימת התבואה שעליו הניח כלבו את החלה עם הגחלים, כדין שן (כנ"ל בהלכה הקודמת).

יט. הַמְשַׁסֶּה כַּלְבּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ בְּאֶחָד - פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם, וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם[נג]. וּבַעַל • הַכֶּלֶב חַיָּב חֲצִי נֶזֶק; שֶׁכֵּיוָן שֶׁהוּא יוֹדֵעַ, שֶׁאִם עוֹרְרוּ אֶת כַּלְבּוֹ לְהַזִּיק - נוֹשֵׁךְ, לֹא הָיָה לוֹ לְהַנִּיחוֹ[נד] [בלא שמירה]**. וְאִם שְׁפָחוּ בְּעַצְמוֹ** [-על עצמו]**, בַּעַל הַכֶּלֶב פָּטוּר; שֶׁכָּל הַמְשַׁנֶּה, וּבָא אַחֵר וְשִׁנָּה בּוֹ - פָּטוּר[נה].**

השגת הראב"ד
ובעל . . נזק א"א ואם מועד הוא נזק שלם משלם.

נג) אדם שגירה את הכלב של חברו לנשוך אדם אחר, והכלב נשך את אותו אדם – המגרה פטור מתשלום היות שרק גרם את הנזק בעקיפין ולא הזיק בידיו, וגם הכלב לא שלו. אבל חייב על כך בדיני שמים, היות שהוא האחראי לנזק. **נד)** מכיוון שבעל הכלב ידע שכלבו עלול לנשוך בתגובה להתגרות בו, היה עליו לשמור עליו, ולכן הוא משלם לניזק חצי נזק, כדין קרן (כי אין דרכו של כלב לנשוך אדם). **נה)** אם הכלב נשך את האדם שהתגרה בו, בעל הכלב פטור, בהתאם לכלל שאין חיוב על נזק חריג שקרה בתגובה למעשה חריג; ובמקרה כאן: האדם שהתגרה בכלב עשה מעשה חריג, ולכן נשיכת הכלב – שבפני עצמה היא מעשה חריג – שבאה בתגובה לכך, לא מחייבת את בעליו בתשלום.

כ. שְׁתֵּי פָּרוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אַחַת רְבוּעָה וְאַחַת מְהַלֶּלֶת, וּבָעֲטָה מְהַלֶּלֶת בָּרְבוּעָה - חַיָּב חֲצִי נֶזֶק; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁדַּרְכָּהּ לְהַלֵּךְ עָלֶיהָ, אֵין דַּרְכָּהּ לִבְעֹט בָּהּ[נו].

נו) הלכה זו מסייגת את העיקרון הנ"ל בסוף ההלכה הקודמת: אם פרה אחת רבצה על האדמה באופן חריג ברשות הרבים, ופרה אחרת שהלכה שם בעטה בה – בעליה של הפרה הבועטת חייב לשלם חצי נזק לבעל הפרה הרובצת. אמנם הבעיטה באה בתגובה לרביצה, ולכאורה הרי זה שינוי בתגובה לשינוי שפטור עליו, אבל הפטור הוא רק במקרה שהשינוי השני הוא תוצאה ישירה של השינוי הראשון. לדוגמה: אם הפרה השנייה הייתה הולכת על הפרה הרובצת כדי להמשיך בדרכה, בעליה היה פטור על הנזק שנגרם לפרה הרובצת, כי זו תגובה טבעית ומתבקשת לרביצה. אבל הבעיטה איננה תגובה מתבקשת לרביצת הפרה, ולכן יש לשלם עליה חצי נזק, כדין קרן.

~ שבת קודש כ"ב תשרי ~

פֶּרֶק ג

דיני נזקי אכילת הבהמה.

א. הַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת לֶאֱכֹל פֵּרוֹת אוֹ יְרָקוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. לְפִיכָךְ, אִם נִכְנְסָה לִרְשׁוּת הַנִּזָּק, וְאָכְלָה דְּבָרִים שֶׁדַּרְכָּהּ לֶאֱכֹל אוֹתָן - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, שֶׁנֶּאֱמַר[9]: "וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר - מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם". וְאִם אָכְלָה אוֹתָן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - פָּטוּר[א]; וְאִם נֶהֱנֵית[ה] - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית, לֹא מַה שֶּׁהִזִּיקָה[ב].

א) הפסוק מחייב נזק שלם ממיטב הנכסים במקרה שבהמה אוכלת תבואה "בשדה אחר", שפירושו "בשדה של איש אחר", דהיינו ברשות הניזק. ואם הבהמה אכלה אוכל של אדם אחר ברשות הרבים, בעליה פטור על כך, מכיוון שיש לבהמה רשות ללכת ברשות הרבים, ודרכה ללכת ולאכול (ראה לעיל פרק א' הלכות ז'-ח'). **ב)** כלומר: לא את שווי הנזק, אלא רק את סכום הכסף שחסך בעל הבהמה באכילה זו, וכדלקמן בהלכה הבאה.

9. שמות-משפטים, כב, ד.

ב. כֵּיצַד? נִכְנְסָה לִרְשׁוּת הַנִּזָּק, וְאָכְלָה שֶׁמְּשַׁמְּרִין אוֹ לוֹט [-מיני פירות] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[ג] בְּשָׁוֶה דִּינָר - מְשַׁלֵּם דִּינָר. וְאִם אָכְלָה אוֹתָן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְנֶהֱנֵת - רוֹאִין אוֹתָן כְּאִלּוּ הֵן שְׁעוֹרִים אוֹ עָמִיר [=קש], וּמְשַׁלֵּם דְּמֵי עָמִיר אוֹ דְּמֵי שְׁעוֹרִים בְּזוֹל[ד].

ג) שאלו מאכלים שראויים לבהמה והיא נהנית מהם. ד) ברשות הרבים אין חיוב על הנזק כאמור, אבל יש חיוב על הכסף שנחסך לבעל הבהמה בכך שלא יצטרך להאכיל את בהמתו. לכן החיוב הוא לא על שווי האוכל שאכלה, אלא על שווי מאכל בהמה רגיל שהוא שעורים או עמיר (גבעולים של תלתן), הזול מביניהם. לדוגמה: אם הבהמה אכלה קילו תפוחים, הוא משלם קילו שעורים. ומחיר השעורים או העמיר שהוא משלם הוא שני שליש ממחירם בשוק, מכיוון שאכילת הבהמה קרתה בעל כרחו של הבעלים.

ג. אָכְלָה אֳכָלִים הָרָעִים לָהּ, כְּגוֹן שֶׁאָכְלָה חִטִּין - הוֹאִיל וְלֹא נֶהֱנֵת, פָּטוּר[ה].

ה) מדובר ברשות הרבים שאין חיוב על הנזק, ובמקרה כזה הבעלים גם לא הרוויח מהאכילה.

אָכְלָה אֳכָלִין שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ לְאָכְלָן, כְּגוֹן שֶׁאָכְלָה כְּסוּת אוֹ כֵּלִים - בֵּין בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק, בֵּין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק; שָׁוֶה שְׁנוּי הוּא[ו], וְדֶרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהַנִּיחַ כְּסוּתָם וּכְלֵיהֶם בִּרְשׁוּת הָרַבִּים עַד שֶׁיְּנוּחוּ מְעַט[ז].

ו) כדין קרן. ז) לכן אין לפטור את בעל הבהמה על בסיס העיקרון שהופיע בסוף הפרק הקודם, שאין חיוב על מעשה חריג (-בהמה שאוכלת כלים) שבא בתגובה למעשה חריג (-הנחת כלים ברשות הרבים). זאת משום שהנחת כלים או בגדים ברשות הרבים איננה דבר חריג, כי מקובל שאנשים מניחים לפרק זמן קצר את משאם כדי לנוח באמצע הדרך.

ד. בְּהֵמָה • שֶׁהָיְתָה עוֹמֶדֶת בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק, וְתָלְשָׁה פֵּרוֹת מֵרְשׁוּת הָרַבִּים, וַאֲכָלָתָן בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק - הֲרֵי הַדָּבָר סָפֵק[ח]. לְפִיכָךְ, אֵינָהּ מְשַׁלֶּמֶת אֶלָּא מַה שֶּׁנֶּהֱנֵת; וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק בְּמַה שֶּׁהִזִּיקָתּוּ - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ, שֶׁהֲרֵי בִּרְשׁוּתוֹ אָכְלָה[ט].

השגת הראב"ד
בהמה . . הרבים א"א נראה דהכי גריס לה למילתא (בבא קמא כ) מתגלגל מהו היכי דמי דקיימא ברה"י וקא מתגלגל ואתי מר"ה לרה"י והיא מיושרת מן הגירסות שלנו.

ח) הפירות שאכלה הבהמה הם של האדם שהיא עומדת ברשותו, רק שהם נמצאים ברשות הרבים. הספק הוא האם מיקום הנזק נקבע לפי המקום שממנו נלקחו הפירות, שהוא רשות הרבים, ואז החיוב הוא רק על מה שנהנית (-הכסף שחסך הבעלים באכילה זו); או שמיקום הנזק נקבע לפי המקום שבו הוא קרה בפועל, שהוא רשות הניזק, ואז החיוב הוא על שוויו המלא של הנזק. ט) בהתאם לכלל במקרי ספק, שלא מוציאים ממון מספק מהמזיק, אבל אם הניזק תפס – אין מוציאים מידו.

ה. כֶּלֶב שֶׁנִּכְנַס לְחָצֵר, וְנָטַל פַּת אוֹ בָּשָׂר, וְהוֹצִיאָן לִרְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ לְחָצֵר אַחֶרֶת, וַאֲכָלָן שָׁם - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנָה[י]. אֲכָלָן בְּשָׂדֶה שֶׁל בַּעַל הֶחָצֵר[יא] - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם כְּאִלּוּ אֲכָלָם בְּתוֹךְ הֶחָצֵר, שֶׁהֲרֵי בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק אֲכָלָן. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[יב].

י) כדין שן ברשות הרבים, כי האכילה הייתה ברשות הרבים. יא) הכלב הוציא את הפת או הבשר מהחצר לשדה של אותו אדם, ושם אכל אותם. יב) שהחיוב חל בכל מקרה שבו הנזק קרה ברשות הניזק, גם אם האוכל נלקח משטח מסוים של הניזק ונאכל בשטח אחר שלו.

ו. בְּהֵמָה שֶׁאָכְלָה אֳכָלִין שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ לְאָכְלָן, אֲבָל אוֹכֶלֶת הִיא אוֹתָן עַל יְדֵי הַדְּחָק[יג] - כְּגוֹן פָּרָה שֶׁאָכְלָה שְׁעוֹרִים, וַחֲמוֹר שֶׁאָכַל כַּרְשִׁינִין [-מאכל פרה] אוֹ דָּגִים, וַחֲזִיר שֶׁאָכַל חֲתִיכַת בָּשָׂר, וְכֶלֶב שֶׁלִּקֵּק אֶת הַשֶּׁמֶן, וְחָתוּל שֶׁאָכַל תְּמָרִים, וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ - אִם אָכְלָה בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק, מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם. וּבִרְשׁוּת הָרַבִּים, פָּטוּר; וְאִם נֶהֱנֵת, מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵת[יד].

יג) מאכלים שאינה רגילה לאכול אותם, אבל עשויה לאכול אותם כאשר היא רעבה מאוד. יד) כדין שן. מכיוון שאלו מאכלים שבשעת הדחק הבהמה אוכלת אותם, הרי שהבהמה נהנית מהם, ואין הם כמאכלים שמזיקים לה.

ז. חַיָּה שֶׁנִּכְנְסָה לִרְשׁוּת הַנִּזָּק, וְטָרְפָה וְאָכְלָה בְּהֵמָה אוֹ בָּשָׂר - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, שֶׁזֶּה הוּא דַּרְכָּהּ. אֲבָל כֶּלֶב שֶׁאָכַל בְּכָשִׁים קְטַנִּים, אוֹ חָתוּל שֶׁאָכַל תַּרְנְגוֹלִים גְּדוֹלִים - הֲרֵי זֶה שְׁנוּי, וּמְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק[טו].

טו) כדין קרן, היות שזו חריגה מטבעם.

ח. סַל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ לֶחֶם, וְנִכְנַס חֲמוֹר[טז] וְשִׁבֵּר הַסַּל וְאָכַל הַלֶּחֶם - מְשַׁלֵּם עַל הַסַּל וְעַל הַלֶּחֶם נֶזֶק שָׁלֵם, שֶׁזֶּה הוּא דַּרְכּוֹ[יז]. וְכֵן שְׁעִיר עִזִּים שֶׁרָאָה לֶפֶת וְכַיּוֹצֵא בּוֹ עַל פִּי הֶחָבִית, וְנִסְתַּבֵּךְ בֶּחָבִית[יח] וְאָכַל אֶת הַלֶּפֶת וְשִׁבֵּר אֶת הֶחָבִית - מְשַׁלֵּם עַל שְׁנֵיהֶם נֶזֶק שָׁלֵם; כְּשֵׁם שֶׁדַּרְכּוֹ לֶאֱכֹל, כָּךְ דַּרְכּוֹ לְהִתָּלוֹת בִּכְלִים וְלַעֲלוֹת כְּדֵי לֶאֱכֹל[יט]. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

טז) לרשות הניזק. יז) לשבור את הסל כדי לאכול את הלחם. יח) טיפס על החבית כדי להגיע ללפת. יט) לכן גם שבירת הסל או החבית במקרים אלו כלולים בנזקי השן, ומשלם עליהם נזק שלם.

אֲבָל אִם נִכְנַס הַחָמוֹר, וְאָכַל אֶת הַלֶּחֶם, וְאַחַר כָּךְ שִׁבֵּר אֶת הַסַּל - מְשַׁלֵּם עַל הַלֶּחֶם נֶזֶק שָׁלֵם, וְעַל הַסַּל חֲצִי נֶזֶק[כ]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

כ) כי שבירת הסל לאחר האכילה, לא נספחת לפעולת האכילה אלא עומדת בפני עצמה, ולכשעצמה היא מעשה חריג והיא תולדת הקרן.

ט. בְּהֵמָה שֶׁאָכְלָה מִתּוֹךְ הָרִחְבָּה[כא], בֵּין דֶּרֶךְ הֲלִיכָתָהּ בֵּין שֶׁעָמְדָה וְאָכְלָה[כב] - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁגִּהֲנָת; וַאֲפִלּוּ חָזְרָה עַל צִדֵּי הָרִחְבָּה וְאָכְלָה אוֹתָן[כג]. אֲבָל אִם הִנִּיחָהּ אֶת הָרִחְבָּה, וְהָלְכָה וְעָמְדָה בְּצִדֵּי הָרִחְבָּה וְאָכְלָה - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה[כד]. אָכְלָה מִפֶּתַח הַחֲנוּת, מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁגִּהֲנָת; מִתּוֹךְ הַחֲנוּת, מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה[כה].

כא) רחבת השוק, שהיא רשות הרבים. כב) שאלו שני דפוסי התנהגות שגרתיים אצל בהמות. כג) אפילו אם הבהמה שעמדה ברחבה הפנתה את ראשה לשולי הרחבה ואכלה מאכלים שהיו שם, משלם מה שנהנית, כדין שן ברשות הרבים. כד) אם הבהמה יצאה מהרחבה, נעמדה בשולי הרחבה ואכלה שם, משלם מה שהזיקה כדין שן ברשות הניזק, היות ששולי הרחבה מוגדרים כרשות הניזק והאכילה התרחשה שם. כה) כי החנות היא רשות הניזק, והפתח שלה הוא רשות הרבים.

י. הָיְתָה מְהַלֶּכֶת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וּפָשְׁטָה צַוָּארָהּ וְאָכְלָה מֵעַל גַּבֵּי חֲבֵרְתָּהּ, וַאֲפִלּוּ עָמְדָה - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁגִּהֲנָת, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ הַבְּהֵמוֹת לֶאֱכֹל זוֹ מֵעַל גַּבֵּי זוֹ. וְאִם קָפְצָה וְאָכְלָה מֵעַל גַּבֵּי חֲבֵרְתָּהּ - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה; שֶׁגַּבֵּי [=הגב של] **חֲבֵרְתָּהּ כַּחֲצַר הַנִּזָּק הוּא חָשׁוּב[כו].**

כו) גב הבהמה נחשב כרשות הניזק, אבל אם הבהמה הלכה או עמדה ברשות הרבים ורק פשטה את צווארה ואכלה את האוכל שעל גב הבהמה השנייה, זה נחשב שהאכילה היא ברשות הרבים (כמו בהמה שעומדת ברחבה ואוכלת משולי הרחבה) ומשלם מה שנהנית. ואם הבהמה קפצה ועלתה על גב חברתה וכך אכלה את האוכל שהיה עליה, משלם מה שהזיקה כדין שן ברשות הניזק.

יא. בְּהֵמָה שֶׁהֶחְלִקָה בְּאֶבֶן אוֹ בְּמֵימֵי רַגְלֶיהָ, וְנָפְלָה לְגִנָּה, וְנֶחְבְּטָה עַל גַּבֵּי פֵּרוֹת וִירָקוֹת, אוֹ שֶׁאָכְלָה - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵתָה[כז]; אֲפִלּוּ הָלְכָה מֵעֲרוּגָה לַעֲרוּגָה, וַאֲפִלּוּ נִשְׁאֲרָה שָׁם כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא מַה שֶּׁנֶּהֱנֵתָה. וּמַה הֲנָיָה יֵשׁ לָהּ בַּחֲבִיטָתָהּ? שֶׁהֲרֵי מָצְאָה מָקוֹם רַךְ, וְלֹא נִתְרַסְּקוּ אֵבָרֶיהָ[כח]. אֲבָל אִם יָרְדָה כְּדַרְכָּהּ וְאָכְלָה, מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה; וַאֲפִלּוּ טִנְּפָה פֵּרוֹת בְּמֵי לֵדָה - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה, מִפְּנֵי שֶׁתְּחִלָּתוֹ בִּפְשִׁיעָה[כט]. וְכֵן אִם דְּחָפַתָּהּ חֲבֶרְתָּהּ וְנָפְלָה - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ לְהַעֲבִירָן אַחַת אַחַת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִדְחֲפוּ זוֹ אֶת זוֹ[ל].

כז) אם הכניסה של הבהמה לרשות הניזק הייתה באונס ובעליה לא אשם בכך, הוא משלם על נזקי השן שבהמתו גורמת שם רק את מה שנהנית, כמו ברשות הרבים. כח) חבטת הבהמה בסוף נפילתה בפרות וירקות מוגדרת כשן, היות שיש הנאה לבהמה בכך שהפירות והירקות ריככו את נחיתתה ומנעו את פציעתה. כט) אם כניסת הבהמה לרשות הניזק הייתה בדרך טבעית ובאשמת הבעלים, גם אם הנזק בפועל קרה באונס (כמו שהבהמה ילדה שם באופן לא צפוי ומי הלידה הזיקו לפירות), משלם מה הזיקה, בהתאם לכלל שכאשר הנזק החל בפשיעה גם אם בפועל הוא קרה בסוף באונס – חייב. ל) אם הבעלים העביר את בהמותיו במקום צר ואחת מהן דחפה את השנייה והפילה אותה לרשות הניזק, זה נחשב פשיעה מכיוון שהיה עליו להעביר אותם אחת-אחת, באופן בטיחותי, שימנע את הנפילה. לכן על נזקי הבהמה שנפלה ישלם מה שהזיקה.

יב. הֶחְלִקָה, וְנָפְלָה, וְיָצָאת, וְחָזְרָה לַגִּנָּה - אַף עַל פִּי שֶׁחָזְרָה שֶׁלֹּא לְדַעַת הַבְּעָלִים, מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה; מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ לְשָׁמְרָהּ שֶׁלֹּא תַּחְזֹר - שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ שֶׁכֵּיוָן שֶׁיָּדְעָה דֶּרֶךְ הַגִּנָּה, הֲרֵי הִיא חוֹזֶרֶת מֵאֵלֶיהָ[לא].

השגת הראב"ד
הוחלקה . . תחזור א"א האי פירושא לא נהיר אלא הכי פירושו שאפילו נעל בפניה כראוי ויצתה ולא ידע היכן הלכה חייב איבעי ליה למידע דהתם אזלא.

לא) אם הבהמה נפלה לגינה באונס, יצאה משם ואחר כך חזרה שוב לגינה, גם אם זה ללא ידיעת הבעלים, ואכלה שם – משלם מה שהזיקה. כי סביר להניח שהבהמה תרצה לחזור לגינה והיא גם יודעת את הדרך אליה, ולכן היה עליו לשמור עליה היטב שלא תלך לשם.

יג. הַקַּדָּר [=מוכר קדירות] **שֶׁהִכְנִיס קְדֵרוֹתָיו לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וְשִׁבְּרָתַן בְּהֵמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת - פָּטוּר. וְאִם הֶזִּיקָה בְּהֶן, בַּעַל הַקְּדֵרוֹת חַיָּב; וְאִם הִכְנִיס בִּרְשׁוּת, פָּטוּר[לב]. וְאִם קִבֵּל עָלָיו בַּעַל הַבַּיִת לִשְׁמֹר אֶת הַקְּדֵרוֹת, בַּעַל הַבַּיִת חַיָּב.**

לב) אם הקדר קיבל רשות מבעל הבית להכניס לחצרו את הקדרות שלו, בעל הבית היה צריך לשמור על בהמתו שלא תינזק מהם, ולכן הקדר פטור. עם זאת, בעל הבית לא התחייב לשמור על הקדרות, ולכן אם בהמתו הזיקה להם הוא פטור.

יד. וְכֵן אִם הִכְנִיס פֵּרוֹתָיו לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וַאֲכָלָתַן בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת - פָּטוּר. וְאִם הֶחְלְקָה בָּהֶן, וְהֶזִּיקָה - בַּעַל הַפֵּרוֹת חַיָּב; וְאִם• הִכְנִיס בִּרְשׁוּת, פָּטוּר. וְאִם קִבֵּל עָלָיו בַּעַל הַבַּיִת לִשְׁמֹר אֶת הַפֵּרוֹת, בַּעַל הַבַּיִת חַיָּב[לג].

השגת הראב"ד

ואם . . פטור א"א אע"ג דהלכה כרבי אפילו הכי כיון דברשות הוי אקני ליה מקום בחצר והויא לה חצר המיוחדת לבעל חצר לשוורים ולקדרות ולזה לקדרות בלבד כיון דאיתחזיק ממילא איהו הוא דאזיק אנפשיה ומשום הכי פטור וכדאמרינן שניהם ברשות הוזקו זה בזה פטורין דאיבעי להו לעיוני ולמיזל.

לג) עד כאן הדינים זהים להלכה הקודמת.

הִכְנִיסָן שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וַאֲכָלָתַן בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, וְהֶזִּיקָה בַּאֲכִילָתָן - בַּעַל הַפֵּרוֹת פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לָהּ שֶׁלֹּא תֹּאכַל[לד]**. וְאִם הִכְנִיסָן בִּרְשׁוּת, וְהִנִּיחוֹ בַּעַל הֶחָצֵר אֶת זֶה לִשְׁמֹרוֹ, וַאֲכָלָתַן בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, וְהֶזִּיקָה בַּאֲכִילָתָן - בַּעַל הַפֵּרוֹת חַיָּב; שֶׁכֵּיוָן שֶׁרָאָה הַבְּהֵמָה אוֹכֶלֶת דְּבָרִים הַמַּזִּיקִין לָהּ וְהִנִּיחָהּ - חַיָּב, שֶׁהֲרֵי אֵין בַּעֲלֵי הֶחָצֵר מְצוּיִין שָׁם לְהַעֲבִיר הַבְּהֵמָה מֵהֶן**[לה].

ד) ואין לחייב את בעל הפירות על כך, כי זה 'גרמא' (נזק עקיף). **לה)** אם בעל החצר הרשה לאדם אחר להכניס את פירותיו לחצרו ולשמור עליהם שם, הוא חייב על הנזק שנגרם לבהמת בעל החצר מאכילת הפירות, כי בעל החצר סמך עליו שישגיח שבהמתו לא תאכל מהפירות (שעלולים להזיק לה).

וּמַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה שֶׁנִּכְנְסָה לֶאֱפוֹת בְּתַנּוּר בְּבֵית שְׁכֵנוֹתֶיהָ, וְהִנִּיחוּ אוֹתָהּ, וְנִתְעַלְּמוּ כְּדֵי שֶׁלֹּא יַבִּיטוּ בָּהּ בְּעֵת לִישָׁתָהּ וַאֲפִיָּתָהּ[לו]**, וּבָא עֵז שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, וְאָכַל אֶת הַבָּצֵק וָמֵת; וְחִיְּבוּהָ חֲכָמִים לְשַׁלֵּם דָּמָיו.**

וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ו) השכנים הלכו והשאירו את האשה לבדה בשעת הלישה והאפייה מטעמי צניעות, היות שהיא מגלה את זרועותיה במהלך העבודה.

טו. הַמַּגְדִּישׁ• בְּתוֹךְ שָׂדֶה חֲבֵרוֹ[לז] **שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וַאֲכָלָתַן בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַשָּׂדֶה - פָּטוּר. וְאִם הֶחְלְקָה בָּהֶן, וְהֶזִּיקָה - בַּעַל הַפֵּרוֹת חַיָּב. אֲכָלָתַן, וְהֶזִּיקָה בַּאֲכִילָתָן - פָּטוּר**[לח]**. וְאִם הִגְדִּישׁ בִּרְשׁוּת - בַּעַל הַשָּׂדֶה חַיָּב, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קִבֵּל עָלָיו לִשְׁמֹר; שֶׁהַשּׁוֹמֵר בַּגְּרָנוֹת - כֵּיוָן שֶׁאָמַר לוֹ 'הַגְדֵּשׁ בְּכָאן', כְּמִי שֶׁאָמַר לוֹ 'הַגְדֵּשׁ, וַאֲנִי אֶשְׁמֹר לָךְ' הוּא חָשׁוּב**[לט].

השגת הראב"ד

המגדיש . . לשמור א"א ודוקא בשומר את הגרנות.

לז) עושה עריסה מהתבואה שלו, בשדה של אדם אחר. **לח)** עד כאן הדינים זהים להלכה הקודמת. **לט)** בשונה מהדין ביחס לפירות ולקדירות, כאן בעל השדה גם שומר עליה ולכן הסכמתו של בעל השדה להגדיש בשדהו כוללת את התחייבותו לשמור על הגדיש.

פֶּרֶק ד

דיני שמירת הבהמה.

א. הַכּוֹנֵס [=מכניס] **צֹאן לַדִּיר, וְנָעַל בִּפְנֵיהֶן בְּדֶלֶת שֶׁיְּכוֹלָה לַעֲמֹד בִּרוּחַ מְצוּיָה, וְיָצָאת וְהִזִּיקָה - פָּטוּר**[א]**. וְאִם אֵין הַדֶּלֶת יְכוֹלָה לַעֲמֹד בִּרוּחַ מְצוּיָה, אוֹ שֶׁהָיוּ כָּתְלֵי הַדִּיר רְעוּעִין - הֲרֵי לֹא נָעַל בִּפְנֵיהֶן כָּרָאוּי; וְאִם יָצָאת וְהִזִּיקָה, חַיָּב**[ב]**. וַאֲפִלּוּ חָתְרָה וְיָצָאת**[ג]**, וַאֲפִלּוּ נִפְרְצָה מְחִיצָה בַּלַּיְלָה**[ד]**, אוֹ פְּרָצוּהָ לִסְטִים**[ה] **- בַּעַל הַצֹּאן חַיָּב**[ו].

א) מכיוון ששמר כראוי על צאנו. **ב)** מכיוון שלא שמר כראוי. **ג)** הבהמה חפרה מתחת לדלת או לכותל ויצאה. זה מקרה חריג שמוגדר כאונס וגם אי אפשר לתלות אותו בפשיעת הבעלים, כי הוא היה עשוי לקרות גם אם הדלת והכתלים היו יציבים וחזקים. **ד)** והבעלים לא ידע על כך כדי לתקן אותה. **ה)** גנבים פרצו את דלת הדיר, וכך הצאן יצא ממנו. **ו)** כאשר בעל הצאן פשע ולא שמר על צאנו כראוי, גם אם בפועל הנזק קרה באונס (כמו בשלושת המקרים האלה) – הוא חייב, בהתאם לכלל שכל נזק שהחל בפשיעה חייבים עליו, גם אם בפועל קרה באונס.

הָיְתָה מְחִיצָה בְּרִיאָה, וְנִפְרְצָה בַּלַּיְלָה, אוֹ שֶׁפָּרְצוּהָ לִסְטִים, וְיָצָאת וְהִזִּיקָה - פָּטוּר. הוֹצִיאוּהָ לִסְטִים, וְהִזִּיקָה - הַלִּסְטִים חַיָּבִים[ז]**.**

ז) אם הגנבים הוציאו את הצאן (ולא רק אפשרו לו לצאת לבד, כמו קודם), הם מתחייבים בנזקיו, כי בכך הוא נכנס לרשותם.

השגת הראב"ד

חייב א"א זה שאמר חייב לא ידענו מהו אם על הכותל אמר למה ליה למימר ויצתה והזיקה ואם על הנזק אמר אינו כן אלא אם כן הכישוה והדריכוה לנזק.

ב. הַפּוֹרֵץ• גָּדֵר לִפְנֵי בְּהֵמַת חֲבֵרוֹ[ח]**, וְיָצָאת וְהִזִּיקָה - אִם הָיָה גָּדֵר חָזָק וּבָרִיא, חַיָּב**[ט]**; וְאִם**

הפורץ . . **חייב** א"א זה שאמר חייב לא ידענו מהו אם על הכותל אמר למה ליה למימר ויצתה והזיקה ואם על הנזק אמר אינו כן אלא אם כן הכישוה והדריכוה לנזק.

הָיָה כֹּחֲל רָעוּעַ - פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם, וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם[ט]. וְכֵן הַנּוֹתֵן סַם הַמָּוֶת לִפְנֵי בְּהֵמַת חֲבֵרוֹ - פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם, וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם[יא].

ח) מתוך כוונה שתצא הבהמה ותזיק. ט) על הנזקים שהזיקה הבהמה, כדין כל מזיק. הגנבים שפרצו את דלת הדיר לא חייבים על נזקי הצאן כנ"ל, היות שכוונתם לגנוב ולא שהצאן יזיק. מה שאין כן כאן שכוונתו שהבהמה תזיק, ולכן חייב. י) בדיני אדם הוא פטור, היות שתחילתו בפשיעה מצד הבעלים, כי הכותל היה רעוע, ולכן הם חייבים. אבל בדיני שמים הוא חייב, היות שגרם לבעלים לשלם על נזקי בהמתם (שייתכן שהבהמה לא הייתה יוצאת ומזיקה, ללא פריצת הכותל). יא) פטור מדיני אדם כי זה גרמא, שהבהמה יכלה לא לאכול את הסם, ואחריותו לנזק עקיפה. וחייב בדיני שמים כי התכוון להזיק (ובפועל נגרם נזק).

ג. הַמַּעֲמִיד • בְּהֵמַת חֲבֵרוֹ[יב] עַל גַּבֵּי קָמָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ - הַמַּעֲמִיד חַיָּב לְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה[יג]. וְכֵן אִם הִכִּישָׁהּ [=הכתה] עַד שֶׁהָלְכָה לְקָמַת חֲבֵרוֹ, וְהִזִּיקָה - זֶה שֶׁהִכִּישָׁהּ חַיָּב[יד].

השגת הראב"ד
המעמיד . . חייב א"א וכ"ש קם לה באפה.

יב) לקח את בהמת חברו בידיו והביאה לשדה של אדם אחר, והבהמה אכלה מהתבואה המחוברת לאדמה. יג) היות שבלקיחת הבהמה היא נכנסה לרשותו, והוא מתחייב בכל נזקיה. יד) הוא הדין אם היכה אותה במקל וכיו"ב והוביל אותה אל השדה.

ד. הַמּוֹסֵר • בְּהֵמָתוֹ לְשׁוֹמֵר חִנָּם, אוֹ לְנוֹשֵׂא [-שומר] שָׂכָר, אוֹ לְשׁוֹכֵר, אוֹ לְשׁוֹאֵל[טו] - נִכְנְסוּ תַּחַת הַבְּעָלִים; וְאִם הִזִּיקָה, הַשּׁוֹמֵר חַיָּב[טז]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁלֹּא שָׁמְרוּהָ כְּלָל[יז]. אֲבָל אִם שָׁמְרוּהָ שְׁמִירָה מְעֻלָּה כָּרָאוּי, וְיָצְאַת וְהִזִּיקָה - הַשּׁוֹמְרִים פְּטוּרִין, וְהַבְּעָלִים חַיָּבִין, וַאֲפִלּוּ הֵמִיתָה אֶת הָאָדָם. שְׁמִירָה שְׁמִירָה פְּחוּתָה - אִם שׁוֹמֵר חִנָּם הוּא, פָּטוּר; וְאִם שׁוֹמֵר שָׂכָר אוֹ שׁוֹכֵר אוֹ שׁוֹאֵל הֵן, חַיָּבִין[יח].

השגת הראב"ד
המוסר . . חייבין א"א לא מתוקמא הא אלא בכדי שידע כענין שאמרו בבור של שני שותפין ואפ"ה לא מיחוור דלא דמיא שמירת שומר דאית ליה זמן קצוב עד כמה הוא חייב לשמרו לשותפין דכל חד וחד מיחייב בשמירתו לעולם הילכך שומר לעולם חייב אם לא שמרו כראוי ואם שמרו כראוי ויצא והזיק חזר השומר לחיובו בכדי שידע ובעלים פטורין אלא שי"ל לעולם אין הבעלים ניצלין מיד הניזק והם ידונו עם השומר ואם יש זמן לשמירתו יחזרו הבעלים על השומר ואם כלתה שמירתו פטור והבעלים חייבים.

טו) אלו ארבעה סוגי שומרים על רכוש, שדיניהם יתבארו בספר משפטים. בקצרה: שומר חינם שומר על הרכוש ללא תמורה, שומר שכר מקבל שכר על שמירתו, שוכר משתמש ברכוש ומשלם על כך, ושואל משתמש ברכוש ללא תשלום. טז) כאשר הבהמה נמסרה לאחד השומרים הנ"ל, האחריות על שמירתה ועל תשלום על נזקיה עוברת אליו. יז) שאז כל השומרים, כולל שומר חנם, חייבים בתשלום על נזקי הבהמה. יח) שומר חינם מחויב בשמירה בסיסית ('שמירה פחותה') על הבהמה, ואילו שאר השומרים מחויבים בשמירה קפדנית ('שמירה מעולה') עליה. כאשר השומר שמר על הבהמה בהתאם לרמת השמירה שנדרשת ממנו, הוא פטור על נזקי הבהמה, ואם הוא לא שמר כראוי לו, הוא חייב. לכן בשמירה בסיסית, שאר השומרים (חוץ משומר חינם) מתחייבים בנזקי הבהמה, ואילו שומר חינם פטור.

ה. הִנִּיחָהּ בַּחַמָּה - אֲפִלּוּ חָתְרָה וְיָצְאַת וְהִזִּיקָה, חַיָּב זֶה שֶׁהִנִּיחָהּ שָׁם; שֶׁכֵּיוָן שֶׁהִנִּיחָהּ בַּחַמָּה - הֲרֵי הִיא מִצְטַעֶרֶת וּבוֹרַחַת, וְעוֹשָׂה כָּל שֶׁאֶפְשָׁר לָהּ לַעֲשׂוֹת[יט].

יט) אם הבעלים שמר על בהמתו כראוי והשאיר אותה בדיר נעול, אבל היא חשופה שם לחום השמש, והבהמה חפרה מתחת לכותלי הדיר ויצאה והזיקה – הוא חייב, למרות שזה אונס לכאורה. הסיבה לכך היא שהצער מחום השמש קשה לבהמה וגורם לה לנסות לצאת מהדיר גם באופנים חריגים, ולכן השארת הבהמה במצב כזה היא פשיעה.

השגת הראב"ד
מסר . . חייבין א"א חיי ראשי דבר זה לא מצאתי לו שורש כי מה שאמרו בור מכוסה ושור קשור שמסר לחש"ו שהוא חייב באינו קשור ואינו מכוסה כראוי עסקינן וסומך על שמירת החרש.

ו. מָסַר • בְּהֶמְתּוֹ לְחֵרֵשׁ[כ] שׁוֹטֶה וְקָטָן[כא] - אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה הַשּׁוֹר קָשׁוּר, הַבְּעָלִים חַיָּבִין; שֶׁדַּרְכּוֹ שֶׁל שׁוֹר וְכֵיוֹצֵא בּוֹ לְהַתִּיר הַקֶּשֶׁר, וְלָצֵאת וּלְהַזִּיק[כב]. אֲפִלּוּ שְׁמָרוּהָ שְׁמִירָה מְעֻלָּה, וְחָתְרָה וְיָצְאַת וְהִזִּיקָה - הַבְּעָלִים חַיָּבִין[כג].

כ) החרש הוא חרש מלידה, שאינו שומע ואינו מדבר. כא) חרש, שוטה וקטן אינם בני דעת, ושמירתם אינה שמירה. כב) היות ששמירתם אינה שמירה, והשור היה זקוק לשמירה על אף שהיה קשור כי דרכו (לזוז ולמתוח את החבל, ומתוך כך) להתיר את הקשר, הבעלים חייב בנזקיו. כג) גם אם הם שמרו היטב על השור, ובכל זאת הוא הצליח לברוח ולהזיק באופן לא צפוי – הבעלים חייב, בהתאם לכלל שתחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב.

ז. מָסַר שׁוֹרוֹ לַחֲמִשָּׁה, וּפִשַּׁע בּוֹ אֶחָד מֵהֶן, וְיָצָא וְהִזִּיק[כד] - אִם אֵינוֹ מִשְׁתַּמֵּר אֶלָּא בַּחֲמִשְׁתָּן, זֶה שֶׁפִּשַּׁע בּוֹ חַיָּב; וְאִם מִשְׁתַּמֵּר בִּשְׁאָרָן, אֵלּוּ הַנִּשְׁאָרִין חַיָּבִין[כה].

כד) חמישה אנשים קיבלו עליהם את האחריות לשמור על

השור, אחד מהם פשע והלך ולא שמר על השור, והשור ברח והזיק. **כה)** אם שמירת כל החמישה חיונית למניעת בריחת השור – אותו אחד שהלך חייב בנזקיו, היות שפשיעתו גרמה לנזק. ואם השמירה על השור אפשרית גם ע"י ארבעה, הארבעה שנשארו חייבים בנזק השור, היות שהוא קרה כתוצאה מפשיעתם (והראשון שהלך פטור כי הוא השאיר את השור תחת שמירה ראויה, של הארבעה האחרים).

ח. שְׁאָלוֹ • בְּחֶזְקַת תָּם, וְנִמְצָא מוּעָדכי - אִם יָדַע הַשּׁוֹאֵל שֶׁהוּא נַגָּחָן, הַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִין חֲצִי נֶזֶק, שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁהוּא הוֹלֵךְ, חֲרֵי שֵׁם בְּעָלָיו עָלָיו; וְהַשּׁוֹאֵל מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק - שֶׁאֲפִלּוּ הָיָה תָּם כְּשֶׁעָלָה בְּדַעְתּוֹ, חֲצִי נֶזֶק הָיָה מְשַׁלֵּם, שֶׁחֲרֵי יָדַע שֶׁהוּא נַגָּחָן. וְאִם לֹא יָדַע הַשּׁוֹאֵל שֶׁהוּא נַגָּחָן - אֵין הַשּׁוֹאֵל חַיָּב כְּלוּם, וְהַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שָׁלֵםכז.

השגת הראב"ד
שאלו . . נזק א"א הא דלאו כהלכתא שאין זה הדין אלא בשתפסוהו ב"ד.

כו) השואל חשב שהשור הוא תם (שמשלם חצי נזק) ובאמת הוא מועד (שמשלם נזק שלם). **כז)** אם השואל ידע שדרכו של השור לנגוח, ורק לא ידע שהוא הועד בבית דין ודינו כשור מועד, והשור נגח והזיק – הבעלים משלם חצי נזק, כי גם כאשר השור ברשות השואל, הוא עדיין שייך לבעליו ונשאר שור מועד; והשואל משלם חצי נזק, כי ידע שדרכו של השור לנגוח ולכן קיבל על עצמו אחריות לתשלום חצי נזק (כדין שור תם). ואם השואל לא ידע שדרכו של השור לנגוח – הוא פטור, והבעלים משלם נזק שלם. כללו של דבר: השואל חייב בהתאם לאחריות שקיבל על עצמו, על בסיס חזקת השור שהייתה ידועה לו.

ט. שְׁאָלוֹ כְּשֶׁהוּא תָּם, וְהוּעַד בְּבֵית הַשּׁוֹאֵל, וְהֶחְזִירוֹ לִבְעָלָיו - חָזַר לְתַמּוּתוֹ; הוֹאִיל וְנִשְׁתַּנְּתָה רְשׁוּתוֹ, בְּטְלָה הַהֶעָדָה; וְהַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִין חֲצִי נֶזֶק, וְהַשּׁוֹאֵל פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי הֶחְזִירוֹכח.

כח) אם השור היה תם בשעת השאלה, וברשות השואל הוא נגח שלוש פעמים והועד בבית דין והפך לשור מועד, ואחר כך חזר לבעליו – הוא חוזר אוטומטית להיות שור תם, כי החזרה לבעליו נחשבת ל'שינוי רשות' שמבטל את העדתו. ואם הזיק אחרי שחזר לבעליו, הבעלים משלם חצי נזק כדין שור תם, והשואל פטור.

י. שׁוֹמֵר • שֶׁקִּבֵּל עָלָיו שְׁמִירַת גּוּף הַבְּהֵמָה בִּלְבַד, אֲבָל לֹא שְׁמִירַת נִזְקֶיהָ, וְהִזִּיקָה - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם, וְהַבְּעָלִים חַיָּבִים. קִבֵּל שְׁמִירַת נִזְקֶיהָ, וְהִזִּיקָה - חַיָּב הַשּׁוֹמֵר; וְאִם הֶזִּקָה - פָּטוּר, וְהַבְּעָלִים עוֹשִׂין דִּין עִם הַמַּזִּיקכט.

השגת הראב"ד
שומר . . מלשלם א"א אף זה אינו מחוור דמתחזי מגמ' דמסתמא לא מקבל עליה שמירת נזקיה שהיא מזקת דאמרינן בפרקא קמא (בבא קמא יד) ואם קבל עליו שמירת נזקיו ביום חייב ואפשר דאיהו נמי הכי קאמר שלא פירש שמירת נזקיה.

כט) שומר יכול לקבל עליו שמירה חלקית שכוללת אחריות שהשור לא יינזק בלבד, או אחריות שהשור לא יזיק בלבד. ובהתאם לכך הוא מתחייב: אם השומר קיבל אחריות שהשור לא יינזק בלבד, והשור הזיק – הוא פטור, והבעלים משלם את הנזק (כי האחריות לנזקי השור נשארה ברשותו). ואם השומר קיבל אחריות שהשור לא יזיק בלבד, והשור הוזק – הוא פטור, והבעלים תובע את תשלום הנזק מהמזיק.

יא. מָסַר • הַשּׁוֹמֵר לְשׁוֹמֵר אַחֵרל - הַשּׁוֹמֵר הָרִאשׁוֹן חַיָּב לְשַׁלֵּם לַנִּזָּק, שֶׁהַשּׁוֹמֵר שֶׁמָּסַר לְשׁוֹמֵר חַיָּב; וַהֲרֵי הַנִּזָּק אוֹמֵר לוֹ: 'לָמָּה לֹא שָׁמַרְתָּ אַתָּה בְּעַצְמְךָ וּמָסַרְתָּ לְאַחֵר? שַׁלֵּם לִי אַתָּה, וְלְךָ עֲשֵׂה דִּין עִם הַשּׁוֹמֵר שֶׁמָּסַרְתָּ לוֹ אַתָּה'לא. מְסָרָהּ הַשּׁוֹמֵר לִבְנוֹ, אוֹ לְבֶן בֵּיתוֹ, אוֹ לְמְסַעֲדוֹ [=לעוזרו] - נִכְנְסוּ תַּחַת הַשּׁוֹמֵר, וְחַיָּבִיןלב.

השגת הראב"ד
מסר . . אתה א"א כל זה אינו מחוור אלא הניזק גובה מן השני או מאיזה שירצה ועד שאומר לשומר יאמר לבעלים למה לא שמרת אתה את שורך וחיי ראשי כל מה שכתב בזה שלא לצורך הוא דליכא למימר הכא אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר שהרי הבעלים אינם מפסידים כלום.

ל) והזיקה הבהמה בזמן שמירתו של השומר השני. **לא)** השומר הראשון קיבל מהבעלים את האחריות לשמור על הבהמה, ולכן הוא זה שחייב לשלם לניזק (והוא יכול לתבוע את השומר השני, בהתאם לסיכום ביניהם). **לב)** אם השומר מסר את הבהמה לבנו או לאדם שגר איתו או לעוזרו, האחריות על הבהמה עוברת אליהם והם חייבים לשלם לניזק על נזקיה. דרכו של אדם להפקיד את רכושו או רכוש שקיבל מאחרים ביד אנשים אלו, ואין זה דומה למסירת הבהמה לשומר אחר.

יב. כָּל שׁוֹמֵר שֶׁנִּתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם, וְאֵין לוֹ, וְהָיָה הַמַּזִּיק תָּם, שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִגּוּפוֹ - חֲרֵי הַנִּזָּק מִשְׁתַּלֵּם מִן הַבְּהֵמָה שֶׁהִזִּיקָה, וְיִשָּׁאֵר דְּמֵי מַה שֶּׁגָּבָה הַנִּזָּק חוֹב עַל הַשּׁוֹמֵר לְבַעַל הַבְּהֵמָהלג.

לג) אם השומר התחייב בנזקי שור תם, שהתשלום הוא חצי נזק מדמי השור המזיק (כנ"ל בפרק א'), ואין לשומר את

הפניות לשיחות קודש

הואיל ונשתנת רשותו: דעת רבינו בדין "רשות משנה" – לקו"ש חל"ו ע' 102.

הסכום הזה – הניזק גובה את התשלום מדמי השור המזיק, והשומר חייב להחזיר את התשלום הזה לבעל הבהמה.

יג. כָּל בְּהֵמָה שֶׁהִזִּיקָה פֵּרוֹת מְחֻבָּרִין[לד], מְשַׁעֲרִין מַה שֶּׁהִזִּיקָה בְּשִׁשִּׁים, וּמְשַׁלֵּם זֶה שֶׁנִּתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם, בֵּין הַבְּעָלִים בֵּין הַשּׁוֹמְרִים[לה].

לד) לאדמה; שעדיין זקוקים לחיבור לאדמה כדי לגדול. לה) לשם חישוב שווי הנזק מכפילים את כמות הפירות שאכלה הבהמה בשישים – מעריכים כמה שווה שדה עם כמות פירות כזאת (פי 60) וכמה הוא שווה לאחר הפחתת כמות הפירות שאכלה הבהמה ממנו, ואת ההפרש הזה משלם בעל הבהמה. נוסחה זו נועדה לייצר הערכת שווי סבירה של הנזק: הערכה של שווי הפירות שאכלה הבהמה בפני עצמם, לא משקפת כראוי את שווי הנזק שנגרם לבעל השדה, היות שמדובר בחלק קטן משדה גדול, כך ששווי הנזק פחות משמעותי. כמו כן חישוב דומה במספר גדול מדי גם לא יספק הערכת שווי הוגנת, כי השווי של כמות קטנה מתוך כמות עצומה הוא נמוך מאוד. לכן קבעו חכמים את הנוסחה הזאת.

כֵּיצַד? חֲרֵי שֶׁאָכְלָה בֵּית סְאָה[לו], שָׁמִין שִׁשִּׁים בֵּית סְאָה בְּאוֹתָהּ הַשָּׂדֶה כַּמָּה הָיָה שָׁוֶה, וְכַמָּה הוּא שָׁוֶה עַתָּה אַחַר שֶׁנִּפְסְדָה בּוֹ הַסְּאָה, וּמְשַׁלֵּם הַשְּׁאָר. וְכֵן אִם אָכְלָה קַב אוֹ רֻבַּע, אֲפִלּוּ קֻלַּח אֶחָד[לז] - שָׁמִין אוֹתוֹ בְּשִׁשִּׁים.

לו) בית סאה הוא מידת שטח בשדה, שמכיל תבואה בכמות של סאה. סאה היא 8.3 ליטרים / כ–8300 סמ"ק (לפי ר' חיים נאה). לז) קב = שישית סאה, כ–1.4 ליטר. רובע = רבע קב, כשליש ליטר. קלח = גבעול עבה של צמח.

יד. אָכְלָה פֵּרוֹת גְּמוּרִין שֶׁאֵין צְרִיכִים לְקַרְקַע[לח], מְשַׁלֵּם דְּמֵי פֵּרוֹת גְּמוּרִין בְּשָׁוְיֵיהֶן[לט]: אִם סְאָה, דְּמֵי סְאָה; וְאִם סָאתַיִם, דְּמֵי סָאתַיִם.

לח) פירות שמחוברים לאדמה אבל כבר מוכנים לקצירה ולא זקוקים לחיבור לאדמה. לט) מחשבים את שווי הפירות שאכלה בפני עצמם, בשונה מהחישוב בהלכה הקודמת.

חֲרֵי שֶׁאָכְלָה פֵּרוֹת דֶּקֶל אֶחָד, וְכֵן הַקּוֹצֵץ פֵּרוֹת דֶּקֶל חֲבֵרוֹ וַאֲכָלָן[מ] - אִם הָיָה דֶּקֶל רוֹמִי וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, שֶׁאֵין הַתְּמָרִים שָׁלוֹ יָפוֹת - מְשַׁעֲרִין אוֹתוֹ בְּשִׁשִּׁים עַל גַּב הַקַּרְקַע; וְאִם דֶּקֶל פַּרְסִי הוּא וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, שֶׁהַתְּמָרִים שָׁלוֹ יָפוֹת בְּיוֹתֵר - מְשַׁעֲרִין הַדֶּקֶל בִּפְנֵי עַצְמוֹ כַּמָּה הָיָה שָׁוֶה, וְכַמָּה הוּא שָׁוֶה עַתָּה[מא].

מ) כלומר: לענין החישוב הבא, אין הבדל אם בהמה אכלה את הפירות או שאדם אכל אותם. מא) אם זה דקל רומי שהתמרים שלו לא חריגים באיכותם ובמחירם, חישוב שווי הנזק הוא כמו בהלכה הקודמת – מחשבים כמה שווה שדה שיש בו פי 60 תמרים, וכמה ייגרע משוויו ע"י הפחתת התמרים שנאכלו. ואם זה דקל פרסי שתמריו חריגים באיכותם ובמחירם, מחשבים את ההפרש בין שווי עץ הדקל לפני שנאכלו התמרים, לשוויו לאחר אכילתם, וזה גובה התשלום.

פֶּרֶק ה

תקנות ממוניות לתועלת הרבים.

השגת הראב"ד
בהמה . . **אותה** א"א דברים הללו לא נאמרו בגמרא (בבא קמא כג) אלא בעיזי דשוקא שעומדות לשחיטה ואין להם רועה אבל במי שיש לו עדר של בהמות אין שוחטין לו כל עדרו אלא אם יזיק לעולם ישלם בלא שום התראה.

א. בְּהֵמָה • שֶׁהָיְתָה רוֹעָה, וּפָרְשָׁה וְנִכְנְסָה בַּשָּׂדוֹת וּבַכְּרָמִים - אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא הִזִּיקָה, מַתְרִין בִּבְעָלֶיהָ שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים[א]. אִם לֹא שָׁמַר בְּהֶמְתּוֹ, וְלֹא מְנָעָהּ מִלְּתְעוֹת - יֵשׁ רְשׁוּת לְבַעַל הַשָּׂדֶה לִשְׁחֹט אוֹתָהּ שְׁחִיטָה כְּשֵׁרָה, וְאוֹמֵר לִבְעָלֶיהָ: 'בּוֹאוֹ וּמִכְרוּ בָּשָׂר שֶׁלָּכֶם'; מִפְּנֵי שֶׁאָסוּר לְאָדָם לְהַזִּיק וּלְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיק; אֲפִלּוּ לִגְרֹם הַנֶּזֶק אָסוּר[ב].

א) מזהירים אותו שישמור על בהמתו וימנע ממנה להיכנס לשדות וכרמים של אחרים. ב) אדם לא יכול לומר "אני אגרום נזק ואחר כך אשלם עליו", כי יש איסור אפילו לגרום נזק בעקיפין. לכן בעל השדה שהבהמה נכנסת אליו ללא רשות, רשאי לשחוט את הבהמה ולהביא את בשרה לבעליה (אחרי שהזהיר את בעליה 3 פעמים וזה לא הועיל), כדי למנוע ממנה לאכול בשדהו.

ב. לְפִיכָךְ, אָסְרוּ חֲכָמִים לְגַדֵּל בְּהֵמָה דַּקָּה וְחַיָּה דַּקָּה[ג] בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּמְקוֹם הַשָּׂדוֹת וְהַכְּרָמִים, אֶלָּא בַּיְּעָרִים וּבַמִּדְבָּרוֹת שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[ד]. וּמְגַדְּלִין בְּסוּרְיָה בְּכָל מָקוֹם[ה].

ג) בהמה דקה זה צאן וחיה דקה אלו חיות כמו צבי ואייל. ד) בארץ ישראל אסור לגדל בהמה דקה וחיה דקה באזורי שדות וכרמים, היות שהם עלולים להיכנס אליהם ולאכול מהם. לכן מגדלים אותם רק באזורי היערות והמדברות שהם לא מקומות יישוב, ובהם לא ייגרם נזק לרכוש של אנשים פרטיים. ה) סוריה היא חבל ארץ שכבש דוד המלך בצפון־מזרח לארץ ישראל. לענין זה אין דינה כארץ ישראל, ולכן אפשר לגדל בה בהמה דקה וחיה דקה בכל מקום.

ג. עֲשָׂרָה תְּנָאִים הִתְנָה יְהוֹשֻׁעַ וּבֵית דִּינוֹ בְּשָׁעָה שֶׁחִלֵּק אֶת הָאָרֶץ, וְאֵלּוּ הֵן: (א) הִתְנָה שֶׁמֵּרְעִין בְּהֵמָה דַּקָּה בַּיְּעָרִים שֶׁאִילָנֵיהֶן גַּסִּין [-עצים גדולים], אֲבָל

אֵין מַרְעִין שָׁם בְּהֵמָה גַּסָּה. וְיַעַר שֶׁאֵילָנָיו דַּקִּין, אֵין מַרְעִין בּוֹ לֹא גַּסָּה וְלֹא דַּקָּה אֶלָּא מִדַּעַת בְּעָלָיו[ו].

ו) מותר לבהמה דקה לרעות ביער של אדם פרטי, שהעצים בו גדולים, ואין לבעל היער למנוע את כניסתה אליו. הסיבה לכך היא שבהמה דקה לא מזיקה כל כך לעצים כאלה. אבל אסור לבהמה גסה לרעות שם, כי היא מזיקה הרבה גם לעצים גדולים. וביער פרטי שהעצים בו קטנים, אסור לכל הבהמות לרעות, כי היזקן רב.

(ב) וְכֵן הִתְנָה, שֶׁיִּהְיֶה כָּל אָדָם מֻתָּר לְלַקֵּט עֵצִים מִשְּׂדֵה חֲבֵרוֹ; וְהוּא, שֶׁיִּהְיוּ עֵצִים פְּחוּתִים [=זולים] וּקְרוֹבִים לִהְיוֹת קוֹצִים, כְּגוֹן הַיִּזְמָא וְהַגָּא [=קוצים וברקנים]. וְהוּא, שֶׁיִּהְיוּ מְחֻבָּרִין וְלַחִין; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְשָׂרֵשׁ [=יעקור]. אֲבָל שְׁאָר עֵצִים אָסוּר[ז].

ז) מותר לאדם ללקט גזירי עצים מסוימים משדה חברו ואין זה גזל. ההיתר הוא רק בגזירי עצים זולים שדומים לקוצים, ורק אם הם מחוברים לאדמה ולחים, כי אם הם תלושים זה מעיד שבעל השדה מעוניין בהם, וכמו כן אם הם יבשים הם ראויים להסקה והוא מעוניין בהם. ואסור לעקור אותם עם השורשים, כי אולי בעל השדה מעוניין שיצמחו שוב.

(ג) וְכֵן הִתְנָה, שֶׁיִּהְיֶה כָּל אָדָם מֻתָּר לְלַקֵּט עֲשָׂבִים הָעוֹלִין מֵאֲלֵיהֶן בְּכָל מָקוֹם, חוּץ מִשְּׂדֵה תִּלְתָּן שֶׁזֵּרָעָהּ לִבְהֵמָה[ח].

ח) מותר לתלוש עשבים שצומחים מאליהם משדה חברו, כי הם מזיקים לזרעים ואין בעל השדה מעוניין בהם. אבל בשדה תלתן שמיועד לאכילת בהמה אסור, כי העשבים המעורבים בתלתן ראויים לאכילת בהמה (אבל אם שדה התלתן מיועד לאכילת אדם מותר, כי אין לו צורך בעשבים. סימן היכר ששדה התלתן זרוע לאדם הוא שהוא מסודר ערוגות ערוגות).

(ד) וְכֵן הִתְנָה, שֶׁיִּהְיֶה כָּל אָדָם קוֹטֵם נְטִיעָה בְּכָל מָקוֹם, חוּץ מִגְּרוֹפְיוֹת שֶׁל זַיִת[ט]; וְאֵינוֹ קוֹטֵם מִן הָאִילָנוֹת אֶלָּא כַּזַּיִת וְכַבֵּיצָה. וּבַקָּנִים וּבַגְּפָנִים מִן הַפֶּקֶק וּלְמַעְלָה[י]; וּבִשְׁאָר הָאִילָן - מֵחֻבּוֹ שֶׁל אִילָן, לֹא מֵחֻדּוֹ[יא]. וּכְשֶׁהִתִּיר לְקוֹטֵם, לֹא הִתִּיר אֶלָּא מֻחְדָּשׁ שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה פֵּרוֹת, אֲבָל לֹא מְיֻשָּׁן שֶׁעוֹשֶׂה פֵּרוֹת. וְאֵינוֹ קוֹטֵם אֶלָּא מִמָּקוֹם שֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה פְּנֵי חַמָּה[יג].

ט) מותר לחתוך ענף מעץ חברו לשם נטיעה או הרכבה, חוץ מענפי עץ זית זקן שצומחים בצידי העץ, כי הם נוחים להשרשה ובעל העץ מעוניין בהם. י) גירסה זו קשה להבנה ויש שגורסים "בזית – כביצה", דהיינו שמותר לחתוך ענף מעץ זית גדול, אבל יש להשאיר חלק מהענף מחובר לגזע העץ, בגודל של כביצה. יא) מן הקשר הסמוך לגזע ולמעלה, מותר לקטום. יב) בשאר העצים מותר לחתוך מהענפים שצומחים בצדדי העץ, אבל לא מהענף שנמצא במרכז העץ. יג) שני סייגים נוספים: א. אסור לחתוך מענפים שכבר עושים פירות. ב. אסור לחתוך מענפים חיצוניים שחשופים לשמש, כי הפירות שם גדלים ומתבשלים היטב.

(ה) וְכֵן הִתְנָה, שֶׁהַמַּעְיָן הַיּוֹצֵא כְּתְחִלָּה - בְּנֵי אוֹתָהּ הָעִיר שֶׁיָּצָא בִּגְבוּלָם מִסְתַּפְּקִין מִמֶּנּוּ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין עִקָּרוֹ בְּחֶלְקָם; וְאֵין לַאֲחֵרִים לְהִסְתַּפֵּק עִמָּהֶם מִמֶּנּוּ[יד].

יד) אם מעיין נובע מהאדמה בשטח של אדם מסוים, כל תושבי העיר שבה הוא נמצא יכולים להשתמש במי המעיין, ולא צריכים לשלם לאותו אדם. אבל לתושבי עיר אחרת אסור להשתמש במי המעיין.

(ו) וְכֵן הִתְנָה, שֶׁיִּהְיֶה כָּל אָדָם מֻתָּר לָצוּד דָּגִים מִיָּם טְבֶרְיָה; וְהוּא, שֶׁיָּצוּד בְּחַכָּה בִּלְבַד; אֲבָל לֹא יִפְרֹשׂ קֶלַע וְיַעֲמִיד סְפִינָה שָׁם, אֶלָּא בְּנֵי הַשֶּׁבֶט שֶׁהִגִּיעַ אוֹתוֹ הַיָּם בְּחֶלְקָן[טו].

טו) למרות שהכנרת נמצאת כולה בנחלת שבט נפתלי, כל עם ישראל רשאי לדוג בה דגים. ההיתר לכולם לדוג הוא רק באופן מצומצם, עם חכה, אבל אסור לתקוע יתדות וגדרות במים כדי ללכוד את הדגים או להעמיד שם ספינת דיג, חוץ מבני שבט נפתלי שלהם מותר לדוג דגים בכנרת בכל דרך שירצו.

(ז) וְכֵן הִתְנָה, שֶׁכָּל אָדָם שֶׁצָּרִיךְ לִנְקָבָיו - מִסְתַּלֵּק מִן הַדֶּרֶךְ וְנִכְנָס אֲחוֹרֵי הַגָּדֵר שֶׁפָּנַע בּוֹ וְנִפְנָה שָׁם, וַאֲפִלּוּ בְּשָׂדֶה מְלֵאָה כַּרְכֹּם; וְנוֹטֵל מִשָּׁם צְרוֹר, וּמְקַנֵּחַ[טז].

טז) אדם שצריך להתפנות יכול לסטות מהדרך ולהתפנות מאחורי הגדר הראשונה שתזדמן לו, למרות שזה שטח פרטי. ואפילו אם זה שדה שצומח בו זעפרן, שהוא תבלין יקר שהפסדו רב. ומותר לו גם לקחת אבן מהגדר כדי לקנח בה.

(ח) וְכֵן הִתְנָה, שֶׁכָּל הַתּוֹעֶה בֵּין הַכְּרָמִים וְכִיוֹצֵא בָּהֶן - מְפַשֵּׁג וְעוֹלֶה מְפַשֵּׁג וְיוֹרֵד, עַד שֶׁיֵּצֵא לְדַרְכּוֹ[יז].

יז) אדם שאיבד את דרכו בכרם חברו, יכול לחתוך את הזמורות המעכבות בדרכו כדי לפלס לו דרך החוצה (ואינו חייב ללכת סחור סחור לכרם).

(ט) וְכֵן הַתְּנָה, שֶׁבִּזְמַן שֶׁיִּרְבֶּה הַטִּיט בְּדַרְכֵי הָרַבִּים אוֹ נְקִיעֵי [=שלוליות] **מַיִם - יֵשׁ לְעוֹבְרֵי דְּרָכִים לְהִסְתַּלֵּק לְצִדְדֵי הַדְּרָכִים וּמְהַלְכִין שָׁם, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְהַלְכִין בְּדֶרֶךְ שֶׁיֵּשׁ לָהּ בְּעָלִים**[יח].

יח) כאשר הדרך לא מתוקנת והיא מלאה גומות מלאות מים או טיט, אפשר ללכת בשולי הדרך, גם אם היא עוברת בשולי השדות של אנשים פרטיים.

(י) וְכֵן הַתְּנָה, שֶׁמֵּת מִצְוָה קוֹנֶה מְקוֹמוֹ, וְנִקְבָּר בַּמָּקוֹם שֶׁיִּמָּצֵא בּוֹ; וְהוּא, שֶׁלֹּא יִהְיֶה מֻטָּל עַל הַמֶּצֶר, וְלֹא בְּתוֹךְ תְּחוּם הַמְּדִינָה; אֲבָל אִם נִמְצָא עַל הַמֶּצֶר, אוֹ שֶׁהָיָה בְּתוֹךְ הַתְּחוּם - מְבִיאוֹ לְבֵית הַקְּבָרוֹת[יט].

יט) 'מת מצוה' הוא יהודי שנמצא מת ואין מי שיתעסק בקבורתו, שמצווה על כל אדם לקבור אותו. מת מצוה קונה את המקום שבו נמצא, ונקבר בו, גם אם זה שטח פרטי, בתנאי שהוא לא נמצא על הגבול שבין שני שדות או בתוך תחום העיר. אבל אם הוא נמצא על הגבול בין השדות או בתוך תחום העיר, קוברים אותו בבית הקברות, כדי שאנשים לא יעברו מעל קברו וייטמאו.

ד. שְׁלֹמֹה תִּקֵּן, שֶׁיִּהְיוּ עוֹבְרֵי דְּרָכִים מַתָּרִין בִּימוֹת הַחַמָּה לְהַלֵּךְ בִּשְׂבִילִין שֶׁיֵּשׁ לָהֶן בְּעָלִים, עַד שֶׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה[כ].

כ) שיהיה מותר להולכי דרכים בקיץ ללכת בתוך שבילי שדות של אנשים, כדי לקצר את הדרך, עד לעונת הגשמים השנייה (שזמנה בכ"ג חשוון), שאחריה המעבר בשדות מזיק לתבואה ואסור.

ה. וְתַקָּנוֹת אֵלּוּ נוֹהֲגוֹת בְּכָל מָקוֹם, אֲפִלּוּ בְּחוּצָה לָאָרֶץ[כא].

כא) תקנות יהושע ותקנת שלמה חלות גם בחוץ לארץ.

ו. וּמְשֻׁיָּרֵד הַטַּל בְּבָבֶל, אָסוּר לְהַלֵּךְ בִּשְׂבִילִין שֶׁיֵּשׁ לָהֶם בְּעָלִים[כב].

כב) בבבל אסור לקצר את הדרך דרך שבילי שדות של אנשים פרטיים, כבר מזמן שמתחיל לרדת טל, כי זה מזיק לאדמה.

ז. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מְגַדְּלִין בְּהֵמָה דַּקָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מֵתָר לַשְּׁהוֹתָהּ קֹדֶם לָרֶגֶל שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְקֹדֶם לְמִשְׁתֶּה בְּנוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם[כג], **וְהַטַּבָּח לוֹקֵחַ וּמַשְׁהֶה עַד שֶׁיִּשְׁחֹט מְעַט מְעַט; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא תֵּצֵא וְתִרְעֶה בָּעֵדֶר, אֶלָּא כָּל הַמַּשְׁהֶה - מַשְׁהֶה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תַּזִּיק**[כד].

כג) על אף האיסור לגדל בהמה דקה באזורי שדות וכרמים בארץ ישראל (לעיל הלכה ב'), מותר להחזיק בבית בהמה דקה 30 יום לפני החג או לפני חתונת בנו, לצורך אכילת בשרה בסעודת החג או החתונה. כד) שוחט שמוכר בשר בהמה דקה, יכול להחזיק ברשותו כמות מסוימת של בהמות לצורך מכירה קרובה בשרם. אבל אסור שבהמות אלו ירעו בעדר ועליו להחזיקם בביתו, כדי שלא יזיקו.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וְכֵן הַתְּנָה, שֶׁבְּכָל הַתּוֹעֶה בֵּין הַכְּרָמִים כו'".

צריך להבין מה ראה יהושע להתנות תנאי זה בין עשרה תנאים עיקריים וחשובים שנקבעו בחלוקת הארץ לכל הזמנים והמקומות, ומה החשיבות הגדולה בזה שמונעים מהתועה ללכת עוד כמה רגעים עד שיחזור לדרכו. בנוסף, היתכן למנוע טירחא קלה זו בהיזק כרמו של חברו עד כדי כך שלא רק שהתירו לו לפסג ולעלות לפסג ולירד, אלא שגם אינו חייב לשלם ההיזק שגרם.

והביאור בזה: בתנאי זה מודגשת מעלתו וחשיבותו של יהודי, שבכדי למנוע ממנו טרחא וצער מיותרים (שיתעה בין הכרמים משך זמן נוסף) התקין יהושע בעת חלוקת הארץ ש"כל התועה בין הכרמים . . מספג ועולה מפסג ויורד עד שיצא לדרכו".

ובעומק יותר יש להוסיף שהתנאי בחלוקת הארץ פועל גם על בני ישראל שמצד רצונם לעזור ליהודי אחר ניחא להם שיפסג ויעלה יפסג וירד אף שעי"ז ינזק הכרם.

בזה יומתק הטעם שאינו משלם הנזק כיון שכנ"ל רוצה וחפץ בעל הכרם לעזור לתועה וניחא לו בזה כיון שעי"ז יצא לדרכו, ושעל ידו תבוא טובה ליהודי אחר.

מכאן יש ללמוד עד כמה צ"ל אהבת ישראל ואחדות ישראל, עד כדי כך שנח לו שיוזק ממונו בשביל טובת הזולת, והגע בעצמך: בשעה שהיו יהושע ובית דינו עסוקים בחלוקת ארץ ישראל לכל בנ"י, נתנו דעתם להתנות תנאי לטובתו של יהודי. על אחת כו"כ בעבודתו של יהודי פרטי שעליו להתפנות מענייניו לשם טובתו של יהודי אחר שהוא בבחינת "תועה בין הכרמים".

ויש לדייק בלשון "תועה בין הכרמים" שאף שמדובר ביהודי "תועה" הרי טעותו היא "בין הכרמים" – מקום של תענוג וכו' ואין מדובר בתועה במדבר שממה ואף לא "בשבילין שבשדות" היינו שכל טעותו היא שאין מדובר בכרמו שלו כי אם בכרם אחרים, ואעפ"כ מניח יהושע ובית דינו ענין נעלה כל כך של חלוקת הארץ לכל ישראל, בשביל טובתו של זה "התועה בין הכרמים".

יין מלכות ספר נזיקין סימן ב.
מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

ח. וּכְבָר עָשׂוּ בָּבֶל כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לֶאֱסֹר בָּהּ גְּדוֹלֵי בְּהֵמָה דַּקָּה וְחַיָּה דַּקָּה, מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ רֹב הַשָּׂדוֹת וְהַכְּרָמִים שָׁם בְּאוֹתָן הַיָּמִים שֶׁל יִשְׂרָאֵל[כה].

כה) חכמי בבל קבעו שדינה כארץ ישראל לענין איסור זה, היות שרוב השדות והכרמים שהיו שם היו בבעלות יהודים.

ט. וְכֵן אָסְרוּ חֲכָמִים לְגַדֵּל חֲזִירִים בְּכָל מָקוֹם, וְלֹא אֶת הַכֶּלֶב אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה קָשׁוּר בְּשַׁלְשֶׁלֶת. אֲבָל מְגַדֵּל הוּא כְּלָבִים בְּעִיר הַסְּמוּכָה לְסָפָר, בַּיּוֹם קוֹשְׁרוֹ וּבַלַּיְלָה מַתִּירוֹ[כו]. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: אָרוּר מְגַדֵּל כְּלָבִים וַחֲזִירִים, מִפְּנֵי שֶׁהֶחֱזָקָן מְרֻבֶּה וּמָצוּי.

כו) ההיתר לגדל כלב הוא רק כאשר הוא קשור, שכך איננו מזיק. בעיר שסמוכה לגבול, שצריכה שמירה יתרה, מותר לגדל כלב באופן הבא: לקשור אותו ביום שלא יזיק ולהתיר אותו בלילה, שאז שמירתו נחוצה וגם אין אנשים מצויים שיזיק להם.

י. רוֹעֶה שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְמָכֹר מִיָּד, אֶלָּא מוֹכֵר עַל יָד עַל יָד[כז]. וְכֵן מִי שֶׁנָּפְלוּ לוֹ כְּלָבִים וַחֲזִירִים בִּירֻשָּׁה - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְמָכֹר מִיָּד, אֶלָּא מוֹכֵר מְעַט מְעַט[כח].

כז) אדם שגידל בהמות וחיות שאסור לגדל ועשה תשובה ורוצה למכור אותם, לא חייב למכור את כולם בבת אחת היות שזה כרוך בהפסד עבורו (ועלול לגרום לו לחזור בו מתשובתו), אלא הוא יכול למכור אותם בכמה פעימות.
כח) והוא הדין למי שקיבל בירושה כלבים וחזירים, כמו גר שקיבלם מאביו הגוי, שיכול למוכרם בפעימות רבות.

---

10. שמות-משפטים, כא, כט.

המשך ביאור למס' בכורות ליום ראשון עמ' ב

הישראל חייב בבכורה, הוצרך הכתוב ללמד שאינו אסור בגיזה ועבודה. **וְרַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר שׁוּתָּפוּת** עם **עוֹבֵד כּוֹכָבִים, פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה,** ולכך **לְעִנְיַן** היתר **גִּזָּה וַעֲבוֹדָה לֹא אִיצְטְרִיךְ קְרָא** – אין צורך ללמוד מפסוק זה, **וְכִי אִיצְטְרִיךְ קְרָא** למעט, **לְפָטֵר חֲמוֹר** שאינו אסור בהנאה.

הגמרא מקשה על אופן הדרשה של רבי שמעון: **בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יְהוּדָה,** שדרש מ'צֹאנֶךָ' להתיר גיזה ועבודה בבכור שיש בו שותפות עם גוי, **הַיְינוּ דִּכְתִיב 'צֹאנֶךָ'** בלשון נוכח, ללמד שרק צאן שלך אסור בגיזה ועבודה, **וְגַם** לשון **'שׁוֹרְךָ'** מובן, שאף שאינו ממעט שור אחר נאמר בו 'שׁוֹרְךָ' **אָטוּ** – אגב **'צֹאנֶךָ'.** **אֶלָּא לְרַבִּי שִׁמְעוֹן** שלא דרש מזה למעט שור או צאן אחר, **'שׁוֹרְךָ וְצֹאנֶךָ' לָמָּה לִי,** היה ראוי לומר 'שור' ו'צאן', **קַשְׁיָא** – לשון הכתוב קשה לרבי שמעון.

הגמרא מבארת שאם נערף החמור הכל מודים שאסור בהנאה: **אָמַר רַבָּה, וּמוֹדֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן לְאַחַר עֲרִיפָה,** כלומר, אם לא פדאו אלא ערפו **שֶׁהוּא אָסוּר** בהנאה. **מַאי טַעְמָא, נָמַר** – למד בגזירה שוה **'עֲרִיפָה' 'עֲרִיפָה' מֵעֶגְלָה עֲרוּפָה,** נאמר בפטר חמור (שמות יג יג) 'וְאִם לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ', ונאמר בעגלה ערופה (דברים כא ד) 'וְעָרְפוּ שָׁם אֶת הָעֶגְלָה בַּנָּחַל', כשם שעגלה ערופה אסורה בהנאה, כך פטר חמור לאחר עריפה אסור בהנאה.

אָמַר רָבָא, מְנָא אֲמִינָא לֵיהּ שרבי שמעון מודה שפטר חמור אחר עריפה אסור בהנאה, **דִּתְנַיָא, הָעֲרֵלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם, וְשׁוֹר הַנִּסְקָל** שנשחט לאחר גמר דינו, **וְעֶגְלָה עֲרוּפָה** ששחטה לאחר ירידתה לנחל איתן, **וְצִיפּוֹרֵי מְצוֹרָע, וּפֶטֶר חֲמוֹר, וּבְשַׂר בֶּחָלָב, כּוּלָּן מִמַּאֲכַל טוּמְאַת אוֹכְלִין** – כל איסורים אלו מקבלים טומאה משרץ, ומטמאים אוכלים אחרים הנוגעים בהם. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, כּוּלָּן אֵין מְטַמְּאִין טוּמְאַת אוֹכְלִין,** כי הם אסורים בהנאה ואינם נחשבים אוכל. **וּמוֹדֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן בִּבְשַׂר בֶּחָלָב, שֶׁמְּטַמֵּא טוּמְאַת אוֹכְלִין** אף שאסור בהנאה, **הוֹאִיל וְהָיְתָה לוֹ שָׁעַת הַכּוֹשֶׁר** – שלפני שהתבשלו הבשר עם החלב היו מותרים באכילה, וחל עליהם שם אוכל. **וְאָמַר רַבִּי אַבִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מַאי טַעְמֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן,** שהאסור בהנאה אינו מקבל טומאה, **דִּכְתִיב** בטומאת אוכלים (ויקרא יא לד) **'מִכָּל הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל',** ודרשו **אוֹכֶל שֶׁאַתָּה יָכוֹל לְהַאֲכִילוֹ לַאֲחֵרִים** [–לגוים], כלומר שאינו אסור בהנאה, **קָרוּי אוֹכֶל** ומקבל טומאה, אוכל **שֶׁאִי אַתָּה יָכוֹל לְהַאֲכִילוֹ לַאֲחֵרִים,** כי אסור בהנאה, והנותן לאחרים נהנה בכך שהם מחזיקים לו טובה, **אֵינוֹ קָרוּי אוֹכֶל,** ואינו מקבל טומאה. וממה שאמר רבי שמעון שפטר חמור אינו מקבל טומאה משום שאסור בהנאה מוכח, שמודה שלאחר עריפה אסור בהנאה.

~ יום ראשון ט"ז תשרי ~

הִלְכוֹת גֵּרוּשִׁין

פֶּרֶק ו

דיני שליחות בגט

א. הַשָּׁלִיחַ שֶׁעוֹשֶׂה הָאִשָּׁה לְקַבֵּל לָהּ גִּטָּהּ מִיַּד בַּעֲלָהּ, הוּא הַנִּקְרָא 'שְׁלִיחַ קַבָּלָה'; וּמְשַׁגִּיעַ הַגֵּט לְיָדָהּ, תִּתְגָּרֵשׁ כְּאִלּוּ הִגִּיעַ לְיָדָהּ. וּצְרִיכָה שְׁנֵי עֵדִים שֶׁיָּעִידוּ שֶׁהִגִּיעַ הַגֵּט לְיַד שְׁלוּחָהּ; וַאֲפִלּוּ הֵן הָרִאשׁוֹנִים [-אותם העדים שמינתה בפניהם השליח], אוֹ אֶחָד מִן הָרִאשׁוֹנִים וְאֶחָד [אחר] - הֲרֵי זוֹ עֵדוּת גְּמוּרָה.

ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁאָבַד הַגֵּט אוֹ נִקְרַע. אֲבָל אִם הָיָה הַגֵּט יוֹצֵא מִתַּחַת יְדֵי שְׁלִיחַ הַקַּבָּלָה, אֵינוֹ צָרִיךְ עֵדִים[א], בֵּין שֶׁנִּמְסַר לוֹ בְּעֵדִים, בֵּין שֶׁנְּתָנוֹ לוֹ הַבַּעַל בֵּינוֹ לְבֵינוֹ - יְצִיאָתוֹ [=הימצאותו] מִתַּחַת יָדוֹ, כִּיצִיאָתוֹ מִתַּחַת יְדֵי הָאִשָּׁה. וְאַף עַל פִּי כֵן לֹא יִתֵּן לוֹ הַגֵּט לְהַתְחִלָּה אֶלָּא בְּעֵדֵי מְסִירָה, כְּמוֹ הָאִשָּׁה עַצְמָהּ[ב].

א) אין צורך בעדים שקיבל את הגט מהבעל, אבל נדרשים עדים שיעידו על מינויו כשליח. ב) כמבואר לעיל פרק א, הלכה יח.

ג. הַבַּעַל אֵינוֹ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת שָׁלִיחַ לְקַבֵּל גֵּט לְאִשְׁתּוֹ[ג]; אֲבָל נוֹתֵן הַגֵּט לְשָׁלִיחַ לְהוֹלִיךְ הַגֵּט לְאִשְׁתּוֹ, וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'שְׁלִיחַ הוֹלָכָה'[ד].

ג) שתהיה מגורשת מיד כשהשליח יקבל את הגט לידיו, מכיוון שהגט אינו דבר טוב ונחשב חוב לאישה, ואין חבים לאדם שלא בפניו ושלא מדעתו. ד) והאישה מגורשת כאשר השליח מוסר את הגט לידיה.

ד. וְכֵן הָאִשָּׁה שׁוֹלַחַת שָׁלִיחַ לְהָבִיא לָהּ גִּטָּהּ מִיַּד בַּעֲלָהּ, וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'שְׁלִיחַ הֲבָאָה'. וְאֵין שְׁלִיחַ הוֹלָכָה וַהֲבָאָה צָרִיךְ עֵדִים.

ה. וְאֵין הָאִשָּׁה מִתְגָּרֶשֶׁת בְּגֵט שֶׁשָּׁלַח הַבַּעַל, אוֹ שֶׁהֵבִיא לָהּ שְׁלִיחַ הֲבָאָה, עַד שֶׁיַּגִּיעַ גֵּט לְיָדָהּ. וְכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בְּעִנְיַן הַגִּטִּין 'שְׁלִיחַ', סְתָם, הוּא שְׁלִיחַ הוֹלָכָה אוֹ שְׁלִיחַ הֲבָאָה.

ו. הַכֹּל כְּשֵׁרִים לִשְׁלִיחוּת הַגֵּט, בֵּין שְׁלִיחַ קַבָּלָה בֵּין שְׁלִיחַ הוֹלָכָה וַהֲבָאָה, חוּץ מִן הַחֲמִשָּׁה - הַנָּכְרִי, וְהַחֵרֵשׁ, וְהָעֶבֶד, וְהַשּׁוֹטֶה, וְהַקָּטָן; וְאִם קִבֵּל אוֹ הֵבִיא אֶחָד מֵהֶן גֵּט, אֵינוֹ גֵּט.

ז. אֲבָל הַנָּשִׁים וְהַקְּרוֹבִים, כְּשֵׁרִים; וַאֲפִלּוּ הַפְּסוּלִין מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים בַּעֲבֵרָה [-שנפסלו לעדות על שעברו איסור חכמים][ה], כְּשֵׁרִין לִשְׁלִיחוּת. אֲבָל הַפְּסוּלִין בַּעֲבֵרָה מִדִּבְרֵי תּוֹרָה [-שנפסלו לעדות על שעברו איסור תורה][ו], פְּסוּלִין לַהֲבָאַת הַגֵּט[ז]; וְאִם הֵבִיאוּ, הֲרֵי זֶה פָּסוּל [מתקנת חכמים]. בַּמֶּה • דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁנִּתְקַיֵּם הַגֵּט בְּחוֹתְמָיו [-העדים העידו על נכונות חתימותיהם]; אֲבָל אִם לֹא נִסְמַךְ בּוֹ אֶלָּא עַל דִּבְרֵי פָּסוּל מִן הַתּוֹרָה בַּעֲבֵרָה[ח] - אֵינוֹ גֵּט.

השגת הראב"ד

במה . . בחותמיו א"א ואם נתקיים הגט בחותמיו ולא הוצרך לומר בפני נכתב ובפני נחתם למה אם הביאו פסול, ועוד כשסמכו עליו למה אינו גט אלא שלא תנשא והיה לו לומר אינה מגורשת.

ה) איסורים מסוימים שחכמים קבעו שהעובר עליהם נפסל לעדות. ו) כגון גזלן, או האוכל נבילות ושקצים במזיד. ז) מכיוון שהם חשודים כשקרנים ואינם נאמנים לומר שהבעל מינה אותם כשליחים להוליך את הגט. ח) שלא היו עדים נוספים המאמתים את רצון הבעל לגרש את האישה.

ח. הָיָה הַשָּׁלִיחַ קָטָן כְּשֶׁנָּתַן לוֹ הַגֵּט וְגָדַל כְּשֶׁהֵבִיאוֹ, חֵרֵשׁ וְנִתְפַּקֵּחַ [-החל לשמוע ולדבר], שׁוֹטֶה וְנִשְׁתַּפֶּה [=חזרה דעתו], נָכְרִי וְנִתְגַּיֵּר, עֶבֶד וְנִשְׁתַּחְרֵר - הֲרֵי זֶה פָּסוּל[ט]; אֲבָל אִם נָתַן לוֹ הַגֵּט וְהוּא פִּקֵּחַ וְנִתְחָרֵשׁ וְחָזַר וְנִתְפַּקֵּחַ, הָיָה שָׁפוּי כְּשֶׁנָּתַן לוֹ וְנִשְׁתַּטָּה וְחָזַר וְנִשְׁתַּפָּה כְּשֶׁהֵבִיאוֹ לְיַד הָאִשָּׁה - הֲרֵי זֶה גֵּט כָּשֵׁר, מִפְּנֵי שֶׁתְּחִלָּתוֹ וְסוֹפוֹ בְּדַעַת.

ט) מכיוון שנתינת הגט לידיו הייתה כשהיה פסול.

ט. הָאִשָּׁה שֶׁעָשָׂת שָׁלִיחַ בְּעֵדִים, וְאָמְרָה לוֹ: 'טֹל לִי גִּטִּי, יְהֵא לִי בְּיָדְךָ' - הֲרֵי זֶה שְׁלִיחַ קַבָּלָה, וּכְאִלּוּ אָמְרָה לוֹ: 'הִתְקַבֵּל לִי גִּטִּי'. וְיֵשׁ לְאִשָּׁה [-היא יכולה] לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחַ קַבָּלָה לְקַבֵּל לָהּ גִּטָּהּ מִיַּד שְׁלוּחוֹ שֶׁל בַּעֲלָהּ. וּקְטַנָּה אֵינָהּ עוֹשָׂה שָׁלִיחַ

לְקַבָּלָה, אַף עַל פִּי שֶׁחֲצָרָהּ קוֹנָה לָהּ גִּטָּהּ כְּגִדּוֹלָהּ, מִפְּנֵי • שֶׁשְּׁלִיחַ קַבָּלָה צָרִיךְ עֵדִים, וְאֵין מְעִידִין עַל הַקָּטָן שֶׁאֵינוֹ בֶּן דַּעַת גְּמוּרָה.

השגת הראב"ד
מפני . . הקטן א"א זה הטעם אין לו טעם ולא ריח אלא אתם גם אתם לרבות שלוחכם מה אתם בני דעת אף שלוחכם בני דעת נמצא שהשליח והשולח צריכין להיות בני דעת.

י) שאם הגט יונח בחצר שלה, היא מגורשת.

י. הָאִשָּׁה שֶׁעָשָׂת שָׁלִיחַ לְקַבָּלָה, וְאָמַר לוֹ הַבַּעַל: 'אֵין רְצוֹנִי שֶׁתְּקַבֵּל לָהּ, אֶלָּא חֲרֵי זֶה גִּטָּהּ, הוֹלֵךְ אוֹתוֹ לָהּ' - הֲרְשׁוּת בְּיַד הַבַּעַל, וְנַעֲשָׂה זֶה שְׁלִיחַ הוֹלָכָה, לֹא שְׁלִיחַ קַבָּלָה[יא]; אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: 'הִתְקַבֵּל לָהּ', אוֹ 'זְכֵה לָהּ', אוֹ 'הֵא לְךָ' - לֹא עָקַר שְׁלִיחוּת הַקַּבָּלָה. אָמַר לוֹ: 'הוֹלֵךְ לָהּ' - עָקַר שְׁלִיחוּת הַקַּבָּלָה, וְנַעֲשָׂה שְׁלִיחַ הַבַּעַל; וְכֵן אִם אָמַר לוֹ: 'הוֹלֵךְ וְתֵן לָהּ' - עָקַר שְׁלִיחוּת הַקַּבָּלָה[יב].

יא) והאישה מגורשת רק כאשר הוא מוסר את הגט לידיה. יב) כאשר הבעל באמירתו לשליח משתמש בביטוי 'הולכה', הוא מגלה את דעתו שברצונו לגרשה רק כשהגט מגיע לידיה ממש.

יא. שְׁלִיחַ הָאִשָּׁה שֶׁבָּא לִטֹּל גֵּט מִן הַבַּעַל, וְאָמַר לוֹ: 'שְׁלִיחַ קַבָּלָה אֲנִי', וְאָמַר לוֹ הַבַּעַל: 'הֵילֵךְ גֵּט זֶה כְּמוֹ שֶׁאָמְרָה', כְּלוֹמַר: 'אֵינִי עוֹקֵר שְׁלִיחוּתָהּ, אֶלָּא בֵּין שֶׁעָשָׂת אוֹתְךָ שְׁלִיחַ קַבָּלָה אוֹ שְׁלִיחַ הֲבָאָה, חֲרֵי אַתָּה כְּמָה שֶׁאָמְרָה', וְהֵבִיא אֶת הַגֵּט, וְאָמְרָה לוֹ: 'לֹא שַׁמְתִּיךָ אֶלָּא שְׁלִיחַ הֲבָאָה' - אֲפִלּוּ הִגִּיעַ הַגֵּט לְיָדָהּ, אֵינָהּ מְגֹרֶשֶׁת; שֶׁהֲרֵי עָקַר הַשָּׁלִיחַ הַשְּׁלִיחוּת שֶׁאָמְרָה הִיא, וְאָמַר לַבַּעַל: 'מֵעוֹלָם לֹא נַעֲשֵׂיתִי שְׁלִיחַ הֲבָאָה לָהּ'.

יב. אָמַר הַשָּׁלִיחַ לַבַּעַל: 'שְׁלִיחַ הֲבָאָה אֲנִי', וְאָמַר לוֹ הַבַּעַל: 'הֵא לְךָ כְּמָה שֶׁאָמְרָה', וְהֵבִיא אֶת הַגֵּט, וְאָמְרָה לוֹ: 'שְׁלִיחַ קַבָּלָה שַׁמְתִּיךָ' - כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ הַגֵּט לְיָדָהּ, מְגֹרֶשֶׁת[יג]; שֶׁהֲרֵי לֹא עָקַר שְׁלִיחוּת שֶׁאָמְרָה, אֶלָּא גָּרַע אוֹתָהּ [ר"המ להתגרש רק בקבלת הגט], שֶׁהֲרֵי הִיא אוֹמֶרֶת לְקַבָּלָה, וְהוּא אוֹמֵר לַבַּעַל לַהֲבָאָה בִּלְבַד.

יג) ולא התגרשה כשהגט הגיע לידי השליח, מכיוון שהבעל סמך על דברי השליח ונתן לו את הגט בתור שליח הולכה.

יג. הַבַּעַל שֶׁשָּׁלַח גֵּט לְאִשְׁתּוֹ, בָּא שָׁלִיחַ לִתְּנוֹ לָהּ, לֹא נִטְלַתּוּ אֶלָּא אָמְרָה לוֹ בִּפְנֵי עֵדִים: 'יִהְיֶה לִי גֵּט זֶה פִּקָּדוֹן אֶצְלְךָ', אוֹ שֶׁאָמְרָה לוֹ: 'חֲרֵי אַתָּ שָׁלִיחַ לְקַבְּלוֹ לִי' - חֲרֵי זוֹ מְגֹרֶשֶׁת בְּסָפֵק, עַד שֶׁיַּגִּיעַ גֵּט לְיָדָהּ[יד]; וּמִשַּׁגִּיעַ גֵּט לְיָדָהּ, תִּתְגָּרֵשׁ וַדַּאי.

יד) מכיוון שעדיין לא מילא את תפקידו כשליח האיש.

יד. שָׁלִיחַ שֶׁהֵבִיא גֵּט - כְּשֶׁהוּא נוֹתְנוֹ לָהּ, נוֹתְנוֹ בִּפְנֵי שְׁנַיִם [עדי מסירה], וְאוֹתָן הַשְּׁנַיִם צְרִיכִין לִקְרוֹתוֹ, וַאֲחַר כָּךְ יִתֵּן לָהּ בִּפְנֵיהֶם; שֶׁדֵּין הַשָּׁלִיחַ עִם הָאִשָּׁה כְּדִין הַבַּעַל עִמָּהּ[טו], שֶׁהַחְתָּיו הוּא קָם.

השגת הראב"ד
לפיכך . . מגורשת א"א דברים בגו שאם הביאו השליח ממקום שצריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם הרי אותן השנים כב"ד של קיום שטרות שאינן צריכין לקרותו והשליח כשני עדים שמעידים על החתימות ועל עיקר הגט.

לְפִיכָךְ • אִם נְתָנוֹ הַשָּׁלִיחַ לָהּ, וְלֹא קְרָאוּהוּ עַדֵי מְסִירָה, וְנִטְלַתּוּ וְזָרְקָתּוּ לַיָּם - חֲרֵי זוֹ סָפֵק מְגֹרֶשֶׁת[טז].

טו) וכאשר הבעל נותן את הגט לאישה, העדים צריכים לקרוא אותו, כמבואר לעיל פרק א, הלכה יט. טז) כי אולי השטר הזה לא היה גט.

טו. עָבַר הַשָּׁלִיחַ וְנָתַן הַגֵּט בֵּינוֹ לְבֵינָהּ - יִטְלֶנּוּ מִמֶּנָּה, וַיַּחֲזֹר וְיִתְּנֶנּוּ בִּפְנֵי שְׁנַיִם; וְאִם מֵת, הוֹאִיל וְהַגֵּט יוֹצֵא מִתַּחַת יָדָהּ וּמְקֻיָּם בְּחוֹתָמָיו[יז] - חֲרֵי זֶה כָּשֵׁר[יח].

יז) לאחר שווידאו על ידי עדים, את נכונות חתימות העדים שעל השטר. יח) כמבואר לעיל פרק א, הלכה טז.

טז. שָׁלִיחַ שֶׁנִּטַּל אֶת הַגֵּט, וְקִדֵּם שֶׁהִגִּיעַ לְיַד הָאִשָּׁה חָזַר הַבַּעַל וְאָמַר לוֹ: 'גֵּט שֶׁשָּׁלַחְתִּי עִמְּךָ בָּטֵל', אוֹ שֶׁקִּדַּם וְאָמַר לָאִשָּׁה: 'גֵּט שֶׁשָּׁלַחְתִּי לָךְ בָּטֵל', אוֹ שֶׁשָּׁלַח שָׁלִיחַ אַחֵר לְבַטְּלוֹ, אוֹ שֶׁאָמַר לָאֲחֵרִים: 'גֵּט שֶׁשָּׁלַחְתִּי לְאִשְׁתִּי בָּטֵל' - חֲרֵי זֶה בָּטֵל, וְאַף עַל פִּי שֶׁהִגִּיעַ גֵּט לְיָדָהּ [לאחר שביטל]. וְכָל הַמְבַטֵּל בִּפְנֵי אֲחֵרִים, צָרִיךְ לְבַטֵּל בִּפְנֵי שְׁנַיִם. וְאִם [רוצה לבטלו] אַחַר שֶׁהִגִּיעַ גֵּט לְיָדָהּ אוֹ לְיַד שְׁלִיחַ קַבָּלָה - אֵינוֹ יָכוֹל לְבַטְּלוֹ; וְאַף עַל פִּי שֶׁחָזַר בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר[יט] וּבִטְּלוֹ, הוֹאִיל וְאַחַר שֶׁהִגִּיעַ לְיָדָהּ אוֹ לְיַד שְׁלִיחַ קַבָּלָה אוֹ לַחֲצֵרָהּ בִּטְּלוֹ - אֵינוֹ בָּטֵל, וַחֲרֵי זֶה גֵּט כָּשֵׁר.

יט) בתוך משך הזמן שלוקח לומר: "שלום עליך רבי".

יז. הָיָה [הבעל] מְחַזֵּר וּמְבַקֵּשׁ הַשָּׁלִיחַ כְּדֵי לְבַטְּלוֹ,

אוֹ שֶׁהָיָה מְבַקֵּשׁ שְׁנַיִם שֶׁיְּבַטְּלוּ בִּפְנֵיהֶם, וּבֵין שֶׁהוּא מְחַזֵּר וְרוֹדֵף הַגִּיעַ הַגֵּט לְיָדָהּ, וְאַחַר כָּךְ בִּטֵּל - אֵינוֹ בָּטֵל, וְאַף עַל פִּי שֶׁהָיָה מְחַזֵּר לְבַטְּלוֹ קֹדֶם שֶׁהִגִּיעַ לְיָדָהּ[כ].

כ) כי דברים שבלב אינם דברים.

יח. אָמַר לַעֲשָׂרָה: 'כִּתְבוּ גֵּט וּתְנוּ לְאִשְׁתִּי' - יָכוֹל לְבַטֵּל זֶה שֶׁלֹּא בִּפְנֵי זֶה[כא], **וַאֲפִלּוּ בִּפְנֵי שְׁנַיִם אֲחֵרִים. שָׁלַח הַגֵּט בְּיַד שְׁנַיִם, חֲרֵי זֶה יָכוֹל לְבַטְּלוֹ זֶה שֶׁלֹּא בִּפְנֵי זֶה; וַאֲפִלּוּ • הָיוּ עֲשָׂרָה, מִשֶּׁבִּטְּלוּ בִּפְנֵי אֶחָד מֵהֶן, בָּטֵל הַגֵּט.**

השגת הראב"ד

ואפילו . . הגט א"א הא לא מיחוורא שהרי קי"ל כרבי דאמר עדות שבטלה מקצתה לא בטלה כולה ואימ' שליחות נמי להאי הוא דבטיל לאחריני לא בטיל.

כא) הבעל יכול לחזור בו משליחות זו ולבטל את הגט בפני אחד מהעשרה, והגט יתבטל אף שהתשעה הנוספים לא נוכחים.

יט. וְכֵן מִי שֶׁאָמַר לִשְׁנַיִם: 'גֵּט שֶׁאֲנִי כּוֹתֵב לְאִשְׁתִּי בָּטֵל הוּא'[כב], **וְכָתַב אַחַר כֵּן גֵּט, וּנְתָנוֹ לָהּ בִּפְנֵי שְׁנַיִם אֲחֵרִים - חֲרֵי זֶה גֵּט בָּטֵל; וְזוֹ הִיא מְסִירַת הַמּוֹדָעָא** [=הכחשה וביטול] **עַל הַגֵּט. וְכֵן אִם יֹאמַר לָהֶם: 'כָּל גֵּט שֶׁיִּכְתֹּב לִי פְּלוֹנִי בָּטֵל', אוֹ 'כָּל גֵּט שֶׁאֶכְתֹּב בְּבֵית דִּינוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי חֲרֵי הוּא בָּטֵל', אוֹ 'כָּל גֵּט שֶׁאֶכְתֹּב מֵהַיּוֹם עַד עֶשְׂרִים שָׁנָה בָּטֵל' - חֲרֵי זֶה בָּטֵל.**

כב) וכוונת הבעל בדבריו היא לומר, שאינו מתכוון לגרש את אשתו, וכתיבת הגט נעשית מסיבה אחרת.

וְכֵן אִם אָמַר לִשְׁנַיִם: 'כָּל גֵּט שֶׁאֶכְתֹּב לִפְלוֹנִית אִשְׁתִּי בָּטֵל הוּא, וְכָל דָּבָר שֶׁאֲבַטֵּל בּוֹ מוֹדָעָא זוֹ, חֲרֵי הוּא בָּטֵל', וְכָתַב אַחַר כֵּן גֵּט וּנְתָנוֹ לָהּ - אַף עַל פִּי שֶׁבִּטֵּל הַמּוֹדָעָא קֹדֶם שֶׁיִּכְתֹּב הַגֵּט, חֲרֵי הַגֵּט בָּטֵל.

כ. אִם כֵּן, מַה תַּקָּנַת דָּבָר זֶה [=כיצד יכול לגרש לאחר שביטל]**? שֶׁיֹּאמְרוּ לוֹ הָעֵדִים קֹדֶם כְּתִיבַת הַגֵּט: 'אֱמֹר בְּפָנֵינוּ, שֶׁכָּל הַדְּבָרִים שֶׁמָּסַרְתָּ שֶׁגּוּרְמִין כְּשֶׁיִּתְקַיְּמוּ אוֹתָן הַדְּבָרִים לְבַטֵּל גֵּט זֶה, חֲרֵי הֵן בְּטֵלִים', וְהוּא אוֹמֵר: 'הֵן'**[כג]**; וְאַחַר כָּךְ אוֹמֵר לָהֶן לִכְתֹּב וְלַחְתֹּם וְלִתֵּן לָהּ; וְלֹא יַנִּיחוּהוּ לֵילֵךְ עַד שֶׁיַּגִּיעַ הַגֵּט לְיָדָהּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵצֵא וִיבַטְּלוֹ**[כד]**. וְאֵין הַמּוֹסֵר מוֹדָעָא וְלֹא הַמְבַטֵּל מוֹדָעָא צָרִיךְ קִנְיָן** [סודר]**[כה].**

כג) ואמירתו זו גורמת שהגט יתקיים, מכיוון שבה הוא מסיר במפורש את התוקף מביטול הגט שערך. כד) ואז הגט יתבטל, מכיוון שדבריו האחרונים הם הקובעים. כה) מכיוון שבדבריו אלו הבעל אינו אומר דברים חדשים, אלא רק מגלה את מה שחשב בליבו.

כא. הַשּׁוֹלֵחַ גֵּט לְאִשְׁתּוֹ בְּיַד שָׁלִיחַ, וּבִטֵּל הַגֵּט - חֲרֵי זֶה חוֹזֵר וּמְגָרֵשׁ בּוֹ כְּשֶׁיִּרְצֶה, שֶׁלֹּא בִּטְּלוֹ מִתּוֹרַת גֵּט אֶלָּא מִתּוֹרַת שְׁלִיחוּת. לְפִיכָךְ אִם הָיָה הַגֵּט בְּיַד הַבַּעַל וּבִטְּלוֹ, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: 'גֵּט זֶה בָּטֵל הוּא' - אֵינוֹ מְגָרֵשׁ בּוֹ לְעוֹלָם, וַחֲרֵי הוּא כְּחֵרֶשׁ, וְאִם גֵּרֵשׁ בּוֹ אֵינָהּ מְגֹרֶשֶׁת. וְכֵן אִם פֵּרֵשׁ בְּעֵת שֶׁבִּטְּלוֹ, וְהוּא בְּיַד הַשָּׁלִיחַ, וְאָמַר: 'גֵּט שֶׁשָּׁלַחְתִּי חֲרֵי הוּא בָּטֵל מִלְּהִיוֹת גֵּט' - אֵינוֹ מְגָרֵשׁ בּוֹ לְעוֹלָם[כו].

כו) מכיוון שבמקרים הללו ברור שהוא מבטל את התוקף של הגט עצמו ולא רק של השליחות.

כב. בְּאֵיזֶה לְשׁוֹנוֹת [=ביטויים]**מְבַטֵּל הַגֵּט? אָמַר: 'בָּטֵל הוּא', 'אִי אֶפְשִׁי** [=אין רצוני]**בּוֹ', 'גֵּט זֶה לֹא יוֹעִיל', 'לֹא יַעֲזֹב', 'לֹא יְשַׁלַּח', 'לֹא יְגָרֵשׁ', 'יְהֵא כְּחֵרֶשׁ', 'יְהֵא חֵרֶשׁ', 'חֲרֵי הוּא כְּחֵרֶשׁ' - אִם אָמַר אֶחָד מֵאֵלּוּ וּמִן הַדּוֹמֶה לָהֶן - חֲרֵי זֶה בִּטְּלוֹ**[כז].

כז) מכיוון שהתוכן של כל הביטויים הללו הוא, שהגט מתבטל מעכשיו ואילך.

כג. אֲבָל אִם אָמַר: 'גֵּט זֶה אֵינוֹ גֵּט', 'פָּסוּל הוּא', 'אֵינוֹ מוֹעִיל', 'אֵינוֹ מַתִּיר', 'אֵינוֹ מְשַׁלֵּחַ', 'אֵינוֹ מְגָרֵשׁ', 'חֵרֶשׁ הוּא' - לֹא אָמַר כְּלוּם; שֶׁאֵין זֶה לָשׁוֹן מְבַטֵּל, אֶלָּא לָשׁוֹן מוֹדִיעַ אֲמַתַּת הַדָּבָר; וַחֲרֵי הוֹדִיעַ לָנוּ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ כֵּן [=שאינו נכון]**כח - כְּמִי שֶׁאָמַר עַל דָּבָר הָאָסוּר שֶׁהוּא מֻתָּר, אוֹ עַל הַטָּמֵא שֶׁהוּא טָהוֹר.**

כח) הוא מודיע לנו שהגט פסול, ואנו יודעים שהוא כשר, שהרי אנו לא רואים שום פסול בגט.

כד. אָמַר: 'גֵּט זֶה בָּטֵל', שֶׁמִּשְׁמָעוֹ פֹּעַל שֶׁעָבַר, כְּגוֹן: "חָמַק", "עָבַר" - חֲרֵי זֶה סָפֵק[כט]**; לְפִיכָךְ אִם נִתְגָּרְשָׁה בְּגֵט זֶה, חֲרֵי הִיא סָפֵק מְגֹרֶשֶׁת.**

כט) ספק אם משמעות מילה זו היא סיפור על העתיד – שהוא רוצה לבטלו מעכשיו ואילך, ואזי הוא בטל, או שמשמעות מילה זו היא שגט זה התבטל בעבר, והרי זו עובדה שאינה נכונה ולכן הגט לא מתבטל, כאמור בהלכה הקודמת.

כה. מִי שֶׁשָּׁלַח גֵּט לְאִשְׁתּוֹ, וּבָא הַשָּׁלִיחַ וְאָמַר לוֹ: 'לֹא מְצָאתִיהָ', אוֹ 'לֹא רָצְתָה לְקַח הַגֵּט', וְאָמַר

הַבַּעַל: 'בָּרוּךְ הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב'[ל], אוֹ בַּיּוֹצֵא בַּדְּבָרִים הָאֵלּוּ שֶׁמַּשְׁמָעָן שֶׁאֵין בְּדַעְתּוֹ לְגָרְשָׁהּ, שֶׁהֲרֵי הוּא שָׁמַח בְּעִסּוּב הַגֵּט - לֹא בָּטֵל הַגֵּט[לא], אֶלָּא יִתֵּן וְתִהְיֶה מְגֹרֶשֶׁת, עַד שֶׁיֹּאמַר לוֹ בְּפֵרוּשׁ 'לֹא תִתֵּן', אוֹ יְבַטֵּל בְּפֵרוּשׁ.

ל) תודה להּ' שלא מסרת לה את הגט. לא) ומשמעות ההתבטאות שלו היא רק שאינו מעוניין עוד בשליחות הזו, אבל הגט נשאר כשר.

כו. מִי שֶׁשָּׁלַח גֵּט לְאִשְׁתּוֹ, וְחָזַר וּבִטְּלוֹ בִּפְנֵי שְׁנַיִם אֲחֵרִים, וְכֵן מִי שֶׁמָּסַר מוֹדָעָא עַל הַגֵּט - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת [=מלקות מתקנת חכמים], מִפְּנֵי שֶׁגּוֹרֵם לִהְיוֹת הַבָּנִים מַמְזֵרִים [=פסולי חיתון], שֶׁהֲרֵי יַגִּיעַ גֵּט לְיָדָהּ וְתִנָּשֵׂא בּוֹ, וְאַחַר זְמַן יֵצְאוּ הָעֵדִים שֶׁבִּטֵּל בִּפְנֵיהֶן אוֹ שֶׁמָּסַר מוֹדָעָא בִּפְנֵיהֶן קֹדֶם שֶׁיִּכְתֹּב הַגֵּט, וְנִמְצָא הַוָּלָד [מבעלה השני] מַמְזֵר.

כז. שְׁלִיחַ שֶׁהֵבִיא גֵּט וּנְתָנוֹ לָאִשָּׁה - אֵין אוֹמְרִין שֶׁמָּא בִּטְּלוֹ הַבַּעַל, אֶלָּא נוֹתְנִין אוֹתוֹ לָהּ בְּחֶזְקַת שֶׁהוּא כָּשֵׁר, וְתִנָּשֵׂא בּוֹ. וְאִם נִמְצָא אַחַר כֵּן שֶׁבִּטְּלוֹ, תֵּצֵא וְהַוָּלָד מַמְזֵר. וְכֵן הַכּוֹתֵב גֵּט וּנְתָנוֹ לְאִשְׁתּוֹ, אֵין אוֹמְרִין שֶׁמָּא מָסַר מוֹדָעָא עַל גֵּט זֶה, אֶלָּא הֲרֵי הוּא בְּחֶזְקַת כָּשֵׁר, וְתִנָּשֵׂא בּוֹ.

כח. וְכֵן הַמֵּבִיא גֵּט, וְהִנִּיחַ [השליח] הַבַּעַל חוֹלֶה אוֹ שֶׁהָיָה זָקֵן - נוֹתְנוֹ לָהּ בְּחֶזְקַת שֶׁהוּא קַיָּם[לב]. אֲבָל אִם הִנִּיחוֹ גּוֹסֵס, רֹב הַגּוֹסְסִין לְמִיתָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁנְּתָנוֹ לָהּ - הֲרֵי זֶה סְפֵק גְּרוּשִׁין, שֶׁאֵין גֵּט לְאַחַר מִיתָה[לג]. וְכֵן עִיר שֶׁהִקִּיפָהּ הַחַיִל וְהִיא בְּמָצוֹר, וּסְפִינָה הַמִּטָּרֶפֶת [=מיטלטלת] בַּיָּם, וְהַיּוֹצֵא לְדוּן [ודינו מוות אם יורשע] - הֲרֵי אֵלּוּ בְּחֶזְקַת חַיִּים; וְאִם הָיָה גֵּט אֶחָד מֵהֶם בְּיַד הַשָּׁלִיחַ - נוֹתְנוֹ לְאִשְׁתּוֹ, וְתִהְיֶה בְּחֶזְקַת מְגֹרֶשֶׁת.

לב) ואין חוששים אולי הבעל מת ושליחותו התבטלה. לג) ויש סבירות גבוהה שהבעל נפטר לפני שהשליח הספיק למסור את הגט לאישה.

כט. אֲבָל עִיר שֶׁכִּבְּשָׁהּ הַגַּיִס [=צבא] וְהֶחְבִּקָעָה, וּסְפִינָה שֶׁאָבְדָה בַּיָּם, וְהַיּוֹצֵא לְהָרֵג מִבֵּית דִּין שֶׁל גּוֹיִם[לד], וּמִי שֶׁגְּרָרָתּוּ חַיָּה, אוֹ שְׁטָפוֹ נָהָר, אוֹ נָפְלָה עָלָיו מַפֹּלֶת [=התמוטט עליו קיר] - נוֹתְנִין עַלֵּיהֶן חֲמָרֵי [=חומרות] חַיִּים וְחֲמָרֵי מֵתִים. וְאִם הָיָה גֵּט אֶחָד מֵהֶן בְּיַד הַשָּׁלִיחַ, אֵינוֹ נוֹתְנוֹ לְאִשְׁתּוֹ; וְאִם נְתָנוֹ לָהּ, הֲרֵי זוֹ סְפֵק מְגֹרֶשֶׁת. וְאִם נוֹדַע שֶׁמֵּת הַבַּעַל קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעַ גֵּט לְיָדָהּ, אֵינוֹ גֵּט[לה].

לד) שישנה אפשרות שהשופט קיבל שוחד והנידון נשאר חי. לה) מכיוון שאין גט לאחר מיתה.

ל. הַבַּעַל שֶׁשָּׁלַח גֵּט לְאִשְׁתּוֹ, הֲרֵי הוּא חַיָּב בִּמְזוֹנוֹתֶיהָ וּבְכָל תְּנָאֵי כְּתֻבָּה[לו], עַד שֶׁיַּגִּיעַ הַגֵּט לְיָדָהּ אוֹ לְיַד שְׁלִיחַ קָבָלָה.

לו) כגון לרפאותה או לפדות אותה מהשבי.

~ יום שני י"ז תשרי ~

פֶּרֶק ז

דיני הבאת גט ממקום למקום.

א. שְׁלִיחַ שֶׁהֵבִיא גֵּט מִמָּקוֹם לְמָקוֹם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא רָאָה כְּתִיבַת הַגֵּט וְלֹא יָדַע מִי הֵן עֵדָיו, [=החתומים עליו] אֶלָּא נָתַן לוֹ הַבַּעַל גֵּט וְאָמַר לוֹ: 'תֵּן גֵּט זֶה לְאִשְׁתִּי' - הֲרֵי זֶה נוֹתְנוֹ לָהּ בִּפְנֵי שְׁנַיִם, [=עדי מסירה] וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין עֵדָיו [=עדי החתימה] יְדוּעִין [=מוכרים] אֶצְלָנוּ, וְתִהְיֶה מְגֹרֶשֶׁת, וְתִנָּשֵׂא בּוֹ[א].

א) כי אף אם יבוא הבעל ויטען שהגט מזויף, יבואו עדי החתימה או אנשים אחרים המכירים את חתימת ידם ויעידו על זהות החתימה ויכשירו את הגט. לכן דין זה הוא דווקא בארץ ישראל, כי יותר מצויים בה עדים לאשר את הגט בעקבות בתי הדין הקבועים בה שמגיעים אליהם אנשים רבים.

ב. בָּא הַבַּעַל וְעִרְעֵר וְאָמַר: 'לֹא גֵּרַשְׁתִּי מֵעוֹלָם, וְגֵט זֶה שֶׁהוּבָא לָהּ מְזֻיָּף הוּא' - יִתְקַיֵּם בְּחוֹתְמָיו[ב]. וְאִם לֹא נִתְקַיְּמוּ, אוֹ לֹא נוֹדְעוּ עֵדָיו כְּלָל - תֵּצֵא, וְהַוָּלָד מַמְזֵר, שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ מְגֹרֶשֶׁת[ג]. אֲבָל הַגֵּט, הֲרֵי זוֹ סְפֵק מְגֹרֶשֶׁת.

ב) ניתן לאשר את הגט על ידי העדים החתומים עליו, ועדותם גוברת על הכחשת הבעל מכיוון שהם שניים. ג) ועדיין היא אשת איש מכיוון שהבעל מערער על נכונות הגט וחתימת העדים לא אושרה, והאישה עצמה גם לא יודעת לטעון כנגד דבריו.

הפניות לשיחות קודש

הלכה ב: ביאור ההלכה במובן הרוחני, ביחס שבין כנס"י לקב"ה – יין מלכות סס"ב.

לְפִיכָךְ נָשִׁים שֶׁחֲזָקָתָן שֶׁהֵן שׁוֹנְאוֹת זוֹ אֶת זוֹ, אֵינָן נֶאֱמָנוֹת לְהָבִיא גֵּט בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל זוֹ לָזוֹ - שֶׁמָּא מְזַיֵּף הוּא, וְתִתְכַּוֵּן לְקַלְקֵל אוֹתָהּ, כְּדֵי שֶׁתִּנָּשֵׂא וְתֵאָסֵר עַל בַּעֲלָהּ.

ג. וְאֵלּוּ הֵן הַנָּשִׁים שֶׁחֲזָקָתָן שׁוֹנְאוֹת זוֹ אֶת זוֹ: חֲמוֹתָהּ; וּבַת חֲמוֹתָהּ; וְצָרָתָהּ [=אשתו השניה של בעלה], **אֲפִלּוּ הָיְתָה הַצָּרָה נְשׂוּאָה** [כעת] **לְאַחֵר; וְיִבְמְתָהּ** [אשת אחי בעלה][ד], **אֲפִלּוּ הָיְתָה אֲחוֹתָהּ; וּבַת בַּעֲלָהּ. אֲבָל שְׁאָר כָּל הַנָּשִׁים כְּשֵׁרוֹת.**

ד) שיש היתכנות שתהיה צרתה, אם האח ימות ללא ילדים ותזדקק לייבום.

ד. הַמֵּבִיא גֵּט מִמָּקוֹם לְמָקוֹם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְחָלָה אוֹ נֶאֱנַס[ה] - מְשַׁלְּחוֹ בְּיַד אַחֵר[ו]; וְכֵן הַשֵּׁנִי, אִם חָלָה - מְשַׁלְּחוֹ בְּיַד אַחֵר; אֲפִלּוּ מֵאָה. וְאֵינוֹ צָרִיךְ עֵדִים לַעֲשׂוֹת שָׁלִיחַ בְּפָנֶיהָם[ז]. וְהָאַחֲרוֹן שֶׁגִּיעַ הַגֵּט לְיָדוֹ נוֹתְנוֹ לָהּ בְּפְנֵי שְׁנַיִם וְתִתְגָּרֵשׁ בּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁמֵּת הַשָּׁלִיחַ הָרִאשׁוֹן[ח].

ה) ואינו יכול להמשיך בשליחותו. ו) אבל אם לא חלה או נאנס אין יכולת לשליח למנות שליח אחר במקומו, כי הבעל רצה לשלוח את הגט דווקא אתו. ז) כי אין זה מעשה חדש, אלא רק העברת שליחות קיימת. ח) כי כל השליחים נחשבים כשליחי הבעל, ולכן כל עוד הבעל חי לא בטלה שליחותו.

ה. שָׁלִיחַ שֶׁהֵבִיא גֵּט מִמָּקוֹם לְמָקוֹם בְּחוּצָה לָאָרֶץ[ט], אוֹ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְחוּצָה לָאָרֶץ, אוֹ מֵחוּצָה לָאָרֶץ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - אִם הָיָה הַשָּׁלִיחַ עוֹמֵד שָׁם בְּשָׁעַת כְּתִיבַת הַגֵּט וַחֲתִימָתוֹ, הֲרֵי זֶה אוֹמֵר בְּפְנֵי שְׁנַיִם 'בְּפְנֵי נִכְתַּב וּבְפְנֵי נֶחְתַּם', וְאַחַר כָּךְ יִנָּתֵן לָהּ בְּפְנֵיהֶם, וְתִתְגָּרֵשׁ בּוֹ; וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין עֵדָיו יְדוּעִין אֲצָלֵנוּ, וַאֲפִלּוּ הָיוּ עֵדָיו כְּשֵׁמוֹת הַגּוֹיִם, אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהֶן[יא].

ט) שאין שם מעבר סדיר של אנשים בין המקומות, ולא מצויים עדים שיאמתו את חתימת עדי הגט. י) ועדות השליח נחשבת כעדות שניים, כי כל הצורך באימות חתימת העדים על השטר היא תקנת חכמים, וכדי לא להשאיר את האישה עגונה הקלו במקרה זה להאמין לשליח לבד. יא) לא חוששים שאולי גויים חתמו על הגט, מכיוון שרוב היהודים בחוץ לארץ ואף יהודים מארץ ישראל מכונים בשמות גויים.

ו. בָּא הַבַּעַל וְעִרְעֵר, אֵין מַשְׁגִּיחִין בּוֹ[יב]; לְפִיכָךְ אַף הַנָּשִׁים שֶׁשּׁוֹנְאוֹת זוֹ אֶת זוֹ, נֶאֱמָנוֹת לְהָבִיא גֵּט זֶה וְלוֹמַר 'בְּפְנֵי נִכְתַּב וּבְפְנֵי נֶחְתַּם'[יג].

יב) כי עדות השליח נחשבת כשניים, ואין דבריו של אדם אחד – הבעל – יכולים להכחיש דברים של שניים. יג) שאין בכוונתן במקרה זה רק לגרום לה להיאסר על הבעל, כי הן יודעות שהבעל לא יוכל לערער על עדותן.

ז. וְכֵן שָׁלִיחַ שֶׁהֵבִיא גֵּט בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְאָמַר: 'בְּפְנֵי נִכְתַּב וּבְפְנֵי נֶחְתַּם', אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ - אִם יָבוֹא הַבַּעַל וְיַעֲרְעֵר, אֵין מַשְׁגִּיחִין בּוֹ. וְאִם אֵין הַשָּׁלִיחַ עוֹמֵד בִּשְׁעַת כְּתִיבָה וַחֲתִימָה[יד], לֹא יִנָּתֵן לָהּ אֶלָּא אִם כֵּן נִתְקַיְּמוּ בְּחוֹתְמָיו[טו]; וְיֵשׁ [אפשרות] **לַשָּׁלִיחַ לִהְיוֹת מִכְּלַל הַשְּׁלֹשָׁה** [דיינים] **שֶׁקִּיְּמוּ אוֹתוֹ בְּחוֹתְמָיו** [=בפניהם מעידים העדים על חתימת ידם][טז]. **וְאִם לֹא נִתְקַיְּמוּ וְנָתַן לָהּ - הֲרֵי זֶה פָּסוּל[יז] עַד שֶׁיִּתְקַיְּמוּ; וְאִם בָּא הַבַּעַל וְעִרְעֵר וְלֹא נִתְקַיְּמוּ - אֵינָהּ מְגֹרֶשֶׁת. אֲבָל הַגֵּט, הֲרֵי זוֹ סָפֵק מְגֹרֶשֶׁת.**

יד) ואינו יכול לומר: בפני נכתב ובפני נחתם. טו) על ידי עדים המכירים את חתימת עדי הגט. טז) מכיוון שבכל דבר שהוא רק מתקנת חכמים, העד יכול להצטרף להרכב הדיינים. יז) רק מדברי חכמים, אך מן התורה הגט כשר כי עדים החתומים על השטר נחשבים כמי שנחקרה עדותם ואומתה בבית דין.

ח. וּמִפְּנֵי מָה הִצְרִיכוּ לוֹמַר 'בְּפְנֵי נִכְתַּב וּבְפְנֵי נֶחְתַּם' בְּחוּצָה לָאָרֶץ? כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה הָאִשָּׁה צְרִיכָה לְקַיְּמוֹ[יח] אִם יָבוֹא הַבַּעַל וְיַעֲרְעֵר, מִפְּנֵי שֶׁאֵין הָעֵדִים מְצוּיִין לְקַיְּמוֹ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם בְּחוּצָה לָאָרֶץ[יט].

יח) לאמת את חתימת עדי הגט, על ידי עדים אחרים המכירים את חתימתם. יט) מכיוון שאין מעבר תדיר בין המדינות. ואפילו במקומות שכן מצוי שבאים אליהם אנשים ממקומות אחרים – האנשים אינם מתעכבים זמן רב בבתיהם אלא נודדים וטרודים בסחורתם, ואינם מכירים את חתימות חבריהם.

ט. בַּעַל שֶׁהֵבִיא רְאָיָה בְּרוּרָה, שֶׁגֵּט זֶה שֶׁנֶּאֱמַר

הפניות לשיחות קודש

מאה: נקט "מאה" משום שזוהי שלמות המספר – סה"ש תנש"א ח"א ע' 153 הע' 109. **אף . . הראשון:** ביאור טעם הדין – לקו"ש חל"ג ע' 115. בגדר שליח עושה שליח והוראה בעבודת ה' – יין מלכות סס"ב.

בּוֹ 'בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם' מִזֶּיף[כ] - חֲרֵי זֶה בָּטֵל; שֶׁלֹּא הֶאֱמִינוּ דְּבָרָיו שֶׁל אֶחָד שֶׁאָמַר 'בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם', אֶלָּא לִדְחוֹת עַרְעוּר הַבַּעַל שֶׁאֵין עִמּוֹ רְאָיָה; אֲבָל בִּמְקוֹם עֵדִים שֶׁמַּכְחִישִׁין אוֹתוֹ, לֹא הֶאֱמִינוּהוּ [-לשליח].

כ) כגון שהביא עדים שבאותו יום הכתוב בגט לא היה השליח כלל באותו מקום.

י. הַנְּהָרוֹת שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְהַנְּנָסִין [=איים] **שֶׁבַּיָּם הַגָּדוֹל** [-הים התיכון] **שֶׁבְּתוֹךְ הַתְּחוּם שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, חֲרֵי הֵן כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[כא]; וְשֶׁחוּץ לַתְּחוּם, כְּחוּצָה לָאָרֶץ. וּבְהִלְכוֹת תְּרוּמוֹת יִתְבָּאֲרוּ תְּחוּמֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל; וּבָבֶל כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְגִטִּין[כב].**

כא) והמביא גט שנכתב בספינה באזור זה בים, נחשב כמביא בארץ ישראל. כב) והמביא גט ממקום למקום בבבל אינו צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם.

יא. גֵּט • שֶׁכְּתָבוֹ בָּאָרֶץ וַחֲתָמוֹ בְּחוּצָה לָאָרֶץ[כג] - צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר 'בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם'[כד]; כְּתָבוֹ בְּחוּצָה לָאָרֶץ וַחֲתָמוֹ בָּאָרֶץ[כה] - אֵינוֹ צָרִיךְ לוֹמַר 'בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם'[כו].

השגת הראב"ד
גט . . נחתם א"א בירושלמי (גיטין ה"א) ואפילו נתנו בארץ.

כג) וחזר ונתנו בארץ ישראל. כד) מכיוון שנחתם בחוץ לארץ. כה) וגם נתנו בארץ ישראל. כו) כי מקום החתימה קובע.

יב. נִכְתַּב מִקְצָת הַגֵּט לְפָנָיו, וְנֶחְתַּם כֻּלּוֹ[כז] בְּפָנָיו [של השליח] **- אִם מִקְצָתוֹ רִאשׁוֹן הוּא, חֲרֵי זֶה אוֹמֵר 'בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם'; אֲפִלּוּ לֹא נִכְתַּב בּוֹ אֶלָּא שִׁטָּה אַחַת** [-שורה] **בְּפָנָיו, וַאֲפִלּוּ שָׁמַע קֵן הַקּוֹלְמוּס** [-העט] **כּוֹתֵב, וְחָתְמוּ הָעֵדִים בְּפָנָיו - חֲרֵי זֶה אוֹמֵר 'בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם'. וְכֵן אִם יָצָא הַסּוֹפֵר לַשּׁוּק וְחָזַר וְהִשְׁלִים אֶת הַגֵּט - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא אַחֵר מִצָּאוֹ וְאָמַר לוֹ וּלְשֵׁם אִישׁ אַחֵר כְּתָבוֹ, אֶלָּא אוֹמֵר 'בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם'[כח].**

כז) כלומר: שני העדים. כח) אולם את חתימת העדים השליח צריך לראות מתחילתה ועד סופה, מכיוון שעדות החתימה היא העיקר.

יג. אָמַר 'בְּפָנַי נִכְתַּב אֲבָל לֹא בְּפָנַי נֶחְתַּם', 'בְּפָנַי נֶחְתַּם אֲבָל לֹא בְּפָנַי נִכְתַּב', 'בְּפָנַי נִכְתַּב וְחָתַם עֵד אֶחָד אֲבָל לֹא הָעֵד הַשֵּׁנִי', אֲפִלּוּ הָיָה הוּא הָעֵד הַשֵּׁנִי - חֲרֵי זֶה יִתְקַיֵּם בְּחוֹתְמָיו וְאַחַר כָּךְ יִנָּתֵן לָהּ. וְאִם הֵעִיד הוּא וְאַחֵר עַל הָעֵד הַשֵּׁנִי שֶׁלֹּא חָתַם בְּפָנָיו[כט], חֲרֵי זֶה כָּשֵׁר וְיִנָּתֵן לָהּ; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם הֵעִידוּ שְׁנַיִם אֲחֵרִים עַל כְּתַב יְדֵי הָעֵד הַשֵּׁנִי, שֶׁזֶּה כָּשֵׁר[ל].

כט) שהם מכירים חתימתו. ל) מכיוון שעל חתימת הראשון העיד השליח שראה אותו חותם והוא נאמן כשניים, ועל חתימת השני העידו שני עדים.

יד. שְׁנַיִם שֶׁהֵבִיאוּ גֵּט בְּחוּצָה לָאָרֶץ - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִכְתַּב וְנֶחְתַּם בְּפָנֵיהֶם, הוֹאִיל וּנְתָנוֹ לָהֶם הַבַּעַל לִתְּנוֹ לְאִשְׁתּוֹ, חֲרֵי אֵלּוּ נוֹתְנִין לָהּ, וְתִהְיֶה מְגֹרֶשֶׁת; שֶׁחֲרֵי אֵין הַבַּעַל יָכוֹל לְעַרְעֵר בְּגֵט זֶה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְקַיָּם - שֶׁחֲרֵי שְׁלוּחָיו הֵן עֲדָיו[לא], שֶׁאָלּוּ אָמְרוּ הַשְּׁנַיִם 'בְּפָנֵינוּ נִתְגָּרְשָׁה', חֲרֵי זוֹ מְגֹרֶשֶׁת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם גֵּט.

לא) ואפילו אם הבעל יערער ויאמר לא שלחתי אותם, אינו נאמן נגד שניהם.

טו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁהַגֵּט יוֹצֵא [=נמצא] **מִתַּחַת יְדֵי שְׁנֵיהֶן** [-ששניהם שלוחים]; **אֲבָל בִּזְמַן שֶׁאֵינוֹ יוֹצֵא מִתַּחַת יָדָם** [-רק אחד שליח], **צְרִיכִין לוֹמַר 'בְּפָנֵינוּ נִכְתַּב וְנֶחְתַּם'. לְפִיכָךְ אִם אָמַר אֶחָד 'בְּפָנַי נִכְתַּב' וְהָאֶחָד אוֹמֵר 'בְּפָנַי נֶחְתַּם', אֲפִלּוּ שְׁנַיִם אוֹמְרִין 'בְּפָנֵינוּ נִכְתַּב' וְאֶחָד אוֹמֵר 'בְּפָנַי נֶחְתַּם' - הוֹאִיל וְאֵינוֹ יוֹצֵא מִתַּחַת יַד שְׁנֵיהֶן, לֹא יִנָּתֵן לָהּ, עַד שֶׁיִּתְקַיֵּם בְּחוֹתְמָיו.**

טז. אָמַר אֶחָד 'בְּפָנַי נִכְתַּב', וּשְׁנַיִם אוֹמְרִין 'בְּפָנֵינוּ נֶחְתַּם' - כָּשֵׁר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יוֹצֵא מִתַּחַת יָדָם [-שאינם שלוחים]; **שֶׁחֲרֵי נִתְקַיֵּם בְּחוֹתְמָיו[לב].**

לב) אושרה חתימת עדי הגט על ידי שני העדים.

יז. שָׁלִיחַ שֶׁהֵבִיא גֵּט בְּחוּצָה לָאָרֶץ, וּנְתָנוֹ לָהּ בֵּינוֹ לְבֵינָהּ [ללא עדים], **אוֹ שֶׁנְּתָנוֹ בִּפְנֵי שְׁנַיִם וְלֹא אָמַר 'בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם' - אַף עַל פִּי שֶׁנִּשֵּׂאת, נוֹטְלוֹ מִמֶּנָּה וְחוֹזֵר וְנוֹתְנוֹ לָהּ בִּפְנֵי שְׁנַיִם וְאוֹמֵר בִּפְנֵיהֶן 'בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם'[לג]; וְאִם לֹא נְטָלוֹ מִמֶּנָּה - חֲרֵי זֶה פָּסוּל, עַד שֶׁיִּתְקַיֵּם בְּחוֹתְמָיו.**

לג) אבל אם אינו נוטל ממנה אינו יכול לומר בפני שניים "בפני נכתב ובפני נחתם", כי צריך לומר זאת בסמוך לנתינה, ולא לאחר זמן רב.

יח. נְתָנוֹ לָהּ וְלֹא הִסְפִּיק לוֹמַר ׳בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם׳ עַד שֶׁנִּשְׁתַּתֵּק [=נעשה אילם] - הֲרֵי זֶה יִתְקַיֵּם בְּחוֹתָמָיו, וְאַחַר כָּךְ יִנָּתֵן לָהּ.

יט. הַסּוֹמָא [=עיוור] אֵינוֹ יָכוֹל לְהָבִיא גֵּט זֶה שֶׁל חוּצָה לָאָרֶץ, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר ׳בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם׳; לְפִיכָךְ אִם נִכְתַּב וְנֶחְתַּם לְפָנָיו כְּשֶׁהָיָה פִּקֵּחַ [=כשהיה רואה], וְנִסְתַּמֵּא [=נתעוור] - הֲרֵי זֶה אוֹמֵר בְּפָנַי שְׁלֹשָׁה ׳בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם׳, וְנוֹתְנוֹ לָהּ[לד].

לד) אולם, הדבר אפשרי רק אם הוא מכיר את קול האישה, אך אם אינו מכירה לא מועיל שאחרים יאמרו לו שזאת היא.

וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁהֵבִיאָה גֵּט זֶה שֶׁל חוּצָה לָאָרֶץ, צְרִיכָה שְׁלֹשָׁה לוֹמַר בְּפָנֵיהֶם ׳בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם׳ - שֶׁלֹּא אָמְרוּ ׳בְּפָנַי שְׁנַיִם׳ אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהַשָּׁלִיחַ כָּשֵׁר לְעֵדוּת, שֶׁהֲרֵי הוּא מִצְטָרֵף עִם הַשְּׁנַיִם, וְנִמְצָא מִכְּלַל הַשְּׁלֹשָׁה שְׁקִימוּ גֵּט זֶה בִּדְבָרָיו; שֶׁהָעֵד נַעֲשֶׂה דַּיָּן בְּדָבָר שֶׁהוּא מִדְּבְרֵיהֶם [של חכמים].

כ. חָלָה הַשָּׁלִיחַ אוֹ נֶאֱנַס[לה] - בָּא לְבֵית דִּין וְאוֹמֵר לָהֶן: ׳גֵּט זֶה בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם׳, וְהֵן מְשַׁלְּחִין אוֹתוֹ בְּיַד שָׁלִיחַ אַחֵר; וְאֵין הָאַחֲרוֹן צָרִיךְ לוֹמַר ׳בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם׳, אֶלָּא אוֹמֵר ׳שְׁלִיחַ בֵּית דִּין אֲנִי׳, וְנוֹתְנוֹ לָהּ בְּפְנֵי עֵדִים.

לה) ואינו יכול להגיע למקום האישה.

כא. חָלָה הַשֵּׁנִי אוֹ נֶאֱנַס - עוֹשֶׂה שָׁלִיחַ אַחֵר בְּבֵית דִּין, אֲפִלּוּ מֵאָה; וְהָאַחֲרוֹן אוֹמֵר: ׳שְׁלִיחַ בֵּית דִּין אֲנִי׳, וְנוֹתְנוֹ לָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁמֵּת הַשָּׁלִיחַ הָרִאשׁוֹן. וּמִפְּנֵי מָה צָרִיךְ בֵּית דִּין? מִפְּנֵי שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹמַר ׳בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם׳; אֲבָל אִם נִתְקַיֵּם הַגֵּט בְּחוֹתָמָיו - אַף עַל פִּי שֶׁנְּתָנוֹ שָׁלִיחַ לְשָׁלִיחַ, וַאֲפִלּוּ מֵאָה בְּיָנָן לְבֵין עַצְמָן, עַד שֶׁהִגִּיעַ הַגֵּט לְיָדָהּ - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר. וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ הַבַּעַל וְלֹא אָמַר לוֹ ׳שַׁלְּחוֹ בְּיַד אַחֵר׳, אִם חָלָה אוֹ נֶאֱנַס - הֲרֵי זֶה מְשַׁלְּחוֹ[לו].

לו) שבוודאי הבעל מעוניין שימסור את שליחותו לאחר, אם לא מתאפשר לו להביא את הגט בעצמו.

כב. כָּל הָעוֹשֶׂה שָׁלִיחַ, אֵינוֹ צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה הַשָּׁלִיחַ עִמּוֹ בְּבֵית דִּין, אֶלָּא אוֹמֵר לָהֶן: ׳הֲרֵי פְּלוֹנִי שְׁלוּחִי׳, וַאֲפִלּוּ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו. וְכֵן הַשָּׁלִיחַ עוֹשֶׂה שָׁלִיחַ אַחֵר שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה.

כג. הָאִישׁ שָׁנָתַן גֵּט לְאִשְׁתּוֹ, וְנִכְתַּב וְנֶחְתַּם בְּפָנֶיהָ, וְאָמַר לָהּ: ׳הֲרֵי אַתְּ שְׁלוּחָה לְהוֹלָכָה עַד בֵּית דִּין פְּלוֹנִי, וְהֵם יַעֲמִידוּ שָׁלִיחַ וְיִתְּנוּ לִיךְ גֵּט זֶה וְתִתְגָּרְשִׁי בּוֹ׳ - הֲרֵי זוֹ נֶאֱמֶנֶת לוֹמַר בְּפָנֵיהֶן ׳בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם׳, וְהֵן נוֹטְלִין אוֹתוֹ וְנוֹתְנִין אוֹתוֹ לְשָׁלִיחַ לִתֵּן לָהּ, כְּמַאֲמַר הַבַּעַל.

כד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[לז]? בְּשֶׁהִתְנָה עָלֶיהָ הַבַּעַל תְּנַאי זֶה[לח]; אֲבָל אִם לֹא הִתְנָה עָלֶיהָ, אֶלָּא נָתַן לָהּ גִּטָּהּ, וַהֲרֵי הַגֵּט יוֹצֵא מִתַּחַת יָדָהּ - אֵינָהּ צְרִיכָה לוֹמַר כְּלוּם; וַהֲרֵי הִיא בְּחֶזְקַת מְגֹרֶשֶׁת, הוֹאִיל וְגֵט שֶׁבְּיָדָהּ כָּתוּב כְּהִלְכָתוֹ[לט] וְהָעֵדִים חוֹתְמִין עָלָיו. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין אָנוּ מַכִּירִין כְּתַב הָעֵדִים, וְלֹא נִתְקַיֵּם - אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ שֶׁמָּא זִיְּפָה אוֹתוֹ, שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ מְקַלְקֶלֶת עַל עַצְמָהּ[מ]; וְעוֹד, שֶׁהָעֵדִים הַחוֹתְמִין עַל הַגֵּט, הֲרֵי הֵן כְּמִי שֶׁנֶּחְקְרָה עֵדוּתָן בְּבֵית דִּין, עַד שֶׁיִּהְיֶה שָׁם מְעָרְעֵר[מא]. לְפִיכָךְ נַעֲמִיד הַגֵּט בְּחֶזְקָתוֹ וְתִנָּשֵׂא בּוֹ, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא יִמָּצֵא מְזֻיָּף, כְּמוֹ שֶׁנַּעֲמִיד הַגֵּט בְּחֶזְקַת כָּשֵׁר, כְּשֶׁיָּבִיא אוֹתוֹ הַשָּׁלִיחַ - עַד שֶׁיְּעָרְעֵר הַבַּעַל, אוֹ עַד שֶׁיָּבִיא רְאָיָה שֶׁהוּא מְזֻיָּף אוֹ בָּטֵל.

לז) שהאישה צריכה לומר בפני נכתב ובפני נחתם.
לח) שתהיה רק שליח להולכה לפני בית דין, ועליה לקיים תנאי זה ככל תנאי אחר. לט) ואפילו אם לא נכחו עדים בזמן המסירה, הגט כשר מכיוון שחתומים בו עדים.
מ) כי אם יתברר שזייפה את הגט, היא תיאסר על בעלה הראשון וגם על האיש השני שנישאה לו לאחר הצגת הגט.
מא) כי ההנחה היא שאדם לא מעז לשקר ולזייף חתימות שני עדים.

שֶׁאִם תָּבוֹא לָחֹשׁ לִדְבָרִים אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, כָּךְ הָיָה לָנוּ לָחֹשׁ לְגֵט שֶׁיִּתֵּן אוֹתוֹ הַבַּעַל בְּפָנֵינוּ, שֶׁמָּא בִּטְּלוֹ וְאַחַר כָּךְ נְתָנוֹ, אוֹ שֶׁמָּא עֵדִים פְּסוּלִין חָתְמוּ בּוֹ וַהֲרֵי הוּא כְּמְזֻיָּף מִתּוֹכוֹ, אוֹ שֶׁמָּא שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ נִכְתַּב. וּכְשֵׁם שֶׁאֵין חוֹשְׁשִׁין לָזֶה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, אֶלָּא נַעֲמִידוֹ עַל חֶזְקָתוֹ עַד שֶׁיִּוָּדַע שֶׁהוּא בָּטֵל, כָּךְ לֹא נָחוּשׁ לֹא לַשָּׁלִיחַ וְלֹא לָאִשָּׁה עַצְמָהּ שֶׁהַגֵּט יוֹצֵא מִתַּחַת יָדָהּ, שֶׁאֵין דִּינֵי הָאִסּוּרִין כְּדִינֵי הַמָּמוֹנוֹת[מב].

מב) שבדיני ממון האדם לא נאמן עד שיביא ראייה לדבריו.

~ יום שלישי י"ח תשרי ~

פֶּרֶק ח

דיני גירושין בתנאי.

א. הַמְגָרֵשׁ עַל תְּנַאי - אִם נִתְקַיֵּם הַתְּנַאי, הֲרֵי זוֹ מְגֹרֶשֶׁת; וְאִם לֹא נִתְקַיֵּם הַתְּנַאי, אֵינָהּ מְגֹרֶשֶׁת. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בְּפֶרֶק שִׁשִּׁי מֵהִלְכוֹת אִישׁוּת[א], מִשְׁפְּטֵי הַתְּנָאִין כֻּלָּן; וְשָׁם[ב] נִתְבָּאֵר, שֶׁהַמְגָרֵשׁ עַל תְּנַאי - כְּשֶׁיִּתְקַיֵּם הַתְּנַאי - תִּהְיֶה מְגֹרֶשֶׁת בְּשָׁעָה שֶׁיִּתְקַיֵּם, לֹא בְּשָׁעַת נְתִינַת הַגֵּט לְיָדָהּ; לְפִיכָךְ יֵשׁ לַבַּעַל [ביכולתו] לְבַטֵּל הַגֵּט[ג], אוֹ לְהוֹסִיף עַל תְּנָאוֹ, אוֹ לְהַתְנוֹת תְּנַאי אַחֵר - כָּל זְמַן שֶׁלֹּא נִתְקַיֵּם הַתְּנַאי הָרִאשׁוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁהִגִּיעַ הַגֵּט לְיָדָהּ. וְאִם מֵת הַבַּעַל[ד], אוֹ אָבַד הַגֵּט, אוֹ נִשְׂרַף, קֹדֶם שֶׁיִּתְקַיֵּם הַתְּנַאי - אֵינָהּ מְגֹרֶשֶׁת. וּלְכַתְּחִלָּה לֹא תִּנָּשֵׂא עַד שֶׁיִּתְקַיֵּם הַתְּנַאי[ה]; וְאִם נִשֵּׂאת - לֹא תֵּצֵא אֶלָּא אִם כֵּן לֹא נִשְׂאַר [אין] בְּיָדָהּ לְקַיְּמוֹ [את התנאי][ו], שֶׁהֲרֵי בָּטֵל הַגֵּט.

א) הלכה ב. ב) הלכה טו. ג) לומר לאישה או לאחרים: הגט שנתתי לאשתי מבוטל, כמבואר לעיל פרק ו הלכה טז. ד) מכיוון שהגירושין חלים רק כשמתקיים התנאי, ואז כבר מת הבעל ואין אפשרות לגרש לאחר המיתה. ה) שמא ימות הבעל או שהוא יבטל את הגט או יישרף הגט, וייצא שהיא הייתה אשת איש כשנישאה לשני. ו) שאין לה עוד אפשרות לקיים את התנאי. כגון שהתנה עמה שהיא מגורשת אם היא תיתן לו כלי מסוים ואבד הכלי.

וְשָׁם[ז] נִתְבָּאֵר, שֶׁאִם אָמַר לָהּ: 'הֲרֵי אַתְּ מְגֹרֶשֶׁת מֵעַכְשָׁו', אוֹ 'מֵהַיּוֹם', 'עַל תְּנַאי כָּךְ וְכָךְ', אוֹ שֶׁאָמַר לָהּ: 'הֲרֵי אַתְּ מְגֹרֶשֶׁת עַל מְנָת כָּךְ וְכָךְ' - כְּשֶׁיִּתְקַיֵּם הַתְּנַאי, תִּהְיֶה מְגֹרֶשֶׁת מִשָּׁעַת נְתִינַת הַגֵּט לְיָדָהּ; לְפִיכָךְ אֵינוֹ יָכוֹל לְבַטֵּל הַגֵּט וְלֹא לְהוֹסִיף עַל תְּנָאוֹ מִשֶּׁהִגִּיעַ הַגֵּט לְיָדָהּ. וְאִם אָבַד אוֹ נִשְׂרַף, אֲפִלּוּ מֵת הַבַּעַל, קֹדֶם שֶׁיִּתְקַיֵּם הַתְּנַאי - הֲרֵי זוֹ מְקֻיֶּמֶת הַתְּנַאי אַחֲרֵי מוֹתוֹ, וּכְבָר נִתְגָּרְשָׁה מִשָּׁעַת נְתִינַת הַגֵּט לְיָדָהּ. וְיֵשׁ לָהּ לְהִנָּשֵׂא לְכַתְּחִלָּה, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא נִתְקַיֵּם הַתְּנַאי[ח]; וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא לֹא יִתְקַיֵּם, הוֹאִיל וְהָיָה הַתְּנַאי בְּ'מֵעַכְשָׁו' אוֹ בְּ'עַל מְנָת'[ט].

ז) הלכה טז. ח) כאשר מדובר בתנאי שהקיום שלו תלוי רק בה. ט) ואפילו אם אבד הגט או מת הבעל, היא מגורשת משעת מסירתו, כאמור לעיל.

ב. כָּל הַמְגָרֵשׁ עַל תְּנַאי - בֵּין שֶׁאָמַר 'מֵעַכְשָׁו', בֵּין שֶׁאָמַר 'אִם יִהְיֶה וְאִם לֹא יִהְיֶה' - הֲרֵי זֶה לֹא יִתְיַחֵד עִם אִשְׁתּוֹ כָּל זְמַן שֶׁלֹּא נִתְקַיֵּם הַתְּנַאי אֶלָּא בִּפְנֵי עֵד אֶחָד[י], אֲפִלּוּ עֶבֶד אֲפִלּוּ שִׁפְחָה, חוּץ מִשִּׁפְחָתָהּ אוֹ בְּנָהּ הַקָּטָן, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ בּוֹשָׁה מִלְּשַׁמֵּשׁ בִּפְנֵיהֶם. וְהַדָּבָר יָדוּעַ שֶׁאִם נִתְיַחֵד עִמָּהּ לְבַדָּהּ בִּפְנֵי שְׁנֵי עֵדִים כְּאֶחָד[יא], אֲפִלּוּ לְאַחַר שֶׁנִּתְקַיֵּם הַתְּנַאי - הֲרֵי זוֹ סָפֵק מְגֹרֶשֶׁת, שֶׁמָּא נִבְעֲלָה [לשם קידושין] וּבָטֵל הַגֵּט, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בַּהֲלָכוֹת אֵלּוּ.

י) כגון שאמר: אם תתני לי מאתיים זוז תהיי מגורשת, ואם לא תתני לי לא תתגרשי. יא) כמו כל אישה פנויה שאסור להתייחד איתה. יב) שראו אותו שני עדים נכנס לחדר ומתייחד עם אשתו.

ג. כֵּיצַד מְגָרֵשׁ אָדָם עַל תְּנַאי? לֹא שֶׁיֹּאמַר 'כִּתְבוּ גֵּט לְאִשְׁתִּי עַל תְּנַאי', אוֹ 'כִּתְבוּ וּתְנוּ לָהּ עַל תְּנַאי', וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁלֹּא יִכְתֹּב בְּתוֹךְ הַגֵּט 'עַל תְּנַאי זֶה גֵּרַשׁ פְּלוֹנִי אֶת פְּלוֹנִית'[יג], אֶלָּא כֵּיצַד עוֹשֶׂה? אוֹמֵר לַסּוֹפֵר לִכְתֹּב וְלָעֵדִים לַחְתֹּם, וְכוֹתְבִין גֵּט כָּשֵׁר בְּלֹא שֵׁם תְּנַאי בָּעוֹלָם; וְאַחַר כָּךְ נוֹתֵן לָהּ הַגֵּט וְאוֹמֵר לָהּ: 'הֲרֵי זֶה גִּטֵּךְ', אוֹ 'הֲרֵי אַתְּ מְגֹרֶשֶׁת בָּזֶה עַל מְנָת כָּךְ וְכָךְ', אוֹ יֹאמַר לָהֶם, אוֹ לַשָּׁלִיחַ: 'תְּנוּ לָהּ גֵּט זֶה עַל מְנָת כָּךְ וְכָךְ'.

יג) שאם כן, נשאר לו קשר עימה שכתוב בגט, ובתורה נאמר שהגט הוא "ספר כריתות" שכורת בינו לבינה.

ד. כָּתַב הַתְּנַאי בַּגֵּט אַחַר שֶׁגָּמַר לִכְתֹּב תֹּרֶף הַגֵּט[יד] - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר, בֵּין שֶׁנִּכְתְּבוּ קֹדֶם חֲתִימַת הָעֵדִים, בֵּין שֶׁנִּכְתְּבוּ אַחַר חֲתִימַת הָעֵדִים[טו]. אֲבָל אִם נִכְתְּבוּ קֹדֶם הַתֹּרֶף, אֲפִלּוּ כָּתַב 'עַל מְנָת כָּךְ וְכָךְ'[טז] - הֲרֵי זֶה סָפֵק גֵּרוּשִׁין, שֶׁהֲרֵי נִשְׂאַר לוֹ זְכוּת בְּגוּפוֹ שֶׁל גֵּט; וְכֵן אִם הִתְנָה בַּפֶּה קֹדֶם כְּתִיבַת הַתֹּרֶף, הֲרֵי זֶה סְפֵק גֵּרוּשִׁין.

יד) פרטי הגט העיקריים, שם האיש, האישה, והזמן, כמבואר לעיל פרק ג הלכה יז. טו) וכתיבת התנאי במקומות אלו לא פוסלת, מכיוון שעיקר הגט נכתב בכשרות ללא כל תנאי. טז) שזהו תנאי שכשר בגט אם אמרו אותו בעל פה.

ה. הַמְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, וְהִתְנָה עָלֶיהָ, בֵּין בִּכְתָב

אַחַר הַתֹּרֶךְ, בֵּין עַל פֶּה אַחַר הַתֹּרֶךְ, וְאָמַר לָהּ: 'הֲרֵי אַתְּ מֻתֶּרֶת לְכָל אָדָם חוּץ מֵאִישׁ פְּלוֹנִי', אוֹ 'אֶלָּא לְאִישׁ פְּלוֹנִי', וְנָתַן לָהּ הַגֵּט עַל תְּנַאי זֶה - אִם הָיָה אוֹתוֹ הָאִישׁ גּוֹי אוֹ עֶבֶד[יז], אוֹ אָסוּר עָלֶיהָ מִשּׁוּם עֶרְוָה, כְּגוֹן אָבִיהָ וְאָחִיהָ אוֹ אָבִיו וְאָחִיו[יח] - הֲרֵי זֶה גֵּט כָּשֵׁר. וְאִם הָיָה אוֹתוֹ הָאִישׁ יֵשׁ לוֹ בָּהּ [־חלים ביניהם] קִדּוּשִׁין - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מֻחְזָקִ[יט] לָאוּן[כ], וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא קָטָן[כ] - אֵינוֹ גֵּט; שֶׁהֲרֵי שִׁיֵּר בַּגֵּט, וְאֵין זֶה כְּרִיתוּת[כא]. הָיָה[כב] בַּעַל אֲחוֹתָהּ, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהוּא הַיּוֹם אָסוּר עָלֶיהָ מִשּׁוּם עֶרְוָה, אִם תָּמוּת אֲחוֹתָהּ יִהְיֶה מֻתָּר לָהּ - הֲרֵי זוֹ סָפֵק מְגֹרֶשֶׁת.

יז) שאינם בני קידושין, כמבואר לעיל הלכות אישות פרק ד הלכה טו. יח) כל אלה אין ביכולתם לקדש אותה, מפני שהיא אסורה עליהם. יט) המנויים לעיל הלכות אישות פרק א, הלכה ו. כ) ויכול לקדש אותה רק כשיגדל. כא) מכיוון שכאשר נכתב בגט "חוץ מ..", יש חיסרון בגירושין עצמם, בשונה מגט שנכתב בו "על מנת" שאין חיסרון בגירושין עצמם אלא הם רק תלויים במעשה נוסף שעליה לעשות או להימנע מלעשות. כב) אותו שנכתב עליו בגט שמותרת לכולם חוץ ממנו.

ו. אָמַר לָהּ: 'הֲרֵי אַתְּ מֻתֶּרֶת לְכָל אָדָם חוּץ מִמִּי שֶׁיִּוָּלֵד שֶׁאֵינוֹ עַתָּה בָּעוֹלָם', אוֹ 'חוּץ מִזְּנוּתֵךְ', כְּלוֹמַר תִּהְיֶה מֻתֶּרֶת לְהִנָּשֵׂא לְכָל אָדָם, אֲבָל לִזְנוּת הֲרֵי אַתְּ בְּאִסּוּר אֵשֶׁת אִישׁ, אוֹ 'הֲרֵי אַתְּ מֻתֶּרֶת לְכָל מִי שֶׁיָּבוֹא עָלַיִךְ כְּדֶרֶךְ כָּל הָאָרֶץ, אֲבָל שֶׁלֹּא כְּדַרְכֵּךְ הֲרֵי אַתְּ בְּאִסּוּרֵךְ', אוֹ 'הֲרֵי אַתְּ מֻתֶּרֶת לְכָל אָדָם חוּץ מִמְּקֻדָּשׁ בִּשְׂטָר', כְּלוֹמַר שֶׁהִיא מֻתֶּרֶת לְהִתְקַדֵּשׁ בְּכֶסֶף וּבְבִיאָה, אֲבָל בִּשְׂטָר הֲרֵי אַתְּ בְּאִסּוּר אֵשֶׁת אִישׁ, אוֹ 'הֲרֵי אַתְּ מֻתֶּרֶת לְכָל אָדָם חוּץ מֵהֻפָּרֵת נְדָרַיִךְ'[כג], כְּלוֹמַר שֶׁלֹּא נִשְׁאַר לִי עָלַיִךְ שׁוּם אִישׁוּת כְּלָל חוּץ מֵהֻפָּרֵת נְדָרַיִךְ, שֶׁאַתְּ אִשְׁתִּי לְעִנְיַן הֻפָּרֵת נְדָרִים, אוֹ לְעִנְיַן אֲכִילַת תְּרוּמָה[כד], אוֹ לְעִנְיַן יְרֻשָּׁה, שֶׁאִם מֵתָה יִירָשֶׁנָּה - בְּכָל אֶחָד מֵאֵלּוּ, הֲרֵי זוֹ סָפֵק מְגֹרֶשֶׁת.

כג) שהאיש שתינשא אליו לא יוכל להפר את נדריה ככל בעל. כד) שהוא כהן, ומגרשה לכל דבר חוץ מזה, שלא תיאסר באכילת תרומה.

ז. אָמַר לָהּ: 'הֲרֵי אַתְּ מֻתֶּרֶת לְכָל אָדָם חוּץ מֵרְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן', וְחָזַר וְאָמַר לָהּ[כה]: 'הֲרֵי אַתְּ מֻתֶּרֶת לִרְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן' - הֲרֵי זוֹ מְגֹרֶשֶׁת; שֶׁהָאֲנָשִׁים שֶׁהִתְנָה בָּהֶן, הִתִּירָם וּבִטֵּל הַתְנָאי[כו].

כה) חזר ונטל את הגט ממנה ונתנו לה שנית, ואמר. כו) ולא אומרים שבאמירתו השנייה התירה לאנשים האלו ואסרה על כל העולם.

ח. אָמַר לָהּ[כז]: 'הֲרֵי אַתְּ מֻתֶּרֶת לִרְאוּבֵן' - הֲרֵי זוֹ אֵינָהּ מְגֹרֶשֶׁת, שֶׁהֲרֵי לֹא בִּטֵּל תְּנָאוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן.

כז) אחרי שגירש אותה בהתחלה חוץ מראובן ושמעון.

[מקרה אחר:] אָמַר לָהּ: 'הֲרֵי אַתְּ מֻתֶּרֶת לְשִׁמְעוֹן', אוֹ 'הֲרֵי אַתְּ מֻתֶּרֶת אַף לְשִׁמְעוֹן' - הֲרֵי זֶה סְפֵק גֵּרוּשִׁין; שֶׁמָּא לֹא הִתִּירָהּ אֶלָּא לְשִׁמְעוֹן, וּרְאוּבֵן בְּאִסּוּרוֹ עוֹמֵד, וְזֶה שֶׁאָמַר 'לְשִׁמְעוֹן', כְּלוֹמַר לְכָל אָדָם אַף לְשִׁמְעוֹן, אוֹ שֶׁמָּא הִתִּירָהּ לַכֹּל, וְזֶה שֶׁאָמַר 'אַף לְשִׁמְעוֹן' וְהוּא הַדִּין לִרְאוּבֵן, שֶׁשִּׁמְעוֹן סָמוּךְ הָיָה לִרְאוּבֵן בְּתְנָאוֹ.

ט. הִתְנָה עָלֶיהָ וְאָמַר: 'הַיּוֹם אֵין אַתְּ אִשְׁתִּי, וּלְמָחָר אַתְּ אִשְׁתִּי' - אֵינָהּ מְגֹרֶשֶׁת, וְאַף עַל פִּי שֶׁכָּרַת בֵּינוֹ לְבֵינָהּ הַיּוֹם[כח]; לְפִיכָךְ פּוֹתְבִין בְּגִטֵּין 'מִן הַיּוֹם וּלְעוֹלָם'.

כח) ואין אומרים שכתוצאה מכך שכרת אותה ממנו היום, היא כרותה ממנו לעולם.

י. 'הֲרֵי זֶה גִּטֵּךְ עַל מְנָת שֶׁלֹּא תִּשְׁתִּי יַיִן כָּל יְמֵי חַיַּיכִי' - אֵינוֹ גֵּט, שֶׁאֵין זֶה כְּרִיתוּת [=ניתוק מוחלט][כט]; 'כָּל יְמֵי חַיַּי', אוֹ 'כָּל יְמֵי חַיֵּי פְּלוֹנִי' - הֲרֵי זֶה גֵּט, שֶׁהֲרֵי כָּרַת בֵּינוֹ לְבֵינָהּ, וְלֹא יִשָּׁאֵר לוֹ עָלֶיהָ רְשׁוּת כְּשֶׁיָּמוּת אוֹתוֹ פְּלוֹנִי[ל].

כט) כי היא נשארת כל ימי חייה קשורה אליו באיסור שתיית היין. ל) ותהיה מגורשת אם תקיים את התנאי ולא תשתה יין עד שימות.

יא. 'הֲרֵי זֶה גִּטֵּךְ עַל מְנָת שֶׁלֹּא תֵּלְכִי לְבֵית אָבִיךְ עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם'[לא] - הֲרֵי זֶה גֵּט; 'שֶׁלֹּא תֵּלְכִי לְבֵית אָבִיךְ לְעוֹלָם' - אֵינוֹ גֵּט, שֶׁאֵין זֶה כְּרִיתוּת[לב]. לְפִיכָךְ הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: 'הֲרֵי זֶה גִּטֵּךְ עַל מְנָת שֶׁלֹּא תֹּאכְלִי בָּשָׂר זֶה לְעוֹלָם', 'עַל מְנָת שֶׁלֹּא תִּשְׁתִּי יַיִן זֶה לְעוֹלָם' - אֵינוֹ גֵּט, שֶׁאֵין זֶה כְּרִיתוּת; 'עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם', הֲרֵי זֶה גֵּט.

לא) שהרי אחרי שלושים יום היא תהיה מנותקת ממנו לגמרי, וגם זהו תנאי שאפשר לקיים אותו ולכן לא חוששים שלא תעמוד בו. לב) כי היא נשארת כל ימי חייה קשורה אליו באיסור ההליכה לבית האב.

יב. 'הֲרֵי זֶה גִּטֵּךְ עַל מְנָת שֶׁלֹּא תְּנַשְּׁאִי לְפְלוֹנִי' -

אֵינוֹ גֵּט; הָא לְמָה זֶּה דּוֹמֶה? לְאוֹמֵר לָהּ: 'עַל מְנָת שֶׁלֹּא תִּשְׁתִּי יַיִן זֶה לְעוֹלָם', אוֹ 'שֶׁלֹּא תֵּלְכִי לְבֵית אָבִיךְ לְעוֹלָם', אוֹ 'כָּל יְמֵי חַיַּיכִי'[לג]. אֲבָל אִם אָמַר לָהּ: 'עַל מְנָת שֶׁלֹּא תִּנָּשְׂאִי לִפְלוֹנִי עַד חֲמִשִּׁים שָׁנָה' - הֲרֵי זֶה גֵּט, וְלֹא תִּנָּשֵׂא לוֹ כָּל זְמַן שֶׁהַתְּנָה[לד]; וְאִם נִשֵּׂאת, בָּטֵל הַגֵּט לְמַפְרֵעַ. זָנָת עִמּוֹ - הַוָּלָד מִמֶּנּוּ כָּשֵׁר, וְהַגֵּט כָּשֵׁר; שֶׁלֹּא הִתְנָה עִמָּהּ אֶלָּא עַל הַנִּשּׂוּאִין.

לג) ואף שהתנאי שלא להינשא לאיש הזה נמשך רק כל ימי חייו, ולאחר מותו היא תהיה מנותקת לחלוטין מבעלה הראשון, בכל זאת תנאי זה לא דומה לגירושין בתנאי שלא תשתה יין כל ימי חיי פלוני, מכיוון שלאחר פטירתו של אותו פלוני אותו היין שנאסר יהיה מותר, ואילו כאן איש זה שנאסרה להינשא לו כתנאי לגירושין, לעולם לא תוכל יותר להינשא לו. לד) אבל לאחרים מותרת להינשא מיד, ואין חוששים שמא תינשא לאיש שנאסר עליה, מכיוון שהיא לא תקלקל לעצמה.

יג. 'הֲרֵי זֶה גִּטֵּךְ עַל מְנָת שֶׁתִּנָּשְׂאִי לִפְלוֹנִי' - אִם נִשֵּׂאת לוֹ, הֲרֵי זֶה גֵּט כְּשֶׁאָר כָּל הַתְּנָאִים; אֲבָל אָמְרוּ חֲכָמִים: לֹא תִּנָּשֵׂא לֹא לְאוֹתוֹ פְּלוֹנִי וְלֹא לְאַחֵר. לְאוֹתוֹ פְּלוֹנִי לֹא תִּנָּשֵׂא, שֶׁמָּא יֹאמְרוּ נְשֵׂיהֶן נוֹתְנִין זֶה לָזֶה בְּמַתָּנָה[לה]; וּלְאַחֵר לֹא תִּנָּשֵׂא, שֶׁאֵינוֹ גֵּט אֶלָּא בְּקִיּוּם הַתְּנָאי.

עָבְרָה וְנִשֵּׂאת לְאוֹתוֹ פְּלוֹנִי, לֹא תֵּצֵא[לו]. נִשֵּׂאת • לְאַחֵר, קֹדֶם שֶׁתִּנָּשֵׂא לוֹ [־לפלוני] - בָּטֵל הַגֵּט, וְתֵצֵא וְהַוָּלָד מַמְזֵר; וּצְרִיכָה גֵּט מִשֶּׁנִּי[לז].

השגת הראב"ד

נשאת . . משני א"א ולמה בטל הגט והלא יכול התנאי להתקיים יגרש אותה וישא אותה בעל התנאי ויתקיים הגט למפרע ואין הולד ממזר והכי איתא בירושלמי, מכל מקום אסורה לחזור לאותו שנשאה ראשון מפני שמחזיר גרושתו מן הנשואין.

לה) וזהו ביזיון גדול. לו) מכיוון שבפועל קיימה את התנאי ונחשבת מגורשת מהראשון. לז) משום מראית עין. שלא יאמרו אשת איש יוצאת בלי גט.

יד. 'הֲרֵי זֶה גִּטֵּךְ, וְהַנְּיָר שֶׁלִּי' - אֵינָהּ מְגֹרֶשֶׁת, שֶׁאֵין זֶה כְּרִיתוּת; 'עַל מְנָת שֶׁתִּתְּנִי לִי אֶת הַנְּיָר, הֲרֵי זֶה גֵּט וְתִתְּנִי'[לח].

לח) כי בזמן הגירושין הנייר היה שלה, ורק לאחר מכן עליה להחזיר אותו, ומתנה על־מנת להחזיר נחשבת מתנה.

טו. חָקַק הַגֵּט עַל טַס שֶׁל זָהָב, וּנְתָנוֹ לָהּ וְאָמַר לָהּ: 'הֲרֵי זֶה גִּטֵּךְ וּכְתֻבָּתֵךְ' [־דמי כתובתך] - כָּשֵׁר, וְנִתְקַבְּלָה כְּתֻבָּתָהּ אִם יֵשׁ בַּטַּס כְּדֵי כְּתֻבָּתָהּ; וְאִם אֵין בּוֹ, יַשְׁלִים לָהּ כְּתֻבָּתָהּ.

טז. כָּל הַמְגָרֵשׁ עַל תְּנַאי שֶׁמְּבַטֵּל אֶת הַגֵּט, כְּגוֹן שֶׁהִתְנָה עָלֶיהָ שֶׁלֹּא תִּשְׁתֶּה יַיִן כָּל יְמֵי חַיֶּיהָ, אוֹ שֶׁתִּהְיֶה מֻתֶּרֶת לְכָל אָדָם חוּץ מִפְּלוֹנִי, אוֹ שֶׁהִתְנָה שְׁאָר תְּנָאִים [אפילו כשרים] קֹדֶם כְּתִיבַת הַתֹּרֶף - אִם הָיָה הַתְּנָאי כָּתוּב בַּגֵּט, וְחָזַר וּמְחָקוֹ וּנְתָנוֹ לָהּ - הֲרֵי זוֹ סְפֵק מְגֹרֶשֶׁת[לט]; וְאִם הָיָה הַתְּנָאי עַל פֶּה[מ] - הֲרֵי זֶה נוֹטֵל הַגֵּט מִמֶּנָּה, וְחוֹזֵר וְנוֹתְנוֹ לָהּ בִּתְנָאי כָּשֵׁר, אוֹ בְּלֹא תְּנַאי כְּלָל.

לט) מכיוון שעיקר הגט, נכתב באופן פסול. מ) של "חוץ מפלוני", כמבואר בהלכה הבאה.

יז. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁנָּתַן הַגֵּט לְאִשְׁתּוֹ וְאָמַר לָהּ: 'הֲרֵי אַתְּ מְגֹרֶשֶׁת בָּזֶה וּמֻתֶּרֶת לְכָל אָדָם חוּץ מִפְּלוֹנִי' - אִם נָטְלוֹ מִמֶּנָּה וְחָזַר וּנְתָנוֹ לָהּ וְאָמַר לָהּ: 'הֲרֵי אַתְּ מֻתֶּרֶת בּוֹ לְכָל אָדָם', אוֹ 'הֲרֵי זֶה גִּטֵּךְ' - הֲרֵי זוֹ מְגֹרֶשֶׁת. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יח. הַנּוֹתֵן גֵּט לְאִשְׁתּוֹ עַל מְנָת שֶׁתִּתֵּן לוֹ מָאתַיִם זוּז, וְחָזַר[מא] וְהִתְנָה עָלֶיהָ תְּנַאי אַחֵר בִּפְנֵי עֵדִים[מב], שֶׁתִּשְׁתַּמֵּשׁ אָבִיו שְׁתֵּי שָׁנִים - לֹא בִּטְלוּ דִּבְרֵיו הָאַחֲרוֹנִים אֶת הָרִאשׁוֹנִים, אֶלָּא הֲרֵי זֶה כְּאוֹמֵר לָהּ: 'עֲשִׂי אֶחָד מִשְּׁנֵי הַתְּנָאִים'; רָצְתָה מְשַׁמֶּשֶׁת רָצְתָה נוֹתֶנֶת, וְאֵין אֶחָד מִן [העדים] הָרִאשׁוֹנִים [על התנאי הראשון] וְאֶחָד מִן הָאַחֲרוֹנִים [־העדים על התנאי השני] מְצָטָרְפִין [להעיד שהיה כאן תנאי]. אֲבָל אִם הִתְנָה עָלֶיהָ שֶׁתִּתֵּן לוֹ מָאתַיִם זוּז, וְחָזַר וְהִתְנָה בִּפְנֵי שְׁנַיִם שֶׁתִּתֵּן לוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת זוּז - כְּבָר בִּטֵּל תְּנַאי שֶׁל מָאתַיִם, וּצְרִיכָה לִתֵּן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת[מג]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

מא) לפני שקיימה את התנאי הראשון. מב) אחרי שכבר מסר הגט לידה עם התנאי הראשון, ובכל זאת יכול להוסיף או לשנות את התנאי, כמבואר לעיל הלכה א. מג) כאן ודאי התכוון בתנאו השני לחזור בו תנאו הראשון, שהרי שניהם עוסקים בעניין אחד.

יט. הִתְנָה עָלֶיהָ שֶׁתַּעֲשֶׂה דָּבָר זֶה סְתָם, הֲרֵי זֶה כִּמְפֹרָשׁ יוֹם אֶחָד, הוֹאִיל וְלֹא פֵּרֵשׁ כַּמָּה זְמַן תַּעֲשֶׂה. כֵּיצַד? אָמַר לָהּ: 'הֲרֵי זֶה גִּטֵּךְ עַל מְנָת שֶׁתְּשַׁמְּשִׁי עִמִּי מְלָאכָה', 'עַל מְנָת שֶׁתְּשַׁמְּשִׁי אֶת אַבָּא', 'עַל מְנָת שֶׁתְּנִיקִי אֶת בְּנִי' - אִם עָשְׂתָה עִמּוֹ

מְלָאכָה יוֹם אֶחָד, אוֹ שִׁמְּשָׁה אֶת אָבִיו יוֹם אֶחָד, אוֹ שֶׁהִנִּיקָה אֶת בְּנוֹ יוֹם אֶחָד בְּתוֹךְ הַזְּמַן שֶׁהַבֵּן יוֹנֵק בּוֹ וְהוּא בְּתוֹךְ אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים חֹדֶשׁ - הֲרֵי זֶה גֵּט. מֵת הַבֵּן אוֹ הָאָב קֹדֶם שֶׁתָּנִיק אוֹ תְּשַׁמֵּשׁ - אֵינוֹ גֵּט.

כ. אָמַר לָהּ: 'עַל מְנָת שֶׁתָּנִיקִי אֶת בְּנִי', אוֹ 'תְּשַׁמְּשִׁי אֶת אַבָּא', 'שְׁתֵּי שָׁנִים' - הֲרֵי זוֹ מַשְׁלֶמֶת הַזְּמַן שֶׁפֵּרֵשׁ; מֵת הַבֵּן אוֹ הָאָב בְּתוֹךְ הַזְּמַן, אוֹ שֶׁאָמַר הָאָב אֵין רְצוֹנִי שֶׁתְּשַׁמְּשֵׁנִי - אֵינוֹ גֵּט, שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְקַיֵּם הַתְּנַאי[מד]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

מד) מכיוון שהתנה במפורש על זמן מסוים, מובן שהבעל התכוון לצער אותה לפני הגירושין, והרי בפועל לא הצטערה ככוונתו ולא התקיים תנאו.

כא. 'הֲרֵי זֶה גִּטֵּךְ עַל מְנָת שֶׁתִּתְּנִי לִי מָאתַיִם זוּז מִכָּאן וְעַד שְׁלֹשִׁים יוֹם' - נָתְנָה בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם מַדַּעְתּוֹ [=בהסכמתו], הֲרֵי זוֹ מְגֹרֶשֶׁת; לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, אֵינָהּ מְגֹרֶשֶׁת[מה]. נָתְנָה לוֹ בְּעַל כָּרְחוֹ, וְהוּא אֵינוֹ רוֹצֶה לְקַבֵּל - הֲרֵי זֶה גֵּט פָּסוּל [=מדברי חכמים], עַד שֶׁתִּתֵּן מַדַּעְתּוֹ. חָזַר • וְאָמַר לָהּ בְּתוֹךְ הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם: 'הֲרֵי הֵן מְחוּלִּין לָךְ', אֵינָהּ מְגֹרֶשֶׁת, שֶׁהֲרֵי לֹא נַעֲשָׂה הַתְּנַאי[מו]; מֵת בְּתוֹךְ הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם, הוֹאִיל וְשָׁלְמוּ הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם וְלֹא נָתְנָה - אֵינָהּ מְגֹרֶשֶׁת.

השגת הראב"ד
חזר . . מגורשת א"א לא ידעתי מאין לו זה אלא מסברא דנפשיה כיון שאמר מחולין לך ומת תו לא אמרי' לצעורי איכוון.

מה) מכיוון שלא התקיים התנאי, ולא אומרים שבהצבת הזמן הוא התכוון רק לזרז אותה. מו) שהרי הוא התכוון לצער אותה ובפועל היא לא הצטערה.

נקודות משיחות קודש

"הֲרֵי הֵן מְחוּלִּין לָךְ – אֵינָהּ מְגֹרֶשֶׁת, שֶׁהֲרֵי לֹא נַעֲשָׂה הַתְּנַאי כו'".

התנאי אינו מחליש ואינו פוגע במעשה הגירושין כשלעצמו, והוא דומה במהותו למה שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית "אם ישראל מקבלים את התורה, אתם מתקיימין ואם לאו אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו" כמאמר המדרש על הפסוק "ארץ יראה ושקטה"

בתחילה יראה ואחר מתן תורה שקטה, וכשם שתנאי זה יכול אמנם לבטל את מעשה הבריאה, אבל הוא ענין נוסף על עצם המעשה עצמו שאינו חסר כלום, כך גם התנאי הנ"ל בגירושין, שאף אם לא יתקיים התנאי יתבטל המעשה מעיקרא, מכל־מקום הרי זה כמו דבר שני המבטל את המעשה, ומעשה הגירושין כשלעצמו עומד בשלימותו כל עוד לא נתמלא התנאי.

על פי לקוטי שיחות, חלק י"ט עמוד 192 הערה 47 מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

כב. אָמַר לָהּ: 'הֲרֵי זֶה גִּטֵּךְ עַל מְנָת שֶׁתִּתְּנִי לִי מָאתַיִם זוּז', וְלֹא קָבַע זְמַן, וּמֵת קֹדֶם שֶׁתִּתֵּן - אֵינָהּ יְכוֹלָה לִתֵּן לְיוֹרְשָׁיו, שֶׁלֹּא הִתְנָה עָלֶיהָ אֶלָּא שֶׁתִּתֵּן לוֹ; וְלֹא בָּטֵל הַגֵּט, שֶׁהֲרֵי לֹא קָבַע זְמַן. לְפִיכָךְ, אַף עַל פִּי שֶׁאָבַד הַגֵּט אוֹ נִקְרַע קֹדֶם שֶׁמֵּתָה - הֲרֵי זוֹ מְגֹרֶשֶׁת, וְלֹא תִּנָּשֵׂא לְזָר עַד שֶׁתַּחְלִץ [ליבמה, אם זקוקה לייבום].

כג. 'הֲרֵי זֶה גִּטֵּךְ עַל מְנָת שֶׁתִּתְּנִי לִי כְּלִי פְּלוֹנִי אוֹ בֶּגֶד פְּלוֹנִי', וְאָבַד אוֹתוֹ כְּלִי אוֹ נִגְנַב - אַף עַל פִּי שֶׁנָּתְנָה לוֹ אֶלֶף בְּדָמָיו [=בשוויו] - אֵינוֹ גֵּט, עַד שֶׁתִּתֵּן אוֹתוֹ כְּלִי עַצְמוֹ, אוֹ עַד שֶׁיִּבָּטֵל הַתְּנַאי.

כד. מִי שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה עַל תְּנַאי, וְקִדְּשָׁהּ אַחֵר קֹדֶם שֶׁיִּתְקַיֵּם הַתְּנַאי - אִם נִתְקַיֵּם הַתְּנַאי הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת; וְאִם לֹא נִתְקַיֵּם הַתְּנַאי, וּבָטֵל הַגֵּט - אֵינָהּ צְרִיכָה גֵּט מִשֵּׁנִי, שֶׁהֲרֵי אֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ. אֲבָל • אִם נִשֵּׂאת, וְלֹא נִתְקַיֵּם הַתְּנַאי וּבָטֵל הַגֵּט - צְרִיכָה גֵּט מִשֵּׁנִי, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

השגת הראב"ד
אבל . . שבארנו א"א כמדומה לי שהוא מדמה זה הענין לאשה שהלך בעלה למדינת הים ואמרו לה מת בעליך שאם נתקדשה לאחר מותרת לחזור לו ואם נשאת אסורה לחזור לו ואין הנדון דומה לראיה כלל דלעולם אסורה לראשון דמאן מוכח שלא נתקיים התנאי שהרי בידה לקיימו והיא מגורשת גמורה ואסורה לראשון הילכך בין כך ובין כך צריכה גט משני ואסורה לראשון ועל כן אני אומר כל מקום שתמצא אינו גט מפני התנאי שבידה לקיימו אם נתקדשה לאחר צריכה גט ואסורה לראשון אבל אינו גט ליורשה וליטמא לה ולאסרה לזר בלא חליצה ולהתחייב עליה מיתת ב"ד בהתראה.

שהרי . . התנאי: פעולת ביטול התנאי – לקו"ש חי"ט ע' 192 הע' 47.

~ יום רביעי י"ט תשרי ~

פֶּרֶק ט

המשך דיני תנאי בגירושין, גט שכיב מרע, חתימת העדים בגט, שליחות.

א. הַמְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ לְאַחַר זְמַן קָבוּעַ[א], הֲרֵי זוֹ מְגֹרֶשֶׁת כְּשֶׁתַּגִּיעַ הַזְּמַן שֶׁקָּבַע. וַהֲרֵי זֶה דּוֹמֶה לְתְנַאי, וְאֵינוֹ תְנַאי: דּוֹמֶה לְתְנַאי - שֶׁהִיא מִתְגָּרֶשֶׁת כְּשֶׁתַּגִּיעַ הַזְּמַן שֶׁקָּבַע; וְאֵינוֹ תְנַאי - שֶׁהַמְגָרֵשׁ עַל תְּנַאי, הֲרֵי גֵּרְשׁ[ב], וְזֶה עֲדַיִן לֹא גֵּרַשׁ עַד שֶׁתַּגִּיעַ אוֹתוֹ זְמַן[ג]. לְפִיכָךְ: הַמְגָרֵשׁ עַל תְּנַאי - צָרִיךְ לְכָפֹל תְּנָאוֹ [־שיהיו בו כל דיני התנאי][ד]; וְזֶה - אֵינוֹ צָרִיךְ לְכָפֹל דְּבָרוֹ, וְלֹא לְשָׁאר מִשְׁפְּטֵי הַתְּנָאִין שֶׁבַּאֲרָנוּ[ה].

א) שאמר לה: זה גיטך, ולא תתגרשי בו אלא לאחר שלשים יום. ב) מיד כשהגיע הגט לידה בתורת גירושין, ורק שהגירושין לא נגמרים עד שיתקיים התנאי. ג) שהגט לא הגיע לידה בתורת גירושין, אלא כפיקדון עד הזמן שקבע. ד) מכיוון שמעשה הגירושין קיים בפועל, וכדי לבטל אותו נדרש תנאי כפול ומלא, כי סתם דיבור אינו יכול לבטל מעשה. ה) מכיוון שמדובר כאן על גירושין עתידיים ולא על מעשה עכשווי, ודיבור סתם מבטל דיבור.

ב. כֵּיצַד? הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ: ׳הֲרֵי זֶה גִּטֵּךְ, וְלֹא תִּתְגָּרְשִׁי בּוֹ אֶלָּא לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם׳ - אֵינָהּ מִתְגָּרֶשֶׁת אֶלָּא לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם; וְאִם מֵת הַבַּעַל, אוֹ אָבַד הַגֵּט אוֹ נִשְׂרַף, בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים, אֵינָהּ מְגֹרֶשֶׁת.

ג. הָלְכָה וְהִנִּיחָתוּ בְּצַדֵּי רְשׁוּת הָרַבִּים[ו], וְנִגְנַב אוֹ אָבַד מִשָּׁם לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם - הֲרֵי זוֹ מְגֹרֶשֶׁת, הוֹאִיל וְהָיָה הַגֵּט קַיָּם בַּיּוֹם שֶׁהִיא מִתְגָּרֶשֶׁת בּוֹ, וְיִחֲדָה אוֹתוֹ [=הקצתה לו מקום] בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ רְשׁוּת הָרַבִּים[ז], שֶׁצִּדֵּי רְשׁוּת הָרַבִּים אֵינָן כִּרְשׁוּת הָרַבִּים[ח].

ו) בסמוך לקירות, שאנשים אינם רגילים לעבור שם ולהתחכך בקירות. ז) ובדיני קניין, במקום זה אפשר לקנות חפץ מידי מקנה, ולכן הגט המונח שם נחשב כאילו מונח ברשותה. ח) כי רשות הרבים אינה מקום שאפשר לקנות בו חפץ במשיכה, כמבואר בהלכות מכירה פרק ב הלכה ה. ולכן גם בגט שהאישה הניחה ברשות הרבים, אינה מתגרשת כשהגיע הזמן שנקבע בו.

ד. וְכֵן אִם תָּלָה הַגֵּרוּשִׁין בְּמַעֲשֶׂה, דִּינוֹ כְּדִין מְגָרֵשׁ אַחַר זְמַן. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁאָמַר לָאִשָּׁה: ׳הֲרֵי זֶה גִּטֵּךְ, וְלֹא תִּתְגָּרְשִׁי בּוֹ עַד שֶׁתִּתְּנִי לִי מָאתַיִם זוּז׳ - הֲרֵי זוֹ מִתְגָּרֶשֶׁת אַחַר שֶׁתִּתֵּן; וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְכָפֹל תְּנָאוֹ, וְלֹא לִשְׁאָר מִשְׁפְּטֵי הַתְּנָאִין שֶׁבַּאֲרָנוּ - שֶׁהֲרֵי לֹא גֵּרַשׁ עַל תְּנַאי, אֶלָּא עַדַיִן לֹא גֵּרַשׁ זֶה, אֶלָּא תָּלָה הַגֵּרוּשִׁין בַּעֲשִׂיַּת כָּךְ וְכָךְ, וְאַחַר כָּךְ תִּתְגָּרֵשׁ.

ה. וּמַה בֵּין הַמְגָרֵשׁ עַל תְּנַאי, לָזֶה שֶׁקָּבַע זְמַן לַגֵּרוּשִׁין אוֹ תָּלָן בְּמַעֲשֶׂה? שֶׁהַמְגָרֵשׁ עַל תְּנַאי - יֵשׁ שָׁם גֵּרוּשִׁין, וְאֵינָן גְּמוּרִין עַד שֶׁיִּתְקַיְּמִים הַתְּנַאי. לְפִיכָךְ, כְּשֶׁיִּתְקַיְּמִים הַתְּנַאי, נִתְגָּרְשָׁה אִם הָיָה הַגֵּט קַיָּם, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתָהּ; וְאֵינָהּ צְרִיכָה לַחֲזֹר וְלִטְלוֹ אוֹ לְהַיְּתוֹתוֹ בִּרְשׁוּתָהּ אַחַר שֶׁנִּתְקַיְּמִים הַתְּנַאי, שֶׁהֲרֵי הִגִּיעַ לְיָדָהּ תְּחִלָּה בְּתוֹרַת גֵּרוּשִׁין. וְאִם נִשֵּׂאת קֹדֶם שֶׁיִּתְקַיְּמִים הַתְּנַאי - לֹא תֵּצֵא, כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרָנוּ[ט].

ט) לעיל פרק ח, הלכה א.

אֲבָל הַתּוֹלֶה גֵּרוּשָׁיו בִּזְמַן אוֹ בְּמַעֲשֶׂה - לֹא הִגִּיעַ גֵּט לְיָדָהּ בְּתוֹרַת גֵּרוּשִׁין, אֶלָּא בְּתוֹרַת פִּקָּדוֹן עַד הַזְּמַן שֶׁקָּבַע אוֹ עַד שֶׁתַּעֲשֶׂה הַמַּעֲשֶׂה. לְפִיכָךְ, כְּשֶׁתַּגִּיעַ הַזְּמַן, צְרִיכָה לְהְיוֹת הַגֵּט בִּרְשׁוּתָהּ[י], אוֹ תַּחְזֹר וְתִטְּלֶנּוּ, אוֹ שֶׁיִּהְיֶה בַּמָּקוֹם שֶׁיִּחֲדָה אוֹתוֹ בּוֹ אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רְשׁוּתָהּ, כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרָנוּ[יא]; וְאַחַר כָּךְ תִּתְגָּרֵשׁ בּוֹ. וְאִם נִשֵּׂאת קֹדֶם שֶׁתַּגִּיעַ הַזְּמַן שֶׁקָּבַע, אוֹ קֹדֶם שֶׁתַּעֲשֶׂה הַמַּעֲשֶׂה שֶׁתָּלָה בּוֹ הַגֵּרוּשִׁין - תֵּצֵא, וְהַוָּלָד מַמְזֵר; שֶׁעֲדַיִן הִיא אֵשֶׁת אִישׁ גְּמוּרָה, וְאֵין כָּאן שָׁם [=שום] גֵּרוּשִׁין.

י) ואז נחשבת הנתינה הקודמת, כאילו נעשתה עכשיו לאחר הגעת הזמן. יא) כגון בצידי רשות הרבים, כמבואר בהלכה ג.

ו. הַנּוֹתֵן גֵּט בְּיַד אִשְׁתּוֹ וְאָמַר לָהּ: ׳אִם לֹא תִּתְּנִי לִי מָאתַיִם זוּז, אֵין זֶה גֵּט׳[יב], אוֹ ׳אֵין אַתְּ מְגֹרֶשֶׁת׳ - הֲרֵי זֶה לֹא גֵּרַשׁ כְּלָל[יג], וְאֵין כָּאן גֵּט לֹא עַל תְּנַאי וְלֹא תָּלוּי בְּמַעֲשֶׂה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יב) ולא אמר לה: הרי זה גיטך. יג) מכיוון שכל עוד הבעל לא אמר במפורש "הרי את מגורשת" – אינה מגורשת.

ז. הָרוֹצֶה לְגָרֵשׁ עַל תְּנַאי, וְיִהְיֶה עִנְיַן תְּנָאוֹ שֶׁלֹּא תִּתְגָּרֵשׁ עַד זְמַן פְּלוֹנִי - הֲרֵי זֶה מוֹצִיא עִנְיָן זֶה בִּלְשׁוֹן תְּנַאי, וְיִתְּנֶנּוּ הַתְּנַאי בְּבִיאָתוֹ בִּזְמַן קָבוּעַ אוֹ בַּהֲלִיכָתוֹ. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁיֹּאמַר לָהּ: ׳אִם לֹא בָּאתִי מִכָּאן וְעַד [־אם לא אגיע תוך] שְׁלֹשִׁים יוֹם, הֲרֵי זֶה גֵּט,

וְאִם בָּאתִי בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם, לֹא יִהְיֶה גִּטּ״ט, וְנוֹתֵן הַגֵּט בְּיָדָהּ; אוֹ יֹאמַר לָהּ: ׳הֲרֵי זֶה גִּטֵּךְ מֵעַכְשָׁו, אִם לֹא בָּאתִי מִכָּאן וְעַד שְׁלֹשִׁים יוֹם׳ט, אוֹ ׳הֲרֵי זֶה גִּטֵּךְ, עַל מְנָת שֶׁלֹּא אָבוֹא לִמְדִינָה זוֹ עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם׳, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יד) ואינו רוצה שהאישה תצטרך לשמור את הגט עד לאותו זמן, כמבואר לעיל הלכה ה. טו) תנאי בסגנון כזה צריך לכפול, כמבואר לעיל הלכות אישות פרק ו, הלכה ה והלכה יג. טז) תנאי בסגנון כזה אין צורך לכפול, כמבואר לעיל שם, הלכה יז.

ח. הִתְנָה עָלֶיהָ שֶׁיִּהְיֶה גֵּט אִם לֹא בָּא עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם לִמְדִינָה זוֹ, וְהָיָה בָּא בַּדֶּרֶךְ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְחָלָה אוֹ עִכְּבוֹ נָהָר וְלֹא בָּא עַד אַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם - הֲרֵי זֶה גֵּטִ״י, אֲפִלּוּ עוֹמֵד וְצוֹוֵחַ ׳הֲרֵינִי אָנוּס׳; שֶׁאֵין אֹנֶס בְּגִטִּין, וְאַף עַל פִּי שֶׁגָּלָה דַּעְתּוֹ שֶׁאֵין רְצוֹנוֹ לְגָרֵשׁ.

יז) מכיוון שבפועל הוא לא בא.

ט. הִתְנָה עָלֶיהָ שֶׁתִּתְגָּרֵשׁ כְּשֶׁיַּעֲבֹר מִכְּנֶגֶד פָּנֶיהָ [־שלא יראנה] **שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְהָיָה הוֹלֵךְ וּבָא** [ורואה אותה] **הוֹלֵךְ וּבָא וְלֹא נִתְיַחֵד עִמָּהּ - כְּשֶׁיֵּלֵךְ וְיִשְׁהֶה שְׁלֹשִׁים יוֹם,** [־רצופים] **תִּהְיֶה מְגֹרֶשֶׁת; וְאַף עַל פִּי שֶׁהָיָה הוֹלֵךְ וּבָא בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם, הוֹאִיל וְלֹא נִתְיַחֵד עִמָּהּ, הֲרֵי הַגֵּט כָּשֵׁרִ״ח.**

יח) אבל אם התייחד עמה, אסור לו לגרש אותה בגט הזה, מכיוון שאם ייוולד להם ילד לאחר מכן יאמרו "גיטה קודם לבנה", כמבואר לעיל פרק ג הלכה ה.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהִתְנָה וְאָמַרִ״ט: ׳הֲרֵי הִיא נֶאֱמֶנֶת עָלַי לוֹמַר שֶׁלֹּא פִּיַּסְתִּי אוֹתָהּ׳. אֲבָל • אִם לֹא הֶאֱמִינָהּ, חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא פִּיַּס אוֹתָהּ כְּשֶׁהָיָה הוֹלֵךְ וּבָא, וּמָחֲלָה לוֹ הַתְּנָאי, וּבִטֵּל הַגֵּט כְּשֶׁפִּיְּסָהּכ; וּמִפְּנֵי חֲשָׁשׁ זֶה, יִהְיֶה הַגֵּט פָּסוּל אַחַר הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם.

השגת הראב"ד

אבל . . לו א"א חיי ראשי איני יודע מחילה זו מה היא ומה יש בידה למחול בתנאים והפיוס אינו אלא שנתפייס עמה שלא לגרשה ובטל הגט שבידה ואע"פ שאמרו משהגיע גט לידה אינו יכול לבטלו, כשהגיע גט לידה בלא תנאי אבל בתנאי כל זמן שלא נתקיים התנאי יכול לבטלו.

יט) כשנתן לה את הגט, בפני עדים. כ) מדובר כאן שכתיבת הגט עם תנאי שלא יראה אותה 30 יום, הייתה לטובתה, שרצונה היה שבעלה לא יעזוב אותה למשך זמן כזה, ולכן שידלה אותו לכתוב גט עם תנאי כזה מתוך ידיעה שיקפיד שלא לעזוב אותה כדי לא להתגרש ממנה. אך כאשר מחלה לו על התנאי, וכעת לא אכפת לה שיעזוב אותה ליותר מ־30 יום, מטרת הגט התבטלה ואינו גט.

וְכֵן הָאוֹמֵר לָאִשָּׁה: ׳הֲרֵי זֶה גִּטֵּךְ לְאַחַר שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ׳, וְהָיָה עִמָּהּ בַּמְּדִינָה - חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא פִּיַּס אוֹתָהּכא, עַד שֶׁיֹּאמַר: ׳נֶאֱמֶנֶת עָלַי שֶׁלֹּא פִּיַּסְתִּי׳.

כא) וביטל את הגט.

י. וְכֵן כָּל הַתְּנָאִין שֶׁהֵן תְּלוּיִין בִּרְצוֹנָהּ, וְאִם רָצְתָה וּבִטְּלָה אוֹתָן, בָּטֵל הַגֵּט - חוֹשְׁשִׁין לוֹ שֶׁמָּא פִּיַּס, עַד שֶׁיֹּאמַר ׳נֶאֱמֶנֶת עָלַי׳. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמִתְגָּרֶשֶׁת מִן הַנְּשׂוּאִין, שֶׁלִּבּוֹ גַּס בָּהּ [־אינו מתבייש ממנה] **; אֲבָל הַמִּתְגָּרֶשֶׁת מִן הָאֵרוּסִין, אֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ שֶׁמָּא פִּיַּס.**

השגת הראב"ד

הרי . . בסתר א"א זה אינו כלום דהכא נמי בעינן שתהא נאמנת עליו לומר שלא בא.

יא. ׳הֲרֵי • זֶה גִּטֵּךְ מֵעַכְשָׁו, אִם לֹא בָּאתִי מִכָּאן [־מהיום] **וְעַד שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ׳ - אֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא בָּא בַּסֵּתֶר, שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לָבוֹא בְּצִנְעָה; וְאִם תַּם הַזְּמַן שֶׁקָּבַע וְלֹא בָּא, הֲרֵי זוֹ מְגֹרֶשֶׁת. מֵת בְּתוֹךְ שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ - אַף עַל פִּי שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיָּבוֹא, וַהֲרֵי הִיא מְגֹרֶשֶׁת, לֹא תִּנָּשֵׂא בְּמָקוֹם יָבָם** [־שחייבת ביבום] **עַד אַחַר שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ, כְּשֶׁיִּתְקַיְּמִים הַתְּנָאִיכב.**

כב) ואז היא מגורשת למפרע ואינה זקוקה לייבום, אבל אם תרצה להינשא בתוך י"ב חודש – תצטרך חליצה מיבמה.

יב. בְּרִיא שֶׁהִתְנָה שֶׁיִּהְיֶה זֶה גֵּט אִם מֵתכג, אוֹ חוֹלֶה שֶׁהִתְנָה שֶׁיִּהְיֶה זֶה גֵּט אִם מֵת מֵחֳלִי זֶה - לֹא אָמַר כְּלוּם; שֶׁמַּשְׁמָעוּת ׳אִם מַתִּי׳, לְאַחַר מִיתָהכד; וּמַשְׁמָעוֹ [גם] **מֵעַתָּהכה. לְפִיכָךְ • אִם אָמַר ׳אִם מַתִּי׳, הֲרֵי זֶה כְּאוֹמֵר ׳לְאַחַר מוֹתִי׳ - וְאֵין גֵּט לְאַחַר מִיתָהכו.**

השגת הראב"ד

לפיכך . . מיתה א"א גם זה אינו כלום דקימא לן (גיטין עב) כרבי יוסי דאמר חולצת אף בלאחר מותו.

כג) ולא תצטרך לייבום או חליצה. כד) שהגט יחול רק לאחר המיתה. כה) אם תנאי זה שאמות יתקיים, יחול הגט למפרע. כו) ואינה נחשבת כגרושה אלא כאלמנה.

יג. אָמַר לָהּ: ׳הֲרֵי זֶה גִּטֵּךְ מֵעַכְשָׁו אִם מַתִּי׳, אוֹ ׳מֵהַיּוֹם אִם מַתִּי׳ - הֲרֵי זֶה גֵּט, וּכְשֶׁיָּמוּת תִּהְיֶה מְגֹרֶשֶׁת [למפרע].

יד. אָמַר לָהּ: ׳הֲרֵי זֶה גִּטֵּךְ מֵעַכְשָׁו׳, אוֹ

שׁ **'מֵהַיּוֹם',** [והמשיך ואמר:] **'לְאַחַר מִיתָתִי', וּמֵת - הֲרֵי זוֹ סָפֵק מְגֹרֶשֶׁת; שֶׁמָּא אַחַר שֶׁאָמַר 'מֵעַכְשָׁו' חָזַר בּוֹ, וְסָמְכָה דַּעְתּוֹ עַל לְאַחַר מִיתָה - שֶׁאֵין גֵּט לְאַחַר מִיתָה.**

טו. 'הֲרֵי זֶה גִּטֵּךְ לְכְשֶׁתֵּצְאִי חַמָּה', וּמֵת בַּלַּיְלָה - אֵינוֹ גֵּט; 'עַל מְנָת שֶׁתִּזָּרֵחַ חַמָּה', וּמֵת בַּלַּיְלָה - הֲרֵי זוֹ מְגֹרֶשֶׁת[כז]**, וּכְשֶׁתִּזָּרֵחַ חַמָּה יִתְקַיְּמוּ הַתְּנָאִי** [־ותהיה מגורשת למפרע]**. הִתְנָה עָלֶיהָ שֶׁאִם זָרְחָה חַמָּה יִהְיֶה גֵּט וְאִם לֹא זָרְחָה לֹא יִהְיֶה גֵּט**[כח]**, וּמֵת בַּלַּיְלָה - אֵינוֹ גֵּט; שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְקַיְּמוּ הַתְּנָאִי עַד שֶׁמֵּת, וְאֵין גֵּט לְאַחַר מִיתָה.**

כז) כי כל האומר 'על־מנת', דינו כאומר 'מעכשיו'. כח) שאמר תנאי כפול, ובמקרה כזה היא מגורשת רק לאחר שהתנאי מתקיים ולא למפרע.

טז. שְׁכִיב מְרַע [=גוסס] **שֶׁכָּתַב גֵּט לְאִשְׁתּוֹ וְגֵרְשָׁהּ, וְעָמַד** [והבריא] **- אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ**[כט]**, שֶׁאֵין גִּטּוֹ כְּמַתָּנָתוֹ** [שמתנתו חוזרת בכזה מקרה]**; שֶׁאִם תֹּאמַר יַחֲזֹר בּוֹ, יֹאמְרוּ** [בטעות]**: 'גִּטּוֹ לְאַחַר מִיתָה יִגָּרֵשׁ'**[ל]** - כְּמוֹ מַתָּנָתוֹ, שֶׁאֵינָהּ קוֹנָה אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה**[לא]**.**

כט) ולומר שהתכוון לגרש אותה רק מתוך ידיעה שימות. ל) ויבואו להכשיר גט של גוסס גם אם יאמר בפירוש: זה גיטך לאחר מותי. לא) חכמים תיקנו, שגוסס האומר להעניק מתנה למישהו מנכסיו, נחשב הדבר כאילו כתב לו שטר על מתנה זו, כדי שלא תיטרף דעתו עליו, כשידע שאין לדבריו תוקף.

יז. 'הֲרֵי זֶה גִּטֵּךְ מֵהַיּוֹם, אִם מַתִּי מֵחֹלִי זֶה', וְנָפַל עָלָיו בַּיִת אוֹ נְשָׂכוֹ נָחָשׁ אוֹ טָרְפוֹ אֲרִי וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, וּמֵת - אֵינוֹ גֵּט[לב]**.**

לב) מכיוון שלא מת בגלל החולי הזה.

יח. אָמַר לָהּ: 'אִם לֹא יַעֲמֹד מֵחֹלִי זֶה', וְנָפַל עָלָיו בַּיִת אוֹ נְשָׂכוֹ נָחָשׁ אוֹ טָרְפוֹ אֲרִי - הֲרֵי זוֹ סָפֵק מְגֹרֶשֶׁת[לג]**.**

לג) שאולי כוונתו – אם לא יתרפא מחולי זה, ובפועל אכן לא התרפא ממנו ומגורשת, או אולי התכוון – אם ימות בגלל חולי זה, והרי לא מת בגללו ואינה מגורשת.

'הֲרֵי זֶה גִּטֵּךְ מֵעַכְשָׁו, אִם מַתִּי מֵחֹלִי זֶה', וְעָמַד וְהָלַךְ בַּשּׁוּק, וְחָלָה וָמֵת - אוֹמְדִין אוֹתוֹ [=משערים]**:**

אִם מֵחֲמַת חֳלִי הָרִאשׁוֹן מֵת, הֲרֵי זֶה גִּטּוֹ[לד]**; וְאִם לָאו, אֵינוֹ גֵּט. וְאִם נִתַּק** [=עבר] **מֵחֳלִי לָחֳלִי וְלֹא עָמַד** [=התהלך] **בַּשּׁוּק - הֲרֵי זֶה גֵּט, וְאֵינוֹ צָרִיךְ אֹמֶד** [וודאי מחולי ראשון מת]**.**

לד) מכיוון שבוודאי גם כשהצליח לעמוד וללכת בשוק, לא התרפא לגמרי, שהרי בסופו של דבר הוא מת מאותו החולי.

יט. וּבְכָל אֵלּוּ הַתְּנָאִין, כָּל הַיָּמִים שֶׁמְּנִתִּינַת הַגֵּט עַד שֶׁיָּמוּת וְיִתְקַיְּמוּ הַתְּנָאִי - הֲרֵי הִיא מְגֹרֶשֶׁת לְכָל דָּבָר[לה]**, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִתְיַחֵד עִמָּהּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ**[לו]**.**

לה) שהבעל לא זוכה במציאתה ובמעשה ידיה, ואינו אחראי על הפרת נדריה, ואינו יורש אותה ובאם הוא כהן אינו נטמא לה בהלווייתה. לו) לעיל פרק ח, הלכה ב.

כ. חוֹלֶה שֶׁרָצָה לְגָרֵשׁ אִשְׁתּוֹ עַל תְּנַאי כְּשֶׁיָּמוּת, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּפֹּל לִפְנֵי יָבָם, וְאִם עָמַד לֹא תִּהְיֶה מְגֹרֶשֶׁת, וְלֹא רָצָה לְגָרְשָׁהּ מֵעַכְשָׁו[לז]**, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּטָּרֵף דַּעְתּוֹ**[לח]** - כָּךְ הוּא כּוֹתֵב בַּגֵּט אַחַר שֶׁכּוֹתֵב הַתִּרָּף**[לט]**, אוֹ אוֹמֵר לָהּ כְּשֶׁנּוֹתֵן הַגֵּט: 'אִם לֹא מַתִּי לֹא תִּהְיֶה גֵּט, וְאִם מַתִּי תִּהְיֶה גֵּט, וְאִם לֹא מַתִּי לֹא תִּהְיֶה גֵּט'; כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה תְּנַאי כָּפוּל**[מ]**, וְהֵן** [־אם מתי"] **קוֹדֶם לָלָאו** [־אם לא מתי"]**[מא], וְלֹא יִפָּתֵחַ פִּיו תְּחִלָּה לְפַרְעָנוּת** [־אם מתי"]**. וְאִם מֵת, תִּהְיֶה מְגֹרֶשֶׁת כְּשֶׁיָּמוּת - וְהוּא שֶׁשִּׁגִּיעַ הַגֵּט לְיָדָהּ קֹדֶם מִיתָה**[מב]**.**

לז) לומר לה: הרי זה גיטך מעכשיו אם מתי, כמבואר לעיל הלכה יג. לח) תתבלבל דעתו ותיכנס בו חולשה, מתוך מחשבה שהיא כבר מגורשת ממנו. לט) כי לפני התורף לא כותבים שום תנאי, כמבואר לעיל פרק ח, הלכה ד. מ) כי אם לא יכפול, היא תהיה מגורשת אפילו אם לא יתקיים התנאי. מא) כפי שצריך להיות מן הדין, כמבואר לעיל הלכות אישות פרק ו. מב) כי היא מגורשת בשעת המיתה שלו, ואם עד אז לא קיבלה את הגט – במה היא תתגרש? ואם קיבלה את הגט רק לאחר מותו, הוא לא מועיל.

כא. בַּעַל שְׁנָתַן גֵּט לְאֶחָד וְאָמַר לוֹ: 'זְכֵה בְּגֵט זֶה לְאִשְׁתִּי כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּפֹּל לִפְנֵי יָבָם'[מג]**, וּמֵת הַבַּעַל קֹדֶם שֶׁשִּׁגִּיעַ הַגֵּט לְיָדָהּ - הֲרֵי זוֹ סָפֵק מְגֹרֶשֶׁת; שֶׁרֹב הַנָּשִׁים, זְכוּת הִיא לָהֶן שֶׁלֹּא יִפְּלוּ לִפְנֵי יָבָם; וּלְפִיכָךְ תִּהְיֶה סָפֵק מְגֹרֶשֶׁת, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ גֵּט לְיָדָהּ, הוֹאִיל וְזָכָה לָהּ בּוֹ אַחֵר**[מד]**.**

שׁ הפניות לשיחות קודש

מהיום לאחר מיתתי: שיטת רבינו אם נחלקו תנאים בהחלת הכלל ד"אומר על מנת כאומר מעכשיו" – לקו"ש חי"ז ע' 31 הע' 72.

מג) הבעל מינה אותו כשליח לקבלה, שתיחשב מגורשת מעכשיו. מד) כי זכין לאדם שלא בפניו. אבל מכיוון שלפעמים האישה רוצה להינשא ליבמה (גיסה), יוצא שגט זה הוא גם לחובתה ואין חבין לאדם שלא בפניו ואינה מגורשת, ולכן בכל מקרה שכזה האישה ספק מגורשת וחולצת ואינה מתייבמת.

כב. אָמַר לָעֵדִים: 'לְאַחַר שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ כִּתְבוּ גֵּט וּתְנוּ לְאִשְׁתִּי', אוֹ שֶׁאָמַר לָהֶם: 'כִּתְבוּ וּתְנוּ גֵּט לְאִשְׁתִּי לְאַחַר שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ' - הֲרֵי אֵלּוּ כּוֹתְבִין אַחַר הַזְּמַן שֶׁקָּבַע, וְנוֹתְנִין לָהּ; וְאִם כְּתָבוּהוּ בְּתוֹךְ הַזְּמַן, אַף עַל פִּי שֶׁנְּתָנוּהוּ לְאַחַר זְמַן שֶׁאָמַר - אֵינוֹ גֵּט[מה]. כְּתָבוּהוּ אַחַר הַזְּמַן כְּשֶׁאָמַר, וּמֵת קֹדֶם שֶׁיִּנָּתֵן לָהּ - אֵינוֹ גֵּט[מו]; וְאִם לֹא נוֹדַע אִם מִיתָה קְדָמָה לִנְתִינַת הַגֵּט, אוֹ נְתִינַת הַגֵּט קָדְמָה לַמִּיתָה - הֲרֵי זוֹ סָפֵק מְגֹרֶשֶׁת.

מה) מכיוון שכתיבת הגט נעשתה לא בשליחותו. מו) כי השליח בא מכוח הבעל, וכשמת הבעל בטלה שליחותו.

כג. אָמַר לָהֶם: 'כִּתְבוּ וּתְנוּ לָהּ אַחַר הַשָּׁבוּעַ' [ר"שמיטה זו] - אֵין כּוֹתְבִין אֶלָּא אַחַר שָׁנָה מֵאַחַר הַשָּׁבוּעַ [בשנה תשיעית]; אָמַר לָהֶן 'לְאַחַר הַשָּׁנָה' - כּוֹתְבִין לְאַחַר [סיום ה]חֹדֶשׁ [הראשון] מִשָּׁנָה שְׁנִיָּה; אָמַר לָהֶן 'לְאַחַר הַחֹדֶשׁ' - כּוֹתְבִין לְאַחַר הַשַּׁבָּת [ר"סיום שבוע] מֵחֹדֶשׁ שֵׁנִי; אָמַר לָהֶן 'לְאַחַר הַשַּׁבָּת' - כּוֹתְבִין מֵאַחַר יוֹם הַשַּׁבָּת עַד סוֹף יוֹם שְׁלִישִׁי; אָמַר לָהֶן: 'כִּתְבוּ וּתְנוּ לָהּ קֹדֶם הַשַּׁבָּת' - כּוֹתְבִין מִיּוֹם רְבִיעִי וְעַד סוֹף יוֹם שִׁשִּׁי, וְנוֹתְנִין לָהּ.

כד. הֲרֵי שֶׁאֵחֲרוּ אַחַר הַזְּמַן שֶׁאָמַר, וְאַחַר כָּךְ כָּתְבוּ וְנָתְנוּ לָהּ, כְּגוֹן שֶׁאָמַר לָהֶם 'לְאַחַר הַחֹדֶשׁ', וְכָתְבוּ וְנָתְנוּ לָהּ לְאַחַר שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת מֵחֹדֶשׁ שֵׁנִי - הֲרֵי זֶה פָּסוּל.

כה. נִתְיַחֵד עִמָּהּ אַחַר שֶׁאָמַר לָהֶם לִכְתֹּב וְלַחְתֹּם וְלִתֵּן לָהּ, הֲרֵי אֵלּוּ לֹא יִכְתְּבוּ; וְקַל וָחֹמֶר הַדְּבָרִים: אִם הַגֵּט שֶׁנִּתַּן לָהּ לְיָדָהּ כְּשֶׁנִּתְיַחֵד עִמָּהּ, נִפְסַל הַגֵּט שֶׁמָּא בָּעַל; קַל וָחֹמֶר לָזֶה, שֶׁלֹּא נִכְתַּב[מז]. וְאִם כָּתְבוּ וְנָתְנוּ לָהּ אַחַר שֶׁנִּתְיַחֵד עִמָּהּ, אֵינוֹ גֵּט.

מז) שבוודאי יש לחשוש שאולי פייס אותה, וביטל את הגט לפני כתיבתו.

כו. אָמַר לַעֲשָׂרָה: 'כִּתְבוּ גֵּט לְאִשְׁתִּי' - אֶחָד כּוֹתֵב עַל יְדֵי [=בשביל] כֻּלָּן; 'כֻּלְּכֶם כְּתוֹבוּ' - כּוֹתֵב אֶחָד מֵהֶן בְּמַעֲמַד כֻּלָּן. 'הוֹלִיכוּ גֵּט זֶה לְאִשְׁתִּי' - מוֹלִיכוֹ אֶחָד מֵהֶן [=בנוכחות] כֻּלָּן.

כז. אָמַר לַעֲשָׂרָה: 'כִּתְבוּ גֵּט וְחִתְמוּ וּתְנוּ לְאִשְׁתִּי' - אֶחָד מֵהֶן כּוֹתֵב, וּשְׁנַיִם מֵהֶן חוֹתְמִין, וְאֶחָד מֵהֶן נוֹתְנוֹ לָהּ; וַאֲפִלּוּ הָיָה הַכּוֹתֵב הוּא אֶחָד מִשְּׁנֵי הָעֵדִים שֶׁחָתְמוּ בּוֹ, וְהוּא הַשָּׁלִיחַ שֶׁנָּתְנוֹ לָהּ - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר. אָמַר לָהֶם: 'כֻּלְּכֶם כְּתוֹבוּ' - כֻּלָּן חוֹתְמִין; וְאִם מָנָאן, בֵּין שֶׁמָּנָה כֻּלָּן בֵּין שֶׁמָּנָה מִקְצָתָן, וְאָמַר לָהֶן 'כְּתוֹבוּ' - הֲרֵי זֶה כְּאוֹמֵר 'כֻּלְּכֶם'[מט], וּשְׁנַיִם שֶׁחוֹתְמִין בַּתְּחִלָּה, הֵן מִשּׁוּם עֵדִים; וְהַשְּׁאָר, מִשּׁוּם תְּנַאי.

מט) וכל אלו שהבעל הזכיר אותם, צריכים לחתום. נ) שדבריו נחשבים כאילו עשה תנאי לגט הזה שיחתמו, כדי לבייש אותה בפניהם.

לְפִיכָךְ אִם הָיוּ הַשְּׁאָר פְּסוּלִין[נא], אוֹ חָתְמוּ זֶה הַיּוֹם וְזֶה לְמָחָר[נב], אֲפִלּוּ לְיָמִים הַרְבֵּה - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר[נג].

מֵת אֶחָד מֵהֶן קֹדֶם חֲתִימָה, הֲרֵי זֶה גֵּט בָּטֵל[נד]. הָיָה • אֶחָד מִשְּׁנַיִם הָרִאשׁוֹנִים פָּסוּל, הֲרֵי זֶה גֵּט פָּסוּל [ר"מתקנת חכמים] **- שֶׁמָּא יֹאמְרוּ: 'עֵד פָּסוּל כָּשֵׁר בְּעֵדוּת שְׁאָר שְׁטָרוֹת, בְּעֵת שֶׁיִּהְיוּ הָעֵדִים רַבִּים'; וְלֹא הִכְשִׁירוּהוּ** [ר"מן התורה] **בְּגֵט שֶׁעֵדָיו רַבִּים, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁעֵדֵי מְסִירָה הֵם הָעִקָּר.**

השגת הראב"ד

היה . . בעדות א"א נ"ל שיש כאן שבוש ואולי יאמר דשאר שטרות אם יאמר לעדים רבים כלכם חתומו אפילו אחד מהם פסול הכל בטל שאין אומרין בשאר עדויות שהשאר משום תנאי שאין זה דומה למילאהו בקרובין הואיל וזימן את כולם לעדות ויש לזה פנים.

נא) קרובים אחד של השני, או פסולים לעדות. נב) השניים הראשונים חתמו ביום כתיבת הגט כדין, והיתר חתמו בימים הבאים, ולפני נתינת הגט לאישה חתמו כולם. נג) כי לא חתמו כעדים אלא רק כדי לקיים את התנאי. אך אם הם היו נחשבים כעדים, הגט היה פסול כי הגט נכתב לא באותו היום בו חתמו חלק מהעדים, וכן אם אחד מהם היה פסול לעדות הגט היה נפסל. נד) כי לא התקיים התנאי.

כח. תִּקְּנוּ חֲכָמִים שֶׁהָאוֹמֵר לְרַבִּים לִכְתֹּב גֵּט, אוֹ לַחְתֹּם, אוֹ לְהוֹלִיךְ גֵּט לְאִשְׁתּוֹ, אִם לִכְתִיבָה - אוֹמֵר לָהֶם: 'כָּל אֶחָד מִכֶּם יִכְתֹּב גֵּט לְאִשְׁתִּי'; וְכֵן לְהוֹלָכָה - יֹאמַר: 'כָּל אֶחָד מִכֶּם יוֹלִיךְ'; וְאִם לַחֲתִימָה -

יֹאמַר לָהֶם: 'כָּל שְׁנַיִם מִכֶּם יַחְתְּמוּ בְּגֵט זֶה וּתְנוּ לְאִשְׁתִּי'[נח].

נה) כי אם לא ידגיש כך בדבריו, יטעו לחשוב שהתכוון שכולם יחתמו ואם לא חתמו כולם הגט בטל.

כט. וְלָמָּה אָמְרוּ חֲכָמִים 'עֵדֵי הַגֵּט אֵין חוֹתְמִין אֶלָּא זֶה בִּפְנֵי זֶה'? גְּזֵרָה, שֶׁמָּא יֹאמַר לְרַבִּים 'כֻּלְּכֶם חֲתֹמוּ'; אִם תֹּאמַר חוֹתְמִין זֶה שֶׁלֹּא בִּפְנֵי זֶה - שֶׁמָּא יְעִידוּ שְׁנַיִם, וְתִטֹּל הַגֵּט בְּיָדָהּ, וְתַחְשֹׁב שֶׁכְּבָר הֵעִידוּ בּוֹ, וַעֲדַיִן לֹא נִתְקַיֵּם הַתְּנַאי[נט].

נו) כי הוא התכוון שכולם יחתמו, וללא חתימתם הגט בטל.

ל. אָמַר לִשְׁלֹשָׁה: 'שְׁנַיִם מִכֶּם יִכְתְּבוּ גֵּט לְאִשְׁתִּי וַיַּחְתְּמוּ וְיִתְּנוּ לָהּ', וְהָיָה בָּהֶן אָב וּבְנוֹ, בֵּין שֶׁחָתַם הָאָב עִם הָאַחֵר, בֵּין שֶׁחָתַם הַבֵּן עִם הָאַחֵר - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר, שֶׁהָאָדָם עוֹשֶׂה הַבֵּן שָׁלִיחַ בִּמְקוֹם הָאָב.

לא. אָמַר לִשְׁנַיִם: 'כִּתְבוּ וְחִתְמוּ וּתְנוּ לִפְלוֹנִי שְׁיוּלִיךְ לְאִשְׁתִּי', אוֹ 'תְּנוּ לְשָׁלִיחַ שְׁיוּלִיךְ לָהּ' - אֶחָד מֵהֶן כּוֹתֵב, וּשְׁנֵיהֶן חוֹתְמִין וְנוֹתְנִין לְשָׁלִיחַ; וְאִם הוֹלִיכוּ הֵן בְּעַצְמָן וְנָתְנוּ לָהּ - אֵינוֹ גֵּט, שֶׁלֹּא עָשָׂה אוֹתָן שָׁלִיחַ לַגֵּרוּשִׁין. כֵּיצַד יַעֲשׂוּ? יִטְּלוּ אוֹתוֹ מִמֶּנּוּ, וְיִתְּנוּהוּ לַשָּׁלִיחַ, וְחוֹזֵר וְנוֹתְנוֹ לָהּ בִּפְנֵיהֶם, אוֹ בִּפְנֵי אֲחֵרִים. וְרַבּוֹתַי הוֹרוּ בְּגֵט זֶה בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ נִרְאֶה, מִפְּנֵי שִׁבּוּשׁ שֶׁהָיָה בַּנְּסָחָאוֹת שֶׁלָּהֶן[נז].

נז) בנוסח התלמוד שלפניהם.

לב. אָמַר לַסּוֹפֵר: 'כְּתֹב לִי גֵּט לְאִשְׁתִּי', כְּתָבוֹ וּנְתָנוֹ לַבַּעַל בְּלֹא עֵדִים [-עדי חתימה], וּנְטָלוֹ הַבַּעַל וּנְתָנוֹ לְשָׁלִיחַ [-לא בפני עדים] וְאָמַר לוֹ: 'תֵּן גֵּט זֶה לְאִשְׁתִּי בִּפְנֵי עֵדִים', וְהָלַךְ הַשָּׁלִיחַ וּנְתָנוֹ לָהּ בִּפְנֵי עֵדִים - הֲרֵי זוֹ סְפֵק מְגֹרֶשֶׁת[נח]; שֶׁאֵין הַשָּׁלִיחַ נֶאֱמָן לְהַתִּיר הָעֲרָוָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עֵד אֶחָד, אֶלָּא מִפְּנֵי כְּתַב הָעֵדִים שֶׁחָתְמוּ עַל הַגֵּט, שֶׁהֵן כְּמִי שֶׁנִּחְקְרָה עֵדוּתָן, עַד שֶׁיִּהְיֶה שָׁם מְעֹרְעָר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[נט]. וְאִם הָיוּ שָׁם שְׁנֵי עֵדִים שֶׁעֵידוּ שֶׁגֵּט זֶה הַבַּעַל נָתְנוֹ לַשָּׁלִיחַ לְגָרְשָׁהּ בּוֹ - הֲרֵי זוֹ מְגֹרֶשֶׁת[ס].

נח) כי חוששים שאולי השליח לא קיבל את הגט הזה מהבעל. נט) לעיל פרק ז, הלכה כד. ס) כאשר נוכחים עדי מסירה, בזמן נתינת הגט מידי השליח לאישה.

לג. הָאוֹמֵר לַשָּׁלִיחַ: 'תֵּן גֵּט זֶה לְאִשְׁתִּי בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי', וּנְתָנוֹ לָהּ בִּמְקוֹם אַחֵר - אֵינוֹ גֵּט[סא]; 'הֲרֵי זֶה הִיא בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי', וּנְתָנוֹ לָהּ בִּמְקוֹם אַחֵר - כָּשֵׁר, מִפְּנֵי שֶׁמַּרְאֶה מָקוֹם הוּא לוֹ [-מציין מקום הימצאה לידיעה בלבד]. אָמַר לוֹ: 'אַל תִּתְּנֵהוּ לָהּ אֶלָּא בַּבַּיִת', וּנְתָנוֹ לָהּ בַּעֲלִיָּה, 'אַל תִּתְּנֵהוּ לָהּ אֶלָּא בִּימִין', וּנְתָנוֹ לָהּ בִּשְׂמֹאל, 'תְּנֵהוּ לָהּ בְּיוֹם פְּלוֹנִי', וּנְתָנוֹ לָהּ בְּתוֹךְ [-לפני] הַזְּמַן - אֵינוֹ גֵּט[סב]; 'אַל תִּתְּנֵהוּ לָהּ אֶלָּא בְּיוֹם פְּלוֹנִי', וּנְתָנוֹ לָהּ מִלְּפָנָיו אוֹ מֵאַחֲרָיו - אֵינוֹ גֵּט, שֶׁהֲרֵי הִקְפִּיד עַל עַצְמוֹ שֶׁל יוֹם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

סא) מכיוון שהבעל ציין מקום מסוים, בוודאי הוא התכוון שהגירושין יתבצעו ויתפרסמו באותו מקום. סב) כי הבעל מינה אותו כשליח רק אם ימלא את הוראותיו בדיוק.

לד. וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁאָמְרָה לִשְׁלוּחָהּ: 'הִתְקַבֵּל [=קבל] לִי גִּטִּי בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי', וְקִבְּלוֹ לָהּ בְּמָקוֹם אַחֵר - אֵינוֹ גֵּט[סג]; 'הָבֵא לִי גִּטִּי לְמָקוֹם פְּלוֹנִי', וֶהֱבִיאוֹ לָהּ לְמָקוֹם אַחֵר - כָּשֵׁר[סד].

סג) מכיוון שאמרה זאת בכוונה, כדי שיתפרסמו הגירושין באותו מקום. סד) מכיוון שבפועל הסכימה לקבל את הגט מידיו במקום האחר, מתברר שלא התכוונה להתנות את קבלת הגירושין בכך.

לה. הָאוֹמֵר לִשְׁלוּחוֹ: 'הוֹלֵךְ גֵּט זֶה לְאִשְׁתִּי'[סה], בֵּין שֶׁאָמַר לוֹ 'הוֹלֵךְ', בֵּין שֶׁאָמַר לוֹ 'אַתְּ [=אתה] הוֹלֵךְ', וְהָלָה אוֹ נֶאֱנַס - מְשֻׁלָּחוֹ בְּיַד אַחֵר[סו]. וְאִם אָמַר לוֹ: 'טֹל מִמֶּנּוּ חֵפֶץ פְּלוֹנִי, וְתֵן לָהּ גֵּט זֶה' - הֲרֵי זֶה לֹא יְשַׁלְּחוֹ בְּיַד אַחֵר[סז]; וְאִם שִׁלְּחוֹ בְּיַד אַחֵר, וְיָצְאַת הָאִשָּׁה לְקִרַאת הַשָּׁלִיחַ וְנָתְנָה הַחֵפֶץ בַּתְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ נָתַן לָהּ הַגֵּט - הֲרֵי זוֹ מְגֹרֶשֶׁת.

סה) בארץ ישראל, שאין השליח צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם. סו) כמבואר לעיל בפרק ז. סז) מכיוון שבפועל חפץ הפיקדון הגיע לידיו ולא לאדם זר, ולאחר שקיבל החפץ היא יכולה לקבל את הגט מאדם זר – שעל הגט הבעל לא מקפיד אם השליח הראשון חלה.

לו. נָתַן לָהּ הַגֵּט, וְאַחַר כָּךְ נָתְנָה הַחֵפֶץ - אֲפִלּוּ מִיַּד הַשָּׁלִיחַ הָרִאשׁוֹן, אֵינוֹ גֵּט; שֶׁהֲרֵי עָבַר עַל דִּבְרֵי הַבַּעַל בְּדָבָר שֶׁסְּתָם בְּנֵי אָדָם מַקְפִּידִין עָלָיו, שֶׁהֲרֵי הַבַּעַל אָמַר לוֹ: 'טֹל הַחֵפֶץ וְתֵן לָהּ', וְהוּא נָתַן וְאַחַר כָּךְ נָטַל.

לז. אָמַר לוֹ: 'תֵּן לָהּ הַגֵּט, וְטֹל מִמֶּנָּה חֵפֶץ פְּלוֹנִי' - הֲרֵי זֶה לֹא יְשַׁלְּחֶנּוּ בְּיַד אַחֵר; וְאִם שִׁלְּחוֹ בְּיַד אַחֵר - שֶׁיִּהְיֶה פִּקָּדוֹנוֹ בְּיַד אַחֵר; וְאִם שִׁלְּחוֹ בְּיַד אַחֵר -

חֲרֵי זֶה גֵּט, בֵּין שֶׁנְּתָנָהּ הַחֵפֶץ תְּחִלָּה, בֵּין שֶׁלֹּא נְתָנָהּ אֶלָּא בַּסּוֹף.

לח. נָתַן הַגֵּט לְשָׁלִיחַ וְאָמַר לוֹ: 'אַל יִתְּנֵהוּ לָהּ אֶלָּא אַתָּה', וּנְתָנוֹ לְאַחֵר, וּנְתָנוֹ לָהּ - אֵינוֹ גֵּט; וְכֵן אִם אָמַר לוֹ: 'אַל תִּתְּנֵהוּ לָהּ אַתָּה, אֶלָּא תְּנֵהוּ לִפְלוֹנִי, וְהוּא יִתְּנֶנּוּ לָהּ', וּנְתָנוֹ לָהּ הַשָּׁלִיחַ הָרִאשׁוֹן - אֵינוֹ גֵּט, לְפִי שֶׁלֹּא עָשָׂהוּ שָׁלִיחַ לַגֵּרוּשִׁין.

לט. נָתַן לוֹ הַגֵּט וְאָמַר לוֹ: 'הוֹלֵךְ גֵּט זֶה לְאִשְׁתִּי', אָמַר לוֹ הַשָּׁלִיחַ: 'אֵינִי מַכִּירָהּ', אָמַר לוֹ הַבַּעַל: 'תְּנֵהוּ לְפִלוֹנִי, הוּא מַכִּירָהּ' - הֲרֵי זֶה שָׁלִיחַ שֶׁלֹּא נִתַּן [לו ייפוי כוח] לְגֵרוּשִׁין, וְאֵינוֹ נוֹתֵן הַגֵּט אֶלָּא לִפְלוֹנִי שֶׁאָמַר הַבַּעַל; וְאוֹתוֹ הַפְּלוֹנִי הוּא שְׁלִיחַ הַגֵּרוּשִׁין, וְהוּא שֶׁמּוֹלִיכוֹ לָהּ, אוֹ מְשַׁלְּחוֹ בְּיַד אַחֵר אִם חָלָה אוֹ נֶאֱנַס.

מ. נָתַן הַגֵּט לְשָׁלִיחַ וְאָמַר לוֹ: 'לֹא תִּתְּנֵהוּ לָהּ עַד [לאחר] שְׁלֹשִׁים יוֹם', וְחָלָה אוֹ נֶאֱנַס בְּתוֹךְ הַשְּׁלֹשִׁים - מְשַׁלְּחוֹ בְּיַד אַחֵרס"ח; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאִינוֹ עַכְשָׁו שָׁלִיחַ לְגֵרוּשִׁין, הוֹאִיל וּלְאַחַר הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם יִהְיֶה שְׁלִיחַ גֵּרוּשִׁין, עוֹשֶׂה שָׁלִיחַ אַחֵר בְּתוֹךְ הַשְּׁלֹשִׁים.

ס"ח) שהוא ימסור את הגט לאישה לאחר שלשים יום.

מא. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁלֹּא הָיָה בַּעֲלָהּ עִמָּהּ בַּמְּדִינָה, אוֹ שֶׁהָיְתָה מִתְגָּרֶשֶׁת מִן הָאֵרוּסִין. אֲבָל מִתְגָּרֶשֶׁת מִן הַנִּשּׂוּאִין וּבַעֲלָהּ עִמָּהּ בַּמְּדִינָה, חוֹשְׁשִׁין לוֹ שֶׁמָּא פִּיֵּס [אותה] וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה שָׁלִיחַ [אחר] בְּתוֹךְ הַשְּׁלֹשִׁים; אֲבָל נוֹתֵן הַגֵּט לָהּ לְאַחַר שֶׁלֹּא פִּיְּסָתְהוּ - וְחוֹשְׁשִׁין לָהּ כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, עַד שֶׁיֹּאמַר 'נֶאֱמֶנֶת עָלַי שֶׁלֹּא פִּיְּסָתְנִי'.

ס"ט) שעושה עכשיו שליח שני לגרש את האישה לאחר שלשים יום. ע) ואין חשש אולי בא ופייס אותה. ע"א) שאז גם אם הם נמצאים באותו מקום, לא חוששים שיפייס אותה, כמבואר לעיל הלכה י. עב) ראה לעיל הלכה ט. עג) השליח הראשון בעצמו. עד) מכיוון שלא שמענו במפורש שפייס אותה.

~ יום חמישי כ' תשרי ~

פֶּרֶק י

ההבדל בין גט בטל לפסול. מקרים בהם על הבעל לגרש את אשתו.

א. כָּל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ בְּחִבּוּר זֶה שֶׁהַגֵּט בָּטֵל, אוֹ אֵינוֹ גֵּט, אוֹ אֵינָהּ מְגֹרֶשֶׁת - הֲרֵי זֶה גֵּט בָּטֵל מִן הַתּוֹרָה, וַעֲדַיִן הִיא אֵשֶׁת אִישׁ גְּמוּרָה; וְאִם נִשֵּׂאת, תֵּצֵא וְהַוָּלָד מַמְזֵר. וְאִם הָיָה בַּעֲלָהּ כֹּהֵן, לֹא יֶאֱסְרָה עָלָיו מִשּׁוּם גְּרוּשָׁה - חוּץ מִן הַמְּגֹרָשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְאָמַר לָהּ 'הֲרֵי אַתְּ מְגֹרֶשֶׁת מִמֶּנִּי', וְאֵין אַתְּ מֻתֶּרֶת לְכָל אָדָם; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין זֶה גֵּט, הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה לַכְּהֻנָּה מִדִּבְרֵיהֶן [של חכמים], שֶׁנֶּאֱמַר[4]: "וְאִשָּׁה גְּרוּשָׁה מֵאִישָׁהּ"; אָמְרוּ חֲכָמִים: אֲפִלּוּ לֹא נִתְגָּרְשָׁה אֶלָּא מֵאִישָׁהּ וְלֹא הֻתְּרָה לַכֹּל, נֶאֱסְרָה לַכְּהֻנָּה - וְזֶהוּ רֵיחַ הַגֵּטא, שֶׁפּוֹסֵל בַּכְּהֻנָּה מִדִּבְרֵיהֶן.

א) גט שהגירושין שבו אינם מבוססים, אך נראים כגירושין.

ב. וְכָל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ בְּחִבּוּר זֶה שֶׁהַגֵּט פָּסוּל - הֲרֵי זֶה פָּסוּל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים בִּלְבַד; וְנִפְסָלָה בּוֹ מִן הַכְּהֻנָּה מִדִּבְרֵי תוֹרָהב. וּלְמַתְחִלָּה לֹא תִּנָּשֵׂא, וְאִם נִשֵּׂאת לֹא תֵּצֵא וְהַוָּלָד כָּשֵׁר. וְכוֹתְבִין לָהּ גֵּט אַחֵר כָּשֵׁר, וְנוֹתְנִין לָהּ וְהִיא [בעודה] תַּחַת בַּעֲלָהּ [השני]. וְאִם אִי אֶפְשָׁר לִכְתֹּב אַחֵר, וְהָיָה הַבַּעַל [השני] וָתִיק [=ישר ובעל מידות] וְגֵרֵשׁ מֵעַצְמוֹ - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח, אִם אֵין לוֹ בָּנִים; אֲבָל אִם יֵשׁ לוֹ בָּנִים [מאשה זו]- לֹא יוֹצִיא מִפְּנֵי פְּסוּל הַגֵּט, שֶׁמָּא יוֹצִיא לַעַז [=שם רע] עַל בָּנָיו [שהם ממזרים].

ב) כי מן התורה היא מגורשת, וגרושה אסורה לכהן. ג) בין אם נולדו לה ילדים, ובין אם עדיין לא.

ג. וְכָל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ בְּחִבּוּר זֶה 'הֲרֵי זֶה סְפֵק גֵּרוּשִׁין', אוֹ שֶׁהִיא סָפֵק מְגֹרֶשֶׁת - לֹא תִּנָּשֵׂא. וְאִם נִשֵּׂאת, תֵּצֵא; וְהַוָּלָד סָפֵק מַמְזֵר, מִפְּנֵי שֶׁהִיא סָפֵק

השגת הראב"ד

ואם . . גרושה א"א לא הכל שוין בדבר זה שיש מקומות הרבה שאין מוכיח לפסלות הגט ויאמרו הותרה גרושה לכהן וכן אם קדשה אחר באותו גט צריכה גט משני ואסורה לשניהם.

4. ויקרא-אמור, כא, ז.

עֶרְוָה [־ספק אשת איש]. **וּבֵין שֶׁגֵּרַשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ בְּגֵט פָּסוּל, אוֹ שֶׁהָיְתָה סָפֵק מְגֹרֶשֶׁת וְרָצָה לְהַחְזִירָהּ - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת לְבַעֲלָהּ[ד]; וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְחַדֵּשׁ הַנִּשּׂוּאִין[ה] וּלְבָרֵךְ שֶׁבַע בְּרָכוֹת[ו] וְלִכְתֹּב כְּתֻבָּה[ז], עַד שֶׁתִּתְגָּרֵשׁ גֵּרוּשִׁין גְּמוּרִין.**

ד) אם הוא ישראל, אבל אם הוא כהן – אסורה לו. ה) אבל צריך לקדש אותה קידושין שניים, כי מן התורה היא פנויה או ספק פנויה. ו) כי אין מברכים על הספק. ואפילו המגורשת ב"גט פסול" שנחשבת פנויה מן התורה, מכיוון שמדברי חכמים לא התגרשה – אין לברך. ז) מכיוון שהכתובה הראשונה שלה עדיין קיימת.

ד. כָּל מִי שֶׁנִּשֵּׂאת בְּגֵט בָּטֵל, הֲרֵי זוֹ צְרִיכָה גֵּט מִבַּעַל שֵׁנִי מִדִּבְרֵיהֶן - כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: 'אֵשֶׁת אִישׁ יוֹצְאָה בְּלֹא גֵּט'; וּצְרִיכָה גֵּט מִן הָרִאשׁוֹן לְהַתִּירָהּ לְשׁוּק הָעָם. וְנֶאֱסֶרֶת עַל שְׁנֵיהֶם לְעוֹלָם אַף עַל פִּי שֶׁנִּבְעֲלָה בִּשְׁגָגָה[ח], כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: 'הֶחְזִיר זֶה גְּרוּשָׁתוֹ אַחַר שֶׁנִּשֵּׂאת'[ט]; וְאִם עָבַר אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶן וְהֶחְזִירָהּ, יוֹצִיא[י].

ח) שלא ידעה שגיטה בטל, ומן הדין אישה שזינתה תחת בעלה בשגגה מותרת לבעלה. ט) והתורה אוסרת לעשות כך. י) הראשון – כדי שלא יאמרו שהחזיר גרושתו אחרי שהתחתנה. והשני – קנסו חכמים את האישה להיאסר עליו משום ביאת זנותם שהייתה בעבירה.

ה. וְכֵן הַדִּין בְּאִשָּׁה שֶׁבָּאוּ לָהּ עֵדִים שֶׁמֵּת בַּעֲלָהּ וְנִשֵּׂאת, וְאַחַר כָּךְ בָּא בַּעֲלָהּ, בֵּין שֶׁהָיָה בַּעֲלָהּ, בֵּין שֶׁנִּשֵּׂאת לְפִקֵּחַ, בֵּין שֶׁנִּשֵּׂאת לְחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה, בֵּין שֶׁנִּשֵּׂאת לְחֵרֵשׁ שֶׁאֵין קִדּוּשָׁיו קִדּוּשִׁין גְּמוּרִין - תֵּצֵא מִשְּׁנֵיהֶן[יא], וּצְרִיכָה גֵּט מִשְּׁנֵיהֶן, וְנֶאֱסֶרֶת עַל שְׁנֵיהֶן עוֹלָמִית.

יא) שאף ששני עדים העידו על מות הבעל הראשון, אין לה דין של אנוסה המותרת לבעלה הראשון.

ו. הֲרֵי שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה[יב], וְאַחַר כָּךְ בָּא בַּעֲלָהּ, אוֹ נִמְצָא הַגֵּט בָּטֵל - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת לְבַעֲלָהּ, וְאֵינָהּ צְרִיכָה גֵּט מִשֵּׁנִי, שֶׁאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בַּעֲרָיוֹת[יג]; וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא יֹאמְרוּ 'אֵשֶׁת אִישׁ יוֹצְאָה בְּלֹא גֵּט' - כֵּיוָן שֶׁלֹּא נִשֵּׂאת, [אלא] יֹאמְרוּ: 'תְּנַאי הָיָה בְּקִדּוּשִׁין וְלֹא נִתְקַיֵּם'[יד].

יב) ועדיין לא נבעלה, ולא עשתה מעשה איסור. יג) בנשים אסורות. והרי היא אשת איש האסורה על האיש המקדש. יד) ונעקרו הקידושין ואינה צריכה גט.

ז. הָאִשָּׁה שֶׁנִּשֵּׂאת, וְאַחַר כָּךְ נִמְצָא הַגֵּט בָּטֵל, אוֹ בָּא בַּעֲלָהּ אַחַר שֶׁשָּׁמְעָה שֶׁמֵּת - אֵין הַבַּעַל הָרִאשׁוֹן וְהַשֵּׁנִי זַכָּאִין לֹא בִּמְצִיאָתָהּ[טו], וְלֹא בְּמַעֲשֵׂה יָדֶיהָ[טז], וְלֹא בְּהֵפֵר נְדָרֶיהָ[יז]. וְכָל פֵּרוֹת [מנכסיה] **שֶׁאָכְלוּ שְׁנֵיהֶן אַחַר שֶׁנִּשֵּׂאת, אֵין מוֹצִיאִין מֵהֶן; וְאֵין לָהּ כְּתֻבָּה, וְלֹא תְּנַאי מִתְּנָאֵי כְּתֻבָּה, וְלֹא מְזוֹנוֹת - לֹא עַל זֶה וְלֹא עַל זֶה. וְאִם נָטְלָה מִזֶּה אוֹ מִזֶּה - תַּחְזִיר. וְכָל מַה שֶּׁבָּלָה** [=נשחק] **אוֹ אָבַד מִנְּכָסֶיהָ, אֲפִלּוּ מִנְּכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָן לֹא מִזֶּה וְלֹא מִזֶּה[יח]. וְהַוָּלָד מִן הַשֵּׁנִי מַמְזֵר; וְאִם בָּא עָלֶיהָ הָרִאשׁוֹן קֹדֶם שֶׁיְּגָרֵשׁ הַשֵּׁנִי, הֲרֵי הַוָּלָד מַמְזֵר מִדִּבְרֵיהֶם.**

טו) השני לא זכאי בשום דבר מהדברים המנויים כאן, מכיוון שאינה אשתו, והראשון לא זוכה בהם, מכיוון שהסיבה לכך שמציאת האישה שייכת לבעלה – היא כדי למנוע איבה ביניהם, וכאן לא איכפת לנו אם תהיה איבה ביניהם, ויגרש אותה בהקדם. טז) מכיוון שמעשי ידיה שייכים לבעלה תמורת החיוב שלו לפרנס אותה, ומכיוון שכעת הוא פטור מלפרנס אותה, מעשי ידיה אינם שייכים לו. יז) מכיוון שנותנים לבעל את האחריות על נדרי האישה, כדי שלא תידור דברים שיגרמו לה להתגנות לפניו, ובמקרה זה, אדרבה, ברצוננו שתתגנה ויגרש אותה. יח) אלא מחזירים לה את הנכסים שלה מלפני החתונה כמו שהם כעת, ואם פחתו משוויים ההפסד שלה.

גֵּרְשָׁהּ הַשֵּׁנִי וְנָטְלָה מִמֶּנּוּ כְּתֻבָּה, וְאַחַר כָּךְ בָּא בַּעֲלָהּ אוֹ נִמְצָא הַגֵּט בָּטֵל - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָהּ מַה שֶּׁנָּטְלָה, לֹא מִן הַמְּזוֹנוֹת וְלֹא מִן הַכְּתֻבָּה[יט].

יט) כשם שאינה מוציאה כתובתה ממנו, כך אינו מוציא ממנה מה שנטלה כבר. כי כשנטלה, היא נטלה בהיתר הואיל ולא נודע עדיין דבר איסורה לבעל הזה.

ח. וְכֵן הַדִּין בְּאָחִיו [של אדם] **שֶׁקִּדֵּשׁ אִשָּׁה וְהָלַךְ, וְשָׁמַע בּוֹ** [האח] **שֶׁמֵּת, וְיִבֵּם אִשְׁתּוֹ, וְאַחַר כָּךְ בָּא[כ] - תֵּצֵא מִזֶּה וּמִזֶּה, וּצְרִיכָה גֵּט מִזֶּה וּמִזֶּה[כא]; וְכָל הַדְּרָכִים** [־הדינים] **הָאֵלּוּ בָּהּ. וְכֵן אִם קִדֵּשׁ אִשָּׁה, וְהָלְכָה לִמְדִינָה אֲחֵרֶת, וְשָׁמַע** [משני עדים] **שֶׁמֵּתָה, וְנָשָׂא אֲחוֹתָהּ, וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע שֶׁלֹּא מֵתָה - צְרִיכוֹת גֵּט מִמֶּנּוּ שְׁתֵּיהֶן, וְכָל הַדְּרָכִים הָאֵלּוּ בָּהֶן.**

כ) ויצא שהיא אסורה עליו גם משום אשת איש וגם משום אשת אח. כא) מהראשון, צריכה גט מן התורה, שהרי היא אשתו, ומן השני צריכה גט מדברי חכמים.

ט. אֲבָל אִם הָלְכָה אִשְׁתּוֹ הַנְּשׂוּאָה לִמְדִינָה אֲחֵרֶת, וְשָׁמַע שֶׁמֵּתָה, וְנָשָׂא אֲחוֹתָהּ, וְנִמְצֵאת אִשְׁתּוֹ

קַיֶּמֶת - אֵין אַחוֹתָהּ צָרִיכָה מִמֶּנּוּ גֵּט, וְאִשְׁתּוֹ מֻתֶּרֶת לוֹ; וְכֵן שְׁאָר הָעֲרָיוֹת שֶׁנִּשְׂאָן בְּחֶזְקַת הֶתֵּר[כב], וְנִמְצְאוּ עֶרְוָה - אֵינָן צְרִיכוֹת גֵּט, שֶׁאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּעֲרָיוֹת.

כב) בעקבות אי ידיעה.

ל. וּמִפְּנֵי מָה הִצְרִיכוּ אַחוֹת אֲרוּסָתוֹ גֵּט[כג] - שֶׁמָּא יֹאמְרוּ: 'תְּנַאי הָיָה בְּאֵרוּסִין[כד], וְכַדַּת נָשָׂא אֲחוֹתָהּ' [=השנייה]; וְהוֹאִיל וְיָצְאָה אֲחוֹתָהּ בְּגֵט, אֲחוֹתָהּ שֶׁהִיא אֲרוּסָתוֹ הָרִאשׁוֹנָה אֲסוּרָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: 'נָשָׂא אֲחוֹת גְּרוּשָׁתוֹ'.

כג) והרי היא אסורה עליו, ואם קידש אותה אין זה נחשב קידושין. כד) ולא התקיים ובטלו קידושי הראשונה.

לא. כָּתַב הַסּוֹפֵר, וְטָעָה וְנָתַן גֵּט לָאִישׁ וְשׁוֹבֵר [=שטר פרעון הכתובה] לָאִשָּׁה, אוֹ שֶׁטָּעוּ הֵן [=האיש והאישה] וְנָתַל הַבַּעַל הַגֵּט, וְנָטְלָה הִיא הַשּׁוֹבֵר, וְכִמְדֻמֶּה לָהֶם שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה, וּלְאַחַר זְמַן וַהֲרֵי הַגֵּט יוֹצֵא מִתַּחַת יְדֵי הָאִישׁ - אִם לֹא נִשֵּׂאת, הֲרֵי זוֹ אֵינָהּ מְגֹרֶשֶׁת, וְנִתְגַּלָּה הַדָּבָר שֶׁעֲדַיִן לֹא נִתְגָּרְשָׁה, וְיִתֵּן לָהּ הַגֵּט בְּפָנֵינוּ, וְתִהְיֶה מְגֹרֶשֶׁת מִשָּׁעַת נְתִינָתוֹ. וְאִם נִשֵּׂאת, וַאֲחַר כָּךְ הוֹצִיא הַבַּעַל אֶת הַגֵּט וְאָמַר: 'עֲדַיִן לֹא נִתְגָּרְשָׁה, שֶׁהֲרֵי הַגֵּט בְּיָדִי וְלֹא הִגִּיעַ לְיָדָהּ' - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ לְאָסְרָהּ עַל בַּעֲלָהּ, אֶלָּא הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת גְּרוּשָׁה, וְנָפַל הַגֵּט מִיָּדָהּ[כה] וּמְצָאוֹ זֶה, וַהֲרֵי בָּא לְאָסְרָהּ עַל בַּעֲלָהּ הַשֵּׁנִי.

כה) לאחר שהתגרשה כדין.

יב. הַמּוֹצִיא אֶת אִשְׁתּוֹ מִשּׁוּם שֵׁם רַע [שם שזינתה], אוֹ מִשּׁוּם שֶׁהִיא פְּרוּצָה בְּנְדָרִים [נודרת הרבה] - אוֹמְרִין לוֹ: 'הוֹדִיעָהּ שֶׁמִּפְּנֵי זֶה אַתָּה מוֹצִיאָהּ, כְּדֵי לְיַסְּרָהּ; וְדַע שֶׁאֵין אַתָּה מַחְזִיר אוֹתָהּ לְעוֹלָם'. וּמִפְּנֵי מָה הַמּוֹצִיא אֶת זוֹ לֹא יַחְזִירֶהָ לְעוֹלָם[כו]? גְּזֵרָה, שֶׁמָּא תִּנָּשֵׂא לְאַחֵר, וְתַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה וְתִהְיֶה צְנוּעָה תַּחְתָּיו, וְיֹאמַר הָרִאשׁוֹן: 'אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁכֵּן הוּא, לֹא הָיִיתִי מְגָרֵשׁ', וְנִמְצָא כִּמְגָרֵשׁ עַל תְּנַאי וְלֹא נִתְקַיֵּם, שֶׁנִּמְצָא הַגֵּט בָּטֵל לְמַפְרֵעַ[כז]. לְפִיכָךְ אוֹמְרִין לוֹ: 'גְּמֹר בְּלִבְּךָ לְגָרְשָׁהּ, שֶׁאֵין זוֹ חוֹזֶרֶת לְךָ לְעוֹלָם'[כח]; וְאִם עָבַר וְהֶחְזִיר [לפני שהתקדשה לשני], לֹא יוֹצִיא.

כו) אפילו אם נודע ששמועה זו הייתה שקר. כז) ובני האישה מהאיש השני יהפכו לממזרים. ואף שמצד הדין אין לחשוש לדבריו, מכיוון שלא התנה כך בשעת נתינת הגט, חששו חכמים לכבוד האישה ובניה. כח) אפילו אם תהיה צנועה.

יג. וְכֵן הַמּוֹצִיא אֶת אִשְׁתּוֹ מִשּׁוּם אֲילוֹנִית [=עקרה], אוֹ מִשּׁוּם שֶׁרוֹאָה דָּם בְּכָל עֵת תַּשְׁמִישׁ [=קיום יחסי אישות][כט] - הֲרֵי זֶה לֹא יַחֲזִיר לְעוֹלָם; שֶׁמָּא תִּנָּשֵׂא לְאַחֵר, וְתֵלֵד הָאֲילוֹנִית וְתִתְרַפֵּא הַנִּדָּה, וְיֹאמַר: 'אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁכֵּן הוּא, לֹא הָיִיתִי מְגָרֵשׁ' - וְנִמְצָא הַגֵּט בָּטֵל וְהַבָּנִים מַמְזֵרִים; וְאִם עָבַר וְהֶחְזִיר, לֹא יוֹצִיא.

כט) ואישה כזו אסורה לבעלה.

יד. שָׁלִיחַ שֶׁהֵבִיא גֵּט בְּחוּצָה לָאָרֶץ וְאָמַר 'בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם' - הֲרֵי זֶה לֹא יִשָּׂאֶנָּה, שֶׁאֻנּוּ חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא עֵינָיו נָתַן בָּהּ וּלְפִיכָךְ הֵעִיד לָהּ; וְכֵן עֵד אֶחָד שֶׁהֵעִיד לְאִשָּׁה שֶׁמֵּת בַּעֲלָהּ, וְנִשֵּׂאת עַל פִּיו - הֲרֵי זֶה לֹא יִשָּׂאֶנָּה; וְכֵן הֶחָכָם שֶׁאָסַר אֶת הָאִשָּׁה בְּנֶדֶר עַל בַּעֲלָהּ[ל] - הֲרֵי זֶה לֹא יִשָּׂאֶנָּה; וְכֵן הַנִּטְעָן עַל הַשִּׁפְחָה [=יצא קול שבא עליה] וְנִשְׁתַּחְרְרָה, עַל הַנָּכְרִית וְנִתְגַּיְּרָה - הֲרֵי זֶה לֹא יִשָּׂאֶנָּה[לא]; וְכֵן גּוֹי וְעֶבֶד הַבָּא עַל בַּת יִשְׂרָאֵל, אַף עַל פִּי שֶׁחָזַר הַגּוֹי וְנִתְגַּיֵּר, הָעֶבֶד וְנִשְׁתַּחְרֵר - הֲרֵי זֶה לֹא יִשָּׂאֶנָּה[לב]. וְכֻלָּן, אִם עָבְרוּ וְנָשְׂאוּ - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָם.

ל) שהאישה נדרה שלא תהנה מבעלה, והבעל לא היפר לה, ובאה האישה לחכם כדי שיתיר לה את הנדר, והוא לא מצא דרך להתיר אותו. לא) שלא יאמרו שאותה שמועה הייתה אמת. לב) שלא יאמרו שהתגייר או השתחרר בשביל להתחתן עם האישה הזו.

טו. וְכֻלָּם [דלעיל בהלכה הקודמת] שֶׁהָיוּ לָהֶן נָשִׁים [בזמן השמועה], וּמֵתוּ נְשׁוֹתֵיהֶן, אוֹ שֶׁנִּתְגָּרְשׁוּ וְהָיוּ הַנָּשִׁים הֵן שֶׁהִרְגִּילוּ [=גרמו] אֶת בַּעֲלֵיהֶן לְגָרְשָׁן - הֲרֵי אֵלּוּ[לג] מֻתָּרוֹת לְהִנָּשֵׂא לָהֶם לְכַתְּחִלָּה[לד]; וְכֵן אִם הָלְכוּ נָשִׁים אֵלּוּ וְנִשְׂאוּ לַאֲחֵרִים, וְנִתְאַלְמְנוּ אוֹ נִתְגָּרְשׁוּ [מנישואיהן השניים] - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרוֹת לְהִנָּשֵׂא לָהֶן לְכַתְּחִלָּה[לה].

לג) הנשים עליהן מדובר בהלכה הקודמת. לד) כי במקרה כזה אין עליהם שום חשד. לה) כי כשנישאו לאחרים באמצע, הסתלק מהם כל חשד.

טז. וְכָל אַחַת מֵהֶן מֻתֶּרֶת לְהִנָּשֵׂא לְבֶן הָעֵד שֶׁהֵעִיד לָהּ, אוֹ לְבֶן הֶחָכָם שֶׁאָסָרָהּ עַל בַּעֲלָהּ, אוֹ

לְבֶן הַנִּטְעָן עָלֶיהָ, אוֹ לִשְׁאָר קְרוֹבֶיהָן - שֶׁאֵין אָדָם חוֹטֵא כְּדֵי שֶׁיֵּהָנֶה אַחֵר; וּמֵחֶרֶת הָאִשָּׁה לְהִנָּשֵׂא לְאֶחָד מֵעַדֵי גֵּרוּשֶׁיהָ, אוֹ מֵעַדֵי מֵאוּנֶיהָ [=קטנה שהשיאו אחיה שדי לה במיאון לבטל נישואיה], אוֹ לְאֶחָד מִן הַדַּיָּנִים שֶׁחָלְצָה בְּפָנֵיהֶם [=היבמה] - שֶׁאֵין חוֹשְׁשִׁין אֶלָּא לְעֵדוּת אֶחָד. וּלְעוֹלָם יִתְרַחֵק אָדָם מֵעֵדוּת מֵאוּן [=וישתדל שלא להעיד][לו], וְיִתְקָרֵב [=וישתדל להעיד] לַחֲלִיצָה.

לו) שמא כשתגדל תתחרט על המיאון.

יז. הַמְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, וְחָזַר וּבְעָלָהּ בִּפְנֵי עֵדִים קֹדֶם שֶׁתִּנָּשֵׂא לְאַחֵר, בֵּין שֶׁגֵּרְשָׁהּ מִן הַנִּשּׂוּאִין, בֵּין מִן הָאֵרוּסִין - הוֹאִיל וְאִשְׁתּוֹ הָיְתָה, חֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת שֶׁהֶחְזִירָהּ, וּלְשֵׁם קִדּוּשִׁין בָּעַל, לֹא לְשֵׁם זְנוּת, וַאֲפִלּוּ רָאוּ אוֹתוֹ שֶׁנָּתַן לָהּ מָעוֹת[לז]; שֶׁחֶזְקָה הִיא שֶׁאֵין אָדָם עוֹשֶׂה בְּעִילָתוֹ בְּאִשְׁתּוֹ בְּעִילַת זְנוּת, וַחֲרֵי בְיָדוֹ לַעֲשׂוֹתָהּ בְּעִילַת מִצְוָה. לְפִיכָךְ חֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת מְקֻדֶּשֶׁת קִדּוּשֵׁי רַאי[לח], וּצְרִיכָה מִמֶּנּוּ גֵּט שֵׁנִי.

לז) אין אומרים שזהו תשלום עבור מעשה הזנות. לח) אף אם לא אמר לה הריני בועלך לשם קידושין.

יח. נִתְיַחֵד עִמָּהּ בִּפְנֵי עֵדִים - אִם הָיְתָה מְגֹרֶשֶׁת מִן הַנִּשּׂוּאִין, חוֹשְׁשִׁין לָהּ שֶׁמָּא נִבְעֲלָה, וְהֵן הֵן עֵדֵי יִחוּד, הֵן הֵן עֵדֵי בִּיאָה[לט]; שֶׁכָּל הַמְקֻדָּשׁ בִּבְיאָה, אֵינוֹ צָרִיךְ לִבְעֹל בִּפְנֵי עֵדִים, אֶלָּא יִתְיַחֵד בִּפְנֵיהֶן וְיִבְעֹל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. לְפִיכָךְ צְרִיכָה גֵּט מְסֻפָּק, וַחֲרֵי הִיא סָפֵק מְקֻדֶּשֶׁת[מ]. וְאִם הָיְתָה מְגֹרֶשֶׁת מִן הָאֵרוּסִין - אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ, שֶׁחֲרֵי אֵין לִבּוֹ גַּס בָּהּ. [=מורגל]

לט) כלומר, אף שהעדים לא ראו אותה נבעלת בפניהם הרי זה כאילו ראוה נבעלת, כי עדות היחוד היא כעדות הביאה. מ) ואם יקדש אותה איש אחר, תהיה מקודשת גם לשני מספק.

יט. הוֹרוּ מִקְצָת הַגְּאוֹנִים, שֶׁכָּל אִשָּׁה שֶׁתִּבָּעֵל בִּפְנֵי עֵדִים, צְרִיכָה גֵּט - חֲזָקָה שֶׁאֵין אָדָם עוֹשֶׂה בְּעִילָתוֹ בְּעִילַת זְנוּת. וְהִגְדִּילוּ וְהוֹסִיפוּ בְּדָבָר זֶה שֶׁעָלָה עַל דַּעְתָּם, עַד שֶׁהוֹרוּ שֶׁמִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּן מְשֻׁפְחָתוֹ [הכנענית], חוֹשְׁשִׁין לוֹ, וְלֹא תִּתְיַבֵּם אִשְׁתּוֹ [אם ימות בלא בנים] - שֶׁמָּא שִׁחְרֵר שְׁפָחָתוֹ וְאַחַר כָּךְ בָּא עָלֶיהָ[מא]; וְיֵשׁ מֵהֶן שֶׁהוֹרָה שֶׁוַּדַּאי שִׁחְרֵר, שֶׁאֵין אָדָם עוֹשֶׂה בְּעִילָתוֹ בְּעִילַת זְנוּת[מב].

מא) ואז הוא בנו לכל דבר, אבל בנו מהשפחה אינו פוטר את אשתו מייבום מכיוון שהוא נחשב עבד. מב) שהרי ביכולתו לשחרר אותה, ולא יעבור על איסור כשיכול לעשות זאת בהיתר.

וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ - רְחוֹקִים הֵם בְּעֵינַי עַד מְאֹד מִדַּרְכֵי הַהוֹרָאָה, וְאֵין רָאוּי לִסְמֹךְ עֲלֵיהֶן; שֶׁלֹּא אָמְרוּ חֲכָמִים חֲזָקָה זוֹ, אֶלָּא בְּאִשְׁתּוֹ שֶׁגֵּרְשָׁהּ בִּלְבַד, אוֹ בִּמְקֻדֶּשׁ עַל תְּנַאי וּבָעַל סְתָם, שֶׁחֲרֵי אִשְׁתּוֹ הִיא, וּבְאִשְׁתּוֹ הוּא שֶׁחֶזְקָתוֹ שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה בְּעִילָתוֹ בְּעִילַת זְנוּת, עַד שֶׁיְּפָרֵשׁ שֶׁהִיא בְּעִילַת זְנוּת, אוֹ יְפָרֵשׁ שֶׁעַל תְּנַאי הוּא בוֹעֵל. אֲבָל בִּשְׁאָר הַנָּשִׁים - חֲרֵי כָּל זוֹנָה בְּחֶזְקַת שֶׁבָּעַל לְשֵׁם זְנוּת, עַד שֶׁיְּפָרֵשׁ שֶׁהוּא לְשֵׁם קִדּוּשִׁין. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּשִׁפְחָה אוֹ גּוֹיָה שֶׁאֵינָהּ בַּת קִדּוּשִׁין, שֶׁאֵין חוֹשְׁשִׁין לָהֶן כְּלָל, וַחֲרֵי • הַבֵּן מֵהֶן בְּחֶזְקַת גּוֹי וְעֶבֶד, עַד שֶׁיִּוָּדַע בְּוַדַּאי שֶׁנִּשְׁתַּחְרְרָה אִמּוֹ אוֹ נִתְגַּיְּרָה.

השגת הראב"ד
וחרי . . נתגיירה א"א בגויה ודאי כן הוא כדבריו שהרי אין בידו לגיירה אבל בשפחתו שיש בידו לשחררה דבריהם קרובים דלא שביק היתירא ואכיל איסורא אלא א"כ הוחזק בפריצות עריות, וכן בת ישראל שחבעל בעדים אם לא היו חשודים בפריצות עריות העמד בני ישראל ובנות ישראל על חזקתן ובחזקת כשרות הן שלא יתפרצו בפני עדים לזנות ודברי הגאונים ז"ל קיימים הם.

כ. מִי שֶׁהֶחְזִיקָה אֵשֶׁת אִישׁ, בֵּין מִן הַנִּשּׂוּאִין בֵּין מִן הָאֵרוּסִין, וְיָצָא שְׁמָהּ בָּעִיר מְגֹרֶשֶׁת, אֲפִלּוּ רֹב הָעִיר אוֹ כֻּלָּן מַעֲבִירִין קוֹל שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה - אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ[מג], וַחֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקָתָהּ; אֲבָל אִם יָצָא שְׁמָהּ בָּעִיר מְקֻדֶּשֶׁת, וְהֶחְזִיק הַקּוֹל בְּבֵית דִּין, שֶׁחֲרֵי הִיא מְקֻדֶּשֶׁת בְּסָפֵק כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְאַחַר כָּךְ יָצָא • עָלֶיהָ קוֹל שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה מֵאוֹתָן הַקִּדּוּשִׁין - חֲרֵי זוֹ מְגֹרֶשֶׁת, שֶׁקּוֹל אַסָּרָה וְקוֹל הַתִּירָה[מד].

השגת הראב"ד
יצא . . התירה א"א לא נראה כן בגמרא אלא כשיצאו ב' הקולות יחד מפני שהוא קול ושוברו עמו.

מג) לאסור אותה על בעלה, אם הוא היה כהן. מד) ומותרת להינשא לאחרים.

כא. לֹא יִשָּׂא אָדָם אִשָּׁה וְדַעְתּוֹ לְגָרְשָׁהּ; וְלֹא

הפניות לשיחות קודש

הלכה כא: החילוק בין הלכה זו להל' איסורי ביאה פכ"א הכ"ח. מקור דברי רבינו והביאור הפנימי בהלכה זו – לקו"ש חל"ד ע' 138, יין מלכות סס"ג.

תִּהְיֶה יוֹשֶׁבֶת תַּחְתָּיו וּמְשַׁמַּשְׁתּוֹ וְדַעְתּוֹ לְגָרְשָׁהּ. וְלֹא יִגָּרֵשׁ אָדָם אִשְׁתּוֹ רִאשׁוֹנָה, אֶלָּא אִם כֵּן מָצָא בָּהּ עֶרְוַת דָּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר[5]: "כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר" וְגוֹ'. וְאֵין רָאוּי לוֹ לְמַהֵר לְשַׁלֵּחַ אִשְׁתּוֹ רִאשׁוֹנָה; אֲבָל שְׁנִיָּה, אִם שִׁנָּאָהּ יְשַׁלְּחֶהָ.

~ נקודות משיחות קודש ~

"לֹא יִשָּׂא אָדָם אִשָּׁה וְדַעְתּוֹ לְגָרְשָׁהּ".

דין זה כתב גם בהלכות איסורי ביאה (פכ"א הכ"ח) "אסור לאדם לישא אשה ודעתו לגרשה, שנאמר אל תחרוש על רעך רעה והוא יושב לבטח אתך, ואם הודיעה תחילה שהוא נושא אותה לימים מותר". וה'משנה למלך' הביא דברי הטור "לא ישא אדם כו' וכתב הרמב"ם ז"ל ואם הודיעה תחילה שהוא נושא אותה לימים ידועים מותר" והקשה עליו הב"י למה תלה ההלכה ברמב"ם והלא היא גמרא מפורשת (יבמות לז) "מכריז ואומר מאן הויא ליומא", ומביא התירוץ שבגמרא שם הקשו על עובדה זו וממילא אין משם ראיה, אבל על-פי-זה קשה לאידך גיסא מהו מקורו של הרמב"ם לדין זה.

ונראה לומר שמקורו מפשטות דברי הגמרא שהטעם ש"לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה" הוא משום שנאמר "אל תחרוש על רעך רעה והוא יושב לבטח אתך" שמצב זה אינו שייך באם הודיעה תחילה שדעתו לגרשה.

בעצם הדין צריך להבין, הלא מובא בגמרא על הפסוק "וברותי מכם המורדים והפושעים" אלו תשע מידות שאחד מהם "בני גרושות" שגמר בדעתו לגרשה, וכן פסק הרמב"ם שלא יבוא עליה אחר שגמר בדעתו לגרשה (איסורי ביאה פכ"א הי"ב) וא"כ כיצד יכול לשאת אשה לימים כשהודיעה שנושא אותה לימים ואח"כ יגרשנה והרי יש לה דין של גרושת הלב, וצ"ע.

והנה, כללות ענין הגלות הוא הגירושין שבין כנסת ישראל והקב"ה שאומר "אי זה ספר כריתות אמכם אשר שלחתיה" ומשמעו של הפסוק שאין שאלה על ש"שלחתיה" אלא רק היכן ה"ספר כריתות". וא"כ יש לשאול הרי הקב"ה ידע שתהיה גלות ויהיו גירושין וא"כ היאך יכול היה להיות ענין הנישואין בין הקב"ה וכנסת ישראל בשעה שהיה בדעתו של הקב"ה לגרשה.

והביאור: בסוף הלכות יסודי התורה, כותב הרמב"ם: "דברי הפורענות שהנביא אומר . . אם לא עמדו דבריו אין בזה הכחשה לנבואתו . . שהקב"ה ארך אפים ורב חסד ונחם על הרעה, ואפשר שעשו תשובה ונסלח להם כאנשי נינוה". וכן כל אריכות הלשון בפרשת "כי תוליד בנים ובני בנים ונושנתם כו'" אינה אלא לעורר את ישראל שיזהרו מהנהגה בלתי רצויה זו וגם כאן "אפשר שיעשו תשובה ונסלח להם". ונמצא שהנישואין של הקב"ה וכנסת ישראל לא היו מעולם "על מנת לגרשה" כי בוודאי לא רצה הקב"ה שיהיה ענין הגלות והזהיר את ישראל על כך, כדי שהנישואין יהיו באופן תמידי.

ההוראה מזה לכל יהודי, שצריך לדעת שהוא למעלה מהגבלות הטבע והעולם, ואף שמצד טבע העולם יכול לבוא למצב של "והשחתם", וכפירוש הרמב"ם על הפסוק "וקם העם הזה וזנה גו'" – "הודיעו הבורא מנהגו של עולם" מכל-מקום אין הדבר מכריחו כלל וכלל, וגם אחרי שנמצא בגלות יש ביכולתו להופכה במהירות למצב של גאולה על ידי העסק בתורה שהיא בעלת הבית על מציאות העולם, על דרך שמצינו ברשב"י שכשנעצרו הגשמים אמר תורה על הפסוק "הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד" וירדו גשמים.

(על פי יין מלכות, סימן ס"ג
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

כב. אִשָּׁה רָעָה בְּדֵעוֹתֶיהָ [=מדותיה], **וְשֶׁאֵינָהּ צְנוּעָה כִּבְנוֹת יִשְׂרָאֵל הַכְּשֵׁרוֹת - מְצָוָה לְגָרְשָׁהּ, שֶׁנֶּאֱמַר[6]: "גָּרֵשׁ לֵץ, וְיֵצֵא מָדוֹן". וְאִשָּׁה שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה מִשּׁוּם פְּרִיצוּת - אֵין רָאוּי לְאָדָם כָּשֵׁר שֶׁיִּשָּׂאֶנָּה, שֶׁאֵין זֶה** [־הראשון] **מוֹצִיא רִשָּׁעָה מִבֵּיתוֹ וְזֶה** [־השני] **מַכְנִיסָהּ לְתוֹךְ בֵּיתוֹ.**

5. דברים-כי-תצא, כד, א. 6. משלי, כב, י.

הפניות לשיחות קודש

ערוות דבר: פירוש – לקו"ש ח"ט ע' 144 והע' 17, ח"ח ע' 56 הע' 17. **ואין . . ראשונה:** ביאור – לקו"ש ח"ד ע' 1123 הע' 21. **צריכה . . הוולד:** השלכה הלכתית – לקו"ש חל"ב ע' 230.

כג. מִי שֶׁנִּתְחָרְשָׁה[מה] אִשְׁתּוֹ - הֲרֵי זֶה מְגָרְשָׁהּ בְּגֵט, וְתִהְיֶה מְגֹרֶשֶׁת[מו]. אֲבָל אִם נִשְׁתַּטְּתָה - אֵינוֹ מוֹצִיאָהּ עַד שֶׁתַּבְרִיא; וְדָבָר זֶה תַּקָּנַת חֲכָמִים הוּא, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה הֶפְקֵר לְפִרוּצִים, שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ יְכוֹלָה לִשְׁמֹר עַצְמָהּ. לְפִיכָךְ מַנִּיחָהּ וְנוֹשֵׂא אַחֶרֶת, וּמַאֲכִילָהּ וּמַשְׁקֶה מִשֶּׁלָּהּ [-על חשבונה]. וְאֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ בְּשְׂאֵר כְּסוּת וְעוֹנָה, שֶׁאֵין כֹּחַ בְּבֶן דַּעַת לָדוּר עִם הַשּׁוֹטִים בְּבַיִת אֶחָד; וְאֵינוֹ • חַיָּב לְרַפּוֹתָהּ, וְלֹא לְפַדּוֹתָהּ. וְאִם • גֵּרְשָׁהּ, הֲרֵי זוֹ מְגֹרֶשֶׁת[מז]; וּמוֹצִיאָהּ מִבֵּיתוֹ, וְאֵינוֹ חַיָּב לַחֲזֹר וּלְהַטְפֵּל בָּהּ.

השגת הראב"ד
ואינו חייב לרפאותה א"א ואם בת רפואה היא למה לא יתחייב לרפאותה וכמה יש שמשתטות מכח חולי וחוזרות ומתרפאות.

ואם . . מגורשת א"א והוא שיודעת לשמור גיטה.

מה) וכעת היא אינה שומעת ואינה מדברת. מו) אף שנחשבת כחסרת דעת, כי האישה מתגרשת בעל כורחה אף שלא מרצונה ומדעתה. מז) שמהתורה היא מגורשת אם יודעת לשמור את הגט.

~ יום שישי כ"א תשרי ~

פֶּרֶק יא

דין גירושי קטנה והחזרת גרושה.

א. אֵין נוֹשְׂאִין קְטַנָּה יְתוֹמָה, וְהַנּוֹשֵׂא קְטַנָּה יְתוֹמָה, וְלֹא רָצָת בַּבַּעַל - הֲרֵי זוֹ מְמָאֶנֶת וְהוֹלֶכֶת, וְאֵינָהּ צְרִיכָה מִמֶּנּוּ גֵּט; שְׁאֵין קִדּוּשֵׁי קְטַנָּה קִדּוּשִׁין גְּמוּרִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְכֵן קְטַנָּה שֶׁהִשִּׂיאָהּ אָבִיהָ וְנִתְאַלְמְנָה אוֹ נִתְגָּרְשָׁה כְּשֶׁהִיא קְטַנָּה - הֲרֵי הִיא כְּיִתוֹמָה בְּחַיֵּי אָבִיהָ[א]; וְאִם נִשֵּׂאת [שוב] כְּשֶׁהִיא קְטַנָּה, הֲרֵי זוֹ מְמָאֶנֶת.

א) ואינה ברשות אביה כדין קטנה רגילה.

ב. הַחֵרֶשֶׁת[ב] - אַף עַל פִּי שֶׁנִּשּׂוּאֶיהָ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[ג] כְּנִשּׂוּאֵי קְטַנָּה - לֹא תִּקְנוּ לָהּ לְמָאֵן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִמָּנְעוּ מִלְּנָשְׂאָהּ[ד].

ב) שאינה שומעת ואינה מדברת. ג) כמבואר לעיל הלכות אישות פרק ד הלכה ט. ד) מחשש שתמאן לאחר הנישואין. אבל בקטנה רגילה השומעת ומדברת אנשים לא חוששים לכך, מתוך מחשבה שביכולתם לדבר עימה ולהשפיע עליה שלא תמאן.

ג. מְמָאֶנֶת הִיא הַקְּטַנָּה - בֵּין מִן הָאֵרוּסִין, בֵּין מִן הַנִּשּׂוּאִין, בֵּין בִּפְנֵי בַּעֲלָהּ, בֵּין שֶׁלֹּא בְּפָנָיו; וּכְשֵׁם שֶׁמְּמָאֶנֶת בַּבַּעַל, כָּךְ מְמָאֶנֶת בַּיָּבָם. וּמְמָאֶנֶת בְּבַעַל זֶה, וְנִשֵּׂאת לְאַחֵר; וּמְמָאֶנֶת בַּשֵּׁנִי, וְכֵן בַּשְּׁלִישִׁי - אֲפִלּוּ כַּמָּה פְּעָמִים; כָּל זְמַן שֶׁהִיא קְטַנָּה, יֵשׁ לָהּ לְמָאֵן. וּקְטַנָּה שֶׁלֹּא מֵאֲנָה, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא נְשׂוּאָה, וְהָלְכָה וְנִתְקַדְּשָׁה לְאַחֵר, כְּשֶׁהִיא קְטַנָּה - קִדּוּשֶׁיהָ הֵן הֵן מֵאוּנֶיהָ.

ד. וְעַד מָתַי הַבַּת מְמָאֶנֶת? כָּל זְמַן שֶׁהִיא קְטַנָּה, עַד שֶׁתִּהְיֶה נַעֲרָה[ה], אוֹ עַד שֶׁיִּוָּדַע שֶׁהִיא אֲילוֹנִית[ו]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[ז]? בְּשֶׁלֹּא בָּא עָלֶיהָ הַבַּעַל אַחַר שֶׁנַּעֲשֵׂית בַּת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד. אֲבָל אִם הִגִּיעָה לַזְּמַן הַזֶּה וְנִבְעֲלָה - הוֹאִיל וְהַבְּעִילָה קוֹנָה מִן הַתּוֹרָה כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, הֲרֵי זוֹ אֵינָהּ מְמָאֶנֶת; וְאֵינָהּ צְרִיכָה בְּדִיקָה לְמֵאוֹן [אם הביאה ב' שערות], שֶׁחֶזְקָתָהּ שֶׁהֵבִיאָה סִימָנִין[ח].

ה) בת שתים־עשרה שנה ויש לה סימני בגרות. ו) שהגיעה לגיל עשרים ועדיין לא צמחו לה סימני בגרות. ז) שאם אין לה סימני בגרות, יכולה למאן אף שמלאו לה כבר שתים־עשרה שנה. ח) מכיוון שהיא מקודשת מהתורה, ובאיסור תורה מחמירים ומעמידים אותה על חזקתה שהיא בוגרת.

ה. הֲרֵי שֶׁנִּבְדְּקָה [על ידי נשים] וְלֹא נִמְצָא לָהּ סִימָנִין - הוֹאִיל וְנִבְעֲלָה אַחַר שֶׁהִגִּיעָה לַזְּמַן הָרָאוּי לְסִימָנִין, הֲרֵי זוֹ חוֹשְׁשִׁין לָהּ שֶׁמָּא הֵבִיאָה וְנָשְׁרוּ; וּלְפִיכָךְ צְרִיכָה גֵּט מִסָּפֵק. וְאִם מֵאֲנָה אַחַר שֶׁנִּבְדְּקָה [ולא נמצאו סימנים], וְנִתְקַדְּשָׁה לְאַחֵר - צְרִיכָה מִמֶּנּוּ גֵּט מִסָּפֵק[ט]; וְאִם נִשֵּׂאת - תֵּצֵא מִזֶּה וּמִזֶּה, וְהַוָּלָד סָפֵק מַמְזֵר מִשְּׁנֵיהֶם[י].

ט) שאולי כשנבעלה לראשון עדיין לא היו לה סימני בגרות כלל, ולא התקדשה לו מן התורה, ואילו לשני התקדשה, שאולי גדלו לה סימני בגרות בינתיים ונשרו ונשרו לאחר ביאת השני. י) אם תחזור לראשון אחרי שהתקדשה לשני ולא התגרשה ממנו וילדה לראשון.

ו. קְטַנָּה שֶׁלֹּא מֵאֲנָה וְהִגְדִּילָה[יא] - וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא בָּעֲלָהּ בַּעֲלָהּ מִשֶּׁנַּעֲשֵׂית בַּת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד - הֲרֵי זוֹ אֵינָהּ מְמָאֶנֶת, שֶׁהֲרֵי הִגְדִּילָה, וּצְרִיכָה גֵּט מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים; שֶׁהֲרֵי לֹא בָּא עָלֶיהָ

אַחַר שֶׁהִגִּיעָה לִשְׁנֵי נַעֲרוּת, עַד שֶׁנָּחוּשׁ לָהּ שֶׁמָּא הֵבִיאָה סִימָנִין וְתִהְיֶה סָפֵק מְקֻדֶּשֶׁת [מהתורה], וְלֹא בָּא עָלֶיהָ אַחַר שֶׁגָּדְלָה, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה אֵשֶׁת אִישׁ גְּמוּרָה; וְנִמְצֵאת שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה גֵּט אֶלָּא מִנִּשּׂוּאֵי קַטְנוּת, שֶׁהֵם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.

יא) הגיעה לגיל שתים־עשרה שנה ויום אחד, וגם גדלו לה סימני בגרות.

לְפִיכָךְ, אִם עָמְדָה וְנִתְקַדְּשָׁה אַחַר שֶׁגָּדְלָה, תּוֹפְסִין בָּהּ קִדּוּשֵׁי שֵׁנִי; וְאִם גֵּרֵשׁ הָרִאשׁוֹן, יִכְנֹס הַשֵּׁנִי. אֲבָל אִם גֵּרֵשׁ שֵׁנִי, לֹא יְקַיֵּם רִאשׁוֹן - שֶׁמָּא יֹאמְרוּ: ׳הֶחְזִיר גְּרוּשָׁתוֹ מֵאַחַר שֶׁנִּתְאָרְסָה׳[יב]. וְאִם בָּא עָלֶיהָ שֵׁנִי קֹדֶם שֶׁיְּגָרֵשׁ רִאשׁוֹן - תֵּצֵא מִזֶּה וּמִזֶּה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא דּוֹמָה לְאִשָּׁה שֶׁשָּׁמְעָה שֶׁמֵּת בַּעֲלָהּ וְנִשֵּׂאת וְאַחַר כָּךְ בָּא בַּעֲלָהּ. וְאֵין הַוָּלָד מִן הַשֵּׁנִי מַמְזֵר[יג]; וְאִם בָּא עָלֶיהָ רִאשׁוֹן קֹדֶם שֶׁיְּגָרֵשׁ הַשֵּׁנִי, הַוָּלָד מַמְזֵר[יד].

יב) ואסור להחזיר גרושתו אחרי שהתארסה לאיש אחר.
יג) מכיוון שמהתורה היא מקודשת לשני ומותרת לו.
יד) מכיוון שהיא אשת איש של השני.

ז. אֵיזוֹ הִיא קְטַנָּה שֶׁצְּרִיכָה לְמָאֵן? מִבַּת שֵׁשׁ עַד בַּת עֶשֶׂר, בּוֹדְקִין אוֹתָהּ לְפִי יֹפִי דַעְתָּהּ: אִם יוֹדַעַת לִשְׁמֹר [כסף] קִדּוּשֶׁיהָ וְשֶׁהֵן קִדּוּשִׁין [ומודעת לערכם], לֹא שֶׁתִּשְׁמֹר אוֹתָם כְּמוֹ שֶׁמְּשַׁמֶּרֶת הָאֱגוֹז וְהַתְּמָרָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי זוֹ צְרִיכָה מֵאוּן; וְאִם אֵינָהּ יוֹדַעַת לִשְׁמֹר קִדּוּשֶׁיהָ - אֵינָהּ צְרִיכָה לְמָאֵן, אֶלָּא הוֹלֶכֶת לְבֵית אִמָּהּ כְּאִלּוּ לֹא נִתְקַדְּשָׁה מֵעוֹלָם. וּפְחוּתָה מִבַּת שֵׁשׁ - אֲפִלּוּ יוֹדַעַת לִשְׁמֹר, אֵינָהּ צְרִיכָה מֵאוּן; וִיתֵרָה • עַל בַּת עֶשֶׂר - אֲפִלּוּ סְכָלָה [=טיפשה] בְּיוֹתֵר, צְרִיכָה מֵאוּן[טו]. וְכָל מִי שֶׁהִשִּׂיאוּהָ אַחֶיהָ אוֹ אִמָּהּ אוֹ קְרוֹבֶיהָ, שֶׁלֹּא לְדַעְתָּהּ - אֵינָהּ צְרִיכָה לְמָאֵן.

השגת הראב"ד
ויתרה . . מיאון א"א כבר כתבתי בהלכות קדושין מה שאני סובר בזה ולעולם סכלה שאינה יודעת לשמור גיטה וקדושיה אינה יכולה להתקדש ואפילו היא בת י' וי"א ולא נתנו שיעור פעוטות אלא במתקדשת ע"י עצמה והוא שיודעת לשמור את קידושיה ואם אינה בת י' אינה מתקדשת אלא ע"י אמה ואחיה ומדעתה ואע"פ שיודעת לשמור קדושיה.

טו) מכיוון שבגיל כזה הבת מוחזקת שהיא יודעת לשמור את כסף הקידושין.

ח. כֵּיצַד מְמָאֶנֶת? אוֹמֶרֶת בִּפְנֵי שְׁנַיִם: ׳אֵין רְצוֹנִי בִּפְלוֹנִי בַּעֲלִי׳, אוֹ ׳אֵין רְצוֹנִי בַּקִּדּוּשִׁין שֶׁקִּדְּשׁוּנִי אִמִּי אוֹ אַחַי׳, וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ; וַאֲפִלּוּ הָיוּ אוֹרְחִין מְסֻבִּין בְּבֵית בַּעֲלָהּ, וְהִיא עוֹמֶדֶת וּמַשְׁקָה עֲלֵיהֶן, וְאָמְרָה: ׳אֵינִי רוֹצָה בִּפְלוֹנִי בַּעֲלִי׳ - הֲרֵי זֶה מֵאוּן.

ט. הַשְּׁנַיִם שֶׁמְּמָאֶנֶת הַקְּטַנָּה בִּפְנֵיהֶן, כּוֹתְבִין לָהּ: ׳בְּיוֹם פְּלוֹנִי מֵאֲנָה פְּלוֹנִית בַּת פְּלוֹנִי בְּפָנֵינוּ בִּפְלוֹנִי בַּעֲלָהּ׳, וְחוֹתְמִין וְנוֹתְנִין לָהּ; וְזֶה הוּא גּוּפוֹ [=עיקרו] שֶׁל גֵּט מֵאוּן. וְגֵט מֵאוּן - אֵינוֹ כְּגֵט הַגֵּרוּשִׁין שֶׁנְּתִינָתוֹ מְגָרֶשֶׁת, וְאֵינוֹ צָרִיךְ כְּתִיבָה לִשְׁמָהּ, וְלֹא מְסִירָה [־לשם גט מיאון], וְלֹא דָּבָר מִמִּשְׁפְּטֵי [=מדיני] גֵּט הַגֵּרוּשִׁין; וְאֵין כּוֹתְבִין בּוֹ טָפְסֵי [=נוסח] הַגֵּט, שֶׁמָּא יֵרָאֶה כְּגֵט גֵּרוּשִׁין, לְפִי שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא כְּמַעֲשֵׂה בֵּית דִּין [־תיעוד המיאון].

י. הַשְּׁנַיִם שֶׁמְּמָאֶנֶת בִּפְנֵיהֶן, צְרִיכִין שֶׁיִּהְיוּ מַכִּירִין אוֹתָהּ[טז] וְאֶת בַּעֲלָהּ שֶׁמֵּאֲנָה בּוֹ; לְפִיכָךְ[יז] כָּל מִי שֶׁרָאָה אוֹתָהּ שֶׁמֵּאֲנָה [בפני שני עדים], וְשָׁמַע מֵאוּנֶיהָ - יֵשׁ לוֹ לִכְתֹּב לָהּ גֵּט מֵאוּן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן מַכִּירִין[יח]. וּכְבָר נָהֲגוּ יִשְׂרָאֵל לִכְתֹּב גֵּט מֵאוּן בְּנֻסָּח זֶה:

טז) שאם לא מכירים אותה, יש חשש שמא יכתבו לקטנה זו שם של קטנה אחרת, ואם תמות הקטנה ההיא, יביאו קרוביה את גט המיאון הזה כדי שהם יירשו אותה ולא בעלה. יז) מכיוון שהיא יכולה למאן רק בפני שניים שמכירים אותה. יח) אף אם הרואה אותה ממאנת בפני השניים אינו מכיר אותה, כותב לה גט מיאו, כי בוודאי מיאנה בפניהם אחרי שהם הכירו אותה.

יא. ׳בְּכָךְ בְּשַׁבָּת כָּךְ וְכָךְ יוֹם לְחֹדֶשׁ פְּלוֹנִי שְׁנַת כָּךְ וְכָךְ לְמִנְיַן פְּלוֹנִי[יט], מֵאֲנָה פְּלוֹנִית בַּת פְּלוֹנִי בְּפָנֵינוּ, וְאָמְרָה שֶׁאִמִּי אוֹ אַחַי הִטְעוּנִי וְהִשִּׂיאוּנִי אוֹ קִדְּשׁוּנִי וַאֲנִי [הייתי] קְטַנָּה לִפְלוֹנִי בַּר פְּלוֹנִי. וְהַשְׁתָּא [=כעת] גִּלִּיתִי דַּעְתִּי קֳדָמֵיכוֹן [=לפניכם] דְּלָא צְבֵינָא בֵּיהּ וְלָא קָיֵימְנָא עִמֵּיהּ [=שאיני רוצה בו ואיני עומדת עימו]. וּבָדְקִינַן פְּלוֹנִית דָּא [=ובדקנו אותה] וְאִתְבָּרַר לָנָא [=והוברר לנו] דַּעֲדַיִן קְטַנָּה הִיא [ויכולה למאן], וּכְתַבְנָא וַחֲתַמְנָא וִיהִבְנָא לַהּ לִזְכוּ [=וכתבנו וחתמנו ונתנו לה לזכות] וְלִרְאָיָה בְּרוּרָה׳.

יט) לבריאת העולם או לשטרות, כמבואר לעיל פרק ד הלכה יב.

יב. הַמְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, וְנִתְקַדְּשָׁה לְאַחֵר - אַף עַל

פִּי שֶׁלֹּא בְּעָלָהּ, נֶאֱסְרָה עַל הָרִאשׁוֹן; וְאִם הֶחְזִירָהּ הָרִאשׁוֹן וּבְעָלָהּ - לוֹקֶה, וְכוֹפִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא, שֶׁנֶּאֱמַר[7]: "לֹא יוּכַל בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן" וְגוֹ'.

יג. זָנְתָה עִם אַחֵר כְּשֶׁהִיא גְרוּשָׁה - מֻתֶּרֶת לַחֲזוֹר לְבַעְלָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר[8]: "וְיָצְאָה מִבֵּיתוֹ, וְהָלְכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ אַחֵר" - הֲרֵי זֹאת כְּמִי שֶׁהִיא אַחֵר שֶׁהִיא הַקְּדוּשִׁין, הִיא שֶׁאוֹסֶרֶת אוֹתָהּ לַחֲזוֹר לוֹ.

יד. וּבְכָלָל לָאו זֶה, שֶׁכָּל אִשָּׁה שֶׁזָּנְתָה תַּחַת בַּעְלָהּ, נֶאֱסְרָה עַל בַּעְלָהּ וְלוֹקֶה עָלֶיהָ[כ] - שֶׁנֶּאֱמַר[9]: "אַחֲרֵי אֲשֶׁר הֻטַּמְּאָה"[כא], וַהֲרֵי נִטְמְאָה; אֶלָּא אִם כֵּן הָיְתָה אֵשֶׁת יִשְׂרְאֵל שֶׁנֶּאֶנְסָה [-שהיא מותרת לבעלה]. לְפִיכָךְ[כב] כָּל אִשָּׁה שֶׁנֶּאֶסְרָה עַל בַּעְלָהּ עַל יְדֵי קְנוּי וּסְתִירָה[כג] - אִם בָּעַל אוֹתָהּ[כד], מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[כה]; וְאִם עָבַר וְהֶחְזִירָהּ אַחַר שֶׁגֵּרְשָׁהּ, יוֹצִיא בְּגֵט.

כ) מלקות מן התורה, אם בא עליה לאחר מכן. כא) נבעלה לאחרים. כב) מכיוון שאילו ודאי נטמאה האישה, אם בעלה בא עליה לוקה מן התורה. כג) אישה שבעלה התרה בה שלא תסתר (־תתייחד) עם איש פלוני, והיא נסתרה עמו. כד) הבעל שלה. כה) מדברי חכמים, מכיוון שזהו רק ספק אם נטמאה.

טו. חֵרֵשׁ שֶׁגֵּרֵשׁ בִּרְמִיזָה כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[כו], וְהָלְכָה וְנִתְקַדְּשָׁה לְחֵרֵשׁ אַחֵר, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר לְפִקֵּחַ[כז] - אֲסוּרָה לַחֲזוֹר לְבַעְלָהּ הַחֵרֵשׁ[כח]; אֲבָל • אִשְׁתּוֹ שֶׁל פִּקֵּחַ שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה, וְהָלְכָה וְנִשֵּׂאת לְחֵרֵשׁ, וְנִתְגָּרְשָׁה - מֻתֶּרֶת לַחֲזוֹר לְבַעְלָהּ הַפִּקֵּחַ[כט].

השגת הראב"ד
אבל . . הפקח א"א אני לא מצאתי כן בירושלמי אלא שאמר שאני קורא בה לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה וכך נראה לפי מה שאמ' בחרש שגירש.

כו) לעיל פרק ב הלכה יז, שאם נשא אותה כשהוא חרש – מגרש ברמיזה. כז) שקידושיו קידושין גמורים מן התורה. כח) ככל איש שאינו יכול להחזיר את גרושתו אחרי שהתקדשה לאיש אחר. כט) שקידושי החרש או נישואיו שמהתורה אינם נחשבים, אינם יכולים להרע לקידושי הראשון הפיקח שקידושיו מן התורה.

טז. הַמְּאֻנֶּסֶת בָּאִישׁ, אֵינָהּ מְגֹרֶשֶׁת מִמֶּנּוּ [-אין דינה כגרושה]; וְדִינָהּ עִם בַּעְלָהּ שֶׁמְּאֻנָּה בּוֹ, כְּדִינָהּ עִם מִי שֶׁלֹּא קִדְּשָׁהּ מֵעוֹלָם[ל]: הִיא מֻתֶּרֶת [להינשא] בְּקָרוֹבָיו, וְהוּא מֻתָּר בְּקָרוֹבוֹתֶיהָ; וְלֹא פְּסָלָהּ מִן הַכְּהֻנָּה. וְאִם נִשֵּׂאת לְאַחֵר, וְגֵרְשָׁהּ הָאַחֵר, אוֹ מֵת, אוֹ מְאֻנָּה בּוֹ - מֻתֶּרֶת לַחֲזוֹר לָרִאשׁוֹן. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אֲפִלּוּ גֵּרְשָׁהּ הָרִאשׁוֹן [בגט] וְהֶחְזִירָהּ וּמְאֻנָּה בּוֹ, וְנִשֵּׂאת לְאַחֵר אַחַר שֶׁמְּאֻנָּה בּוֹ, וְגֵרְשָׁהּ הָאַחֵר - מֻתֶּרֶת לַחֲזוֹר לָרִאשׁוֹן: שֶׁכָּל הַיּוֹצֵאָה בְּמֵאוּן, אַף עַל פִּי שֶׁקִּדְּמוֹ גֵּט - הֲרֵי זוֹ כְּמִי שֶׁלֹּא נִתְגָּרְשָׁה מִמֶּנּוּ בְּגֵט מֵעוֹלָם, וּמֻתֶּרֶת לַחֲזוֹר לוֹ. אֲבָל הַמְגָרֵשׁ אֶת הַקְּטַנָּה בְּגֵט, וְנִשֵּׂאת לְאַחֵר, וּמְאֻנָּה בָּאַחֵר - אֲסוּרָה לַחֲזוֹר לָרִאשׁוֹן, מִפְּנֵי שֶׁיְּצָאת מִמֶּנּוּ בְּגֵט, אַף עַל פִּי שֶׁיְּצָאת מִן הָאַחֲרוֹן בְּמֵאוּן[לא]; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם גֵּרְשָׁהּ הָאַחֲרוֹן, אוֹ מֵת[לב]. וְכֵן אֲסוּרָה לַאֲבִי הָרִאשׁוֹן, וְלִבְנוֹ, וּלְאָחִיו, כְּשְׁאָר הַגְּרוּשׁוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁיְּצָאת מִן הָאַחֲרוֹן בְּמֵאוּן[לג].

ל) כי המיאון עוקר את הקידושין מתחילתם. לא) והמיאון שלה באיש השני לא מבטל את הגט של הראשון, כי חוששים שהיא רצתה להישאר אצל הראשון והוא גירש אותה לא מרצונה, וכעת אחרי שהתפייסו ביניהם תמאן לשני מתוך כוונה לחזור לראשון. לב) שלא מיאנה כלל ולא עקרה את גירושיה הראשונים, ובוודאי אסורה לחזור לראשון. לג) איסור זה הוא מגזירת חכמים, כדי שלא תתקרב לבעלה הראשון.

יז. הַמְּאֻנֶּסֶת בַּיָּבָם [-המסרבת להתייבם][לד] - אֲסוּרָה לְאָבִיו, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֵית כְּכַלָּתוֹ בְּעֵת שֶׁמֵּת בְּנוֹ; אֲבָל לִשְׁאָר קְרוֹבָיו, מֻתֶּרֶת. לְפִיכָךְ אִם מֵאֲנָה בְּאֶחָד מִן הַיְּבָמִין, מֻתֶּרֶת לְאֶחָיו[לה].

לד) ומן הדין מיאון זה עקר את קידושי הראשון מהתחלה, והיא אמורה להיות מותרת לכל קרוביו. לה) ואינה נחשבת כגרושת האח, כי המיאון עוקר את הקידושין מהתחלה, כאמור.

יח. כָּל אִשָּׁה שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה אוֹ שֶׁנִּתְאַלְמְנָה - הֲרֵי זוֹ לֹא תִנָּשֵׂא וְלֹא תִתְאָרֵס, עַד שֶׁתַּמְתִּין תִּשְׁעִים יוֹם, חוּץ מִיּוֹם שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה בּוֹ אוֹ שֶׁמֵּת בַּעְלָהּ בּוֹ, וְחוּץ מִיּוֹם שֶׁנִּתְאָרְסָה בּוֹ [עם השני]; כְּדֵי שֶׁיִּוָּדַע אִם הִיא מְעֻבֶּרֶת אוֹ אֵינָהּ מְעֻבֶּרֶת[לו], לְהַבְחִין בֵּין זַרְעוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן לְזַרְעוֹ שֶׁל אַחֲרוֹן[לז].

לו) כי משך הזמן בו ניכר העובר, הוא שלושה חדשים מתחילת ההיריון. לז) כדי שאם תלד ילד לא יהיה ספק האם הוא בן של האשון ונולד בחודש התשיעי להיריון, או שהוא בן של השני ונולד בחודש השביעי.

7. דברים-כי־תצא, כד, ד. 8. דברים-כי־תצא, כד, ב. 9. דברים-כי־תצא, כד, ד.

יט. וּמִיּוֹם כְּתִיבַת הַגֵּט מוֹנִין לַמְגֹרֶשֶׁת; וַאֲפִלּוּ הָיָה עַל תְּנַאי[לח], אוֹ שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְיָדָהּ אֶלָּא אַחַר כַּמָּה שָׁנִים[לט] - מִיּוֹם הַכְּתִיבָה מוֹנִין, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ מִתְיַחֵד עִמָּהּ מִשֶּׁכָּתְבוֹ לָהּ.

לח) ועדיין לא התקיים התנאי. לט) כגון שהבעל שלח גט לאשתו, והשליח התעכב בדרך.

כ. וּגְזֵרַת חֲכָמִים הִיא שֶׁאֲפִלּוּ אִשָּׁה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְוָלָד[מ], וַאֲפִלּוּ נִתְגָּרְשָׁה אוֹ נִתְאַלְמְנָה מִן הָאֵרוּסִין - צְרִיכָה לְהַמְתִּין תִּשְׁעִים יוֹם; אֲפִלּוּ קְטַנָּה, אוֹ זְקֵנָה, אוֹ עֲקָרָה, אוֹ אֲילוֹנִית [=עקרה מלידה], וַאֲפִלּוּ בַּעֲלָהּ בִּמְדִינַת הַיָּם, אוֹ חוֹלֶה, אוֹ חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין, אֲפִלּוּ בְּתוּלָה מִן הָאֵרוּסִין - צְרִיכוֹת לְהַמְתִּין תִּשְׁעִים יוֹם[מא].

מ) שהייתה חולה וכדומה. מא) חכמים תיקנו זאת כדי לא ליצור הבדל בין אישה לאישה.

כא. שִׁפְחָה שֶׁנִּשְׁתַּחְרְרָה וְגִיּוֹרֶת שֶׁנִּתְגַּיְּרָה[מב] - מַמְתִּינִין תִּשְׁעִים יוֹם; אֲפִלּוּ גֵּר וְאִשְׁתּוֹ שֶׁנִּתְגַּיְּרוּ, מַפְרִישִׁין אוֹתָן תִּשְׁעִים יוֹם, כְּדֵי לְהַבְחִין בֵּין זֶרַע שֶׁנִּזְרַע בִּקְדֻשָּׁה לְזֶרַע שֶׁלֹּא נִזְרַע בִּקְדֻשָּׁה [לפני הגיור]. וְכֵן יְפַת תֹּאַר [שבוית מלחמה גויה] - אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְּנָה לָהּ תּוֹרָה שִׁלְשִׁים יוֹם לְהִתָּקֵנַת עַצְמָהּ [עד שתחפוץ ליכנס תחת כנפי השכינה], צְרִיכָה לְהַמְתִּין תִּשְׁעִים יוֹם לְהִתָּקֵנַת הַוָּלָד; וְהַשִּׁלְשִׁים, מִכְּלַל הַתִּשְׁעִים.

מב) והיו השפחה והגיורת נשואות בעבדותן או בגויותן.

כב. הַמְאֻמֶּנֶת, אֵינָהּ צְרִיכָה לְהַמְתִּין תִּשְׁעִים יוֹם[מג]; לֹא גָּזְרוּ אֶלָּא בִּגְרוּשָׁה. וְכֵן הַמְזֻנָּה [תחת בעלה], אֵינָהּ צְרִיכָה לְהַמְתִּין, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְשֻׁמֶּרֶת עַצְמָהּ שֶׁלֹּא תִּתְעַבֵּר; וְכֵן אֲנוּסָה[מד] וּמְפֻתָּה אֵינָן צְרִיכוֹת לְהַמְתִּין.

מג) מכיוון שהיא קטנה ואינה ראויה ללדת. מד) אף שהאונס בא עליה ללא הכנה — היא שומרת את עצמה לא להתעבר.

כג. מִי שֶׁנִּשֵּׂאת בְּטָעוּת, וְנוֹדַע שֶׁהִיא אֲסוּרָה לְבַעֲלָהּ, וְהוֹצִיאוּהָ בֵּית דִּין מִמַּחֲנֵיהֶן - אִם הָיְתָה קְטַנָּה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְוָלָד, אֵינָהּ צְרִיכָה לְהַמְתִּין; שֶׁזֶּה[מה] דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי הוּא, וְכָל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי בְּרוֹב, לֹא גָּזְרוּ בּוֹ.

מה) נישואי עבירה בטעות.

כד. הַמְאֹרָס • בְּתוֹךְ תִּשְׁעִים יוֹם, מְנַדִּין אוֹתוֹ[מו]; אֵרַס וּבָרַח, אֵין מְנַדִּין אוֹתוֹ. כָּנַס בְּתוֹךְ תִּשְׁעִים יוֹם - מַפְרִישִׁין אוֹתָן עַד אַחַר הַזְּמַן, וְיַעֲמֹד עִם אִשְׁתּוֹ.

השגת הראב"ד
המארס . . אותו א"א מנדין אותו עד שיגרש שאם אתה אומר עד שיפרוש למה ליה למימר ערוקיה מסתייה וכי לא עריק ופריש הכי נמי מסתייה אלא ש"מ צריך לגרש ואי עריק לא כייפינן ליה לגרש ודוקא קידש אבל כנס לא סגי ליה בלא גירושין, ונראה לי שמפרישין אותו אחר תשעים כימים שעמד עמה בתוך תשעים דאל"כ מה הפסיד כשבעל באיסור ומתני'

(לה) דקתני בבא על יבמתו בתוך שלשה חדשים אם אין הולד של קיימא יקיים ולא קתני יוציא התם מפני שהיא יבמה ואם יתן לה גט נאסרה עליו.

מו) דיני מנודה, התבארו בהלכות תלמוד תורה פרק ז הלכה ד.

כה. וְכֵן גָּזְרוּ חֲכָמִים, שֶׁלֹּא יִשָּׂא אָדָם מְעֻבֶּרֶת חֲבֵרוֹ[מז], וּמֵינֶקֶת חֲבֵרוֹ [=שמניקה את בנה], וַאֲפִלּוּ עַל פִּי שֶׁהַהֶרָיוֹן יָדוּעַ לְמִי הוּא; מְעֻבֶּרֶת - שֶׁמָּא יַזִּיק הַוָּלָד בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ, שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד עַל בֶּן חֲבֵרוֹ; וּמֵינֶקֶת - שֶׁמָּא יִתְעַבֵּר [=תיפגם איכות] הֶחָלָב[מח], וְהוּא אֵינוֹ מַקְפִּיד לְרַפֹּאת הֶחָלָב בַּדְּבָרִים הַמּוֹעִילִין לֶחָלָב כְּשֶׁיִּתְעַבֵּר.

מז) שהתאלמנה או התגרשה כשהיא מעוברת. מח) על ידי שתיכנס להיריון ממנו, או על ידי אכילת מאכלים לא טובים.

כו. כַּמָּה הוּא זְמַן הֵינִיקָה - אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים חֹדֶשׁ, חוּץ מִיּוֹם שֶׁנּוֹלַד בּוֹ וּמִיּוֹם שֶׁתִּתְאָרֵס בּוֹ.

כז. כֵּיצַד שֶׁאָסוּר לִשָּׂא, כָּךְ אָסוּר לְאָרֵס עַד אַחַר זְמַן זֶה; וַאֲפִלּוּ נָתְנָה בְּנָהּ לְמֵנִיקָה, אוֹ שֶׁגִּמְלַתְהוּ בְּתוֹךְ אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים חֹדֶשׁ - לֹא תִּנָּשֵׂא[מט]; מֵת בְּנָהּ - מֻתֶּרֶת לִנָּשֵׂא, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא תַּהֲרֹג בְּנוֹ [כדי להנשא מיד].

מט) כי גמלה אותו בעקבות רצונה להינשא.

כח. עָבַר • וְנָשָׂא מְעֻבֶּרֶת אוֹ מֵנִיקָה בְּתוֹךְ זְמַן זֶה - יוֹצִיא בְּגֵט, וַאֲפִלּוּ הָיָה כֹּהֵן; וְאִם הָיָה יִשְׂרָאֵל, יַחְזִירֶנָּה אַחַר עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חֹדֶשׁ שֶׁל מֵנִיקָה. נָשָׂאָהּ וּבָרַח, וּלְאַחַר זְמַן בָּא וְיָשַׁב עִם אִשְׁתּוֹ - אֵין בְּכָךְ כְּלוּם [ומותרת לו]. אֵרַס מְעֻבֶּרֶת אוֹ מֵנִיקָה, אֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא; וְלֹא יִכָּנֵס עַד אַחַר זְמַן הֵינִיקָה, אוֹ עַד שֶׁיָּמוּת הַוָּלָד.

השגת הראב"ד
עבר . . זה א"א מנדין אותו עד שיוציא כמו שאמרנו לתוך צ' יום.

~ שבת קודש כ"ב תשרי ~

פֶּרֶק יב

אמינות עדות הבעל והאישה על הגירושין. עדות גירושין שהוכחשה.

א. הָאִשָּׁה שֶׁבָּאָה וְאָמְרָה: 'אִשָּׁת אִישׁ הָיִיתִי, וּגְרוּשָׁה אֲנִי - נֶאֱמֶנֶת, שֶׁהַפֶּה שֶׁאָסַר ["אשת איש הייתי"] הוּא הַפֶּה שֶׁהִתִּיר ["גרושה אני"]. הֶחְזִקָה אֵשֶׁת אִישׁ, וּבָאָה וְאָמְרָה: 'גֵּרְשַׁנִי בַּעֲלִי - אֵינָהּ נֶאֱמֶנֶת לְהַתִּיר עַצְמָהּ[א]; אֲבָל פְּסֹלָה עַצְמָהּ לַכְּהֻנָּה [כגרושה] לְעוֹלָם. וְאִם מֵת בַּעֲלָהּ, חוֹשְׁשִׁין לִדְבָרֶיהָ[ב], וְחוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת.

א) כאשר היא לא מראה את הגט שקיבלה מבעלה. ב) שאולי היא גרושה, וגרושת אחיו אסורה לו.

ב. הָיוּ לָהּ שְׁנֵי עֵדִים שֶׁהִיא גְרוּשָׁה - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם גֵּט, הֲרֵי זוֹ תִּנָּשֵׂא לְכַתְּחִלָּה[ג]. הוֹצִיאָהּ • גֵּט מִתַּחַת יָדָהּ וְאָמְרָה: 'גֵּרְשַׁנִי בַּעֲלִי בָּזֶה' - הֲרֵי זוֹ נֶאֱמֶנֶת; וְתִנָּשֵׂא בּוֹ אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְקֻיָּם[ד], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

השגת הראב"ד
הוציאה . . מקוים א"א אומר אני שיתקיים בחותמיו אע"פ שלא יצא עליו ערער.

ג) ואפילו אם הם אומרים: עכשיו התגרשה, והיא טוענת שהגט אבד לה או נקרע. ד) שחתימות העדים לא אומתו.

ג. בָּא הַבַּעַל וְעֵרְעֵר - אִם אָמַר: 'לֹא נְתַתִּיו לָהּ אֶלָּא נָפַל מִמֶּנִּי וּמָצָאָה אוֹתוֹ', אֵינוֹ נֶאֱמָן; שֶׁהֲרֵי הוֹדָה שֶׁכָּתְבוֹ לָהּ, וַהֲרֵי הוּא יוֹצֵא מִתַּחַת יָדָהּ. אֲבָל אִם אָמַר הַבַּעַל: 'עַל תְּנַאי הָיָה'[ה], [או] 'פִּקָּדוֹן הָיָה', [או] 'מֵעוֹלָם לֹא כְּתַבְתִּיו וּמְזֻיָּף הוּא' - יִתְקַיֵּם בְּחוֹתָמָיו אוֹ בְּעֵדֵי מְסִירָתוֹ[ו], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְאִם לֹא נִתְקַיֵּם, אֵינָהּ מְגֹרֶשֶׁת לִהְיוֹתָהּ מֻתֶּרֶת לַאֲחֵרִים; אֲבָל נִפְסֶלֶת מִן הַכְּהֻנָּה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, שֶׁהֲרֵי פְּסֹלָה עַצְמָהּ בְּהוֹדָאַת פִּיהָ, וְעָשְׂתָה עַצְמָהּ כַּחֲתִיכָה שֶׁל אִסּוּר.

ה) והתנאי לא התקיים. ו) שיבואו ויעידו שהבעל מסר לאישה את הגט כדי לגרש אותה ללא תנאים.

ד. בָּאָה הִיא וּבַעֲלָהּ, הִיא אוֹמֶרֶת 'גֵּרְשַׁנִי וְאָבַד גִּטִּי', וְהוּא אוֹמֵר 'לֹא גֵּרַשְׁתִּיךְ' - אַף עַל פִּי שֶׁהַחֶזְקָה אִשְׁתּוֹ, הֲרֵי זוֹ נֶאֱמֶנֶת; חֶזְקָה שֶׁאֵין אִשָּׁה מְעִדָּה פָּנֶיהָ בִּפְנֵי בַּעֲלָהּ.

ה. אָמַר הַבַּעַל: 'גֵּרַשְׁתִּי אֶת אִשְׁתִּי' - אֵינוֹ נֶאֱמָן[ז], וְחוֹשְׁשִׁין לִדְבָרָיו וְתִהְיֶה סָפֵק מְגֹרֶשֶׁת; וַאֲפִלּוּ הוֹדָת לוֹ שֶׁגֵּרְשָׁהּ, אֵינוֹ נֶאֱמָן - שֶׁמָּא יִתְכַּוֵּן לְקַלְקֵל אוֹתָהּ[ח], אוֹ בְּגֵט בָּטֵל גֵּרְשָׁהּ וְהִיא אֵינָהּ יוֹדַעַת, אוֹ שֶׁמָּא תָּעִיז פָּנֶיהָ בּוֹ מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַאֲמִינָהּ, וְהִיא אֵינָהּ יוֹדַעַת כֹּבֶד הָאִסּוּר שֶׁלָּהּ. לְפִיכָךְ אוֹמְרִין לוֹ: 'אִם אֱמֶת הַדָּבָר, הֲרֵי אַתָּם קַיָּמִין, גָּרְשָׁהּ עַתָּה בְּפָנֵינוּ'.

ז) להתיר אותה להינשא לאיש אחר. ח) שתינשא לאיש אחר באיסור, וילדיה יהיו ממזרים.

ו. שְׁנַיִם אוֹמְרִין 'נִתְגָּרְשָׁה', וּשְׁנַיִם מַכְחִישִׁין אוֹתָן וְאוֹמְרִין 'לֹא נִתְגָּרְשָׁה' - אֲפִלּוּ הַבַּעַל עוֹמֵד וְהִיא אוֹמֶרֶת לוֹ 'גֵּרַשְׁתָּנִי' - הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת אֵשֶׁת אִישׁ גְּמוּרָה כְּשֶׁהָיְתָה; מִפְּנֵי הָעֵדִים שֶׁסּוֹמְכִין אוֹתָהּ, אֲפִלּוּ שֶׁתָּעִיז פָּנֶיהָ. לְפִיכָךְ אִם נִשֵּׂאת, תֵּצֵא וְהַוָּלָד מַמְזֵר.

ז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁאָמְרוּ: 'עַכְשָׁו נִתְגָּרְשָׁה', שֶׁהֲרֵי אוֹמְרִין לָהּ: 'אִם אֱמֶת הַדָּבָר, הוֹצִיאִי גִּטֵּךְ'; אֲבָל אִם אָמְרוּ הָעֵדִים: 'מִכַּמָּה יָמִים נִתְגָּרְשָׁה', יֵשׁ לוֹמַר אָבַד הַגֵּט. וְהוֹאִיל וְהִיא אוֹמֶרֶת 'גְּרוּשָׁה אֲנִי בְּדַאי', וּשְׁנֵי עֵדִים מְעִידִין לָהּ - אַף עַל פִּי שֶׁהֲרֵי שְׁנַיִם מַכְחִישִׁין אוֹתָן - אִם נִשֵּׂאת לְאֶחָד מֵעֵדֶיהָ, לֹא תֵּצֵא; שֶׁהֲרֵי הִיא וּבַעֲלָהּ יוֹדְעִין בְּוַדַּאי שֶׁהִיא מֻתֶּרֶת, וַחֲזָקָה הִיא שֶׁאֵין מְקַלְקְלִין עַצְמָן. אֲבָל אִם נִשֵּׂאת לְאַחֵר, הוֹאִיל וְהַדָּבָר אָצְלוֹ סָפֵק, וְכֵן אִם אָמְרָה הִיא 'אֵינִי יוֹדַעַת', אֲפִלּוּ נִשֵּׂאת לְאֶחָד מֵעֵדֶיהָ - הֲרֵי זוֹ תֵּצֵא וְהַוָּלָד סָפֵק מַמְזֵר.

ח. אָמְרוּ שְׁנַיִם 'רְאִינוּהָ שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה', וּשְׁנַיִם אוֹמְרִין 'לֹא רְאִינוּהָ' - אִם הָיוּ כֻּלָּן שְׁרוּיִין בְּחָצֵר אַחַת, הֲרֵי זוֹ לֹא תִּנָּשֵׂא[ט]; וְאִם נִשֵּׂאת - לֹא תֵּצֵא וְהַוָּלָד כָּשֵׁר, שֶׁבְּנֵי אָדָם עֲשׂוּיִין לְגָרֵשׁ בְּצִנְעָה.

ט) כי השניים האחרים יאמרו לציבור שהיא לא באמת התגרשה.

ט. הָאִשָּׁה שֶׁלֹּא הֶחְזִקָה אֵשֶׁת אִישׁ, וּבָא עֵד אֶחָד וְאָמַר: 'אֵשֶׁת אִישׁ הָיְתָה וְנִתְגָּרְשָׁה', וּבָא עֵד אֶחָד וְאָמַר: 'לֹא נִתְגָּרְשָׁה' - הֲרֵי שְׁנֵיהֶן מְעִידִין שֶׁהִיא אֵשֶׁת אִישׁ, וְאֶחָד מֵעִיד שֶׁהִיא גְּרוּשָׁה, וְאֵין דִּבְרֵיהֶן

השגת הראב"ד
ולפיכך . . תצא א"א ובקידושין כי האי גונא אם נשאת לא תצא.

שֶׁל אֶחָד מוֹעִיל בְּמִקּוֹם שְׁנַיִם, וּלְפִיכָךְ • לֹא תִּנָּשֵׂא; וְאִם נִשֵּׂאת, תֵּצֵא.

י. אִשָּׁה וּשְׁנֵי אֲנָשִׁים שֶׁבָּאוּ מִמְּדִינָה אַחֶרֶת, זֶה אוֹמֵר: 'זוֹ אִשְׁתִּי וְזֶה עַבְדִּי', וְזֶה אוֹמֵר: 'זוֹ אִשְׁתִּי וְזֶה עַבְדִּי', וְהָאִשָּׁה אוֹמֶרֶת: 'שְׁנֵיהֶן עַבָּדַי - הֲרֵי הִיא מֻתֶּרֶת לַכֹּל; וְאַף עַל פִּי שֶׁשְּׁנֵיהֶן הֶחְזִיקוּהָ אֵשֶׁת אִישׁ - הוֹאִיל וְכָל אֶחָד מֵהֶן לְעַצְמוֹ הֵעִיד, אֵינָן נֶאֱמָנִין.

יא. שְׁלִיחַ קַבָּלָה [של האשה] שֶׁהוֹצִיא גֵּט מִתַּחַת יָדוֹ, וְהַבַּעַל אוֹמֵר: 'מְזֻיָּף הוּא' - יִתְקַיֵּם בְּחוֹתָמָיו אוֹ בְּעֵדֵי מְסִירָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; אָמַר הַבַּעַל: 'פִּקָּדוֹן נְתַתִּיו לוֹ', וְהַשָּׁלִיחַ אוֹמֵר: 'לְגֵרוּשִׁין נְתָנוֹ לִי' - הַשָּׁלִיחַ נֶאֱמָן[י]. וְכֵן אִם הָיָה הַגֵּט יוֹצֵא מִתַּחַת יְדֵי הָאִשָּׁה, וְהִיא אוֹמֶרֶת: 'שְׁלִיחַ זֶה נְתָנוֹ לִי', וְהַשָּׁלִיחַ אוֹמֵר: 'כֵּן הָיָה, וּלְגֵרוּשִׁין נְתָנוֹ לִי', וְהַבַּעַל אוֹמֵר: 'לֹא נְתַתִּיו אֶלָּא לְפִקָּדוֹן' - הַשָּׁלִיחַ נֶאֱמָן, וְהִיא מְגֹרֶשֶׁת.

י) שהגט יהיה מוכן לגרש בו כשירצה, ולא מסר לו את הגט כשליח קבלה. יא) שהרי גם הבעל נתן בו את אמונו בכך שנתן לו את הגט.

יב. אֲבַד הַגֵּט - אַף עַל פִּי שֶׁהַבַּעַל אוֹמֵר 'לְגֵרוּשִׁין נְתַתִּי הַגֵּט לַשָּׁלִיחַ', וְהַשָּׁלִיחַ אוֹמֵר 'נְתַתִּיו לָהּ' - הֲרֵי זוֹ סָפֵק מְגֹרֶשֶׁת[יב]; שֶׁהֲרֵי הֶחְזִיקָה אֵשֶׁת אִישׁ, וְאֵין כָּאן אֶלָּא עֵד אֶחָד וּבַעַל. וַאֲפִלּוּ אָמְרָה הָאִשָּׁה: 'בְּפָנַי נְתָנוֹ לוֹ לְגֵרוּשִׁין, וּנְתָנוֹ לִי הַשָּׁלִיחַ' - הוֹאִיל וְהַבַּעַל וְהַשָּׁלִיחַ מְעִידִין אוֹתָהּ, אֶפְשָׁר שֶׁתָּעִיז פָּנֶיהָ, וְשֶׁמָּא לֹא נִתְגָּרְשָׁה.

יב) כי אף שאין עדי מסירה, אולי השליח אכן עשה את שליחותו.

יג. שְׁלִיחַ קַבָּלָה שֶׁקִּבֵּל גֵּט לְאִשָּׁה, וּשְׁלָחוֹ לָהּ בְּיַד שְׁנֵי עֵדִים, וְהִגִּיעַ הַגֵּט לְיָדָהּ וּנְטָלַתּוּ, וַהֲרֵי הַגֵּט יוֹצֵא מִתַּחַת יָדָהּ, וְהִיא אֵינָהּ יוֹדַעַת אִם בַּעֲלָהּ שְׁלָחוֹ לָהּ[יג], אוֹ שְׁלִיחַ קַבָּלָה שֶׁלָּהּ, אוֹ שְׁלוּחוֹ שֶׁל בַּעֲלָהּ[יד] - הֲרֵי זוֹ מְגֹרֶשֶׁת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[טו].

יג) שלא רצה לתת לשליח הקבלה, ושלחו ביד שליח הולכה. יד) שהשליח הראשון של בעלה, מינה שליח שני להולכה. טו) לעיל הלכה יא. שמכיוון שעדים ראו את הגט אצל שליח הקבלה, הוא נאמן לומר שקיבל אותו מידי הבעל.

יד. בָּא הַבַּעַל וְעֵרְעֵר שֶׁלֹּא כְּתָבוֹ, אוֹ שֶׁהוּא גֵּט בָּטֵל[טז] - יִתְקַיֵּם בְּחוֹתָמָיו, שֶׁהֲרֵי עֵדִים מְעִידִים שֶׁהַגֵּט שֶׁנָּתְנוּ לָהּ יָצָא מִתַּחַת יְדֵי שְׁלוּחָהּ שֶׁיָּדוּ כְּיָדָהּ, וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא אֵינָהּ יוֹדַעַת [ממי נשלח אליה][יז], הֲרֵי הָעֵדִים יָדְעוּ[יח]; וְאִם לֹא נִתְקַיֵּם, אֵינָהּ מְגֹרֶשֶׁת[יט].

טז) שנכתב שלא לשמה, או שכתבו הסופר שלא ברשות הבעל. יז) ולעומתה הוא טוען בוודאות שהוא מזויף – בכל זאת הגט כשר, מכיוון שהעדים יודעים שהגט היה ביד שלוחה. יח) ונחשב הדבר כאילו השליח עומד בפנינו, וטוען שהבעל נתן לו את הגט כדי לגרש את האישה. יט) כי הבעל טוען שהגט מזויף, ואי אפשר להכשיר אותו ללא אימות החתימות שעליו.

טו. מִי שֶׁהֶחֱזִיקָה אֵשֶׁת אִישׁ, וְהָלְכָה הִיא וּבַעְלָהּ, וְשָׁלוֹם בֵּינוֹ לְבֵינָהּ וְשָׁלוֹם בָּעוֹלָם, וּבָאָה וְאָמְרָה: 'מֵת בַּעְלִי' - נֶאֱמֶנֶת, וְתִנָּשֵׂא אוֹ תִּתְיַבֵּם; חֶזְקָה שֶׁאֵינָהּ מְקַלְקֶלֶת עַצְמָהּ, וְתֵאָסֵר עַצְמָהּ עַל זֶה וְעַל זֶה, וְתִפְסִיד כְּתֻבָּתָהּ מִזֶּה וּמִזֶּה, וְתוֹצִיא בָּנֶיהָ מַמְזֵרִים, בְּדָבָר הֶעָשׂוּי לְהִגָּלוֹת לַכֹּל; וְאִי אֶפְשָׁר לְהַכְחִישׁ וְלֹא לְטָעֵן [איזו] טַעֲנָה, שֶׁאִם הוּא חַי, סוֹפוֹ לָבוֹא אוֹ יְוַדַּע שֶׁהוּא חַי.

וְכֵן אִם בָּא עֵד אֶחָד וְהֵעִיד לָהּ שֶׁמֵּת בַּעְלָהּ - תִּנָּשֵׂא עַל פִּיו, שֶׁהַדָּבָר עָשׂוּי לְהִגָּלוֹת; אֲפִלּוּ עֶבֶד, אוֹ אִשָּׁה, אוֹ שִׁפְחָה[כ], וְעֵד מִפִּי עֵד[כא], מִפִּי עֶבֶד, מִפִּי שִׁפְחָה, מִפִּי קְרוֹבִין - נֶאֱמָנִין לוֹמַר מֵת פְּלוֹנִי[כב], וְתִנָּשֵׂא אִשְׁתּוֹ אוֹ תִּתְיַבֵּם עַל פִּיהֶם.

כ) גויה שנמכרה לישראל וטבלו אותה לשם שפחה. כא) שלא ראה בעצמו אלא רק שמע ממישהו שראה. כב) אף שלעדות אחרת אינם נאמנים.

טז. וְהַכֹּל נֶאֱמָנִים לְהָעִיד לָהּ עֵדוּת זוֹ, חוּץ מֵחָמֵשׁ נָשִׁים שֶׁחֶזְקָתָן שׁוֹנְאוֹת זוֹ אֶת זוֹ, שֶׁאֵין מְעִידוֹת זוֹ לְזוֹ בְּמִיתַת בַּעְלָהּ, שֶׁמָּא יִתְכַּוְּנוּ לְאָסְרָהּ עַל בַּעְלָהּ, וַעֲדַיִן הוּא קַיָּם; וְאֵלּוּ הֵן: חֲמוֹתָהּ[כג], וּבַת חֲמוֹתָהּ[כד], וְצָרָתָהּ[כה], וְיִבְמָתָהּ [=אשת אחי בעלה], וּבַת בַּעְלָהּ[כו].

כג) היא מוחזקת כשונאתה, כי אומרת לעצמה שהיא תקבל כעת מבעלה בקלות את כל מה שהיא התייגעה עבורו במשך שנים רבות. כד) כי אומרת לעצמה שכעת יעדיפו את גיסתה עליה. כה) האישה השנייה של בעלה, שמתחרה איתה על הקירבה לבעל. כו) שאומרת, זו באה במקום אמי ונהנית מכל מה שהיא התאמצה עבורו.

אֲפִלּוּ גּוֹי הַמְּסִיחַ לְפִי תֻּמּוֹ [=משוחח שלא בכוונה] **נֶאֱמָן,**

וּמַשְׁיאִין עַל פִּיו, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[כז]; וְאִם נִתְכַּוֵּן לְהָעִיד, אֵינוֹ נֶאֱמָן.

כז) להלן פרק יג הלכה יא.

יז. וְכֵן הַפָּסוּל [לעדות] בַּעֲבֵרָה מִן הַתּוֹרָה[כח] - אִם בָּא לְהָעִיד לְאִשָּׁה שֶׁמֵּת בַּעְלָהּ, אֵינוֹ נֶאֱמָן[כט]; וְאִם הָיָה מַסִּיחַ לְפִי תֻּמּוֹ, נֶאֱמָן; אֵין זֶה פָּחוּת מִן הַגּוֹי. אֲבָל פָּסוּל מִדִּבְרֵיהֶם[ל], נֶאֱמָן לְעֵדוּת אִשָּׁה.

כח) שעבר עבירה שחייבים עליה מלקות מן התורה, כגון שאכל נבילות או חילל יום־טוב, או שהלווה בריבית. כט) כי הוא נחשד כשקרן. ל) שעבר עבירה שחיובה מדברי חכמים בלבד, כגון שאכל בשר עוף בחלב או שחילל יום־טוב שני של גלויות.

יח. בָּא עֵד אֶחָד וְהֵעִיד שֶׁמֵּת בַּעְלָהּ, וְהִתִּירוּהָ לְהִנָּשֵׂא עַל פִּיו, וְאַחַר כָּךְ בָּא אַחֵר וְהִכְחִישׁ אֶת הָרִאשׁוֹן וְאָמַר 'לֹא מֵת' - הֲרֵי זוֹ לֹא תֵּצֵא מֵהֶתֵּרָהּ, וְתִנָּשֵׂא; שֶׁעֵד אֶחָד בְּעֵדוּת אִשָּׁה [־העד הראשון], כִּשְׁנֵי עֵדִים בִּשְׁאָר עֵדֵיוֹת, וְאֵין דְּבָרָיו שֶׁל אֶחָד [־העד השני] בְּמָקוֹם שְׁנַיִם.

יט. בָּאוּ שְׁנֵיהֶן כְּאֶחָד, זֶה אוֹמֵר 'מֵת' וְזֶה אוֹמֵר 'לֹא מֵת', אִשָּׁה אוֹמֶרֶת 'מֵת' וְאִשָּׁה אוֹמֶרֶת 'לֹא מֵת' - הֲרֵי זוֹ לֹא תִּנָּשֵׂא; וְאִם נִשֵּׂאת, תֵּצֵא, מִפְּנֵי שֶׁהִיא סָפֵק. וְאִם נִשֵּׂאת לָעַד שֶׁהֵעִיד לָהּ, וְהִיא אוֹמֶרֶת 'בְּרִיא לִי שֶׁמֵּת' - הֲרֵי זוֹ לֹא תֵּצֵא; בָּאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ 'לֹא מֵת' - אַף עַל פִּי שְׁנִשֵּׂאת, תֵּצֵא.

כ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[לא]? בְּשֶׁהָיָה הָאֶחָד שְׁנִשֵּׂאת עַל פִּיו כְּמוֹ הַשְּׁנַיִם שֶׁבָּאוּ וְהִכְחִישׁוּ אוֹתוֹ - כְּגוֹן שְׁנִשֵּׂאת עַל פִּי אִישׁ, וּבָאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ 'לֹא מֵת', אוֹ שְׁנִשֵּׂאת עַל פִּי אִשָּׁה אוֹ עַל פִּי עַצְמָהּ, וּבָאוּ שְׁתֵּי נָשִׁים אוֹ שְׁנֵי פְּסוּלִין שֶׁל דִּבְרֵיהֶן וְאָמְרוּ 'לֹא מֵת'.

לא) שאפילו אם נישאת – תצא.

אֲבָל עַד כָּשֵׁר אוֹמֵר 'מֵת', וְנָשִׁים רַבּוֹת אוֹ פְּסוּלִין אוֹמְרִים 'לֹא מֵת' - הֲרֵי זֶה כְּמֻחֲצָה לְמֻחֲצָה, וְאִם נִשֵּׂאת לְאֶחָד מֵעֵדֶיהָ[לב] וְהִיא אוֹמֶרֶת 'רַבַּאי מֵת' - הֲרֵי זוֹ לֹא תֵּצֵא.

לב) שהעיד שמת הבעל.

כא. אִשָּׁה אוֹמֶרֶת 'מֵת', אוֹ הִיא שֶׁאָמְרָה 'מֵת בַּעְלִי', וְאַחַר כָּךְ בָּא עֵד כָּשֵׁר וְאָמַר 'לֹא מֵת' - הֲרֵי זוֹ לֹא תִּנָּשֵׂא; וְאִם נִשֵּׂאת, תֵּצֵא[לג].

לג) מכיוון שעד אחד שווה בנאמנותו לנשים רבות, וכאן רק אישה אחת התירה אותה.

כב. אִשָּׁה אוֹמֶרֶת 'לֹא מֵת', וּשְׁתֵּי נָשִׁים אוֹמְרוֹת 'מֵת' - הֲרֵי זוֹ תִּנָּשֵׂא; וְכֵן אִם אָמְרוּ עֶשֶׂר נָשִׁים 'לֹא מֵת', וְאַחַת עֶשְׂרֵה אוֹמְרוֹת 'מֵת' - הֲרֵי זוֹ תִּנָּשֵׂא; שֶׁאֵין אוֹמְרִים 'שְׁנַיִם כְּמֵאָה' אֶלָּא בְּעֵדִים כְּשֵׁרִים[לד], אֲבָל בִּפְסוּלִין - הוֹלֵךְ אַחַר הָרֹב, בֵּין לְהָקֵל בֵּין לְהַחְמִיר.

לד) ואז לא תינשא, ואם נשאת תצא, כמבואר בהלכה הבאה.

כג. שְׁנֵי עֵדִים אוֹמְרִין 'מֵת', וּשְׁנַיִם אוֹמְרִין 'לֹא מֵת' - הֲרֵי זוֹ לֹא תִּנָּשֵׂא; וְאִם נִשֵּׂאת, תֵּצֵא, מִפְּנֵי שֶׁהִיא סָפֵק. וְאִם נִשֵּׂאת לְאֶחָד מֵעֵדֶיהָ, וְהִיא אוֹמֶרֶת 'בְּרִיא לִי שֶׁמֵּת' - הֲרֵי זוֹ לֹא תֵּצֵא.

כד. מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁתֵּי נָשִׁים, וּבָאָה אַחַת מֵהֶן וְאָמְרָה 'מֵת בַּעְלִי' - הֲרֵי זוֹ תִּנָּשֵׂא עַל פִּי עַצְמָהּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[לה]; וְצָרָתָהּ אֲסוּרָה, שֶׁאֵין צָרָה מְעִידָה לַחֲבֶרְתָּהּ. וַאֲפִלּוּ נִשֵּׂאת זוֹ תְּחִלָּה[לו], אֵין אוֹמְרִין 'אִלּוּ לֹא מֵת בַּעְלָהּ לֹא הָיְתָה אוֹסֶרֶת עַצְמָהּ עָלָיו'[לז] - שֶׁמָּא מִשְּׁנָאָתָהּ בְּצָרָתָהּ, רוֹצָה הִיא שֶׁיֵּאָסְרוּ שְׁתֵּיהֶן עָלָיו.

לה) לעיל הלכה טו. לו) שאחרי שהעידה ה'צרה' על מות בעלה, הלכה ונישאה לאיש אחר. לז) אלא חוששים שמרוב שנאתה, היא מוכנה לאסור את עצמה רק כדי שגם האישה השנייה תיאסר.

זֹאת אוֹמֶרֶת 'מֵת בַּעְלִי', וְצָרָתָהּ מַכְחֶשֶׁת אוֹתָהּ וְאוֹמֶרֶת לָהּ 'לֹא מֵת' - הֲרֵי זוֹ תִּנָּשֵׂא; כְּשֵׁם שֶׁאֵינָהּ מְעִידָה לָהּ לְהַתִּירָהּ, כָּךְ לֹא תָּעִיד לָהּ לְאָסְרָהּ. זוֹ אוֹמֶרֶת 'מֵת', וְצָרָתָהּ אוֹמֶרֶת 'נֶהֱרַג' - הוֹאִיל וּשְׁתֵּיהֶן אוֹמְרוֹת שֶׁאֵינוֹ קַיָּם, הֲרֵי אֵלּוּ יִנָּשְׂאוּ.

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

~ יום ראשון ט"ז תשרי ~

מצות עשה צו.

הַמִּצְוָה הַצ"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהִיוֹת הַנְּבֵלָה מְטַמְּאָה, וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת טֻמְאַת נְבֵלָה וְכָל־דִּינֶיהָ. וְהִנֵּנִי מַזְכִּיר לְךָ עַתָּה הַקְּדָמָה, אֲשֶׁר רָאוּי שֶׁתִּזְכְּרֶנָּה בְּכֹל מַה־שֶּׁיִּזָּכֵר לְקַמָּן מִמִּינֵי הַטֻּמְאוֹת, וְהוּא: זֶה שֶׁאָנוּ מוֹנִים כָּל־מִין וָמִין מִן־הַטֻּמְאוֹת כְּמִצְוֹת עֲשֵׂה, אֵין עִנְיָנוֹ שֶׁאָנוּ חַיָּבִים לְהִטַּמֵּא בְּטֻמְאָה זוֹ, וְגַם לֹא שֶׁאָנוּ מְזֻהָרִים מִלְּהִטַּמֵּא בָּהּ, עַד שֶׁיִּהְיוּ (אז בכלל) מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, אֶלָּא זֶה שֶׁהַתּוֹרָה אָמְרָה כִּי הַנּוֹגֵעַ בְּמִין זֶה נִטְמָא, אוֹ שֶׁדָּבָר זֶה מְטַמֵּא בְּאֹפֶן כָּזֶה, לְמִי שֶׁנָּגַע בּוֹ — מִצְוַת עֲשֵׂה, כְּלוֹמַר: דִּין זֶה שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בּוֹ הוּא מִצְוָה, הַיְנוּ שֶׁאָנוּ אוֹמְרִים שֶׁהַנּוֹגֵעַ בְּדָבָר פְּלוֹנִי בְּאֹפֶן כָּזֶה נִטְמָא; וְאִם הוּא בְּמַצָּב אַחֵר, אֵינוֹ נִטְמָא. אַף עֶצֶם הַהִטַּמְּאוּת הוּא דָּבָר שֶׁל רְשׁוּת: אִם רוֹצֶה מִטַּמֵּא וְאִם לָאו אֵינוֹ מִטַּמֵּא. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת שמיני): "וּבִנְבֵלָתָם לֹא תִגָּעוּ" (ויקרא יא, ח) — "יָכוֹל אִם נָגַע אָדָם בַּנְּבֵלָה יִלְקֶה אַרְבָּעִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּלְאֵלֶּה תִּטַּמָּאוּ" (שם יא, כד); יָכוֹל אִם רָאָה אָדָם נְבֵלָה יֵלֵךְ וְיִטַּמָּא לָהּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּבִנְבֵלָתָם לֹא תִגָּעוּ", הָא כֵּיצַד? הֲרֵי אוֹמֵר: רְשׁוּת". אִם כֵּן הַמִּצְוָה הִיא — הַדִּין אֲשֶׁר נִצְטַוִּינוּ בְּדִינִים אֵלּוּ וְנֶאֱמַר לָנוּ שֶׁהַנּוֹגֵעַ בָּזֶה נִטְמָא וְנַעֲשָׂה טָמֵא וְחַיָּב בְּכָל־חִיּוּבֵי הַטְּמֵאִים: לָצֵאת חוּץ לְמַחֲנֵה שְׁכִינָה (מ"עזרת ישראל" שבמקדש ופנימה) וְשֶׁלֹּא לֶאֱכֹל קֹדֶשׁ וְלֹא לִנְגֹּעַ בּוֹ וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה — וְזֶהוּ הַצִּוּוּי, כְּלוֹמַר: שֶׁנַּעֲשָׂה טָמֵא אִם נָגַע בְּדָבָר זֶה, אוֹ אִם הָיָה בְּקִרְבָתוֹ בְּאֹפֶן כָּךְ. וּזְכוֹר עִנְיָן זֶה בְּכָל־מִין מִמִּינֵי הַטֻּמְאָה.

~ יום שני י"ז תשרי ~

מצות עשה קט.

הַמִּצְוָה הַק"ט — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִטְבּוֹל בְּמֵי מִקְוֶה וְאָז נִטְהַר מִכָּל־מִין מִמִּינֵי הַטֻּמְאָה שֶׁנִּטְמָאנוּ בּוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְרָחַץ בַּמַּיִם אֶת־כָּל־בְּשָׂרוֹ" (ויקרא טו, טז), וּבָא בַּקַּבָּלָה (ספרא פרשת מצורע): "מַיִם שֶׁכָּל־בְּשָׂרוֹ עוֹלֶה בָּהֶם וְהוּא שִׁעוּר מִקְוֶה", אֶלָּא אִם הָיוּ מַיִם נוֹבְעִים (ממעין), שֶׁלָּהֶם אֵין שִׁעוּר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת מִצְוָה זוֹ (הלכות מקוואות). וּמִתְּנָאֵיהֶ, שֶׁהַזָּב בִּלְבַד יִהְיוּ הַמַּיִם שֶׁיִּטְהַר בָּהֶם נוֹבְעִים, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בּוֹ הַכָּתוּב: "בְּמַיִם חַיִּים" (שם, יג). וְאֵין הַכַּוָּנָה בְּאָמְרֵנוּ שֶׁהַטְּבִילָה מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁכָּל־טָמֵא חַיָּב לִטְבּוֹל בְּהֶכְרֵחַ, כְּדֶרֶךְ שֶׁכָּל־הַמִּתְעַטֵּף בְּטַלִּית חַיָּב לַעֲשׂוֹת צִיצִית, אוֹ שֶׁכָּל־מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בַּיִת חַיָּב לַעֲשׂוֹת מַעֲקֶה — אֶלָּא כַּוָּנָתִי בְּכָךְ לְדִין טְבִילָה שֶׁאָנוּ נִצְטַוִּינוּ שֶׁכָּל־הָרוֹצֶה לְהִטַּהֵר מִטֻּמְאָתוֹ לֹא יִתְכֵּן דָּבָר זֶה אֶלָּא בִּטְבִילָה בַּמַּיִם, וְאָז יִטְהָר. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת אחרי מות): "וְרָחַץ בַּמַּיִם, יָכוֹל גְּזֵרַת מֶלֶךְ (הקדוש ברוך הוא, ללא טעם) תַּלְמוּד לוֹמַר: וְאַחַר יָבֹא אֶל הַמַּחֲנֶה — מִפְּנֵי הַטֻּמְאָה". הֲרֵיהוּ רוֹמֵז לַכְּלָל הַזֶּה שֶׁבְּאַרְתִּי לְךָ: שֶׁזֶּה דִּין בִּלְבַד לְמִי שֶׁרוֹצֶה לְהִטַּהֵר שֶׁיַּעֲשֶׂה־כָּךְ — וְדִין זֶה הוּא הַמִּצְוָה; אֲבָל לֹא שֶׁנִּחַיְּבֵהוּ טְבִילָה דַּוְקָא, אֶלָּא הָרוֹצֶה לְהִשָּׁאֵר בְּטֻמְאָתוֹ וְלֹא יִכָּנֵס לְמַחֲנֵה שְׁכִינָה (מעזרת ישראל שבבית המקדש ולפנים) אֵיזֶה זְמַן — רַשַּׁאי. וּכְבָר בֵּאֵר סֵפֶר הָאֱמֶת ("ספר התורה") שֶׁכָּל־מִי שֶׁנִּטְמָא וְטָבַל שֶׁהוּא טָהוֹר, אֶלָּא שֶׁאֵין טָהֳרָתוֹ שְׁלֵמָה עַד שֶׁיַּעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ (שתשקע השמש ביום הטבילה). וְכֵן בָּא גַּם בַּפֵּרוּשׁ הַמְקֻבָּל, שֶׁצָּרִיךְ לִטְבֹּל וְגוּפוֹ עָרוֹם נוֹגֵעַ בְּשֶׁטַח הַמָּיִם. אָמְרוּ (עירובין ד:): "כָּל־בְּשָׂרוֹ — שֶׁלֹּא יְהֵא דָּבָר חוֹצֵץ בֵּינוֹ וּבֵין הַמָּיִם". הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁמִּצְוָה זוֹ — וְהִיא מִצְוַת טְבִילָה — כּוֹלֶלֶת דִּינֵי הַמִּקְוֶה וְדִינֵי הַחֲצִיצָה וְדִינֵי טְבוּל יוֹם (זה שטבל ועדיין לא העריב — שקעה שמשו). וּמִצְוָה זוֹ מְבֹאָרֶת בְּמַסֶּכֶת מִקְוָאוֹת וּבְמַסֶּכֶת טְבוּל יוֹם.

~ יום שלישי י"ח תשרי ~

מצות עשה קט.

הַמִּצְוָה הַק"ט נדפסה ביום הקודם.

~ יום רביעי י"ט תשרי ~

מצות עשה קט.

הַמִּצְוָה הַק"ט נדפסה ביום שני.

~ יום חמישי כ' תשרי ~

מצות עשה קט.

הַמִּצְוָה הַק"ט נדפסה ביום שני.

~ יום שישי כ"א תשרי ~

מצות עשה קט. רלז.

הַמִּצְוָה הַק"ט נדפסה ביום שני.

הַמִּצְוָה הָרל"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לָדוּן בְּדִין הַשּׁוֹר, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־יִגַּח שׁוֹר וְגוֹ'" (שמות כא, כח),

"וְכִי־יִגּוֹף שׁוֹר־אִישׁ אֶת־שׁוֹר רֵעֵהוּ" (שם, לה). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ הִלְכוֹת דִּין זֶה בְּשֵׁשֶׁת הַפְּרָקִים הָרִאשׁוֹנִים מִ(בבא) קַמָּא.

שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין הַהֶבְעֵר (שביערו בהמותיו, והזיקו שדות אחרים), וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כִּי יַבְעֶר־אִישׁ שָׂדֶה אוֹ־כֶרֶם וְגוֹ'" (שמות כב, ד). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ הִלְכוֹת דִּין זֶה בְּכָלְלוּתוֹ בְּפֶרֶק ב' וּפֶרֶק ו' מִ(בבא) קַמָּא וּפֶרֶק ה' מִגִּטִּין.

~ שבת קודש כ"ב תשרי ~

מצות עשה רמ.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מָאתַיִם וְאַרְבָּעִים —— הַצִּוּוּי

המשך ביאור למס' בכורות ליום שבת קודש עמ' א

לדרוש מתיבת 'אך', למעט את פסולי המוקדשין מהיתר החלב, יש ללמוד שפסולי המוקדשין הוקשו לצבי ואיל לכל דבר, וחוזרת הקושיא למקומה, שנלמד מן ההיקש שלא ינהג בהם איסור 'אותו ואת בנו', כמו בצבי ואיל.

הגמרא מביאה טעם אחר לכך שנוהג איסור 'אותו ואת בנו' בפסולי המוקדשין. מסיים רב פפא: **אֶלָּא** ודאי התירוץ הנכון לקושיא הוא, **לָאו מִי אָמְרַת 'אַךְ' וְלֹא חֶלְבָן, אִימָא נַמִּי 'אַךְ' וְלֹא אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ** – כשם שאמרת שהמיעוט מתיבת 'אך', מלמד שההיקש לצבי ואיל לא נאמר לענין החלב, כמו כן מתיבת 'אך' יש למעט שההיקש לא נאמר לענין 'אותו ואת בנו'. הגמרא מביאה תירוץ נוסף לכך שאיסורי 'חלב' ו'אותו ואת בנו' נוהגים בפסולי המוקדשין: **רָבָא אָמַר, 'אַךְ', לְאוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ הוּא דַּאֲתָא** – תיבת 'אך' באה לומר שאיסור 'אותו ואת בנו' נוהג בפסולי המוקדשין, ואינם דומים בזה לצבי ואיל, **וְחֶלְבּוֹ, מְ'דָמוֹ' נָפְקָא** – ומה שהחלב שלהם אסור, יש ללמוד זאת מתיבת 'דמו', **דִּכְתִיב** לענין בכור בעל מום (דברים טו כב–כג) 'בִּשְׁעָרֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר יַחְדָּו כַּצְּבִי וְכָאַיָּל, **רַק אֶת דָּמוֹ לֹא תֹאכֵל**', וצריך ביאור **מַאי** [–למה נתכוונה התורה במה שכתבה] 'דָּמוֹ', **אִילֵימָא דָּמוֹ מַמָּשׁ** – אם נאמר שנתכוונה לאסור אכילת דם, קשה למה הוצרכה התורה לכתבו, **לֹא יְהָא אֶלָּא דָּמָן דִּצְבִי וְאַיָּל, אֲמוּ דָּמָן דִּצְבִי וְאַיָּל מִי שָׁרֵי** – שכן מהיכן היה עולה בדעתנו להתיר דם פסולי המוקדשין, רק מחמת שהוקשו לצבי ואיל, וכי הדם של צבי ואיל מותר, והרי גם דם חיה אסור, **אֶלָּא**, הכוונה במה שכתבה התורה 'דָּמוֹ', הוא לאסור את **חֶלְבּוֹ** של פסולי המוקדשין.

מקשה הגמרא על דברי רבא: אם 'דמו' שכתוב בתורה הכוונה לחלב, **וְלִיכְתּוֹב רַחֲמָנָא** – אם כן שיהיה כתוב בפירוש 'את **חֶלְבּוֹ** לא תאכל'.

מתרצת הגמרא: הטעם שהתורה נקטה לשון 'דם', הוא לפי **שֶׁאִי כָּתַב רַחֲמָנָא חֵלֶב, הָוֶה אָמִינָא אַהֲנֵי הֶיקֵּישָׁא וְאַהֲנֵי קְרָא** – הייתי יכול לומר שמועיל ההיקש ללמוד ממנו קולא בענין החלב, וכמו כן מועיל מה שנאמר בפסוק 'חלבו לא תאכל' ללמוד ממנו חומרא בענין זה. מבארת הגמרא: **אַהֲנֵי הֶיקֵּישָׁא לְמַעוּטֵי מִכְּרַת** – ההיקש לצבי ואיל היה מועיל למעט את החלב של פסולי המוקדשין מחיוב כרת, כמו שהחלב של צבי ואיל אין חייבים עליו כרת, והיינו אומרים **דְּכִי כָּתַב כָּרֵת, אֲאוֹכֵל חֵלֶב בְּהֵמָה הוּא דִּכְתִיב** – שמה שחייבה התורה את אוכל החלב בעונש כרת, הוא רק אם אוכל חלב של בהמה הראויה להקרבה, **שֶׁנֶּאֱמַר** (ויקרא ז כה), בענין איסור אכילת חלב, 'כִּי כָּל **אוֹכֵל חֵלֶב** מִן **הַבְּהֵמָה** אֲשֶׁר יַקְרִיב מִמֶּנָּה אִשֶּׁה לַה' וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הָאוֹכֶלֶת מֵעַמֶּיהָ', והיינו מפרשים את התיבות 'מן הבהמה אשר יקריב', שחייב כרת רק על בהמה הראויה להקרבה. **וְאַהֲנֵי קְרָא, לְמֵיקַם עֲלֵיהּ בְּלָאו בְּעָלְמָא** – מה שהיה נאמר בפסוק 'חלבו לא תאכל', היה מועיל ללמד שהאוכל חלב של פסולי המוקדשין, עובר ב'לא תעשה'. ולולא זאת, היינו ממעטים מן הכתוב 'אשר יקריב', שבהמה שאינה ראויה להקרבה אין איסור לאכול את חלבה. מסיימת הגמרא: **לְהָכִי אַפְּקֵיהּ רַחֲמָנָא בִּלְשׁוֹן דָּמוֹ, לוֹמַר לְךָ, מַה דָּמוֹ בִּכְרֵת אַף חֶלְבּוֹ בִּכְרֵת** – לכן הוציאה התורה את איסור החלב של פסולי המוקדשין בלשון 'דם', לומר לך, שלא הוקש חלבם לחלב צבי ואיל כלל אלא לדם צבי ואיל, וכשם שדם הצבי אסור ועונשו כרת, כך גם אכילת החלב של פסולי המוקדשין.

הגמרא מבררת את לשון הברייתא לשיטת רבא. מקשה הגמרא: איך אמר רבא שמתיבת 'אך' לומדים לאיסור 'אותו ואת בנו' בפסולי המוקדשין, **וְהָא תַּנָּא** [–והרי התנא של הברייתא], **'אַךְ' וְלֹא חֶלְבּוֹ קָאָמַר** – אמר שמתיבת 'אך' לומדים את איסור החלב של פסולי המוקדשין.

מתרצת הגמרא: **הָכִי קָאָמַר** – כך כוונת התנא, אף **אֵילּוּ לֹא נֶאֱמַר 'דָּמוֹ', הָיִיתִי אוֹמֵר 'אַךְ' וְלֹא חֶלְבּוֹ** – הייתי לומד שהחלב אסור ממה שנאמר 'אך'. אבל **עַכְשָׁיו שֶׁנֶּאֱמַר 'דָּמוֹ'**, ללמוד ממנו לאיסור חלב, 'אך' **לְאוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ הוּא דַּאֲתָא** – יש לומר שתיבת 'אך' באה ללמד על איסור 'אותו ואת בנו' בפסולי המוקדשין.

שנינו במשנה: **וְאֵינָן יוֹצְאִין לְחוּלִּין** ליגזז וליעבד.

הגמרא מביאה שתי שיטות שנחלקו במקור איסור הגיזה והחלב של פסולי המוקדשין, והאם פודים את הקדשים להאכילם לכלבים. שואלת הגמרא: **מְנָא הָנֵי מִילֵּי**. ומשיבה, **דְּתָנוּ רַבָּנָן** בברייתא, כתוב בתורה (דברים יב טו), בענין פסולי המוקדשין שנפדו, 'רַק בְּכָל אַוַּת נַפְשְׁךָ תִּזְבַּח וְאָכַלְתָּ בָּשָׂר', ודורשים מזה שנאמר **'תִּזְבַּח'**, ללמד שרק שחיטתם מותרת, **וְלֹא גִּיזָּה** – אבל לא גזיזת צמרם, **'בָּשָׂר', וְלֹא חֶלֶב** – ומה שנאמר 'בשר', בא ללמד שרק הבשר מותר באכילה, אבל לא החלב, **'וְאָכַלְתָּ', וְלֹא לְכַלָּבֶיךָ** – ומה שנאמר 'ואכלת', בא ללמד שפדיית הקדשים מותרת רק אם היא בשביל להאכיל אותם לאדם, אבל לא בשביל להאכיל אותם לכלבים. **מְכָּאן** יש ללמוד, **שֶׁאֵין פּוֹדִין אֶת הַקָּדָשִׁים** על מנת **לְהַאֲכִילָן לַכְּלָבִים**.

נביאים

צפניה פרק־א א־ט

א דְּבַר־יְהוָה | אֲשֶׁר הָיָה אֶל־צְפַנְיָהוּ בֶן־כּוּשִׁי בֶן־גְּדַלְיָה בֶּן־אֲמַרְיָה בֶּן־חִזְקִיָּה בִּימֵי יֹאשִׁיָּהוּ בֶן־אָמוֹן
מֶלֶךְ יְהוּדָה: ב אָסֹף אָסִף כֹּל מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה נְאֻם־יְהוָה: ג אָסֵף אָדָם וּבְהֵמָה אָסֵף עוֹף־הַשָּׁמַיִם
וּדְגֵי הַיָּם וְהַמַּכְשֵׁלוֹת אֶת־הָרְשָׁעִים וְהִכְרַתִּי אֶת־הָאָדָם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה נְאֻם־יְהוָה: ד וְנָטִיתִי יָדִי
עַל־יְהוּדָה וְעַל כָּל־יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלָ͏ִם וְהִכְרַתִּי מִן־הַמָּקוֹם הַזֶּה אֶת־שְׁאֵר הַבַּעַל אֶת־שֵׁם הַכְּמָרִים
עִם־הַכֹּהֲנִים: ה וְאֶת־הַמִּשְׁתַּחֲוִים עַל־הַגַּגּוֹת לְצְבָא הַשָּׁמָיִם וְאֶת־הַמִּשְׁתַּחֲוִים הַנִּשְׁבָּעִים לַיהוָה
וְהַנִּשְׁבָּעִים בְּמַלְכָּם: ו וְאֶת־הַנְּסוֹגִים מֵאַחֲרֵי יְהוָה וַאֲשֶׁר לֹא־בִקְשׁוּ אֶת־יְהוָה וְלֹא דְרָשֻׁהוּ: ז הַס מִפְּנֵי
אֲדֹנָי יְהוִה כִּי קָרוֹב יוֹם יְהוָה כִּי־הֵכִין יְהוָה זֶבַח הִקְדִּישׁ קְרֻאָיו: ח וְהָיָה בְּיוֹם זֶבַח יְהוָה וּפָקַדְתִּי
עַל־הַשָּׂרִים וְעַל־בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וְעַל כָּל־הַלֹּבְשִׁים מַלְבּוּשׁ נָכְרִי: ט וּפָקַדְתִּי עַל כָּל־הַדּוֹלֵג עַל־הַמִּפְתָּן בַּיּוֹם
הַהוּא הַמְמַלְאִים בֵּית אֲדֹנֵיהֶם חָמָס וּמִרְמָה:

רש"י

(ב) אסוף אסף. לשון כליון כמו (שופטים יח) ואספת את נפשך דמיכה ואל"ף חסרה בתיבה שנייה שהרי היה לו לכתוב אאסוף אבל יש כאלה הרבה כמו לא יהל שם ערבי (ישעיה יג) שהוא כמו לא יאהל: **(ג) והמכשלות את הרשעים.** הם העכו"ם: **(ד) את שאר הבעל.** שלא תהא שארית לזכרונו: **הכמרים עם הכהנים.** פלחיהון עם כומריהם: **(ה) ואת הנשבעים** לה'. וחוזרים ונשבעים במלכם בעכו"ם שלהם עושין עכו"ם עיקר לומר אם אין אתה מאמין בשבועת ה' הריני נשבע לך בעכו"ם: **(ז) הקדיש קרואיו.** זימן חיילותיו ליום מועד: **(ח) מלבוש נכרי.** תכשיטי עכו"ם: **(ט) הדולג על המפתן.** ת"י דמהלכין בנימוסי פלשתאי, שלא היו דורכים על מפתן דגון שנא' על כן לא ידרכו כהני דגון וגו' (שמואל א ה):

מצודת דוד

(א) דבר ה'. ר"ל זהו דבר ה' אשר היה וגו': **(ב) אסוף.** אכלה כל מעל אדמת ישראל: **(ג) אסף אדם.** עתה יפרש את מי יכלה: **והמכשלות.** ר"ל התחבולות מה שהרשעים מכשילים בהם את הבריות יאבדו הם עם הרשעים: **והכרתי** וגו'. כפל הדבר להפלגת הענין: **(ד) ונטיתי ידי** וגו'. להכות בהם: **את שאר הבעל.** ר"ל אף שארית מה לא יהיה: **(ה) על הגגות.** דרכם היה לעלות על הגגות להשתחות שמה לצבא השמים: **ואת המשתחוים** וגו'. ר"ל גם הצדיקים יכרתו: **והנשבעים במלכם.** הם האנשים שאינם משתחוים לא לה' ולא לצבא השמים שאין בהם אמונה כלל וכאשר ישבעו נשבעים במלכם כי לבד ממנו יראו ויפחדו וגם המה יאספו: **(ו) ואת הנסוגים** וגו'. ר"ל אותם שבתחלה האמינו בה' ולאח"ז פרשו ממנו: **ואשר לא בקשו.** הם האנשים אשר מעולם לא בקשו את ה': **(ז) הס מפני אד'.** שתקו מפני ה' לבל תאמרו יארכו הימים כי לא כן הוא כי קרוב יום הגמול הבא מה' כי כבר הכין ה' לכם את הזביחה והזמין את הקרואים לסעודה הם חיות היער ועוף השמים שיאכלו בשר נבלת ההרוגים: **(ח) ופקדתי.** אשגיח להביא גמול על השרים וגו': **מלבוש נכרי.** דרך החשובים היה ללבוש מלבוש שהוא זר ומשונה ממלבושי יתר העם: **(ט) על** וגו'. הם עבדי המושלים אשר ידלגו במהירות רב על מפתן פתחי העם לעשוק ולגזול חמס ומרמה ר"ל עושר הבא בחמס ובמרמה:

מצודת ציון

(ב) אסוף אסף. ענין כליון כמו ואספת את נפשך (שופטים יח) והיה ראוי לומר אסף אאסף ותחס' האל"ף: **(ג) את הרשעים.** עם הרשעים: **(ד) שאר.** שיור: **הכמרים.** כן יקראו כהני עבודת כוכבים וכן וכמריו עליו יגילו (הושע י): **הכהנים.** הם מין אחר מתחלפים בלבושיהם: **(ו) הנסוגים.** ענין החזרה לאחור כמו ולא נסוג ממך (תהלים פ): **(ז) הס.** ענין שתיקה כמו ויהס כלב (במדבר יג): **הקדיש.** ענין הזמנה כמו קדשו קהל (יואל ב): **קרואיו.** המזומנים לסעודה וכן בראש הקרואים (ש"א ט): **(ח) ופקדתי.** ענין השגחה: **נכרי.** ענין זרות: **(ט) הדולג.** ענין קפיצה: **המפתן.** אסקופה כמו מתחת מפתן הבית (יחזקאל מז): **חמס.** עושק:

כתובים

תהלים פרק־מז א־י

א לַמְנַצֵּחַ ׀ לִבְנֵי־קֹרַח מִזְמוֹר: ב כָּל־הָעַמִּים תִּקְעוּ־כָף הָרִיעוּ לֵאלֹהִים בְּקוֹל רִנָּה: ג כִּי־יְהוָה עֶלְיוֹן נוֹרָא
מֶלֶךְ גָּדוֹל עַל־כָּל־הָאָרֶץ: ד יַדְבֵּר עַמִּים תַּחְתֵּינוּ וּלְאֻמִּים תַּחַת רַגְלֵינוּ: ה יִבְחַר־לָנוּ אֶת־נַחֲלָתֵנוּ אֶת
גְּאוֹן יַעֲקֹב אֲשֶׁר־אָהֵב סֶלָה: ו עָלָה אֱלֹהִים בִּתְרוּעָה יְהוָה בְּקוֹל שופָר: ז זַמְּרוּ אֱלֹהִים זַמֵּרוּ זַמְּרוּ
לְמַלְכֵּנוּ זַמֵּרוּ: ח כִּי מֶלֶךְ כָּל־הָאָרֶץ אֱלֹהִים זַמְּרוּ מַשְׂכִּיל: ט מָלַךְ אֱלֹהִים עַל־גּוֹיִם אֱלֹהִים יָשַׁב ׀
עַל־כִּסֵּא קָדְשׁוֹ: י נְדִיבֵי עַמִּים ׀ נֶאֱסָפוּ עַם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם כִּי לֵאלֹהִים מָגִנֵּי־אֶרֶץ מְאֹד נַעֲלָה:

תהלים פרק־מח א־ד

א שִׁיר מִזְמוֹר לִבְנֵי־קֹרַח: ב גָּדוֹל יְהוָה וּמְהֻלָּל מְאֹד בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ הַר־קָדְשׁוֹ: ג יְפֵה נוֹף מְשׂוֹשׂ כָּל־הָאָרֶץ
הַר־צִיּוֹן יַרְכְּתֵי צָפוֹן קִרְיַת מֶלֶךְ רָב: ד אֱלֹהִים בְּאַרְמְנוֹתֶיהָ נוֹדַע לְמִשְׂגָּב:

רש"י

(ב) תקעו כף. התערבו יחד זה עם זה להריע לאלהים בקול רנה: **(ד) ידבר עמים תחתינו.** יתן דבר בעובדי כוכבים תחת נפשנו להיו' חמתו מתקררת בהם ואלו נצולים כענין שנאמ' ונתתי כפרך מצרים וגו' (ישעיה מג), ומנחם חבר ידבר ל' הנהגה: **(ה) יבחר לנו** וגו'. ויחזירנו לתוכה ואז יתעלה בתרועה וקול שופ' שנתקע לפניו בשיר על עולות וזבחים שלמים ונאמר זמרו אלהים וגו': **(ט) מלך אלהים על גוים.** כך יאמרו הכל: **ישב על כסא קדשו.** עכשיו הכסא שלם ובגדולה ניכרת ויגידו כי נאספו לעירו: **(י) נדיבי עמים.** שהתנדבו עצמם לטבח ולהרוג על קדושת שמו: **עם אלהי אברהם.** שהיה נדיב לב הראשון תחלה לגרים עתה נודע כי לאלהים מגיני ארץ היכולת בידו להיות למגן על כל הבוטחים בו: **(ב) בעיר אלהינו.** לעתיד לבא כשיבנה את עירו יהיה בשבילה גדול ומהולל: **(ג) יפה נוף.** עיר שהוא נוף יפה לשון נוף של אילן, דבר אחר כלת של יופי שכן קורין בכרכי הים לכלה ננפי, ומנחם חברו כמו שלשת הנפת קונטריא"ה בלע"ז (יהושע יז), אבל דונש פתר אותו לשון נוף של אילן ונקרא הר ציון יפה נוף כי הוא הר הזתים (סא"א): **משוש כל הארץ.** ומה היא משושה ירכתי צפון, אנגלא"ש בלע"ז, ירך המזבח צפונה ששם שוחטין חטאות ואשמות ומי שהיה עצב על עבירות שבידו מביא חטאות ואשמות ומתכפר לו והוא יוצא משם שמח ועל ידי הקרבנות טובה באה: **(ד) נודע למשגב.** כשישכון בה לעתיד יאמרו כן:

מצודת דוד

(ב) תקעו כף. לשמוח בעת מלוך ה' על כל הארץ: **(ג) כי ה' וגו'.** כי אז ידעו שה' עליון נורא וכו' ר"ל שהוא עליון על הכל ונורא עליהם: **(ה) יבחר לנו.** ר"ל יחזיר לנו את נחלתינו ויבחר אותה לנו לשבת בה כמאז: **את גאון יעקב.** זה בה"מ אשר אהוב הוא לעולם: **(ו) עלה.** אז יתעלה ויתרומם אלהים בתרועה כי יתקעו על הקרבנות: **ה' בקול שופר.** מוסב על עלה לומר עלה ה' בקול שופר וכפל הדבר במ"ש: **(ז) זמרו אלהים.** זמרו לאלהים: **זמרו.** כפל הדבר להתמדתו: **(ח) זמרו משכיל.** זמרו זמר העשוי בהשכל: **(ט) על כסא קדשו.** להראות ממשלתו על כל: **(י) נדיבי עמים.** הנדיבים שבכל העמים יהיו נאספים לא"י וחוזר ומפרש שהם עם אלהי אברהם: **מגיני ארץ.** הם השרים שהם למגן ולחזוק לתשושי כח ור"ל כל שרי העמים המה לאלהים ובידו להוציא את ישראל מתחת ידיהם ולהביאם אל ארצם: **מאוד נעלה.** הוא מאוד מעולה ומרומם וכל אשר יחפוץ יעשה: **(ב) בעיר אלהינו.** ר"ל כשתשרה שכינתו בירושלים הר קדשו אז הוא גדול ומהולל בפי כל: **(ג) יפה נוף.** מחוז יפה ומשוש לכל הארץ הוא הר ציון העומד בצפון ירושלים והיא קרית מלך רב וגדול הוא דוד וכה"א קרית חנה דוד (ישעיה כט): **(ד) אלהים.** כשאלהים שוכן בארמנותיה אז נודע לכל שהוא לה למשגב:

מצודת ציון

(ב) תקעו כף. ענין הכות כף אל כף לשמחה וכן תקעו כף עליך (נחום ג): **(ד) ידבר.** ינהג כמו ורעו כבשים כדברם (ישעיה ה): **(ה) גאון.** מל' גאוה ורוממות: **(י) נדיבי.** הותרן בממון יקרא נדיב: **נעלה.** מלשון עלוי ושבח והרמה: **(ג) נוף.** מחוז: **משוש.** כולם שמחים בראותם נוי תפארתו: **ירכתי.** ענין צד כירך הזה שהוא בצד האדם: **קרית.** מל' קריה ועיר: **רב.** גדול: **(ד) בארמנותיה.** מלשון ארמון והיכל:

משניות מסכת אהלות

ז כְּשֵׁם שֶׁמַּצִּילִין מִבִּפְנִים – כָּךְ מַצִּילִין מִבַּחוּץ. כֵּיצַד? כְּפִישָׁה שֶׁהִיא נְתוּנָה עַל הַיְתֵדוֹת מִבַּחוּץ, טֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ – כֵּלִים שֶׁבַּכְּפִישָׁה טְהוֹרִים. אִם הָיָה כֹּתֶל חָצֵר, אוֹ כֹּתֶל גִּנָּה – אֵינוֹ מַצִּיל. קוֹרָה שֶׁהָיְתָה נְתוּנָה מִכֹּתֶל לְכֹתֶל, וְקֶדֶרָה תְּלוּיָה בָּהּ, טֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ, כֵּלִים שֶׁבַּקְּדֵרָה – רַבִּי עֲקִיבָא מְטַהֵר, וַחֲכָמִים מְטַמְּאִין.

פרק ששי

א אָדָם וְכֵלִים נַעֲשִׂין אֹהָלִין לְטַמֵּא, אֲבָל לֹא לְטַהֵר. כֵּיצַד? אַרְבָּעָה נוֹשְׂאִין אֶת הַנִּדְבָּךְ, טֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ – כֵּלִים שֶׁעַל גַּבָּיו טְמֵאִים; טֻמְאָה עַל גַּבָּיו – כֵּלִים שֶׁתַּחְתֶּיהָ טְמֵאִים; רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְטַהֵר. נָתוּן עַל אַרְבָּעָה כֵּלִים, אֲפִלּוּ כְּלֵי גְלָלִים, כְּלֵי אֲבָנִים, כְּלֵי אֲדָמָה, טֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ – כֵּלִים שֶׁעַל גַּבָּיו טְמֵאִים; טֻמְאָה עַל גַּבָּיו – כֵּלִים שֶׁתַּחְתֶּיהָ טְמֵאִים. נָתוּן עַל אַרְבַּע אֲבָנִים אוֹ עַל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רוּחַ חַיִּים, טֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ – כֵּלִים שֶׁעַל גַּבָּיו טְהוֹרִין; טֻמְאָה עַל גַּבָּיו – כֵּלִים שֶׁתַּחְתֶּיהָ טְהוֹרִין.

פירוש ברטנורא

ז כשם שמצילים מבפנים. עם דפנות אוהלים כך מצילים מבחוץ עם דפנות אוהלים כדמפרש ואזיל: **על יתדות מבחוץ.** סמוך לכותל שלא תהא משוכה מן הכותל [טפח] ואז חשובה אוהל להפסיק בין טומאה שתחתיה לכלים שעל גבה. ודוקא בכותל בית שנעשה כותל זה לאוהל נחשבת הכפישה גם היא אוהל להפסיק, אבל בכותל חצר וגינה שלא נעשה לאוהל לא תחשב הכפישה אוהל להפסיק: **וקדירה תלויה בה.** מוכח בתוספתא שאם שפתי הקדירה משוכים משפת הקורה ולחוץ בפותח טפח כולי עלמא לא פליגי דאינה מצלת, וכלים שבקדרה טמאים, ואי פי הקדרה מודבק בקורה, כולי עלמא לא פליגי דמצלת וטהורים. כי פליגי היכא דמשוכה מן הקורה וליכא פותח טפח. ר' עקיבא אומר מצלת וטהורים, וחכמים אומרים אינה מצלת וטמאים. והלכה כחכמים:

ו א אדם וכלים עשויין אהלים לטמא. אוהל הנסמך על ידי אדם או על ידי כלים נחשב אוהל לטמא כלים שתחתיו אפילו שלא כנגד הטומאה, כאילו נתונים באוהל המת: **אבל לא לטהר.** דאין נחשבים אוהל לחוץ בפני הטומאה: **נדבך.** אבן גדולה ורחבה. לשון נדבכין די אבן גלל: **כלים שעל גביו טמאין.** שאינו חוצץ וכמאן דליתיה דמי, דאין עשוי אוהל לטהר: **כלים שתחתיו טמאים.** דלטמא נעשים אוהלים: **ורבי אליעזר מטהר.** בתרוייהו. דסבר נעשה אוהל לטהר וחוצץ בפני הטומאה. ואין הלכה כר' אליעזר: **נתון על ארבעה כלים.** אם היה הנדבך נתון על ארבעה כלים אפילו כלי גללים שאין מקבלים טומאה: **על ארבעה אבנים.** שאינן כלים, נחשב אוהל לחוץ בפני הטומאה: **דבר שיש בו רוח חיים.** חוץ מאדם:

משניות מבוארות – קהתי

~ יום ראשון ~

באור משנה ז

כְּשֵׁם שֶׁמַּצִּילִין – הכלים עם דפנות אוהלים, **מִבִּפְנִים** – בבית, **כָּךְ מַצִּילִין** – עם דפנות אוהלים, **מִבַּחוּץ** – כמו שהמשנה מפרשת והולכת: **כֵּיצַד? כְּפִישָׁה** – שאינה מקבלת טומאה, **שֶׁהִיא נְתוּנָה עַל הַיְתֵדוֹת מִבַּחוּץ** – סמוך לכותל הבית, והיתדות גבוהות טפח, ופי הכפישה פונה לכותל, ואין בין פיה לכותל אלא פחות מטפח, **טֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ** – תחת הכפישה, בין היתדות, **כֵּלִים שֶׁבַּכְּפִישָׁה טְהוֹרִים** – שהכפישה מצלת עליהם עם דופן האוהל, כלומר הואיל והיא סמוכה לכותל הבית, הרי דופן הכפישה כאילו היא תקרה בולטת מכותל הבית, שהיא חוצצת בין הטומאה שתחתיה לכלים שבתוכה ושעל גבה. **אִם הָיָה כֹּתֶל חָצֵר, אוֹ כֹּתֶל גִּנָּה** – אם הכותל שהכפישה סמוכה לו הוא כותל חצר או כותל גינה, **אֵינוֹ מַצִּיל** – שלא נעשה הכותל כדופן לאוהל, ולכן אף הכפישה אינה נחשבת אוהל, והכפישה בפני עצמה אינה מצלת, שאין כלי נעשה אוהל לחצוץ בפני הטומאה. **קוֹרָה** – שיש בה טפח על טפח, **שֶׁהָיְתָה נְתוּנָה מִכֹּתֶל לְכֹתֶל** – מכותל של בית אחד לכותל של בית אחר שכנגדו, **וְקֶדֶרָה תְּלוּיָה בָּהּ** – מתחתיה, ופי הקדירה כלפי פני הקורה, **טֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ** – תחת הקורה; וכיון שיש בה פותח טפח, הרי היא מביאה טומאה לכל מה שתחתיה; **כֵּלִים שֶׁבַּקְּדֵרָה, רַבִּי עֲקִיבָא מְטַהֵר, וַחֲכָמִים מְטַמְּאִין** – בתוספתא מבואר, שאם פי הקדירה רחוק מהקורה טפח, הכל מודים שאינה מצלת, והכלים שבקדרה טמאים, ואם פי הקדירה מודבק לקורה הכל מודים שהקדרה מצלת, והכלים שבתוכה טהורים, לא נחלקו רבי עקיבא וחכמים אלא בזמן שאין פי הקדירה רחוק מן הקורה טפח, שלדעת רבי עקיבא הקדירה מצלת על מה שבתוכה, כאילו היה פי הקדירה מודבק לקורה, וחכמים סוברים, שאין הקדירה מצלת אלא אם כן פיה מודבק ממש לקורה (**ברטנורא**).

באור משנה א

אָדָם וְכֵלִים נַעֲשִׂין אֹהָלִין לְטַמֵּא – אם אדם או כלים האהילו על המת ודבר טהור, או שנשאו את האוהל המאהיל על המת והטהור, נטמא הטהור, **אֲבָל לֹא לְטַהֵר** – אינם נחשבים אוהל לחצוץ בפני הטומאה. **כֵּיצַד** – אוהל הנישא על ידי אדם וכלים אינו חוצץ? **אַרְבָּעָה** – בני אדם, **נוֹשְׂאִין אֶת הַנִּדְבָּךְ** – אבן גדולה ורחבה (**הר"ש**; **ברטנורא**); ויש גורסים: הנרבד או הנרוד. והוא כמין ארון הנישא על מוטות (**עיין מלאכת שלמה**), **טֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ** – תחת הנדבך, **כֵּלִים שֶׁעַל גַּבָּיו טְמֵאִין** – שאינו חוצץ, הואיל ונישא על ידי בני אדם; **טֻמְאָה עַל גַּבָּיו** – על גבי הנדבך, **כֵּלִים שֶׁתַּחְתֶּיהָ טְמֵאִים** – שהואיל ואינו חוצץ, יורדת הטומאה תחתיו, ומשירדה הרי הוא נעשה אוהל לטמא כל מה שתחתיו; **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְטַהֵר** – את הכלים שעל גביו או שתחתיו, שלדעתו אוהל הנישא על ידי בני אדם חוצץ בפני הטומאה. ואין הלכה כרבי אליעזר. **נָתוּן עַל אַרְבָּעָה כֵּלִים** – אם היה הנדבך נתון על ארבעה כלים, **אֲפִלּוּ כְּלֵי גְלָלִים, כְּלֵי אֲבָנִים, כְּלֵי אֲדָמָה** – שאינם מקבלים טומאה, **טֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ, כֵּלִים שֶׁעַל גַּבָּיו טְמֵאִים; טֻמְאָה עַל גַּבָּיו, כֵּלִים שֶׁתַּחְתֶּיהָ טְמֵאִים** – שהואיל ונתמך על גבי כלים, אינו חוצץ. **נָתוּן עַל אַרְבַּע אֲבָנִים** – היה הנדבך נתון על ארבע אבנים, שאינן כלים, **אוֹ עַל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רוּחַ חַיִּים** – חוץ מן האדם, **טֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ, כֵּלִים**

ב קוֹבְרֵי הַמֵּת שֶׁהָיוּ עוֹבְרִים בָּאַכְסַדְרָה, וְהֵגִיף אֶחָד מֵהֶן אֶת הַדֶּלֶת וּסְמָכוֹ בַּמַּפְתֵּחַ, אִם יָכוֹל הַדֶּלֶת לַעֲמוֹד בִּפְנֵי עַצְמוֹ – טָהוֹר; וְאִם לָאו – טָמֵא. וְכֵן חָבִית שֶׁל גְּרוֹגְרוֹת, אוֹ קֻפָּה שֶׁל תֶּבֶן, שֶׁהֵן נְתוּנוֹת בַּחֲלוֹן, אִם יְכוֹלִין הַגְּרוֹגְרוֹת וְהַתֶּבֶן לַעֲמוֹד בִּפְנֵי עַצְמָן – טְהוֹרִין; וְאִם לָאו – טְמֵאִין. בַּיִת שֶׁחֲצָצוֹ בְּקַנְקַנִּים וְטָח בְּטִיחַ: אִם יָכוֹל הַטִּיחַ לַעֲמוֹד בִּפְנֵי עַצְמוֹ – טָהוֹר; וְאִם לָאו – טָמֵא.

ג כֹּתֶל הַמְשַׁמֵּשׁ אֶת הַבַּיִת – יְדוֹן מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה. כֵּיצַד? כֹּתֶל שֶׁהוּא לָאֲוִיר וְהַטָּמְאָה בְּתוֹכוֹ, מֶחֱצָיוֹ וְלִפְנִים – הַבַּיִת טָמֵא, וְהָעוֹמֵד מִלְמַעְלָן טָהוֹר; מֶחֱצָיוֹ וְלַחוּץ – הַבַּיִת טָהוֹר, וְהָעוֹמֵד מִלְמַעְלָן טָמֵא; מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה – הַבַּיִת

פירוש ברטנורא

ב אחד מהן. מאותם המלוים את המת לקוברו ולא מנושאי המטה. והוא הדין אם הגיף את הדלת אדם אחר, אלא אורחא דמלתא נקט: **הגיף את הדלת.** כדי שלא תכנס הטומאה לבית בשעה שיעברו דרך אכסדרה שלפני הבית, דיש תקרה על גבה: **אם יכולה דלת לעמוד.** בלא סמיכת מפתח, הוה ליה מפתח כמאן דליתיה והדלת חוצץ בפני הטומאה: **ואם לאו טמא.** דכל דבר הנסמך בכלים אינו חוצץ בפני הטומאה, כדאמרן דאין אדם וכלים נעשים אהלים לטהר. והיינו טעמא דתבן, והיינו טעמא דגרוגרות, והיינו טעמא דטיח, משום דעמידתן על ידי כלים שהם חבית וקופה וקנקנים: **שהן נתונים בחלון.** שיש בו טפח על טפח שמביא את הטומאה מבית לבית: **אם יכולים הגרוגרות והתבן לעמוד בעצמן.** בלא חבית וקופה: **טהורים.** שהכלים כמו שאינן, והגרוגרות והתבן מצילים. והוא שיהיו הגרוגרות שהסריחו ואינן ראויות לאכילה, וכן התבן מוסרח ואינו ראוי לאכילת בהמה ומבטל להו ואין דעתו לפנותן, ומשום הכי חייצי, דכל היכא דאין התבן והגרוגרות סותמים הכל, כגון הכא דאיכא מקום קופה וחבית, אי לא מבטל להו לא חייצי: **ואם לאו טמאין.** ובלבד שתהא החבית אם היא של חרס פיה כנגד הטומאה ולפיכך אינה מצלת, שכל דבר המקבל טומאה אינו חוצץ בפני הטומאה. אבל אם גב החבית כנגד הטומאה, חוצצת בפני הטומאה, שאין כלי חרס מקבל טומאה מגבו: **בית שחצצו בקנקנים.** ופיהן כלפי הטומאה, דעכשיו אין מצילים: **וטח בטיח.** בין מבפנים בין מבחוץ: **אם יכול הטיח לעמוד בפני עצמו טהור.** שהטיח חוצץ בפני הטומאה:

ג כותל שהוא לאויר. שצדו אחד אויר העולם, וצדו האחר משמש את הבית, כגון כותל שמפסיק בין בית לחצר או בין בית לגינה: **וטומאה בתוכו.** שנסדק הכותל ויש טומאה בחללו בתוך הסדק: **מחציו ולפנים.** אם הטומאה מן החצי של כותל לצד הבית: **הבית טמא.** כאילו היתה בתוך הבית, דההוא פלגא בתר בית שדינן ליה. והעומד בכותל למעלה אפילו עומד כנגד הטומאה טהור, דלאו כטומאה רצוצה חשיבה, ואינה בוקעת ועולה, דהא חשבינן לה כמונחת באוהל: **מחציו ולחוץ.** לצד האויר, לא שדינן לה בתר בית, ולפיכך העומד מלמעלה טמא כיון דלאו כמונחת באוהל היא הרי היא טומאה רצוצה ובוקעת ועולה: **מחצה למחצה.** שהטומאה באמצע: **רבי מאיר מטמא.** דשדינן ליה לכותל בתר בית ובתר אויר לחומרא: **וחכמים מטהרים.** דלגמרי שדינן

משניות מבוארות – קהתי

שֶׁעַל גַּבָּיו טְהוֹרִין; טָמְאָה עַל גַּבָּיו, כֻּלִּים שֶׁתַּחְתָּיו טְהוֹרִין – שנחשב אוהל, וחוצץ בפני הטומאה.

~ יום שני ~

באור משנה ב

קוֹבְרֵי הַמֵּת שֶׁהָיוּ עוֹבְרִים בָּאַכְסַדְרָה – בנין עמודים המקורה בתקרה, שהוא בנוי לפני הבית, **וְהֵגִיף אֶחָד מֵהֶן אֶת הַדֶּלֶת** – אחד ממלווי המת נעל את הדלת של הבית, קודם שהכניסו את המת לאכסדרה, כדי שלא תיכנס הטומאה לתוך הבית, **וּסְמָכוֹ בַּמַּפְתֵּחַ** – וסמך את הדלת במפתח, שלא תיפתח; ויש מפרשים: או סמכו במפתח. כלומר או שאדם אחז בדלת עד שיצאו נושאי המטה מהאכסדרה, או שסמך את הדלת במפתח, **אִם יָכוֹל הַדֶּלֶת לַעֲמוֹד בִּפְנֵי עַצְמוֹ** – בלי סמיכת המפתח, או מבלי לאחוז בה, **טָהוֹר** – כל מה שבבית, שהדלת חוצצת בפני הטומאה; **וְאִם לָאו** – שאין הדלת יכולה לעמוד בפני עצמה, **טָמֵא** – הבית, שכל דבר הנסמך על ידי אדם או כלים אינו חוצץ בפני הטומאה, כשם שאוהל הנסמך על ידי אדם או כלים אינו נחשב אוהל לחצוץ מפני הטומאה. **וְכֵן חָבִית שֶׁל גְּרוֹגְרוֹת, אוֹ קֻפָּה שֶׁל תֶּבֶן שֶׁהֵן נְתוּנוֹת בַּחַלּוֹן** – של טפח על טפח, והוא פתוח בין אוהל המת לאוהל אחר, **אִם יְכוֹלִין הַגְּרוֹגְרוֹת וְהַתֶּבֶן לַעֲמוֹד בִּפְנֵי עַצְמָן** – בלא החבית או הקופה, **טְהוֹרִין** – כלומר חוצצים בפני הטומאה, שהחבית והקופה כאילו אינם, והגרוגרות והתבן מצילים; ומדובר כאן בגרוגרות סרוחות שאינן ראויות לאכילה, וכן בתבן סרוח שאינו ראוי לא למאכל בהמה ולא לטיט ולא להסקה, שבכגון זה הבעלים מבטלים אותם ואין דעתם לפנותם משם, הלכך חוצצים (**רמב"ם; ברטנורא, עיין "תוספות יום טוב"**); **וְאִם לָאו** – שאין הגרוגרות והתבן יכולים לעמוד בפני עצמם, **טְמֵאִין** – אינם חוצצים בפני הטומאה. ודווקא אם החבית, שהיא של חרס, פיה כנגד הטומאה, שבכגון זה אין החבית חוצצת בעצמה לפי שכל דבר המקבל טומאה אינו חוצץ בפני הטומאה; אבל אם גב החבית כנגד הטומאה, החבית בעצמה חוצצת בפני הטומאה, שאין כלי חרס מקבל טומאה מגבו. **בַּיִת שֶׁחֲצָצוֹ בְּקַנְקַנִּים** – שעשה בו מחיצה של קנקנים, ופיהם לצד הטומאה, **וְטָח בְּטִיחַ** – בצד אחד של המחיצה, **אִם יָכוֹל הַטִּיחַ לַעֲמוֹד בִּפְנֵי עַצְמוֹ, טָהוֹר** – הטיח חוצץ בפני הטומאה; **וְאִם לָאו** – שאין הטיח יכול לעמוד בפני עצמו, **טָמֵא** – אין הטיח חוצץ, הואיל והוא נסמך על ידי הקנקנים; ואף הקנקנים עצמם אינם חוצצים, מאחר שפיהם לצד הטומאה, ונמצא שנטמאו מתוכם, וכלי טמא אינו חוצץ. ברם, אם היה גבם של הקנקנים לצד הטומאה, הרי הם חוצצים, הואיל וכלי חרס אינו מיטמא מגבו.

באור משנה ג

כֹּתֶל הַמְשַׁמֵּשׁ אֶת הַבַּיִת – שנבנה לשם הבית, והוא מפסיק בין הבית לבין החצר, או בין הבית לרשות הרבים, **יְדוֹן מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה** – חצי הכותל שלצד הבית דינו כבית, וחצי הכותל שלצד חוץ אינו כבית. **כֵּיצַד? כֹּתֶל שֶׁהוּא לָאֲוִיר** – שצידו האחד כלפי חוץ, ואינו משמש כותל גם לבית אחר, **וְהַטָּמְאָה בְּתוֹכוֹ** – בתוך הכותל, והיא טומאה רצוצה, שאין לה חלל של טפח על טפח ברום טפח, **מֶחֱצָיוֹ וְלִפְנִים** – אם הטומאה מונחת בחציו שלצד הבית, **הַבַּיִת טָמֵא** – כאילו המת בבית; **וְהָעוֹמֵד מִלְמַעְלָן** – על הכותל, אפילו עומד כנגד הטומאה, **טָהוֹר** – שאין הטומאה נחשבת כטומאה רצוצה הבוקעת ועולה, משום שאנו רואים אותה כאילו היא מונחת בבית; **מֶחֱצָיוֹ וְלַחוּץ** – ואם הטומאה מונחת בחציו שלצד חוץ, **הַבַּיִת טָהוֹר** – שאינה נחשבת כאילו מונחת בבית, **וְהָעוֹמֵד מִלְמַעְלָן** – על הכותל, **טָמֵא** – לפי שהטומאה רצוצה והיא בוקעת ועולה. ברם, אינה מתפשטת לצדדין לטמא את הבית; **מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה** – אם הטומאה מונחת באמצע הכותל, היינו מחציתה בחציו שלצד פנים ומחציתה בחציו שלצד חוץ, **הַבַּיִת טָמֵא** – שהרי מחצית הטומאה שלצד הבית דינה כאילו מונחת בבית (**"סדרי טהרות"**), ואף אם אין

טָמֵא, וְהָעוֹמֵד מִלְמַעְלָן – רַבִּי מֵאִיר מְטַמֵּא, וַחֲכָמִים מְטַהֲרִין. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל הַכֹּתֶל לַבַּיִת.

ד כֹּתֶל שֶׁבֵּין שְׁנֵי בָתִּים וְהַטֻּמְאָה בְתוֹכוֹ, בַּיִת הַקָּרוֹב לַטֻּמְאָה – טָמֵא; וְהַקָּרוֹב לַטְּהָרָה – טָהוֹר; מֻחֶצָה לְמֻחֶצָה – שְׁנֵיהֶם טְמֵאִין. טֻמְאָה בְּאֶחָד מֵהֶן וְכֵלִים בַּכֹּתֶל, מֻחֶצִיו וּכְלֵפֵי טֻמְאָה – טְמֵאִין; מֻחֶצִיו וּכְלֵפֵי טְהָרָה – טְהוֹרִין; מֻחֶצָה לְמֻחֶצָה – הֲרֵי הֵן טְמֵאִין. מַעֲזִיבָה שֶׁבֵּין הַבַּיִת לָעֲלִיָּה, טֻמְאָה בְתוֹכָהּ, מֻחֶצְיָהּ וּלְמַטָּן – הַבַּיִת טָמֵא, וַעֲלִיָּה טְהוֹרָה; מֻחֶצְיָהּ וּלְמַעְלָן – הָעֲלִיָּה טְמֵאָה, וְהַבַּיִת טָהוֹר; מֻחֶצָה לְמֻחֶצָה – שְׁנֵיהֶן טְמֵאִין. טֻמְאָה בְּאֶחָד מֵהֶן וְכֵלִים בַּמַּעֲזִיבָה, מֻחֶצְיָהּ וּכְלֵפֵי טֻמְאָה – טְמֵאִין; מֻחֶצְיָהּ וּכְלֵפֵי טְהָרָה – טְהוֹרִין; מֻחֶצָה לְמֻחֶצָה – הֲרֵי הֵן טְמֵאִין. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל הַמַּעֲזִיבָה לָעֲלִיָּה.

ה טֻמְאָה בֵּין הַקּוֹרוֹת וְתַחְתֶּיהָ כִּקְלִפַּת הַשּׁוּם, אִם יֵשׁ שָׁם פּוֹתֵחַ טֶפַח – הַכֹּל טָמֵא; אִם אֵין שָׁם פּוֹתֵחַ טֶפַח – רוֹאִין אֶת הַטֻּמְאָה כְּאִלּוּ הִיא אֹטֶם. הָיְתָה נִרְאֵית בְּתוֹךְ הַבַּיִת – בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ, הַבַּיִת טָמֵא.

פירוש ברטנורא

ליה בתר בית. והלכה כחכמים: **כל הכותל לבית.** אפילו עומדת הטומאה בחצי של צד האויר הרי היא כאילו מונחת בתוך הבית:

ד כותל שבין שני בתים. כותל המפסיק בין שני בתים: **טומאה באחד מהן.** באחד מן הבתים: **מעזיבה.** תקרה המפסקת בין בית לעליה: **רבי יהודה אומר וכו'.** ואין הלכה כר' יהודה:

ה טומאה בין הקורות. בין קורות התקרה שהנסרים עליהן והמעזיבה על גבן. ומתניתין כר' יהודה דאמר כל מעזיבה לעלייה. והשתא קאמר שאם היתה טומאה בקורות שתחת המעזיבה ומחיצה שהיא דקה כקליפת השום חוצצת בין הטומאה לבית שאין הטומאה נראית בבית, **אם יש במקום הטומאה פותח טפח.** היינו שיש חלל טפח במקום הטומאה: **הכל טמא.** הבית והעליה: **רואים את הטומאה כאילו היא אוטם.** ואין יוצאה הטומאה לבית אלא בוקעת ועולה: **היתה נראית לתוך הבית.** שאין תחתיה כקליפת השום: **בין כך ובין כך.** בין יש בה פותח טפח בין אין בה פותח טפח:

משניות מבוארות – קהתי

כזית במחצית הטומאה, מכל מקום דנים לחומרה כאילו כל הטומאה מחצי הכותל ולפנים, **וְהָעוֹמֵד מִלְמַעְלָן** – על הכותל, **רַבִּי מֵאִיר מְטַמֵּא** – שהולך לחומרה בשני הדברים, **וַחֲכָמִים מְטַהֲרִין** – שהואיל והבית טמא, משום שרואים את הטומאה כאילו היא מונחת בבית, אף לגבי העומד מלמעלה דינה כאילו היא בתוך הבית. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל הַכֹּתֶל לַבַּיִת** – דינו כבית, ואפילו הטומאה מחציו ולחוץ, דינה כאילו מונחת בתוך הבית, היינו הבית טמא והעומד מלמעלה טהור.

~ יום שלישי ~

באור משנה ד

כֹּתֶל שֶׁבֵּין שְׁנֵי בָתִּים וְהַטֻּמְאָה בְתוֹכוֹ – בתוך הכותל, והיא רצוצה, **בַּיִת הַקָּרוֹב לַטֻּמְאָה, טָמֵא** – כאילו הטומאה מונחת בתוך אותו הבית; **וְהַקָּרוֹב לַטְּהָרָה** – כלומר הבית שהוא רחוק מן הטומאה, **טָהוֹר** – וכן העומד מלמעלה בכל מקום טהור; **מֻחֶצָה לְמֻחֶצָה** – אם הטומאה באמצע הכותל, כמו שבארנו במשנה הקודמת, **שְׁנֵיהֶם טְמֵאִין** – שני הבתים טמאים, שהולכים לחומרה. **טֻמְאָה בְּאֶחָד מֵהֶן** – באחד משני הבתים, **וְכֵלִים בַּכֹּתֶל** – שביניהם: **מֻחֶצְיוֹ וּכְלֵפֵי טֻמְאָה** – הכלים המונחים בחציו של הכותל שלצד הטומאה, **טְמֵאִין** – כאילו מונחים בתוך הבית שבו הטומאה; **מֻחֶצְיוֹ וּכְלֵפֵי טְהָרָה** – הכלים המונחים בחציו שלצד הבית הטהור, **טְהוֹרִין** – כאילו מונחים בבית הטהור, יש מדייקים ממה שהלכה זו נשנית כאן ולא במשנה הקודמת, שאמנם בכותל שהוא לאויר, אם הטומאה בבית וכלים בכותל, אפילו הם מחציו ולחוץ, הכלים טמאים, כאילו הם בבית (**"תפארת ישראל"; "סדרי טהרות"**). **מֻחֶצָה לְמֻחֶצָה** – אם הכלים הם באמצע הכותל, **הֲרֵי הֵן טְמֵאִין** – שהולכים לחומרה. **מַעֲזִיבָה שֶׁבֵּין הַבַּיִת לָעֲלִיָּה** – תקרה המפסקת בין הבית לעליה; מעזיבה היינו טיח של טיט שטחים על קורות התקרה: **טֻמְאָה בְתוֹכָהּ** – בתוך המעזיבה, והיא רצוצה, **מֻחֶצְיָהּ וּלְמַטָּן** – אם הטומאה מונחת בחציה שלצד הבית, **הַבַּיִת טָמֵא, וַעֲלִיָּה טְהוֹרָה** – כאילו מונחת בתוך הבית; **מֻחֶצְיָהּ וּלְמַעְלָן** – אם הטומאה מונחת בחציה שלצד העלייה, **הָעֲלִיָּה טְמֵאָה, וְהַבַּיִת טָהוֹר** – כאילו היא מונחת בעלייה. **מֻחֶצָה לְמֻחֶצָה** – אם הטומאה מונחת באמצע המעזיבה, **שְׁנֵיהֶן טְמֵאִין** – שהולכים לחומרה, כאילו היא גם בבית וגם בעלייה. **טֻמְאָה בְּאֶחָד מֵהֶן** – בבית או בעלייה, **וְכֵלִים בַּמַּעֲזִיבָה** – שביניהם, **מֻחֶצְיָהּ וּכְלֵפֵי טֻמְאָה** – אם הכלים מונחים בחציה שלצד הטומאה, **טְמֵאִין** – הכלים, כאילו מונחים באוהל הטומאה; **מֻחֶצְיָהּ וּכְלֵפֵי טְהָרָה** – ואם הכלים מונחים בחציה שלצד המקום שאין שם הטומאה, **טְהוֹרִין** – הכלים; **מֻחֶצָה לְמֻחֶצָה** – אם הכלים מונחים באמצע המעזיבה, **הֲרֵי הֵן טְמֵאִין** – שהולכים לחומרה, ורואים אותם כאילו מונחים באוהל הטומאה. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל הַמַּעֲזִיבָה לָעֲלִיָּה** – שייכת לעלייה; ואיו זה דומה לכותל שבין שני בתים, לפי שאין הכותל משמש יותר לבית זה מאשר לבית זה, אבל מעזיבה משמשת יותר לעלייה, הלכך סובר רבי יהודה שכולה דינה כעלייה. ואין הלכה כרבי יהודה.

באור משנה ה

טֻמְאָה בֵּין הַקּוֹרוֹת – בין קורות התקרה, שהן תחת המעזיבה, **וְתַחְתֶּיהָ כִּקְלִפַּת הַשּׁוּם** – מחיצה אפילו דקה כקליפת השום, **אִם יֵשׁ שָׁם** – במקום הטומאה, **פּוֹתֵחַ טֶפַח** – חלל של טפח על טפח על רום טפח, **הַכֹּל טָמֵא** – הבית והעלייה, לפי שמקום הטומאה הוא כקבר סתום המטמא את כל האוהלים הנוגעים בו סביב (כמבואר להלן ז, א). **אִם אֵין שָׁם פּוֹתֵחַ טֶפַח** – אם במקום הטומאה אין חלל של טפח על טפח על רום טפח, **רוֹאִין אֶת הַטֻּמְאָה כְּאִלּוּ הִיא אֹטֶם** – פירושים שונים נאמרו על פיסקה זו. יש מפרשים: רואין את הטומאה כאילו היא אוטם – ואין הטומאה יורדת לבית אלא בוקעת ועולה, כדין נפש אטומה השנוי להלן פרק ז משנה א (**הר"ש; ברטנורא**). אבל יש מקשים על פירוש זה, שאין אנו מוצאים בטומאה שבוקעת ועולה שלא תהא גם בוקעת ויורדת, ומפרשים (**כפי הרמב"ם**), שאמנם טומאה רצוצה היא הבוקעת ועולה בוקעת ויורדת, אבל אינה מטמאה אלא מה שכנגדה בלבד (**הרא"ש; ועיין "תוספות יום טוב"**). ויש מפרשים, שאמנם העלייה טמאה, לפי שכתוב (**במדבר יט, יד**): "וכל אשר באוהל יטמא..." ודרשו: בא הכתוב לעשות קרקעו של בית עד התהום כמוהו; אבל הבית טהור, שהאוהל חוצץ אפילו בפני טומאה רצוצה, שלא תהא בוקעת ויורדת לתוכו

ו בֵּית הַמְשַׁמֵּשׁ אֶת הַכֹּתֶל – יְדוֹן כְּקִלְפַּת הַשּׁוּם. כֵּיצַד? כֹּתֶל שֶׁבֵּין שְׁנֵי כוּכִין אוֹ בֵּין שְׁתֵּי מְעָרוֹת, טֻמְאָה בַּבָּתִּים, וְכֵלִים בַּכֹּתֶל, וַעֲלֵיהֶם כְּקִלְפַּת הַשּׁוּם – טְהוֹרִין. טֻמְאָה בַּכֹּתֶל, וְכֵלִים בַּבָּתִּים, וַעֲלֵיהֶם כְּקִלְפַּת הַשּׁוּם – טְהוֹרִין. טֻמְאָה תַּחַת הָעַמּוּד – טֻמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת.

ז כֵּלִים שֶׁתַּחַת הַפֶּרַח – טְהוֹרִים; רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי מְטַמֵּא. הַטֻּמְאָה וְהַכֵּלִים שֶׁתַּחַת הַפֶּרַח, אִם יֵשׁ שָׁם פּוֹתֵחַ טֶפַח – טְמֵאִין; וְאִם לָאו – טְהוֹרִין. שְׁנֵי פַּרְדְּסְקִים זֶה בְּצַד זֶה, אוֹ זֶה עַל גַּב זֶה, נִפְתַּח אֶחָד מֵהֶן – הוּא וְהַבַּיִת טְמֵאִים, וְחֲבֵרוֹ טָהוֹר. וְרוֹאִין אֶת הַפַּרְדְּסְקִין כְּאִלּוּ הוּא אֹטֶם – יְדוֹן מֻחֲצָה לְמֻחֲצָה לְהָבִיא אֶת הַטֻּמְאָה לַבַּיִת.

פירוש ברטנורא

ו בית המשמש את הכותל. המערות שתחת הקרקע כשחופרים כוך למת מצד זה וכוך למת מצד השני נמצא הכותל עשוי מאליו, משום הכי קרי ליה בית המשמש את הכותל שעל ידי החפירה נעשה הכותל, אבל בנין שעל גבי קרקע, הכותל גורם לבית שיהיה בית, ומשום הכי קרי ליה [לעיל משנה ג'] כותל המשמש את הבית: **טומאה בבתים.** בכוכין ובמחילות: **ועליהן כקליפת השום טהורין.** דמפסיק לטומאה ואין דינם כדין כותל שבין שני בתים: **טומאה תחת העמוד.** אם יש עמוד בתוך הכוך או בתוך המערה וטומאה תחתיו והיא רוצצת שאין בה טפח על טפח ברום טפח: **טומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת.** וכל שכנגד הטומאה למעלה ולמטה טמא כדין כל טומאה מכוסה, ומן הצדדים טהור, והוא הדין לעמוד שבבית:

ז פרח. דבר בולט ורחב שיוצא בראש העמוד או באמצעו: **כלים שתחת הפרח טהורים.** הכא איירי בעמוד העומד ברשות הרבים או בגינה וטומאה תחתיו, והפרח בולט מן העמוד טפח לחוץ ומאהיל על הכלים שתחתיו: **טהורים.** דטומאה בוקעת ועולה, וכל שבצדדים טהור: **ור' יוחנן בן נורי מטמא.** דפרח כעמוד, ובשהטומאה בוקעת חוזרת על הכלים שהפרח מאהיל עליהם. ואין הלכה כר' יוחנן בן נורי: **הטומאה והכלים שתחת הפרח.** כגון שהפרח מאהיל על הטומאה ועל הכלים: **פותח טפח.** שבולט הפרח חוץ לעמוד טפח: **פרדסקים.** עמודים חלולים נתונים בכותל הבית ובהן חלונות חלונות ויש להן דלתות, וטומאה תחת אותן עמודים: **נפתח אחד מהן הבית טמא.** שהטומאה בוקעת בתוכו ויוצאה לבית. ואפילו הטומאה מחציו של כותל ולחוץ דאינו נידון כבית. אפילו הכי הבית טמא: **ורואין את הפרדסקין כאילו הן אוטם.** כלומר אם הדלת נעול ולא נפתח רואין אותן כאילו אין שם חלל כלל,

משניות מבוארות – קהתי

(״סדרי טהרות״). והגר״א מפרש: רואין את הטומאה כאילו היא אוטם – ומחציה ולמטה הבית טמא ועלייה טהורה, מחציה ולמעלה העלייה טמאה והבית טהור. **הָיְתָה** – הטומאה – **נִרְאֵית בְּתוֹךְ הַבַּיִת** – שלא היתה תחתיה מחיצה אפילו כקליפת השום, **בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ** – בין יש שם פותח טפח בין אין שם פותח טפח, **הַבַּיִת טָמֵא** – כאילו הטומאה בתוך הבית.

יש מפרשים, שאי אפשר ליישב משנתנו כחכמים של המשנה הקודמת, שהרי לדעתם במעזיבה עצמה מחציה ולמטה הבית טמא, וכל שכן כשהטומאה בין הקורות שתחת המעזיבה, אלא שהמשנה כרבי יהודה היא, הסובר: כל המעזיבה לעלייה, ובאה המשנה ללמד, שלדעת רבי יהודה יש הבדל בין הקורות למעזיבה (הר״ש והר״ב).

אבל הרמב״ם מפרש משנתנו כחכמים, שכשם ששנו בתוספתא, שיש הבדל בין כותל של בנין לכותל של סלע, שכותל של בנין נידון מחצה על מחצה, ושל סלע כקליפת השום, כך באה משנתנו לחלק בין מעזיבה לקורה, שמעזיבה דינה ככותל בנין, וקורה ככותל של סלע; ובעל ״כסף משנה״ מבאר הטעם, שכותל בנין עשוי ליסתר והקורה אינה עשויה ליבקע (עיין ״תוספות יום טוב״, ועיין ״משנה אחרונה״ שמקשה על פירוש זה, ואף על פירוש הר״ש).

~ יום רביעי ~

באור משנה ו

במשנה ג עסקנו בכותל המשמש את הבית, היינו שבנו את הכותל לשם הבית, והרי שהכותל טפל לבית. משנתנו עוסקת בבית המשמש את הכותל, כגון שעשו שתי מערות באדמה זו אצל זו, ועל ידי כך נעשה מאליו כותל המפריד בין המערות, או שהיה כותל של סלע ונתחבר לו בית, והרי שבכגון זה אין הכותל טפל לבית.

בַּיִת הַמְשַׁמֵּשׁ אֶת הַכֹּתֶל – כמו שבארנו לעיל, **יְדוֹן כְּקִלְפַּת הַשּׁוּם** – שאפילו מחיצה דקה כקליפת השום מפסקת בין מה שבכותל לבית, אין הכותל נידון כחלק מן הבית. **כֵּיצַד? כֹּתֶל שֶׁבֵּין שְׁנֵי כוּכִין** – שמניחים בתוכם את המתים, וחופרים אותם בקירות שבסלעי המערות, **אוֹ בֵּין שְׁתֵּי מְעָרוֹת** – כותל שבין שתי מערות, **טֻמְאָה בַּבָּתִּים** – בכוכים או במערות, **וְכֵלִים בַּכֹּתֶל, וַעֲלֵיהֶם כְּקִלְפַּת הַשּׁוּם** – ועל הכלים מחיצה כקליפת השום, **טְהוֹרִין** – הכלים, שהמחיצה מצלת עליהם, ואין דינם כמונחים באוהל הטומאה. **טֻמְאָה בַּכֹּתֶל** – שבין הכוכים או המערות, **וְכֵלִים בַּבָּתִּים** – בכוכים או במערות, **וַעֲלֵיהֶם כְּקִלְפַּת הַשּׁוּם, טְהוֹרִין** – הכלים, שאין הטומאה נחשבת כמונחת בבית.

טֻמְאָה תַּחַת הָעַמּוּד – אם יש עמוד בתוך הכוך או בתוך המערה וטומאה תחתיו, והיא רצוצה, שאין במקומה טפח על טפח ברום טפח, **טֻמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת** – וכל מה שכנגד הטומאה למעלה ולמטה טמא, כדין כל טומאה רצוצה, אבל מן הצדדים טהור. והוא הדין לעמוד שבבית.

באור משנה ז

כֵּלִים שֶׁתַּחַת הַפֶּרַח – היוצא מן העמוד לצדדים, לשם נוי, וטומאה תחת העמוד, **טְהוֹרִים** – הכלים, שהטומאה אינה בוקעת אלא כנגד העמוד, ולא לצד הפרח; **רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי מְטַמֵּא** – את הכלים, משום שהפרח הוא חלק מן העמוד, וכשהטומאה בוקעת הריהי מתפשטת על הכלים שהפרח מאהיל עליהם. ואין הלכה כרבי יוחנן בן נורי. **הַטֻּמְאָה וְהַכֵּלִים שֶׁתַּחַת הַפֶּרַח** – כגון שהפרח מאהיל על הטומאה ועל הכלים, **אִם יֵשׁ שָׁם פּוֹתֵחַ טֶפַח** – שהפרח בולט טפח חוץ לעמוד (**ברטנורא**), והיינו שיש תחת הפרח טפח על טפח על רום טפח מעל הטומאה והכלים (**״תפארת ישראל״**), **טְמֵאִין** – הכלים, שדינו כאוהל; **וְאִם לָאו** – שאין שם פותח טפח, **טְהוֹרִין** – הכלים. יש מפרשים, שמשנתנו אינה עוסקת בעמוד העומד בבית (כמו במשנה הקודמת), אלא בעמוד העומד ברשות הרבים או בגינה (**הר״ש; ברטנורא**). ויש מפרשים, שאמנם הסיפא (״הטומאה והכלים שתחת הפרח״) מדברת בעמוד העומד בחורן, שכן בעמוד העומד בבית אפילו אין תחת הפרח טפח על טפח, הרי הבית מאהיל על הטומאה ועל הכלים, וכל הכלים שתחת תקרת הבית מיטמאים, וכל שכן הכלים שתחת הפרח עצמו (**״תפארת ישראל״; ״משנה אחרונה״**), אבל הרישא היא המשך המשנה הקודמת, והיא עוסקת בעמוד העומד בבית (**רמב״ם**), ובאה הרישא להשמיענו, לדעת תנא קמא, שאף על פי שהעמוד עומד בתוך הבית, מכל מקום הכלים שתחתיו טהורים, שהטומאה הרצוצה שתחת העמוד אינה בוקעת אלא כנגדה ולא תחת כל העמוד (**וכן מפורש בתוספתא יז, יב; עיין ״משנה אחרונה״ שמדקדק בענין הסיפא, מה היא באה להשמיענו**). **שְׁנֵי פַּרְדְּסְקִים** – ארונות בתוך הכותל, **זֶה בְּצַד זֶה, אוֹ זֶה עַל גַּב זֶה** – וטומאה תחתיהן, והיא רצוצה, **נִפְתַּח אֶחָד מֵהֶן** – אחד מהפרדסקים, **הוּא וְהַבַּיִת טְמֵאִים** – שהטומאה בוקעת לתוכו ויוצאת לבית, **וַחֲבֵרוֹ טָהוֹר** – במפרשים

פרק שביעי

א הַטְּמָאָה בַּכֹּתֶל, וּמְקוֹמָהּ טָפַח עַל טָפַח עַל רוּם טֶפַח, כָּל הָעֲלִיּוֹת שֶׁעַל גַּבָּהּ, אֲפִלּוּ הֵן עֶשֶׂר – טְמֵאוֹת. הָיְתָה עֲלִיָּה אַחַת עַל גַּבֵּי שְׁנֵי בָתִּים – הִיא טְמֵאָה, וְכָל הָעֲלִיּוֹת שֶׁעַל גַּבָּהּ טְהוֹרוֹת. כֹּתֶל שְׁנִית – טְמֵאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת. נֶפֶשׁ אֲטוּמָה, הַנּוֹגֵעַ בָּהּ מִן הַצְּדָדִין – טָהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁטְּמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת. אִם הָיָה מְקוֹם הַטְּמְאָה טֶפַח עַל טֶפַח עַל רוּם טֶפַח, הַנּוֹגֵעַ בָּהּ מִכָּל מָקוֹם – טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּקֶבֶר סָתוּם. סָמַךְ לָהּ סֻכּוֹת – טְמֵאוֹת; רַבִּי יְהוּדָה מְטַהֵר.

פירוש ברטנורא

ואם טומאה תחתיהן נידון הכותל מחצה על מחצה, ככל הני דתנן לעיל מחציו ולפנים הבית טמא מחציו ולחוץ הבית טהור:

ז א הטומאה. שעל גבה. שעל גבי הכותל: **טמאות.** שהכותל משמש להן וראשי קורות העליה תחובות בכותל והכותל גבוה והוי מחיצה לכל העליות שזו למעלה מזו. ודוקא כשמקום הטומאה טפח על טפח, דנחשב כל הכותל כקבר סתום ומביא את הטומאה לכל העליות, אבל אין שם טפח על טפח, בוקעת כנגדה, והצדדים טהורים. ואין הכותל נידון מחצה על מחצה כיון דאפילו סדק ליכא לצד העליות: **עליה אחת בנויה על גבי שני בתים.** [שכותל זה מפסיק בין שני הבתים] ועליה בנויה על גבי שניהם: **היא טמאה.** עליה הראשונה, שהכותל ההוא מגיע עד המעזיבה והטומאה בוקעת בה: **וכל העליות שעל גבה טהורות.** דמעזיבה שעליה חוצצת: **כותל השונית.** כותל הבנוי במקום שהים מגיע שם בעת שהולך וסוער: **טומאה בוקעת ועולה.** אם יש טומאה תחתיו אין הכותל ההוא מטמא כל סביביו, לפי שאין שם חלל טפח: **נפש אטומה.** ציון שבונים על הקבר, והוא אטום שבנוי על הטומאה עצמה ואין המת קבור בארון כדי שיהיה בו חלל טפח: **כקבר סתום.** דמטמא כל סביביו במגע: **סמך לה סוכות.** אנפש אטומה דלעיל קאי, דאמרינן הנוגע בה מבואר, שמדובר כאן בכגון שיש בפרדסק פותח טפח, והרי דינו כאוהל בפני עצמו החוצץ בפני הטומאה (**תפארת ישראל**; **משנה אחרונה**). **וְרוֹאִין אֶת הַפַּרְדְּסְקִין כְּאִלּוּ הוּא אֹטֶם** – כלומר אם לא נפתח אחד מהם, אלא כולם נעולים, רואים אותם כאילו הם אטומים ואין שם חלל כלל, ואם טומאה תחתיהן, **יְדוֹן מֻחֶצָּה לְמֻחֶצָּה לְהָבִיא אֶת הַטֻּמְאָה לַבַּיִת** – שדנים את הטומאה כאילו היתה מונחת בתוך עובי הכותל, ואם היא כנגד חציו של הכותל שלצד פנים, הבית טמא, ואם היא כנגד חצי הכותל שלחוץ, הבית טהור.

בארנו את הסיפא לפי הרב מברטנורא, וכן פירשו הר"ש והרא"ש. אבל יש מפרשים (על פי התוספתא), בכגון שהטומאה מונחת בתוך הפרדסק, ואילו לא נפתח אותו פרדסק, הרי דינו כקבר סתום, ומטמא כל סביביו, ואף חברו טמא, אבל הואיל ונפתח, לפיכך הוא והבית טמא. וחברו טהור – כמו שבארנו במשנה, ורואין את הפרדסקין כאילו הוא אוטם – שאם אין בהם פותח טפח, רואים את הכותל כאילו כולו אטום, ומחציו ולפנים הבית טמא, ומחציו ולחוץ הבית טהור (רמב"ם; "אליהו רבא"; עיין "סדרי טהרות" שמפרש בדרך אחרת).

משניות מבוארות – קהתי

מבואר, שמדובר כאן בכגון שיש בפרדסק פותח טפח, והרי דינו כאוהל בפני עצמו החוצץ בפני הטומאה (**תפארת ישראל**; **משנה אחרונה**). **וְרוֹאִין אֶת הַפַּרְדְּסְקִין כְּאִלּוּ הוּא אֹטֶם** – כלומר אם לא נפתח אחד מהם, אלא כולם נעולים, רואים אותם כאילו הם אטומים ואין שם חלל כלל, ואם טומאה תחתיהן, **יְדוֹן מֻחֶצָּה לְמֻחֶצָּה לְהָבִיא אֶת הַטֻּמְאָה לַבַּיִת** – שדנים את הטומאה כאילו היתה מונחת בתוך עובי הכותל, ואם היא כנגד חציו של הכותל שלצד פנים, הבית טמא, ואם היא כנגד חצי הכותל שלחוץ, הבית טהור.

בארנו את הסיפא לפי הרב מברטנורא, וכן פירשו הר"ש והרא"ש. אבל יש מפרשים (על פי התוספתא), בכגון שהטומאה מונחת בתוך הפרדסק, ואילו לא נפתח אותו פרדסק, הרי דינו כקבר סתום, ומטמא כל סביביו, ואף חברו טמא, אבל הואיל ונפתח, לפיכך הוא והבית טמא. וחברו טהור – כמו שבארנו במשנה, ורואין את הפרדסקין כאילו הוא אוטם – שאם אין בהם פותח טפח, רואים את הכותל כאילו כולו אטום, ומחציו ולפנים הבית טמא, ומחציו ולחוץ הבית טהור (רמב"ם; "אליהו רבא"; עיין "סדרי טהרות" שמפרש בדרך אחרת).

~ יום חמישי ~

באור משנה א

הַטְּמָאָה בַּכֹּתֶל – המשמש לבית ולעליות, **וּמְקוֹמָהּ** – של הטומאה, **טָפַח עַל טֶפַח עַל רוּם טֶפַח** – שיש במקום הטומאה חלל של טפח על טפח על רום טפח, **כָּל הָעֲלִיּוֹת שֶׁעַל גַּבָּהּ** – שעל גבי הטומאה; שכן ראשי קורותיהן של כל העליות תחובים בכותל, והטומאה מונחת בו למטה כנגד הדיוטה התחתונה שבבית, **אֲפִלּוּ הֵן עֶשֶׂר** – עליות זו על גבי זו, **טְמֵאוֹת** – שכל הכותל נחשב כקבר סתום, וכבר הזכרנו שקבר סתום מטמא כל סביביו, כמבואר להלן במשנתנו. אבל אם אין במקום הטומאה טפח על טפח, הכותל נידון מחצה על מחצה, שאם הטומאה מחציו ולפנים, הבית שכנגדו הטומאה טמא, והעליות טהורות, ואם הטומאה מחציו ולחוץ, אפילו הבית טהור, שטומאה רצוצה היא הבוקעת למעלה ולמטה ומטמאה מה שכנגדה בלבד (**תפארת ישראל**; **סדרי טהרות**; **עיין ברטנורא שדעתו אחרת**). **הָיְתָה עֲלִיָּה אַחַת עַל גַּבֵּי שְׁנֵי בָתִּים** – והטומאה בתוך הכותל שבין שני הבתים, ונמצא ראש הכותל הטמא באמצע קרקע העלייה, ועל גבי עלייה זו בנויות עוד עליות, שאין הכותל מגיע אליהן, **הִיא טְמֵאָה** – אותה העלייה הבנויה על שני הבתים טמאה, שהרי מאהלת על הכותל שהוא קבר סתום, **וְכָל הָעֲלִיּוֹת שֶׁעַל גַּבָּהּ טְהוֹרוֹת** – שתקרת העלייה הראשונה חוצצת בפני הטומאה שלא תעלה. **כֹּתֶל שְׁנִית, טְמֵאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת** – פירושים שונים נאמרו על פיסקה זו. יש גורסים; כותל שונית, ומפרשים שהוא השונית המתפרשת להלן (יח, ו): "איזהו השונית? כל מקום שהים עולה בזעפו". וכאן הפירוש הוא: כותל הבנוי במקום שהים עולה בזעפו, והוא כותל חזק, שאין בו חלל טפח, ולכן אם יש תחתיו טומאה, אינו מטמא כל סביביו, אלא הטומאה בוקעת ועולה בוקעה ויורדת (**הר"ש**; **הרא"ש**; **ברטנורא**); ויש מבארים כוונת משנתנו (לפי אותה הגירסה), שהים הזועף מעלה שרטון וחול, עד שנעשה ככותל, ועשהו אדם כותל לביתו, אם טומאה שם באותו שרטון, אף על פי שיש במקום הטומאה טפח על טפח על רום טפח, אינו מטמא סביביו, אלא הטומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת, משום שקרקע עולם הוא שלא נעשה בידי אדם, וכל קרקע עולם אינו מטמא סביביו (**הגר"א**; **תפארת ישראל**). ויש מפרשים כפי הגירסה שלפנינו: כותל שנית – היינו כותל שני שנוסף על כותל הבית, והיו שני הכתלים סמוכים זה לזה, והטומאה מונחת ביניהן, והיא טומאה רצוצה, לפיכך הטומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת (**רמב"ם**; עיין במפרשים שמקשים על פירוש זה, מה באה המשנה להשמיענו; ועיין "משנה אחרונה" שמיישב פירוש הרמב"ם בדרך אחרת). ויש מבארים, שפיסקה זו היא המשך למה ששנינו לפני כן, והכוונה היא, שאם נתן על גבי הכותל שבין שני הבתים עוד כותל שני לחלק את העליות, ואין חלל טפח בין כותל לכותל, אלא שניכר שהם שני כתלים זה על גבי זה, הרי הטומאה שבתוך הכותל שבין שני הבתים בוקעת ועולה לתוך הכותל השני, ואינה מתפשטת ממנה להיכנס לתוך העליות, לפי שרק הכותל שבין שני הבתים הוא קבר סתום ומטמא כל סביביו, אבל הכותל שבין העליות אין דינו כקבר סתום, אלא הואיל וקבר סתום נמצא תחתיו, טמא כל מה שכנגדו, ואילו העליות טהורות (**סדרי טהרות**; **ועיין השגות הראב"ד על הרמב"ם כה. ג**). **נֶפֶשׁ אֲטוּמָה** – מצבה הבנויה על קבר אטום, שאין במקום הטומאה חלל טפח על טפח על רום טפח, והיא טומאה רצוצה, **הַנּוֹגֵעַ בָּהּ מִן הַצְּדָדִין, טָהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁטְּמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת** – ואינה מטמאה אלא כנגדה בלבד, אבל לא בצדדים. **אִם הָיָה מְקוֹם הַטְּמְאָה טֶפַח עַל טֶפַח עַל רוּם טֶפַח** – שהיה במקום הטומאה חלל של טפח על טפח על רום טפח, **הַנּוֹגֵעַ בָּהּ מִכָּל מָקוֹם** – אפילו מן הצדדים, **טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּקֶבֶר סָתוּם** – שמטמא כל סביביו. **סָמַךְ לָהּ סֻכּוֹת** – פיסקה זו מוסבה על מה ששנינו לעיל: "נפש אטומה הנוגע בה מן הצדדין, טהור", ובאה המשנה ללמד, שאם סמך סוכות

ב כָּל שִׁפּוּעֵי אֹהָלִין – כְּאֹהָלִין. אֹהֶל שֶׁהוּא שׁוֹפֵעַ וְיוֹרֵד, וְכָלֶה עַד כְּאֶצְבַּע, טֻמְאָה בְּאֹהֶל – כֵּלִים שֶׁתַּחַת הַשִּׁפּוּעַ טְמֵאִים; טֻמְאָה תַּחַת הַשִּׁפּוּעַ – כֵּלִים שֶׁבְּאֹהֶל טְמֵאִין. טֻמְאָה מִתּוֹכוֹ, הַנּוֹגֵעַ בּוֹ מִתּוֹכוֹ – טָמֵא טֻמְאַת שְׁבָעָה, וּמֵאֲחוֹרָיו – טָמֵא טֻמְאַת עֶרֶב. טֻמְאָה מֵאֲחוֹרָיו, הַנּוֹגֵעַ בּוֹ מֵאֲחוֹרָיו – טָמֵא טֻמְאַת שְׁבָעָה, מִתּוֹכוֹ – טָמֵא טֻמְאַת עֶרֶב. כַּחֲצִי זַיִת מִתּוֹכוֹ וְכַחֲצִי זַיִת מֵאֲחוֹרָיו, הַנּוֹגֵעַ בּוֹ, בֵּין מִתּוֹכוֹ בֵּין מֵאֲחוֹרָיו – טָמֵא טֻמְאַת עֶרֶב. מִקְצָתוֹ מְרֻדָּד עַל הָאָרֶץ, טֻמְאָה תַּחְתָּיו אוֹ עַל גַּבָּיו – טֻמְאָה בּוֹסַעַת וְעוֹלָה, בּוֹסַעַת וְיוֹרֶדֶת. אֹהֶל שֶׁהוּא נָטוּי בָּעֲלִיָּה,

פירוש ברטנורא

מן הצדדים טהור, ואם עשה לציון זה האטום סוכות כעין משקוף, הסוכה הזו טמאה, לפי שהיא דומה לאוהל המת: **ור' יהודה מטהר.** כיון שהיא מן הצדדים. ואין הלכה כר' יהודה:

ב כל שפועי אהלים כאהלים. שאם היתה טומאה תחת השיפוע אע"פ שאינה תחת הגג של האוהל, טמא, כאילו היתה מונחת תחת הגג: **וכלה עד כאצבע.** מלמעלה לצד הגג. דלא חיישינן באוהל של טומאה אלא שיהא בתוכו אויר כשיעור טפח על טפח ברום טפח מרובע: **טומאה באוהל.** רוחב הגג שאינו משופע קרוי אוהל: **הנוגע בו מתוכו וכו'.** דצד פנימי של אוהל וצד חיצון שלו כשני כלים חשיב להו, וצד שכלפי הטומאה ככלי הנוגע במת עצמו, וצד שני ככלים הנוגעים בכלים. הלכך, טומאה בתוכו, הנוגע מתוכו טמא טומאת שבעה, דהוה ליה אדם שנגע בכלים שנגעו במת דתנן ברישׁ פרק קמא דטמא טומאת שבעה. **אבל הנוגע מאחוריו טמא טומאת ערב.** כדתנן כלים, בכלים טמאים טומאת שבעה, השלישי, בין אדם בין כלים טמאים טומאת ערב. ובטומאה מאחוריו הוי איפכא, דצד חיצון ככלים הנוגעים במת, וצד פנימי ככלים בכלים. ומעמא דצד פנימי וצד חיצון נחשבים כשני כלים, דכשהטומאה בתוכו כיון דמציל מלהיות הטומאה בוקעת ועולה אין לו כח לטמא הנוגע בחוץ טומאת שבעה, וכשהטומאה בחוץ כיון דמציל מלהיות הטומאה בוקעת ויורדת אין לו כח לפנימי לטמא הנוגע בו טומאת שבעה. ומכל מקום האוהל עצמו בין בפנים בין בחוץ טמא טומאת שבעה, דהוי ליה כלים בכלים. וכולה מתניתין מיירי לאחר שיצא המת מן האוהל: **כחצי זית מתוכו וכחצי זית מאחוריו.** האוהל טמא ממה נפשך טומאת שבעה, שמצטרף חצי זית שבתוכו עם חצי זית שבאחוריו. אבל הנוגע, בין מתוכו בין מאחוריו אין בו אלא טומאת ערב, דכיון דליכא כזית במקום אחד אי אפשר לכל צד ליחשב אלא ככלים

משניות מבוארות – קהתי

לנפש האטומה, והנפש נעשתה כותל לסוכה; והרמב"ם מפרש, שנתן עליה משקוף הסוכה; **טֻמְאוֹת** – הסוכות, לפי שהן דומות לאוהל המת; **רַבִּי יְהוּדָה מְטַהֵר** – את הסוכות, כיון שהן מן הצדדים. יש מפרשים, שהנפש נעשתה כותל לשתי הסוכות, וסובר תנא קמא שהן טמאות, כדין טומאה רצוצה בכותל שבין שני בתים. ורבי יהודה מטהר, שהואיל והסוכות הן דירות ארעי אין הנפש נחשבת כמשמשת את הסוכות (**"סדרי טהרות"**).

בארנו לפי הרמב"ם, שהסיפא מוסבה על נפש אטומה, שהנוגע בה מן הצדדין טהור. אבל יש מפרשים, שהיא מוסבה על מה ששנינו לפני כן: "אם היה מקום הטומאה טפח על טפח על רום טפח, הנוגע בה מכל מקום טמא, מפני שהיא כקבר סתום". ומוסיפה המשנה ללמד, שאם סמך סוכות לנפש זו, הסוכה טמאה, לפי שיש לנפש דין קבר סתום, ולכן היא מטמאה כל סביביה. אבל רבי יהודה חולק על תנא קמא וסובר, שאין הנפש נחשבת כקבר סתום, ואינה מטמאה את הסוכה (מהר"ם; הראב"ד).

באור משנה ב

כָּל שִׁפּוּעֵי אֹהָלִין, כְּאֹהָלִין – אוהלים משופעים, שאין להם תקרה, דינם לענין טומאה כשאר אוהלים (**"תפארת ישראל"**); ויש מפרשים: כל השיפועים של האוהל נחשבים לענין טומאה כגוף האוהל, שאם היתה טומאה תחת השיפוע, אף על פי שאינה תחת תקרת האוהל, הכל טמא, כאילו היתה מונחת תחת התקרה, כמו שהמשנה מפרשת והולכת (**רמב"ם; ברטנורא**): **אֹהֶל שֶׁהוּא שׁוֹפֵעַ וְיוֹרֵד** – שדפנו יורדת בשיפוע, **וְכָלֶה** – למטה, **עַד כְּאֶצְבַּע** – שבסוף שיפועו אינו גבוה מן הארץ אלא כאצבע (**רמב"ם; הגר"א; עיין ברטנורא שמפרש לפי הר"ש בדרך אחרת**), **טֻמְאָה בָּאֹהֶל** – היינו במקום שיש חלל של טפח על טפח על רום טפח, **כֵּלִים שֶׁתַּחַת הַשִּׁפּוּעַ טְמֵאִים** – שמקום השיפוע חשוב כגוף האוהל; **טֻמְאָה תַּחַת הַשִּׁפּוּעַ** – אפילו במקום שאין שם אלא כאצבע, **כֵּלִים שֶׁבְּאֹהֶל טְמֵאִין** – שדין אוהל על כולו, ואפילו במקום שאין בו חלל טפח. **טֻמְאָה מִתּוֹכוֹ** – בתוך האוהל (**הר"ש**); ויש מפרשים: בתוך השיפוע (**רמב"ם**), **הַנּוֹגֵעַ בּוֹ מִתּוֹכוֹ** – הנוגע באוהל מצד פנים, לאחר שהוצא המת מתוכו, **טָמֵא טֻמְאַת שְׁבָעָה** – כלומר שמדובר כאן באוהל המיטמא טומאת אוהלים, שהאוהל עצמו מקבל טומאה, אף על פי שהוא גם חוצץ בפני הטומאה, ובאה המשנה ללמד, שהצד הפנימי של האוהל והצד החיצון נחשבים כשני כלים, ואם האוהל קיבל טומאה מתוכו, הרי הצד הפנימי דינו ככלי שנגע במת, שטמא כמת עצמו, ולכן הנוגע בו מתוכו טמא טומאת שבעה, כדין אדם שנגע בכלים שנגעו במת (לעיל, א, ג). **וּמֵאֲחוֹרָיו** – והנוגע באוהל מאחוריו, **טָמֵא טֻמְאַת עֶרֶב** – שאחורי האוהל דינם ככלים שנגעו בכלים שנגעו במת, שהם אב הטומאה, ואינם מטמאים את הנוגע בהם אלא טומאת ערב, כמו ששנינו (**שם שם, ב**): "כלים הנוגעים במת, וכלים בכלים, טמאין טומאת שבעה; השלישי, בין אדם ובין כלים, טמא טומאת ערב". **טֻמְאָה מֵאֲחוֹרָיו** – ואם היתה הטומאה מאחורי האוהל, הדין הוא להיפך: **הַנּוֹגֵעַ בּוֹ מֵאֲחוֹרָיו, טָמֵא טֻמְאַת שְׁבָעָה** – שאחורי האוהל נחשבים ככלים שנגעו במת, הלכך אדם הנוגע בהם טמא טומאת שבעה, **מִתּוֹכוֹ** – והנוגע באוהל מתוכו, **טָמֵא טֻמְאַת עֶרֶב** – שתוך האוהל שאין בו טומאה, דינו ככלים שנגעו בכלים שנגעו במת, והנוגע בו אינו טמא אלא טומאת ערב, כמו שבארנו לעיל. ואמנם האוהל עצמו בין בפנים בין בחוץ טמא טומאת שבעה, אלא שאם הטומאה בתוכו, כיון שהאוהל חוצץ בפני הטומאה שלא תצא לחוץ, אין לו כוח לטמא את הנוגע בחוץ טומאת שבעה, וכן אם הטומאה בחוץ, כיון שהאוהל חוצץ בפני הטומאה, שלא תהא בוקעת לפנים, לפיכך אין לו כוח לטמא את הנוגע בפנים טומאת שבעה (**ברטנורא**). וכבר הזכרנו, שמדובר כאן לאחר שהוצא המת מן האוהל. אבל בזמן שהמת באוהל, אפילו הנוגע מאחוריו טמא טומאת שבעה (**"תוספות יום טוב"**). **כַּחֲצִי זַיִת מִתּוֹכוֹ וְכַחֲצִי זַיִת מֵאֲחוֹרָיו** – היה כחצי זית מן המת בתוך האוהל וכחצי זית מאחורי האוהל, **הַנּוֹגֵעַ בּוֹ** – באוהל – **בֵּין מִתּוֹכוֹ בֵּין מֵאֲחוֹרָיו, טָמֵא טֻמְאַת עֶרֶב** – שאמנם שני כחצאי הזיתים מצטרפים לטמא את האוהל טומאת שבעה, אבל הואיל ואין כזית שלם מצד אחד, אין שום צד נידון אלא ככלים הנוגעים בכלים, ולפיכך הנוגע בו, בין מתוכו בין מאחוריו, אינו טמא אלא טומאת ערב (**ברטנורא**). **מִקְצָתוֹ** – של האוהל, **מְרֻדָּד עַל הָאָרֶץ** – סרח העודף שטוח על הארץ, **טֻמְאָה תַּחְתָּיו** – תחת אותו הרידוד, **אוֹ עַל גַּבָּיו** – על גבי הרידוד, **טֻמְאָה בּוֹסַעַת וְעוֹלָה, בּוֹסַעַת וְיוֹרֶדֶת** – כדין טומאה רצוצה, ואין הטומאה מתפשטת לתוך האוהל, לטמא מה שבתוכו, שאין הרידוד חשוב כאוהל. ברם, האוהל עצמו טמא כדין הנוגע בכלים שנטמאו במת. **אֹהֶל שֶׁהוּא נָטוּי בָּעֲלִיָּה, מִקְצָתוֹ** – של האוהל – **מְרֻדָּד עַל הָאֲרֻבָּה שֶׁבֵּין הַבַּיִת לָעֲלִיָּה** – ומכסה את הארובה, וטומאה

מִקְצָתוֹ מְרֻדָּד עַל הָאֲרֻבָּה שֶׁבֵּין הַבַּיִת לָעֲלִיָּה – רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: מַצִּיל. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֵינוֹ מַצִּיל עַד שֶׁיְּהֵא נָטוּי כְּנִטַּיַּת הָאֹהֶל.

ג הַמֵּת בַּבַּיִת, וּבוֹ פְּתָחִין הַרְבֵּה – כֻּלָּן טְמֵאִין. נִפְתַּח אֶחָד מֵהֶן – הוּא טָמֵא, וְכֻלָּן טְהוֹרִין. חָשַׁב לְהוֹצִיאוֹ בְּאֶחָד מֵהֶן, אוֹ בְּחַלּוֹן שֶׁהוּא אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה טְפָחִים – הִצִּיל עַל כָּל הַפְּתָחִים. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: יַחְשֹׁב עַד שֶׁלֹּא יָמוּת הַמֵּת; בֵּית הִלֵּל אוֹמְרִים: אַף מְשֻׁמֶּת. הָיָה סָתוּם, וְנִמְלַךְ לְפָתְחוֹ – בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: כְּשֶׁיִּפְתַּח אַרְבָּעָה טְפָחִים; וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: כְּשֶׁיַּתְחִיל; וּמוֹדִים בְּפוֹתֵחַ בַּתְּחִלָּה, שֶׁיִּפְתַּח אַרְבָּעָה טְפָחִים.

ד הָאִשָּׁה שֶׁהִיא מְקַשָּׁה לֵילֵד, וְהוֹצִיאוּהָ מִבַּיִת לְבַיִת – הָרִאשׁוֹן טָמֵא בְּסָפֵק, וְהַשֵּׁנִי בְּוַדַּאי. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה:

פירוש ברטנורא

בכלים, הלכך הנוגע טמא טומאת ערב: **מקצתו מרודד על הארץ.** לאחר שפירשו האוהל, סרח העודף ביריעות האוהל פירשו אותם בארץ: **מרודד.** תרגום וירקעו את פחי הזהב (שמות ל"ט) ורדידו: **טומאה תחתיו.** תחת אותו רידוד: **או על גביו.** על גבי הרידוד: **בוקעת ועולה בוקעת ויורדת.** ונטמא האהל. אבל הנכנס לתוכו טהור אם לא נגע בו: **מקצתו.** של אוהל: **מרודד על ארובה שבין בית לעליה.** וטומאה בבית: **רבי יוסי אומר מציל.** על העליה: **כנסיית אוהל.** שהארובה באויר האוהל, אז מציל על כל העליה שתוץ לאוהל:

ג כולן טמאים. כל הכלים המונחים תחת המשקוף של פתח בחלל הפתחים מבחוץ כלן טמאים אע"פ שהפתחים נעולים, דגזרו חכמים טומאה על המקום שהוא דרך יציאת טומאה, שסופו של מת לצאת דרך שם: **חשב להוציאו באחד מהן.** אע"פ שלא נפתח: **או בחלון שיש בו ארבעה.** דבהכי שיערו חכמים שראוי להוצאת המת: **הציל על כל הפתחים.** הנעולים: **יחשוב עד שלא ימות המת.** דמשירדה תורת טומאה לפתחים במיתת המת שוב אינה עולה מהן במחשבה אלא על ידי מעשה כגון נפתח: **ובית הלל אומרים אף משמת.** דמחשבה מפקעת תורת טומאה מן הפתחים מכאן ולהבא. אבל כלים שהיו בפתחים קודם מחשבה מודו בית הלל שהם טמאים: **היה.** אחד מן הפתחים סתום באבנים: **כשיפתח ד' טפחים.** הוצלו שאר פתחים: **כשיתחיל.** לפתוח מיד הוצלו שאר פתחים: **בפותח בתחלה.** כגון כותל שאין בו פתח ובא לעשות פתח חדש, לא הוצלו הפתחים עד שיפתח ארבעה על ארבעה:

ד והוציאוה מבית לבית. ובבית שני ילדה ולד מת, ומספקא לן אם [יצא הולד מת מן הבית] הראשון: **בזמן שהיא ניטלת בנפיים.** שחברותיה נוטלות

משניות מבוארות – קהתי

בבית, **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: מַצִּיל** – הרידוד מציל שלא תיכנס הטומאה מהבית לעלייה, שלגבי הבית הרידוד חשוב אוהל, כיון שיש אוויר הבית תחתיו (**הרא"ש**); ויש מבארים טעמו, לפי שהבית והעלייה אוהל הם, והרידוד מציל בתורת כיסוי לאוהל (**רמב"ם הל' טומאת מת כג, ד; עיין שם השגת הראב"ד**). **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֵינוֹ מַצִּיל** – אין הרידוד מציל על העלייה, **עַד שֶׁיְּהֵא נָטוּי כְּנִטַּיַּת הָאֹהֶל** – שתהא הארובה תחת אויר האוהל, ואז האוהל מציל על העלייה שתוץ לאוהל, אבל הרידוד אינו מציל, שאינו חשוב אוהל, ואף בתורת כיסוי לאוהל אינו מציל, שהרי מקבל טומאה, ודבר טמא אינו חוצץ בפני הטומאה. ברם, רבי יוסי סובר (**לפי פירוש הרמב"ם**), שהואיל וטומאת הרידוד היא מתורת טומאת אוהלים, כשם שהאוהל חוצץ בפני הטומאה אף על פי שמקבל טומאה, כך גם הרידוד חוצץ בתורת כיסוי לאוהל, אף על פי שמקבל טומאה (**"סדרי טהרות"**). והלכה כרבי יוסי.

ביארנו משנתנו כשיטת הרמב"ם, שכל הכלים הנוגעים במת טמאים כמת עצמו. ברם, לדעת הסוברים, שדווקא כלי מתכת הנוגעים במת טמאים כמת, אבל כלים אחרים לא, אין ליישב משנתנו אלא בטומאה בחיבורים (עיין הר"ש; הרא"ש).

~ יום ששי ~

באור משנה ג

הַמֵּת בַּבַּיִת, וּבוֹ פְּתָחִין הַרְבֵּה – אף על פי שכולם נעולים, **כֻּלָּן טְמֵאִין** – כל הנמצא בחלל הפתחים תחת המשקוף טמא, לפי שאין יודעים באיזה פתח יוציאו את המת, והלכה היא, שהפתח שעתיד המת לצאת בו, טמא מיד. **נִפְתַּח אֶחָד מֵהֶן** – אם לאחר מיתת המת נפתח אחד מהפתחים, **הוּא טָמֵא** – אותו הפתח טמא, שבוודאי יוציאו בו את המת, **וְכֻלָּן טְהוֹרִין** – ושאר הפתחים טהורים. **חָשַׁב לְהוֹצִיאוֹ בְּאֶחָד מֵהֶן** – באחד מן הפתחים, אף על פי שלא נפתח, **אוֹ** שחשב להוציאו **בְּחַלּוֹן שֶׁהוּא אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה טְפָחִים** – שכך הוא השיעור הראוי להוצאת המת, **הִצִּיל עַל כָּל הַפְּתָחִים** – הנעולים, והם טהורים. **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: יַחְשֹׁב עַד שֶׁלֹּא יָמוּת הַמֵּת** – יחשוב להוציאו באחד מהם קודם שימות המת, שכן לאחר מיתתו כבר ירדה תורת טומאה לכל הפתחים, ושוב אינה עולה מהם במחשבה אלא במעשה, כלומר שלדעת בית שמאי אין מועילה המחשבה שלאחר מיתת המת להציל את שאר הפתחים אלא אם כן נעשה מעשה, כגון שנפתח; **בֵּית הִלֵּל אוֹמְרִים: אַף מְשֻׁמֶּת** – מועילה המחשבה להציל על כל הפתחים. ברם, אף בית הלל מודים, שאינה מועילה אלא להפקיע תורת הטומאה מן הפתחים מכאן ולהבא, אבל כל מה שנמצא בפתחים קודם המחשבה טמא (**גמרא ביצה י, א; ברטנורא**); ואף מעשה אינו מועיל אלא להציל על הפתחים מכאן ולהבא (**"תפארת ישראל"**). **הָיָה סָתוּם** – היה פתח אחד סתום באבנים, ושאר הפתחים נעולים ולא סתומים, **וְנִמְלַךְ לְפָתְחוֹ** – ולהוציא דרך שם את המת (**"סדרי טהרות"**); ויש מפרשים: אף שלא חישב להוציאו משם (**"תפארת ישראל"**), **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: כְּשֶׁיִּפְתַּח אַרְבָּעָה טְפָחִים** – שהוא שיעור פתח להוצאת המת, הרי זה מציל על הפתחים האחרים, **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: כְּשֶׁיַּתְחִיל** – לסתור את האבנים ולפתוח את הפתח, מיד הוא מציל על הפתחים האחרים; **וּמוֹדִים** – בית הלל, **בְּפוֹתֵחַ בַּתְּחִלָּה** – במקום שלא היה שם פתח, אלא הוא בא לעשות פתח חדש, **שֶׁיִּפְתַּח אַרְבָּעָה טְפָחִים** – שאינו מציל על כל הפתחים עד שיפתח פתח של ארבעה טפחים על ארבעה טפחים.

באור משנה ד

הָאִשָּׁה שֶׁהִיא מְקַשָּׁה לֵילֵד – שיש לה קשיים בלידתה, **וְהוֹצִיאוּהָ מִבַּיִת לְבַיִת** – ובבית השני ילדה ולד מת, **הָרִאשׁוֹן** – הבית הראשון, **טָמֵא בְּסָפֵק** – שמא כבר נפתח שם הרחם וטימא הולד המת את הבית, **וְהַשֵּׁנִי** – והבית השני, **בְּוַדַּאי** – טמא, ואפילו הוציאו משם הכלים קודם שיצא העובר לאויר העולם, הכלים טמאים ודאי, שאנו אומרים, הואיל וכאן נמצא הרחם ודאי פתוח, כבר נפתח קודם שהוציאו את הכלים, שכן כל הטומאות כשעת מציאתן (טהרות ג, ה), כלומר שדנים אותן לפי השעה שמוצאים אותן באותו מקום. **אָמַר רַבִּי**

אֵימָתַי? בִּזְמַן שֶׁהִיא נִטֶּלֶת בַּגַּפַּיִם; אֲבָל אִם הָיְתָה מְהַלֶּכֶת – הָרִאשׁוֹן טָהוֹר, שֶׁמִּשֶּׁנִּפְתַּח הַקֶּבֶר אֵין פְּנַאי לְהַלֵּךְ. אֵין לַנְּפָלִים פְּתִיחַת הַקֶּבֶר, עַד שֶׁיַּעְגִּילוּ רֹאשׁ כְּפָקָה.

ה יָצָא הָרִאשׁוֹן מֵת, וְהַשֵּׁנִי חַי – טָהוֹר. הָרִאשׁוֹן חַי, וְהַשֵּׁנִי מֵת – טָמֵא. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: בְּשָׁפִיר אֶחָד – טָמֵא, בִּשְׁנֵי שְׁפִירִים – טָהוֹר.

ו הָאִשָּׁה שֶׁהִיא מְקַשָּׁה לִילֵד – מְחַתְּכִין אֶת הַוָּלָד בְּמֵעֶיהָ, וּמוֹצִיאִין אוֹתוֹ אֵבָרִים אֵבָרִים, מִפְּנֵי שֶׁחַיֶּיהָ קוֹדְמִין לְחַיָּיו. יָצָא רֻבּוֹ – אֵין נוֹגְעִין בּוֹ, שֶׁאֵין דּוֹחִין נֶפֶשׁ מִפְּנֵי נֶפֶשׁ.

פירוש ברטנורא

אותו בזרועותיה שאינה יכולה לילך, חיישינן שמא יצא הולד מת מן הבית הראשון: **הקבר.** רחם האשה שנפתח כשהולד יוצא: **אין לנפלים פתיחת הקבר וכו'.** סיומא דמלתא דר' יהודה היא. והכי קאמר, הא דאמרן שמשנפתח הקבר אין פנאי להלך לא אמרן אלא בנפל שעיגל ראש כפיקה, כלומר שיש לו עיגול ראש גדול כפלך הזה שהנשים טוות בו החוט של שתי, אבל אם לא היה לנפל עיגול ראש כפיקה אלא קטן מזה, אע"פ שנפתח הקבר ויצא ראש הולד לחוץ, יש לה פנאי להלך וחיישינן שמא יצא ראשו מן הבית הראשון. והלכה כר' יהודה:

ה יצא הראשון מת. הולד הראשון יצא מת והולד השני יצא חי: **טהור.** השני החי מטומאת מת, אם הוציאו המת מן הבית קודם לידת השני. דבעודו במעי אמו לא נטמא אף על פי שנפתח הקבר, דטהרה בלועה אינה מיטמאה: **הראשון חי והשני מת טמא.** ואע"פ שהוציאו החי מן הבית קודם שנולד המת. דמכיון שיצא החי נפתח הקבר ונטמא מיד, דסוף טומאה לצאת: **בשפיר אחד טמא.** כלומר אם יצאו שניהם כעין שפיר אחד שיצאו בבת אחת, טמא. שפיר, שליא שהולד נתון בה: **בשני שפירין.** כלומר כעין שני שפירין זה אחר זה, אפילו ראשון חי ושני מת, **טהור.** דסבר ר' מאיר אע"פ שנפתח הקבר אין ממטא עד שיצא לאויר העולם. ואין הלכה כר' מאיר:

ו יצא רובו, של ולד. ומשיצא רוב ראשו שהוא משתצא פרחתו אין נוגעים בו: **שאין דוחים נפש.** הולד. **מפני נפש.** האשה:

משניות מבוארות – קהתי

יְהוּדָה: אֵימָתַי – הראשון טמא בספק? **בִּזְמַן שֶׁהִיא נִטֶּלֶת בַּגַּפַּיִם** – בזרועות, כלומר שאינה יכולה לילך, ויש צורך ליטול אותה בזרועותיה מבית לבית, בכגון זה יש ספק שמא כבר נפתח הרחם בבית הראשון, **אֲבָל אִם הָיְתָה מְהַלֶּכֶת** – ברגליה מבית לבית, **הָרִאשׁוֹן טָהוֹר** – הבית הראשון טהור, שודאי לא נפתח שם הרחם, **שֶׁמִּשֶּׁנִּפְתַּח הַקֶּבֶר** – רחם האשה, **אֵין פְּנַאי לְהַלֵּךְ** – אין לאשה אפשרות ללכת, לפיכך אם הלכה, הבית הראשון טהור. **אֵין לַנְּפָלִים פְּתִיחַת הַקֶּבֶר, עַד שֶׁיַּעְגִּילוּ רֹאשׁ כְּפָקָה** – יש מפרשים, שפיסקה זו היא סיום דבריו של רבי יהודה, שמה שאמר: אבל היתה מהלכת. הראשון טהור, שמשנפתח הקבר אין פנאי להלך, זהו דווקא כשראש הנפל גדול ועגול כפיקה, היינו ככדור שבראש הפלך, שהנשים טוות בו חוט השתי, אבל אם ראשו קטן מכדור זה, אף על פי שנפתח הקבר ויצא ראש העובר לחוץ, עדיין יש לה פנאי להלך מבית לבית, ולכן הראשון טמא בספק, שחוששים שמא כבר נפתח הרחם בבית הראשון ויצא ראשו לחוץ (**רמב"ם; ברטנורא; עיין "תוספות יום טוב" ו"משנה אחרונה"**). ויש מפרשים, שהפיסקה הזאת היא מדברי תנא קמא, כלומר זה שהראשון טמא מספק דווקא כשנולד ולד שנגמר, שבכגון זה חוששים, שמא כבר נפתח הרחם בבית ראשון וטימא את הבית, אבל הפילה נפל שלא נגמר, הראשון טהור, שאין לנפלים פתיחת הקבר עד שיעגילו ראש כפיקה (**"אליהו רבא"**).

השני המת שבפנים טימא אותו, שסוף טומאה לצאת (**הר"ש; ברטנורא**).

רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: בְּשָׁפִיר אֶחָד – בזמן ששני הולדות בשפיר אחד, והוא כעין כיס שבו נתון הולד, **טָמֵא** – הולד החי, ואפילו הראשון מת והשני חי, שסובר רבי מאיר: פתיחת הרחם הריהי כיציאה לאוויר העולם, וקודם פתיחת הרחם אין אנו אומרים, סוף הטומאה לצאת, שטומאה בלועה היא. הלכך בשפיר אחד הולד החי בכל אופן טמא, בין שיצא ראשון בין שיצא שני, כיון שבפתיחת הרחם על ידי הראשון אף השני נחשב כאילו כבר יצא לאוויר העולם; **בִּשְׁנֵי שְׁפִירִים** – אבל אם שני הולדות בשני שפירים, שאינם יוצאים בפתיחת רחם אחת, אלא לכל אחד ואחד נפתח הרחם בפני עצמו, אפילו הראשון חי והשני מת, **טָהוֹר** – שהואיל וכשיצא החי עדיין לא נפתח הרחם של המת, ואף הוציאוהו מן הבית קודם פתיחת הרחם של המת, הלכך הוא טהור; ואף על פי שסוף הטומאה לצאת, מכל מקום אין לו לולד טומאה עד שיצא לאוויר העולם, שעד שלא יצא נקרא טומאה בלועה שאינה מטמאה. וכן אם הראשון מת והשני חי, השני טהור, שהואיל ולא נפתח הרחם של החי, טהרה בלועה היא, שאינה מיטמאה (**"אליהו רבא"**). ואין הלכה כרבי מאיר.

באור משנה ו

אגב המשנה הקודמת מובאת כאן משנה זו.

הָאִשָּׁה שֶׁהִיא מְקַשָּׁה לִילֵד – וחוששים שמא תמות, **מְחַתְּכִין אֶת הַוָּלָד בְּמֵעֶיהָ, וּמוֹצִיאִין אוֹתוֹ אֵבָרִים אֵבָרִים** – כדי להצילה, **מִפְּנֵי שֶׁחַיֶּיהָ קוֹדְמִין לְחַיָּיו** – שכל זמן שלא יצא לאוויר העולם אינו נפש, וניתן להרגו ולהציל את אמו (**רש"י סנהדרין עב, א**). **יָצָא רֻבּוֹ** – של הולד, ואפילו משיצא רוב ראשו, היינו משיצאה פדחתו (**נידה ג, ב**), **אֵין נוֹגְעִין בּוֹ** – להרגו כדי להציל את אמו, **שֶׁאֵין דּוֹחִין נֶפֶשׁ** – הולד, **מִפְּנֵי נֶפֶשׁ** – האם.

הרמב"ם כותב (הל' רוצח א, ט): "אף זו מצוות לא תעשה שלא לחוס על נפש הרודף. לפיכך הורו חכמים, שהעוברה שהיא מקשה לילד, מותר לחתוך העובר במעיה, בין בסם בין ביד, מפני שהוא כרודף אחריה להרגה. ואם משהוציא ראשו, אין נוגעין בו, שאין דוחין נפש מפני נפש. וזהו טבעו של עולם" (**עיין תוספות רבי עקיבא איגר על משנתנו**).

~ שבת קודש ~

באור משנה ה

יָצָא הָרִאשׁוֹן מֵת, וְהַשֵּׁנִי חַי – ילדה האשה תאומים, הולד הראשון יצא מת, והשני יצא חי, **טָהוֹר** – השני החי מטומאת מת, אם הוציאו את הולד המת מן הבית קודם שיצא השני, שבעודו במעי אמו לא נטמא מן הולד המת, אף על פי שנפתח הרחם, שאין דרך טומאה להיכנס; ועוד, שטהרה בלועה אינה מיטמאה (**ברטנורא; "מלאכת שלמה"**). **הָרִאשׁוֹן חַי, וְהַשֵּׁנִי מֵת** – אבל אם הולד הראשון יצא חי והשני יצא מת, **טָמֵא** – הראשון החי, אף על פי שהוציאוהו מן הבית קודם שנולד המת, שמשנפתח הרחם לראשון ויצא, מיד

עין יעקב - מסכת שבת

רש"י

בַּעֲוֹן בִּטּוּל תּוֹרָה. דְּעָנוּשׁ נַמִּי מִיתָה, כְּדַאֲמַרַן מִקְרָא נִדְרָשׁ לִפְנֵי פָּנָיו "לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם", הָא אִם לֹא תִּלְמְדוּ – יִתְמַעֲטוּ: **נָשִׁים יוֹכִיחוּ.** שֶׁאֵינָן מְצֻוּוֹת עַל דִּבְרֵי תוֹרָה, דִּכְתִיב "וְלִמַּדְתֶּם אוֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם" וְלֹא בְּנוֹתֵיכֶם, וּמֵתוֹת בְּאַסְכָּרָה. אָמַר לָהֶן: אַף הֵן מְבַטְּלוֹת אֶת בַּעֲלֵיהֶן: **תִּינוֹקוֹת יוֹכִיחוּ.** שֶׁאֵינָן בְּנֵי לִימּוּד. אָמַר לָהֶן: אַף הֵן בַּעֲוֹן שֶׁמְּבַטְּלִים אֶת אֲבִיהֶם לְהוֹלִיכָן לַחַמָּה וּלְצוֹנָן, וּלְפִייְסָן בָּאֲגוֹזִים: **שֶׁל בֵּית רַבָּן.** לֹא בְּטֵלִין וְלֹא מְבַטְּלִין: **אִם לֹא תֵּדְעִי לָךְ.** לִשְׁמוֹר מִצְוֹתַי – צְאִי לָךְ וּבַקְּשִׁי רַחֲמִים בְּזְכוּת עִקְבֵי הַצֹּאן – אָבוֹת הָרִאשׁוֹנִים שֶׁהָיוּ רַגְלֵי הַצֹּאן וְחִזּוּקָם, וּרְעִי בְּזְכוּתָן אֶת גְּדִיּוֹתַיִךְ – תִּינוֹקוֹת שֶׁלָּךְ, שֶׁלֹּא יִתְפַּשּׁוּ עַל מִשְׁכְּנוֹת הָרוֹעִים – רוֹעֵי הַדּוֹר וּפַרְנְסָיו: **ש"מ אַף עַל לְשׁוֹן הָרַע.** וְלָא פְּלִיג אַמַּעֲשֶׂה, דְּהָא קָאָמַר הָכָא שֶׁהֵם אוֹכְלִין דְּבָרִים שֶׁאֵינָן מִתּוֹקְנִין:

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

דף לג עמוד ב. הגמרא חוזרת להביא את המשך דברי התנאים, מחמת איזה עון באה אסכרה, שלכן מתחילה במעיים ומסתיימת בפה: **נַעֲנָה רַבִּי שִׁמְעוֹן וְאָמַר, בַּעֲוֹן בִּיטּוּל תּוֹרָה** נענשים באסכרה. **אָמְרוּ לוֹ** חכמים לרבי שמעון, **נָשִׁים** שאינן מצוות בתלמוד תורה, ואף על פי כן נחלות באסכרה, **יוֹכִיחוּ** שאין סיבת ביאת האסכרה מחמת עון ביטול תורה. השיב להם רבי שמעון, הן נענשות מחמת **שֶׁמְּבַטְּלוֹת אֶת בַּעֲלֵיהֶן** מתורה. שוב הקשו לו, **נָכְרִים** שלא נצטוו ללמוד תורה, ומכל מקום נחלים באסכרה, **יוֹכִיחוּ.** השיב להם רבי שמעון, גם הם חוטאים בזה, **שֶׁמְּבַטְּלִין אֶת יִשְׂרָאֵל** מתורה. שוב הקשו לו, **תִּינוֹקוֹת** שאינם בני לימוד, ומכל מקום נחלים באסכרה, **יוֹכִיחוּ.** השיב להם רבי שמעון, גם הם חוטאים בזה, **שֶׁמְּבַטְּלִין אֶת אֲבִיהֶן** מלימוד תורה, שמטריחים את אבותיהם לטייל עמהם וליתן להם מיני מתיקה. שוב הקשו לו, **תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן** שאינם בטלים ואינם מבטלים את אביהם, ומכל מקום נחלים באסכרה, **יוֹכִיחוּ** שאין זו הסיבה. השיב להם, **הָתָם** – שם, בתינוקות של בית רבן, סיבת מיתתם באסכרה היא **כְּדְרַבִּי** [–כדברי רבי] **גּוּרְיוֹן, דְּאָמַר רַבִּי גּוּרְיוֹן, וְאִיתֵּימָא** [–ויש אומרים שאמר זאת] **רַב יוֹסֵף בְּרַבִּי שְׁמַעְיָה, בִּזְמַן שֶׁהַצַּדִּיקִים** ישנם **בַּהֹוד, צַדִּיקִים נִתְפָּסִים עַל הַהֹוד** – הצדיקים נענשים על עוונות הדור, כדי לכפר עליהם. ובזמן שאין **צַדִּיקִים בַּהֹוד, תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן נִתְפָּסִים עַל הַהֹוד** – נענשים על עוונות הדור, ומכפרים עליהם במיתתם. וכשחוטאים בני הדור בביטול תורה שהעונש על כך הוא מיתה באסכרה, פעמים שנתפסים תינוקות של בית רבן, ומתים באסכרה כדי לכפר על עוונות הדור.

הגמרא מביאה מקור לדברי רבי גוריון: **אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר זְעִירִי, וְאָמְרִי לָהּ** [–ויש אומרים שמאמר זה] **אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן נְזִירָא, מַאי קְרָאָה** – מהו הפסוק שבו נרמז שצדיקים ותינוקות של בית רבן מתים בעוונות הדור, שנאמר (שיר השירים א ח) **'אִם לֹא תֵּדְעִי לָךְ הַיָּפָה בַּנָּשִׁים, צְאִי לָךְ בְּעִקְבֵי הַצֹּאן וגו'** וּרְעִי אֶת גְּדִיּוֹתַיִךְ עַל מִשְׁכְּנוֹת הָרוֹעִים', כלומר, אם לא תדעי לך לשמור מצוותי, צאי ובקשי רחמים בזכות 'עקבי [–רגלי] הצאן', שהם האבות הראשונים, ומכונים כך מפני שהם יסודם ומשענם של עם ישראל, ובזכותם תוכלי לגדל את גדיותייך, היינו התינוקות שלך, שלא יתפסו כמשכון תחת הרועים [–רועי הדור ופרנסיו]. **וְאָמְרִינַן** – ואמרנו שכוונת הפסוק 'על משכנות הרועים' היא, **לִגְדָיִים הַמְמוּשְׁכָנִין עַל הָרוֹעִים,** והיינו התינוקות הנתפסים בעוון הדור במקום הצדיקים.

הרי שהצדיקים מתים בעוונות הדור, וכשאינם בעולם, מתים תחתם תינוקות של בית רבן.

מסיימת הגמרא את ראייתה מהברייתא לענין הספק בדעת רבי אלעזר: **שְׁמַע מִינָּהּ** – מכך שרבי אלעזר שאמר לעיל שעל לשון הרע אסכרה באה לעולם, אמר כאן שעל עון אכילת טבל היא באה, מוכח, שמה שאמר לעיל 'על לשון הרע', **אַף עַל לָשׁוֹן הָרַע נַמִּי קָאָמַר,** מלבד עון אכילת טבל שהזכיר תנא קמא. מסיקה הגמרא: אכן **שְׁמַע מִינָּהּ.**

כִּי מָטֵי – כשהגיעה הספינה **לְבֵי בְּלִיעֵי** – למקום שמימיו בולעים כל מים שבאים לתוכם, **מָלָא כּוּזָא דְּמַיָּא מִבֵּי בְּלִיעֵי** – מילא רבי יהושע בן חנניה כלי קטן במים הבולעים. **כַּד אֲתוּ** – כשבאו לרומי למקום ישיבת הקיסר, **אוֹקְמִינְהוּ קַמֵּי קֵיסָר** – העמידם לזקני אתונא לפני הקיסר, **חָזַנְהוּ דַּהֲווּ מְעַנֵּי** – ראה הקיסר שהם מעונים ושפלים, מפני שגלו ממקומם, **אֲמַר לֵיהּ** הקיסר לרבי יהושע בן חנניה, **הָנֵי לָאו נִינְהוּ** – אלו אינם זקני אתונא, כי מראיהם השפל אינו כמראה זקני אתונא, **שְׁקַל מֵעַפְרַיְיהוּ וּשְׂדָא עֲילָוַיְיהוּ** – לקח רבי יהושע בן חנניה מעפר ארצם שהביא עמו, וזרק עליהם, וכיון שהריחו את ריח עפר ארצם, סברו שהם קרובים למקומם, **אַקְשׁוּ לְאַפֵּי מַלְכָּא** – העיזו פניהם ודברו קשות לפני המלך. **אֲמַר לֵיהּ**, **כָּל דְּבָעִית עֲבִיד בָּהּ** – אמר המלך לרבי יהושע בן חנניה, כל מה שתרצה תעשה אתם. **אַיְיתִינְהוּ מַיָּא דְּאַיְיתֵי מִבֵּי בְּלִיעֵי** – הביא רבי יהושע בן חנניה את המים שמילא ב'בי בליעי', **שַׁדְּרִינְהוּ בְּתִינְדָּא** – הניחם בחבית, **אֲמַר לְהוּ** רבי יהושע בן חנניה לזקני אתונא, **מַלְיוּהָ לְהוּ וְאֵיזִילוּ לְכוּ** – מלאו את החבית במים, ולכו לדרככם. **מָלוּ וְשָׁדוּ בֵּיהּ קַמְּאֵי וְכָלַע לְהוּ** – מילאו כלים במים ושפכום לתוך החבית, וראשון ראשון נבלע במים הבולעים, **מָלוּ עַד דְּשָׁמְטוּ כְּתָפַיְיהוּ וּבָלוּ לְהוּ וְאָזוּל** – וכך עמדו ומילאו מים בחבית עד שנשמטו כתפיהם, ובלו והלכו לאבדון.

משנה

המשנה דנה בכמה אופנים של ספקי פטר חמור, ומבארת אופן פדיית פטר חמור: **חֲמוֹרָה שֶׁלֹּא בִיכְּרָה, וְיָלְדָה שְׁנֵי זְכָרִים**, ולא ידוע מי מהם הוא הבכור, **נוֹתֵן בעל החמור טָלֶה אֶחָד לַכֹּהֵן** לפדיון פטר חמור, שהרי אחד מהם ודאי בכור, ומוטל עליו לפדותו. ואם ילדה **זָכָר וּנְקֵבָה**, ולא ידוע אם הזכר יצא ראשון והוא בכור, או הנקבה יצאה ראשונה ואחריה הזכר, וכיון שנקבה אינה חייבת בפדיון, אין עליו שום חיוב, **מַפְרִישׁ טָלֶה אֶחָד** ופודה את הספק פטר חמור, אך אינו נותנו לכהן, אלא הוא **לְעַצְמוֹ**, שכיון שהוא ספק, אין הכהן יכול לתבוע ממנו את הטלה, כי 'המוציא מחבירו עליו הראיה'.

שְׁתֵּי חֲמוֹרָיו שֶׁלֹּא בִיכְּרוּ, וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים – כל אחת מהן ילדה זכר, ולא ידוע מי הולד של כל אחת מהן, **נוֹתֵן שְׁנֵי טָלָאִים לַכֹּהֵן**, כי יש לו שני פטרי חמור ודאין שחייבים בפדיון. ילדו שתי חמוריו **זָכָר וּנְקֵבָה** – אחת ילדה זכר ואחת נקבה, **אוֹ** שילדו **שְׁנֵי זְכָרִים וּנְקֵבָה**, ולא ידוע אם כל אחת ילדה זכר, והשניה ילדה את הנקבה לאחר לידת הזכר, ושני הזכרים פטרי חמור. או אחד מן הזכרים נולד שני, לאחר הזכר או לאחר הנקבה, ואין כאן אלא פטר חמור אחד. **נוֹתֵן טָלֶה אֶחָד לַכֹּהֵן**, מפריש שני טלאים, ורק אחד מהם שהופרש על הודאי פטר חמור נותנו לכהן. אבל הטלה שהופרש מספק על הזכר השני, נוטלו לעצמו.

ילדו שתי חמוריו **שְׁתֵּי נְקֵבוֹת וְזָכָר, אוֹ שְׁנֵי זְכָרִים וּשְׁתֵּי נְקֵבוֹת, אֵין לַכֹּהֵן כְּלוּם**, כי יתכן ששתי הנקבות נולדו ראשונות, ונמצא שאין כאן שום זכר בכור, ולכן מפריש טלה אחד כנגד כל זכר ופודה מספק, ואינו נותנם לכהן אלא מניחם לעצמו.

שתי אתונות, **אֲתוֹן בִּיכְּרָה** – שכבר ילדה, **וַאֲתוֹן שֶׁלֹּא בִיכְּרָה** – שעדיין לא ילדה, (וילדה) [וְיָלְדוּ] **שְׁנֵי זְכָרִים**, והתערבו, ולא ידוע מי מהם הוא הפטר חמור, **נוֹתֵן טָלֶה אֶחָד לַכֹּהֵן**, שהרי ודאי אחד מהם בכור. ואם ילדו **זָכָר וּנְקֵבָה** – אחת ילדה זכר ואחת נקבה, כיון שיתכן והזכר נולד מאותה שכבר ביכרה ואין כאן שום פטר חמור, **מַפְרִישׁ טָלֶה אֶחָד** ופודה בו את הזכר מספק, אבל נוטלו **לְעַצְמוֹ**, ואינו נותנו לכהן, שהמוציא מחבירו עליו הראיה.

שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לד כ) **'וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה'**, ו'שה' משמעו **מִן הַכְּבָשִׂים וּמִן הָעִזִּים, זָכָר וּנְקֵבָה, גָּדוֹל וְקָטָן, תָּמִים וּבַעַל מוּם. פִּדָּה בוֹ** בשה אחד **פְּעָמִים הַרְבֵּה** – אם החזיר הכהן את השה לבעליו, אחר שקיבלו בפדיון פטר חמור, יכולים הבעלים לפדות בו שוב פטר חמור. ואם הפריש טלה ופדה עליו ספק פטר חמור, כיון שנוטלו לעצמו הרי הוא נחשב שלו לגמרי, ולכן **נִכְנָס לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר** עם שאר כבשיו, ומונים אותו כאחד מעשרה כבשים המחייבים במעשר. **וְאִם מֵת** השה שהופרש לפדיון פטר חמור ודאי, קודם שניתן לכהן, **נֶהֱנִין בּוֹ** הכהנים, שכיון שהופרש לפדיון ודאי, הרי הוא ברשות הכהן, אף אם מת בבית הבעלים.

גמרא

הגמרא מבררת מי הוא התנא של המשנה שסובר שבלידת שני זכרים נותן רק טלה אחד לכהן. שואלת הגמרא: **מַאן תַּנָּא** – כדעת איזה תנא סוברת משנתינו, שבלידת שני זכרים אינו נותן אלא טלה אחד לכהן. **אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, דְּלֹא כְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי** היא, שאמר להלן (יז.) שבהמה טהורה שלא ביכרה וילדה שני זכרים ויצאו שני ראשיהם כאחת, שניהם ינתנו לכהן. וחכמים נחלקו עליו, שאי אפשר לצמצם ששניהם נולדו כאחת ממש, ולכך רק אחד מהם בכור וינתן לכהן והשני לבעליו. **דְּאִי** משנתינו **כְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, הָאָמַר שֶׁאִפְשָׁר לְצַמְצֵם** ולקבוע ששני הולדות יצאו ממש יחד, ועל שניהם חלו דיני בכורה, ואם כן גם לגבי פדיון פטר חמור, יחול החיוב על שני הזכרים שילדה יחד, וכדי לפדותם יש לו ליתן לכהן שני טלאים.

אָמַר אַבָּיֵי, אֲפִילּוּ תֵּימָא – אפילו אם תאמר שמשנתינו סוברת **כְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי** שאפשר לצמצם ולקבוע ששני הולדות יצאו יחד, **שָׁאנֵי הָתָם** – שונה הדבר שם בדין בכור בהמה טהורה שבו התחדש שבכורה חלה גם על שני ולדות, **דִּכְתִיב** בבכור בהמה טהורה (שמות יג יב) **'וְכָל פֶּטֶר שֶׁגֶר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ הַזְּכָרִים לַה'**, וכיון שחיוב בכורה נאמר בלשון רבים, משמע שהוא חל גם על שני בכורים שיצאו יחד. אולם בפטר חמור לא גילה הכתוב כן, ולפיכך גם אם אפשר לצמצם ולקבוע שיצאו שניהם ממש יחד, אין הקדושה חלה אלא על ולד אחד, ולכן כשנולדו שני זכרים ראשונים יחד, גם לרבי יוסי הגלילי אינו נותן לכהן רק טלה אחד.

הגמרא מבררת מדוע לא נלמד פטר חמור מבכור בהמה טהורה. שואלת הגמרא: **וְלִיגְמַר מִינֵּיהּ** – ונלמד דין בכור בהמה טמאה מבהמה טהורה, ונאמר שכשם שדיני בכור בהמה טהורה חלים על שני ולדות שיצאו יחד, כך גם דיני פטר חמור יחולו על שני ולדות שיצאו יחד. משיבה הגמרא: **הָא מִיעֵט רַחֲמָנָא** – הרי מיעטה התורה **'הַזְּכָרִים'** בה"א הידיעה, לומר שרק זכרים אלו של בהמה טהורה חייבים כשיצאו יחד, ולא זכרי בהמה טמאה. הגמרא מביאה נידון זה בלשון אחר: **אִיבָּא דְּאָמְרִי** – יש שאמרו שמועה זו באופן אחר, **לֵימָא** – האם משנתינו **דְּלֹא כְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, דְּאִי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, הָאָמַר אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם** ולקבוע ששני הולדות יצאו יחד, ולמה נותן רק טלה אחד לכהן. **אָמַר אַבָּיֵי, אֲפִילּוּ תֵּימָא כְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, שָׁאנֵי הָתָם** בבכור בהמה טהורה שהבכורה חלה על שני הולדות, **דִּכְתִיב** (שם) **'הַזְּכָרִים לַה'** בלשון רבים, אך לגבי פטר חמור לא גילה הכתוב כן, ולכן כשנולדו שני זכרים ראשונים יחד, נותן לכהן רק טלה אחד.

המשך בעמוד 256

רש"י

לבי בליעי — מים שבאוקיינוס שבולעים כל מימות שבעולם שנופלין בו, ומביאין אותם עד תהום ופולטות אותן. והיינו דכתיב (קהלת א): "והים איננו מלא". **מעני** — מעונים ושפלים, לפי שלא היו בארצם. **איקשו** — העיזו ודברו קשות את המלך כשהריחו ריח ארצם, סבורים להיות קרובים לארצם. **בתיגדא** = בבלי. לישנא אחרינא: בתינארא = חבית. **דשמוט כתפייהו** — נשמטו שכמם. **וכלו ואזול** — בלו והלכו לאבדון. **משנה נותן טלה אחד לכהן** — בפדיון. דממה נפשך חד מיניהו בכור שפטר את הרחם. **זכר ונקבה** — ואין ידוע אם זכר תחלה והרי הוא בכור, או נקבה יצאתה תחלה ואין כאן בכור. **מפריש טלה** — משום ספק, ומפקיע עליו קדושת פטר חמור. **והוא לעצמו** — שהוא בעצמו יאכל הטלה, ולא יתננו לכהן. דכהן הוי מוציא מחבירו, ועליו הראייה להביא עדים שהזכר יצא תחלה. ואיסורא ליכא, דאפילו פטר חמור גמור שפדאו בשה — אין קדושה לא בו ולא בפדיונו, כדקתני במתניתין; ואם מת נהנה בו. אלא גזל הוא דאיכא אם אינו נותן את הטלה לכהן, דממונא הוא. והכא ליכא גזל, דספק הוא. **שני חמורים כו' זכר ונקבה** — נותן טלה לכהן בשביל הזכר. **או שני זכרים ונקבה** — דחדא ילדה זכר, וחדא ילדה זכר ונקבה. **נותן טלה אחד לכהן** — דהא איכא חד זכר ודאי בכור. ואידך דהוי ספק, דשמא הנקבה יצאתה תחלה — מפריש טלה והוא לעצמו. **שני זכרים ושתי נקבות** — ספק הן, דשמא כל חד וחד ילדה זכר ונקבה, ושמא נקבות יצאו תחלה. הילכך אין כאן לכהן כלום, אלא מפריש עליהן שני טלאים לאפקועי איסוריהן והן לעצמו. **אחת ביכרה וכו' זכר ונקבה מפריש טלה והוא לעצמו** — דשמא אותה שלא ביכרה ילדה את הנקבה. **שנאמר ופטר חמור תפדה בשה** — אריישא קאי. כלומר, מנא לן דפדיון פטר חמור בשה — שנאמר: "ופטר חמור תפדה בשה". **זכר ונקבה** — בין שה זכר, בין נקבה. **ופודה בו פעמים הרבה** — שאם חזר כהן ונתנו לו לישראל, ויש לו פטרי חמורים — יכול לפדותן בו.

נכנס בו' — מפרש בגמרא. **גמ' מאן תנא** — דחמורה שלא ביכרה וילדה שני זכרים, דאינו נותן לכהן אלא חד טלה. **דלא כרבי יוסי הגלילי** — דאמרינן לקמן, בפרק "הלוקח עובר פרתו" (בכורות יז,א): רחל שלא ביכרה וילדה שני זכרים, רבי יוסי הגלילי אומר: שניהם לכהן. דאפשר לצמצם ששניהן יצאו כאחד, ושניהן בכורות. **שאני התם דכתיב** — גבי רחל. **הזכרים לה'** — דמשמע שנים. אבל בפטר חמור דלא כתיב ביה "הזכרים", אי נמי אפשר לצמצם — לא קדשי. **ולימר מיניה** — בכור בהמה טמאה מבהמה טהורה. **הא מיעט רחמנא** — "הזכרים", ה"א יתירה משמע: זו ולא אחרת. **בשלמא לרבי ירמיה דלא מוקי לה כרבי יוסי** — דקמפרש טעמא דמתניתין משום (טעמא) דאי אפשר לצמצם שלא יצא ראש האחד תחלה, דהוי פטר רחם — היינו דלא קתני במתניתין "יצאו שני ראשיהן כאחת" כי היכי דתני לקמן בפירקין (יז,א) גבי מילתיה דרבי יוסי הגלילי, דהא לא אפשר. **אלא לאביי** — דאפשר לצמצם, וטעמא משום מיעוט ד"הזכרים" — ליתני: ויצאו ראשיהן כאחת, דשמעינן מינה רבותא! **ועוד תניא בהדיא** — דאפילו בבהמה טמאה אמר נמי רבי יוסי שניהן לכהן. **בקדושת הגוף** — בבהמה טהורה. **אלא משום שנאמר הזכרים** — בבכור בהמה טהורה, דשמעינן מינה דאפשר לצמצם, אמר: הוא הדין לפטר חמור.

ליכא

כִּי מָטֵי לְבֵי בְלִיעֵי, מְלָא פּוּוָא דְּמַיָּא מַבֵּי בְלִיעֵי. כַּד אֲתוּ, אוֹקְמִינְהוּ קַמֵּי קֵיסָר. חֲזָנְהוּ דְּהָווּ מְעַנֵּי, אֲמַר לֵיהּ: הָנֵי לָאו נִינְהוּ! שְׁקַל מַעֲפַרַיְיהוּ וּשְׁדָא עֵילַוַיְיהוּ, אַקְשׁוּ לְאַפֵּי מַלְכָּא. אֲמַר לֵיהּ: כָּל דְּבָעֵית עֲבִיד בְּהוּ. אַיְיתִינְהוּ מָיָא דְּאַיְיתֵי מַבֵּי בְלִיעֵי, שְׁדִינְהוּ בְּתִיגְדָּא, אֲמַר לְהוּ: מַלְיוּהּ לְהוּ וְאִיזִילוּ לְכוּ. מִלּוּ וּשְׁדוּ בֵּיהּ קַמְּאֵי קַמְּאֵי וּבְלַע לְהוּ, מְלוּ עַד דִּשְׁמוּט כְּתָפַייְהוּ, וּכְלֵי לְהוּ וַאֲזוֹל. **מַתְנִי'** חֲמוֹרָה שֶׁלֹּא בִיכְּרָה, וְיָלְדָה שְׁנֵי זְכָרִים - נוֹתֵן טָלֶה אֶחָד לַכֹּהֵן. זָכָר וּנְקֵבָה - מַפְרִישׁ טָלֶה אֶחָד לְעַצְמוֹ. שְׁתֵּי חֲמוֹרָיו שֶׁלֹּא בִיכְּרוּ וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים - נוֹתֵן שְׁנֵי טְלָאִים לַכֹּהֵן. זָכָר וּנְקֵבָה, אוֹ שְׁנֵי זְכָרִים וּנְקֵבָה - נוֹתֵן טָלֶה אֶחָד לַכֹּהֵן. שְׁתֵּי נְקֵבוֹת וְזָכָר אוֹ שְׁנֵי זְכָרִים וּשְׁתֵּי נְקֵבוֹת - אֵין לַכֹּהֵן כְּלוּם. אַחַת בִּיכְּרָה וְאַחַת שֶׁלֹּא בִיכְּרָה, וְיָלְדָה שְׁנֵי זְכָרִים - נוֹתֵן טָלֶה אֶחָד לַכֹּהֵן. זָכָר וּנְקֵבָה - מַפְרִישׁ טָלֶה אֶחָד לְעַצְמוֹ. "וּפָטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה" - מִן הַכְּבָשִׂים וּמִן הָעִזִּים, זָכָר וּנְקֵבָה, גָּדוֹל וְקָטָן, תָּמִים וּבַעַל מוּם. פּוֹדֶה בּוֹ פְּעָמִים הַרְבֵּה, נִכְנַס לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר, וְאִם מֵת - נֶהֱנִין בּוֹ. **גְּמָ'** מַאן תַּנָּא? אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה: דְּלָא כְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, דְּאִי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי - הָאָמַר: אֶפְשָׁר לְצַמְּצֵם! אָמַר אַבַּיֵי: אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, שָׁאנֵי הָתָם דִּכְתִיב: "הַזְּכָרִים לַה'". - וְלִינְגַּר מִינֵּיהּ! - הָא מִיעֵט רַחֲמָנָא "הַזְּכָרִים". אִיפָּא דְּאָמְרִי: לֵימָא דְּלָא כְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, דְּאִי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי - הָאָמַר: אֶפְשָׁר לְצַמְּצֵם! אָמַר אַבַּיֵי: אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, שָׁאנֵי הָתָם דִּכְתִיב "הַזְּכָרִים לַה'". בְּשֶׁלָּמָא לְרַבִּי יִרְמְיָה, דְּלָא מוֹקֵי לָהּ כְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי - הַיְינוּ דְּלָא קָתָנֵי: "וְיָצְאוּ שְׁנֵי רָאשֵׁיהֶן כְּאֶחָד". אֶלָּא לְאַבַּיֵי, לֵיתְנֵי: "וְיָצְאוּ שְׁנֵי רָאשֵׁיהֶן כְּאֶחָד"! וְעוֹד, תַּנְיָא: חֲמוֹרוֹ שֶׁלֹּא בִיכְּרָה וְיָלְדָה שְׁנֵי זְכָרִים, וְיָצְאוּ שְׁנֵי רָאשֵׁיהֶן כְּאֶחָד, רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: שְׁנֵיהֶן לַכֹּהֵן, שֶׁנֶּאֱמַר: "הַזְּכָרִים לַה'". וְהָא כִּי כְּתִיב הָאי - בְּקְדוּשַּׁת הַגּוּף הוּא דִּכְתִיב! אֶלָּא מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: "הַזְּכָרִים לַה'"! תִּיוּבְתָּא דְּאַבַּיֵי, תִּיוּבְתָּא.

ורבנן

שני זכרים ונקבה נותן טלה אחד לכהן — לכאורה מפריש טלה אחד מספק לעצמו. וכן מוכח לקמן פרק שני (יח,ב) דגבי שני זכרים ונקבה — אחד לו ואחד לכהן, (דמוכח) משום דקדושת בכור חלה על שתיהם. וכן פירש בקונטרס: מפריש עוד טלה, והוא לעצמו.

לאפקועי

תוספות

בי בליעי — פירש הקונטרס: מי אוקיינוס, שבולעות כל מימות שבעולם ופולטות אותן דרך תהום, דכתיב: "והים איננו מלא". ורקשה: דבסמוך קאמר: שדינהו בתיגרא, שם כלי, ושוב היאך יורדין לתהום? ואי מפרש גומא או חריץ, ניחא. ויתכן "מי בליעי" — שם מקום, מדאמר שם: בי בליעי אית ביה תלתא צלמי, חד מטי ידיה אריש‍יה, חד אליביה, בתרא דכולהו מחזי בידיה לאחוריה.

מאן תנא אמר רב ירמיה דלא כרבי יוסי הגלילי — פירש הקונטרס: מאן תנא דאמרינן שילדה שני זכרים אינו נותן אלא חד טלה לכהן. ורקשה לפירושו, דהכא אפילו רבינו יוסי הגלילי מודה, מדלא קתני במתניתין "ויצאו שני ראשיהן כאחד" כדקתני בפרק שני (בכורות יז,א), וכיון דלא ראינו שיצאו בבת אחת, מספק לא אמרינן בבת אחת יצאו אפילו לרבי יוסי הגלילי, דלא שביחא! וצריך לפרש: דנהי דמספק מודה רבי יוסי הגלילי דאין נותן לכהן אלא חד טלה, מכל מקום בספק מועט — טוב להחמיר בדבר ולהפריש טלה שני לעצמו.

[שייך לעמוד בו] **אמר** רב (אשי) מין במינו אינו חוצץ — תימה: בפרק "בהמה המקשה" (חולין ע,א) בעי: כרכתו אחותו והוציאתו, מהו? יש לומר: הכא מקצת פנוי, איכא למימר טפי במינו אינו חוצץ. אי נמי: אחותו הויא אינו מינו טפי מאחיו. עוד יש לומר: דוקא משום דהוציאתו, שסייעה אחותו בהוצאתו, הוא דמספקא לן דדילמא הויא חציצה. אבל אם לא סייעה להוציאו — פשיטא דלא הויא חציצה. ואם תאמר: [לאביי] דמוקי מתניתין כרבי יוסי הגלילי דאפשר לצמצם, ואפילו הכי אינו נותן כי אם טלה אחד לכהן משום דכתיב "הזכרים", אמאי לא אמר: כל שאינו בזה אחר זה — בבת אחת אינו, ולא קדוש לא זה ולא זה? ויש לומר: דלא מסתבר למימר הכי אלא בדבר התלוי במעשה, כההוא דקדש שתי אחיות, ותודה שנשחטה על שמונים חלות. אבל קדושה הבאה מאליה — לא אמר הכי, ואף על גב דשייך למימר: הי מיניהו מייתית הי מיניהו מפקת. ואם תאמר: מדקאמר "נהי דאי אפשר לצמצם חציצה מיהא איכא", משמע דהכי קאמר: נהי דאי אפשר לצמצם, ודין הוא שיקדש האחד לרבנן — חציצה מיהא איכא, ולא היה לו להיות קדוש. משמע דאי הוה אפשר לצמצם — היה אז קשה לן היאך קדוש, בלא טעם חציצה. ומה קשה? והא (פריך) (פרישית) דלא אמר כל שאינו [כו'] בבת אחת כו' אלא בדבר התלוי בדבור! ויש לומר, דהכי פירושו: נהי דאי אפשר לצמצם — ולהכי ניחא לרבנן שאין שתיהן קדושין מטעם "הזכרים" כמו לרבי יוסי הגלילי, דלא אפשר למידרש להו "הזכרים" ביון דסבירא להו אי אפשר — מכל מקום ליהוי חציצה. **זכר** ונקבה מפריש טלה לעצמו — ואם תאמר: לרבי יוסי הגלילי דאמר אפשר לצמצם, אם יצאו שניהם בבת אחת — אין הזכר קדוש, לפי מה שפירשתי לעיל: נקבה חוצצת! ועוד, תנן לקמן בפרק שני (יז,ב): זכר ונקבה — אין לכהן כלום. משמע דקאי איצאו שני ראשיהן כאחת דרישא, שהנקבה מבטלת בכורת זכר, שגם היא פטרה בכורת רחם. ואם כן, סמוך מיעוט דבבת אחת למחצה דנקבות קודמות, והוו להו זכרים קודמים מיעוטא! ויש לומר בדפריך לעיל: בספק מועט החמירו להפריש טלה לעצמו. **שתי** חמוריו שלא בכרו וילדו שני זכרים נותן שני טלאים לכהן — הכא ניחא, דאצטריך לאשמועינן אין פודה וחוזר ופודה כל זמן שלא ניתן ליד כהן, כדפריך לעיל בפירקא (ד,ב). אבל לקמן פרק שני דקתני כי האי גוונא גבי בכורות בהמה טהורה, ליכא למימר הכי! יש לומר, קא משמע לן: לא תלינן להעמיד הממון בחזקת בעלים, שהאחת טנפה ונמוחו הוולד, ואחת ילדה שני זכרים. ומיהו, לקמן פרק "יש בכור" (מה,ב) קתני כהאי גוונא גבי נשים — ליכא למימר הכי, שכל אחת יודעת בעצמה מה שילדה! ויש לומר: אגב דתנייה הכא תנייה התם. אי נמי, ניחא ליה לפרש כל גווני ואף על גב דלא צריכי. כדקתני: זכר ונקבה נותן אחד לכהן, דלא צריכא כלל.

לאפקועי לאיסורא מיניה — דלפוטרו ממצות עריפה לא היה צריך להפריש מספק. כמו שאין נותן לכהן מספק, כמו כן אינו עורפו מספק. **ותנן** רבי יהודה אומר במזיד קידש — משמע הכא דמקודשת בגבולין קודם שיגיע לירושלים. והא דאמר בסוף פרק "חלק" (סנהדרין קיב,ב): בגבולין דברי הכל פטורין מן החלה — לאו משום דחשיב ממון גבוה לכולי עלמא בגבולין, אלא משום דלא קרינן ביה "עריסותיכם", כיון דאסור באכילה. וכן עיר הנדחת — לאו "שללה" הוא, כדאמר התם. ב"השוכר את הפועלים" (בבא מציעא צ,א) נמי פטר רבי יהודה מחסימה מעשר חוץ לחומה — לאו משום דחשיב ממון גבוה חוץ לחומה, אלא משום דבעינן דישו הראוי לו, כדממעטינן הקדש (ממעילה) [במעילה יג,א].

מכל האוכל אשר יאכל אוכל שיכול להאכילו לאחרים קרוי אוכל — ואם תאמר: פרק "כסוי הדם" (חולין פה,א) פטרינן עוף טמא מכסוי לרבי שמעון גבי שחיטה שאינה ראויה, מדכתיב: "ציד חיה או עוף אשר יאכל" וגו'. והא אוכל שאתה יכול להאכיל לאחרים הוא! יש לומר: התם "חיה או עוף" כתיב, משמע דאתא למעוטי מינים טמאים שאין נאכלין לישראל, ואף על גב שיכול להאכילן לאחרים. אבל הכא, "מכל האוכל אשר יאכל" משמע שפיר למעוטי שאין נאכל לאחרים.

מה

וְרַבָּנַן, לֵימָא קָסָבְרִי רַבָּנַן מִקְצָת רֶחֶם מַקְדִּישׁ? דְּאִי כּוּלֵּיהּ רֶחֶם מַקְדִּישׁ, נְהִי דְּאִי אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם, חֲצִיצָה מִיהָא אִיכָּא! אָמַר רַב: מִין בְּמִינוֹ אֵינוֹ חוֹצֵץ. "זָכָר וּנְקֵבָה - מַפְרִישׁ טָלֶה" כו'. וְכֵיוָן דִּלְעַצְמוֹ הוּא, לָמָּה לִי לְאַפְרוּשֵׁי? - לְאַפְקוּעֵי לְאִיסּוּרֵיהּ מִינֵּיהּ. אַלְמָא, כֵּיוָן דְּלָא מַפְקַע - אָסוּר בַּהֲנָאָה; מַתְנִיתִין מַנִי? רַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּתַנְיָא: פֶּטֶר חֲמוֹר אָסוּר בַּהֲנָאָה, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר. מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה? אָמַר עוּלָּא: יֵשׁ לְךָ דָּבָר שֶׁצָּרִיךְ פְּדִיָּיה, וּמוּתָּר? - וְלֹא? וַהֲרֵי בְּכוֹר אָדָם, שֶׁצָּרִיךְ פְּדִיָּיה, וּמוּתָּר! - אֶלָּא: יֵשׁ לְךָ דָּבָר שֶׁהִקְפִּידָה עָלָיו תּוֹרָה בְּשֶׂה, וּמוּתָּר? - וּמִי הִקְפִּידָה? וְהָא רַב נְחֶמְיָה בְּרֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף פָּרֵיק לֵיהּ בְּשִׁילְקֵי בְּשָׁוְיוֹ! - בְּשָׁוְיוֹ לָא קָאָמַר; כִּי קָאָמְרִינַן - שֶׁלֹּא בְּשָׁוְיוֹ, וְהָכִי קָאָמַר: יֵשׁ לְךָ דָּבָר שֶׁהִקְפִּידָה עָלָיו תּוֹרָה לְאַפְקוּעֵי לְאִיסּוּרֵיהּ בְּשֶׂה? - וַהֲרֵי מַעֲשֵׂר, שֶׁהִקְפִּידָה עָלָיו תּוֹרָה בְּכֶסֶף צוֹרִי, וּתְנַן רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּמֵזִיד קִידֵּשׁ! - בְּפֶטֶר חֲמוֹר נַמִי מִיקַּדְּשָׁא. כִּדְרַבִּי אֶלְעָזָר, דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אִשָּׁה יוֹדַעַת שֶׁאֵין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי מִתְחַלֵּל עַל יָדָהּ, וְעוֹלָה וְאוֹכַלְתּוֹ בִּירוּשָׁלַיִם; הָכָא נַמִי, אִשָּׁה יוֹדַעַת דֶּפֶטֶר חֲמוֹר אִיסּוּרָא אִית בֵּיהּ, וּפָרְקָא לֵיהּ בְּשֶׂה, וּמִקַּדְּשָׁא בְּהַךְ דְּבֵינֵי וּבֵינֵי. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן, מַאי טַעֲמָא? אָמַר עוּלָּא: יֵשׁ לְךָ דָּבָר שֶׁפִּדְיוֹנוֹ מוּתָּר וְהוּא אָסוּר? - וְלֹא? וַהֲרֵי שְׁבִיעִית דְּפִדְיוֹנָהּ מוּתָּר וְהִיא אֲסוּרָה! - שְׁבִיעִית נַמִי פִּדְיוֹנָהּ אָסוּר, דְּאָמַר מָר: הָאַחֲרוֹן אַחֲרוֹן אָסוּר. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בְּהַאי קְרָא קָמִיפַּלְגִי, דְּתַנְיָא: "לֹא תַעֲבֹד בִּבְכוֹר שׁוֹרֶךָ" - אֲבָל אַתָּה עוֹבֵד בְּשֶׁלְּךָ וּבְשֶׁל אֲחֵרִים, "וְלֹא תָּגֹז בְּכוֹר צֹאנֶךָ" - אֲבָל אַתָּה גּוֹזֵז שֶׁלְּךָ וְשֶׁל אֲחֵרִים, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: "לֹא תַעֲבֹד בִּבְכוֹר שׁוֹרֶךָ" - אֲבָל אַתָּה עוֹבֵד בִּבְכוֹר אָדָם, "לֹא תָּגֹז בְּכוֹר צֹאנֶךָ" - אֲבָל אַתָּה גּוֹזֵז בְּכוֹר חֲמוֹר. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי שִׁמְעוֹן - הַיְינוּ דִּכְתִיב תְּרֵי קְרָאֵי, אֶלָּא לְרַבִּי יְהוּדָה, תְּרֵי קְרָאֵי לְמַעוּטֵי שֶׁלְּךָ וְשֶׁל אֲחֵרִים לָמָּה לִי? וְתוּ, לְרַבִּי יְהוּדָה, בְּכוֹר אָדָם נַמִי נֵימָא דַּאֲסִיר! אֶלָּא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא "שׁוֹרֶךָ" - לְמַעוּטֵי בְּכוֹר אָדָם הוּא דְּאָתָא. כִּי פְּלִיגִי בְּ"צֹאנֶךָ"; דְּרַבִּי יְהוּדָה לְטַעְמֵיהּ, דְּאָמַר: שׁוּתָּפוּת גּוֹי חַיֶּיבֶת בִּבְכוֹרָה, וְכִי אִיצְטְרִיךְ קְרָא - לְמִישְׁרֵי בְּגִזָּה וַעֲבוֹדָה. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר: שׁוּתָּפוּת גּוֹי פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה, וּלְעִנְיַן גִּזָּה וַעֲבוֹדָה לָא אִיצְטְרִיךְ קְרָא, כִּי אִיצְטְרִיךְ קְרָא - לְפֶטֶר חֲמוֹר. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יְהוּדָה - הַיְינוּ דִּכְתִיב "צֹאנֶךָ", וְ"שׁוֹרֶךָ" - אַטּוּ "צֹאנֶךָ". אֶלָּא לְרַבִּי שִׁמְעוֹן, "שׁוֹרֶךָ" וְ"צֹאנֶךָ" לָמָּה לִי? קַשְׁיָא. אָמַר רַבָּה: וּמוֹדֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן לְאַחַר עֲרִיפָה שֶׁהוּא אָסוּר; מַאי טַעֲמָא - גָּמַר עֲרִיפָה עֲרִיפָה מֵעֶגְלָה עֲרוּפָה. אָמַר רָבָא: מְנָא אָמִינָא לֵיהּ? דְּתַנְיָא: הָעָרְלָה, וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם, וְשׁוֹר הַנִּסְקָל, וְעֶגְלָה עֲרוּפָה, וְצִיפּוֹרֵי מְצוֹרָע, וּפֶטֶר חֲמוֹר, וּבָשָׂר בְּחָלָב - כּוּלָּן מִטַּמְּאִין טוּמְאַת אוֹכָלִין. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: כּוּלָּן אֵין מִטַּמְּאִין טוּמְאַת אוֹכָלִין. וּמוֹדֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּבָשָׂר בְּחָלָב שֶׁמִּטַּמֵּא טוּמְאַת אוֹכָלִין, הוֹאִיל וְהָיְתָה לוֹ שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר. וְאָמַר רַבִּי אַסִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן? דִּכְתִיב: "מִכָּל הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל" - אוֹכֶל שֶׁאַתָּה יָכוֹל לְהַאֲכִילוֹ לַאֲחֵרִים - קָרוּי אוֹכֶל, שֶׁאִי אַתָּה יָכוֹל לְהַאֲכִילוֹ לַאֲחֵרִים - אֵינוֹ קָרוּי אוֹכֶל. -

אי

לימא קסברי רבנן מקצת רחם — הנוגע בבכור, מקדשו. דנהי דאי אפשר לצמצם, וראשון לחודיה קדיש — איכא למיפרך: הא קודם שיצא כולו — יצא אחיו וחצץ בינו לבין הרחם, וכתיב (במדבר ח): "פטר כל רחם", עד שיפטור כל הרחם! ולרבי יוסי ליכא למיפרך, דכיון דתרווייהו קדשו — כחד דמו. **מין במינו** — ואלו שניהם מין אחד. **ומותר** — קודם פדיונו. **בכור אדם** — מותר בהנאה למעשה ידיו קודם פדייה, דהא לא אשכחן דאסור. **שהקפידה וכו'** — וכיון דמחמיר כולי האי, שקבע לו הכתוב פדיון בשה ולא באחר, ודאי אסור בהנאה. **בשלקי** — עשבים שלוקות. **בשויו** — שנותן עשבים שוה דמי החמור לכהן. **בשויו לא אמרינן** — דלא חמיר מהקדשות. **לאפקועי לאיסורא בשה** — ואפילו שלא בשויו, כדקתני מתניתין: גדול וקטן. **בכסף צורי** — דאינו מתחלל על אסימון, כדכתיב (דברים יד): "וצרת הכסף בידך". **במזיד** — שנתכוון לחללו. **קידש** — אם קידש בו את האשה — מקודשת. אלמא, מותר בהנאה לרבי יהודה! **בהך דביני וביני** — ששוה החמור יותר מן השה. **שפדיונו מותר** — כגון הכא, שהכהן אוכל את השה בלא שום הקרבה, והוא אסור קודם פדיון. דהא פסולי המוקדשין, שאסורין בהנאה קודם פדיונן, הוי פדיונן נתפס בקדושתן ואסור. **שביעית** — המוכר פירות שביעית — הדמים מותרין לעולם, והפירות עצמן מתבערין בשעת הביעור כשכלה לחיה. וקא סלקא דעתך דהאי מקשה דפדיון שביעית מותר לעולם, ולא שמיעא ליה הא דאחרון אחרון נתפס. **אחרון אחרון** — במסכת סוכה (מ,ב): לקח בפירות שביעית בשר — אלו ואלו מתבערין בשעת הביעור. לקח בבשר יין — יצא בשר ונכנס יין, יין בשמן — יצא יין ונכנס שמן. ואחרון נתפס בשביעית להתבער, ופרי עצמו שגדל בשביעית שבאו אלו מכחו, בכל מקום שהוא אסור מן הביעור ואילך. **בשלך ושל אחרים** — גוים. כגון בכור בהמה שיש בה שותפות לגוי, אף על גב דמחייב רבי יהודה למיתב חצי דמיו לכהן — שרי בגזה ועבודה, שאין קדושה לחצאין. אבל פטר חמור לא ממעט מהאי קרא, וכל כמה דלא ממעט לא שרינן ליה, דלא גרע מבכור בהמה טהורה. ולרבי שמעון ממעט ליה קרא. **בשלמא לרבי יהודה** — דדריש: "צאנך" — ולא של שותפות גוי. **היינו דכתיב צאנך** — דמשמע: המיוחד לך, ולא כתב "צאן" סתמא. ו"שורך", אף על גב דמצי למיכתב "בבכור שור" ומימעט נמי בכור אדם מיניה, אפילו הכי אטו "צאנך" כתב "שורך". הכי גרסינן: היינו דכתיב צאנך ושורך אטו צאנך אלא לרבי שמעון לכתוב שור וצאן. **אמר רבא** — גרסינן. **לאחר עריפה** — אם לא פדאו וערפו כדינו. **אסור** — להאכילו לכלבו. **עגלה ערופה** — אסורה בהנאה, משום דכתיב (דברים כא): "שם" — שם תהא קבורתה. **ושור הנסקל** — ששחטו לאחר שנגמר דינו, דלא ירדה בו טומאת נבילות. ועגלה ערופה — ששחטה לאחר ירידתה לנחל איתן, דקיימא לן דהיא אוסרתה. **ציפורי מצורע** — אסורין בהנאה, במסכת קדושין (נז,א). **ופטר חמור** — ששחטו ועדיין מפרכס, שלא ירד לטומאת נבילה. אבל אם נגע בו שרץ — מטמא טומאת אוכלים, שאם חזר ונגע באוכלים אחרים — מטמאים, אף על פי שמפרכס. דאמר ב"העור והרוטב" (חולין קיז,ב): השוחט בהמה טמאה לגוי ומפרכסת — מטמא טומאת אוכלים. דמהניא לה שחיטת ישראל למהוי מחשבה, הואיל ושחיטה דכוותה חזיא לה בבהמה טהורה. אי נמי, אפילו ערפו ממש, דנבילה היא. ואיכא למימר בהם טומאת אוכלים, כגון דאיכא פחות מכזית מינייהו, דלא חזי לטומאת נבילות, מיצטרף בהדי פחות מכביצה אוכלין ומשלימו לכביצה. **כולן מטמאין טומאת אוכלין** — אם נגע בהו טומאה. ואף על גב דאינהו גופייהו אסירי, מהניא להו להכי שאם נגעו באוכלין אחרים — מטמאין אותן. **כולן אין מטמאין** — הואיל ואסורין בהנאה. **שעת הכושר** — קודם בישול. **לאחרים** — לגוים, דאינו אסור בהנאה.

אי

הגמרא דנה האם מוכח שרבנן סוברים מקצת רחם מקדש: **וְרַבָּנָן** הסוברים שאי אפשר לצמצם ששני הולדות יצאו יחד, **לֵימָא קָסָבְרִי רַבָּנָן מִקְצָת רֶחֶם מְקַדֵּישׁ** – שנגיעת חלק מפתח הרחם מועילה לקדשו, **דְּאִי כּוּלֵּיהּ רֶחֶם מְקַדֵּישׁ** – שאם רק מגע בכל פתח הרחם מקדש, **נְהִי דְּאִי אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם** שיצאו שניהם יחד, אלא רק אחד יצא ראשון והוא הבכור, מכל מקום איך נתקדש, והלא על ידי הולד השני הנולד עמו, **חֲצִיצָה מִיהָא אִיכָּא** – יש חציצה בינו לבין הרחם בחלק שיצא השני עמו. ומזה שאחד קדוש, מוכח שגם מקצת רחם מקדש. **אָמַר רַב,** אין ללמוד מכאן שמקצת רחם מקדש, כיון **שמִין בְּמִינוֹ אֵינוֹ חוֹצֵץ,** ולכך אף שיחד עם הבכור יצא אחיו, כיון שהוא ממין הבכור אינו חוצץ ונחשב כאילו כל פתח הרחם נגע בבכור.

שנינו במשנה: **זָכָר וּנְקֵבָה מַפְרִישׁ טָלֶה כו'** והוא לעצמו.

הגמרא מבררת מדוע חייב להפריש. שואלת הגמרא: **וְכֵיוָן דִּלְעַצְמוֹ הוּא** – כיון שבעל הפטר חמור נוטל את השה לעצמו ואינו נותנו לכהן, **לָמָּה לִי לְאַפְרוּשֵׁי** – למה צריך להפרישו. משיבה הגמרא: מפריש שה כדי **לְאַפְקוּעֵי לְאִיסּוּרֵיהּ מִינֵּיהּ** – להפקיע מהבכור את האיסור הנאה שיש עליו עד הפדיון, שגם ספק פטר חמור אסור בהנאה, כי 'ספיקא דאורייתא לחומרא'.

הגמרא מביאה מחלוקת תנאים אם פטר חמור אסור בהנאה. אומרת הגמרא: **אַלְמָא כֵּיוָן דְּלֹא מַפְקַע לְאִיסּוּרֵיהּ** – מוכח שכל עוד לא הפקיע איסורו, החמור **אָסוּר בַּהֲנָאָה, מַתְנִיתִין מַנִּי** – כדעת מי נשנית משנתינו, **רַבִּי יְהוּדָה הִיא,** שאסר פטר חמור. **דְּתַנְיָא, פֶּטֶר חֲמוֹר אָסוּר בַּהֲנָאָה, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר.** והתנא החולק בכל מקום על רבי שמעון, הוא רבי יהודה.

הגמרא מבררת את טעמו של רבי יהודה שאוסר בהנאה. דנה הגמרא: **מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה** שאסר פטר חמור בהנאה, **אָמַר עוּלָּא,** שאם הוא מותר בהנאה, יש לתמוה, וכי **יֶשׁ לְךָ דָּבָר שֶׁצָּרִיךְ פְּדִיָּיה וּמוּתָּר** קודם שנפדה, ומזה מוכח שקודם הפדיון אסור בהנאה. דוחה הגמרא: **וָלֹא** – וכי לא מצינו דבר שצריך פדייה ומותר בהנאה, **וַהֲרֵי בְּכוֹר אָדָם, שֶׁצָּרִיךְ פְּדִיָּיה** בחמשה סלעים לכהן, **וּמוּתָּר** בהנאה, שלא מצינו שמעשי ידיו אסורים עד שיפדה, הרי שחיוב פדיון אינו מוכיח שקודם לכן אסור בהנאה.

אֶלָּא טעמו של רבי יהודה הוא, שאם מותר בהנאה, יש לתמוה, וכי **יֶשׁ לְךָ דָּבָר שֶׁהִקְפִּידָה עָלָיו תּוֹרָה** לפדותו דווקא **בְּשֶׂה, וּמוּתָּר** בהנאה קודם שיפדנו. הגמרא מבררת אם אכן יש לפדות דווקא בשה. שואלת הגמרא: **וּמִי הִקְפִּידָה** תורה לפדות דווקא בשה, **וְהָא רַב נְחֶמְיָה בְּרֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף פָּרִיק לֵיהּ בְּשִׁילְקֵי בְּשָׁוְיוֹ** – פדה פטר חמור בנתינה לכהן עשבים שלוקים כערך שוויו של החמור, ולא בשה. משיבה הגמרא: **בְּשָׁוְיוֹ לֹא קָאָמְרִינַן** – אם פודה בשוויו של החמור, נפדה בכל דבר, **כִּי קָאָמְרִינַן** שנפדה בשה, **שֶׁלֹּא בְּשָׁוְיוֹ** – בשה שאינו שוה כערך החמור. **וְהָכִי קָאָמְרִינַן,** וכי **יֶשׁ לְךָ דָּבָר שֶׁהִקְפִּידָה עָלָיו תּוֹרָה לְאַפְקוּעֵי לְאִיסּוּרֵיהּ** שלא בשוויו דווקא **בְּשֶׂה** ומותר בהנאה קודם פדייה. מקשה הגמרא: **וַהֲרֵי מַעֲשֵׂר** שני **שֶׁהִקְפִּידָה עָלָיו תּוֹרָה** לפדותו **בְּכֶסֶף צוּרָה** – כסף שהוטבעה בו צורה, **וּתְנַן** (קידושין נב:) **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר,** אם קידש אשה בו **בְּמֵזִיד** – שהאיש והאשה ידעו שהוא מעשר שני, והתכוונו לחללו, **קִידֵּשׁ** – חלו הקידושין, הרי אף שהקפידה תורה לפדותו בכסף צורה דווקא, מותר בהנאה ואשה מתקדשת בו, ואם כן הוא הדין בפטר חמור. מתרצת הגמרא: גם מעשר שני אסור בהנאה, ואף על פי כן אשה מתקדשת בו, שהרי **בְּפֶטֶר חֲמוֹר נַמִּי מִיקַדְּשָׁא** [–מתקדשת] אשה, גם אם אסור בהנאה, **וּכִדְרַבִּי אֶלְעָזָר, דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר** לגבי המקדש אשה במעשר שני, שאין זה קידושי טעות, כי **אִשָּׁה יוֹדַעַת שֶׁאֵין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי מִתְחַלֵּל עַל יָדָהּ,** בזה שניתן לה ככסף קידושין, ואסור לאכלו מחוץ לירושלים, **וְעוֹלָה** האשה **וְאוֹכַלְתּוֹ בִּירוּשָׁלַיִם, הָכָא נַמִּי** במקדש בפטר חמור קידושיו חלים, כי **אִשָּׁה יוֹדַעַת דְּפֶטֶר חֲמוֹר אִיסּוּרָא אִית בֵּיהּ** קודם פדיון, **וּפָרְקָא לֵיהּ** – ופודה אותו **בְּשֶׂה** שלה, **וּמִקַדְּשָׁא בְּהַךְ דְּבֵינֵי וּבֵינֵי** – ומתקדשת בהפרש שיש בין שווי החמור שקיבלה לשווי השה.

הגמרא מבררת את טעמו של רבי שמעון שהתיר בהנאה פטר חמור. אומרת הגמרא: **וְרַבִּי שִׁמְעוֹן** שהתיר פטר חמור בהנאה, **מַאי טַעֲמָא. אָמַר עוּלָּא,** רבי שמעון סובר, שאם הוא אסור בהנאה, יש לתמוה, וכי **יֶשׁ לְךָ דָּבָר שֶׁפִּדְיוֹנוֹ מוּתָּר וְהוּא אָסוּר,** וכיון שהשה הפודה מותר, בהכרח שהחמור הנפדה מותר בהנאה. דוחה הגמרא: **וָלֹא** – וכי לא מצינו פדיון המותר, **וַהֲרֵי שְׁבִיעִית דְּפִדְיוֹנָהּ מוּתָּר, וְהִיא אֲסוּרָה** – מוכר פירות שביעית, אף שהפירות עצמם חייבים בביעור לאחר שכלו לחיה מן השדה, פדיונם מותר, הרי שמצינו שפדיון דבר אסור, מותר.

מתרצת הגמרא: **שְׁבִיעִית נַמִּי פִּדְיוֹנָהּ אָסוּר** – חל דין שביעית על הפדיון, **דְּאָמַר מַר** (שביעית פ"ח מ"ז) **הָאַחֲרוֹן אַחֲרוֹן אָסוּר,** כלומר, הלוקח בפירות שביעית בשר, הבשר חייב בביעור כמו פירות שביעית. חזר ולקח בבשר דגים, הותר הבשר ונתפס האיסור בדגים. חזר ולקח בדגים שמן, הותרו הדגים ונתפס האיסור בשמן, וחייב לבער הפירות שמהם לעולם לא נפקע הקדושה, ואת השמן כי הוא האחרון. הרי שגם פדיון שביעית אסור כפירות שביעית.

הגמרא מביאה ביאור נוסף במחלוקתם: **וְאִיבָּעֵית אֵימָא, רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בְּהַאי קְרָא קָמִיפְלְגִי, דְּתַנְיָא,** נאמר בבכור בהמה טהורה (דברים טו יט) **'לֹא תַעֲבֹד בִּבְכוֹר שׁוֹרֶךָ',** ויש לדרוש כך, בבכור שורך אי אתה עובד, **אֲבָל אַתָּה עוֹבֵד בְּשֶׁלְּךָ וּבְשֶׁל אֲחֵרִים** – מותר לעבוד בבכור שיש לך בו שותפות עם גוי. וממה שנאמר בהמשך **'וְלֹא תָגוֹז בְּכוֹר צֹאנֶךָ',** יש לדרוש כך, בכור צאנך אי אתה גוזז, **אֲבָל אַתָּה גּוֹזֵז שֶׁלְּךָ וְשֶׁל אֲחֵרִים** – מותר לגזוז בכור שיש לך בו שותפות עם גוי, **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר,** דרוש את הפסוק כך, **'לֹא תַעֲבֹד בִּבְכוֹר שׁוֹרֶךָ', אֲבָל אַתָּה עוֹבֵד בִּבְכוֹר אָדָם, 'לֹא תָגוֹז בְּכוֹר צֹאנֶךָ', אֲבָל אַתָּה גּוֹזֵז בְּכוֹר חֲמוֹר,** כלומר, שבכור אדם ובכור חמור מותרים בהנאה, ונמצא שרבי יהודה שלא דרש את הפסוק כרבי שמעון, הוא סובר שפטר חמור אסור בהנאה.

הגמרא מקשה על אופן הדרשה של רבי יהודה: **בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי שִׁמְעוֹן, הַיְינוּ דִּכְתִיב תְּרֵי קְרָאֵי** – לדבריו מובן למה נאמרו שני מיעוטים, ללמד שבכור אדם ופטר חמור מותרים בהנאה, **אֶלָּא לְרַבִּי יְהוּדָה** קשה, **תְּרֵי קְרָאֵי לְמַעוּטֵי 'שֶׁלְּךָ וְשֶׁל אֲחֵרִים' לָמָּה לִי** – למה הוצרכו שני מיעוטים ללמד שבכור השייך לישראל ולגוי אינו קדוש. **וְתוּ** – ועוד קשה **לְרַבִּי יְהוּדָה, בְּכוֹר אָדָם נַמִּי נֵימָא דַּאֲסִיר** – גם בכור אדם יאסר בהנאה קודם שנפדה, כיון שאין לו פסוק להתיר.

אומרת הגמרא: **אֶלָּא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא** לא נחלקו שהפסוק 'לֹא תַעֲבֹד בִּבְכֹר שׁוֹרְךָ' **לְמַעוּטֵי בְּכוֹר אָדָם הוּא דַּאֲתָא** שאינו אסור בהנאה, **כִּי פְּלִיגִי** בְּדרשת הכתוב 'לֹא תָגֹז בְּכוֹר **צֹאנֶךָ', דְּרַבִּי יְהוּדָה לְטַעְמֵיהּ דְּאָמַר** (לעיל ב.) בכור שיש לישראל בו **שׁוּתָּפוּת** עם **עוֹבֵד כּוֹכָבִים, חַיֶּיבֶת בִּבְכוֹרָה, וְכִי אִיצְטְרִיךְ קְרָא, לְמִישְׁרֵי** – להתיר **בְּגִיזָּה וַעֲבוֹדָה,** שכיון שחלקו של

המשך בעמוד 162

מקשה הגמרא על רבי יוחנן: **אִי הָכִי**, שרבי שמעון סובר שאיסור הנאה אינו מקבל טומאת אוכלין, אם כן **בְּשֵׂר בֶּחָלָב, מַאי אִירְיָא** – מדוע נקט רבי שמעון שמקבל טומאה משום **דְּהָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר, תֵּיפּוֹק לִי** בלי טעם זה, שמקבל טומאה משום **דְּאוֹכֶל שֶׁאָתָה יָכוֹל לְהַאֲכִילוֹ לַאֲחֵרִים הוּא**, שהרי לדעתו הוא מותר בהנאה, כִּדְתַנְיָא, **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן, בְּשֵׂר בֶּחָלָב אָסוּר בַּאֲכִילָה וּמוּתָּר בַּהֲנָאָה**, ולמד כן בגזירה שוה מטריפה, **שֶׁנֶּאֱמַר** באיסור בשר בחלב (דברים יד כא) **'כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה לַה' אֱלֹהֶיךָ**, לֹא תְּבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ', **וְלַחֲלָן** באיסור טריפה **הוּא אוֹמֵר** (שמות כב ל) **'וְאַנְשֵׁי קֹדֶשׁ תִּהְיוּן לִי, וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכֵלוּ'**, **מַה לְּהַלָּן** באיסור טריפה, **אָסוּר בַּאֲכִילָה וּמוּתָּר בַּהֲנָאָה**, שהרי נאמר בסוף הפסוק 'לַכֶּלֶב תַּשְׁלִיכוּן אֹתוֹ', **אַף כָּאן** באיסור בשר בחלב **אָסוּר בַּאֲכִילָה וּמוּתָּר בַּהֲנָאָה**. ואם כן קשה למה הוצרך רבי שמעון לומר שבשר בחלב מקבל טומאה משום שהיתה לו שעת הכושר, והרי לדעתו בשר בחלב נחשב 'אוכל' כי אינו אסור בהנאה.

מתרצת הגמרא: **חָדָא וְעוֹד קָאָמַר** – אמנם טעם זה נכון, אך רבי שמעון בא להוסיף עוד טעם, ואלו הם, **חָדָא** – טעם אחד משום **דְּאוֹכֶל שֶׁאָתָה יָכוֹל לְהַאֲכִילוֹ לַאֲחֵרִים הוּא**, שהרי הוא מותר בהנאה. **וְעוֹד**, כי **לְדִידֵיהּ נָמֵי** – לבעל הבשר בחלב עצמו, **חֲרֵי הָיְתָה לוֹ שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר**, שהרי יכול היה לאכול את הבשר ואת החלב קודם שהתבשלו יחד.

הגמרא מסיימת את הראיה שלדעת רבי שמעון פטר חמור אחר עריפה אסור בהנאה. אומרת הגמרא: **וְאִם אִיתָא דְּלְאַחַר עֲרִיפָה שָׁרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן** פטר חמור בהנאה, **לֵיתְנֵי** – היה ראוי לשנות, **'וּמוֹרֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן** לחכמים **בְּפֶטֶר חֲמוֹר וּבְשֵׂר בֶּחָלָב שֶׁמִּטַּמְּאִין טוּמְאַת אוֹכָלִין'**, שהרי גם פטר חמור יכול להאכילו לאחרים, ואינו בכלל שאר איסורי הנאה שנמנו ברישא שעליהם אמר רבי שמעון שאינם מטמאים טומאת אוכלין. אלא בהכרח שאחר עריפה הוא אסור בהנאה, ולכן לדעת רבי שמעון אין בפטר חמור טומאת אוכלין, כי אינו נחשב 'אוכל'.

הגמרא דוחה את הראיה. אומרת הגמרא: לעולם יתכן שרבי שמעון סובר שגם אחר עריפה הוא מותר בהנאה, ואמנם **אִי דְּחָשִׁיב עֲלֵיהּ** – אם חשב עליו לאכילה, **הָכִי נָמֵי** – אכן רבי שמעון יודה שמטמא טומאת אוכלין כיון שלדעתו הוא מותר בהנאה, ואם חשב לאוכלו נחשב 'אוכל'. אולם **הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן** – כאן בברייתא מדובר, באופן **דְּלֹא חָשִׁיב עֲלֵיהּ** – שלא חשב עליו לאכילה, ולכן אמר רבי שמעון שאינו מטמא טומאת אוכלין, כי נבלת בהמה טמאה מאוסה כיון שאסורה מצד נבילה ומצד שהיא טמאה, ואינה חשובה אוכל רק על ידי מחשבה.

הגמרא מבררת את טעמם של חכמים. שואלת הגמרא: **וְמַאי טַעְמָא מַאי טְמֵאִי רַבָּנַן** – אם מדובר באופן שלא חישב לאוכלו, מהו טעמם של חכמים שאמרו שחל עליו טומאת אוכלין, והרי אינו 'אוכל'. **אַמְרוּהָ רַבָּנַן קַמֵּיהּ** – אמרו חכמים לפני **דְּרַב שֵׁשֶׁת, הוֹאִיל וְאִיסּוּרוֹ חִישּׁוּבוֹ** – האיסור שאסרה תורה לישראל לאכול בהמה טמאה, מחשיבתו כ'אוכל', שכיון שאסרתו תורה באכילה מוכח שהוא ראוי לאכילה לגוים, ולכן מקבל טומאת אוכלין. ורבי שמעון סובר שאין אומרים 'הואיל ואיסורו חישובו'.

הגמרא מקשה על הסברא של 'איסורו חישובו': **וְלִרַבָּנַן מִי אֲמְרִינַן** סברא זו של **הוֹאִיל וְאִיסּוּרוֹ חִישּׁוּבוֹ** להחשיב 'אוכל', **וְהָא תָּנַן** (טהרות פ"א מ"א) **שְׁלֹשָׁה עָשָׂר דְּבָרִים** – תנאים מיוחדים **אָמְרוּ בִּנְבֵלַת עוֹף טָהוֹר**, כדי שתהא ראויה לקבל טומאת אוכלין, **וְזוֹ** [–התנאי דלהלן] היא **אַחַת מֵהֶן, צְרִיכָה מַחֲשָׁבָה** – יש לו לקבוע שרוצה להאכילה לגוי, כדי להחשיבה 'אוכל', משום שלא רגילים לאכול נבלת עוף, **וְאֵינָהּ צְרִיכָה הֶכְשֵׁר** – אין צריך שיבואו עליה מים כמו בשאר אוכלין שאינן מקבלין טומאה רק לאחר שבאו עליהן מים, שכיון שסופה לטמא טומאה חמורה בבית הבליעה, הרי היא מטמאה טומאה קלה אף שלא הוכשרה במים. **וְאִי** – ואם נאמר שאיסור נחשב 'אוכל' מפני הסברא ש**'אִיסּוּרוֹ חִישּׁוּבוֹ'**, אם כן בנבלת עוף טהור **לָמָּה לִי מַחֲשָׁבָה** להחשיבה 'אוכל' כדי שתקבל טומאת אוכלין, והרי היא נחשבת 'אוכל' משום איסור נבילה שיש בה. מתרצת הגמרא: **הָא מַנִּי** – משנה זו בטהרות, **רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא**, שהוא חולק על הסברא ש'איסורו חישובו', ולכן לדעתו צריכה נבלת עוף טהור מחשבה.

הגמרא מביאה עוד ראיה שאין אומרים הסברא ש'איסורו חישובו': **הָא שְׁמַע**, שנינו בעוקצין (פ"ג מ"ג) בפירוט הדברים הטעונים מחשבה כדי להחשיבם 'אוכל', **נִבְלַת בְּהֵמָה טְמֵאָה בְּכָל מָקוֹם** [–בין בשווקים ובין בכפרים], **וְנִבְלַת עוֹף טָהוֹר וְהַחֵלֶב** – שומן של נבלת בהמה טהורה, רק כשהם **בַּכְּפָרִים, צְרִיכִים מַחֲשָׁבָה**, בנבלת בהמה טמאה הטעם כיון שבשום מקום אין רגילים לאכול נבלת בהמה טמאה, כי היא מאוסה, ובנבלת עוף טהור וחלב הטעם כיון שבכפרים אנשיהם עניים ואינם רגילים לאכול אף עופות ושומנים, ולכן אינם נחשבים אוכל עד שיחשוב עליהם להאכילם לגוי, **וְאֵינָם צְרִיכִים הֶכְשֵׁר**, כיון שסופם לטמא טומאה חמורה. **וְאִי אָמְרַתְּ 'אִיסּוּרוֹ חִישּׁוּבוֹ', לָמָּה לִי מַחֲשָׁבָה**, והרי על כל איסורים אלו אמרה תורה שאסורים באכילה. מתרצת הגמרא: **הָא מַנִּי** – משנה זו בעוקצין **רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא**, שהוא חולק על הסברא ש'איסורו חישובו', ולכן אפילו נבלת בהמה טמאה ונבלת עוף טהור, כל עוד לא חישב לאוכלם אינן מקבלות טומאה.

אומרת הגמרא: **הָא שְׁמַע** ממה ששנינו בהמשך המשנה בעוקצין (שם), **נִבְלַת בְּהֵמָה טְהוֹרָה בְּכָל מָקוֹם** [–בין בכפרים ובין בשווקים], אינה צריכה מחשבה, משום שהיא עומדת לאכילה לגוים, **וְנִבְלַת עוֹף הַטָּהוֹר וְהַחֵלֶב** של בהמה טהורה שנשחטה, כשהם **בַּשְּׁווקִים**, שיש שם עשירים האוכלים עופות ושומן, **אֵינָן צְרִיכִין מַחֲשָׁבָה**, משום ששם הם עומדים לאכילה, **וְלֹא הֶכְשֵׁר**. ומדייקת הגמרא: שדווקא אלו אינם צריכים מחשבה, **הָא** – אבל בהמה **טְמֵאָה, בָּעְיָא מַחֲשָׁבָה**, ואין אומרים שאיסורו מחשיבו.

אומרת הגמרא: **וְכִי תֵּימָא הָא מַנִּי** – ואם תרצה לומר גם על קושיא זו, שמשנה זו **רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא**, שהוא חולק על הסברא ש'איסורו חישובו', ולכן סבר שבהמה טמאה צריכה מחשבה. אין לומר כן, **דְּהָא מְדַכְּסֵיפָא** – שהרי כיון שהסיפא של המשנה **רַבִּי שִׁמְעוֹן הִוא** – נאמרה על ידי רבי שמעון, בהכרח **דְּהֵרֵישָׁא** של המשנה **לָאו רַבִּי שִׁמְעוֹן**. **דְּקָתָנֵי בְּסֵיפָא** של משנה זו, **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אַף** הנבילות של **הַגָּמָל וְהָאַרְנֶבֶת וְהַשָּׁפָן וְהַחֲזִיר** יש בהן טומאת אוכלין, **וְאֵינָן צְרִיכִין לֹא מַחֲשָׁבָה וְלֹא הֶכְשֵׁר**, אף שהן טמאות. **וְאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן** בברייתא, **מַה טַּעַם** שאינם צריכים מחשבה, והרי הם מינים טמאים שאינם נחשבים 'אוכל', **הוֹאִיל וְיֵשׁ בָּהֶן** קצת **סִימָנֵי טָהֳרָה**, כי חלקם מעלי גרה ולא מפריסים פרסה, וחלקם מפריסי פרסה ולא מעלים גרה, ומצד סימן הטהרה שיש להם נחשבים כנבלת בהמה טהורה שאינה צריכה מחשבה להחשב אוכל לקבל טומאה. וכיון שהרישא אינה כדעת רבי שמעון, חוזרת הקושיא, למה בהמה טמאה צריכה מחשבה, והרי לדעת חכמים איסורו מחשיבו כ'אוכל'.

לכן חוזרת הגמרא ממה שפירשה עד כאן בטעם חכמים שאמרו שפטר חמור מטמא טומאת אוכלין אף שלא חישב לאוכלו, מהטעם שאיסורו מחשיבו כ'אוכל': **אֶלָּא אָמַר רָבָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא** – בין לפי רבי שמעון ובין לפי חכמים, **לֹא אָמְרִינַן** שדבר אסור מקבל טומאה כי **'אִיסּוּרוֹ חִישּׁוּבוֹ'**, ומה שאמרו שפטר חמור יש בו טומאת אוכלין אף שלא חישב לאוכלו, **וְאִי דְּעָרְפֵיהּ מֵעָרֵף** – אם מדובר באופן שכבר נערף, **הָכִי נָמֵי** – גם חכמים מודים שאינו מטמא טומאת אוכלין, כיון שלא נשחט ולא העמידו לאכילה,

רש"י

אי הכי — דטעמא דרבי שמעון משום הנאה הוא. **מה להלן מותר בהנאה** — דכתיב: "לבלב תשליכון אותו" (שמות כב). **לדידיה נמי** — לצורך ישראל עצמו, היתה לו שעת הכושר. אבל שור הנסקל ועגלה ערופה לא היתה לו שעת הכושר אפילו קודם לכן, דבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת. **ליתני ומודה רבי שמעון בפטר חמור** — דהא יכול להאכילו לאחרים הוא. **דלא חשיב עליה** — לאכילה, ומשום הכי לא תני ליה, דסתמיה לאו לאכילה קאי. **ואימורו חישובו** — איסור דאסר ליה רחמנא לישראל משויא ליה אוכל, דכיון דאסר ליה — מכלל דראוי לאכילה לגוי הוא. **צריכה מחשבה** — לטמא טומאת אוכלין אם נגע בהן(ן) שרץ, שאם תגע אחרי כן באוכלין כשרין — תטמאם. וכל כמה דלא חשיב עליה — לית ביה שום טומאת מגע, דנבלת עוף טהור אינה מטמאה אלא אם אכלה, ואז מטמאה אותן בגדים שהוא לבוש בשעת בליעה. **ואינה צריכה הכשר** — הואיל ויש עליה טומאה חמורה לטמא אדם ובגדים אם היה אוכלה. ואמר בכריתות בפרק "דם שחיטה" (כא,א): "וכי יותן מים" וכו', מה זרעים מיוחדין שאין סופן לטמא טומאה חמורה צריכין הכשר — אף כל שאין סופן לטמא טומאה חמורה צריכין הכשר. ולא שייך הכשר אלא בטומאה קלה דאוכלין, וכן מחשבה. רבי שמעון היא — דלית ליה איסורו חישובו. **נבלת בהמה טמאה בכל מקום** — שהיא. סתמא לאו לאכילה קיימא, דמאיסה. ועוד, שיש לה שני דחויין: אחת — שלא נשחטה, ואחת — טמאה היא. וכן נבלת עוף טהור. **וחלב** — שומן של נבלה טהורה. **בכפרים** — דעניים הם, ואין רגילין לאבול עופות ושומן — צריכין מחשבה להאכילן לגוי, ואם לאו — אין מטמאין טומאת אוכלין. ואם תאמר: נבלת בהמה טמאה, טומאת אוכלין למה לה? הא מטמאה אדם וכלים, כל שכן אוכלין! תריץ כדאמר בכריתות בפרק "דם שחיטה" (כא,א): דאי איכא פחות מכזית טמאה, דאין עליה טומאת נבלות, שהרי אין בה שיעור, וצירפו לפחות מכביצה אוכלין, אם חישב על פחות מכזית זה לאכילה — מצטרף עם שאר אוכלין להשלימה לכביצה, שאם יגע בהן שרץ יטמאו. "והחלב" לא גרסינן, דליכא למימר ביה אין צריך הכשר, דאי בחלב נבלה — הא אין מטמא טומאה חמורה, דכתיב (ויקרא ז): "תעשה לכל מלאכה", ואמאי לא ניבעי הכשר? ואי בשחוטה, ומשום שכבר הוכשר — הא שנינו בגמרא ב"הערו והרוטב" (חולין קכח,א): חזר רבי עקיבא להיות שונה כרבי יהודה, דהכשר שחיטה לא מהניא לחלב, משום דאכתי לאו אוכל הוא, דהא כבר אוכל הוא עד דחשיב עליה. ובטהרות במשנה לא גרסינן ליה. **ואינה צריכה הכשר** — הואיל ומטמאה טומאה חמורה בעוד שהיה בה זית שלם, בעודה היא מחוברת בנבלה. **נבלת בהמה טהורה בכל מקום** — סתמא לאכילת גוי, דלא מאיסה. ועוד, דלגבי ישראל אין בה אלא דיחוי אחד. הלכך אינה צריכה מחשבה לקבל טומאת אוכלין, להצטרף פחות מכזית הימנה לפחות מכביצה אוכלין. וכן נבלת עוף טהור והחלב של שחוטה. **בשווקים** — בכרכים. דיש בה רוב עם, ועשירים הם, ורגילין לאבול רוב עופות ושומן. **ולא הכשר** — נבלת בהמה ועוף — משום דמטמאין טומאה חמורה, וחלב שחוטה בשווקים — משום שכבר הוכשר בשחיטה, דכיון דלא בעי מחשבה, אהני ליה הכשר שחיטה. **הא טמאה בעיא מחשבה** — ולא אמרינן: איסורו זהו חישובו! **אף הנבל** — דינו כבהמה טהורה, הואיל ויש בו אחד מסימני טהרה. ומדאוסיף רבי שמעון בסיפא — מכלל דרישא רבנן היא, ושמע מינה: לית להו איסורו חישובו. וגבי פטר חמור דמטמאין לעיל — בדחשיב עליה הוא. ואפילו הכי מטהר רבי שמעון, דאוכל שאי אתה יכול להאכילו לאחרים הוא, דמודה לאחר עריפה שהוא אסור, כדרבה. **אלא אמר רבא** — דכולי עלמא לא אמרינן איסורו חישובו גרידא, ואפילו הכי פלוגתייהו בדלא חשיב, וליתא לדרבה. ודקשיא לך: מאי טעמא דרבנן? אי דערפיה מיערף — הכי נמי דמודו רבנן דלא מטמא טומאת אוכלין, הואיל ולא חשיב עליה.

הכא

**אִי הָכִי, בְּשָׂר בְּחָלָב מַאי אִירְיָא דְּהָיְתָה לָהּ שָׁעַת הַכּוֹשֶׁר? תֵּיפּוֹק לִי דְּאוֹכֶל שֶׁאֲתָּה יָכוֹל לְהַאֲכִילוֹ לַאֲחֵרִים הוּא. דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן: בָּשָׂר בְּחָלָב - אָסוּר בַּאֲכִילָה וּמוּתָּר בַּהֲנָאָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה לַה' אֱלֹהֶיךָ", וְלַהֲלָן הוּא אוֹמֵר: "וְאַנְשֵׁי קֹדֶשׁ תִּהְיוּן לִי", מַה לְּהַלָּן אָסוּר בַּאֲכִילָה וּמוּתָּר בַּהֲנָאָה, אַף כָּאן - אָסוּר בַּאֲכִילָה וּמוּתָּר בַּהֲנָאָה! - חָדָא וְעוֹד קָאָמַר: חָדָא - דְּאוֹכֶל שֶׁאַתָּה יָכוֹל לְהַאֲכִילוֹ לַאֲחֵרִים הוּא. וְעוֹד - לְדִידֵיהּ נַמִּי הֲרֵי הָיְתָה לוֹ שָׁעַת הַכּוֹשֶׁר. וְאֶם אִיתָא דְּלְאַחַר עֲרִיפָה שָׁרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן, לִיתְנֵי: וּמוֹדֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּפֶטֶר חֲמוֹר וּבָשָׂר בְּחָלָב שֶׁמַּטְמִאִין טוּמְאַת אוֹכָלִין! - אִי דְּחָשִׁיב עֲלֵיהּ - הָכִי נַמִּי, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - דְּלָא חָשִׁיב עֲלֵיהּ. וְטַעֲמָא מַאי מְטַמְּאִי רַבָּנַן? אֲמָרוּהָ רַבָּנַן קַמֵּיהּ דְּרַב שֵׁשֶׁת: הוֹאִיל וְאִיפּוּרוֹ חִישּׁוּבוֹ. - וְלִרַבָּנַן, מִי אָמַר הוֹאִיל וְאִיפּוּרוֹ חִישּׁוּבוֹ? וְהָא תְּנַן: שְׁלֹשָׁה עָשָׂר דְּבָרִים אָמְרוּ בְּנִבְלַת עוֹף טָהוֹר, וְזוֹ אַחַת מֵהֶן - צְרִיכָה מַחֲשָׁבָה וְאֵינָהּ צְרִיכָה הֶכְשֵׁר. וְאִי אִיפּוּרוֹ חִישּׁוּבוֹ, לָמָּה לִי מַחֲשָׁבָה? - הָא מָנִי - רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא. - הָא שְׁמַע: נִבְלַת בְּהֵמָה טְמֵאָה בְּכָל מָקוֹם, וְנִבְלַת עוֹף טָהוֹר וְהַחֵלֶב בַּכְּפָרִים - צְרִיכִים מַחֲשָׁבָה וְאֵינָם צְרִיכִים הֶכְשֵׁר. וְאִי אָמְרַתְּ אִיפּוּרוֹ חִישּׁוּבוֹ, לָמָּה לִי מַחֲשָׁבָה? - הָא מָנִי - רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא. - תָּא שְׁמַע: נִבְלַת בְּהֵמָה טְהוֹרָה בְּכָל מָקוֹם, וְנִבְלַת עוֹף הַטָּהוֹר, וְהַחֵלֶב בַּשָּׁווקים - אֵינָן צְרִיכִין מַחֲשָׁבָה וְלֹא הֶכְשֵׁר. הָא טְמֵאָה - בָּעְיָא מַחֲשָׁבָה! וְכִי תֵּימָא: הָא מָנִי רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, הָא מִדְּסֵיפָא רַבִּי שִׁמְעוֹן הֲוֵי - רֵישָׁא לָאו רַבִּי שִׁמְעוֹן. דְּקָתָנֵי סֵיפָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אַף הַנָּמֵל וְהָאַרְנֶבֶת וְהַשָּׁפָן וְהַחֲזִיר אֵינָן צְרִיכִין לֹא מַחֲשָׁבָה וְלֹא הֶכְשֵׁר, וְאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: מַה טַּעַם - הוֹאִיל וְיֵשׁ בָּהֶן סִימָנֵי טָהֳרָה! אֶלָּא אָמַר רָבָא: דִּכּוּלֵי עָלְמָא לָא אָמְרִינַן אִיפּוּרוֹ חִישּׁוּבוֹ. וְאִי דְּעַרְפֵיהּ מִיעָרַף - הָכִי נַמִּי,

מה להלן אסור באכילה ומותר בהנאה כו' — תימה: דבפרק "כל שעה" (פסחים כד,ב) דריש איסי בן יהודה איסור באכילה מהכא, ואיסור הנאה יליף מקל וחומר דערלה. והשתא במאי פליגי? ויש לומר: קסבר תנא דהתם, בין דמצי לקיומי תרוייהו, הגזרה שוה וקל וחומר — מקיימי. ומיהו קשה: דבבמה מקומות אתיא גזרה שוה ומפקינן מקל וחומר. כדאמר בבמה דוכתי: "שיבול", ועושה קל וחומר, והדר — "תלמוד לומר", אלמא אתיא גזרה שוה ומפקינן מקל וחומר! ופירש רבינו תם: קרא איירי במידי דאסור בהנאה, בגון קדשים שיצאו חוץ למחיצתן, דדריש בפרק "בהמה המקשה" (חולין סח,א) מ"בשר בשדה": בין שיצא חוץ למחיצה — נאסר. ואף על גב דפשטיה דקרא בהיתר הנאה, כדכתיב: "לכלב תשליכון אותו", קסבר תנא דהתם: להכי אתני קל וחומר — דילפינן מקדשים דאיירי בהו נמי קרא. ותנא דהכא סבר: מטריפה דשריא בהנאה ילפינן, כפשטה, ולית ליה קל וחומר. דהכי נמי מאן דדריש איסור הנאה משלשה "לא תבשל", לית ליה קל וחומר. (ואם תאמר: מאן דדריש ליה מקודש, אית ליה קל וחומר) — תיפוק ליה איסור הנאה מ"כל בקודש באש תשרף", בדילפינן מיניה פרק "כל שעה" (פסחים כד,א) פסולי קדשים! יש לומר: "עם קדש" ו"אנשי קדש" — מענין אחד, ודמו אהדדי. אי נמי, דנין חולין מחולין ואין דנין חולין מקדשים, כדאמר פרק "ביסוי הדם" (חולין פה,א).

נבלת בהמה טמאה בכל מקום ונבלת עוף טהור בכפרים צריכה מחשבה ואינה צריכה הכשר — "והחלב" לא גרסינן, דליכא למימר דאין צריך הכשר, דאי בחלב נבלה — הא אינה מטמאה טומאה חמורה, דכתיב (ויקרא ז): "יעשה לכל מלאכה", ואמאי לא נבעי הכשר? ואי בשחוטה — הרי שנינו בפרק "הערו והרוטב" (חולין קכח,א): חזר רבי עקיבא להיות שונה כרבי יהודה, דהכשר שחיטה לא מהניא לחלב משום דאכתי לאו אוכל הוא, דהא בכפרים לאו בר אכילה היא עד דחשיב עליה. ובמסכת טהרות לא גרסינן ליה. עד כאן לשון הקונטרס. לפי שיש פירושים שאין כתב בזה. ושמא מאחרים הוגה. ואף על גב דרב פפא מוקי התם ב"הערו והרוטב" (שם) פלוגתא דתנאי בהיתר מחשבה, מכל מקום מסתבר, דהכי סתם משנה דמסכת טהרות סברה כי חזרה. ובסיפא גרסינן לה שפיר: החלב בשווקים אין צריך לא מחשבה ולא הכשר, ובחלב שחוטה אמרינן. וכן פירש הקונטרס.

ונבלת עוף טהור בכפרים — פירש הקונטרס: עניים הם, ואין רגילין לאבול עופות. ונראה לפרש טעם אחר: בשווקין יש אוכלין מרובים, וקונין כל דבר. בכפרים אוכלים מועטין, ולא זבני אלא מידי מעליא.

נבלת בהמה טהורה בכל מקום — מה שיש חילוק בין טמאה לטהורה, ואף על גב דתרוייהו לא מזבן אלא לגוי, וחפצים הם בחזיר יותר, כדאמרינן התם חולין (יז,א): ר"בתים מלאים כל טוב" — (כותלי) [קדלי] דחזירי, ואמרינן במגילה (יג,א): "ושנאה לטוב" — כתלי דחזירי. מכל מקום, מה שהיא טהורה משוי אוכל בראויה מעט, הואיל וכשאינה נבילה אוכל גמור הוא לישראל. ומהאי טעמא מהני לרבי שמעון בגמל וארנבת שפן וחזיר סימני טהרה לשוויי אוכל, כדאמר בסמוך. ובקונטרס נמי פירש כאן: נבלת בהמה טמאה, כל מקום שהיא — סתמא לאו לאכילה קיימא, דמאיסה. ועוד יש עליה שני דחויין: אחד — שלא נשחטה, ועוד — דטמאה היא. וגבי נבלת בהמה טהורה פירש: סתמא לאכילת גוי, דלא מאיסה. ועוד, לגבי ישראל אין בהן אלא דחוי אחד, הילכך אינה צריכה מחשבה. **והחלב** בשווקים — פירש הקונטרס: רגילים לאבול עופות ושומן. משמע שרוצה לומר דכל שומן קרוי חלב. ולא מיירי דוקא מחלב האסור, כגון תורב קרום ונקלף (חולין מט,ב).

שהשוחט

שהשוחט עורב להתלמד דמו מכשיר — פירש הקונטרס: אם נפל על הזרעים. וכל שכן אם שחטו שחיטה גמורה דמו מכשיר אפילו לגופיה, דשחיטתו מחשבתו. ואם נחרו ולא שחטו — תו לא פליג רבי אליעזר, דודאי לעלמא מכשיר דמו ולא לגופיה, דאיהו גופיה לא מקבל טומאה בלא מחשבה, עד כאן לשון הקונטרס. ותימה: פירש דדם נחירה מכשיר לעלמא. דמה טעם יכשיר, כיון דלא הוי דם שחיטה. ודם חללים לא שייך בבהמה אלא באדם! **שאני** עורב הואיל ויש בו סימני טהרה — הוא הדין עשרים וארבעה עופות חוץ מנשר, כדמוכח פרק "אלו טרפות" (חולין סא,ב). **מאי** איריא להתלמד אפילו להתעסק — פירוש: ואפילו נחרו נמי, דלהתעסק נמי לאו שחיטה היא, וכנחרו דמי. ואף על גב דאז לא היה הוכשר בדם שחיטה, מכל מקום פריך. כיון דלא אתי לאשמועינן דדם שחיטה מכשיר, דהא כבר אשמועינן, ולא בא לאשמועינן אלא דאין צריך מחשבה הואיל ויש בו סימני טהרה — זה היה יכול לאשמועינן בלא שחיטה.

אמר

הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - כְּגוֹן שֶׁשְּׁחָטוֹ לְהִתְלַמֵּד בּוֹ, וּבִפְלוּגְתָּא דְּנִימוֹס וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר. דְּתַנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: סָח לִי נִימוֹס אָחִיו שֶׁל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הַגַּרְסִי, שֶׁהַשּׁוֹחֵט אֶת הָעוֹרֵב לְהִתְלַמֵּד בּוֹ - דָּמוֹ מַכְשִׁיר. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: דַּם שְׁחִיטָה לְעוֹלָם מַכְשִׁיר. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַיְינוּ תַּנָּא קַמָּא! אֶלָּא לָאו אִיסּוּרוֹ חִישּׁוּבוֹ אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ, תַּנָּא קַמָּא סָבַר: דָּמוֹ מַכְשִׁיר - לְעָלְמָא, אֲבָל לְגוּפֵיהּ - בָּעֵי מַחֲשָׁבָה. וְאָתָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְמֵימַר: דַּם שְׁחִיטָה לְעוֹלָם מַכְשִׁיר, וַאֲפִילּוּ לְגוּפֵיהּ נַמִי לָא בָּעֵי מַחֲשָׁבָה. - מִמַּאי? דִּילְמָא טַעֲמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הָתָם - דְּשָׁאנֵי עוֹרֵב, הוֹאִיל וְיֵשׁ בּוֹ סִימָנֵי טָהֳרָה! וּמְנָלַן דְּסִימָנֵי טָהֳרָה מִילְּתָא הִיא - דְּקָתָנֵי עֲלָהּ דְּהַהִיא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: מַה טַּעַם - הוֹאִיל וְיֵשׁ בּוֹ סִימָנֵי טָהֳרָה. וְכִי תֵּימָא: אִי מִשּׁוּם סִימָנֵי טָהֳרָה, מַאי אִירְיָא לְהִתְלַמֵּד? אֲפִילּוּ לְהִתְעַסֵּק נַמִי! אִין הָכִי נַמִי, וּמִשּׁוּם נִימוֹס. אֵיתִיבֵיהּ: לֹא רָצָה לִפְדּוֹתוֹ - עוֹרְפוֹ בְּקוֹפִיץ מֵאֲחוֹרָיו וְקוֹבְרוֹ, וְאָסוּר בַּהֲנָאָה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר! - אֵימָא: וּמֵחַיִּים אָסוּר בַּהֲנָאָה, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר. - וְהָא מִדְּסֵיפָא מֵחַיִּים הָוֵי - רֵישָׁא לָאו מֵחַיִּים. דְּקָתָנֵי סֵיפָא: לֹא יְמִיתֶנּוּ לֹא בְּקָנֶה וְלֹא בְּמַגָּל וְלֹא בְּקַרְדּוֹם וְלֹא בִּמְגֵירָה, וְלֹא יַכְנִיסֶנּוּ לְחֶדֶר וְיִנְעוֹל דֶּלֶת לְפָנָיו בִּשְׁבִיל שֶׁיָּמוּת. וְאָסוּר בְּגִיזָּה וַעֲבוֹדָה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר! - רֵישָׁא וְסֵיפָא מֵחַיִּים, רֵישָׁא - בַּהֲנָאַת דָּמָיו, סֵיפָא - בַּהֲנָאַת גּוּפוֹ. וּצְרִיכָא, דְּאִי תְּנָא הֲנָאַת דָּמָיו - בְּהַהוּא קָא שָׁרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן, אֲבָל בַּהֲנָאַת גּוּפוֹ - אֵימָא מוֹדֶה לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה. וְאִי תְּנָא בַּהֲנָאַת גּוּפוֹ - בְּהַהִיא קָאָסַר רַבִּי יְהוּדָה, אֲבָל בַּהֲנָאַת דָּמָיו - אֵימָא מוֹדֶה לְרַבִּי שִׁמְעוֹן, צְרִיכָא. וְכֵן אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: מוֹדֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן לְאַחַר עֲרִיפָה שֶׁהוּא אָסוּר. וַאֲמַר רַב נַחְמָן: מְנָא אָמִינָא לָהּ? - דְּתַנְיָא: "וַעֲרַפְתּוֹ", נֶאֱמַר כָּאן עֲרִיפָה, וְנֶאֱמַר לְהַלָּן עֲרִיפָה, מַה לְּהַלָּן אָסוּר - אַף כָּאן אָסוּר. מָנִי? אִילֵימָא רַבִּי יְהוּדָה - מֵחַיִּים מֵיסַר אָסוּר! אֶלָּא לָאו רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא. אֲמַר לֵיהּ רַב שֵׁשֶׁת, סָפְרָא חַבְרָיךְ תַּרְגּוּמָהּ: לְעוֹלָם רַבִּי יְהוּדָה, וְאִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא עֲרִיפָה בִּמְקוֹם פְּדִיָּיה עוֹמֶדֶת, מַה פְּדִיָּיה מַתֶּרֶת - אַף עֲרִיפָה מַתֶּרֶת, קָא מַשְׁמַע לָן. אֲמַר רַב נַחְמָן: מְנָא אָמִינָא לָהּ? מִדְּתָנֵי לֵוִי: הוּא הִפְסִיד מָמוֹנוֹ שֶׁל כֹּהֵן - לְפִיכָךְ יוּפְסַד מָמוֹנוֹ. מָנִי? אִילֵימָא רַבִּי יְהוּדָה - הָא מִיפְסַד וְקָאֵי! אֶלָּא לָאו רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא. - אִיבָּעֵית אֵימָא רַבִּי יְהוּדָה, וְאִיבָּעֵית אֵימָא רַבִּי שִׁמְעוֹן; אִיבָּעֵית אֵימָא רַבִּי יְהוּדָה - אַפְּסֵידָא דְּבֵינֵי בֵּינֵי, וְאִיבָּעֵית אֵימָא רַבִּי שִׁמְעוֹן - לִפְחַת מִיתָה. וְכֵן אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: מוֹדֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן לְאַחַר עֲרִיפָה שֶׁהוּא אָסוּר. וְרַבִּי יוֹחָנָן, וְאִי תֵּימָא רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר: עֲדַיִין הִיא מַחֲלוֹקֶת. אִיכָּא דְּמַתְנֵי לָהּ לְהָא דְּרַב נַחְמָן אַהָא: הַמְקַדֵּשׁ בְּפֶטֶר חֲמוֹר - אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. לֵימָא מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן? אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: לְאַחַר עֲרִיפָה, וְדִבְרֵי הַכֹּל. אִיכָּא דְּאָמְרִי: הָא מָנִי? לָא רַבִּי יְהוּדָה וְלָא רַבִּי שִׁמְעוֹן, אִי רַבִּי שִׁמְעוֹן - תִּיקַדֵּשׁ בְּכוּלֵּיהּ, אִי רַבִּי יְהוּדָה - תִּיקַדֵּשׁ בְּהַךְ דְּבֵינֵי בֵּינֵי! אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ אָמַר רַב: לְעוֹלָם רַבִּי יְהוּדָה, וּכְגוֹן שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה אֶלָּא שֶׁקֶל. וְסָבַר לָהּ כְּרַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה. דְּתַנְיָא: "תִּפְדֶּה" - תִּפְדֶּה מִיָּד, תִּפְדֶּה כָּל שֶׁהוּא. רַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵין פְּדִיָּיה פְּחוּתָה מִשֶּׁקֶל. אָמַר מָר: "תִּפְדֶּה" תִּפְדֶּה מִיָּד, תִּפְדֶּה כָּל שֶׁהוּא. פְּשִׁיטָא! - אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: הוֹאִיל וְאִיתְּקַשׁ לִבְכוֹר אָדָם, מַה בְּכוֹר אָדָם - אַחַר שְׁלֹשִׁים, וְחָמֵשׁ, הַאי נַמִי - אַחַר שְׁלֹשִׁים, וְחָמֵשׁ, קָא מַשְׁמַע לָן: "תִּפְדֶּה" - מִיָּד, "תִּפְדֶּה" - כָּל שֶׁהוּא. רַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵין פְּדִיָּיה פְּחוּתָה מִשֶּׁקֶל. מִמַּה נַּפְשָׁךְ, אִי מַקִּישׁ לִבְכוֹר אָדָם - חָמֵשׁ לִיבָּעֵי, וְאִי לָא מַקִּישׁ - שֶׁקֶל מְנָא לֵיהּ? - לְעוֹלָם לָא מַקִּישׁ; אָמַר רָבָא: אָמַר קְרָא "וְכָל עֶרְכְּךָ יִהְיֶה בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ" - כָּל עֲרָכִין שֶׁאַתָּה מַעֲרִיךְ לֹא יְהוּ פְּחוּתִין מִשֶּׁקֶל. - וְרַבָּנַן: הַהוּא

בהשג

הכא במאי עסקינן כגון ששחטו — לפטר חמור. ואי דשחטיה לשם שחיטה גמורה — אפילו לרבי שמעון הויא מחשבה, ומטמא. אלא בשחטו על מנת להתלמד בו הלכות שחיטה. ובהך פליגי, דרבנן סברי: הך שחיטה משויא לה אוכל כשחיטה גמורה מעלייתא, דאמרינן ב"העור והרוטב" (חולין קיז,ב): השוחט בהמה לגוי כו' כדפרישית לעיל. ורבי שמעון סבר: הך שחיטה לאו מעלייתא היא, ולא הויא מחשבה. ובפלוגתא דנימוס ורבי אלעזר. **דמו מכשיר** — אם נפל על הזרעים. וכל שכן אם שחטו שחיטה גמורה — דמו מכשיר אפילו לגופיה, דשחיטתו הויא מחשבתו. ואי נחרו ולא שחטו — תו לא הוה פליג בה רבי אלעזר, דודאי לעלמא הוא דמכשיר דמו ולאו לגופיה, דאיהו גופיה לא מקבל טומאה בלא מחשבה. **אלא לאו איסורו חישובו** — הוא דאיכא בהדי שחיטה, כהאי גוונא איכא בינייהו. **לעלמא** — אם נפל על הזרעים. אבל לגופיה בעי מחשבה, דאיסורו חישובו גרידא לא אמרינן, והך שחיטה לא חשיבא לשווייה אוכל. **ואפילו לגופיה לא בעי מחשבה** — דהך שחיטה משוייא לה אוכל. ובהאי נמי פליגי, רבנן כרבי אלעזר ורבי שמעון כנימוס. **הואיל ויש בו סימני טהרה** — כדאמר ב"אלו טריפות" (חולין סא,ב), משום הכי הוי אוכלא. אבל לגבי פטר חמור דלית ליה סימני טהרה, אי לאו דחשיב, משום הך שחיטה לא מטמו ליה רבנן. ורבי שמעון, אף על גב דחשיב עליה — פליג, משום דאסור בהנאה לאחר עריפה, כדרבה. **ומנלן דסימני טהרה מילתא** — לאחותי לידי טומאה, דקתני עלה בברייתא דלעיל: נבלת בהמה טהורה כו'. **אפילו להתעסק** — דמתכוין לחתוך דבר אחר, דלאו לשחיטה איכוין. **אין הכי נמי ומשום נימוס** — להודיע כחו, דאף על גב דשחטו להתלמד בו, דהוי שחיטה חשובה טפי מלהתעסק — אפילו הכי איהו גופיה לא מטמא ליה נימוס. **איתיביה** — אביי [לרבה] דאמר: מודה רבי שמעון לאחר עריפה. **בקופיץ** — סכין גדול, שכן דרך עריפה. **מאחוריו** — ממול ערפו, דכתיב: "וערפתו". **במגירה** = שיג"א, סכין שיש בה פגימות הרבה. **בהנאת דמיו** — אם השכירה לאחרים. **בהנאת גופו** — כגון גיזה ועבודה. **מה פדייה מותרת** — דלאחר פדיונו דברי הכל שרי בהנאה. **הוא הפסיד ממונו של כהן** — שלא פדאו בשה ויתננו לכהן. **לפיכך יופסד ממונו** — יכפוהו בית דין לעורפו לאחר שלשים, כדמפרש בפירקא [יג,א], ויאסר בהנאה. **הא מיפסד וקאי** — דמחיים נמי אסור, ומאי מפסדא ליה עריפה! **אלא לאו רבי שמעון** — ולאחר עריפה מודה. **דביני וביני** — דמחיים נמי אסור בהנאה — מצי פריק ליה בשה בר דנקא, והשתא מפסיד הכל. **איבעית אימא רבי שמעון** — ואפילו הכי בהנאה לא מיתסר. ומאי אפסיד ממונו — לפחת מיתה, מה שמיתה פיחתתו, דמחיים הוה שוה מנה, ולאחר מיתה אינה שוה אלא דינר להאכילו לכלבו. **להא דרב נחמן** — דאמר לעיל: מודה רבי שמעון לאחר עריפה. **תיקדש בכוליה** — דהא כוליה שרי בהנאה. **שאינו שוה אלא שקל** — סלע. דהשתא ליכא ביני ביני, דההוא שה דיהבינן לכהן תותיה בעי למיהוי שוה שקל. **תפדה תפדה** — תרי זמני כתיב "ופטר חמור תפדה בשה" (שמות יג. שם לד). **מיד** — אפילו בתוך שלשים. **איתקש לבכור אדם** — דכתיב (במדבר יח): "את בכור האדם ואת בכור הבהמה טמאה תפדה". **מה בכור אדם** — פדיונו לאחר שלשים יום, "ופדויו מבן חדש תפדה", וחמשה סלעים בעי למיתב. **אף כאן לאחר שלשים יום וחמשה** — סלעים בעי למיתב.

בהשג

אלא הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן כְּגוֹן שֶׁשְּׁחָטוֹ את הפטר חמור לְהַתְלַמֵּד בּוֹ הלכות שחיטה ולא לשם אכילה, שרבי שמעון סובר שאינה שחיטה גמורה המועילה להחשיבו אוכל, ולכך אינו מטמא טומאת אוכלין. וחכמים סוברים שדי בשחיטה זו להחשיבו 'אוכל' הראוי לקבל טומאת אוכלין.

הגמרא מביאה מחלוקת בשחט להתלמד: וּבְפֶלּוּגְתָּא – ומחלוקתם תלויה במחלוקת דְּנִימּוּס וְרַבִּי אֶלְעָזָר, דְּתַנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, פַּח לִי נִימּוּס אֶחָיו שֶׁל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הַגַּרְסִי, שֶׁהִשְׁחִיט אֶת הָעוֹרֵב שהוא עוף טמא, כדי לְהִתְלַמֵּד בּוֹ, אם נפל דמו על אוכל, דָּמוֹ מַכְשִׁיר אותו לקבל טומאה, כי דם הוא אחד משבעת המשקים המכשירים את האוכל לקבל טומאה, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, דַּם שְׁחִיטָה לְעוֹלָם מַכְשִׁיר.

הגמרא מבארת במה נחלקו תנא קמא ורבי אליעזר. שואלת הגמרא: רַבִּי אֶלְעָזָר הֵיינוּ תַּנָּא קַמָּא, ובמה נחלקו. משיבה הגמרא: אֶלָּא לָאו סברת 'אִיסּוּרוֹ חִישּׁוּבוֹ' אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ – המחלוקת ביניהם היא, אם 'איסורו חישובו' בצירוף שחיטה להתלמד מועיל להחשיב את הנשחט לאוכל, דתַּנָּא קַמָּא סָבַר ששחיטה להתלמד אינה מחשיבה את הבשר כ'אוכל' וכן 'איסורו חישובו' לבד אינו מועיל כדי להחשיבו 'אוכל', ולפיכך דָּמוֹ של הערוב מַכְשִׁיר לְעָלְמָא – רק אם נפל על אוכל אחר, אֲבָל לְגוּפֵיהּ בָּעֵי מַחֲשָׁבָה – אבל כדי להחשיב את גוף הערוב כ'אוכל' הראוי לקבל טומאה צריך שיחשוב לאוכלו, וממילא אין הדם מכשירו, שהרי אינו נחשב באוכל כלל. וְאָתָא רַבִּי אֶלְעָזָר לְמֵימַר שֶׁדַּם שְׁחִיטָה לְעוֹלָם [–גם אם אינו אלא להתלמד] מַכְשִׁיר, וַאֲפִילּוּ לְגוּפֵיהּ נַמִּי לֹא בָּעֵי מַחֲשָׁבָה – ואפילו כדי להחשיב את גוף הערוב עצמו כ'אוכל' הראוי לקבל טומאה אין צריך מחשבה לאוכלו, כיון שאף שחיטה להתלמד מחשיבתו לאוכל [בצירוף 'איסורו חישובו']. ונמצא שבמחלוקת זו של רבי אליעזר ותנא קמא נחלקו רבי שמעון ורבנן בפטר חמור ששחטו להתלמד.

דוחה הגמרא: מַאי – מנין שרבי אליעזר החשיב את הערוב כ'אוכל' משום שסובר שגם אם שחטו להתלמד נחשב אוכל, ומשום כך אמרת שסובר כרבנן בפטר חמור, דִּילְמָא טַעֲמָא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר הָתָם, בשוחט את הערוב, משום דְּשָׁאנִי – שונה דין הָעוֹרֵב הוֹאִיל וְיֵשׁ בּוֹ קצת סִימָנֵי טָהֳרָה, ולכן נחשב 'אוכל' גם ללא מחשבה. אבל בפטר חמור שאין לו כלל סימני טהרה, שמא מודה רבי אליעזר שאין שחיטה להתלמד מועלת להחשיבו אוכל. ובהכרח שהטעם שאמרו חכמים שפטר חמור מקבל טומאה אינו משום ששחטו להתלמד, אלא משום שמדובר שחשב בפירוש לאכלו, ואילו רבי שמעון סבר שאף אם חשב בפירוש לאכלו, אינו מקבל טומאה, כי הוא אסור בהנאה לאחר עריפה.

מבררת הגמרא: וּמְנָלָן דְּסִימָנֵי טָהֳרָה מִילְּתָא הִיא – שאם יש לו חלק מסימני טהרה נחשב כאוכל גם ללא מחשבה. דְּקָתָנֵי בברייתא (לעיל ע"א) השנויה עָלָהּ דְּהַהִיא – הבאה לבאר את דברי רבי שמעון במשנה שאמר שנבלת שפן וחזיר אינם צריכים מחשבה לאכילה, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, מַה פַּעַם, הוֹאִיל וְיֵשׁ (בו) [בָּהֶן] קצת סִימָנֵי טָהֳרָה, כי חלקם מעלי גרה ולא מפריסי פרסה, וחלקם מפריסי פרסה ולא מעלים גרה. ואם כן יש לומר שגם טעמו של רבי אליעזר בעורב הוא משום מקצת סימני טהרה שבו ולא משום השחיטה.

אומרת הגמרא: וְכִי תֵּימָא – ואם תרצה לדחות ולומר, דאי טעמו של רבי אליעזר בעורב הוא מִשּׁוּם שיש לו קצת סִימָנֵי טָהֳרָה, אם כן מַאי אִירְיָא – מדוע נקטה הברייתא דווקא בשחטו לְהִתְלַמֵּד, והרי אֲפִילּוּ אם שחטו לְהִתְעַסֵּק – שרצה לחתוך דבר אחר, וחתך את הערוב בטעות, ולא התכוין כלל למעשה שחיטה, נַמִּי לא יהיה צריך מחשבה, מפני מקצת סימני טהרה שבו. משיבה הגמרא: אֵין הָכִי נַמִּי – אכן מצד דברי רבי אליעזר לא היתה הברייתא נוקטת שחיטה להתלמד, וּמה שנקטה כן הוא מִשּׁוּם נִימּוּס, כדי להשמיענו שלדעת נימוס אפילו שחיטה להתלמד אינה מועילה להחשיב את הערוב כ'אוכל', אף שהיא שחיטה מעולה משחיטת המתעסק.

הגמרא חוזרת לדברי האומר שמודה רבי שמעון שפטר חמור לאחר עריפה אסור בהנאה: אֵיתֵיבֵיהּ אביי לרבא שאמר שרבי שמעון אוסר בהנאה פטר חמור לאחר עריפה, ממה ששנינו בברייתא, לֹא רָצָה בעל החמור לְפָדוֹתוֹ את הפטר חמור, עוֹרְפוֹ בַּקּוֹפִּיץ – בסכין גדול, מֵאֲחוֹרָיו – מאחורי הצואר, שכן עריפה נעשית מול עורפו, וְקוֹבְרוֹ, וְאָסוּר בַּהֲנָאָה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר. ומשמע שרבי שמעון מתיר את הפטר חמור גם לאחר עריפה.

מתרצת הגמרא: אִימָא – אמור כך בברייתא, וּמֵחַיִּים אָסוּר הפטר חמור בַּהֲנָאָה, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר, דהיינו שהסיפא אינה עוסקת באיסור הנאה לאחר עריפה, אלא מחיים, אבל לאחר עריפה גם לדעת רבי שמעון הוא אסור בהנאה.

שואלת הגמרא: וְהָא מִדְּסֵיפָא מֵחַיִּים חָיֵי – והרי כיון שהסיפא של הברייתא עוסקת באיסור הנאה שיש על הפטר חמור מחיים, בהכרח שהרֵישָׁא לָאו מֵחַיִּים – אינה עוסקת באיסורו מחיים, דְּקָתָנֵי סֵיפָא, לֹא בַּקָּנֶה וְלֹא בַּמַּגָּל וְלֹא בַּקַּרְדֹּם וְלֹא בְּמַגֵּירָה [–מסור, שיש לו שיניים], וְלֹא יַכְנִיסֶנּוּ לַחֲדַר וְיַעֲלוֹת דֶּלֶת לְפָנָיו בִּשְׁבִיל שֶׁיָּמוּת ברעב, אלא יערפו בקופיץ דווקא, וְאָסוּר הפטר חמור בְּגִיזָּה וַעֲבוֹדָה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר בגיזה ועבודה, כי לדעתו פטר חמור אינו נאסר מחיים. וכיון שהסיפא עוסקת באיסור הנאה מחיים, בהכרח שהרישא עוסקת באיסורו לאחר עריפה, ומוכח שרבי שמעון מתיר גם אחר עריפה. משיבה הגמרא: באמת בין הרֵישָׁא ובין הסֵּיפָא של הברייתא עוסקות באיסורו מֵחַיִּים, אלא שהרֵישָׁא עוסקת בַּהֲנָאַת דָּמָיו, שאם השכיר את הפטר חמור לאחר, דמיו אסורים למשכיר. ואילו הסֵּיפָא עוסקת בַּהֲנָאַת גּוּפוֹ, דהיינו שאסור ליהנות מעצם גופו, כגון בגיזתו ולעבוד בו. הגמרא תבאר מדוע צריכה הברייתא להשמיענו איסור הנאה הן בדמיו והן בגופו. אומרת הגמרא: וּצְרִיכָא הברייתא להשמיענו שנחלקו בין באיסור הנאת גופו ובין באיסור הנאת דמיו, דְּאִי תָּנָא רק את הרישא העוסקת באיסור הַנָּאַת דָּמָיו, היה מקום לומר, שרק בְּהַהוּא קָא שָׁרֵי – בהנאת דמיו לבדו, התיר רַבִּי שִׁמְעוֹן מחיים, אֲבָל בַּהֲנָאַת גּוּפוֹ אֵימָא – אולי נאמר שמּוֹדֶה לֵיהּ רבי שמעון לְרַבִּי יְהוּדָה, שאסור ליהנות מחיים. וְאִי תָּנָא רק את הסיפא העוסקת בְּאיסור הַנָּאַת גּוּפוֹ, היה מקום לומר שרק בְּהַהִיא – בהנאת גופו לבדו קָאָמַר רַבִּי יְהוּדָה, אֲבָל בַּהֲנָאַת דָּמָיו אֵימָא – אולי נאמר שמּוֹדֶה רבי יהודה לְרַבִּי שִׁמְעוֹן, שאין איסור הנאה מחיים, לכן צְרִיכָא הברייתא להשמיענו מחלוקתם בשני איסורים אלו.

אומרת הגמרא: וְכֵן אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, מוֹדֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן בפטר חמור לְאַחַר עֲרִיפָה, שֶׁהוּא אָסוּר בהנאה. וְאָמַר רַב נַחְמָן, מְנָא אֲמִינָא לָהּ – מהיכן למדתי דבר זה, דְּתַנְיָא, נאמר בפטר חמור (שמות יג יג) 'וְאִם לֹא תִּפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ', נֶאֱמַר כָּאן לשון 'עֲרִיפָה' וְנֶאֱמַר לְהַלָּן לגבי עגלה ערופה לשון

המשך בעמוד 232

בְּהֶשֵּׁג יָד כְּתִיב – נאמר לגבי חיוב ערכין, שאם אין לו ממון 1
לשלם את הערך שהתחייב, ושם הכהן שידו משגת ליתן פחות 2
משקל, על כך נאמר 'וכל ערכך יהיה בשקל הקודש', שלא 3
יפחות משקל אחד. אבל לגבי פדיון פטר חמור בשה, יכול לפדות 4
גם בשה שערכו פחות משקל. אָמַר רַב נַחְמָן, הֲלָכָה כְּבֶדְבֵי 5
חֲכָמִים שפודה בשה כל שהוא. 6

הגמרא מבררת את שיעור ערך השה לדעת חכמים: וְכַמָּה יהיה 7
שוה השה לדעת חכמים. אָמַר רַב יוֹסֵף, אֲפִילּוּ פַּטְרוּזָא כַּר 8
דַּנְקָא – שה כחוש שאינו שוה אלא שישית דינר. אָמַר רָבָא, אַף 9
אֲנַן נַמִּי תְּנִינָא – גם אנו שנינו כן במשנתינו 'שה מן הכבשים 10
גָּדוֹל וְקָטָן תמים ובעל מום', ומשמע שפודים אפילו בשה קטן 11
וכחוש. שואלת הגמרא: פְּשִׁיטָא שלפי חכמים פודה בשה כחוש, 12
שהרי אמרו שפודה בשה כל שהוא, ומה השמיענו רב יוסף. 13
משיבה הגמרא: מַהוּ דְּתֵימָא, כּוּלֵי הַאי לָא – שה כל כך זול 14
ששוה מעה, אין פודים בו, אֵי נַמִּי, פַּטְרוּזָא לָא – שה כחוש אין 15
פודים בו, קָא מַשְׁמַע לָן רב יוסף שלדעת חכמים פודה אפילו 16
בשה זול וכחוש. 17

הגמרא מביאה מעשה שבו מצאנו שיעור אחר לשווי השה: רַבִּי 18
יְהוּדָה נְשִׂיאָה הָוָה לֵיהּ פֶּטֶר חֲמוֹר, שַׁדַּרֵיהּ לְקַמֵּיהּ – שלח את 19
החמור לפני דְּרַבִּי טַרְפוֹן שהיה כהן, אָמַר לֵיהּ לרבי טרפון, 20
כַּמָּה בָּעֵינָא לְמֵיתַב לַכֹּהֵן – כמה צריך להיות שוה השה הניתן 21
לכהן בפדיון פטר חמור זה. אָמַר לֵיהּ, הֲרֵי אָמְרוּ חכמים מי שיש 22
לו עַיִן יָפָה פודה בְּסֶלַע, עַיִן רָעָה פודה בְּשֶׁקֶל, עין בֵּינוֹנִית 23
פודה בְּרֻבָּע, ולהלן תבאר הגמרא מדוע 'רגיא'. 24

אָמַר רָבָא, הִלְכְתָא צריך לפדות בְּרֻבָּע. מבררת הגמרא: וְכַמָּה 25
הוא שיעור 'רגיא'. משיבה הגמרא: תִּלְתָא זוּזֵי – שלשה זוזים, 26
ומכונה בשם 'רגיא' משום שהוא נוטריקון רָגִיל הָבָא וְרָגִיל הָבָא 27
– קרוב לכאן וקרוב לכאן, דהיינו פחות מסלע ויותר משקל, כי 28
בסלע ארבעה זוזים, ובשקל שנים. 29

מקשה הגמרא: קַשְׁיָא הִלְכְתָא אַהִלְכְתָא, כי רב נחמן אמר 30
שהלכה כחכמים שפודים בשה כל שהוא, ואילו רבא אמר 31
שפודים ברגיא. מתרצת הגמרא: לֹא קַשְׁיָא, כָּאן – פדייה ברגיא 32
עוסקת בְּמִי שבָּא לִיפָּלֵךְ ושואל כמה ערך השה הפודה, 33
ואומרים לו שלא יפחות מרגיא שהיא פדייה של עין בינונית. 34
וכָּאן – פדייה בכל שהוא עוסקת בְּעוֹשֶׂה מֵעַצְמוֹ ואינו שואל 35
כמה צריך להיות שוה, שאם פדה בשה כחוש וזול, אין כופים 36
אותו לפדות בשה ששוה יותר. 37

הגמרא דנה בפודה פטר חמור בנתינת דמי שויו: אָמַר רַבִּי יִצְחָק 38
אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ פֶּטֶר חֲמוֹר וְאֵין לוֹ שֶׂה לִפְדּוֹתוֹ, 39
פּוֹדֶהוּ בְּשָׁוְיוֹ של החמור. דנה הגמרא: לְמָאן – לשיטת מי אמר 40
דין זה, אִילֵימָא לְרַבִּי יְהוּדָה האוסר פטר חמור בהנאה, הָא 41
לעיל (ט:) אָמַר עולא שטעמו משום שהַקְּפִידָה עָלָיו תּוֹרָה 42
לפדותו דווקא בְּשֶׂה, ומשמע שאינו נפדה בשוויו. אֶלָּא לְרַבִּי 43
שִׁמְעוֹן שהתיר בהנאה, אמר שיכול לפדותו בשוויו. 44

רַב אָחָא מַתְנֵי הָכִי, שדברי ריש לקיש נאמרו לרבי שמעון 45
המתיר פטר חמור בהנאה, ולכן פודהו בשוויו בכל דבר. אולם 46
רַבִינָא קַשְׁיָא לֵיהּ – הוקשה לו על כך, שהרי במקום שנחלקו 47
רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה, וְגם במשנתינו 48
סָתָם לָן תַּנָּא כְּרַבִּי יְהוּדָה, שמפריש שה על ספק פטר חמור, 49
ומבואר לעיל (ט:) שזה כדי להפקיע את איסור ההנאה שיש 50
בפטר חמור, והיינו כרבי יהודה, וְאֵיךְ אַתְּ אָמְרַת שריש 51
לקיש סבר שהֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן. 52

אֶלָּא אמר רבינא, אֲפִילּוּ תֵּימָא שדברי ריש לקיש נאמרו לְרַבִּי 53
יְהוּדָה, יכול לפדות בשוויו בכל דבר, משום שלֹא יָצְאָה דין פטר 54
חמור מִן הַהֶקְדֵּשׁ שנפדה בשוויו, וְלֹא אָמְרָה תּוֹרָה 55
לפדות בְּשֶׂה כדי לְהַחְמִיר עָלָיו, שיפדה דווקא בשה, אֶלָּא 56
לְהָקֵל עָלָיו, שיכול לפדות גם בשה אפילו אם שוה כל שהוא, 57
אבל אם בא לפדות בדבר אחר ששוויו כשווי החמור, פודה בו. 58
רַב נַחְמָן בְּרֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף פָּרִיק לֵיהּ בְּשִׁילְבֵי בְּשָׁוְיוֹ – פדה 59
בעשבים שלוקים כערך שוויו של החמור. 60

הגמרא דנה בפדיון פטר חמור על ידי מי שאינו בעליו: אָמַר רַב 61
שִׁיבְּוֵי אָמַר רַב הוּנָא, הַפּוֹדֶה פֶּטֶר חֲמוֹר שֶׁל חֲבֵירוֹ, אפילו 62
שלא מדעת בעל החמור, פְּדְיוֹנוֹ פָּדוּי. אִיבַּעְיָא לְהוּ, מי זוכה 63
בפטר חמור הנפדה, האם פְּדְיוֹנוֹ לַפּוֹדֶה, אוֹ דִלְמָא פְּדְיוֹנוֹ 64
לַבְּעָלִים. אומרת הגמרא: אֲלִיבָּא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן לֹא תִּיבְעֵי לָךְ, 65
שכֵּיוָן דְּאָמַר שפטר חמור מוּתָּר בַּהֲנָאָה, הרי מְמוֹנָא דִּבְעָלִים 66
הוּא, ואין הפודה זוכה בו, כִּי תִּיבְעֵי לָךְ אֲלִיבָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה 67
דְּאָמַר אָסוּר בַּהֲנָאָה, האם לְהֶקְדֵּשׁ מְדַמֵּי לֵיהּ – פטר חמור 68
דומה להקדש, וְרַחֲמָנָא אָמַר בפדיון הקדש 'וְנָתַן הַכֶּסֶף וְקָם 69
לוֹ', ומשמעו שהפודה הקדש זוכה בחפץ הנפדה, והוא הדין 70
שהפטר חמור שייך לפודה, אוֹ דִלְמָא כֵּיוָן דְּקָנֵי לְהוּ בְּבֵינֵי וּבֵינֵי 71
– שכיון שיש לבעל החמור את ההפרש שבין שווי החמור לשווי 72
השה שפודה בו, לֹא דָּמֵי לְהֶקְדֵּשׁ, וגם אם אחר פדה, החמור 73
שייך לבעלים, שיש להם חלק בחמור קודם הפדיון. 74

אָמַר רַב נַחְמָן, תָּא שְׁמַע, שנינו בברייתא, הַגּוֹנֵב פֶּטֶר חֲמוֹר 75
שֶׁל חֲבֵירוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל לַבְּעָלִים, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ 76
(–לבעלים) עֲכָשָׁיו שווי ממון בפטר חמור שהוא אסור בהנאה, 77
יֵשׁ לוֹ לְאַחַר מְכָאן – לאחר שיפדה, ולכן הגונבו חייב לשלם לו 78
כפל. ויש לדון, מַנִּי – לדעת מי שנויה ברייתא זו, אִילֵימָא לְרַבִּי 79
שִׁמְעוֹן שהתיר פטר חמור בהנאה, קשה, אַמַּאי 'אֵין לוֹ עֲכָשָׁיו', 80
והרי הוא מותר בהנאה. אֶלָּא פְּשִׁיטָא לְרַבִּי יְהוּדָה שאסר 81
בהנאה, וְנפשט הספק, שפטר חמור אינו דומה להקדש, ופדיונו 82
לבעלים, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ שלְּהֶקְדֵּשׁ מְדַמֵּינַן לֵיהּ, למה הגונבו 83
חייב כפל, והרי בחיוב כפל 'וְגוֹנַב מִבֵּית הָאִישׁ' אָמַר רַחֲמָנָא 84
(שמות כב ז), וְלֹא הגונב מִבֵּית הֶקְדֵּשׁ, ואם פטר חמור דומה 85
להקדש, היה חייב קרן בלבד, וְתוּ לֹא מִידִי – ולא יותר, כלומר 86
שלא ישלם כפל, ומזה שחייב בכפל מוכח שאינו דומה להקדש, 87
אלא ממון בעלים הוא. 88

שנינו במשנה: אַחַת בִּיכְרָה וְאַחַת שֶׁלֹּא בִּיכְרָה [כו'] נכנס לדיר 89
להתעשר. 90

הגמרא מבארת האופן ששה שפדה בו נמנה במעשר בהמה: תָּנוּ 91
רַבָּנָן, כֵּיצַד אָמְרוּ – על איזה שה אמרו שנִּכְנָם לַדִּיר עם שאר 92
כבשים לְהִתְעַשֵּׂר, ומונים אותו כאחד מעשרה כבשים המחויבים 93
במעשר בהמה, אִי אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר בְּשה שכבר בָּא לְיַד כֹּהֵן, 94
שֶׁהֲרֵי שָׁנִינוּ להלן (נה:) לגבי מעשר בהמה, הַלָּקוּחַ – בהמה 95
שנקנתה, וְשֶׁנִּיתַּן לוֹ בְּמַתָּנָה, פָּטוּר מִמַּעֲשֵׂר בְּהֵמָה, והכהן 96
נחשב כלוקח מיד בעל החמור, ואין השה מחויב במעשר בהמה 97
גם אם יתנהו לבעליו. אֶלָּא מדובר בְּיִשְׂרְאֵל שֶׁהָיוּ לוֹ עֲשָׂרָה 98
סְפֵק פְּטֵרֵי חֲמוֹרִים בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, שֶׁמַּפְרִישׁ עֲלֵיהֶן עֲשָׂרָה שֵׂיוֵן 99
כדי להפקיע את הספק איסור הנאה שעליהם, וּמְעַשְּׂרָן – 100
מכניסם לדיר ומעשרם, וְהֵן שֶׁלּוֹ – העשירי קרב שלמים והוא 101
אוכלו, והשאר שלו. מַסַּיֵּע לֵיהּ לְרַב נַחְמָן, דְּאָמַר רַב נַחְמָן 102
אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, יִשְׂרְאֵל שֶׁהָיוּ לוֹ עֲשָׂרָה סְפֵק פְּטֵרֵי 103
חֲמוֹרִים, מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן עֲשָׂרָה שֵׂיוֵן, וּמְעַשְּׂרָן, וְהֵן שֶׁלּוֹ. 104

וְעוד אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, יִשְׂרְאֵל שֶׁהָיוּ לוֹ 105
עֲשָׂרָה פְּטֵרֵי חֲמוֹרִים וַדַּאִין בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, שֶׁנִּפְלוּ לו בירושה 106

המשך בעמוד 256

רש"י

בהשג יד כתיב — האומר: "ערכי עלי", ואין לו כדי ערך, כתיב ביה (ויקרא כז): "על פי אשר תשיג יד הנודר יעריכנו הכהן". וכתיב בתריה: "וכל ערכך" וגו', דאי נמי לית ליה שוה שקל — לא יעריכנו הכהן פחות משקל. **הלכה כדברי חכמים** — דפדיונו בשה כל דהו. **פטרוזא** — שה כחוש. **בר דנקא** — קטן, שאינו שוה אלא מעה, שהוא שתות דינר. **נמי תנינא** — במתניתין. **פשיטא** — דאפילו פטרוזא, דהא כל שהוא קאמרי רבנן לעיל. **כולי האי** — בר דנקא. אי נמי, נהי דקטן יכול ליתן, אבל פטרוזא שהוא כחוש — לא. **רגיל הכא** — פחות מסלע ויותר משקל. **ורגיל הכא** — פחות מסלע ויותר משקל. **קשיא הלכתא אהלכתא** — הכא אמרת: הלכתא ברגיא, ולעיל אמרת: הלכתא כדברי חכמים דאפילו בר דנקא. **בא לימלך** — מה יתן לכהן, אמרינן ליה ברגיא. **בעושה מעצמו** — ונותן בר דנקא, לא כייפינן ליה טפי. **האמר** — בשמעתין לעיל (ט,א): הקפידה תורה עליו בשה. ואף על גב דתרצינן לעיל: בשוויו לא קאמרינן, מיהו האי מקשה מאי דסלקא דעתך מעיקרא נקט. **רבינא קשיא ליה** — אמאי מוקמת למימרא דריש לקיש כרבי שמעון? הא קיימא לן דרבי יהודה ורבי שמעון — הלכה כרבי יהודה, בעירובין בפרק "מי שהוציאוהו" (מו,ב). וסתם לן תנא דמתניתין כרבי יהודה, דאסר לפטר חמור בהנאה, דקתני: מפריש טלה לאפקועיה לאיסוריה. **ואת אמרת** — למילתך כרבי שמעון. **חמור מן ההקדש** — שפודהו בכסף בשווי. **להחמיר עליו** — שלא יפדהו אלא בשה. **אלא להקל עליו** — דאם פודהו בשה — יכול לפדותו בפטרוזא. **בשלקי** — עשבים שלוקות. **ממונא דבעלים הוא** — ולא מצי כהן לזבוני להאי פודה, ופדיונו פדוי לבעלים. וזה הניח מעותיו על קרן הצבי. **ונתן הכסף** — דכתיב: "ואם המקדיש יגאל" וגו', משמע: כל מי שיתן הכסף — יהא ההקדש שלו. **או דלמא כיון דקני האי פטר חמור לבעלים להאי דיבי וביני** — דיכול לפדותו בשה. אף על גב דכוליה לא קני ליה כל זמן שלא פדאו, אפילו הכי ממונא דידיה הוא. **ואף על פי שאין לו עכשיו** — כלומר, שאף על פי שאין לו עכשיו, רשות יש לו לאחר זמן שיפדהו, הלכך הוי כאילו הוא השתא דידיה. **וגונב מבית האיש אמר רחמנא** — ישלם שנים. לא מבית הקדש, דאין תשלומי כפל להקדש. **אי אתה יכול לומר בבא כהן ליד כהן** — אם נתנו ישראל לכהן שוב אינו נבנס להתעשר, לא ביד כהן ולא ביד ישראל. ואפילו חזר ישראל ולקחו הימנו, או הכהן נתנו לו, שהרי שנינו כו'. **ספק פטרי חמורים** — כגון שהיה לו עשר חמורות וילדו כולן זכר ונקבה. שמפריש עליהן עשרה שיין לאפקועי לאיסוריידהו, ומעשרן לשיין כשאר בהמות חולין, והן שלו. והמעשר קרב שלמים, והוא אוכלו כדין שאר מעשר בהמה. **ואותו אבי אמו כהן נפלו לו כו'** — דאז חייבין בפדיון, דברשות ישראל נולדו. **מפריש עליהן עשרה שיין** — לאפקועי איסוריידהו. והן שלו — דמאי דמיחזיב כהן המורישו לעשות מהן — עושה זה מהן. דלהכהן המורישו היה צריך להפריש עליהן שיין, להפקיע קדושה שחלה עליהן בבית ישראל ראשון, ונוטל השיין לעצמו, שהרי כהן הוא ואין צריך לחזר אחר כהן. הכי נמי עושה ישראל זה היורשו, דדמי כמי שהורישו כהן השיין.

ממורחין

בְּהֶשֵּׂג יָד כְּתִיב. אָמַר רַב נַחְמָן: הֲלָכָה כִּדְבֵרֵי חֲכָמִים. וְכַמָּה? אָמַר רַב יוֹסֵף: אֲפִילּוּ פַּטְרוּזָא בַּר דַּנְקָא. אָמַר רָבָא, אַף אֲנַן נְמִי תְּנֵינָא: גְּדוֹל וְקָטָן. - פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא: כּוּלֵּי הַאי לָא; אִי נְמִי, פַּטְרוּזָא לָא - קָא מַשְׁמַע לָן. רַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה הֲוָה לֵיהּ פֶּטֶר חֲמוֹר, שַׁדְּרֵיהּ לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי טַרְפוֹן, אָמַר לֵיהּ: כַּמָּה בְּעֵינָא לְמִיתַּב לְכֹהֵן? אָמַר לֵיהּ, הֲרֵי אָמְרוּ: עַיִן יָפָה - בְּסֶלַע, עַיִן רָעָה - בְּשֶׁקֶל, בֵּינוֹנִית - בְּרַגְיָא. אָמַר רָבָא: הִלְכְתָא בְּרַגְיָא. וְכַמָּה? תִּלְתָא וּזְוִי, רָגִיל הָכָא וְרָגִיל הָכָא. קָשְׁיָא הִלְכְתָא אַהִלְכְתָא! - לָא קַשְׁיָא, כָּאן - בְּבָא לִימָּלֵךְ, כָּאן - בְּעוֹשֶׂה מֵעַצְמוֹ. אָמַר רַבִּי יִצְחָק אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ פֶּטֶר חֲמוֹר וְאֵין לוֹ שֶׂה לְפָדוֹתוֹ - פּוֹדֵהוּ בְּשָׁוְיוֹ. לְמַאן? אִילֵימָא לְרַבִּי יְהוּדָה - הָא אָמַר: הִקְפִּידָה עָלָיו תּוֹרָה בְּשֶׂה! אֶלָּא לְרַבִּי שִׁמְעוֹן, רַב אַחָא מַתְנִי הָכִי. רָבִינָא קַשְׁיָא לֵיהּ: רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן - הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה, וְסָתַם לָן תַּנָּא כְּרַבִּי יְהוּדָה, וְאַתְּ אָמַרְתְּ הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן?! אֶלָּא, אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי יְהוּדָה - לֹא יְהָא חָמוּר מִן הַהֶקְדֵּשׁ, וְלֹא אָמְרָה תּוֹרָה בְּשֶׂה לְהַחְמִיר עָלָיו, אֶלָּא לְהָקֵל עָלָיו. רַב נַחְמָן בְּרֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף פָּרִיק לֵיהּ בִּשְׁלִקֵּי בְּשָׁוְיוֹ. אָמַר רַב שֵׁיבִי אָמַר רַב הוּנָא: הַפּוֹדֶה פֶּטֶר חֲמוֹר שֶׁל חֲבֵירוֹ - פִּדְיוֹנוֹ פָּדוּי. אִיבָּעֵיָא לְהוּ: פִּדְיוֹנוֹ לְפוֹדֶה, אוֹ דִלְמָא פִּדְיוֹנוֹ לַבְּעָלִים? אֲלִיבָּא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן לָא תִּיבָּעֵי לָךְ, כֵּינִן דְּאָמַר מוֹתָר בַּהֲנָאָה - מָמוֹנָא דִּבְעָלִים הוּא. כִּי תִּיבָּעֵי אֲלִיבָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה, דְּאָמַר אָסוּר בַּהֲנָאָה; לְהֶקְדֵּשׁ מְדַמֵּי לֵיהּ, וְרַחֲמָנָא אָמַר: "וְנָתַן הַכֶּסֶף וְקָם לוֹ". אוֹ דִלְמָא, כֵּינִן דְּקָנֵי לְהוּ בְּבֵינֵי וּבֵינֵי, לָא דָּמֵי לְהֶקְדֵּשׁ? אָמַר רַב נַחְמָן, תָּא שְׁמַע: הַגּוֹנֵב פֶּטֶר חֲמוֹר שֶׁל חֲבֵירוֹ - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל לַבְּעָלִים, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ עַכְשָׁיו - יֵשׁ לוֹ לְאַחַר מִכָּאן. מָנִי? אִילֵימָא רַבִּי שִׁמְעוֹן - אַמַּאי אֵין לוֹ עַכְשָׁיו? אֶלָּא פְּשִׁיטָא רַבִּי יְהוּדָה; וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ לְהֶקְדֵּשׁ מְדַמֵּינַן לֵיהּ - "וְגָנַב מִבֵּית הָאִישׁ" אָמַר רַחֲמָנָא, וְלֹא מִבֵּית הֶקְדֵּשׁ! וְתוּ לָא מִידֵּי. "אַחַת בִּיכְרָה וְאַחַת שָׂלֹא בִּיכְרָה" [כו']. תָּנוּ רַבָּנָן: כֵּיצַד אָמְרוּ נִבְנָם לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר? אִי אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר בְּבָא לְיַד כֹּהֵן - שֶׁהֲרֵי שָׁנִינוּ: הַלָּקוּחַ וְשֶׁנִּיתַּן לוֹ בְּמַתָּנָה - פָּטוּר מִמַּעֲשֵׂר בְּהֵמָה. אֶלָּא בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ לוֹ עֲשָׂרָה סְפֵק פְּטָרֵי חֲמוֹרִים בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, שֶׁמַּפְרִישׁ עֲלֵיהֶן עֲשָׂרָה שִׁיִּין, וּמְעַשְּׂרָן, וְהֵן שֶׁלּוֹ. מְסַיֵּיע לֵיהּ לְרַב נַחְמָן, דְּאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ לוֹ עֲשָׂרָה סְפֵק פְּטָרֵי חֲמוֹרִים - מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן עֲשָׂרָה שִׁיִּין, וּמְעַשְּׂרָן, וְהֵן שֶׁלּוֹ. וְאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ לוֹ עֲשָׂרָה פְּטָרֵי חֲמוֹרִים וְדָאִין בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, שֶׁנָּפְלוּ מִבֵּית אֲבִי אִמּוֹ כֹּהֵן, וְאוֹתוֹ אֲבִי אִמּוֹ כֹּהֵן נָפְלוּ לוֹ מִבֵּית אֲבִי אִמּוֹ יִשְׂרָאֵל - מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן עֲשָׂרָה שִׁיִּין, וּמְעַשְּׂרָן, וְהֵן שֶׁלּוֹ. וְאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ לוֹ טְבָלִים מְמוֹרָחִין בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, שֶׁנָּפְלוּ מִבֵּית אֲבִי אִמּוֹ כֹּהֵן, וְאוֹתוֹ אֲבִי אִמּוֹ כֹּהֵן נָפְלוּ לוֹ מִבֵּית אֲבִי אִמּוֹ יִשְׂרָאֵל - מְעַשְּׂרָן וְהֵן שֶׁלּוֹ. וּצְרִיכָא, דְּאִי אַשְׁמוּעִינַן קַמָּיְיתָא - מִשּׁוּם דְּקָא מַפְרִישׁ וְקָאֵי, אֲבָל הָכָא - מַתָּנוֹת שֶׁלֹּא הוּרְמוּ כְּמִי שֶׁלֹּא הוּרְמוּ דָּמְיָין, אֵימָא לָא. וְאִי אַשְׁמוּעִינַן הָכָא - דְּאֶפְשָׁר לְעַשּׂוֹרֵי מִינֵּיהּ וּבֵיהּ, דְּהָא מְנַח, אֲבָל הָתָם - כֵּינִן דְּשָׂהּ מְעַלְמָא בָּעֵי אַתְווֹיֵי, וּמַפְרִישׁ וְקָאֵי אֵימָא לָא, צְרִיכָא. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נָתָן אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: הַלּוֹקֵחַ טְבָלִים

ממורחין

אמר והלכתא רבא אף אנן נמי תנינא גדול וקטן — יש ספרים דגרסי: "תנינא", וקושיא היא זו. ברגיא — בבא לימלך מוקמי ליה, שמורים לפדותו בשה שוה שלשה זוזים רגיל הכא, אבל בעצמו — אפילו בפטרוזא בת דנקא. ואם אין לו שה לפדותו — פודה בשויו, ואפילו בשלקי. וכד פריק ליה מברך "על פדיון פטר חמור", ולא בשעת נתינה לכהן. דמעידנא דאפרשיה ברשותיה דכהן קאי, כדאמר לקמן בשמעתין. ושה — בין מכבשים בין מעזים, בין זכר בין נקבה, בין גדול בין קטן, כדתנן במתניתין. **הפודה** פטר חמור של חבירו פדיונו פדוי — לא דמי לתורם משלו על חבירו, דאיבעיא לן בפרק "אין בין המודר" (נדרים לו,ב) אם צריך דעת. דהתם כתיב: "גם אתם" לרבות שלוחכם, ובעינן: מה אתם לדעתכם, אף שלוחכם לדעתכם. אבל הכא לא כתיב בעלים.

וגונב מבית האיש ולא מבית הקדש — פרק "מרובה" (בבא קמא סב,ב) איתא הך דרשא, דקאמר: מ"רעהו" — ולא מהקדש נפקא. ופירש: "איש" לא מיותר, דגזבר נמי מקרי "איש", ולא משתמע כלל מ"איש" למעוטי, דבכל דבר שהוא לשון זכר שייך לשון "איש", ו"אשה" — על נקבה, כמו (שמות כו) "אשה אל אחותה". והא דאמרינן הכא: "מבית האיש" ולא מבית הקדש — כדנפקא מ"רעהו", ומשום דהא קרא "וגנבו" מיירי בתשלומין, מייתי לה.

שהיו לו עשרה ספק [פטרי] חמורים מפריש עשרה שיין ומעשרן והן שלו — לפירוש רבינו תם, דמפרש לעיל: פודה וחוזר אפילו פעמים הרבה — אספיקות קאי, קשה: למה לי עשרה שיין? בשה אחד סגי! אבל לפירוש הקונטרס, דאינו חוזר ופודה אלא אם כן נתנו לכהן וחזר ולקחן, ניחא. ומיהו, לפירושו נמי קשה ההיא דלקמן: "ישראל שהיו לו עשרה פטרי חמורין ודאין בתוך ביתו שנפלו לו מבית אבי אמו כהן, ואותו אבי אמו כהן נפלו לו מבית אבי אמו ישראל, מפריש עליהן עשרה שיין והן שלו. התם למה לי עשרה? בחד סגי! שמן הדין הן שלו אף על פי שהן ודאין, אם כן בכל פעם ופעם חשוב כאילו נתנו לכהן וחזר ולקחן. דמכח אבי אמו כהן הוא יורש! ונראה: דבכל הני דנקט עשרה — לרבותא, אף על גב שכולן פטר חמור — כולן נבנסין לדיר להתעשר.

דגנך

דגנך אמר רחמנא ולא דגן גוי — למאן דדריש במנחות פרק "רבי ישמעאל" (סז,א): "דגנך" ולא דגן גוי — פריך שפיר אמאי מעשרן, דתבואה זו גדילה ונתמרחה ברשות גוי. ואם תאמר: מאי קשה ליה הכא? דלמא סבירא ליה כמאן דאמר מירוח הגוי אינו פוטר, "ודגנך" למעט מירוח הקדש! וכי תימא: הא דפליגי במירוח גוי — היינו בגדל ברשות ישראל, אבל גדל ברשות גוי ומרחינהו גוי פטור. מכל מקום מאי קשיא? דלמא בגדל ברשות ישראל! ויש לומר: דמשמע ליה דאיירי בגדל ברשות גוי. אבל סוגיא דמנחות (סה,ב) מוכח דפליגי אפילו בגדל ברשות גוי. ויש לומר: דניחא ליה לשנויי דהכא כבולי עלמא. ומיהו קשה, דאפילו הניא ליה מירוח דגוי פוטר, מכל מקום חייב לעשר מדרבנן, גזירה משום בעלי ביסין! יש לומר: משמע ליה מדקאמר "והן שלו" — אלמא לית ליה גזירה דבעלי ביסין, דאם כן היה חייב ליתנו לכהן, ואמאי מעשרן והן שלו? ולתנינהו לכהן! ומיהו קשה, ליתני: ואף על גב דאינו פוטר — לא מחייב למיתב לכהן, דאמר ליה: קאתינא מכח גברא דלא מצית לאשתעויי דינא בהדיה. ולמאן דאית ליה נמי גזירה בעלי ביסין, דהיינו מאן דאית ליה מירוח הגוי פוטר — לא מיסתבר למחייב ליתן לכהן טפי ממאן דאית ליה אינו פוטר. ודמשמע בסמוך בשמעתין דודאי חייב למיתב לכהן, דאמר: אצל גוי הרי הוא כפירותיו, ומשמע דאי ודאי חלפינהו דכולי עלמא בעי למיתבינהו לכהן — היינו ודאי כפי המסקנא דמסקינן: כאן בתרומה גדולה כאן בתרומת מעשר. **דמרחינהו** ישראל ברשות גוי — פירש הקונטרס: ישראל אריס של גוי. ולקשה לפירושו: אי בחלק גוי — היינו מריחת גוי, אי בחלק ישראל — אין זה לוקח טבלים! ונראה לפרש: מרחינהו ישראל ברשות גוי אחר שלקחן ישראל. והכי קא אמר: הלוקח טבלין מן הגוי והן עבשיו ממורחין. **מעשרן** דאין קנין — תימה: אפילו יש קנין — חייב לעשרן מדרבנן, כדמוכח ב"הקומץ רבה" (מנחות לא,א) בשמעתא דרבי שמעון שזורי, גבי "לך קח מן הגוי ועשר עליו". וכי תימא שרוצה למצוא חיוב דאורייתא, לרבותא דאפילו הכי דחייב לעשר דאורייתא — והא ממה נפשך לקוח פטור מדאורייתא, כדמוכח פרק "הפועלים" (בבא מציעא פח,ב)! מיהו, לפירוש רבינו תם, דמפרש דהיינו דוקא לוקח אחר מירוח, אבל לוקח קודם מירוח ומרחו חייב — ניחא. ועוד יש לומר: אפילו מפטר לוקח קודם מירוח מדאורייתא, מכל מקום הוי רבותא ממה שהן שלו אף על פי שאין קנין. ואין טעם לפטור מטעם הפקעה, דחמור איסוריה טפי, כדמוכח ב"הקומץ רבה" (מנחות לא,א) ממה דפריך: ולימא ליה לך קח מן הגוי! ומשני: דקא סבר אין קנין, והוה ליה מן החיוב על הפטור, אף על גב דלקוח דרבנן. **הרי** הן בחזקתן למעשר ולשביעית — משמע מכאן דסתם עם הארץ חשודין על השביעית. וכן פרק "לולב הגזול" (סוכה לט,א): אין מוסרין דמי שביעית לעם הארץ. ופרק קמא דחולין (ו,א): ואם אמר "עשה לי משליכי" — חושש לשאור ותבלין שבה משום מעשר ומשום שביעית. וקשה מהיא דמשאלת אשת חבר לאשת עם הארץ, ומשאלת אשה לחבירתה החשודה על שביעית — משמע דסתמא לא חשידי. ובכתובות (כד,א) פירשתי. **הא** חלפינהו ודאי בעי למיתבינהו לכהן — ואף על גב דשמעינן לרבי שמעון מירוח הגוי פוטר, מכל מקום חייב, משום גזירה בעלי ביסין, כדפרישית לעיל. **טבלים** שאתה לוקח מן הגוי — משמע הכא דלוקח חייב מדאורייתא, מדאיצטריך קרא לפטור תרומת מעשר. והקשה רבינו תם, מדקאמרינן פרק "הפועלים" (בבא מציעא פח,ב): "תבואת זרעך" — ולא לוקח! ותירץ: לוקח קודם מירוח חייב מדאורייתא. והא דאמרינן פרק "רבי ישמעאל" (מנחות סה,ב): תורמין משל גוים על של כותיים, ומשל כל על של כל, (אלמא) מירוח הגוי אינו פוטר — לא בלוקח מן הגוי איירי, דלוקח ממורח — אפילו מישראל פטור דאורייתא. אלא בגוי התורם משלו על של ישראל איירי, כדתנן (תרומות פרק ג משנה ט): הגוי והכותי שתרמו — תרומתן תרומה. ופרק "בכל מערבין" (ערובין לז,ב) גבי לוקח יין מבין הכותים, אמר: כי לית ליה ברירה — בדאורייתא, יש לפרש: תרומת דגן תירוש ויצהר קרי דאורייתא. ואפילו מפטר כל לוקח — ניחא נמי סוגיא דשמעתין, לוקח טבלים מן הגוי איירי בגוי המעשר פירותיו ונתן ללוי, לא מיחייב לוי למיתב תרומת מעשר לכהן. ומעשר דאורייתא היא, אי אין קנין, ומירוח הגוי אינו פוטר. ואי למאן דאמר מירוח הגוי פוטר — אפשר שהקדימו בשבלים. ומתקיים שפיר טעמא דלעיל (מכח), דאמר ליה: אתינא מכח גברא דלא מצית לאשתעויי דינא בהדיה. כלומר, כמו שהמעשר שהגוי מפריש ונותן ללוי, דאין הלוי חייב ליתן ממנו תרומה לכהן — כך בשקונה לוי טבלים מן הגוי להפריש מעשר, אינו חייב לתת ממנו תרומת מעשר לכהן, אלא מפרישו והוא שלו, דאמר ליה: אתינא כו'. דאי לאו הכי, אף על גב דלוקח פטור מדאורייתא, מכל מקום היה חייב ליתן לכהן מדרבנן. וההיא ד"הקומץ רבה" (מנחות לא,א) משמע בפירוש רבינו תם. דפריך: ולימא ליה קח מן הגוי ועשר עליו! ומשני: קסבר אין קנין, והוה ליה מן החיוב על הפטור. ומדקרי ליה "חיוב" — משמע מדאורייתא. ויש לומר: לגבי דבר המעורב ברוב חולין הוי כמו חיוב על הפטור. תדע, דהכי נמי קאמר התם: ולימא ליה קח מן השוק ועשר עליו! קסבר רוב עם הארץ אין מעשרין הן, והוה ליה מן החיוב על הפטור. משמע: אי אין מעשרין — הוה ליה מן החיוב על הפטור. ואמאי? והא דאמאי — דרבנן, ואם טבל מעורב בחולין — דרבנן, אם הוא

ממורחין מן הגוי - מעשרן והן שלו. דמרחינהו מאן? אילימא דמרחינהו גוי - "דגנך" אמר רחמנא, ולא דגן גוי! אלא דמרחינהו ישראל מרשות גוי; מעשרן - דאין קנין לגוי בארץ ישראל להפקיע מיד מעשר, והן שלו - דאמר ליה: אתינא מכח גברא דלא מצית אישתעויי דינא בהדיה. תנן התם: המפקיד פירותיו אצל הכותי ואצל עם הארץ - בחזקתן למעשר ולשביעית, אצל הגוי - בפירותיו; רבי שמעון אומר: דמאי. אמר רבי אלעזר: להפריש - כוולי עלמא לא פליגי, כי פליגי - ליתנן לכהן; תנא קמא סבר: ודאי חלפינהו, ובעי מיתנגנהו לכהן, ורבי שמעון סבר: דמאי. יתיב רב דימי וקאמר להא שמעתא, אמר ליה אביי: טעמא - דמספקא לן אי חלפינהו אי לא חלפינהו, הא ודאי חלפינהו - דכולי עלמא בעי למיתבינהו לכהן. והאמר רבי שמואל אמר רבי חנינא: הלוקח טבלים מן הגוי ממורחין - מעשרן והן שלו! - דילמא, כאן - בתרומה גדולה, כאן - בתרומת מעשר! - אזפרתן מילתא דאמר רבי יהושע בן לוי: מנין ללוקח טבלים ממורחין מן הגוי שהוא פטור מתרומת מעשר? שנאמר: "ואל הלוים תדבר ואמרת אליהם כי תקחו מאת בני ישראל", טבלים שאתה לוקח מבני ישראל - אתה מפריש מהן תרומת מעשר ונותנה לכהן, טבלים שאתה לוקח מן הגוי - אי אתה מפריש מהן תרומת מעשר ונותנה לכהן. "ואם לא נהנים בו". דמית היכא? אילימא דמית בי כהן ונהנה בו כהן - פשיטא, ממונא דידיה הוא! אלא, דמית בי בעלים ונהנה בו כהן - הא נמי פשיטא! - סלקא דעתך אמינא, כל כמה דלא מטא לידיה - לא זכה ביה, קא משמע לן: דמעיקרא דאפרשיה, ברשותיה דכהן קאי.

[שייך לעמוד הקודם] **ממורחין** — שנגמרה מלאכתן למעשר. דמירוח גמר מלאכה של תבואה, כשמשוה את הכרי ומחליקו ברחת. **ואותו אבי אמו כהן כו'** — רבותא קא משמע לן, דאף על גב דמכח ישראל קאתי, דאיכא למימר: ניתבינהו השתא לתרומה (ומעשר) לכהן, כי היכי דהוה עבידי ישראל קמא — אפילו הכי, כיון דיד כהן באמצע, הוי כאילו הפריש הכהן האמצעי מהן התרומה והוריש לישראל זה, כל אחד בפני עצמו. ומעשרן והכל שלו, ומוכר התרומה לכהנים. והוא הדין נמי אם לא נפלו לאותו כהן מישראל, דתבואת כהן חייבת בתרומה, אלא שאינה נותנה לכהן אחר אלא מפרישה ואוכלה. **משום הוה מופרש וקאי** — כלומר, שהשה מין אחד וחמור מין אחר, ואינו מחוסר מעשה. הלכך הוי כאילו נפלו לו מבית כהן החמורים לעצמן והטלאים לעצמן. **אבל** — גבי תבואה, דמחוסר הפרשה — אימא כמי שלא הורמו בבית כהן דמיין, וחזרו לאיסורם הראשון ויתנם לכהן. [עד כאן שייך לעמוד הקודם]. **והן שלו** — התרומה עצמה, ומוכרה לכהנים. **דגנך** — דיגונך, מה שאתה ממרח חייב בתרומה, ולא מירוח גוי. **דאמרחינהו ישראל מרשות גוי** — שהיה ישראל אריס, וקרקע של גוי הוי. **למעשרות** — אם מעושרין הן — אין חוששין שמא החליפן. או בשביעית — שמא החליפן בפירות שביעית, שיהיו צריכין להתבער בשביעית. **כפירותיו** — של גוי. דודאי חלפינהו, וצריך להפריש מהן מעשר. ואי תנא סבר דאין מירוח הגוי פוטר, ופלוגתא היא במנחות בפרק "רבי ישמעאל" (מנחות סה,ב). **דמאי** — ספק חילפן ספק לא חילפן. **להפריש כולי עלמא לא פליגי** — דאפילו לרבי שמעון דאמר ספק — מספק לא אכיל טבלים, שבמיתה הן, ובעי אפרושי הכל. דדמו לדמאי דעם הארץ דמפרישי. ובעי מיתבינהו לכהן — לקמן פריך הא דאמרן לעיל: מעשרן והן שלו. **דמאי** — והמוציא מחבירו עליו הראיה, וישראל מוכר לכהן את התרומה, והדמים שלו. והאי דמאי לא דמי לשאר דמאי, שנותן לכהן אחד ממאה. דהתם איכא טעמא כדמפרש במסכת סוטה (מח,א), משום דסבר עם הארץ: ללוי הוא דפקיד רחמנא למיתב תרומת מעשר ולא לדידי. אבל הכא, ההיא ספיקא גופא דאיכא בתרומת מעשר איכא בתרומה גדולה. **להא שמעתא** — דרבי אלעזר. **מעשרן והן שלו** — ואוקימנא דאמרחינהו ישראל ברשות גוי. **בתרומה גדולה** — פליגי תנא קמא ורבי שמעון. **בתרומת מעשר** — והן שלו.

משנה

מְמוֹרָחִין מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, מְעַשְּׂרָן – הקונה מפריש תרומות ומעשרות, וְהֵן שֶׁלּוֹ, כי הגוי שמכרם לו לא היה חייב לעשרן, וקנה הישראל ממנו זכות זו שלא יתחייב לתת את חלקם לכהן, ובדלהלן. אבל מכיון שתרומה אסורה באכילה לישראל, מוכרן לכהנים.

מבררת הגמרא: דְּמָרְחִינְהוּ מַאן – מי מירח פירות אלו, אִילֵימָא דְּמָרְחִינְהוּ – אם נאמר שמירחם עוֹבֵד כּוֹכָבִים, הרי לגבי חיוב תרומות ומעשרות (דברים יח ד) 'דְּגָנְךָ' אָמַר רַחֲמָנָא – חיוב הפרשתם חל על דיגון שלך, של ישראל, וְלֹא עַל דְּגַן עוֹבֵד כּוֹכָבִים, וכיון שהמירוח מחשיבם כ'דגן', וזה נעשה בידי גוי, לא חל עליהם חיוב תרומות ומעשרות, ומדוע חייבין במעשרות.

אומרת הגמרא: אֶלָּא בהכרח מדובר דְּמָרְחִינְהוּ יִשְׂרָאֵל מֵרִשּׁוּת עוֹבֵד כּוֹכָבִים – שישראל מירח פירות אלו כשהיה אריס על שדה של גוי, ולכך מְעַשְּׂרָן, משום דְּאֵין קִנְיָן לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְהַפְקִיעַ מִיַּד חיוב מַעֲשֵׂר, וכיון שנעשה המירוח ונגמרה מלאכתן על ידי ישראל, חייבים בתרומות ומעשרות. וּמכל מקום הֵן [–התרומות והמעשרות] שֶׁלּוֹ – של ישראל האריס שקיבלם מהגוי, ואינו מחוייב ליתנם לכהן במתנה, משום דְּאָמַר לֵיהּ האריס לכהן או ללוי התובעים ממנו תרומות או מעשר ראשון, קָאתֵינָא מִכֹּחַ גַּבְרָא דְּלָא מָצֵית אִישְׁתַּעְיָא דִּינָא בַּהֲדֵיהּ – אני בא מכח גוי שאין אתה יכול לתבוע אותו בדין על תרומות ומעשרות, שהרי הוא עצמו אינו חייב בהפרשתם, וכשקבלתי ממנו את הפירות, קבלתי את זכות הממון בכל הפירות, ובכלל זה שלא אתחייב לתת חלק מהם לכהן וללוי, אלא מוכרן לכהנים.

הגמרא מקשה על זה ממשנה: תְּנַן הָתָם (דמאי פ"ג מ"ד), הַמַּפְקִיד פֵּרוֹתָיו אֵצֶל הַבּוּתִי וְאֵצֶל עַם הָאָרֶץ, הרי הם בְּחֶזְקָתָן לְמַעֲשֵׂר וְלַשְּׁבִיעִית – אם היו פירותיו מעושרים אין חוששים שמא החליפם בפירות טבל, ואינו חייב לעשרם. ואם הפקיד אצלו פירות ששית בשנה השביעית אין חוששים שמא החליפם בפירות שביעית, ואין צריך לבערם בזמן הביעור. אבל אם הפקיד את פירותיו אֵצֶל עוֹבֵד כּוֹכָבִים, דינם כְּפֵרוֹתָיו של עובד כוכבים, כי תולים שודאי החליפם, וצריך להפריש מהן תרומות ומעשרות, ובשביעית חייב לבערם. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, פירות שהופקדו ביד עובד כוכבים יש להסתפק אם החליפם או לא החליפם, ודינם כפירות דְּמַאי, שהם פירות שנקנו מיד עם הארץ, ויש ספק אם הפריש מהם מעשר, שמפרישו ונוטלו לעצמו, והוא הדין בפירות שהופקדו אצל גוי, שיש ספק אם החליפם, מפריש תרומה גדולה ומעשר, אך אינו נותן לכהן אפילו את התרומה.

הגמרא מבררת במה נחלקו: אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, לְהַפְרִישׁ כְּוֻלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגִי – בין תנא קמא ובין רבי שמעון מחייבים להפריש תרומות ומעשרות מפירות שהופקדו בידי עובד כוכבים, כי אפילו לרבי שמעון שיש ספק אם החליפם או לא, הרי אסור לאכול ספק טבל, וצריך להפריש מהם תרומה ומעשר, כִּי פְּלִיגִי תנא קמא ורבי שמעון, אם חייב לִיתְּנָן – לתת את התרומות והמעשרות לַכֹּהֵן, תַּנָּא קַמָּא סָבַר, וַדַּאי חַלְּפִינְהוּ – תולים שהגוי ודאי החליף את הפירות בפירותיו, וּבְעֵי מִיתְּנִינְהוּ – והמפקיד חייב לתת את מה שהפריש לַכֹּהֵן, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר שיש להסתפק אם החליפם או לא החליפם, ולכן דינם כמו דְּמַאי שמעשרן, ומספק הוא משאירם אצלו ומוכרם לכהן. והוא הדין בפירות של ישראל שהופקדו בידי גוי ויש ספק אם החליפם, שמפריש תרומה ומעשר, אך אינו נותן לכהן.

הגמרא מסיימת את קושייתה: יָתִיב – ישב רַב דִּימִי וְקָאָמַר לְהָא שְׁמַעְתָּא – ואמר שמועה זו של רבי אלעזר. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לרב דימי, טַעֲמָא דְּמַסְפְּקָא לָן אִי חַלְּפִינְהוּ אִי לָא חַלְּפִינְהוּ – משמועה זו משמע שטעמו של רבי שמעון שהמפקיד משאיר את המעשרות אצלו ומוכרם לכהן, הוא משום שיש ספק אם החליפם העובד כוכבים או לא, הָא וַדַּאי חַלְּפִינְהוּ – אולם אם היינו תולים שודאי החליפם, דִּכְוֻלֵּי עָלְמָא כְּעֵי לְמֵיתְּבִינְהוּ לַכֹּהֵן – גם רבי שמעון היה מודה לתנא קמא שצריך לתת את המעשרות לכהן. וְקשה, הָאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בר נתן אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, הַלּוֹקֵחַ טְבָלִים מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים מְמוֹרָחִין, מְעַשְּׂרָן, וְהֵן שֶׁלּוֹ, ומוכרן לכהנים, הרי שגם באופן שהפירות היו בודאי של גוי, מכל מקום המקבלם ממנו מעשרם, ואינו חייב לתת את המעשרות לכהן, כי קיבל ממנו את זכות הממון של הפירות שלא יתחייב לתת חלק מהם לכהן, ואם כן גם במפקיד פירותיו אצל הגוי, אף שתולים שהגוי החליפם בפירותיו, לא יתחייב המפקיד לתת מעשרותיהם לכהן, כי גם הגוי לא היה חייב לתתם.

הגמרא מיישבת את הקושיא: השיב רב דימי לאביי, דְּלָמָא – אולי נאמר, כָּאן – המחלוקת בין תנא קמא ורבי שמעון, אם צריך לתת לכהן, היא בִּתְרוּמָה גְּדוֹלָה, ובה אמר תנא קמא שצריך לתת לכהן אפילו אם לקח את הפירות מנכרי. ואילו כָּאן – מה שאמר רבי חנינא שהלוקח פירות מנכרי מעשרן והן שלו, מדובר בִּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר, שאם לקח את הפירות מנכרי אינו צריך לתת ממנו תרומת מעשר.

[אָמַר לֵיהּ] אביי לרב דימי, אַזְכְּרֵתָן מִילְּתָא – בדבריך נזכרתי שאכן שמעתי חילוק זה בין תרומה גדולה לתרומת מעשר בפירות הנלקחים מגוי, דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, מְנַיִן לְלוֹקֵחַ טְבָלִים מִמּוֹרָחִין מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהוּא פָּטוּר מִתְּרוּמַת מַעֲשֵׂר, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יח כו) 'וְאֶל הַלְוִיִּם תְּדַבֵּר וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כִּי תִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַמַּעֲשֵׂר אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם מֵאִתָּם בְּנַחֲלַתְכֶם וַהֲרֹמוֹתֶם מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת ה' מַעֲשֵׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר, טְבָלִים שֶׁאַתָּה לוֹקֵחַ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַתָּה מַפְרִישׁ מֵהֶן תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וְנוֹתְנָהּ לַכֹּהֵן, אבל טְבָלִים שֶׁאַתָּה לוֹקֵחַ מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, אִי אַתָּה מַפְרִישׁ מֵהֶן תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וְנוֹתְנָהּ לַכֹּהֵן, הרי שהלוקח טבלים מעובד כוכבים אינו חייב במתן תרומת מעשר לכהן, ולכן אמר רבי שמואל אמר רבי חנינא שמעשרן והן שלו.

שנינו במשנה בדיני שה שפדו בו פטר חמור, וְאִם מֵת נֶהֱנִים בּוֹ. הגמרא מבארת את דברי המשנה ששה שפדו בו ומת, מותר בהנאה. דנה הגמרא: דְּמִית הֵיכָא – היכן מת השה שפדו בו פטר חמור, אִילֵימָא דְּמִית בְּבֵי כֹהֵן – אם נאמר שמת כשהוא בבית הכהן, וְנֶהֱנָה בּוֹ כֹּהֵן – וכוונת המשנה לומר שיש לכהן רשות ליהנות בו, פְּשִׁיטָא, מָמוֹנָא דִּידֵיהּ הוּא – השה הוא ממון כהן, ובודאי יכול ליהנות בו, ולמה הוצרכה המשנה לשנותו. אֶלָּא מדובר באופן דְּמִית בְּבֵי בְּעָלִים – שמת כשעדיין היה בבית בעליו, וְנֶהֱנָה בּוֹ כֹּהֵן – וכוונת המשנה לחדש שאפילו באופן זה יכול הכהן ליהנות בשה. אך על זה יקשה, הָא נַמִּי פְּשִׁיטָא – הרי גם דין זה פשוט הוא, ולמה הוצרכה המשנה לשנותו. משיבה הגמרא: סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא, כָּל כַּמָּה דְּלֹא מְטָא לִידֵיהּ לֹא זָכָה בֵּיהּ – כל עוד לא הגיע השה לידי הכהן, לא זכה בו ואינו ממונו, ואין לו רשות ליהנות בו, קָא מַשְׁמַע לָן המשנה שאין הדבר כן, אלא דְּמַעְיְדָנָא דְּאַפְרְשֵׁיהּ, בְּרְשׁוּתֵיהּ דִּכְהֵן קָאֵי – מעת הפרשת השה לפדיון פטר חמור, הוא ברשות כהן, ולכן, אפילו אם מת קודם שבא ליד כהן, יש לו רשות להשתמש בו.

משנה

אֵין פּוֹדִין פטר חמור **לֹא בָּעֵגֶל וְלֹא בַּחַיָּה** אפילו טהורה, **לֹא** בְּבהמה **שְׁחוּטָה**, ואפילו לא בשה שחוט, **וְלֹא בַּטְּרֵיפָה**, כגון שנחתכו רגליה מהארכובה ולמעלה, **וְלֹא בַּכִּלְאַיִם** כגון הנולד מרחל שבא עליה תיש, **וְלֹא בַּכּוֹי**, שהוא ספק חיה ספק בהמה, **וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר מַתִּיר** לפדות **בַּכִּלְאַיִם מִפְּנֵי שֶׁהוּא שֶׂה** – שבין אביו התיש ובין אמו הרחל הם מין 'שה'. **וְאוֹסֵר** לפדות **בַּכּוֹי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סָפֵק** חיה ספק בהמה, ואין פודים בחיה. **נְתָנוֹ** את הפטר חמור עצמו **לַכֹּהֵן, אֵין הַכֹּהֵן רַשַּׁאי לְקַיְּימוֹ** – להשהותו אצלו, **עַד שֶׁיַּפְרִישׁ שֶׂה תַּחְתָּיו.**

גמרא

מבררת הגמרא: **מַתְנִיתִין מַנִּי, בֶּן בַּג בַּג הִיא, דְּתַנְיָא, בֶּן בַּג בַּג אוֹמֵר, נֶאֱמַר כָּאן** בפדיון פטר חמור (שמות יג יג) **'שֶׂה', וְנֶאֱמַר לְהַלָּן** לגבי קרבן פסח (שמות יב ה) **'שֶׂה', מַה לְּהַלָּן** לגבי קרבן פסח, **פְּרָט לְכָל הַשֵּׁמוֹת הַלָּלוּ** שהוזכרו במשנה שאין מביאים מהם קרבן פסח, כי אינו בא אלא מכבשים או עזים, ולא מעגל וחיה וכלאים, ולא כבש שחוט, **אַף כָּאן** לגבי פטר חמור, **פְּרָט לְכָל הַשֵּׁמוֹת הַלָּלוּ.**

שואלת הגמרא: **אִי מַה לְּהַלָּן** לגבי קרבן פסח, אין מביא אלא שה **זָכָר תָּמִים וּבֶן שָׁנָה, אַף כָּאן** בפטר חמור נאמר שלא יפדה אלא **בְּזָכָר תָּמִים וּבֶן שָׁנָה.** משיבה הגמרא: **תַּלְמוּד לוֹמַר** (שמות יג יג, שם לד כ) **'תִּפְדֶּה' 'תִּפְדֶּה'**, וכיון שכפל הכתוב דין זה, **רִיבָּה** לפדות בכל שה, אפילו אם אינו זכר תמים בן שנה.

מקשה הגמרא: **אִי 'תִּפְדֶּה תִּפְדֶּה' רִיבָּה**, נלמד **שאֲפִילּוּ בְּכָל הָנֵי נַמִּי**, כגון עגל חיה כלאים ושחוטה ניתן לפדות. מתרצת הגמרא: **אִם כֵּן**, הגזירה שוה **'שֶׂה' 'שֶׂה'** שלמדו לפטר חמור מפסח, **מַאי אַהֲנֵי לֵיהּ** – מה הועילה, והרי כל מה שמיעטה, חזר והתרבה מ'תפדה תפדה', אלא אין לרבות מ'תפדה תפדה' פדיון בעגל חיה כלאים ושחוט, כיון שאינם בכלל 'שה', כי אם בעל מום נקבה ובן שתי שנים, שנחשבים 'שה'.

הגמרא דנה בפדיון שה בן פקועה: **אִיבַּעְיָא לְהוּ, מַהוּ לִפְדוֹת** פטר חמור **בְּבֶן פְּקוּעָה** – בולד חי שנמצא במעי בהמה שחוטה. אומרת הגמרא: **אַלִּיבָּא דְּרַבִּי מֵאִיר לֹא תִּיבָּעֵי לָךְ, דְּכֵיוָן דְּאָמַר רַבִּי מֵאִיר בֶּן פְּקוּעָה טָעוּן שְׁחִיטָה, שֶׂה מְעַלְּיָא הוּא** ופודין בו. **אֶלָּא כִּי תִּבָּעֵי לָךְ, אַלִּיבָּא דְּרַבָּנָן דְּאָמְרִי** בן פקועה אינו טעון שחיטה, כי **שְׁחִיטַת אִמּוֹ מְטַהַרְתּוֹ**, האם משום כן, **כְּבִישְׂרָא בְּדִיקוּלָא דָּמֵי** – הוא נחשב כבשר בקדרה, ואין פודין בו, כי אין פודין בשחוט, **אוֹ דִּלְמָא כֵּיוָן דְּהַשְׁתָּא מִיהָא רָהִיט וְאָזִיל** – כיון שכעת הוא רץ והולך, **'שֶׂה' קָרִינָא בֵּיהּ**, ופודין בו.

הגמרא מביאה שנחלקו בזה אמוראים: **מַר זוּטְרָא אָמַר, אֵין פּוֹדִין** בבן פקועה. **וְרַב אַשִּׁי אָמַר, פּוֹדִין. אָמַר לֵיהּ רַב אַשִּׁי לְמַר זוּטְרָא, מַאי דַּעְתָּיךְ** – מה הטעם שאמרת שאין פודים בבן פקועה, **דְּיָלְפַת מִפֶּסַח** – אם משום שלמדת בגזירה שוה 'שה שה' מקרבן פסח שאין מביאים אותו מבן פקועה, **אִי מַה לְּהַלָּן** בקרבן פסח אינו אלא **זָכָר תָּמִים וּבֶן שָׁנָה, אַף כָּאן** בפדיית פטר חמור, לא יהיה אלא **זָכָר תָּמִים וּבֶן שָׁנָה.** מתרצת הגמרא: בפטר חמור כפל הכתוב **'תִּפְדֶּה תִּפְדֶּה'**, ובכך **רִיבָּה** בו פדיון גם בשה שאינו זכר תמים ובן שנה. שבה הגמרא ומקשה: **אִי** למדת **מ'תִּפְדֶּה תִּפְדֶּה' רִיבָּה**, תלמד מכך **שאֲפִילּוּ בֶּן פְּקוּעָה נַמִּי** – שניתן לפדות גם בבן פקועה. מתרצת הגמרא: **אִם כֵּן**, גזירה שוה **'שֶׂה שֶׂה' מַאי אַהֲנֵי לֵיהּ** – מה הועיל, והרי כל מה שמיעט, חזר והתרבה מ'תפדה תפדה', אלא מ'תפדה תפדה' מרבים רק בעל מום ונקבה ובן שתי שנים שראויים לפדיון פטר חמור, כי הם נחשבים 'שה'.

הגמרא דנה אם פודין בנדמה: **אִיבַּעְיָא לְהוּ, מַהוּ לִפְדוֹת** פטר חמור **בְּנִדְמֶה** – במין הדומה למין אחר, כגון רחל שילדה ולד הדומה לעז. אומרת הגמרא: **אַלִּיבָּא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר** במשנתינו, **לֹא תִּיבָּעֵי לָךְ, דְּהַשְׁתָּא בְּכִלְאַיִם פָּרְקִינַן** – אחר שאמר שאפילו בכלאים פודים, אף שנוצר משני מינים, **בְּנִדְמֶה מִיבַּעְיָא** – וכי נצרך לומר שפודים בנדמה, שכל חסרונו הוא רק משום שדומה למין אחר. **כִּי תִּיבָּעֵי לָךְ, אַלִּיבָּא דְּרַבָּנָן** שאמרו שאין פודים בכלאים, האם רק **בְּכִלְאַיִם הוּא דְּלֹא פָּרְקִינַן**, אבל **בְּנִדְמֶה פָּרְקִינַן. אוֹ דִּלְמָא לֹא שְׁנָא**, ואף בנדמה אין פודים.

הגמרא מוכיחה שפודים בנדמה: **תָּא שְׁמַע**, שנינו בברייתא, **פָּרָה שֶׁיָּלְדָה** ולד הנראה **כְּמִין עֵז, אֵין פּוֹדִין** בו, ויש לדקדק, שרק פרה שילדה כמין עז אין פודים, כי הולד נקבע לפי אמו שהיא פרה, ואין פודין בעגל, **הָא רָחֵל שֶׁיָּלְדָה מִין עֵז, פּוֹדִין. מַנִּי** – בשיטת מי שנויה ברייתא זו, **אִילֵימָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** היא שסבר פודים בכלאים, הרי אי אפשר לומר כן, **דְּהָא בְּכִלְאַיִם נַמִּי פָּרְקִינַן**, וכל שכן בנדמה, ולמה הוצרכה הברייתא להשמיענו דין זה. **אֶלָּא לָאו רַבָּנָן הִיא** הסוברים שאין פודים בכלאים, ומוכח שלדעתם פודים בנדמה.

דוחה הגמרא: **לֹא** – אין להוכיח מברייתא זו שלרבנן פודים בנדמה, כי **לְעוֹלָם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** היא, ומה שתמהנו, שאם פודים בכלאים כל שכן בנדמה, יש לומר **שהִיא גּוּפָהּ קָא מַשְׁמַע לָן, דְּפָרָה שֶׁיָּלְדָה מִין עֵז אֵין פּוֹדִין** בו, כי אינו שה אלא עגל, **שלֹא תֵּימָא זִיל אַבַּתְרֵיהּ דִּידֵיהּ** – שלא תאמר הולכים אחר מראהו, **וְהַאי עֵז מְעַלְּיָא הוּא** ופודים בו, **אֶלָּא זִיל בָּתַר אִימֵּיהּ** – לך אחר אמו, **וְהַאי עֵגֶל הוּא**, כי נולד מפרה, ולכן אין פודים בו. ואין ללמוד מברייתא זו לגבי פדיון בנדמה לדעת רבנן.

הגמרא מוכיחה שאין פודים בנדמה: **תָּא שְׁמַע, דְּתָנֵי רַבָּה בַּר שְׁמוּאֵל, אֵיזֶהוּ כִּלְאַיִם** שאין פודים בו, **רָחֵל שֶׁיָּלְדָה מִין עֵז וְאָבִיו שֶׂה** [–כבש], ותמוה, שאם **אָבִיו שֶׂה** ואמו רחל, וכי **כִּלְאַיִם הוּא**, והרי מין אחד הם, **וּנִדְמֶה הוּא. אֶלָּא** כוונת הברייתא לומר, **אֵיזֶהוּ דָּמֵי לְכִלְאַיִם, דְּשַׁוְיוּהַּ רַבָּנָן כִּי כִּלְאַיִם** – שהחשיבוהו ככלאים, **רָחֵל שֶׁיָּלְדָה מִין עֵז וְאָבִיו שֶׂה**, שולדה נדמה, והשוו את דינו לכלאים.

דנה הגמרא: **לְמַאי** – לענין מה השוו דין נדמה לכלאים, **אִי לְקָדָשִׁים** – אם לפוסלו לקרבן, למה הוצרכו לפסלו משום כלאים, והרי **מֵהֵיכָא דִּמְמַעֵט כִּלְאַיִם**, שפסול לקרבן, **מֵהָתָם מְמַעֵט** גם **נִדְמֶה** שפסול לקרבן, **דְּתַנְיָא**, כתוב לגבי קרבן (ויקרא כב כז) **'שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב' פְּרָט לְכִלְאַיִם, 'אוֹ עֵז' פְּרָט לְנִדְמֶה. אִי לִבְכוֹר** – ואם לגבי קדושת בכורה, הרי **'אַךְ בְּכוֹר שׁוֹר' אָמַר רַחֲמָנָא** (במדבר יח יז), ומשמע **עַד שֶׁיְּהֵא הוּא שׁוֹר וּבְכוֹרוֹ שׁוֹר**, למעט את הנדמה, ולא הוצרכו להשוות דינו לכלאים. **אֶלָּא** נידון הברייתא, **לְגבי מַעֲשֵׂר** בהמה הוא, שכשם שאין מעשרים כלאים כך אין מעשרים נדמה. אך גם זה לא יתכן, כי פטור מעשר הן בנדמה והן בכלאים מגזירה שוה **'תַּחַת תַּחַת' מִקָּדָשִׁים גָּמַר** [–נלמד], שנאמר במעשר בהמה (ויקרא כז לב) **'כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבוֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט'**, ונאמר בקדשים (שם כב כז) **'תַּחַת אִמּוֹ'**, כשם שבקדשים נדמה וכלאים פסולים, אף במעשר בהמה כלאים ונדמה אינם מצטרפים להתעשר. **אֶלָּא** נידון הברייתא הוא אם נדמה ראוי **לִפדות בו פֶּטֶר חֲמוֹר**, ונפשט הספק שאין פודים בנדמה.

דוחה הגמרא: **לֹא** – אין ראיה מברייתא זו שאין פודים בנדמה,

המשך בעמוד 260

רש"י

משנה **לא כהיה** — צבי ואיל. **ולא בשחוטה** — ואפילו שה שחוט. **טריפה** — שנתחכו רגליה מן הארכובה ולמעלה. **כלאים** — תייש הבא על הרחל. **כוי** — ספק חיה ספק בהמה. **מפני שהוא שה** — דבין רחל ובין עז קרויין "שה". **נתנו לכהן** — הפטר חמור. **גמרא** **להלן** — בפסח. **לכל השמות** — שבמשנתנו. הפסח אינו בא עגל וחיה — דכתיב (שמות יב): "שה מן הכבשים ומן העזים". ולא שחוט — דבעינן שחיטה לשם פסח. וכלאים נמי לא — דכלאים אין קריבין לגבי מזבח, כדקתני לקמן: שור וכשב פרט לכלאים. **בן פקועה** — שנמצא חי בבהמה שחוטה. **פלוגתא** **דרבי מאיר ורבנן** — בפרק "בהמה המקשה" (חולין עד,א). **בריקולא** — קלחת. כלומר, בשחוטה דמי, ואין פודין בשחוטה. **או דלמא כוי** — וכל הנך אין פודין דאמר במתניתין: — שלא בשוין קאמרינן, דאי בשוויין — אפילו בשלקי שרי. בן פקועה פסול לפסח, דאינו קרב למזבח, דתניא בפרק שני דשחיטת חולין (לח,ב): "כי יולד" — פרט לירצא דופי. **שה מאי אהני ליה** — ומסתברא למעוטי בן פקועה, דכשחוט דמי, ולא שה הוא. ו"תפדה" מרבינן בעל מום ונקבה ובן שתי שנים, דשה נינהו. **כבלאים** — דתרי מיני הוא, פרקינן, דקתני במתניתין: רבי אליעזר מתיר בכלאים. **פרה שילדה מין** **עז אין פודין** — דעגל הוא. **בכלאים פרקינן** — וכל שכן בנדמה, ולמה לי למיתנייתיה? **היא גופה איצטריכא ליה** — ולא משום דוקיא אתא. **כלאים הוא** — בתמיה, הא נדמה הוא! **למאי** — קאמר דשויה רבנן לנדמה כי כלאים? **אי לקדשים** — שלא יקרב לגבי מזבח, למה לי למתלייה לנדמה בכלאים? כי היכי דפשיטא לן בכלאים — פשיטא לן בנדמה! **אי לבכורה** — לאשמועינן דלא קדוש בבכורה ככלאים — פשיטא, ד"אך בכור שור" כתיב, ובהדיא אימעוט! **אי למעט ממעשר** — דכי היכי דכלאים לא מעשרין, אף נדמה לא. **פשיטא** — תרווייהו מחד קרא נפקי, "תחת", "תחת", כתיב הכא: "תחת השבט", וכתיב בקדשים: "תחת אמו", מה התם נדמה וכלאים לא, כדממעטינן לעיל — אף מעשר כלאים ונדמה לא. **לפטר** **חמור** — דלא פרקינן ביה פטר חמור, כי כלאים. **מקצת סימנים** — דאמו. **העברה** — כתיב הכא: "יעבור תחת השבט", וכתיב בבכור: "והעברת פטר רחם", מה בבכורה חייב, כדאמרן: ואם יש בו מקצת סימני חייב — אף מעשר נמי ליהוי חייב. **קא משמע לן** — דדין כלאים אית ליה, ד"תחת" "תחת" גמר מקדשים: כי היכי דלמזבח לא קרב, כדאמר בריש פירקין (ג,ב) מום קבוע הוא לישחט עליו — במעשר נמי לא קדוש. **פסולי המוקדשין** — שנפדו ויוצאין לחולין. **כיון דאמר** — פטר חמור מותר בהנאה קודם פדיון — חולין הוא הפטר חמור, ויכול לפדותו בה, דליכא למימר איסור חל על איסור. **אין איסור** — פטר חמור, חל על איסור. דבהמת פסולי המוקדשין אית בה קדושה אפילו לאחר פדיון, דאסירי בגיזה ועבודה. **דלא תפיס** **פדיונו** — שהשה הניתן תחתיו אין בו משום קדושה. **צבי ואיל** — כתיב בפסולי המוקדשין, דכתיב (דברים יב): "רק בכל אות נפשך" וגו', ובפסולי המוקדשין מדבר.

לרבי

תוספות

הוא מעורב ברוב! אלא, כשהאחד נוטה לצד חיוב או לצד פטור יותר מחבירו — קרי ליה "חיוב על פטור". ועוד, דכי משני: קסבר דקנה מן הממורח מן הגוי, ד"רוב עמי הארץ מעשרים הן" לא שייך אלא אחר מירוח. ואין לתמוה: לאחר סוגיא דמנחות, מנא לן להתלמוד דפליגי במירוח הגוי פוטר? דלמא ביש קנין ואין קנין פליגי? יש לומר: אם כן קשה דרבי מאיר, דמדקאמר רבי מאיר: תורמין משל כל על של כל — אם כן קסבר אין קנין. ובפרק קמא דעבודה זרה (כא,א) דאמרינן יש קנין, גבי אין משכירין להם שדות משום דמפקע להו ממעשר. והא דמוקי ירושלמי ביש קנין ואין קנין — לטעם דלא מפרש טעמא דמתניתין דעבודה זרה משום הפקעת מעשר. ועוד יש לדקדק מרבי יהודה דאמר במנחות (סו,ב): תורמין משל כל על של כל, ופרק "המקבל" (בבא מציעא קא,א) קסבר יש קנין, לפירוש רבינו תם בההיא דהמקבל שדה אבותיו מן הגוי. וההיא דעבודה זרה יש לפרש הפקעה בענין אחר. **רבי** אליעזר מתיר בכלאים — "רבי אלעזר" גרסינן, ולא גרסינן "רבי אליעזר". וכן מוכח ב"מרובה" (בבא קמא עח,א) דאמר: רבי אלעזר דמתיר בכלאים מפני שהוא שה, דאינו אלא להוציא כלאים, למאי הלכתא? ומשני: לטמא שנולד מן הטהור ועיבורו מן הטמא. ודלא כרבי יהושע, דאי כרבי יהושע — מ"שה כבשים ושה עזים" נפקא. וכל שכן דלא כרבי אליעזר דשרי לעיל בפירקין. אלמא דרבי אליעזר פליג על רבי אלעזר, ורבי אליעזר בר פלוגתיה דרבי יהושע. **קא** משמע לן תחת תחת משלמים גמר — ואם תאמר: למה לי בבבור עד שיהא הוא שור ובכורו שור? נילף "העברה" "העברה" ממעשר! ויש לומר: משום דכתיב "אך", לחייב מקצת סימנין דומין לאמו — לכך צריך למעט נדמה בהאי קרא, דנשמע מינה אמאי קאי "אך". ומיהו, להההוא תנא דממעט לעיל נדמה מ"פטר חמור" תרי זמני, וגלי לן בקדושת דמים והוא הדין לקדושת הגוף — לפי טעם זה לא הוה מצי למדרש מקצת סימנים מ"אך"! ושמא נפקא ליה מקרא אחרינא.

מה צבי ואיל אין פודין וכו' — עוד יש דרשא בפרק שני (בכורות טו,א) מצבי ואיל, דפטר להו ממתנות. ואי לאו מיעוטא דקרא, הוה שרי חלבו ופטר להו מאותו ואת בנו. ואם תאמר: היכי עבדינן כל הנך דרשות? דפרק "כל פסולי" (בכורות לג,א) אמר תלתא "צבי ואיל" כתיבי, ומייתי כל חד למילתיה, ולא דרשינן מיניהו הך דרשות כלל!

ודאי

משנה אֵין פּוֹדִין לֹא בָּעֻגֶל וְלֹא בַּחַיָּה, לֹא בַּשְּׁחוּטָה וְלֹא בַּטְּרֵיפָה, וְלֹא בַּכִּלְאַיִם וְלֹא בַּכּוֹי. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר מַתִּיר בַּכִּלְאַיִם - מִפְּנֵי שֶׁהוּא סָפֵק. נָתְנוֹ לַכֹּהֵן - אֵין הַכֹּהֵן רַשַּׁאי לְקַיְּמוֹ עַד שֶׁיַּפְרִישׁ שֶׁה תַּחְתָּיו. **גמרא** מַתְנִיתִין מָנְיָן? בֶּן בַּג בַּג הִיא. דְּתַנְיָא, בֶּן בַּג בַּג אוֹמֵר: נֶאֱמַר כָּאן "שֶׂה" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "שֶׂה", מַה לְּהַלָּן פָּרָט לְכָל הַשְּׁמוֹת הַלָּלוּ, אַף כָּאן - פָּרָט לְכָל הַשְּׁמוֹת הַלָּלוּ. אִי מַה לְּהַלָּן זָכָר תְּמִים וּבֶן שָׁנָה, אַף כָּאן - זָכָר תָּמִים וּבֶן שָׁנָה! תַּלְמוּד לוֹמַר: "תִּפְדֶּה" "תִּפְדֶּה" - רִיבָּה. אִי "תִּפְדֶּה" "תִּפְדֶּה" רִיבָּה, אֲפִילּוּ כָּל הֲנֵי נְמִי! - אִם כֵּן, "שֶׂה" "שֶׂה" מַאי אַהֲנֵי לֵיהּ? אִיבַּעְיָא לְהוּ: מַהוּ לְפַדּוֹת בֶּבֶן פְּקוּעָה? אַלִּיבָּא דְּרַבִּי מֵאִיר לָא תִּיבָּעֵי לָךְ, דְּכֵיוָן דְּאָמַר רַבִּי מֵאִיר: בֶּן פְּקוּעָה טָעוּן שְׁחִיטָה - שֶׂה מְעַלְיָא הוּא. אֶלָּא כִּי תִּבָּעֵי לָךְ - אַלִּיבָּא דְּרַבָּנַן, דְּאָמְרִי: שְׁחִיטַת אִמּוֹ מְטַהַרְתּוֹ; כְּבִישְׁרָא בְּדִיקוּלָא דָּמֵי, אוֹ דִלְמָא: כֵּיוָן דְּהָשְׁתָּא מִיהָא רָהֵיט וְאָזֵיל, "שֶׂה" "שֶׂה" קָרֵינָא בֵּיהּ? מָר זוּטְרָא אָמַר: אֵין פּוֹדִין, וְרַב אַשִׁי אָמַר: פּוֹדִין. אָמַר לֵיהּ רַב אַשִׁי לְמָר זוּטְרָא: מַאי דַּעְתֵּיהּ דְּיָלְפַתְּ מִפֶּסַח; אִי מַה לְּהַלָּן זָכָר תָּמִים וּבֶן שָׁנָה - אַף כָּאן זָכָר תָּמִים וּבֶן שָׁנָה! - "תִּפְדֶּה" "תִּפְדֶּה" רִיבָּה. - אִי "תִּפְדֶּה" "תִּפְדֶּה" רִיבָּה, אֲפִילּוּ בֶּן פְּקוּעָה נְמִי! - אִם כֵּן, "שֶׂה" "שֶׂה" מַאי אַהֲנֵי לֵיהּ? אִיבַּעְיָא לְהוּ: מַהוּ לְפַדּוֹת בְּנִדְמֶה? אַלִּיבָּא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר לָא תִּיבָּעֵי לָךְ, הָשְׁתָּא בִּכְלַאִים פְּרִקְנִן, בְּנִדְמֶה מִיבָּעְיָא? כִּי תִּיבָּעֵי לָךְ - אַלִּיבָּא דְּרַבָּנַן; בִּכְלַאִים הוּא דְּלָא פָּרְקִינַן, בְּנִדְמֶה - פָּרְקִינַן. אוֹ דִלְמָא לָא שְׁנָא? תָּא שְׁמַע: פָּרָה שֶׁיָּלְדָה מִין עֵז - אֵין פּוֹדִין; הָא רָחֵל שֶׁיָּלְדָה מִין עֵז - פּוֹדִין. מָנְיָן? אִילֵימָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר - הָא בִּכְלַאִים נְמִי פָּרְקִינַן! אֶלָּא לָאו רַבָּנַן הִיא! - לָא, לְעוֹלָם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר; הִיא גּוּפָהּ קָא מַשְׁמַע לָן - דְּפָרָה שֶׁיָּלְדָה מִין עֵז אֵין פּוֹדִין; לָא תֵּימָא זִיל אַבַּתְרֵיהּ דִּידֵיהּ, וְהַאי - עֵז מְעַלְיָא הוּא, אֶלָּא זִיל בָּתַר אִימֵּיהּ, וְהַאי - עֵגֶל הוּא. תָּא שְׁמַע, דְּתָנֵי רַבָּה בַּר שְׁמוּאֵל: אֵיזֶהוּ כִּלְאַיִם - רָחֵל שֶׁיָּלְדָה מִין עֵז וְאָבִיו שֶׂה. אָבִיו שֶׂה כִּלְאַיִם הוּא? נִדְמֶה הוּא! אֶלָּא: אֵיזֶהוּ דָּמֵי לְכִלְאַיִם דְּשַׁוְיוּהּ רַבָּנַן כִּי כִּלְאַיִם - רָחֵל שֶׁיָּלְדָה מִין עֵז וְאָבִיו שֶׂה. לְמַאי? אִי לְקָדָשִׁים, מַהֵיכָא דְּמִמַּעֲטָא כִּלְאַיִם - מֵהָתָם מִמַּעֲטָא נִדְמֶה, דְּתַנְיָא: "שׁוֹר אוֹ כֶּשֶׂב" - פָּרָט לְכִלְאַיִם, "אוֹ עֵז" - פָּרָט לִנְדְמֶה! אִי לִבְכוֹר - "אַךְ בְּכוֹר שׁוֹר" אָמַר רַחֲמָנָא, עַד שֶׁיְּהֵא הוּא שׁוֹר וּבְכוֹרוֹ שׁוֹר! אֶלָּא לְמַעֲשֵׂר - "תַּחַת" "תַּחַת" מִקְדָּשִׁים גָּמַר! אֶלָּא לְפִטֶּר חֲמוֹר. - לָא, לְעוֹלָם לְמַעֲשֵׂר, וּכְגוֹן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִקְצַת סִימָנִין; מַהוּ דְּתֵימָא: הַעֲבָרָה הַעֲבָרָה מִבְּכוֹר גָּמַר, קָא מַשְׁמַע לָן: "תַּחַת" "תַּחַת" מִקְדָּשִׁים גָּמַר. אִיבַּעְיָא לְהוּ: מַהוּ לְפַדּוֹת בִּפְסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין? אַלִּיבָּא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן לָא תִּיבָּעֵי לָךְ, כֵּיוָן דְּאָמַר מוּתָּר בַּהֲנָאָה - חוּלִּין הוּא. כִּי תִּיבָּעֵי לָךְ - אַלִּיבָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר אָסוּר בַּהֲנָאָה, מַאי? כֵּיוָן דְּאָסוּר בַּהֲנָאָה - אֵין אִיסּוּר חָל עַל אִיסּוּר, אוֹ דִלְמָא: כֵּיוָן דְּלָא תָּפֵס פִּדְיוֹנוֹ - אַפְקוּעֵי אִיסּוּרָא בְּעָלְמָא הוּא? אָמַר רַב מָרִי בְּרֵיהּ דְּרַב פָּנְחָס: מִי זוּטָר מַאי דִּכְתִיב בְּהוּ "כַּצְבִי וְכָאַיָּל"? מָה צְבִי וְאַיָּל אֵין פּוֹדִין, אַף פִּסְוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין אֵין פּוֹדִין! הָשְׁתָּא דְּאָתֵית לְהָכִי,

לרבי

ודאי לא תבעי לך — לאכלה ולא לסחורה. משמע דאסור לקנות בהמה טמאה, כגון פטר חמור, בפירות שביעית. ותימה: דאפילו רבנן לא אסרי ב"הגוזל קמא" (בבא קמא קב,א) משרה וכביסה, אלא משום דבעינן דומיא ד"לאכלה", שהנאתו וביעורו שוה. ובהמה למלאכה הוי הנאתו וביעורו שוה! **כיון** דאילו מיטמיא כו' — ואף על גב דיכול להפריש מעיסה אחרת שאינה של שביעית על זאת, ומקיף שתיהן. מכל מקום, הך לאו בת חלה היא, ולא מצי לאפרושי מגופה — הוי כמו מן החיוב על הפטור. **הכא** עיקר לשריפה — הקשה רבינו תם: נילף מעומר, דעיקרו לשריפה, ואמר פרק "כל קרבנות" (מנחות פד,א): שומרי ספיחין בשביעית היו נוטלין שכרן מתרומת הלשכה, ופריך: היכי מייתי עומר מפירות שביעית? "לאכלה" אמר רחמנא ולא לשריפה, ואיכא קומץ שקרב לגבי מזבח! שאני התם דאמר קרא "לדורותיכם"! יש לומר: לא ילפינן בכור מעומר, דאיכא פירכי טובא: מה לעומר שכן קרבן צבור, ודוחה שבת וטומאה. ועוד, אי אפשר לקיים עומר בשביעית אלא בפירות שביעית, דבעינן "כרמל". אבל בכור וחלה מתקיים בשנה שביעית, בבהמות אחרות ובפירות אחרים.

לאו איתמר עלה אמר רבא דכולי עלמא מעכשיו אינו פדוי — לשון זה אינו לקמן פרק "יש בכור" (מט,א).

מצות

לְרַבִּי שִׁמְעוֹן נַמִי, "צְבִי וְאַיָּל" כְּתִיב בְּהוּ. אִיבַּעְיָא לְהוּ: מַהוּ לִפְדּוֹת בִּבְהֵמַת שְׁבִיעִית? וַדַּאי - לָא תִּיבָּעֵי לָךְ, לַאֲכִילָה אָמַר רַחֲמָנָא, וְלֹא לִסְחוֹרָה; כִּי תִּיבָּעֵי לָךְ - סָפֵק. וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן לָא תִּיבָּעֵי לָךְ, דְּלֵית לֵיהּ סָפֵק; כִּי תִּיבָּעֵי לָךְ - אַלִּיבָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה, מַאי? כֵּיוָן דְּמַפְרִישׁ טָלֶה וְהוּא לְעַצְמוֹ - "לְאָכְלָה" קָרֵינָא בֵּיהּ. אוֹ דִּילְמָא: כֵּיוָן דְּכַמָּה דְּלָא מַפְקַע אִיסּוּרֵיהּ לָא מִישְׁתְּרֵי - כִּסְחוֹרָה דָּמֵי? תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַב חִסְדָּא: בֶּהֱמַת שְׁבִיעִית אֵין פּוֹדִין בָּהּ אֶת הַוַּדַּאי, אֲבָל פּוֹדִין בָּהּ אֶת הַסָּפֵק. וְאָמַר רַב חִסְדָּא: בֶּהֱמַת שְׁבִיעִית - פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה וְחַיֶּיבֶת בַּמַּתָּנוֹת; פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה - "לְאָכְלָה" אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא לִשְׂרֵיפָה, וְחַיֶּיבֶת בַּמַּתָּנוֹת - דְּ"לְאָכְלָה" קָרֵינָא בָּהּ. מֵיתִיבֵי: הָאוֹכֵל מֵעִיסַּת שְׁבִיעִית עַד שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ - חַיָּיב מִיתָה. וְאַמַּאי? כֵּיוָן דְּאִילּוּ מִטַּמְיָא בַּת שְׂרֵיפָה הִיא - "לְאָכְלָה" אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא לִשְׂרֵיפָה! - שָׁאנֵי הָכָא דִּכְתִיב: "לְדֹרֹתֵיכֶם". תַּנְיָא נַמִי הָכִי: מִנַּיִן לָאוֹכֵל מֵעִיסַּת שְׁבִיעִית עַד שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ שֶׁחַיָּיב מִיתָה - שֶׁנֶּאֱמַר: "לְדֹרֹתֵיכֶם". - וְלִגְמַר מִינָּהּ! - הָתָם - עִיקָּר לַאֲכִילָה, הָכָא - עִיקָּר לִשְׂרֵיפָה. "נְתָנוֹ לַכֹּהֵן" כו'. תָּנֵינָא לְהָא דְּתָנוּ רַבָּנַן: יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה לוֹ פֶּטֶר חֲמוֹר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְאָמַר לוֹ הַכֹּהֵן: "תְּנֵהוּ לִי, וַאֲנִי אֶפְדֵּהוּ" - הֲרֵי זֶה לֹא יִתְּנוֹ לוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן פְּדָאוֹ בְּפָנָיו. אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: זֹאת אוֹמֶרֶת - נֶחְשְׁדוּ הַכֹּהֲנִים עַל פִּטְרֵי חֲמוֹרִים. - פְּשִׁיטָא! - מַהוּ דְּתֵימָא: הָנֵי מִילֵּי - הֵיכָא דְּמַחְזַק לָן דְּמִיקְרֵי, אֲבָל בִּסְתָמָא - לָא, קָא מַשְׁמַע לָן דְּמוֹרֶה בָּהּ הֶיתֵּירָא. **משנה** הַמַּפְרִישׁ פִּדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר וָמֵת - רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: חַיָּיבִין בְּאַחֲרָיוּתוֹ, כְּחָמֵשׁ סְלָעִים שֶׁל בֵּן. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין חַיָּיבִין בְּאַחֲרָיוּתוֹ, כְּפִדְיוֹן מַעֲשֵׂר שֵׁנִי. הֵעִיד רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי צָדוֹק עַל פִּדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר שֶׁמֵּת - שֶׁאֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם. מֵת פֶּטֶר חֲמוֹר - רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: יִקָּבֵר, וּמוּתָּר בַּהֲנָאָתוֹ שֶׁל טָלֶה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין צָרִיךְ לְהִקָּבֵר, וְטָלֶה לַכֹּהֵן. **גמרא** אָמַר רַב יוֹסֵף: מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר? דִּכְתִיב: "אַךְ פָּדֹה תִּפְדֶּה" וגו', מַה בְּכוֹר אָדָם חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתוֹ - אַף בְּכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתוֹ. אֲמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: אִי מַה בְּכוֹר אָדָם מוּתָּר בַּהֲנָאָה, אַף בְּכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה מוּתָּר! וְכִי תֵּימָא הָכִי נַמִי, וְהָתְנַן: מֵת פֶּטֶר חֲמוֹר, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: יִקָּבֵר; מַאי "יִקָּבֵר" - לָאו דְּאָסוּר בַּהֲנָאָה? - לָא, יִקָּבֵר כִּבְכוֹר אָדָם. - אֶלָּא אָדָם בְּכוֹר הוּא דְּבָעֵי קְבוּרָה, פָּשׁוּט לָא בָּעֵי קְבוּרָה? וְעוֹד, תַּנְיָא: מוֹדֶה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁיֵּשׁ לוֹ סְפֵק פֶּטֶר חֲמוֹר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ - שֶׁמַּפְרִישׁ טָלֶה עָלָיו וְהוּא שֶׁלּוֹ! אֶלָּא אָמַר רָבָא: אָמַר קְרָא "אַךְ פָּדֹה תִּפְדֶּה" - לִפְדִיָּיה הִקַּשִׁיתִיו, וְלֹא לְדָבָר אַחֵר. תְּנַן הָתָם: הָעֲרָכִין - בִּשְׁעָתָן, וּפִדְיוֹן הַבֵּן - אַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, פִּדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר - לְאַלְתַּר. וּפִדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר לְאַלְתַּר? וּרְמִינְהִי: אֵין בַּעֲרָכִין וּבְפִדְיוֹן הַבֵּן וּבִנְזִירוּת וּבְפֶטֶר חֲמוֹר פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים, וּמוֹסִיפִין עַד עוֹלָם! אָמַר רַב נַחְמָן: לוֹמַר שֶׁאִם פְּדָאוֹ - פָּדוּי. - מִכְּלָל דִּבְנוֹ, אִם פְּדָאוֹ - אֵינוֹ פָּדוּי? וְהָאִיתְּמַר: הַפּוֹדֶה אֶת בְּנוֹ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם, רַב אָמַר: בְּנוֹ פָּדוּי! - לָאו אִיתְּמַר עֲלָהּ, אָמַר רָבָא: דְּכוּלֵּי עָלְמָא, "מֵעַכְשָׁיו" - אֵין בְּנוֹ פָּדוּי!

רב

לרבי שמעון נמי — אף על גב דשרי פטר חמור בהנאה — אין פודין אותו בפסולי המוקדשין, דצבי ואיל כתיב בהו. **בבהמת שביעית** — בהמה שניקחה בפירות שביעית. **ודאי לא תיבעי לך** — פטר חמור ודאי — לא תיבעי לך, דכיון דבעי למיתב פדיונו לכהן — לא פריק ליה. ד"לאכלה" אמר רחמנא ולא לסחורה, ונמצא זה קונה חמור בפירות שביעית, שאינו ראוי לאכילה. **ספק** — כגון שילדה אמו זכר ונקבה, דאמר במתניתין: מפריש טלה והוא לעצמו. **ואליבא דרבי שמעון לא תיבעי לך** — דלדידיה לא מיתבעי לאפרושי טלה לאפקועי איסוריה אי לא יהיב ליה לכהן, דהא רבי שמעון מתיר פטר חמור בהנאה. **את הודאי** — פטר חמור ודאי, משום דבעי ליתנו לכהן, והויא סחורה. **במתנות** — זרוע ולחיים והקיבה. **לשריפה** — ואי מיחייב בבכור — סלקי אימורים לגבוה. **חלה טמאה** — אין לה תקנה אלא שריפה, דהאוכל תרומה טמאה חייב מיתה. **ואמאי** — מיחייב עיסת שביעית בשביעית בחלה? **לדורותיכם** — כתיב בחלה, משמע: אפילו בשביעית. וכתיב (במדבר טו): "מראשית עריסותיכם" וגו'. **תניא נמי הכי** — דטעמא משום ד"לדורותיכם" כתיב בהו. **וליגמר מינה** — דלא אמר "לאכלה" ולא לשריפה, ותתחייב בהמת שביעית בבכורה! **התם** — גבי חלה, עיקר הפרשתה לאכילה, דאינה בשריפה אלא אם כן נטמאת. **לקיימו** — אפילו שעה אחת. **נחשדו** — שעובדין בהן בלא פדיון. **פשיטא** — דודאי מהכא שמעינן לה. **מהו דתימא הני מילי** — דלא יתננו — היכא דמוחזק לן ביה דמיקרי חשוד, שראינוהו שנחשד בדבר. לישנא אחרינא: דמיקרי — דחזינן ליה דאיתרמי ועבד עבודה בפטר חמור קודם פדיון. **דמורה בה היתירא** — דקסבר: כיון דשה שיפריש תחתיו יהא שלי, למה לי לפדותו. **משנה כחמש סלעים של פדיון הבן** — דאמר בפרק "יש בכור לנחלה" (בכורות נא,א) דחייב באחריותו. **כפדיון מעשר שני** — דאם אבדו אינו חייב באחריותו. כרבנן. **מת פטר חמור** — לאחר שהפריש הפדיון, ועדיין לא נתנו לכהן. **רבי אליעזר אומר יקבר** — הואיל והוא חייב באחריות הטלה — כמאן דלא אפרשיה דמי. ומותר לישראל בהנאתו של טלה כמי שלא הפרישו. **אין צריך להקבר** — דמעידנא דאפרשיה לטלה — קם ליה ברשות כהן, ופטר חמור פדוי. **גמרא חייב באחריותו** — אם הפריש פדיונו ואבד. **מותר בהנאה** — קודם פדיונו. **יקבר כבכור אדם** — לא משום דאסור בהנאה, אלא משום דאיתקש לבכור אדם, וסתם בכור אדם ניתן לקבורה. **מודה רבי אליעזר** — אף על גב דבודאי פטר חמור סבירא ליה דכל כמה דלא מטי פטר חמור ליד כהן לא מיפריק, מודה הוא בספק שאין צריך לתת פדיון לכהן, אלא מפריש כו'. ומדמצריך לאפרושי טלה לאפקועי איסוריה, מכלל דסבירא ליה: פטר חמור אסור בהנאה. **לפדייה הקשתיו** — בכור בהמה טמאה לבכור אדם, שיתחייב באחריות פדיונו. ולא לדבר אחר — להנאה. **הערכין בשעתן** — שאם היה מבן חדש עד חמש שנים בשעת שאמר "ערכי עלי", והמתין, שלא נתנו עד שיהא בן שש, שיש לו ערך אחר כדכתיב בפרשת ערכין (ויקרא כז), אפילו הכי לא יהיב אלא כשעה שהעריך. **אחר שלשים** — כדכתיב (במדבר יח): "ופדויו מבן חדש" וגו'. **ופדיון פטר חמור לאלתר** — בתמיה. **אין בערכין פחות מבן שלשים** — אינו נערך, כדכתיב בפרשה. **ובנזירות** — סתם נזירות שלשים יום, כדכתיב (במדבר ו): "קודש יהיה", "יהיה" בגימטריא שלשים הוו. **ומוסיפין** — שיש ערך לכל זמן שהוא עומד בו, כדכתיב בפרשה. וכן נזיר — נודר בנזיר ארבעה וחמשה שנים. ואם המתין מפדיון בנו ומפדיון פטר חמורו כמה שנים — עדיין יכול לפדותו, ואינו נותן יותר. **לומר שאם פדאו פדוי** — הא דקתני לעיל: פדיון פטר חמור לאלתר — שאם פדאו לאלתר [פדוי]. אבל עיקר מצות פדייה לא מקיים. **מכלל דבנו** — מדאוקמת ליה בדיעבד, וקתני: הבן אחר שלשים — מכלל דאם פדאו בתוך שלשים אינו פדוי. **והאיתמר** — בפרק "יש בכור לנחלה" (בכורות מט,א). **דכולי עלמא מעכשיו** — היכא דאמר ליה: מעכשיו יחול פדיון זה — אינו פדוי. כי פליגי היכא דאמר: עכשיו אני נותן מעות, והפדיון לא יחול עד לאחר שלשים יום.

רב

לְרַבִּי שִׁמְעוֹן נַמִּי, אַף שסבר שפטר חמור מותר בהנאה, לא יפדה בפסולי המוקדשין, כי 'צִבְּי וְאַיָּל' כְּתִיב בְּהוּ, והם כחיה שאין פודים בה.

הגמרא דנה אם פודין בבהמת שביעית: אִיבַּעְיָא לְהוּ, מַהוּ לִפְדּוֹת פטר חמור בִּבְהֶמַת שְׁבִיעִית – בשה שנקנה בפירות שביעית. אומרת הגמרא: פטר חמור שהוא חייב בפדיון וַדַּאי, לֹא תִּיבָּעֵי לָךְ, אם אפשר לפדותו בבהמת שביעית, כי לגבי שביעית לַאֲכִילָה אֲמַר רַחֲמָנָא, שנאמר (ויקרא כה ו) 'וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה', ומשמע שפירות שביעית ניתנו לאכילה וְלֹא לְסַחוֹרָה, ולכן אסור לפדות בהם פטר חמור ודאי, כי בפדיונו הוא קונה חמור שאינו ראוי לאכילה. כִּי תִּיבָּעֵי לָךְ, סָפֵק פטר חמור, כגון שילדה אמו זכר ונקבה ולא ידוע מי נולד ראשון, ושנינו (לעיל ט.) שמפריש טלה ומניחו אצלו.

מוסיפה הגמרא: וְאִלֵּיבָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן לֹא תִּיבָּעֵי לָךְ, דְּלֵית לֵיהּ סָפֵק – כי לדבריו פטר חמור אינו אסור בהנאה ואינו חייב לפדותו מספק כמבואר לעיל (ט:). כִּי תִּיבָּעֵי לָךְ, אַלֵּיבָא דְּרַבִּי יְהוּדָה הסובר שאסור בהנאה, ולכך גם ספק חייב פדיון, מַאי, האם כֵּיוָן דְּמַפְרִישׁ טָלֶה וְהוּא לְעַצְמוֹ, כי מספק אינו נותנו לכהן, 'לְאָכְלָה' קָרֵינָא בֵּיהּ, אוֹ דִּילְמָא, כֵּיוָן דְּכַמָּה דְּלָא מַפְקַע אִיסּוּרֵיהּ לֹא מִישְׁתְּרֵי – כיון שכל עוד שלא הפקיע את האיסור ההנאה מהחמור הוא אסור בהנאה, הפדיון בשה כִּסְחוֹרָה דָּמֵי, כי קונה בו היתר הנאה בחמור, ואסור לפדות בו.

הגמרא מביאה ראיה: תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַב חִסְדָּא, בְּהֶמַת שְׁבִיעִית אֵין פּוֹדִין בָּהּ אֶת הַוַּדַּאי – פטר חמור ודאי, אֲבָל פּוֹדִין בָּהּ אֶת הַסָּפֵק – חמור שהוא ספק בכור. וְאָמַר רַב חִסְדָּא, בְּהֶמַת שְׁבִיעִית, פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה, וְחַיֶּיבֶת בְּמַתָּנוֹת כהונה, שצריך לתת לכהן זרוע לחיים וקיבה. מבארת הגמרא טעם דינים אלו: פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה, כי 'לְאָכְלָה' אֲמַר רַחֲמָנָא וְלֹא לְשֶׁרִיפָה, ואימורי בכור נקטרים במזבח. וְחַיֶּיבֶת בְּמַתָּנוֹת, כיון דְּ'לְאָכְלָה' קָרֵינָא בָּהּ – שמתקיים בהם 'לאכלה'.

הגמרא מקשה מחיוב חלה על פטור בכורה: מֵיתִיבִי, שנינו במשנה (שביעית פ"ט מ"ט), הָאוֹכֵל מֵעִסַּת שְׁבִיעִית – מעיסה שנעשית מתבואה שגדלה בשנה השביעית, עַד שֶׁלֹּא [–קודם ש]הוּרְמָה חַלָּתָהּ, חַיָּיב מִיתָה, כדין אוכל מעיסה שלא הורמה חלתה. וְאַמַּאי – ולרב חסדא קשה למה חייבת בחלה, כֵּיוָן דְּאִילּוּ מִטַּמְּיָא – אילו תטמא החלה, בַּת שְׂרֵיפָה הִיא, אם כן יש לפוטרה מחלה, כי 'לְאָכְלָה' [–לשביעית] אֲמַר רַחֲמָנָא וְלֹא לְשֶׁרִיפָה. מתרצת הגמרא: שָׁאנֵי הָכָא – שונה הדבר בעיסת שביעית, שאף שיכולה לבא לידי שריפה חייבת בחלה, דִּכְתִיב בה (במדבר טו כא) 'לְדֹרוֹתֵיכֶם', ללמד שבכל זמן יש חיוב להפריש חלה, ואפילו בשביעית. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, מִנַּיִן לְאוֹכֵל מֵעִסַּת שְׁבִיעִית עַד שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ שֶׁחַיָּיב מִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר 'לְדֹרוֹתֵיכֶם'.

הגמרא מבררת למה אין לומדים מחלה לבכורה. שואלת הגמרא: וְלִגְמֹר מִינָּהּ – נלמד מחיוב חלה בשביעית, לחייב בהמת שביעית בבכורה. משיבה הגמרא: הָתָם בחלה, עִיקַּר החלה עומדת לַאֲכִילָה, ורק אם נטמאה חייבת שריפה, ואין זו סיבה לפוטרה מחלה. אולם הָכָא לגבי בכורה, עִיקַּר דינו הוא לִשְׂרֵיפָה, שעומד להקרבה על המזבח, ולכן אינו בכלל 'לאכלה'.

שנינו במשנה: נָתְנוּ לַכֹּהֵן כּוּ' אין הכהן רשאי לקיימו עד שיפריש שה תחתיו.

הגמרא מביאה ממשנתינו סיוע להלכה ששנינו בברייתא. אומרת הגמרא: תְּנִינָא לְהָא דְּתָנוּ רַבָּנָן – שנינו במשנה כדברי הברייתא, יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה לוֹ פֶּטֶר חֲמוֹר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְאָמַר לוֹ הַכֹּהֵן תְּנֵהוּ לִי וַאֲנִי אֶפְדֶּהוּ, חָרֵי זֶה לֹא יִתְּנוּ לוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן פָּדָאוֹ הכהן בִּפְנֵיהֶן של הישראל.

אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, זֹאת אוֹמֶרֶת – מדברי הברייתא 'אלא אם פדאו בפניו' למדנו, נֶחְשָׁדוּ הַכֹּהֲנִים עַל פִּטְרֵי חֲמוֹרִים לעבוד בהם ללא פדיון. שואלת הגמרא: פְּשִׁיטָא שמכאן שמענו זאת, ומה הוסיף רבה בר אבוה. משיבה הגמרא: מַהוּ דְּתֵימָא, הָנֵי מִילֵּי – דברים אלו אינם אלא הֵיכָא דְּמֶחְזַק לָן דְּמִיקְּרֵי – רק בכהן שמוחזק לחשוד, אֲבָל בִּסְתָמָא – כהן סתם שאינו חשוד, לֹא, ויוכל הישראל לתת לו פטר חמור גם אם לא יפדהו בפניו, קָא מַשְׁמַע לָן רבה בר אבוה, דְּמוּחְזָק בָּהּ הֵיתֵּירָא – שגם כהן שאינו חשוד מורה היתר להשתמש בפטר חמור בלא פדיון, כיון שהפדיון שלו, ולכן לא יתן פטר חמור לכל כהן, אלא אם פודהו בפניו.

משנה

דין שה או פטר חמור שמתו קודם שנתן את השה לכהן: הַמַּפְרִישׁ שה לִפְדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר, וְקודם שנתנו לכהן מֵת השה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, הבעלים חַיָּבִין בְּאַחֲרָיוּתוֹ, וצריכים לתת שה אחר לכהן, כי פדיון פטר חמור הוא כְּחֻמַּשׁ סְלָעִים שֶׁל פדיון הבן, שאם הפרישם ואבדו, נותן אחרים תחתם. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵין חַיָּבִין בְּאַחֲרָיוּתוֹ, כי פדיון פטר חמור הוא כְּפִדְיוֹן מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, שאם אבדו המעות שפדו בהם פירות מעשר שני, אינו מפריש אחרים תחתיהן. הֵעִיד רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי צָדוֹק עַל פִּדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר שֶׁמֵּת קודם שבא ליד כהן, שֶׁאֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם, ובדעת חכמים.

מֵת פֶּטֶר חֲמוֹר לאחר שפדאו בשה, וקודם שנתנו לכהן, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, החמור יִקָּבֵר, ומוּתָּר בַּהֲנָאָתוֹ שֶׁל טָלֶה, כי לדעתו כל זמן שלא בא השה לכהן לא חל הפדיון, והחמור אסור בהנאה, והשה אינו של הכהן. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, הפטר חמור אֵינוֹ צָרִיךְ לְהִקָּבֵר, וְטָלֶה שפדה בו, לַכֹּהֵן, שלדעתם ההפרשה לבדה מפקעת האיסור מהחמור ומזכה את הכהן בשה.

גמרא

הגמרא מבררת טעמו של רבי אליעזר: אָמַר רַב יוֹסֵף, מַאי טַעֲמֵיהּ דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שסובר שהבעלים חייבים באחריות פדיון פטר חמור, דִּכְתִיב (במדבר יח טו) 'אַךְ פָּדֹה תִפְדֶּה וגו' את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה', הקיש הכתוב בכור בהמה טמאה לבכור אדם, מָה בְּכוֹר אָדָם, האב חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתוֹ של הפדיון עד שיבא לכהן, אַף פדיון בְּכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה בעל החמור חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתוֹ.

אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לרב יוסף, אִי – האם כמו כן נקיש ונאמר, מָה בְּכוֹר אָדָם מוּתָּר בַּהֲנָאָה קודם שנפדה, אַף בְּכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה מוּתָּר בהנאה קודם שנפדה. וְכִי תֵּימָא הָכִי נַמִּי, וסבר רבי אליעזר כרבי שמעון שפטר חמור מותר בהנאה, וְהָתְנַן בסיפא, מֵת פֶּטֶר חֲמוֹר, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, יִקָּבֵר, ויש לדון, מַאי – מפני מה יִקָּבֵר, לָאו מפני דְּאָסוּר בַּהֲנָאָה, ובהכרח שסובר שפטר חמור אסור בהנאה, ואם כן קשה מה שונה חיוב אחריות, שלגביהם מקיש בכור בהמה טמאה לבכור אדם, מאיסור הנאה שאינו מקיש.

מתרצת הגמרא: לֹא, 'יקבר' שאמר רבי אליעזר אינו משום שאסור בהנאה, אלא 'יִקָּבֵר' כִּבְכוֹר אָדָם, כי גם לגבי חובת קבורה הוקש בכור בהמה טמאה לבכור אדם, ובכור אדם שמת

המשך בעמוד 111

הגמרא מביאה ישוב מרב ששת על סתירת הברייתות: **רַב שֵׁשֶׁת אָמַר,** מה ששנינו בברייתא השניה שאין בפטר חמור פחות משלשים יום, אין הכוונה שאין מצות פדיון בזמן זה, שהרי שנינו בברייתא הראשונה שפדיון פטר חמור לאלתר, אלא **לוֹמַר,** שֶׁאם לא פדאו, בתוך שלשים יום **אֵינוֹ עוֹבֵר עָלָיו,** אבל אם עברו שלשים יום ולא פדה, עובר עליו.

הגמרא מקשה על דברי רב ששת: **מֵתִיב** [–הקשה] **רָמִי בַּר חָמָא** על רב ששת מברייתא ששנינו בה, **מִצְוָתוֹ** של פטר חמור **כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם, מְכָאן וְאֵילַךְ, אוֹ פּוֹדֵהוּ אוֹ עוֹרְפוֹ.** דן רמי בר חמא **מַאי** היא כוונת הברייתא באמרה 'מצותו כל שלשים יום', **לָאו,** שיש **מִצְוָה לְשַׁהוֹתוֹ כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם,** ולא יפדה מיד לאחר לידתו, וקשה על רב ששת שאמר שפודים אותו מיד לאחר לידתו. מתרצת הגמרא: **לֹא** – כוונת הברייתא היא, **שְׁמִצְוָה לְפָדוֹתוֹ** מיום שנולד ואילך, וזמן המצוה נמשך **כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם,** ואם עברו שלשים יום ולא פדהו, עובר עליו, וכרב ששת.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** שזמן המצוה נמשך שלשים יום, למה שנינו בסיפא 'מכאן ואילך, או פודהו או עורפו', והרי דין זה הוא גם לפני שלשים יום, **ו'מִכָּאן וְאֵילַךְ אוֹ פּוֹדֵהוּ אוֹ עוֹרֵף עָלָיו' מִיבָּעֵי לֵיהּ** [–היה לברייתא לומר], כי חידוש הברייתא הוא שלאחר שלשים יום עובר עליו.

רבא מיישב באופן נוסף את הסתירה בין הברייתות: **אֶלָּא אָמַר רָבָא,** כוונת הברייתא באמרה 'מצותו כל שלשים יום' היא כמשמעה, שמצוה להשהותו שלשים יום ולא לפדותו מיד, וכמו ששנינו בברייתא השניה ש'אין בפטר חמור פחות משלשים יום', והיינו שאין מצוה לפדותו מיד בלידתו, **וְלֹא קַשְׁיָא** מהברייתא הראשונה ששנינו בה ש'פדיון פטר חמור לאלתר', **כִּי הָא** – הברייתא השניה ששנינו בה שאין בפטר חמור פחות משלשים יום, היא **כְּרַבִּי אֶלְעָזָר** במשנתינו, **דְּמַקְשֵׁי** בכור בהמה טמאה לבכור אדם, ולכן השווה את זמן פדיון פטר חמור לזמן פדיון בכור אדם, שהוא מיום שלשים ואילך. ואילו **הָא** – הברייתא הראשונה ששנינו בה שפדיון פטר חמור לאלתר, היא **כְּרַבָּנָן דְּלֹא מַקְשֵׁי** בכור בהמה טמאה לבכור אדם, ולדבריהם ניתן לכתחילה לפדות מיד לאחר לידתו.

משנה

במשנה זו יבואר סדר קדימה במצוות שונות שיש בהם שתי אפשרויות: **לֹא רָצָה לִפְדּוֹתוֹ** – את הפטר חמור, **עוֹרְפוֹ מֵאֲחוֹרָיו,** שנאמר (שמות יג יג) 'וְאִם לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ', **וְקוֹבְרוֹ,** כי הוא אסור בהנאה. **מִצְוֹת הַפְּדָיָה** של פטר חמור, **קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת עֲרִיפָה,** שֶׁנֶּאֱמַר (שם) **'אִם לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ'. מִצְוַת יְעִידָה** של אמה עבריה, שהאדון מיעדה לישא אותה לאשה בכסף קניינה, **קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת הַפְּדָיָה,** שפודים אמה עבריה בתשלום ערך השנים שעדיין עליה לעבוד אצל האדון, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא ח) **'אֲשֶׁר לֹא יְעָדָהּ וְהֶפְדָּהּ',** ומשמע שרק משום שלא יעדה צריך לפדותה, אבל עדיף ליעדה מאשר לפדותה. **מִצְוַת הַיִּבּוּם** לאשת אח שמת בלא בנים, **קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת חֲלִיצָה,** שאם אינו רוצה ליבם, אשת אחיו חולצת נעלו, ונפטרת מיבום. אולם קדימת יבום היתה רק **בָּרִאשׁוֹנָה** – בתקופה שחלפה, שֶׁאָז **הָיוּ מִתְכַּוְונִין** לייבם **לְשֵׁם מִצְוָה,** ואולם **עַכְשָׁיו שֶׁאֵין מִתְכַּוְונִין לְשֵׁם מִצְוָה,** אלא לידונות מיופיה או מממונה, **אָמְרוּ** חכמים, **מִצְוַת חֲלִיצָה קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת יִבּוּם,** כי המייבם את יבמתו שלא לשם מצוה נחשב כעובר על איסור אשת אח שלא במקום מצוה.

מִצְוַת הַגְּאוּלָה – פדיית בהמה טמאה שהוקדשה לבדק הבית, עיקרה **בָּאָדָם** – על ידי בעליה שהקדישה, **וְהוּא קוֹדֵם לְכָל אָדָם,** שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כז כז) **'וְאִם לֹא יִגָּאֵל** [–על ידי הבעלים], **וְנִמְכַּר** [–לפודה אחר] **בְּעֶרְכֶּךָ',** הרי שלכתחילה הבעלים פודים, ורק אם אינם פודים, פודהו אחר.

הדרן עלך הלוקח עובר חמורו

פרק שני - הלוקח עובר פרתו

פרק זה והבאים אחריו, יעסקו בדיני בכור בהמה טהורה. משנתינו דנה בפטור בהמה מן הבכורה מחמת בעלות גוי, ובדין בהמה השייכת לכהן וללוי.

משנה

הַלּוֹקֵחַ [–הקונה] **עוּבַּר פָּרָתוֹ שֶׁל עוֹבֵר כּוֹכָבִים, וְהַמּוֹכֵר לוֹ** [–לגוי] את העובר, **אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי** [–שאסור] למכור בהמה גסה לגוי, **וְהַמַּשְׁתַּתֵּף לוֹ** – וישראל וגוי שקנו בהמה או עוברה בשותפות, **וְהַמְקַבֵּל מִמֶּנּוּ** – וישראל המקבל בהמה של גוי לטפל בה על מנת שיחלקו בוולדות, אבל גוף הבהמה שייך לגוי, **וְהַנּוֹתֵן לוֹ בְּקַבָּלָה** – וישראל שנותן את בהמתו לגוי על מנת שיטפל בה גוי ויחלקו בוולדות, בכל אלה **פָּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה,** שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ג יג) 'הַקְדַּשְׁתִּי לִי כָל בְּכוֹר בְּיִשְׂרָאֵל', ודורשים, בישראל **אֲבָל לֹא בַּאֲחֵרִים** – בגוים, כלומר, שחיוב הבכורה חל רק כשהבהמה והעובר שניהם שייכים לגמרי לישראל.

הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם חַיָּבִים בבכור בהמה טהורה, **לִפְי שֶׁלֹּא נִפְטְרוּ מִבְּכוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה, אֶלָּא מִפִּדְיוֹן הַבֵּן וּמִפֶּטֶר חֲמוֹר** בלבד, כמו שדרשו בגמרא לעיל (ד.).

גמרא

הגמרא מבררת את הטעם של סדר הפרקים שבמסכת זו. מקשה הגמרא: **מַאי אִירְיָא דְּתָנֵי** – מדוע שנה התנא פרק 'הלוקח **עוּבַּר חֲמוֹרוֹ'** [–בְּרֵישָׁא], **וַהֲדַר תָּנֵי** – ואחר כך שנה פרק 'הלוקח **עוּבַּר פָּרָתוֹ',** לֵיתְנֵי בְּרֵישָׁא פרק 'הלוקח **עוּבַּר פָּרָתוֹ'** שעוסק בדיני בהמה טהורה **דְּקָדוּשַׁת הַגּוּף הוּא, וַהֲדַר לֵיתְנֵי** פרק 'הלוקח **עוּבַּר חֲמוֹרוֹ',** שעוסק בדיני פטר חמור **דְּקָדוּשַׁת דָּמִים הוּא.**

מתרצת הגמרא: **אָמְרִי בְּמַעֲרָבָא** [–בארץ ישראל] ליישב בשני אופנים, **אִיבָּעֵית אֵימָא, אַיְידֵי דַּחֲבִיבָא לֵיהּ** – הואיל שחביב עליו פרק זה **כִּדְרַבִּי חֲנִינָא,** שאמר (לעיל ה:) שמה שנוהגת הבכורה בחמור ולא בשאר בהמה טמאה הוא, מפני שביציאת מצרים סייעו לבני ישראל וטענו עבורם כסף וזהב של המצריים. **וְאִי בָּעֵית אֵימָא, אַיְידֵי דְּזוּטְרָן מִילֵּיהּ דִּבְהֵמָה טְמֵאָה פָּסִיק וְשָׁדֵי לָהּ** – הואיל ודיני בכור בהמה טמאה מועטים, פתח בהם התנא תחילה וסיימם ונסתלק מהם, ואחר כך התחיל לדון בבכור בהמה טהורה שהיא מרובה.

הגמרא דנה בדין בהמת גוי שנקנית לישראל בכסף, ובדין בהמת ישראל שנקנית לגוי בכסף: **אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר נַחְמָנִי אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ מִשּׁוּם רַבִּי אוֹשַׁעְיָא, יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּתַן מָעוֹת לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים בִּבְהֶמְתּוֹ** – כדי לקנות בהם בהמת גוי, **בְּדִינֵיהֶם** – דנים לו כדיני הקניינים שנמסרו בתורה עבור הגוים, ולכן **אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא**

המשך בעמוד 233

רב ששת אמר — לעולם מצות פדיון לאלתר. והאי דקתני: אין בערכין ופטר חמור פחות משלשים — שאינו עובר עליו עד שלשים יום, מכאן ואילך עובר. **מאי לאו מצוה להשהותו** — כרב נחמן, וקשיא לרב ששת. **מצוה לפדותו** — דמלאלתר עד שלשים הוי זמן פדייה, ומכאן ואילך עובר. **אלא אמר רבא** — לעולם מצוה לשהותו, ואפילו הכי כרב נחמן לא מתריצנא. ולא קשיא, הא דקתני: שלשים יום מצוה לשהותו. **רבי אליעזר הוא דמקיש** — בכור בהמה טמאה לבכור אדם. **והא** — דקתני: לאלתר — רבנן היא דמתניתין, דלא מקשו. **משנה מצות יעידה** — באמה העבריה, שייעדנה אדון לאשה. **קודמת למצות פדייה** — שהיא פודה עצמה. **אשר לא יעדה והפדה** — אם יעדה זה — מוטב. **עכשיו** — מצות חליצה קודמת, שהמייבם את יבמתו שלא לשם מצוה פוגע באיסור אשת אח. **באדון** — במתפיס בהמה טמאה לבדק הבית, מצות פדייתה באדון קודם לכל אדם.

הדרן עלך הלוקח עובר חמורו

משנה הלוקח עובר פרתו. שאינו רשאי — למכור לגוי בהמה. **גמרא** כדרבי חנינא — בפרק קמא (בכורות ה,ב): מה נשתנו פטרי חמורים מפטרי סוסים וגמלים כו'. **דזוטרן מיליה** — דלא מיירי בפטר חמור אלא פרקא קמא, וכולה מסכתא איירי בבכור בהמה טהורה. **בבהמתו** — בעדרו. **בדיניהן** — דיינינן ליה בדיניהן. ולקמן מפרש מאי היא. **אחוזה נקנית בכסף ובשטר ובחזקה** — מכי דייש אמיצרי, כדאמרינן בפרק קמא דקדושין (כו,א). **וממונו במשיכה** — מטלטלין אין נקנין אלא במשיכה, במסכת קדושין (כו,א). **מיד עמיתך** — משמע מיד ליד, דהיינו משיכה. **כלל כלל לא** — עד שתבא לרשותו של ישראל לא קני. **ואימא או בהא או בהא** — והכי משמע קרא: מיד עמיתך הוא דבמשיכה ולא בכסף, הא מיד גוי באיזה שתרצה. ונשמע מיניה דהיכא דמשך ולא נתן מעות נמי קני!

מה

מצות חליצה קודמת — מה שפירש רבינו חננאל פירשתי פרק "החולץ" (יבמות לט,ב). **מצות** גאולה קודמת באדון שנאמר ואם לא יגאל — בערכין פרק "המקדיש שדהו" (כז,א) מפרש טעם אחר דבעלים קודמין — לפי שמוסיפין חומש. והתם פריך לה, ומשני.

הדרן עלך הלוקח עובר חמורו

הלוקח קנה וחייבת בבכורה — ואף על גב דשמעינן קנה — איצטריך לאשמועינן דחייבת בבכורה, דלא תימא: קנה מספק או מדרבנן, קא משמע לן דקנה קנין גמור. **מה** אחוזה נקנית בכסף ובשטר ובחזקה — פירוש: כשקונה מישראל, אף עבד כנעני כן — כשקונין מישראל. אבל בגוי לא מסתבר שיועיל שטר, לפי שקנין שטר לא שייך בגוי, כדאמרינן פרק "חזקת הבתים" (בבא בתרא נד,ב): גוי מכי מטא זוזי לידיה איסתליק ליה, וישראל לא קני עד דמטא שטרא לידיה. **מיד** עמיתך במשיכה הא מיד גוי בכסף — ואם תאמר: דלמא הא מיד גוי — בשטר ובחזקה, דחזקה נמי שייכא במטלטלין אם עשה בהן שום תיקון, כעין נעל וגדר ופרץ בקרקע! יש לומר: דשני קניינים הללו הויין מצויין, ושייכי זה במוכר וזה בלוקח, שזה נותן מעות וזה מושך אצלו החפץ. וכן לרבי יוחנן בסמוך דדרשינן איפכא: "מיד עמיתך" בכסף, הא לגוי במשיכה. ואם תאמר: מנלן שהן חשובין קנין כלל, דמוקמינן מסברא קנינין דקרא בהני? יש לומר: דאשכחן כסף שקונה במקום אחר — בקרקע ובהקדש, ומשיכה — במציאה והפקר. **אימא** לגוי כלל כלל לא קל וחומר אם גופו קני ממונו לא כל שכן — ואם תאמר: דלמא בחליפין דהוא מקני ממונו, כדדריש בקדושין (ח,א): "מכסף מקנתו" — בכסף הוא נקנה ואינו נקנה בתורת תבואה וכלים, ומאי נינהו — חליפין. ובעבד עברי הנמכר לגוי כתיב האי קרא. משמע: הא שאר כגון מטלטלין — קונה גוי בחליפין! ויש לומר: דאי לא אשכחן כסף או משיכה בגוי — לא הוה מוקמינן ליה בחליפין. ועוד יש לומר: האי דקאמר גוי בחדא — לאו בחליפין ששוה בגוי ובישראל מיירי, אלא בקנין חדש כגון כסף או משיכה. (לעיל) **אם** גופו קני — אם גופו דישראל קני ליה גוי בכסף כו'. מדלא פריך הכא: אם כן אפילו בשטר וחזקה נמי, כדפריך לעיל, יש ראיה לפירוש רבינו תם, דמפרש פרק קמא דקדושין (יד,ב): אשכחן עבד עברי הנמכר לגוי שכל קניינו בכסף, כלומר, כל קנינו דגוי בעבד עברי בכסף, כדכתיב (ויקרא כה): "מכסף מקנתו" — ולא בשטר וחזקה, כדמוכח הכא. ובקונטרס פירש שם דכל דבר קניינו בכסף, כדדרשינן הכא: "מיד עמיתך" — במשיכה, הא מיד גוי — בכסף. וקשה: דהאי דרשא לריש לקיש היא, והלכה כרבי יוחנן! ואם תאמר: אכתי גוי קונה ישראל בחזקה, כדאמר גיטין (לח,א): מנין לגוי שקונה ישראל בחזקה — שנאמר: "וישב ממנו שבי"! יש לומר: דההיא חזקה — כשיש מלחמה הוא. והוא הדין ממונו, כדאמר חולין (ס,ב): עמון ומואב טיהרו בסיחון.

דבר

רַב שֵׁשֶׁת אָמַר: לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ עוֹבֵר עָלָיו. מְתִיב רָמִי בַּר חָמָא: מִצְוָתוֹ כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם, מִכָּאן וָאֵילָךְ - אוֹ פּוֹדֵהוּ אוֹ עוֹרְפוֹ. מַאי לָאו מִצְוָה לַשְּׁהוֹתוֹ כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם? - לָא, מִצְוָה לִפְדּוֹתוֹ כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם. - אִי הָכִי, "מִכָּאן וָאֵילָךְ אוֹ פּוֹדֵהוּ אוֹ עוֹבֵר עָלָיו" מִיבָּעֵי לֵיהּ! אֶלָּא אָמַר רָבָא: לָא קַשְׁיָא, הָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר - דְּמַקְּשֵׁי, הָא רַבָּנַן - דְּלָא מַקְּשִׁי. **משנה** לֹא רָצָה לִפְדּוֹתוֹ - עוֹרְפוֹ מֵאֲחוֹרָיו וְקוֹבְרוֹ. מִצְוַת הַפְּדִיָּיה קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת עֲרִיפָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ". מִצְוַת יְעִידָה קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת הַפְּדִיָּיה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר לֹא יְעָדָהּ וְהֶפְדָּהּ". מִצְוַת הַיִּיבּוּם קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת חֲלִיצָה, בָּרִאשׁוֹנָה שֶׁהָיוּ מִתְכַּוְּוּנִין לְשֵׁם מִצְוָה. וְעַכְשָׁיו שֶׁאֵין מִתְכַּוְּוּנִין לְשֵׁם מִצְוָה, אָמְרוּ: מִצְוַת חֲלִיצָה קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת יִבּוּם. מִצְוַת הַגְּאוּלָה בָּאֲדוֹן, הוּא קוֹדֵם לְכָל אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִם לֹא יִגָּאֵל וְנִמְכַּר בְּעֶרְכֶּךָ".

הדרן עלך הלוקח עובר חמורו

הַלּוֹקֵחַ עוּבַּר פָּרָתוֹ שֶׁל נָכְרִי, וְהַמּוֹכֵר לוֹ אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי, וְהַמִּשְׁתַּתֵּף לוֹ, וְהַמְקַבֵּל מִמֶּנּוּ, וְהַנּוֹתֵן לוֹ בְּקַבָּלָה - פָּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּיִשְׂרָאֵל", אֲבָל לֹא בַּאֲחֵרִים. הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם חַיָּיבִים, שֶׁלֹּא נִפְטְרוּ מִבְּכוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה, אֶלָּא מִפִּדְיוֹן הַבֵּן וּמִפֶּטֶר חֲמוֹר. **גמרא** מַאי אִירְיָא דְּתָנֵי עוּבַּר חֲמוֹרוֹ בְּרֵישָׁא, וַהֲדַר תָּנֵי עוּבַּר פָּרָתוֹ? לִיתְנֵי בְּרֵישָׁא עוּבַּר פָּרָתוֹ - דִּקְדוּשַּׁת הַגּוּף הוּא, וַהֲדַר לִיתְנֵי עוּבַּר חֲמוֹרוֹ - דִּקְדוּשַּׁת דָּמִים הוּא! אָמְרִי בְּמַעֲרָבָא: אִיבָּעֵית אֵימָא, אַיְּידֵי דַּחֲבִיבָא לֵיהּ, כִּדְרַבִּי חֲנִינָא. וְאִי בָּעֵית אֵימָא, אַיְּידֵי דְּזוּטְרָן מִילֵּיהּ דִּבְהֵמָה טְמֵאָה, פָּסֵיק וְשָׁדֵי לָהּ. אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר נַחְמָנִי אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ מִשּׁוּם רַבִּי אוֹשַׁעֲיָא: יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּתַן מָעוֹת לְגוֹי בִּבְהֶמְתּוֹ בְּדִינֵיהֶם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ - קָנָה, וְחַיֶּיבֶת בִּבְכוֹרָה. וְגוֹי שֶׁנָּתַן מָעוֹת לְיִשְׂרָאֵל בִּבְהֶמְתּוֹ בְּדִינֵיהֶם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ - קָנָה, וּפָטוּר מִן הַבְּכוֹרָה. אָמַר מָר: יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּתַן מָעוֹת לְגוֹי בְּדִינֵיהֶם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ - קָנָה, וְחַיֶּיבֶת בִּבְכוֹרָה. מַאי "בְּדִינֵיהֶם"? אִי נֵימָא בְּדִינֵיהֶם דְּגוּפֵיהּ, דְּאָתֵי בְּקַל וָחוֹמֶר: אִם גּוּפֵיהּ קָנֵי לֵיהּ יִשְׂרָאֵל בְּכֶסֶף; דִּכְתִיב: "לָרֶשֶׁת אֲחֻזָּה" - הִקִּישׁוֹ הַכָּתוּב לַאֲחוּזָּה: מָה אֲחוּזָּה נִקְנֵית בְּכֶסֶף וּבִשְׁטָר וּבַחֲזָקָה - אַף עֶבֶד כְּנַעֲנִי נִקְנֶה בְּכֶסֶף; מָמוֹנוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן הוּא? אִם כֵּן, אֲפִילּוּ בִּשְׁטָר וּבַחֲזָקָה נַמִי! וְעוֹד, יִשְׂרָאֵל מִיִּשְׂרָאֵל יוֹכִיחוּ, דְּגוּפֵיהּ - קָנֵי לֵיהּ בְּכֶסֶף, מָמוֹנוֹ - בִּמְשִׁיכָה! אֶלָּא אָמַר אַבַּיֵי: בְּדִינֵיהֶם שֶׁפָּסְקָה לָהֶם תּוֹרָה: "אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ" - מִיַּד עֲמִיתֶךָ הוּא דְּבִמְשִׁיכָה, הָא מִיַּד גּוֹי - בְּכֶסֶף. - וְאֵימָא: מִיַּד גּוֹי כְּלָל כְּלָל לֹא! - אָמְרִי: לָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ, קַל וָחוֹמֶר הוּא: אִם גּוּפוֹ קוֹנֶה, מָמוֹנוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן? - וְאֵימָא: מִיַּד גּוֹי עַד דְּאִיכָּא תַּרְתֵּי! - אָמְרִי: וְלָאו קַל וָחוֹמֶר הוּא? גּוּפוֹ - בְּאַחַת, מָמוֹנוֹ בִּשְׁתַּיִם?! - וְאֵימָא: אוֹ בְּהָא אוֹ בְּהָא! - דּוּמְיָא דַּ"עֲמִיתֶךָ", מָה עֲמִיתֶךָ בַּחֲדָא - אַף גּוֹי נַמִי בַּחֲדָא. אָמַר מָר: וְגוֹי שֶׁנָּתַן מָעוֹת לְיִשְׂרָאֵל בִּבְהֶמְתּוֹ בְּדִינֵיהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ - קָנָה, וּפָטוּר מִן הַבְּכוֹרָה. מַאי "בְּדִינֵיהֶן"? אִילֵימָא בְּדִינֵיהֶן דְּגוּפֵיהּ, מִשּׁוּם דְּאָתֵי בְּקַל וָחוֹמֶר: אִם גּוּפוֹ יִשְׂרָאֵל קָנֵי לֵיהּ בְּכֶסֶף, דִּכְתִיב: "מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ" - מָמוֹנוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן? יִשְׂרָאֵל מִיִּשְׂרָאֵל יוֹכִיחוּ, דְּגוּפוֹ קָנֵי בְּכֶסֶף, מָמוֹנוֹ - בִּמְשִׁיכָה! אֶלָּא אָמַר אַבַּיֵי: בְּדִינֵיהֶם שֶׁפָּסְקָה לָהֶם תּוֹרָה: "וְכִי תִּמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ", לַעֲמִיתֶךָ - בִּמְשִׁיכָה, הָא לְגוֹי - בְּכֶסֶף. - וְאֵימָא: לְגוֹי כְּלָל כְּלָל לֹא! - אָמְרִי: לָאו קַל וָחוֹמֶר הוּא? אִם גּוּפוֹ קָנָה, מָמוֹנוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן! - אֵימָא: לְגוֹי עַד דְּאִיכָּא תַּרְתֵּי! - לָאו קַל וָחוֹמֶר הוּא? גּוּפוֹ - בְּאֶחָד, מָמוֹנוֹ בִּשְׁתַּיִם?! - וְאֵימָא: אוֹ בְּהָא אוֹ בְּהָא? - דּוּמְיָא דַּ"עֲמִיתֶךָ",

מה

רש"י

[שייך לעמוד הקודם] **מה עמיתך בחדא** — משיכה. **אף גוי בחדא** — בכסף ולא במשיכה. דהכי משמע: עמיתך במשיכה ולא גוי. **מכסף מקנתו** — בעבד עברי הנמכר לגוי הכתוב מדבר. [עד כאן שייך לעמוד הקודם]. **לאשמיר דאמר כו'** — בפרק בתרא דעבודה זרה (עא,ב). **הניחא אי סבר לה כרבי יוחנן** — דאמר בפרק "הזהב" (בבא מציעא מו,ב): דבר תורה מעות קונות, דכתיב: "ונתן הכסף וקם לו", דגמר הדיוט מהקדש, ומשיכה לא קניא — איבא למימר ד"עמיתך" אתי למימר: מיד עמיתך בכסף, ומיד גוי במשיכה. **מפורשת מן התורה** — "מיד עמיתך" משמע: מיד ליד. **אמרי לעמיתך** — דממעט גוי, מדין אונאה דכתיב בסיפיה דקרא קממעטי ליה. **אונאה מאל תונו איש את אחיו נפקא** — דמשמע אחיו ולא גוי. **חד למעוטי גוי וחד למעוטי הקדש** — מאונאה. **כמאן דאמר גזילו** — של גוי אסור, בבבא קמא בפרק "הגוזל בתרא" (קיג,ב). **אמרי** — ודאי אי סבר גזילו של גוי מותר — תו לא אתא קרא למישרי אונאה, אלא למעטיה מדין קנייה. וכיון דאמר גוי קנה במשיכה — על כרחיך כרבי יוחנן סבירא ליה, דמכסף קא ממעיט ליה. **גרוטאות** — חתיכות כסף. **יחזיר** — דמשיכה אינה קונה. **לים המלח** — דעבודה זרה ביד ישראל אינה בטילה עולמית. **משיכה למה לי.** מקח **טעות** — דלא ידע דאית בה עבודה זרה, הלכך מצי למיהדר ביה. **רישא איכא מקח טעות סיפא ליכא מקח טעות** — בתמיה. **רישא וסיפא מקח טעות** — ומדינא מצי מהדר ביה נמי בסיפא. ומיהו רבנן גזרו, כיון דיהיב זוזי והדר שקיל לדהו — מיחזי כמוכר עבודה זרה. ורישא דלא יהיב זוזי, וכי מהדר לה לא מידי שקיל — לא מיחזי כעבודה זרה ביד ישראל. ומשום הכי נקט מתן מעות, אף על גב דקיבל עליו לדון בדיני ישראל. **דלא הוה ידע** — דאית בהו עבודה זרה. דהא לא יהיב זוזי, דלימא איבעי לעיוני, דסתם תגר לא מעיין עד שעת מתן מעות. **איבעי לעיוני** — ומדלא עיין — אחולי אחיל, והוי משיכתו משיכה גמורה. **רב אשי אמר** — לעולם בשלא קיבל עליו לדון בדיני ישראל, ולא קשיא סיפא לרבי אושעיא. ודקאמרת: אי מעות קונות, משיכה למה לי — משיכה לאו דוקא, דמדרישא משיכה אינה קונה, דתקנו: "יחזיר" — סיפא נמי משיכה אינה קונה. **רבינא אמר מדסיפא משיכה קונה כו'** — וכגון שקיבל עליו לדון בדיני ישראל. וקסבר האי תנא דאיצטריך למימר דאין צריך לעמוד בדיבורו עם הגוי. **דקסבר דברים יש בהן משום מחוסרי אמנה** — אם חזר בדיבורו.

תוספות

דבר תורה מעות קונות — פירש בקונטרס: דכתיב בהקדש: "ונתן הכסף וקם לו", וגמר הדיוט מהקדש. ואם תאמר: לריש לקיש דאמר משיכה מפורשת מן התורה — ליגמר שיקנה כסף בהדיוט כמו בהקדש, ומשיכה נמי תקני בהקדש כמו בהדיוט! ותירץ הרב רבי יהודה בר נתן: דמשיכה לא שייכא בהקדש, דכל היכא דאיתיה — בי גוא דרחמנא איתיה. ולהכי שייך טפי כסף מבהדיוט, שבהדיוט דאפשר במשיכה — לא יהא (אלא) קנין אחר. ונראה לרבינו יצחק, דמקרא נפיק ליה שפיר, דרשינן "מיד עמיתך" במשיכה — הא מיד גוי בכסף, ומדגוי בחדא — ישראל נמי בחדא, דשניהם למדין זה על זה. דליכא למימר דלא משתעי קרא אלא דגוי בהא או בהא, וכן ישראל, דאם כן היו שוין. ואפילו אם תימצי לומר שיקנה חליפין בישראל ולא בגוי, ולא בדפרישית לעיל, מצי למימר דלא משתעי קרא אלא בקנינין הרגילין ומצויין, כגון כסף ומשיכה, ובהנך למדין ישראל וגוי זה מזה. ועוד מפרש רבי טעמא דרבי יוחנן דמעות קונות — מגופיה דקרא ד"או קנה מיד עמיתך", דסתם קנין דקרא במעות, כדכתיב (ירמיה לב): "שדות בכסף יקנו", ובכתיב: "מכסף מקנתו" (ויקרא כה). **כמאן** דאמר גזל הגוי מותר — פירש הקונטרס: פלוגתא ב"הגוזל בתרא" (בבא קמא קיג,ב). וכולה שמעתא דהכא מוכח דאסור, ובהפקעת הלואתו פליגי. אבל בפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין נז,א) תניא: גזל וגנב וכן יפת תואר — ישראל בגוי מותר. ובפרק "המקבל" (בבא מציעא קיא,ב) נמי אמר: חד למישרי גזילו של גוי וחד למישרי עושקו, גבי "רעיך" ו"אחיך". ואם תאמר: וגזל הגוי היכי שרי? הכתיב (ויקרא כז): "וחשב עם קונהו", ובגוי שהוא תחת ידך משתעי, דאי אין תחת ידו — מי צייתת לפי שנים שעבר היובל? יש לומר: היכא דאיכא חלול השם — ודאי אסור, וכי שרית — היכא דאית ליה לאישתמוטי, וגזל ממנו בעלילה או בכמה עניינים.

ואי אמרת מעות קונות משיכה למה לי — תימה: דבפרק בתרא דעבודה זרה (עא,ב) מייתי הך ברייתא למידק איפכא מרישא, דקאמר: ואי אמרת משיכה בגוי קונה, אמאי יחזיר! ואומר רבינו יצחק: דהמקשה סובר הכא והתם דתרוייהו בעינן בגוי, משיכה ומעות. והשתא ניחא ליה הכא והתם רישא וסיפא.

הכי קאמר אף על פי שנתן מעות אי משך אין אי לא משך לא — ואם תאמר: והא איכא "מי שפרע"! יש לומר: כשקבל עליו לדון בדיני ישראל, ו"מי שפרע" אין זה דין. אי נמי, כמו שמפרש רבינו תם בפרק "הזהב" (בבא מציעא מז,ב), דלעניין יוקרא וזולא צריך "מי שפרע", אבל לא במקום שמפסיד לגמרי. ואף על גב דבסמוך מפורש: משום דברים בעלמא, אי הוה בהו משום מחוסרי אמנה היה נאסר, משום דמחזי כעבודה זרה ביד ישראל. ואביי לא חייש למיחזי עבודה זרה ביד ישראל. ועוד, דכאן לא מיחזי כלל, כיון ד"מי שפרע" ליכא כדפרישית, וליכא נמי משום מחוסרי אמנה בגוי טפי מבישראל.

דכיון דיהיב זוזי איבעי ליה לעיוני והדר ממשיך — ואף על גב דבשאר מקח טעות לא אמרינן הכי — שאני לוקח גרוטאות מיד גוי, דאיבעי ליה לאסוקי אדעתא טפי שמא יש בהן עבודה זרה. **רב** אשי אמר מדרישא משיכה אינה קונה — לפי מה שרגיל רבינו תם לפסוק כרבי יוחנן, דאמר: דבר תורה מעות קונות, משום דפסיק רבא ב"החולץ" (יבמות לז,א) בכל דוכתא כוותיה היכא דפליג עליה ריש לקיש, בר מתלת — קשה מכאן, דרב אשי, דהוא בתרא יותר מרבא, סבר כריש לקיש דמשיכה מפורשת מן התורה. מדקאמר: משיכה בגוי לא קני — אלמא דדרשינן: לעמיתך במשיכה, הא לגוי בכסף. דאי כרבי יוחנן — הא אמר: לעמיתך בכסף, הא לגוי במשיכה! ויש לומר: דרב אשי דהכא הדר ביה לגבי אמימר, כדמוכח פרק בתרא דמסכת עבודה זרה (עא,א) גבי הא דאמר אמימר: משיכה בגוי קונה, תדע דהני פרסאי משדרו פרדשני אהדדי ולא הדרי בהו. ושקלו וטרו התם רבינא ורב אשי בהדיא מילתא, ובסוף שמעתא מסקינן: שמע מינה משיכה בגוי קונה שמע מינה. וגם רבינא מקשה התם לרב אשי מדרבי יוחנן לבן נח, ולא קאמר רב אשי: רבי יוחנן לטעמיה דאמר דבר תורה מעות קונות,

ואנא

משנה

מָה עֲמִיתְךָ בְּאַחַת - אַף גּוֹי נַמִּי בְּאַחַת. אָמְרִי: וּלְאַמַּימַר, דְּאָמַר: מִשְׁיכָה בְּגוֹי קוֹנָה, הָנִיחָא אִי סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר: דִּבַּר תּוֹרָה מָעוֹת קוֹנוֹת, מִשְׁיכָה לֹא, אֲהֲנֵי "לַעֲמִיתֶךָ" - לַעֲמִיתְךָ בְּכֶסֶף, לְגוֹי - בְּמְשִׁיכָה. אֶלָּא אִי סָבַר לָהּ כְּרֵישׁ לָקִישׁ, דְּאָמַר: מִשְׁיכָה מְפוֹרֶשֶׁת מִן הַתּוֹרָה, לַעֲמִיתֶךָ - בְּמִשְׁיכָה, וּלְגוֹי - בְּמִשְׁיכָה, "לַעֲמִיתֶךָ" לָמָּה לִי? אָמְרִי: לַעֲמִיתְךָ אַתָּה מַחֲזִיר אוֹנָאָה, וְאִי אַתָּה מַחֲזִיר אוֹנָאָה לְגוֹי. - לְגוֹי, מֵ"אַל תּוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו" נָפְקָא! - חַד בְּגוֹי וְחַד בְּהֶקְדֵּשׁ. וְצָרִיכִי: דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא חַד, הָוָה אָמֵינָא: לְגוֹי הוּא דְּאֵין לוֹ אוֹנָאָה, אֲבָל הֶקְדֵּשׁ - יֵשׁ לוֹ אוֹנָאָה, קָא מַשְׁמַע לָן. - הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר גְּזֵילוֹ אָסוּר - הַיְינוּ דְּאִצְטְרִיךְ קְרָא לְמִישְׁרֵי אוֹנָאָה. אֶלָּא אִי סָבַר לָהּ כְּמַאן דְּאָמַר גְּזֵילוֹ שֶׁל גּוֹי מוּתָּר, אוֹנָאָה מִיבָּעְיָא? אָמְרִי: אִי סָבַר לָהּ כְּמַאן דְּאָמַר גְּזֵילוֹ מוּתָּר - עַל כּוֹרְחֵיךְ כְּרַבִּי יוֹחָנָן סְבִירָא לֵיהּ. מֵיתִיבִי: הַלּוֹקֵחַ גְּרוּטָאוֹת מִן הַגּוֹיִם, וּמְצָאָן בְּהֶן עֲבוֹדָה זָרָה, אִם עַד שֶׁלֹּא נָתַן מָעוֹת מְשַׁךְ - יַחֲזִיר, וְאִם מִשֶּׁנָּתַן מָעוֹת מְשַׁךְ - יוֹלִיךְ הָנָאָה לְיָם הַמֶּלַח. וְאִי אָמְרַתְּ מָעוֹת קוֹנוֹת, מְשִׁיכָה לָמָּה לִי? - הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - שֶׁקִּיבֵּל עָלָיו לָדוּן בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל. - אִי הָכִי, מָעוֹת לָמָּה לִי? - הָכִי קָאָמַר: אַף עַל פִּי שֶׁנָּתַן מָעוֹת, אִי מָשַׁךְ - אִין, וְאִי לָא - לָא. - אִי הָכִי, קַשְׁיָא רֵישָׁא! אָמַר אַבָּיֵי: רֵישָׁא - מִשּׁוּם דְּאִיכָּא מִקַּח טָעוּת. אָמַר לֵיהּ רָבָא: רֵישָׁא - מִשּׁוּם דְּאִיכָּא מִקַּח טָעוּת, סֵיפָא - לֵיכָּא מִקַּח טָעוּת? אֶלָּא אָמַר רָבָא: רֵישָׁא וְסֵיפָא - מִקַּח טָעוּת, רֵישָׁא דְּלָא יָהֵיב זוּזֵי - לָא מֵיחֲזֵי כַּעֲבוֹדָה זָרָה בְּיַד יִשְׂרָאֵל, סֵיפָא דְּיָהֵיב זוּזֵי - מֵיחֲזֵי כַּעֲבוֹדָה זָרָה בְּיַד יִשְׂרָאֵל. - וְאַבָּיֵי אָמַר לָךְ: רֵישָׁא - מִקַּח טָעוּת, דְּלָא יָדַע, דְּהָא לָא יָהֵיב לֵיהּ זוּזֵי; סֵיפָא - לָאו מִקַּח טָעוּת הוּא, דְּכִיוָן דְּיָהֵיב זוּזֵי, כִּי קָא מְשַׁךְ - אִיבָּעֵי לְעַיּוֹנֵי וַהֲדַר מִימְשַׁךְ. רַב אַשֵׁי אָמַר: מִדְּרֵישָׁא מְשִׁיכָה אֵינָהּ קוֹנָה - סֵיפָא נַמִּי מְשִׁיכָה אֵינָהּ קוֹנָה; וְאֵידֵי דְּתָנָא רֵישָׁא "מְשַׁךְ" - תָּנָא סֵיפָא נַמִּי "מְשַׁךְ". רָבִינָא אָמַר: מִדְּסֵיפָא מְשִׁיכָה קוֹנָה - רֵישָׁא נַמִּי מְשִׁיכָה קוֹנָה. וְרֵישָׁא הָכִי קָאָמַר: אִם לֹא נָתַן וְלֹא מָשַׁךְ - יַחֲזוֹר; מַאי "יַחֲזוֹר" - יַחֲזוֹר בִּדְבָרִים. קָסָבַר: דְּבָרִים, יֵשׁ בָּהֶם מִשּׁוּם מְחוּסְרֵי אֲמָנָה; וְהֲנֵי מִילֵּי - יִשְׂרָאֵל מִישְׂרָאֵל, דְּקָיְימוּ בִּדְבוּרֵיהוּ, אֲבָל יִשְׂרָאֵל מִגּוֹיִם, דְּאֵינְהוּ לָא קָיְימִי בְּדִבּוּרֵיהוּ - לָא.

משנה

מָה עֲמִיתֶךָ בְּאַחַת, אַף עוֹבֵד כּוֹכָבִים נַמִּי בְּאַחַת – כשם שישראל הקונה מישראל אין לו אלא קנין אחד בלבד, שהיא משיכה, כך גוי הקונה מישראל אין לו אלא קנין אחד בלבד, והוא קנין מעות.

הגמרא מבררת את דרשת 'לעמיתך', לשיטת אמימר. מקשה הגמרא: **אָמְרִי, וּלְאַמֵּימַר דְּאָמַר** במסכת עבודה זרה (עא.) **מְשִׁיכָה בְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים קוֹנָה,** כלומר, שהעובד כוכבים קונה מטלטלין בקנין משיכה, **הָנִיחָא אִי סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר** במסכת בבא מציעא (מו:) **דְּבַר תּוֹרָה מָעוֹת קוֹנוֹת, מְשִׁיכָה לֹא,** כלומר, שמן התורה דרך קניית מטלטלין בישראל מישראל הוא בכסף ולא במשיכה, אם כן יש לומר **אַהֲנֵי** – שמועילה הדרשה מתיבת **'לַעֲמִיתֶךָ',** לדרוש **לַעֲמִיתֶךָ בְּכֶסֶף לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים בִּמְשִׁיכָה,** כלומר, שרק לחבירך הישראל מועיל קנין כסף, אבל לעובד כוכבים מועיל רק קנין משיכה, **אֶלָּא אִי סָבַר לָהּ כְּרֵישׁ לָקִישׁ דְּאָמַר** (שם) **מְשִׁיכָה מְפוֹרֶשֶׁת מִן הַתּוֹרָה** – שקנין משיכה הוא הקנין המפורש בתורה לישראל, **לַעֲמִיתֶךָ בִּמְשִׁיכָה, וּלְעוֹבֵד כּוֹכָבִים בִּמְשִׁיכָה,** כלומר, ואם כן נמצא, שגם לחבירך הישראל וגם לגוי, הקנין המועיל הוא משיכה, ובהכרח שהפסוק 'לעמיתך' אינו ממעט את הגויים מקנין משיכה, וקשה אם כן **'לַעֲמִיתֶךָ' לָמָּה לִי** – מה באה למעט תיבת 'לעמיתך', שמשמעותה היא ולא לגויים.

מתרצת הגמרא: **אָמְרִי, לַעֲמִיתֶךָ אַתָּה מַחֲזִיר אוֹנָאָה, וְאִי אַתָּה מַחֲזִיר אוֹנָאָה לַכְּנַעֲנִי** – תיבת 'לעמיתך', מוסבת על הנאמר בסוף הפסוק (ויקרא כה יד) 'אַל תּוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו', ודורשים מזה למעט שרק המוכר ל'עמיתו' הישראל ונתאנה הלוקח, כלומר, שנתברר שהדבר הנמכר היה שוה פחות מן המחיר ששילם עבורו, חייב המוכר להחזיר לו את דמי האונאה, אבל המוכר לגוי ונתאנה הלוקח אינו חייב להחזיר לו את דמי האונאה.

מקשה הגמרא: **לַכְּנַעֲנִי, מֵ'אַל תּוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו' נָפְקָא** – דין זה שאין חיוב להחזיר אונאה לגוי, נלמד ממה שכתוב בסוף הפסוק 'אל תונו איש את אחיו', שכן מתיבת 'אחיו' יש לדרוש אחיו ולא גוי, ולדעת אמימר קשה למה הוצרכה התורה לכתוב לזה שני מיעוטים, 'לעמיתך' ו'אחיו'.

מתרצת הגמרא: **חַד בִּכְנַעֲנִי וְחַד בְּהֶקְדֵּשׁ** – אחד משני הפסוקים בא למעט גוי מדין אונאה, והשני בא למעט הקדש מדין אונאה, **וּצְרִיכִי** – ויש צורך בשני המיעוטים, **דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא חַד, הֲוָה אָמִינָא לַכְּנַעֲנִי הוּא דְּאֵין לוֹ אוֹנָאָה, אֲבָל הֶקְדֵּשׁ יֶשׁ לוֹ אוֹנָאָה** – לפי שאם היתה התורה כותבת רק מיעוט אחד, הייתי אומר שרק כלפי גוי אין נוהג דין אונאה, אבל כלפי הקדש נוהג דין אונאה, **קָא מַשְׁמַע לָן** – משמיענו המיעוט השני שגם כלפי הקדש אין נוהג דין אונאה.

הגמרא מקשה שתירוץ זה תלוי באם גזל הגוי אסור או מותר. מקשה הגמרא: **הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר גְּזֵילוֹ אָסוּר** – הדבר מובן אם שיטת אמימר היא כדעת התנאים הסוברים בבבא קמא (קיג.–קיג:) שאסור לגזול מן העובד כוכבים, שלדעתם, **הַיְינוּ דְּאִצְטְרִיךְ קְרָא לְמִישְׁרֵי** – זהו שהוצרך הכתוב 'לעמיתך' להתיר **אוֹנָאָה,** ללמד שאף על פי שגזילתו אסורה אונאתו מותרת, **אֶלָּא אִי סָבַר לָהּ כְּמַאן דְּאָמַר גְּזֵילוֹ שֶׁל כְּנַעֲנִי מוּתָּר, אוֹנָאָה מִיבַּעְיָא** – אבל אם אמימר סובר כדעת הסובר שמותר לגזול מן הגוי, שוב לא הוצרכה התורה למעט את הגוי מדין אונאה, שכן יש ללמוד דבר זה מקל וחומר, שאם גזילתו מותרת, כל שכן שאונאתו מותרת. ושוב קשה מה באה למעט תיבת 'לעמיתך'.

מתרצת הגמרא: **אָמְרִי, אִי סָבַר לָהּ כְּמַאן דְּאָמַר גְּזֵילוֹ מוּתָּר, עַל כּוֹרְחָיךְ כְּרַבִּי יוֹחָנָן סְבִירָא לֵיהּ** – אם אמימר סובר כדעת מי שאומר שמותר לגזול את הגוי, בודאי אין צריך פסוק נוסף למעט ממנו אונאת הגוי, שכן נלמד הוא בקל וחומר מגזילה, וצריך לומר שתיבת 'לעמיתך' באה למעט את הגוי מדיני הקנייה של ישראל. והואיל וסובר אמימר שקנין הגוי הוא במשיכה, על כרחך שהוא סובר כרבי יוחנן שמן התורה קניינו של ישראל הקונה מישראל הוא בכסף, ותיבת 'לעמיתך', באה למעט את הגוי מקנין כסף וללמד שאצלו מועיל רק קנין משיכה בלבד.

הגמרא מקשה על דברי רבי אושעיא שישראל קונה מטלטלי הגוי במעות, מברייתא שדנה בקונה בטעות עבודה זרה מן הגוי, האם יכול להחזיר את המקח: **מֵיתִיבֵי,** שנינו בברייתא, **הַלּוֹקֵחַ גְּרוּטָאוֹת** [–שברים של כסף] **מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמָצָא בָּהֵן** גרוטאות של **עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים,** והן אסורות בהנאה, **אִם עַד שֶׁלֹּא נָתַן מָעוֹת מָשַׁךְ** – אם משך את החתיכות מן הגוי ועדיין לא נתן לו את דמיהן, **יַחֲזִיר** לו את החתיכות של העבודה זרה, ויבקש ממנו את דמיהן, שכן עדיין לא קנה אותן ולא נתחייב לבערן מן העולם, **וְאִם מִשֶּׁנָּתַן מָעוֹת מָשַׁךְ** – אבל אם משך אותן רק אחרי שכבר נתן לגוי את דמיהן, **יוֹלִיךְ (הֲנָאָה) לְיָם הַמֶּלַח,** כלומר, נאסרו בהנאה, לפי שכבר קנה אותן ישראל, ושוב אינו יכול לבטלן, שכן עבודה זרה של ישראל אינה בטילה לעולם, ולפיכך יוליך אותן לים המלח כדי לבערן.

מסיימת הגמרא את הקושיא: **וְאִי אָמְרַת מָעוֹת קוֹנוֹת מְשִׁיכָה לָמָּה לִי** – ואם אמרת שישראל קונה את מטלטלי הגוי במעות, קשה למה אמרה הברייתא שרק אם 'משנתן מעות משך' קנאן הישראל ואינו יכול להחזיר לו את חתיכות העבודה זרה, והרי גם אם לא משך אותן אלא רק נתן לו מעות בלבד קנאן.

מתרצת הגמרא: **הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, שֶׁקִּיבֵּל עָלָיו לָדוּן בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל** – שהגוי קיבל על עצמו לדון בענייני מכירה זו כפי הדינים שנמסרו לישראל, ולפיכך לא קנה אותן הישראל במעות, רק במשיכה כדיני ישראל.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי מָעוֹת לָמָּה לִי** – אם כן שמדובר שהגוי קיבל עליו לדון בדיני ישראל, מדוע שנינו בברייתא 'ואם משנתן מעות משך לא יחזיר', שמשמע שצריך שני קניינים, מעות ומשיכה, והרי גם אם היה רק משיכה בלבד, קנה הגוי את הגרוטאות בדיני ישראל.

מתרצת הגמרא: **הָכִי קָאָמַר** – כך כוונת התנא, **אַף עַל פִּי שֶׁנָּתַן** הישראל את **הַמָּעוֹת** לגוי, **אִי מָשִׁיךְ אִין, וְאִי לֹא לֹא** – מכל מקום רק אם משך את הגרוטאות אסור לו להחזירן לפי שקנאן ונאסרו, אבל אם לא משכן יכול הוא להחזירן.

מקשה הגמרא מן הרישא של הברייתא: **אִי הָכִי קַשְׁיָא רֵישָׁא** – אם אכן מדובר שהגוי קיבל עליו לדון בדיני ישראל, קשה הרישא של הברייתא ששנינו בה שאם קודם שנתן מעות משך את החתיכות, יחזיר, לפי שלא קנה אותן הישראל, והרי בדיני ישראל הקנין המועיל הוא משיכה, ונמצא שקנאן ונאסרו.

מתרץ אביי: **אָמַר אַבַּיֵי, רֵישָׁא מִשּׁוּם דְּאִיכָּא מֶקַח טָעוּת** – הטעם שברישא של הברייתא נאמר שיכול הוא להחזיר את הגרוטאות, הוא מפני שזה 'מקח טעות', שכן לא ידע הישראל שיש בהן חתיכות של עבודה זרה.

מקשה רבא על תירוצו של אביי: **אָמַר לֵיהּ רָבָא** לאביי, אם **בְּרֵישָׁא** נאמר שיכול להחזיר את העבודה זרה **מִשּׁוּם דְּאִיכָּא** [–מפני שיש בזה] **מֶקַח טָעוּת,** קשה, וכי **בְּסֵיפָא לֵיכָּא מֶקַח טָעוּת,** כלומר, מטעם זה גם בסיפא יוכל להחזיר אף על פי שמשך וגם נתן מעות.

המשך בעמוד 107

בהמה בעלת מום, פסולה להקרבה על גבי המזבח. דיני בהמה זו, משתנים לפי מצבה בשעת הקדשתה. אם הוקדשה בעודה תמימה, חלה עליה קדושת הגוף, ואם לאחר מיכן נפל בה מום, אף שנפסלה להקרבה וחייבים לפדותה ולהביא בדמיה בהמה אחרת לקרבן, מכל מקום גם לאחר הפדייה, אף שהותרה לאכילה בכל מקום ובטומאה, לא יצאה לחולין לגמרי, וחל עליה דין 'פסולי המוקדשין'. אבל אם הוקדשה לאחר שנפל בה מום, לא חלה עליה קדושת הגוף כלל, אלא קדושת דמים בלבד [כלומר, קדושה המחייבת לפדותם בדמים ולקנות בדמיהם בהמה לקרבן], ולאחר שנפדית, הרי היא כחולין גמורים. דברים אלה אינם אלא בבהמה בעלת מום קבוע [מום שאינו מתרפא], אבל אם היתה בעלת מום עובר [מום שמתרפא], אף שכל זמן שלא נתרפא המום הרי היא פסולה להקרבה, מכל מקום אף אם הקדישה לאחר שנפל בה מום זה, חלה עליה קדושת הגוף. המשנה שלפנינו דנה בפרטי דינים אלה.

משנה

ברישא מפרשת המשנה את דיני הקדשים שהיה בהם מום קודם שהוקדשו: **כָּל** בהמות **הַקֳּדָשִׁים, שֶׁקָּדַם מוּם קָבוּעַ לְהֶקְדֵּשָׁן** – שהיה בהן מום קבוע קודם שהקדישן, ונמצא שהקדישן רק לדמיהן, כלומר, שימכרו ויביאו בדמיהן קרבן למזבח, **וְנִפְדּוּ** כדינן, חזרו להיות חולין גמורים, לפי שגם מתחילה חלה עליהן רק קדושת דמים, ולפיכך **חַיָּבִין בַּבְּכוֹרָה** – אם אחרי שנפדו נולד להן בכור, הרי הוא קדוש בבכורה, **וּבַמַּתָּנוֹת** – וכן השוחט בהמות אלה אחר שפדו אותן, חייב לתת לכהן את המתנות שחייבה התורה את כל שוחט בהמת חולין, והם הזרוע והלחיים והקיבה של הבהמה, **וְיוֹצְאִין לְחוּלִּין לִינָּזֵז וְלֵיעָבֵד** – אחר שנפדו דינן כחולין גמורים שמותר לגזוז את צמרן, ולעשות בהן עבודה, לפי שגם מתחילה לא היתה בהן קדושה חמורה, **וְלָדָן וַחֲלָבָן מוּתָּר לְאַחַר פְּרִיוֹנָן** – הולדות שנולדו מהן לאחר פדיונן, והחלב שחלבו מהן לאחר פדיונן, מותרים באכילה כמו חולין גמורים, **וְהַשְּׁחוּטִין בַּחוּץ פְּטוּר** – מי ששוחט אותם קדשים מחוץ לעזרה, פטור מהעונשים האמורים באיסור 'שחוטי חוץ', אף אם לא נפדו, לפי שאין חייבים על השחיטה בחוץ אלא אם כן הבהמה היתה ראויה להקרבה בפנים, ובעלת מום אינה ראויה להקרבה בפנים, **וְאֵין עוֹשִׂין תְּמוּרָה** – אם בעליהם של אותם קדשים המירו את קדושתם בבהמות אחרות, גם אם היה זה קודם פדיונם, לא נתפסו הבהמות האחרות בקדושת הבהמות הראשונות, **וְאִם מֵתוּ יִפָּדוּ** – אם מתו אותם קדשים קודם שהספיקו לפדותם, פודים את הנבילות בדמים.

כל דינים אלה נוהגים בכל הקדשים, **חוּץ מִן הַבְּכוֹר וּמִן הַמַּעֲשֵׂר** [–מעשר בהמה], שבהם אפילו אם קדם מומם להקדישם חלה עליהם קדושת הגוף. הבכור, לפי שקדושתו תלויה רק במה שהיה ראשון ליציאה מרחם אמו, והמעשר, לפי שנאמר בדיני מעשר בהמה (ויקרא כז לב–לג) 'הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה קֹדֶשׁ לַה', לֹא יְבַקֵּר בֵּין טוֹב לָרָע', ופירושו שלא יבדוק בין בהמה שיש בה מום לבין בהמה שאין בה מום, אלא כל בהמה שתצא עשירית, תקדש, אף בעלת מום.

בסיפא מפרשת המשנה את דיני הקדשים שהוקדשו ואחר כך נפל בהם מום: **וְכֹל** הקדשים **שֶׁקָּדַם הֶקְדֵּשָׁן אֶת מוּמָן**, והואיל ובשעה שהוקדשו לא היה בהם מום חלה עליהם קדושת הגוף, **אוֹ** שקדם **מוּם עוֹבֵר לְהֶקְדֵּשָׁן, וּלְאַחַר מְכָאן נוֹלַד לָהֶן מוּם קָבוּעַ (לְהֶקְדֵּשָׁן)** – או שקודם שהוקדשו נולד בהם 'מום עובר', ומום זה אינו מונע את חלות קדושת הגוף, ואחרי שהוקדשו נולד בהם מום קבוע, **וְנִפְדּוּ** כדינם, אף על פי שמותר לאכול את בשרם בכל מקום, לא פקעה מהם קדושתם לגמרי, ולפיכך **פְּטוּרִין מִן הַבְּכוֹרָה** – אף אם נולד להם בכור אחרי שנפדו, אינו קדוש בקדושת בכורה, **וּמִן הַמַּתָּנוֹת** – אם שחטם אף לאחר שנפדו פטור מלתת מהם לכהן את ה'זרוע והלחיים והקיבה', **וְאֵינָן יוֹצְאִין לְחוּלִּין לִינָּזֵז וְלֵיעָבֵד** – ואף שנפדו אין דינם כחולין שמותר לגזוז את צמרם ולעשות בהם מלאכה, אלא הם אסורים בכך, **וְלָדָן וַחֲלָבָן אָסוּר לְאַחַר פְּרִיוֹנָן** – הולדות שנתעברו בהם קודם פדיונם ונולדו לאחר פדיונם, וכן החלב שחלבו מהם לאחר פדיונם, אסורים באכילה, **וְהַשְּׁחוּטָן בַּחוּץ** – חוץ לעזרה, קודם שנפדו, **חַיָּיב** משום איסור 'שחוטי חוץ', **וְעוֹשִׂין תְּמוּרָה** – אם המירו אותם בעליהם בבהמות אחרות, נתפסו הבהמות האחרות בקדושת הבהמות הראשונות, **וְאִם מֵתוּ** קודם שנפדו **יִקָּבְרוּ**, כלומר, אין פודים את הנבילות, לפי שפסולי המוקדשים אינם נפדים אלא ב'העמדה והערכה', ומשמתו אי אפשר להעמיד אותם, לפיכך קוברים אותם כדין שאר איסורי הנאה.

גמרא

שנינו במשנה: כל הקדשים שקדם מום קבוע להקדישן ונפדו, חייבין בבכורה ובמתנות.

דנה הגמרא בחיוב הבכורה והמתנות קודם שנפדו. מדייקת הגמרא: **טַעֲמָא דִּנְפָדוּ** – מלשון המשנה יש לדייק שרק אם נפדו חייבים בבכורה ובמתנות, **הָא** – אבל אם **לֹא נִפְדּוּ פְּטוּרִין מִן הַבְּכוֹרָה וּמִן הַמַּתָּנוֹת**, ואף על פי שאין בהם אלא קדושת דמים בלבד.

מפרשת הגמרא את טעם הפטור: **קָסָבַר** – סובר התנא של המשנה, שגם **קְדוּשַּׁת דָּמִים מַדְּחָה** [–פוטרת] **מִן הַבְּכוֹרָה וּמִן הַמַּתָּנוֹת**, לפי שמאותו פסוק שדורשים לקמן (טז.) שקדושת הגוף פוטרת מן הבכורה ומן המתנות, יש לדרוש גם כן שקדושת דמים פוטרת.

שנינו במשנה: הקדשים שקדם מום קבוע להקדישן ונפדו וכו', **וְיוֹצְאִין לְחוּלִּין וכו'** ליגזז וליעבד.

הגמרא דנה באיסור גיזה ועבודה בבהמה שהוקדשה לדמים. מדייקת הגמרא: **טַעֲמָא דִּנְפָדוּ** – הטעם שמותר לגזוז את צמרם ולעשות בהם מלאכה, הוא רק משום שנפדו, **הָא לֹא נִפְדּוּ אֲסִירִי בְּגִיזָּה וַעֲבוֹדָה** – ויש במשמע מכאן שאם לא נפדו אסורים לגזוז את צמרם ולעשות בהם מלאכה, **מְסַיַּיע לֵיהּ** – ואם כן יש להביא ראיה מכאן **לְרַבִּי אֶלִיעֶזֶר דְּאָמַר קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת אֲסוּרִין בְּגִיזָּה וַעֲבוֹדָה** קודם שנפדו, אף על פי שאין בהם אלא קדושת דמים, שכן גם הקדשים שבמשנתינו דומים לקדשי בדק הבית, שגם הם לא הוקדשו אלא לדמיהם, מאחר שכבר היה בהם מום קודם הקדשתם.

דוחה הגמרא: **אָמְרִי, לֹא** – אין ראיה ממשנתינו לדברי רבי אליעזר, שכן יש לדחות, **קְדוּשַּׁת דָּמִים לַמְזַבֵּחַ הוּא דְּמִיחַלְּפָא בְּקְדוּשַּׁת הַגּוּף לַמְזַבֵּחַ, גָּזְרוּ בָּהּ רַבָּנַן** – רק בקדשים שהוקדשו לקנות מדמיהם קרבנות למזבח, שהוא המדובר במשנתינו, בהם גזרו רבנן שיאסרו בגיזה ועבודה, לפי שעלולים להחליף ביניהם לבין קדשים תמימים שגופם קדוש להיקרב על המזבח ואסורים בגיזה ועבודה מן התורה, **אֲבָל קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת לֹא** – אבל קדשים שהוקדשו להשתמש בדמיהם לבדק הבית, שמא אינם

המשך בעמוד 93

רש"י

משנה כל הקדשים **שקדם מום קבוע** להקדשן — שהיה להם מום קבוע, והקדישן להמכר ולהביא מדמיהם קרבן למזבח. **חייבין בבכורה** — לאחר פדיונן, אם ילדו. **ובמתנות** — זרוע לחיים וקיבה, כחולין גמורין. **ויוצאין** לחולין — בפדיונן לגמרי, ליגזז וליעבד כחולין גרידי, משום דמעיקרא לא חיילא עליידו קדושה חמורה. **והשוחטן בחוץ פטור** — אפילו קודם פדיון. דאפילו הוי מומן קל כגון דוקין שבעין, דלגבי קדשים מיחייב השוחטן בחוץ — הכא פטור, משום דלא חלה עליהן מתחילה קדושה כל כך. **ואין עושין תמורה** — מפרש בגמרא. **ואם מתו** — קודם פדיונן — יפדו להאכילן לבלבים, דאין קדושתן חמורה. ותו קא משמע לן דגרעי משאר קדשים שאין נפדין אלא חיין, שיוכלו לעמוד בפני הכהן בשעת הערכתן, דכתיב (ויקרא כז): "והעמיד (הכהן) את הבהמה" וגו', והדר: "והערך (אותה) הכהן" וגו'. **חוץ מן הכבור והמעשר** — שאפילו במומן חלה עליהן קדושה חמורה. דבכור — רחם מקדשו, ובמעשר כתיב (שם): "לא יבקר בין טוב לרע", דמשמע: בין תם בין בעל מום קדוש, "טוב" — תם, "רע" — בעל מום. **מום עובר** — כמאן דליתיה דמי וחלה עליהן קדושה. פטור מן הבכורה — מפרש בגמרא. **ואין יוצאין בו'** — שאפילו לאחר פדיונן אסורין (בהנאה) בגיזה ועבודה, כדמפרש בגמרא. **ולדן וחלבן אסור בו'** — מפרש בגמרא: כשנתעברו קודם פדיונן וילדו לאחר פדיונן. **והשוחטן בחוץ** — קודם פדיונן. **חייב** — כרת. ובגמרא מפרש: בדוקין שבעין, דראוין הן לפנים, ואליבא דרבי עקיבא דאמר: אם עלו לא ירדו. אבל בשאר מומין לא, דאמרינן במסכת יומא (סג,ב): הראוי לאהל מועד חייבין עליו, אי לא — לא. **יקברו** — ואין נפדין, דבעי העמדה והערכה.

גמרא טעמא דנפדין — אריש קאי. **קדושת דמים פטורה מן הבכורה** — בקדושת הגוף, דמפרש לקמן מקראי דפטורה מבכורה וממתנות. **קדשי בדק הבית בו'** — והני בקדשי בדק הבית דמו, דהם עצמן לא הוקדשו מתחילה אלא לדמיהן. **לא** — תסייעיה ממתניתין. דקדושת דמים למזבח הוא דהוקדשו לשם כן, שיהיו הדמים קריבין למזבח. והתם הוא דאסור בגיזה ועבודה משום דמיחלפא בקדושת הגוף למזבח. **הא** — ולדות שנולדו לפני פדיונן — אסורין בהנאה בלא פדייה, ומיקרב לא קרבי. דמכח קדושה דחויה אתו, דאמם לא הוקדשה למזבח.

נפדין

תוספות

ואנא כריש לקיש סבירא לי, שמע מינה דרב אשי גופיה בשהיה אומר מתחלה משיכה אינו קונה — לאו משום דסבר לה כריש לקיש, דלעולם כרבי יוחנן סבירא ליה, לפיכך, כי הקשה לו מההיא דבן נח — לא רצה להקשות מההיא דדבר תורה מעות קונות, דלעולם לעמיתך ולגוי בנסף, ולענין אונאה אתא "לעמיתך", כמאן דאמר גזל הגוי אסור. דלמאן דאמר גזל הגוי מותר לא איצטריך, כדאמרינן לעיל. ואף על גב דאמרינן ב"הזהב" (בבא מציעא מח,א): קרא ומתניתין מסייע לריש לקיש — היינו לכאורה, אבל אפשר לשנויי לקרא שפיר אליבא דרבי יוחנן. ומתניתין דתנתה לבלן מעל — הוה מוקמי ליה רבי יוחנן בבלן גוי. וההיא דתנתה לספר — בישראל, ולכך מעל אף על גב דלא משך, דמעות קונות. ואם תאמר: ומאי סייעתא לריש לקיש? הא איהו מוקי הך דתנתה לספר בספר גוי, הכי נמי מצי לאוקומי ההיא דבלן בגוי? ואומר רבינו תם: משום דבלן משמע טפי דאיירי בישראל. דומיא דתנתה לחבירו, דקתני: הוא מעל וחבירו לא מעל, משמע: חבירו ישראל, דבר מעילה הוא. ודוקא בלן, דלא מחסרא משיכה כדמסיים בההיא משנה, לפי שאומר לו: "הרי מרחץ לפניך הכנס ורחוץ". אבל ספר דומיא דבלן, דהיינו ספר ישראל — לא מעל עד דמשיך. ולא אמר רבא "קרא ומתניתין מסייע ליה לריש לקיש" לפי שיסבור כמותו. תדע, דרבא גופיה הוא דפסק כרבי יוחנן לגבי ריש לקיש בכל דוכתא בר מתלת. וכי תימא, שאני הכא דתניא כוותיה — והא התם חשיב חדא מילתא דריש לקיש דתניא כוותיה. ואי אפשר לומר דהנהו תלתא גרסינהו בהדי הדדי, ואבתי איבא טובא. דבפרק "בהמה המקשה" (חולין עז,א) גבי גידין שסופן להקשות, משמע דדוקא קאמר רבא: (תני) [הני] תלת ותו לא. והא דפליגי רבי יוחנן וריש לקיש פרק קמא דסנהדרין (טו,א) גבי כל הקודם להורגו זכה, ותניא כדריש לקיש — דהתם אליבא דרבי אליעזר פליגי, והלכה כרבנן. ופרק קמא דמסכת עבודה זרה (ו,ב) גבי נשא ונתן, דתניא בברייתא כריש לקיש, ורבי יוחנן סבר כתנא דמתניתין, גבי הא דתנן: לפני אידיהם של גויים אסור לאחריהן מותר, ומפרש: נשא ונתן איבא ביניהו. ומיהו יש לדחות ראיה דרבא, כיון דריש לקיש לאו משמיה דנפשיה אמר אלא משום רבי אושעיא, כדאמר לעיל, אמר ריש לקיש משום רבי אושעיא: ישראל שנתן מעות לגוי בבהמה בדיניהן, ומפרש: בדיניהן שפסקה להן תורה, "מיד עמיתך" במשיכה, הא לגוי בנסף — בכי האי גוונא לא איירי רבא לפסוק כרבי יוחנן לגבי ריש לקיש, בדבר שהיה ריש לקיש אומר בשם רבותיו. כדמפרש פרק שני דחולין (כט,ב) בההיא דאין שחיטה אלא לבסוף, דאמר ריש לקיש משום לוי סבא ופליג עליה רבי יוחנן, ורבא גופיה סבר כריש לקיש בפרק "תמיד נשחט" (פסחים סג,א) ובפרק שני דזבחים (ל,א). ומיהו אשכחן, אמר רבא אמר רב הונא: מכור לי באלו קנה כו', ומפרש התלמוד דסבר כרבי יוחנן דאמר דבר תורה מעות קונות. ונראה ד"רבה" גרס ולא "רבא", דרבא לא ראה רב הונא מעולם. דאף רב יהודה לא ראהו, כדאמרינן בקדושין (עב,ב): יום שמת רב יהודה נולד רבא. וכשמת רב יהודה כבר נפטר רב הונא, מדאמר במועד קטן (יז,א): גברא רבא כרב יהודה ליכא דלשרי לך. ורב הונא גדול היה אפילו משמואל רבו של רב יהודה, מדאמר בריש גיטין (ה,א), בעא מיניה שמואל מרב הונא: שנים שהביאו גט. ועוד יש לדקדק דהלכתא כרבי יוחנן דמעות קונות דבר תורה, מדאמר: וכן אמר רב נחמן דבר תורה מעות קונות. ופסק לוי כמתניתין, וקיימא לן כוותיה בדיני. והא דאמר פרק קמא דקידושין (יד,ב) גבי עבד עברי הנמכר לגוי: גוי דכל קניינו בכסף — בעבד עברי קאמר ולא בכל דבר, דלרבי יוחנן הוי במשיכה. והא דמתרץ התלמוד בפרק בתרא דמסכת עבודה זרה (סג,א) בזונה גויה דלא מחסרא משיכה — ההיא שינוייא כריש לקיש ולא כרבי יוחנן. ואידך שינוייא דמשני התם: בזונה ישראלית, וכגון דקאי בחצירה — ניחא אף כרבי יוחנן. אבל מעיקרא ניחא ליה לאוקומי אפילו לא קאי בחצירה. אי נמי, רב נחמן בר יצחק דקאמר לההיא שינוייא — דסבירא ליה כריש לקיש. ולא כמו שכתוב בספרים רב חסדא, דרב חסדא הוא דאמר "פרק הזהב" (בבא מציעא מז,ב): כדרך שתיקנו משיכה בשומרין כך תקנו משיכה בלקוחות, אלמא כרבי יוחנן סבירא ליה דמשיכה תקנה דרבנן היא. ומיהו יש לדחות, דאפילו הכי כרבי יוחנן סבירא ליה — אפשר דהתם דלגוי בכסף, ו"לעמיתך" ידרוש לענין אונאה כמאן דאמר גזל הגוי אסור, כדפרישית לעיל. **ורישא** הכי קאמר אם לא נתן מעות בו' — פירוש: וגם אם לא משך יחזור. **והני** מילי ישראל מישראל כו' — תימה: דדומיא דרישא ישראל מגוי שמפסיד הכל, כגון כאן שמפסיד דמי עבודה זרה — מי איכא ישראל מישראל משום מחוסרי אמנה? ויש לומר, דהכי קאמר: דישראל מגוי, אי הוה בהו משום מחוסרי אמנה — הוה דומה דמי עבודה זרה ביד ישראל, אף על פי שהוא מקח טעות — היה צריך לקיים המקח, שלא יהא בו משום מחוסרי אמנה. [עד כאן שייך לעמוד הקודם] **כל** הקדשים שקדם מום קבוע להקדשן — לאו בקדשי בדק הבית איירי, אלא בהקדישן למזבח לדמיהן. דאין חילוק בין רישא לסיפא, אלא שזה שזה קדם הקדשו למומו וזה קדם מומו להקדשו. ואף על פי שעובר כשהקדיש בעל מום למזבח, כדאמרינן פרק קמא דתמורה (ו,ב), מכל מקום אשמעינן דינו. והתם מפרש מאי שנא מדקלא בעלמא, ומשני: בריא מילתא טפי, שביק תמים ומקדשין בעלי מומין.

קדושת דמים מדחה מן הבכורה ומן המתנות — פירש הקונטרס: קדושת דמים פוטרת מן הבכורה בקדושת הגוף, כדמפרש לקמן מקראי דפוטרת מן הבכורה ומן המתנות. ונקשה לפירושו: דהתם פטרינן בפסולי המוקדשין אף על פי דנפדו מדאיתקש לצבי ואיל, והכא דוקא בלא נפדו! אלא היינו טעמא בקדושת דמים — משום דכתיב (במדבר ג) גבי בכור: "בישראל", ובמתנות כתיב (דברים יח): "מאת העם".

הקדיש

תוספות

הקריש זכר לדמיו קדוש קדושת הגוף — להכי נקט זכר — דקרב הוא עצמו עולה. ואי הוה נקט בהמה סתם, הוי אמינא דנקבה קדוש קדושת הגוף וקרב שלמים. ושמעינן ליה לרבי יהושע במסכת שקלים (ו,א) ומייתי לה בתמורה פרק "אלו קדשים" (כ,א) במקדיש נכסיו — זכרים עצמן יקרבו עולות, ונקבות ימכרו לצרכי שלמים וביבא בדמיהם עולות. ומיהו, נראה לרבי אליעזר נמי דאמר התם: זכרים ימכרו לצרכי עולות, ונקבות ימכרו לצרכי שלמים, ודמיהם יפלו לשאר נכסים לבדק הבית. לפי מה שהיה רבא רוצה לומר מתחלה התם בההוא פירקין: המקדיש זכר אין קדוש קדושת הגוף — לא קשה ליה מידי ממתניתין דשקלים, דיש לחלק בין מקדיש נכסיו סתם לפירש בהדיא לדמיו. **גמר** העברה — מצי למימר "תחת" "תחת" מקדשים. ולפי שהמעשר ובכור שוין בכמה עניינים נקטיה.

הקישן הכתוב לנדרים — אינו מן (כן) הברייתא בתמורה פרק "אלו קדשים" (יז,ב), ורבא מפרש כן בפני עצמו. ולקמן (טו,ב) בשמעתין יש ברייתא אחרת דמפקא תמורת וולדות מ"זבר ונקבה", ופליגא אתנא דבי רבי ישמעאל דהכא, כדמפרש בתמורה (יז,ב). וכן פירש לקמן בקונטרס. וההוא תנא נמי נפקא שפיר שהקישה תמורות וולדות לגוף הקרבן, דבגוף הקרבן איירי "אם זכר ואם נקבה". אלא דמיתורא דרשינן נמי תמורות וולדות, ומהשתא לא צריכא להקישא דלעיל דמקיש תמורתו לו.

טוב ברע מיבעיא — הך סוגיא דפרק קמא דתמורה (ט,א). ורבא סבר: אין מוזהירין (עונשין) מן הדין, ודריש התם בענין אחר. ואביי לא חשיב ליה דינא, דמי גרעי. ונקט הכא דרשא דאביי לפי שפשוט לו יותר. וכהאי גוונא איכא בסנהדרין (לד,ב) גבי אין רואין את הנגעים אלא ביום, ומייתי עלה דרשה דאביי ד"ביום" ולא בלילה, ושביק דרשא דרבא דמפיק ליה מ"לי" ולא לאורי. ואין לתמוה מהא ד"אלו נשרפין" (סנהדרין עו,א) איכא אביפא, גבי בתו מאנוסתו דאמר: קל וחומר, בת בתו ענש — על בתו לא כל שכן? וחשיב ליה (לו) אביי גלוי מילתא טפי מרבא, (ולא) [ולרבא לא] גמרינן מהדדי. דגבי אחותו איצטריך קרא לכולי עלמא לבת אביו ובת אמו משום דאין מוזהירין מן הדין, ולא חשיבא ליה גלויי מילתא בעלמא — דיינו משום דפשטיה דקרא משמע שבא למעט דכתיב: "בת אביו או בת אמו". **טוב** ברע מיבעיא — ואם תאמר: דלמא איצטריך משום סיפא דקרא: "והיה הוא ותמורתו יהיה קודש"! ויש לומר: דהוה מצי למיכתב בסיפיה "ואם המר ימיר טוב ברע או רע בטוב". **ומודה** רבי שמעון בבעל מום מעיקרו — למאי דאמרינן בסמוך דרב סבר ברייש לקיש (דאמר התם): לרבנן קדשי מזבח לא היו בכלל העמדה והערכה — ניחא, דמודה לרבנן. אבל למאי דמסקינן דסבר כרבי יוחנן, דלרבנן אחד זה ואחד זה היו בכלל העמדה והערכה, אם כן מודה למאן? ויש לפרש דנקט הכי, דלא תיסק אדעתא טעמא דמתניתין — משום דאין פודין לאבילה לכלבים, ולא משום העמדה והערכה, דלא בעינן בקדשי מזבח העמדה והערכה, ולכך ברישא דקתני מומן — יפדו. והשתא קא משמע לן דטעמא דמתניתין משום העמדה והערכה, ובדדייקינן בסמוך — מדלא קתני "ואם נעשו טריפה". וברישא דקתני מומן, מודה רבי שמעון דלא בעי העמדה והערכה. והשתא דנקט מודה רבי שמעון, משום דאיכא למיטעי דפליג אמתניתין בדפרישית, איצטריך למימר דשפיר מודה בה. והא דנקט רבי שמעון — משום דלדידיה פשיטא ליה טפי דקדשי מזבח היו בכלל העמדה והערכה, מדקאמר: קדשי בדק הבית לא היו, על כרחך כי כתיבא העמדה והערכה — בקדשי מזבח כתיבא. אבל לרבנן לא פשיטא ליה כולי האי, דמצי למימר לא היו, כמו שאומר ריש לקיש. **אותה** למעוטי בעל מום מעיקרו — כל קדשי בדק הבית לרבי שמעון ממעטינן מקרא אחרינא בסוף תמורה (לג,א). [שייך עמוד הבא] **רב** סבר לה כריש לקיש — בסוף תמורה (שם) משמע כן, מדקאמר רב גידל אמר רב: מאי טעמא דרבי שמעון בן לקיש.

מה

רש"י

נפדין תמימים — אותן וולדות שנולדו לפני פדיונן, או אין נפדין תמימים? **טפל** — ולד. **עיקר** — אם. אלמא נפדין תמימים. וקא דייק התלמוד: טעמא דלא בעי מום — משום דלא יהא טפל חמור מן העיקר, דמכח בעל מום אתו. הא לא אתו מכח בעל מום, אלא לדידהו מקדיש להו לדמיהן — לא נפקי לחולין בלא מום, דקדוש קדושת הגוף. **זכר** — איל. **הקדיש זכר לדמיו** — שימכרנו ויביא בדמיו עולה — הוא עצמו קדוש קדושת הגוף, ויקרב עולה. להכי נקט זכר דחזי לעולה, משום דרובא דמיתתו — קרבן עולה מייתו. **רבי אלעזר מתני** — השוחט בחוץ חייב. לאו כרת קאמר אלא מלקות. **ומוקי** — להאי חוץ, כגון ששחטו בבמת יחיד בשעת היתר הבמות. **במת יחיד** — שכל אחד ואחד בונה במה לעצמו, כגון במת מנוח וגדעון ושמואל. **במה גדולה** — נוב וגבעון שהן של צבור. **הואיל וקדוש בעל מום** — להיות אסור בגיזה ועבודה. **ואימא אם אינו ענין כו'** — ולעולם בבמה גדולה. **לא יבקר** — לא יבדוק בין תם לבעל מום, דאיזה שיהא עשירי יהא קדוש. **גמר העברה העברה מבכור** — מה בכור בעל מום לא קרב — אף מעשר בעל מום לא. כי אתא קרא לבמת יחיד. **ולא ימיר אותו טוב ברע** — דהיינו בעל מום, "אם המר ימיר — יהיה קדש", אפילו בעל מום. **ולדות** — בעלי מומין שנולדו מקדשים תמימים. **פסקה תנא דבי רבי ישמעאל** — מקרא אחרינא, ולא איצטריך האי להכי. רק קדשיך ונו' **אלו התמורות** — דאתא לאשמועינן שיקרבו למזבח. דאי לעיקר הקדש אתא, למה לי למכתב שיעלם לירושלים? הא שמעינן קראי טובא: "השמר לך פן תעלה עולותיך" וגו'! **הוולדות** — של קדשים. **אף הני בעל מום לא** — הלכך, כי אתא "לא תזבח" — לבמת יחיד אתא. **השתא רע בטוב אמרת לא** — שלא יביא בהמת חולין תמימים אצל בהמת קודש בעל מום ויאמר "זו תמורת זו". **אלא** — להכי כתיב "טוב ברע". **טוב** — מעיקרו, בשנתפס בקדושה כשהוא תמים — עושה תמורה אף על פי שהומם, כדכתיב: "או רע בטוב", דמשמע — רע של קודש בטוב של חולין, דרע של קודש עושה תמורה.

זו

נִפְדִּין תְּמִימִים אוֹ אֵין נִפְדִּין תְּמִימִין? תָּא שְׁמַע: הַמַּתְפִּיס בַּעֲלֵי מוּמִין קְבוּעִין לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ וְיָלְדוּ - יַמְכְּרוּ וְאֵין צְרִיכִין מוּם, שֶׁאֵין קְדוּשָׁה חָלָה עֲלֵיהֶן, שֶׁלֹּא יְהֵא טָפֵל חָמוּר מִן הָעִיקָּר. מַתְקִיף לַהּ רַב אַשִׁי: מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? נֵימָא - שֶׁלֹּא יְהֵא טָפֵל חָמוּר מִן הָעִיקָּר, אֶלָּא הָכִי קָאָמַר: הַמַּתְפִּיס בַּעֲלֵי מוּמִין קְבוּעִין לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ וְיָלְדוּ - יַמְכְּרוּ וְאֵין צְרִיכִין מוּם, שֶׁאֵין קְדוּשָׁה חָלָה עֲלֵיהֶן. מְתִיב רַב חִסְדָּא: "וְהִשְׁחִיטָן בְּחוּץ פָּטוּר". רַבִּי אֶלְעָזָר מַתְנֵי: "חַיָּיב", וּמוֹקֵי לַהּ בְּבָמָה גְּדוֹלָה. יָחִיד. דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מִנַּיִן לַזּוֹבֵחַ בְּהֶמָה בַּעֲלַת מוּם בְּבָמַת יָחִיד בְּשָׁעַת הֶיתֵּר הַבָּמוֹת, שֶׁהוּא בְּלֹא תַּעֲשֶׂה? שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִזְבַּח לַה' אֱלֹהֶיךָ שׁוֹר וָשֶׂה", אִם אֵינוֹ עָנִין לְבָמָה גְּדוֹלָה, דִּכְתִיב: "עֹרֶת אוֹ שָׂכוֹר" וגו' - תְּנֵהוּ עָנִין לְבָמַת יָחִיד. - אֵימָא: אִם אֵינוֹ עָנִין לְקָדָשִׁים - תְּנֵהוּ עָנִין לְבֶכוֹר; סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: הוֹאִיל וְקָדוֹשׁ בְּשֶׁהוּא בַּעַל מוּם - לִיקָרֵב נָמֵי בְּשֶׁהוּא בַּעַל מוּם, קָא מַשְׁמַע לָן דְּלָא! - אָמְרִי: בְּכוֹר בְּהֶדְיָא כְּתִיב בֵּיהּ: "פִּסֵּחַ אוֹ עִוֵּר לֹא תִזְבָּחֶנּוּ". - וְאֵימָא: אִם אֵינוֹ עָנִין לְקָדָשִׁים - תְּנֵהוּ עָנִין לְמַעֲשֵׂר; דְּסַלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: הוֹאִיל וְקָדוֹשׁ בְּמוּמוֹ, דִּכְתִיב: "לֹא יִבְקֵר בֵּין טוֹב לָרָע" - נִקְרַב נָמֵי בְּמוּמֵיהּ, קָא מַשְׁמַע לָן דְּלָא! אָמְרִי: מַעֲשֵׂר נָמֵי, גְּמִר הֶעְבָּרָה הֶעְבָּרָה מִבְּכוֹר. - אֵימָא: תְּנֵהוּ עָנִין לְתְמוּרַת קָדָשִׁים; דְּסַלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: הוֹאִיל וּקְדוּשָׁה כְּשֶׁהִיא בַּעֲלַת מוּם, דִּכְתִיב: "לֹא יַחֲלִיפֶנּוּ וְלֹא יָמִיר אוֹתוֹ" וגו' - קָרֵיבָה נָמֵי כְּשֶׁהִיא בַּעֲלַת מוּם, קָא מַשְׁמַע לָן דְּלָא! - אָמַר קְרָא: "וְהָיָה הוּא וּתְמוּרָתוֹ" - מַקִּישׁ תְּמוּרָתוֹ לוֹ, מָה הוּא - בַּעַל מוּם לֹא, אַף תְּמוּרָתוֹ - בַּעַל מוּם לֹא. מַתְקִיף לַהּ רַבִּי זֵירָא, אֵימָא: תְּנֵהוּ עָנִין לְוַלְדוֹת קָדָשִׁים; דְּסַלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: הוֹאִיל וּקְדוֹשִׁין כְּשֶׁהֵן בַּעֲלֵי מוּמִין נָמֵי קָרְבִי, קָא מַשְׁמַע לָן דְּלָא! אָמַר רָבָא: בְּבָר פִּסְקָהּ תַּנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: "רַק קָדָשֶׁיךָ אֲשֶׁר יִהְיוּ לְךָ וּנְדָרֶיךָ", "רַק קָדָשֶׁיךָ" - אֵלּוּ הַתְּמוּרוֹת, "אֲשֶׁר יִהְיוּ לְךָ" - אֵלּוּ הַוּוֹלָדוֹת, "וּנְדָרֶיךָ" - הִקִּישָׁן הַכָּתוּב לִנְדָרִים, מַה נְּדָרִים - בַּעַל מוּם לֹא, אַף הֵנִי נָמֵי - בַּעַל מוּם לֹא. "וְאִין עוֹשִׂין תְּמוּרָה". מַאי טַעְמָא? דְּאָמַר קְרָא: "לֹא יַחֲלִיפֶנּוּ וְלֹא יָמִיר" וגו', הָשְׁתָּא רַע בְּטוֹב אָמְרַתְּ לֹא, טוֹב בְּרַע מִיבָּעְיָא? אֶלָּא: טוֹב מֵעִיקָּרוֹ - עוֹשֶׂה תְּמוּרָה, רַע מֵעִיקָּרוֹ - אֵין עוֹשֶׂה תְּמוּרָה. "אִם מֵתוּ יִפָּדוּ". אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּאָמַר: קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת לֹא הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה. דִּתְנַן, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת, אִם מֵתוּ - יִפָּדוּ. וּמוֹדֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן בִּבְעַל מוּם מֵעִיקָּרוֹ שֶׁנִּפְדֶּה. מַאי טַעְמָא? דְּאָמַר קְרָא "אוֹתָהּ", "אוֹתָהּ" - לְמַעוּטֵי בַּעַל מוּם מֵעִיקָּרָא. אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים: אִם מֵתוּ - יִקָּבְרוּ. מַאן חֲכָמִים? תַּנָּא דְּבֵי לֵוִי הוּא, דְּתָנָא דְּבֵי לֵוִי: הַכֹּל הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, וַאֲפִילּוּ בַּעַל מוּם מֵעִיקָּרוֹ. וְכֵן תָּנָא דְּבֵי לֵוִי בְּמַתְנִיתֵיהּ: אֲפִילּוּ חַיָּה, אֲפִילּוּ עוֹף. וְהָכְתִיב: "אוֹתָהּ"! - "אוֹתָהּ" לְתַנָּא דְּבֵי לֵוִי קַשְׁיָא. אֲבָל רַבָּנַן דִּפְלִיגִי עֲלֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן מַאי, הָכִי נָמֵי דְּאִם מֵתוּ - יִפָּדוּ? אִי הָכִי,

זו

מבררת הגמרא את דין פדיית הולדות. שואלת הגמרא: **נִפְדִּין תְּמִימִים** – אותם ולדות שנולדו קודם שנפדו האמהות, האם אפשר לפדותם גם כשהם עדיין תמימים, הואיל ולא נתקדש גופם להקרבה, **אוֹ** שמא **אֵין נִפְדִּין תְּמִימִין.**

משיבה הגמרא: **תָּא שְׁמַע,** שנינו בברייתא, **הַמַּתְפִּים** [–המקדיש] **בַּעֲלֵי מוּמִין קְבוּעִין לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ** [–לקרבן], והן מתקדשים לדמיהן בלבד, **וְיָלְדוּ** קודם פדיונן, **יִמָּכְרוּ** הולדות לצורך הדיוט, ומן הדמים יקנו בהמות לקרבן, **וְאֵין צְרִיכִין** להמתין במכירת הולדות עד שיפול בהם **מוּם,** לפי **שֶׁאֵין קְדוּשָּׁה** [קדושת הגוף] **חָלָה עֲלֵיהֶן, שֶׁלֹּא יְהֵא טָפֵל חָמוּר מִן הָעִיקָּר** – שכן דין ה'טפל' שבהקדש זה שהם הולדות [שקדשו רק מצד שהם טפלים לאמם], אינו יכול להיות יותר חמור מהדין של עיקר הקדושה שהן האמהות הראויות להפדות בכל עת, הרי מפורש בברייתא שהולדות נפדים אפילו תמימים.

מדייקת הגמרא מן הברייתא, דין המקדיש תמימים לבדק הבית: **טַעֲמָא** – מכך שפירשה הברייתא הטעם שלא נתקדשו הולדות בקדושת הגוף רק משום **שֶׁלֹּא יְהֵא טָפֵל חָמוּר מִן הָעִיקָּר,** יש במשמע שרק בולדות בעלי מום הדין כן, **אֲבָל הִקְדִּישׁ זָכָר** [–איל] **לְדָמָיו** [–שימכרנו ובדמיו יביא עולה], **קָדוֹשׁ קְדוּשַּׁת הַגּוּף,** הרי האיל עצמו שהקדיש קדוש בקדושת הגוף, ואינו יוצא לחולין בלא מום, אלא קרב לעולה. **מְסַיַּיע לֵיהּ** – ואם כן יש להביא ראיה מכאן **לְרָבָא, דְּאָמַר רָבָא, הִקְדִּישׁ זָכָר לְדָמִים, קָדוֹשׁ קְדוּשַּׁת הַגּוּף.**

קודם שהוקם המשכן במדבר, וכן אחרי שעברו ישראל את הירדן עד שהוקם המשכן בשילה, ואחרי שחרב משכן שילה עד שהוקם בית המקדש בירושלים, היה מותר להקריב קרבנות בבמות [ולא היה בזה איסור משום הקרבה בחוץ]. שני סוגי במות היו, במת יחיד ['במה קטנה'], והיא במה שכל אדם בונה לעצמו ומקריב עליה קרבנות, ובמת ציבור ['במה גדולה'], והיא במה הבנויה עבור כל הציבור. במת יחיד ובמת ציבור חלוקים בדיניהם, כמבואר בזבחים (קיב: קכ.). הגמרא דנה אם אסור להקריב בעלי מום בבמת יחיד.

שנינו במשנה: **וְהַשּׁוֹחֲטָן בַּחוּץ פָּטוּר.**

רַבִּי אֶלְעָזָר מַתְנֵי חַיָּיב – רבי אלעזר היה שונה במשנה 'והשוחטן בחוץ חייב', כלומר, חייב מלקות משום שחיטת קרבן בעל מום, **וּמוֹקֵי לָהּ** – והוא העמיד את המשנה במי ששוחט בהמה בעלת מום **בְּבָמַת יָחִיד** בשעת היתר הבמות, ומשמיענו התנא שאיסור שחיטת בעלת מום נוהג גם בבמת יחיד, **דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מִנַּיִן לְזוֹבֵחַ** [–לשוחט] **בְּהֵמָה בַּעֲלַת מוּם בְּבָמַת יָחִיד בִּשְׁעַת הֶיתֵּר הַבָּמוֹת שֶׁהוּא** עובר **בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר** (דברים יז א) **'לֹא תִזְבַּח** – לא תשחוט **לַה' אֱלֹהֶיךָ שׁוֹר וָשֶׂה אֲשֶׁר יִהְיֶה בוֹ מוּם', אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְבָמָה גְּדוֹלָה** – אם אין צורך בפסוק זה לענין השוחט בעלת מום בבמה גדולה, **דִּכְתִיב** – שכן כבר נאמר לענין הקרבנות (ויקרא כב כא–כב) **'כָּל מוּם לֹא יִהְיֶה בוֹ, עַוֶּרֶת אוֹ שָׁבוּר וגו',** לֹא תַקְרִיבוּ אֵלֶּה לַה'', ומכאן דרשו בתמורה (ו:) לאסור שחיטת קרבן בעל מום בבמה גדולה, **תְּנֵהוּ עִנְיָן לְבָמַת יָחִיד** – דרוש את הפסוק של 'לא תזבח' וגו' לענין השוחט בעלת מום בבמת יחיד.

מקשה הגמרא שנדרוש את הפסוק לענין בכור: **אֵימָא, אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְקֳדָשִׁים, תְּנֵהוּ עִנְיָן לִבְכוֹר** – נאמר אם אין צורך בפסוק 'לא תזבח' לענין איסור שחיטת שאר קדשים שנפל בהם מום, דרוש אותו לענין בכור, ללמד שגם בכור אסור להקריבו כשהוא בעל מום, שכן לולא לימוד זה **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא** – שהיה עולה בדעתך לומר, **הוֹאִיל וְקָדוֹשׁ כְּשֶׁהוּא בַּעַל מוּם, לִיקְרַב נַמִּי כְּשֶׁהוּא בַּעַל מוּם,** – שהואיל והבכור מתקדש בקדושת הגוף אפילו כשהוא בעל מום להיאסר בגיזה ועבודה, ובזה שונה דינו משאר הקדשים, ולפיכך יהיה גם קרב במומו, **קָא מַשְׁמַע לָן דְּלֹא,** לזה משמיענו הפסוק שגם הבכור אינו קרב במומו. ואם כן לא נדרוש את הפסוק להשמיענו איסור הקרבת בעל מום בבמת יחיד.

מתרצת הגמרא: **אָמְרִי, בְּכוֹר בְּהֶדְיָא כְּתִיב בֵּיהּ** – הדין שבכור בעל מום פסול להקרבה, כתוב במפורש בענין הבכור עצמו, שנאמר (דברים טו כא) 'וְכִי יִהְיֶה בוֹ [–בבכור] מוּם, **פִּסֵּחַ** [–חיגר] **אוֹ עִוֵּר,** כֹּל מוּם רָע **לֹא תִזְבָּחֶנּוּ',** ולפיכך הפסוק 'לא תזבח' וגו' פנוי ללמוד ממנו איסור שחיטת בעל מום בבמת יחיד.

מקשה הגמרא שנדרוש את הפסוק 'לא תזבח' לענין מעשר בהמה: **וְאֵימָא אִם אֵינוֹ עִנְיָן לַקֳּדָשִׁים, תְּנֵהוּ עִנְיָן לַמַּעֲשֵׂר** – נאמר אם אין צורך בפסוק 'לא תזבח' לענין איסור שחיטת שאר קדשים שנפל בהם מום, דרוש אותו לענין שגם מעשר בהמה אסור להקריבו כשהוא בעל מום, **דְּסָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא, הוֹאִיל וְקָדוֹשׁ בְּמוּמוֹ** – שכן לולא לימוד זה היה בדעתך לומר, שהואיל ומעשר בהמה מתקדש בקדושת הגוף אף אם הוא בעל מום, **דִּכְתִיב** – שנאמר (ויקרא כז לג), בענין הפרשת מעשר בהמה, **'לֹא יְבַקֵּר בֵּין טוֹב לָרַע', [וּבֵין רָע],** כלומר, לא יבדוק בין בהמה תמה לבעלת מום, אלא איזה מהן שתעבור עשירית תתקדש, לפיכך **נִקָּרַב נַמִּי בְּמוּמֵיהּ** – יקרב גם כן כשהוא בעל מום, **קָא מַשְׁמַע לָן דְּלֹא** – לזה משמיענו הפסוק, שגם מעשר בהמה אינו קרב כשהוא בעל מום. אבל לא בא הפסוק ללמדנו איסור שחיטת בעלי מומים בבמת יחיד.

מתרצת הגמרא: **אָמְרִי, מַעֲשֵׂר נַמִּי גָּמַר הַעֲבָרָה הַעֲבָרָה מִבְּכוֹר** – גם את הדין שמעשר אינו קרב במומו, אין צורך ללמוד מהפסוק 'לא תזבח' וגו', לפי שמעשר בהמה נלמד בגזירה שוה מבכור. שכן בשניהם נאמרו תיבות ששרשן הוא 'העברה', בבכור נאמר (שמות יג יב) 'וְהַעֲבַרְתָּ כָל פֶּטֶר רֶחֶם לַה'', ובמעשר בהמה נאמר (ויקרא כז לב) 'וְכָל מַעֲשַׂר בָּקָר וָצֹאן כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבוֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט', ולכן דורשים שכשם שהבכור אינו קרב כשהוא בעל מום, כך גם מעשר בהמה אינו קרב כשהוא בעל מום. ונמצא שהפסוק 'לא תזבח' וגו' פנוי ללמוד ממנו איסור הקרבת בעלי מומין בבמת יחיד.

מקשה הגמרא שנדרוש את הפסוק 'לא תזבח' לענין תמורה: **אֵימָא, תְּנֵהוּ עִנְיָן לִתְמוּרַת קָדָשִׁים** – נאמר שנדרוש את הפסוק לענין שגם התמורה אסור להקריבה כשהיא בעלת מום, **דְּסָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא, הוֹאִיל וּקְדוֹשָׁה כְּשֶׁהִיא בַּעֲלַת מוּם** – שהואיל והתמורה מתקדשת בקדושת הגוף אף אם היא בעלת מום, **דִּכְתִיב** – שנאמר (ויקרא כז י) לענין תמורה, **'לֹא יַחֲלִיפֶנּוּ וְלֹא יָמִיר אוֹתוֹ וגו'** טוֹב בְּרָע', ומה שנאמר 'ברע' הכוונה היא להחלפה בקרבן בעל מום, ואם כן מה שנאמר בהמשך הפסוק 'וְאִם הָמֵר יָמִיר בְּהֵמָה בִבְהֵמָה, וְהָיָה הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה קוֹדֶשׁ', בא ללמד שהתמורה קדשה אף כשהיא בעלת מום, ולכן היה עולה בדעתנו לומר **שקְרֵיבָה נַמִּי כְּשֶׁהִיא בַּעֲלַת מוּם, קָא מַשְׁמַע לָן דְּלֹא** – לזה משמיענו הפסוק 'לא תזבח', שאינה קריבה, אבל לא בא להשמיענו איסור הקרבת בעל מום בבמת יחיד.

מתרצת הגמרא: גם את הדין שתמורה אינה קריבה כשהיא בעלת מום אין צורך ללמוד מהפסוק 'לא תזבח', לפי **שאָמַר קְרָא** בענין העובר על איסור תמורה, 'וְאִם הָמֵר יְמִירֶנּוּ **וְהָיָה הוּא וּתְמוּרָתוֹ** יִהְיֶה קוֹדֶשׁ', **מַקִּישׁ תְּמוּרָתוֹ לוֹ,** כלומר, תיבת 'הוא' שנאמרה בפסוק, כוונתה לקרבן שהוקדש, ונמצא שבהמת התמורה ['ותמורתו'] נכתבה בסמוך לבהמת הקרבן, ומכאן

המשך בעמוד 234

זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן וּמַחֲלוֹקְתּוֹ מֵיבַעְיָא לֵיהּ – היה רב צריך לומר 'זו דברי רבי שמעון ומחלוקתו', שלשון זה משמעותו שמשנתינו שנויה גם בדעת חכמים החולקים על רבי שמעון, ומכיון שלא אמר כן, נראה שאי אפשר להעמיד את המשנה גם כמותם.

מתרצת הגמרא: **אָמְרִי, רַב כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ** – רב סובר כשיטת רבי שמעון בן לקיש, **דְּאָמַר, לְרַבָּנַן** – שלדעת חכמים החולקים על רבי שמעון במשנה בתמורה, **קָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת הָיוּ בְּכֻלָּם** – [ישנם בכלל דין] **הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה,** אבל **קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ לֹא הָיוּ בְּכֻלָּם הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה,** לפי שהפסוק המצריך 'העמדה והערכה', מדבר על קדשי בדק הבית בלבד, **וְלֹא מִיתּוֹקְמָא מַתְנִיתִין כְּרַבָּנַן** – ולכך אי אפשר להעמיד את המשנה כדעת חכמים, **דְּקָתָנֵי סֵיפָא וְאִם מֵתוּ יִקָּבְרוּ** – שהרי בסיפא באופן שקדם ההקדש למום, שנינו 'ואם מתו יקברו' ולא שנינו 'יפדו', וזאת משום שקדשי מזבח היו בכלל דין 'העמדה והערכה', וזה לא כשיטת חכמים.

מקשה הגמרא: **(אָמַר) מַאי דְּהָא מֵתוּ יִקָּבְרוּ, מְשׁוּם דְּכֻלָּם הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה הוּא** – מנין לו לרב שהטעם של הסיפא שאין נפדים, הוא משום שקדשי מזבח צריכים 'העמדה והערכה', **דִּלְמָא מְשׁוּם דְּאֵין פּוֹדִין אֶת הַקָּדָשִׁים לְהַאֲכִילָן לַכְּלָבִים הוּא** – שמא אינם צריכים 'העמדה והערכה', כשיטת רבי שמעון בן לקיש בדעת חכמים, וטעם הסיפא הוא מפני ש'אין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים', כלומר, בהמות קדשים שמתו ושוב אינן ראויות לאכילת אדם, אין פודים אותן כדי להאכיל את בשרן לכלבים. אולם ברישא פודים אותם להאכילם לכלבים, לפי שהואיל וקדם מומם להקדשתם לא חלה עליהם קדושה חמורה.

מתרצת הגמרא: **אָמְרִי, אִם כֵּן נֵיתֵנִי אִם נַעֲשׂוּ טְרֵיפָה יִקָּבְרוּ** – אם אכן טעם הקבורה הוא מפני שאין פודים את הקדשים על מנת להאכילם לכלבים, היתה המשנה צריכה לומר 'אם נעשו טריפה יקברו', לפי שבאופן זה אי אפשר לטעות ולומר שטעם המשנה הוא מפני שצריכים 'העמדה והערכה', שכן הטריפה ראויה היא ל'העמדה והערכה', ומכך שנקטה המשנה בדווקא 'אם מתו יפדו', מבואר שטעם הדבר הוא מפני שצריכים 'העמדה והערכה', וזה שלא כדעת חכמים החולקים על רבי שמעון.

מתרצת הגמרא תירוץ נוסף על הקושיא, שהיה רב צריך לומר 'זו דברי רבי שמעון ומחלוקתו': **וְאִיבָּעֵית אֵימָא, לְעוֹלָם רַב כְּרַבִּי יוֹחָנָן סְבִירָא לֵיהּ** – באמת רב סובר כרבי יוחנן, שאומר בתמורה שלדעת חכמים בין קדשי מזבח ובין קדשי בדק הבית הם בכלל דין 'העמדה והערכה', ולפיכך הסיפא של משנתינו ששנינו בקדשי מזבח, שבאופן שקדמה הקדשתם למומם 'אם מתו יקברו', ודאי שיש להעמידה אף בשיטת חכמים, **וּתְנֵי** – ויש להגיה בדברי רב, שהוא אמר **'זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן וּמַחֲלוֹקְתּוֹ'.** שנינו במשנה: **אֲבָל קָדַם הֶקְדֵּשָׁן וכו'** את מומן וכו', פטורין מן הבכורה ומן המתנות.

מבררת הגמרא את טעם הפטור. שואלת הגמרא: **מְנָא הָנֵי מִילֵּי** – מהיכן למדנו דברים אלו, ומשיבה, **דְּתָנוּ רַבָּנַן** בברייתא, כתוב בתורה (דברים יב כב) בענין פסולי המוקדשין, 'אַךְ כַּאֲשֶׁר יֵאָכֵל אֶת הַצְּבִי וְאֶת הָאַיָּל תֹּאכְלֶנּוּ', ומכך שהקישה התורה אכילת פסולי המוקדשין לצבי, יש לדרוש **מָה** [–כשם ש]**צְּבִי פָּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה,** שכן דין הבכור נוהג בבהמות בלבד ולא בחיות, **אַף פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין פְּטוּרִין מִן הַבְּכוֹרָה.**

מקשה הברייתא: **אוֹצִיא אֲנִי אֶת הַבְּכוֹרָה וְלֹא אוֹצִיא אֶת הַמַּתָּנוֹת** – מפסוק זה נלמד למעט מפסולי המוקדשין רק את חיוב הבכורה, אך לא את חיוב המתנות. מתרצת הברייתא: **תַּלְמוּד לוֹמַר** 'אַךְ כַּאֲשֶׁר יֵאָכֵל אֶת הַצְּבִי וְאֶת הָאַיָּל', ומכך שכתבה התורה גם 'ואת האיל', יש לדרוש **מָה** [–כשם ש]**אַיָּל פָּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה וּמִן הַמַּתָּנוֹת,** שכן דינים אלו נוהגים בבהמות בלבד ולא בחיות, **אַף פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין פְּטוּרִין מִן הַבְּכוֹרָה וּמִן הַמַּתָּנוֹת.**

מבררת הברייתא מדוע אין דורשים מהיקש זה להתיר את החֵלֶב בפסולי המוקדשין. מקשה הברייתא: **אִי מַה צְּבִי וְאַיָּל חֶלְבָּן מוּתָּר אַף פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין חֶלְבָּן מוּתָּר** – אם אכן הקישה התורה את פסולי המוקדשין לצבי ואיל, נדרוש גם כן שכשם שמותר לאכול את החֵלֶב של צבי ואיל, כך גם יהיה מותר לאכול את החֵלֶב של פסולי המוקדשין. ומתרצת: **תַּלְמוּד לוֹמַר 'אַךְ'** חֶלֶק – לכך נאמר באותו פסוק 'אך', שהוא לשון מיעוט, ללמדנו שלא לכל דבר הושוו פסולי המוקדשין לצבי ואיל, ולכן אין חלבם מותר.

הגמרא מברר מדוע הוצרכו דרשות מיוחדות לבכורה ולמתנות: **אָמַר מַר, אוֹצִיא אֶת הַבְּכוֹר וְלֹא אוֹצִיא אֶת הַמַּתָּנוֹת.** מקשה הגמרא: **מַאי שְׁנָא** – מה שונה דין המתנות שסובר התנא שאין למעטו מן המיעוט הראשון ['צבי'], מדין הבכורה. ומתרצת: סובר התנא שמתיבת 'צבי' יש למעט רק את חיוב הבכורה, לפי **שאוֹצִיא** [–אמעט] **אֶת הַבְּכוֹר שֶׁאֵין** חיובו **שָׁוֶה בְּכָל** הבהמות, אלא נוהג בזכרים בלבד ולא בנקבות, **וְלֹא אוֹצִיא אֶת הַמַּתָּנוֹת שֶׁשָּׁווֹת בְּכָל** הבהמות, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'אַיָּל'** – לכך הוצרך מיעוט מיוחד, ממה שנאמר 'ואת האיל'.

מבררת הגמרא מדוע אין דורשים מהיקש זה להתיר שחיטת בהמה ובנה ביום אחד בפסולי המוקדשין. מקשה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבָּיֵי, אִי מַה צְּבִי וְאַיָּל אֵין אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג בָּהֶן, אַף פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין אֵין אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג בּוֹ,** כלומר, מאחר שמקישים את פסולי המוקדשין לצבי ואיל, נדרוש גם כן שכשם שדין 'אותו ואת בנו' אינו נוהג בצבי ואיל, שכן אינו נוהג אלא בבהמות בלבד, כך לא ינהג דין 'אותו ואת בנו' בפסולי המוקדשין.

מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ** אביי לרב פפא, **לְמַאי מְדַמֵּית לְהוּ** – לאיזה דין באת להשוות את פסולי המוקדשין כדי לפוטרם מדין 'אותו ואת בנו', **אִי** – אם באת להשוותם **לְדִין** בהמות **חוּלִּין,** הרי **אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג בּוֹ** [– בחולין], **וְאִי** – ואם באת להשוותם **לְדִין קָדָשִׁים** כשרים, הרי **אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג גַּם בּוֹ** [–בהם]. כלומר, מה שהוקשו פסולי המוקדשין ל'צבי ואיל', אין זה שהתורה נתנה להם את כל דיני צבי ואיל, אלא שהתורה גילתה בלימוד זה שפסולי המוקדשין שנפדו, אינם כחולין גמורים להתחייב בבכורה ומתנות, רק עדיין הם בקדושתם לגבי דינים אלו, ולפיכך אין סברא שדין 'אותו ואת בנו', הנוהג גם בבהמות קדשים וגם בבהמות חולין, לא ינהג בפסולי המוקדשין. הגמרא מקשה מדוע צריך מיעוט ללמד שאין דורשים מהיקש זה להתיר את החֵלֶב: **אָמַר לֵיהּ** רב פפא לאביי, **אִי הָכִי נַבֵּי חֶלְבּוֹ נַמִּי נֵימָא הָכִי** – אם אכן כך, מדוע הוצרכה הברייתא לדרוש מתיבת 'אך', שלא נתיר את החֵלֶב של פסולי המוקדשין כחֵלֶב של צבי ואיל, הרי גם בלי מיעוט זה לא היה עולה על דעתנו לומר שהוא מותר, שכן **לְמַאי מְדַמֵּית לְהוּ** – לאיזה דבר אתה רוצה לדמות את פסולי המוקדשין, **אִי** – אם אתה רוצה לדמות אותם **לְחוּלִּין,** הרי **חֶלְבָּן אָסוּר, וְאִי** – ואם אתה רוצה לדמות אותם **לְקָדָשִׁים,** גם הם **חֶלְבָּן אָסוּר.** ומכך שהוצרכה הברייתא

המשך בעמוד 192

רש"י

[שייך לעמוד הקודם] **זו דברי רבי שמעון** — דאמר בפרק בתרא דתמורה (לב,א): קדשי מזבח היו בכלל העמדה והערכה. **דתנן רבי שמעון אומר כו'** — ומדאמר רבי שמעון קדשי בדק הבית לא היו — מכלל דקרא בקדשי מזבח כתיב. והכא מודה בבעל מום מעיקרא דנפדה, אף על גב דקדשי מזבח.

ומאי דתנא דמתניתין סבירא ליה קדשי מזבח היו בכלל העמדה והערכה, שצריכין שיהו חיין בשעת פדייה, כדכתיב: "והעמיד את הבהמה לפני הכהן" ואחר כך "והעריך אותה" — מדקתני סיפא גבי קדם הקדשן את מומן, דאגב שקידשן למזבח מקדישין תמימים. **אבל חכמים** — לאו הנך רבנן דפליגי עליה דרבי שמעון במסכת תמורה, דהתם אמרינן: לדברי הכל בעל מום מעיקרו לא היה בכלל העמדה והערכה, אלא תנא דבי לוי הוא. **אפילו חיה** — דאינה ראויה למזבח. **הכי נמי דאם מתו יפדו** — דבבעל מום מעיקרא מודו. [עד כאן שייך לעמוד הקודם] **רב** — דלא מוקי מתניתין כרבנן, סבירא ליה כריש לקיש דאמר התם לרבנן קדשי בדק הבית כו', הילכך לא מיתוקמא מתניתין כולה כרבנן. **דקתני בסיפא דמתניתין אם מתו יקברו** — דקדשי מזבח היו בכלל העמדה והערכה. **אם כן** — דטעמא דמתניתין משום אכילה דקדשים לכלבים הוא. **ניתני אם נעשו טריפה יקברו** — דמשמע: אף על גב דמצי למיעבד בהו העמדה והערכה — יקברו, הואיל ולא חזו אלא לכלבים. ומדנקט "מתו" שמע מינה טעמא משום העמדה והערכה.

(ודלא) כרבי יוחנן — דאמר התם: לרבנן אחד קדשי מזבח ואחד קדשי בדק הבית היו בכלל. ומיתוקמא סיפא דמתניתין כרבנן, ורישא נמי מיתוקמא כדידהו, דבבעל מום מעיקרו כולהו מודו. ותני: זו דברי רבי שמעון ומחלוקתו. **צבי** — "בצבי ואיל", ומוקמינא בסיפרי דבפסולי המוקדשין שנפדו הכתוב מדבר. **מה צבי ואיל פטורין מן הבכורה** — ד"בקרך וצאנך" כתיב. **ולא אוציא את המתנות** — ולקמן פריך: מאי אולמיה דמתנות מבכורה. **צבי ואיל פטורין מן המתנות** — דכתיב במתנות: "אם שור אם שה". **ומאי שנא** — מתנות, דלא נפקי מקרא קמא. ומתרץ: **אוציא את הבכורה שאינה שוה כסף** — שאינה נוהגת בנקבות כזכרים. **צבי ואיל** — אין אותו ואת בנו נוהג בצבי ואיל, דכתיב: "שור או שה". **אמר ליה למאי מדמית ליה** — לפסולי המוקדשין, דתיפטרינהו מ"אותו ואת בנו". **אותו ואת בנו** — נוהג בחולין ובמוקדשין כדמפרש בשחיטת חולין (עח,א). **אי הכי נבי חלבו נמי** — אמאי איצטריך "אך" למיסר? תיפוק לי דאסור, דלמאי מדמית להו, כיון דאמרת אף על גב דאיתקוש לצבי ואיל לא נפקי מתורת קדשים! **אך ולא אותו ואת בנו** — ומסתברא דהיקישא למיפטר מבכורה ומתנות אתיא, ו"אך" — למיסר חלבו ואותו ואת בנו, דהשתא מדמינן להו לקדשים גמורין. דאי אמרינן איפכא — לא מדמינן להו לא לקדשים ולא לחולין. **רק את דמו** — בבכור בעל מום כתיב. **אהני היקישא** — דאיתקוש לצבי ואיל. **ואהני קרא** — דכתיב: "את חלבו לא תאכל". אהני היקישא מכרת, והוה מיסתבר טעמא שפיר, דכי כתיב כרת — בחלב בבהמה הראויה לקרבן כתיב, דכתיב (ויקרא ז): "כי כל אוכל חלב" וגו'. ואהני קרא למיקם עליה בלאו, דלא תישרייה לגמרי. **להכי אפקיה כו'. והא תנא** — דברייתא דלעיל, מפיק חלבו מ"אך", ורבא היכי מצי למימר ד"אך" לאותו ואת בנו אתא? **אילו לא נאמר כו'** — והאי דקתני: תלמוד לומר "אך" חלק — הכי קאמר: אפילו לא כתב קרא, מצינא לאפוקי מדהכא. **רק בכל אות נפשך תזבח ואכלת** — (דברים יב) ואוקימנא בפסולי המוקדשין לאחר פדיונן.

איכא

"וְזוֹ דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן וּמַחֲלוֹקְתּוֹ" מֵיבָּעְיָא לֵיהּ! אָמְרִי: רַב כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, דְּאָמַר: לְרַבָּנָן, קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ לֹא הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה; וְלָא מִיתּוֹקְמָא מַתְנִיתִין כְּרַבָּנָן, דְּקָתָנֵי סֵיפָא: וְאִם מֵתוּ יִקָּבְרוּ - אָמַר: מַמַּאי דְּהָא "מֵתוּ יִקָּבְרוּ" מְשׁוּם דְּבָעֵי הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה הוּא? דִּילְמָא מְשׁוּם דְּאֵין פּוֹדִין אֶת הַקָּדָשִׁים לְהַאֲכִילָן לַכְּלָבִים הוּא! - אָמְרִי: אִם כֵּן, נִיתְנֵי: "אִם נַעֲשׂוּ טְרֵיפָה - יִקָּבְרוּ". וְאִיבָּעֵית אֵימָא: לְעוֹלָם רַב כְּרַבִּי יוֹחָנָן סְבִירָא לֵיהּ, וּתְנֵי: "זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן וּמַחֲלוֹקְתּוֹ". "אֲבָל קָדַם הֶקְדֵּשָׁן" וכו'. מָנָא הֲנֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנָן: "צְבִי", מַה צְּבִי פָּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה - אַף פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין פְּטוּרִין מִן הַבְּכוֹרָה. אוֹצִיא אֲנִי אֶת הַבְּכוֹרָה וְלֹא אוֹצִיא אֶת הַמַּתָּנוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אַיָּל", מָה אַיָּל פָּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה וּמִן הַמַּתָּנוֹת - אַף פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין פְּטוּרִין מִן הַבְּכוֹרָה וּמִן הַמַּתָּנוֹת. אִי מָה צְּבִי וְאַיָּל חֻלְּבָן מוּתָּר, אַף פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין חֻלְּבָן מוּתָּר! תַּלְמוּד לוֹמַר: "אַךְ" - חֵלֶק. אָמַר מָר: אוֹצִיא אֶת הַבְּכוֹר וְלֹא אוֹצִיא אֶת הַמַּתָּנוֹת. מַאי שְׁנָא אוֹצִיא אֶת הַבְּכוֹר - שֶׁאֵין שָׁוֶה בַּכֶּסֶף, וְלֹא אוֹצִיא אֶת הַמַּתָּנוֹת - שֶׁשָּׁווֹת בַּכֶּסֶף, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אַיָּל". אֲמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְאַבַּיֵי: אִי מָה צְּבִי וְאַיָּל "אֵין אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ" נוֹהֵג בָּהֶן, אַף פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין - אֵין אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג בּוֹ! אֲמַר לֵיהּ: לְמַאי מְדַמֵּית לְהוּ? אִי לְחוּלִּין - אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג בּוֹ, וְאִי לְקָדָשִׁים - אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג בּוֹ. אֲמַר לֵיהּ: אִי הָכִי, גַּבֵּי חֻלְּבוֹ נַמִי נֵימָא הָכִי: לְמַאי מְדַמֵּית לְהוּ? אִי לְחוּלִּין - חֻלְּבָן אָסוּר; אִי לְקָדָשִׁים - חֻלְּבָן אָסוּר! אֶלָּא, לָאו מִי אָמְרַתְּ: "אַךְ" - וְלֹא חֻלְּבָן? אִימַר נַמִי: "אַךְ" - וְלֹא אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ. רָבָא אָמַר: "אַךְ" - לְאוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ הוּא דְּאָתָא, וְחֻלְּבוֹ - מִ"דָּמוֹ" נָפְקָא. דִּכְתִיב: "רַק אֶת דָּמוֹ לֹא תֹאכַל", מַאי "דָּמוֹ"? אִילֵימָא דָּמוֹ מַמָּשׁ - לֹא יְהֵא אֶלָּא דָּמָן דִּצְבִי וְאַיָּל, אֲטוּ דָּמָן דִּצְבִי וְאַיָּל מִי שָׁרֵי? אֶלָּא: "דָּמוֹ" - חֻלְּבוֹ. וְלֵיכְתּוֹב רַחֲמָנָא "חֻלְּבוֹ"! - אִי כָּתַב רַחֲמָנָא חֵלֶב, הָוָה אָמִינָא: אֲהָנֵי הֵיקִּישָׁא וְאַהֲנֵי קְרָא, אֲהָנֵי הֵיקִּישָׁא - לְמַעוּטֵי מִכְּרֵת, דִּכְי כָּתַב כָּרֵת - אֲאוֹכֵל חֵלֶב בְּהֵמָה הוּא דִּכְתִיב, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי כָל אוֹכֵל חֵלֶב מִן הַבְּהֵמָה", וְאַהֲנֵי קְרָא - לְמִיקַם עֲלֵיהּ בְּלָאו בָּעֲלְמָא. לְהָכִי אַפְקֵיהּ רַחֲמָנָא בְּלִשּׁוֹן "דָּמוֹ" - לוֹמַר לָךְ: מַה דָּמוֹ בְּכָרֵת, אַף חֻלְּבוֹ בְּכָרֵת. - וְהָא תָּנָא, "אַךְ" וְלֹא חֻלְּבוֹ קָאָמַר! - הָכִי קָאָמַר: אִילּוּ לֹא נֶאֱמַר "דָּמוֹ", הָיִיתִי אוֹמֵר "אַךְ" - וְלֹא חֻלְּבוֹ, עַכְשָׁיו שֶׁנֶּאֱמַר "דָּמוֹ" - לְאוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ הוּא דְּאָתָא. "וְאֵינָן יוֹצְאִין לְחוּלִּין". מָנָא הֲנֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנָן: "תִּזְבַּח" - וְלֹא גְּזֵזָה, "בָּשָׂר" - וְלֹא חָלָב, "וְאָכַלְתָּ" - וְלֹא לִכְלָבֶיךָ; מִכָּאן שֶׁאֵין פּוֹדִין אֶת הַקָּדָשִׁים לְהַאֲכִילָן לַכְּלָבִים.

איכא

תוספות

מה צבי ואיל פטורין מן הבכורה ומן המתנות כו' — בשמעתין משמע דאי לא כתב "אך", הוה דרשינן נמי מה צבי ואיל אין אותו ואת בנו נוהג בו וחלבו מותר. ולעיל בסוף פרק קמא (יב,א) דרשינן נמי: מה צבי ואיל אין פודין אף פסולי המוקדשין אין פודין. ותימה: מנלן כל הנך דרשות? דתלתא צבי ואיל כתובין, וכולהו צריכי, כדמפרש לקמן פרק "פסולי המוקדשין" (לג,א)! ויש לומר דהתם נמי מפרש: חד לבכורה ומתנות, והיינו כדמפרש הכא, חד מצבי וחד מאיל. עוד מפרש התם: (חד לבכורה) חד לכדרבי יצחק ורבי אושעיא, כמו שמפרש רבינו תם: המרבית והמנדיב שור של פסולי המוקדשין — לוקה, גוף אחד הן ועשאן הכתוב שני גופים. והיינו מ"צבי ואיל", דחד שור דפסולי המוקדשין עשאן הכתוב כשני גופים, ובשמנדיבו לבדו כאילו מנדיב צבי ואיל ביחד, וחייב משום כלאים. ואידך, חד לכדרבי עקיבא דמתיר אפילו לגוי, או לכדרבי אלעזר הקפר, פרק שני דחולין (כח,א): מה פסולי המוקדשין טעונים שחיטה — אף צבי ואיל כן. ומצבי לחודיה הוה ידעינן איל, דמצבי ילפינן כל חיה. ואידך, לכדרב מרי, דמה צבי ואיל דאין פודין. וחלבו מותר ואותו ואת בנו, דבעי למידרש בסמוך אי לאו "אך" — הייינו מצבי ואיל דדרשינן מיניה בכורה ומתנות, דמשמע שרוצה ליתן להם דין חיה, ואי כתיב "אך" לחייב על חלבה ואותו ואת בנו, כדמפרש בין לחולין מדמית ליה בין לקדשים מדמית להו. ובסמוך דקאמר: וולדן וחלבן היכי דמי? אי דאיעבר ואיתייליד אחר פדיונן, ולד צבי ואיל הוא — לאו יתורא איכא, אלא ממילא פשיטא ליה דהוי כוליה צבי ואיל. **אי** מה צבי ואיל אין אותו ואת בנו נוהג בו — לא מצי למיפרך: מה צבי ואיל טעון כסוי, אף פסולי המוקדשין כן. דבהדיא דרשינן פרק "כיסוי הדם" (חולין פד,א) גבי פסולי המוקדשין: "על הארץ תשפכנו כמים", מה כו'. **רק** את דמו לא תאכל — האי קרא גבי בכור כתיב. והרבה תימה דלא מייתי "רק את הדם לא תאכל" דכתיב גבי שאר פסולי המוקדשין! ואין להקשות: דדילמא איצטריך לחמשה לאוין האמורין בדם דמפרש פרק קמא דכריתות (ד,ב). דהא טובא לאוין כתיבי, יותר מחמשה, חד ב"ויקרא", וחד ב"צו את אהרן", ותרי ב"אחרי מות", וארבעה ב"ראה" — הרי שמונה בר מהאי דבכור. ושמא דריש להו למילתא אחריתי. **ואהני** קרא למיקם עליה בלאו — ואם תאמר: אדרבה, ביון דמהדדייה הקרא — הדר לגמרי, אף מכרת. כדתניא לקמן גבי פסולי המוקדשין: הגוזז והעובד בהם סופג ארבעים, ולא אמר איתקוש לצבי ואיל ומפקינן לגמרי מלאו, וכי כתיב "תזבח" ולא גזזה — איסורא בעלמא. אלא אמר: אהדדייה לאיסוריה! וצריך לחלק. ומהדדייה דהגוזז והעובד בהם נמי קשה על מה שפירש: טעמו ולא ממשו אסור ואין לוקין עליו — כגון גיעולי גויים. דהשתא כי אישתרי טעם לפגם כמו נבלה מסרחת, וכי הדר אסר גיעולי גויים במדין — איסורא בעלמא איכא, לא מלקות. ואינו נראה, דאיתא לך למימר:

אהדדייה לאיסורא, כדפרישית.

מה

תוספות

מה בכור אין מתפיסו לכל זבח שירצה — פירוש: משנולד. אבל במעי אמו יכול לשנותו לזבח אחר, כדתנן פרק "כיצד מערימין" (תמורה כד,ב). ומכל מקום ילפינן מיניה שפיר ולדות פסולי המוקדשין דאין משנן לזבח אחר אפילו במעי אמן, למאן דאמר במעי אמן הן קדושין. כמו שאין יכול לשנות בכור משחלה עליו קדושת בכור, הכי נמי פסולי המוקדשין, שהרי קדושין כבר — אין יכול לשנות בזבח אחר. אפילו למאן דאמר בהוייתן קדושין — לא דמו לבכור קודם שנולד, דהני עומדין ליקדש מכח אמן שקדושה כבר.

ותמורה

אִיכָּא דְּאָמְרִי: "תִּזְבַּח וְאָכַלְתָּ" - אֵין לְךָ בָּהֵן הֶיתֵּר אֲכִילָה אֶלָּא מִשְּׁעַת זְבִיחָה וָאֵילָךְ. אֲבָל פּוֹדִין אֶת הַקֳּדָשִׁים לְהַאֲכִילָן לִכְלָבִים הָכִי נָמִי דְּאָמַר. "וּוְלָדָן וַחֲלָבָן אָסוּר לְאַחַר פִּדְיוֹנָן". הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵימָא דְּאִיעַבַּר וְאִיתְיְלִיד לְאַחַר פִּדְיוֹנָן - אַמַּאי? וְלַד צְבִי וְאַיָּל נִינְהוּ! אֶלָּא דְּאִיעַבַּר לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן וְאִיתְיְלִיד לְאַחַר פִּדְיוֹנָן; הָא לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן - מִיקְדַּשׁ נַמִי קָדְשִׁי. מְנָא הָנֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנַן: "זָכָר" - לְרַבּוֹת אֶת הַוָּלָד, "וּנְקֵבָה" - לְרַבּוֹת אֶת הַתְּמוּרָה. וְאֵין לִי אֶלָּא וְלַד תְּמִימִין וּתְמוּרַת תְּמִימִים, וַלְדֵי בַּעֲלֵי מוּמִין וּתְמוּרַת בַּעֲלֵי מוּמִין מִנַּיִן? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "אִם זָכָר" - לְרַבּוֹת וְלַד בַּעֲלֵי מוּמִין, "אִם נְקֵבָה" - לְרַבּוֹת תְּמוּרַת בַּעֲלֵי מוּמִין. אוֹתָן וְלָדוֹת שֶׁלְּאַחַר פִּדְיוֹנָן, מַה תְּהֵא עֲלֵיהֶן? לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן מִיפְלַג פְּלִיגִי בְּהוּ, אִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר: קָדְשִׁי לִיקְרַב, וְאִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר: קָדְשִׁי לִרְעִיָּיה; דִּלְאַחַר פִּדְיוֹנָן מַה תְּהֵא עֲלֵיהֶן? אָמַר רַב הוּנָא: כּוֹנְסָן לְכִיפָּה וְהֵן מֵתִין. דְּהֵיכִי לִיעֲבִיד? לִיקְרְבִינְהוּ - מִכֹּחַ קְדוּשָּׁה דְּחוּיָה קָאָתוּ, לִיפְרְקִינְהוּ - לָא אַלִּימִי לְמִיתְפַּס פִּדְיוֹנָן. אָמְרִי בְּמַעְרְבָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי חֲנִינָא: סָמוּךְ לְפִדְיוֹנָן מַתְפִּיסָן לְשֵׁם אוֹתוֹ זֶבַח. - סָמוּךְ לְפִדְיוֹנָן? לְמֵימְרָא דִּבְנֵי פְדִיָּיה נִינְהוּ? אֶלָּא אֵימָא: סָמוּךְ לְפִדְיוֹן אִמָּן מַתְפִּיסָן לְשֵׁם אוֹתוֹ זֶבַח. טַעְמָא מַאי? אָמַר רַבִּי לֵוִי: גְּזֵירָה שֶׁמָּא יְגַדֵּל מֵהֶן עֲדָרִים עֲדָרִים. בְּעָא מִינֵּיהּ רָבִינָא מֵרַב שֵׁשֶׁת: מַהוּ שֶׁמַּתְפִּיסָן לְכָל זֶבַח שֶׁיִּרְצֶה? אֲמַר לֵיהּ: אֵין מַתְפִּיסָן. - מַאי טַעְמָא? אֲמַר לֵיהּ: גָּמַר "בִּשְׁעָרֶיךָ" "בִּשְׁעָרֶיךָ" מִבְּכוֹר, מַה בְּכוֹר - אֵין מַתְפִּיסָן לְכָל זֶבַח שֶׁיִּרְצֶה, דִּכְתִיב: "אַךְ בְּכוֹר אֲשֶׁר יְבֻכַּר לַה' בִּבְהֵמָה וגו' לֹא יַקְדִּישׁ אִישׁ אֹתוֹ", אַף הָנֵי - אֵין מַתְפִּיסָן לְכָל זֶבַח שֶׁיִּרְצֶה. תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב שֵׁשֶׁת: קָדָשִׁים שֶׁקָּדַם מוּם קָבוּעַ לְהֶקְדֵּישָׁן וְנִפְדּוּ - חַיָּיבִין בִּבְכוֹרָה וּבְמַתָּנוֹת. בֵּין לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן בֵּין לְאַחַר פִּדְיוֹנָן - הַגּוֹזֵז וְהָעוֹבֵד בָּהֶן אֵינוֹ סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים. בֵּין לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן בֵּין לְאַחַר פִּדְיוֹנָן - אֵין עוֹשִׂין תְּמוּרָה. וְלִפְנֵי פִּדְיוֹנָן - מוֹעֲלִין בָּהֶן, וּלְאַחַר פִּדְיוֹנָן - אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן. וּוְלָדוֹתֵיהֶן חוֹל, וְנִפְדִּין תְּמִימִים, וּמַתְפִּיסָן לְכָל זֶבַח שֶׁיִּרְצֶה. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: הֲרֵי הֵן כְּחוּלִּין לְכָל דִּבְרֵיהֶם, אֵין לְךָ בָּהֶם אֶלָּא מִצְוַת עִלּוּי בִּלְבַד. אֲבָל קָדַם הֶקְדֵּישָׁן אֶת מוּמָן, אוֹ מוּם עוֹבֵר לְהֶקְדֵּישָׁן וּלְאַחַר מִכָּאן נוֹלַד מוּם קָבוּעַ, וְנִפְדּוּ - פְּטוּרִין מִן הַבְּכוֹרָה וּמִן הַמַּתָּנוֹת, בֵּין לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן בֵּין לְאַחַר פִּדְיוֹנָן - הַגּוֹזֵז וְהָעוֹבֵד בָּהֶן סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים. וּבֵין לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן בֵּין לְאַחַר פִּדְיוֹנָן - עוֹשִׂין תְּמוּרָה. לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן - מוֹעֲלִין בָּהֶן, וּלְאַחַר פִּדְיוֹנָן - אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן. וּוְלָדוֹתֵיהֶן קוֹדֶשׁ, וְאֵין נִיפְדִּין תְּמִימִין, וְאֵין מַתְפִּיסָן לְכָל זֶבַח שֶׁיִּרְצֶה. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: הֲרֵי הֵן כְּהֶקְדֵּשׁ לְכָל דִּבְרֵיהֶם, וְאֵין לְךָ בָּהֶן אֶלָּא הֶיתֵּר אֲכִילָה בִּלְבַד. "כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר" דְּרֵישָׁא - לַאֲתוּיֵי שׁוֹחֲטָן בַּחוּץ דְּפָטוּר, "כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר" דְּסֵיפָא -

לאתויי

רש"י

איכא דאמרי תזבח ואכלת וכו' — מהכא מפיק גיזה וחלב דאסור. ו"בשר" — אורחיה דקרא, ולא דריש "ואכלת" לאפוקי כלבים. **אלא דאיעבר לפני פדיונן ואיתיליד לאחר פדיונן** — הילכך אסירי. וקדושה לית להו, לא ליקרב ולא לדמיהן, כדמפרש לקמן מה תהא עליהן. **הא לפני פדיונן** — נולדו — מיקדש נמי קדשי. **מנא הני מילי** — דלפני פדיונן אם נולדו — קדשי. **זכר לרבות את הולד** — גבי שלמים כתיב (ויקרא ג): "אם זכר אם נקבה תמים", וקרא יתירא הוא, דנישתוק קרא מיניה, ומדלא קבע בה זכר כדקבע בעולה — ממילא דנקבה נמי חזיא, "זכר ונקבה" תו למה לי? "זכר" — לרבות ולד שלמים. ואי קשיא: תיפוק ליה מ"אשר יהיו לך"! תריץ: תנאי היא, איכא דמייתי לה מהכא ואיכא דמייתי לה מהכא. והכי מפרש במסכת תמורה בפרק "אלו קדשים" (יז,ב). **ולד תמימים** — ולד בהמה תמימה. **ולד בעלי מומין** — (וכולן) שקדם הקדשן את מומן. **אותן ולדות שלאחר פדיונן** — נולדו, ונתעברו קודם פדיונן, מה תהא עליהם? דהא לא חזו לא לגופן ולא לדמי, כדמפרש רב הונא. **הנך דנולדו לפני פדיונן מיפליג פליגי בהו** — בהא דאמרן לעיל: "אם זכר" — לרבות ולד בעלי מומין. **איכא למאן דאמר** — במסכת תמורה בפרק "אלו קדשים" (שם): קדשי ליקרב. **ואיכא למאן דאמר קדשי לרעייה** — עד שיוממו, וימכרו ויפלו דמיהן לנדבה. **כונסן לכיפה** — לחדר, והם מתים ברעב. **קדושה דחויה** — דאית בהו תרתי לריעותא: חדא — דאמותן בעלי מומין שנראו ונדחו, ועוד — דלאחר פדיונן נולדו. והן עצמן אין יכול להתפיסן לקדושה גמורה להקריב, הואיל ואידחו תו לא מיחזו. **לא אלימי למיתפס פדיונן** — בקדושתן כדי שיצאו הן לחולין, שכבר יצאו קדושתן אגב פדיון דאמן. דהאי דאסורין — גזרה בעלמא הוא, כדלקמן, אבל מדאורייתא — עובר ירך אמו הוא, ופקעה קדושתן לפדיון אמן, כדאמרן לעיל גבי קדושת דמים דולדן מותר לאחר פדיונן. קדושת הגוף נמי לא שנא, דאין חילוק בין קדושת הגוף לקדושת דמים לענין פדיון, אלא שזה צריך מום וזה אין צריך מום. **למימרא דבני פדייה נינהו** — בתמיה. כלומר, דשייך למימר בהו לשון פדייה קודם שיתפיסן? בתמיה, והא לא אלימי! **סמוך לפדיון אמן מתפיסן לשם אותו זבח** — דהשתא חיילא עלייהו קדושה לעצמן, דחשבינהו, ולא פקעה קדושתייהו על ידי פדיון אמן. וממתין עד שיוממו ופריק להו. **וטעמא מאי** — אמר רב הונא: מומתין, ולא מתקין להו כרבי חנינא? **אמר רבי לוי גזרו כו'** — אי אמרת אית להו תקנתא לולדות, אתי לגדל עדרים מפסולי המוקדשין, דכי נפיל ביה מומא בבהמת קדשים לא פריק ליה (האי), ואתי למיכלינהו בלא פדיון. אבל כי מפסדינן לולדות, ממהר לפדות את האם מיד כשיפול בה מום. מפי רבי אליעזר ובתשובתו. לישנא אחרינא: בין למאן דאמר מומתין בין למאן דאמר מתפיסן, מאי טעמא אטרחוהו רבנן? לשבקינהו באיסורייהו! גזרה שמא יגדל עדרים עדרים — שילדו גם אותן ולדות ולדות אחרים, ואתי בהו לידי תקלה. אבל לאחר שיפדם לא איכפת אם יולדין, דוולד צבי ואיל נינהו. לישנא אחרינא ועיקר, מפי המורה: וטעמא מאי — אמתניתין קא מהדר, דמאי טעמא אסור אחר פדיון אמן? הא פקע קדושתייהו בפדיון אמן, כי היכי דפקעא גבי קדושת דמים, דולדן מותר לאחר פדיון כדאמר לעיל! גזירה שמא יגדל מפסולי המוקדשין שיפדו עדרים לצורך דולדות הנולדים לאחר פדיון, ואתי בהו לידי גיזה ועבודה. אבל לעיל, גבי קדם מומן להקדישן לא גזרינן, משום מילתא דלא שכיחא היא, דהא אמרינן במסכת תמורה (ו,ב): המתפיס בעלי מומין למזבח עובר בחמשה לאוין. ובקדם הקדשן למומן גופייהו, דשרינן דאיעבר ואיתייליד לאחר פדיונן, ולא גזרינן (דמילתא דלא שכיחא), כיון דאסרת להנך דאיעבר לפני פדיונן — לא אתי לדחויינהו. **מהו שיתפיסן** — לאותן ולדות שבמעי פסולי המוקדשין, לאיזו זבח שירצה. **אין מתפיסן** — אלא לאותו זבח. **בשעריך** — כתיב בבכור: "וכי יהיה בו מום וגו' בשעריך תאכלנו" (דברים טו), ובפסולי המוקדשין כתיב: "אשר נתן לך בכל שעריך" (שם יב). **אשר יבוכר לא יקדיש איש אותו** — אלמא לא חל עליה שום קדושה אחריתי. **ואין סופג את הארבעים** — ואף על גב דאסירי בגיזה קודם פדייה — לא לקי עליה, דכי כתיב "לא תגוז" — אקדשים גמורין כתיב. ואיסורא מיהא איכא, כשאר נהנה מן ההקדש. **בין לפני פדיונן בין לאחר פדיונן אין עושין תמורה** — דטוב מעיקרו בעינן, כדפרישית לעיל. **לפני פדיונן מועלין בהן** — דהא נהנה מן ההקדש, דלא גרעי מקדשי בדק הבית. **וולדותיהן חולין** — אפילו נתעברו קודם פדיונן ונולדו אחר פדיונן. **ונפדין תמימים** — אם נתעברו וילדו קודם פדיונן. **אין לך בהם אלא מצות עילוי בלבד** — שמעלין אותן בדמים. **ובין לפני פדיונן ובין לאחר פדיונן עושין תמורה** — ולקמן קאמר דתמורה שלאחר פדיונן מתה. **לאחר פדיונן אין מועלין בהן** — דאיתקיש לצבי ואיל. אבל לענין גיזה — לא, דכתיב "תזבח" ולא גיזה. **וולדותיהן קודש** — אם נתעברו קודם פדיונן. **ואין מתפיסן לכל זבח שירצה** — והיינו דרב ששת.

לאתויי

הגמרא מביאה שיטה שניה במקור איסור הגיזה והחלב: **אִיכָּא דְּאָמְרִי**, מה שנאמר 'תִּזְבַּח וְאָכַלְתָּ', בא ללמד שאֵין לְךָ בָּהֶן הֶיתֵּר אֲכִילָה, כלומר, היתר השתמשות, **אֶלָּא מִשְּׁעַת זְבִיחָה** [–שחיטה] **וְאֵילַךְ**, וממילא יש ללמוד מזה את איסור הגיזה והחָלָב, **אֲבָל פּוֹדִין אֶת הַקֳּדָשִׁים לְהַאֲכִילָן לַכְּלָבִים** – אבל מותר לפדות את פסולי המוקדשים שמתו כדי להאכיל את בשרם לכלבים, לפי שאין דורשים 'ואכלת ולא לכלביך'. (**הָכִי נַמִּי דְּאָמַר**).

שנינו במשנה: **וְוֹלָדָן וַחֲלָבָן אָסוּר לְאַחַר פִּדְיוֹנָן.**

הגמרא דנה מה הם הולדות האסורים. שואלת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי** – במה מדובר, **אִילֵימָא דְּאִיעַבַּר וְאִיתְיְלִיד לְאַחַר פִּדְיוֹנָן** – אם נאמר שמדובר בולדות שגם עיבורם וגם לידתם היו אחרי שנפדו אמותיהם, קשה, **אַמַּאי** – מדוע הולדות אסורים, **וְלַד צְבִי וְאַיָּל נִינְהוּ** – הרי הם כמו ולדות של צבי ואיל, כלומר, חולין גמורים, **אֶלָּא** ודאי מדובר **דְּאִיעַבַּר לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן וְאִיתְיְלִיד לְאַחַר פִּדְיוֹנָן** – שנתעברו הבהמות קודם שנפדו, ורק הלידות היו אחרי הפדייה, ולפיכך הולדות אסורים, אבל אין בהם קדושה לא לענין שיקריבום ולא לענין שיפדו ויקנו קרבנות בדמיהם.

הגמרא מדייקת מכך: **הָא לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן מִיקְדָּשׁ נַמִּי קָדְשִׁי**, כלומר, משמעות המשנה 'וולדן וחלבן אסור לאחר פדיונן', היא שאין בולדות קדושה אלא איסור בלבד, ומכך שביארנו שמדובר בולדות שנתעברו קודם פדיונם ונולדו אחר פדיונם, משמע שאילו נולדו קודם פדיונם אין בהם איסור בלבד, אלא גם קדושים הם. ובסמוך יתבאר איזו קדושה חלה עליהם.

הגמרא מבררת את המקור של קדושת הולדות. שואלת הגמרא: **מְנָא הָנֵי מִילֵּי** – מהיכן למדנו שהולדות שנולדו קודם לפדיון אמם קדושים הם. ומשיבה: **דְּתָנוּ רַבָּנָן** בברייתא, נאמר בתורה בענין קרבן שלמים (ויקרא ג א), 'אִם זָכָר אִם נְקֵבָה', ופסוק זה מיותר הוא, שכן גם אם לא היה כתוב שהזכר והנקבה שניהם כשרים, היו אומרים שמכך שלא קבעה התורה לקרבן שלמים דווקא זכר כשם שקבעה לקרבן עולה, מוכח שלשלמים גם נקבה כשרה, ועל כן דורשים, שמה שנאמר 'זָכָר', בא **לְרַבּוֹת אֶת הַוָּלָד** – שגם ולד השלמים ראויה להקרבה, ומה שנאמר 'נְקֵבָה', בא **לְרַבּוֹת אֶת הַתְּמוּרָה** להקרבה.

שואלת הברייתא: **וְאֵין לִי** לרבות מכאן, **אֶלָּא וְלַד** של קרבנות **תְּמִימִין, וּתְמוּרַת** קרבנות **תְּמִימִים**, שהואיל והקרבנות עצמם ראויים להקרבה, גם ולדותיהם ותמורותיהם קרבים, אבל **וַלְדֵי** – הולדות של בהמות **בַּעֲלֵי מוּמִין** שקדמה הקדשתן למומן, **וּתְמוּרַת בַּעֲלֵי מוּמִין, מִנַּיִן** שגם אלה קדושים הם. משיבה הברייתא: **כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר 'אִם זָכָר'**, כלומר, תיבת 'אם', באה **לְרַבּוֹת וְלַד בַּעֲלֵי מוּמִין** שקדמה הקדשת האמהות למומן, ותיבת 'אם' של **'אִם נְקֵבָה'**, באה **לְרַבּוֹת תְּמוּרַת בַּעֲלֵי מוּמִין.**

הגמרא חוזרת לדון בדיני הולדות שנולדו לאחר פדיון אמם. שואלת הגמרא: **אוֹתָן וְלָדוֹת שֶׁנולדו לְאַחַר פִּדְיוֹנָן** של האמהות, ונתעברו לפני הפדיון, שנאמר עליהם שהם אסורים, **מַה תְּהֵא עֲלֵיהֶן** – היאך ינהגו בהם, הרי אינם ראויים לא להקרבה ולא להיפדות, כמו שמפרש רב הונא בהמשך.

מסבירה הגמרא את הספק: בולדות של בהמות בעלות מום שנולדו **לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן** של האמהות, **מִיפְלָג פְּלִיגִי בְּהוּ** – נחלקו אמוראים בדינם במסכת תמורה (יז:), בפירוש מה ששנינו בברייתא לעיל שקדושים הם, **אִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר קָדְשִׁי לִיקְרַב** – יש מי שסובר, שהולדות נתקדשו בקדושה גמורה וראויים להיקרב, הואיל ובהם עצמם אין מום, וקדושתם באה מכח קדושת הגוף, שכן בשעה שהוקדשו אמותיהם עדיין לא היה בהן מום, ונולדו הולדות קודם הפדיון, **וְאִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר קָדְשִׁי לִרְעִיָּיה** – ויש מי שסובר, שהולדות אינם ראויים להקרבה, שקדושתם הבאה מכח קדושת האמהות אינה יכולה להיות חמורה יותר מקדושת האמהות עצמן, ולכך אין קדושתם מועילה אלא לענין שירעו עד שיפול בהם מום וימכרו ומן המעות יקנו קרבנות לנדבה.

אבל אותם ולדות **דִּלְאַחַר פִּדְיוֹנָן** – שנתעברו קודם פדיונן ונולדו לאחר פדיונן, **מַה תְּהֵא עֲלֵיהֶן.**

משיבה הגמרא: **אָמַר רַב הוּנָא, כּוֹנְסָן לַכִּיפָּה וְהֵן מֵתִין** – מכניסם לחדר, והם מתים שם ברעב מאליהם, לפי שאין להם תקנה. מבאר רב הונא: **דְּהֵיכִי לִיעֲבִיד** – שכן איזו תקנה יש לעשות להם, אם **לִיקָרְבִינְהוּ** [–להקריבם], אי אפשר, לפי **שמִכֹּחַ קְדוּשָּׁה דְּחוּיָה קָאָתוּ** – קדושתם באה מחמת קדושה הדחויה משני צדדים, האחד, שגם קודם הפדיון היתה קדושת האמהות דחויה מחמת המום שנפל בהן, והאחר, לפי שולדות אלה נולדו לאחר פדיון אמם, וכבר הופקעה אז לגמרי קדושת האם, ואם **לִיפְרְקִינְהוּ** – יפדו את הולדות, גם זה אי אפשר, לפי **שלֹא אַלִּימִי לְמִיתְפַּס פִּדְיוֹנָן** – קדושתם אינה חזקה מספיק כדי שיתפס הפדיון שלהם בקדושתם. והטעם, שמדין תורה כבר פקעה קדושת הולד על ידי פדיון האם, שכן העובר הוא 'ירך אמו', כלומר, נחשב כמו אחד מאיברי האם, אלא שחכמים גזרו שיהיו אסורים מן הטעם שיבואר בסמוך.

רבי חנינא חולק: **אָמְרִי בְּמַעֲרָבָא** [–בארץ ישראל] **מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי חֲנִינָא**, יש תקנה שלא יצטרך לכונסם לכיפה, על ידי **שסָמוּךְ לְפִדְיוֹנָן, מַתְפִּיסָן לְשֵׁם אוֹתוֹ זֶבַח** – זמן קצר לפני שבא לפדות את הולדות, מקדיש אותם לשם הקדושה עצמה שנתקדשה בה האם, ועל ידי שחלה על הולד קדושה גם מכח המקדיש, ראוי הוא להיפדות.

תמהה הגמרא: מה שאמר רבי חנינא 'סָמוּךְ לְפִדְיוֹנָן מתפיסן', **לְמֵימְרָא דִּבְנֵי פְדִיָּיה נִינְהוּ**, האם בא הדבר לומר שאף בלי התפסה ראויים ליפדות, והרי אמרנו לעיל שאין הפדיון יכול להיתפס בהם. משיבה הגמרא: **אֶלָּא, אֵימָא** – באר כך את דברי רבי חנינא, **סָמוּךְ לְפִדְיוֹן אִמָּן מַתְפִּיסָן לְשֵׁם אוֹתוֹ זֶבַח** – בעוד הולד נמצא במעי האם, זמן קצר לפני שפודה אותה, מקדיש את הולד לשם אותו קרבן שהאם נתקדשה בו, והואיל ועכשיו קדושתו היא מחמת המקדיש, שוב אינה נפקעת על ידי פדיון האם, ולפיכך לכשיולד ממתין עד שיפול בו מום ופודהו.

הגמרא מבארת את הטעם לאיסור הולדות. שואלת הגמרא: **טַעֲמָא מַאי** – מהו הטעם של מה ששנינו במשנה שהולדות שנתעברו קודם פדיונן ונולדו לאחר הפדיון אסורים, והרי כבר פקעה קדושתם בפדיון האם, ואם כן צריכים להיות מותרים כמו שנאמר לעיל (יד.) בקדושת דמים.

משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי לֵוִי**, אכן מדין תורה אין בולדות שנולדו לאחר פדיון האם שום קדושה, אלא שחכמים תיקנו שיהיו אסורים, **גְּזֵירָה, שֶׁמָּא יְגַדֵּל מֵהֶן עֲדָרִים עֲדָרִים** – לפי שאם יהיו מותרים, שמא יתרבו ברשותו עדרים מפסולי המוקדשים שנפדו, משום שירצה להשאירם חיים כדי שיוולדו מהם הרבה ולדות, ומתוך כך יבא לידי תקלה באמהות, שיגזוז את צמרן ויעשה בהן עבודה, ולפיכך גזרו שהולדות ייאסרו, שמתוך כך לא יקיים את אימותיהם אלא ישחוט אותן, ולא ייכשל בהן. ומה שלא גזרו כן בקדושת דמים, לפי שהוא דבר

המשך בעמוד 235

'עֲרִיפָה', שנאמר (דברים כא ד) 'וְעָרְפוּ שָׁם אֶת הָעֶגְלָה בַּנָּחַל', **מַה** לְהַלָּן בעגלה ערופה, **אָסוּר** בהנאה אחר עריפה, **אַף כָּאן** בפטר חמור, **אָסוּר** בהנאה אחר עריפה. ודן רב נחמן, **מַנִּי** – לדעת מי נאמרה ברייתא זו, **אִילֵימָא** לדעת **רַבִּי יְהוּדָה,** הרי לדעתו גם **מֵחַיִּים מֵיסַר אָסוּר** בהנאה, ואילו בברייתא זו מבואר שהכתוב משמיענו שאסור לאחר עריפה, ומשמע שקודם לכן היה מותר. **אֶלָּא לָאו** ברייתא זו **רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא,** וכיון ששנינו בה שלאחר עריפה אסור בהנאה, הרי שרבי שמעון מודה שלאחר עריפה אסור בהנאה.

הגמרא דוחה את הוכחת רב נחמן: **אָמַר** לֵיהּ **רַב** שֵׁשֶׁת לרב נחמן, **סַפְרָא חַבְרֶיךָ** – רב ספרא שהוא חבירך, **תַּרְגּוֹמָהּ** – ביאר ברייתא זו, **שֶׁלְּעוֹלָם רַבִּי יְהוּדָה** היא, שסובר שאסור בהנאה מחיים, **וְאִיצְטְרִיךְ** – ומכל מקום הוצרכה הברייתא לדרוש מהכתוב שגם לאחר עריפה אסור בהנאה, כי **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמְינָא** שאף שכבר אסור בהנאה מחיים, אבל **עֲרִיפָה בְּמָקוֹם פְּרִיָּה עוֹמֶדֶת,** ויש להשוותם, ולומר **מַה פְּרִיָּה מַתֶּרֶת** את הפטר חמור מאיסור הנאה, **אַף עֲרִיפָה מַתֶּרֶת** אותו מאיסור הנאה, ואפילו רבי יהודה לא יאסור לאחר עריפה, **קָא מַשְׁמַע לָן** שאינו כן, אלא גם לאחר עריפה אסור בהנאה. ומעתה אין להוכיח מברייתא זו את דעתו של רבי שמעון לגבי איסור הנאה לאחר עריפה.

הגמרא מביאה מקור אחר לאיסור הנאה לאחר עריפה לדעת רבי שמעון: **אָמַר רַב נַחְמָן, מְנָא אֲמִינָא לָהּ** שרבי שמעון אוסר בהנאה פטר חמור לאחר עריפה, **מִדְּתָנֵי לֵוִי** לבאר הטעם שאמרה תורה לערוף פטר חמור שלא נפדה, משום **שֶׁהוּא** [–בעל הפטר חמור שלא פדאו] **הֶפְסֵד מָמוֹנוֹ שֶׁל כֹּהֵן,** שהיה הכהן אמור לקבל שה תחת הפטר חמור, **לְפִיכָךְ יִיפָּסֵד מָמוֹנוֹ** של בעל החמור בכך שיערפנו, ומשמע שמפסידו לגמרי, כי נאסר בהנאה לאחר העריפה.

ודן רב נחמן, **מַנִּי** – לדעת מי נאמרה ברייתא זו, **אִילֵימָא** לדעת **רַבִּי יְהוּדָה,** הרי אי אפשר לומר כן, **דְּהָא מֵיפָּסַד וְקָאֵי** – שהרי לדעתו כבר הוא מופסד ועומד בעודו חי קודם שנערף, כי רבי יהודה סובר שאסור בהנאה מחיים, **אֶלָּא לָאו** ברייתא זו **רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא,** וכיון ששנינו בה שעל ידי העריפה הוא מפסיד את חמורו, משמע שהוא אסור בהנאה, הרי שרבי שמעון מודה שפטר חמור לאחר עריפה אסור בהנאה.

הגמרא דוחה גם הוכחה זו של רב נחמן. אומרת הגמרא: **אִיבָּעֵית אֵימָא** – אם תרצה תאמר שברייתא זו **רַבִּי יְהוּדָה** היא, **וְאִיבָּעֵית אֵימָא** ברייתא זו **רַבִּי שִׁמְעוֹן** היא, ומכל מקום אין להוכיח ממנה שמודה שפטר חמור לאחר עריפה אסור בהנאה. מבארת הגמרא את הדחיה לפי כל צד: **אִיבָּעֵית אֵימָא רַבִּי יְהוּדָה** היא, ומה ששנינו בה 'יופסד ממונו' על ידי העריפה, אף שלרבי יהודה הוא מופסד בעודו חי קודם שנערף, יש לומר שכוונת הברייתא **אֲפָסֵידָא דְּבֵינֵי בֵּינֵי** – שבעריפתו הפסיד את ההפרש שבין שווי החמור לשווי השה, שאם היה פודהו בשה היה מרויח את מה שהחמור שוה יותר מהשה, ובאשר לא פדאו הפסיד בעריפתו את הפרש שוויו. **וְאִיבָּעֵית אֵימָא רַבִּי שִׁמְעוֹן** היא, ומכל מקום אין להוכיח שמודה רבי שמעון שלאחר עריפה אסור בהנאה, כי כוונת הברייתא היא **לְפַחֵת מִיתָה** – שעל ידי העריפה נפחת ערך החמור, כי מחיים היה שוה הרבה, ועתה אינו שוה אלא כפי שמשלמים להאכיל נבילה לכלב, אבל הנבילה עצמה מותרת בהנאה, כי לדעת רבי שמעון פטר חמור מותר בהנאה גם לאחר עריפה.

הגמרא מביאה אמוראים שנחלקו בדין פטר חמור לאחר עריפה לדעת רבי שמעון: **וְכֵן אָמַר** רֵישׁ **לָקִישׁ, שְׁמוּאֵל רַבִּי שִׁמְעוֹן לְאַחַר עֲרִיפָה, שֶׁהוּא** [–הפטר חמור] **אָסוּר** בהנאה. **וְרַבִּי יוֹחָנָן, וְאִי תֵּימָא** – ויש אומרים **רַבִּי אֶלְעָזָר, אָמַר, עֲדַיִן הִיא מַחֲלוֹקֶת** – גם לאחר עריפה במחלוקת היא שנויה, שרבי יהודה אוסר בהנאה, ורבי שמעון מתיר בהנאה.

הגמרא מביאה לשון אחר המעמיד את דברי רב נחמן על דברי רבי שמעון במשנה אחרת: **אִיכָּא דְּמַתְנֵי לָהּ לְהָא דְּרַב נַחְמָן,** שפטר חמור אחר עריפה אסור בהנאה אפילו לפי רבי שמעון, **אַהָא** – על משנה זו ששנינו במסכת קידושין (נה:), **הַמְקַדֵּשׁ בְּפֶטֶר חֲמוֹר אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת,** כיון שהוא אסור בהנאה. ודנו בני הישיבה, **לֵימָא מַתְנִיתִין דְּלֹא כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן,** שהרי לדבריו פטר חמור אינו אסור בהנאה, ויכול לקדש בו, ועל כך **אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ,** משנה זו עוסקת במקדש בפטר חמור **לְאַחַר עֲרִיפָה, וְדִבְרֵי הַכֹּל** – והיא נכונה לדעת כולם, כי אפילו רבי שמעון מודה שלאחר עריפה הוא אסור בהנאה.

אִיכָּא דְּאָמְרִי – יש שאמרו שמשנה זו עוסקת במקדש בפטר חמור מחיים, ולכן הוקשה להם, **הָא מַנִּי** – משנה זו כשיטת מי היא נשנית, **לֹא כְּרַבִּי יְהוּדָה וְלֹא כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, אִי רַבִּי שִׁמְעוֹן** היא שמתיר פטר חמור בהנאה, יקשה למה אינה מקודשת, והרי כיון שהחמור מותר בהנאה **תִּיקַּדֵּשׁ בְּכוּלֵּיהּ** – האשה יכולה להתקדש בשוויו של כל החמור, **וְאִי רַבִּי יְהוּדָה** היא שאוסר בהנאה פטר חמור, גם יקשה למה אינה מקודשת, שאף שאסור בהנאה, אבל **תִּיקַּדֵּשׁ בְּהַהֵךְ דְּבֵינֵי בֵּינֵי** – האשה יכולה להתקדש בהפרש שיש בין שווי החמור לשווי השה, שכיון שיכולה לפדותו בשה ולקבל את ההפרש שביניהם נמצא שנתן לה שוה כסף להתקדש בו.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ אָמַר רַב, לְעוֹלָם** משנה זו **רַבִּי יְהוּדָה** היא, **וְכָגוֹן** – ומדובר באופן שקידש בחמור **שָׁוֶה אֲלָפִים שֶׁקֶל, וְכָבַר לָהּ** – והתנא במשנה זו סובר **כְּרַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה, דְּתַנְיָא,** כפל הכתוב בפטר חמור (שמות יג יג, שם לד כ) **'תִּפְדֶּה' 'תִּפְדֶּה',** ודרשו מכך ['תִּפְדֶּה'] **מֵיד** אפילו בתוך שלושים יום ללידת החמור, **'תִּפְדֶּה'** אפילו בשה ששוויו רק **כָּל שֶׁהוּא. רַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה אוֹמֵר, אֵין פְּרִיָּה פְּחוּתָה מִשֶּׁקֶל,** וצריך שיהיה השה שוה לפחות שקל אחד. והתנא במשנה סבר כרבי יוסי בר יהודה, וכיון שמדובר במקדש בחמור ששוה רק שקל, נמצא שאין הפרש בין שוויו של החמור לשווי השה, ולכן אין האשה מתקדשת בו.

הגמרא מבררת את הדרשות שלמדנו מ'תפדה' 'תפדה': **אָמַר מַר,** שנינו בברייתא, **'תִּפְדֶּה' 'תִּפְדֶּה',** ודרשו **'תִּפְדֶּה' מֵיד, 'תִּפְדֶּה' כָּל שֶׁהוּא.** מקשה הגמרא: **פְּשִׁיטָא** – הלא פשוט דין זה שאפשר לפדות את החמור אפילו בתוך שלושים יום ללידתו, ואפילו בשה ששוויו כל שהוא, שהרי לא אמרה תורה שיש לפדותו אחר חודש ובשווי מסוים. מתרצת הגמרא: **אִיצְטְרִיךְ** – הוצרך הכתוב להשמיענו דין זה, כי ללא היתור **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמְינָא הוֹאִיל וְאִיתְּקַשׁ** פטר חמור **לִבְכוֹר אָדָם,** שנאמר (במדבר יח טו) 'אַךְ פָּדֹה תִפְדֶּה אֵת בְּכוֹר הָאָדָם וְאֵת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה', והיה ניתן ללמוד ולומר, **מָה** – כשם **שִׁבְכוֹר אָדָם** אינו נפדה אלא **לְאַחַר שְׁלֹשִׁים** יום ללידתו, **וּפְדיונו בְּחָמֵשׁ** שקלים, **הָאי נָמֵי** – גם פטר חמור יפדה רק **לְאַחַר שְׁלֹשִׁים** יום ללידתו, **וּפְדיונו בְּחָמֵשׁ** שקלים, **קָא מַשְׁמַע לָן 'תִּפְדֶּה' מֵיד** – אפילו בתוך שלשים יום ללידת החמור, **'תִּפְדֶּה'** אפילו בשה ששוויו רק **כָּל שֶׁהוּא.**

המשך בעמוד 262

המשך ביאור למס' בכורות ליום חמישי עמ' א

מָשַׁךְ אותה הישראל, **קָנָה** אותה בקנין כסף, שכן הגוי קונה מטלטלין בכסף, כמו שמבארת הגמרא להלן, **וְלפיכך חַיֶּיבֶת** בהמה זו **בִּבְכוֹרָה** כדין בהמת ישראל. **וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁנָּתַן מָעוֹת לְיִשְׂרָאֵל בִּבְהֶמְתּוֹ** – כדי לקנות בהמת ישראל, **בְּדִינֵיהֶם** – דנים אותו גם כן כפי דיני הקניינים שנמסרו עבור הגוים, ולכן **אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ** אותה הגוי לרשותו, **קָנָה** אותה בקנין כסף, **וּפָטוּר** – ופטורה היא **מִן הַבְּכוֹרָה**.

הגמרא מבררת את תחילת דברי רבי אושעיא: **אָמַר מַר, יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּתַן מָעוֹת לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, בְּדִינֵיהֶם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ קָנָה וְחַיֶּיבֶת בִּבְכוֹרָה.** שואלת הגמרא: **מַאי** – מהו פירושו של **'בְּדִינֵיהֶם', אִי נֵימָא בְּדִינֵיהֶם דְּגוּפֵיהּ** – אם נאמר שדנים אותו כדיני הקניינים שהגוי עצמו נקנה בהם לעבד, ומשום **דְּאָתֵי** – שמשם יש ללמוד **בְּקַל וָחוֹמֶר** לקנין מטלטליו, שכן **אִם גּוּפֵיהּ קָנֵי לֵיהּ יִשְׂרָאֵל בְּכֶסֶף** – מאחר שישראל קונה את גופו של הגוי בכסף להיות לו לעבד, **דִּכְתִיב** לענין עבד כנעני (ויקרא כה מו) **'לָרֶשֶׁת אֲחוּזָּה'**, ובכך שכינה הכתוב את העבד 'אחוזה', **הִקִּישׁוֹ הַכָּתוּב לַאֲחוּזָּה** – לשדה שגם היא נקראת אחוזה, **מָה אֲחוּזָּה** [–שדה], **נִקְנֵית בְּכֶסֶף וּבִשְׁטָר וּבַחֲזָקָה, אַף עֶבֶד כְּנַעֲנִי נִקְנֶה בְּכֶסֶף,** והואיל וגופו של הגוי נקנה לישראל בכסף, **מָמוֹנוֹ** של הגוי, כלומר מטלטליו, **לֹא כָּל שֶׁכֵּן הוּא** שנקנה לישראל בכסף.

דוחה הגמרא קל וחומר זה: **אִם כֵּן** שמקנין גופו באנו לדרוש שישראל קונה מטלטלי גוי בכסף, היה לנו לדון שיקנה אותם **אֲפִילּוּ בִּשְׁטָר וּבַחֲזָקָה נַמִּי,** שכן גם גופו של גוי נקנה בקניינים אלה לישראל. **וְעוֹד** קשה על הקל וחומר עצמו, **יִשְׂרָאֵל מִיִּשְׂרָאֵל יוֹכִיחוּ, דְּגוּפֵיהּ קָנֵי לֵיהּ בְּכֶסֶף מָמוֹנוֹ בִּמְשִׁיכָה,** כלומר, מדיני הקניינים שבין ישראל לישראל יש להוכיח שהקניינים המועילים לקניית עבד אינם מועילים לקניית מטלטלין, שכן גופו של ישראל נקנה בכסף לישראל אחר להיות עבד עברי, ואילו מטלטליו אינם נקנים לו אלא במשיכה.

מסיק אביי: **אֶלָּא אָמַר אַבַּיֵי,** פירוש 'בדיניהם' הוא, שדנים את הקניינים שקונים ישראל מטלטלים מן הגוים, **בְּדִינֵיהֶם** – כפי הדינים **שֶׁפָּסְקָה לָהֶם תּוֹרָה** עבור הגוים כשקונים זה מזה, שכן נאמר בענין קניית מטלטלין מישראל (ויקרא כה יד) **'אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ'** [–חבירך], ומבואר שחפץ נקנה בזה שעובר מידו של מוכר לידו של לוקח, דהיינו 'קנין משיכה', ומאחר שנאמר 'מיד עמיתך', כלומר מיד ישראל, יש לדרוש, **מִיַּד עֲמִיתֶךָ** הישראל **הוּא דְּבִמְשִׁיכָה, הָא** אם קונה אותו **מִיַּד עוֹבֵד כּוֹכָבִים,** קניינו **בְּכֶסֶף.**

מקשה הגמרא: **וְאֵימָא,** שמהתיבות 'מיד עמיתך' נדרוש, שרק מה שנקנה מישראל נקנה במשיכה, אבל **מִיַּד עוֹבֵד כּוֹכָבִים כְּלָל כְּלָל לֹא** – אינו נקנה בשום קנין, עד שיכנס לרשותו של ישראל.

מתרצת הגמרא: **אָמְרִי, לֹא סָלְקָא דַּעְתָּךְ** – לא יעלה בדעתך לומר כן, שכן **קַל וָחוֹמֶר הוּא, אִם** את **גּוּפוֹ** של הגוי **קוֹנֶה** הישראל באחד מדרכי הקניינים, **מָמוֹנוֹ** של הגוי, **לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שנקנה לו באחד מהם.

מקשה הגמרא: **וְאֵימָא** דרוש כך, שרק מיד ישראל קונה ישראל אחר מטלטלין באחד מדרכי הקניינים דהיינו במשיכה, אבל **מִיַּד עוֹבֵד כּוֹכָבִים** אינו קונה אותם **עַד דְּאִיכָּא תַּרְתֵּי** – עד שיהיו שם שני קניינים, כסף ומשיכה. מתרצת הגמרא: **אָמְרִי,** לא יתכן לומר כן, **וְכִי לָאו קַל וָחוֹמֶר הוּא,** כלומר, מאותו קל וחומר שהובא לעיל יש ללמוד שאין צריך שני קניינים, שאם **גּוּפוֹ** של גוי נקנה **בְּאַחַת** – בקנין אחד, **מָמוֹנוֹ בִּשְׁתַּיִם,** כלומר, קל וחומר הוא שאין צריך שני קניינים כדי לקנות את ממונו.

מקשה הגמרא: **וְאֵימָא** דרוש כך, שרק מיד ישראל נקנים מטלטלין רק במשיכה ולא בכסף, אבל מיד גוי אפשר לקנותם **אוֹ בְּהָא אוֹ בְּהָא** – באיזה קנין שירצה מבין שני קניינים אלה. מתרצת הגמרא: יש לדרוש מדיוק הפסוק, שהגוי הוא **דּוּמְיָא דַּעֲמִיתֶךָ, מָה עֲמִיתֶךָ בַּחֲדָא** – כשם שהקונה מישראל אין לו אלא קנין אחד בלבד, **אַף עוֹבֵד כּוֹכָבִים נַמִּי בַּחֲדָא** – כך הקונה מגוי אין לו כי אם קנין אחד בלבד.

הגמרא מבארת את המשך דברי רבי אושעיא: **אָמַר מַר, וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁנָּתַן מָעוֹת לְיִשְׂרָאֵל בִּבְהֶמְתּוֹ, בְּדִינֵיהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ, קָנָה, וּפָטוּר מִן הַבְּכוֹרָה.** שואלת הגמרא: **מַאי 'בְּדִינֵיהֶן', אִילֵימָא בְּדִינֵיהֶן דְּגוּפֵיהּ** – אם נאמר שהפירוש הוא שדנים אותו כפי דיני הקניינים שהגוי קונה בהם את גופו של הישראל לעבד, **מִשּׁוּם דְּאָתֵי בְּקַל וָחוֹמֶר** – לפי שיש ללמוד קנין מטלטלין בקל וחומר מקנין עבדות, שכן **אִם גּוּפוֹ [שֶׁל] יִשְׂרָאֵל קָנֵי לֵיהּ בְּכֶסֶף** – מאחר שמצינו שגופו של ישראל נקנה לגוי בכסף לעבדות, **דִּכְתִיב** בישראל שנמכר לגוי (ויקרא כה נא) **'מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ',** ומכאן שקנאו בכסף, והואיל וכן, **מָמוֹנוֹ** של ישראל, כלומר מטלטליו, **לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שנקנים לגוי בכסף.

דוחה הגמרא קל וחומר זה: **יִשְׂרָאֵל מִיִּשְׂרָאֵל יוֹכִיחוּ, דְּגוּפוֹ קָנֵי בְּכֶסֶף מָמוֹנוֹ בִּמְשִׁיכָה,** כלומר, מדיני הקניינים שבין ישראל לישראל יש להוכיח שהקניינים המועילים לקניית עבד אינם מועילים לקניית מטלטלין, שכן גופו של ישראל נקנה בכסף לישראל אחר להיות עבד עברי, ואילו מטלטליו אינם נקנים לו אלא במשיכה.

מסיק אביי: **אֶלָּא אָמַר אַבַּיֵי,** פירוש 'בדיניהם' הוא, שדנים את הקניינים שקונים העובדי כוכבים מטלטלים מישראל, **בְּדִינֵיהֶם** – כפי הדינים **שֶׁפָּסְקָה לָהֶם תּוֹרָה** לגוים לקנות זה מזה, שכן בכתוב **'וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ** אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ' מבואר, שעל ידי העברת החפץ מיד המוכר ליד הלוקח, שהיא משיכה, הוא נקנה ללוקח, ומאחר שכתוב 'לעמיתך', דורשים שרק **לַעֲמִיתֶךָ** הישראל **בִּמְשִׁיכָה, הָא לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים** הקנין הוא **בְּכֶסֶף.**

מקשה הגמרא: **וְאֵימָא** שיש לדרוש כך, שרק מה שנמכר לישראל נקנה במשיכה, אבל מה שנמכר **לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, כְּלָל כְּלָל לֹא** – אינו נקנה בשום קנין עד שיכנס לרשותו של גוי. מתרצת הגמרא: **אָמְרִי,** לא יתכן לומר כן, שכן **לָאו קַל וָחוֹמֶר הוּא** – יש לדרוש בקל וחומר, **אִם גּוּפוֹ** של ישראל, **קָנָה** אותו הגוי באחד מדרכי הקניינים, **מָמוֹנוֹ** של ישראל **לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שנקנה לו באחד מהם.

מקשה הגמרא: **אֵימָא** שיש לדרוש כך, מכירה ל'עמיתך' הישראל, מתקיימת באחד מדרכי הקניינים דהיינו במשיכה, אבל מכירה **לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים** אינה מתקיימת **עַד דְּאִיכָּא תַּרְתֵּי** – שיהיו שם שני קניינים, כסף ומשיכה. מתרצת הגמרא: וכי **לָאו קַל וָחוֹמֶר הוּא,** כלומר, מאותו קל וחומר שהובא לעיל, יש ללמוד שאין צריך שני קניינים, שכן אם **גּוּפוֹ** של הישראל נקנה לגוי **בְּקנין אֶחָד, מָמוֹנוֹ בִּשְׁתַּיִם,** קל וחומר שאין צריך שני קניינים כדי לקנות את ממונו.

מקשה הגמרא: **וְאֵימָא** שכך יש לדרוש, ל'עמיתך' הישראל נקנים מטלטלין במשיכה ולא בכסף, אבל לגוי הם נקנים **אוֹ בְּהָא אוֹ בְּהָא,** באיזה קנין שירצה מבין שני קניינים אלה. מתרצת הגמרא: יש לדרוש מדיוק הפסוק, שהגוי הוא **דּוּמְיָא דַּעֲמִיתֶךָ,**

שהתורה הקישה את דיני התמורה לדיני הקרבן, ולפיכך יש לדרוש **מַה הוּא בַּעַל מוּם לֹא, אַף תְּמוּרָתוֹ בַּעַל מוּם לֹא** – כשם שהקרבן עצמו אינו קרב אם הוא בעל מום, כך גם התמורה אינה קריבה אם היא בעלת מום. ונמצא שהפסוק 'לא תזבח' פנוי ללמוד ממנו איסור הקרבת בעל מום בבמת יחיד.

מקשה הגמרא שנדרוש את הפסוק 'לא תזבח' לענין ולדות קדשים: **מַתְקִיף לָהּ רַבִּי יֵרְא** – הקשה רבי זירא על רבי אלעזר, **אִימָּא תְּנֵהוּ עָנְיָן לְוַלְדוֹת קָדָשִׁים** – נאמר שנדרוש את הפסוק לענין ולדות שהם בעלי מומים שנולדו מקדשים תמימים, ללמד שגם אלו אסורים בהקרבה, **דְּהָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא, הוֹאִיל וְקָדוֹשִׁין כְּשֶׁהֵן בַּעֲלֵי מוּמִין אֲנַב אִמָּן, כְּשֶׁהֵן בַּעֲלֵי מוּמִין נָמֵי קָרְבִי** – שהואיל והולדות גם כשהם בעלי מום, חלה עליהם קדושת הגוף מכח קדושת אמם, לפיכך יקרבו גם כן אף כשהם בעלי מום, **קָא מַשְׁמַע לָן דִּילָא** – ולזה משמיענו הפסוק שגם הולדות אינם קרבים כשהם בעלי מומים, אבל לא בא להשמיענו איסור הקרבת בעלי מום בבמת יחיד.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רָבָא, כְּבָר פְּסָקָהּ תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל** – התנא שבבית מדרשו של רבי ישמעאל כבר פסק והוציא דין זה מפסוק אחר, **דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל,** נאמר בתורה (דברים יב כו), בענין החיוב להביא את הקרבנות לבית המקדש, **'רַק קָדָשֶׁיךָ אֲשֶׁר יִהְיוּ לְךָ וּנְדָרֶיךָ תִּשָּׂא וּבָאתָ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה'',** ודורש התנא **'רַק קָדָשֶׁיךָ', אֵלּוּ הַתְּמוּרוֹת,** ובא הכתוב ללמד שגם את התמורות חייבים להקריב על המזבח, **'אֲשֶׁר יִהְיוּ לְךָ', אֵלּוּ הַוְלָדוֹת,** ובא לרבות שגם הולדות שנולדו מן הקדשים יקרבו על המזבח, ובמה שנאמר בהמשך הכתוב **'וּנְדָרֶיךָ', הַקְּדִישָׁן הַבָּתוּב לְנֶדֶר** – הקישה התורה את ולדות הקדשים והתמורות לנדרי הקדש, ללמד **מַה נֶּדֶר בַּעַל מוּם לֹא, אַף הֵנִי נָמֵי בַּעַל מוּם לֹא** – כשם שקרבן שנתקדש על ידי נדר אינו קרב כשהוא בעל מום, כך גם התמורות וולדות הקדשים אינם קרבים כשהם בעלי מום. ונמצא שהפסוק 'לא תזבח' פנוי ללמוד ממנו איסור הקרבת בעל מום בבמת יחיד.

שנינו במשנה: **וְאֵין עוֹשִׂין תְּמוּרָה.**

שואלת הגמרא: **מַאי טַעֲמָא** – מהו הטעם שקדשים שקדם מומם להקדשתם אינם עושים תמורה, ומשיבה: **דְּאָמַר קְרָא** (ויקרא כז י) בענין איסור תמורה, **'לֹא יַחֲלִיפֶנּוּ וְלֹא יָמִיר וגו' אוֹתוֹ טוֹב בְּרַע אוֹ רַע בְּטוֹב',** ופירוש הפסוק הוא שאסור להמיר קרבן תמים בבהמה בעלת מום, וכמו כן אסור להמיר קרבן בעל מום בבהמה תמימה, והיה מקום לתמוה, **הַשְׁתָּא רַע בְּטוֹב אָמְרַת לֹא** – עתה שאסרה התורה להמיר קרבן בעל מום בבהמה תמימה, אף שהתמורה מעולה יותר מן הקרבן, **טוֹב בְּרַע מִיבַּעְיָא** – וכי הוצרכה התורה לומר שאסור להמיר קרבן תם בבהמה בעלת מום, שבזה התמורה גרועה יותר מן הקרבן, **אֶלָּא,** לכך חזרה התורה וכתבה 'טוב ברע', ללמד על המשך הכתוב (שם) **'וְאִם הָמֵר יָמִיר בְּהֵמָה בְּבְהֵמָה וְהָיְתָה הִוא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ', שְׁטוֹב מַעֲיְקְרוֹ עוֹשֶׂה תְּמוּרָה** – רק בהמה שהיתה 'טוב' מתחילתה, דהיינו תמימה בשעה שהוקדשה, אם המירו אותה אף לאחר שנפל בה מום, חלה התמורה, אבל **רַע מֵעִיקָּרוֹ אֵין עוֹשֶׂה תְּמוּרָה,** בהמה שהיתה בעלת מום בשעה שהוקדשה, אם המירו אותה, לא חלה התמורה.

בהמה שהוקדשה, אין פודים אותה אלא ב'העמדה והערכה', כלומר, מעמידים את הבהמה בשעה שמעריכים את שויה, ולכן, אם מתה אין פודים אותה. בתמורה (לב.–לג:) נחלקו באיזה קדשים נוהגים דינים אלה. לדעת רבי שמעון, הרי הוא נוהג רק בקדשי מזבח שקדם הקדשתם למומם. ולדעת חכמים שבמשנה שם, נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש. רבי יוחנן סובר בדעתם שבקדשי בדק הבית נוהג דין 'העמדה והערכה', ובקדשי מזבח, הרי הוא נוהג רק אם קדמה הקדשתם למומם, אבל לא אם קדם המום להקדשתם. וריש לקיש סובר בדעתם שרק בקדשי בדק הבית נוהג דין 'העמדה והערכה', אבל בקדשי מזבח אינו נוהג כלל. לדעת 'תנא דבי לוי', כל בעלי חיים שנתקדשו, אפילו אלו שאינם ראויים כלל למזבח, הם בכלל 'העמדה והערכה'.

שנינו במשנה: **אִם מֵתוּ יִפָּדוּ.**

הגמרא דנה, בשיטת איזה מן התנאים נשנית משנתינו, שמחלקת בדין פדיון בהמה שמתה, בין שקדם המום להקדש שבו אינו נוהג דין 'העמדה והערכה' ואפשר לפדותה, לבין קדם ההקדש למום שנוהג דין זה ואין לפדותה: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב,** משנה זו הסוברת שבהמות שהוקדשו למזבח הן בכלל דין 'העמדה והערכה', **דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן** היא, **דְּאָמַר קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ הָיוּ בִּכְלָל** [–ישנם בכלל דין] **הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה,** אולם **קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת לֹא הָיוּ** [–אינם] **בִּכְלָל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, דִּתְנַן** בתמורה (לב.) **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת אִם מֵתוּ יִפָּדוּ,** לפי שאין צריכים 'העמדה והערכה', ומדבריו משמע שקדשי מזבח לא יפדו, לפי שהפסוק המחייב קדשים ב'העמדה והערכה' נאמר על קדשי מזבח, **וּמוֹדֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּבַעַל מוּם מֵעִיקָּרוֹ שֶׁנִּפְדֶּה** – ומכל מקום מודה הוא שבהמה שהיתה בעלת מום מתחילת הקדשתה ומתה, שהיא קדשי מזבח, פודים אותה אף שאי אפשר לעשות לה 'העמדה והערכה'. **מַאי מַעֲמָא** – מהו טעמו של רבי שמעון, **דְּאָמַר קְרָא** (ויקרא כז יב), בענין בהמת קדשים שנפל בה מום, **'וְהֶעֱרִיךְ הַכֹּהֵן אוֹתָהּ',** ומכך שנאמר **'אוֹתָהּ',** שמשמע זו ולא אחרת, דורשים **לְמַעוּטֵי בַּעַל מוּם מֵעִיקָּרוֹ** [–מתחילתו] מדין 'העמדה והערכה', **אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים, אִם מֵתוּ יִקָּבְרוּ** – אבל חכמים חולקים, וסוברים שגם הקדשים שהיו בעלי מום מתחילת הקדשתם זקוקים ל'העמדה והערכה', ולפיכך אם מתו יקברו.

הגמרא מבררת לאיזה 'חכמים' נתכוין רב. שואלת הגמרא: **מַאן חֲכָמִים** – מי הם החכמים הסוברים שאם מתו יקברו. שהרי אין לומר שהם החכמים החולקים על רבי שמעון במשנה בתמורה (לב.), שכן גם הם מודים בקדשים שקדם מומם להקדשתם שאינם צריכים 'העמדה והערכה', כמבואר בגמרא שם (לב.).

משיבה הגמרא: **תָּנָא דְּבֵי לֵוִי הוּא** – 'חכמים' שהזכיר רב, הוא התנא שבבית מדרשו של לוי, **דְּתָנָא דְּבֵי לֵוִי, הַכֹּל הָיוּ** [–כל הקדשים הם] **בִּכְלָל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, וַאֲפִילּוּ בַּעַל מוּם מֵעִיקָּרוֹ, וְכֵן תָּנָא דְּבֵי לֵוִי בְּמַתְנִיתֵיהּ** – וכן הוסיף ושנה התנא מבית המדרש של לוי בברייתא שלו, **אֲפִילּוּ חַיָּה, אֲפִילּוּ עוֹף,** שאינם ראויים כלל לקרבן, אם הוקדשו לבדק הבית אינם נפדים אלא ב'העמדה והערכה', ואם מתו יקברו.

מקשה הגמרא על 'תנא דבי לוי': **וְהָכְתִיב** – והרי כתוב **'וְהֶעֱרִיךְ הַכֹּהֵן אוֹתָהּ',** ובודאי שתיבת 'אותה' באה למעט מדין 'העמדה והערכה', קדשים שקדם מומם להקדשתם. מסיקה הגמרא: **'אוֹתָהּ', לְתָנָא דְּבֵי לֵוִי כַּשָּׂיָא** – אכן, לדעת 'תנא דבי לוי' קשה הדבר.

הגמרא מקשה על דברי רב, שנעמיד את המשנה גם כחכמים החולקים על רבי שמעון. מקשה הגמרא: מכך שאמר רב שמשנתינו כדעת רבי שמעון אולם חכמים שהם 'תנא דבי לוי' חולקים וסוברים שאם מתו יקברו, משמע **אֲבָל רַבָּנָן דְּפָלִיגִי עֲלֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, מַאי, הָכִי נָמֵי דְּאִם מֵתוּ יִפָּדוּ,** כלומר, משמע שרבנן החולקים על רבי שמעון במשנה בתמורה, וסוברים שבין בקדשי מזבח ובין בקדשי בדק הבית נוהג דין 'העמדה והערכה' [כפי שביארם רבי יוחנן (שם לב:)], אינם חולקים על משנתינו, שבבהמה שהיתה בעלת מום בשעה שהקדישוה אין נוהג דין זה ותוכל להפדות, אך **אִי הָכִי** – אם אכן כך,

שאינו מצוי, שכן אסור להקדיש בעלי מומים למזבח, כמבואר בתמורה (ו:).

הגמרא מבררת אם יכול להקדיש את הולדות לקדושה אחרת מקדושת אמם: **בְּעָא** [–שאל] **מִינֵּיהּ רַבִּינָא מֵרַב שֵׁשֶׁת, מַהוּ שֶׁמַּתְפִּיסָן לְכָל זֶבַח שֶׁיִּרְצֶה,** כלומר, הולדות שבמעי פסולי המוקדשין, שבא להתפיסם לקדושה קודם פדיית האמהות, האם יכול להתפיסם לשם איזה קרבן שירצה, אף לשם קרבן שונה מן הקרבן שלשמו הוקדשה האם. **אָמַר לֵיהּ** רב ששת לרבינא, **אֵין מַתְפִּיסָן,** אלא לשם אותו קרבן שהוקדשה האם.

הגמרא מבררת את טעמו של רב ששת. שאל רבינא את רב ששת: **מַאי טַעְמָא,** שאינו יכול להקדישו לשם קרבן אחר. **אָמַר לֵיהּ** רב ששת לרבינא, **גָּמַר 'בִּשְׁעָרֶיךָ' 'בִּשְׁעָרֶיךָ' מִבְּכוֹר** – פסולי המוקדשין נלמדים בגזירה שוה מבכור, שכן בשניהם נאמרה תיבת 'שְׁעָרֶיךָ', לגבי בכור נאמר (דברים טו כב) 'בִּשְׁעָרֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ', ולגבי פסולי המוקדשין נאמר (שם יב טו) 'אֲשֶׁר נָתַן לְךָ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ', ודורשים, **מַה בְּכוֹר, אֵין מַתְפִּיסָן לְכָל זֶבַח שֶׁיִּרְצֶה** – כשם שהבכור, אינו יכול להקדישו לשם קרבן אחר כרצונו, **הָכְתִיב** (ויקרא כז כו) **'אַךְ בְּכוֹר אֲשֶׁר יִבָּכֵר לַה' בִּבְהֵמָה וגו' לֹא יַקְדִּישׁ אִישׁ אוֹתוֹ',** ופירושו שאי אפשר להקדיש אותו בקדושה אחרת, **אַף פָּנֵי אֵין מַתְפִּיסָן לְכָל זֶבַח שֶׁיִּרְצֶה** – אף פסולי המוקדשין אינו יכול להקדישן לקדושה אחרת.

הגמרא מביאה ראיה מברייתא לרב ששת: **תָּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב שֵׁשֶׁת, קָדָשִׁים שֶׁקָּדַם מוּם קְבוּעַ לְהֶקְדֵּישָׁן,** ולפיכך הוקדשו לדמיהם בלבד, **וְנִפְדּוּ** כדינם, ומעכשיו חזרו להיות כמו חולין גמורים, ולפיכך **חַיָּבִין בַּבְּכוֹרָה** – אם אחרי שנפדו נולד להם בכור, הרי הוא קדוש בבכורה, **וּבַמַּתָּנוֹת** – וכן השוחט בהמות אלה אחרי שנפדו, חייב לתת מהן לכהן את הזרוע, הלחיים והקיבה. **בֵּין לִפְנֵי פְדִיּוֹנָן בֵּין לְאַחַר פְּדִיּוֹנָן, הַגּוֹזֵז וְהָעוֹבֵד בָּהֶן אֵינוֹ סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים** – הגוזז את צמרם והעושה בהם עבודה, אף שעובר בזה על איסור דרבנן (כמבואר בגמרא (לעיל יד.)), מכל מקום אינו לוקה משום 'לֹא תַעֲבֹד וגו' וְלֹא תָגֹז' (דברים טו יט), מפני שלאו זה נאמר רק על קדשים גמורים. **בֵּין לִפְנֵי פְּדִיּוֹנָן בֵּין לְאַחַר פְּדִיּוֹנָן, אֵין עוֹשִׂין תְּמוּרָה** – אם המירו את קדושתם בבהמות אחרות, בין אם היה זה קודם פדיונם, ובין אם היה זה אחר פדיונם, לא חלה התמורה. **וְלִפְנֵי פְּדִיּוֹנָן, מוֹעֲלִין בָּהֶן** – הנהנה מהם לפני פדיונם מעל, כלומר, אם היה מזיד לוקה, ואם היה שוגג משלם קרן וחומש להקדש ומביא 'אשם מעילות', לפי שאף שאין בהם קדושת הגוף, מכל מקום אינם גרועים מקדשי בדק הבית שגם כן אין בהם קדושת הגוף ומועלים בהם. **וְלִאַחַר פְּדִיּוֹנָן** נעשו חולין גמורים, **וְאֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן, וְוַלְדוֹתֵיהֶן חוֹל** – הולדות שנולדו מהן אחרי שנפדו, הם חולין גמורים, ואפילו אם נתעברו בהם קודם פדיונן, לפי שעל ידי פדיון האם פקעה גם קדושת הולד, שכן העובר נחשב כמו אחד מאיברי האם, **וְנִפְדִּין תְּמִימִים** – הולדות שנולדו קודם פדיון האמהות, נפדים, אף אם אין בהם מום, לפי שלא חלה עליהם קדושת הגוף, שכן דין ה'טפל' שבהקדש זה שהם הולדות, אינו יכול להיות יותר חמור מהדין של עיקר הקדושה שהן האמהות, וכשם שהאמהות ראויות להיפדות בלא מום, כך גם הולדות, **וּמַתְפִּיסָן לְכָל זֶבַח שֶׁיִּרְצֶה** – וגם לפני פדיון האם, יכול הוא להקדיש את העובר לשם איזה קרבן שירצה, כלומר, גם לשם קרבן שונה מן הקרבן שלשמו הוקדשה האם. **כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר** – הכלל העולה מכל הדינים האמורים בענין קדשים שקדם מומם להקדשתם, הוא שאחרי שנפדו **חֲרֵי הֵן כְּחוּלִּין לְכָל דְּבָרֵיהֶם, וְאֵין לְךָ בָּהֶם אֶלָּא מְצוַת עָלוּי בִּלְבַד** – כל קדושתם היא רק לענין שצריך לשומם ולפדותם.

אֲבָל קדשים שקדם **הֶקְדֵּישָׁן אֶת מוּמָן,** והואיל ובשעה שהוקדשו לא היה בהם מום הרי חלה עליהם קדושת הגוף, **אוֹ** שקדם **מוּם עוֹבֵר** [–מום שיש לו רפואה] **לְהֶקְדֵּישָׁן,** וגם בזה חלה עליהן קדושת הגוף, **וְלִאַחַר מְכָאן נוֹלַד** בהם **מוּם קָבוּעַ, וְנִפְדּוּ** כדינם, אף על פי שמותר לאכול את בשרם בכל מקום, מכל מקום לא פקעה מהם קדושתם לגמרי ויש להם דין 'פסולי המוקדשים', ולפיכך **פְּטוּרִין מִן הַבְּכוֹרָה וּמִן הַמַּתָּנוֹת** אף לאחר שנפדו. **בֵּין לִפְנֵי פְדִיּוֹנָן בֵּין לְאַחַר פְּדִיּוֹנָן, הַגּוֹזֵז אֶת צמרם וְהָעוֹבֵד בָּהֶן סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים** – לוקה ארבעים מלקות [כלומר, ארבעים חסר אחת], לפי שעבר על מה שנאמר (דברים טו יט) 'לֹא תַעֲבֹד וגו' וְלֹא תָגֹז' וגו'. **וּבֵין לִפְנֵי פְדִיּוֹנָן בֵּין לְאַחַר פְּדִיּוֹנָן, עוֹשִׂין תְּמוּרָה** – אם המירו אותם בעליהם בבהמות אחרות, חלה התמורה. **לִפְנֵי פְדִיּוֹנָן, מוֹעֲלִין בָּהֶן** – הנהנה מהם לפני פדיונם מעל. **וּלְאַחַר פְּדִיּוֹנָן, אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן** – אבל הנהנה מהם לאחר פדיונם לא מעל, לפי שפסולי המוקדשין שנפדו הוקשו לצבי ואיל שהם חולין, **וְוַלְדוֹתֵיהֶן קוֹדֶשׁ** – הולדות שנתעברו בהם קודם פדיונם, אף אם נולדו לאחר פדיונם, קדושים הם, **וְאֵין נִיפְדִּין תְּמִימִין** – ואין הולדות נפדים כל זמן שאין בהם מום, **וְאֵין מַתְפִּיסָן לְכָל זֶבַח שֶׁיִּרְצֶה** – וקודם לפדיון אמם, אינו יכול להקדישן לשם איזה קרבן שירצה, אלא לשם הקרבן שהאם הוקדשה בו. והרי ששנינו בברייתא כדברי רב ששת, שאינו יכול להקדישם בקדושה אחרת. מסיימת הברייתא, **כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר** – הכלל העולה מהדינים האמורים בענין קרבנות שקדמה הקדשתם למומם, **שֶׁחֲרֵי הֵן כְּהֶקְדֵּשׁ לְכָל דִּבְרֵיהֶם, וְאֵין לְךָ בָּהֶן אֶלָּא הֶיתֵּר אֲכִילָה בִּלְבַד** – וכל מה שהותר מהם להדיוט, הוא רק האכילה, והיא מותרת בכל מקום ואפילו בטומאה.

הגמרא מבארת מה נתכוין התנא לרבות במה ששנה 'כללו של דבר': **כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר דְּרֵישָׁא** – מה ששנינו ברישא של הברייתא, שדנה בדיני קדשים שקדם מומם להקדשתם, 'כללו של דבר הרי הן כחולין לכל דבריהם', **בא לְאַתּוֹיֵי** [–לרבות] **שׁוֹחֲטָן בַּחוּץ דְּפָטוּר** – שהשוחט קדשים אלו מחוץ לעזרה, פטור מכרת וחטאת האמורים באיסור 'שחוטי חוץ', ואף אם לא נפדו, לפי שאין חייבים על השחיטה בחוץ אלא אם כן הבהמה היתה ראויה להקרבה בפנים, ובעלת מום אינה ראויה להקרבה בפנים.

כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר דְּסֵיפָא – ומה ששנינו בסיפא של הברייתא, שדנה בדיני קדשים שקדמה הקדשתם למומם 'כללו של דבר הרי הן כהקדש לכל דבריהם',

נסיעתו משם עלולה להרוס ולבטל כל ההישגים דעד עתה. ובוודאי שיימצאו כמה שיפרשו הנסיעה מהתם – כנסיגה ובריחה מן המערכה

ממכתב י"ב תשרי, תש"ט

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וציונים – הלכות שבת ~

יא תַּבְשִׁיל יָבֵשׁ[פג] שֶׁאֵין בּוֹ רֹטֶב כְּלָל[פד] - אֵין בּוֹ בִּשּׁוּל אַחַר בִּשּׁוּל, אִם נִתְבַּשֵּׁל כְּבָר כָּל צָרְכּוֹ, וַאֲפִלּוּ

ביאורי הלכה

פג] תבשיל יבש - תבשיל מוצק, שאינו נוזלי, ואפילו אינו גוש אחד אלא גרגירי אורז וכיוצא־בזה[134], אבל מאכל שאינו מוצק אף אם הוא סמיך כמו רסק עגבניות וכיוצא־בזה הרי הוא דבר לח[135].

פד] רוטב כלל - תבשיל יבש שיש עליו[136] רטיבות של "טופח על מנת להטפיח"[137] - דינו כתבשיל לח שיש בו בישול אחר בישול אם הצטנן לגמרי[138], ולכן קוגל שהצטנן ויש עליו מעט שמן[139] אסור לחממו בכלי ראשון או על מקור חום אחר אם יגיע לחום שהיד סולדת בו[140]. ויש שביארו[141] שלחלוחית מועטה

ציונים והוספות

134) גרגירי אורז וכן בשר טחון וכל כיוצא בזה שנימוחו במים עד שהפכו נוזלים דינם כנוזל (אף שאין להם רוטב ממש), וכדין רסק עגבניות דלהלן, אלא שלרוב לא מצוי שדבר יבש נעשה נוזל ממש אלא אם כן זו אבקה כמו סוכר, מלח, קפה, וכיוצא בזה (ראה דינם להלן).

135) ע"פ שו"ת אגרות משה, אורח חיים חלק ד סימן עד, וכן משמעות שוע"ר בקו"א סי' רנג שהובא להלן הערה קמא.

136) דווקא רוטב שעליו, אבל אם פני התבשיל יבשים, אף שיש בתוכו לחלוחית, דינו כדבר יבש (שבת כהלכה פ"ג ביאור ו), ואם הרוטב שבתוכו נימוח ויוצא בחימומו, נתבאר בהמשך ההלכה.

137) קצות השלחן סי' קכד בדה"ש ס"ק לז (בהמשך לדבריו שהובאו להלן הערה קלח): "ומיהו אם התבשיל לח קצת עד שאין בו טופח על מנת להטפיח, אפשר דלחלוחית כזו אין בה ממש ומותר, וצ"ע". וטופח על מנת להטפיח היינו שאם מניח ידו על התבשיל תעלה בה ליחות אז נקרא "טופח", ואם תעלה בידו לחות בשיעור שאם יגע בידו הרטובה בדבר אחר יקבל ממנה ליחות הרי זה טופח על מנת להטפיח (ע"פ סי' פב ס"ב).

138) משמעות הלשון "שאין בו רוטב כלל" היינו אפילו לא לחלוחית שעליו, וז"ל קצות השלחן (סי' קכד בדה"ש ס"ק לז): "וכמו דאיתא בסעי' יז שהבשר אינו מתבשל והלחלוחית שעליו מתבשל אא"כ הוא יבש שאין עליו לחלוחית כלל, והה"נ גבי תבשיל שאם יש עליו לחלוחית מקרי תבשיל לח, ותבשיל יבש היינו שהוא נגוב לגמרי, ואפילו בנגוב קצת יש בו בישול אחר בישול כדמוכח מלשון הקו"א לאדמו"ר (הובא להלן הערה קמא), ואפילו ביבש לגמרי אלא שהמוהל שעליו יהא נמחה כשיחממו אותו אוסר אדמו"ר כמ"ש בפנים סי"ז, כל־שכן היכא שיש על הדבר יבש מוהל לח שאסור, ועי' בס' שביתת השבת דנ"ב שהביא מהמנחת כהן שכל שהרוב הוא דבר יבש אף שיש בו קצת רוטב לא שייך שם בישול, ומיהו דעת אדמו"ר לא משמע כן כנ"ל" (וראה שבת כהלכה פ"ג ביאור ו, שהחומרא בגדר "יבש ולח" קשורה לכך שלשוע"ר יש בישול אחר בישול בדבר לח מן התורה, אמנם, בקצות השלחן החמיר בנידון יבש ולח, אף שלדעתו אין בישול אחר בישול בדבר לח מן התורה (ראה לעיל הערה קיט).

139) עד"ז אטריות שלא שהו במסננת לאחר בישולם והם "טופח על מנת להטפיח", אף שמותר ליתנם בצלחת מרק (כלי שני), אסור ליתנם בכלי ראשון (הסיר שבושל בו המרק). וז"ל קצות השלחן (סי' קכד בדה"ש ס"ק לז): "וצריך ליזהר בלאקשין צוננים שמניחים לתוך הקערה שיהיו נגובים", וראה שבת כהלכה (פ"ג הערה יא) שמותר לערות על האטריות באמצעות מצקת ששאבו בה מהקדירה, ושם (הערה יב) שלערות עליהן מכלי ראשון ממש כדאי לכתחילה להקפיד שלא לעשות כן.

140) וראה שו"ע המבואר (כנישתא דבי רב) שגם אם בשולחן־ערוך יש משמעות להקל שהלחות שעל התבשיל אינה נחשבת כ"רוטב", הרי ב"הלכתא רבתא לשבתא" שבסידור (הובא להלן) דעתו להחמיר במוהל היוצא בחימום בשר או עופות צלויים או מבושלים, ואם כן כל רטיבות או לחלוחית דינה כ"דבר לח", ולפי זה אסור לחמם (לחום שיד סולדת בו) קוגל יבש או שניצל יבש אם בחימומם תצא מהם לחלוחית שיש בה "טופח על מנת להטפיח".

141) ראה שו"ע הרב המבואר כנישתא דבי רב כאן, וכן משמעות לשון "רוטב" בכל מקום בסי' זה (ולעיל סי' רנג

נִצְטַנֵּן לְגַמְרֵי. וּמֻתָּר אֲפִלּוּ לִשְׁרוֹתוֹ בִּכְלִי רִאשׁוֹן רוֹתֵחַ[פה] **כְּדֵי שֶׁיְּהֵא נִמּוֹחַ שָׁם וְיִהְיֶה דָּבָר לַח**[פו]**.**
וְאִם הוּא דָּבָר יָבֵשׁ שֶׁלֹּא נִתְבַּשֵּׁל מִלְּפָנֵי הַשַּׁבָּת - אֵין שׁוֹרִין אוֹתוֹ בְּשַׁבָּת בְּחַמִּין שֶׁהָיָה סוֹלֶדֶת בּוֹ, אֲפִלּוּ אֵינוֹ נִמּוֹחַ שָׁם כְּלָל. וְאִם שָׂרָה בִּכְלִי רִאשׁוֹן - חַיָּב.

חלק ב, סימן שיח, דִּין הַמְבַשֵּׁל בְּשַׁבָּת, תְּחִילַת סָעִיף יא:

ביאורי הלכה

ורטיבות המצויה על פני התבשיל אינה בכלל "תבשיל שיש בו רוטב" ודינה כדין התבשיל עצמו שהוא "דבר יבש" ואפילו יש בה "טופח על מנת להטפיח"[142], ומותר לחמם קוגל, שניצל, מיני מאפים וכל כיוצא־בזה גם אם יש עליהם רטיבות של שמן[143]. ותבשיל יבש כגון חלה שהוצאה מהמקפיא ורוצה לחממו בדרך המותרת בשבת (ראה לעיל סימן רנג) ועליו שכבת כפור דקה שנוצרה מהקור - יש להסירה ולנגבה היטב קודם חימום התבשיל[144].

פה] רותח - שאינו על האש[145].

פו] ויהיה דבר לח - בהלכתא רבתא לשבתא שבסידור אדמו"ר הזקן: אע"פ שאין בישול אחר בישול בדבר יבש, מכל־מקום אם חוזר ונמחה ממנו קצת יש בו משום בישול אחר בישול בלחלוחית המחוי אם היד־סולדת־בו. ולכן צריך ליזהר במאד שלא להחם בשר או עופות צלויים או מבושלים אם יתחמם המוהל הנמחה מהם עד שהיס"ב משום איסור סקילה וכרת ח"ו. משמע בסידור להחמיר שיש בישול אחר בישול

ציונים והוספות

קורא לזה "מרק"), וראיית קצוה"ש מלשון "לחלוחית" בסעיף יז היא ראיה לסתור, ששם עוסק בלחלוחית שלא התבשלה עדיין, ודווקא בה חייב על לחלוחית גרידא, ועצם שינוי הלשון מורה שבנידו"ד אסור רק רוטב ממש. ומ"ש שאין בו רוטב "כלל" הוא לאפוקי מהמנחת כהן (משמרת השבת שער שני פ"ב תנאי הב') שגם תבשיל שיש בו ממש רוטב או מרק (נוזל ממש ולא רטיבות גרידא) אם רובו יבש נחשב כתבשיל יבש, ועל זה כתב בשו"ת דברי נחמיה (חאו"ח סי' כא) ש"הסברא לילך בכה"ג בתר רובא אינו מתקבל כלל וכלל", והוא "מוקצה מן הדעת, ונבנה על יסוד רעוע", ומה שהביא בקצוה"ש (שם בדה"ש ס"ק לט) מקו"א סי' רנג ס"ק יא "שמדובר בקטניות שנגובים קצת, ומשמע שאילו היו נגובים לגמרי לא היה בזה בישול אחר בישול", לא מוכח שנגובים קצת היינו "טופח על מנת להטפיח" ויבשים היינו "ללא לחלוחית", ופשט הדברים הוא לכאורה ש"נגובים קצת" הוא שלמרות הרוטב אינו נוזל ולא נשפך כמרק, ו"נגובים לגמרי" שאין בו רוטב ממש. והמעיין בש"ך (יו"ד סי' קה אליו ציין קצוה"ש שם) לעניין דבר גוש יראה שזהו הפירוש "דבר גוש" היינו שאי אפשר לערות ולשפוך אותו אף שיש בו מעט רוטב (וגם קצוה"ש עצמו מודה שמעט רוטב לא מבטל גדר "דבר גוש", וראה שבת כהלכה פ"א ביאור לא והערה קיז).

142) וגם בדברי הסידור (ראה לעיל הערה קמ) אינו מוכרח להחמיר בכל לחלוחית, כי בחימום בשר או עוף (בהם עוסק בסידור) יוצאים מיצי בשר ושומנים הנעשים לרוטב ממש (שהרי ניתן לחמם קוגל, שניצל וכיוצא־בזה על גבי רשת בתנור (ובשעת הצורך די בנייר אפייה או אלומיניום לספיגת לכלוך), אך לא ניתן לחמם בתנור עוף או בשר (למעט פרוסות דקות (כעין שניצל) מחלקי בשר דלי שומן), על רשת ללא תבנית או כלי לספיגת הנוזלים). וכל־שכן אם תפרש שחומרת הסידור אינה משום בישול אחר בישול בדבר לח (ראה להלן הערה קמו), שאז אינו נוגע כלל לענייננו. ולהעיר, שהלשון בסידור "לחלוחית המחוי" פירושו לחלוחית שבתוך העוף הבשר שנימוחה ונעשתה לרוטב, והוא ע"פ המבואר לעיל סי' קנח סעיף י: "מוהל היוצא מבשר צלי... בשעת הצלייה... והוא מלחלוחית הבשר עצמו" (אף שלא מדובר במי הבישול שחזרו ויצאו (שמסתבר שדינם כדבר לח) אלא במוהל שלעניין נטילת ידיים נחשב כחלק מהבשר, אינו כן לעניין בישול).

143) אין לאסור אלא מה שנקרא אצל אנשים "רוטב" או "מרק", ואפילו רוטב סמיך כמו חמין שהתייבשו נחשב כ"דבר לח", אבל הנוטל מתוך החמין תפוח אדמה, בשר וכיוצא־בזה וניערו מהרוטב שדבק בו הרי הוא "דבר יבש" אף אם הוא לח עדיין ו"טופח על מנת להטפיח", וכל־שכן שאין להחמיר ברטיבות שאינה בעין כלל אף שהוא טופח על מנת להטפיח (ויש שחילקו בין לחלוחית שהיא חלק מהתבשיל שמקילים בה, לבין לחלוחית שאינה חלק ממנו כמו רטיבות שעל האטריות (ראה שבת כהלכה ח"א הוספות ותיקונים ע' תצא)).

144) הדיון דלעיל בגדר "יבש" ו"לח" אינו אלא לעניין בישול אחר בישול, אבל שכבת הכפור שנוצרה מההקפאה אינה מבושלת, ויש בה משום בישול גם אם דינה כיבש (ע"פ שו"ת מנחת יצחק (ח"ט סי' לא), ובשבת כהלכה (פ"ג הערה יד) התיר לחמם אם שכבת הכפור אינה "טופח על מנת להטפיח", אמנם במנחת יצחק שם משמע שבמים שלא נתבשלו כלל אין להקל אפילו במקום שאי אפשר לנגב (כגון כוס רטובה (מים שלא הוחמו כלל) שרוצה למזוג לתוכה), וכן להלן סי"ז שאין להקל בשום לחלוחית שעל בשר השור, ומהיכי תיתי להקל כשאינו טופח על מנת להטפיח).

145) קצות השלחן סי' קכד סי"ז. כי אסור לתת תבשיל בקדירה שעל האש גם אם הוא מבושל כל צרכו משום שנראה כמבשל, אלא אם יקפיד על כללי החזרה בשבת או שיתן במקום שאינו דרך בישול (כדלעיל סי' רנג, וראה המבואר שם לעניין חימום על פלטה של שבת וכיוצא־בזה).

ביאורי הלכה

בדבר יבש שנימוח[146], ואסור לשרות תבשיל יבש בכלי ראשון[147] רותח כדי שיהא נימוח שם. אך למעשה חומרת הסידור חלה בשני תנאים: (א) תבשיל שנימוח קודם שמתחמם לחום שהיד סולדת בו[148], (ב) תבשיל שנימוח (נמס) ונעשה לנוזל כמו שומן[149]. נמצא שעיקר החומרא שייכת דווקא בדוגמאות שבהם נקט

ציונים והוספות

146) שדבר יבש שנימוח דינו כדבר לח. כן ביאר בשו"ת דברי נחמיה סי' כא (וכן הבינו כו"כ מחברים בטעם חומרת הסידור, אלא שדעת הדברי־נחמיה עצמו שיש להחמיר כן גם מעיקר הדין), וז"ל קצות השלחן (סי' קכד בדה"ש ס"ק מג): "הגם שבשו"ע מתיר אדמו"ר להחם דבר יבש אע"פ שיהא נימוח (כדעת המג"א ס"ק לא וס"ק מ) מ"מ החמיר בסידור כדעת הלבוש (סט"ז וכדעת הט"ז ס"ק כ) המובא במ"א סי' שי"ח סק"מ, דאם נמחה היבש שוב הוי דבר לח". וגם בשו"ע (להלן סי"ח לעניין מלח) נטה מדעת המג"א והביא את דעת המרדכי שתבוא ברכה למי שמחמיר כמותו (ובשו"ת דברי נחמיה הנ"ל תמה שלא מתאים לשיטתו בשו"ע שדינו כדבר יבש, וראה להלן הערה רס בזה), ויש שפירשו שגם בסידור סבר שדבר יבש שנימוח נשאר "דבר יבש", אלא שהחמיר שכשהוא נימוח זו תוספת בישול האסורה גם בדבר יבש, שהפשרת (המסת) דבר שנקפא (נקרש) יש בה משום בישול. וז"ל בקובץ מבית חיינו (ח"ב ע' 48): "ונראה שבשלחן ערוך סובר רבינו כהפוסקים שאין בדבר יבש שנימוח משום בישול אחר בישול, ומכל מקום המחמיר בזה כהר"מ שהובא בכל בו שסובר דיש בזה משום בישול אחר בישול משום דהפשרו זהו בשולו, דתבא עליו ברכה, דדווקא בבישול סתם אין בישול אחר בישול אפילו להמחמירים, אבל בהפשר אחר בישול או בהפשר אחר הפשר יש בזה משום בישול אחר בישול להמחמירים ועל כן המחמיר תבא עליו ברכה, אבל בהלכתא רבתא לשבתא בסידורו סובר דהפשר אחר בישול וגם בהפשר אחר הפשר יש בזה משום בישול אחר בישול... אולם רבינו סובר דהפשרו זהו בשולו דוקא אם היד סולדת בו (ודלא כהפמ"ג דלעיל הערה צה)... ומה שצריכים לזה דריפה גוף קשה ולא די בזה דהוה מבשל משום יד סולדת בו משום שהוא דבר שאין בו משום בישול באם לא היה מרפה גוף קשה כגון מתכות שכבר נעשה גחלת, או דבר יבש שכבר נתבשל". ע"ש באריכות. וראה להלן הערה קמח נפק"מ בין שני הביאורים.

147) להלן מבואר שדבר יבש שיש בו משום בישול אסור ליתנו בכלי שני (אף שכלי שני אינו מבשל) ש"נראה כמבשל" משא"כ בדבר לח שלא נראה כמבשל, ונמצא שממ"נ מותר ליתן דבר יבש המבושל כל צרכו בכלי שני אף שנימוח שם, או מצד שאין בו משום בישול (כקולת השו"ע), או מצד שהוא דבר לח (לשיטתו בסידור), אך בקצות השלחן (סי' קכד הערה מג) העיר שבסידור אסר לחמם המוהל שעל העוף ולא הזכיר "כלי ראשון" ומשמע לאסור גם בכלי שני, וביאר שייתכן שלא הזכיר כלי ראשון או שני כי בשר אפשר לחממו כנגד המדורה ללא כלי כלל. ועל־פי המבואר להלן (הערה קנא) ש"נראה כמבשל" הוא מצד שדרך בישולו על ידי שרייתו ברותחים משא"כ בדבר לח, נמצא שיש לחוש בדבר יבש שנימוח ל"נראה כמבשל" בכלי שני גם אם דינו כדבר לח. ובקצות השלחן (שם) הוסיף שלפי הסידור יש לחוש שהמוהל נעשה בבישולו הראשון כ"קלי הבישול" ואסור בכלי שני משום מבשל (ראה גם קצות השלחן שם ס"ק נב, ובשבת כהלכה פ"א ביאור יט, ושם הערה ס בשם הערות וביאורים (צ"צ ח"ד ע' סד) שחוששים ל"קלי הבישול" (לא מצד בישולו הראשון כ"קצות השלחן", אלא) כמו בכל תבשיל שלא נתפרש שאינו מקלי הבישול (ודבר יבש שנימוח אינו בכלל המשקים שנתפרש להלן סעיף יב שמותר ליתנם בכלי שני). ולהלן סי"ב נתבאר דין קלי הבישול.

148) שבת כהלכה פ"ג ביאור ח: "והנה בביאור שיטת אדה"ז (והלבוש) שיש בישול אחר בישול ביבש שנימוח: כתב האג"ט (אופה, ס"ק נה אות ג) - שהוא לפי שנימוח עוד בטרם שמגיע ליס"ב, ונמצא שכשנעשה יס"ב ה"ה לח שיש בו בא"ב... וכבר כתבנו לעיל, שאולי שיש לדייק כך גם מלשון רבינו בסידור בדין זה, שכתב: "...ולכן צריך ליזהר . . אם יתחמם המוהל הנמחה מהם עד שהיס"ב". שיתכן שבדווקא כתב שהאיסור הוא דוקא אם מתחמם "המוהל שנמחה מהם" עד שיס"ב, אבל אם מתחמם שיס"ב בטרם שהופך ל"מוהל הנמחה" - אכן שרי! ועל פי דבריהם, הרווחנו לכאורה קולא חשובה לשיטת המחמירים". ולהעיר, שקולא חשובה זו אינה לביאור השני בחומרת הסידור שהובאה לעיל הערה קמו, שלפיה אדרבה, עיקר חומרת הסידור היא מעצם זה שנימוח ברותחין (וייתכן שלזה הדגיש בסידור "לחלוחית המחוי" (ראה לעיל הערה קמב מסי' קנח) שצריך חום רב להפשירו ולא שומן גרידא שלא צריך רותחין להפשירו), אך גם לביאור זה עיקר החומרא בדבר שיש בו שומן או נמס (הפשר) לגמרי מהטעם שבהערה הבאה.

149) בשו"ת דברי נחמיה סי' כא אות ד: "דלא דמי כלל דנימוח דשומן וכה"ג שגופו וממשו חוזר ונימוח ונימס והיה כמים ממש, משא"כ בתרנגולת (היינו הבשר עצמו) שגם אם ישרה ימים רבים במים חמין רחוק שיומס גופה להיות כמים כי אם שתתרכך ותתמעך ותתערב עם המים להיות כגוף אחד וכעין דייסא... וי"ל בזה ב' אופני סברות, אחד דמאכל שנתמעך בכעין דייסא י"ל שיש לו דין דבר יבש גם אחר שנתמעך ונתערב עם המים... יש לומר שיש למאכל כזה דין דבר יבש ולא דין דבר לח... ואופן הסברא הב' היינו אף אם נאמר דמאכל כעין דייסא לא נקרא דבר יבש לענין בישול בשבת, ואילו היה כן גם בבישול ראשון היה בו משום בישול אחר בישול בבישול זה השני, מ"מ י"ל דהיינו רק מצד לחלוחית המים שבו, אבל מצד ממשות פירורי המאכל שנתמעך ונתערב בתוך מים הללו לעולם אימא לך שיש עליהם דין דבר יבש כל מקום שהם". והנה

ביאורי הלכה

בסידור: חימום עוף ובשר (ובזה נכלל כל תבשיל שיש בו שומן ורוטב קרוש), וכן עירוי רותחים על סוכר ומלח (ובזה נכלל כל מיני אבקות שנמסות מיד במים), משא"כ תבשיל יבש שאין בו שומן (וכגון תפוחי אדמה, אורז, מאפים שונים, פרוסת עוף יבשה), שלא נמס ונעשה לנוזל[150], אף אם מצד עירובו ברותחין נעשה כעין דייסא וכיו"ב.

ציונים והוספות

אף שב"דברי נחמיה" לא כתב בפירוש להקל בתבשיל שלא נמס ממש, אלא רק לבאר החילוק בין תרנגולתא דר' אבא (גמרא ורש"י קמה, ב) שהתירו לשרות ברותחין לתבשיל אחר הנימוח ברותחין, אך דעתו שגם אם דבר יבש שנימוח דינו כדבר לח הרי: (א) דבר שלא נמס ונוזל בעצמו כשומן נשאר דינו כדבר יבש (ומתאים ללשון בסידור: "חוזר ונמחה" השייך דווקא בשומן וכיו"ב), (ב) אם נמס רק מצד עירובו ברותחים, אין גדר בישול אלא במים שבו ולא ב"דבר יבש" עצמו, ומותר לשרותו ברותחים.

150) הלחות המופיעה על תבשילים רבים מצד אידוי הנוזלים שבהם (שנכנסו בבישולם), מגיעה רק לאחר שהתחממו בחום שהיד סולדת בו, משא"כ שומן ורוטב קרוש שהופכים לנוזל כבר בחום של 40 מעלות או פחות. ומאכלים, פשטידות ומיני מאפים הספוגים בשמן, מרגרינה, חמאה ושאר דברים הנמסים בחום נמוך, אם נוזלים ויוצאים מהמאכל דינם כשומן העוף, ואם לא יוצאים כלל - דינם כ"דבר יבש" (ראה לעיל הערה קמח), ואם יוצאת מעט רטיבות שמן על פני המאכל, לכאורה תלוי בב' השיטות דלעיל הערות קלח, קמא אם דינו כ"דבר לח", אך ייתכן שגם המחמירים בגדר "דבר לח" בלחלוחית מועטה, לא יצרפו אליה חומרא זו של בישול אחר בישול בדבר יבש שנימוח. ולעניין אבקות נמסות וכיו"ב ראה להלן על סעיף יח.

~ שו"ע רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות שבת ~

~ יום ראשון ~

חלק ב סימן רנג דין כירה ותנור ליתן עליה הקדרות בערב שבת:

יט אבל אם הוא חם קצת אף על פי שאין היד סולדת בו מותר להחזירו אם הוא בענין שאין בו משום איסור בישול כגון שהוא יבש שאין בו מרק שלדברי הכל אין בו משום בישול אף אם היה צונן לגמרי ואפילו אם יש בו מרק שיש בו משום בישול אם נצטנן לגמרי מכל מקום כשלא נצטנן לגמרי נוהגים להקל לענין לסומכו כנגד המדורה כמו שיתבאר שם אם כן הוא הדין שיש להתיר לפי זה להחזירו על גבי הכירה הגרופה או קטומה או שהוסקה בקש או גבבא והקדרה עודה בידו והיה דעתו להחזירה.

אבל המנהג להקל עוד אפילו להחזיר תוך תנורים שלנו שדינם כתוך הכירה ומחזירים גם לאחר שהסיר הקדרה מידו והניחה על גבי קרקע ושהתה שם הרבה וגם לא היה דעתו בתחלה להחזירה ואפילו פינה התבשיל לקדרה אחרת ואין למחות בידם לפי שיש אומרים שלא הצריכו חכמים שיהיה דעתו להחזירה ועודה בידו אלא בשנטלה מהכירה מבעוד יום ובא להחזירה בשבת שאז אם לא היה דעתו להחזירה או שכבר הסירה מידו הרי זה כמושיבה בשבת לכתחלה כיון שבתחלת כניסת השבת לא היתה שם כלל על הכירה אבל כשנטלה מהכירה משחשכה כיון שבתחלת כניסת שבת היה תבשיל זה על הכירה אינו נראה כמושיבו בשבת בתחלה אף אם לא היתה דעתו להחזירה וגם כבר הסירה מידו ופינהו לקדרה אחרת ולכן מותר להחזירה אם הוסקה בקש וגבבא או שהיא גרופה או קטומה והתבשיל נתבשל כל צרכו ולא נצטנן לגמרי.

ועל זה סומכים העולם להקל יותר ולומר שאף מה שאסרו חכמים להחזיר לתוכה לא אסרו אלא כשנטלה ממנה מבעוד יום והיתה בידו עד לאחר שחשכה ומכל מקום כל אדם יש לו להחמיר לעצמו שלא להחזיר לתוך הכירה והתנור אף שנטלה משם לאחר שחשכה אף על פי שהיתה דעתו להחזירה ועודה בידו לפי שאין טעם מספיק לחלק בין נטלה משחשכה ובין נטלה מבעוד יום לענין חזרה לתוכה.

ואפילו לענין להחזיר על גבי הכירה אם לא היה בדעתו להחזירה או שכבר הסירה מידו או שפינהו לקדרה אחרת טוב להחמיר לפי שרבו האומרים שאף לענין זה אין חילוק בין נטלה מבעוד יום לנטלה משחשכה.

ויש נוהגים להקל עוד להחזיר למחר ביום לתוך התנור שאפו בו מבעוד יום אף על פי שלא גרפוהו אם לא חממו עוד התנור אחר האפיה להטמין בו החמין של סעודת שחרית אלא הטמינו בתנור אחר לפי שהגחלים שנשארו מן החימום שחממוהו לצורך האפיה כבר כהו ועממו והרי הן כגרופות (ומכל מקום אם היד סולדת שם אסור) כמו שנתבאר למעלה.

ויש מקילין עוד דאפילו הטמינו בו החמין מכל מקום אחר סעודת שחרית בודאי עממו כל גחליו ומותר להחזיר לתוכו לפי המנהג (אם אין היד סולדת שם):

~ יום שני ~

כ וכל זה להחזיר על גבה או לתוכה אבל מותר לסמוך אצלה חוצה לה בשבת וכן אצל התנור שלנו אף אם גוף התבשיל נוגע בדופן התנור מן הצד ואפילו הוסק בגפת ועצים ואינו גרוף וקטום שאין לחוש לחיתוי בסומך חוצה לו כמו שנתבאר למעלה ואפילו כבר סילק תבשיל זה מהתנור מבעוד יום והניחו על גבי קרקע ולא היה דעתו להחזירו לתוכו ולא אפילו לסמכו אצלו ואפילו הוא תבשיל ישן ונצטנן לגמרי אלא שהוא בענין שאין בו משום בישול כגון שהוא יבש הרי זה מותר לסמוך לפי שאינו נראה כמבשל בשבת לכתחלה שאין דרך לבשל חוץ להתנור והכירה והרי דינו כסומך כנגד המדורה שיתבאר בסי' שי"[ח].

ויש אוסרים לסמוך אצל כירה או תנור שלנו שאינן גרופים וקטומים והוספקו בגפת ועצים אף שהיתה דעתו להחזירה או לסמכה ועודה בידו משום גזרה שמא יחתה שאף שלענין לסמוך שם מבעוד יום לא חששו לחיתוי מכל מקום לענין לסמוך בשבת החמירו יותר.

והמנהג כסברא הראשונה ומכל מקום במקום שאין שם צורך כל כך טוב לחוש לדבריהם:

כא וכל זה כשמחזיר בשבת למקום שהיד סולדת שם (דהיינו שאם תבשיל זה שמחזיר היה צונן היה יכול להתחמם שם כל כך עד שהיד סולדת בו) אבל אם אין היד סולדת שם לדברי הכל מותר לסמוך שם אפילו בתנור שבימיהם אע"פ שאינו גרוף וקטום.

ואפילו על גבי הכירה הגרופה או קטומה מותר להחזיר אם אין היד סולדת שם אע"פ שכבר סילק תבשיל זה מבעוד יום והניחו על גבי קרקע ולא היה בדעתו להחזירו כלל ואפילו פינהו לקדרה אחרת ואפילו הוא תבשיל ישן ונצטנן לגמרי ואפילו יש בו מרק לפי שכשאין שם חום כל כך שהיד סולדת בו אינו נראה כמבשל שם לכתחלה.

(אבל לענין להחזיר לתוך הכירה או לתוך התנור אפילו שלנו אין חילוק בין היד סולדת בו לאין היד סולדת בו):

~ יום שלישי ~

כב וכל זה להחזיר בשבת עצמה אבל אם עקר הקדרה מעל גבי הכירה מבעוד יום ונמלך להחזירה סמוך לחשכה קודם קבלת שבת אע"פ שכבר הניחה על גבי קרקע ואפילו נצטננה לגמרי ואפילו פינהו לקדרה אחרת יכול להחזירה אפילו לתוכה או אפילו לתוך התנור שבימיהם אע"פ שאינו גרוף וקטום.

ויש אומרים שכל שהוא סמוך לחשכה כל כך שאם היתה הקדרה צוננת לא היה אפשר להרתיחה מבעוד יום אסור להחזירה לכירה זו ולא לכירה אחרת אף שעכשיו היא רותחת אלא על דרך שמותר להחזיר בשבת עצמה משום גזרה שמא יבאו להחזיר אף בשבת עצמה אבל אם היה יכול להרתיחה מבעוד יום אלא שאין שהות להרתיחה קודם קבלת שבת אין בכך כלום.

והמנהג להקל לגמרי כסברא הראשונה ומכל מקום במקום שאין שם צורך כל כך טוב להחמיר ולכן טוב ליזהר שלא ליטול הקדרה מהכירה או התנור שנתבשלה שם וליתנה סמוך לחשכה על גבי תנור בית החורף שהוא אינו גרוף וקטום אם היד סולדת שם אלא אם כן מניח שם שום דבר תחת הקדירה כמו שצריך להניח בשבת עצמה כמו שיתבאר:

כג אבל לסמוך אצל תנור שאינו גרוף וקטום סמוך לחשכה אע"פ שהיד סולדת שם מותר לדברי הכל אע"פ שיש אוסרים בשבת עצמה וכל שכן לסמוך כנגד המדורה במקום שהיד סולדת בו שאפילו בשבת עצמה מותר אם הוא בענין שאין בו משום בישול כמ"ש בסי' שי"ח וסמוך לחשכה מותר אף אם הוא בענין שיש בו משום בישול כגון שיש בו מרק ונצטנן לגמרי או אפילו עדיין לא נתבשל כמאכל בן דרוסאי ואם הוא חי לגמרי מותר אפילו להחזירו על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה סמוך לחשכה ממש לדברי הכל שבחי אין לחוש כלל לחיתוי כמו שנתבאר למעלה:

כד אם עבר והחזיר בשבת למקום שאסור להחזיר (שם לדברי הכל) בין בשוגג בין במזיד אסור עד מוצאי שבת בכדי שיעשו במה דברים אמורים במצטמק ויפה לו אבל אם מצטמק ורע לו מותר אפילו בו ביום שהרי לא נהנה מן האיסור.

ויש מסתפקין אפילו במצטמק ויפה לו אם יש לאסור כלל בדיעבד אם היה שוגג בדבר מאחר שהיה מבושל כבר כל צרכו ויש לסמוך על זה להתיר לאחרים שלא הוחזר בשבילם ומכל מקום לבני ביתו אין להתיר שגם בשבילם הוחזר:

~ יום רביעי ~

כה וכל זה כשהחזיר הישראל בעצמו אבל אם החזיר על ידי נכרי אפילו במזיד מותר אפילו מצטמק ויפה לו אם היה מבושל כל צרכו שאינו נהנה ממנו כל כך כיון שכבר היה ראוי לאכול.

במה דברים אמורים כשהיה חם קצת מתחלה שהיה ראוי לאכול אבל אם היה צונן לגמרי שלא היה ראוי לאכול וחממו הנכרי אפילו מעצמו בשבת בשביל ישראל במקום שאסור להחזיר שם בשבת (לדברי הכל) והישראל בעל התבשיל ראה ושתק כיון שהועילו מעשה הנכרי אסור לכל אדם לאכלו אפילו לאחר שיצטנן עד שימתינו במוצאי שבת בכדי שיעשו.

אבל אם הישראל בעל התבשיל לא ידע כשהחזירו הנכרי שהוא צונן לגמרי או שלא ראהו כלל כשהחזירו הרי זה מותר שמן הסתם אין הישראל רוצה כלל שיחמם הנכרי את

תבשילו לאחר שנצטנן לגמרי ולא כל הימנו שיאסור את התבשיל של ישראל בעל כרחו.

(ואפילו אם צוה את הנכרי להחזיר) אם החזיר (אפילו הישראל בעצמו) למקום שיש מתירים אפילו לכתחלה כגון שסמך אצל תנור שאינו גרוף וקטום או כנגד המדורה תבשיל שנתבשל כל צרכו ויש בו מרק ונצטנן לגמרי ונתחמם שם עד שהיד סולדת בו שאע"פ שיש בה חיוב חטאת (לישראל) מכל מקום כיון שיש מתירים אפילו לכתחלה כמ"ש בסי' שי"ח יש לסמוך על דבריהם בדיעבד (שלא לאסור מעשה הנכרי אפילו צוהו ישראל):

~ יום חמישי ~

כו המשכים בבקר וראה שהקדיחה תבשילו שבקדרה שעל פי הכירה שאינה גרופה וקטומה שהשהה עליה באחד מדרכי ההיתר שנתבארו למעלה ומתיירא פן יקדיח יותר יכול להסיר הקדרה מהכירה ולהניח קדרה ישנה ריקנית על פי הכירה [אבל לא קדרה] חדשה מטעם שיתבאר בסי' תק"כ ואז ישים הקדרה שהתבשיל בתוכה על גבי הקדרה הריקנית ואין כאן איסור במה שמחזיר בשבת לכירה שאינה גרופה וקטומה דכיון שהקדרה הריקנית סותמת פי הכירה תחת הקדרה שהתבשיל בתוכה הרי זה כגרופה וקטומה.

וכן מותר ליתן תבשיל בשבת על פי קדרת חמין הטמונה על גבי האש (שבכירה) ע"ד שיתבאר בסי' רנ"ז אף על פי שהיד סולדת שם ואין חוששין לחיתוי בגחלים כיון שהקדרה מפסקת בין תבשיל זה להגחלים.

ואפילו אם הסיר תבשיל זה מהכירה מבעוד יום ולא היה בדעתו להחזירו והניחו על גבי קרקע ואפילו פינהו מקדרה לקדרה ואפילו הוא תבשיל ישן ונצטנן לגמרי אלא שהוא בענין שאין בו משום בישול כגון שאין בו מרק שאף שבכל אחד מאלו אסור להחזירו בשבת אפילו על גבי כירה הגרופה וקטומה מפני שנראה כמבשל לכתחלה בשבת מכל מקום כשמניחו על גבי הקדרה שעל גבי הגחלים (שבכירה) אינו נראה כמבשל לכתחלה לפי שאין דרך בישול בכך.

ולפי זה יש לומר בתנור שלנו שיש עליו מעזיבה שאף אם אינו גרוף וקטום וכן תנור בית החורף שאינו גרוף וקטום ואפילו האש בתוכו מותר ליתן על גביו בשבת אף על פי שהיד סולדת שם כל מה שמותר ליתן על פי קדרה הטמונה על גבי הגחלים כיון שהמעזיבה מפסקת בין האש להקדרה שהתבשיל בתוכה.

ויש אומרים שאע"פ שאין היד סולדת שם צריך שיניח עתה שום דבר תחת הקדרה להפסיק בינה להגחלים שבתנור כדי שיהיה לו היכר בזה ולא יבא לחתות אבל המעזיבה שהיא עשויה מכבר אינה חשובה הפסק והיכר למונעו מלחתות וכן עיקר.

ומכל מקום קודם שהוסק התנור נהגו להקל ליתן על גביו בלא הפסק אע"פ שיתחמם אח"כ כשיוסק ואז יהיה חשש שמא יחתה אעפ"כ אין למחות בידם כיון שיש להם על מי שיסמוכו:

~ יום שישי ~

כז אבל לסמוך אצל תנור בית החורף שאינו גרוף וקטום ואפילו האש בתוכו מותר בכל ענין לפי מנהגינו כמו שנתבאר למעלה רק שיהיה התבשיל חם קצת אם יש בו מרק והיד סולדת במקום שסומך לתנור אבל אם אין היד סולדת שם אצל התנור אף על פי שנצטנן התבשיל לגמרי מותר לסמוך בכל ענין כמו שנתבאר למעלה.

ומכל מקום אם יודע שהנכרי יסיק אח"כ את התנור לחמם את הבית שזהו מותר בשבת על דרך שיתבאר בסי' רע"ו וכשיתחמם התנור מאד יתחמם גם כן התבשיל שאצלו עד שהיד סולדת בו אסור להניחו שם אלא יטלנו משם קודם שיסיק הנכרי לפי שזהו כאחד מניח את הקדרה ואחד נותן את האור שתחתיה שהראשון פטור אבל אסור מדברי סופרים:

כח אבל מותר לומר לנכרי שיניח שם את התבשיל ואח"כ יסיק התנור לחמם הבית ונרתח התבשיל מאליו לפי שעיקר כוונת הנכרי בהסיקו אינה בשביל התבשיל אלא בשביל חימום הבית שהוא דבר המותר והתבשיל נרתח מאליו ואף שהוא פסיק רישיה ולא ימות אין בזה איסור באמירה לנכרי מטעם שנתבאר למעלה ויש מי שאוסר בזה כיון שהנכרי מתכוין בהסיקו גם בשביל התבשיל שהרי הניחו על גבי התנור או אצלו אף שעיקר כוונתו בשביל הבית אין זה מועיל כלום והמנהג כסברא הראשונה ומכל מקום כל בעל נפש יחמיר לעצמו במקום שאין שם צורך כל כך:

~ שבת קודש ~

כט אבל אם נתן נכרי מים לתוך הקדרה הקבועה בתנור כדי שלא תבקע כשיסיק התנור ואח"כ הסיק התנור ונרתחו המים מותר ליהנות הישראל מהם בשבת ואפילו לכתחלה מותר לומר לו שיתן מים בקדרה קודם שיסיק התנור לדברי הכל שהרי אין כוונתו כלל לחמם המים אלא לחמם הבית שאין נותנים מים בקדרה אלא כדי שלא תבקע הקדרה.

(ומכל מקום אם הישראל חפץ באותן המים שיתחממו להדיח בהם כלים אסור לומר לנכרי שיתנם לקדרה דכיון שהישראל בעצמו אסור לו ליתנם שם אפילו סמוך לחשכה אם חפץ בהם להדחת כלים) משום גזירה שמא יחתה בגחלים לאחר שיוסק התנור כמו שיתבאר בסי' רנ"ד אסור לומר לנכרי ליתנם שם שכל דבר מדברים אלו שנתבארו בסימן זה שאסור לעשותו משום גזירה שמא יחתה או משום שנראה כמבשל בתחלה אסור לומר לנכרי לעשותו ואפילו

אם אין לו חפץ כלל במים שיתחממו אסור לו ליתן המים בעצמו אפילו קודם שהוסק התנור:

ולפי המנהג שנהגו כסברא הראשונה (דסעיף כ"ח) אף אם כוונתו בנתינת המים כדי לחממם מותר כיון שעיקר כוונתו בהסיקו הוא בשביל הבית ואם נתן המים בקדרה לאחר שהסיק התנור אע"פ שהיתה הקדרה צוננת עדיין כשנתן בה המים אם ידוע בבירור שנתנן כדי לחממם הרי הם אסורים עד מוצאי שבת בכדי שיעשו לדברי הכל כדין נכרי שעשה מלאכה גמורה בשביל ישראל אבל מן הסתם לא נתנן אלא כדי שלא תבקע הקדרה:

חלק ב סימן רנד דיני תבשילים המוכנים מערב שבת כדי להגמר בשבת:

א כבר נתבאר בסי' רנ"ג שבשר חי מותר להשהותו סמוך לחשכה אפילו בתנור שאינו גרוף וקטום במה דברים אמורים במבושל בקדרה שאינה ממהרת להתבשל ומסיח דעתו ממנה עד למחר ובכל הלילה יכולה להתבשל בלא חיתוי בגחלים והוא הדין בצלי שנצלה בקדרה אבל בצלי שאצל הגחלים או שעל גבי הגחלים אסור להשהותו שם אפילו הוא חי ואפילו אם הוא בתנור וכסה פי התנור לפי שהצלי שאין קדרה מפסקת בינו לגחלים ממהר הוא לצלות ויוכל להגמר שיהא ראוי לסעודת הלילה ויש לחוש שמא ישכח שהוא שבת ויסיר כיסוי התנור ויחתה בגחלים לגמור צליתו אלא א"כ טח בטיט סביב הכיסוי שאז אין חוששים שמא יטרח כל כך לסתור הטיחוי ולא יזכור על השבת לפיכך מותר להשהותו בתוכו בין צלי שעל גבי הגחלים בין מבושל בקדרה בין חי לגמרי בין שהתחיל לצלות או להתבשל ולא נצלה ונתבשל עדיין כמאכל בן דרוסאי:

~ לקוטי תורה' שמיני־עצרת ושמחת־תורה - הפרשה החסידית ~

לְהָבִין מַה שֶּׁכָּתוּב "בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם"[1]

לְהָבִין מַה שֶּׁכָּתוּב (פִּנְחָס כט, לה): "בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם", וּבְשִׁבְיעִי שֶׁל פֶּסַח כְּתִיב (רְאֵה טז, ח): "עֲצֶרֶת לַה' אֱלֹהֶיךָ".

הִנֵּה כְּתִיב (וְאֶתְחַנַּן ו, ה): "וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹקֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ". וּפֵירוּשׁ "בְּכָל לְבָבְךָ" אָמְרוּ רַז"ל[2]: "בִּשְׁנֵי יְצָרֶיךָ – בְּיֵצֶר־טוֹב, וּבְיֵצֶר־הָרָע". דְּהַיְינוּ, שֶׁכָּל כֹּחַ וְעוֹצֶם הַלֵּבָב, רִשְׁפֵּי אֵשׁ בּוֹעֲרָה מִכָּל מִינֵי יֵצֶר הָרָע שֶׁבָּעוֹלָם־הַזֶּה, יִתְהַפֵּךְ הַלֵּבָב כּוּלּוֹ לְאַהֲבַת ה'.

וּכְמוֹ שֶׁיִּהְיֶה לָעָתִיד, דִּכְתִיב (צְפַנְיָה ג, ט): "כִּי אָז אֶהְפּוֹךְ אֶל עַמִּים שָׂפָה בְרוּרָה לִקְרוֹא כוּלָּם בְּשֵׁם ה' לְעָבְדוֹ שְׁכֶם אֶחָד". דְּהַיְינוּ, שֶׁאֲפִילּוּ כָּל הָעַמִּים שֶׁהֵן עוֹבְדֵי גִּילּוּלִים – הַתַּאֲוֹת נַפְשָׁמִיּים – יַהֲפוֹךְ לָהֶם "שָׂפָה בְרוּרָה לִקְרוֹא כוּלָּם כו'". וְהוּא עִנְיָן "אִתְהַפְּכָא חַשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא"[3].

ו"לְעָבְדוֹ שְׁכֶם אֶחָד" – פֵּירוּשׁ: "שְׁכֶם" – בְּחִינַת אֲחוֹרַיִים, "בָּתַר כַּתְפִּין"[4], וְהַיְינוּ כְּעִנְיָן מַה שֶּׁכָּתוּב (מְלָכִים א' יח, לז): "וְאַתָּה הַסְבֹּתָ אֶת לִבָּם אֲחוֹרַנִּית" – יִתְהַפֵּךְ לִהְיוֹת בְּבְחִינַת "אֶחָד"[5].

וְזֶהוּ פֵּירוּשׁ "וְאָהַבְתָּ" – שֶׁהוּא לְשׁוֹן צִיווּי וְגַם לְשׁוֹן עָתִיד, לוֹמַר: שֶׁלֶּעָתִיד סוֹפְךָ לֶאֱהוֹב אֶת ה' "בְּכָל לְבָבְךָ", כִּי לֹא יַדַּח מִמֶּנּוּ נִדָּח[6].

"וּבְכָל נַפְשְׁךָ" הוּא בְּחִינַת אַהֲבָה גְּדוֹלָה מִזּוֹ, שֶׁאֵינָהּ נִתְפֶּסֶת בְּלֵב הָאָדָם. לְפִי שֶׁאֵין בְּנַפְשְׁמִיּוּת דִּוּגְמָתָהּ וְכֶעֱרְכָּהּ כְּלָל, כִּי אִם לַה' לְבַדּוֹ. וְהִיא אַהֲבַת הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית לְבַדָּהּ. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (יְשַׁעְיָה כו, ט): "נַפְשִׁי אִוִּיתִיךָ". וְהָאַהֲבָה הַזֹּאת הִיא מִתְלַהֶבֶת וּמִתְלַהֶטֶת בִּנְפָשׁוֹת הַצַּדִּיקִים, כִּי "הֵיכַל ה' הֵמָּה" (יִרְמְיָה ז, ד), וּ"כְלֵי בֵית ה'" (יִרְמְיָה כו, טז).

"וּבְכָל מְאֹדֶךָ" הִיא בְּחִינַת אַהֲבָה הָעוֹלָה עַל כּוּלָּנָה, שֶׁהִיא בְּחִינַת אַהֲבָה־רַבָּה בִּמְאֹד, שֶׁאֵינָהּ נִתְפֶּסֶת אֲפִילּוּ בִּנְשָׁמוֹת הַצַּדִּיקִים, וְגַבְהוּ דְרָכֶיהָ בִּמְאֹד מְאֹד, לְמַעְלָה מַעְלָה מִבְּחִינַת הַנִּבְרָאִים, שֶׁהוּא לְדָבְקָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ מַמָּשׁ בְּאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא.

---

1. (נֶאֱמַר בְּשִׁמְינִי עֲצֶרֶת תקנ"ח או תק"ס).
2. (בְּרָכוֹת פֶּרֶק ט, מִשְׁנָה ה).
3. (רְאֵה זֹהַר חֵלֶק א בְּהַקְדָּמָה ד, א).
4. (רְאֵה תַּנְיָא פֶּרֶק כב. נִתְבָּאֵר בְּקוּנְטְרֵס וּמַעְיָן מַאֲמָר ב פֶּרֶק ב וְאֵילָךְ).
5. וְזֶהוּ גַּם כֵּן עִנְיָן "וַאֲנִי נָתַתִּי לְךָ שְׁכֶם אַחַד עַל אַחֶיךָ" (וַיֵּחִי מח, כב), שֶׁבֵּירוּר דְּיוֹסֵף לִהְיוֹת מִבְּחִינַת "שְׁכֶם" – בְּחִינַת "אַחַד", הוּא בְּבְחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה יוֹתֵר מִבֵּירוּר דְּהַשְׁבָטִים. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ מְאַלְּמִים". וְעַיֵּין לְקַמָּן בְּעִנְיָן "בְּכָל מְאֹדֶךָ".
6. (עַל פִּי שְׁמוּאֵל ב' יד, יד: "לְבִלְתִּי יַדַּח מִמֶּנּוּ נִדָּח").

וְהִנֵּה כְּתִיב (תְּהִלִּים קמה, ג): "גָּדוֹל ה' וּמְהוּלָּל מְאֹד, וְלִגְדוּלָּתוֹ אֵין חֵקֶר", וְכַךְ הָאַהֲבָה הַנִּמְשֶׁכֶת מִזֶּה הִיא בִּבְחִינַת "מְאֹד" – בְּלִי שִׁיעוּר וּגְבוּל, וְאֵין הַנֶּפֶשׁ יְכוֹלָה לְהַשִּׂיגָהּ, לִהְיוֹת שֶׁהַנֶּפֶשׁ הִיא בְּחִינַת נִבְרָא, בִּבְחִינַת כְּלִי וּגְבוּל. אַךְ הַזּוֹכֶה לְאַהֲבָה־רַבָּה הַזֹּאת הֵם בַּעֲלֵי־תְשׁוּבָה, עַל דֶּרֶךְ מַאֲמַר רַז"ל[7]: "בְּמָקוֹם שֶׁבַּעֲלֵי־תְשׁוּבָה עוֹמְדִים, אֵין צַדִּיקִים גְּמוּרִים יְכוֹלִים לַעֲמוֹד".

וְהָעִנְיָן – כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (קֹהֶלֶת ב, יג): "כִּיתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחֹשֶׁךְ".

פֵּירוּשׁ: שֶׁיֵּשׁ יִתְרוֹן וּמַעֲלָה לָאוֹר כְּשֶׁבָּא מִן הַחוֹשֶׁךְ דַּוְקָא. דְּהַיְינוּ, כְּשֶׁיָּשִׂים הָאָדָם אֶל לִבּוֹ כָּל מַעֲשָׂיו וְדִבּוּרָיו וּמַחְשְׁבוֹתָיו אֲשֶׁר לֹא לַה' הֵמָּה, בְּכָל יְמֵי חַיֵּי הֶבְלוֹ, שֶׁהֵם חֹשֶׁךְ מַמָּשׁ וְהֶסְתֵּר פָּנָיו יִתְבָּרֵךְ, וְאַף עַל פִּי כֵן בְּכָךְ הָיָה חָפֵץ וּמִתְאַוֶּה וְכוּ'; מִכָּל־שֶׁכֵּן וְקַל־וָחֹמֶר שֶׁיֵּשׁ יִתְרוֹן מַעֲלָה לְאוֹר ה'. אֲשֶׁר לָזֹאת תִּתְרַבֶּה וְתִתְגַּדֵּל הָאַהֲבָה בִּמְאֹד, בְּיֶתֶר שְׂאֵת וּמַעֲלָה לְאֵין קֵץ, לְהוֹצִיא נַפְשׁוֹ מִמַּאֲסָרָהּ, לְהִשְׁתַּפֵּךְ אֶל חֵיק אָבִיהָ[8] – אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מַמָּשׁ, וּלְדָבְקָה בּוֹ מַמָּשׁ[9].

וְזֶהוּ עִנְיָן "זְדוֹנוֹת נַעֲשׂוּ כִּזְכֻיּוֹת"[10] עַל יְדֵי תְשׁוּבָה, כִּי יַעֲלֶה וְיָבֹא וְיַגִּיעַ לִבְחִינַת אַהֲבָה רַבָּה הַנַּ"ל. וְלָכֵן "אֲפִילּוּ צַדִּיקִים גְּמוּרִים אֵין יְכוֹלִים לַעֲמוֹד", לִהְיוֹתָם בְּחִינַת "גְּמוּרִים" – מִלְשׁוֹן כְּלִי שֶׁנִּגְמַר מְלַאכְתּוֹ[11], וַעֲדַיִין הֵם בִּבְחִינַת כְּלִי. וְלָזֶה הִזְהִירוּ רַז"ל[12]: "בִּמְאֹד הֱוֵי שְׁפַל רוּחַ בִּפְנֵי כָּל אָדָם"[13], כְּדֵי לִהְיוֹת נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּה וְנִכְנָע, וְרוּחוֹ נְמוּכָה, בִּכְדֵי שֶׁיָּאִיר עָלָיו אוֹר הָאַהֲבָה "כִּיתְרוֹן הָאוֹר" הַנַּ"ל.

וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל[14]: "יָפָה שָׁעָה אַחַת בִּתְשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בָּעוֹלָם־הַזֶּה מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָם־הַבָּא", וְאָמְרוּ[15] שֶׁיִּהְיֶה "כָּל יָמָיו בִּתְשׁוּבָה" – כִּי עוֹלָם־הַבָּא אֵינוֹ אֶלָּא זִיו וְהֶאָרָה מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ. כְּמַאֲמַר רַז"ל[16]: "צַדִּיקִים יוֹשְׁבִים וְנֶהֱנִים מִזִּיו הַשְּׁכִינָה".

וְאָמְרוּ[17]: "בְּיוּ"ד נִבְרָא הָעוֹלָם־הַבָּא" כַּנַּ"ל, וּפֵירוּשׁ "בְּיוּ"ד": בְּהֶאָרָה הַנִּמְשֶׁכֶת וּמִתְפַּשֶּׁטֶת מִבְּחִינַת הַיּוּ"ד. כִּי הַיּוּ"ד עַצְמוֹ הוּא בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת שְׁמוֹ הַגָּדוֹל, וְהוּא וּשְׁמוֹ אֶחָד. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים קמח, יג): "כִּי נִשְׂגָּב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ", רַק "הוֹדוֹ עַל אֶרֶץ וְשָׁמָיִם" (שָׁם). וְ"הוֹדוֹ" הוּא זִיו וְהֶאָרָה מִן שְׁמוֹ אֲשֶׁר "נִשְׂגָּב לְבַדּוֹ". וְ"יִשְׂרָאֵל" הֵם "עַם קְרוֹבוֹ"[18] שֶׁל מָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ כִּבְיָכוֹל מַמָּשׁ, עַל יְדֵי תְשׁוּבָה מֵאַהֲבָה־רַבָּה הַנַּ"ל, לְדָבְקָה בּוֹ מַמָּשׁ בְּאֵין־סוֹף בָּרוּךְ הוּא לְבַדּוֹ.

וְהִנֵּה עִנְיָן תְּשׁוּבָה מֵאַהֲבָה זוֹ, הוּא עִנְיָן בְּחִינַת יְצִיאַת־מִצְרַיִם. וּפֵירוּשׁ "יְצִיאַת מִצְרַיִם": לָצֵאת מִן הַמְצָרִים וּגְבוּלִים הַמַּגְבִּילִים הָאַהֲבָה. דְּהַיְינוּ, לָצֵאת מִבְּחִינַת צַדִּיק לִבְחִינַת בַּעַל־תְּשׁוּבָה הַנַּ"ל.

אַךְ גַּם בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד כְּפִי בְּחִינָתוֹ יֵשׁ בְּחִינַת יְצִיאַת מִצְרַיִם. וַאֲפִילּוּ בַּהֲמוֹן עָם כִּפְשׁוּטוֹ – לִפָּנוֹת מֵעֲסָקָיו וְעִנְיָנָיו בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם. וּבִפְרָט בַּעֲלֵי מַשָּׂא־וּמַתָּן, צְרִיכִין לִקְבּוֹעַ עִתִּים לְפַנּוֹת דַּעְתָּם מֵעִסְקֵיהֶם כְּפִי הַפְּנַאי שֶׁלָּהֶם. וְכֵן יֵשׁ יְצִיאַת־מִצְרַיִם בְּמַדְרֵיגָה וּמַעֲלָה אַחַר מַעֲלָה, עַד רוּם הַמַּעֲלוֹת, עַד אֲשֶׁר יַגִּיעַ לִבְחִינַת אַהֲבָה רַבָּה הַנַּ"ל[19]. :

ב. וְזֶהוּ עִנְיָן ז' יְמֵי הַפֶּסַח, יְמֵי יְצִיאַת־מִצְרַיִם – שֶׁהוּא זְמַן הִתְעוֹרְרוּת בְּחִינַת אַהֲבָה־רַבָּה הַנַּ"ל מִמַּטָּה־לְמַעְלָה כוּ'. אַךְ "בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי" שֶׁהוּא בְּחִינַת אַהֲבָה־רַבָּה בְּהִתְגַּלּוּת – "עֲצֶרֶת לַה' אֱלֹקֶיךָ". וּפֵירוּשׁ: כְּעִנְיָן "אִם רָץ לִבְּךָ – שׁוּב לָאֶחָד"[20].

---

7. (בְּרָכוֹת לד, ב).

8. (עַל פִּי אֵיכָה ב, יב: "בְּהִשְׁתַּפֵּךְ נַפְשָׁם אֶל חֵיק אִמֹּתָם").

9. (וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "שְׂמֹאלוֹ תַּחַת לְרֹאשִׁי", בְּפָרָשַׁת כִּי תִשָּׂא (רְאֵה תּוֹרָה אוֹר פה, ג וָאֵילָךְ. וּרְאֵה שָׁם פו, ב.)).

10. (יוֹמָא פו, ב).

11. (רְאֵה כֵּלִים סוֹף פֶּרֶק ד וָאֵילָךְ. וּרְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה פֶּסַח (וַיִּקְרָא כְּרַךְ ב) עַמּוּד תנה. דִּבּוּר הַמַּתְחִיל וְהֵנִיף יָדוֹ תשכ"ו סָעִיף ד).

12. (אָבוֹת ד, י).

13. (בִּפְנֵי כָּל אָדָם: וְכֵן הוּא בְּתּוֹרָה אוֹר דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיְהִי מִקֵּץ" הָרִאשׁוֹן לא, א. אֲבָל בַּתַּנְיָא פֶּרֶק ל: הָאָדָם. – רְאֵה "מַרְאֵי מְקוֹמוֹת, הַגָּהוֹת וְהֶעָרוֹת קְצָרוֹת" שָׁם).

14. (אָבוֹת ד, יז).

15. (שַׁבָּת קנג, א. וּרְאֵה זֹהַר חֵלֶק ג לג, א).

16. (בְּרָכוֹת יז, א).

17. (מְנָחוֹת כט, ב).

18. (תְּהִלִּים קמח, יד).

19. [וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בַּבֵּיאוּר עַל פָּסוּק "אֲנִי כוּ' אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כוּ'" (לְעֵיל שְׁלַח נ, ג וָאֵילָךְ)].

20. (הַקְדָּמַת תִּקּוּנֵי זֹהַר ז, א: אִם רָץ לִבְּךָ שׁוּב לְאָחוֹר (נֹסַח אַחֵר: לְאֶחָד). וּבְכִסֵּא מֶלֶךְ כָּתַב עַל זֶה: 'שׁוּב לְאֶחָד' גַּרְסִינָן. בְּסֵפֶר יְצִירָה פֶּרֶק א, מִשְׁנָה ח לְפָנֵינוּ הַגִּירְסָא הִיא: לַמָּקוֹם).

וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים עג, כו): "כָּלָה שְׁאֵרִי וּלְבָבִי, צוּר לְבָבִי" – פֵּירוּשׁ: שֶׁמִּתְחִלָּה "כָּלָה שְׁאֵרִי וּלְבָבִי" בִּכְלוֹת־הַנֶּפֶשׁ מַמָּשׁ. וְאַחַר כָּךְ "צוּר לְבָבִי": "צוּר" הוּא מִלְּשׁוֹן חִיּוּק, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (הַאֲזִינוּ לב, ד): "הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ". דְּהַיְינוּ שֶׁיִּתְחַזֵּק בְּמָעוּזוֹ, לִהְיוֹת שֶׁ"בְּעַל כָּרְחָךְ אַתָּה חַי כו'"[21], כְּדֵי לִהְיוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים[22]. וְצָרִיךְ לַעֲשׂוֹת מִשְׁכָּן וּמָכוֹן לְשִׁבְתּוֹ עַל יְדֵי עֶסֶק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת, שֶׁיִּהְיֶה "הֲוָיָ"ה" בְּבְחִינַת "אֱלֹקֶיךָ", דְּהַיְינוּ שֶׁיִּהְיֶה שׁוֹרֶה וּמִתְלַבֵּשׁ בַּתַּחְתּוֹנִים[23].

וּכְמַאֲמַר רַז"ל[24]: "אַל תִּקְרֵי בָּנֶיךָ אֶלָּא בּוֹנֶיךָ", כִּי תַּלְמִידֵי־חֲכָמִים נִקְרָאוּ "בַּנָּאִים"[25] – "שֶׁעוֹסְקִים בְּבִנְיָנוֹ שֶׁל עוֹלָם". כִּי "אֵין לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא בָּעוֹלָמוֹ אֶלָּא ד' אַמּוֹת שֶׁל הֲלָכָה בִּלְבָד"[26]. וּכְתִיב (יִרְמְיָה לג, כה): "אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וָלָיְלָה, חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שָׂמְתִּי";

וְכֵן בְּעִנְיַן הַמִּצְוֹת, וּבִפְרָט מִצְוַת הַצְּדָקָה, דִּכְתִיב (תְּהִלִּים פט, ג): "עוֹלָם חֶסֶד יִבָּנֶה", וּכְתִיב (תְּהִלִּים לג, ה): "חֶסֶד ה' מָלְאָה הָאָרֶץ".

וְזֶהוּ בְּחִינַת עֲצֶרֶת שֶׁל ז' יְמֵי הַפֶּסַח: לַעֲצוֹר וְלִכְלוֹא אֶת הָרוּחַ[27] וְהַנֶּפֶשׁ, שֶׁלֹּא יֵצְאוּ מִנַּרְתִּיקָן וְיִתְבַּטְּלוּ מִמְּצִיאוּתָן בְּאַהֲבָה־רַבָּה זוֹ, רַק לִהְיוֹת כְּאֵשׁ עָצוּר בְּלִבּוֹ[28], בִּבְחִינַת רָצוֹא וָשׁוֹב[29]. :

וְהוּא, כִּי עַל יְדֵי עֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה זוֹכֶה יִשְׂרָאֵל לִבְחִינַת תְּשׁוּבָה־מֵאַהֲבָה הַנַּ"ל, וּ"יְדוֹנוֹת נַעֲשׂוּ לוֹ כְּזֵכִיּוֹת". וְלָכֵן נִמְשָׁךְ מִלְּמַעְלָה־לְמַטָּה גַּם כֵּן אַהֲבָה־רַבָּה מְאֹד, אַהֲבָה־בַּתַּעֲנוּגִים, בְּכָל יְמֵי הַסְּפִירָה – בִּבְחִינַת "וִימִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי" (שִׁיר הַשִּׁירִים ב, ו); שֶׁהוּא כְּמוֹ לְמָשָׁל מִי שֶׁמְּחַבֵּק אֶת חֲבִירוֹ – אֵינוֹ מַנִּיחוֹ לִנְטוֹת מִמֶּנּוּ; כַּךְ בְּכָל־כּוֹל מִתְעַלִּים בְּאַהֲבָה זוֹ, לְדָבְקָה בּוֹ מַמָּשׁ, שֶׁלֹּא לְהִפָּרֵד מִמֶּנּוּ חַס־וְשָׁלוֹם.

וְזֶהוּ "כִּי גָבַר עָלֵינוּ חַסְדּוֹ" (תְּהִלִּים קיז, ב) – פֵּירוּשׁ: שֶׁחֶסֶד ה' הוּא גְּבוֹר וְחָזָק מִמֶּנּוּ, וְאֵינוֹ מַנִּיחַ אוֹתָנוּ לִנְטוֹת אֶל צַד אַחֵר חַס־וְשָׁלוֹם. וְהָאַהֲבָה זוֹ הִיא גַּם כֵּן בְּלִי שִׁעוּר וּגְבוּל, עַד בְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ מַמָּשׁ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "כָּלְתָה נַפְשִׁי"[30].

וְהִנֵּה כְּתִיב (תְּהִלִּים פה, יד): "צֶדֶק לְפָנָיו יְהַלֵּךְ וְיָשֵׂם לְדֶרֶךְ פְּעָמָיו", פֵּירוּשׁ:

"צֶדֶק" – מִדַּת כְּנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל,

"לְפָנָיו יְהַלֵּךְ" – שֶׁעַל יְדֵי בְּחִינַת "וִימִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי" הַנַּ"ל, מִתְעַלִּית בְּעִילּוּי רַב לִהְיוֹת לִפְנֵי ה' מַמָּשׁ[31].

אַךְ בִּבְחִינַת עֲצֶרֶת שֶׁל חַג הַסְּפוּכוֹת, הוּא עִנְיָן מַה שֶּׁכָּתוּב (תְּהִלִּים קיט, קעב): "תַּעַן לְשׁוֹנִי אִמְרָתֶךָ", "כִּי כָל מִצְוֹתֶיךָ צֶדֶק" (שָׁם).

וְהוּא, כִּי עַל יְדֵי עֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה זוֹכֶה יִשְׂרָאֵל לִבְחִינַת תְּשׁוּבָה־מֵאַהֲבָה הַנַּ"ל, וּ"יְדוֹנוֹת נַעֲשׂוּ לוֹ כְּזֵכִיּוֹת". וְלָכֵן נִמְשָׁךְ מִלְּמַעְלָה־לְמַטָּה גַּם כֵּן אַהֲבָה־רַבָּה מְאֹד, אַהֲבָה־בַּתַּעֲנוּגִים, בְּכָל יְמֵי הַסְּפוּכוֹת – בִּבְחִינַת "וִימִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי" (שִׁיר הַשִּׁירִים ב, ו); שֶׁהוּא כְּמוֹ לְמָשָׁל מִי שֶׁמְּחַבֵּק אֶת חֲבִירוֹ – אֵינוֹ מַנִּיחוֹ לִנְטוֹת מִמֶּנּוּ; כַּךְ בְּכָל־כּוֹל מִתְעַלִּים בְּאַהֲבָה זוֹ, לְדָבְקָה בּוֹ מַמָּשׁ, שֶׁלֹּא לְהִפָּרֵד מִמֶּנּוּ חַס־וְשָׁלוֹם.

וְזֶהוּ "כִּי גָבַר עָלֵינוּ חַסְדּוֹ" (תְּהִלִּים קיז, ב) – פֵּירוּשׁ: שֶׁחֶסֶד ה' הוּא גְּבוֹר וְחָזָק מִמֶּנּוּ, וְאֵינוֹ מַנִּיחַ אוֹתָנוּ לִנְטוֹת אֶל צַד אַחֵר חַס־וְשָׁלוֹם. וְהָאַהֲבָה זוֹ הִיא גַּם כֵּן בְּלִי שִׁעוּר וּגְבוּל, עַד בְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ מַמָּשׁ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "כָּלְתָה נַפְשִׁי"[30].

וְהִנֵּה כְּתִיב (תְּהִלִּים פה, יד): "צֶדֶק לְפָנָיו יְהַלֵּךְ וְיָשֵׂם לְדֶרֶךְ פְּעָמָיו", פֵּירוּשׁ:

"צֶדֶק" – מִדַּת כְּנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל,

"לְפָנָיו יְהַלֵּךְ" – שֶׁעַל יְדֵי בְּחִינַת "וִימִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי" הַנַּ"ל, מִתְעַלִּית בְּעִילּוּי רַב לִהְיוֹת לִפְנֵי ה' מַמָּשׁ[31].

---

21. (אָבוֹת ד, כב).

22. (תַּנְחוּמָא נָשֹׂא טז. וּרְאֵה שָׁם בְּחֻקּוֹתַי ג. בְּרֵאשִׁית רַבָּה סוֹף פָּרָשָׁה ג. בַּמִּדְבָּר רַבָּה פָּרָשָׁה יג, ו).

23. וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "כִּי תֵצֵא", גִּבֵּי "וּנְתָנוֹ הַוָ"ה אֱלֹקֶיךָ בְּיָדֶךָ" (תֵּצֵא כא, י): "הֲוָיָה" הוּא תּוֹרָה, וְ"אֱלֹקֶיךָ" הוּא מִצְוֹת, עַיֵּין שָׁם (לְעֵיל לה, ב).

וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת" (לְעֵיל נִצָּבִים מה, סוֹף עַמּוּד ב), בְּפֵירוּשׁ מַה שֶּׁנֶּאֱמַר בְּמִסְתַּן־תּוֹרָה (יִתְרוֹ כ, ב): "אָנֹכִי הַוָ"ה אֱלֹקֶיךָ":

דְּהַיְינוּ שֶׁלְּהִיּוֹת נִמְשָׁךְ בְּחִינַת "הֲוָיָ"ה" מִבְּחִינַת "אָנֹכִי" – בְּאִתְעָרוּתָא־דִלְתַתָּא תִּלְיָא מִילְּתָא, עַל יְדֵי הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת כו' עַיֵּין שָׁם.

וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "אַתֶּם נִצָּבִים" (לְעֵיל מד, ג), בְּפֵירוּשׁ "כִּי הֲוָיָ"ה אֱלֹקֶיךָ אֵשׁ אוֹכְלָה הוּא" (וְאֶתְחַנַּן ד, כר), פֵּירוּשׁ:

כְּטֶבַע הָאֵשׁ שֶׁמִּסְתַּלֵּק לְמַעְלָה עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, וְאֵינוֹ יוֹרֵד וּמִתְפַּשֵּׁט וכו'. וְלָכֵן נִקְרָא "אֵל עֶלְיוֹן כו'" עַיֵּין שָׁם. אַךְ עַל יְדֵי אִתְעָרוּתָא־דִלְתַתָּא בְּרָצוֹא וְשׁוּב, מַמְשִׁיכִים לִהְיוֹת "קְרָאתִיךָ הֲוָיָ"ה" (תְּהִלִּים קל, א).

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יוּבַן גַּם כָּאן פֵּירוּשׁ "עֲצֶרֶת לַהֲוָיָ"ה אֱלֹקֶיךָ" שֶׁהוּא עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה מֵאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, "אָנֹכִי – מִי שֶׁאָנֹכִי", שֶׁיִּהְיֶה נִמְשָׁךְ לִהְיוֹת "הֲוָיָ"ה אֱלֹקֶיךָ", דְּהַיְינוּ שֶׁיִּתְלַבֵּשׁ בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת כו', "הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה כו'" (עֲבוֹדָה זָרָה ג, ב). וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "שִׁיר הַשִּׁירִים" (לְקַמָּן שִׁיר הַשִּׁירִים א, ד)).

24. (בְּרָכוֹת סד, א).

25. (שַׁבָּת קיד, א).

26. (בְּרָכוֹת ח, א).

27. ("לְכַלּוֹא אֶת הָרוּחַ": קֹהֶלֶת ח, ח).

28. (עַל פִּי יִרְמְיָה כ, ט: "וְהָיָה בְלִבִּי כְּאֵשׁ בֹּעֶרֶת, עָצֻר בְּעַצְמוֹתָי").

29. וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר מֵעִנְיַן רָצוֹא וְשׁוֹב: בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְכָל הָעָם רוֹאִים אֶת הַקּוֹלוֹת" (תּוֹרָה אוֹר פב, ג). וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "בְּפָרָשַׁת נְסָכִים כְּתִיב" (לְעֵיל שְׁלַח מ, א וְאֵילָךְ).

30. וְרָצְרִיךְ לוֹמַר, דִּבְחִינָה זוֹ גְּבוֹהָּ מֵאַהֲבָה־רַבָּה. וְיוּבָן זֶה עַל פִּי מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּבֵיאוּר עַל פָּסוּק "הַכְלִילִי עֵינַיִם" (תּוֹרָה אוֹר מח, א), בְּעִנְיַן "אַהֲבָה בַּתַּעֲנוּגִים" – שֶׁהִיא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת "אַהֲבָה רַבָּה" כו'].

31. [וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיּוֹשֶׁט הַמֶּלֶךְ לְאָסְתֵּר" (אֶסְתֵּר ה, ב. תּוֹרָה אוֹר צד, ב), בְּפֵירוּשׁ "וַתַּעֲמוֹד [לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ, שֶׁתְּהֵא בְּמַדְרֵגָה גְּדוֹלָה –] לְפָנָיו". וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "יְחַיֵּנוּ מִיּוֹמָיִם" (הוֹשֵׁעַ ו, ב. לְעֵיל סד, א), בְּפֵירוּשׁ "וְנִחְיֶה לְפָנָיו" (שָׁם)].

וְאָז "וְיָשֵׂם לְדֶרֶךְ פְּעָמָיו" – הַיְינוּ הַמְשָׁכַת אֱלֹקוּתוֹ מִלְמַעְלָה־לְמַטָּה, עַד בְּחִינַת "סוֹף מַעֲשֶׂה". וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (שִׁיר הַשִּׁירִים ז, ב): "מַה יָּפוּ פְעָמַיִךְ בַּנְּעָלִים", שֶׁעַל יְדֵי הַתּוֹרָה דְּ"אִקְרֵי דֶּרֶךְ"[32], יוּמְשַׁךְ הַגִּילּוּי לְמַטָּה[33].

וְזֶהוּ "כִּי גָבַר עָלֵינוּ חַסְדּוֹ וֶאֱמֶת ה' לְעוֹלָם" (תְּהִלִּים קיז, ב): שֶׁנִּמְשַׁךְ "אֱמֶת ה'" מִלְמַעְלָה־לְמַטָּה לְהִתְלַבֵּשׁ בָּעוֹלָם. וְ"אֵין אֱמֶת אֶלָּא תוֹרָה"[34], כִּי מִדַּת הָאַהֲבָה, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא לְדָבְקָה בּוֹ מַמָּשׁ, אַף עַל פִּי כֵן אֵינָהּ רַק אֱמֶת שֶׁל הָאָדָם, וְאֵין זֶה עֲדַיִין "אֱמֶת ה'", כִּי "אֱמֶת ה'" הַיְינוּ שֶׁהוּא אֶחָד וְ"אֵין עוֹד", וְאֵין מִי שֶׁיֹּאהַב כְּלָל, וְ"לֵית מַחְשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ"[35], בְּעַצְמוֹ מַמָּשׁ כִּבְיָכוֹל, כִּי אִם כַּאֲשֶׁר תְּפִיסָא בַּתּוֹרָה, שֶׁהִיא רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְ"אוֹרַיְיתָא[36] וְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ־הוּא כּוֹלָּא חָד"[37]. וְלָכֵן כְּתִיב (תְּהִלִּים קמה, יח): "קָרוֹב ה' לְכָל קוֹרְאָיו' לְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָאוּהוּ בֶאֱמֶת" – זוֹ תּוֹרָה דַּוְקָא[38].

וְזֶהוּ "תַּעַן לְשׁוֹנִי אִמְרָתֶךָ" (תְּהִלִּים קיט, קעב), פֵּירוּשׁ "תַּעַן": כְּעִנְיָן שֶׁאָמְרוּ "עוֹנֶה אַחֲרָיו מַה שֶּׁהוּא אוֹמֵר"[39], לְפִי שֶׁאֵינוֹ אוֹמֵר בְּעַצְמוֹ, רַק עוֹנֶה אַחַר אֲחֵרִים – כַּךְ הִתְפַּלֵּל דָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם בְּעַד כְּלָלוּת יִשְׂרָאֵל הַמּוּשְׁרָשִׁים בְּנַפְשׁוֹ: "תַּעַן לְשׁוֹנִי אִמְרָתְךָ";

כִּי הַתּוֹרָה הִיא "אִמְרָתְךָ" אֲשֶׁר אָמַרְתָּ וְיָצָא כְּבָר מִפִּיךָ, וְגַם עַתָּה כֵּן הוּא, כִּי בְּכָל יוֹם אָנוּ מְבָרְכִין "נוֹתֵן

32. (קִידּוּשִׁין ב, ב).

33. [וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "אָשִׁירָה לַהֲוָיָ"ה" (תּוֹרָה אוֹר סג, ב), בְּפֵירוּשׁ "וְשָׁמְרוּ דֶּרֶךְ הֲוָיָ"ה וְכוּ'" (וַיֵּרָא יח, יט). וְעַיֵּין בַּזֹּהַר שְׁלַח (דַּף קס"א, ב'): "תַּלְמִיד חָכָם כוּ' בְּדֶרֶךְ נוֹעֵם כוּ'". וּבְפָרָשַׁת מִקֵּץ (דַּף קצ"ז, ב') עַל פָּסוּק "דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי נֹעַם" (נִתְבָּאֵר בְּאוֹר הַתּוֹרָה מִשְׁלֵי (נַ"ךְ כְּרַךְ א) עַמּוּד תקנה). וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְשַׂמְתִּי כַּדְכֹד" (יְשַׁעְיָה נד, יב. לְעֵיל כו, ב), בְּעִנְיָן "וְכָל גְּבוּלֵךְ כוּ'" (שָׁם).

וְעַיֵּין בַּזֹּהַר בַּאִדְּרָא זוּטָא (דַּף ר"צ, עַמּוּד א') עַל פָּסוּק (אִיּוֹב כח, כג): "אֱלֹקִים הֵבִין דַּרְכָּהּ". וּמַה שֶּׁכָּתַב עַל זֶה הָאֲרִיזַ"ל בְּפֵירוּשׁ הַסִּפְרָא דִצְנִיעוּתָא פֶּרֶק ד' (דַּף קי"ח, סוֹף עַמּוּד ב') שֶׁפֵּירֵשׁ: "דַּרְכָּהּ – הַיְינוּ מַזָּלָא דַּאֲרִיךְ־אַנְפִּין וְל"ב שְׁבִילִין כוּ'". וְעַיֵּין עוֹד בַּזֹּהַר פָּרָשַׁת בְּשַׁלַּח (דַּף נ"ז, סוֹף עַמּוּד ב').

וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "כִּי הֶהָרִים יָמוּשׁוּ", בְּפֵירוּשׁ (תְּהִלִּים קמה, יז): צַדִּיק ה' בְּכָל דְּרָכָיו" (לְעֵיל תֵּצֵא מ, ג: "צַדִּיק הוּא בְּחִינַת הִתְקַשְּׁרוּת שֶׁמֵּעוֹלָם וְעַד עוֹלָם, וּכְמַאֲמָר רַז"ל "עַמּוּד אֶחָד בָּעוֹלָם וְצַדִּיק שְׁמוֹ", שֶׁהוּא בְּחִינַת עַמּוּד הַמְּחַבֵּר מַעְלָה וּמַטָּה לִהְיוֹת שׁוֹרֶה וּמִתְגַּלֶּה רְצוֹן ה' אֲפִילּוּ בִּבְחִינַת עֲשִׂיָּה גַּשְׁמִיּוּת"). וּמַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בַּ"סִּידּוּר" עַל פָּסוּק זֶה (סִידּוּר עִם דַא"ח נה, ב).

וְעַיֵּין בְּ"אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ" סִימָן ד' מַה שֶּׁכָּתַב:

וְזֶהוּ "צֶדֶק לְפָנָיו יְהַלֵּךְ כוּ'" – שֶׁמַּמְשִׁיךְ אֶת פְּנִימִית הַלֵּב לַה'. וְאַחַר כַּךְ "יָשֵׂם לְדֶרֶךְ פְּעָמָיו" – כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תָּבוֹא כח, ט): "וְהָלַכְתָּ בִּדְרָכָיו כוּ'", בְּכָל מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת כּוּלָּם, "וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כּוּלָּם" – שֶׁכּוּלָּם עוֹלִים לַה' עַל יְדֵי פְּנִימִית־הַלֵּב, בְּיֶתֶר שְׂאֵת, וּמַעְלָה מַעְלָה מֵעֲלִיָּיתָן לַה' עַל יְדֵי חִיצוֹנִיּוֹת־הַלֵּב. עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ.

וְהַיְינוּ עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָנוּ אוֹמְרִים בִּתְפִלַּת שַׁבָּת וְיוֹם־טוֹב: "קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ", אַף עַל פִּי שֶׁאָנוּ מְבָרְכִים: "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו" – שֶׁכְּבָר קִדְּשָׁנוּ, אֶלָּא לְפִי כִּי עֲלִיַּית מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת לַה' יֵשׁ בָּהֶם מַעֲלוֹת וּמַדְרֵגוֹת זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ.

וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר: בַּבֵּיאוּר עַל פָּסוּק "וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי" (לְעֵיל בַּמִּדְבָּר ט, ג). וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "אוֹסְרִי לַגֶּפֶן" (תּוֹרָה אוֹר מח, ב), בְּפֵירוּשׁ "כְּמִצְוַת רְצוֹנָךְ". וְסוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וְעָשִׂיתָ בִגְדֵי קֹדֶשׁ" (תּוֹרָה אוֹר פב, ג).

וְלָזֹאת יוּבָן אֵיךְ שֶׁעַל יְדֵי פְּנִימִית־הַלֵּב, שֶׁבְּחִינַת "צֶדֶק – לְפָנָיו יְהַלֵּךְ", אֲזַי גַּם בְּחִינַת "וְיָשֵׂם לְדֶרֶךְ פְּעָמָיו" מִלְמַעְלָה־לְמַטָּה הוּא מִבְּחִינָה עֶלְיוֹנָה יוֹתֵר כוּ'. וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּפָרָשַׁת וַיֵּשֶׁב, עַל פָּסוּק "וְנָתַתִּי לְךָ מַהְלְכִים כוּ'" (תּוֹרָה אוֹר ל, ג).

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יוּבָן מַה שֶּׁבִּיקֵּשׁ מֹשֶׁה לִיכָּנֵס לָאָרֶץ כְּדֵי שֶׁיִּתְקַיְּימוּ כָּל הַמִּצְוֹת עַל יָדוֹ דַּיְיקָא, כִּדְאִיתָא בַּגְּמָרָא סוֹף פֶּרֶק קַמָּא דְּסוֹטָה (יד, א). וְהִקְשׁוּ בְּסוֹף סֵפֶר "פְּרִי הָאָרֶץ" (הוּא בְּאִגֶּרֶת הָרַב הַקָּדוֹשׁ ר' אַבְרָהָם מִקַּלִיסְק שֶׁנִּדְפְּסָה בְּסוֹף סֵפֶר פְּרִי הָאָרֶץ. וּרְאֵה גַם בִּפְרִי הָאָרֶץ פָּרָשַׁת רְאֵה) עַל לָשׁוֹן "וְיִתְקַיְּימוּ כּוּלָּן עַל יָדִי", דַּהֲוֵי לֵיהּ לְמֵימַר: "וַאֲקַיֵּים כָּל הַמִּצְוֹת כוּ'".

וּלְפִי מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר אָתֵי שַׁפִּיר. דְּהַמִּצְוֹת עַצְמָן, כְּשֶׁיִּהְיוּ נַעֲשִׂים עַל יְדֵי מֹשֶׁה, יִהְיוּ מִבְּחִינָה עֶלְיוֹנָה יוֹתֵר כוּ'. וְכַמּוּבָן מִמַּה שֶּׁנִּתְבָּאֵר סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וְעָשִׂיתָ בִגְדֵי קֹדֶשׁ" הַנַּ"ל, בְּעִנְיָן ג' מַדְרֵגוֹת שֶׁיֵּשׁ בְּמַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת דֶּרֶךְ כְּלָל כוּ'.

וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בַּבֵּיאוּר עַל פָּסוּק "וּמַרְאֵיךְ נָאוֶה" (לְקַמָּן שִׁיר הַשִּׁירִים כ, ג).

בְּ"אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ" הַנַּ"ל, מַשְׁמַע פֵּירוּשׁ "וְיָשֵׂם לְדֶרֶךְ פְּעָמָיו" – עַל עֲלִיַּית הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת מִמַּטָּה־לְמַעְלָה. וְזֶהוּ עַל דֶּרֶךְ פֵּירוּשׁ שֵׁנִי דְּהָאֲרִיזַ"ל בְּפֵירוּשׁ הַסִּפְרָא דִצְנִיעוּתָא שָׁם (דַּף קי"ט, רֵישׁ עַמּוּד א'), דְּפֵירֵשׁ "דַּרְכָּהּ" הַיְינוּ מָקוֹר שֶׁמִּמֶּנּוּ נִמְשַׁךְ בְּחִינַת מוֹחָא־סְתִימָאָה דְּעַתִּיקָא כוּ'. אָמְנָם לְפִי מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר כָּאן דְּפֵירוּשׁ "וְיָשֵׂם לְדֶרֶךְ" הַיְינוּ מִלְמַעְלָה־לְמַטָּה עַד בְּחִינַת סוֹף הַמַּעֲשֶׂה – זֶהוּ עַל פִּי פֵּירוּשׁ הָרִאשׁוֹן דְּהָאֲרִיזַ"ל הַנַּ"ל].

34. (יְרוּשַׁלְמִי רֹאשׁ הַשָּׁנָה סוֹף פֶּרֶק ג (הֲלָכָה ח). אֵיכָה רַבָּה פְּתִיחְתָא ב. תִּקּוּנֵי זֹהַר תִּקּוּן כא נ, א. וּרְאֵה בְרָכוֹת ה, ב: "אֱמֶת זוֹ תּוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר (מִשְׁלֵי כג, כג): אֱמֶת קְנֵה וְאַל תִּמְכֹּר").

35. (תִּקּוּנֵי זֹהַר בַּהַקְדָּמָה, "פָּתַח אֵלִיָּהוּ" יז, א).

36. (זֹהַר חֵלֶק ג אַחֲרֵי עג, א).

37. [וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וָאֵרָא אֶל אַבְרָהָם", בְּפֵירוּשׁ (וָאֵרָא ו, ג): "וּשְׁמִי הֲוָיָ"ה לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם" (תּוֹרָה אוֹר נו, א). וּמַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה שָׁם (נו, ג־ד) בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים כוּ' וָאֵרָא כוּ'"].

38. (וְעַיֵּין בְּ"סֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים" פֶּרֶק ל"ה בַּהַגָּהָה. וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר עַל פָּסוּק "וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה" (לְעֵיל מַסְעֵי צא, ד. צב, א. צב, ד. צג, ד. צה, ד. צו, א)).

39. (בְּסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים אֶתְהַלֵּךְ לִיאָזְנָא עַמּוּד כב: "כְּמוֹ הַגָּדוֹל שֶׁמַּקְרֵא לַתִּינוֹק וְהוּא עוֹנֶה אַחֲרָיו – כֵּן יִהְיֶה לְשׁוֹנִי לַעֲנוֹת אַחֲרֶיךָ (מִזֶּה) [מַה] שֶׁאַתָּה אוֹמֵר". רְאֵה סוּכָּה לח, ב (בְּגִירְסַת רַבֵּינוּ חֲנַנְאֵל וְעוֹד רִאשׁוֹנִים): "שֶׁאִם קָטָן מַקְרֵא אוֹתוֹ – עוֹנֶה אַחֲרָיו מַה שֶּׁהוּא אוֹמֵר").

הַתּוֹרָה", שֶׁנּוֹתֵן לָנוּ בְּכָל יוֹם[40], כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (יְשַׁעְיָה נא, טז): "וָאָשִׂים דְּבָרַי בְּפִיךְ כו'", אֶלָּא שֶׁאֲנִי עוֹנֶה אַחֲרֶיךָ מַה שֶּׁאַתָּה מוֹצִיא מִפִּי, שֶׁהוּא הִתְגַּלּוּת דְּבַר ה' בְּ"אִמְרֵי פִי", בְּחִינַת "וֶאֱמֶת ה' לְעוֹלָם", וְאֵין אֲנִי עוֹשֶׂה כְּלוּם, אֶלָּא כְּמוֹ שֶׁעוֹנֶה לְמַה שֶּׁאֲחֵרִים אוֹמְרִים[41].

וּמֵהֵיכָן אֶזְכֶּה לְכָךְ? מִפְּנֵי "כִּי כָל מִצְוֹתֶיךָ צֶדֶק" (תְּהִלִּים שם): כִּי כָּל הַמִּצְוֹת הֵם הַמְּשָׁכוֹת לִבְחִינַת "צֶדֶק", שֶׁתְּהֵא מִתְעַלֶּה בִּבְחִינַת לְפָנֶיךָ "יְהַלֵּךְ". וּבִפְרָטוּת – עַל יְדֵי מִצְוֹת סוּכָּה וְלוּלָב כַּנַּ"ל.

וּמִשָּׁם נִמְשָׁךְ בְּחִינַת "וְיָשֵׂם לְדָרֶךְ פְּעָמָיו" – שֶׁיִּתְגַּלֶּה סוֹף מַעֲשֶׂה וּדְבַר ה' בִּבְחִינַת "וֶאֱמֶת ה' לְעוֹלָם". וְזֶהוּ בְּחִינַת "וַה' הֶאֱמִירְךָ הַיּוֹם" (תְּבוֹא כו, יח), שֶׁהוּא מַפְעִיל בְּךָ הָאֲמִירָה וּמוֹצִיא מִפִּיךָ: :

ג. וְזֶהוּ "בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי":

שֶׁאַחַר יְמֵי הַסּוּכּוֹת שֶׁנִּמְשָׁךְ לָהֶם בְּחִינַת אַהֲבָה־רַבָּה בַּתַּעֲנוּגִים הַנַּ"ל, בְּחִינַת "כִּי גָּבַר עָלֵינוּ חַסְדּוֹ", וַאֲזַי "בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי" שֶׁהוּא בְּחִינָה יוֹתֵר גְּבוֹהָה וְעֶלְיוֹנָה – "עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם" – שֶׁיְּמִשִׁיךְ "לָכֶם" בְּחִינַת "וֶאֱמֶת ה' לְעוֹלָם"[42], בְּחִינַת "וַה' הֶאֱמִירְךָ וְגוֹ'". וְהוּא עִנְיָן בְּחִינַת "נְשִׁיקִין"[43], שֶׁהוּא הִתְקַשְּׁרוּת חַבַּ"ד־בְּחַבַּ"ד בְּאַחְדוּת גָּמוּר.

וְזֶהוּ כְּלָל גָּדוֹל וְעֵצָה הַיְעוּצָה גַּם בְּכָל עֵסֶק הַתּוֹרָה: לֵידַע נֶאֱמָנָה כִּי הַמִּשְׁנָה אוֹ הַגְּמָרָא אוֹ הַפּוֹסְקִים אֲשֶׁר הוּא לוֹמֵד הִנֵּה הִיא כְּבָר אֲמוּרָה, וְהִיא הִיא דְּבַר ה', וְאֵינוֹ אֶלָּא כְּעוֹנֶה, כַּנַּ"ל.

אֶלָּא שֶׁבְּשִׁמִינִי־עֲצֶרֶת נַעֲשֵׂית הַמְּשָׁכָה הַזֹּאת לִבְחִינָה זוֹ כַּנַּ"ל. רַק שֶׁמִּתְחִלָּה יְקוּיִים מַה שֶּׁכָּתוּב מִקּוֹדֶם: "אֶת ה' הֶאֱמַרְתָּ הַיּוֹם", גַּם כֵּן לְשׁוֹן מַפְעִיל, שֶׁאָנוּ גּוֹרְמִים וּמַמְשִׁיכִים אֲמִירַת הַתּוֹרָה וִירִידָתָהּ לַתַּחְתּוֹנִים, עַל יְדֵי דְּבִיקוּת נַפְשׁוֹתֵינוּ בְּאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּאַהֲבָה־רַבָּה הַנַּ"ל, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל בְּעִנְיַן "עֲצֶרֶת לַה' אֱלֹקֶיךָ".

וְהָעִנְיָן הוּא, כְּמַאֲמַר רַז"ל[44]: "כָּל הַקּוֹרֵא וְשׁוֹנֶה – הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה כְּנֶגְדּוֹ", פֵּירוּשׁ:

שֶׁעַל יְדֵי אִתְעָרוּתָא־דִלְתַתָּא – אִתְעָרוּתָא־דִלְעֵילָּא, וְ"רוּחַ אַיִּתֵי רוּחַ"[45] – מִלְמַטָּה־לְמַעְלָה, "וְאַמְשִׁיךְ רוּחַ" וּדְבַר ה' – מִלְמַעְלָה־לְמַטָּה.

וְנִקְרָא "כְּנֶגְדּוֹ", לְפִי שֶׁאֵין עֵרֶךְ דִּיבּוּר הָאָדָם וּמַחְשַׁבְתּוֹ בְּעֵסֶק הַתּוֹרָה לְגַבֵּי דְּבַר ה' הַמַּמְשִׁיךְ בְּשָׁעָה זוֹ. וְלָכֵן אֵינָהּ מִתְלַבֶּשֶׁת בּוֹ מַמָּשׁ, רַק הִיא בִּבְחִינַת "כְּנֶגְדּוֹ", פֵּירוּשׁ – לְפִי שֶׁסּוֹבֵב עָלָיו בִּבְחִינַת מַקִּיף [וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר כַּמָּה פְּעָמִים בְּמָקוֹם אַחֵר, בְּעִנְיַן אֵיךְ הוּא 'סוֹבֵב כָּל עָלְמִין'].

וְכָזֶה יוּבַן עִנְיַן מַאֲמַר רַז"ל[46]: "אַלְפַּיִם שָׁנָה קָדְמָה הַתּוֹרָה לָעוֹלָם", כִּי לְפִי פְּשׁוּטוֹ אֵינוֹ מוּבָן, שֶׁקּוֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם לֹא הָיָה בְּחִינַת זְמַן כְּלָל, וְאֵיךְ שַׁיָּךְ לוֹמַר "אַלְפַּיִם שָׁנָה"?

אֶלָּא הָעִנְיָן:

דְּהִנֵּה "אוֹרַיְיתָא וְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ־הוּא כּוּלָּא חַד", שֶׁהִיא רְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ, וְהוּא וּרְצוֹנוֹ אֶחָד, שֶׁהוּא 'סוֹבֵב כָּל עָלְמִין'. וּכְדֵי לְהִתְלַבֵּשׁ בָּעוֹלָם הוּצְרְכָה לְהִתְלַבֵּשׁ בִּבְחִינַת חָכְמָה וּבִינָה, שֶׁהֵן הֵן בְּחִינַת "אַלְפַּיִם שָׁנָה" – "אַאַלֶּפְךָ חָכְמָה, אֵאַלֶּפְךָ בִּינָה"[47] כו'. : :

(וּבִיאוּר הָעִנְיָן, בְּעִנְיַן שְׁמִינִי־עֲצֶרֶת, שֶׁהוּא בְּחִינַת "עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם" מִמַּשׁ – מַה שֶּׁשִּׁבְשִׁבְעִי שֶׁל פֶּסַח נֶאֱמַר: "עֲצֶרֶת לַה' אֱלֹקֶיךָ".

הָעִנְיָן: כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים יט, ו): "וְהוּא כְּחָתָן יוֹצֵא

40. (רְאֵה בְּרָכוֹת כב, א. סג, ב. וּרְאֵה דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ" לְעֵיל נִצָּבִים מו א־ב).

41. (וְזֶהוּ מַעֲלָה יְתֵירָה וַעֲצוּמָה שֶׁבְּעֵסֶק הַתּוֹרָה, וְלֹא הַכֹּל זוֹכִים לָזֶה. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "הַמַּגְבִּיהֵי לָשָׁבֶת" (תּוֹרָה אוֹר לח, ד), שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן רַב יְהוּדָה; שֵׁיֵּשׁ בְּ' בְּחִינוֹת בְּעֵסֶק הַתּוֹרָה – בְּחִינַת עֶבֶד כו' עַיֵּין שָׁם.

אֶלָּא שֶׁבְּשִׁמִינִי־עֲצֶרֶת נַעֲשֵׂית הַמְּשָׁכָה הַזֹּאת לִבְחִינָה זוֹ, לִהְיוֹת "וְאָשִׂים דְּבָרַי" מַמָּשׁ "בְּפִיךָ". וְעַיֵּין בַּזֹּהַר בְּרֵאשִׁית (דַּף ד', עַמּוּד ב'), מַעֲנְיָן "וְאָשִׂים דְּבָרַי בְּפִיךָ", בְּפֵירוּשׁ הָרַמַּ"ז שָׁם.

וְהַיְינוּ עַל יְדֵי שֶׁמַּתְחִלָּה "וּבְצַל יָדִי בְּסִיתִיךָ" – ז' יְמֵי הַסּוּכּוֹת, "צִלָּא דְמְהֵימְנוּתָא". וְעַיֵּין בְּסָמוּךְ).

42. (רְאֵה יָהֵל אוֹר עַמּוּד רטז).

43. (נְשִׁיקִין . . חַבַּ"ד בְּחַבַּ"ד: רְאֵה זֹהַר חֵלֶק ב מִשְׁפָּטִים קכד ב. תַּנְיָא פְּרָקִים מה, מו וְסוֹף פֶּרֶק מט. אֶגֶרֶת הַתְּשׁוּבָה פֶּרֶק ט. וּבְ"מְרֵאֵי מְקוֹמוֹת", הַגָּהוֹת וְהֶעָרוֹת קְצָרוֹת" עִם לִיקּוּט פֵּירוּשִׁים שָׁם. וְשָׁם נִסְמָן).

44. (תָּנָא דְּבֵי אֵלִיָּהוּ רַבָּה יֵישׁ פֶּרֶק יח. וְלִקּוּט שִׁמְעוֹנִי אֵיכָה רֶמֶז תתרלד).

45. (רוּחַ אַיִּתֵי רוּחַ וְאַמְשִׁיךְ רוּחַ: זֹהַר חֵלֶק ב קסב, ב. וּרְאֵה לְעֵיל פָּרָשַׁת רְאֵה כב, ב וְשָׁם נִסְמָן).

46. (רְאֵה מִדְרַשׁ תְּהִלִּים צ, ד. בְּרֵאשִׁית רַבָּה פָּרָשָׁה ח, ב. תַּנְחוּמָא וַיֵּשֶׁב ד. וְשָׁם נִסְמָן. זֹהַר חֵלֶק ב מט, א).

47. (אִיּוֹב לג, לג. וּרְאֵה שַׁבָּת קד, א).

מֵחוּפָּתוֹ", "חָתָן" – לְשׁוֹן יָחִיד; וְלִפְעָמִים נֶאֱמַר[48]: "מִצְהֲלוֹת חֲתָנִים" – לְשׁוֹן רַבִּים[49].

וְהָעִנְיָן: כִּי הִנֵּה "בְּיוֹם חֲתוּנָּתוֹ" (שִׁיר הַשִּׁירִים ג, יא) – "זֶה מַתַּן תּוֹרָה"[50]. כִּי "חָתָן" – "חוּת דַּרְגָּא"[51], יְרִידַת וְהַמְשָׁכַת אוֹר אֵין־סוֹף לְמַטָּה. וְלָכֵן נִיתְּנָה הַתּוֹרָה בָּהּ' קוֹלוֹת[52]: "קוֹל" הוּא הַמְשָׁכָה; שֶׁלְּהְיוֹת הַמְשָׁכַת הַתּוֹרָה מִלְּמַעְלָה עַד לְמַטָּה יֵשׁ בָּזֶה ה' בְּחִינוֹת – הַמְשָׁכוֹת זוֹ אַחַר זוֹ: הָא' – הַמְשָׁכַת אוֹר אֵין־סוֹף בְּחָכְמָה, "אֲאַלֶּפְךָ חָכְמָה, אֲאַלֶּפְךָ בִּינָה". הַב' – מֵהַחָכְמָה לַמִּדּוֹת, וְאַחַר כָּךְ – בְּמַחְשָׁבָה, וְדִבּוּר, וּמַעֲשֶׂה, וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹם אַחֵר.

אַךְ דֶּרֶךְ כְּלָל הֵם ב' בְּחִינוֹת חָתָן:

הָא': הַמְשָׁכַת הָאוֹר בְּחָכְמָה־דַּאֲצִילוּת, וְהוּא הַתּוֹרָה שֶׁלְּמַעְלָה, וְהַחָכְמָה מְאִירָה בְּכָל עוֹלָם הָאֲצִילוּת.

הַב': עוֹד יְרִידָה שֶׁנִּיָּה, מַה שֶּׁנִּמְשָׁךְ לְהִתְלַבֵּשׁ בַּתּוֹרָה־דִּבְרִיאָה, שֶׁהִיא רַק בְּחִינַת "נוֹבְלוּת חָכְמָה שֶׁלְּמַעְלָה"[53].

מַה שֶּׁאֵין כֵּן עֲצִמִיּוּת חָכְמָה־עֶלְיוֹנָה, נֶאֱמַר עַל זֶה (תְּהִלִּים לג, כג): "וּפָנַי לֹא יֵרָאוּ". וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּ"אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ" (סִימָן יט) עַל פָּסוּק "עוֹטֶה אוֹר". וְכֵן כָּתוּב בְּ"לִקּוּטֵי תּוֹרָה" (מֵהָאֲרִיזַ"ל) בְּתְחִלַּת פָּרָשַׁת בְּרֵאשִׁית (דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "לָמָּה הִתְחִילָה תּוֹרָה"), שֶׁהַתּוֹרָה שֶׁלְּפָנֵינוּ נִקְרָא תּוֹרַת הַבְּרִיאָה.

וְעִנְיַן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּפָרָשַׁת עֵקֶב (לְעֵיל יז, ב), גַּבֵּי בְּרָכַת "הָאָרֶץ", שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן "עַל תּוֹרָתְךָ שֶׁלִּמַּדְתָּנוּ"[54]: דְּפֵירוּשׁ "תּוֹרָתְךָ"[55] הַיְינוּ הַתּוֹרָה כְּמוֹ שֶׁהִיא בַּאֲצִילוּת, וְ"שֶׁלִּמַּדְתָּנוּ" הַיְינוּ כְּמוֹ שֶׁנִּמְשְׁכָה בִּבְרִיאָה[56].

אַךְ יֵשׁ עוֹד מַעְלָה יְתֵירָה לִהְיוֹת בְּחִינַת "וְהוּא פְּחָתָן", דְּהַיְינוּ גִּילּוּי פְּנִימִית־הַתּוֹרָה לֶעָתִיד[57], אֲשֶׁר אוֹתָהּ הַהַמְשָׁכָה שֶׁבְּפְנִימִית חָכְמָה־עֶלְיוֹנָה דַּאֲצִילוּת, מַה שֶּׁלְּמַעְלָה מִמַּדְרֵגַת הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, תִּהְיֶה מִתְנַּלָּה גַּם כֵּן לְמַטָּה מַמָּשׁ בְּבְי"ע. וְנִמְצָא יִהְיֶה רַק בְּחִינַת חָתָן אֶחָד – שֶׁיִּהְיֶה הַגִּילּוּי לְמַטָּה כְּמוֹ לְמַעְלָה מַמָּשׁ.

וְעִנְיַן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל" (לְעֵיל פָּרָשַׁת רְאֵה כג, ב) – מַה שֶּׁמְּלוּבָּשׁ בְּתוֹךְ הַקּוֹל. שֶׁהוּא מַה שֶּׁלְּמַעְלָה מִבְּחִינַת הַה' קוֹלוֹת עַצְמָן כוּ'.

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה מָמָּשׁ יוּבַן הַהֶפְרֵשׁ בֵּין בְּחִינַת עֶסֶק הַתּוֹרָה סְתָם, לִבְחִינַת "תַּעַן לְשׁוֹנִי אִמְרָתֶךָ": שֶׁבְּחִינַת "תַּעַן כוּ'", הַיְינוּ שֶׁ"אִמְרָתֶךָ" מַמָּשׁ, כְּמוֹ שֶׁהַתּוֹרָה הִיא לְמַעְלָה – נִמְשָׁךְ וּמִתְלַבֵּשׁ בְּפֵירוּשׁ הַלּוֹמֵד. וְזֶהוּ עִנְיַן "וְאָשִׂים דְּבָרַי" מַמָּשׁ "בְּפִיךָ", אֶלָּא שֶׁאֲנִי עוֹנֶה אַחֲרֶיךָ. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּסֶתֶם עֶסֶק הַתּוֹרָה – הַיְינוּ רַק בְּחִינַת הֶאָרָה מֵהַדִּבּוּר־עֶלְיוֹן שֶׁנִּמְשָׁךְ לְמַטָּה.

וְזֶהוּ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין שִׁבְיעִי שֶׁל פֶּסַח שֶׁנֶּאֱמַר: "עֲצֶרֶת לַהֲוָ"ה אֱלֹקֶיךָ" – שֶׁהוּא עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה בַּתּוֹרָה שֶׁלְּמַעְלָה; שֶׁמִּבְּחִינַת "כִּי הֲוָ"ה אֱלֹקֶיךָ אֵשׁ אוֹכְלָה הוּא" – כְּמֶטְבַּע הָאֵשׁ לְהִסְתַּלֵּק כוּ', וּמִשָּׁם לְהְיוֹת הַמְשָׁכָה בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹת. אֲבָל עִם כָּל זֶה אֵין הַמְשָׁכָה זוֹ עַצְמָהּ כְּמוֹ שֶׁהִיא לְמַעְלָה נִמְשָׁךְ וְנִתְנַּלָּה לְמַטָּה, כִּי אִם רַק בְּחִינַת "נוֹבְלוֹת" כוּ'. אֲבָל בְּשִׁמִינִי־עֲצֶרֶת שֶׁנֶּאֱמַר: "עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם", הַיְינוּ שֶׁהַמְשָׁכָה זוֹ עַצְמָהּ שֶׁלְּמַעְלָה נִמְשָׁךְ וְנִתְנַּלָּה לְמַטָּה, "לָכֶם" מַמָּשׁ). :

48. (בְּרֵכַת נִשּׂוּאִין. כְּתוּבוֹת ח, א).

49. (רְאֵה גַּם דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "לָהֲבִין עִנְיַן בִּרְכַּת חֲתָנִים" סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תקס"ג חֵלֶק א עַמּוּד שצה).

50. (תַּעֲנִית כו, ב).

51. (יְבָמוֹת סג, א).

52. (בְּרָכוֹת ו, סוֹף עַמּוּד ב).

53. (בְּרֵאשִׁית רַבָּה יז, ה).

54. (בִּרְכָּה שְׁנִיָּה דִּבְרַכַּת הַמָּזוֹן).

55. (רְאֵה הֶעָרַת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמו"ר בְּסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים ה'ש"ת עַמּוּד 68).

56. וְעִיַּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר מַעְנְיַן זֶה בְּפָרָשַׁת שְׁלַח (**נא, א**), בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "אֲנִי" דְּפָרָשַׁת צִיצִית, בְּפֵירוּשׁ "בְּתוֹרַת ה' חָפְצוֹ וּבְתוֹרָתוֹ יֶהְגֶּה" (**תְּהִלִּים א, ב**).

וְעִיַּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר מַעְנְיַן ב' בְּחִינוֹת חָתָן: בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "שִׁיר הַשִּׁירִים" (**לְקַמָּן שִׁיר הַשִּׁירִים בְּתַחִילָתוֹ**). וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "לְבַבְתִּנִי", בְּפָרָשַׁת פִּנְחָס (**נִדְפַּס לְקַמָּן בְּדִרּוּשֵׁי שִׁיר הַשִּׁירִים כח, ג**).

57. (רְאֵה רַשִׁ"י שִׁיר הַשִּׁירִים א, ב).

ב.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

דרוש שני - ויאמר ה' זעקת סדום ועמורה כי רבה כו'

(ז) **אך** הנה כ"ז יובן עפ"י הקדמה אחת בענין המאמר באד"ר על מ"ש פקח עינך חסר יו"ד השני' שמשמעו עינך עין אחת והל"ל עיניך כמו עיניך פקוחות (ירמי' לב, יט) עיניו משוטטות (דה"ב טז, ט) עיניו כיונים (ש"ה ה, יב) וכה"ג שכל הבטה והסתכלות בפקיחת העינים הוא בב' עינים כו' וכאן אמר עינך כו' משום שהוא מדב' בבחי' עינא פקיחא דלא נאים כו' שהוא עין אחת לבד כמו עין ה' אל יראיו כו' (תהלים לג, יח) וכן עין בעין נראה כו' (במדבר יד, יד) וכה"ג שהוא בבחי' ע"י וא"א ששם אמר דתרין עיינין אתהדרו לחד כו' אבל בבחי' ז"א דאצי' נא' עיני ה' המה משוטטים (זכרי' ד, י) או עיניך פקוחות וכה"ג רבים לפי שהעינים הן בהתחלקות דימין ושמאל שהן חו"ג כמ"ש בזהר כאן ארדה נא ואראה כו' אשכחן ראיה לטב כו' וראיה לביש לאשגחא בדינא כו' אבל בבחי' עין אחת דנק' עינא פקיחא כו' (שנחשב מז' תיקונים דגלגלתא דא"א כו') אין בו התחלקות עדיין לחו"ג וכולו טוב כמ"ש אך טוב לישראל כו' (תהלים עג, א) וכמו שמשה נק' טוב עין כו' (משלי כב, ט) ע"כ אמר דתרין עיינין אתהדרו לחד דגם כח השמאל נכלל בימין דחסד וטוב כמו שאמ' דלית שמאלא בהאי ע"י כו' כמשי"ת):

(ח) **ולהבין** זה בכלל הנה מצינו כמו דוגמא זו גם למטה בהפרש שבין נשמות הצדיקים הגדולים לנשמות הרשעים כמו שאמרו במשנה (אבות פ"ה, יט) בסימנים שבין תלמידיו של א"א ע"ה לתלמידיו של בלעם הרשע תלמידיו של א"א עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה כו' ותלמידיו של בלעם הרשע עין רעה ורוח גבוהה כו' הרי הזכיר בב' הפכים הללו לשון עין אח' עין טובה ועין רעה כו'. ויש להבין למה לא אמר עינים טובים דודאי כל מי שהוא טוב עין מביט ומסתכל בב' עיניו לטוב ולא בעין אחת כו' ולהיפוך מי שעינו רעה מביט בב' עיניו לרעה כו'. והנה ארז"ל (נדרים לח, א) טוב עין הוא יבורך זה משה שהיה טוב עין (וכמ"ש בו ותרא אותו כי טוב הוא (שמות ב, י) בטי"ת רבתי שהוא מבחי' עה"ח שכולו טוב ע"כ נק' טוב עין שאין שם נטיה לדין כלל) ובודאי לנגד משה היה שרש בלעם שהוא עין רעה ג"כ בעין אחת דהיינו עין שכולה רע ודין וקללה ולא טוב כלל (וכידוע דשרש בלעם היה בחי' עורף ואחוריים דפנימי' דעת דא"א כו' וכמ"ש (במדבר כד, טז) ויודע דעת עליון כו' ומשה היה מפנימית דעת דא"א שכולל חו"ג ע"כ נק' טוב עין בעין אחת שהשמאל נכלל בימין ובבלעם היה להיפוך שהימין דטוב נכלל בשמאל דדין כו') וז"ש ע"ע נאם הגבר שתם העין וכמארז"ל (נדה לא, א) על ד"ז נסמית עינו של בלעם הרשע כו') (והוא מ"ש ומספר רובע ישראל כו' כמ"ש בגמ') והגם שבלעם בירך את ישראל אמנם ברכתו היתה בע"כ רק ע"פ גזרת ה' ולא בירך בעין טובה כי אין לו עין טובה כלל רק עין רעה כנ"ל וא"כ אינו מובן איך היה ביכולתו לברך את ישראל גם בע"כ ונתקיימה אחת מברכותיו אחר שאינו מגדר הברכה והטוב רק חלקו ומדרגתו ברע וקללה (כמו שאמרו בשם הרב ר' מיכל מזלאטשוב ז"ל בפי' את אשר תברך מבורך מכבר ולא אמר יבורך שא"א שיומשך ע"י בלעם ברכה וטוב אך את אשר תאור בקללה יואר על ידך דוקא כי זהו חלקו וגורלו כו' ולפ"ז אפשר ליישב קצת מה שבירך בלעם לישראל ונתקיים לפי שכבר היתה הברכה לישראל מה' עצמו וכמ"ש אשר תברך מבורך מעצמו מכבר רק שצריך שיוציא גם מפיו הברכה שגם מלאך רע יענה אמן בע"כ כו' וד"ל):

ג.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

דרך מצותיך - מצות מילה

ה) **והנה** בהבדלה אנו אומרים המבדיל בין קדש לחול ולא נז' בין טהור לטמא דלית הלכתא כמ"ד כן בערבי פסחים

(דף ק"ד א') כידוע, להיות כי ענין ההבדלה בין שבת לחול הוא ענין חזרת הפרסא שנסתלקה בשבת שלכן אומרים רצה והחליצנו ע"ש חלוץ הנעל דמט"ט וסנדל הנ"ל השולטים בחול וכמ"ש בפע"ח ובמ"ח וע' מ"ש הרמ"ז פ' חוקת בביאור מאמר הזהר ע"פ שלף איש נעלו כו' (רות ה' ז') ע"ש, ובמוצ"ש שחוזר הפרסא הנ"ל אומרים הבדלה ולכן אין מזכירים ההבדלה שבין טהור לטמא שזו אינו שייך לישראל רק לאומות בלבד שהם יש גמור כנ"ל, אך להבין מ"ש חול ולא כמ"ש בפרכת בין קדש לקדה"ק, אך הענין דבאמת החיות נמשך לישראל ולאומות ושם חול כוללם אלא שבאומות הוא חול גמור ונק' טמא וכמ"ש ולהבדיל בין הקדש ובין החול ובין הטמא ובין הטהור (ויקרא י' י') אבל בישראל הנה נעשה מחול זה קדש ממש והוא סוד חולין שנעשו עטה"ק וגם נק' חולו של מועד: וביאור זה יובן בהקדים ענין שבת וחול דכתיב ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבות כו' (שמות כ"ג י"ב) ולכאורה יפלא ענין הציווי תעשה מעשיך הגם שכוונתו לומר על וביום הז' תשבות ליתן מ"ע לשביתה בשביעי מ"מ פשטי' דקרא שגם זה ל' ציווי הוא, ויותר יפלא כי מאחר שבאמת כולא קמי' כלא חשיב ואין עוד מלבדו כנודע בענין יחוד אלקות בפ' שמע וכפי שנת' קצת למעלה פ"ב, א"כ היאך יתכן שמצוה לעבוד שהוא בחי' פירוד שנראה יש ונפרד לגמרי כאילו הוא העושה בכחו ועוצם ידו וגם באמת היאך יתכן שהעומד לפני המלך מלכו של עולם אשר מכה"כ ולית אתר פנוי מיני' ירים יד לעשות מלאכת עבודה והלא גם אפי' למאן דמחוי במחוג בלבד קמי' מלכא אמרו דלא הוה אימתא דמלכותא עלי' וקטלוה כדאי' בפ"ד דפסחים (דף נ"ז ב'. ובחגיגה ה' ב') אך הטעם הוא כמ"ש כי ששת ימים עשה ה' את השמים כו' (שמות כ' י"א) שגם למעלה יש ו' ימי המעשה שה' ית' עושה השמים והארץ והים וכל אשר בהם להיות בבחי' יש ונפרדים כי אין מלך בלא עם והיינו ע"י שמחי' אותם על ידי העלם והסתר שמעלים ומסתיר אורו דרך הפרסא והסנד"ל הנ"ל החופה רוב הרגל וזו נק' עשי' ועבודה כי באמת לאו אורחי' דמלכא לאשתעי' במילין דהדיוטא לומר יהי אור יהי רקיע כו' ולעשות צמצומים כ"כ לפנינו בלבד כי באמת קמי' גם עכשיו הכל כלא וכאין כמו שהי' קודם בריאת העולם כנ"ל ובשבת הוא שובת ונח כי אז החיות נמשך בגילוי יותר ולכן כל שבת הוא שבת בראשית ממש וכל יום הוא ממש אותו יום משי"ב ונק' לכך יומי' דחול שנורמים התהוות היש, ולכן גם האדם נצטווה לעשות מלאכתו בו' ימות החול כדי שיהנה מיגיע כפו ויתראה כאילו הוא יש בפ"ע ובחכמתו הכין פרנסתו ובאמת ברכת ה' תעשיר רק שזוהי ההעלם דחול ובשבת הוא שובת ונח כעומד לפני המלך בביטול כי אז הוא הגילוי אלקות והנה באמת ארז"ל מי שטרח בע"ש יאכל בשבת (ע"ז ג' א') כי המנוחה לא שייך אלא בקדימת המלאכה וגם באמת יש בזה טוב טעם להפך היש ונפרד שיתבטל שלזה נתאווה הקב"ה להיות דירה בתחתונים דוקא וכמו שהשיב למה"ש יצה"ר יש ביניכם כו' (שבת פ"ט א') ע"ד שית' לקמן ח"ב פ"א, וע"י ביטול זה בחול מאיר הארה בשבת, והנה היא מתפשטת ג"כ בכל ימות החול שיש בהם הארה מעין שבת בתוך התפלה וכמ"ש בפע"ח שג' ימים הראשונים מקבלים משבת העבר ונק' בתר שבתא וג' ימים האחרונים מקבלים משבת הבא ונק' קמי' שבתא, וז"ס חולין שנעשו עטה"ק וע"כ אומרים ברוך המבדיל כו' כי הבדלה זו עם כי הוא העלם מ"מ הוא ברכה והמשכה ממש שהרי דרך ההעלם מאיר הקדש דשבת והוא פעולה שיהי' ביטול היש בחול וע"ז יהי' עוד שבת בז' ימים שאח"כ, ולכן אין הבדלה אחר יום ג' מפני שאז ההארה משבת הבא ולא משבת העבר: וז"ס כתנות אור בא' (ע' בראשית רבה פ"כ מי"ב) שהי' כתוב בתורתו של ר"מ המאיר לארץ ולדרים עלי' דרך הפרסא שמשם הי' שורש נשמת ר' מאיר, אמנם כתנות עור בעיי"ן הוא לבוש גם המסתיר לגמרי והוא ההבדלה שבין טהור לטמא שאחרי הבדלה זו הם הטמאים העושים עצמם יש גמור וזהו כלל גדול והוא שעיקר ההבדל בין סט' דקדושה לסט"א שבקדושה הוא בחי' הביטול, שבקדושה יש ביטול היש עש איז נאר ניטא קיין איך משא"כ בסט"א הגם שיודעים את ה' אינו פועל בגופם שינוי כי רק קרו לי' אלקא דאלקייא וזה הי' ענין הערב רב ויעמדו מרחוק, וזה הי' גם ההפרש בעסק הפלסופי' בין הרמב"ם לאריסטו הממרא להבדיל בין קדש לחול שהרמב"ם כל שהשיג יותר אמתת ה' הי' נרתע ופחות יותר בעיניו ואריסטו כל שהשיג יותר נעשה יש יותר באמרו הלא דבר אני בהשגתי מציאות ה' ואחדותו בשכלי במופתים מכריחים, אבל איש האלקי הרמב"ם הרי אדרבה מצד השגה זו יגיע לו הביטול האמיתי להשליך נפשו מנגד מכל וכל בראותו כי ה' לנגד עיניו וכמ"ש רמ"א משמו בד"מ לא"ח סי' א', והוא ענין ההפרש בין ב' הבדלות שבישראל החול נק' חולין שנעשו עטה"ק ובאומות נק' חול גמור טמא וד"ל:

ועתה יובן ענין העברת הערלה, שנצטוינו להסיר מעלינו ההעלם הזה שמעלים לגמרי כי איננו שייך אלינו כלל* כמו שאיננו מזכירים בנוסח ההבדלה בין טהור לטמא כו', ועי"ז יזרח ויאיר בנפשותינו אור ה' כי המסך הזה הוא המונע הגילוי כנ"ל: וזהו פי' מילה ל' התגלות מ"ל י"ה התגלות או"א בחי' הביטול שבכח מ"ה שבנפש וז"ש ולא יקרא עוד שמך אברם והי' שמך אברהם כי אב המון גוים נתתיך (בראשית י"ז ה') פי' אב הוא ראשית הגילוי חכמה ורם היינו כמ"ש רם על כל גוים ה' (תהלים קי"ג ד') שהוא

רחוק מהם כי קרו לי' אלקא דאלקייא ואומרים על השמים כבודו והיינו מחמת מסך מבדיל דערלה הנ"ל וע"י המילה ניתוסף בו ה' בחי' התפשטות המורה על הגילוי להיות אורו זורח עד שיקרא אב המון גוים שיתגיירו גרים הרבה הם ניצוצי קדושה שנפלו בקליפות ויתקרבו לקדושה ע"י אורו שיזרח עליהם בהסיר מסך מבדיל הנ"ל ולעתיד כתיב אהפוך אל עמים שפה ברורה (צפני' ג' ט') וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דבר (ישע' מ' ה') פי' שיעביר מסך מבדיל הנ"ל מכל וכל ויהי' גילוי אלקות ע"י מדת מלכותו ית' הנק' פי ה' כמשל האותיות שעל ידם מתגלים כל הכחות נפשיות שכל ומדות כו' וזהו ג"כ פי' מילה מ"ל ל' דבור כמו רוח ממללא וכמו שנת"ל:

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

ואתחנן אל הוי'

ב) **ועפ"ז** יובן ענין ההפרש שבין משה ליהושע שפני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה, ונודע כי הלבנה מקבלת מהשמש והיא בבחי' העלאה מלמטלמ"ע ולכן היא תמיד בשינויים מתחלת החדש עד סופו לפי ערך ריחוקה והתקרבותה להשמש, ועד"ז יובן בענין יהושע שנמשל ללבנה כשהכניסם לארץ לכן הי' בהם שינויים לפ"ע ההעלאה וכשרון מעשיהם, אבל אם הי' משה מכניסן לארץ אז לא הי' בהם שינויים וכמו שבשמש לא יש שינויים כלל, וכמ"ש שמש ידע מבואו וארז"ל מכלל דירח לא ידע מבואו, והיינו כי פי' ידע הוא מל' והאדם ידע שהוא בחי' יחוד פנימי כו' ושמש ידע מבואו להיותו מלמעלמ"ט שלא יש בזה שום עיכוב אבל ירח שהיא מלמטלמ"ע לא ידע מבואו, וכמארז"ל פעמים שבאה בארוכה ופעמים שבאה בקצרה, וזהו לא ידע שנתעלמה ממנה דרכי ההלוך. וע"פ הקבלה כשלבנה מקבלת הארתה מהשמש תחילה צ"ל אחור באחור ואח"כ בבחי' נקודה תחת היסוד וזהו לא ידע כו'.

והנה זהו ע"פ הפשט, וע"פ ל' החסידות ההפרש בין מלמעלמ"ט ובין מלמטלמ"ע זהו ההפרש שבין תורה ותפלה שהתפלה היא מלמטלמ"ע שזהו מ"ש סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, מוצב ארצה שמתחלת מדברי' תחתוני' שלא עשני עבד, הודו לה' קראו כו' שזהו בחי' הודאה, ואח"כ עולה בסולם עד שראשו מגיע השמימה בק"ש ותפלה, וב"ב ברכות אמצעיות אדם שואל בהן צרכיו שהוא בחי' ההמשכה שע"י ההעלאה וכענין מלאכי אלקי' עולים ויורדים בתחלה עולים ואח"כ יורדים בחי' המשכה מלמעלמ"ט ובכלל ענין התפלה הוא בחי' העלאה שז"ע שאמרו תפילות כנגד תמידין תקנו, שקרבנות התמידים הי' בבחי' ההעלאה שהיו מקריבין בהמה גשמיות ע"ג המזבח והייתה נכללת באש של מעלה בבחי' העלאה כו' וכ"ה בתפילה שכנגד תמידין היינו להעלות נפשו הבהמית להיות ואהבת כו' בכל לבבך בשני יצריך כו', ולכן מקדימין פסוד"ז וברכות ק"ש לפני ק"ש, שבפסוד"ז הוא בחי' אריכות ההתבוננות איך שכלליות ההשתלשלות הוא רק משם והארה בעלמא וכמ"ש כי נשגב שמו לבדו שגם בחי' נשגב הוא רק שמו לבד, והוד מבחי' שמו הוא על ארץ ושמי'. וכן בברכות ק"ש איך שהאופני' וחיות הקדש הם בבחי' רעש גדול שהם שורש הנה"ב ועי"ז בא הנה"ב ג"כ לבחי' הביטול להיות בכל לבבך בשני יצריך, וז"ע זיכוך המדות שעי"ז נעשה ואהבת ב"פ אור שכמו בקרבנות הגם שאש יורד מלמעלה מ"מ מצוה להביא מן ההדיוט כן הוא בתפילה שכנגד תמידין צריך להביא מן ההדיוט תחילה שהוא מהתבוננות מביטול העולמות שנבראו בעש"מ שנק' מילין דהדיוטא, ואח"כ נמשך אש של מעלה שהוא בחי' אה"ר דנה"א שמלהב ומלהט כשלהבת העולה מאליה לדבקה בו ית'.

וכ"ז הוא בחי' תפלה שהיא מלמטלמ"ע, אמנם תורה היא המשכה מלמעלמ"ט וכמ"ש ויורד ה' על ה"ס, וכתי' והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך שע"י התורה נמשך למטה המשכת בחי' אנכי, וזהו ל' מצוך שהוא ל' צותא וחיבור וכמארז"ל כל הקורא בתורה הקב"ה קורא ושונה כנגדו, וכביכול שניהם מתכסים בטלית אחת, וכתי' ודברי אשר שמתי בפיך דברי ל' רבים, היינו שעש"ז נק' התורה חרב פיפיות שתי פיות פה האדם המדבר התורה, ובחי' דבר ה' הקורא ושונה כנגדו. וזהו דכתי' וידבר כו' לאמר שלכאו' תי' לאמר הוא מיותר שהרי עשה"ד דבר הקב"ה עם ישראל עצמם ומהו לאמר אלא שזהו הכח שניתן שבכל עת ובכל זמן שילמד האדם תורה יהי' הקב"ה קורא ושונה כנגדו כו' כי בלמדו תורה מלובש בו בחי' דבר הוי' כו' שז"ע מה שהתורה היא בחי' המשכה מלמעלמ"ט כו'.

ה.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המשך תער"ב ~

תקעו בחודש שופר, ליל ב' דר"ה, העת"ר

שיג) **והדוגמא** מזה יובן למעלה מ"ש בס"י ע"ס בלי מה כשלהבת הקשורה בגחלת, שיש בזה השלהבת כמו שהיא בתוך הגחלת עדיין שהיא טמונה וגנוזה בתוך הגחלת ואינה יוצאה חוץ לגחלת כו', ובעצם מציאותה אינה בבחי' שלהבת עדיין ואין בה ציור וגוון עדיין כו', והשלהבת כמו שהיא בגילוי שיוצאה חוץ להגחלת ה"ה במציאות שלהבת ויש בה גוונים כו', ועם היות שנעלה ערך השלהבת שבתוך הגחלת מהשלהבת שמחוץ לגחלת, מ"מ הרי גם היא במציאות אש רק שאינה עדיין בבחי' להב במציאות ניכרת כו', וגילוי השלהבת אין זה התחדשות כלל רק שבההתגלות נעשה בבחי' מציאות ובבחי' גוון כו' (והוא שמתגלה בה הגוונים שהי' בה בהעלם גם קודם שנתגלה כו'). והדמיון בזה הוא בע"ס דאצי' שהן התגלות כח הכמוס והחתום במאציל עליון, וכמ"ש הפרד"ס שער אבי"ע פ"א דאצי' הוא שהי' נעלם במקורו וכשעלה ברצונו ית' באו בבחי' התגלות כו', וקודם שנתגלו היו במהותם כלולים באוא"ס המאציל, והן בד"כ ע"ס שבכתר שנק' ע"ס הגנוזות שהן גנוזים וטמונים באוא"ס ב"ה, היינו שאינם בבחי' מציאות אורות עדיין ואינו נק' עדיין בשם אור החכ' ואור הבינה כו', וכמו השלהבת שבתוך הגחלת שאינו עדיין במציאות להב ואין בו גוון עדיין כו', ונק' ע"ס בלי מה בלי מהות ומציאות עדיין כו' (עמשנת"ל פ' כ"ט) ומ"מ ה"ה בבחי' ע"ס כו', ואצי' הע"ס בהתגלות אין זה חידוש דבר כי כבר ישנם במקורם כו', רק כמו שנתגלו נעשו בבחי' מציאות אור וכמו השלהבת בהתגלות ויש בהם גוונים כו'. די"ל דהגוונים הן בחי' הספי' שבהאור בחי' אור החכ' ואור הבינה כו', ולפי המבו' בדרוש זה דגם שרשי האורות הן בבחי' ע"ס, י"ל דז"ע הגוונים שהן בהעלם גם בהשלהבת שבתוך הגחלת כו', או שהגוונים הן בחי' הכלים שנק' גווני האור כו' וכמשנת"ל פ' רפ"ו וכמ"ש במ"א באורך כו', הרי גם הכלים דאצי' אינם בבחי' התחדשות מפני שכבר נמצאים הכלים במקורם ג"כ כו', ועם היות דבחי' כלים שבכתר הן רק כמו עד"מ אותיות החקיקה כו', ה"ה ג"כ בבחי' מציאות כלים, וכידוע במשל אותיות החקיקה שהן מ"מ משחירים על האב"ט כו', והדוגמא מזה בכלים דכתר עם היותם מיני' וב' ה"ה בבחי' כלים עכ"פ כו' (רק שההסתר אינו כמו בכלים דאצי' שמסתירים על האור המתלבש בתוכם כו' וכלים שבכתר מסתירים על האור שלמעלה מהכלים כו', והיינו שהן רק כמו גורמים אל ההסתר והוא שאין עצמות האור מתגלה כמו שהוא בעצם כו', והיינו דכלים דאצי' מעלימים על האו"פ המתלבש בתוכם, משא"כ כלים דכתר אינם מעלימים על האור המתלבש בתוכם ומגלים את האור כמו שהוא, רק מחמת הכלים יש בחי' אור שאינו מתלבש בהם, וע"י הכלים נעשה ניכר האור השיך שיתלבש בכלים והאור עצמי שאינו מתלבש כו' וכמ"ש בדרוש יו"ט של ר"ה, רס"ו), וממילא הכלים דאצי' אינם בבחי' התחדשות כו', וכמ"ש בדרוש הנ"ל ונז' ג"כ לעיל פ' רצ"ד שהכלים דאצי' הן בבחי' גילוי ההעלם גם לגבי בחי' הכלים דא"ק שהן ג"כ בבחי' מציאות כו', דהעדר המציאות שלהם אינו מצ"ע כ"א מצד האור כו', ע"כ הכלים דאצי' שהן ג"כ רק יש נאצל דהיינו שהן אלקות ממש כו' ה"ה רק בבחי' גילוי ההעלם לבד כו' (ולגבי בחי' אותיות הרשימו כמו שהן קודם הצמצום שהן עד"מ אותיות החקוקים מעבר לעבר כו' כמ"ש בדרוש הנ"ל ה"ז בבחי' התחדשות כו'). והנה נת"ל במשל שהגילוי יש לו שיעור ומדה שכלה כח השפעתו כו', וי"ל כמו"כ בע"ס דאצי' עפמ"ש במ"א בענין שהאצי' א"ס להתפשטותו ה"ז מ"מ רק במדרי' האצי' לבד, ולא כמו הא"ס הבל"ג שהוא בבחי' גילוי העצמות שנמשך גם לחוץ האצי' וגם שם הוא בבחי' א"ס כו', וזה"ע הרצון פשוט שיש בנש"י וכח דמס"נ שיש בכאו"א מישראל שזהו מבחי' אוא"ס שלמעלה מאצי' כו', דנעשה אדם בצלמינו כדמותינו דעשר כחות הנפש הן מע"ס דאצי', והכח דמס"נ והרצון פשוט שהן בלתי מוגבלים הן מהאוא"ס שלמעלה מאצי' כו', הרי שהאוא"ס נמשך עד למטה מטה דבכ"מ הוא בבחי' א"ס כו', משא"כ האצי' התפשטותו הוא הכל במדרי' האצי' והפרסה שבין אצי' לבי"ע מפסקת את אור האצי' כו', וגם מה שנמשך מאצי' לבי"ע והוא בחי' אור הנשמה דבי"ע אין זה כמו באצי' ממש כו' וכמשנת"ל פ' ר"צ ועמשית"ל פ'. והנה יש יתרון גדול בגילוי ההעלם שהגילוי הוא בבחי' דביקות בההעלם והוא מעין ההעלם כו', והיינו בע"ס דאצי' שהן בבחי' דביקות במקורן שז"ע כשלהבת הקשורה בגחלת שמורה על היחוד שהן מיוחדים וכמא' איהו וחיוהי חד כו' (והיחוד הוא בשרשן ומקורן היינו בהע"ס הכלולים בכתר וגם בבחי' הא"ס הבל"ג כו', שז"ע קישור השלהבת בהגחלת דהיינו בהאש שבגחלת וגם בהגחלת עצמה כו' כמ"ש במ"א, והיינו מה שיש

בהאורות מבחי' א"ס הבל"ג והן מין כנף כו' וכמשנת"ל בכ"ד), וגם איהו וגרמוהי חד שמיוחדים בהאור כו', וגם מיוחדים במקורם שהן אלקות ממש וכנ"ל שאינן בבחי' התחדשות כו', ומה שמבו' בכ"מ שהכלים אינם בבחי' דביקות, היינו שאינם בבחי' דביקות ניכרת כמו האור ולכן לא יש בהם הענינים שיש בהאור כו', אבל מ"מ הן ג"כ מיוחדים כו', ולכן האורות דאצי' הן מעין מקורם כו', וכמו באצי' רוחו של משה על הזקנים שהיו במדרי' משה (וכידוע דההשפעה הי' צ"ל ע"י משה דוקא כו') רק שהיו למטה במדרי' ממנו כו', וכמ"ש בתו"א ד"ה פתח אלי' אוריד ואמשיך בחי' שלך למטה ממדריגתך כו', ולכן כל בחי' גילוי אלקות בעולמות הוא מן האצי' דוקא, דלולא ענין האצי' לא הי' כלל גילוי אלקות בעולם לפי שהמדרי' שלמעלה מאצי' אינן בערך העולמות שיהי' בבחי' גילוי אל העולמות כו', ובד"כ הן בבחי' סתימות והעלם כו', רק ע"י האצי' שהוא בחי' גילוי (היינו התגלות שבבחי' ירידה וצמצום שהוא מיעוט האור שלפ"ע העולמות כו') והוא מ"מ מעין מקורו כו', עי"ז הוא דוקא הגילוי אלקות בעולם כו', וז"ע התהוות האצי' בגין דישתמודעון בי' כו'. אמנם כללות הגילוי הזה הוא רק מבחי' ההעלם השייך אל הגילוי והיינו מבחי' האור השייך אל העולמות כו', וגם מה שנמשך בזה תוס' אורות דלהיות שזהו בבחי' גילוי ההעלם שזהו ההמשכה שבחי' ערך כו', ע"כ מבחי' האור והגילוי יכולים לעלות ולהגיע לגילוי אור עליון יותר כו', וכידוע בענין עד ועד בכלל ועד ולא עד כו', דעו"ע הוא בחי' עד ועד בכלל וע"כ מהגילוי יכולים לבוא למדרי' עליונה שג"ז יבוא בבחי' גילוי כו', וכמו בהשגה שמהשגה תחתונה באים להשגה עליונה מפני שיש להם שייכות זל"ז כו' וכמ"ש במ"א, הנה גם התוס' אור אין זה אור חדש רק מבחי' ההעלם של הגילוי לבד כו', והיינו דתחלת המשכתן אינו בבחי' התחדשות וגם מה שממשיכים ע"ז תוס' אורות אין זה בחי' אור חדש כו'.

קיצור. והדוגמא מזה בע"ם דאצי' כשלהבת הקשורה בגחלת שישנה גם בהגחלת, וגם הגוונים ישנם בהעלם, ונתגלו בבחי' מציאות, והגוונים שבהעלם י"ל שרשי הכלים שבכתר (וההעלם הוא שאין עצמות האור מתגלה) שגם הכלים הם גילוי ההעלם, ויש לזה שיעור, שהא"ס הוא בכ"מ בבחי' א"ס, ואצי' א"ס רק באצי', והמעלה שהוא בבחי' דביקות בהעצם ומעין העצם.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

אשר ברא ששון ושמחה חתן וכלה

ב) **אמנם** העיקר בסעודת מצוה זו הוא לשמח את החתן וכלה וכמאמר כיצד מרקדין לפני הכלה, דגוף ועצם הריקוד הוא מצוה, וידוע דהריקוד בא מחמת שמחה גדולה ביותר, וכמו שאנו רואים במוחש דכאשר האדם הוא בשמחה גדולה אז הוא מרקד ברגליו בהתפעלות גדולה, דהנה תחלה הכירות השמחה הוא בפניו בפנים צהובות, ומקבל כל אדם בסבר פנים יפות, ומהדר בכבודו של כל אחד ואחד, והיינו לפי שהוא אז ברוממות ער איז זייער אויפגעלייגט און פריילעך בשמחה גדולה און איז זייער אופגעהויבן, ורוממות זו אינו ענין של גאוה וישות, אדרבא ער גייט יעמאלט ארוים פון ישות וגסות והוא בקירוב גדול עם כל א' וא', און עם איז בא אים יעמאלט ניט פראן אט דער וואם זאל זיין ניט זיין גלייכין, יעמאלט, זיינען אלע זייער פיין בעיניו, לפי שאז הוא רואה מעלתו של כל אחד ואחד והיינו דמפני שמחת לבבו הרי הוא מוצא בכאו"א מעלה ויתרון, דהאמת הוא כן דכאו"א מישראל הוא בעל מעלה גדולה, היינו גם במעלת המדות והטבע שלו, פי' דלבד מעלת הנשמה דכל ישראל שוין הן בכללותן וכמאמר והנפשות מתאימות כי אב אחד לכולנה, וכתי' בנים אתם להוי' אלקיכם, וכל א' מישראל אומר נשמה שנתת בי טהורה היא, והיינו דכל הנשמות מושרשים בבחי' חכמה דאצי' ולמעלה יותר בפנימי' ועצמי' אוא"ס ב"ה, הנה גם מצד עצם מזיגת טבען של בני ישראל יש בהם מעלות ומדות טובות וכמאמר (יבמות ע"ז א') שלשה סימנים יש באומה זו (ישראל, רש"י) רחמנים, ביישנים וגומלי חסדים, אלא שלפעמים מפני סבות שונות הם מתעלמים ואינם נראים בגלוי, אבל לא שאינם אלא שישנם ואינם נראים בגלוי כל כך, ובאמת הנה זה מי שהמדות טובות שבישראל אינם נראים בגלוי הוא מפני סבת הרואה, ער זעהט ניט דעם מעלת זולתו, והוא מפני חסרונו והיינו דהאהבת עצמו

שבאדם מה שהוא חביב ויקר בעיני עצמו זהו גורם שחושב תמיד רק בעניני עצמו ער ליגט תמיד אין זיך, וזה גורם ממילא שאינו מסתכל בזולתו בהסתכלות אמיתי לראות הטוב הנמצא בו, דמאחר שכל מעינו היא רק בעניני עצמו, הנה אינו משים לבו לזולתו, והוא רואה אותו רק בהשקפה חיצונית, ועוד זאת דהנה זה מה שהוא יקר בעיני עצמו עושה אותו ליש ומציאות דבר חשוב בעיני עצמו. וכל מציאות דבר הרי מציאות הזולת סותר לו, ומשום זה אינו רואה הטוב של הזולת, אבל בעת השמחה שהוא ברוממות ויוצא מישותו וגסותו, אז הוא רואה מעלת זולתו, ואדרבא הוא מוצא בכל אחד ואחד מעלות גדולות ומקרב אותו בקירוב גדול, ובשמחה גדולה יותר הנה התפשטות השמחה גורם שמטפה בידיו, וכל אשר תגדל שמחתו ביותר עד כי גדל מאד ירקד ברגליו שזהו הוראה על עוצם גודל השמחה ביותר.

קיצור. יבאר דבעת השמחה האדם עוזב ישותו ורואה מעלת כל אדם, כי האמת הוא אשר כל אחד מישראל יש לו מעלה גדולה במדות טובות אלא שלסיבת ישות הרואה אינו מרגיש המזיגה טובה של זולתו.

~ לקוטי דיבורים – בלה"ק ~

רשימה לחג הגאולה – י"ב־י"ג תמוז

חג הפסח מתקרב ובא, ותודה לא־ל כבר הנני בקי בהרבה דיני פסח בעל־פה ויודע מקומם בשו"ע ולעת אפיית השמורה כבר הייתי מאחד המנצחים על מלאכת עבודה זו, ושמעתי מאחורי הפרגוד אשר השתתפותי גרמה נחת רוח לאבא, ומקוה הנני כי בערב פסח באפיית מצת מצוה אז אראה את כל כוחי.

כשלשה ימים לפני הפסח נדדה שינה מעיני, כל מחשבתי מסורה ונתונה בהרהור טוב על אודות הענינים העומדים על הפרק, שאיבת מים שלנו בי"ג בין השמשות, הבדיקה, הסיום – מסכת מגילה בעל־פה, אפיית מצת מצוה, אמירת הקרבן פסח.

גם בשנה העברה שנת תר"ן – לקחני אבא ללכת עמו לשאוב מים שלנו, לעמוד בעת ברכת הבדיקה, ואחרי כן לעזור לו בבדיקת חדרי הבית, ובהשכם בוקר בארבעה עשר לשמוע הסיום על מסכת זבחים.

אבל בשנה העברה הייתי רק משתתף בלבד, הלכתי לשאוב מים שלנו ולא ידעתי פירושו, עמדתי בעת ברכת הבדיקה ולא הבנתי חובתה, שמעתי את הסיום ולא בנתי לדעה מה זה, במה גדולה וקטנה פיגול ולינה, הנני רק זוכר גודל תמיהתי על אבא, אשר במשך זמן קצר כזה מחלוקת הש"ס בי"ט כסלו עד י"ד ניסן למד ק"ג דפים גמרא עם רש"י ותוספות.

בשנה ההיא, היא השנה הראשונה אשר בהיותי עסוק וטרוד בהפצעת אגוזים בשביל חרוסת זכר החמר, קראני אבא לחדרו וישאלני לאמר, הנה קודם התפלה אנו אומרים ריבון העולמים אתה צויתנו להקריב קרבן התמיד במועדו כו' לכן יהי רצון כו' שיהא שיח שפתותינו חשוב ומקובל לפניך כו' מה פירושה של תפלה זו.

אנכי כפי מצב לימודי, כבר ידעתי פירושן של התפילות המשניות ומזמורים כמעט על בוריין, ולזאת בנקל היה לי לתרגם תפלה זו עם כל פרטי הקרבנות הנאמרים בה.

בארבעה עשר בניסן – אומר לי אבא – היו מביאים קרבן פסח. כי שני מועדים המה, בי"ד בניסן הוא הבאת הפסח, ואכילתו בלילה, ליל החמש עשרה, ובחמשה עשר בניסן מועד צאתנו מגלות מצרים.

זמן הבאת קרבן זה הוא אחר הבאת התמיד של בין הערביים, אשר זמנו מתחיל מפלג המנחה, אשר על פי המורה שעות שלנו הוא משעת עשרים וחמשה רגעים על שעה השניה צהרים, ואנחנו אומרים דינו של הבאת קרבן זה אחרי תפלת המנחה שהיא במקום קרבן תמיד של בין הערביים.

ולמען אשר תדע פירוש הדברים, אלמד אתך את זה, ואחרי כן תחזור אותו בינך לבין עצמך פעם ושתיים, ואחרי מנחה תבוא אלי ונאמר יחדיו סדר הבאת קרבן הפסח.

* * *

– ומדי דברי בזה, הנני לרשום כי כל השנים משנת תר"ן עד תרע"ט (מלבד שנת תרס"א שהיה בוערישהאפען, ושנת תרס"ז שהיה בליובאוויטש ואני וב"ב יחיו בוירצבורג) בכל ערב פסח היה קורא אותי לאמר יחדיו הקרבן פסח.

סדר ואופן אמירתו הקרבן פסח, היה לובש כובע העגולה של יו"ט, ובגדי יו"ט, והיה חוגר עצמו בחגורתו, היה אומרו בעמידה, עמד (בכל השנים) פניו לדרום והיה

אומרו בפנים צהובות, מדייק בכל מלה ותיבה ומפלפל בדינו, ומשנת תרנ"ו והלאה היה מבאר בו איזה ענין ע"ד חסידות, ומשנת תרס"ח והלאה היה מבאר בו גם ע"ד הקבלה.—

~ רשימות אדמו"ר מוהריי"צ ~

אבות החסידות

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר שליט"א מה שכתב לאחד מחתניו הרבנים שליט"א בנוגע למאמרו "אבות החסידות" שכתב בהיותו במאריענבאד כ"ג מנ"א תרצ"א.

מד.

ה', ב' מ"ח רנ"ח, ליובאוויטש,
שעה אחד עשר לילה.

כבר הגיעה שעה השני' אחרי חצות הלילה, ובחוץ ירד גשם טורד, ואפציר ברג"ד שיואיל לנוח בחדרי עד שיאיר היום, וימלא את חפצי, ואנכי הלכתי לחדרי להתבונן בכל מה ששמעתי הלילה.

אי' העט ואי' הסופר לתאר את גודל הרושם אשר עשה עלי סיפורו של הרג"ד אדות הנהגת זקני החסידים ביניהם לבין עצמם, וביניהם לבין האנשים הפשוטים ההולכים בעקבי החסידות באמונה טהורה.

הנני מצייר ברעיוני התוועדות זקני החסידים בעלי דעה והשכל היושבים ומקשיבים חזרת הדברי תורה אשר שמעו מכ"ק אאזמו"ר אדמו"ר האמצעי, או כ"ק אאזמו"ר בעל 'צמח צדק' זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, וגם ר' שלמה העגלון ביניהם, ובבוא תורו גם הוא מספר את אשר שמע וראה מאת כ"ק אדמו"ר, והחסידים בעלי מוחין מקשיבים לדבריו באותה הרצינות שהקשיבו לחזרת הדברי תורה מבן גילם.

תקותם של זקני החסידים ואדיר אמונתם והנאתם היחידית בעולמם הוא, אשר אחרי שיטהרו מחלאתם ע"י עונש חיבוט הקבר וכף הקלע ועוד, יזכו לבקר בהיכל קודש של כ"ק אדמו"ר מורם ורבם.

כמה חום ורגש נמצא בקנאתם של החסידים ר' שאול ליב ור' יוסף שלום המקנאים לחבירם ר' יצחק שאול, וכמה אהבה וחיבה מסותרת באמירתם קדיש לעילוי נשמת חברם.

הנני מביט בפני החסיד רג"ד, המשכיל הנודע לשם תהילה ותפארת בתוככי רבים משכילים בתורת החסידות ועובדים בעבודה שבלב, ומסתכל הנני במהלך נפשו העגומה עליו במאוד, על מעמדו ומצבו – לפי דעתו – בהוה ולבו דואג בקרבו.

הנני רושם דברים דלהלן למען יהיו לעד לימים יבואו לטובה ולברכה.

בן שבע עשרה שנה, שלושה חודשים וחמישה עשר יום אנכי בעת שמעי, במוצש"ק העבר את סיפורו ודבריו של החסיד רג"ד. הרבה חסידים ראיתי בילדותי, הרבה חסידים משכילים,

עובדים, בעלי מידות טובות ראיתי בימי בחרותי, שמעתי את סיפוריהם והסתכלתי בהנהגותיהם, וזה כשלוש שנים שזכיתי לקירובו של הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק שקרבני בימין צדקו לספר לי המון נסתרות מחיי גדולי החסידים נ"ע, ויבדלו לחיים טובים אלו הידועים בשם טוב כהיום, יברכם השם, אבל לב נשבר ונדכה כחרס הנשבר – צובראכען זי א קינעלע – ובטל כעפרא דארעא, ראיתי בהחסיד רנ"ד.

עודני שקוע במחשבותי אלה, והנה קול בכי עצומה עולה לאזני, ואט אזני ואשמע והנה הרג"ד קורא את הרבש"ע שבק"ש שעהמ"ט ואומר ולא אשוב עוד להכעיסך ולא אעשה הרע בעיניך וכו'.

את אשר שמעתי בערב ולילה ההוא ואת אשר הרגשתי ברגעים ההם, לא אשכח עד זקנה ושיבה.

~ אגרות קודש - אדמו"ר הריי"צ ~

י"ב אלול פ"ג

כבוד הרב הנכבד מוה"ר פנחס שי'

שלום וברכה.

זה ששה חדשים אשר כתב לי כי יעשו התעוררות דבר תמיכה על תיקוני בתי טבילה, עזרת רבנים וכו', ועדיין לא התקבל מהם תמיכה גם קלה. הגידו נא איך אפשר הדבר, אשר במשך כזה, הנה לא התעורר אף אחד מכם, לבוא בעזרה ותמיכה כל שהיא. בטח הדבר אשר במשך הזה שלחתם איזה תמיכות ולא מצאתם לנחוץ לתת תמיכה על ענין גדול ורם כזה.

אידען שרייען אז זיא האבען קיין מקוה ניט, ולכם איננו נוגע הדבר כלל. אי' ההרגש, היראת שמים, אם אתם אינכם יכולים לעשות זה בגלוי כפי הסטאטוטין שלכם (שיטת אשכנז על כל דבר צריכים סדר ותקנות, העיקר הוא החיצוניות), הלא יכולתם לקבץ פשוט נדבות על דבר זה. אוי שמים על קרירות גדולה כזו. האמינו לי, שאין אני מבין אתכם ואת רֵעַכם המתקוטטים ביניכם בענינים של מה בכך, בדברים של הבל (במחילת כבודכם) וכשמגיע לדבר גדול כזה, אין איש עושה מאומה.

רופאי אליל כולכם, וכל ענייניכם כנראה רק להתיהר ולהתגדל, כאשר צריכים איזה עזרה חומרית לתמוך איש, ובפרט ליסד איזה לער-שול, הנכם עומדים כולכם נצבים מוכנים ומזומנים להמצוה הגדולה הלזו, ליסד חדר עם לימודיות בפולין או באה"ק, ובזה יש להם התחרות גדולה, מי זוכה בראש אם אגודה, או שלומי כו', וכיון שמגיע הדבר לענין של יראת שמים, בית טבילה, עזרה לרב (שלא גמר חוק לימודו בסימינאר, ואין לו תעודת רופא או בעל רעיון פילוסאף), ובפרט על חדר פשוט, שלומדים שם תורת ה' כפשוטו, אין איש ואגודה שתעזור ע"ז. איך לא תבושו, ואיך לא תכלמו.

נפשי יצאה בדברי, ובהַגיגי תבער אש, עליכם ועל חביריכם, אנחנו כולנו פה נמוגים יום יום ר"ל מרוב עגמ"נ, ויסורי הנפש, בראות כבלע הקודש. יום אל יום יסגר מקוה, ואלפי אנשים צועקים לעזרה ותמיכה, ופרוטה אין במה לעזרם, ואתם מדפיסים קול קורא-ות להחזיק באגודה זו או באגודה אחרת, אשר כולם יחדיו הבל המה, ורק אשר בדו אנשים מלבם למען התגדל והיות עסקנים ציבוריים, ומחוללי רעיונות נשגבים, ולקנות שם בגדולים, ולהכתב בדברי ימי עולם כו' וכו'.

ידעתי גם ידעתי, כי כעס תכעסו על דברי אלה, אשר אינם כפי הנימוס של האשכנזים, ואף גם לא כנימוס הפשוט. אבל אם הייתם אתם במקומי, לא אדע אם הייתם עוברים בשתיקה. וכמדומני שהייתם מרעישים עולמות, על העול הזה והייתם צועקים בקולי קולות לאמר: האפשרי הדבר, כי מוסדות של עזר ותמיכה, שנוסדו ביחוד לתמוך את הצריך לישראל, הם לא ישיבו, וגם יאטמו אזניהם משמוע אנקת אסיר, הישמע כזאת או היראה כזאת. ידעתי גם ידעתי, כי אז הייתם מלהיבים בנאומים קורעי הלב.

אמנם עתה כאשר אתם - ת"ל - אינכם צריכים לזה, ויעזרכם השי"ת אתכם ואת כאחב"י שי' שלא תדעו מזה,

הנכם צוחקים עלינו ועל שברינו, וצערינו אינו נוגע לכם כלל וכלל, ולא מצאתם חובה גם נימוסית להשתתף בצערינו גם בכתב (וכנראה שגם שכר שילוח מכ' אי אפשר ליקח מן הקופות של החברה הלזו לצורך דבר שבקדושה, כי הח' נבראה רק לפתור שאלות העולות יום יום כו'). אך לא אכחד, לא המכתבים, הפתרונים, והנחמות שלכם דרוש לנו, כ"א עזרת כסף ותמיכת תעמולה, וזאת אשר ביכולתינו לדרוש.

ובזה הנני להודיע כי דרוש לנו בהקדם האפשרי לצורך תיקוני בתי טבילה חמשה אלפים דאללער. ומלאתי ידי ידידי הנעלה מו"ה אלי חיים שי' אלטהויז, אשר יעשה סדר בקבלת הכסף הנ"ל.

הנני מוצא לחוב להודיעם כי אחרית דבר זה, והאחריות הגדולה הבאה בעקבי הקרירות שלהם, והעדר הפועל בזה, הוא רק על אלו אשר מונעים א"ע מזה, ואנחנו את נפשינו הצלנו.

דרכים חדשים מראים לנו, אלו העסקנים הציבורים החדשים, אשר מקרוב באו כי כל עניגם הוא רק לדאוג בעד גוית ישראל, ולהעמיד לו בתי לימוד חדשים, אשר תעבו וגעלו אבירי הרועים, וכל דבר אשר בו רוח קדושה והטרה, נוערים ידיהם ממנו, ואינם חפצים בו.

עמדו כולכם כאחד העסקנים הציבורים, ושמעו בקול ישראל, אל תלכו בדרכים חדשים, ואל תפרצו הגדרים שגבלו ראשונים כמלאכים, אבירי הרועים חיים הם ודבריהם קיימים, לעד ולעולמי עולמים, שמעו וחיו.

בברכה כפולה ובברכת כוח"ט ברו"ג, הדו"ש ומכבדם.

המשך ביאור למס' בכורות ליום ראשון עמ' א

הגמרא מקשה על אביי שהעמיד את משנתינו גם כרבי יוסי הגלילי: **בְּשֶׁלְמָא** – המשנה מובנת **לְרַבִּי יִרְמְיָה** בלשון הראשון, **דְּלֹא מוֹקֵי לָהּ** – שלא העמיד את המשנה **כְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי**, והטעם שאינו חייב רק בטלה אחד, הוא משום שאי אפשר לצמצם ולקבוע שיצאו שניהם יחד, **הַיְינוּ דְּלֹא קָתָנֵי** – לכן לא שנינו במשנתינו כמו ששנינו להלן (יז.) לגבי בהמה טהורה **'וְיָצְאוּ שְׁנֵי רָאשֵׁיהֶן כְּאֶחָד'**, אלא שנינו ש'ילדה שני זכרים', כי לפי חכמים אף שנראה כאילו יצאו יחד, באמת לא יצא אלא אחד תחילה. **אֶלָּא לְאַבַּיֵי** שהעמיד את משנתינו גם כדעת רבי יוסי הגלילי שאפשר לצמצם, והטעם שאינו חייב לפדות את שניהם, הוא משום הכתוב 'הזכרים' שממעט, **לֵיתֵי 'וְיָצְאוּ שְׁנֵי רָאשֵׁיהֶן כְּאֶחָד'**, שבאופן זה החידוש יותר גדול, שאף שיצאו שניהם יחד, אין הקדושה חלה אלא על אחד מהם.

וְעוֹד קשה, **דְּתַנְיָא, חֲמוֹרָה שֶׁלֹּא בִיכְּרָה וְיָלְדָה שְׁנֵי זְכָרִים וְיָצְאוּ שְׁנֵי רָאשֵׁיהֶן כְּאֶחָד, רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, שְׁנֵיהֶן לַכֹּהֵן, שֶׁנֶּאֱמַר 'הַזְּכָרִים לָהּ'**. ולכאורה קשה, **וְהָא כִּי כְּתִיב הָאי** – והרי פסוק זה **בְּקִדּוּשַׁת הַגּוּף הוּא דִּכְתִיב** – לגבי בכור בהמה טהורה הוא נאמר, ואיך למד ממנו רבי יוסי הגלילי לחייב גם שני פטרי חמור בפדיון, **אֶלָּא** בהכרח **מְשׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר** בבהמה טהורה **'הַזְּכָרִים לָהּ'** המלמד שדין בכורה חל גם על שנים שיצאו יחד, ומוכח מזה שאפשר לצמצם שיצאו שני ולדות כאחת, וממילא נשמע גם לגבי שני פטרי חמור שיצאו יחד, ששניהם חייבים בפדיון. **תְּיוּבְתָּא דְּאַבַּיֵי** – וזו היא פירכא על אביי שאמר שהכתוב 'הזכרים' הנאמר בבכור בהמה טהורה ממעט פטר חמור שאין חיובו חל על שני ולדות שנולדו יחד. מסיקה הגמרא: **תְּיוּבְתָּא.**

המשך ביאור למס' בכורות ליום שלישי עמ' א

מִבִּית אֲבִי אִמּוֹ כֹּהֵן שפטור מפדיון פטר חמור, **וְאוֹתוֹ אֲבִי אִמּוֹ כֹּהֵן נָפְלוּ לוֹ** אותם פטרי חמורים בירושה **מִבֵּית אֲבִי אִמּוֹ יִשְׂרְאֵל** שחייב בפדיון, נכדו הכהן **מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן עֶשְׂרָה שֵׂיעִין, וּמַעֲשְׂרָן וְהֵן שֶׁלּוֹ**, כי ירש את זכות אבי אמו הכהן בחמורים, ואינו צריך ליתן לכהן את השיעור שהפריש.

הגמרא מביאה דין נוסף של רב נחמן: ועוד **אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ לוֹ טְבָלִים מְמוּרָחִין** [–פירות טבל שעשו מהם ערימה ונגמרה מלאכתן] **בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, שֶׁנָּפְלוּ לוֹ** בירושה **מִבֵּית אֲבִי אִמּוֹ כֹּהֵן** שחייב בהפרשת תרומה ומעשרות, **וְאוֹתוֹ אֲבִי אִמּוֹ כֹּהֵן נָפְלוּ לוֹ** אותם פירות בירושה **מִבֵּית אֲבִי אִמּוֹ יִשְׂרָאֵל, מְעַשְּׂרָן** הנכד הישראל, **וְהֵן שֶׁלּוֹ**, כי ירשם מאבי אמו הכהן שאינו חייב ליתנם, ומוכר התרומה לכהן.

אומרת הגמרא: **וּצְרִיכָא** להשמיענו דין זה, הן בפטר חמור והן בחיוב הפרשת מעשר, **דְּאִי אַשְׁמוּעִינַן קַמַּיְיתָא**, רק לגבי פטר חמור, היינו אומרים שאינו חייב ליתנם לכהן **מְשׁוּם דְּקָא מַפְרִישׁ וְקָאֵי** – שהשה מין אחד והחמור מין אחר, ואינו מחוסר מעשה להפרישם זה מזה, ונחשב כאילו נפלו לו בירושה החמורים לעצמם והשיין לעצמם, וכיון שהכהן לא היה צריך ליתנם לכהן אחר, אף נכדו הישראל אינו חייב ליתנם לכהן. **אֲבָל הָכָא** לגבי חיוב מעשרות שמחוסר מעשה הפרשה, **שְׁמַתָּנוֹת שֶׁלֹּא הוּרְמוּ כָּמְי שֶׁלֹּא הוּרְמוּ דָּמְיָין** – מתנות כהונה שלא הופרשו מטבלים, אינם כאילו הופרשו ברשות הכהן, **אֵימָא לֹא** נפטר מנתינתם, ולכן השמיענו דין זה גם לגבי חיוב מעשרות.

וְאִי אַשְׁמוּעִינַן הָכָא בהפרשת מעשרות, היינו אומרים שאינו חייב ליתנם לכהן משום **דְּאֶפְשָׁר לְעַשּׂוּרֵי מִינֵיהּ וּבֵיהּ, דְּהָא מַנַּח** – שהיא מונחת לפנינו, וכאילו ירשם מאבי אמו הכהן אחר שזכה בהם, **אֲבָל הָתָם** – בפטר חמור, **כֵּיוָן דְּשֵׁה מֵעָלְמָא בָּעֵי אָתוֹיֵי וּמַפְרִישׁ וְקָאֵי** – כיון שצריך להביא שה ממקום אחר להפרישו, **אֵימָא לֹא** נפטר מנתינת השה לכהן, **צְרִיכָא** – לכן השמיענו דין זה גם לגבי פטר חמור.

אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נָתָן אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, הַלּוֹקֵחַ טְבָלִים

אגרות קודש

ב״ה, כ״ה תשרי, תשי״ט
ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מא׳ חוהמ״ס, ומובן שמה שכותב שמתירא לקבל עליו להיות חסיד חבד״, מפני שהיא מטלת עול כבוד של לימוד חסידות וכו׳,

כמה תשובות בדבר, והעיקריות שבהן,

א) אין זה הטלת עול חדש, לאחרי שכאו״א בכל יום מקבל עליו פעמים עומ״ש ועול מצות באמירת קריאת שמע, וכדבר משנה (ברכות פרק ב׳ משנה ב׳) והרי לימוד זה, חלק הוא מעול המצות, ולאחרי שמקבלים העול בכלל, הרי הכלל מורכב מפרטים.

ב) עול האמור אינו כבד, כיון שלימוד תורת החסידות, כמו לימוד כל חלקי התורה, הרי הוא בהליכה מן הקל אל הכבד,

ג) ובהמשך הליכה זו, כשמכירים יותר תוכן תורה זו, העמקות שבה וביחד עם זה הבהירות, מתרבה החשק ללמדה, והתענוג בהשגת הענינים ששני אלו מהפכים ענין עול לענין של רצון וחשק,

וידוע הסיפור ע״ד רבנו הזקן בעל התניא, שבתחלת פרסומו את תורתו, תורת חב״ד במדינת רייסין וליטא, עבר דרך שקלאוו, מבצר המנגדים אז לתורה זו ועניניו, ועלה על הבימה בבית הכנסת הגדול שם, ובקול נגון כדרכו בקדש, הקריא הכתוב: טעמו וראו כי טוב ה׳, פארזוכט און זעהט ווי ה׳ (יתברך) איז גוט, ובהיות דבריו יוצאין מן הלב חוצב להבות אש, נכנסו ללב השומעים, וכמסופר מחסיד לחסיד דור אחר דור עד לדורינו זה, ״זיינען עם נאכגעלאפען צענדליגער יונגע לייט״, שעסקו אחרי כן בלימוד תורת החסידות, ובמשך הזמן נעשו לעמודי עדת החסידים.

החשש הנוסף שלו, שע״י לימוד החסידות לא יוכל להתרכז כ״כ בחקירותיו,

הנה בידו להקדיש ללימוד זה [ובתקופה הראשונה, זה יספיק] עכ״פ זמנו הפנוי מחקירות אלו.

ומה שכופל הנני זה כמה פעמים, ע״ד לימוד זה ונחיצותו, מפני שמצווה כאו״א מאתנו על הנהגה האמורה, כיון שאמרו חז״ל בכגון דא עד מאה פעמים.

ויהי רצון אשר מתאים לנקודת מכתבי הכללי לראש השנה דהשתא יראה את המניעות להאמור כמו שהן, זאת אומרת, קטנות ביותר, ואשר החלטה בתוקף הדעת בכיוון הנ״ל בכחה לבטלן כליל.

בכבוד ובברכה לבשו״ט בכל האמור.

ב״ה, כ״ח תשרי, תשי״ט
ברוקלין.

הנהלת אגודת גמילות חסדים...

ה׳ עליהם יחיו.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת הדו״ח בעד השנה ה׳תשי״ח.

ולפלא קצת שמתאים להדו״ח, במשך כל השנה חילקו רק נ״ה הלואות.

ויהי רצון שבעתיד הקרוב יקוים היעוד, אפס כי לא יהי׳ בך אביון,

ויהי רצון שאם כהמשך הכתובים, יתאחר ח״ו הנ״ל, ויהי׳ בך אביון וגו׳, תהי׳ בידם היכולת להרבות בפעולות הטוב בגמ״ח, וכידוע מאמר רז״ל גדולה גמ״ח מן הצדקה (אף שצדקה בכלל שקולה כנגד כל המצות)

והרי השנה זו היא שנת השבע שנת השמיטה, ובמילא יקר הדבר עוד יותר, כיון שנתוסף ציווי מיוחד בכתובים האמורים, השמר לך וגו׳ נתן תתן וגו׳.

בברכת הצלחה בעבודה האמורה וכדרישת תורתנו בשמחה ובטוב לבב.

נ.ב. כמנהגי - בל״נ - מוסג״פ המחאתי בתור השתתפותי סמלית לשנה הבע״ל.

ב״ה, כ״ו תשרי, תשי״ט
ברוקלין.

שלום וברכה!

... ובהנוגע לסיום מכתבו, שעדיין לא מצא שום מקור פרנסה, - בודאי במח״כ, לא דייק בביטוי האמור, שהרי ברור הדבר, ואומרים זה בשם ומלכות, אשר ה׳ אלקינו מלך העולם הזן את העולם כולו בטובו בחן ובחסד וברחמים וכו׳, ואף שברכת המזון מן התורה אבל לא הנוסחא, הנה נוסף על אשר ערבים דברי סופרים וחומר בד״ס, הרי נוסח דברכה ראשונה דברכת המזון נתקן ע״י משה רבנו, מקבל הראשון של התורה, רעיא מהימנא של כל בני ישראל בכל הדורות עד הים, א״ת הים אלא היום, האחרון (ספרי עה״פ שם).

אלא שלימוד זכות על הביטוי, שגם יעקב אבינו נשא עיניו אל ההרים מאין יבוא עזרי, אבל כמובן אין זה מספיק, שהרי סיפור ע״ד יעקב אבינו הוא סיפור ע״מ להורות לכל הבאים אחריו, שבאם מי שהוא יעמיד השאלה, תשובה מוכנה מאבינו יעקב - עזרי מעם ה׳.

ויהי רצון שבקרוב ממש, תומשך ברכת השי״ת בנוסח הברכה האמורה למטה מעשרה טפחים.

בכבוד ובברכה לבשו״ט בכהנ״ל.

נ.ב. אף שאינו מזכיר ע״ד לימוד החסידות, תקותי שקובע עתים לה, ועכ״פ יקבע מכאן ולהבא וכציווי הידוע באופן דמעלין בקדש, וכמדובר עד״ז בעת התראותנו.

הַנַּעֲלַיִם הַקְּרוּעוֹת שֶׁהָפְכוּ לְכֶתֶר

פַּעַם בְּשִׂמְחַת תּוֹרָה, סִפֵּר הַבַּעַל שֵׁם טוֹב לְתַלְמִידָיו:

בְּבֹקֶר שִׂמְחַת תּוֹרָה אֲנַחְנוּ מִתְעוֹרְרִים מֵאָחָר מֵהָרַגִּיל, בְּשֶׁל הָרִקּוּדִים וְשִׂמְחַת הַהַקָּפוֹת שֶׁבַּלַּיְלָה הַקּוֹדֵם. אֲבָל הַמַּלְאָכִים, לְעֻמַּת זֹאת, לֹא אָמְרוּ "לְחַיִּים" בְּלֵיל שִׂמְחַת תּוֹרָה וְהֵם בָּאִים כְּהֶרְגֵּלָם לְתְפִלַּת שַׁחֲרִית. הַמַּלְאָכִים לֹא יְכוֹלִים לוֹמַר שִׁירָה עַד שֶׁעַם יִשְׂרָאֵל עוֹשֶׂה זֹאת בָּאָרֶץ וְהֵם נוֹתָרִים לְלֹא מַעֲשׂ, וּמַחְלִיטִים לְנַצֵּל אֶת זְמַנָּם לַעֲרֹךְ נְקִיּוֹן בַּשָּׁמַיִם...

הֵם מְגַלִּים כִּי הַשָּׁמַיִם מְלֵאִים בַּחֲפָצִים מְשֻׁנִּים: נַעֲלֵי בַּיִת קְרוּעוֹת, עִקְבֵי נַעֲלַיִם שְׁבוּרִים. הַמַּלְאָכִים רְגִילִים לְמְצֹא צִיצִית, תְּפִלִּין וַחֲפָצִים דּוֹמִים בַּשָּׁמַיִם, אַךְ הֵם מֵעוֹלָם לֹא רָאוּ דְּבָרִים שֶׁכָּאֵלֶּה! הֵם מַחְלִיטִים לִשְׁאוֹל אֶת הַמַּלְאָךְ מִיכָאֵל, סָנֶגּוֹרָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, לְפֵשֶׁר הַדְּבָרִים.

"כֵּן", מוֹדֶה הַמַּלְאָךְ מִיכָאֵל, "זוֹ סְחוֹרָתִי. אֵלֶּה הֵן הַנַּעֲלַיִם שֶׁנּוֹתְרוּ מֵהַהַקָּפוֹת שֶׁנֶּעֶרְכוּ אֶמֶשׁ, בָּהֶן הַיְּהוּדִים רָקְדוּ עִם הַתּוֹרָה". בְּגַאֲוָה הוּא מַצִּיג אֶת הַנַּעֲלַיִם הַקְּרוּעוֹת לְפִי קְהִלּוֹת - אֵלֶּה מֵהָעִיר קָמִינְקָא; אֵלֶּה מִמֶּזְרִיטְשׁ...

"הַמַּלְאָךְ שֶׁנִּקְרָא מִטַּ"ט שׁוֹזֵר כְּתָרִים לְבוֹרֵא הָעוֹלָם מִתְּפִלּוֹת עַם יִשְׂרָאֵל. אֲנִי - מְסַיֵּם הַמַּלְאָךְ מִיכָאֵל - אַצִּיג הַיּוֹם לְבוֹרֵא הָעוֹלָם כֶּתֶר מְפֹאָר בְּהַרְבֵּה, כֶּתֶר עָשׂוּי מִנַּעֲלַיִם קְרוּעוֹת"...

"סֶלְיַת הַנַּעַל הִיא הַחֵלֶק הַכִּי תַּחְתּוֹן שֶׁבַּנַּעַל, נוֹסָף לְכָךְ שֶׁכְּלָלוּת הַנַּעַל הוּא לִבּוּשׁ הָרֶגֶל שֶׁלְּמַטָּה מִשֶּׁאַר לִבּוּשֵׁי הַגּוּף, הִנֵּה בַּנַּעַל גּוּפָא אֵין זֶה אֶלָּא הַחֵלֶק הַכִּי תַּחְתּוֹן שֶׁבּוֹ.

וְאַף עַל פִּי כֵן, דַּוְקָא שָׁם נִמְשָׁכָת וְחוֹדֶרֶת הַשִּׂמְחָה דְּשִׂמְחַת תּוֹרָה.

וִיתֵרָה מִזֶּה, שֶׁדַּוְקָא הָרִקּוּד בָּרַגְלַיִם פּוֹעֵל הַגְבָּהָה גַּם בַּלֵּב וּבָרֹאשׁ:

יֵשׁ אֹפֶן שֶׁהָאָדָם יוֹשֵׁב בִּמְקוֹמוֹ וּמַגְבִּיהַּ רַק אֶת רַגְלָיו. אֲבָל בְּשִׂמְחַת תּוֹרָה אֵין לֵישֵׁב בִּמְקוֹמוֹ, אֶלָּא צָרִיךְ לִרְקֹד, וְאֹפֶן הָרִקּוּד הוּא שֶׁעַל יְדֵי הָרַגְלַיִם דּוֹחֵף הָאָדָם אֶת עַצְמוֹ לְהִתְרוֹמֵם מֵהָאָרֶץ, וְעַל יְדֵי זֶה מִתְרוֹמֵם כָּל הַגּוּף קוֹמָה שֶׁלּוֹ, גַּם הַלֵּב וְהָרֹאשׁ".

(מעובד על־פי שיחת ליל שמחת תורה תשל"א. מתוך 'נשמתא דאורייתא')

מעלת יום השבת היא – היותו יום שאסור במלאכה, ועד ש"יהא בעיניו כאילו כל מלאכתו עשוייה", וכיוון שהתורה – "תורת אמת" – אומרת כן, ו"אין הקדוש-ברוך-הוא בא בטרונייא עם בריותיו", הרי מובן, שאם רק יתנהג כפי שהתורה דורשת ממנו, אזי אכן יהיה אצלו המעמד ומצב ש"כל מלאכתו עשוייה"

משיחת יום ב' דחג הסוכות, ה'תשכ"ח

קריאת התורה למנחת שבת קודש

לג א וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרַךְ מֹשֶׁה אִישׁ
הָאֱלֹהִים אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי מוֹתוֹ: ב וַיֹּאמַר
יְהֹוָה מִסִּינַי בָּא וְזָרַח מִשֵּׂעִיר לָמוֹ הוֹפִיעַ מֵהַר
פָּארָן וְאָתָה מֵרִבְבֹת קֹדֶשׁ מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת
לָמוֹ: ג אַף חֹבֵב עַמִּים כָּל־קְדֹשָׁיו בְּיָדֶךָ וְהֵם
תֻּכּוּ לְרַגְלֶךָ יִשָּׂא מִדַּבְּרֹתֶיךָ: ד תּוֹרָה צִוָּה־לָנוּ
מֹשֶׁה מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב: ה וַיְהִי בִישֻׁרוּן
מֶלֶךְ בְּהִתְאַסֵּף רָאשֵׁי עָם יַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל:
ו יְחִי רְאוּבֵן וְאַל־יָמֹת וִיהִי מְתָיו מִסְפָּר: ס
ז וְזֹאת לִיהוּדָה וַיֹּאמַר שְׁמַע יְהֹוָה קוֹל יְהוּדָה
וְאֶל־עַמּוֹ תְּבִיאֶנּוּ יָדָיו רָב לוֹ וְעֵזֶר מִצָּרָיו
תִּהְיֶה: פ (לוי) ח וּלְלֵוִי אָמַר תֻּמֶּיךָ וְאוּרֶיךָ לְאִישׁ
חֲסִידֶךָ אֲשֶׁר נִסִּיתוֹ בְּמַסָּה תְּרִיבֵהוּ עַל־מֵי
מְרִיבָה: ט הָאֹמֵר לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא רְאִיתִיו
וְאֶת־אֶחָיו לֹא הִכִּיר וְאֶת־בָּנָו לֹא יָדָע כִּי
שָׁמְרוּ אִמְרָתֶךָ וּבְרִיתְךָ יִנְצֹרוּ: י יוֹרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ
לְיַעֲקֹב וְתוֹרָתְךָ לְיִשְׂרָאֵל יָשִׂימוּ קְטוֹרָה בְּאַפֶּךָ
וְכָלִיל עַל־מִזְבְּחֶךָ: יא בָּרֵךְ יְהֹוָה חֵילוֹ וּפֹעַל
יָדָיו תִּרְצֶה מְחַץ מָתְנַיִם קָמָיו וּמְשַׂנְאָיו
מִן־יְקוּמוּן: ס יב לְבִנְיָמִן אָמַר יְדִיד יְהֹוָה יִשְׁכֹּן
לָבֶטַח עָלָיו חֹפֵף עָלָיו כָּל־הַיּוֹם וּבֵין כְּתֵפָיו
שָׁכֵן: ס (ישראל) יג וּלְיוֹסֵף אָמַר מְבֹרֶכֶת יְהֹוָה
אַרְצוֹ מִמֶּגֶד שָׁמַיִם מִטָּל וּמִתְּהוֹם רֹבֶצֶת
תָּחַת: יד וּמִמֶּגֶד תְּבוּאֹת שָׁמֶשׁ וּמִמֶּגֶד גֶּרֶשׁ
יְרָחִים: טו וּמֵרֹאשׁ הַרְרֵי־קֶדֶם וּמִמֶּגֶד גִּבְעוֹת
עוֹלָם: טז וּמִמֶּגֶד אֶרֶץ וּמְלֹאָהּ וּרְצוֹן שֹׁכְנִי סְנֶה
תָּבוֹאתָה לְרֹאשׁ יוֹסֵף וּלְקָדְקֹד נְזִיר אֶחָיו:
יז בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ וְקַרְנֵי רְאֵם קַרְנָיו בָּהֶם
עַמִּים יְנַגַּח יַחְדָּו אַפְסֵי־אָרֶץ וְהֵם רִבְבוֹת
אֶפְרַיִם וְהֵם אַלְפֵי מְנַשֶּׁה: ס ע"כ במנחת שבת

המשך ביאור למס' בכורות ליום רביעי עמ' א

כי לְעוֹלָם נידון הברייתא הוא לְגבי מַעֲשֵׂר בהמה, וְנצרך פסול זה כְּגוֹן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בולד מִקְצָת סִימָנִין שבהם דומה לאמו, דמַהוּ דְּתֵימָא 'הַעֲבָרָה הַעֲבָרָה' מִבְּכוֹר גָּמַר – נלמד מעשר בגזירה שוה מבכור, כי לגבי מעשר נאמר (שם כז לב) 'כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבוֹר', ולגבי בכור נאמר (שמות יג יב) 'וְהַעֲבַרְתָּ', כשם שהדומה לאמו במקצת סימנים חייב בבכורה, כך גם חייב במעשר בהמה, קָא מַשְׁמַע לָן 'תַּחַת תַּחַת' מִקָּדָשִׁים גָּמַר – שמעשר בהמה למד בגזירה שוה 'תחת תחת' מקדשים כמובא לעיל, שכשם שבקדשים נדמה פסול, אף שיש בו מקצת סימנים, משום שנחשב כבעל מום, כך אינו מצטרף להתעשר, אף שיש בו מקצת סימנים. נמצא שאין ראיה לנידון הגמרא אם פודים בנדמה.

הגמרא דנה אם פודין בשה פסולי המוקדשין: אִיבַּעְיָא לְהוּ, מַהוּ לִפְדוֹת בְּשה פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָשִׁין, כגון שה של קדשים שנפל בו מום ונפדה ויצא לחולין. אומרת הגמרא: אַלִּיבָּא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן לֹא תִּיבָּעֵי לָךְ, שכֵּיוָן דְּאָמַר שפטר חמור מוּתָּר בַּהֲנָאָה, חוּלִּין הוּא ופודה בו, כי אין בפדיונו משום איסור חל על איסור, כִּי תִּיבָּעֵי לָךְ, אַלִּיבָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר פטר חמור אָסוּר בַּהֲנָאָה, מַאי, האם ניתן לפדות בפסולי המוקדשין או לא, האם כֵּיוָן דְּפטר חמור אָסוּר בַּהֲנָאָה, אֵין אִיסּוּר של פטר חמור חָל עַל אִיסּוּר פסולי המוקדשין, שהרי גם אחר שנפדו יש בהם קדושה, ואסורים בגיזה ועבודה, אוֹ דִּלְמָא כֵּיוָן דְּלֹא תָּפִיס פִּדְיוֹנוֹ – כיון שלא נתפסת קדושה בשה, ואינו אסור בהנאה, אַפְקוּעֵי אִיסּוּרָא בְּעָלְמָא הוּא – אין הפדיון אלא הפקעת איסור הפטר חמור, ואין לדון בו משום איסור חל על איסור, ויחול הפדיון על שה פסולי המוקדשין.

פושטת הגמרא את הספק: אָמַר רַב מָרִי בְּרֵיהּ דְּרַב כַּהֲנָא, מִי זוּטַר מַאי דִּכְתִיב בְּהוּ – וכי דבר קטן הוא מה שנאמר בפסולי המוקדשין (דברים יב טו) 'רַק בְּכָל אֲוַת נַפְשְׁךָ וגו' כַּצְּבִי וְכָאַיָּל', מַה צְּבִי וְאַיָּל אֵין פּוֹדִין בהם פטר חמור, כי הם חיה ואינם בכלל 'שה', אַף בפְּסוּלֵי הַמּוּקְדָשִׁין אֵין פּוֹדִין.

מוסיפה הגמרא: הַשְׁתָּא דְּאָתֵית לְהָכִי – עתה שהגענו ללימוד זה שאין פודים בפסולי המוקדשין, כי נחשבים כצבי ואיל,

לוח זמנים לשבוע שמיני עצרת ושמחת תורה - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	6:32	6:36	8:56	8:57	9:30	9:31	10:32	10:32	13:02	13:00	18:31	18:24	18:57	18:49	18:05	19:00
חיפה (ק)	6:31	6:35	8:55	8:56	9:29	9:30	10:31	10:31	13:01	12:59	18:33	18:25	18:56	18:49	17:54	18:59
ירושלים (ק)	6:30	6:34	8:54	8:55	9:28	9:29	10:30	10:30	13:00	12:58	18:34	18:26	18:55	18:48	17:47	18:58
תל אביב (ק)	6:32	6:36	8:56	8:57	9:30	9:31	10:32	10:32	13:02	13:00	18:31	18:23	18:57	18:49	18:03	19:00
אוסטריה, וינה (ק)	6:48	6:56	9:01	9:04	9:45	9:48	10:46	10:48	13:16	13:14	18:42	18:30	19:15	19:03	18:14	19:16
אוסטרליה, מלבורן (ה)	6:03	5:53	8:28	8:22	9:05	8:59	10:09	10:04	12:42	12:41	18:22	18:27	18:49	18:54	18:07	19:05
אוקראינה, אודסה (ק)	6:50	6:58	9:05	9:08	9:47	9:50	10:49	10:50	13:18	13:16	18:45	18:33	19:17	19:05	18:17	19:18
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	6:33	6:42	8:46	8:49	9:30	9:33	10:31	10:33	13:01	12:59	18:28	18:15	19:01	18:48	17:59	19:01
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	6:59	7:08	9:09	9:13	9:55	9:59	10:57	10:59	13:26	13:24	18:53	18:40	19:27	19:14	18:24	19:28
אוקראינה, קייב (ק)	6:52	7:01	9:02	9:06	9:48	9:52	10:49	10:51	13:19	13:17	18:45	18:32	19:20	19:07	18:16	19:20
איחוד אמירויות, אבו דאבי (ה)	6:13	6:15	8:40	8:40	9:11	9:11	10:13	10:13	12:44	12:42	18:14	18:08	18:38	18:32	17:49	18:41
איטליה, מילאנו (ק)	7:16	7:24	9:32	9:35	10:13	10:16	11:15	11:16	13:44	13:42	19:13	19:02	19:43	19:31	18:44	19:44
אקוואדור, קיטו (ה)	6:02	6:00	8:33	8:31	9:01	8:59	10:04	10:02	12:35	12:33	18:08	18:06	18:30	18:28	17:49	18:37
ארגנטינה, בואנוס איירס (ה)	6:36	6:28	9:03	8:58	9:38	9:33	10:42	10:38	13:15	13:14	18:55	18:59	19:21	19:25	18:40	19:36
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ה)	7:26	7:16	9:50	9:43	10:29	10:23	11:33	11:28	14:07	14:06	19:47	19:53	20:17	20:23	19:34	20:35
ארה"ב, בולטימור (ק)	6:59	7:04	9:19	9:21	9:56	9:58	10:58	10:58	13:27	13:25	18:55	18:46	19:24	19:14	18:29	19:25
ארה"ב, ברוקלין (ק)	6:48	6:54	9:07	9:09	9:45	9:47	10:47	10:48	13:17	13:15	18:44	18:34	19:13	19:03	18:18	19:15
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	6:49	6:55	9:08	9:10	9:46	9:48	10:47	10:48	13:17	13:15	18:45	18:35	19:14	19:04	18:19	19:15
ארה"ב, דטרויט (ק)	7:25	7:32	9:43	9:45	10:22	10:24	11:23	11:24	13:53	13:51	19:20	19:10	19:50	19:40	18:54	19:51
ארה"ב, האוסטון (ק)	7:13	7:16	9:37	9:38	10:10	10:11	11:12	11:12	13:42	13:40	19:12	19:05	19:37	19:30	18:47	19:40
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	6:44	6:48	9:07	9:08	9:41	9:42	10:43	10:43	13:13	13:11	18:41	18:33	19:08	19:00	18:17	19:10
ארה"ב, מיאמי (ק)	7:12	7:14	9:38	9:38	10:10	10:10	11:12	11:11	13:42	13:40	19:12	19:05	19:36	19:30	18:48	19:39
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	6:44	6:51	9:03	9:05	9:41	9:43	10:43	10:44	13:13	13:11	18:40	18:30	19:09	18:59	18:14	19:11
ארה"ב, ניו יורק, גן ישראל (ק)	6:52	6:58	9:10	9:12	9:49	9:51	10:50	10:51	13:20	13:18	18:47	18:37	19:17	19:07	18:21	19:18
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	7:12	7:18	9:31	9:34	10:09	10:12	11:11	11:12	13:41	13:39	19:09	18:59	19:37	19:28	18:42	19:39
ארה"ב, שיקגו (ק)	6:43	6:50	9:01	9:04	9:40	9:42	10:42	10:43	13:11	13:09	18:39	18:29	19:08	18:58	18:12	19:10
בוליביה, לה-פס (ה)	6:18	6:13	8:49	8:46	9:19	9:15	10:22	10:19	12:54	12:52	18:29	18:30	18:52	18:53	18:12	19:02
בלגיה, אנטוורפן (ק)	7:36	7:46	9:46	9:50	10:33	10:36	11:34	11:36	14:03	14:01	19:29	19:16	20:05	19:51	19:00	20:05
בלגיה, בריסל (ק)	7:36	7:46	9:46	9:50	10:33	10:37	11:34	11:36	14:04	14:02	19:30	19:16	20:05	19:51	19:01	20:05
ברזיל, סאן פאולו (ה)	5:51	5:45	8:21	8:17	8:52	8:48	9:56	9:52	12:28	12:26	18:08	18:11	18:29	18:31	17:48	18:40
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ה)	5:39	5:33	8:09	8:05	8:41	8:37	9:44	9:40	12:16	12:15	17:52	17:54	18:16	18:18	17:36	18:28
בריטניה, לונדון (ק)	6:54	7:04	9:03	9:08	9:51	9:55	10:52	10:54	13:21	13:19	18:49	18:35	19:23	19:09	18:21	19:23
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	7:03	7:14	9:10	9:14	9:59	10:04	11:01	11:03	13:30	13:28	18:55	18:41	19:32	19:18	18:28	19:32
גרמניה, ברלין (ק)	7:01	7:11	9:08	9:13	9:57	10:01	10:58	11:00	13:27	13:26	18:55	18:40	19:30	19:15	18:24	19:30
גרמניה, פרנקפורט (ק)	7:19	7:28	9:30	9:34	10:16	10:19	11:17	11:19	13:46	13:44	19:13	19:00	19:47	19:34	18:44	19:47
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ה)	5:51	5:45	8:21	8:16	8:53	8:49	9:56	9:53	12:29	12:27	18:11	18:14	18:30	18:33	17:50	18:43
הודו, מומבאי (ה)	6:28	6:30	8:57	8:56	9:27	9:26	10:29	10:28	13:00	12:58	18:31	18:25	18:54	18:49	18:08	18:58
הודו, פונה (ה)	6:24	6:25	8:53	8:53	9:23	9:22	10:25	10:24	12:56	12:54	18:27	18:22	18:50	18:45	18:04	18:54
הונגריה, בודפשט (ק)	6:37	6:45	8:50	8:54	9:34	9:37	10:35	10:37	13:05	13:03	18:32	18:19	19:04	18:52	18:03	19:05
טוקיו, איסטנבול (ה)	5:53	5:59	8:11	8:14	8:50	8:52	9:52	9:52	12:21	12:19	17:49	17:39	18:19	18:09	17:23	18:20

לוח זמנים לשבוע שמיני עצרת ושמחת תורה - בערים שונות בעולם
זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
יוון, אתונה (ק)	7:17	7:22	9:38	9:40	10:14	10:16	11:16	11:17	13:46	13:44	19:15	19:05	19:42	19:33	18:49	19:44
מולדובה, קישינב (ק)	6:58	7:06	9:12	9:15	9:54	9:58	10:56	10:57	13:26	13:24	18:53	18:41	19:25	19:13	18:25	19:26
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:26	6:27	8:54	8:54	9:24	9:24	10:26	10:25	12:57	12:55	18:27	18:22	18:51	18:46	18:05	18:55
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	5:57	5:45	8:22	8:15	8:59	9:06	10:11	10:06	12:50	12:49	18:41	18:49	19:13	19:21	18:29	19:34
נפאל, קטמנדו (ח)	5:54	5:57	8:20	8:21	8:52	8:53	9:54	9:54	12:25	12:23	17:55	17:48	18:20	18:13	17:31	18:23
סין, בייג'ין (ח)	6:06	6:12	8:26	8:28	9:04	9:06	10:05	10:06	12:35	12:33	18:04	17:54	18:33	18:23	17:36	18:34
סינגפור, סינגפור (ח)	6:53	6:51	9:24	9:22	9:52	9:50	10:55	10:53	13:26	13:24	18:59	18:57	19:21	19:19	18:39	19:27
פולין, ורשא (ק)	6:30	6:40	8:38	8:43	9:26	9:30	10:28	10:30	12:57	12:55	18:23	18:09	18:59	18:45	17:53	18:59
פרו, לימה (ח)	5:54	5:50	8:26	8:23	8:55	8:52	9:58	9:55	12:30	12:28	18:04	18:04	18:27	18:27	17:46	18:36
צרפת, ליאון (ק)	7:34	7:41	9:49	9:52	10:30	10:33	11:32	11:33	14:02	14:00	19:29	19:17	20:00	19:49	19:01	20:01
צרפת, פריז (ק)	7:44	7:53	9:56	10:00	10:41	10:44	11:42	11:44	14:12	14:10	19:40	19:27	20:12	19:59	19:10	20:12
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:45	5:43	8:15	8:14	8:44	8:42	9:46	9:45	12:18	12:15	17:50	17:47	18:12	18:09	17:30	18:18
קנדה, טורונטו (ק)	7:11	7:17	9:27	9:30	10:07	10:10	11:09	11:10	13:38	13:36	19:08	18:57	19:36	19:25	18:39	19:37
קנדה, מונטריאול (ק)	6:48	6:55	9:03	9:06	9:44	9:47	10:46	10:47	13:15	13:13	18:43	18:32	19:13	19:02	18:14	19:14
קפריסין, לרנקה (ק)	6:37	6:42	9:00	9:01	9:35	9:36	10:36	10:37	13:06	13:05	18:35	18:27	19:02	18:54	18:10	19:04
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	6:51	7:02	8:55	9:00	9:47	9:51	10:48	10:50	13:17	13:15	18:43	18:27	19:21	19:06	18:12	19:21
רוסיה, מוסקבה (ח)	6:24	6:36	8:27	8:33	9:20	9:25	10:21	10:24	12:51	12:49	18:19	18:03	18:55	18:39	17:45	18:55
רוסיה, פטבורג (ח)	6:54	7:08	8:49	8:56	9:50	9:56	10:51	10:54	13:20	13:18	18:44	18:26	19:28	19:10	18:09	19:27
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	6:14	6:22	8:28	8:31	9:11	9:14	10:13	10:14	12:42	12:40	18:09	17:57	18:42	18:30	17:41	18:42
שוויץ, ציריך (ק)	7:19	7:27	9:33	9:36	10:16	10:19	11:17	11:19	13:47	13:45	19:18	19:05	19:46	19:34	18:46	19:47
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:07	6:08	8:37	8:36	9:06	9:05	10:09	10:07	12:39	12:37	18:11	18:07	18:34	18:29	17:49	18:38

*) הזמנים נערכו על־פי תוכנת 'חזון שמים'.

המשך מעמוד 232

הגמרא מבארת את המשך הברייתא: **רַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה אוֹמֵר, אֵין פְּדִיָּיה פְּחוּתָה מִשֶּׁקֶל.** מקשה הגמרא: **מַמַּה נַּפְשָׁךְ** – מה שתאמר קשה הוא, **כִּי אִי מַקִּישׁ** – אם טעמו של רבי יוסי בר יהודה לקבוע את ערך שה הפדיון בשקל לפחות, הוא משום שמקיש פטר חמור **לְכֹר אָדָם, חָמֵשׁ לִיבְעִי** – יהיה צריך לתת חמש שקלים בפדיונו כפדיון בכור אדם, **וְאִי לֹא מַקִּישׁ** – ואם הטעם שאין צריך לתת חמש שקלים הוא משום שאינו מקיש פטר חמור לבכור אדם, אם כן **שֶׁקֶל מָנָא לֵיהּ** – מהיכן הוא יודע שיש לפדותו בשה ששוויו לפחות שקל.

מתרצת הגמרא: **לְעוֹלָם לֹא מַקִּישׁ** רבי יוסי בר יהודה פטר חמור לבכור אדם, והטעם שצריך שיהיה השה שוה שקל, **אָמַר רָבָא, אָמַר קְרָא** – נאמר בפסוק (ויקרא כז כה) לגבי המתחייב להקדש ואומר 'ערכי עליו' או 'ערך פלוני עלי' שנותן בפי הערך שקבעה התורה לכל גיל, **'וְכָל עֶרְכְּךָ יִהְיֶה בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ'**, ודרשו מפסוק זה, **שֶׁכָּל עֶרְכִּין שֶׁאַתָּה מַעֲרִיךְ לֹא יְהוּ פְּחוּתִין מִשֶּׁקֶל** – כל פדיון שאתה פודה, לא יהיה פחות משקל, ואף השה של פדיון פטר חמור הוא בכלל ערכין אלו.

הגמרא מבארת את טעמם של חכמים: **וְרַבָּנָן** – טעמם של רבנן שאמרו שיכול לפדות אפילו בשה ששוויו כל שהוא, הוא משום **שֶׁהַהוּא** – אותו פסוק שנאמר בו 'וכל ערכך יהיה בשקל הקודש'

סדר הדלקת נרות לשמיני עצרת ולשמחת תורה

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה . . . אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך . . . ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

מנהגן הטוב של בנות ישראל . . . להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול (בחו"ל נותנים בערב החג הראשון גם עבור היום השני). אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

ליל שמע"צ ושמח"ת (בחו"ל ליל שמע"צ) שחל בשבת קודש

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על־ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

יש להדליק בחו"ל לפני כניסת החג (השבת) "נר נשמה" (או שלהבת גז וכדומה) כדי לאפשר העברת אש להדלקת הנרות בלילה השני של שמחת תורה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת וְשֶׁל יוֹם טוֹב:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

בחו"ל - ליל שמחת תורה

לאחר צאת הכוכבים ולפני כל ההכנות שעושים עבור היום השני, כולל ההכנה להדלקה והדלקת נרות החג, מברכים:

בָּרוּךְ הַמַּבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְקֹדֶשׁ:

זמן הדלקת הנרות וכן הדלקה לצורך דברים אחרים - רק בלילה, לאחר צאת הכוכבים, על ידי העברה מאש הדלוקה לפני כניסת החג. אסור בשום אופן להדליק על ידי יצירת אש חדשה (גפרור או מצית).

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם טוֹב:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנֻיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי' **הלוי** בן חנה וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעיין חנה**

אור אבנר הלוי וזוגתו **רינת** שיחיו

לבייב

●

לעילוי נשמת הרה"ח ר' **טובי'** ב"ר **יעקב** ע"ה

הרשמה כמנויים לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמדות נדרים פלוס

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Lahak.org | Chasidut.tv | Otzar770.com | Biurim.co.il

2304-3377

P.P.
שולם
1949
תל אביב